ئەزموونی خەبات

ئاوڕێک لە ژیانو خەباتی عەبدوڵڵا حەسەنزادە

وتووێژی هەیاس کاردۆ

چاپی دووەم ٢٠١٢

ئەزموونی خەبات

- بابەت: ئاوڕێک لە ژیانو خەباتی عەبدوڵڵا حەسەنزادە
- ئامادەکردنی: هەیاس کاردۆ
- تایپ: هەیاس کاردۆ
- مۆنتاژ: مەسعوود ڕەوانلووست
- بەرگ: ئاگری باڵەکی
- چاپی دووەم: ٢٠١٢
- سوێد چاپخانەی ئەرزان
- ISBN 91-974991-3-7

پێڕست

ئەوەی پێمخۆشە بیڵێم ٥
دەروازەیەک بۆ چوونەژوور ٩
لەدایکبوون و پێگەیشتن ١٢
خوێندن و حیزبایەتی ١٨
پێکهێنانی ژیانی هاوبەش ٣٨
ئاوارەبوون ٤٢
ئاشنایی دەگەڵ دوکتور قاسملوو ٥٤
هەڵوێستی حیزبی دێموکرات بەرامبەر بە ئەحمەد تۆفیق ٥٨
پێوەندیی حیزبی دێموکرات دەگەڵ عێراق ٧١
کومیتەی ئینقیلابیی ح.د.ک ٩٣
ئەدەب و سیاسەت ١١١
پێوەندیی ح.د.ک و پارتی دێموکراتی کوردستان ١٢٧
دیسان لەسەر ئاڵوگۆڕەکانی نێو حیزبی دێموکرات ١٦٢
ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران بە دژی ڕژیمی پادشایەتی ١٨٧
کۆمەڵە ٢٢٠
حیزبی دێموکرات و کۆماری ئیسلامیی ئێران ٢٥٤
حیزبی دێموکرات و موجاهیدینی خەلق ٢٨٧
پێوەندیی حیزبی دێموکرات و یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان ٣٣٠
حیزبی دێموکرات و حیزبی شیوعیی عێراق ٣٨٢
گواستنەوەی بنکەی ڕێبەری بۆ باشووری کوردستان ٣٨٥
کورتەباسێک لەسەر سۆسیالیزم ٣٨٧

لە هەر باخچەی گوڵێک ٣٩٢

گێشەی لیستی فیکس ٤١٦

تیرۆری دوکتۆر قاسملوو ٤٢٩

ڕووخانی ڕێژیمی سەددام حوسێن و ئاکامەکانی ٤٤٧

تیرۆری دوکتۆر شەرەفکەندی ٤٥٢

ڕۆیشتنی تێکۆشەران بۆ وڵاتانی بێگانە ٤٥٨

وەسەریەک کەوتنەوەی بنەماڵەی دێموکرات ٤٦٥

ئەمنیەتی تێکۆشەرانی دێموکرات لە باشووری کوردستان ٤٧٣

ڕاگرتنی خەباتی چەکدارانە ٤٨٤

هێندێ شت لەسەر کۆنگرەکانی حیزبی دێموکرات ٤٩١

لەتبوونی حیزبی دێموکرات لەساڵی ١٣٨٥(٢٠٠٦)دا ٥٠٨

کۆنگرەی چاردەی حیزبی دێموکراتی کوردستان ٥٧٥

ئاوڕدانەوە لە ڕووداوێکی کۆن ٥٨١

بە دوور لە سیاسەت و حیزبایەتی ٥٨٦

پێوەندی دەگەڵ کەسایەتییەکان ٦١١

دوو پرسیار لەبارەی ئێستای ئێران و مەسەلەی کوردەوە ٦٢١

هێندێ مەسەلەی تایبەتی ٦٢٩

ئەوەی پێمخۆشە بیڵێم

خوێنەرە بەڕێزەکان!

ناتوانم خۆشحاڵیی خۆم لەوە بشارمەوە کە ناوم کەوتۆتە سەر بەرگی کتێبێک کە پێوەندیی بە ژیان و خەباتی مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادەوە هەیە. لێتان ناشارمەوە هەرچەند بۆ بەئاکام گەیاندنی ئەم بەرهەمە زەحمەتێکی زۆرم کێشاوە، بەڵام ئەگەر لوتف و نییەتی خێری مامۆستا نەبایە ئەو شانسەم بەنسیب نەدەبوو. لەو بارەیەوە خۆم بە کەسێکی بەختەوەر دەزانم و لەپێستی خۆمدا جێم نابێتەوە.

هێشتا "ابوبکر بنی احمد" بووم کە ناوی مامۆستا "عەبدوڵڵای حەسیاکی"م ـ ئەو کات بەو ناوە دەناسرا ـ وەک تێکۆشەرێکی وشیاری مەیدانی خەبات دەبیست. پاییزی ساڵی ١٣٥٨ (دوای سەرکەوتنی شەڕی سێ مانگە) لە مێتینگێکی شاری مەهابادا دوورادوور چاوم پێی کەوت. بۆ یەکەم جار کە ڕاستەوخۆ و لە دانیشتنێکی دوو قۆڵی‌دا بە خزمەتی گەیشتم کۆتایی هاوینی ساڵی ١٣٦٣ بوو کە جێگری سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو، ئەوکات ئەمن ببوومە "هەباس" بەڵام لە "کارەوۆ" هیچ خەبەر نەبوو. ساڵەکانی دواتر ئەو شانسەم بەنسیب بوو لە تەنیشت مامۆستا و کۆمەڵێک خەباتکاری دیکەدا بکەومە نێو بازنەی ڕاگەیاندن و دەستەی نووسەرانی ڕۆژنامەی کوردستان. لەو ساڵانەدا هەوڵم دا هەم لێی فێر بم و هەم ئەوەندەی بتوانم باشتری بناسم. ڕەنگە زەرفییەتی ئەوەم تێدا نەبووبێ باشی لێ فێر بم، بەڵام وا بزانم توانیومە بیناسم.

پاییزی ساڵی ١٩٩٤ بە دڵی پڕ چاوی بە گریان کۆڕی هاوسەنگەرانم بەجێ هێشت و ڕەوانەی هەندەران بووم. لە هەموو بەڵگەیەکی حیزبی کە توانیم دەگەڵ خۆمی بەرم نامەیەکی دۆستانەی مامۆستا بوو کە ئێستاش وەک یادگاری ڕام گرتوە. لەو کاتیشەوە کە بە مەودا لێک دوورین بەخۆشی‌یەوە بیرمان هەروا لێک نیزیکە و پێوەندیمان کەلێنی تێ‌نەکەوتوە.

دوای کۆنگرەی چاردەی حیزبی دێموکراتی کوردستان مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە هەرچەند شانسی یەکەمی هەبوو بۆ هەڵبژێرانی بە ئەندامی ڕێبەرایەتی و تەنانەت سکرتێری گشتیش، کەچی شوجاعانە خۆی کێشایەوە و ڕێگای بۆ نەسلی نوێتر هەموار کرد هەتا ڕیزەکانی پێشەوەی ڕێبەری پڕ بکەنەوە. دیارە وێڕای مامۆستا تێکۆشەرانی دیکەی وەک کاک جەلیل گادانی، کاک فەتاحی کاویان و کاک حوسێن مەدەنیش هەر ئەو ڕێگایەیان هەڵبژارد. ئەمن هەر ئەوکات لە وتارێکدا لە ژێر سەردێڕی "دیاردەیەک بە

ناوی عەبدوڵڵا حەسەنزادە" ئەزمری خۆم لەبارەی ئەو تێکۆشەرەوە دەربڕیوە و نووسیم " نموونەی حەسەنزادەو هاوڕێیانی ئەکرێ وەک نوورێک لە تاریکایی ئەنگوستەچاوەدا سەیر بکرێ و لە ڕاستیدا دیاردەیەکی تەواو نوێ لە خەباتی سیاسی و حیزبایەتی بە مانای کلاسیکی خۆیەتی". ئێستاش هەر پێموایە هەڵوێستی ئاوا ئازایانە دەبێ زیاتر بناسێنرێ و ڕێزی لێ بگیرێ.

زۆر دوای تەواو بوونی کۆنگرەی چاردەی حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەبوو کە دۆستانە داوام لە مامۆستا کرد خەریکی نووسینی و ئامادەکردنی بیرەوەرییەکانی بێ. زۆریشم پێ داگرت کە ئەو کارە دەتوانێ خزمەتێکی باش بە نەسلەکانی داهاتووی کۆمەڵەکەمان بێ هەتا ڕابردووی نەتەوەکەیان زیاتر بناسن. بە هێندێک بیانووی بۆخۆی قابیلی قەبوڵ و بۆ من سادە، قەولی دەستپێکردنی ئەو کارەی نەدا. ئەوەی لەبیرمە لانیکەم دوو(٢) جاری دیکەشم هەر ئەو داوایە لێ‌دەکرد و ئەناتەت وەبیرم دێنایەوە ئەگەر شتێکی وا نەکا بە کەمتەرخەم دەناسرێ. وا دیار بوو بڕیار هەر ئەوە بوو کە دەربوو کە نەخێر نای‌کەم. هەر بۆیە ئەمن تاکتیکم گۆڕی و ڕێگایەکی دیکەم تاقی کردەوە. جاری ئاخر پێشنیارم بە مامۆستا کرد داخوا ئیمکانی هەیە ئەمن پرسیاران بکەم ئەویش وەڵامیان بداتەوە؟ پاش ماوەیەک بیرکردنەوە لوتفی کردو فەرمووی: "مادام نییەتت ئاوا پاکەو دڵسۆزی نیشان دەدەی قسەیەکم نیە". سەرەتا باوەڕم نەکردو پێم وابوو خەراپ حاڵی بووم. بۆیە لێم دووپات کردەوە: "مەبەستت ئەوەیە بەو کارە ڕازی؟". فەرمووی بەڵێ ئێوە خەریکی پرسیارسازکردن بە، دوایە لەسەر شێوەی مولاقاتەکە پێک دێین.

هەرچەند لەو کاتەدا هاوکات تووشی دوو کێشەی جەستەیی بووم و بەردەوام هاتوچۆی دوکتۆرانم دەکرد. بەڵام ئەوەم بە سەرکەوتنێک زانی و ئێشو ئازارم لەبیر چوونەوە، ئیدی کەوتمە چەوری کردنی بیری ژەنگ‌هەڵگرتووم بۆ ئەوەی وەگەڕی بخەمەوە ئەوەی ساڵانێکە تێیدا زەخیرە کراوە لێی دەرکێشم. ئەوە بوو کە دەستم بە پرسیارسازکردن کرد. کارم کردو کارم کرد. بۆ وەڵاموەرگرتنەوە لەسەر مەسەلە جۆراوجۆرەکان شەووڕۆژ خەریکی پرسیاردروستکردن بووم. ڕاستییەکەی ئەمن ئەمەویست پرسیارەکان یەک بوعدی و کلێشەیی بن. زۆرم حەز دەکرد حەساسترین ڕووداوەکان بێنمە بەرباس و گرێ‌پووچکەکان بە هۆی مامۆستا بکەمەوە. بەو ئاسیاوییە کە لەسەر مامۆستا حەسەنزادەم هەبوو دەمزانی وەرگرتنەوەی هەموو وەڵامێک ناسرمەکینە. بۆیە هەوڵم ئەوە بوو پرسیارەکان وا بگونجێنم کە قابیلی باس بن و جێگای وەڵامیشیان هەبێ. بەگشتی لەو ماوەیەدا زۆرم خۆ ماندوو کرد هەتا سەرەنجام پاش پێنج، شەش مانگ سەرجەمی پرسیارەکانم داڕشتو بۆم ناردن.

ئەمن پێم‌خۆش بوو مامۆستا حەسەنزادە بە نووسین وەڵامی پرسیارەکان بداتەوە کە لانی‌کەم دوو قازانجی هەبوو: یەکیان ئەوە کە قەڵەمی مامۆستا قسەی تێدا نیەو ئەوەی ئەو دەی‌نووسێ پێداچوونەوەی ناوێ. یانی دەمزانی وەڵامی بڕبەپێستی پرسیارەکان دەداتەوە لەباری ئەدەبیشەوە جوانکاریی پێویستیان تێدا پێک دێنێ.

قازانجەکەی دیکەی ئەوە بوو ڕێگای بیست و دووهەزار کیلۆمیتری وەبەر من نەدەدا هەتا لە گەرمای چل‌پەنجا دەرەجەی کۆیەدا ڕووبەڕووی دانیشم و پرسیاری لێ‌بکەم. بەڵام ئیشارەتەکان پێچەوانەی ئەوەیان پێ‌-دەگوتم. هەربۆیە دەبوو خۆم بۆ سەفەرێکی دوورودرێژ ساز کەم. هەرواشم کرد. ڕۆژی بیست‌ویەکی مانگی مای(٢٠١٠/٥/٢١) لە قەڵای دێمۆکرات ئامادە بووم. ڕۆژی بیست‌وپێنجی مانگ دەستمان بە تۆمارکردنی دەنگ و ڕەنگی وتووێژەکە کرد. ئەوەی دەی‌خوێننەوە ئاکامی سی‌وشەش(٣٦) سەعات تۆماری دەنگی جەند مامۆستایە.

لەبارەی چۆنیەتیی وتووێژەکەو پرسیارو وەڵامەکان پێویستە باسی چەند شت بکەم کە ئەوانەن:

یەکەم، ئەمن وەک هەواڵنێری ڕۆژنامە یان دەزگایەکی خەبەری نەچووم قسە لە مامۆستا دەرکێشم و بازاڕی پێ گەرم بکەم. هەوڵی من ئەوە بوو بە هاوکاریی هەردووکمان هەم ئاوڕێک لە ژیان و خەباتی جەنابیان بدەینەوە هەم لە ڕوانگەی مامۆستاوە مێژووی کارو تێکۆشانی حیزبی دێمۆکرات هەڵسەنگێنین کە دیارە لەو بوارەدا باسی کەسایەتی و لایەنی دیکەش هاتۆتە گۆڕێ. بۆیە لە داڕشتنی پرسیارەکاندا هەوڵ دراوە دیقەتی زیاتر بکرێ و ئەوەندەی دەکرێ مەسەلەی لاوەکی نەیەتە گۆڕێ.

دووهەم، ئەمن دەزانم نە مەوقعییەتی مامۆستا ئەوە هەڵدەگرێ هەموو شتێک باس بکاو نە هەلومەرجی خەباتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش ڕای لێ‌هاتوە هەموو شاراوەکانی ئاشکرا بکرێن. هەر بۆیە چاوەڕوانی ئەوە نەبووم بێ‌پەردە پرسیار بخوڵقێنم و بێ‌سنووریش وەڵام وەرگرمەوە. بەو حاڵەش هەموو هەوڵی خۆم داوە هەم دڵنیای ڕوون‌کردنەوەی زۆر قۆناغی جێگای پرسیار بکەم و هەم سەرنجی مامۆستا بۆ گرینگیی ڕوون‌-کردنەوەی هێندێک شتی "حەساس" ڕاکێشم. هەڵبەت پێی لێ‌دەنێم نەمتوانیوە وەڵامی هەموو پرسیارێک بەو جۆرەی مەبەستی خۆم بووە وەربگرمەوە. بەڵام دەبێ بزانین ئەوە مامۆستا حەسەنزادەیە وەڵام دەداتەوە نەک کەسێکی ئاسایی. ناوبراو کە لە هەموو ژیانی سیاسیی خۆیدا بۆ تاقەجارێک لەسەر ئاشکراکردنی نهێنی‌-یەکی تەنانەت چووکی حیزبیش نەهاتۆتە ژێر پرسیار، زۆر ئاسایی‌یە کە نەکرێ وەڵامی هەموو پرسیارێکی لێ‌وەرگریەوە. ئەوەی لە وەڵامی پرسیارەکاندا بۆم ڕوون بۆوە مامۆستا زۆر مەسئوولانە وەڵامی داوەتەوە، قازانجی گشتی‌و دواڕۆژی زۆر لەبەر چاو بووەو بێ هۆ کەس یان لایەنێکی تاوانبار نەکردوە.

سێهەم، هەروەک باسم کرد مەبەستی ئەسڵی ڕوون‌کردنەوەی باسەکانی پێوەندیدار بە خەباتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان و خودی مامۆستا بووە. ئاشکرایە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بە مێژووی دوورودرێژیەوە تووشی سەرکەوتن و تێشکانی زۆر هاتوە. لە پێوەندی‌یەکانی دەگەڵ لایەنە کوردی‌و نا کوردی‌-یەکاندا کێشەی بۆ ساز بووەو تەنانەت شەڕی دوو لایەنەو چەند لایەنەی لێ پەیدا بووە. لەو بوارەدا دیارە پرسیاری زۆر هاتوونە گۆڕێ و باسی کەس و لایەنی جۆراوجۆر کراوە. لە باسی ئەو کەس و لایەنانەدا مەبەست

تەنیا ڕووتبوونەوەی باری مێژوویی بووەو مەبەستی دیکە بە هیچ جۆر لەبەر چاو نەگیراوە. سروشتی ڕووداوو باسەکان جاری وایە ئەوەی ویستوە کە پرسیارەکان بێ ئیبێنی بێنە گۆڕێ بۆ ئەوەی وەڵامی سەربەخۆیان بۆ بدرێتەوە. ئەو جۆرە پرسیارانە ئەگەر لە پێوەندیی دەگەڵ کەسێ لایەنی دیکەدا ئاوا باس کراون بۆ خودی مامۆستاو حیزبی دێمۆکراتیش هەروا بووە.

چوارەم، لەمێژە ئاواتی ئەوەم خواستوە ئەوانەی خزمەتکاری گەل و وڵاتی خۆیانن هەتا ماون قەدری خزمەتەکانیان بگیرێ و لەبەر چاوی خۆیان باسی کارە باشەکانیان بکرێ. ئەوە ئەگەر بۆ خزمەتکاران کارێکی باشە پێچەوانەکەشی هەر ڕاستە. یانی خۆزگە ئەو دەسەڵاتبەدەستو ڕێبەرو سەرۆکانەی بە ئەنقەست یان نەزانانە دەبنە هۆی زیانگەیاندن بە قازانجی گشتی، بێ پەردە بەڵام بە مەنتیق لەقاو بدرێن و ڕەحمیان پێ نەکرێ. ئەمن دەگەڵ هەموو عەیب و کەموکوڕییەکانی، مامۆستا عەبدوڵڵای حەسەنزادە بە تێکۆشەرێکی سادقی ڕێگای ئازادی و بە دڵسۆزێکی خەلک و بە ئینسانێکی شێلگیر دەناسم. هەر بۆیە هیوادارم ئەو هەوڵەی من لانی کەم بچێتە خانەی سوپاسگوزاری لە زەحمەتەکانی. ئەوە بۆ من سەرکەوتنێکی گەورەیە.

پێنجەم، دەبێ پڕبەدڵ سوپاسی لاوی بە بەهرەو کارجوان کاک "پێشەوا عەلیپوور" بکەم کە لە هەموو ئەو سی وشەش سەعاتەدا کە منو مامۆستا خەریکی قسەوباس بووین فیلمی هەڵگرتوەو ماندوو بوونی نەناسیوە. هیوای بەختەوەریی بۆ دەخوازم.

هەباس کاردۆ – ئوستڕالیا – ٢٧/٢/٢٠١١

دەروازەیەک بۆ چوونەژوور

عەباس کاریزی: مامۆستا گیان پێش ئەوەی بچینە نێو پرسیارەکانو دەست بە گێڕانەوەی مێژووی ژیانو خەباتی جەنابت وەک کەسێکی دیار لە بواری جۆراوجۆردا بکەین، بە پێویستی دەزانم بە گەرمی سوپاست بکەم. سوپاس لەوە کە بەشی زۆری تەمەنو توانای فکریو فیزیکیی خۆت سەرفی خەبات لەرێی ئازادیی کورددا کردووەو لەو پێناوەدا کارنامەیەکی پڕلەسەروەریت هەیە. سوپاسی دیکەشم بۆ ئەوە کە داوای منت بۆ گێڕانەوەی مێژووی ژیانو خەباتت کە بێگومان بەشێکی گرینگ لە مێژووی خەباتی کوردە، قبووڵ کرد. دڵنیام سەرجەم ئەو زانیارییانەی لەو پێوەندییەدا دەخرێنە سەر لاپەڕەکانو وەبەرچاوی خوێنەران دەکەون جێگای سوودی زۆرنو لە ڕاستیدا کلیلی کردنەوەی زۆر دەرگای داخراون. بە ئاواتم تەمەنت درێژ بێو بتوانی ڕۆژی ڕزگاریی کورد ببینی کە خەباتێکی بێ وچانت لە پێناویدا کردووە. ئێستاش لەسەر ئیزنت هەوڵ دەدەم لەڕێگای هێنانەبەرباسی پرسیاری جۆراوجۆرەوە لەو بێدەنگییەت بێنمە دەرو داوات لێبکەم دەرگای جیهانی پڕلە ڕەمزوڕازی دەیان ساڵ تێکۆشانی خۆتان بەسەر ئۆگرانی زانینو ئاگاداربوون لە مێژوودا بکەنەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرت سوپاس دەکەم بۆ ئەو دەستپێشخەرییەتو دیارە هەروەک پێشتر باست کرد لەمێژە ئەو قسەیە لەبەینی منو جەنابتدا هەیە کە لەڕێگای وتووێژێکەوە ئێمە بتوانین ئەو شتانەی لەلای من هەنو دەتوانرێ بخرێنە سەر کاغەز جەنابت زەحمەتەکەی بکێشی لەجیاتی من بیاننووسیەوەو بڵاویان بکەینەوە. پێمخۆشە ئەوەش بڵێم کە لەمێژە خەڵکێکی زۆر دەستیان داوەتە نووسینی بیرەوەرییەکانیان. ڕەنگە لەنێو کورددا زۆر لەمێژ نەبێ، بەڵام لە نێو میللەتانی دیکەدا هەر یەکجار زۆر لەمێژە شتی وا هەیە . ئەمن لە بارەی بیرەوەرییانەوە هێندێک بیروڕام هەن کە پێمخۆشە بەجۆرێک ئاماژەیان پێ بکەم. پێم وایە بیرەوەریی کەسەکان لە هەر بوارێک‌دا بێ لەڕاستیدا مێژوو نیە، بەڵام یەکێک لە باشترین سەرچاوەکانە بۆ ئەوانەی دەیانەوێ مێژووی وڵاتێک‌و میللەتێک بنووسن. دیارە ئەوە شەرتێکی تایبەتیی هەیە کە دەبێ بڵێم بەداخەوە ــ ئەمە دانانە بە گوناحێکدا کە کردوومە ــ لەمندا ئەوە زۆر بەکەمی دەست دەکەوێ. شەرتەکە ئەوەیە کە ئەوانەی دەیانەوێ لە ئایندەدا بیرەوەری بنووسن ، هەر لە ڕۆژەکانی ژیانیاندا ئەو بیرەوەرییانە بنووسن. ئەمن دیسان هەر بۆ دانـنان بە گوناحێک‌دا، ئەوەی دەڵێم کە لە سەرەتاکانی ژیانی لاوەتیمدا بۆ ماوەی یەک دوو ساڵ کردبوومە عادەت کە هەموو بەهاران تەقویمێکم دەکڕی. تەقویمێک کە هەر لاپەڕەی تەنیا ڕۆژێکی تێدا

نووسرابوو. ئەو ڕۆژە هەرچی ڕووداوی پێم وابوو بۆ ڕاگرتن دەبێ دەمنووسین. بەشێکی لە باری ژیانی خۆمدا بوو: "ئەمڕۆ چوومە فلان جێ، ئەمڕۆ فلان کەسم میوان بوو، ئەمڕۆ ئەو کارەم کرد". بەشێکی مەربووت بوو بە دەوروبەری خۆم. بەشێکیشی مەربووت دەبوو بە دنیای دوورتر لەخۆم. وەک ئەوە کە لە کوردستان چی دەگوزەراو لە ئێران چی دەگوزەراو بە پێی ئەوەی ئەوکات پیاو تەقلی پێی ڕادەگەیشت- چونکی دایرەی بیرکردنەوەمان زۆر بەرتەسک بوو- ئەوەی لە دەوروبەرمانو دوورتریش یانی ئەوەی لە دنیایەدا ڕوویان دەدا دەم-نووسین. لەپاش دوو ساڵێک لەهیچوخۆڕایی ئەمن وازم لەو کارە هێنا. ڕەنگە ئەگەر بڵێم بەتەواوی لەهیچ وخۆڕایی بوو وا نەبێ. تەماشام کرد هێندێک شتی وایان تێدایە کە بیرەوەریی شەخسیی خۆمن. ڕەنگە شتی واشیان تێدا بووبێ کە هەم بۆ خەڵکی دیکە قیمەتیان نەبێو هەم هێندێکیان بۆ خۆشم پێم خۆش نەبێ خەڵک بیانبینێ. ئیدی وازم لێ هێناو پێم وایە کارێکی خراپم کرد. بەکورتی وا تێدەگەم بیرەوەری ئەو وەختە زۆر قیمەتی هەیە کە کەسەکان — ئەوەی بۆیە دەڵێم بیبێتە وەسیەتێک بۆ لاوانی ئەم بەرەیەی ئێستا هەتا هی دواتر — سەعی بکەن لە ڕۆژانی ژیانیاندا بیرەوەرییەکانیانو ڕووداوە گرینگەکانی دەوروبەریانو هی دنیای دوورتریش تۆمار بکەن بۆ ئەوەی کاتێک دەیانەوێ بیرەوەری بنووسن سەرچاوەی زۆر باوەڕپێکراویان لەبەر دەستدا هەبێ.

ئەمن زۆر کەس داوایان لێ کردووم بیرەوەرییەکانم بنووسم بەڵام بە دوو دەلیل نەمنووسیون. یەکێکیان ئەوە بووە کە هەروەکی گوتم لە وەختی خۆیدا ئەو بیرەوەرییانەم نەنووسیونو هەمووم یادداشت نەکردوون هەتا بۆم ببنە سەرچاوەیەکی جێی باوەڕ. پیاو دەترسێ ئەوەی ئێستا لە بیریەتی — ڕاستە ئەوە دەگێڕێتەوە کە لەبیریەتی — ئەوە نەبووبێ کە کاتی خۆی ڕووی داوە. لەبەر ئەوە زۆرم دەخۆبڕا نەدیوە. ئەوی دیکەش ئەوەیە کە دەزانم ئەوەی دەژیانی منداڵ گوزەراوە بەشێکی هەر بۆخۆشم هیچ بایەخێکی نیە. بەڵام بەشی هەرە زۆری بۆ خەڵکی دیکە هیچ بایەخو قیمەتێکی نیە. ئەگەر بایەخێک لە بیرەوەریی منو لە ژیانی ڕابردووی منداڵ هەبێ ئەوەیە کە پێوەندیی بە ژیانو خەباتی میللەتەکەمو وڵاتەکەمەوە پەیدا دەکا. ئەوەش کە دێین دەی گێڕینەوە ئەگەر هەموو ئەو شتانەی لە ژیانی منداڵ ڕوویان داوەو بەو جۆرەش کە ئەمن تێیان دەگەم نەیان گێڕمەوە هەتا حەددێکی زۆر لە نرخو بایەخی کارەکە دێتە خوارێ. ئەگەریش هەموو شتەکان بەو جۆرە کە بوونو بەو جۆرە کە لێیان دەگەم باس بکەم ڕەنگە لە کۆمەڵی کوردەواریدا هێندێک گیروگرفت بخوڵقێنێ. گیروگرفت بۆ خۆم کە زۆر گرینگ نیە، بەڵام بۆ ئەو حیزبە کە پێوەندیم پێیەوە هەیە. لەبەر ئەوە خۆم پاراستووە. با ئەوەش بڵێین قبووڵ بکەین وەک دانەیێنان بە گوناهێکدا- کە ئەو کارەش وەختی دەوێو توانینی دەوێو خۆماندووکردنی دەوێ کە ڕەنگە کەمێکیش ئەوە هۆی ئەو خۆبواردنە بووبێ.

دوایە کە جەنابت ئەو داوایەت لە من کرد بە پێی ئەو تەجرەبەیەی کە لە قەڵەم و نووسینی جەنابتم هەیە و بەپێی ڕاستگۆیی‌یەک - بەبێ ڕوودەربایستی، وەک فارس دەڵێ - کە تێیدا شک دەبەم پێم وا بوو کە یەکێک لە ئەمینترین کەسەکانی کە دەکرێ ئەو کاریان دەگەڵ بکرێ. لێت ناشارمەوە کە پاش تۆ زۆر کەسی دیکە لە دۆستانی نیزیکم لە دۆستانی جێگای ڕێزم داوایان لێ کردووم کە ئەو کارە دەگەڵ ئەوان دەست بدەین. بەڵام هەموو جارێ داواکەیانم ڕەت کردۆتەوە هەر بەو دەلیلە کە گوتوومە ئەمن ئەو کارەی خۆمم بەخشیوە بە دۆستێکی دیکە. بۆ خۆشت دەزانی کە نیزیک بە ساڵێک دەبێ ئێمە ئەو بڕیارەمان بە یەکتر داوە بەڵام ڕێ نەکەوتوە دەستی پێ بکەین هەتا ئەمڕۆ کە ئارەزوو دەکەم هەتا سەر بتوانین درێژەی پێ بدەین و کارەکەش بە کەڵک بێ.

لە بارەی ئەو شتانەوە کە لێرە بڵاوە دەبن، ئەمن وەک ئینسانێکی ڕاستگۆ — یا ئەو ناوەی لەسەر دانێم — قبووڵ دەکەم کە ڕەنگە کارێکی زۆر دژوار بێ پیاو لە بارەی ژیانی خۆیەوە، لە بارەی ژیانی حیزبی خۆیەوە، لە بارەی ژیانی نەتەوەی خۆیەوە بنووسێ و قسە بکا و بەتەواوی بێلایەن بێ، یانی ئەگەر لایەنداریش نەبێ شتێکی زۆر سەیر و ناسروشتییە. بەڵام ئەمن لێرەدا هەوڵ دەدەم ئەوەندەی لە توانامدا هەیە و تاقەتم پێ دەشکێ، بە تەواوی لە هەموو شتەکاندا بە بێلایەنی قسە بکەم و بە ناحەق هیچ شتێک بەلای نەتەوەی کورددا نەشکێنم یان خەڵکی دیکە، خەڵکی بەرابەری حیزبەکەم و نەتەوەکەم ئەگەر حەقێکیان هەیە لێیان نەستێنمەوە. لە پاشان زۆر وێ دەچێ لەو پرسیارانەدا کە دەکرێن و ئەمنیش جوابیان دەدەمەوە، وەڵامەکان بەتەواوی نەزانم، یان بۆچوونەکانم هەڵە بن. بەڵام بەڵێن بە خۆم و بە جەنابت و بە خوێنەرانی ئایندەی ئەم وتووێژە دەدەم کە ڕاستگۆ بم. هەرچی دەیڵێم ئەگەر شتێکی ناڕاستی تێدا هەبێ لەبەر ئەوەیە کە نەمزانیوە، لەبەر ئەوەیە کە خراپم لەبیر ماوە، لەبەر ئەوەیە وەختێکی بیستوومە، ڕەنگە کەسێکی دیکە بۆی گێڕابمەوە نەیزانیبێ یان بەپێچەوانەی ڕاستی قسەی بۆ من کردبێ. ئەگینا ئەوەی دەیزانم - دەکرێ شتێک هەبێ ڕاستییەکەی بزانم و نەیڵێم - بەڵام بەڵێن دەدەم ئەمن خیلافی ڕاستییەکە نە بەجەنابت وەک ئەو کەسە کە زەحمەتەکە دەکێشی و نە بە خوێنەرانە کە لە داهاتوودا کتێبەکەی دەستی تۆ دەخوێننەوە بە هیچیان ئەمن پێچەوانەی ڕاستی نەڵێم. ئارەزوو دەکەم وتووێژێکی بەسوودمان هەبێ. بچینە نێو کەلێن و کەلەبەرەکانی ژیان و خەباتی نەتەوەی کورد و ئەوەندەی ئەمن تاقەتم پێی دەشکێ، تێیدا ژیاوم یان لە لاوە لە دۆستانی پێش خۆمم بیستووە بخەینە ڕوو تا بتوانین هەر وەک جەنابت باست کرد هێندێک کەلێن و قوژبنی کەمێک تاریک و کەمێک ناڕوون کە هەن ئیشکیان بخەینە سەر و ڕوونیان کەینەوە بۆ ئەوەی بەکەڵکی بەرەی داهاتووی نەتەوەکەمان بێ،

لەدایکبوون و پێگەیشتن

هێمن کارداغ: زۆر سوپاس مامۆستا. دیارە ئێمە بۆ ئەوەی پرسیارەکان دیققەتی زیاتریان تێدا بەخەرج بدرێ و هەر لەخۆڕا پرسیاران نەهێنینە گۆڕێ، هەوڵم داوە دەپێشدا پرسیارەکان بنووسم. دایان بڕێژم هەر بۆیە پێم خۆشە پیانخوێنمەوە بۆ ئەوەی هەر بەو زەرافەتە کە هەوڵم داوە هێنابێتم هەرئاواش لە جەنابتیان بکەم، یەکەم پرسیاریشم لەوێڕا دەست پێ دەکا کە دەڵێ: خاڵی جوڵەو تێکۆشانی مرۆڤ لەو کاتەڕا دەست پێ دەکا کە چاوی بە دنیای ڕوون دەکرێتەوە، لەدایکبوونە. سەرەتای ژیانی پڕ کارەساتی ئێوەش هەربۆیە پێم خۆشە لەو سەرەتایەڕا دەست پێ بکەین، تکایە هەر زانیارییەکی لەو بارەیەوە لە بیرتە بۆمان باس بکە. ئەوە کاتو شوێنی لەدایک بوون ئەندامانی بنەماڵەو هەڵسوکەوتیان باری ژیان و گوزەران سروشتو باری جوغرافیایی ناوچەی شوێنی لەدایک بوونتو زۆر شتی دیکەش دەگرێتەوە. تکایە مامۆستا.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: پرسیارێکە پیاو زۆری لێ نازانێ (بەپێکەنینەوە). ئەمن نازانم چۆن لەدایک بووم چۆن وەزگی دایکی خۆم کەوتووم!! بەڵام بەو جۆرەی لە گەورەکانم بیستوە یان خۆم تێدا دیومەوە ئەمن ساڵی ١٣١٧ یان ١٣١٨ ی هەتاوی (١٩٣٨-١٩٣٩ ی زایینی) لە یەکێک لەو دوو ساڵانەدا لە دێیەک بەناوی "سیمیێز" لە ناوچەی گەورکی سەردەشت لە دایک بووم. با لەپێشەوە باسی بنەماڵەکەمان بکەم. بنەماڵەی مە پرێتی بووە لە دایک و باپێک و پێنج کوڕو کچێک. یانی ئەمن چوار براو خوشکێکم هەبوون ـ ئەمن ئاخر کەسی بنەماڵەم ـ. بابم ئەوەندەی ئەمن لەبیرمە هەر زانیومە خزمی دووری لە ئامۆزاو بن ئامۆزاو ئەوانە زۆر هەبوون. بەڵام وەکوو برا تەنیا برایەکی هەبوو. ئەو برایەشی دوو کوڕی لەپاش بەجێ مان دەگەڵ سێ کچان. پێم خۆشە ئەوانە هەر بڵێم چونکی بەتایبەتی برای هەرە گەورەی بنەماڵەمان بۆ من لە ڕاستیدا لەجێی باب بووە. بابم لە تەمەنێکی زۆر کەمی مندا کۆچی دوایی کردوە، دەتوانم بڵێم هەر وەبیرم نایە. چونکە تەنیا تارمایییەکی زۆر لێڵم لەو ڕۆژە لەبیرە کە بابم پێ مرد. ئەمن بۆ خۆم نەخۆش بووم کە بابم مرد خەڵک دەگریاو ئەمنیش هەروەک شتێک تاریک دەگەڵیان گریام بەڵام ئەوانی دیکەم لەبیر نیە. ئەو برایەم پێی خوێندم پێی گەیاندم، سەرپەرستیی ماڵەکەمانی کرد ، سەرپەرستیی برایەکانی دیکەمانی کرد. ئەمن زۆر جار ئەوەم باس کردوە کە برای بە دوو سێ ساڵ لە خۆی چووکتری وەکوو من کە ئاخر منداڵی ماڵێ بووم نازی لەسەر دەکرد، بەڵام ئەو برایەم نازی ئەویشی هەر دەکێشاو باڵی بەسەردا کێشاین وەکوو باپێک. ئەو برا گەورەیەم ناوی ڕەسووڵ بوو

کە پیاوێکی بەدین و موتەقی بوو، پێیان دەگوت سۆفی ڕەسووڵ. جگە لەوە کەمێک قورئانی خوێندبوو، بۆیە هێندێک کەسیش بە فەقێ ڕەسووڵیان ناو دەبرد.

پاش ئێ براکانی دیکەم بریتی بوون لە: مەحموود، خدر، هەمزە کە ئەمنیش دەبمە ئاخرین کەس، خوشکەکەشمان کە لەدوای سۆفی ڕەسووڵ و کاک مەحموود لەدایک بووە ناوی فاتمە. ژیانی بنەماڵەییمان وەک بنەماڵە دەکرێ بڵێین لەخوار ناوەندییشەوە بوو. ماڵێک بووین کە هەم بابم، هەم مامم ژیانیان لەسەر جوتیاری دەگوزەرا. بووزوو و جاجم و بەرماڵ و شتی ئاوایان دروست دەکرد. لەعەینی حاڵدا وەک هەموو خەڵکی لادێی چەند سەر حەیوانیشیان ڕادەگرت. چەند سەر مەڕ و بزن و مانگا بۆ ژیانی خۆیان. ژیانێکی زۆر ڕێک‌وپێک نەبوو، بەوحاڵە شتێکی تێدابوو کە ژیانێکی موحتەرەمانە بێ و ئیحتیاجی بەوەش نەبێ بچێتە بەردەرگای ماڵان. بەڵام جاری دیکەم گوتووە ئێستێ لە کتێبێکدا دەبێ، پێم‌خۆشە ئەوەی بڵێم کە لە کوردەواریدا دەڵێن: ڕزقی ئەو ماڵەی بە پێی فڵان کەسەوە ڕژیی. وەکی دوایە بۆیان باس دەکردم، دواتر بۆخۆشم کەمێکم درک دەکرد، وەختێک بابم مرد ئێمە لەباری ماڵییەوە بەتایبەتی لەباری حەیوانی ماڵی- یەوە وەزعمان باش بوو. یەک دوو مانگامان هەبوون. وەکی دەڵێن زەکاتە حەیوانێکمان هەبوو بزن و مەڕ. ساڵی دوای مردنی بابم بوو یان ساڵی دواتری بوو ئەو حەیوانەی بوومان قڕی تێ کەوت هەمووی مرد. لەبیرمە هەموویان نەخۆش بوون. ماڵان هەوار و هەواریان دەکرد. بە یەک ڕۆژ مەڕێک کە لە دێی بەجێ مابوو مرد. یەکێک بە منی برایەکی لەخۆم گەورەتر بوو دەمان بردە کوێستانێ ئەویش لە ڕێیە مرد. یەکێکیش ئەمن لە ماڵێ بووم لە کوێستانێ مرد. وای لێ هات ئەو ساڵە ئێمە هیچمان نەما غەیری دوو بزن دەگەڵ کاوڕێک. کاوڕەکەیان گۆڕییەوە بە ماڵێکی بە بزنێک بۆ ئەوەی ببنە سێ بزن بتوانین دۆیان لێ بخۆین. بەهەر حاڵ ژیانی ئێمە ژیانێکی خۆش نەبوو بەڵام واش نەبوو کە بە نانی شەو موحتاج بین.

هەلو مەرجی وڵاتەکە هەلو مەرجێکی ئاوا بوو. دەڵێن - دیارە ئەوە لەزۆر جێگا گوتراوە - کوردستان ناوچەیەکی دواکەوتوو لەنێو وڵاتێکی دواکەوتوودایە. دەکرێ بڵێم مەنتەقەی ئێمە کە مەنتەقەی سەردەشتە، ناوچەیەکی دواکەوتوو لەنێو کوردستانێکی دواکەوتووی نێو وڵاتێکی دواکەوتوودا بوو. ناوچەیەکی تەریک ستوور بوو. خوێندەواریی زۆر بە کەمی تێدا هەبوو. ڕێگاوبان نەبوو. ئەو وەختی ئەمن لەدایک بووم دواتریش ڕێگاوبان هەر نەبوو. کارەبا نەبووە. لە هەمووی گرینگتر مەدرەسە نەبووە. ڕەنگە ئەوە باعیسی خۆشبەختیی من بووبێ کە گوندەکەی ئێمە لەنێو ئەو ناوچەیەی تێیدا دەژیاین گوندێک بوو نازانم لە کەیەوە بەڵام نۆگرییان بەوە هەبووە کە مەلا و فەقێیان هەبێ. ئەو گوندەی ئێمە هەر لەو کاتەوە کە ئەمن چاوم کراوەتەوە پێشتریش نازانم لە کەیەوە مەلای لێ بووە و فەقێی لێ بووە. هەر بۆیە بەپێچەوانەی دێهاتی دەوروبەرمان کە ئەو وەختی مەلایان نەبوو یان ئەگەر مەلایان بووبێ فەقێیان نەبووە، دێیەکەی ئێمە مەلاشی لێ بوو، فەقێشی

لێبوون. تەنانەت زۆر چاک لەبیرمە ئەمن کە دەمخوێند لە ئێو دێ‌دا، دەقاودەق ئەوەم لەبیرە کە بیست و یەک منداڵ پێیەکەوە دەمانخوێند. هێندێکیان وازیان لێ هێنا، بەڵام زۆر لەوانە کە هاوتەمەنی من بوون یان کەمێک لەپێشتر یان لەدواتر بوون، خوێندنیان تەواو کرد و بوون بە مەلا. ئەو وەختی بوون‌بەمەلا شتێکی گەورە بوو، چونکە لەڕاستی‌دا تەنیا خوێندەواری لادێ هەر مەلاکان بوون. بۆیە دەکرێ بڵێین لە ئێو دێهاتی ناوچەکەدا، ئەو گوندەی ئێمە بە مەرکەزێکی زیندووی خوێندەواری‌و فکری دینی‌و ئەو شتانە دەناسرا. یانی خەڵک ڕووی تێ دەکرد.

با ئەوەش بڵێم ـ تەک لەبەر ئەوەی باسی خۆم کردبێ ـ ئەمن شانازی بەوە دەکەم کە لە بنەماڵەیەکی هەژاری لادێیی‌دا گەورە بووبم و لەپاشان ڕێگایەکم گرتە بەر کە خەڵکەکە پێی باش بووبێ و دیارە بۆخۆشم هەر پێم باشە. بەڵام وابوو بابم و برای من دەگەڵ ئەوەی دەوڵەمەندی دێ نەبوون، جووتبەندە نەبوون، بەڵکوو هەروەک عەرزم کردی براکانیشم تەنانەت هەتا بیست، سی ساڵ پێش ئێستا ئەوانیش هەر جۆلایی‌یان دەکرد، کەچی یەکێک لە ماقووڵترین پیاوانی ئاوەدانی بوون، پیاوی بەئیعتیبار بوون، هەم پیاوی بەدین بوون و هەم با بڵێین وەک پیاوی ڕیش‌سپیی فامیلی پڕ لە ویقار سەیریان دەکرا. ئەوەش بۆ من جێگای شانازی بووە. تەنانەت چونکی لەبەر ئەوەی ئەمن خوێندوومە ئەوان نەیانخوێندوە ڕەنگە خەڵک پێیان وا بووبێ کە ئەمن پیاوێکی زۆر زیرەک بووم، بەڵام ئاگادارم هەبوو زیرەکیی براکانم ،بەتایبەتی ئەو برا گەورەم هەبایە. چونکە زۆر جار ڕێ کەوتووە لە مەجلیسی مەلایاندا باس و موناقەشەیەک کراوە، ئەو پیاوە دەیزانی حەق بە کێیە، ئەوەندە زەکاوەتی هەبوو. یان مەلا بە عەرەبی حەدیسی دەخوێندەوە. پێش ئەوەی مەلا عەرەبی‌یەکەی بۆ خەڵکی تەفسیر بکا ئەو بۆ بەندەستی خۆی دەگێڕایەوە. دەتوانم پێت بڵێم لە ئەحکامی دینی‌دا ئەوەی پێوەندیی بە عیباداتەوە هەیە لە هیچ مەلایەکی دەوروبەری خۆی کەمتری نەدەزانی. ڕەنگە بوو هێندێک حوکمی گەورەی وەک نیکاح و تەڵاق و ئەوانە نەزانێ، بەڵام ئەوەی مەربووت بوو بە نوێژ و ڕۆژوو و تاعەت و حەج و زەکات و ئەو شتانە بە قەدەر مەلایەکی لێ دەزانی. لەو بارەوە پێم‌خۆشە ئەو حەقە ئەدا بکەم کە براکانی من شانسیان بۆ ڕێ نەکەوت دەنا هەموویان ،یان لانی کەم سێیان زۆر لەمن زیرەکتر بوون. بۆیە ئەگەر ئەمن فەزڵێکیشم هەبێ گەورەیی‌یەکەی دەگەڕێتەوە بۆ براکانم. بەکورتی دەمەوێ ئەوە بڵێم کە ئەمن تەمەنم گەیشتبووە بیست و پێنج ساڵ کە بۆ یەکەم جار قوتابخانە چووە دێ‌یەکەمانەوە. ئەویش ئەو دەورانە بوو کە "سپاه دانش" داکەوتبوو، سەربازی دانیشی لێ‌بوو. بەڵام بەهەر حاڵ لەچاو ئەو مەنتەقەیەی ئەو دەورانەی ئێمەی تێدا دەژیاین دێیەکە زیندووتر بوو. هەر بۆیە لەباری سیاسیشەوە کە هەتا دێینە باسی دێتە پێش ئەو دێیە نەخشی هەبوو.

عەباس کاروان: کەی، چۆن و لە کوێ دەرگای خوێندنت بەڕوودا کرایەوە؟ ئەو کەسانەی لە سەرەتاکانی خوێندندا یارمەتی‌یان داوی و دەگەڵ ئەو دنیا پڕ لە نهێنی‌یە ئاشنایان کردووی. تکایە بە وردەکاری‌یەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر وەکی باسم کرد لە دێ‌یەکەماندا قوتابخانەی دەوڵەتی نەبوو. هەر مەدرەسەی مەلاو فەقێ‌یانی لێ بوو. لەبەر ئەوەش کە بابم و برا گەورەکەم ئینسانی بەدین و موسوڵمان بوون پێ‌یان خۆش بوو — بەتایبەت برایەکەم — پێی خۆش بوو ئەمن بخوێنم. نە بۆ ئەوەی ببمە سیاسی، نە بۆ ئەوەی ببمە موعەللیم بەڵکە بۆ ئەوەی ببمە مەلا خزمەتی دین بکەم. بۆیە هەر لە دێ‌یەکەی خۆمان وەبەر خوێندنی نام و جارێکی دیکەم گێڕاوەتەوە، بەڵام پێم‌خۆشە ئیسانەکەش ئەوەی بگێڕمەوە ئەمن خوێندم بووم بە مەلاو ماوەیەک مەلایەتیم کرد و پاشان لەسەر کاری سیاسی قاچاغ بووم، ماوەی یازدە ساڵێک لە کوردستانی گەرمێن و لە خودی بەغداو ئەوانە ژیام. پاشان ساڵی ١٣٥٧، وەختێک ڕاپەڕین لە ئێران دەستی پێ کردبوو بە نهێنی گەڕامەوە وڵات، پاشان کە شا ڕۆیشت و کۆماری ئیسلامی دامەزرا، ئاشکرا بووم. سەردانێکی دێ‌یەکەی خۆمانم کرد، میوانی ماڵە براکانم بووم. ڕۆژێکیان لە ماڵی ئەو براگەورەیەم دانیشتبووین، هەر بەخۆشی منەوە میوانێکی زۆریشی داوەت کردبوون. لەوێ بە شاهیدی خەڵکەکە پێم‌خۆش بوو پێی بڵێم کە ئەمن شەرمەزاری تۆم. ئەتۆ زۆرت زەحمەت دەگەڵ من کێشا کە ڕێگایەک بگرم، کەچی ئەمن ئەو خوێندنەی کردبووم ئەوەی فێری ببووم بۆ ڕێگایەکی دیکە بەکارم هێنا. لەو بارەیەوە بەحوزووری ئەو خەڵکە داوای لێبووردنت لێ دەکەم. وەک ئینسانێکی بەڕاستی تێگەیشتوو فەرمووی ڕاست بەپێچەوانە، ئەمن ئێستا شانازیت پێوە دەکەم. چونکە ئەگەر ئەو ڕێگایەت گرتبایە کە ئەمن بۆم دانابووی خزمەتی دێ‌یەکت دەکرد، بەڵام ئێستا خزمەتی میللەتێک دەکەی، خزمەتی وڵاتێک دەکەی.

بەڵێ هەرلەوێ ئەبەر خوێندنی نام دەتوانم بڵێم کێ بوو کۆمەکی کردم. حەقی خۆیەتی بڵێم پێش هەموو کەس و بەقەت هەموو کەس و بگرە پتر لە هەموو کەس هەر ئەو برایەم بوو، تەنانەت دەگەڵ ئەوەی کە یەکجار زۆری خۆش دەویستم، ـ منداڵی چووکەڵەی ماڵێ لە هەموو ماڵێک‌دا وایە، خۆشەویستە ـ، منی کە دەبەر خوێندنێ نابوو و دەیویست ببمە ئەو کەسە کە ئەو دەیویست خۆشەویستتریش بووم، ئەگەر چی لەسەر هیچ شتێک بێ‌دڵیی نەکردووم لەسەر ئەوە لێشی داوم، ئەگەر ویستبام نەخوێنم مومکین نەبوو لێم قبووڵ بکا.

خوێندنەکەشم داستانی خۆی هەیە، خوێندنەکە لە سەرەتاوە بریتی بوو لە سیپارە ـ نازانم بۆ پێشیان دەگوت سیپارە ـ چونکە ئەغلەب وا بوو ئەو شتە کە بە سیپارە ناو دەبرا بریتی بوو لە دوو بەرگی چەرم، هەمبانەیەک یان شتێکی وا. دەگەڵ دوو پەڕە کاغەز کە ئەلفوبێ‌یان لێ نووسرابوو و جاروبار سوورەیەکی قورئانیشیان لێ نووسرابوو. ئەوە دەخوێندراو پاشان دەست دەکرا بە دەرسی دیکە. واتە بەرنامەیەکی ڕێک و پێکی دەرسی وا نەبوو وەک مەدرەسە کە بڵێی ئەوە پۆلی یەکەمە ئەوە پۆلی دووهەمە ئەوە نەوەیە. چەندێک وردە کتێب

هەبوون کە کەمێک باری دینی‌یان هەبوو. ئەوانە دەخوێندران کە بەشی زۆریشیان هەر فارسی بوون. زۆر کەمیان کوردی بوون، مەسەلەن یەکێک لەو شتانەی دەخوێندراو زامیرن بە کوردی بوو، "ئەحمەدی" بوو. لە نووسینی شێخ مارفی نۆدێی ڕەحمەتی‌یە کە کەلیماتی عەرەبی بەکوردی مانا کردۆتەوە بۆ خوالێخۆشبوو کاکەئەحمەدی شێخی داناوە. جالیب ئەوەیە لە موقەددیمەکەشی دا بەفارسی دەڵێ:

در این رساله به کوردی زبان　　کنم لسان عرب را بیان

تا که فرزندم احمد بی تعب　　شود دانای لغـات عرب

عەباس کارەزا: یانی هەر لەسەرەتاکانی خوێندن‌دا ئەوانەتان دەخوێند؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: بەڵێ ئەوە یەکێک بوو لەو کتێبانە کە دەمان‌خوێندن. جا ئاوا دەست پێ دەکا کە دەڵێ:

ڕەش سەرە، عەین چاوە، بەدەن قالیبە، ئیسم ناوە.

ئەوەش شتێکی دیکە بوو کە دەمان خوێند. دوایە نامیلکەیەکی دیکە هەبوو کە پێیان دەگوت "ای شده"، ئەی شودە کە ئاوای دەست پێ دەکرد:

ای شده مخلوق ز نور خدا　　پس همه عالم ز تو گشته جدا

بەوتەرتیبە ئەو کتێبانەمان دەخوێند و پاشان دەچووینە سەر "گلستان"و "بوستان"و ئەوانە. ئەمن قەت مامۆستایەکم نەبوو. یانی دەتوانم بڵێم لە ژیانی خوێندنی سەرەتاییدا بەدەگمەن هەڵکەوتوە کە دوو مانگان یەک نەفەر دەرسم پێ بڵێ. فەقێی لێ بوون ئەمڕۆ یەکێک لێرە بوو، سبەینێ ئەو دەڕۆیی یەکی دیکە دەهاتە جێگای. هێندێک خوێندەوارمان لەدێ‌دا هەبوون بەشی زۆرمان ئاغایەکان بوون. تاقە یەک نەفەریشیان تێدا بوو کە ئەو دوایی‌یانە ڕووحی شاد بێ ئەمری خودای کرد، ناوی "میرزا سمایل" بوو. خەڵکی دێی خۆمان بوو. برادەرێکمان هەبوو "عەبدوڵڵای ئیسماعیل زادە"، بابی ئەو عەبدوڵڵایە بوو. نەکسەرەن دەچووم دەرسم لەکن دەخوێند. هەتا ئەو دوایی‌یانە، بیست‌وپێنج ساڵێک پێش ئێستا کە هەر پێم‌دەگوت مامۆستا. داوای لێ کردم گوتی بەخاتری خودای پێم مەڵێ مامۆستا. گوتم هەر بۆیەت لێ‌قەبووڵ دەکەم چونکی مامۆستامی، بە حەقی ئەوەی کە مامۆستامی ئیتاعەتت دەکەم، دەنا ئێستاش هەر مامۆستامی. تەنانەت پێم‌خۆشە ئەوەی بڵێم - بێ ئەوەی بڵێم ئەو مامۆستایە وا بوو - ڕەنگە دەرسم لە کن زۆر مامۆستایان خوێندبێ کە دەرسەکەی خۆمیان وەکوو خۆم نەدەزانی. مەسەلەن گولستانی سەعدی ئەمن ئێستا تێدەیما ناکەم کە دەی‌زانم. بوستان ڕەنگە کەمێک سانتر بێ، بەڵام بوستانیش هەر وا بوو. یان کتێبی دیکەی لەو بابەتە لەلای کەسی وامان دەخوێندن کە پێشتر بۆخۆیان نەیان‌خوێندبوون.

پاشان کە ئەو مەرحەلەیەمان بەجێ هێشت ئەوجار کەوتینە سەر خوێندنی ئەو شتانە کە پێیان دەڵێن زانستە ئایینی‌یەکان، وەکوو سەرف و نەحو و بەلاغە و بەیان و بەدیع و شتی دیکە.

هیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو دەورانە چەند دەکێشێ هەتا دەچیە قۆناغێکی دیکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو دەورانە، ئەمن دەورانی سەرەتایی‌یەکەی لێ دەردەکەم کە هەروەک عەرزم کردی بە پەرش‌وبڵاوی کتێبی فارسیم لە کن ئەم‌وئەو خوێندەوە، کتێبی کوردییش تەنیا ئەحمەدی‌یان تێدا بوو دەنا ئەوانی دیکە هیچیان کوردی نەبوون. بەڵام ئەوە کە دەست پێ‌دەکەن بە زانستەکان زانستی دینی یان بڵێین زانستە عەرەبی‌یەکانی کە ئەودەم دەخوێندران، وا نەبوو بەرنامەی بۆ دانرابێ کە بڵێی ئەوە پۆلی یەکەو لەپۆلی دە تەواو دەبێ یان پۆلی دوازدە تەواو دەبێ. پێوەندیی بەوەوە هەبوو بۆخۆت چەندەت توانایی هەیە. ئەمن بە هەشت ساڵ تەواوم کرد. ڕەنگە هەبووبێ کە بە کەمتر تەواوی کردبێ. ڕەنگە بووبێ هەرچەند ئەمن کەسم نەدیوە. بەڵام دەتوانم بڵێم لەوانەی کە ئەمن بەدەورەوە بوون ئەمن لە هەموو کەسم زووتر تەواو کرد. هەبووە بە دە ساڵان تەواوی کردوە، بە دوازدە ساڵان، بە پازدە ساڵان، بگرە بە بیست ساڵانیش، نێ وا هەبووە بیست ساڵانی ئەو دەرسانە خوێندوون. بۆ خۆم بە هەشت ساڵانم تەواو کرد. دیارە مانای ئەوە نەبووە کە ئەمن لەوانە زیرەکتر بووم، بەڵام بە هەرحاڵ کە خوێندم دوایە پێم وابوو بەسە. تەنانەت یەکێک لە براکانم کە ئەویش بەخۆشی‌یەوە ماوە زۆر قسە خۆشە، جارێکیان لێی پرسیم گوتی ئەرێ چەندت ماوە تەواو بێ؟ گوتم ناتوانم بڵێم چەند، بە کەیفی خۆمە، دەتوانم بیست ساڵی دیکەش بخوێنم، ئەم کتێبە تا ئەو کتێبە دەتوانم وەری گرم بێ خوێنم، دەش کرێ زوو لێ ببمەوە. کردیە گاڵتەو گوتی کوڕە بەشی کەرو دووقرانەکەت خوێندوە. ئەوە چەند ڕۆژێک لێرە ڕۆژێک لەوێ. دانیشەو بۆخۆت داسە کێ. ئیدی پێموایە ساڵێک یان ساڵ و نیوێک دوای ئەوە بوو کە دیارە بۆخۆشم ئیحساسم کرد پێویستە وازی لێ بێنم هەتا کەنگێ. هەر بۆیە ساڵی تێ-وەرسووڕا وازم لێ هێنا.

خوێندن و حیزبایەتی

عەباس کاردۆ: مامۆستا جەنابت یەک لەو خەباتکارو سیاسی یانەی کوردی کە لەحوجرەدا دەستت بە خوێندن کردوەو دەگەڵ هەردوو فەرهەنگی دینی و نادینی(لائیک) ئاشنای. پێمخۆشە بۆخۆت ڕادەی شوێن-دانانی دەورانی خوێندنی حوجرە لەسەر داهاتووی ژیانی سیاسیت باس بکەی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەومان دەبێ کەمێک جیددیتر بگرین. لە کوردستان هەتا چل پەنجا ساڵ پێش ئێستا بیری نەتەوەیی ئەگەر لە چوارچێوەی شاران تێ‌دەپەڕی، لە حوجرەوە سەری هەڵدەدا. پێجگە لەوە، ئەگەر تەماشا بکەی سەرهەڵدانی بیری نەتەوایەتی زۆر کۆنتر لەوشە. ئەدی ئەودەم کێ بڵاوی کردۆتەوە؟ ئەحمەدی خانی بڵاوی کردۆتەوە. حاجی قادری کۆیی بڵاوی کردۆتەوە. مەلای گەورەی کۆیە بڵاوی کردۆتەوە.

عەباس کاردۆ: ئەدی جزیری؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جزیری نازانم ڕەنگە ئەو ئەخشەی نەبووبێ. ئەوانەی کە بڵاویان کردۆتەوە کە هەموویان ڕێبەری ئایینین. هەموویان مەلان. یانی ڕووناکبیری کورد لە دێهاتو لەحوجرەی بووە. شەرت نیە هەر لە دێهاتی بووبێ ، لە شاریش بووە بەڵام لەحوجرەی فەقێ‌یان بووەو لە مزگەوت بووە. جا منی من بەشێوەیەکی تایبەتیتر بوو. لە گوندەکەی مە لە زەمانی دێمۆکراتی‌دا، دیارە ئەوەی ئەمن وەبیری دێنمەوە هەمووی بیستنە، زۆر کەمی دیتنەو زۆر کەمیم لە بیرە. لەبەر ئەوەی ئێمە لە دێ‌یەکی چەپەک بووینو لەپاشان عومریشم زۆر کەم بووە. حەوت ساڵ شتێکی ئاوا تەمەنم بووە. بەڵام ئەو گوندەی ئێمە هەر لە زەمانی دێمۆکراتی‌دا یەکێک لە پێگەکانی پێشمەرگەو ئەندامانی حیزبی بووە. ئەمن دوایە بۆم دەرکەوت کە دوو برای گەورەم هەر دووکیان ئەو وەختی ئەندامی حیزب بوون. لە پاشان ئاغای دێ‌یەکەمان کە ئاغاکان شەش برا بوون یەکێکیان بە ناوی ئەحمەدئاغا لە ئەفسەرانی دێمۆکرات بوو. پلەی ئەفسەریی درابوویە. وەک شتێک بۆ دڵخۆشکردن دەیان دانێ، بەڵام بەڕاستی پیاوێکی ڕووناکبیرو خوێندەوار بوو. بە نیسبەت ئەودەمی زۆر زیرەکو زانا بوو. لە دێ‌یەکەی مە حیزبایەتی دوای جمهوریش زۆر باو بوو. مەسەلەن لە بیرمە دەگەڵ ئەوەی ئەو ئاغایە زۆر دەوڵەمەند نەبوو بەڵام ڕادیۆی کڕیبوو تەنیا بۆ ئەوەی ڕادیۆی کوردیی باکۆیەی پێ بگرێ کە دیارە ئەو شتانە ئەمن دواتر

تۆیان گەیشتم. ئێوارانە کە نازانم سەعات چەند دەستی پێدەکرد، ئەو ڕادیۆیەی دەکردەوە بە دەنگێکی زۆر بەرز، تەواوی پیرو گەنجی دێ کۆ دەبوونەوە. دیوەخانی ماڵەکەی بەسەر سەر بانی مزگەوتی‌دا دەڕوانی. هەر بۆیە خەڵکەکە لەسەربانی مزگەوتێ کۆ دەبوونەوە هەتا گوێیان لێ‌بێ کە بە ناوی حیزبی دێمۆکراتەوە قسەی دەکرد. ئێمە دواتر — کە دیارە ئەو دەمی زۆر منداڵ بووم — هەموو سروودەکانی زەمانی جمهووریمان لەبەر کردبوو. تەنانەت پێش ئەوەی دەرسی مەدرەسەی بخوێنین فێریان کردبووین بڵێین :

نیشتمانم ڕەنگینە، بەهەشتی سەرزەمینە   خاکم وەکوو ئاڵاکەم ڕەنگ سوورو سپی و شینە.

یان مەسەلەن سروودی لاولە، سروودی لاواتمان دەخوێندەوە:

ئەجەل وا لە لوولەی تفەنگی مەدا   ڕەها نابێ دوژمن لە چەنگی مەدا

پاشان "ئەی ڕەقیب" هاتەو "خوایە وەتەن ئاوا کەی" بوو. یان ئەو شێعرە بەناوبانگەی فایق بێکەس کە دەڵێ:

ئەی وەتەن مەفتوونی تۆم و ئێوەشم بیر کەوتەوە   بەختی ئیقباڵ و ئیسارەت پێ بە تۆزی کوژتەوە

من لە زیکری فیکری تۆ غافڵ نەبووم وا تێ‌ئەگەی   حەبسی تێ‌مەنداڵ و زیللەت تۆی لەبیر بردۆتەوە

تەنانەت یەکێک لە فەقێیەکانی دێ کە دوایە بوو بە مەلاو بە شاعیرێکی ناسراو، مەلا "کەریمی فیدائی" بۆخۆی شێعری نیشتیمانیی دانابوون:

وەتەن لەبەر دڵانە پڕ لە بۆنی گوڵانە   دەرمانی دەردەداران دەفعی هەموو غەمانە

خولاسە هەر لەوێڕا بەوە گۆش کراین. ئەمن لەبیرمە لەو دێیەی مە کەس هەبوو کە ئەندامی حیزب نەبێ، بەڵام کەس نەبوو کە موخالیفی حیزب بێ. ئەوەش بۆخۆی جێی سەرنج بوو کە هەرچەند ئاغاو ڕەعیەتی‌یەکە بەو سووڕەتە نەبوو کە لە ناوچەکانی دیکەی کوردستان هەیبوو، بەڵام بەهەرحاڵ ئاغاو ڕەعیەت هەبوون. ئاغایەکان بۆخۆیان لە تێکۆشەرانی حیزبی دێمۆکرات بوون. تەنانەت ئەو ئەحمەدئاغایە کە باسم کرد برا گەورەی ئاغاکان بوو، بۆخۆی وەختێک ئەندامی کۆمیتەیەک بوو بە ناوی "گسب" واتە گەورکەو سوێسنی و بانە. ئەو کۆمیتەیە سێ ئەندامی هەبوون. ئەوەی گەورکان ئەو بوو. ئەوەی سوێسنی‌یان یەکێک بوو کە حەتمەن ناوت زۆر بیستوە بەناوی مەلا باقی، ئەوەی بانێ کە ئەویش هەر ئاغا بوو، مەجیدخان بوو لە ئەمەشیرێ نادەبێشت. یانی ئەوانە ئەخشیان لە تێکۆشانی حیزبی‌دا هەبوو. ئەمن هەر لە دێیەکەی خۆمان لەسەر دەستی ئەو میرزا سمایلەی باسم کرد دەعوەت کرام بۆ ڕیزی حیزبی دێمۆکراتو لەسەر دەستی ئەو یەکێک لە ئاغایەکان — ئادرەسی نادەم چونکی زیندووە — لەسەر دەستی ئەوانە ناوم لە دەفتەری حیزبدا نووسرا.

داستانی بوونم بە حیزبی‌یەکەشم وەک پێ‌خۆش بوون پێم‌خۆشە بگێڕمەوە. ڕەفیقێکم هەبوو لە ئەمەندا، ڕەنگە سێ یان چوار ساڵ لەخۆم گەورەتر بوو. ئێستاش هەرماوە. ئەمن زۆر منداڵ بووم بەڵام لەسەر پێ بووم.

ڕۆژێکیان لەسەر خواجەنشین — پێی دەڵێن خواجەنشین — لەبەر دەرگای مزگەوتێ ڕاوەستابووین. گوتی داخڵ بووی؟ گوتم داخڵی چی؟ گوتی چۆن داخڵ نەبووی؟ گوتم باشە داخڵی چی؟ گوتی داخڵی حیزبە. دیمۆکراتمان بیستبوو، بەڵام ناوی حیزب بۆ یەکەم جار بوو وەبەر گوێم دەکەوت. گوتم حیزبی چی؟ گوتی حیزبی خۆمان. گوتم ئاخر حیزبی خۆمان چییە؟ گوتی چۆن حیزبی کوردان. گوتم با پێم خۆشە، بەڵام نایێ بزانم چییە؟ گوتی ئەگەر پێت خۆش بێ دەتبەمە کن یەکێک لەخۆم پتر بزانێ. بردمیە لای ئەو کەسانە کە مەسئوولیەتی حیزبی‌یان لە دێ‌یەکەدا هەبوو کە یەکێکیان عەزیز کردی ئەو میرزا سمایلە بوو، یەکێکیشیان لە ئاغایەکان بوو. لەوێ قسەیان بۆ کردم. ئەوە حیزبی دێمۆکراتەو کۆماری کوردستانی دامەزراندووە لەو قسانە. لەوێ وەکوو ئەندامی حیزب ناویان نووسیمو پێم وایە مانگانەی حیزبیشیان لێ‌وەرگرتم.

هیاس کاردۆ: مامۆستا ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی چەند؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوەیان سەیرە. ئەمن لە بیۆگرافیی حیزبی‌دا نووسیومە ساڵی سی‌ودوو بوومەتە حیزبی، بەڵام ئەوە زستانی ١٣٣٠ بوو. یانی عومرم لە باشترین حاڵەت دا سێزدە ساڵ بوو کە بوومە ئەندامی حیزبە.

هیاس کاردۆ: یانی لە ساڵێشیان نەدەپرسی، واتە تەمەن؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: نەخێر لەجێ‌دا ئەو وەختی لەو دەوروبەرەی شتی وا نەبوو. باوەڕم پێ بکە ئەمن پاش کۆنگرەی دووەم بۆ یەکەم جار بەرنامەو پێڕەوی نێو خۆی حیزبم دیوە. ساڵی ١٣٤٣ ئەوکاتی ئەمن بۆ یەکەم جار شتێکم دیوە کە پێی بڵێن پێڕەو پرۆگرامی حیزبە. ئەو وەختی هیچ حیسابی ئەوانەیان نەدەکردو ئەمنیش منداڵێکی لەسەرێ بووم، دەشم‌خوێندو درێژیش بووم. بەقەت ئێستا درێژ بووم، کردیانمە ئەندامی حیزب.

هیاس کاردۆ: هەر لە دەورانی خوێندن لە دێ‌و لە خزمەت مامۆستایانی ئایینی دەمێنیمەوە. لە حوجرە جگە لە دەرسی دینی‌و باسی ئەخلاق‌و چاکەو خراپە چی دیکە دەهاتە بەر باس؟ ئایا بە پێی کەسایەتیی مامۆستاو فەقێکان باسەکانیش دەگۆڕان یان وەک شتێکی جێ‌کەوتوو لە هەموو حوجرەیەک وەک یەک وا بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوەی لە قۆناغی یەکەمدا هەبوو ڕەنگە تەنیا فەرقی لە یەک شتدا کردبێ. مەلایەک مەلای چاکە. فەقێیەک فەقێی چاکە، زیاتر دەزانێ‌و دەرسەکەی چاکتر ڕەوان کردوە. دەنا سیستەمێک هەبوو، سیستەمێکی بڵێین لەقاڵبدراو. هەموو وەک یەک بوون. مەسەلەن هەرکەس دەستی پێ‌دەکرد بە یەکێک لەو دووانە دەستی پێ دەکرد: یەکیان پێیان دەگوت تەسریفی زەنجانی، عیلمی سەرف بوو.

ئەوی دیکە پێیان دەگوت عەوامیلی جورجانی، عیلمی نەحو بوو. ئەمیان وەپێش دەخست یان ئەویان وەپێش دەخست فەرقی نەبوو. لە پاشان دەچووە کتێبێکی دیکەو یەکی دیکەو یەکی دیکە. بەو تەرتیبە دەی‌خوێندو بە دەگمەنیش هەڵ نەدەکەوت دوو کەس، دوو فەقێی یەک دەرسیان هەبێ. تەنانەت ئەگەر کتێبەکەی دەیان‌خوێند یەکیش بایە، هەر کەس بە تەنیا دەرسی خۆی دەخوێند. یەکێک لە پێشەوە بوو، یەکێک لە دوایە. چونکە دەرسی بە کۆمەڵ هەر نەبوو. بۆیە مەلایەک ئەگەر زۆری خۆ ماندوو کردبایە دەی‌توانی چوار فەقێیان ڕابگرێ. دەبوو ڕۆژێ دوو دەرسانیان پێ بڵێ. عادەتەن ڕۆژێ هەر دوو دەرسیش بوو. یەکیان بەیانی‌و یەکیان پاش نیوەڕۆیە. دەرسەکانیش بەپێی زیرەکی‌و نازیرەکیی فەقێکان لەنێو سەعاتەوە دەی‌گرت هەتا سەعاتو نیوو دوو سەعات. جاری وا بوو مەلا بەدەستی فەقێیەکەوە شێت دەبوو. ئەمن دیومە مەلا لەداخی فەقێی بە دیواری هەڵ‌گەڕاوە. کەلیمەیەک هەبوو کە مانای گەورەی دەدا. فەقێ پرسی گەورە بە چ مانا؟ ئەویش گوتی گەورە بەو مانایەو بە دیواری هەڵ‌گەڕاو جنێوێکیشی پێ‌دا. لەپاشان دیارە دوای ساڵەکانی سی‌و هەشتو سی‌و نۆو چل کە مەدرەسەیەکی علوومی دینی لە مەهاباد کرایەوە کە ئێمەش لەوێ بووین، مامۆستایان هێنابوو دەرسی ئەدەبیاتی فارسیی پێ دەگوتین. هێنابوویان ئینگلیسیی پێ دەگوتین. تێ وا هەبوو لە هێندێک مەدرەسە ڕیازیاتیان دەگوت. دەنا ئەوی دیکە کتێبەکە هەمووی یەک بوو.

بەڵام لە مەدرەسەکانی کوردستان پیاو حەق بڵێ مزگەوتەکانی کوردستانی ئێران زیندووتر بوون بە نیسبەت بەشەکانی دیکەی کوردستانەوە. لەوێ مەسایلی سیاسی دەکرێ بڵێین هەمیشە هەبوو. ڕەنگ‌بوو لە حوجرەیەک‌دا کە چەند کەسی لێ‌بوون هێندێکیان لە کارە سیاسی‌یەکە ئاگادار نەبووبن ، بەڵام حەتمەن تێیاندا هەبوو. ئەمن زۆر جارم ئەوە گێڕاوەتەوە لە زەمانی فەقێیەتیدا ئەمن و مەلا ئاوارە هەردووکمان حیزبی بووین، هەرکەسە لە جێی خۆی. هەرچی ئەسراری ژیانم هەبوو هەمووو شتێکم دەگەڵ باس دەکرد. بەڵام دە ساڵیش پێوە خوا کە ئاشکرا بوو هەر دووکمان حیزبیین، ئەوەندە حیزبایەتی‌و نهێنی‌کاری بەقووەت بوو کە ئەوانەمان باس نەدەکرد. مەبەستم ئەوەیە بڵێم بیری نەتەوایەتی لە حوجرەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستان قەت ئادیار نەبووە هەمیشە هەر هەبووە. ڕەنگە بەشێکیشی لەبەر ئەوە بووبێ کە لەلادێی هەر ئەوان خوێندەوارو ڕووناکبیر بوون. لە لایەکیش لیباسی وان زۆری لێ‌نەدەپرسرا. دیارە دوایە لیباسی وانیش قاچاغ بوو. بەڵام پێشێ وا نەبوو. مەسەلەن سایلی شەریفزادە ڕەحتێکی لە ناوچەی بانێ بوو ناوی مەلا عەزیز بوو. بەڵام لە مەنتەقەی سەردەشت ناوی مەلا ڕەحمان بوو. کاک حەسەنی سیراجی یادی بەخێر کە ئێستا دەڵێن ئەحۆشیشە ئەویش لە لای ئێمە بوو ناومان لێ نابوو مەلا حەسەن. هەر بە مەلاعان ناو دەبرد. زۆر لە کادرە حیزبی‌یەکانی شاریش کە بە دێهاتی‌دا دەگەڕان مەندیلێکی سپی‌یان لەسەر دەنا وەک فەقێ دەگەڕان چونکی

خەڵک کەمتری لێ دەپرسین و حورمەتیشیان دەگیرا. بەکورتی، بەرنامە دەرسییەکە یەک بوو بەڵام بیرو باوەڕە سیاسی و تەئویلییەکە لەزۆر مزگەوت و حوجرانەدا هەبوو مەلاو فەقێ تێیدا بوون. جاری وا بوو مەلا موخالیف بوو فەقێ هەبوون حیزبی و سیاسی بوون. جاری وا هەبوو فەقێ بێگانە بوون بەڵام خودی مەلاکە حیزبی بوو. ئەوانە هەموو هەبوون، لەسەر یەک شتەکە وا بوو کە بەزیرەکی و نازیرەکی مەلاو فەقێیەکە فەرقی دەکرد بەڵام سیستەمە دەرسییەکەی لە هەموو جێیەک وەک یەک بوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا بەڕاستی من هەم بە خوێندنەوە هەم بۆخۆشم دیتوومە زۆر فەقێ و تەنانەت مەلای دەرستەواوکردوویش شتی وایان گوتووە کردووە کە لە ڕادەی باوەڕمەندبوون بە ڕەوشی خوێندن و پێگەیاندنی نێو مزگەوتی کەم کردۆتەوە. مەبەست ئەوەیە داخوا شێوەی خوێندن لە حوجرەو مزگەوتی ئەو دابەو شوێنەی کە دەبوایە پێڕەوی لێ بکرێ بە دڵی هەموان بوو یان هەر بە ناچاری درێژەیان دەدا؟ نموونەی خۆت چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم خۆشە ئەوەی کە فەرمووت نموونەیەک لەوە بڵێی کە ئەوە دەگەڵ ئەوی ئەی- دەخوێندەوە یانی چی، مەبەستم ئەوەیە بڵێم ئەتۆ چیت دیتوە؟

هەیاس کاردۆ: دەمەوێ ئەوە بڵێم کە بۆخۆم مەلای وام دەناسی کە لە حوجرە دەرسی دەخوێند بەڵام لە دەرەوە دەگەڵ دین و باوەڕمەندبوون بێگانە بوو و ئەوەشی بەکردەوە نیشان دەدا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: با قسەیەکی خۆشت بۆ بگێڕمەوە قسەی خۆش هەر خۆشە، ئەمن دەمخوێند لە دێیەک. ئەو برا گەورەیەم هات بۆ سەردانم. کە هات لەو وەختەدا چەند مەلاو فەقێی دەوروبەریش میوان بوون کە یەکیان ڕووحی شاد بێ پیاوێکی زۆر باش بوو بەڵام لەوەی موهیمتر پیاوێکی سەیر قسەخۆش بوو. کاکم کە هات بەرماڵێکی بۆ من بە دیاری هێنابوو. ئەو مامۆستا قسەخۆشە بەڕەحمەت بێ گوتی وەڵڵا بەرماڵی بۆ فەقێ بە دیاری بەری وەکوو زوڕنایە بۆ خەیاتی بە دیاری بەری وایە. ئاخر فەقێ و بەرماڵ؟ بۆ ئەوەی ڕاستگۆیانە جوابم دابێتەوە دەبێ بڵێم لەسەر یەک فەقێش ئینسان بوو. فەقێش گەنج بوو وەکوو خەڵکی دیکە. ڕاستە ڕیعایەتیان دەکرد. ڕاستە بیرو باوەڕی دینییان تێدا بەقووەتتر بوو، بەڵام هەموو ئیحساساتێک کە دە لاوێکی دیکەدا هەبوو دەویشدا دەتوانی هەبێ، دیارە ئەو بیروباوەڕە دەهێندێک کەسدا بەهێزو دە هێندێکی دیکەدا لاوازە. مەسەلەن ئەمن لە بیرمە ڕەفیقێکم هەبوو، کە بەعینێکی مامۆستاشم بوو ؛ دەی گوت: خودا حەقی خودایەتی بەسەر منەوە نیە. لەوەتا خودا خودایە نەعمەتێکی نەداوە بە من، منەتی چیم بەسەردا دەکا؟ پاشان ئەمنی لە خوارەوە بوو دیتم دەڵێ گردوونەوە. گوتم ئەوە چیە؟ گوتی ئەوە لە منەتی خودای چاکترە. قسەی ئاوای دەکردن. بەڵام لەسەریەک سیستەمی خوێندنەکە کە ئەو وەختی شتێکی دیکەی لەبەرابەردا نەبوو، شتێکی دڵخواز بوو بۆ ئەو کەسانەی دەیانەویست بخوێنن. هی واش هەبوو پێی

کەوتبوو. باوەڕم پێ بکە هەبوو بیست ساڵانی خوێند، پاش بیست ساڵان خوێندەواریی پەیدا نەکرد. ئێ واش هەبوو زانایەکی لێ دەردەچوو. دیارە لە ئاخرو ئۆخرییەکاندا هێندێک شتی وا هەبوون کە پیاو حەزی لێ نەدەکردن. مەسەلەن ـ با هەر شتی خۆم بگێڕمەوە ـ ئەمن لە هەموو ژیانی خۆمدا یەک جارم کەوای درێژ دەبەر کرد. کە بووم بە مەلاش هەر کەواو پانتۆڵم دەبەر دەکردن. جارێکیش عەبایەکیان بەزۆری بەسەردا بڕیم. لە مەدرەسەی علوومی دینیمان دەخوێند، دەگەڵ هەموو قوتابییەکانی دیکە کەوایان بۆ بە دروستکردن دابێن، دەنا ئەوەشم هەر دەبەر نەکرد.

یان مەسەلەن ئایندەی مەلایەتیم خراپ دەدیت. لەبیرمە مامۆستای بەڕێزم لە عەینی حاڵدا تێکۆشەری سیاسی، مامۆستا مەلا ئەحمەددیتی کەوکەبیڕاد کە لە خزمەتیم دەخوێند و دیارە هەر یەک دوو ڕەفیقی سەمیمی وا بووین، جارێکیان هات گوتی ئەتۆ بۆ ناخوێنی؟ بۆ سەعی ناکەی؟ جا ئەمن سەعیم نەدەکرد، چونکە بۆ نەگبەتی کەمێک زیرەک بووم دەرسەکەم هەر دوای خوێندنی جارێک دەخوێندەوە ئیدی کتێبم وێک دەنا، کارم بە خوێندنی نەبوو. گوتم بۆ ناخوێنم، ئەوە نیە دەخوێنم؟ گوتی نا ئەوە کەمە، ئەتۆ ئەگەر بخوێنی دەبی بە مەلایەکی چاک. گوتم باشە ئەگەر ببمە مەلای چاکیش دەبم بە تۆ. ئەتۆ بووی بەچی؟ چونکە بەڕاستی وەزعێکی زۆر خراپی گوزەرانی هەبوو. لەبیرمە ئاردی ڕۆژێکیان نەبوو کە بیکەنە هەویر. چەند جارم ئاگا لێ بوو کە خێزانی دەچوو لە ماڵێکی دوو سیە (یەک سیە، دوو کیلۆیە. هەیاس) ئاردی قەرز دەکرد. جا ئایندەکەی ناڕوون بوو. هەر بۆیە ڕەنگە زۆر کەسی وەک من بووبن کە ئوڵفەتیان پێیەوە نەدەبوو، حەزیان لە ئیدامەدانی نەبوو. دەنا وەکوو فێربوونی شتی وا پێم وا نەبوو کەس پێی ناخۆش بووبێ. ئەمن ئێستاش شانازیی پێوە دەکەم چونکی بە چاک و خراپ ـ یەکێک پێی باشە یەکێک پێی خراپە ـ بەڵام ئەوەی فێری بووم لەوێ فێری بووم لە هیچ زانکۆیەکم نەخوێندوە. کەوابوو چۆن دەتوانم پێی بڵێم شتێکی خراپە؟ بەتایبەت کە دەگەڵ سەلیقەی من باش دەهاتەوە. ئەو دەورانەش کە ئەمن دەمخوێند، ئەو دەورانە نەبوو کە بەجارێک لە مۆدە کەوتبێ. مەلا و فەقێ حورمەتی زۆریان هەبوو. هەستی من ئەوە بوو کە لەلای خەڵکەکە ڕێزێکی زۆرم هەیە. ڕەنگە بەشێکی لەبەر ئەوە بووبێ کە دەیانزانی بیروباوەڕی سیاسییشم هەیە، با ئەوەی نەشارمەوە ئەوەشی تێدا هەبوو. بەڵام هەروەکوو مەلاش پیاوماقووڵی دێ بووم، یانی لە هەموو کەس گەورەتر بووم.

هەیاس کاروخ: مامۆستا هەژار باسی شتی زۆر خۆش دەگێڕێتەوە لە دەورانی فەقێیەتی کە بۆخۆی تێی-دا بووە. بۆ وێنە فەقێی جوان لە دێی داری خەڵکیان دزیوە شتی زۆر خۆشی دیکەش. لە لای ئێوە شتی وا هەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە زۆر مەشهوورە کە دەڵێن کابرا وشتری لێ ون ببوو. ئەویش زۆر نیگەران بوو. گوتیان بابە بۆ ئەوەندە نیگەرانی؟ سبەینێ دێتەوە ئیدی. وشتر دەعبایەکی هێندە زەعیف نیە و لەپاشانیش حەیواناتی دڕندە لەو مەنتەقەیە زۆر کەمە. کابرا گوتی لەوێ ناترسم بەڵام لەوێ دەترسم فەقێ بە زەنتی ڕەزا(ظن رضا) بچن بیخۆن، چونکە بە ئەنیشت بیستانی هەر کەسدا ڕۆیشتبان نەک وەک دزی بەڵام دەیان گوت کاکە ڕەنگە ئەو کابرایە بۆ فەقێیان ڕازی بێ. هەر بۆیە پەلاماریان دەداو دەیان خوارد. یان شتێکی دیکە کە کەیفی خۆتە بڵاوی دەکەیەوە یان نا، بەڵام ئەو مامۆستا مەلا موحەممەدی شەڵماشی برای کاک مستەفای شەڵماشی لە 'پێشاسپ'یان دەخوێند (گوندێکە لەناوچەی سەردەشت، هەیاس). ئەو مامۆستای من بوو. شەوێ وەختی نوستنێ تازە ئەووەڵی هاوینێ بوو. خەیارو ترۆزی و تەڕەکاری پێ نەگەیشتبوو. باسیان کرد گوتیان بیستانی ماڵی مستەفا چۆنەی لە شیوەسەڵێ – پیاوێک بوو 'مستەفا چۆنە'یان پێ دەگوت – چاک پێ گەیوە. هەستان چوون بەو شەوە. ئەوە ماڵ نوستوون. خۆیان ڕووت کردبۆوە بە تونێ کراس و دەرپێیان چوون بۆ شیوەسەڵێ بۆ خەیاردزینێ. کە دەچن تەماشا دەکەن ئەو ماڵە حەیوانێکیان بە گیایێ مردووە، خەریکی گروینێتی و بەخەبەرن. ئەوە ئەوان خەریکی گاگروینێن و ئەمانیش دەچنە نێو بیستانی بۆ خەیارخواردنێ. لەوێ دەڵێن بەخوا حەیف خوێمان پێ نیە.مامۆستا مەلا موحەممەد دەڵێ هیچ نیە، بە دەلاقەیدا دەست درێژ دەکاو دەڵێ دا هێندێکمان خوێ بدەنێ خوێ. ئەوانیش بە سەرسوڕمانەوە دەڵێن ئەوە چیە؟ دەڵێ بۆ وا حەبەساون خوێمان دەنێ خوێ. دەڵێن یانی چی تێوە کێڕو چیتان دەوێ؟ دەڵێ کوڕە بۆ حەبەساون؟ هاتووین خەیاران بخۆین خوێمان پێ نیە. ئەویش مستەفا چۆنە دەڵێ وەڵڵاهی وەمەر تەکمێن هەموو پشتێو بە یەردان دەشکێنم سەگباب. مامۆستا دەڵێ وەڵڵاهی قەحبەباب دەنگت لەبەر بێتە دەر هەرچی خەیاری ئەو بێستانەیە پێتدا دەدەم. لەپاشان کە دەردەکەوێ فەقێن، بانگیان دەکەن و چایان بۆ لێ دەنێن و خەیاریان بۆ دادەنێن.

عەباس کارەزا: وا بزانم تۆ گرێت بەشێعرو دنیای ئەدەب هەر لەو ساڵانەدا سەری هەڵدا. داخوا بۆخۆشت شێعرت هەبوون یان هەر تۆ گرێت بە شێعری شاعیران هەبوو؟ ئەوانە شێعری کێ زۆر کاری تێ دەکردی و بۆ لای ئەو دنیایەی ڕادەکێشای؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکی عەرزم کردی دەکرێ بڵێم جگە لە شێعری فۆلکلۆری و گۆرانی و ئەوانە، یەکەمین شێعرەکانی کە لەو دێیەی تێیدا کەوتنە سەر زارو زمانانو لەبەر کران شێعری نیشتیمانی بوون. بەدوای کۆماری کوردستاندا بوو. لەو بارەیەوە مامۆستاو ڕێبەری ئەسڵی هەر ئەو مامۆستا مەلا کەریمی فیدایی یە بوو کە هەم بۆخۆی شاعیر بوو، - دوایە بوو بەشاعیرێکی مەشهوور- هەم ئەو شێعرە نیشتیمانی-یانەی کۆ دەکردنەوەو هەم ئەندامی حیزبو مەسئوولی حیزب بوو لە مەنتەقەدا. بەڵام پێویستە لەسەر دوو

بەشی شێعر قسەبکەم، یەکیان شێعری کوردی‌یە، یەکیان شێعری فارسی‌یە. ئەوەی ڕاست بێ ئێمە زیاتر دەگەڵ شێعری فارسی ئاشنا دەبووین، هەرچەند خۆ لە دێهاتی فەقێ کتێبێکی وات دەست نەدەکەوت کە بڵێی ئەوە کتێبی شێعری‌یە دەی خوێنمەوە. "بوستان"ت دەخوێند هەمووی شێعر بوو. کتێبێکی دیکەمان دەخوێند بە ناوی "پند نامه عطار" هەمووی شێعر بوو. "گلستان" دەخوێندرا بەشێکی شێعر تێدا بوو. یان کتێبی دیکە کە دەست دەکەوت شێعری فارسیی تێدا بوو. بۆ ئەوەی داخوا ئەمن شێعرم گوتوە یان نا، وا بلاوە دەڵێن "کورد هەمووی شاعیرە". دەی باشە تەمنیش هەر کوردم. کەوابوو ئەمنیش دەبێ شاعیر بم. ئەوەی بە شێوەی گشتی پێی دەڵێن شێعر، ئەمن زیاتر لە چوار هەزار شێعرم هەبووە. بە دەیان جار هەڵکەوتوە شێعرێکی درێژم نووسیوە بۆ دەوروبەرم خوێندۆتەوە دەکووڕم هاویشتوە. بۆ خۆم نەم دەویست ببمە شاعیر. چونکە دەم‌گوت شاعیری چاک نیم با شاعیری خراپیش نەبم. هەرچەند لەباری وەزن و قافیەوە تەواوەوە یەک شێعرم نەگوتوە کە لە شێعری شاعیران بشێتەوە. ئێستێش هەروام، زەوقی من بۆ شێعر وەک تەرازووی میلی وایە. با کەمێکیش خۆهەڵکێشانی تێدا بێ، بەڵام دەتوانم سابیتی بکەم. لە نێو هەزار شێعردا تاقە یەک حەرف کەم و زیاد بێ زەوقی من قبووڵی ناکا. یەکێک لە شاعیرەکان پێی دەگوتم ئەتۆ وەک کامپیوتێر وای، زیهنت عەقڵەت قبووڵ ناکا. مەسەلەن پیاوی وەک "خاڵەمین"ی شاعیرجارێکی دانیشتبووین شێعرێکی خوێندەوە. گوتم بابە ئەو نیوەیان لەنگە. دوایە هەر خوێندیەوە، خوێندیەوە و خوێندیەوە هەر لەنگ بوو. گوتم ماڵت خەرا نەبێ ئەتۆ بۆخۆت خراپی دەخوێنیەوە، ئەو شێعرە نابێ لەو وەزنەدا بخوێندرێتەوە. گوتی با بۆت باس بکەم. ئەوە دۆستێکم ناردبووی کە کوپەی بۆ بنێرین بۆ ئەوەی ترشیاتی تێدا بنێتەوە. ئەمنیش بۆم ناردو شێعرێکیشم دەگەڵ نووسی. نووسیم:

ئەوا بۆم ناردی کوپەو نەی‌شکێنی	ئەگەر بیشکێنی لێرە دەیشکێنن

گوتم مامۆستا شێعرەکە ڕاستە بەڵام ئەتۆ خراپی دەخوێنیەوە، ئەتۆ وات نەنووسیوە، گوتووتە:

ئەوا بۆم ناردی کوپەو نەی‌شکێنی	ئەگەر بیشکێنی لێرە دەیشکێنن

گوتم وەزنەکەی ئەوەیە (ئەوەندەی لە نووسیندا جیاوازی‌یەکە باش دەرناکەوێ) . گوتی یەکوو ماڵێ بابت خرابێ. ئەمن چووزانم ئەتۆ بە تەرازووی میلی هەڵی‌دەکێشی. ئەوەی من نیوە سێیەی ناخوێنمەوە. یانی لەباری وەزن و قافیەوە شێعری مەوزووم زۆر گوتوون بەڵام پێم وا بوو لەباری ماناوە شتی تازەم پێ نیە. شتی جوانم پێ نیە، بۆیە ئەوەندەش بڵاو بنەوە. دیارە هەمن لەملاو لەولا چاپیش بوون. دۆستێکم هەیە ڕەنگە وەختێکی ڕاستیم لێ بڵێ. ئەوە خۆشە بۆت بگێڕمەوە. ڕەحمەتی "گیوی موکریانی"م بۆ یەکەم جار کە دیت هەم ئەو ناوی منی بیستبوو هەم ئەمن ناوی ویم بیستبوو. داوەتی کردم بۆ ماڵێ. لەوێ دیوانێکی دەستەخەتی خۆی بۆ هێنام کە شێعری شاعیرانی تێدا کۆ کردبوونەوە. هەرلەو ماوەیەدا کە چاومان لێ دەکرد دوو غەزەلی

منی تێدابوون بە دوو ناوی جیاواز، بەڵام پێمتە گوت ئەوانە هی منن. دەنووسی جاروبار لێ‌یان دەدزیم، هەر پارەکە دۆستێکم بۆی باس کردم گوتی فڵانە کەس شێعرێکی تۆی چاپ کردوە دەفڵان کتێبی دا. گوتم پێم‌خۆشە بی‌بینم. دوایە هەر بۆخۆی بۆی هێنام تەماشام کرد شێعرەکەی منی بەناقیسی چاپ کردوە کە بە فارسییش بوو. ئەوەی کە چاپیشی کردوە غەڵەتی تێدابوون. گوتم پێی بڵێ ئەوانی دیکەی پێ نالێم بەڵام ئەمانە ئەو غەڵەتانەیان تێدایە یا ئیسلاحیان بکا. شێعرەکە بیستو چەند بەیتێک بوو، ئەو پێنج شەشێکی لەبیر مابوون چاپیان بکا. ئەمن شێعرەکانم ڕاتە گرتبوون خۆم لێ بەساحێب نە کردبوون. هەرچەند نێ وا هەبوون پێشیان جوان بوون.

لەبارەی ئەوەوە کە شێعری کێم پێ باش بووە. ئەمن وەکی لە هەوەڵەوە عەرزم کردی دەگەڵ شێعری فارسی ئاشنا بووم. بێ زیادەڕۆیی دەکرێ پێت بڵێم وەختێک هەموو دیوانی "حافز"م لەبەر بوو. شێعرەکانی "گلستان"م هەموو لەبەر بوون نێ "بوستان"ی کە هەمووی یەک وەسڵ بوون، هەمووم لەبەر نەبوون. بەڵام هەرجارەی شێعرێک خوێندرابایەوە، ئەمن بەدوویدا پێنج شەشێکم دەخوێندەوە. زۆر بەئاسانی دەکرێ بڵێم من چەند سەت هەزار شێعر(بەیت)م لەبەر بووە. ئەوەندەم زەوقی شێعری هەبوو. جا لەوانەدا دیارە ئێستان شێعری جۆراوجۆر دەخوێنمەوە. دواتر کە دەگەڵ شێعری شاعیرە کوردەکان ئاشنا بووم نێ زۆربەیانم خوێندۆتەوە. بەڵام گۆش‌کراتم بەو شێعرە نیشتیمانی‌یانەو شێعرەکانی مامۆستا مەلا کەریمی فیدایی بوو.

هەباس کاردۆ: مامۆستا لە شێعری خۆت هیچت لەبیرن؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرم لەبیرن.

هەباس کاردۆ: ئێستا هیچت بۆ دەخوێندرێتەوە؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەم وتووێژەدا هیچت بۆ ناخوێنمەوە بەڵام دوایە بۆت دەخوێنمەوە،چونکی ئامەوێ چاپ بن. تاکە یەک بەیت دەخوێنمەوە کە پێم وابوو شێعرو لەڕووی ئیحساسێکی واقیعی‌یەوە هات. قەسیدە یان غەزەلێکم نووسیبوو. ئاوا دەست پێ دەکا:

ئەری ئەی شۆڕە سەروی کوردەواری   عەزیزم غونچە سووری نەوبەهاری

پاشان دەڕوا. دەڕوا کە دیارە ئەوە پێویست نەبوو هەتا لە نیوەبەیتێکی دا نووسیبووم:
دڵم دایم بەهەڵوڵوو گریانە
کە ئەوەم نووسی پەشیمان بوومەوە لە دڵی خۆمدا گوتم خۆ وەختێکی ئەوەم لە کنە هیچ غەمم نین. هەر بۆیە ناوام تەواو کرد:

دڵم دایم بەهەڵاوو گریەدە   مەگەر کانی لەپێش چاوم دیاری

ئەوەم پێ ئیحساسێکی واقیعیو شاعیرانە بوو. دەنا ئەو شێعرەی کە گوتم تازە چاپ کراوە، قەسیدەیەکی درێژە دوایە دەتوانم هەمووت بۆ بخوێنمەوە. ئەمن زۆر لە شێعرەکانی خۆمم لەبیرن.

هێمن کلرێز: تۆ منداڵ بووی کە خەونی شیرینی کوردان وەدی هاتو یەکەم کۆماری کورد لە مێژوودا دامەزرا. زۆریشی نەبرد کە کۆمار ڕووخێندراو سەرکۆمار لە سێدارە دراو ڕۆژڕەشیی کورد دەستی پێ کردەوە. لەسەرجەمی ئەو هەستانو ئەو ڕووداوانەوە چیت لە بیرو دەتەوێ چی بڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئەوە جێی داخ بێ کە پیاو باسی شتێک دەکا کە دەورەی وی‌دا ڕووی داوە بەڵام زۆر کەمی لێ دەزانێ. هەمووی ئێمە لەبەر ئەوەی ئەندامی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانینو کوردینو مەسەلەی کۆمار پێوەندیی بەخۆمانەوە هەیە ئێستا شتی لەسەر دەزانین. بەڵام مەبەستی جەنابت ئەوەیە کە ئەمن ڕاستەوخۆ ئاگام لێ بێ. وەکی پێشتر باسم کرد ئەمن ساڵی ١٣١٧یان ١٣١٨ لەدایک بووم ـ ١٩٣٨یان ٣٩ی زایینی ــ بەو حیسابە ئەوکاتەی کۆمار دامەزراوە ئەمن یەعنی حەوت هەتا هەشت ساڵ تەمەنم بووە. لەوەش زیاتر لە مەنتەقەیەکی دوورکەوتووی دێهاتی بووم. ئەو وەختی نە ڕادیۆ هەبوو، نە ڕێگاو جادە هەبوو. ئەو شتانەی ئێستێ هەن هیچیان نەبوون. لەبەر ئەوە زۆر کەمم شتی ڕاستەوخۆ لەبیرە. ئەوەی وەک شتی ڕاستەوخۆ دیتبێتم تەنیا یەک دیمەنم لەبیرە کە لە دێیەکەی ئێمە ڕووی دا. پێشمەرگە هاتبوون کە ئەو وەختی خەڵک هەر دەیانگوت دێمۆکرات هاتوون. نەشیاندەگوت پێشمەرگە هاتوون کە مەعلووم بوو بەرپرسەکیان ڕەحمەتی "حەمەدی مەولوودی" یە. گوتیان حەمەدی مەولوودی هاتوە. هێندێک سوارە بوون، هێندێک پیادە بوون بەسەر خەڵکیاندا دابەش کردبوون. شتێکی بۆ من جالیب بوو. ئەوانە کە هاتبوون بەسەر ماڵاندا دابەش ببوون، بەهیچ جۆر بۆ خەڵکەکەی سەربار نەبوون. ئەو وەختی ئەمن عەقڵم پێی نەدەشکا، بەڵام ئێستێ کە عەقڵم پێی دەشکێ پێم شتێکی زۆر جالیبە کە ئەمە نیشانەی ئەوە بوو کە هەم وەزعی کۆمار باش بوو، هەم سیستێمێکی گەلی هەبوو. هاتن ئێستا لەبەر چاومە کە ئاردیان هێنا بۆ ماڵی مە، برینجیان هێنا، ڕۆنیان هێنا بۆ ئەوەی ئاردەکەیان بۆ بکەێ بەنانو برینج ڕۆنەکەشیان بۆ لێ بنێ بۆ ئەو کەسانەی لە ماڵێ مە بوون بیخۆن. لەپاشان کە وەختی خواردنەکەی هات دەرکەوت شتەکە واش نیە. هاتن نانەکەیان برد. خواردنەکەشیان هەر برد، هەتا لە جێیەکی دیکە کە نازانم کوێ بوو بەسەر یەکەوە بیخۆن. ئەوەم لەبیرە دەنا شتەکانی دیکە هەمووی ئەوانە بوون کە دوایە فێریان بووم‌و دوایە بیستوومن، ڕاستەوخۆ شتێکم لەبیر نیە.

بۆ رووخانەکەشی دیسان هەر ئەوەندەم لەبیرە کە گوتیان دێمۆکرات تێک چوو. لەبیرمە وەکوو دیمەنێک کە بۆ خەڵکەکەی زۆر تاڵ بوو، ڕەنگە عەقڵی منداڵیی من هێندەی بەلاوە مرجیم نەبووبێ. بەڵام ئەوەی پێ-

یان دەگوتن "دەوڵەتخوا"، لایەنگرانی دەوڵەت هاتن بۆ گوندەکەی مە. هاتن ناونووسیی خەڵکیان کردو چەکی خەڵکیان کۆ کردەوە. ئەمن لە شتی ڕاستەوخۆ هەر ئەوەندەم لەبیرە ئەوی دیکە هەمووی شتی بیستراوە کە دواتر زانیومن. دیارە دواتر، ئەو کاتە کە قامم کردبۆوە بۆ من زۆر ناخۆش بوو کە لە ژیانمدا حادیسەیەکی ئاوا گرینگم دیوە بەڵام تێیدا بەشدار نەبووم. یان بۆ ئەوەندە دەوامی نەکردوە یان ئەوە کە ئێستا چەند ساڵی بەسەردا تێپەڕیوە بۆ شتێکی ئاوام نەدیوە. بەخۆشییەوە دواتر وەک نیدامەکاری هەم لە وڵاتی خۆمان ڕووی داو هەم لە کوردستانی عێراق ئەوەی پێی دەڵێن شۆڕشی ئەیلوولو دواتریش ڕاپەڕینی گەلانی ئێران هاتە پێشەوە ئەو ڕووداوانە کە هەموومان لێی ئاگادارین.

هەیاس کاروێ: مامۆستا لەو دێیەی ئێوە کەس پێشمەرگە هەبوو ئەو وەختی؟

هەبوڵڵا حەسەنزادە: وەکی پێشتر عەرزم کردی یەکێک لە ئاغایەکانی دێی دەرجەی سەرهەنگیی هەبوو، خەڵکێکیش هەبوون کە وەک پێشمەرگە عەمەلیان دەکرد. یەکێک لەوانە کە ئێستاش بە خۆشییەوە لە ژیان-دا ماوە پوورزایەکی خۆم بوو. کوڕێکی زۆر ئازاو چوستوچالاک بوو. هەر لە ژیانیدا لە هەموو شتێکدا ئینسانێکی چوستوچالاک بوو. بەڵێ پێشمەرگە هەبوون. بەڵام خەڵکێکیان بۆ ماوە ماوە بۆ هێندێک شوێن دەبردو دوایە مەرەخەسیان دەکردنەوە.

هەیاس کاروێ: دوای تەوار کردنی دەرسی دینی ڕووت لە چی کردو ژیانت چۆن تێپەڕ کرد؟ ئایا هەر بە دەرسی دینی وەستای یان لە بواری خوێندنی دیکەشدا خۆت ماندوو کرد؟

هەبوڵڵا حەسەنزادە: لە ڕاستی دا ئەگەر شتێک بووبێ لە خوێندندا هەر ئەو دەورانە بوو کە دەرسم خوێندەوە. ئەوەش شتێکی یەکجار کەمی تێدا هەبوو کە لە ساڵەکانی سیوهەشتو ئەوانەدا، ئەمن لە مەهاباد ئێم دەخوێند ئەوەی کە پێیان دەگوت مەدرەسەی علوومی دینی. لەوێ بۆ ماوەیەکی زۆر درێژیش نەبوو دەرسی ئەدەبیاتی فارسییان پێ دەگوتین، دەرسی ئینگلیسییشیان پێ دەگوتین. کە ئەمن لە هەردووکیاندا زۆر کەم بەشدار بووم. پاشان شتێکی جالیب هەبوو، بۆ ئەوەی هەر دانەنیشینو هەر نەخوێنین وەرزیشیشیان بۆ دانابووین. بەیانییان ئەفسەرێکی ئەرتەشی دەهات کە دیارە ئەو وەختی تەقریبەن حکوومەتێکی نیزامی هەبوو. ڕەزمئارای مەشهوور لەوێ فەرماندەی لەشکر بوو. ئەفسەرێک دەهات لەوێ بەرنامەی وەرزیشی بۆ دادەنایین.

هەیاس کاروێ: مامۆستا دەچمە سەر پرسیارێکی دیکە. دەوراتی خوێندنو خەڵاتی جەنابت، هەم لە ئێرانو هەم لە کوردستان ئێمە شاهیدی ڕیزە گۆڕانو جموجۆڵێکی بەرینی خەڵکیین. پرسیار ئەوەیە مەحەللی ئێوە کە

دەرسی دینیتان دەخوێند چۆن سەیری ئەو ئاڵوگۆڕانەتان دەکردو چەندە خۆتان پێوە ماندوو دەکرد؟ نەخشی مامۆستاکان لەو نێوەدا چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر لەجوابی پێشتردا دەبوو ئەوەی بڵێم کە ئەمن هەر وەک لە بەشەکانی پێشتردا باسم کرد لە دەورانی فەقێیەتی‌دا دەگەڵ حیزبایەتی ئاشنا ببووم لەپاشانیش کە خوێندنم تەواو کرد وەکوو سەرئەنجامی هەموو ئەو کەسانەی خوێندنی ئایینی‌یان تەواو دەکرد بووم بە مەلای دێ. مەلا لە دێ چەند وەزیفەیەکی لەسەر شانە ـ دیارە هەموو مەلایەک نا ـ بەڵام ئەمن لە لایەک ئیمامی جومعەو جەماعەت بووم لە لایەک وەک ئەرکی دینی ئەوەی پێی دەڵێن "وەعز" واتە خوێندنەوەی ئەحکامی دینیم لەسەر شان بوو و لە هەمووشیان موهیمتر ئەمن دەرسم دەگوت. لە خاریجی مەسایلی دینی، ئەوجار دەگەڵ مەسایلی سیاسی بەربلاوتر تێکەڵاو بووم. هەر لەو ماوەیەدا دەگەڵ تێکۆشەرانی دێموکرات لە نزیکەوە پێوەندیم هەبوو. ئێستا نیوی بەشێوەیەکی زیندووترو چالاکتر کارم دەکرد. هەوڵی من زیاتر ئەوە بوو ئەوەندەی دەتوانم شرۆڤەی ژیان و پێگەی کۆمەڵایەتیم پارسەنگیم دەدا لە باری سیاسی‌یەوە زیاتر خۆم پێ بگەیەنم. دەتوانم بڵێم هەتا حەدودێکیش جێگای خۆم کردبۆوە. بەجۆرێک کە وەختێک ناچار بووم وڵات بەجێ بێڵم، بۆخۆم لە دڵەوە جگە لەوەی پێم ناخۆش بوو وڵاتو ژیانو تەنانەت بنەماڵەکەشم بەجێ دێڵم، لەو بارەیەوە زیاترم پێ ناخۆش بوو چونکی پێم وابوو بوونم لەوێ دەتوانێ بەسوودتر بێ بۆ میللەتەکەم بۆ حیزبەکەم. دەکرێ بڵێم لە چواردەوری ئەو دێیەی ئەمن لێی دەژیام خەڵک ئەوەندەیان متمانە بەمن هەبوو کە لە زۆر کاری کۆمەڵایەتی‌و تەنانەت ژیانی تایبەتیی خۆشیاندا پرسیان پێ دەکردمو ئەخشم هەبوو. بۆیە ئەمن ئێستاش هەر وام کاتێک دەبینم کەسانێک بە هۆی کاری حیزبی قاچاغ دەبنو ناچار دەبن وڵات بەجێ بێڵن ئەمن بە خەسارێکی گەورەی دەزانم. چونکە ئەوانەی لە کاروباری حیزبی‌و تەشکیلاتی‌و ڕێکخراوەیی‌دا کارامە بوونو ئەزموونێکیان وەدەست ناوە دەتوانن لە ڕاکێشانی خەڵکی دێکە بۆ لای کاری سیاسی‌و خەباتگێڕانەدا ڕۆڵێکی گرنگ یاری بکەنو هەمیشە پێگەیەکی جێی متمانە بۆ ئێستای تێکۆشانو کاروباری حیزبی لە دواڕۆژدا بن. پڕ کردنەوەی جێی ئەو جۆرە کەسانە بۆ حیزب کارێکی ئاسان نیە.

عەباسی کاریز: دەورانی مێرمنداڵی‌و لاوەتی دەگەڵ ئەوەدا کە دەورانی هێرشی خەیاڵو ئاواتەکانە، لە هەمان‌کاتدا ماوەی جووڵەی فیزیکی‌و نەشەی فکری‌یە. ئەو دەورانە بۆ تۆ چۆن تێ‌پەڕی؟ زیاتر خۆت بە چییەوە خەریک دەکردو ئامەزرۆیی خۆت بەچی دەشکاند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر پیاو ئێستا تەماشای دەورەبەری خۆی دەکار لەپاشان بیر لە ڕابردووی خۆی دەکاتەوە عەجایب بەزمی بەخۆی‌دا دێ. جەنابت پرسیارت لە دەورانی مێرمنداڵی‌و لاوەتی کرد. ئەمن دەورانی

منداڵییشی لێ زیاد دەکەم لە دەورانی منداڵییشدا شتێک نەبوو منداڵی شروێتی ژیانی من خۆی پێوە خەریک بکا، ئەمن لەبیرمە هەموو سەرگەرمیی منداڵێکی وەکوو من بریتی بوو لە چەند یارییی منداڵانە کە بە کۆمەڵ دەکران، وەکوو "قەرەقەرە"، وەکوو "کەرە سووری مەلەرێژ" و ئەو جۆرە شتانە. لەپاشان هێندێکیشیان هەبوون کە بەتەنیاش دەکران. مەسەلەن مەزرەجێکی قەی دەدا و هەڵی دەسووڕاند. یان شێلاقەمان دەکرد. یان ئەگەر کرابا بە دوو کەس ئەگەر نەکرابا بەتەنێ شتێک هەبوو پێمان دەگوت "هەڵرووکێن" ئەومان دەکرد. یان تیروکەوانمان ساز دەکرد کە زۆر جار لە سەری تووشی کێشە دەبووین. ڕەنگە زۆر بێ کەڵک بێ بەڵام باسیشی بکەین خراپ نیە، بۆخۆم تیروکەوانم ساز کردبوو. هێندەشم کار پێ کردبوو زۆر عەجایب ئەنگێوە بووم. بە هەرچییەوە بدا دەم ئەنگاوت. جارێکیان لەو بەری ئاوەدانی مریشکەو کەڵەبابی لێ بوون. نیشانەم لە یەکێکیان گرت. تیر دەبەدەی مەڵچەقی و چوون هێنایانەوە زانییشیان کاری منە. چونکە دیتبوویانم. کەڵەبابیان هێنایە ماڵێ و کردیانە [illegible]. دوایە مەسەڵەتیان کرد گوتیان بابە کەڵەبابێکان دەمێنێ با ئەو کەڵەبابە بۆ ئێمە بێ. لەسەر [illegible] دەستی دایکم خوارد. چونکی ژنان زۆریان پەرۆشی شتی ئاوایەو ئێمەش [illegible] یە [illegible] کەڵەبابیان دا بەواو ئەوی دیکەیان سەر بڕی کە بۆ ئێمە قازانج بوو چونکە [illegible] کەڵەبابەکمان خوارد. [illegible] هەر شتی ئاوا بوون. پاشان کە چووینە دەورانی لاوەتی تۆزێک فەرقی هەبوو. مەسەلەن [illegible] یمان دەکرد. [illegible] تی داری کە تۆپی عادی بوونە هەر لە بوەندو و لە پەڕۆ شتی وا ساز دەکران. [illegible] ئەو شتان[illegible] یە هاتن یان هەر ئەو وەختی لە شاران هەبوون هیچیان لای ئێمە نەبوون.

هەر ئەو ڕۆژانە میرانمان هەبوون کە بۆیان باس کردم کە لە [illegible] هەر دێیەکەی دراوسێمان و دێ یەکەی ئەولاتریش لە خودی دێیەکە تیمی فووتباڵ هەیە. باوەڕ بکە باڵا بە باڵا پێی گەورە بووم کە پێشکەوتنێکی ئاوا لە کۆمەڵی مەدا پێکهاتوە کە لە دێیەکی پەنجا شێست ماڵیدا لاوەکان تیمی فووتباڵیان پێکهێناوە، تیمی والیباڵیان پێکهێناوە، یان چالاکیی دیکەیان هەیە.

ئەو وەختە ڕادیۆ نەبوو، تەلەڤیزیۆن نەبوو. بڵێین ئەو دەزگایانەی منداڵ کاتیان پێ دەکا و خۆیان پێ دەخافڵێنێ هیچیان نەبوون. لە هەمووی موهیمتر کە ڕەنگە لە جێی دیکەش باسم کردبێ یان باسی بکەمەوە ئەمن کە دەمخوێند دەو دەورانەدا زۆرجار تەنانەت کتێبە دەرسییەکەی خۆشم نەبوو. ئەویشم بە ئەمانەت لە کەسێکی دیکە وەدەگرت. دەنا ئەگەر لە باشترین حاڵەتدا هەمبایە هەر ئەو تاقە کتێبەی دەمخوێند هەر ئەوم دەکڕی بەهەر قیمەتێک بایە. لەوە زیاترهیچ کتێبێکی دیکە نەبوو لە خاریجی دەرسەکە پیاو بیخوێنێتەوەو خۆی پێ بێ‌بگەیەنێ. ئەمن زۆر جارم ئەوە گوتوە ئەمەندەم گەیبووە دەوری بیست ساڵ کە بۆ یەکەمجار ڕۆمانێکم خوێندەوە. هەر لەبیرمە ئێستاش پێم خۆشە وەدەستم کەوتەوە. ناوی "تحصیل کردها" بوو بە قەڵەمی

"مشفق همدانی". ئەویش بە فارسی بوو نەک بە کوردی. دیارە شتێکی دیکە هەبوو کە زۆریش تێی‌دا بیووینە وەستا. ئەویش ئەو داستانە کۆنانە بوون وەک مەلیک بەهمەن و ئەمیر ئەرسەلانی نامدار و ئەسکەندەرنامەو شتی دیکە. جا زۆریش بۆ خۆم خۆم پێوە ڕادەهاو ئاوا بۆ خەڵکیم دەخوێندەوە خەڵکیش زۆریان پێ خۆش بوو. ئەسڵەن فارسی‌یەکەم نەدەخوێندەوە هەتا مانای لێ بدەمەوە، بەڵکوو هەر یەک‌سەر کوردی‌یەکەم دەخوێندەوە، وەک ئەوەی هەر بە کوردی نووسرابێ. زۆر جار دەڵێم ڕەنگە شتێک باش بێ و هێندێک باری خراپی هەبێ، یان خراپ بێ و هێندێک باری باشی هەبێ. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم – خەڵکیش قەبووڵیەتی بۆیە دەیڵێم – لەباری هۆش و زەکای فکری‌یەوە باش بووم. بۆیە دەرسەکەم زۆر زوو لەبەر دەکرد و ئیدی ئەوجار بێکار بووم. بۆیە ژیان زۆر بەزەحمەت دەگوزەرا. چونکی هیچ فەعالییەتێکی موفید نەبوو کە بڵێی هەم ئینسانی پێ دەگەیەنێ و هەم کەڵکێکیش بە کۆمەڵ دەگەیەنێ. مەمرووسییەتەکە لەو پەڕی خۆی‌دا بوو.

عەباس کاروخ: مامۆستا دەگەڵ جۆرابێن و ئەو جۆرە یاری‌یانە چۆن بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جۆرابێن لە تەمەنێکی کەمێک هەرزەتردا هەبوو. هەم جۆرابێن هەبوو هەم پشکێلان هەبوو، چونکی جۆرابێن بەدوو کەسانیش دەکرا، بە چوارانیش دەکرا و بە زیاتریش دەکرا. دیارە ئەگەر زیاتر بایە ناخۆش دەبوو. بەڵام پشکێلان خەڵکی زۆری دەویست، لانی کەم دەبوو هەر لایەکی حەوت، هەشت کەس بێ. دیارە بە منداڵی شتێکی دیکەمان دەکرد کە پێیان دەگوت "کڵاو مستێنە" یان "کاڵە مستێنە"، چونکە ئەوە بە کڵاوان دەکرا. عەرزم کردی هەموو شتێکی هەر سەرڤایی بوو. ئەمن ئیستی بەداخم کە ئەوانە بکەوتێن وەک یاریی نەریتی و خۆماڵی. ئەوانە نابێ بکەوتێن، پێویستە بمێنن بەڵام دیارە ئەوانە لەچاو ئەو شتانەی لە دنیای ئازەدا هەن و تەنانەت بە نیسبەت ئەو شتانەش کە ئەو وەختی لە شاری هەبوون زۆر سەرڤایین.

عەباس کاروخ: شتێکی سروشتی‌یە بێ‌دەرەتانیی ماڵی و نەبوونی ئیمکاناتی پێوەندیدار بەخوێندن و پەروەردەی فکری و لەشی پێشی هەڵدانی ئیستیعدادەکان دەگرن. بەو حاڵەش لە مێژوودا کەم نین ئەو زانا و بیرمەندە پایەبەرزانەی لەو پەڕی بێ‌دەرەتانی‌دا ژیاون بەڵام بە باشترین شێوە خۆیان گەیاندۆتە لووتکە. تۆ ئەو پێوەندی‌یە چۆن هەڵدەسەنگێنی و داخوا نموونەی خۆت دەگرێ چۆن لێک بدرێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بۆخۆم بە تەجرەبە بۆم دەرکەوتوە، ژیان فێری کردووم کە ئەو قابلییەت و توانایانەی ئەتیسانێدا هەن، بەپێی هەلومەرجی ژیانی ئەو ئینسانانە بەجۆرێک خۆیان هەر دەردەخەن. بەڵام لە عەینی کاتدا زۆر شت هەن کە پێشی پەرەگرتن و گەشەکردنی ئەو توانایانە دەگرن. زۆرجار ئەمن گوتوومە –

هەر لەسەر خۆم دەڵێم چونکی بۆخۆت پرسیارت لەوە کرد ـ ئەگەر ئەمنیش لە گوندی قاسملووی یان لە ماڵەکەی دوکتۆر قاسملووی لەدایک بووبام لە شارەکەی وی خوێندبام پاشان چووبامە پایتەختو ئینجا لە ئورووپا درێژەم بە خوێندن دابایە، دەمتوانی ئەمنیش ببمە دوکتۆر قاسملوویەک. چونکە هەموو جارێ دەڵێم بوون بە دوکتۆر قاسملوو نە مەحاڵە، نە گوناحە. بەڵکە ئەرکەو شتێکی موەکینیشە. بەڵام کە نیمکانەکە نەوی هەڵناگری ئەوپەڕی دەبمە مەلایەکی زیرەک. ئیدی نابمە موعەلیمێک، نابمە پزیشکێک، نابمە پسپۆڕێک لە بواری علوومی تازەدا. شتی ئاوا بۆ من دەرخاتی نیە. لەمێو تێمەدا شتی زۆر سەیرم دیوە کە قابلییەتەکە، توانا کە خۆی نیشان داوە. مەسەلەن ئەمن هەر ئێستێ کتێبێکم هەیە عەرەبی‌یە بەڵام کوردێک، تووسیویەتی خەڵکی شارەزوورێیە. حدوودی دووسەد ساڵێک پێش ئێستا ژیاوە نیشان دەدا ئەگەر ئەو کابرایە لە وڵاتێکی پێشکەوتوو بایە دەیتوانی شتێکی سەیروسەمەرەی لێ دروست بێ. قابلییەتی هەیە، توانای هەیە بەڵام هیچ مەجالێکی نیە. ئەو کتێبە ناوی "کنزاللسن"ـە یانی خەزێنەی زمانان. ئیشەڵڵا وەختێکی بکرێ هەر پیشانیشت دەدەم. کتێبەکە حدوودی شەست سانتی‌میتر درێژە، یانی لاپەڕەکانی. مەتنەکە کە دەی‌خوێنیەوە عەرەبی‌یەکی زۆر جوان ئەدەبی‌و مەتنێکی زۆرزۆر بەڕاستی عالیی هەیە. فیقهە، شەرعە. بەڵام ئەو کابرایە کردوویەتە یازدە ستوون. یازدە ستوونی چووکەڵەی تێدا کردۆتەوە لە نێوەڕاستیدا. ئەگەر ئەو کتێبەی ئاسۆیی دەخوێنییەوە ئەوە فیقهە. ئەگەر ستوونی دەیان‌خوێنیەوە واتە لە سەرەوە بۆ خوارێ لە ئەووەڵەوە هەتا ئاخیر هەر کامەیان باسی مەوزووعێکی دیکە دەکا. هەمووشی لە باشترین عیبارەتدا. لە ئەدەبیترین عیباراتدا باسی دەکا. مانایان دەگۆڕێ. ئاسۆیی دەی‌خوێنیەوە باسی شتێکە، ئەستوونی دەی‌خوێنیەوە شتێکی دیکەت بۆ باس دەکا. مەسەلەن ئەوەیان باسی عیلمی نەحو دەکا. ئەوی دیکە باسی سەرف دەکا، هەر ئاوا. لە هەمووشی سەیرتر لە ستوونەکانی ئاخری‌دا زمانەکە دەگۆڕێ. چەند شێعری کوردی‌و فارسی‌و تورکی‌و ڕووسی‌و فەڕانسەیی هێناوە. ئاسۆیی دەی‌خوێنیەوە عەرەبی‌یە. ئەستوونی دەی‌خوێنیەوە کوردی‌یە یان فەڕانسەیی یان تورکی یان فارسی یان ڕووسی‌یە. تەنیا شتێکی کە پیاو لەوێدا مەجبوورە بی‌گۆڕێ ئەوەیە کە هێندێک حەرف لە زمانی عەرەبی‌دا نین. وەک "پ" کە تێی‌دا نیە بەڵام لە فارسی‌دا هەیە. لەعەرەبی‌دا بە "ب" نووسراوە ئەتۆ مەجبووری بە "پ"ی بخوێنیەوە. یان "چ" کە لە عەرەبیدا نیە بە "ج" نووسراوە دەبێ بە "چ" بی‌خوێنیەوە. "ژ" هەیە دەبێ بە "ژ"ی بخوێنیەوە. دەنا تەواو تەواو شێعرەکە وەک خۆیەتی. مانای خۆی دەدا بە هەرکام لەو زمانانە کە باسیان کرا. لەو لاشەوە کە دیارە عەرەبی‌یە. بەڵێ ئەوە توانایەکی عەجایبە، هەڵکەوتەیی‌یەکی سەیری تێدا هەیە. ئاخر لە شارەزوورێکی کە چوار دەوری تەنراوە چی پێی بکەیەنێ. بەڵام ئەوە ئەگەر لە ئەمریکا بایە، لە ئورووپا بایە ئەدەبوو بە ئەنیشتینێک؟ ئەدەبوو بەتەیسۆنێک؟ جا لە نێو ئێمەدا ئاوا بوو.

لەسەر خۆشم هەروەک عەرزم کردی پێم وایە ئەگەر لە جێیەکی دیکە بامابە حەتمەن جۆرێکی دیکە دەبووم، ئەوە ناخۆشە کە پیاو بە زمانی خۆی بیڵێ، بەڵام خەڵک هەیە کە شاهیدیم بۆ بدا، ئەمن قابلییەتی سەیرم تێدا هەبوو، ئێستێش کەمێکم پێ ماوە بەڵام زۆری کەم کردوە. یەکێک دەهات هەسەڵەن پێنج شێعری دەخوێندنەوە کە پێم جوان بوون. قەتم ئەو شێعرانە نەبیستبوون، قەڵەمێکم تاو دەدایەو هەر پێنجم دەنووسینەوە. دەسبەجێ ئەو شێعرانە دەهاتنە بەرم. یان شێعری وا هەبووە زیاتر لە پێنج سەت شێعر(بەیت). "بەرەو موکوریان"ی هەژار پێنج سەت و شێستو هەشت شێعرە بە جارێک نووسینەوەو چوار جار خوێندمەوە تەماشام کرد هەمووم لەبەرە. ئەو توانایانەم تێدا هەبوون.

تەنانەت قسەیەکی خۆشە با بیگێڕمەوە. ئەمن دەگەڵ ڕەحمەتی مەلا ئاوارە زۆر ڕەفیق بووم. هەموو شتێکمان پێکەوە بوو. تەنت لێک تووڕە نەدەبووین. شەوێکی لێم تووڕە بوو. عەجایبیش تووڕە بوو. ئەویش چی بوو؟ چرایەکی ئەمریکاییمان هەبوو. لە دەوری چرایەکە کۆ بەبووینەوە خەریکی موتالای دەرسی سبەینێ بووین. کتێبێکمان هەبوو هەردووکمان ئەومان دەخوێند، ڕەفیقێکی دیکەشمان هەر ئەوی دەخوێند. کتێبی "سیوطی"* کە لە نەحودایە، شێعرو شەرحی لێ کراوە. حەستم وەبن چەنەگەم دابوو موتالەعەم دەکردو لەبەر خۆشمەوە ئاوەدار گۆرانیم دەگوت. بە نیو سەعاتی پێنج لاپەڕەو نیوی ئەو دەرسەی سبەینێم موتالەعە کرد. وێکم ناو هەستام. مەلا ئاوارە بۆ یەکەم جارو ئاخر جاری ژیانی لێم تووڕە بوو، گوتی تەری ئەتۆ بۆخۆت ناخوێنی بۆ نایەڵی خەڵک بخوێنێ؟ ئەوە موتالەعەیە ئەتۆ دەی کەی؟ بۆ خەریک نابی؟ وەڵاهی هیچ ئیستیفادەیەکت لێ نەکردوە. گوتم لێم نەکردوە؟ گوتی نا. گوتم دا ئەو کتێبەم بۆ بگرە. کتێبەمم وەدەست دا، ەتنەکەی هەژدە شێعر بوو، هەر هەژدەم بۆ خوێندەوە. بەو گۆرانی گوتنەشمەوە بە نیو سەعاتی هەژدە شێعری کتێبەکەم هاتبووە بەر. کە ئەوەی دی مەلا ئاوارە بەسەری خۆیدا داو گوتی ئای قوڕم بەسەری. ئیدی دەستمان کرد بەپێکەنین و ناخۆشی‌یەکەشمان تەواو بوو. مەبەستم ئەوەیە کە ئەگەر شوێنی ژیان ئاوا نەبێ ڕەنگە قابلییەتەکان جۆرێک بن کە شتی دیکەیان لێ پەیدا بێ. بەڵام لەو دێیەی ئەمنی لێ گەورە بووم هەر دەتترانی ئاوا بی. لە هەموو شوێنێک هەر وایە. ڕەنگ بوو ئەگەر ئەنیشتیش لە دێیەکەی مە ژیابایە، مەلایەتی خوێندبایەو ئەو پەڕی مەلایەکی وەکوو منی لێ دەرچووبایە.

هێلی کاردۆ: مامۆستا لەو شێعرو شتانەی کە ئەوکات لەبەرت بوون ئێستا هیچت لەبیر ماون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وا هەیە جارو بار شتی سەیروسەمەرە ڕوو دەدا. هەر ئەو بەیتانە، چەند ساڵێک لەوە پێش بوو لەخۆڕا باسی قسەیەکمان دەکرد باسی شێعرێکم کرد. کە ئاوا تەماشام کرد شەش‌حەوت شێعر بوون،

زۆرم پێ سەیر بوو کە خوێندمەوە تەماشام کرد هەمووییم لەبەرە. فارسییش بوون. لەبیریشم نەماوە هی کێیە، نازانم هی سەعدییە هی کێیە. مەسەلەن:

دیدم به چهره دخترکی اعجمی نسب — روشن نموده شهـــر به نور جمال خویش
می‌خواند درس ز قرآن پیش شیخ شهر — وز شیخ دل ربوده بــه غنج و دلال خویش
می داد شیخ درس "ضلال مبین" به او — وآهنگ ضاد رفته به اوج کمـــال خویش
دختر نداشت طاقت گفتار حرف ضاد — با آن دهان کوچک غنچه‌مثـــال خویش
می‌داد شیخ را به "دلال مبین" جواب — وآن شیخ می نمود مکـرر مقـــال خویش
گفتم به شیخ راه ضلال اینقدر مپوی — کاین شوخ منصرف نشود از خیال خویش
بهتر همان بود که بمانید هر دوان — او در دلال خویش و تو اندر ضلال خویش

هێندەم پێ سەیر بوو، بەڕاستی پاش چل ساڵ کە باسی ئەو شیعرە کرا تەماشام کرد هەمووییم لەبەرە. هەر وەکی ئێستاش هەر لەبەرمە. بەڵام وەختێک هەبوو هەر وەک پێشتر باسم کرد بە هاسانی دەمتوانی بڵێم سەدانهەزار شیعرم(بەیت) لەبەر بوون، دیارە پیر کە لە عالەمی ئەدەبیاتو شیعرو شاعیری دوور کەوتمەوە یەقینەن ئەوشتانەی لێ دەستێندرێتەوە.

هەیاس کاروانی: مامۆستا یەکەم دڵەڕاوکێیەکانت بۆ کاری سیاسی و خەباتی کوردایەتی چۆنی دەست پێ-کرد و لە چی‌ڕا سەری هەڵدا. تکایە بە وردەکارییەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک هەیاس ئەمن پێمخۆشە لەو شتانەدا واقیعبین بم. پێم وابێ لە پرسیارێکی دیکەی ڕۆژێکی دیکەدا باسمان کرد کە ئەمن چۆن بووم بە ئەندامی حیزب. وەک ئەوە کە لە کەسێکی دەپرسن ئەوە چۆن بوو دەستت بە گۆرانی کرد؟ داستانێک باس دەکا کە ئەمرۆ دای‌دەنێ. بەڵێ ئەمرۆ دای-دەنێ. پێم وایە هیچ گۆرانی‌بێژێک نازانێ بۆ بۆتە گۆرانی‌بێژ. گۆرانی هەبوە ئەویش پێی‌خۆشەو فێری دەبێ و دەیڵێ. ئەو داستانانە دوایە ساز دەکرێن. جا ئەمن چونکە پێم خۆش نیە ئەو داستانەی ساز کەم وەکوو عەرزم کردی دەڵێم ئەو کەسەی منی دەعوەت کرد بۆ حیزب نەی‌دەزانی حیزب چیە. هەر دەی‌گوت داخل بووی؟ داخلی چی؟ چۆن داخل نەبووی؟ گوتم هی چی؟ گوتی هی حیزب. گوتم حیزب چیە؟ گوتی حیزبی خۆ. لە ئاخریدا گوتی وەرە بتبەمە کن کەسێکی بزانێ حیزب چیە. ئەویش دوایە هێندێک شتی پێ گوتم. مەسەلەن دڵخۆشیی مەتیان دەدایەوە ئەگەر ئەتۆ ناوت بنووسی، بیی بە ئەندامی حیزب ناوت دەچێتە

تارانی. تەنانەت ناوت دەچێتە مۆسکۆیەش، یان مەسکەرێش، چونکە ئێرانی دەیانگوت مەسکەو. چەند ساڵ دواتر بۆم دەرکەوت کە ئەوە ئەو دەورانەیە کە ئەوەی پێی دەڵێن یەکیەتی تەشکیلاتی بەینی حیزبی دێمۆکراتو حیزبی تودەی ئێران لەئارادا بووە. ئەوە پێوەندیی بەو وەختەوە هەبووە. بۆیە دەیانگوت ناوتان دەچێتە مۆسکۆیە. ئیدی زوڵمو زۆری خەڵکم دیتو هەستم بە مەحرومییەتی میللەتی کوردو زوڵمو زۆری عەجەمو ئەوانە کرد، داستانێکە کە پیاو دوایە فێری دەبێ. دەنا ئەو وەختی بەڕاستی ئەو شتانە نەبوون. دیارە مەسەلەی هەر ئەو وەختی لەبیرمە کە دوایە دەرکم دەکرد بابی چەتە. منداڵیان دەترساند. منداڵ دەلاتکیدا ژێر تەدەبۆوە دەیانگوت عەجەم هاتن. بەڵام ئەوە ئەو منداڵە نیە کە ئەو وەختی دەرک دەکا. منداڵەکە کە گەورە بوو دەرکی دەکا داخوا مەسەلەکە چیە. موڵاحەزە دەفەرمووی؟ دەمەوێ بڵێم واقیعییانە ئەو وەختی کە بووم بە ئەندامی حیزبی شتێکی زۆر لێڵو تاریکم لە زوڵمو زۆر دەزانی. بەڵام دەمزانی کە ئەوە شتێکی تازەیەو گەورەبوونێکە پیاو ئەوەی بکا. لەوەی زیاتر نەبووە. بۆیە ئەو شتانەی دوایە فێرمان بووم پێم خۆش نیە بەسەر ئەو دەمیانەدا بیبڕمو عیبارەتێکی ئەدەبیو سیاسیی لێ ساز کەم کە بڵێن ئاوا بووەو ئەوانە مێیان هان دا.

عەباس کاروان: ئەوە سەداقەتی زۆر ئێلیەو دەستت خۆش بێ. ئایا ئەو دەورانەی کە تۆ پێت نایە نێو مەیدانی کاری سیاسیو دەگەڵ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان پێوەندیت بەرقەرار کرد هیچ حیزبو لایەنێکی سیاسیی دیکە لە مەیداندا هەبوون کە تۆ بتوانی لە نێویاندا هەڵبژێری؟ ئەگەر نەبوو هۆی ئەو حیزبی بوونی ئەو دەورانە بۆ چی دەگێڕیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە بێشک ئەو دەورانە لە کوردستان وەک حیزبی سیاسیی کوردی جگە لە حیزبی دێمۆکرات هیچ حیزبێکی دیکە لەئارادا نەبوو، بەتایبەت حیزبی دێمۆکراتی کوردستانیش هەروەک پێشتر باسم کرد ئەو وەختی حیزبێکی بەتەواوی موستەقیللی کوردی نەبوو. چونکی ئەوەی پێی گوترا وەحدەتی تەشکیلاتی دەگەڵ حیزبی تودەی ئێران لەئارادا بوو. ئەمن لەبیرمە، ئەو وەختی دەرکم نەدەکرد کادری حیزبی دەهات قسەی بۆ دەکردین. بە فارسی قسەی بۆ دەکردین. باسی مەسایلێکیشی بۆ دەکردین وەک سۆسیالیسمو ئیمپریالیسمو زوڵمو زۆری ئیمپریالیسمو ئەوانە کە غەیرەمان نەبوو ــ هەر با باسی خۆم بکەم ــ غیرەتم نەبوو بڵێم بابە لێت حاڵی نابم. دەنا بەڕاستی لێی حاڵی نەدەبووم. لەعەینی حاڵدا پێم شانازیش بوو کە ئەو کابرایە لە تارانێڕا هاتوە کاری حیزبی دەگەڵ ئێمە دەکا. ئەوە کە بۆچی حیزبی دیکە نەبوو پێم وایە پێنجگە لەوەی کۆمەڵی کوردستان ئازاد نەبوو هەر وەک ئێستێش ئازاد نیە، پێگەیشتنی فکریش لە نێو کۆمەڵی کوردەواریدا ئەوەندە زۆر نەبوو کە جۆراوجۆریی فکریو سیاسیی تێدا پەیدا بێ هەتا ئەو فکرە جیاوازانە بکێشرێتە سەر دامەزرانی حیزبی جۆراوجۆریش. وەختی دیکەش ئەمن گوتوومە، ئەمن ماوەیەکی

زۆرە ئەندامی حیزبم، لە بەشێکی زۆری‌دا غەیری حیزبی دێمۆکرات هیچ حیزبێکی دیکە لە مەیدانی سیاسەتی کوردەواری‌دا نەبووە. ئەوە لە بەشەکەی دووهەمی‌دایە کە حیزبی سیاسیی جۆراوجۆر سەر هەڵدەدەن. ئەمن ئەو بەشەی دووهەمی بە دەورانێکی گەشاوەتر دەبینمەوە بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستانیش پێم وایە بە شانازیی دەژمێردرێ. چونکی پێش ئەو دەورەیە ئەو کەسانەی ویستبایان سیاسەت بکەن بیانویستبا یان نەیان‌ویستبایە دەبوو هەر حیزبی دێمۆکرات هەڵبژێرن چونکە ڕێگایەکی دیکە نەبوو. بەڵام لە بەشی دووهەمی‌دا کابرا لەسەر ڕێگای خۆی چەند ڕێگەچارەی دیکەی دەدیتن با بەناوی حیزبیش نەبن. ئێستا ئەگەر کەسێک لە نێو ئەوانەدا حیزبی دێمۆکرات هەڵدەبژێرێ، ئەوە نیشان دەدا کە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان زیاتر توانیویەتی ئامانجەکانی خەڵکی لەبەرنامەی خۆی‌دا بگونجێنێ. ئێستا کارم بەوە نیە داخوا بۆرژوایی‌یە، کرێکاری‌یە، کۆمۆنیستی‌یە، پێشکەوتوویە یان پاشکەوتوویە. یانی لە ویستو داخوازو بیروباوەڕی خەڵکی کوردستان نیزیکترە، بۆیە خەڵک لە دەوری ئالاکەی‌و لەدەوری دروشمەکانی کۆ دەبنەوە.

عەباس کاردۆ: هەرچەند بەشێوەیەک باسی ئەو مەسەلەیەت کرد بەڵام پێم‌خۆشە بزانم جگە لەو کەسەی بۆ یەکەمجار بوو بە ئالقەی پێوەندیی تۆ دەگەڵ حیزب ئەگەر کەسانێکی دیکە لە دەوروبەر نەخشیان هەبوو، یان پێکەوە دە تەشکیلات یان هەستەی نهێنی‌دا بوون ئەگەر کەسانێکت لەبیرە ڕەنگە جێی خۆی بێ باسیان بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەوانە کە کاری حیزبیم دەگەڵ کردوون، لەو کەسانەی کە بۆم باس کردی ئەوانە هەبوون. بەڵام دەکرێ بڵێم ئەوەی لە نیزیکەوە لەهەمووان پتری تەئسیر لەسەر من هەبووە، کەسێک بوو کە لە ئاخری ساڵەکانی ژیانی‌دا لە حیزبی دێمۆکراتدا نەما. ئەویش مامۆستا مەلا "خدری عەبباسی" ناسراو بە مەلا خدری سارتکی، یان "مەولانی" بوو چونکە بە ناوی جۆراوجۆر دەناسرا. ئەو دەکرێ بڵێم لە دەوروبەری منیش‌دا وشیارترین‌و ئاگاترین ڕەفیقی من بوو. کە دیارە ئەمن قوتابیی وی بووم، لە خزمەت وی دەرسم دەخوێند. ئەو پتر تەئسیری هەبوو. پاشان ئەوکات کە حیزبایەتیمان لەنێوخۆی وڵاتدا کردوە، خەڵکێکی زۆر هەبوون کە جاری وا بووە ئەمن لەسەروەی وان بووم، مەسەلەن ئەگەر لەبیرت بێ مەرحوومی "کاکەسەن"ی دەشتێ هەبوو. پیاوێکی زۆر ڕاستگۆ بوو، پاشان ئەوانەی کە لە دوورەوە زانیومانە حیزبین‌و ئیحساسمان کردوە پێم‌خۆشە یادی هێندێکیان بکەمەوە. لەوانە کاک "سەید حەسەنی هاشمی"، کە دیارە دە یەک حەوزەی حیزبی‌دا نەبووین بەڵام زۆر زوو دەگەڵ یەک ئاشنا بووین. زۆر لە یەکتر نیزیک بووین، زۆر پێکەوە دۆست بووین. دواتریش کە هاتووینەتە نێو ژیانی سیاسی‌و حیرفەیی، ئەوانەن کە دیارە بەشێکی زۆریان دەناسین.

بەشێکی زۆریان بەداخەوە لەتێوەمانەدا نەماون، شەهید بوون، بەشێکیشیان بەخۆشییەوە هەر ماون و درێژە بە خەبات دەدەن.

پێکهێنانی ژیانی هاوبەش

عەباس کاکەڵ: مامۆستا دێینە سەر ژیانی تایبەتیی خۆت، ئەگەر پێت خۆش نەبێ جوابم بدەیەوە ئازادی، با ئاوا دەست پێ بکەم. کەی‌و چۆن ژیانی هاوبەشت هەڵ بژارد؟ بەگشتی پێم‌خۆشە کەمێک باسی دڵداری-یەکانت بکەی پێش هەڵبژاردنی شەریکی ژیان. دەزانم مەحفەلی فەقێیان بەزمی زۆر خۆشی تێدایە. ئایا لەو شتە خۆشانەدا بەشدار دەبووی؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەگەر لە دوایەوڕا دەست پێ بکەم، ئەوە کە مەحفەلی فەقێیان وەکوو مەحفەل یان کۆڕی فەقێیان شتی خۆشی تێدایە تەبیعەتەن تێی‌دا بەشدار بووم. گاڵتەیە، گۆرانی گوتنە، هەڵپەرکێیە ئەو جۆرە شتانە. لەڕاستی‌دا حوجرەی فەقێیان مەکۆی کۆبوونەوەی لاوانی هەموو دێ‌یەک و هەموو گەڕەکێکی شاریش بوو. چونکی هیچ جێگایەکی دیکە نەبوو. شەوانی سێ شەممەو جومعە کە ئەو دوو ڕۆژە لە حەوتوودا تەعتیل بوون، حوجرەی فەقێیان جێی تێدا نەدەبۆوە. جاری وا بوو لەبەر میوانیی‌و لەبەر دەرکێشی خەڵک هەر ڕادەوەستان. چونکی ئەو بەزمانەیان دەگێڕاو دەنگ‌خۆشیان تێدابوون. یان تەنانەت گۆرانی‌بێژی خەڵکی دیکەش دەهاتن لەوێ دەیان‌گوت‌و خەڵک لە دەوریان کۆ دەبوونەوە. مەعلوومە ئەمن تێی‌دا بەشدار دەبووم‌و دوور لە ئێستاو بەیادی ئەو وەختی بۆخۆشم دەنگم خۆش بوو و گۆرانیم دەگوت. وا دیار بوو خەڵک دەنگی منیان پێ‌خۆش بوو. بەتایبەت لە هەڵبژاردنی شێعرو کەلیماتدا کەمێک وەستایانە دەجووڵامەوە. لەبیرمە ئەو مامۆستا مەلا ئەحمەددینەی لە جێیەکی دیکەدا باسم کرد هەوەڵ‌جار کە چووبوومە بێوران لەوێ بخوێنم، شەوێ میوان بووم‌و ئێستا باسی ئەوم نەکردبوو کە دەمەوێ لێرە بخوێنم، ئەوەی پێی دەڵێن گەڕالاوژ، ئەوە بوو. کە نۆرەی من هات‌و دەستم پێ کرد گوتی فەقێ ڕاوەستە پرسیارێکم هەیە. تازە یەک دوو بەیتم گوتبوون. ئەمنیش ڕاوەستام گوتم فەرموو. گوتی یەکێکت ئاوا لە بەرابەر خۆت داناوە قسەی دەگەڵ دەکەی؟ گوتم ئەوە یەکەم کەسە تێم دەگا.

باسی دڵداریت کرد. جارێکی دیکە پرسیارێکی ئاوایان لە من کرد کە دڵداریت کردوە یان نا؟ گوتم ئەگەر بڵێم دڵداریم نەکردوە دەبێ بڵێم دڵم نیە. مەعلوومە کەسێک دڵی هەبێ دڵداریش دەکا. دڵداری ڕەنگە ئاوەیەکی زۆری کێشابێ‌و حەتتا ڕەنگە جاروبار لە مووددەی مەعقوولیش بترازێ. بەڵام ئێستێ هاتوو ڕابردوە ئەمن دە بەشەدا دەتوانم بەهەموو بارەوە ئیدیعا بکەم کە دڵدارییەکی زۆر خاوێنم هەبووە. یانی یەقینەن

ئەوەی ئینسانی وادار دەکا بە دڵداری پێش هەموو شتێک هەوەسە. مەسەلەن کەسێک ژنێ دێنێ بۆیەی ئایەنێ خانەوادە تەشکیل بدا، بۆیە ژنێ ئایەنێ منداڵی لێ‌بکەوێتەوە بیانکاتە پێشمەرگە یان بیانکاتە ئۆممەتی موحەممەدی. ئەوانە هەموو شوعارن. هەوەس ئینسانی هان دەدا بۆ ئەوەی ژیانی هاوبەش پێک بێنێ، چ پیاو، چ ژن. بەڵام لە عەینی کاتدا دڵداریی من قەت هەوەسبازی نەبووە. تەنانەت جاروبار بیروو بەشتێکی زۆر سەیرو خەیاڵپەروەرانەش. لەبیرمە ماوەیەکی زۆر دەگەڵ کچێکی بەینمان هەبوو زۆرمان یەکتر خۆش دەویست. بەتایبەتی دەیانگوت کچەکە بۆ تۆ شێت بووە، هەر دووربەدوور دەتبینێ دەلەرزێ. بەڵام چەند جارمان یەکتر دی. جارێکی یان دوو جار هەروا بۆ پێ‌خۆشبوون دەستم هاویشتە سەرملی. جارێکی تەسبیحێکی دەملی‌دا بوو گوتم نادەیەی؟ گوتی با. گوتم لێم گەڕێ بۆخۆم دەی‌کەمەوە. بۆخۆم کردمەوە. دەنا حەتتا ماچیم نەکرد. پاش ماوەیەکی ئەو کچە دۆستێکی دیکەی بۆخۆی گرت.

هێماس کلوڤۆ: یانی ئەو لە تۆ کشایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەو لە من کشایەوە. دیارە لێی دوور کەوتمەوە. ئەمن لەو دێیەی کە لێی بووم لەوێ نەمام بۆ ماوەی هەشت، نۆ، دە مانگان کەسێکی دیکەی وەکوو دۆست هەڵبژارد. جارێکی کۆ ببووینەوە جەمعێکی زۆر بووین. هەروا قسەمان دەکرد. خەڵکێکی زۆری لێ بوو ئەوە نەبوو بڵێی تەنیا ئێرانی کوڕو کچێکە. گوتی ئەتۆ قەت نەتوێراوە تەماشای من بکەی. گوتم بۆ لە تۆ ترساوم؟ گوتی نا. گوتم نا ئەمن لە تۆ نەترساوم بەڵام ئەوەی ئەمن لێی دەترسام ئەتۆ لێی نەدەترسای. یانی بۆخۆم دامنابوو ئەو کچە هاوسەری دوارۆژی منە. لە عەینی حاڵیشدا بۆ من بێگانەیە. کەوابوو ئەگەر ئیستا ئەمن هەوەسبازیی دەگەڵ بکەم، وەکوو ئەوە وایە خەیانەتم بەخۆم کردبێ. بەو ئەندازەیە عیشقی ئەفسانەییم هەبوو.

پرسیارت کرد کەنگێ ژیانی هاوبەشت پێک‌هێناوە. ئەمن ژیانی هاوبەشم ساڵی ١٣٤٢ پێک هێناوە. ڕاستییەکەشی ئەوەیە کە ئیعتیرافم کرد دڵداریم کردوە، بەڵام ژیانی هاوبەشم بە دڵداری پێک نەهێناوە. پێم وایێ دوو مانگیش پێوە خراوە کە خێزانم خواستوەو مارەم کردوە، بگرە زیاتر لە دوو مانگیشی پێ‌چووە ئێستێ قسەیەکم دەگەڵ نەکردوە، هەر نەشم دیوە، دیارە دووراودوورم دیوە بەڵام لە نێزیکەوە نەمدیبوو. ئەوەندە هەبوو دایکو باێکی بەڕێزی هەبوون. بەتایبەتی ئەمنیش دەبوو ژنێ بێنم هەر بۆیە داوامان کردو داپازو مارەمان کرد. پاش چەند جار دڵداری ڕاست بە مەبەستی ئەوەی ئەگەر بکرێ بۆ یەکتر بین. سەرەنجامەکەی ئەوە بوو کە ئەوەی بۆخۆم هەڵمنەبژاردبوو بوو بە شەریکی ژیانم ئێستێ نێزیکەی پەنجا ساڵە پێکەوە دەژین. پاشان ئەو زیانە شتی سەیری تێدابوو، با ئەوەش وەک سەراتێک بڵێم. جارێکی ئەمن و ڕەفیقێکم چووینە دێیەک کە خزمێکی مەنی لێ بوو. لەوێ کچێکمان دیت. کچەکە کچێکی جوان و ڕێکوپێک بوو. ئەو کوڕەی ڕەفیقم

دڵی چۆیە، گوتی دەکرێ وا بکەی ئەو خزمەت پێی بڵێ بۆ من؟ گوتم بۆ ناکرێ؟ بە خزمەکەمم گوت کە پێم‌خۆشە پێی بڵێی بۆ ئەو ڕەفیقەم. پاش دوو سێ ڕۆژان یان پێم وایە پاشی ڕۆژێکی هاتەوە گوتم چیت کرد؟ گوتی نازانم بڵێم چی. گوتم چۆن؟ گوتی ئەمن پێم گوتوە بەڵام ئەو مشتەریی تۆیە. گوتم بڕۆ پێی بڵێ ئەوە وەزعیەتی وایەو واچوو، هەر بەڕاستیش پیاوێکی بەڕێز بوو. دیارە ئێستێ نەماوە، ئەویش بوو بە مەلا دوایە جوانەمەرگ بوو. چۆوەو هاتەوە گوتی گوتوویەتی ئەمن هەر ئەوم دەوێ. ئینجا ئەمن دەگەڵ ڕەفیقەکەم باسم کرد، گوتم نازانم چۆنت بۆ باس بکەم، بەڵام ئەو کچە وای گوتوە خاترجەمیش بە خەیانەت پێی نەکراوە. گوتی جا "پارەو لە زاری بکەوێ بۆ کۆشی چاکە". باشە با بۆ تۆ بێ. لە دوایە ئەو ئێوانەمان هەبوو بەیەو ئەوێ دیسان شتێکی هەوەسبازانەی تێدا بێ. دواتر هەر لەماڵی خۆیاندا پێوەندیی‌بەکەمان لە ڕێگای نامۆزایەکی خۆیەوە بوو کە ئەویش هەر کچ بوو، بلی پێی زانیبۆوە، زانیبووی کە ئێوانی دەگەڵ من هەیە، هەر ئەوەندە فەقەت. گرتبووی ئێرتێری لێدابوو. لەپاشانیش تەلاقی لێ‌خواردبوو گوتبووی دنیاش خەراپ بێ ناتدەم بەوی، هەر لەبەر ئەوێ خۆشی ویستووە هیچی دیکە. ئەوە لە کوردەواریدا هەبوو. مەبەستم ئەو میحنەتەیە کە کوڕو کچی کوردەواری تووشی دەبن.

بەهەر حاڵ ئەمن ساڵی ١٣٤٢ ژنم هێناوە. ئەو ژیانە هاوبەشە نۆ منداڵ کەوتوونەوە کە سێ‌یان مردوون، شەشیان ماون. دوویان کچن کە یەکیان گەورەترین منداڵمە گەلاوێژی ناوە، ئێستێ ساحێبی ساڵەو مێردی خۆیەتی‌و سێ کوڕی هەن. مێردەکەی ناوی موحەممەدی کەسرایی‌یە خەڵکی مەنتەقەی سەردەشتە، کوڕەکانی بەتەرتیب ناویان "تەدیب"ە کە ساڵی ١٣٧٠ لەدایک بووە. پاشان "مەتین"ە کە ئیستا ڕەنگە چاردە یان پازدە ساڵی تەواو کردبێ. پێم وایە ساڵی ١٣٧٥ لە دایک بووە. ئەوی دیکەیان ناوی "وەزین"ە. کچی دووهەمم کە دەبێتە سێهەم منداڵی زینەتوروم ناوی نەسرینە کە ئەویش مێردی کردوەو کچێکەو کوڕێکی هەن. کچەکەی دەوری نۆ یان دە ساڵە. کوڕەکەشی پێنج ساڵ عومریەتی. مێردەکەی مستەفای مەعرووفی خەڵکی مەنتەقەی پیرانشارە. کوڕەکانم موحەممەدە. ئەویش دەگەڵ کچێکی فەڕانسەیی ئیزدیواجی کردوەو ئێستێ لە فەڕانسە دەژی، دوو کوڕی هەن. یەکیان وا بزانم شازدە ساڵ عومری دەبێ. ئەوی دیکەیان چاردە ساڵ عومری دەبێ، بە ناوەکانی "ئاوات"و "هیوا". کوڕی لەوی چووکترم "ئاوارە"یە کە لە باری ئەقڵی‌یەوە ناقیسەو ژنی نەهێناوەو لە ڕاستیدا ژیانی عادیی نیە. ئەو لە سوئێد دەژی، یانی بەسەر کۆمەڵی سوئێدیێتیان-دا بڕیوە. ئەو ساڵی ١٣٥٠ لە دایک بووە. کوڕی لەوی چووکترم "ئاکۆ"یە. ئەویش ساڵی ١٩٧٤ لە دایک بووە بە تاریخی مەسیحی کە دەبێتە ١٣٥٣ی ئێرانی. ئەو ژنی هێناوە. لە حەددادەکانی سەردەشتی، کچی کاک لەتیفە بە ناوی نیروان. ئەویش کوڕێکی هەیە کە ئێستا وا بزانم نۆ ساڵە. کچێکیشی هەیە چوار ساڵە. تاخرین منداڵم "ئاسۆ"یە. ئەویش ساڵی ١٣٥٥ لەدایک بووە ئێستا لە فەڕانسە دەژی، خوێندنی لە حقووقی

ئۆنتشوچی‌دا تەواو کردووە و دوکتۆرای وەرگرتووە. چەند ساڵە ژنی هێناوە بەداوی نیشتمان، بەڵام تائێستا منداڵیان نەبووە، ڕەنگە هەر بۆخۆیان حەزیان نەکردبێ جارێ خۆیان تووشی گیروگرفتی ژیانی منداڵداری بکەن. ئەوە وەزعییەتی بنەماڵەیمە.

هێلیس کارتۆ: دەستت خۆش بێ مامۆستا. لە چوارچێوەی پرسیارەکەی پێشوودا، ئەوەی کە بڕیار دەدا ئینسان خۆشەویست هەڵبژێری و دڵداری بکا، بەشێکی زۆری هەوەسە یانی دەورانی جەوانی‌یە. پێی خۆشە بەڕاستی لەزەت لەو دەورانە ببا. ئێستا کە جەنابت بەجۆرێکی دیکەت کردوە پێت وایە جەنابت لە خەڵکی دیکە جیا بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا جیا نەبووم. دیارە ئەمن ئیدیعا ناکەم فریشتە بووم. مەبەستم ئەوەیە بڵێم لە دڵداری‌دا ئەو هەوەسبازی‌یەم نەبووە. بەڵام ئەگەر تەماشای ئەوەش دەکەم دەبینم ئەو خەیاڵپەروەری‌یە هێندێک شاتەی لەدەست من داوە پێم ناخۆشە. هەر ئەو کچەی کە باسم کرد یەکەم عیشقم نەبوو بەڵکە پاش چەند کەسی دیکە بوو. بەڵام ئارەزووی قەلبیی من ئەوە بوو کە ئەو کچە ببێتە هاوسەری من. ئێستا خۆ لە دەستم چووە. بەڵام بەوحاڵە لەوەی کە ئەو وەختی دڵداریم کردوە داوێنێکی خاوێنم هەبووە هیچ پەشیمان نیم کە ئەو فورسەتەم لە دەست چووە. چونکە ئەو قسەیەم زۆر پێ جوانە کە دەڵێ: "**یک لحظه هوسرانی یک عمر پشیمانی**". هیچ چێژێکی درێژخایەنی تێدا نیە. ڕەنگە لەو لەحزەیەدا لەززەتی هەبێ، بەڵام دوایە هیچ ئیفتیخارێکی تێدا نیە. ئەمن پێم وایە یەکێک لەو زوڵمانەی لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا لە ژنان دەکرێن، ئەوەیە کە عەیبی ژنان دەبینرێ بەڵام عەیبی پیاوان نابینرێ. مەسەلەن ژنێک کە سەروکاری دەگەڵ چەند پیاوان هەیە بە ژنێکی سووک ناو دەبرێ. بە باوەڕی من ئەو پیاوەش کە سەروکاری دەگەڵ زۆر ژنان هەیە وەک ژنەکەو پتر لە ژنەکەش سووکە. ئەوانە دیارە خۆیان بە ئازا ناو دەبەن بەڵام داخوا لە کۆمەڵدا ئەوانە سووک نین؟ پێموایە ئەوە غەدرێکە کە دەکرێ هەر وەک لە زۆر باری دیکەشەوە دەکرێ. دیارە بەخۆشی‌یەوە ئێستا وەزعەکە گۆڕاوە، دەنا لە کوردەواری‌دا کابرا کچەکەی ڕەدوو کەوتبایە دەیویست بیکوژێ. کەچی ئەگەر کوڕەکەی ژنی هەڵگرتبایە، سەروماڵی هەراج دەکرد هەتا مەسڵەحەتی بۆ دەکرد. ئەوەش لەو زوڵمانەیە کە لە ژنان کراون.

ئاوارەبوون

عەباس کاردۆ: مامۆستا وا دیارە ئەو جار نۆرەی بەجێهێشتنی وڵات دێ. دەمەوێ لێت بپرسم بۆ ژیانی ئاساییت جێ هێشتو ڕووت لە باشووری کوردستان کرد؟ ئایا مەجالی مانەوەت نەمابوو یان لەسەر داوای حیزب ئەو کارەت کرد؟ چۆنیەتیی ڕۆیشتنتو بەسەرهاتەکانی ئەو ماوەیە چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو وەختیدا کە ئەمن مەجبوور بووم وڵات بەجێ بێڵم، بە شێوەی تەشکیلاتی کاری حیزبیم نەدەکرد. بەڵام باوەڕپێکراوێکی زۆر نیزیکی هەموو ئەو کەسانە بووم کە لە بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ یان ٦٨-٦٧ی زایینیدا بەشدار بوون. لە هەمووشیان زیاتر مەلا ئاوارەی شەهید. هەروەها کاکە سولەیمانی موعینیو ڕووحی شاد بێ شەهید سمایلی شەریفزادە بوو. کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو. مەرحوومی قادر شەریف بوو. خولاسە هەموویان جێگای باوەڕی من بوونو جێگای باوەڕی وان بووم. هەروەختێکی هاتبایەن بۆ جاوانەوە یا یان بۆ مەشوەرەتو بیروڕاگۆڕینەوە بایە حەتمەن ئەمن دەمدیتنو دەیاندیتم. دەتاخرییدا لەبەر چاوی ئەو کەسانەی پیاوی ڕێژیمی پاشایەتی بوونو کاریان بۆ دەکرد، ئەمن وام لێهات کە پێیان وا بێ حاکمی مەنتەقە ئەمنم. تەنانەت ڕاپۆرتێکیان لەمن دابوو کە ئەتوانەی وەکوو پێشمەرگە دەو وڵاتییدان، حەوتووی جارێک موراجەعەی فلان کەسی دەکەنو دەستوورولعەمەل لەو وەرەگرن. وا بوو هاتن منیان گرت. ئەوە ساڵی ١٣٤٦ بوو. درووست دەمەڕێیانی ڕاپەڕینی ٤٧-٤٦دا بوو. گرتیانم بە شێوەیەکی زۆر نامەنتیقییش. ڕەمەزان بوو، چلەی زستانێ بوو. ژاندارمەکان بۆخۆیان سوار بوون. دەیانەویست هەر بەپێیان وەپێش خۆیانم دەن. مەلا بووم، بەلیباسی مەلایەتییەوە. سەرمایەکیش بوو بە ڕۆژیش سەرما لە دە دەرەجەی ژێر سیفر تەدەهاتە خوارێ. بەڵام ئەمن داوام لەجیرانێکمان کرد کە وڵاغێکم دەنێ بۆ ئەوەی ئاوا بە سووکایەتی وەپێشیان نەکەوم. دەگەڵیان سوار بووم بردیانم بۆ سەردەشت. لەوێ بردیانمە ماڵێکی. نەیانبردمە هیچ شوێنێکی وەک ئیدارە. بەڵام دوایە بۆم دەرکەوت ماڵەکە چییە. مەنزڵی ئەفسەرێکی دەرباری بوو. هاتبوو بۆ سەرکوتی ئەو جووڵانەوەیە. ئەو کەسە سێ دەفتەری کاری هەبوون. یەکیان لە پیرانشار بوو. یەکیان لە سەردەشت بوو. یەکیان لە ورمێ بوو. هەر سێکیان دەفتەری عەمەلیاتی بوون. ئەو وەختی بۆم دەرکەوتو ئێستاش پێم وایە بەعەمڵە نەچووم چونکە خیلافی ئەوەم بۆ دەرنەکەوتوە کە فەرماندەیی عالیی هەموو ئەو عەمەلیاتانەی هەبوو کە لە دژی بزووتنەوەی چەکدارانەی ٤٧-٤٦ بەڕێوە دەچوون.

هەیاسی کاردۆ: ناوی نازانی مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناوی سەروان "محمد باقر بنی عامری" بوو. دواتر بۆم مەعلووم بوو کە لە باری دینییشەوە یەهوودی‌یە هەرچەند ناوەکەی ناوێکی ئیسلامی بوو، بەڵام گوتیان جوولەکەیە. لەوێ بە شێوەیەکی سەیر بۆم هات. زۆر دۆستانە. ئەمن هەمیشە گوتوومە عەجەم کە دیارە مەبەست مەئموورینی دەوڵەتین عەجەم هەتا چاکتر بێ خراپترە. ئەگەر خراپە یەک هەیە خۆت نیشان دەدا، ئەگەر چاکە دەیەوێ فریوت دا. لێم هاتە پێشەوە گوتی ئەمن نەمتوێ بۆیە نەمهێناوە ناڕەحەتت بکەم. هەر ناردوومە پێی مەشورەت بکەین. گوتم جا ئەوە بۆ مەشورەتە ئاوایان هێناوم، ئەگەر بۆ شتی دیکە با چۆن دەبوو؟ گوتی تا ئەوانە خراپیان ڕەفتار کردوە دەبێ سزا بدرێن لەو قسانە. گوتم بەهەر حاڵ، یەکوڕتی داوای هاوکاریی لەمن کرد. هاوکاری‌یەکی چۆنیش، کە داستانەکەی زۆر دوورودرێژە. هاوکاریی وا نا کە ئەمن جاسووسیی بۆ بکەم، زۆر زیرەکانە بۆم هات. گوتی ئەمن دەمەوێ مەلا ئاواری ببینم. بۆ من لەدەوڵەتی سولەیمانی موعینی هیچ کارێکی نیە. هەمیشە پەنجۆی‌ڕو دە پازدە بیست کەسەوە دەگەڕێ. لە هەموو جێ‌یەکی کەشفە. هەر وەختێکی بمەوێ دەوری دەدەم دەشی گرم یان دەشی کوژم. بەڵام پێم‌خۆشە مەلا ئاواری ببینم، مەلا ئاوارم بۆ ناپێنرێتەوە. مەلا ئاوارە شەوێ لە هەر جێ‌یەک بێ بەیانی دەزانم. بەڵام نازانم شەوی ئایندە دەچێتە کوێ. چونکی بەتەنێ دەگەڕێ، سەر لە کاری مەلا ئاواری دەرنایەم، پێم‌خۆشە مەلا ئاواری ببینم. تەنێ ئەمن بگەیەنە مەلا ئاواری. کارەکەت هەر ئەوەندەیە. دێم بەبێ چەک، بەبێ ڕەفیق. کوڕم بۆ دادەنێی دێتە وێ. لەوێڕا دەیهێنە کوێ بێیە. لەوێڕا دەیهێنە کوێی دیکە بیبە. دوو جێ، سێ جێ، لە جێ‌یەک دەگەڵ مەلا ئاواری دادەنێین. دەمەوێ قسەی دەگەڵ بکەم وا بکەین ئەو ئاڵۆزی‌یە لە بەین بچێ. بزانین داخوازی‌یان چیە. ئەمنیش لەپێشدا لێی پرسیبووم دەیناسی گوتم ڕەفیقمە. گوتی چەند جارت دیوە؟ گوتم نازانم. گوتی چۆن نازانی؟ گوتم هێندەم دیوە نازانم چەند جارە، چونکە ئیدی حاشا نەدەکرا. تێ ئەوانی دیکە حاشا دەکرا. مەسەلەن گوتی سولەیمانی موعینیت چەند جار دیوە؟ گوتم پێم وایە دوو جارم دیوە، دەحاڵێک‌دا کاک سولەیمانیشم بە دەیان جار دیبوو. ئی وی دەکرا بەڵام ئی ئاواری حاشاکردنی نەدەکرا. ئەمنیش گوتم باشە نازانم کەنگێ بۆ دەمێرێتەوە بەڵام هەوڵ دەدەم وەی‌بینم. گوتی ئاخر چۆن وا دەبێ؟ گوتم ئاخر بابە گیان کابرا خۆ ئازاد نیە. شوێنی دیاریی نیە. پاشان ئازاد نیە بچێتە هەر جێ‌یەک خەڵک بزانێ. کەوابێ دیتنەوی وەختێک دەخایەنێ. مەجبوورە بشـ- گەڕێ. خۆ ئەو ناتوانێ هەر لە جێ‌یەک دابنیشێ. ئەتۆ نالێی لە هەر جێ‌یەک دەبێ سیمینێ دەزانم؟ گوتی ئەو ڕەمەزانەی نەهاتۆتە دێ‌یەکەی ئێرە؟ گوتم نازانم. گوتی دوو شەوان لەوێ بووە چۆن دەڵێی نەم- دیوە؟ گوتم ئەمن ناڵێم نەهاتووە دەڵێم نەمزانیوە. گوتی چۆن؟ گوتم خۆ ئەو نایە بۆ دیتنی من. ئەو بۆ کاری خۆی دێ. ڕاستیشی نەدەکرد. دوو شەو نەبوو، سێ شەو بوو. هەر سێ شەوانیش هەتا بەیانی پێکەوە بووین.

بەڵام ئەو قسەیەی ئەو دەی‌گوت ڕاست بوو. مەلا ئاوارە میتۆدێکی زۆر جالیبی هەبوو. شەوێ دەهات میوانی ماڵێک دەبوو. هەتا بەیانی لەوێ دەبوو، بەری بەیانی دەڕۆیی‌و هەموو کەس دەی‌زانی مەلا ئاوارە ڕۆیشتوە. پاش نیو سەعات بەرێ‌یەکی دیکەدا دەچۆوە ماڵێکی دیکە. بارگراناییشی نەبوو. عومدەتەن بەتەنێ بوو. لە سەدا نەوەدی حاڵەتەکان بە تاقی تەنیا بوو. دەنا کەسێکی دەگەڵ بوو. چوویایە هەر ماڵێکی دەحاوایەوە. سێ شەو لەوێ بوو، بەڵام ئەو(کابرای ئەفسەر) هەر ئەوەی زانیبوو کە ئەرشەو ڕۆیی. ئەوەی نەدەزانی کە دێتەوە. گوتم دەبێ وەختم پێ بدەی. وەختیشم بۆیە دەویست هەتا خۆم ئامادە بکەم بۆ خۆدەرباز کردن. ڕەفیقێکمان هەبوو زۆر هاتوچۆی مەلا ئاوارەی دەکرد. تەنەر بوو لەبەینماندا. ڕووحی شادبی موحەممەدی ڕەسووڵ هەڕێ ئەگەر ئاوت بیستبێ، کە یەکێکە لە شەهیدەکان. ئەو هەمیشە دەی‌زانی لەکوێیە. ئەو ڕۆژەی چوومەوە بۆ سبەینێ‌ڕا دیتم پێم‌گوت بە مەلا ئاوارەی بڵێ حاڵەو قەزیەیەکی ئاوا پێش هاتوە. هەم دەمەوێ بی‌بینم هەم دەمەوێ بڕۆم، بەڵام پێش ئەوەی بڕۆم دەمەوێ بی‌بینم. چوو دیتی. لەو وەختیش‌دا حاجی دەڕۆیشتن بۆ حەجێ. ئەمن بەناوی ئەوەی کە دەچمە حەجێ دەگەڵ پیاوێکی دەوڵەمەندی دێیەکەی خۆمان کردمە شۆخی کە بۆ منیش ناڵبدەی؟ ئەمن مەڵام ڕێنوێنیت دەکەم پووڵ لەسەر تۆ، ئەوی دیکە لەسەر من و ئەوانە. بەهەر حاڵ وام نیشان دا کە ئەمن دەمەوێ بچمە حەجێ. دەوەختی ڕۆیشتنی‌دا حاجی‌یەکی دیکەی دەگەڵ دەڕۆیی کە ئەویان ڕەفیقی حیزبیم بوو. پێم گوت ئەمن دەگەڵتان دێم بەناوی بەڕێکردن. ئەو وەختی بەعێراقی‌دا دەچوون بۆحەجێ. لەپشتەوەی ساڵان بڵێ بگەڕێوە، بەڵام ئەگەر نەگەڕامەوە گوتم هەتا فلان جێتان دەگەڵ دێم کێشەی مەکە چونکی ئەستێش دەگەڵ تۆ دێم. خۆشم ساز کردبوو، لیباسی ئەوانەم تێکەوە پێچابوون. بەفریش لە عەرزێ بوو، بەفرێکی زۆر. سەرمایەکی سەخت بوو.

ئیدی ئەو ڕۆژەی ڕۆیشتین، چووینە ئاغەڵان (گوندێکی ناوچەی سەردەشتە لە نیزیک سنوور - هەیاس). دەگەڵ مەلا ئاوارەش پێشتر قەرارمان دانابوو کە شەوێ لە ئاغەڵان یەکتر ببینین. لەوێ کە یەکترمان دیت، دیارە ئەو ماڵە کە منی لێ‌بووم ئەو لەوێ نەبوو. بەڵام ئاگامان لێک بوو. لە ماڵێکی دیکە بوو، هەستام چوومە کنی. لەوێ زۆرمان قسە کرد. پێم گوت داستانی تۆ ئەوەیە. ئاوا بەدواتەوەن وا دیارە زۆر چاک ئاگایان لەحاڵی تۆ هەیە. کەوابێ ئەتۆ دەبێ وا بکەی قەت دوو شەوان لەجێ‌یەک نەمێنیەوە. دیارە باشە ئەوەش بڵێم گوتی بۆ دەگەڵمان ناکەوی؟ گوتم ئەتۆ بۆخۆت باوەڕت بەو حەرەکەتە هەیە؟ ئەمەشم بۆیە لێ- پرسی چونکە نیزیکەی ساڵێک پێشتر نامەیەکی بۆ نووسیبووم لەوێدا گوتبووی ڕەنگە ئاگادار بی کە ماوەیەکە مقۆمقۆیەک داکەوتوە کە گۆیا دەست دەکەن بە خەباتی چەکدارانە. خەباتی چەکدارانە بە بێ پشتی جەبهە، بەبێ تەجرەبە بەبێ پشتیوان چۆن دەکرێ. تکات لێ‌دەکەم بەهەموو توانایەکەوە موخالەفەت دەگەڵ ئەو فکرە بکەو خەڵکی ڕوون بکەوە. جا دەمەوێ بڵێم مەلا ئاوارە لەڕاستی‌دا لەو ڕێگایەوە تەڵەی بۆ

دانراو گیرا. ئەوان (ئێرانییەکان) کە ئەوەیان زانیبوو بە هۆی هێندێک پیاوی خۆیانەوە داستانێکیان خوڵقاندبوو. دیارە داستانەکە هەبوو، ئیختیلافی دوو بنەماڵان لەسەر مڵک. بەڵام هانیان دابوون کە مەلا ئاوارەی بانگ بکەن بۆ حەللی مەسەلەکە. ڕێکیش نەکەون هەتا درەنگ دەبێ، ئیملێن بڕوا هەتا بەیانی. خەبەریش بە کاربەدەستان بدەن کە لەوێ دەوریان بدەن. ئیدی ئەوان لەوێ دەبن هەتا بەیانی ئەو دوو ماڵە ڕێک ناکەون. بەیانی کە دەیەوێ بڕوا، هەر ئەو خاوەنماڵەی دەستی دە پیلانەکەدا هەبوو دەڵێ بۆ کوێ دەڕۆی؟ نابینی هێلیکۆپتێر وەک ڕەوە کۆتران بە ئاسمانیدا دەگەڕێن؟ ئیدی مەلا ئاوارە بەو تەریقەیە گیرا. وایان کردوە ئەو شەوەی نەڕواو ئەو ڕۆژەش بزانن لە کوێیە. ئیدی هاتبوون دەوریان دابوو کە ئەوە داستانێکی دیکەیە.

مەسەلەکە ئەوەیە کە ئەمن بەدڵخوازی خۆم هەڵنەهاتم. هەر بۆیە هەڵاتنەکەم بۆ خەسارێکی گەورە بوو. بەڵام ئەمن بۆم سابیت ببوو کە ئەگەر بمێنمەوە دەگیرێم بە گیرانێکی زۆر خراپیش. وەک ئەوە کە درێژخایەن و پاشان دەگەڵ ئەشکەنجەو ئازاریش بێ. یان ئەگەر نەشگیرێم، یان دەبێ هاوکارییان بکەم یان ڕیسوام دەکەن. بۆیە هیچ چارم نەبوو دەبوو هەڵێم، دەنا وەکی هێمن دەڵێ:

گوا بەخۆشی خۆم بەجێ دێڵم وڵاتی خۆشەویستم   من لە ترسی زوڵمی یاغووی دارو شەق هەڵاتم ئەمنیش قەت بەخۆشی خۆم نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا پێت وایە ئەگەر ئەو داستانە ساز نەکرابایەو ئەتۆ مابایەوە چارەنووست بەرەو مەسیرێکی دیکە دەڕۆیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر ئەو داستانە نەهاتبایە پێشەوە ئەمن مابامەوە، چارەنووسی من دەبوو بە یەکێک لەو دوو شتانە: یان دیسان لە مەرحەلەیەکی دیکەدا، چەند مانگ دواتر دەبوو هەڵێم یان دەکەوتمە داو و بەقین نەدەپارێزرام. چونکی خەڵکێکی زۆر گیران بەتایبەتی لە مەنتەقەی سەردەشت. بەڵام هونەری مەلا ئاوارە لەوەدا بوو کە لە باری تەشکیلاتییەوە کەس وا ورد نەبوو. ئەوانەی گیران زۆربان حیزبی بوون. لەسەر هیچیان سابیت نەبوو کە حیزبین. ئەوەندە تەشکیلاتێکی ڕێکوپێکی هەبوو. ئەوەندە باشی خەڵکەکە پەروەردە کردبوو. یانی کاربەدەستان هیچیان وەک بەڵگە بەدەستەوە نەبوو. کابرا حیزبی بوو، مەسئوولی حیزبی بوو، بەڵام کە گرتیان هیچی لەسەر سابیت نەبوو. نە سەندەوقێکی هەیە، نە ناوێکی هەیە، نە ئاڵقەیەکی تەشکیلاتی هەیە. هەموویان وەک ڕەشبگیر گیرابوون. دەنا خەڵکی حیزبیی زۆر گیران. جا لە حاڵێتێکی ئاوادا ئەمنیش چارەنووسم هەر ئەوە دەبوو. یان دەبوو وەکوو زۆر خەڵکی دیکە دەرباز بم. ئەگەر لەبیرت بێ یەشکانی بزووتنەوەکە لە هەموو مەنتەقەکان خەڵکێکی زۆر هەڵاتن. مەسەلەن "هێمن"ی ڕەحمەتی ئەو ساڵەی

هەڵات. ئەمن ٤٦ی هەڵاتم ئەو ٤٧ی هەڵات. زۆر کەسی دیکەش هەڵاتن بەشێکیان چوونەوە بەشێکیان مانەوە. رەحمەتی مامۆستا مەلا حەمەدی سارتکێش ئەوی ساڵی هەڵات. ئەگەر حەمەلەماتبامایە بەتیندەگیرام. چونکە مومکین نەبوو. عەرزم کردی وایان ناسانیبووم کە هەروا بزانە فەرمانەدەی کوللی قوام لەو مەنتەقەیەدا، لە حاڵێکدا هیچ شتێکی وا نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا فەرمووت هەر تێکۆشانی تەشکیلاتیت نەبوو ئەو وەختی دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا. لەبەر ئەوەی وەزعیەتم زۆر خراپ بوو. ئەمن ئەگەر حەستەی تەشکیلاتی بایەم هەر زۆر زوو دەکەوتمە داوەوە. هەربۆیە تەنیا وەک تەرەف مەشوەرەتێک حیسابم لەسەر دەکرا. بەڵام هەروەک عەرزم کردی وەزعێکی وام بۆ خولقابوو کە ئەواوی خەڵکەکە، نەک هەر لەدێی خۆمان بەڵکوو لە دەوروبەریش باوەڕیان پێم هەبوو. ئەگەر شتێکم گوتبایە حەتمەن جێبەجێ دەکرا. لەو بارەیەوە مەوقعییەتێکی زۆر تایبەتیم هەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا لەو تەجروبەیەی مەلا ئاوارەی، لەو شێوە رێکخستنەی هیچ کەڵک وەرنەگیرا دوایە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەراستی‌دا کاری تەشکیلاتی لەپاش مەلا ئاوارەو پاش دەورانی خەباتی تەواو نهێنی قەت جێی خۆی نەگرتەوە. یانی ئەمن زۆریشم ئیسرار دەکرد، ئەمن کاری تەشکیلاتیم نەدەکرد ئەو وەختی بەڵکە لە مەجالەکانی دیکەدا کارم دەکرد. بەڵام دەمگوت با فریوی ئەوەی نەخۆین ئێستا مەنتەقەی ئازادمان بەدەستەوەیە. حیزب دەبێ تەشکیلاتی نهێنیی هەبێ. بەڵام ئەوکاتی کە ئیمکانێکی زۆرمان بۆ کاری تەشکیلاتی هەبوو، تەشکیلاتی نهێنیمان نەبوو. دواتریش وای لێهاتبوو کە ناچار بووین ستوورەکان بەجێ بێڵین هەرکات پێشمەرگە دەچۆوە بۆ ماوەیەکی نیسبەتەن درێژ کاری تەشکیلاتی دواقیعدا دەگەڵ کاری پێشمەرگانە دەستی پێ‌دەکرد. ئەمن دەمگوت کە پێشمەرگە دێتەوە، حیزبیش دێتەوە پشتی جەبهەی، چونکە کاری تەشکیلاتییش دەگەڵ کاری پێشمەرگایەتی تەواو دەبوو. ئاوا ئالێ، حیزب دەبێ بمێنێ. دوایە کە بەداخەوە ئیمکانی خەباتی چەکدارانە ئەما، ئەو قازانجەی هەبوو کە تێ گەیشتین دەبێ تەشکیلاتی حیزبیمان هەبێ، کە ئەو تەشکیلاتە حیزبی‌یە هەمیشە هەبێ. ئەمن دەتوانم بڵێم ئەگەرچی ئێستا تێکۆشانی تەشکیلاتیی ئێمە وەک زەمانی مەلا ئاوارەی بەتایبەت لە موحیتی فەعالییەتی مەلا ئاوارەی‌دا بەربڵاو نیە. واکوو تەشکیلات. ـ چونکە لایەنگر جوێیە دەگەڵ تەشکیلات ـ بەڵام تەشکیلاتی ئێستامان راست وەک ئەو

[illegible] سیاسی‌یانەم نەما بە ئەو ڕێبەرە سیاسی-یانە. چونکە ئەمن قەتم ئیدیعای ڕێبەری نەکردوە، هەر وەک ئێستاش ئیدیعای ناکەم. بەڵام وەکی باست کرد موشکیلاتی ماددی و مەعنەوی ڕەنگە هەر لە کۆنەوە دەگەڵم لە دایک بووبێ. دەگەڵیشم دەچنە قەبری، ئەوانە هەر هەبوون. بەڵام کە هاتم بۆ دەرەوە وەزعیەتێکی سەیرم بۆ پێک هات. دیارە بەسەڵتو سیادەی هاتم. هاتم لە دێیەکی دانیشتم بە ناوی "ماردەوێ". ساحێبی دێیەکەی ئەو وەختی پیاوێک بوو بە ناوی "کوێخا قادری حەسەنی"، پیاوێکی نیشتمانپەروەر بوو. دوو قادر هەبوون هەردووکیان ئامۆزا بوون. یەکیان پێیان دەگوت قادری حەمەدی، ئەوی‌دیکەمیان قادری حەسەنی. هەروەک ئیستیلاحی مەنگوڕان. جا ئەوە کوێخا قادری حەسەنی بوو. بەداخەوە لە حادیسەیەکی زۆر خراپ لە خزمایەتی‌دا لێیان دا کوشتیان. نە ماڵم هەبوو، نە مزگەوتم هەبوو، نە حوجرەم هەبوو، هیچم نەبوو. دێیەکە هیچی نەبوو، هەر لە دیوەخانی کوێخای دەمامەوە. دوایە پاش پێنج شەش مانگان ماڵم بۆ هات. ئەوجار هەم خانوویان بۆ دروست کردم هەم تەقیم ڕاگرتن‌و حوجرەی فەقێیان بوو بە یەکێک، لەواقیع‌دا یەکیەکی حیزبی بوو.

هەیاس کاردۆ: بۆ ئەو دێیەت هەڵبژارد بۆ نیشتەجێ بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: کە هاتم بۆ ئەو دیوی، ڕەفیقێکمان هەبوو خەڵکی مەنتەقەی سەردەشتی بوو. مەلا کریمیان پێ‌دەگوت لە ناوچەی "سوێن" بوو، میوانی وی بووم. لەپاشان هەر ئەو بە پیاوێکی دیکەی زۆر بەڕێزی ناساندم بەناوی "حاجی مەلا عەولا" کە بەئەسڵ خەڵکی "دۆڵە تووێ" بوو، بەڵام چونکە دۆڵەتوو مامەشەو دەگەڵ مامەشان خزمایەتی‌و تێکەڵاویی هەبوو لە سوێنێ مەلا بوو. ئەو وەخت لەوێ ئێمە مەقەڕاتمان نەبوو. یەکەی حیزبیمان نەبوو، هیچمان نەبوو. لە ئەسەر جووڵانەوەی ٤٧-١٩٦٦دا فەقەت ئەفرادمان مابوو. تەنانەت ئەفرادەکە وەکوو فەردیش پێوەندیی تەشکیلاتی‌یان پێکەوە نەمابوو. لە دوای کۆنفرانسی ئەو ئەوەمان دەست پێ کردەوە کە سازمانیان دەینەوە دەنا هیچمان نەمابوو. ئەدی دەبوو چ بکەم؟ هەر دەبوو ئەو کەسبەی بکەم کە دەمتوانی. یانی مەلایەتی بکەم. لەدێیەک ببمە مەلاو لە عەینی کاتیش‌دا دەبوو خۆ بشارمەوە. ئیگەرانیی ئەوەش هەبوو کە بکەومە خەتەرەوە، ئەو خەتەرە هەبوو ئیلی شاراوە نیە. بۆیە ئەو حاجی

مەلا عەولّا بە - نازانم ئەو وەختی ببوو بەحاجی یان نا - ڕێنوێنیی کردم، گوتی دێیەک هەیە بەناوی مارەدوێ تالیبی مەلان، گوتی ئەگەر ڕازی بی دەچینە وێ. گوتم زۆر چاکە. دەگەڵ وی چووین بۆ وێ. دیارە لەوێ دەشیان ناسی. لەوێ دامەزرام بە مەلایەتی. بەڵام مەلایەتی چ بوو بەراتیان بۆ من بڕیبۆوە، ماڵێک دینارێک. ماڵێک دوو دیناری ئەوە. پێم وابێ لەسەر یەک ببوو بە سی و نۆ دینار. هێندێک گەنمیشیان دانابوو بەوەتی کە ئەویش ببوو بە سی و حەوت چووت. تەواوی داهاتی من ئەوە بوو. کە دیارە ئەوە هەر هیچ نەبوو. هەر بۆیە دامانا کە ئەمن کاسبی بکەم. خەڵکی وێ تووتنیان دەکرد. ڕازی بووم وەکوو وان تووتنێ بکەم. هیچ عەرزێکیش نەبوو بەوەنێ. تەنیا جێگایەک هەبوو پێیان دەگوت "بەردێنان" ناوی خۆی بە خۆیەوە بوو، هەمووی بەرد بوو. بەڵام بە هەرحاڵ زەوی بوو. ئاوی هەبوو، لە باری ئاوەوە زۆر دەوڵەمەند بوو. گوتیان ئەوێ هەڵدەوژێرین و شتێکی لێ ساز دەکەین. هەرێشی لێ ڕادەگرین بۆ ئەوەی کوود بدرێ. ئەوە بۆ تۆ. قبووڵم کرد، منداڵێکی زۆریش لە دێ‌دا دەیانخوێند. قوتابیم بوون، دیارە فەقێم نەبوون. هەر دەرسی قورئان و کتێبی کوردی و ئەلفوبێ و ئەوانەم پێ دەگوتن.

چووین ئەو جێیەمان هەڵوژاردو هەرێیان لێ ڕاگرتەوە بۆ ئەوەی کوود بدرێ. ئیدی کردم بە تووتن. دیارە زەحمەتی زۆر بوو بەرهەمیشی زۆر نەبوو، کەم بوو، بەڵام بە هەرحاڵ باش بوو. چونکی تووتنەکە چل و پێنج دیناری لێ پەیدا بوو. دواقیەدا چل و پێنج دینارەکە لە سی و نۆ دینارەکەش و لەو چەند تەنەکە گەنمەش زیاتر بوو. چونکە تەنەکەی گەنم بەکەمتر لە ڕوبعە دینارێک بوو. جا نەیزانی، لەبەر ئەوەی پرسیت داخوا ئیحتیاجیی ماددی پەشیمانی نەکردیەوە؟ جارێکی هەر ئەو ساڵەی - دوایە ئیدی فەقێم ڕاگرتن - هەروەزی نێوکۆڵی تووتنیمان کردبوو. ئەمنیش چووم و فەقێکانیشم دەگەڵم هاتن. مەلاخدری دۆڵەگەرمی یەکێکیان بوو. مەلا ڕەحمانی کاژمی یەکێکی دیکەیان بوو. ئەوانە فەقێم بوون. یەکی دیکەش کە نازانم ئێستا ماوە یان نا چونکە لە ئێراقێ بە ناوی مەلا موحەممەد بوو. ئەوانەشمان هەموو چووبووین. کە داوای ئەوەم کردبوو خەڵک کۆمەگم بکەن چونکە هەروەزم کردبوو، منداڵیان ناردبوون. منداڵی هەشت ساڵە، دە ساڵە بۆ نێوکۆڵ کردنێ، پێم وایە دە دوازدە منداڵیان ناردبوون لەوانە هەر دوو سێ‌یەکیان کوڕ بوون دەنا ئەوانی دیکە هەموو کچۆڵە بوون. ئەوە ئەمن دانیشتووم و نێوکۆڵێ دەکەم. لە حەسانەوەیەکدا ڕەحمەتی مەلاخدری دۆڵەگەرمی گوتی لەگۆڕی بابی شای بەم لە تۆ دەترسێ هاتووی لەسەر پشتە دیزاوێ دەگەڵ کچۆڵەی هەشت ساڵە دادەنیشی و نێوکۆڵی دەکەی؟ گوتم ئیشتیباهی تۆ ڕاست دەوەدایە. چونکە ئەوجار دەبێ لێم بترسێ، ئەگەر دەگۆشکێکی سێ قاتەدا بام داهاتم هەبایە و سەرم بۆ دانەنوانبایە هیچ هونەر نەبوو. بەڵام ئێستێ دەبێ لێم بترسێ کە بەچنگ و نینۆکان نانی پەیدا دەکەم و سەریش دانانوێنم. هەر بۆیە دەبێ بڵێم ئەوە قەت هیچ تەزلزولێکی لە ڕوی منەوە پێک نەهێنا. لەپاشان کە دەڵێی داخوا حیزب کۆمەگی کوردی؟ حیزب لە

وەزعێکدا نەبوو کۆمەگمان بکا. لەبیرمە ئەو وەختیش حیزب چی بوو، ساڵی ئەوەڵی ئسادی حیزب فەقەت کاک ئەمیری قازی بوو کە وەک ئسادی حیزب دەناسرا. دەگەڵ مەرحوومی مەلا سەید ڕەشیدی حوسێنی کە ئەویش هەر ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو. بەڵام ئەو وا نەناسرابوو، وا ئساد نەبوو.

جارێکی کۆمەگێکی پێ کردم. کۆمەگەکە ئەوە بوو هیچ وەسیلەی هاتوچۆمان نەبوو. چووبوو بە وەسیلەیەک بۆ من و کاک حەسەنی ڕەستگار تەزکەرەی دەرهێنابوو.

عەباس کاریز: کێ ئەو کارەی کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک ئەمیری قازی. تەزکەرەش دەبوو لەسەر ناوی خەڵکی دیکە بێ. کەسێک مردوو کوژناسجیلان بەپارە لەسەر ناوەکەی تەزکەرەیان دەردێنا. بۆ هەر یەک لەمە دە دیناری خەرج کردبوو. یانی پارەی دابوو. ئەوە لەسەر دڵم مەراق بوو، زۆریش لەسەر دڵم مەراق بوو. هەوڵمدا وێی نەگرتەوە. هەرێم وا بوو نی خۆیەتی. هەتا کۆنفرانسی دوو، لە کۆنفرانسی دوو منیان داتابوو بۆ پێناچوونەوەی مالی. ئەویش مالی چی؟ ڕەنگە بوو بە هەمووی ئەو ماڵە دەی کردە هەزار دینار یان دوو هەزار دینار. کە تەماشام کرد ئەو بیست دینارە لەوێ نووسراوە، پێخۆشی لەوێ بوو لێم پرسی گوتم پێم وا بوو نی خۆتە. گوتی نا وەڵڵا نی خۆم نەبوو، بەڵام پێم دروست نەبوو بڵێم نی حیزبە. جگە لەوە هیچ کۆمەگێکی مادیی حیزبم پێ نەگەیشت چونکی حیزب هەر نەشی بوو هەتا کۆمەگم بکا. تەنانەت ئەوە تاریخێک کە دواتر ئێمە وەزعیەتێکی دیکەمان پەیدا کرد و کوردستانمان بەجێ هێشت و چووینە بەغدا. لەوێ بۆ ماوەیەکی کەم لەسەر حیزب دەژیام. مانگێ سی دینارم لە حیزب وەردەگرت. بەڵام دواتر ئەمن کارم لە ڕۆژنامەیەک وەرگرت. لە ڕۆژنامەی "هاوکاری". لەوێ وەکوو ڕۆژنامەنووس کارم دەکرد. دیسانەکە زۆربەی هەرە زۆری ژیانی مادیی من — کە پاش دوکتور قاسملوو تەنیا کەسێش بووم — هەر لەسەر خۆم بوو. لە ئاخری‌دا کە مەعیشەت زۆر گران بوو لەبیرمە دەڵاودەق کە هەوەڵێ بە پەنجا دینار دامەزراوم دوایە زیادی کرد بوو بە سەت دینار، بەڵام ئەویش بەشی نەدەکرد. هەر بۆیە حیزب مانگێ پازدە دیناری کۆمەکەمەزینە دەدا بەمن. لەحاڵێکدا برادەرانی دیکە سەت دینار و سەت و بیست و سەت و پەنجا دیناریان وەردەگرت. لەو بارەیەوە ئیدی لەسەر حیزب نەدەژیام، لەسەر کاری خۆم دەژیام.

عەباس کاریز: مامۆستا ماوەی چەند بە تەنیا ژیای کە هاتیە ئەو دیوی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کە هاتم زۆر کەم پێوە خرا. بە باشی لەبیرم نیە داخوا کەوتبوومە زستانێ یان نەکەوتبووینێ، چونکی زستانەکە زوو هات. یانی زۆر زوو بەفر باری. یا بڵێین لە بەقرانباری‌دا هاتم پێش

جۆزەردانێ سەری ماڵێم دایەوە، یانی لە بانەمەڕێدا سەری ماڵێم دایەوەو یەک شەویش لە ماڵێ بووم. چونکی ماڵەکەمان لە سنووری تیژیک بوو. ئەویش بەوحیسابە تەنیا نەفەرێکم دەگەڵ خۆ بردو بە بێ‌چەک چوومەوە ماڵێ، چونکی ئەمن بەحیساب چووبووم حەجێ‌و پێم وا بوو خەڵک هەروا دەزانێ. ئەوکات حاجی هێشتا نەهاتبوونەوە. بەڵام کە چوومەوە زانیم قەزیەکە شتێکی دیکەیە. لەبەر ئەوەی هاتوچۆ نەبوو ئەمن ئەم-زانیبوو. ئەوجار زانیم ئەو ئەفسەرە یانی هەر ئەو بەنی‌عامری‌یە بۆخۆی چۆتە ماڵەکەی من. ماڵەکەی منیش کێیە؟ دایکمە، خێزانمە، ئەو گەلاوێژیەو کچێکی دیکەشم هەبوو کە پێش ئەوەی ماڵێ بێتم مرد. یانی بە قەولی کوردەواری چوار زەعیفەی تێدابوون. چووبووە خودی ماڵەکەم. ئێستا دەزانن کە ئەمن قاچاغ بووم، هەڵاتووم. ئیدی ئەو شەوەی لەوێ بووین بۆ بەیانی هەتا ئێوارێ مایەوە. ئێوارێ کە نانو چامان خوارد دووبارە وەڕێ کەوتین گەڕاینەوە. جا ئەو پیاوە زۆر کارکوشتە بوو گوتی ئەوە نەتکی تۆیە بە مێتی دەکەی دەنا ئەمن چۆن بەبێ چەک دێمە نێو عەجەمان؟ وا بوو دەجۆزەردانێدا هاتینەوە چونکە پێم گوتبوون خۆیان ساز کەن. ئیدی هاتینەوە ماڵ‌و منداڵەکەم برد. ماڵ‌و منداڵەکەشم چی، فەقەت دەستە نوێنێکمان لە ئێسترێکی هەڵبەستو خێزانم لەسەری سوار بوو. موحەممەد منداڵێکی دوو مانگە بوو. ئەومان دایە دەستی‌و بەتیاز بووین گەلاوێژێ لەکن دایکێم بەجێ بێڵین چونکە دایکم دەمایەوە. کەچی سەیر بوو، وەخەبەریشمان نەهێنابوو، کاکە هات دەلینگی پانتۆڵەکەی گرتو گوتی بابە ئەمنیش دێم. ئەو وەختی دووساڵ یان دووساڵ‌و نیو دەبوو. هەستی بەوە کردبوو کە دەڕۆین گوتی بابە ئەمنیش دێم دەی خوایە چی بکەین؟ هەرچی کردمان وەڵاغێکی دیکە دەست نەکەوت. ناچار پیاوێکم بۆ بە کرێ گرت لە کۆڵێ بکا. لە کۆڵێی کرد هەتا گوندی "شێنێ". لە واقیعدا فاسیلەی بەینی قاچاغ بوونو هێنانی ژنو منداڵەکانم ڕەنگە چوار مانگ و نیو، یان پێنج مانگ بووبێ. زۆر نەبوو.

هەیلی کاردۆ: ئەوەندەی لە ئێوەخۆ بووی‌و پێوەندیت بە حیزبەوە هەبوو هیچت لەسەر ئەندامانی ڕێبەری‌و ئەوە کە کارەکان چۆن بەڕێوە دەچن دەبیست؟ لەو ماوەیەدا بەگشتی حیزب چ قۆناغێکی تێپەڕ دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو ماوەیەی ئەمن لە زووری بووم، هەم بە نیسبەتی خۆمەوە دوو قۆناغی ئەساسیی هەیە هەم بە نیسبەت ڕێبەریی حیزبەوە دوو قۆناغی سەرەکی هەن. ئەوەی خۆم بەشێکی ئەوەیە کە ژیانی سیاسیم زۆر لەخوارێ بووە. چونکی پێگەیاندنی حیزبی شتێکی وای تێدا نەبوو. ئەوە کە خەڵک لە دەورەی کادردا فێر بکرێن و هەموو ڕۆژێ ڕۆژنامە بخوێننەوەو بلێین ئەدەبیاتی حیزبی لەبەر دەستدا بێ‌و شاریی سیاسی بچێتە سەرێ، یان بەتایبەتی کۆبوونەی گەورە یان چووکەڵەی حیزبی بۆ بگیرێ، لە گۆڕێدا نەبوو. شێوەی حیزبایەتیی ئەو وەختی شێوەیەکی زۆر بەرتەسک بوو. لە بەشەکەی دوایەدا کەموزۆر ـ ئەمن ئێستاش

ئێستا ناکەم وریای سیاسیم لەسەری‌یە ـ بەڵام کەموزۆر پیاو بۆ گەیشتوو دەرکی مەسایل دەکا. ئەوەی پێوەندیی بە ڕێبەرایەتیی حیزبیشەوە هەیە، ماوەیەک ڕێبەرایەتیی حیزب لە ڕاستی‌دا نەناسراو بوو، کەس نەی‌دەزانی کێ‌یە، یانی لە بەدەنەی حیزبدا.

عەباس کارزان: ئەوە چ ماوەیەکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو ماوەیە کە خەباتەکە نهێنی‌یە. لێدراویی حیزبە، لە بەینی بیستوپێنجەوە کە کۆماری کوردستان دەڕووخێ تا دەگاتە ساڵەکانی پاش سی‌ و سێ، سی‌ و چوار و ئەوانە کە بەرەبەرە شتێک وەکوو ڕێبەرایەتیی حیزب دەردەکەوێ. بەتایبەتی دواتر، دوای کۆنگرەی دوو کە ئەوجار ئەوەی پێی دەڵێن ڕێبەرایەتیی حیزب و لەبەرچاوە دێتە کوردستانی عێراق و خۆی دەنوێنێ. جا لە بەشی یەکەم‌دا نە ئاگام لە ڕێبەرایەتی بووە، نە ئاگام لە سیاسەتەکانی بووە و نە هیچم هەبووە. بەڵام دواتر کە شۆڕشی ١٩٥٨ی عێراق ڕووی دا و بزووتنەوەی کورد لەو وڵاتە بووژایەوە ڕێبەران و کادرەکانی حیزبیش، بە تایبەتی دوای پەلاماری پۆلیس لە ساڵی ١٣٣٨دا ئاوارەی کوردستانی عێراق بوون، خەڵک لە زۆربەی‌دا نەک هەر ئەندامانی حیزب، تەنانەت ئەوانەی ئەندامی حیزبیش نەبوون هەر وەکوو ئێستا کەم یان زۆر لە ئەخباری نێو کادری بەڕێوەبەری ئاگادار بوون. دیارە هەر وەکوو ئێستاش گلەیی و گازندەیان لێ‌یان هەبوو. چون ئەو وەختی وەک ئێستا دەکرێ بڵێم خراپتر لە ئێستاش دووبەرەکی و ململانێیان لە بەینی‌دا هەبوو. تەنانەت تەقسیم ببوون بەسەر دوو بەش لە پارتی دێموکراتی کوردستاندا بەتایبەتی دوای ساڵەکانی ١٩٦٤ کە ڕێبەرایەتیی پارتی تەقسیم بوو بە ڕێبەرایەتیی بارزانی و مەکتەبی سیاسی کە بە ئیستیلاحی ئەو وەختی پێ‌یان دەگوتن مەلایی و جەلالی. ئەو وەختی بە کردەوە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش، یان ئەوانەی نەقشی ڕێبەری‌یان هەبوو — چونکە هەموویان ئەندامی ڕێبەری نەبوون — ئەوانەش ئەوعێک تەقسیمیان لەنێودا پەیدا ببوو، هێندێکیان لەملا بوون هێندێکیان لەولا بوون. تەنانەت لە نێوخۆی وڵاتیش‌دا ببوو بەشەڕ و هەراو پێک‌هەڵپڕژان. حەتا جارێکی ئەمن دوو ڕەفیقی زۆر عەزیزم لێ میوان بوون دەستیان کرد بەو باسانە، لە هەوەڵەوە پێم وا بوو دەیانەوێ بزانن ئەمن چیم ئاگا لێ‌یە. لەپاشان تەماشام کرد مەسەلە زۆر جیددی‌یە. پێم گوتن بابە ئەوە مەسەلەی مە نیە. یانی مەسەلەی بەینی دوو بەشی بزووتنەوەی کورد لە باشووری کوردستان یان بڵێین جەلالی و مەلایی‌یەکانە. گوتیان ئەوە نیە لەوێش ئێ ئێوە هەر ناوان. گوتم ئاخر ئەویش هەر خراپە. ئەوەم زۆر چاک لەبیرە.

بەڵام ئەوەی ئەمن دەتوانم وەک خاڵێکی گرینگ لە کاری ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا وەبیری بێنمەوە ـ کە باسی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش دەکەم لەبەر ئەوەیە کە ناوی هەر ئەوە بوو. لە کۆنگرەی چوارەوە ئەو ناوە بۆتە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ـ بەدوای کۆنگرەی دوودا بوو. ئەمن لە

کۆنگرەی دووەدا بەشدار نەبووم. کۆنگرەی دوو لە پاییزێدا گیرا. ئەمن لەئاخرو ئۆخری ڕەشەمەدا بەیاننامەی کۆتایی کۆنگرەم دەست کەوت. کە تەماشام کرد تێبینیم لەسەر بەیاننامەی کۆتایی کۆنگرە زۆر بوو. ڕەنگە ڕوشدی سیاسیی من ئەو وەختی وا نەبووبێ کە لەسەر هەموو شتێک مولاحەزاتم هەبێ، هەرچەند ئێستا کە تەماشا دەکەم تێبینیی دیکەشم هەیە. بەڵام تێبینیی زۆر گرینگم ئەوە بوو کە زۆر بێ بەزەیی یانە هەڵی کوتابووە سەر ڕێبەرایەتیی کۆماری کوردستان. ڕێبەران و دامەزرێنەرانی کۆماری کوردستانی بەجارێک مەحکووم کردبوو. خولاسە هیچی پێوە نەهێشتبوون. ئەوە وای کرد کە ئەمن هەوڵ بدەم بێم لە نیزیکەوە قسان بکەم. ئەمن لە ئێراق بووم. هاتم بۆ ئەو دیوی کە بنکەی ڕێبەرایەتیی مە لە "سونێ" بوو. بەڵام لە "شێنێ"وە دەستی پێدەکرد کە لەوێش هەر بنکەی حیزبمان هەبوو. لەواقیعدا زیندانی ئەو مەنتەقەی ـ کە ئەویش بۆخۆی داستانێکە ـ واتە زیندانی بزووتنەوەی کورد لەو بەشەی، لە شێنێ بوو کە ئیدارەکەی درابوو بە ئێمە، واتە بە حیزبی دێموکرات. ئەوە بۆیە دەڵێم ئەویش مەسەلەیەکە کە نوختەی ناکۆکیی ئێوان خوالێخۆشبووان عەبدوڵڵای ئیسحاقی و سەدیقی ئەنجیری بوو. سەدیقی ئەنجیری پیاوێکی زۆر ناسک بوو. پیاوێکی زۆر خوێندەوار، سیاسی و تێگەیشتوو بوو. بەڵام لەعەینی حاڵدا پیاوێکی زۆر ساویلکە، سۆفی مەسلەک و عارف مەسلەک بوو. بەڵام لێرەدا شتەکە لەوەی تێپەڕیبوو. دەیگوت بابە ئەو کارە بۆ کاری ئێمەیە؟ ئێمە کە دەمانەوێ کۆمەک بە بزووتنەوەی کورد بکەین، بۆ زیاد لە هەموو شتێکی بووینە "دژخیم". ئاخر ئەو کەسەی لە زیندانێیە ڕقی لەو کەسە هەر هەڵدەستێ کە زیندانەوانە. ئێمە لێرە بۆ بووینە زیندانەوان؟ باشە با پێشمەرگە بنێرینە جەبهە. با کارێکی موفیدی دیکە بکەین. بەڵام کاک عەبدوڵڵای ئیسحاقی کە بڕیاربەدەستی ئەسڵی هەر ئەو بوو، زیندانی وەرگرتبوو.

بەهەر حاڵ ئەمن دەگەڵ ڕەفیقێکی دیکە هاتم. با هەر ناویشی بەرم کاک حەسەنی شیوەسەڵی. هاتین شەوێ لە شێنێ بووین و بەیانی هاتین بۆ سونێ. هێندێکیانم لە نیزیکەوە هەر نەشدەناسین لە ڕێبەرانی حیزبە دووربەدوور یەکترمان دەناسی بەڵام ئاوا هەموویم نەدەناسین. ئەمن کە هاتم زۆر بە گەرمی بەخێرهاتنیان کردم، زۆر بە موحیبەتەوە وەریان گرتم. لەپاشان داوام کرد دەگەڵیان دانیشم. بەبێ ئەوەی ئەمن بڵێم ـ ئەوەی وەکوو وەفا دەڵێم ـ ئەهەمییەتێکی زۆریان دانا. لەبیرمە، بەداخەوە هەموویان شەهید بوون کاک سولەیمانی موعینی، کاک مەلا ڕەحیمی مەریجەلانی (کاک مەلا ڕەحیمی ڕزگەی)، مەلا کەریمی سارە کۆسانی، کاک ئەحۆ باشایی کە پێیان دەگوت "بابیر شکاک"، ئەگەر ئیشتیباە نەکەم کاک سەید تاهیری ئیسامی کە ئەویش ئەندامی کومیتەی چاوەدێریی بەرز بوو. ئاوا پێنج شەش کەس دەگەڵم دانیشتن.

عەباس کاردۆ: کاک ئەحمەد تۆفیق لەوێ نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر کاک ئەحمەد لەوێ نەبوو. دواتر هاتەوە. چونکە ئەمن دوو، سێ شەوان لەوێ بووم. دواتر هاتەوە یەکترمان دیت. بەڵام لە کۆبوونەوەکەدا بەشدار نەبوو. زۆر بەقوەتی لەسەر ئەوە ئیعتیرازم گرت کە ئیفتیخاری کورد لە هەموو جێیەک کۆماری کوردستانە. ئێستێ ئەوە چ زەروورەتێکە کە ئەو پەلامارە دەبرێتە سەر ڕێبەرانی کۆماری کوردستان و بەجارێک مەحکووم دەکرێن؟ تەنانەت سووکایەتیان کرد، پێم وایە مامۆستا مەلا ڕەحیم بوو، گوتی قسەکانت زۆر جوانن. بەڵام پێمان خۆشە بزانین ئەو ئەزموونە ئەزموونی خۆتە یان کەسێکی دیکە قسەی کردووە ئەتۆ پێت دروست بووە. لە وەڵامدا گوتم ئیشکالی کاری ئێوە هەر لێرەدایە. پێتان وایە هەر بۆخۆتان هەموو شتێک دەزانن، کەسی دیکە هیچ نازانێ، ئەوە نیی زیرەکیی من نیە. ئەو بەیاننامەیە بۆ هەر کوردێکی ئەخوێندەوارێش بخوێنیەوە، عەینی ئەو قسانەی لەسەری دەبێ کە ئەمن دەیانکەم. ئەوە شتێک نیە یەکێک لە یەکێکی فێر بێ. لەپاشان ڕەحمەتی کاک سولەیمانی موعینی گوتی باشە ئەتۆ بەیانی (بەیاننامە) دژی خاکەلێوەت دەدیوە؟ ئەمنیش گوتم بەیانی دژی خاکەلێوە چی؟ خۆ ئێستا نەبۆتە بەهار. بیست و چوار و بیست و پێنجی ڕەشەمە بوو. گوتی نا، بەڵام نووسراوە. گوتم نەخێر نەمدیوە. گوتی ئامادەیە دەتدەمێ بیخوێنەوە. باسەکانمان زۆر دوور و درێژ بوون. گەیشتینە لای نیوەڕۆیە و چووین بۆ نان خواردنێ، لەسەر نانخواردنێ هەر بۆخۆی چوو بەیانێکی بۆ هێنام، نوسخەیەکی چاپ کراو کە ئامادەیان کردبوو بڵاوی بکەنەوە. ئەوە بۆخۆی کارێکی چاکە کە ئەگەر بەیان بۆ موناسەبەتێکە کە مەعلوومە، ئەتۆ زووتر ئامادەی دەکەی... کە وێی دام هەر لەسەر نانخواردنێ خوێندمەوە. زۆر بەپەلە بووم بیخوێنمەوە. چونکی ئەوەیان کورت بوو، بەڵام بەیانی کۆنگرەی زۆر درێژ بوو. لەوێدا تەجلیل لە شەهیدانی دژی خاکەلێوە کرابوو، لە پێشەوا قازی و ئەوانی دیکە.

پاش نوێژێ دووبارە سەعات چواری دانیشتینەوە. کاک سولەیمان گوتی خوێندتەوە؟ گوتم ئا. گوتی پێت چۆن بوو؟ گوتم بۆخۆی باشە. بەڵام بەهیچ جۆر نایێتە کەفارەتی گوناحی ئەوەی دیکە کە لە کۆنگرەدا کردووتانە. وەک شتێک پێی جالیب بوو. لەپاشان وای کرد کە ئێمە دوو جاری دیکەش بەڵام نەک کۆبوونەوەی ئاوا گەورە بەڵکوو تەنیا ئەمن و ئەو پێکەوە دانیشتین و باس و موناقەشەمان هەبێ. شتی ڕاستەوخۆ کە لەپەیوەندیی دەگەڵ کار و ڕەفتار و سیاسەتی ئەوان دا ڕەخنەم گرتبێ، تەنیا ئەوەم لەبیرە. بەڵام ئیدی لە دوایە دا کە دەربەدەر بووم ئەمنیش بۆخۆم بوومە بەشێک لەو جەریانانە.

ئاشنایی دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو

عەباس کاروان: بۆ یەکەم جار کەی و لە کوێ دوکتۆر قاسملووت دیت؟ ئەوکات ئاوێراو چ کارە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاتێک لە ئاکامی وتووێژو سەرەنجام ڕێک کەوتنی نێوان سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراقدا بەیانیەی ١١ی مارسی ١٩٧٠ دەرچوو، دوکتۆر قاسملوو ئەو وەختی لە دەرێ بوو، لە دەرێش کە بوو لەڕاستی‌دا پێوەندیی دەگەڵ هێندێک لە دۆستانی حیزبی هەبوو بەتایبەتی ئەوانەی لە دەرێ بوون. ئێستا ٤٧-٦ەکیش تێ‌پەڕیوە، ئەویش سەرکوت کراوە، دەنا پێوەندیی دەگەڵ وان پتەو بوو. دوکتۆر قاسملوو هاتبۆوە بۆسەردانی مەرحوومی بارزانی، بۆ پیرۆزبایی‌پێ‌گوتن و لەھەمینی کاتدا ئەوەشی دەمەزەردا بوو کە بزانێ چەندە ئیمکانی هەیە ئەوو ڕەفیقەکانی بگەڕێنەوە بۆ عێراق. لە کوردستان یان لەعێراقدا تێکۆشانی حیزبی دەست پێ‌بکەنەوە. لەوکاتەدا کە ئەو لە ناوچەی باڵەکایەتی بوو، کاک ئەمیری قازییش کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو — ئەوە ئیدی دەکەوتە دوای کۆنفرانسی دوو کە ئەمیش ببووە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی — لەو ناوچەیە بوو کە بنکەی سەرکردایەتیی بارزانییش هەر لەوێ بوو. ئەوان کە پێشتر یەکتریان ناسیبوو، دووبارە یەکتریان گرتبۆوەو قسەیان کردبوو. کاک ئەمیر هەر بۆخۆی باسی ئەوەی کردبوو کە ئەگەر ئیمکان بێ هەموو ئەو لکە پژپانەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان وەسەر یەک کەونەوە. دوکتۆریش ئامادەیی نیشان دابوو. بەڵام هەرلەوێ گوتبووی ئەمن بەتەنێ نیم. ئێمەش هەمووومان دەمێژبوو ناوی دوکتۆر قاسملوومان بیستبوو وەکوو سیاسی‌یەکی بەتواناو پیاوێکی زاناو خوێندەوارو مامۆستای دانیشگاو ئەوانە. هەر بۆیە زۆرمان پێ‌خۆش بوو کە دوکتۆر قاسملوو بێتەوەو بەیەکەوە کار بکەین. لەوێ دوکتۆر قاسملوو دڵی ئەمن پێم خۆشە، بەڵام بەتەنێ نیم، هێندێک ڕەفیقی دیکەشم دەگەڵن. یەک لەوانە کاک حەسەنەمینی سیراجی بوو، یەکیان کاک کەریمی حیسامی بوو، یەکیان کاک عەبدوڵڵا شلێر(یووسفی ڕیزوانی) بوو. هەم کاک حەسەنەمین و هەم کاک یووسف لە بەغدا بوون. بەڵام کاک حەسەنەمین بە سەڵتی دەژیاو ئەوی دیکە ماڵی هەبوو و کاسبیی دەکرد. دوکانی ڕێشەگریی هەبوو. بۆ ئەوەش دەبوو ئێمە موجەوویزێک وەربگرین. چونکە دوکتۆر قاسملوو بە بڕیاری کۆنگرە لە حیزب دەرکرابوو. کۆنگرەی دوو لە حیزبی دەرکردبوو. ئێستاش ئێمە دەمانویست سەفحەیەکی دیکە هەڵدەینەوە. کۆمیتەی ناوەندیشمان بریتی بوو لەچەند کەسێک: پێش کۆنفرانسی دوو تەنیا سێ کەس لە ئەندامانی

کۆمیتەی ناوەندی مابوون. عەبدوڵڵای ئیسحاقی، ئەمیری قازی و مەلا سەید ڕەشیدی حوسێنی. کە کۆنفڕانسمان گرت هەر لە کۆنفڕانسدا نامەی ئیستیعفای کاک عەبدوڵڵای ئیسحاقییان هێنایە گۆڕێ. بۆخۆی لە کۆمیتەی ناوەندی ئیستیعفای دابوو، کە ئەوە داستانێکی دیکەیە. عیدەیەک ویستیان لێی قبووڵ کەن بەڵام گوتمان باشە بۆ لێی قبووڵ کەین. بەهەر حاڵ دوای کۆنفڕانس کاک عەبدوڵڵا ڕۆیشت بۆ بەغدا. مایەنەوە پێنج کەس: کاک ئەمیری قازی، کاک سەید ڕەشیدی حوسێنی کاک حەسەنی ڕەستگار، ڕەحمەتی هێمن و ئەمن کە سێ کەسی دواییمان لە کۆنفڕانس هەڵبژێرابووین. ئێستا بەپێی پێڕەوی نێوخۆ، کۆنفڕانس لە هەلومەرجی تایبەتیدا سەلاحییەتی کۆنگرەی هەیە، بەڵام ئەو وەختی شتی واشمان نەبوو. بەوحاڵەش هێنامان شتێکی وامان کرد. بۆیە ناومان لێنا "تەرمیمی کۆمیتەی ناوەندی" یان پینەکردنەوەی کۆمیتەی ناوەندی. بیارێکی ئیمچەخوێندەوارمان هەبوو کە قسەخۆش بوو. دەی گوت ئێوە بەرهەڵێنن. بەرهەڵێنغ ئەوەیە ئەگەر دیوارێک خەریکە بڕووخێ دیوارێکی دیکەی بەپشتەوە دروست دەکەن بۆ ئەوەی پشتی بگرێ، هەر بۆیە پێی دەڵێن بەرهەڵێنغ. ئێمەش یانی ئەو کەسانەی لە کۆنفڕانسی دوو هەڵبژێرابووین بەرهەڵێنغ بووین. لەبەر ئەوە ئیزنمان بەخۆمان نەدەدا کە بڕیار لەسەر شتی وا گرنگ بدەین. بۆیە هاتین کۆبوونەوەیەکمان ساز کرد. لەبیرمە لەبەر ئەوەی ئێمە شتێکی وامان لە کاری حیزبی نەدەزانی، سەرۆستامان کاک ئەمیر بوو. ئەو ناوی لێنا "پلینۆم" کە دوایە بۆم دەرکەوت پلینۆم بەوە ناڵێن. ئەوە دەیتوانی ناوی بنێ کۆبوونەوەی بەرینی ئەندامانی حیزب. بەهەر حاڵ ئەوانەمان دەعوەت کرد و ناومان لێنا پلینۆم.

لەوێ شتەکە دەگەڵ موخالەفەتێکی زۆر توند ڕووبەڕوو بوو. دیارە پێشێ لەسەر خودی دوکتۆر قاسملووش. دوایە لەسەر دوکتۆر قاسملووی پاش تەوزیحی مە هەموو ڕازی بوون کە ئەو بێتە نێو ڕێبەری. تەنانەت ئاواش بوو. ئێمە نامەیەکمان بۆ نووسیبوو کە کۆمیتەی ناوەندی حازرە هەتا کۆنگرە لە هەموو کۆبوونەوەکانی خۆیدا بەشداری بکا و مەشوەرەتی پێ بکا و تەنانەت پێڕەوی لە نەزەراتیشت بکا. بەڵام بەتایبەت لەسەر کاک حەمەدەمینی سیراجی موخالەفەتێکی یەکجار زۆر توند هەبوو. زیاتریش بۆیە ئەوی دەگرتەوە چونکە کەریمی حیسامی و عەبدوڵڵا شێتر خەڵکەکە ئەیان دەناسین. بەڵام بەشێک لەوانەی لەو پلینۆمەدا بەشدار بوون دیارە بەشێکی زۆرتریشیان موخالیفی بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ بوون. کاک حەمەدەمینیشیان بە هەڵگێڕینەری ئەو کارە دەزانی، پێیان وا بوو ئەو ئاورە ئەو هەڵیناسانەوە. لەبیرمە برادەرێک کە خوا عافووی بکا ئەویش مردوە ڕەئییەکی نووسیبوو ـ ئێمە ڕەئییەکانمان دەخوێندنەوە ـ هەرچی کردمان چوار پێنج کەس بووین بۆمان نەخوێنرایەوە. بە هەرکەسمان نیشان دا بۆی نەخوێنرایەوە. لەپاشان گوتمان ئەوی ئەو ڕەئییە هی کێیە؟ ناتوانین بیخوێنینەوە. دەستی هەڵێنا و گوتی ئەمن نووسیومە. گوتمان چیت نووسیوە؟ گوتی نووسیومە "حەمەدەمین وەک نەبووە با هەر نەبێ". بەهەر حاڵ ئەوە قبووڵ کرا و ئەوجار بڕیار درا ئێمە

بچینە بەغدا یەکتر ببینین. چونکە دوکتور قاسملوو جارێک چووبۆوە دیسان گەڕابۆوە بەغدا. وا بوو کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک ئەمیرو ئەمن ـ مام هێمن بۆی نەکرا ـ ئەو سێیەمان چووینە بەغدا. ئەمن بۆ یەکەمجار لە بەغدا دەگەڵ دوکتور قاسملووی ئاشنا بووم کە ئەو ماوەیە زۆری کێشا، لانی کەم چوار پێنج ڕۆژی خایاند. باسمان بوو، کێشەمان بوو لەسەر ئەوەی چۆن بێ. ئێمە نامەکەمان بۆ بردبوو و داوامان دەکرد کە دەبێ کۆمیتەی ناوەندی‌دا کار بکا بەو جۆرەی بۆمان نووسیبوو. ئەو گوتی نایەم، ئەمن دەو کۆمیتە ناوەندی‌یەدا نایەم. ئەو کۆمیتە ناوەندی‌یە لە کۆنگرەیەک هەڵبژێردراوە کە منی بە جاسووس ناسیوە دەری کردووم. ئێمە گوتمان باشە ئەوە دواقیعدا وەرگرتنەوەی ڕەخنەیەکەیە. گوتی تا ئەمن نایەمە ژێر شتێکی وا. دەبێ ڕێبەری‌یەکی تازە هەڵبژێرین و دەست بەکار بکەین هەتا دەگەینە کۆنگرەیەک، کۆنفرانسێک، شتێک. جا ناوی لێ‌دەنێن چی ئەمن هەر قسەشی لێ‌ناکەم، بڵێن کۆمیتەی بەڕێوەبەری، بڵێن کۆمیتەی ناوەندی، هەرناوێک ئێوە لەسەری دادەنێن ئەمن موخالەفەتم نیە. ئێمە زۆر موتەعەسسیب بووین لەسەر مانەوەی ناوی کۆنگرەو ئەواتە. سەرەنجام ـ ئەمن لەبیر سەدە تێکۆشانیش دا هێناومە ـ کاک حەسەنی ڕەستگار کەلێنی دە وەحدەتەکەی ئە خست، هات گوتی کاکە ئەمن شەڕی قاسملووم پێ ناکرێ. ئەگەر دەگەڵی ڕێک دەکەون ڕێک کەون، ئەگەر ڕێک ناکەون هیچ، کە وای لێ‌هات ئێمە مەجبوور بووین قبووڵی بکەین. هەر بۆیە هاتین لە کۆبوونەوەیەکی شەش نەفەری‌دا کۆمیتە مەرکەزی‌یەکی هەشت نەفەریمان هەڵبژارد کە ئەمن زۆر جار ئەوەم نووسیوە، شەش کەسەکەش ئێمە ئەو سێ کەسە بووین و ئەوانیش دوکتور قاسملوو بوو دەگەڵ کاک حەمەدەمین و کاک یۆسفی ڕیزوانی. کاک کەریمی حیسامی کە لەوێ نەبوو ئەویشمان هەڵبژارد. مام هێمنیش کە هەبوو.

هەیاس کاردۆ: یانی ئەوە بوو بە کۆنفرانس، بوو بەچی؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: نەبووە هیچیان. تەنیا کۆبوونەوەیەک بوو ئەو بڕیاری دا. ئەمن زۆرجار ئەوەم گوتووە ئەگەر تەماشای ئوسوول بکەین ئەوە هیچ ئەسڵێکی تێدا نیە. بەڵام بەڕاستی ئەوەی حیزبی دێموکرات هەبێتی‌و هەیبوو، نەتیجەی ئەو کارە خیلافە بوو. جا ئەگەر حیزبێکی بێ‌سەروبەر بێ، بێ‌ڕێبەری بێ، هەرچی بێ، ئەوە بوو. ئەو کۆمیتە مەرکەزی‌یە توانی کار بکا، توانی ڕۆژنامە دەربکا، توانی ئیعتیبار پەیدا کاتەوە، توانی لەنێو کۆڕوکۆمەڵە کوردستانی‌و ئێرانی‌و خاریجی‌یەکاندا بناسرێ. دوایە چووە کۆنفرانس‌و کۆنگرەو بەرنامەو ئەساسنامەی دانا. دواتر کە هەلومەرج گۆڕا گەڕایەوە ئێران بوو بەو شتە کە هەموومان دیتمان، بوو بە حیزبێکی سیلیۆزی، ئەوە هەمووی ناکامی ئەو کارە "خیلاف"ە بوو.

عەباس کاروان: مامۆستا ئێوە کە کۆنفڕانسی دووتان گرت، کۆنفڕانسی یەکتان هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کۆنفڕانسی یەک ئەوە بوو کە ساڵی ١٣٣٤ بە بەشداریی دوکتور قاسملوو و جەمعێک لە تێکۆشەرانی حیزب لە "سەیدئاوا"ی مەهاباد گیرا.

عەباس کاروان: پاشان ئێوە دیسان لە کۆنفڕانسی سێ هەڵبژاردنتان کردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئەوە کۆنفڕانسی دوو بوو. دوایە کە ئێمە دەگەڵ دوکتور قاسملوو و ئەوانە ئەو کۆمیتە ناوەندییەمان پێک هێنا، چووینە کۆنفڕانسی سێ. لە کۆنفڕانسی سێ ئەو ئەساسنامەیە کە نووسرابوو، تێیدا هەبوو کە لەهەلومەرجی تایبەتیدا کۆنفڕانس دەتوانێ جێی کۆنگرە بگرێتەوە. ئەمەمان هەبوو. بەڵام ئەوەش خۆ کۆنگرە پەسەندی نەکردبوو. دیسانەکە هەر سەرێشەیەک بوو. دەبوو بچینەوە بۆ کۆنگرە، بەڵام نەمدەبوو کارەکان ڕاوەستێن. بەڕاستییش هەر دەبێ وا بێ. خۆ لە شەرایتێکدا کە تەماشا دەکەی ئەساسنامە مانیعی پێشکەوتنە، نابێ قازانجی حیزبو بزووتنەوەو میللەت بە قوربانی ئەساسنامە بکرێ. دەنا ئەساسنامە پیرۆزە، دەبێ پەیڕەوی لێبکرێ. قەت نابێ بە بێزەرووڕەت عەدوولی لێبکرێ. بەڵام ئەگەر بەندێکی ئەساسنامە بوو بە مانیعی پێشکەوتن، مەنتیق حوکم دەکا کە ئەتۆ وازی لێ بێنی هەتا دەگەیە جێیەکی دیکە. ئیدی وا بوو لە کۆنفڕانسی سێدا کۆمیتەی ناوەندیمان هەڵبژاردو بەرنامەو ئەساسنامەمان پەسند کردو ڕاپۆرت پەسند کراو دواتر ئامادەیی کرا بۆ کۆنگرە کە پاش دوو ساڵان کۆنگرەی سێهەممان گرت کە هەموو شتەکان لەوێدا پەسند کران.

هەڵوێستی حیزبی دێموکرات بەرامبەر بە ئەحمەد تۆفیق

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەمن دێمە سەر باسێکی دیکە کە لەو بارەیەوە گلەیی زۆر لە حیزبی دێموکراتو ڕەنگە شەخسی جەنابیشتو ڕێبەرایەتی هەیە کە بێدەنگی‌یەکی موتڵەقتان کردوە(تە پێشە لە ماوەی دەیان ساڵی ڕابردوودا. ئەویش مەسەلەی شەهید (عبدالله اسحاقی) ئەحمەد تۆفیقە. ئەمن هەوڵ دەدەم چەندێک پرسیار لەو بارەیەوە بێنمە گۆڕێ کە هیوادارم بۆ مێژوو وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەیەوە. پێم وایە ئێستا کاتی وەڵامی ئەو پرسیارانەش هاتوە. پێم‌خۆشە یەکەم پرسیارم ئەوە بێ کە: لەسەر پێوەندیی دوکتۆر قاسملوو دەگەڵ ئەحمەد تۆفیق شتی جۆراوجۆر گوتراوە بیستراوە. تۆ لەو بارەیەوە چی دەزانی؟ هەر لەچی‌دا ئەو دووانە بۆ کەوتنە بەرەی دژ بەیەک؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی ڕاست بێ ئەمن لە نێزیکەوە ئەو دوو کەسەم هیچ وەخت دەمرقابیل یەک‌دا نەدیوە. ئەمن ساڵی ١٣٤٤ بۆ یەکەم جار چاوم بە کاک ئەحمەد تۆفیق کەوتوە. وەکوو باسیشم کرد ساڵی ١٣٤٩ بۆ یەکەم جار دوکتۆر قاسملووم دیوە. بۆیە ئەوەی بی‌زانم هیچی پێوەندیی بەوەوە نیە کە ئەمن شاهیدی ئیختیلافو ناکۆکی‌یەکانی وان بووم. ئەمن ئەوەی لێی بزانم، سەرفی نەزەر لەوەی کە لە کاتی ناکۆکی‌دا ڕەنگە قسەی ناحەق بۆ یەکتر هەڵبەستن. ڕەنگە عەیبوعار لە یەکتر بدۆزنەوە. بەڵام ئەوەی ئەمن لەو دوو کەسەی دەزانم هەر دووکیشیانم ناسیوەو تاڕادەیەکی زۆر لە کارو تێکۆشانیان ئاگادار بووم، بەتایبەتی نی دوکتۆر قاسملوو، چونکە ئێمە نێزیکەی بیست ساڵ پێکەوە ژیاوین. شتەکە ئەوە بوو کە لە باری بیروبۆچوونی سیاسی‌و فکری‌یەوە تەفاوەتێکی زۆر لە بەینی ئەو دووانەدا هەبوو. لە لایەک دوکتۆر قاسملوو پایەی خوێندەواری واتە مەدرەکی تەحسیلیی لەسەرێ بوو. لە دانیشگای موعتەبەر درسی خوێندبوو، ئەو وەختی هێشتا دوکتۆرای وەرنەگرتبوو بەڵام لیسانس و فەوقی لیسانسی هەبوو. لەپاشان پیاوێکی زۆر خوێندەوار بوو. زۆر زیرەک بوو لەباری سیاسی‌یەوە. کاک ئەحمەد تۆفیق – چونکی دەمانەوێ بەڕاستگۆیی قسان بکەین – لەباری خوێندەواری‌یەوە پێم وایە دیپلۆمی هەبوو، بەڵام لە باری خوێندەواریی سیاسی‌یەوە لە پلەیەکی زۆر بەرزتر لە دوکتۆر قاسملوودا بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەو دانیشجوو نەبوو کە هاتە دەرەوە؟

عەباس کاردۆ: ئەوە ئەو وەختەیە کە دوور خراوەتەوە؟ مەبەستم ئەحمەد تۆفیقە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: نەخێر، ئەو دووانە ده ساڵیان فەرقە. ئەویان ١٩٥٩ بووە کە داوای دەرکردنی دوکتور قاسملووی کراوە. ئەوی دیکەیان ١٩٦٩ بووە کە ئەحمەد تۆفیق دوور خراوەتەوە. پاش ئەوکە دوورخرانەوەکەی ٦٩ بوویی، بەڵکوو ئەوەی لە دوورکەوتنەوەی‌را چۆتە بەغدایە.

عەباس کاردۆ: لە مێژووی حیزبی دێموکراتدا شتێک بە ناوی کێشەی ئەحمەد تۆفیق هەیە. وا بزانم ئێستا کاتی ئەوە هاتوە لە زمانی جەنابتەوە ئەو گرێ‌پووچکەیە بکرێتەوە ببڕێتەوە. هەر بۆیە لەم پێوەندی بەدا چەند پرسیار دێنمە گۆڕێ: یەکەم ـ ئەحمەد تۆفیق چۆن دەسەڵاتی حیزبی خستە ژێر نفووزی خۆی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەحمەد تۆفیق بۆخۆی لە بنەڕەتڕا کادرێکی زۆر چالاکی حیزبی بوو. زۆریش فیداکار بوو. دەمەوێ ئەوەندەی لێی دەزانم زۆر بە ڕاستگۆیی باسی بکەم. لە چەند خەسڵەتدا پیاوێکی کەم‌وێنە بوو. چەندی بڵێی چوستو چالاک بوو، چەندی بڵێی فیداکار بوو. مەسەلەن کەم دێهاتی مەنتەقەی مەرکەزی کوردستان ماوە کە ئەو پێی نەنابێتێ و شەوی لێ نەبووبێتەوە. لە کاوێناو لە تەویلاتیش‌دا ئەگەر پێویست بێ نەخەوێ. زۆر خەلکی بوو. ئەمن لە ڕەفیقی ئەوم بیستوە کە گێڕاویەتی ئەوەندەم متمانە پێی‌هەیە کە حازرم دەگەڵ خوشکم لەسەر دۆشەگێکی بخەوێنم. لە کاتێکدا ئەمن دەزانم کە ئەویش وەک هەموو ئینسانان ئینسان بوو، فریشتە نەبوو. یانی پێوەندیی جینسیی هەرهەبوو، بەڵام منداڵی نەبوو، قەتی ژن نەهێنا. پیاوێکی زۆر ئازا بوو. یانی ئەگەر کەوتبایەتە شەڕ بۆ دەستوپێوەنگ زۆر ئازا بوو. لە هەڵوێستیشدا هەر ئازا بوو. شتێکی دیکە کە بەلامەوە زۆر موهیم بوو، ئەوەیە کە ... تووڕەتە. دەگەڵ ئەوەدا کە ڕەفیقایەتیی دەگەڵ ڕەفیقەکانی باش بوو، بەڵام عەزیزی ئەمین شتێک دەگێڕێتەوە دەڵێ: فەرمانەکەمان پێی‌دەگوتین فەرماندە دەبێ هەمیشە بێوچانانی سێبەر بکا. ئەویش لە موقابیل پێشمەرگەی ژێردەستانی‌دا ئاوا بوو. ئەوەندە بەتووڕەتە بوو کە ئەگەر ئەحمەد تۆفیق دەردەکەوت، هەموو کەس خۆی خڕ دەکردەوە. ئەوە خەسڵەتێکی باشە. نەک زەبروزەنگ و فیرعەونیەت، ئەوەیان خراپە بەڵام ئەوە کە ئەوانەی خوارتر حورمەتی بۆ دانێن و سامێکی هەبێ و بێ‌نەزمی قبووڵ نەکا خەسڵەتێکی باشە. ئەمن دەزۆر فەرماندەی حیزبی دێموکراتدا ئەو خەسڵەتەم نەدیوە کە گلەییم هەبووە کە بۆچی دەبێ وا بێ. کەوابێ کادرێکی بەرجەستە بوو، کادرێکی تێکۆشەر بوو، لە ڕێبەرایەتیی حیزبدا بوو.

بەڵام کە هاتنە عێراقو ئەو ئیختیلافاتە زیاتر لەوێ پەیدا بوو. ئای‌شارەمەوە کە ئەحمەد تۆفیق زیاتر بە پشتیوانیی خوالێخۆشبوو بارزانی بەسەر وەزعەکەدا زاڵ بوو. ئەو وەختی ئەوانە هەموو ئاوارەو دەربەدەر بووبوو لە‌ژێر دەسەڵاتی ڕێبەریی بزووتنەوەی کورد لە عێراقدا دەژیان. لە لایەکیشەوە بارزانی وەکوو ڕێبەرێکی

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەندەی ئەمن بزانم کاک سولەیمان دانیشجوو بوو. کاک ئەمیر دانیشجوو بوو. ئەوانە دانیشجوو بوون، بەڵام کاک ئەحمەد دانیشجوو نەبوو کە کەوتە کاری سیاسییەوە. ڕەنگە ئەمن هەڵە بم، بەڵام ئەوەی ئەمن بزانم دیپلۆمی وەرگرتوو وەرنەگرتوە. بەهەر حاڵ ئەمن باسی سەواد سیاسییەکەی دەکەم. دەگەڵ دوکتور قاسملوو ئەمریکی یەکجار زۆریان هەبوو. ئەوە بەشێکی. بەشی دووهەمی لەباری فکری سیاسییەوە، ئەوەی پێی دەڵێن خەتی فکریی سیاسی، دوکتور قاسملوو ئەگەر دروست بێ ئەو ناوەی لێ بنێین لە بەشی چەپی حیزبی دێمۆکراتدا بوو. باوەڕی بە سۆسیالیزم تەنانەت بە کۆمۆنیزم و ماتریالیزم ئەوانە هەبوو. کاک ئەحمەد تۆفیق بە تەواوی زیدەی ئەوانە بوو. ئەو ناسیۆنالیست بوو کە دیارە ناسیۆنالیست شتێکی خراپ نیە، جنێو نیە. بەڵام ئەوەی پێی دەڵێن ناسیۆنالیستی بەرچاو تەنگ. ئەو ناسیۆنالیستێکی بەرچاو تەنگ بوو. بەتایبەتی دژایەتییەکی توندی دەگەڵ بیروباوەڕی سۆسیالیستی هەبوو. ئەو وەختیش بەتایبەتی نەک هەر لە ئێو ئێمەدا، بەڵکوو لە جێیدیکەش لەو وەختەدا کە کاری عەمەلی بەدەستەوە نیە وەک ئەوە کە حیزبێک خەریکی خەباتی چەکدارانە نیە، یان خەریکی خەباتێکی ترودمیی نیە، لە دەوڵەتدا نیە هەتا سەرگەرمی ئیدارەی دەوڵەت بێ، واتە تەنیا کاری فکری و ئیدئۆلۆژیکی و ئەوانە دەکا، ئەو مەسائیلە یەکجار زۆر زەقن. سەرباری هەمووی ئەوانەش ئەوەی لە تاریخدا بە "موهاجەرەتی لەعنەتی" ناو نراوە، واتە دووروڵاتی. ئەوەش تەئسیری لەسەر گەورەبوونەوەی ئەو جۆرە دووبەرەکییە فکری و ئیدئۆلۆژیکییانە زۆرە. ڕەنگە ئەوە بناغەی ئەو شتانە بێ. بەڵام جوزئیاتی ئەوەی چی لە بەینیاندا گوزەراوە، هەروەک پێشتر عەرزم کردی ئەمن قەت شاهیدی نەبووم.

هێیاس کاریزۆ: یانی بە هەموو ئەوانەوە پێتوایە ئەوانە دیمرابەر یەکدا نەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نانا، بوون. دەوەیدا کە بوون شکم نیە. بەڵام چ دەبەینیاندا گوزەراوە هەتا ئەو کاتەی کاک ئەحمەد بۆتە باعیسی ئەوەی کاک دوکتور لە عێراق دەربکرێ ئەمن هیچم ئاگا لێ نیە.

هێیاس کاریزۆ: ئاگات لەوەی هەیە چۆن بۆتە هۆی دەرکردنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ نیدی هەر بەهۆی ئەو ئیختیلافاتەی هەیانبووە ئەحمەد تۆفیق دەچێتە لای خوالێخۆشبوو بارزانی. دەڵێ ڕەحمانی قاسملوو فلان و فلانە. وەک جاسووس ناوی دەبا. دەڵێ عونسورێکی ناصەتڵووبە. مەلا مستەفاش ئەو وەختی قسەی دەڕۆیشت. هەر بۆیە قسە دەگەڵ وەزیری نێوخۆی عێراق دەکا. دوایە بانگی دەکەن ٤٨ سەعاتی وەخت دەدەنێ کە عێراق بەجێ بێڵێ. ئەو وەختی هەر دووکیان لە بەغدا بوون.

کاریزماتیک بۆ هەموو کورد جێگای ڕێز بوو، بۆیە هەر موشکیلێکی هەیانبایە دەبوو موراجەعە بەو بکەن. مەسەلەن گۆیا جارێک لە ڕانیە هەموو ئەوانەی موخالیفی ئەحمەد تۆفیق بوون، چوونە لای بارزانی گوتوویانە ئێمە شکایەتمان هەیە. ئەحمەد تۆفیق ئینسانێکی دیکتاتۆرە کەس ناخوێنێتەوە لەو شتانە. بارزانی لە یەک قسەدا گوتوویەتی: ئەمن ئەحمەد تۆفیق بە هەمووی ئێوە ناگۆڕمەوە. ئەوەی دەیەوێ دەگەڵ من بێ، دەبێ دەگەڵ ئەحمەد بێ. ئەوە تەئسیری زۆر بوو. دیارە ئەوە دواترە، ١٩٦٣ یە کە قاسملوو چوار ساڵ پێنج ساڵە لە عێراق ڕۆیشتوە. ئەوە ئەوی ناگرێتەوە. هەڵبەت لێرەدا دەبێ ئەوەش بڵێم کە لەو پێوەندییەدا قەت کار نەگەیشتە ئەوەی مەلا مستەفا بەینی ئەحمەد تۆفیق و ڕەحمانی قاسملوو یەکێکیان هەڵبژێرێ. بەڵام حورمەتێک کە مەلا مستەفا بۆ دوکتور قاسملووی دادەنا، قەت ئەوەی بۆ ئەحمەد تۆفیق دانەدەنا. دەتوانم بڵێم بە یەقین ئەحمەد تۆفیقی پتر خۆش ویستوە، بەڵام ئەحمەد تۆفیقی وەک پێشمەرگەیەکی خۆی خۆش ویستوە، دوکتور قاسملووی وەک ڕێبەرێکی سیاسی لە حیزبێکی دیکەدا ناسیوە یا خۆشیشی نەویستبێ. مەسەلەن ئەمن تەنیا کەسێ کە دیومە نامە بۆ مەلا مستەفا دەنووسێ عینوانێک عینوانی بۆ نانووسێ. تەنیا دەنووسێ: برای بەڕێز جەنابی مەلا مستەفاو هیچی دیکە، دوکتور قاسملوو بوو. ئەویش هەر دەی نووسی: برای بەڕێز - پێم وایە - کاک ڕەحمان. یانی ئیحترامێکی دوو لایەنەیان دەبەیندا هەبوو. بەڵام ئەگەر دەگەڵ ئەوانی دیکە لە بەرابەر یەکیدا ڕادەگرتن، بارزانی نەیدەشاردەوە کە بەتەنێ ئەوی بەسەر هەموواندا تەرجیح دەدا. ئەوەش وای کردبوو کە ئەحمەد تۆفیق ئیدی خۆی بە منەتباری کەس نەزانێ.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ڕوانگەو بۆچوونە کۆنکرێتەکانی ئاوبراو چی بوون کە بیبوونە جێی مشتومڕ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە پێشتر عەرزم کردی زیاتر ئەو شتە فکرییانە بوون. پاشان لە هەموو سەغیرو کەبیرەیەکدا بەڕاستی بۆخۆی بڕیاردەری بەتەنیا بوو. پیاوێک بوو کە زۆر کەم ئەمەلی مەشوورەت بوو. حەتتا ئەگەر کۆمیتەی ناوەندیشیان کۆ بووبێتەوەو بڕیارێکی دابێ، هەر وەختێکی بۆخۆی پێی خۆش بووبێ عەکسی ئەوە ڕەفتاری کردوە. هیچ خۆی بە مەجبوور نەزانیوە پرس بەوانی دیکە بکا. لەو بارەیەوە ئینسانێکی زۆر تەکرەو بوو. پێم خۆشە ئەوەی بڵێم ئەمن لە هیچ بڕیارێکی حیزبیدا نەمدیوە کە ئەحمەد تۆفیق وەکوو سکرتێری حیزب هەڵبژێردراوە. ئەحمەد تۆفیق نەفەری یەکەمی حیزب بوو، بەڵام عینوانی سکرتێری لەسەر نەبوو. ئەوەی کە ئەمن دەزانم، لەوێ دەفتەری سیاسییان نەبوو. شتێکیان هەبوو بەناوی هەیئەتی سکرتاریا. مۆرێکی ڕەسمیشی هەبوو بە ناوی هەیئەتی سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستان. ئەو مۆرە بە دەستی کاک ئەحمەدەوە بوو، چونکە نەفەری یەکەم بوو. دیارە نەخشەکەی هەر نەخشی سکرتێر بووە، وەختێ ئەوی ڕەت کەمەوە، بەڵام ناوی سکرتێری لەسەر نەبوو. پێشەوا قازی موحەممەدیش نەفەری یەکەمی

حیزب بووە بەڵام سکرتێر نەبووە. قازی موحەممەد پێشەوای حیزب بوو نەک سکرتێری حیزب. لە حیزبی دێموکراتدا ناوی سکرتێر لە دوکتۆر قاسملوویەوە دەست پێ دەکا. حیزبی دێموکرات پێشتر سکرتێری نەبووە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا وەک بزانی کاک ئەحمەد تۆفیق بۆخۆی خۆی بەسەر حیزبدا سەپاند، یان بارزانی زەقی کردەوە بەسەر حیزبیدا سەپاند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا وەک عەرزم کردی ئەحمەد تۆفیق بەو چوستو چالاکی یەی، بەو فیداکاری یەی بۆ بارزانی هەیبوو خۆی لە لای بارزانی خۆشەویست کرد. بۆ نموونە یەکەم خەبەرنیگاری خاریجی کە هاتۆتە کوردستان ئەحمەد تۆفیق بە قاچاغی لە بەیرووتەوا هێناویەتە کوردستان. ئەوەی کە کتێبێکیشی نووسیوە: سەفەر بۆ نێو پیاوە ئازاکان. تەنانەت دەڵێ دوو سێ جار باسی ئەحمەد تۆفیق دەکا و لە جێیەکدا دەڵێ ئەوەی منی ڕێنوێنی دەکرد، ئەحمەد تۆفیق، پیاوێکە کە ترس ناناسێ. لە زۆر جێگا تاریفی دەکا کە دەگەڵی بووە. مەسەلەن دەڵێ: دەچووینە هەر جێیەک، هەرکە دادەنیشتین ژن و منداڵ و هەرکەسی لێ بایە دەستی دەکرد بە تاریفی بارزانی. یانی ئیخلاسی خۆی بۆ مەلا مستەفا سابیت کردبوو. دیارە ئەوە حەقی موسەللەمی خۆیەتی و کارێکی باشە. مەلا مستەفا ڕێبەرێکی گەورەی بزووتنەوەی کورد بوو. دەوەدا هیچ گومانێک نیە. ئێستا یەکێک موافیقیەتی، یەکێک موخالیفەتی هەروەک بۆ هەموو ڕێبەرانی دیکەش وایە. هیچ لەوە کەم ناکاتەوە کە مەلا مستەفا ڕێبەرێکی گەورەی کورد بووە. بەڵام ئەو لەو تێزیکی و خۆشەویستی یەی کەڵکی وەرەگرت بۆ سەپاندنی ئوتۆریتەی خۆی بەسەر هەمووانەدا. لەپاشان بۆ لەبیربردنەوەی مەنافیعی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش. مەسەلەن یەک لەو کارانەی کە بەڕاستی زۆر سەیر بوون هەر لەو کۆنگرەی دووەدا مەلا مستەفای بە ڕەئیسی حیزب هەڵبژاردوە. خەڵکەکەش بە قسەیان کردوە. کابرا ئەندامی حیزب نیە ئەتۆ دەیکەی بە ڕەئیس ناوی دەنێی چی؟. جا بەو ئەندازەیە ئوتۆریتەی هەبوو کە دەیانگوت کابرا خەوی لێ کەوتبوو - خودا عافووی بکا مردوە ناوی نابەم - ، هەڵی دەستێنن بۆ ڕەئی گیری. دەڵێ کاک ئەحمەد چۆن دەڵێ ئەمنیش دەگەڵ ویم. ڕەئیی من هەر ڕەئیی ئەوە.

هەیاس کاردۆ: ئایا ئەحمەد تۆفیق لە پەرتەوازەکردنی ئەندامانی حیزبداو بەتایبەت ئەو کەسانەی دواتر کۆمیتەی شۆڕشگێڕیان پێک هێنا هیچ دەورێکی هەبوو؟ تکایە مەسەلەکەی شی کەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڕاستی تەئسیری زۆر بووە. ئەوە ئەگەر پێویست بێ دەکرێ لە هێندێک لەو کەسانە پرسیار بکرێ. چونکی ئەوانەی دواتر بوونە کۆمیتەی شۆڕشگێڕ ئێستا بەداخەوە کەم کەسیان ماون، وا بزانم یەکدوو کەسێکیان ماون. یەک لەوانە کاک حەمەدەمینی سیراجی کە بەداخەوە وەکی باس دەکەن لە حاڵەتی کۆما دایە(حتی داخە هەر لەحەرەمیانی وتووێژی من دەگەڵ مامۆستا دا بوو کە کاک حەمەدەمینی

سیراجی لە وڵاتی سوێد کۆچی دوایی کرد. هەیاس). کاک سەعید کوێستانییش یەکێک لەوانە کە ماوە. ئەوانی دیکە هەموویان شەهید بوون. بەڵام لە موخالیفانی ئەحمەد تۆفیقی ماون. چونکە موخالیفانی ئەحمەد تۆفیقی هەر ئەوانە نەبوون کە کۆمیتەی ئینقیلابییان پێک هێنا. کەسانێکیش هەبوون کە موخالیفی ئەحمەد تۆفیق بوون بەڵام دەگەڵ کۆمیتەی شۆڕشگێڕیش نەبوون. لەوانە خوالێخۆشبوو هاشمی ئەعتەمادولوەلایا(قادر شەریف) کە شەهید بووە. کاک حەسەنی ڕەستگار، کاک ڕەسووڵی پێشنەماز، کاک حوسێنی مەدەنی ئەوانە لە حاڵی حەیاتدان کە هەموویان موخالیفی ئەحمەد تۆفیق بوون. مەسەلەن کە کۆنگرەی دوو دەگیرێ - ئاخر وەختێک حیزب پەرشو بڵاوە دەبێ پێ ئەو مەسەلانە حەل بکا - ئەوانە هیچیان حیساب ناکەن. بانگیان کەن کۆنفرانسیان بۆ بگرن. نوێنەریان لێ هەڵبژێرن. دەعوەتیان بکەن کە حەقی خۆیان بوو. چونکە ئەوانە لەڕیزی پێشەوە بوون دەبوو بانگ بکرێن بۆ کۆنگرە. بانگیان ناکەن هیچ، وەختێکیش بۆخۆیان دەچن دەڵێن بابە ئێمە خاتین نیین؟ با بێینە کۆنگرە موحاکەمان بکەن. ئەوان بە تفەنگان لەبەریان دادەمەزرێنو دەڵێن هەرچی بێتە پێشێ دەی کوژین. بە تفەنگ پێشیان پێ دەگرن نایەڵن بەشداری کۆنگرە بن. بەڵێ کاک ئەحمەد لەودا نەخشی ئەساسی هەبوو.

هەیاس کارنۆ: ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات ڕەخنەی زۆر لێ گیراوە کە بەرانبەر ئەحمەد تۆفیق کەم لوتفیی زۆری کردووە ناوی وی لە لاپەڕەکانی خەباتی خۆی سڕیوەتەوە. هەر لەجێدا بۆچی هەتا ئێستاش حیزبی دێموکرات ئامادە نیە ناوی ئەو کەسایەتی‌یە لە ڕیزی ڕێبەرانی خۆی‌دا بگونجێنێ؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێم وایە ئەوە هەر حیزبی دێموکرات نیە، حیزبی دیکەش هەر وان. ئەگەر یەکێک دەیەوێ تاریخ بنووسێ دەتوانێ باسی ئەو جۆرە شتانە بکا. ئێستا ئێمە تاریخیش نانووسین بیرەوەری دەگێڕینەوە. بەڵام ئەوەی کە ئێمە پێشێ باسی دەکەین. تاریخی حیزبی دێموکرات مروری ئەو شتانەش دەکا. بەڵام حیزبی دێموکرات یادی ئەو ڕێبەرانەی دە موناسەباتدا دەکاتەوە. مەسەلەن یادی قازی موحەممەد دەکاتەوە کە پێشەوای حیزبو سەرکۆماری کوردستان بووەو ئیعدام کراوە. یادی دوکتور قاسملوویی دەکاتەوە کە سکرتێری حیزب بووەو تیرۆر کراوە. دوکتور شەرەفکەندیش هەر وەتر. ئەحمەد تۆفیق وەختێکی شەهید بووە ئەسڵەن ئەندامی حیزبی دێموکرات نەبووە. ئەحمەد تۆفیق وا بزانم ساڵی ١٣٥١ لە حیزبی دێموکراتی کوردستان دەرکراوە. دەباشە باسی چی بکا؟ کەسێک کە لەحیزب دەرکراوە دەکرێ ساڵڕۆژی ژیانی بگرینو بڵێین ئەوە بیست ساڵەی شەهید بووبێتی یان چل ساڵەی شەهید بووبێتی؟ شتی وا هیچ حیزبێک نای‌کا. مەسەلەن دەحیزبی دێموکراتدا هێندێک شتی دیکە هەبووە کە دە حیزبەکانی دیکەدا نەبووە. نی وا هەیە سکرتێری پارتی دێموکراتی کوردستان بووە کە ئەگەر بۆت باس بکەم هەر باوەڕ ناکەی، یەکەم جارە دەی-

بیستی. مەسەلەن پارتی دیمۆکرات هەر ئەوانەی ناسراویشن قەت یادێک لە حەمزە عەبدوڵڵا دەکاتەوە؟ قەت یادێک لە برایم ئەحمەد دەکاتەوە؟ یادیان ناکاتەوە چونکی کە مردوون ڕێبەر نەبوون. ڕێبەری ئەو حیزبە نەبوون ئیدی یادیان ناکاتەوە. لە عەینی حاڵدا حیزبی دیمۆکرات هیچوەختێک بێحورمەتیی بە عەبدوڵڵای ئیسحاقی نەکردوە، کەنگێ کردوویەتی؟ ئەگەر تاریخ دەنووسی باسی ئەوە دەکەی کە لە فڵان وەختێڕا هەتا فڵان وەختی ئەحمەد تۆفیق ئەفەری یەکەمی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان بووە، ئێمەش گوتوومانە لە ڕاپۆرتی کۆنگرەی سێدا ـ دیارە ئەخشی مەنفیی ئەومان دەرخستوە ـ دە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێدا هاتوە کە لە ۳۹ هەتا ٤۹ وەک دەورانێکی لادان لە ڕێبازی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان باس کراوە. بەڵام ئیدی ئیعتیبارێکی بەجێ نیە کەسێک کە لە حیزب دەرکراوە ئێستا بگوترێ دەبێ یادی بکرێتەوە تەجلیلی لێ بکرێ.

عەباس کاردۆ: زۆر باشە مامۆستا. ئەی تۆ بۆخۆت لەو سەروبەندەدا کە باڵی ئەحمەد تۆفیق دەسەڵاتی حیزبی بەدەست بوو لە کوێ بووی و هەڵوێستت چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو وەختی کە ئەحمەد تۆفیق دەسەڵاتی حیزبی دیمۆکراتی دەدەستدا بوو، ئەمن لە داخڵی وڵات بووم. بەڵام دیارە هەر لە سەرەتاوە ئەمن هاوکاری و هاوفکریم دەگەڵ ئەوانە بوو کە دواتر بوون بە کۆمیتەی ئینقیلابیی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان. ئەمن دەگەڵ ئەوانە هاوکاریم هەبوو. دیارە خوالێخۆشبوو سولەیمانی موعینی وەختێک لە موریدان و موخلیسانی ئەحمەد تۆفیق بوو کە دیارە وەیشی هەڵنەکردو ئەویش هەر کەوتە خەتی موقابیلی. دەگەڵ وی و پێش هەموواتیان مەلا ئاوارە کە هەر لە کۆنەوە ڕەفیق بووین، هاوکاریم دەکرد، هەروەها هاشمی ئەتەللوتوڵلایە، کاک سمایلی شەریفزادە، کاک حەمەدەمین. کاک حەمەدەمین بە مانگ و دوو مانگ و سێ مانگ هەر لەماڵەکەی من دەمایەوە، مەخفی بوو بەڵام زیاتر هەر لەماڵێ من دەژیا.

عەباس کاردۆ: دەگەڵ لایەنەکەی دیکە دۆستایەتی و هاوکاریت نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپاش کۆنگرەی دوو تەنیا پێوەندیی کە هەبوو ئەو داستانە بوو کە گێڕامەوە. دیارە دەگەڵ کەسانیان پێوەندیی نیزیکم هەبوو، بەڵام وەکوو تەشکیلات ئەخێر هیچ پێوەندیەکم نەبوو. دەنا دەگەڵ مەرحوومی مەلا کەریمی سارەدە کۆسانی(ڕاوچی) پێوەندیی زۆر دۆستانەمان هەبوو. هەروەها دەگەڵ سەید تاهیری ئیسامی کە ئەویش هەر مردوە پێوەندیی دۆستانەمان هەبوو هەرچەند زۆر نیزیک نەبوو. دەگەڵ هێندێکی دیکەش کە پێشێ دەگەڵ وان بوون و دوایە دەگەڵ کومیتەی ئینقیلابی کەوتن کە هەر زۆر گەرم

بوو. لەوانە مەلا مەحموودی زەنگەنە کە بەداخەوە زۆر کەممان یەکتر دیت بەڵام باوەڕ بکە بەجەددی پەرستنی خۆشم دەویست. ئاخر مەلا مەحموودی زەنگەنە هەوڵی دەگەڵ ئەوان بوو ، دوایە دواتیشدا نەگەیشتە ئەوەش کە کۆمیتەی ئینقیلابی پێک بێ ئەو شەهید بوو، بەڵام دەگەڵ بەرپیانەکەی هەبوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەو چۆن شەهید بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە مەلا مەحموودی زەنگەنە بەخەسار شەهید بوو. ڕەفیقێکمان هەبوو ئەندامی کۆمیتەی چاودێری بەرز بوو ئێستا لە ئۆروپێ دەژی. ناوی ڕەشیدی ئەلاحی‌یە بەڵام لە سلێمانی بە ڕەشەی قاچاغچی دەناسرا. مەلا مەحموود لە مەنتەقە دەبێ خەبەر دەدەن کە ڕەشەی قاچاغچی بە باری قاچاغەوە لەلایەن ژاندارمەوە گیراوە. مەلا مەحموودیش خۆشی وەکوو دێ و دەڵێ دەبێ بچین ڕزگاریان بکەین. دەچێتە سەر ڕێگایان و شەڕ ساز دەبێ و لەوێ شەهید دەبێ. لەپاشان دەردەکەوێ ئەو ڕەشەی قاچاغچی‌یە ئەو کابرایەکی دیکەیە. زۆر بەخەسار شەهید بوو. پیاوێکی یەکجار شەریف و دڵسۆز بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هۆی چی بوو بارزانی ئەحمەد تۆفیقی دوور خستەوە؟ لایەنگرانی ناوبراو لە نێو حیزبدا دوایە چی‌یان لێ هات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە هۆیەکەی هەر ئەوە بوو کە ئەحمەد تۆفیق لە نێو حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا عونسورێکی لە هەمووان زەقتر و بەرچاوتر بوو. بزووتنەوەی کوردیش هەم پێوەندیی بە ڕێژیمی شاوە هەبوو، هەمیش ئیحتیاجیی پێی هەبوو. بۆیە وەکوو وەستاندنی خەباتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان ناردبووی لە بارزان دای‌نابوو. دیارە هەموو ئیمکاناتێکی هەبوو لەحاڵێکدا ئەوانی دیکە ئیمکاناتیان زۆر کەم بوو. بەڵام ئەو هەموو ئیمکاناتی ژیانی خۆی و هەشت تۆ دە پێشمەرگەی بۆ دابین کرابوو. لایەنگرانی ئەحمەد تۆفیقیش خۆ هەموویان هەر دەگەڵی نەبوون. پێم وایە ئەوانەی پێشمەرگەی کوردی ئێرانی بوونە دەگەڵ خۆی بوون، چوار یان پێنج کەس زیاتر نەبوون. پێشمەرگەی دیکەیان بۆ داتابوون بۆ موحافەزەتی شوێنەکەو مەنتەقەکە. دەنا بۆخۆیان زۆر کەم بوون. بەهەر حاڵ هەموو ئیمکاناتێکیان دەئیختیاردا بوو و خزمەتیان دەکرا. تەنانەت وەختێکی بیستم ئەحمەد تۆفیق ویستوویەتی ژن بێنێ، مەلا مستەفا فەرموویەتی چیی پێویستە بۆی بکەن. یانی لەو بارەوە دەهیچ مەزیقەیەکدا نەبوو. ئەوەی هێندێک کەس پێ‌یان وایە زیندانی بووە یان تەبعید بووە نەخێر. تەبعید بوو بەڵام تەبعیدێکی مەسڵەحەتی. لەعەینی کاتدا خۆ خەباتی بەشەکەی دیکەش هەر ڕاوەستا بوو. پێم وایە باسمان کرد کە ئەو بەشەی دیکەش کە لە ئەحمەد تۆفیقی دوور بوون، فەقەت ئەفراد مابوون. ئێستانەکان مابوون. دەنا وەکوو تەشکیلاتێک کە پێکەوە گرێ درابن، ئەسڵەن شتێک بە ناوی تەشکیلات نەبوو. سەرباری ئەوەی کە هیچ تێکۆشانێکیش لە داخڵدا نەبوو. لە دوای کۆنفرانسی دوو ئێمە دەستمان کرد

بە سازمانەکانی ئەو ئەندامانە کە لە کوردستانی عێراق دەژیان، لە دوای ڕێککەوتنی پازدەی ئادار چوونە خزمەتی بارزانی‌و داوامان کرد کە دەرفەتی ئازادیی عەمەلمان بۆ پێک بێنێ بۆ ئەوەی بتوانین کاری خۆمان بکەین.

هەبیاس کارداۆ: هۆی بێ‌سەروشوێن‌بوونی ئەحمەد تۆفیق چی بوو؟ ئایا هیچ شتێکی وا هەیە باس نەکرابێ‌و لە لای جەنابت هەبێ؟ ئەو ڕووداوە ئێستاش شتی ناڕوونی تێدایە. تەنانەت باسی ئەوە هەیە کە حیزبی دێموکراتو شەخسی دوکتۆر قاسملوو تاوانبار دەکرێن کە ڕەنگە دەستیان لە بەکوشتدانی کاک ئەحمەددا هەبێ. پێم‌خۆشە ئەوە زیاتر ڕوون بکرێتەوە.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوە یەکێکە لە گەورەترین ناحەقی‌یەکانی مێژوو کە لە کەسێک دەکرێ. ئەمن پێش ئەوەی ئەو مەوزووعە بگێڕمەوە، پێم‌خۆشە ئەوونەیەکی دیکە بگێڕمەوە. کە خوالێخۆشبوو سەید ڕەسووڵی دێهقان(سەید ڕەسووی بابی گەورە) شەهید بوو، ئەمن بۆخۆم دەگەڵ بووم دەگەڵ دوکتۆر قاسملووی دەچووینە سەفەر. لە کەرکووک لامان دا. مەسئوولینی دەوڵەتی عێراق میوانداری‌یان بۆ دوکتۆر قاسملوو ساز کردبوو. پیاوێکی لێ‌بوو پێ‌یان دەگوت "ئەبوو مێزەر". ئەفسەرێک بوو، پیاوێکی زۆریش زیرەک بوو. هەروا دانیشتبووین باسی سەید ڕەسووی کرا. ئەبوو مێزەر گوتی خەڵک دەڵێن یان ئەبوو مێزەر کوشتوویەتی یان دوکتۆر قاسملوو. دوکتۆر قاسملوو گوتی کەس ناڵێ قاسملوو کوشتوویەتی. هەموو کەس دەزانێ قاسملوو پیاوکوژ نیە. عەینی بەو کەلیمەیە. ئەبوو مێزەر پێ‌کەنی، دەواقیعدا بەنیشانەی ئەنیید کە بە دەستووری من کوژراوە.

پاشان ئەوانەی ئەوەی دەڵێن شتی سەیرسەیر دەڵێن. ئەحمەد تۆفیق لە ئەندامەتی حیزبی دێموکرات دەرکرابوو. یانی حیزب دەری کردبوو. ـ ئەمن لە جێی دیکەش باسم کردووە ئێستان ئەگەر پرسیار بکرێ باسی دەکەمەوە کە بۆ دەرکراوە ـ. بەڵام بە مەحزی ئەوەی زانیمان کە عەبدوڵڵای ئیسحاقی گیراوە، لە دەفتەری سیاسی بڕیارمان دا چی لە توانامان‌دا هەیە دەبێ بیکەین بۆ ڕزگاریی ئەو پیاوە. لە پێش هەمووشمانەوە دوکتۆر قاسملوو نەزەری وا بوو . هەوڵمان دەگەڵ عێراق دا کە بەرپرسی پێوەندیی‌شمان کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو. کاک حەمەدەمین خزمایەتیی دەگەڵی هەبوو، پێم وایە خاڵۆزاو پوورزا بوون. عێراقی‌یەکان بەپانەوە ئەوبیاز گوت کە ئەحمەد تۆفیق کاری بۆ مە(بۆ عێراق. هەبیاس) کردووە. بەڵام دوایە بۆمان دەرکەوتوە "مزدوج" کار دەکا. باوەڕ بکە کەلیمەی مزدەوەجیشم بۆ یەکەمجار دەبیست. بەو مانایە کە جاسووسی مەلا مستەفاش بووە لەسەر ئێمە. لەسەر ئەوەی گرتوومانە. ئێمە وازمان لە هەوڵەکانمان نەهێنا. ئەمجار پەوە بێدەنگیان کردین، گوتیان ئەحمەد تۆفیقمان "تەسفیر" کردوە. تەسفیریشم هەر بۆ یەکەمجار دەبیست. بەوەی دەڵێن کە یەکێکی لە وڵاتی خۆیان دەرکەن‌و نەیشی نێرنەوە وڵاتی خۆی کە تەحویلیدانەوبە. پێی دەڵێن تەسفیر یانی

سەقەرمان پێ کردوە. گوتیان تەسفیرمان کردوە بۆ سووریە. لەپاشان کە ماوەیەک پێوە خراو ئەحمەد تۆفیق لە هیچ جێگایەک سەرو سۆراغی نەبوو، ئێمە بەو قەناعەتە گەیشتین کە دەبێ کوژرابێ. چونکی دەمانزانی سووریە ناینەهێنێ، بۆ چییەتی. کەوابێ وەدەر دەکەوێ، کە وەدەریش کەوت کابرایەکی زیرەک بوو لە جێ-یەک سەری هەر وەدەر دەنا. گوتمان کوژراوە و نەماوە. کە واشیان گوتوە سەبەستیان کوژران بووە. دواتر، زۆر دواتر دەرکەوت کە ئاوا بە تیزیکییش نەکوژراوە.

ئەمن شاهیدێکی زیندووم هەبوو بەداخەوە هەرچی هەوڵم دەگەڵدا حازر نەبوو بە نووسین یان بەدەنگ ئەو ئیتلاعاتەی هەیەتی لێی وەربگرم.

هەیاس کاردۆ: کابرا عەرەب بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر، کورد بوو، کوردی ئێران ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش بوو، ئەندامی پارتی دێموکراتی کوردستانیش بوو. لەو کوردانەی "زووحەیاتەین"ن. لە ئێران ئەندامی حیزبی دێموکرات و لە عێراق ئەندامی پارتین. دیارە ئەوە ئەندامەتیی حیزبی هەر پاراستبوو، بەڵام چونکە ببوو بە عێراقییش ببووە ئەندامی پارتی. ئەوە لەسەر پارتی گیرابوو. بۆ منی باس کرد، وا بزانم پێرار بوو لە هەولێر عەمری خودای کرد. گوتی: ئەمن لە زیندانی ئینفیرادی بووم. لە ژووری ئینفیرادیی تەنیشتی منەوە دەنگی ناڵەو ئاوەحەتی دەهات. جارجار کە دەیناڵاند قسەی دەکرد گوێم لێ بوو کە بە کوردی قسەی دەکرد وەک ئەوی هاوارو شتی ئاوا. دەی گوت درزێکی زۆر کەم لە دیوارەکەدا هەبوو، سەرم بەدیوارەکەوە نا گوتم ئەرێ کاکە ئەتۆ کێی و چکارەی؟ جوابی دایەوە گوتی کارت بەکاری من چییە کاکە؟ گوتی دوو، سێ ڕۆژم ئەوە لێ دووپاتە کردەوە هەتا ئاخرەکەی گوتم کاکە ئەمن ناوم فلانە، ئەندامی پارتی دێموکراتی کوردستانم، لێرە وەکوو تۆ زیندانیم، پێمخۆشە باوەڕم پێ بکەی. گوتی ئەوجار کە وام پێ گوت، باوەڕی کردو گوتی ئەمن عەبدوڵڵای ئیسحاقیم. لێرە گیراوم ئەشکەنجەم لەسەرە. گوتی هەموو ڕۆژێ دەیانبرد. زۆری پێوە ئەخرا، شەوێکیان کە بردیان و هێنایانەوە لێم پرسی چۆنی، گوتی ئیدی ئازە ناچمەوە. ئازە ئەمن ناژیم. گوتی هەتا بەری بەیانی ناڵەو نووزەی هات، بەری بەیانی بێدەنگ بوو. گێڕایەوە گوتی دوو ڕۆژی پێوە خرا هەر بێدەنگ بوو هەتا لە جیاتی دەنگ بۆن هات. هاوینیش بوو. گوتی لە ژوورەکەی خۆیدا مردبوو، بۆگەنی کردبوو، جا ئەوجار لایان برد. لە ژێر ئەشکەنجەدا کوشتیان.

هەیاس کاردۆ: ماموستا ئەو ئەفەرە کێیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو ئەفسەرە ناوی "ئەکرەم بەگ" بوو. لە هەولێر عەمری خوای کرد. بابی ئەو کوڕە پاشە بوو کە لە تەلەفیزیۆنی کوردسات کار دەکا، پاسان موختار. دیارە سێ کوڕی هەن هەموویان هەر باشن. ئەمەیان ناوی موختارە شۆرەتیان ئەحمەدی‌یە، لەو بەگانەی بانێن. بەداخەوە ئەوەی بۆ ئێمە سەبت نەکرد هەرچەند بیستوومە بۆخۆی هێندێک شتی لەپاش خۆی بەجێ هێشتوە. هیوادارم وەدەست کەوێ‌و چاپ بکرێ.

وەکی عەرزم کردی، دوکتور قاسملوو دەگەڵ مردنی هیچ کەس نەبوو. دەگەڵ کوشتنی هیچ کەس نەبوو. بەتایبەتی دەگەڵ موخالیفینی خۆی. ئەمن دە "نیو سەدە تێکۆشان"دا هێناومە، لە کۆنفرانسی سێ هەموو کۆنفرانس دەیەویست ئەحمەد تۆفیقی دەرکا. دوکتور قاسملوو ڕاست بۆوە گوتی چۆن دەری دەکەن؟ ئێمە ئیستی تازە دەمانەوێ ئوسووڵی حیزبی پیادە بکەین، ئێوە هەر لێرە پێشێلی دەکەن؟ ئەو کابرایە ئەندامی حیزبە، دەبێ بانگ بکرێ، مەسایلی دەگەڵ باس بکرێ. ئەگەر خوای کرد و ئەو حازر بوو کاری حیزبی بکا ئەوە چ باشتر، ئەگەر نەی‌کرد ئەوکات کۆمیتەی ناوەندی دەتوانێ دەری بکا. جا ئەوجار کۆنفرانس لە ڕەئیی خۆی وەرگەڕایەوە هاتە سەر ئەوەی ئیختیار بدا بە کۆمیتەی ناوەندی. دەنا کۆنفرانس حازر بوو هەرلەوێ ئەحمەد تۆفیقی دەربکا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هەر لەو چوارچێوەیەدا پێم‌خۆشە ئەو پرسیارەش بکەم کە: پێشتر فەرمووت ئەحمەد تۆفیق ئیستیعفای دا. بەڵام دواتر لە ڕاگەیاندراوی خۆتاندا دەڵێن دەرمان کرد. ئیستاش فەرمووت دەرکرا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئیستیعفای لە ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی کردبوو. ئێمە کاک مەلا سەید ڕەشیدمان نارد بە نامەیەکی کۆنفرانسەوە بە نامەیەکی کۆمیتەی ناوەندی‌یەوە. داوامان لێ‌کرد کە ئیستیعفایەکەی وەربگرێتەوە. ئەگەر پێویست بوو کۆبوونەوە بکەین ئێمە دێین بۆ ئەوێ ئەگەر ئەتۆ ناتوانی بێی‌و مننەت لەسەرە. لەپاشان وابوو خەبەرمان زانی کە ئەو ڕۆیشتوە. کاک مەلا سەید ڕەشیدیشی دەگەڵ خۆی هەڵ‌گرتبوو ڕۆیشتبوو. ڕۆیشتبوو بۆ نێو دەوڵەتی عێراق. ئەوجار جارێکی دیکە نامەمان بۆ نارد، ئەفەرێکمان نارد بۆ لای. ئێستا بەیانی یازدەی ئادار دەرنەچووبوو. ئەوجار دوو شتمان داوا لێ‌کرد. یەکیان ئەوە کە ئیستیعفاکەی وەربگرێتەوە. دوو نامەمان نووسیبوون. یەکیان بۆ هەردووکیان. یەکیان تەنیا بۆ کاک ئەحمەد بە جودا. ئەوی دیکە ئەوە بوو کە ئیستا کە چوونە وێ کارێکی وا نەکەن کە بۆخۆیان‌و بۆ حیزبی دیموکرات ببێتە نابڕووچوون. کاری تەبیع نەکەن. دیارە کە چوون هەر لەوێ دەرکەوت کاک مەلا سەید ڕەشید کە دی‌پەرست لێی جودا بۆتەوە. هەر دەستبەجێ لێی جودا بۆتەوە. لەبەر شتێکیش کە خراپ نیە لێرە باسی بکەم. کاک مەلا سەید ڕەشید بۆخۆی بۆی باس کردین کە لەسەر چی لێی جودا بۆتەوە. گوتی کە

ڕۆیشتین هەرکە لە چیای "پێرس" دەهاتینە خوارێ "پیرپیس" بۆی گێڕاینەوە کە سەدیقی ئەنجیری ئەو کوشتوویەتی، جا مەلا سەید ڕەشید لە موریدانی ئەحمەد تۆفیق و لە موخالیفانی سەدیقی ئەنجیری بوو. بەڵام پیاوێکی بەکجار سادە و خاوێن بوو. ئەوە نەبوو کەسێکی بکوژێ لەسەر ئەوەی ئیختیلافی فکریی دەگەڵی هەیە. ئیدی هەر دەڵێی بەخۆیدا گرتبوو هەتا گەیبوونە بەغدا و لەوێ لێی جودا ببۆوە.

جا لەوێدا دیسان کاغەزێکی نووسیبۆوە کە وەری‌ناگرمەوە (ئیستیعفاکەی وەرناگرتنەوە. هـ.عباس). چەنێکیشی حەملە کردبوو کە زیاتر ڕووی دەکاک ئەمیری قازی بوو. چونکە ڕاستە ببووینە هاوڕێ و گیان بەڵام قەتی کار دەگەڵ ئێمە نەکردبوو. بە تایبەتی دەگەڵ مەرحوومی ڕەحمەتی قەت هیچ بەرخوردێکی لە ژیانیدا نەبوو. دەگەڵ کاک حەسەنی ڕەستگار بووبوویان چونکی موخالەفەتیان دەگەڵ یەک هەبوو. بەڵام دەگەڵ ئێمە ئەوەی نەبوو. هەر بۆیە دوای کۆنفرانسی سێ کە بڕیار درا دەگەڵی دانیشین، دوو کەس دیاری کران: کاک حەمەدەمینی سیراجی، چونکی خزمی بوو، ئەمن، چونکی قەتمان ئیختیلاف و بەربەرەکانی پێکەوە نەبوو. بەڵێ جا وەک ئەندامی حیزب هەر مابۆوە. لەپاشان دەستی کرد بە بەیاننامەدەرکردن بە دژی حیزب و هەڵاتن بەولاو ئەولادا و شتی سەیروسەمەرە. ئێمەش دەگەڵی دانیشتین، پێم وابێ دە "نیو سەدە تێکۆشان"دا هێناومە تەنیا داوای ئەوە بوو کە ئەمن چەندێک کەس دەناسم پیاوی خراپن، جاسووسن بەڵام بە قسەی من نایەنە ئێرە بەقسەی ئێوە دێن. دەبێ بیانهێننە ئێرە، ئەمن جێگام هەیە ڕایان بگرم. ئەزیەتیان دەکەم کە ئیعتیراف بکەن. ئەگەر نەیان‌کرد دەیان کوژم. جا ئەو وەختی دێم کارتان دەگەڵ دەکەم. دەمانپرسی ئەوانە کێن؟ دەی‌گوت پێتان نالێم. دەی جێگاکەیان کوێیە؟ وەڵڵا پێتان نالێم. یانی بەڕاستی سادیسمی هەبوو بۆ پیاوکوشتن. دیارە ئەوەی لێ قبوول نەکرا. کە ئەو بەزمەشی هەر ئیدامە دا وەک بەیاننامەدەرکردن و دەستەسازکردن و ئەوە، شتێکی زۆر کورتی لەسەر دەرکرا بەو مەزموونە: عەبدوڵڵای ئیسحاقی (ئەحمەد تۆفیق) بەهۆی بێ دیسیپلینیی و کردەوەی دژی‌حیزبی لە حیزبی دێموکراتی کوردستان دەرکرا. هەتا ئەو وەختی ئەندامی حیزبی بوو.

عەباسی کارەژ: ئەو بڕیارەی پێ ڕاگەیەنرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو بڵێی بۆی بنێرین نا. بۆی نەنێردرا بەڵام دە ڕۆژنامەدا بڵاو بۆوە. تەنانەت لەسەر ئەوە بەزمێکیان بۆ من نایەوە. منیشیان بەگرتن‌دا. ڕۆژێکی دەچوومە سەرکار، لە ڕۆژنامەیەک کارم دەکرد. ئەویش هەر لە ترمینال دابەزیم پۆلیس هات گرتمی. گرتمی و بردمی بۆ لای ئەفسەرەکەی. ئەفسەرەکە گوتی هەویەت کوا؟ ئەمنیش هەویەم پێ نەبوو، بەڵام وەرەقەی "عدم تعرض"م پێ بوو کە لە ئەمنی عام دەرچووبوو. ئەوم پێ‌بوو نیشانم دا. گوتی ها ئەدی کێ بوو گوتی جاسووسە؟ پۆلیسەکە گوتی هۆرەتانێ ئەوە

گوتوویەتی. بانگی کرد ئەگەر هات یەکێک لەو کوڕانە بوو کە دەگەڵ ئەحمەد تۆفیق بوون. ئەمنیش گوتم داوەشێ یاخوا ئێوە هاتوون لێرە جاسووسی بکەن؟ ئەمن دەکەیە جاسووس و بە گرتنم دەدەی؟ گوتی وەڵڵا داپکەنان دە.. هەمووتان بە گوتن دەدەم. ئەحمەد تۆفیقی لە حیزب دەردەکەن؟ ئەمنیش بەڕاستی قەتم ئەوە نەکردوە، بەڵام حەستم هەڵێنا لە دەمی بدەم، بەحەیاتیشم بۆ شەڕ کردن دەستپێشخەر نەبووم. پێش ئەوەی دەستم بگاتە وی، پۆلیسەکە دەستی گرتم. ئەفسەرەکە گوتی بۆ بێ‌نەزمی دەکەی؟ گوتم ئێوە تێ ناگەن ئەوە جنێوان دەدا. ئیدی ئەویشیان دەگەڵ من گرت. دەستیان بەستین و بردیانین بۆ مەرکەزی پۆلیس و لەوێرا بۆ وێ و لەوێرا بۆ وێ. ئاخرەکەی بردیانینە کن مودیری ئەمنی عام. ئەو ڕۆژی نەمزانی، دواتر بۆم دەرکەوت ئەو کابرایە مودیرئەمنە. ئەو ئازم گزارنی مەشهوور. لەوێ کە وەژوور کەوتین پرسی ئەوانە چین؟ گوتیان ئەو دووەمان گرتوون، ئەم بەوی دەڵێ جاسووس، ئەویش بەم دەڵێ جاسووس. ئەمنیش وەدەنگ هاتم گوتم تا ئەمن بەوی نەڵێم جاسووس، کابرا لە پشت مێزەکەیەوە زۆر بە سەرسوڕمانەوە گوتی چۆن؟ ئەمنیش گوتم ئەمن و ئەوە هەردووکمان کوردی ئێرانین و ئیختیلافی سیاسیمان هەیە. ئەمن دڵنیاییم نییە لەسەر ئەوەی ئەو پیاوە جاسووس بێ، خۆشم بە پیاوێکی عاقڵ دەزانم قسەی بێ‌مانا ناکەم. بەڵام ئەو بێ سەلیقەیە لەخۆڕا بە من دەڵێ جاسووس. کابرا ڕاستە ئەمن بوو، پیاو کوژ بوو، بەڵام کابرایەکی زیرەک بوو. گوتی ئەوەی بەرنە دەرێ، ئەوی پێ بردنە دەرێ و گوتی ئەتۆ وەرە دانیشە. دانیشتم بانگی کرد قاوەیەکیان بۆ هێنام و جگەرەیەکی تەعارووف کردم. گوتی ئەتۆ کێی؟ گوتم ئەوم. وەرەقەکەشیان کە لێوەرگرتبووم ئەویشی لەبەر دەست بوو. گوتی ئەوەت چۆن وەرگرتوە؟ گوتم نازانم. ئەمن ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانم چا لەو ڕێگایەشمانەوە وەرنەگرتبوو. "مرادی ڕەزم‌ئارم" هەبوو دۆستایەتیمان دەگەڵی هەبوو. ئەویش پێوەندیی دەگەڵ ئەوان باش بوو، چوار وەرەقەی عەدەمی تەعەرروزی بۆ وەرگرتبووین. بۆ من و کاک حەمەدەمین و هەر دوو خوالێخۆشبووان دوکتور قاسملوو و کاک کەریمی حیسامی. گوتم ئاوا وەرگیراوە. دیار بوو وەبیری هاتەوە یان هەر شتێک بوو قبووڵی کرد. دوایە گوتی تازە هێناویانی، مەجبوورین ڕاتگرین. سێ شەوانیان ڕاگرتم.

هیباس کارەز: مامۆستا هیچ ماوە لەسەر ئەحمەد تۆفیقی کە بتەوێ بیڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەمن هیچم نییە مەگەر ئەتۆ پرسیارت هەبێ. تەنیا ئەوەندە دەڵێم کە بۆخۆم ئەحمەد تۆفیقی بە شەهید دەزانم چونکی زۆر مەزلوومانە کوژرا. بەڵام لەعەینی حاڵدا حیزبی دێموکرات بە خەتابار نازانم کە هەموو ڕۆژێ یادی ناکاتەوە. چونکی وەختێکی شەهید بووە، لە ڕێبەرایەتی حیزبی دێموکرات نەبووە. ئەندامی حیزبیش نەبووە. ئەوە هیچ تاوان نییە.

پێوەندیی حیزبی دێموکرات دەگەڵ عێراق

هەیاسی کاردۆ: مامۆستا لەم پرسیارەدا دێینە سەر چۆنیەتیی دامەزرانی پێوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق کە وا دیارە هەوراز و نشێوی زۆری لێ پەیدا بووە. لەبەر ئەوەی پێم وایە جەنابت کەسێکی کە دەزانی وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەیەوە بۆیە دەیانهێنمە گۆڕێ. لە هەرکوێ پێت وا بوو پێویست بە وەڵامدانەوە نیە، دەتوانی وەڵام نەدەیەوە. پرسیارەکان بەمجۆرەن:

* یەکەم هەنگاوەکان بۆ دامەزرانی پێوەندی چۆن و کەی دەستی پێ کرد و بە هۆی چ کەسێکەوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە لە جێیەکی دیکەدا هێناومە، جا نازانم چەندە بە تەفسیل یان بە کورتیم باس کردوە. پاش بەیانی یازدەی ئاداری ١٩٧٠ ئێمە چووینە لای مەرحوومی بارزانی. عەرزمان کرد کە هەتا ئێستا لەبەر پاراستنی قازانجی ئەم شۆڕشە دەستمان لە هەموو شتێک هەڵ گرتوە. ئەو حیزبەمان مراندوە. بەڵام ئێستێ کە ئێوە بەخۆشییەوە بە تەوافوق گەیشتوون و دەوڵەت ئیعتیرافی بە حقووقی کورد کردوە، چاوەڕوانیمان هەیە کە ڕێگا بدەن ئێمە ئیدی لەمە بەدوا تێکۆشانی حیزبیمان دەست پێ بکەینەوە. گوتی وەڵڵا لێرە باش نیە، بەڵام ئێوە بچنە لای دەوڵەتی عێراق لەوێوە کار بکەن. هەمووومان وا تێ گەیشتین کە ئێستا بە گومانە (دیارە دوایە دەرکەوت کە هەمووومان ئەو هەستەمان هەبووە). پێمان وا بوو ئەو وا دەزانێ ئێمە پێوەندیمان بە دەوڵەتی عێراقەوە هەیە. گوتمان باشە ئێمە چی و دەوڵەتی عێراق چی؟ گوتی تا بابە خۆ نالێم پێوەندیتان هەیە. دەڵێم پێوەندی بگرن. ئێستا دەوران گۆڕاوە. ئەوە ڕێک کەوتن هەیە، بەیانی یازدەی ئادار هەیە، حوکمی زاتی هەیە. هەروەها گوتی ئەوە "حیزبەیی حەلیفەیی" هەن بەڵام ئەوەی بۆ ئێکستین بوو. کە دیارە مەبەستی لە هاوپەیمانیی دوو حیزبی بەعس و پارتی بوو کە وای دەزانی هیچ باوەڕی پێی نیە. ئەوە وەزیری کورد هەیە ئەمن بە "سامی" دەڵێم ڕێکی بخا، یانی ئەوەڵ گەرای پێوەندیی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق دەو جەلسەیەدا گوورا. واتە بە پێشنیاری مەرحوومی بارزانی و بە ڕێگای مەرحوومی سامی عەبدولڕەحمانەوە کە وەزیری "شئون شمال" بوو، - پارتی دای نابوو- یەکەم پێوەندی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق گیرا و دوایە بۆخۆمان کارەکانمان درێژە پێدا. ئەمن قەتی تێدا نەبووم قەت. چەند ساڵان لەوێ بووین دەگەڵ ئەوەی ئەمن زاهیرەن عەرەبیم باشتر دەزانی، بەڵام قەت قبووڵم نەکرد بەرپرسی پێوەندییەکان بم.

دواتر لەڕێگای پیاوێکەوە ئەو پێوەندییە گیرا کە پاش ماوەیەک دەوڵەتی عێراق بۆخۆی ئیعدامی کرد، "عەبدالخالق سامرایی". پیاوێکی زۆر خوێندەوارو شەریفو پێشکەوتنخواز بوو. کە هەر بۆیەش بیانوویەکیان بۆ ساز کردو هەر بۆخۆیان کوشتیان. دوکتۆر دەگەڵ وی هەر لە پراگەوە دۆستایەتیو ناشنایەتیی هەبوو، هەربۆیەش لە ڕێگای ئەوەوە ئەو پێوەندییە ساز بوو. زۆر چاکم لەبیرە کە دوکتور قاسملوو هێندێک شتی هێنانە سەر کاغەز وەکوو مەبنایەک بۆ هاوکاری. نووسیبووی ئێمەو حیزبی بەعس هەردووکمان حیزبی پێشکەوتنخوازین. هەردووکمان دۆستی وڵاتانی سۆسیالیستیین. هەردووکمان موخالیفی ئیمپریالیزمین. ئێمە داوای خودموختاری بۆ کوردستانی ئێران دەکەین، کە ئێوەش وەک حیزبی بەعس خودموختاریتان بۆ کوردستانی عێراق بەڕەسمی ناسیوە. خولاسە چەند خاڵی هاوبەشی کە لە سیاسەتی هەردوو لامانەدا هەبوون یادداشت کرابوون. لە ئاخریدا نووسیبووی ئێمە هەم دۆستی ئێوەین، هەم دۆستی پارتی دێموکراتی کوردستانین. بۆ ئێمە زۆر جێگای خۆشحاڵییە کە هەردوو دۆستەکەشمان پێکەوە دۆستن. بەڵام ئەگەر ڕۆژێک خودا نەخواستە ئەو دۆستایەتییە تێک بچێ، ئێمە نە دۆستایەتیی ئێوە بۆ پارتی وەلا دەنێین، نە دۆستایەتیی پارتی بۆ ئێوە وەلا دەنێین. ئەوە زۆر عەجایب دووربینانە بوو. ئەمن ئەوانەم کردن بە عەرەبی، ئەوانەمان دانێ وەکوو مەبنای هاوکاریو پێوەندی لەبەینماندا. دیارە هاوکارییەکە چی بوو. ڕێگایان دا لەعێراق بین. شتێکی زۆر کەمیان یارمەتیی ماددی دەکردین. یەکجار زۆر کەم بوو کە بەشی ئەوەی دەکرد کرێ خانووەکەی لێ بدەین، ئەو مەقەڕو تەشکیلاتەی هەمانە پێی ئیدارە بکەین. ئیدی وەکوو فەرمووت ڕەنگە لەنێو خۆماندا شتی وا نەبووبێ بەڵام لە پێوەندیی دەگەڵ بزووتنەوەی کورددا هەوراز لێژی زۆری لێ پەیدا بوو.

بۆ نموونە ئێمە پاش ماوەیەک ڕادیۆیەکمان وەڕێ خست بەناوی "ڕادیۆی دەنگی ئازادیخوازانی ئێران". بە سێ زمان قسەی دەکرد. فارسییەکەی جەبهەی میللی ئیدارەی دەکرد. ڕێکخەراوی جەبهەی میللی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. تورکییەکەی حیزبێکی ئازەربایجانی هەبوو بەناوی ڕاهی ئازادی ـ نازانم بە تورکی دەبوو بەچی ـ ئەو ئیدارەی دەکرد. کوردییەکەشی ئێمە ئیدارەمان دەکرد. بەڵام وتارەکان کە دەنووسران هەموو لەسەریان تەوافوقمان دەکرد چونکە ڕادیۆکە لە بەغدایە بوو. وەختێکە ـ ئەوە دیسان لە شتە ناخۆشەکانە کە پیاو وەبیریان دێنێتەوە ـ دوو ئەندامی حیزبمان بە ناوەکانی: مەرحوومی مەناری مامەدی کە ئەو دواییانە لە سوێد کۆچی دوایی کردو شەهید حەسەنی ئەردەهاڵی کە لەلایەن ڕێژیمی شاوە ئیعدام کرا، ئەوانە هاتن بۆ بەغدا بۆ پێوەندی دەگەڵ حیزب. کە گەڕانەوە لە "حاجی ئۆمەران" گیران و تەسلیمی ئێران کرانەوە. پارتی گرتنیو تەسلیمی کردنەوە. بەعس هات گوتی ئێوە دەبێ لە ڕادیۆدا هێرش بکەنە سەر مەلا مستەفا. گوتمان نای کەین. گوتیان ئاخر ئەوە ڕەفیقەکانی ئێوەی تەحویل داوەتەوە. گوتمان دەزانین بەڵام ئێمە مەقالە لەسەر

شتێک دەنووسین کە بۆخۆمان پێمان وابێ دەبێ لەسەری بنووسین. هێرش بۆسەر بارزانی بە قازانجی خۆمان و کورد نازانین بۆیە نایبنووسین. گوتیان ئەگەر نەیکەن لە ڕادیۆیەکە دەرتان دەکەین. ئێمە گوتمان ڕادیۆکە هی خۆتانە دەشتوانن دەرمان بکەن، بەڵام ناتوانن مەقالەمان پێ بنووسن. ئێمە هێرش ناکەینە سەر بارزانی. لە ڕادیۆکە دەریان کردین. مانگێ ٥٠٠ دینارێش کۆمەکیان دەکردین، ئەویشیان لێ بڕین. ئێمەش خۆ دەرەتانی هاتوچۆی وڵاتمان نەبوو. یارمەتیمان پێ نەدەگەیشت هەر ئەوەندە بوو. وای لێهات هەتا چوار مانگ یان شەش مانگ نازانم چەند بوو، ئێمە بە قەرزوقۆڵە دەژیاین. بەڵام دەریان نەکردین و ماڵەکەشیان پێ چۆڵ نەکردین. جەبێتی چوار مانگ یان شەش مانگی پێوە خرا. ڕۆژێک تەلەفۆنیان کرد گوتیان دێین بۆ سەردانتان. هاتن. ئەوەندەزا کە هاتن ئەمنیش لەوێ بووم. دیارە ئەمن ماڵم هەبوو بەڵام ئەمنیش لەوێ بووم. هاتن گوتیان ئێمە هاتووین سەلام لە ئێوە بکەین. ئێوە سابیتتان کرد بیروباوەڕتان هەیە. ئێمە پێمان خۆشە ئاشت ببینەوە. دوکتۆر گوتی خۆ ئێمە هەر ئاشتین، ئێوە تێکتان داوە. ئەوە بوو پێوەندی یەکەیان بەرقەرار کردەوەو ئەو پوولەی ئەو ماوەی نەیاندابوو هەر نەیاندا، بەڵام بۆیان کردینە هەزار دینار. هەر یەکسەر هەزار دیناریان لەوێ دایێ و پاشان هەموو مانگێ دەیاندا. ئەو وەختی هەزار دینار بۆ ئیحتیاجاتی مە کیفایەتی دەکرد.

جارێکی دیکە لەسەر یەکیەتیی نیشتیمانی. ئەو وەختی ناوی یەکیەتی زۆر نەکەوتبووە سەر زار و زمانان بەڵام بە هەرحاڵ دامەزرابوو. لە جەریانی ئەحوەڵدرانەوەی کاک ئەحمەد نستانی و کاک کەریم نستانیدا. دیارە ئێمە بۆخۆمان دەگەڵ یەکیەتی لەسەر ئەوەی ئیختیلافمان لێ پەیدا بوو. بەڵام ئەوان هاتن گوتیان دەبێ لە زیددی یەکیەتیی نیشتیمانی شت بنووسن. گوتمان نانووسین. هەرچی هەوڵیان دا گوتمان نانووسین، جەمعێکیان لێ بانگ کردین کە منیان دەگەڵ نەبووم، دەستمان لێ شوتن گوتمان تازە نایانهێنینەوە. لەپاشان ئەوانیش حادیسەیەکیان بۆ هاتبووە پێش کە یەقینیان کردبوو بۆ لەبەینبردنیانە. سواری ئاسانسۆر دەبن و بەرق دەکوژێتەوە، دەوێدا حاسیە دەبن. دوو سەعات، سێ سەعات دە ئاسانسۆڕیدا دەبن. ئیدی دەڵێن ئەوە بەرنامەیە بۆ وەی بمان کوژن. دوایە دەرکەوت کە شتەکە وا نەبووە هەر بەڕاستی بەرق بڕاوە. بەڵام لەوێ پێیان گوتبوون ئێوە زۆر لە "جەلالی" بۆمە خەتەرناکترن. جەلال هەر ئەوەی لە شاخییە، بەڵام ئێوە لەنێو دڵماندان، ئێوە لەنێو جەرگەی خۆماندا خەیانەتمان پێ دەکەن. گوتبوویان بابە ئێمە دۆستی ئێوەین بەڵام ئێمە دوژمنایەتی بۆخۆمان ساز ناکەین و ئەوانەش دوژمنی ئێمە نین. باسی ئەو شتەیان کردبوو کە کارێکی خراپە، بەڵام لەسەر ئەوە نابێ پێوەندیی دوو حیزبیان تێک بچێ.

یان وەختێک لە ساڵی ١٣٥٧دا دەمانویست بگەڕێینەوە بۆ ئێران پێیان ڕاگەیاندین کە لە سنوورەکانی ئێمەوە ناتوانن بچنەوە. ئێمە دەگەڵ ئێران ڕێک کەوتنمان هەیەو نامانەوێ بەلای ئێمەدا بڕۆنەوە. ئێوە دەچنە هەر جێیەک، ئێمە بلیتی تەیارەتان بۆ دەکڕین لە هەرجێگایەکی کەلێیەکان بۆ دەکرێتەوە خۆ دەتوانی

هاوێنەوە، بەڵام ئێمە ئیجازە نادەین لە سنووری ئێمەوە بڕۆنەوە. گوتمان باشە. دوکتور قاسملوومان کردە بارمتە، چونکی گوتمان ئەگەر ئەو دیار نەبێ مەعلوومە، بەڵام ئەگەر ئێمە دیار نەبین دەڵێن داخوا چوونە کوێ، شەش کەس بووین کە دەبوایە بچینەوە. هەر بە دوو شەوان دووەمان هاتین. ئاخر دوو کەس ئەو (دوکتور قاسملوو) و سەرحوومی سەید رەسووڵی بابی گەورە بوون کە هاتنەوە ئێوخۆی وڵات. ئیدی ئێمان تەقاندو هیچیش نەبوو. دیارە دەفتەرمان چۆڵ نەکرد بەڵام دوایە وەک شتێک هیچیان نەگوت. یانی شتی ئاوا هەبوو کە فشاریان بۆ دێنایین بەڵام ئەگەر بڵێم دوژمنایەتیمان لەبەینێدا پەیدا بوو ئەوە نەبوو، هیچ وەختێک نە بووینە دوژمن، نە بووینە ئاغاو نۆکەر.

هیاس کاردۆ: مامۆستا بۆ ئەحمەد تۆفیق و کەریم حسامی یەکیەتی تەحویلی دانەوە؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ کەسانێک تەحویلیان دانەوە کە سەر بە بزووتنەوەی سۆسیالیستی بوون، بزووتنەوەی سۆسیالیستییش بەشێک بوو لە یەکیەتی.

هیاس کاردۆ: یانی ئەوە بڕیاری سەرکردایەتی‌یان بوو یان وەک شتێکی چەند کەسێک کردیان؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانەی تەحویلیان دابوونەوە وەک گوتم سەر بە یەکیەتی بوون. شتێکیشیان نووسیبوو کە ئێمە لە ڕاگەیاندنی خۆماندا لەسەرمان نووسی. تەنانەت نووسیبوویان کە ئەو کەسانەی ئەو کارەیان کردوە موحاکەمە کراون و سزا دراون کە دیارە لە دەرەوە ئەوەیان بڵاو کردبۆوە. ئێمەش لە ئەدەبیاتی خۆماندا لەسەرمان نووسی کە ئەوانە کە دەڵێن بە سزای خۆیان گەیشتوون ئێستا لە بنکەی سەرکردایەتی لە سنووری ئێران ئێراق و عێراق خزمەت دەکەن. جا لە بنکەی تۆکان‌ی بوون.
* ئەو کات کە ئەو پێوەندی‌یە دامەزرا حوکمی عێراق بە دەست کێ بوو؟ چاوەڕوانیی ئەوان لەحیزب چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حوکمە کە دیارە بە دەست حیزبی بەعس بوو. حیزبی بەعس ئەی‌دەگوت حاکمی عێراقم، دەیگوت قائیدی عێراقم. یانی پێشەواو سەرکردەی عێراقە. بەڵام ئەو وەختە "احمد حسن البکر" سەرکۆمار بوو. ئەوان سێ پۆستیان هەبوون: سەرکۆمار، سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتیی شۆڕش، سەرۆکی قیادەی ناوچەیی حیزبی بەعس. ئەو سێ‌یە هەر سێکیان بە دەست ئەحمەد حەسەن بەکرەوە بوون و سەددام حوسێن جێگری بوو. بەڵام لەباری تیئۆری و هەروەها ئەعمالییەتی بەدەنی و ئەوانەوە سەددام حوسێن چالاکتر بوو. بەکردەوە هەموو کەس دەی‌زانی دەسەڵاتی واقیعی بە دەست سەددام حوسێنەوەیە. تەنانەت ساڵی ١٩٨٠ کە ئەحمەد حەسەن بەکریان لابرد، سەددام نوتقێکی دا کە ئەو بۆخۆی ئیسراری کردوە دەنا ئێمە پێمان

خۆش بوو هەر لەسەر شانان هەڵی گرین بۆ ئەوەی سێبەری هەر لەسەر سەرمان بێ. بەڵام هەرچی هەوڵمان دەگەڵی دا قبووڵی نەکرد. لەحاڵێک‌دا خەڵک پێیان وابوو بۆخۆی لای بردوە.

عەباس کاروخ: مامۆستا ئێوە پێش بازدەی ئاداریش لە بەغدا بوون بەڵام پێوەندیتان نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئێمە پێش بازدەی ئادار کێمان لە بەغدا بوو. کاک حەمەدەمینی سیراجی لەوێ بوو کە ئەو پێوەندیی هەبوو. ئەو نازانم بە چ شێوەیەک‌و لە چ ڕێگایەکەوە ئەو پێوەندییەی هەبوو. یووسفی ڕیزوانی کە لەوێ بوو وەکوو عێراقییەک لەوێ بوو، چونکە هەموو شتێکی عێراقیی هەبوو. هەم دوکانی هەبوو، هەم ژن‌و ماڵی هەبوو. بەڵام کەسی دیکە هەبوون لەوێ. مەسەلەن مەرحوومی رەحیمی لەوێ بوو. خەڵکێکیشی دەگەڵ بوو. بەڵام نەک وەکوو حیزبی دێموکرات، حیزبی دێموکراتیش وەختی خۆی لە ساڵەکانی ٣٨ و ٣٩ کە خەڵکی ئێمە قاچاغ بووبوو هاتنە کوردستانی عێراق، پێوەندییان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هەبوو، وەکوو مەجموعەی حیزبی. بەڵام ئیدی بەو شێوە جیددییە کە وەکوو حیزبێک تەعامولیان دەگەڵ بکەن ئەوە نەبووە. هەر وەکوو جەمعێک پەنابەرو لێقەوماو چاویان لێ‌دەکردن. دیارە ئێمە هیچ وەختێکی لە عێراق بەشێوەی ڕەسمی داوای پەنابەریمان نەکرد. هەر وەکوو حیزب لێرە بووین. تەقرادی ئێمە وەکوو فەرد هیچ پێوەندییەکیان بە دەوڵەتەوە نەبوو.

* ئەو کەسانەی لە درێژایی چەندین ساڵ پێوەندیی حیزب دەگەڵ دەوڵەتە جۆراوجۆرەکانی عێراقدا نەخشیان بووەو لەڕاستی‌دا کارساز بوون کێن؟ مەبەست لایەنی حیزبە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو کارساز ئێمە هیچمان لە هیچ شتێک‌دا کارساز نەبووین. خەڵک ڕەنگە باوەڕ نەکەن. بەڵام حیزبی دێموکرات تەنانەت دوکتور قاسملووشی بەتەنیا بڕیاردەرو کارساز نەبووە. شتەکانمان حیزبی بوون‌و جەمعی بوون. بەڵام هەتا ئەو ماوەیەی لە بەغدا بووین مەسئوولی پێوەندیمان هەر کاک حەمەدەمینی سیراجی بووە. دواتر کە ئەو بزووتنەوەیە هەڵگیرسا، نوێنەرەکانمان گۆڕان. بەینێکی مەسەلەن کاک سەلیمی باباتزادە بوو، کاک ئەبووبەکری ڕاد بوو، کاک ڕەحمانی کاژمی بوو. ماوەیەک شەهید عەبدوڵڵا قادری‌ئازەر بوو. ماوەیەک کاک سەید سەلامی عەزیزی بوو. ماوەیەک کاک غەفووری حەمزەیی بوو. ماوەیەک کاک حەمە نەزیفی قادری بوو. ماوەیەک کاک موحەممەدی حەسەنپوور بوو. ئەوانە وەک مەسئوولی پێوەندی لەوێ بوون. دەنا کارسازو بڕیاردەرێک دەکاردا نەبوو.

عەباس کاروخ: نا، مەبەستم ئەوەیە کەسانێک لە لایەن عێراقەوە چاک وەرگیرابن، گوێیان بۆ ڕاگیرابێ‌و شتی ئاوا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عێراقییەکان وەکوو دیپلۆمات ڕەفتاریان کردووە. حیزبی دێموکرات قەتی وا نەکردووە دەوڵەتی عێراق حوکمی بەسەردا بکا. بناغەیەکی دامەزراندبوو کە قەت دەوڵەتی عێراق چاری لەوە نەبوو حیزب نۆکەریی بکا. لە حەیاتیشیاندا قەت بەمەیان نەگوت ئەو ترشەمەتان باشە ئەوەتان خراپە. هێندێک نیشانە لەدەستدا هەن، یان هێندێک بۆچوون هەن کە کاک غەفووری هەمزەیی ئەوان کوشتوویانە. چونکی کاک غەفوور پیاوێکی زۆر بێئیحتیات بوو. زۆر پێوەندیی دۆستایەتییشی دەگەڵ ڕێبەرانی بزووتنەوەی کورد هەبوو. زۆر جار بە تەلەفۆن مەسایلێکی باس دەکرد، ئەمن کە قسەم دەگەڵ دەکرد هەموو جارێ تەلەفۆنەکەم لەسەر دادەخست. یانی قسەی وای دەکرد کە نەدەبوو بە تەلەفۆن بیکا. مەعلوومیش بوو ئەو تەلەفۆنە کۆنترۆڵ دەکرێ. جا ئەو ڕەئیەیە هەبوو کە کاک غەفوور نەک ئێران، بەڵکە ئەوان کوشتوویانە. هەرچەند ئێمە ئێرانمان تاوانبار کرد. بەڵام قەت ئەمانگوت غەفووری لابەرن. قەت ئیجازەمان بەخۆیان نەدا بڵێن ئەفەری ئێوە باش نیە کەسێکی دیکە بنێن.

* لە عێراقییەکان کێ زیاتر خۆی بە دۆستی ئێوە دەزانی و کێ زۆر نارەحەتی دەکردن؟ مەبەستم دژی بەرژەوەندیی ئێوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناتوانم شتێکی ئاوا بڵێم چونکی دەگەڵ هەموو ئەو سیاسەتانەی کە هەیانبووە بە زیدەی کورد، ئەوانە وەکوو دەوڵەت عەمەلیان دەکرد. ئەفراد ڕەنگە تەئسیریان هەبێ. یەکێک ئەگەر پێی خۆشبێ هاوکاری بکا، ئەگەر سیاسەتی دەوڵەتەکەش وا بێ ڕەنگە زیاتر هاوکاری بکا. یەکێک ئەگەر پێی خۆش بوو کارشکێنی بکا ئەگەر سیاسەتی دەوڵەتیش وا بێ ڕەنگە زیاتری بکا. بەڵام سیاسەتی کوللیی دەوڵەتێک ئەوەندە پێوەندیی بە شەخسەکەوە نیە. یانی پێوەندیی شەخسی ئەوەندە کاریگەر نیە. بۆیە دەتوانم بڵێم هیچ وەخت کەسێک نەبوو، کە پیاو بڵێ ئەوە کارشکێنیی مە دەکا. یەکیان ڕەنگە هاوکاریی دەگەڵ خۆشتر بووبێ، یەکێکیان ڕەنگە ناخۆشتر بووبێ. بەڵام هەمووی مەربووتە بەوەی کە سیاسەتی گشتییان چیە. ئەمن بۆخۆم لەمەسەم کردووە، لەو مەرحەلەیەدا دەبینی ئەوانە هاوکارییەکانیان خۆشترە، ئەمە یان ئەوە فەرقی ناکا، لەو مەرحەلەیەدا کە ناخۆشە، ئەمە یان ئەوە فەرقی ناکا. عەرزم کردی ئی وا هەیە ڕەفیقایەتیی دەگەڵ خۆشترە بەڵام وەک دەوڵەتێک سیاسەتە گشتییەکەیان موهیمە. ناتوانی ئیستیسنای بنێی بە ئەفرات.

عەبباس کاکەوۆ: یانی کەسی وا پەیدا نەبووە کە بڵێین پێی خۆش بووبێ حیزبی دێموکرات باشتر کارەکانی بۆ ڕاپەڕێندرێن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە یەکێک بووبێ ڕەفیقایەتی خۆشتر بووبێ. بەڵام ئەوە نیەی لە چوارچێوەی ئیمکاناتەکەدا ئیزافەیەکی بیکا. یانی هاوکارییەکەی دەگەڵ خۆشتر بووبێ، هەبوو. تەنانەت لە مەرحەلەیەکدا ئەوانە وایان لێ هاتبوو وەزعیان زۆر خراپ بوو. چاکەی مە دەگەڵ وان دەی توانی تەئسیری لەسەر کاربەدەستانەکە هەبێ. یانی ئەو وەختەی عێراق کەوتە گەمارۆی ئابووری‌یەوە، مەسئوولێکی وان ئیحتیاجی بەوە هەبوو کە حیزبی دێموکرات، یان نوێنەرایەتی‌یەکەی چاکەیەکی دەگەڵ بکا. دیاری‌یەکی بداتێ، چونکە وەزعیان زۆر خراپ بوو. ڕەنگە ئەوە تەئسیری دانابێ. پێم خۆش نیە ناوی هیچ کەس بەرم چونکی ئەوە گرنگ نیە. ئەوە تەنیا بۆ ئەوەی کارەکە زووتر یان درەنگتر ڕابەڕێ، دەنا ئەو شتەی بڕیار دراوە ئەوە هەمیشە مەرکەز بڕیاری لەسەر داوە.

* بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ ئێران و عێراق نێوانناخۆشی و کێشەیان هەبووە و تەنانەت بۆ ماوەی هەشت ساڵ لە دەورانی کۆماری ئیسلامی‌دا شەڕی یەکتریان کردوە. لە زۆربەی ئەو ماوەیەدا حیزبی دێموکرات پێوەندیی ڕاستەوخۆی دەگەڵ عێراق هەبووە. پرسیار ئەوەیە حیزبی دێموکرات چۆن لەنگەری پێوەندییەکانی ڕادەگرت کە نەبێتە پاشکۆی عێراق؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەک لە پێشدا عەرزم کردی هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک جەریانێکی سەربەخۆی بڕیاربەدەستی خۆ دەگەڵ عێراق تەعرف بوو. بۆیە لەو بارەیەشەوە هەر لە ئەوەڵەوە ئوسوولێکمان دانا. ئەوەمان بە عێراقییەکانیش گوت. دیارە بەحەق دەبێ بڵێین کە مێعماری ئەو سیاسەتانە بە پلەی یەکەم دوکتور قاسملوو بوو. بەڵام پێمان گوتن ئێمە عەمەلەن دەستەنگەرێک داین. دوژمنی هاوبەشمان هەیە. بەڵام شەڕی ئێمە و شەڕی ئێوە هەم لە تەبیعەتدا و هەم لە ئامانجەکانی‌دا دوو شەڕی بەتەواوی لێک جیاوازن. شەڕی ئێوە شەڕی دوو دەوڵەتانە، بۆ گرتنی خاکە، بە قەولی فارسی بۆ کیشوەرگوشایی‌یە. شەڕێکی جەبهەیی‌یە بە تەرتەشی موتەرزەم و تانک و تۆپ و هەلیکۆپتەر و تەیارە و مووشەکەوە. شەڕی ئێمە شەڕی میللەتێکی بێ‌دەسەڵات و ژێردەستە بۆ وەدەستهێنانی مافەکانی خۆیەتی. ئەوە لەباری ئامانجەوە. لەباری تەبیعەتیشەوە شەڕی ئێمە شەڕێکی پارتیزانی‌یە. کەوابێ ئێمە لەو بارەوە بە تەواوی لێک جوداین.

عەباس کاردۆ: یانی ئەوانەتان بەوان دەگوت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەڵێ زۆر بە سەراحەت. تەنانەت جارێکی نوێنەری قەلادزێ ئێمەیان بانگ کردبوو پێیان گوتبوو ئێمە دەمانەوێ عیدەیەک بە ئیستیلاحی خۆیان لە فورسانەکان بنێرین حەملە بکەنە سەر ئێران لە مەنتەقەی ئالانی، پێمان خۆشە هاوکاریمان بکەن. دوکتور قاسملوو لەسەفەر بوو. ئەمن جێگری سکرتێر بووم، هاتە کن من. ئەمنیش گوتم بچۆ پێیان بڵێ قەلادزێ حەقی نیە ئەساس دەگەڵ دەفتەری

سیاسی بگرێ، دەبێ بەغدا تەماس دەگەڵ من بگرێ، ئێوە بە چ حەقێک پێوەندیی بە ڕێبەرایەتیی حیزبەوە دەکەن؟ مەرحوومی ڕەحیمی بەغدادی بوو. کە چووبۆوە پێی گوتبوون پێیان وا بوو ئێمە دەستبەجێ جێ بەجێی دەکەم. بە بەغدایەیان گوتبوو. نوێنەرمان لە بەغداوەڕا هاتەوە عەینی مەسەلەی گوتە. گوتم پێیان بڵێن پێشمەرگەی حیزبی دێمۆکرات هەرکە شەو داهات هەر چەکدارێک ببینێ ئەگەر دەنگی داو ناوی نەهێنێ نەگوت لێی دەدا. ئێمە ئەو هاوکاری‌یە دەگەڵ ئەوان ناکەین. ئەگەر دێن بە ئەرتەشەوە هێرش دەکەن، دەگەڵ ئەوەش پێمان ناخۆشە، چونکە دەسەڵاتمان نیە پێشمان پێ ناگیرێ. بەڵام قەت ئیجازە نادەین ئەوان بێن بە کۆمەڵدا تێ‌پەڕن و ئەو کارە بکەن. نەک دەگەڵیان ناکەین، لێشیان دەدەین. ئێمە جوابمان کردن. لەپاشان ئەوەیان دەگەڵ سازمانێکی دیکە(موجاهیدین) کرد. موجاهیدین دەگەڵی کردن و عەمەلیاتێکی زۆر نامووەفەقیان کرد. خەڵکیان لێ کوژراو بە ناسەرکەوتوویی گەڕانەوە. یانی حەتتا بۆ یەک مەوریدیش ئیجازەمان نەدا ئێمەو ئەوان پێکەوە شەڕ دژی ئێران بکەین. بەڵام ئێمە لە جەبهەیەکەوە شەڕمان دەکرد، ئەوان لە جەبهەیەکی دیکەوە.

عەباس کاردۆ: بەڵام بیستوومە کەسانێکیان وەک ئەفسەر شتی وا دەگەڵ هێزی ئێمە هاتوونەتە ناوچەو ئیتلاعاتی نیزامی و شتی وایان کۆ کردۆتەوە. ئەوە ڕاستە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بەش بەحاڵی خۆم قەتم حاڵەتی وا نەدیوە.

* دەزانم جەنابت یەک لەو کەم کەسانەی ئێوەی حیزب بووی کە ئاگات لە کەلێن و قوژبنەکانی ئەو پێوەندی‌یانە هەیە. پرسیار ئەوەیە ئایا نموونەی وات پێ شک دێ دەوڵەتی عێراق ڕاستەوخۆ داوای ئەوەتان لێ بکا دژی کوردەکانی باشوور ڕاوەستن و ئێوە ڕەتتان کردبێتەوە؟ ئەگەر هەبووە چۆنتان پاساو بۆ هێناوەتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دوو نموونەم پێشتر بۆ باس کردی. با دوو حادیسەی سەیرت بۆ بگێڕمەوە. هەر بۆخۆم کە سکرتێر نەبووم بەڵام ئەندامی دەفتەری سیاسی بووم. بۆ مەبەستێک چووبووینە سلێمانی لە مەرکەزی موخابەرات دانیشتبووین بەڵام قائید فەیلەقیش لەوێ بوو. باسی وەزعییەتی "بۆڵێ" و هاتوچۆی پێشمەرگەی باشوور بەوێدا هاتە گۆڕێ. ئەمن لەوێ بە سەراحەت گوتم ئێمە دۆستی ئەوانەین. ئێمە خێری ئەوانەمان دەوێ. هاتینە دەرێ و قەرار بوو دوایە بچینە چوارقوڕنەی. کاک غەفووری حەمزەیی ئەو وەختی مەسئوولی پێوەندیی سلێمانی بوو. کە هاتینە دەرێ گوتی ئەرێ ئەتۆ دەزانی دەڵێی چی؟ گوتم بەڵێ بەڵێ خۆ بۆخۆت دەزانی ئەمن مەشرووب ناخۆمەوە مەست بم. زۆر چاک دەزانم دەڵێم چی. ئەوان دەبێ بزانن کە ئێمە دوژمنی کوردی عێراق نین. ئەوانە برای ئێمەن، ئێمە خێری وانمان دەوێ. لەپاشان مەوعیدێک دانرا،

چووینە لەوێ بە هێلی کۆیەدا چووین بۆ چوار قوڕنەی کە مەرکەزی فیرقەی لێ بوو. لەوێ دەستمان کرد بە قسان. قائید فیرقەکە داوای کرد ئێمە نەیەڵین پێشمەرگەی کوردی عێراق بەنێو ئێمەدا بێن. ئەمنیش گوتم جا بۆ ئێمە نەیەڵین؟ ئەو هەموو زرێپۆش و تۆپخانەی ئێوە هەیە با ئەوان نەیەڵن، بۆ ئێمە؟ گوتی باشە مەیەڵن بەنێو خۆتاندا بێن. ئەمن گوتم بەنێو ئێمەشدا بێن ئەوە خاکی وانە، ئەوان حەقیانە بە ئێمە بڵێن لێرە مەبن. ئێمە چۆن بەوان بڵێین لێرەدا مەبن؟. ئەوە خاکی وانە ئێمە چۆنیان پێ بڵێین؟ گوتی یانی ئەگەر بەنێو ئێوەشدا بێن پێیان ناڵێن؟ گوتم نا پێیان ناڵێین. کابرا لە دین دەرچوو. ژەنراڵێک بوو. ئەو نەبوو مێژووی باسم کرد لە تەرەف موخابراتەوە دەگەڵمان بوو. گوتی لەسەرەخۆ لەسەرەخۆ "سیدی القائد". گوتی کورە ئەوە دەڵێ بەنێویشماندا بێن پێیان ناڵێین لێرەدا مەبن. گوتی سیدی القائد لەمێژە قیادەی عێراق ئەو سیاسەتەی حیزبی دێموکرات دەزانێ. بە زانینی ئەو سیاسەتەوە قیادەی عێراق دۆستایەتیی حیزبی دێموکرات دەکا. بناغەی کارەکانمان ئاوا دامەزراندبوو.

جارێکی، دیارە ئەمن ئیدی هەر ئەو جارەم لێ بیستوون کە باسی خراپەی یەکیەتی و مام جەلالیان کردبێ. بە موخەرریبیان ناو برد. گوتم ئێوە کەیفی خۆتانە چۆنیان باس دەکەن بەڵام ئێمە پێمان خۆش نیە گوێمان لەو قسانە بێ. ئەوان دۆستی مەن. گوتی چۆن ئەوان دۆستی ئێوەن؟ گوتم مەعلوومە، ئەوانە برای ئێمەن. گوتم با شتێکی دیکەشت پێ بڵێم. ئەتۆ چۆن بە کەسێک دەڵێی موخەرریب کە دوێنێ "سیناریتی"ی تۆ ماچی دەکرد. ئاخر موزاکەرەیان هەبوو تازە تێک چووبوو. گوتم سبەینێش لەوانەیە یەکتر ماچ کەنەوە. ئەتۆ لەلای خۆت چی پێ دەڵێی بیڵێ، بەڵام ئەگەر لەلای ئێمە وا دەڵێی دەواقیعدا بە ئێمەی دەڵێی. چونکی ئێمە لە ئێران چ دەکەین، ئەوانیش لە عێراق هەر ئەوەی دەکەن. ئیدی جارێکی دیکەم لێ نەبیستەوە بە بێ‌حورمەتی ناویان بەرن. دیارە نەیاندەگوت مام جەلال، بەڵام دەیانگوت جەلال، دەیانگوت ئیتحاد، دەیانگوت مەسعوود یان پارتی. قەت ئیتر لە لای ئێمە بە بێ‌حورمەتی باسی ئەوانیان نەکرد. چونکی هەر لەبەرەتەوە پێمان گوتبوون ئە مشتەریی ئەو قسانەین، نە بە زمانی ئێوە قسان دەکەین، پێمان خۆشە بە زمانی خۆمان قسە بکەین.

* لە جەریانی ڕێککەوتنەکەی ١٩٧٠ی کوردەکان و دەوڵەتی عێراقدا کە ئێوە لە بەغدا بوون، دەوری خۆتان چۆن دەگێڕا و دوو لایەن چ حیسابێکیان بۆ دەکردن؟ تەدی لە کاتی شەڕەهڵایساندەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەختی ئیمزاکردنەکەی ئێمە لە بەغدا نەبووین. پێشتر باسم کرد دوای بەیانی یازدەی ئادار بە ماوەیەکی زۆر دوکتۆر قاسملوو هاتەوە چۆوە ئێمە چووین. لەڕاستیدا چەند مانگێکی پێوە چوو هەتا ئێمە چووینە بەغدا. دیارە بەڕاستی دەورانێکی تەلایی بوو، ئێراتی هەمووان خۆش بوو، هەرچەند دڵیان

لێک ئەمین نەبوو، بەڵام لە هەموو جێیەک ڕابیتەیەکی دۆستانە حاکم بوو. وەکوو دوو حیزبی هاوپەیمان قسەیان دەکرد. تەنانەت دەوەختی شەڕیشدا ئەمن دیتم حیزبی بەعس نامەیەکی نووسیبوو کە دوایە بڵاویان کردەوە، بۆ پارتی دێمۆکراتیان نووسیبوو. نووسیبوویان ئێمە دەزانین ئێوە لەسەر هەموو مەسائیلی عێراق بەچاک و بە خراپ تەئسیرتان هەیە. ئیعتیرافیان بە نەقشی پارتی کردبوو.

ئەوەندەی مەربووت بە ئێمە بوو، هەر لە هەوەڵەوە بناغەکەمان وا دامەزراندبوو. پێوەندیمان دەگەڵ پارتی کە مەعلوومە پێوەندییەکی زۆر کۆن و تاریخی بوو. دەگەڵ واتیش(دەوڵەت) کە پێوەندییەکە تازە بوو، ئەو پێوەندییەمان لەسەر بناغەیەکی باش دامەزراندبوو. دواتریش پێوەندیی دۆستانەمان دەگەڵ هەردووک لایان هەبوو. هەروەها دەگەڵ حیزبی شیوعیی عێراق کە دەتوانین بڵێین تەنیا حیزبی غەیری ئەو دووانە بوو کە زۆر مەترەح بوو. دەگەڵ وانیش هەر پێوەندیی دۆستانەمان هەبوو. یانی هیچ موشکیلێک لەو نێوەدا نەدەهاتە پێش. غەیری ئەو دوو، سێ مەوریدەی کە باس کران. ئەویش قەت نەدەگەیشتە ئەوەی پێوەندیمان دەگەڵ عێراق وای لێ بێ کە مەسەلەی وەدەرمان نێن. جارێکی دیکە شتێک هاتە پێشێ لە شەڕی ئۆکتۆبری ١٩٧٣دا. ئێمە ئەو وەختی ڕادیۆیەکمان هەبوو هەر بەناوی "دەنگی کوردستانی ئێران".

عەباس کاردۆ: ئەوە هەر ئەو ڕادیۆیە بوو کە باست کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر. ئەویان دەنگی ئازادیخوازانی ئێران بوو. ئەمەیان دەنگی کوردستانی ئێران بوو. ئەو ماوەیەکی بەسەرداچوو و لەبەین چوو. ساڵی ٧٣ ئێمە ڕادیۆیەکمان وەڕێ خست هەر بەناوی دەنگی کوردستانی ئێران. ئەوەیان هەر بۆخۆمان بوو. کەسی دیکەمان شەریک نەبوو. بەڵام کە شەڕی ئۆکتۆبر لە بەینی ئیسرائیل و وڵاتانی عەرەبیدا دەستی پێ کرد، عێراق بڕیاریدا کە بە کۆمەگی سووریەوە بچێ. لەبەر ئەوە بڕیاریدا پێوەندییەکانی دەگەڵ ئێران چاک بکاتەوە تا لەپشتەوە لەخۆی ئەمین بێ. هاتن داوایان لە ئێمە کرد کە نابێ لە ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێراندا قسە بە ئێران بڵێین. ئێمە لەپێشدا گوتمان باشە بۆ لەسەر خۆتانی ساببت دەکەن کە ئەو ڕادیۆیە ئێوە وەڕێتان خستوە؟ خۆ ئێمە نالێین لە بەغدایە بڵاو دەبێتەوە. گوتیان بابە هەموو کەس دەزانێ لێرە بڵاو دەبێتەوە ئێوە ئەو ئیمکاناتەتان نیە وەڕێی خەن. بۆیە دەبێ قسە بە ئێران نەڵێن و شتی دیکە بڵێن. ئێمەش گوتمان جا ڕادیۆمان بۆیە دەوێ کە قسە لە دژی دەوڵەتی ئێران بکەین، دەنا بۆچیمانە؟ گوتیان ئەگەر شتی وا بڵاو کەنەوە ڕادیۆیەکە دادەخەین. گوتمان دای خەن. ئیدی وا بوو دایانخست بەڵام ئێمە نەچووینە ژێربار. یانی ئەوەمان قبووڵ نەکرد کە ڕادیۆیەکمان هەبێ ڕۆژەهەڵا ئێرانی قسە بکا بەڵام باسی شای نەکا. هەر شتی وا دەهاتە پێش دەنا موشکیلمان نەبوو.

لەپاشان کە ئێرانی ئەو دەوڵەتە بەرەبەرە دەهات تێک چێتەوە حیزبی دێمۆکرات وەزعو تەشکیلاتێکی یەکجار زۆر باشی هەبوو. ئەوکات یەکێک بوو لەو تەرەفانە کە لە دانانی بەرنامەی ئۆتۆنۆمی‌دا هەموو لا پرسیان پێ‌کرد. پارتیش و دەوڵەتیش و حیزبی شیوعیش. چونکی سێ تەرح ئامادە کران. لە عەینی کاتدا لە ئاخر دیدارەکاندا ـ کە دەڵێن حیزبی دێمۆکراتە دیارە کە دوکتور قاسملوو نوێنەرایەتی‌یەکەی دەکرد و ئێمە لەلاوە بووین ـ بەڵام لە ئاخرین دیداری نێوان نوێنەرایەتی کورد و دەوڵەتی عێراقدا کە مەرحوومی ئیدریس بارزانی سەرۆکی هەیئەتی کورد بوو، دوکتور قاسملوو هەتا ئەو کاتەی سواری هێلیکۆپتێری کرد هەتا بەرەی کاتەوە بۆ کەرکووک هەر دەگەڵی بوو. چونکە زۆر نیگەران بوو کە لەوێ بیگرن یان بی‌گێڕنەوە. دیارە هیچ شتێکی وا دەرنەکەوت کە ئەو نیازیان هەبێ بەڵام ئەوحەقی بوو نیگەران بێ. تەنانەت دواتریش کە ئەو وتووێژانە سەریان نەگرت، هەیئەتێک پێک‌هات لەبارەی کەرکووکەوە کە ڕێگاحەلێک پێشنیار بکا. ئەو هەیئەتە سێ کەسی تێدابوون: یەکێکیان پیاوێک بوو بەناوی "غانم عبدالجلیل" کە بەعسی بوو. نازانم ماوە یان نەماوە. یەکیان خوالێخۆشبوو "خوسرەو توفیق" بوو کەپێشتر ئەندامی حیزبی شیوعی عێراق بوو، دوایە ئەندامی پارتی بوو. هەتا مردیشی نازانم وەک تەشکیلات کاری دەکرد یان نا. بەڵام هەر ئەندامی پارتی بوو. بەڕاستی دڵسۆزێک و تێکۆشەرێکی زۆر گەورە بوو. پیاوێکی زاناش بوو. یەکیشیان دوکتور قاسملوو بوو. ئەو سێیانە بوون. دوو ڕێگا چارەیان پێشنیار کرد بۆ کەرکووک، زۆر جالیب بوو. ئەمن ڕێگا حەللەکانم زۆر بەتەفسیل لەبیر نین باسیان بکەم. یەکێکیانم ڕەنگە کەمێ‌زۆر لەبیر بێ کە ئەوە بوو مەجلیسێکی هاوبەش پێک بێ لە عومەلای کورد بێ و ئەوەندەی لە دەوڵەتی مەرکەزی بێ و بەسەر یەکەوە ئیدارەی کەرکووک بکەن. کە درا بە سەددام حوسێن، چونکە ئەو هەمەکارە بوو گوتبووی: جا ئەوە هەر ئەو قسانەن کە بارزانی دەیانکا. دواتر کە وەزعەکە تێک چوو و بوو بە ناخۆشی و ئیحتیمالی شەڕەکە بە تەواوی بەقەوەت بۆوە، ئێمەش لە نێوخۆماندا ـ کە ئەوە باسێکی دیکەیە ـ هاتینە سەر ئەو باوەڕە کە دوو کەس لە ڕێبەرایەتیی ئێمەو کادرێکی دیکەمان بچینە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە. ئەوانەش یەکیان ئەمن بووم وەک ئەندامی دەفتەری سیاسی، یەکیان کاک مەلا ڕەسووڵی پێشنەماز بوو وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و ڕەحمەتی کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورەش کە وەک کادرێکی پێشکەوتووی حیزب بوو بەڵام لەو کاتەدا ئەندامی ڕێبەری نەبوو. قەرار بوو بچین مەقەڕێک بکەینەوە بۆ ئەوەی بە جۆرێک لە جۆرەکان بەو ئەندامانەمان ڕابگەیێنین کە لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا بوون. لە یەکەم دیداردا کە بوومان لە "قەسرێ" چووینە دیداری مەرحوومی کاک ئیدریس بارزانی، دەگەڵ باسی مەسایلی دیکە کە شتمان زۆر بوو و نامەمان پێ بوون بۆ مەکتەبی سیاسی و بۆ خودی مەلا مستەفای بارزانی کە تەحویلمان دان. لەوێ لێم پرسی گوتم کاک ئیدریس ئەو پڕۆژەیەی ئەو هەیئەتە پێشنیاری کردبوو بۆ موشکیلەی کەرکووک پێت چۆن بوو؟

گوتی جا هەر ئەوەیە کە سەددام دەڵێ. گوتم کاک ئیدریس ئێستێ ئیتر دڵنیام حەڵێکی باش بوو. ڕێگا حەڵێکی ڕەسەت بوو. گوتی بۆ؟ گوتم چونکی سەددام دەڵێ عەینی ئەوەیە بارزانی دەیڵێ. ئەتۆش دەڵێی عەینی ئەوەیە کە سەددام دەیڵێ. مانای ئەوەیە لە بەینی هەردووکیان دایە. بەڵام تازە هەردوولا ڕەتیان کردبۆوە.

دیارە هەم دەوڵەتی عێراق بڕیاری دابوو ئەو شەڕە بکرێتەوە، هەم دەوڵەتی ئێران بڕیاری دابوو. ئەمن جارێکیان دەگەڵ بەرپرسێکی پارتی باسم کرد، گوتی ئێران قەولی هەموو شتێکی پێ داین. جا جارێکی مەسئوولێکیان گوتی: بەچ سیلاحێکمان لێ دەن، بەو سیلاحە لێیان دەدەینەوە. گوتی گوتوومانە تانگتان دەدەینێ. تەیارەتان دەدەینێ، هەموو شتێکتان دەدەینێ. گوتم باشە ئەوان مەسڵەحەتیان لە هەڵایساندنەوەی شەڕەکەدا هەبوو، خۆ ئێوە مەسڵەحەتتان نەبوو. بەهەرحاڵ هەر دووکیان خۆیان ئامادە کردبوو، عێراق دەیویست ئەو دەسکەوتانە بستێنێتەوە کە دەست کورد کەوتبوون بۆ مەتمانەیی زۆر هەبوو. ئێرانیش پێی خۆش بوو ئەو دەسکەوتە لەدەست بچێ بۆیە ئەو کۆمەگەی کرد کە شەڕ ببێتەوە. لەپاشان دەوڵەتی ئێران هەرچی نامەردی بوو کردی. شەڕ لە بادینان بایە موهیماتی بۆ دەناردنە پێنجوێن. لە خانەقین بایە، موهیماتی بۆ دەناردنە حاجی ئۆمەران، هەر بۆ ئەوەی درەنگیان بەدەست بگا. کارەساتێکی موتڵەق بوو.

* مامۆستا باسی ئەوە دەکرا کە جەنابت بوویە هۆی قبووڵ کردنی هێندێک داوای نابەجێی دەوڵەتی عێراق لە حیزبی دیمۆکرات لە سەرەتاکانی دوای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی لە ئێران دا؟ هەڵبەت سەرچاوەی من بۆ ئەوە بیرەوەرییەکانی مامە غەنییە بلووریانە. جەنابت لەو بارەیەوە چی دەڵێی؟ تکایە بەوردی باسی ئەو مەسەلەیە بکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: داستانێک هەیە دەڵێ: خەسەنو خوسێن هەر سێ دوختەرانی موعاویە. خەسەنو خوسێن نین، حەسەنو حوسێنن. سێ نین، دوون. دوختەران نین، پسەرانن. موعاویەش نیەو موعاویەیە. کوڕی ئەویش نین کوڕی عەلین. ئەوش وایە. هەر لەبنیڕا هەمووی درۆو دەلەسەو شتی ساز کراو بوو. ئەمن پێم وایە کاک غەنییش سازی نەکردبوو، چونکە بەڕاستی پیاوێکی ئەوەندە فێڵباز نیە. بۆیان ساز کردبوو. مەسەلەن دەڵێ فڵانکەس لەحاجی ئۆمەرانڕا بە هێلی کۆپتێر چۆتە کەرکووک. ئەمن لە ژیانمدا بە ڕێگای حاجی ئۆمەراندا سەفەری عێراقم نەکردوە، ئەو وەختی لە کوردستانی دیوی خۆمان بووین ئەمن چەند جار سەفەری عێراقم کردوە، بەڵام هیچ جارێکیان بە حاجی ئۆمەراندا نەبووە. زیاتر بەلای قەڵادزێدا بووە، یان ئەگەر هاتبووینە ئەو دیوی لە سلێمانیڕا بووە. لەپاشان قەتم سەفەری کەرکووک بە هێلی کۆپتێر نەکردوە. جارێکی کە مەلا حەسەنی شێوەسەڵی تووشی ئەو حادیسەیە بوو لەبەر ئەوەی دەبوو زوو بگاتە مەرکەزێکی باشتر، لە

ڕانیەڕا سواری هێلی کۆپتێر بووین لەبەر وێ چووینە کەرکووکێ. لە کەرکووکێشڕا دیسان سوار بووینەوە چووینە بەغدایە. بەڵام بڵێین کە لە مەنزڵەڕا دەڕۆم قەت قەت بە هێلی کۆپتێری نەچووم. پاشان ئەمن کە سەفەر بکەم بە هەرچی بێ فەرقی چیە؟ خۆ ئەگەر عەیبێک هەبێ عەیبی کارەکە دەوێدا نیە بە چی چووی.

ئینجا لەبارەی ئەو شتەوە، لە هەموو ژیانمدا ئەمن هیچ شتێکم دەگەڵ هیچ دەوڵەتی دنیایە ئیمزا نەکردوە نەک هەر ئەوە، پاشان ئەوە ئەسڵەن ئەساسی نەبووە. دوو دەلیل بۆ وەی دێنمەوە. یەکیان ئەوە کە ــ جارێکی دیکەش جوابم داوەتەوە ــ گوتم باشە ئەوە هەتا دوکتور قاسملوو سکرتێر بوو ڕەنگە بوو بەوی بڵێن باشە بۆ جێبەجێیان ناکەی؟ دوکتور سەعید سکرتێر بوو دەبێ بەوی بڵێن. بەینێکی کاک مستەفای هیجری سکرتێر بوو بەوی بڵێن. باشە ئاخر ماوەیەکی زۆر لە دەورانی بەعسییاندا ئەمن بۆخۆم سکرتێر بووم. بۆ جارێکی ئەویان گوت ئەوێ فڵانکەس ئەتۆ ئەو شتەت دەگەڵ ئێمە ئیمزا کرد بۆچی جێبەجێت نەکرد؟ لەوەش موهیمتر، دەوڵەتی عێراق ڕووخا. هەرچی سەنەد و بەڵگە هەبوو هەمووی کەوتە دەست خەڵکی. ئەوە بۆ وەدەست نەکەوت؟ لە بنەڕا ئەسڵەن ئەساسی نەبوو. هیچ ڕێککەوتنێک نەبێنی ئێمە و دەوڵەتی عێراقدا نەبوو. تەنانەت بۆ ئەو هاوکارییانەی لە نێوانماندا هەبوون قەت شتی ئیمزاکراومان نەبوو. ئەو شتەش کە باسم کرد گوتم بوو بە مەبنای پێوەندییەکانمان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق، یان حیزبی بەعسی حاکم، ئەوەش هەر ئیمزا نەکراوە.

هیاس گاردۆ: یانی ئەو پێشنیارەشیان پێ نەکردن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر، هەر شتێکی ئاوا نەبوو. وەختێک کە دەوڵەتی ئێران لە پاییزی ١٣٥٨دا پێشنیاری موزاکەرەی کرد، دەوڵەتی عێراق ناردی بۆ لای ئێمە. گوتیان ئێران درۆتان دەگەڵ دەکا. ئێوە سبەینێ چێتان دەوێ دەتاندەنێ. گوتمان نازانین درۆ دەکا یان ڕاست، بەڵام ئێمە شەڕمانە بۆ وەدەستهێنانی مافەکانمان، ئێستا دەوڵەتی ئێران دەڵێ موزاکەرە دەکەم ئێمەش موزاکەرەی خۆمان دەکەین. حەتتا گوتیان ئێوە ئیعلامی خودموختاری بکەن، ئێمە بەڕەسمی ئیعتیرافی پێ دەکەین. گوتمان خودموختاریی کوردستانی ئێران دەبێ دەوڵەتی ئێران ئیعتیرافی پێ بکا نەک ئێوە. بەکەڵکی چی دێ ئەگەر ئێوە ئیعتیرافی پێ بکەن؟ تەنانەت هەر لەو پێوەندییەدا ساڵی ١٩٨٢ بوو سەرەتاکەی کە دەیکردە زستانی ١٣٦٠ی هەتاوی، ئەمن لە بەیرووت بووم چووبوومە سەفارەتی شووڕەوی. دەگەڵ سەفیری شووڕەوی دانیشتم زۆرمان قسە کرد. گوتی ڕەئیتان لەسەر ئیستیقلالی کوردستان چیە؟ گوتم ئێوە ڕەئیتان چیە؟ گوتی ئەمن مەعزوورم. گوتم ئەمنیش مەعزوورم. ئەگەر ئەتۆ کە یەکێک لە دوو ئەبەرقووەتی دنیایەی هیچ نالێی، ئەمن وەک حیزبێکی بێ-

دەسەڵات بۆچی بیڵێم؟ گوتم ئێمە داوای مافی کورد لە چوارچێوەی ئێراندا دەکەین. بەڵێ ئەگەر جامیعەی بەینەلمیلەلی لەپشتمان ڕاوەستێ و بەرپرسیمان بناسێ، ڕەنگە داوای کوردستانی سەربەخۆش گوناح نەبێ. بەڵام ئێمە بە چەند هەزار کلاشینکۆف نە کوردستانی گەورەمان پێ ڕزگار دەکرێ و نە کوردستانی چووکەڵە، کەوابێ خودموختاریی خۆمانمان دەوێ.

* ئەو بەڵگانەی دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس لە عێراق دەست کەوتن دەریان خست کە حیزبی دێمۆکرات لە پێوەندییەکانی خۆی دەگەڵ ئەو حکوومەتەدا بە جۆرێک جووڵاوەتەوە کە تووشی لێپرسینەوەی مێژوو نەبێ. لەو بارەیەوە جەنابت چ هەستێکت هەیە؟ ئەزموونی خۆتان چۆن پێناسە دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەوە بۆ هەموو دێمۆکراتێک جێگای شانازی و سەربەرزییە کە نە بەنووسراو هیچی وامان نووسیوە و نە بەکردەوە هیچ شتێکمان کردووە کە بە زیانی کورد تەواو بێ. تەنانەت کارێکمان نەکردوە بە زیانی هیچ عێراقییەک تەواو بێ. چونکی خۆ موخالیفاتی دەوڵەتی عێراق تەنیا کوردەکان نەبوون. عەرەبەکانیش بەشی زۆریان لە حیزبی جۆراوجۆر دار شەخسیاتی موستەقیل موخالیفی دەوڵەت بوون. ئێمە بە کردەوە بە زمان و بە نووسین هیچ کارێکمان نەکردوە کە بە زیانی هیچ عێراقییەک تەواو بێ. ئەگەر وەک ئەزموونیش تەماشای بکەم، پێم وایە ئەو ئەزموونەی ئێمە نیشانی دەدا، یان دەکرێ ئەو دەرسەی لێ وەربگیرێ کە حیزبێکی سیاسی کورد ئەگەر حەقی موسەلەمی خۆیەتی و تەنانەت پێویستیشە پێوەندیی دەگەڵ دراوسێیەکانی هەبێ، بەڵام ئەگەر بۆخۆی بناغەی کاری خۆی باش داڕێژێ، دەتوانێ سەربەخۆیی و سەربەرزیی خۆی بپارێزێ بێ ئەوەی پێوەندییەکانی دەگەڵ ئەو دراوسێیانە بکەونە مەترسی-یەوە. چونکی پێشتریش ئاشکرا بوو، لەوەشدا ئاشکرا بوو، دواتریش هەر ئاشکرا دەبێ، ئەگەر دەوڵەتی عێراق پێوەندیی دەگەڵ ئێمە دەگرێ لەبەر چاوی کاڵی ئێمە نیە. لەبەر ئەوەیە قازانجی دەوێدا هەیە. ئیختیلاف و ناکۆکیی دەگەڵ ئێران هەیە. ئەو دوژمنی ئێرانە و ئێمەش ناکۆکیمان دەگەڵ دەوڵەتی ئێران هەیە و ئەگەر وەڵامی داخوازەکانمان نەداتەوە ئێمەش دوژمنی دەوڵەتی ئێرانین. وەکی دەڵێن: دوژمنی دوژمنم دۆستمە. کەوابێ ئەو لەبەر مەنافیعی خۆیەتی و ئەگەر ئەمن تۆزکەرییشی نەکەم ئەو مەنافیعەکەی هەر هەیە پێوەندیم دەگەڵ بگرێ. جا کەوایە بۆ وای لێبکەم کە ئەمن ببمە بن دەستی وی. قازانجی وی بە قیمەتی زەرەری میللەتی کورد لە بەشێکی دیکەی کوردستاندا بپارێزم، پێم وایە ئەزموونە گەورەکە ئەوەیە کە حیزبێکی سیاسی دەتوانێ پێوەندییەکانیشی بگرێ، لەو ئەزادانەش کەڵک وەرگرێ و لەعەینی حاڵدا سەربەخۆیی سیاسی و سەربەخۆیی بڕیاردانی خۆشی بپارێزێ. ئەمن نموونەیەکی دیکە دێنمەوە کە بەڕاستی زۆرم پێ-خۆش بوو، پێم مایەی سەربەرزی بوو. "جاناتان ڕاندڵ" ڕۆژنامەنووسی ئەمریکایی دەڵێ: قاسملوو تەنیا

ڕێبەری کورد بوو کە دەیتوانی دەگەڵ هەموو دەوڵەتەکان هەموو تەرەفەکان قسەی خۆی بکاو سەربەخۆیی خۆشی پارێزێ. ئەوە ئەزموونێکی گەورەیە کە دەتوانێ بۆ ئایندەی خۆمان و خەڵکی دیکەش دەرسی لێ وەربگیرێ.

عەباس کارەزۆ: مامۆستا دیارە ئەوە لە ڕاستیدا زیرەکی و درایەتو لەخۆبوردوویی زۆری دەوێ. وا نیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەعلوومە دەبێ لە زۆر شت بگوزەرێ. یانی زۆر کاری وا بووە کە ئێمە کردوومانە لە باری مەناقیعی ماددییەوە، یان قازانجی کاتییەوە زۆرمان زەرەر تێدا کردوو. مەسەلەن لەبیرتانە تەیارەیەک لە ئێو خاکی کوردستانی ئێراندا بە دەستی عێراقییەکان بەربۆوە. تەیارەی ئێرانی بوو لە ناوچەی مەنگوڕایەتی بەربۆوە. شتەکە وابوو کە تەیارەی عێراقی هاتبوون بۆ بۆمبارانو تەیارەی ئێرانیش هاتبوون لەحەوا بوو بە شەڕ، مووشەکو تەیارەیەکی ئێرانی بەربۆوەو خەلەبانەکەی کەوتە دەستی ئێمە. ئەو وەختی دەوڵەتی عێراق دە میلیۆن دیناری دایێ کە ئەو خەلەبانەی بدەینەوە، بە تەیارەی وانیش بەربۆوە، گوتمان ئەگەر لە خاکی خۆتاندا بایە حەقی خۆتان بوو. بەڵام لە خاکی ئێمەدا بەربۆتەوە نای‌دەین. دەگەڵ ئەوەی لە حاڵی شەڕدا بووین، خەلەبانەکەمان دایەوە بە ئێران، زۆر بە سەختی بریندار ببوو، دەرمانمان کرد هەتا هاتەوە سەر حاڵی خۆی لەپاشان دامانەوە بە ئێران. ئە(١٠)میلیۆن دینار ـ کە ئەو وەختی دەی‌کردە سی(٣٠) میلیۆن دۆلارـ مان لە قیس خۆماندا. بەڵام ئەوە سەربەرزییەکی گەورەیە کە سەربەخۆیی خۆت، عیززەتی خۆتو حیزبەکەتو بزووتنەوەکەت دەپارێزێ. حاڵاتی دیکەی ئاواشمان هەبوون کە ڕەنگە ئێستا لەبیرم نەبن.

* ئەنفالو بۆمبارانی شیمیایی هەڵەبجە لەلایەن حکوومەتی بەعسەوە ڕەنگە ئێوەی لەبەر دەم تاقی کردنەوەیەکی مێژوویی‌دا ڕاگرتبێ. دەکرێ لەو بارەیەوە بدوێی؟ هەر لەچێدا هەڵوێستی حیزبی دێمۆکرات ئەوکات چۆن بوو؟ هیچ بەڵگەیەک لە دەستدا ماوە کە هەڵوێستی ئێوە دەربخا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە باری ئەو شتانەوە کە لە عێراق کراون ئێمە دەبێ قبووڵ بکەین نەمانتوانیوە قارەمانبازی بکەین. حیزبی دێمۆکرات نەی‌توانیوە ئەو کارە بکا. مەسەلەن دەوڵەتی عێراق بۆمبارانی بانەی کرد، بۆمبارانی زیندانی دۆڵەتووی کرد، لە سابلاغیی‌دا. لە سەردەشتیی‌دا. لە هەموو ئەو مەوریدانەدا ئێمە بەیاننییەمان دەرکردووە ئەو جەوەکەتەمان بە توندترین شێوە مەحکووم کردوە. گوتوومانە بە دەوڵەتی عێراقیە. ئەمن هەر ئێستا حادیسەیەکم وەبیر هاتەوە. کە لە زیندانی دۆڵەتوویان دابوو، بەیاننامەیەکی زۆر توندمان دەرکرد، ئەو وەختەش ئەمن لە دەفتەری سیاسی نەبووم یانی حوزووریم نەبوو، دوای ماوەیەک ئەمنو دوکتور قاسملوو پێکەوە سەفەری دەرەوەمان کرد. لە کەرکووک نائبی ئیبراهیمیان بۆ دوکتور قاسملوو ساز کردبوو، کە

چووینە ژووری ئیداری مرخابەرات، ئەمن مەسئولیئی وئم هیچیان نەدەناسین بەڵام دوکتۆر قاسملوو دەی‌ناسین. ئەمن ئەوکات بەرپرسی تەبلیغات بووم، کە وەژوور کەوتین دوکتۆر قاسملوو فەرمووی ئەوەی وەزیری ئیعلامی هەیە. مەسئولەکەیان گوتی بانی بەیانی دۆڵەتو ئەوە نووسیویەتی؟ ئەوە ئیستا دانەنیشتووین. گوتم عەمەلیاتی دۆڵەتوو ئەتۆ کردووتە؟ دەقاودەق ئەو کەلیماتەمان لە بەینیدا رەدو بەدەڵ بوون. لەپاشان کە دانیشتین مەوزووعەکە هەڵاییسا. دوکتور قاسملوو گوتی بەیانی دۆڵەتوو ئەمن نووسیومە. نازانم ئەو نووسیبووی یان نا، بەڵام وای گوت. مەعلوومە ئەمن نەم‌نووسیبوو چونکە لەماڵ نەبووم. بەڵام ئەو گوتی ئەمن نووسیومە. چۆن ئەتۆ حەق بە خۆت دەدەی زیندانی من بۆمباران بکەی، زیندانیی من بکوژی، تەنانەت پێشمەرگەم بکوژی، حەقیش بە من نادەی مەحکوومی بکەم؟ حیزبی دێمۆکرات پێوەندیی وا ناناسێ.

بەڵام لە بارەی ئەو عەمەلیاتانە کە لە عێراق دەکران تەواوە کە دەوڵەتی عێراق بە دژی کوردەکانی وێ دەی‌کردن، ئێمە نەمان‌دەتوانی بە ئاشکرا مەحکوومی بکەین و قارەمانبازی بکەین. ئەوە حەقیقەتێکە. بەڵام لە عەینی حاڵدا لە بارەی شیمیابارانی هەڵەبجەوە، موساحەبەی دوکتۆر قاسملووی هەیە لە "کل‌العرب" دا چاپ کرابوو کە دەڵێ لەو بۆمبارانەدا هەم ئێران چەکی شیمیایی بەکار هێناوە هەم عێراق بەکاری هێناوە. با لە بەراتێژدا ئەوەی بڵێم وەختێکی خەبەریان دایێ کە دوکتۆر قاسملوو شەهید بووە. ئێمە لە ماڵی بووین دوکتۆر سەعید لە دوای ناردین چووینە دەفتەری سیاسی. گوتی دوکتۆر قاسملوو لە ئوتریش تیرۆر کراوە. ئەمن گوتم کاری دەوڵەتی عێراقە، چونکی تازە ئەو موساحەبەیەی کردبوو. دوکتۆر سەعید گوتی نا ئەتۆ ئاگات لێ نیە حاڵەتێکی ئاوا بووە و تووڕەیییەکی ئاوا هەبووە، جا ئەو کات گوتم کاری ئێرانی‌یە.

ئەمن دۆستێکم هەبوو لە ڕانیە توورشی بووم. گوتی جا ئەوە کارە دوکتۆر قاسملوو و حیزبی دێمۆکرات کردوویانە؟ گوتم چی بووە؟ گوتی دەڵێ عێراق لە هەڵەبجە چەکی شیمیایی بەکار نەهێناوە. ئەمیش مەجەللەکەم دیبوو. لە زمان دوکتۆر قاسملوویەوە تیتڕێکی زلامی دابوویە کە دوکتۆر قاسملوو دەڵێ عێراق لە هەڵەبجە چەکی شیمیایی بەکار نەهێناوە. بەڵام لە خوارەوە کە قسەکانی بڵاو کردووتەوە عەینی قسەکانی دوکتۆر قاسملووی هاتوون، کە دەڵێ هەم ئێران بەکاری هێناوە، هەم عێراق بەکاری هێناوە. تەنانەت ئیشارەیەوەش دەکا – ئەو وەختی وا بزانم ئەتۆ لە "گەوروەدێ" بووی کە بۆمبارانەکە کرا لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٦٥دا، کە موشەکبارانی کرد و گازی شیمیایی تێدا بوو – باسی ئەوەش دەکا. گوتم کاکە مەجەللەکەی بگرە بی‌خوێنەوە بزانە هەر لەوێدا شتی وای تێدایە؟ بەڵام ئەوە خەبەرنیگارە دەیەوێ ڕۆژنامەکەی بفرۆشێ، ئێستا چووە تیتری وای داوەتێ بڵێم چی.

وەک عەرزم کردی ئێمە بەیانییەمان دەرنەکردوە مەحکوومی بکەین، چونکی پێوەندیمان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هەبووە، ئیحتیاجمان پێی هەبووە. بەڵام جارێک لەجاران نەچووین بڵێین دەوڵەتی عێراق دۆستی کوردە

هیچ، حەتتا ئەمان گوت دۆستی مەشە. زۆر جار برادەرانی کوردی عێراق دەیانگوت ئێران دۆستی کوردە. دەمانگوت بابە بڵێن دۆستی مەیە، مەڵێن دۆستی کوردە. بۆ مەگەر ئێمە کورد نین؟ ئەدی بۆ دەمانکوژێ؟ جا ئێمە کەنگێ گوتمان لەو دنیایەدا ـ خۆ ئەدەبیاتمان هەمووی ماوە ـ کەنگێ گوتمان دەوڵەتی عێراق دۆستی مەیە؟ پێوەندیمان هەبووە، پێوەندیی دۆستانەشمان هەبووە. خۆ ناکرێ پێوەندیت هەبێ، کۆمەگی لێ بخوازی‌و بە ڕێگای ویدا هاتوچۆ بکەی‌و ئەحۆشت لەوێ دەرمان کەی، هەموو ڕۆژێش جنێوی پێ بدەی. بەڵام لەو وەختانەدا کە پێویست بووە بە فاشیستمان ناو بردوە. لەبارەی دۆڵەتوییەوە، لە بارەی بانەوە لانی کەم چونکە نازانم بۆ سەردەشت، بەڵام لەو دووانەدا لەبیرمە کە بە فاشیستمان ناو بردوە.

عەباس کاردۆ: یانی ئەو بارەیەوە دیفاع لە سیاسەتی خۆتان دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ، قبووڵ دەکەم کە حیزبی دێموکرات نەی‌توانیوە هەموو شتێک بڵێ. ئێستا ئەوە قسووڕێکە یان بڵێین ناتەواوی‌یەک مەیە، بەڵام قەت شتێکی وای نەگوتوە خیلافی حەقیقەت بێ. قەتیشی دەوڵەتی عێراق لەسەر ئەو کارانە تەشویق نەکردوەو بە دۆستی ناو نەبردوە.

* وەکی بیستوومە دوای کارەساتی هەڵەبجە ڕێبەریی حیزبو شەخسی دوکتۆر قاسملوو لە داهاتووی پێوەندی‌یەکانی حیزبو دەوڵەتی عێراق تووشی دوودڵی بوون. ئایا ئەوە ڕاستە؟ ئەگەر وایە بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا تووشی دوودڵی نەبوون، بەڵام حیزبی دێموکراتیشو دوکتۆر قاسملووش هەمیشە بەو چاوەیان چاو لێ کردوە کە دوو لایەن مەنافیعی موشتەرەکیان مەیە. ئیدی نابێ وای چاو لێ‌بکەین کە عێراق عاشقی چاوو بۆڕی کوردو حیزبی دێموکراتەو دۆستێکی ستراتیژیکە. شتەکە لەبەر زەروورەت بووە. با قسەیەکی خۆش بگێڕمەوە. ئەو ساڵەی ڕێک‌کەوتنی ئەلجەزایر ڕووی دا، ئەو نیگەرانی‌یە هەبوو کە ئێمە تەحویل بدرێینەوە چونکی ئەو دوو دەوڵەتە ڕێک کەوتبوون. مامۆستا هێمن داستانێکی ساز کردبوو، بەو جۆرە کە دەوڵەتی عێراق هەموو ئێمەی گرتوە، ڕیزی کردووین بۆ بن داری ئێعدام، جا هەرکەسەی قسەیەک دەکا یان هەرکەسەی حەرەکەتێک دەکا. بۆ دوکتۆر قاسملوو ئەوەی دانابوو کە دەڵێ: ئەمن دەمگوت ئەوانە فاشیستن. چونکە بەو دیمەنە تەماشای دەکردن. هەمووی‌یانم لەبیر نیە بەڵام مەسەلەی بۆ کاک حەسەنی ڕەستگار ئەوەی ساز کردبوو کە دەو وەختەدا کە دەی‌بەن بۆ بن داری ئێعدام تەماشا دەکا یەکێک لەسەربازەکان سیغاری بەدەستەوەیە. غاری دەداتێ‌و لە دەستی دەرفێنێ‌و پێش ئەوەی بی‌کوژن دوو مژی توندی لێ‌دەدا. لەو وەختی‌دا کاک حەسەن سیغاری دەکێشا. بۆ منی دانابوو کە لەو کاتی‌دا دەگریم. ئەویش هێمن پێم دەڵێ عەیب ناکەی ئەتۆ بۆ ژیانە خرێنێک دەگری؟ ئەمنیش دەڵێم بابە بۆخۆم ناگریم بۆ ئەو

کەسێکی سوورانە دەگریم بۆخۆی ساز کردبوو کە لێی دەپرسن ئاخرین ئارەزووت چیە بیڵێ. ئەویش برادەرێکمان هەبوو ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو، ئەوی لەپشتەوە ڕاوەستاوە. گورج پیلی دەگری‌و دەی‌هێنێتە پێش خۆی‌و دەڵێ دەپێشدا ئەوی ئیعدام کەن با مەرگی ئەوی ببینم جا دوایە ئەمن ئیعدام کەن.

مەبەستم ئەوەیە کە دوکتۆر قاسملوو بەو چاوە سەیری دەکردن. مەسەلەن دەوڵەتی عێراق چەندین جاری هەوڵ دا کە دوکتۆر قاسملوو لەسەر تەلەڤیزیۆن دەگەڵ سەددام حوسێن دیداریان هەبێ، دیداریشیان زۆر بوون، ڕەنگە دەجار زیاتریان دیدار بووبێ. بەڵام ئەوی قبووڵ نەکرد. دەی گوت ئەمن دەگەڵ سەددام حوسێن لەسەر تەلەڤیزیۆن دانیشم چ جوابی کوردی عێراق بدەمەوە کە ئەنفال دەکری‌و شیمیاباران دەکری. ئەدی ئایە ئیحساساتی ئەو میللەتەی بیبینێ؟ ئایە حورمەتی ئەوی بگری؟ هەربۆیە قەتی قبووڵ نەکرد. کە دیارە دوبارە دەڵێم لەباری سەقافیی کاتیەوە زەرەری بۆ حیزبی دێموکرات زۆر بوو. بەڵام ئەو ستراتیژی‌یە درێژخایەنەی هەمیشە لەبەر چاو دەگرت.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەوە ڕاستە گۆیا تەنیا مەسعوودی ڕەجەوی‌و دوکتۆر قاسملوو دەیانتوانی سەددام حوسێنی ببینن؟ مەبەستم ڕێبەرانی حیزبە ئێرانی‌یەکانە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم. ئەمن ئەوەم خوێندۆتەوە کە وایان گوتوە. بەڵام نازانم کەسی دیکەی دیوە یان نا. دەزانم دوکتۆر قاسملوو زۆر جاری سەددام حوسێن دیوە. مەسعوودی ڕەجەوییش هەم بە نهێنی دیتوویەتی‌و هەم لەسەر تەلەڤیزیۆن پێیەکەوە دەرکەوتوون. بەڵام ئەوە کە هیچ کەسی دیکەی نەدیبێ پێم وایە وا نیە. دەلیلم نیە کێ دیبێ، بەڵام پێم وا نیە وا بێ. چونکە زۆر کەس لە موخالیفینی ئێرانی بە حوزووری دیوە.

عەباس کاردۆ: باشە ئەوی دەتوانین وەک حاڵی لاواز لەسەر ئەوانە حیساب بکەین یان شتێکی سروشتی‌یە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئەوە کە هەر ئەوانەی دیوە ڕەنگە بۆیە بووبێ کە ئەو دوو سازمانە عومدەتر لەوانی دیکە بوون. بەتایبەتی لە نێو کوردەکاندا دوکتۆر قاسملوو بەرجەستەتر بوو. حیزبی دێموکراتیش بەرجەستەتر بووە. ئەمن جارێکی لەو دیدارانەدا کە دوکتۆر قاسملوو دەگەڵ سەددامی هەبوون حزووریم هەبوو. کابرا لەڕێ خۆی ڕۆیشتوە. بەڵام باوەڕت بێ بە ئەدەبەتو ئیحتیرامێکەوە دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو بەرخوردی کردوە وەکوو دەگەڵ ڕێبەرێکی زۆر لەخۆی گەورەتر. یان بڵێین سەرۆکی دەوڵەتێکی زۆر گەورە بووبێ. ئاوای ڕەفتار دەگەڵ دەکرد. بە سەراحەت پێی دەگوت ئەمن زۆرم ئیحتیاج بە نەزەری جەنابت هەیە. پێم‌خۆشە تەحلیلی خۆت لەسەر ئەوزاع بۆ من باس بکەی. تەنانەت ئەگەر وەختی دیکەش شتێکت بەنەزەر گەیشت بۆم

بنێری. بەهەر زمانێک بۆم دەنێری بۆم بنێرە تەرجەمەی دەکەین. زۆر بە ئیحتیرامەوە دەگەڵی دەدوا. وەکوو ڕێبەرێک بیبینێ وا بوو.

* دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران و عێراق، لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە چ داوایەک لە حیزب کرا و حیزب چ وەڵامێکی دایەوە؟ ئایا ڕێبەریی حیزب هیچ ڕێگایەکی دۆزیبۆوە کە ئەگەر هاتوو ساتوسەودای لەسەر کرا تووشی کێشە نەبێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران و عێراق ئەمن لە ڕێبەریدا نەبووم. زۆریشم ئاگا لەو شتانە نیە کە گوزەراون. بەڵام ئەمن پێم وایە دەوڵەتی عێراق داوایەکی غەیری ئەوەی نەبوو کە ناتوانێ ئیجازە بدا لێرەوە هێرش بکرێتە سەرخاکی ئێران. لەو کاتەدا حیزبی دێموکراتی کوردستان هەڵوێستێکی تاریخی گرت. دیارە بەخۆشییەوە ئەو شتە نەهاتە پێشێ. بەڵام ئەو نیگەرانی و ئیحتیماڵە هەبوو کە ئەو دوو دەوڵەتە ڕێک کەون و پێکەوەش لە هەردوو بەشی بزووتنەوەی کورد لە هەردوو پارچەی کوردستان بدەن. بڕیارێک لە کۆمیتەی مەرکەزی دەرچوو کە هەر ناویشی لێنرا "ئیحتیمالاتی ڕۆژی ڕەش" کە ئەوە بڵاو نەبۆوە. ئەویش ئەوە بوو کە ئەگەر شتێکی وا هاتەپێش، ئێمە دەبێ شۆڕشگێڕانە بجووڵێینەوە. نابێ ئەوەی دە تاریخدا ناوی لێنراوە "ئاشبەتاڵ" دووبارە بێتەوە. دەبێ ژن و منداڵ و پیرو پەک کەوتە لە خۆمان دوور خەینەوە و زۆربەیەک لە تێکۆشەرانی حیزبی بە ژمارەیەکی دیاری کراو، بەخۆمان و چەکەکانمانەوە بە یەکجاری بگەڕێینەوە وڵات. لەوێ بێینەوە هەتا یان سەر دەکەوین یا سەر دادەنێین. ئەوە یەکێکە لە لاپەڕە درەوشاوەکانی مێژووی حیزبی دێموکرات کە بەخۆشییەوە ئەو ڕۆژە ڕەشە نەهاتە پێش. چونکی ئەو دووانە هیچ وەختێکی ئەوەندە پێکەوە سەمیمی نەبوون.

بەڵام خۆ دەوەختی دیکەشدا دەوڵەتی عێراق ئەو فشارانەی بۆ دێناین. وەک عەرزم کردی ئیجازەی نەدەدا بەدەستی بەتاڵ بەخاکی وی‌دا بگەڕێینەوە وڵات. لەوێشدا ئیجازەی نەدەدا بەچەکەوە بگەڕێینەوە. چونکە دەگەڵ ئێرانی ڕێک کەوتوو و ئیحتیاجی هەیە. دیارە چارەکەی ئەوەیە کە ڕێک کەوتن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیش هاتە نێوەوە. بەو حاڵەش ئێمە هەر چووینەوە و خەباتی خۆمان هەر درێژە دا. هەتا ساڵی ١٩٩٦ ئێمە پێشمەرگەمان بۆ عەمەلیات دەچۆوە نێوخۆی وڵات.

* حکوومەتی بەعس دەگەڵ ئەوە کە پێوەندیی خۆی دەگەڵ ڕێبەریی حیزب تێک نەدەدا و تەنانەت ڕێزیشی لێدەگرت، کەچی زۆر جار کادر و پێشمەرگەی حیزبی ئازار دەدا و تەنانەت بەبێ هۆ دەی گرتن. هۆی ئەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم ئەمن ئەو مەوریدانەم هێنده لەبەر چاو نین، (مەوریدی وا یەکجار زۆر بوون، هەیاس). بەڵێ جا ڕەنگە عوصلەحن ئەوانە بووبن کە نەیانتاسیون یان بێ موجەوریز هاتوچۆیان کردوە. وەکوو جارەکەی کاک غەفووری حەمزەیی و کاک ئەحمەدی تەختی نازانم داستانەکەت زانیوە یان نا. دەگەڵ ئەوەی کە ناخۆش بوو، داستانەکەی خۆشیشە کە زۆریان لێ دابوو هەر لەو کۆیەی کە ئێستا ئێمە لێی دانیشتووین، شتی وا هەڵ کەوتوە. تەنانەت جارێکی ڕێ کەوت برادەرێکی مەیان ئیعدام کرد. ئەوە دیارە زۆر کۆنە. دوای ساڵی ١٩٧٥ بوو کە ئێمە لە بەغدا بووین. دوای تێکچوونی بزووتنەوەی کورد لە باشوور بوو. برادەرێکی ئێمە کە لەو کۆیەی دادەنیشت بە ناوی "موحەممەد پیرۆمی" بە تۆمەتی ئەوەی کە گۆیا معامەلەی چەک دەکا — بەڕاستی ئەشی دەکرد — گرتیانو ئیعدامیان کرد. یادداشتێکی زۆر توندمان نووسی بەڵام بڵاومان نەکردەوە. زۆرمان ئیعتیراز پێ کرد کەچی هەر جوابیشیان نەدایەوە. شتی وا دێتە گۆڕێ. ئەوە هیچ لە بەینی حیزبێکو دەوڵەتێک‌دا، لەبەینی دەوڵەتانیش‌دا وایە. دەبینی لە سنوورێک پێک‌هەڵپڕژانێک دەبێ بەکیان بەناحەق یەک یان چەند کەس لەوی دیکە دەکوژێ. بەڵام لەسەر ئەوە پێوەندی‌یەکان تێک ناچن. ئێمەش خۆ لە وەزعێک‌دا نەبووین ئەو کەتیا داڵانە لە خۆمان ببەستین.

* حکوومەتی بەعسی عێراق بە هەموو کارو کردەوە خراپەکانی دەرحەق بە خەڵکی ئەو وڵاتەو بەتایبەت کوردەکان، وەک پشتیوانێک بۆ خەباتی خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە حیساب دەهاتە. ڕووخانی ئەو ڕژیمە چ زیانێکی بە حیزبو بزووتنەوەی ئەم بەشەی کوردستان گەیاند؟ ئایا حیزب بۆی بەداخ بوو؟ بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەو تەعبیرە دروست نیە کە بڵێین دەوڵەتی عێراق پشتیوانێکی بزووتنەوەی کوردەی ئێران بووە، چونکی ناتوانێ پشتیوان بێ. بەڵام مەعلوومە هاوکاریی کردوە. پێوەندی‌یان پێکەوە هەبووە. قازانجی هاوبەشیان هەبووە. دوژمنی هاوبەشیان هەبووە. ئەوانە هەموو ڕاستن. ئێمە لە ئاکامی ڕووخانی دەوڵەتی عێراق‌دا ڕەنگە هێندێک زیانی مادییمان پێ گەیبێ. هێندێک زیانی ترانسپۆرتی‌و هاتوچۆمان بۆ ماوەیەکی زۆر پێ گەیشتبێ. بەڵام لەسەریەک مادام ئیرادەی خەڵکی عێراق دەگەڵ ئەوە بوو، ئێمەش دەگەڵ ئیرادەی خەڵکی بووین. ئێمەش ئەو حکوومەتەمان بە دەوڵەتێکی غەددار دەزانی. بە زاڵمـمان دەناسی. چاکی‌یەکەشی ئەوە بوو کە هەر وەک پێشتر باسم کرد جۆرێکمان ڕەفتار نەکردوە کە بە ڕووخانی دەوڵەتی سەددام حوسێن ئیتر عەستی‌و وجوودمان بکەوێتە خەتەرەوە، بەخاتری ئەوەی ئەو دەوڵەتەی تازە دێ تۆڵەی سەددامیش لە ئێمە دەکاتەوە، چونکی هیچ زەمەرێکمان بۆ ئۆپۆزیسیۆنی سەددام نەبووە. بۆیە هیچ وەختێک نیگەران نەبووین ئەگەر سەددام حوسێن بڕووخێ ئێمە بکەوینە مەترسی‌یەوە. بەڵێ لە باری ئیمکاناتی مادی‌و ئیمکاناتی هاتوچۆو موعالەجەی نەخۆش‌و شتی وا‌وە تووشی زیان هاتین. بەڵام دەواقیع‌دا کاری ئێمە

بە ڕووخانی دەوڵەتی سەددام حوسێن ڕاستوەستاوی تەنانەت لەنگیش نەبووە، ڕەنگە عامیلی دیکە بووبێ کە کاری ئێمە کەمایەسی پەیدا بکا، بەڵام ئەگەر بڵێین لەبەر نەمانی دەوڵەتی سەددام کاری ئێمە لەنگ بووە شتێکی وام پێ شک نایە.

* باشە مامۆستا وەک ئاخر پرسیار لەو چوارچێوەیەدا هەرچەند بەجۆرێک باست لێ کردوە. حیزبی دێموکراتی کوردستان هەم پێوەندیی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق خۆش بوو هەم دەگەڵ خەلکی باشووری کوردستان. ڕاگرتنی ئەو بالانسە بڕێک چەتوونە. جەنابت هۆی ئەوە دەچی‌دا دەبینی؟ دیارە نموونەی خۆشت لەبەر چاوە کە خاوەنی دەیان و سەدان دۆستی نزیکی لەو بەشەی کوردستان.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەمەش یەکێک لە لاپەڕە درەوشاوەکانی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانە. ئەندامان و ڕێبەرانی ئەم حیزبە دەتوانن بە سەربەرزی‌یەوە یادی بکەنەوە. ئەتۆ هەر باسی لایەنێکت کرد، ئەمن باسی دوو لایەن دەکەم. هەر لە یەک کاتدا ئێمە پێوەندیی دۆستانەو برایانەمان دەگەڵ کوردەکانی عێراق هەبوو، دەگەڵ دەوڵەتی عێراقیش پێوەندیمان هەبوو کە ئەویش هەر پێوەندیی دۆستانەیە خۆ دوژمنانە نیە. ئەو دووانەش پێکەوە دەشەڕدا بوون، بەڵام سەداقەت و دروستکاریی ئێمە دە پێوەندی‌یەکانمان دا – بناغە قایمەکەش کە هەر لەمەی‌ڕا دانرابوو – وای کردبوو کە ئەگەریش تۆمەتمان لێ بدرێ چونکە دەوڵەتی عێراق تۆمەتی لێ دەداین، بەڵام شتێکیان بە دەستەوە نەبوو کە بڵێن ها ئەوەتان کرد، دیارە دەوڵەت هەمیشە تۆمەتی لێ دەداین کە کار بۆ کوردەکان دەکەین. خۆ ناکرێ ئەتۆ لە میللەتێک بی بەڵام هاوکاریی نەکەی. لەپاشان کوردەکان پێم وایە هەر ئەو وەختی باوەڕیان پێ دەکردین کە ئێمە لە پێوەندیمان دەگەڵ دەوڵەتی عێراقدا کارێک ناکەین کە زیان بە کورد بگەیەنێ. جاروبار ئەوانیش تۆمەتیان بۆ هەڵدەبەستین و تەنانەت بە ناحەق بە بەعسییشیان ناو دەبردین. ئەوە وەکوو گلەیی‌یەک بێ لەسەریان، بەڵام ئەوانیش هیچ دەلیلێکیان بەدەستەوە نەبووە باسی بکەن. لەبەر ئەوە ئەگەر بە پێچەوانەی مەیلی خۆشیان بووبێ مەجبوور بوون قەبووڵ بکەن کە ئێمە حیزبێکین لەو بێڕەدا سەربەرزانە ڕەفتار دەکەین.

بەڵام لایەنێکی دیکەی ئەوە بوو کە بۆ ماوەیەکی زۆر ئێمە کەوتبووینە نێوان دوو بەرداشی دیکەوە. شەڕی جێگای داخی نێوان دوو حیزبی سەرەکیی کوردستانی عێراق. ئێمە دۆستی هەردوو لایان بووین. لە مەنتەقەی ژێر دەسەڵاتی هەردوو لادا حزوورمان هەبوو. هاتوچۆی هەردوو لامان دەکرد. ئەو دووانەش لە شەڕێکی زۆرخراپ و زۆر خوێناوی و زۆر بێ‌بەرهەمی‌یانەدا بوون. ئەوە هونەرێکی تێدا بوو کە ئەوەندە بە سەداقەتەوە ڕەفتارمان کرد کە هیچیان نەیانتوانی ئێمە موتەهەم بکەن کە لایەنێک بۆ لایەنێکی دیکە وەلا دەنێین، ئەگەریش لەنێو خۆیاندا یە خەیاڵیاندا هاتبێ وا بڵێن. ئەوەندەی بۆمان کرابا هەوڵی ئەوەمان دەدا ئەو دووانە

پێکەوە دۆست بێو شەڕەکەیان تەواو بکەن. بەڵام بە سەراحەت پێمان دەگوتن ئێمە لەو شەڕەدا تەرەف نیین. هەتا جارێک تاوانی ئەویان خستبووە پاڵ کە چەکی موجیساتمان داوە بە یەکیەتی نیشتمانی. ئەمن چووبوومە سەردانی کاک مەسعوود بارزانی، لەوێ باسەکە هەڵایسا. ڕووحی شادبێ "ئەرفەسۆ حەریری" باسی کرد. هەرچەند خوا هەڵناگرێ تاوای باس کرد. گوتی گوتوویانە حیزبی دێمۆکرات تەقەمەنی بۆ یەکیەتی ناردووە. ئەمن گوتوومە درۆیە. گوتم کاک فەرەنسۆ با ئەو قسانە بەس بن. ئێمە ئەوە لێرە دانیشتووین. کاک مەسعوود دانیشتووە، ئەگەر کاک مەسعوود داوای پێنج فیشەکاتم لێبکا بۆ ئەو شەڕەی دەڵێم نا. مام جەلالیش لە سەفەری بوو گوتم ئەگەر ئەویش لەوێڕا نامە بنووسێ داوای پێنج فیشەک بکا دەڵێم نابێ. چونکی ئێمە لەو شەڕە بێزارین، ئاماتەوێ ئیدامەی هەبێ. کۆمەگ بە درێژەی ئەو شەڕە ناکەین. دیارە خوا هەڵناگرێ گوتی خۆ لە کن من ئەو گوتوە دەنا جوابم دەدایەوە. یانی مەبەست ئەوەیە سەداقەت لە پێوەندی‌یەکانداو زەرافەت لە هەڵسوکەوتەدا توانیویەتی لەنێو ئەو ناوەدا ئێمە بپارێزێ بێ ئەوەی بە ناوی هیچ لایەکیان بسرووتێین.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا دەوڵەتی عێراق تەشویقی نەدەکردن بە قازانجی لایەنێک بجووڵێنەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەوڵەتی عێراق ئەوەی پێخۆش بوو، بەڵام زۆری ئیجازە بەخۆی نەدەدا باسی بکا. چونکە بناغەکەمان وا دارشتبوو. چونکە دەیزانی هێندە کەللەڕەقین شتی وا قبووڵ ناکەین. یانی دەوڵـــەتی عیراق زوو تێگەیشت کە حیزبی دێمۆکرات ئەوە نیە ئەو داوایەی لێبکا. مەسەلەن لە کن من پێشنیاریان کردوە ـ دەقیق ئادرەس نادەم ـ کە فڵانە موخالیفی دەوڵەتی عێراق ـ لە ئەفسەرانی ئەرتەش ـ وا بکەن تیرۆر بکرێ. هەر لە خۆمیان داوا کردوە. گوتم نە کاری ئێمەیە، نە بە ئێمە دەکرێ و قەت حیسابی شتی ئاوا لەسەر ئێمە مەکەن. تێم گەیاندن کە ناتوانن بۆ تیرۆری موخالیفانی خۆیان لەسەر ئێمە حیساب بکەن. گوتم ئێمە دوژمنانی خۆمان تیرۆر ناکەین تا دوژمنانی ئێوە تیرۆر بکەین.

کومیتەی ئینقیلابیی ح.د.ک

عەباس کارەزی: دەگەڕێمەوە سەر ڕووداوە ناوخۆیی‌یەکانی حیزب و داوات لێ دەکەم لە بارەی چۆنیەتی دروست بوونی "کۆمیتەی شۆڕشگێڕ" و سەرەتاکانی هەڵگیرسانی شەڕی چەکداریی ساڵەکانی ٤٧-٤٦ بۆمان بدوێی. دیارە دەزانم لەو بارەیەوە شتی جۆراوجۆر باس کراوە و کەمتاکورتێک ئەو ڕووداوە لە مێژوودا تۆمار بووە. بەڵام ڕەنگە ئێستاش زۆر شت هەبن کە باس نەکرابن، بۆ وێنە داخوا ئەو کۆمیتەیە لەسەر ڕەزایەتی زۆربەی ئەندامانی باڵی موخالیفی ئەحمەد تۆفیق دروست بوو یان بڕیاری چەند کەسێکی لەگیانبڕاو بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە کە بزووتنەوەکە چۆن دروست بوو باسێکە، ئەوە کە کۆمیتەی شۆڕشگێڕ چۆن دروست بوو باسێکی دیکەیە. چونکی ئەو دووانە هاوکات نین. با دەپێشدا ئەو ڕاستی‌یە بڵێم کە ئەمن ڕاستە دەگەڵیان دەپێوەندیدا بووم بەڵام بەشێک لەوان نەبووم، ڕەنگە ئەوەی ئەمن دەیزانم بۆ قەزاوەت کردن لەسەر ئەو داستانە کافی نەبێ. بەڵام ئەوەی کە ئەمن لەبیرمە هەر لە سەرەتاوە کە بزووتنەوەی کورد لە باشــوور هەڵ-گیرسا، ئەوەی کە لە مێژوودا بە "شۆڕشی ئەیلوول" ناسراوە، کوردەکانی ئێرانیش ئەو سەودایەیان لەسەریدا هەبوو کە لەوێش کارێکی ئاوا بکەن. تەنانەت لە نێو ڕێبەران یان بڵێین کادرە بەرجەستەکانی حیزبدا کە لە زیندان بوون ئەو باسە هاتبووە گۆڕێ. بەڵام هەموو ئەوانەی پێیان دەڵێین "عەرفەلای قەوم" لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە ناکرێ لە دوو بەشی کوردستاندا هاوکات بزووتنەوەی چەکدارانە هەبێ. چونکە ئەو وەختی دوو دەوڵەتەکەش یەک دەگرن. هەر بۆیە ئێستا کە لە باشوور شتێکی ئاوا هەیە حەق نیە لە ڕۆژهەڵات وەڕێ بخرێ. لە حدوودی شەش مانگ هەتا ساڵێک پێش بزووتنەوەی ساڵەکانی چلوشەش‌چلوحەوتەوە لە نێو هێندێک لە کادرو پێشمەرگەکانی حیزبدا بەتایبەتی ئەوانەی لە باشــوور دەژیان ئەو بۆچوونە دەستی پێ کردبوو کە لەنێو خۆی وڵاتیش شۆڕشی چەکداری هەڵ گیرسێ. دیارە کە دەهاتنەوە نێو خۆی وڵاتیش قسەیان لەسەر دەکرد و کاریان لەسەر دەکرد کە دێینەوە شۆڕش دەکەین و شتی وا. ئەمن زۆر بەداخم کە سەنەدێکی زۆر باشم لەو بارەیەوە لەدەست چوو. ئەویش نامەیەکی شەهید مەلا ئاوارە بوو. شەهید مەلا ئاوارە لە زیمنی ئەو نامانەدا کە دەی‌نووسین، بۆ منی نووسیبوو کە حەتمەن دەزانی ئەوە ماوەیەکە مقۆمقۆی خەباتی چەکدارانە داکەوتووە. شۆڕشی چەکدارانە بەبێ چەک، شۆڕشی چەکدارانە بەبێ تەشکیلات، شۆڕشی چەکدارانە بەبێ ئامادەیی، شۆڕشی چەکدارانە بەبێ پشتی جەبهە، فکرێکی خەتەرناکە و داوات لێ

دەکەم ئەوەندی دەنگت دەڕوا بەرپەرەکانی دەگەڵ ئەو فکرە بکەی. بەهەرحاڵ ئەو فکرە لە نێو بەشێک لە بەدەنەی حیزبو تەنانەت عەناسیرێک لە ئەندامانی ڕێبەریشدا هەبوو. دیارە بەشی زۆری ئەوانەی ئەو فکریان هەبوو لە ڕێبەری دوور بوونو موخالیفی خەتی ڕێبەریی کۆنگرەی دوو بوون یان هەر وەک باست کرد موخالیفی خەتی عەبدوڵلای ئیسحاقی بوون. لەپاشان شتێکی ئاوا ڕووی دا کە خەبەر بە خوالێخۆشبوو مەلا مستەفای بارزانی دەگا کە "قاپق" کاک سولەیمانی موعینی چووە دەگەڵ ئامیر لیوا یان قائید فیرقە ـ بەهەر حاڵ فەرماندەیەکی گەورەی سوپای عێراق ـ لە ڕانیە پێوەندیی گرتووە داوای چەکوچۆڵی لێ کردووە بۆ وەڕێخستنی بزووتنەوەی چەکدارانە. کە ئەوە دەبیسێ مەلا مستەفا داوا دەکا کە کاک سولەیمان بچێتە لای. ڕاستیەکەی هەرچەند دوای ئەویش ئەمن چەند جارم سولەیمانی موعینی دیتەوە بەڵام قەتم ئەو پرسیارە لێ نەکرد کە داخوا ئەو قسەیە ڕاست بوو یان نا.

بەهەر حاڵ لەبەر ئەوەی کاک سولەیمان یان هەر نەچووە بۆ لای فەرماندەو یان ئەگەر چووە کارێکی نەکردووە بە دژایەتیی بزووتنەوەی کوردستانی عێراق بێ، دەچێ بۆ لای بارزانی. دەچێ کە بڕوا بۆلای سەرکردایەتیی بارزانی کە بزانێ چییان دەوێ، لە ڕێگایە میوانی هێندێک لە دۆستانی دەبێ. چونکە ئەو وەختی سەفەر زیاتر هەر بەپێیان بوو. ئەو دۆستانە کە دیارە لە هاوڕێیانی حیزبی شیوعی دەبن، پێی دەڵێن بابە بۆیان تێ چاندووی. ئەگەر بچیە کن مەلا مستەفای، دەت گرێ هیچ، مەترسیی ئەوەش هەیە بتدەنەوە بە ئێران. بۆیە ئامۆژگاریت دەکەین کە نەچی. ئیدی کاک سولەیمان کە ئەوەی دەبیسێ ناچێتە وێ و بە ڕێگایەشدا نا ، بە خەتی سنووریی نێوان هەردوو بەشی کوردستاندا دەگەڕێتەوە بۆلای سونێ کە مەقەڕیان لەوێ بوو. لە عەینی حاڵدا خەبەر دەدا کە حاڵو قەزیەیەکی ئاوا هەیە ئەمن دەڕۆم بۆ ئەو دیوی و ئێوەش وریای خۆتان بن. ئەو بەشەی ئێستا باسی دەکەم ڕاستەوخۆ بۆ منیان گێڕاوەتەوە. هێندێک لە برادەرانی وەک کاک حەمەدەمینی سیراجی و ئەوانە بۆ منیان گێڕایەوە. هەر لەو سەروبەندەدا ڕۆژێکیان تەماشا دەکەن کۆمەڵێکی زۆر پێشمەرگەی پارتی دێن بۆ سونێ و لەوێڕا وەڕێ دەکەون بۆ "گەڵوەرز" کە مەقەڕەکەی ئێمە لەوێ بوو. ئەوانیش کە لەسەر هەست دەبن فکری ئەوە دەکەن کە ڕەنگە بۆ گرتنی وان بێن. هەربۆیە هەموویان تفەنگەکانیان هەڵدەگرنو دەڕۆن بۆ شاخی پشتەوەی مەقەڕ. یەک دوو پێشمەرگە لەوێ بەجێ دێڵن دەڵێن ئەگەر ئەهاتن ئەوە چاومان لە وڵاتییەو دەگەڕێینەوە. ئەگەر هاتنو کاریان بەمە نەبوو خەبەرمان بدەن ئەوە دێینەوە. ئەگەر بۆ گرتنی ئێمەش هاتبوونو ویستیان مەقەڕەکەی تێکەوە پێچن، ئەو وەختی ئیدی ئێمە نایەینەوە.

دیارە پێشمەرگەکان کە دێن لەوێ بنکەکەی بە هەموو شتێکەوە تێکەوە دەپێچن. هەر بۆ تەکمیلی شتەکە بڵێم لە ئاخریدا پاش چەندین ساڵ لە تەواوی پەلگەو مەدارێکێک کە لەو مەقەڕە بووبێ کەمێکی، لە

هەموو شتێک تەنیا سێ شت درابووە بە ئێمە، یەکیان تەنیا یەک کتێب بوو کە لەسەر بزووتنەوەی بارزان نووسرابوو، لەبیرم نییە بە عەرەبی بوو، یان بە کوردی. هەمووی هەر یەک کتێب بوو، دوو "تایپ"یشیان دابووەوە کە هێنابوویان لێرەولەوێ فڕێ دابوون یەک دوگمەشیان کاری نەدەکرد، دەزگایەکی "پۆلیکۆپی" یان بەقەولی ئێرە "ڕۆنیۆ"ش کە ئەویش هەر کاری نەکرد. ئیدی ئێمە هیچی دیکەمان وەگیر نەکەوتەوە. ئەو چەند پێشمەرگەیەی لەوێ مابوونەوە کە چاپەرو شتی ئاوا بوون گرتبوویانن بەڵام دوایە بەریان دابوون. ئەواتی دیکە کە ڕەشاشی کەوتبوون هاتنەوە ئێران. ئیدی نازانم چۆنیان یەکتر گرتبۆوە. ئەو لەڕاستیدا یەکەم شەوی دوای ڕێک کەوتنەومان بوو. هاتنە ئەو دێیەی ئەمنی لێ بووم واتە "هەڵوێ". هەموویان وەسەر یەک کەوتبوونەوە. شەوێ سەعات دەوری سێ و نەوانە بوو کە نامەیەکیان بۆ من نووسیبوو، گوتبوویان نان و پێخۆرمان بۆ بنێرە و سەعات ئەوەندەش وەرە بۆ لامان ئێمە لە فڵان شوێنین. ئەمنیش هەستام یەک دوو کەس لە خەڵکی دێیەکەی کە هەموو خەڵکی زۆر باش بوون هەستانین. خەڵکەکە هەموویان هەر جێگای ئیتمینان بوون، ئێستا حیزبی بوون یان نەبوون گرینگ نیە. وەتێو دێم خستن و نان و پێخۆر و قەند و چایەکی زۆریان بۆ پەیدا کردن. چونکی نازانم زیاتر بوون یان نا، ئەوەندە دەزانم لە پەنجا نەفەر کەمتر نەبوون. بەڵام نان و پێخۆری کامیلیان بۆ ناردن و بەیانییش ئەمن هەستام، بێ ئەوەی خۆم گورگە بکەم چووم بۆ لایان. لەوێ کەوتینە قسە کردن کە زیاتر موخاتەبەکە کاک سولەیمانی موعینی بوو.

ئەمن لێم پرسی گوتم مەسەلە چیە کە ئاوا هاتوونەوە؟ چونکی هەر وەخت دەهاتنەوە یان کاک سولەیمان بوو یەتەنێ، یان مەلا ئاوارە بوو یان یەک دوویەک بوون، یانی ئاوا بە جەمع قەت نەبوون. باسی کرد گوتی ئێمە لە کوردستانی عێراق جێگامان پێ لێژ بووە، بۆیە هاتووینەوە. ئەمنیش کە ئەو سابیقە زیهنییەم لە ئەزمانی مەلا ئاوارەی هەبوو. گوتم وەختێ کارێکی وا نیە، مەلا ئاوارەشیان دەگەڵ بوو. گوتم بگەڕێنەوە بچنەوە لای مەلا مستەفا مەسەلەکە لەوێ حەل بکەن. گوتی ناوێرم، متمانەی پێ ناکەم، لە باشترین حاڵەت-دا دەمان کوژێ، دەنا تەحویلی ئێرانمان دەداتەوە. ئەوە ڕەئیی وی بوو. گوتم بچنە نێو دەوڵەتی عێراق. گوتی خەڵک پێمان دەڵێن جاش. گوتم باشە بچن بۆ لای جەلالییەکان. زۆر بە سەراحەت گوتی بەخائینیان دەزانم، زۆر موخالیفیان بوو. گوتم باشە هەر دەمێننەوە؟ چ دەکەن ئەگەر وابێ؟ گوتی هاتووینەوە وڵاتی خۆمان و لە نێو میللەتی خۆمان دەمێنین تا دەکوژرێین. ئەمن بە سەراحەت پێم گوتن ئێستا کە هەر دەمێننەوە، دەبێ کاری نیزامی بکەن. گوتم ئەگەر عەمەلیاتی چەکداری بکەن خەڵکیکتان ڕێ هەڵدەبووسکێ. نی وا هەیە چەکی هەبوو ڕەگەڵ دەکەوێ. نی وا هەیە چەک پەیدا دەکا. بەڵام ئەگەر ئەوە نەبێ شەوێ بێوە وەتێو دێ بکەون نانی لێ وەربگرن، پێخۆری لێ وەربگرن و زەحمەتی دەدەن. بەیانی ژاندارمە دێ، وەرگیان دەتێلێ هیچ، لێیان دەدا، دەیانگرێ و خەڵکەکەتان لێ بێزار دەکا. خەڵکەکە ئەحەمموڵی ئەوەی ناکەن. بەمەعەست

پێی گوتی ئێمە بڕیارێکی وامان نییە. ئەگەر بڕیاری واش بدەین، ئێستێ بۆ دەستپێکردنی خەباتی چەکدارانە وەختێکی باش نییە ، ئەوە ئاخری بەهارێ بوو. جۆزەردان بوو نازانم چەندی جۆزەردانێ بوو. گوتی چونکی ڕۆژ درێژن و شەو کورتن. کە تووشی شەڕێ دەبی ڕۆژت لێ ئاوا نابێ و دوژمن دەتوانێ هێزی دنیایەت لەسەر کۆ کاتەوە. بەڵام پاییزێ ڕۆژ کورتن. ئەگەر دەرگیریش بووی چەند سەعاتێک شەڕ دەکەی و دوایە خۆت دەرباز دەکەی، شەوێکی دوورو درێژە خۆت دەگەیەنیە جێگایەک. جا لەبیرمە ماوەیەکی زۆر پێوە خوا کەوتینە پاییزێ جارێ هیچ نەبوو. کاغەزێکی دیکەم بۆ کاک سولەیمانی نووسی، نووسیم هیچ باس نییە. ئێستاش هەر ڕۆژ درێژن؟ دیارە نامەیەکی بۆ نووسیبووم کە هێندێک شتی تێدا گونجاندبوون نیشانەی گۆڕانی ڕەئیی وی لەسەر بارزانی بوون. پێشتر عەجایب شێفتەی شەخسیەتی بارزانی بوو. بەڵام ئەوجار کە ئەوە ڕووی دابوو، بە کەلیماتێکی بێ حورمەتەوە باسی بارزانیی دەکرد. ئەمنیش موخالەفەتم دەکرد. جا لە نامەکەی‌دا ئیشارەم پێ کردبوو کە ئەتۆ زۆر جاران ناوات دەگوت و ئێستا ئاوا دەڵێی. چونکی هەر لە نامەکەی‌دا کە بۆمتی نووسیبوو هێندێک شتی وای باس کردبوون و مەلا مستەفای بە ناوێک ناو بردبوو کە جوان نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو ماوە دوورودرێژەی کە دەفەرمووی هەتا پاییزێ هەر لە مەنتەقەدا بوون و حەملەشیان بۆ نەکرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ هەر لە مەنتەقەدا بوون. دەواقیعدا بەشی هەرە زۆری حەملە نیزامی‌یەکە کەوتەساڵی ٤٧. ئەو ساڵەی زۆر کەم شەڕ کرا. لە ساڵی ٤٦دا تەنیا حاڵەت ئەوەندەی لەبیرم بێ کە ڕووی دا، شەهید بوونی مەلا مەحموودی زەنگەنە بوو. کە ئەویش هەر وەک گوتم عەمەلیاتی نیزامی بەو شێوەیە نەبوو. شەڕی "سپی‌سەنگ"یش ئەو ساڵەی بوو. دەنا باقی عەمەلیاتەکان هەمووی لەساڵی ٤٧دا بوون. ژاندارم بە دوایانەوە بوون بەڵام دەرگیر نەبوون. عەدەزم کردی پێشتر ئەو کابرا ئەفسەرە گوتی هەر وەخت بمانەوێ پەلاماری سولەیمانی موعینی بدەین دەتوانین. جا ئەوان زۆریان بێ ئیحتیاتی دەکرد. مەسەلەن دەچوون بە نۆبڕی تیوەرزیە لە سەربانی ڕادەوەستان. تەنانەت لە دێیەکی شایی ببوو، چووبوونە دەشایی‌یەوە. یانی شتی ئاوایان دەکرد.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا بەو حیسابە بۆخۆشت کە ٤٦ی قاچاغ بووی وا نییە؟ کەوابوو بۆ شەڕەکەی کە دەبێتە ٤٧ تۆ لەوێ نەبووی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر لەوێ نەبووم. ئەمن بەینی پاییز و زستانێ ڕۆیشتم. ئەوە لەسەر چۆنیەتیی هەڵگیرسانی شەڕی چەکداری بوو. بەڵام کۆمیتەی ئینقیلابی ـ دیارە هەر بە ناوی کۆمیتەی ئینقیلابیی

حیزبی دێمۆکرات دروست بوو، ئێمە دوایە کردمانە کۆمیتەی شۆڕشگێڕ ـ ئەوە لە ساڵی ١٣٤٦ دا لەنێو خۆی کوردستانی ئێران بوو. ئەوانە کۆنفرانسیان گرت و کۆمیتەی ئینقیلابییشیان دەرێدا هەڵبژارد. حەتتا وەختی خۆی کە ئێمە کۆنفرانسی سێ و کۆنگرەی سێمان گرت، بەتایبەتی لە کۆنگرەی سێ دا، ئێمە ئیختیلافێکی زۆرمان هەبوو لە نێو ئەو بەشانەی حیزبدا کە وەسەر یەک کەوتبوونەوە. دەواقیعدا سێ دەستە بوون:

کاک دوکتور قاسملوو و کاک کەریمی حیسامی کە لە دەرەوە بوون لایەک بوون. هەرچەند لە باری فکرییەوە نیزیکی لە بەینی واند بەشی دووهەمدا هەبوو کە کاک حەمەدەمینی سیراجی و یووسفی ڕیزوانی بوون. بەڵام کاک حەمەدەمینیش دەگەڵ بەشێک لەو کەسانە کە پێشتر لە بزووتنەوەکەدا دەگەڵی بوون و بەشێکی دیکەش کە لەوێدا بەشدار نەبوون بەڵام لە کوردستانی عێراق بوون بەشێک بوون. بەشەکەی دیکەش ئێمە بووین کە لەو ماوەیەدا دە کۆمیتەی مەرکەزیدا بووین و دەگەڵ کۆمیتەی ئینقیلابییشدا نەبووین. هێندێک لە ئێمە لە کۆنفرانسی دوودا بووین بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ئەو سێ کەسەمان بووین وەکی پێشتر باسم کرد. ئەوانە کە لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەی کوردستانی عێراقدا بووین هەموو وەسەریەک کەوتبوونەوە و لە کۆنفرانسەدا بەشدار بووین. ئەفەرەکانی ئەو سێ دەستەیە بەرچاوترینیان [illegible]

بەشدارانی خەباتی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦ و ٤٧ گرتوویانە، یان ئەو کۆنفرانسە کە کۆمیتەی ناوەندی پێکی هێناوە. سەرەنجام قەبووڵ کرا کە ئەوەی وەک کۆنفرانسی دووی حیزب دەناسرێ ئەوەیە کە ئێمە گرتوومانە. بۆیە لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێهەمدا ناوێک لە کۆنفرانسی دوو کە ئەوان گرتیوویان نەهاتوە. دیارە هەرخودی بزووتنەوەکەش کێشەیەکی یەکجار زۆری لەسەر بوو. لەنێو خۆماندا دەعوایەکی زۆرمان لەسەر دوو شتی ئەساسی هەبوو. نێ کۆنفرانسیش هەر کێشەی لەسەر بوو، بەڵام دوو شتە ئەساسییەکە ئەمانە بوون:

ژمارەیەک ئەو حەرەکەتەی ٤٧ - ٤٦یان بە سەرپێچی و یاخیبوون تەنانەت بە خەیانەتیش ناو دەبرد.

خەلیل گاردۆ: سەردەستەی ئەوانە کێ بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زیاتر کاک ئەمیرو ئەوانە بوون. ئەوانە کە لە کۆمیتەی ناوەندیی پێشوودا بوون، عیددیەک تەجلیلیان لەو خەباتە دەکرد. کاک دوکتۆر قاسملوو، کاک کەریمو کاک حەمەدەمینیش لەو بەشەدا بوون. ئەوانە کە هەر لە هەوەڵەوە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ دەگەڵی بوون. دیارە ژمارەیەکیش لە خاریجی کۆنگرەی یان بڵێین لە خاریجی کۆمیتەی ناوەندی کە دەگەڵ جەرەیانەکە بوون. بەشێکی دیکەشمان هەبوون کە ئەمن بۆخۆم لەوانە بووم کە دەگەڵ بزووتنەوەکە نەبووم بەڵام ئێستا ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بووم. ئەوانە دەکرێ بڵێی لە نێوەڕاستەدا بووین، وەک کاک حەسەنی ڕەستگارو هێمنی ڕەحمەتیو ئەمن. بەڵام لەسەر یەک ئەو دوو بەشەی دیکە لە موقابیل یەکدا ڕاوەستابوون.

دووەم شت، مەسەلەی کۆنگرەی دووهەم بوو. تەنانەت ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی کە بۆ کۆنگرەی سێهەم نووسرابوو ، ناو نرابوو ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی دووهەمی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان. لە دەفتەری سیاسی ئەمن هەبووم کە موخالیفی ئەوە بووم، چونکی دەفتەری سیاسی برێتی بوو لە: دوکتۆرو، کاک کەریمی حیسامی، کاک حەمەدەمینی سیراجی، مامۆستا هێمنو من. ئەو سێ‌یانەی پێشوو یەک دەنگ بوون. مامۆستا هێمنیش لە باری شێعرییەوە هەرچەندی بڵێی شاعیری چاک بوو، بەڵام لە باری سیاسییەوە وا نەبوو. بە تایبەتی وەختێکی دوکتۆر قاسملوو شتێکی گوتبا نەک بڵێم گوێ‌لەمستی دوکتۆری بێ بەڵام چونکە مەرکەزییەتو ئیستیدلالی بەتووەتی هەبوو تەوێش دەگەڵی کەوتبوو. ئەمن لەو نێوەدا بەتەنیا بووم. یانی لە دەفتەردا ئەمن لەو بارەیەوە بەتەنیا بووم. هەر بۆیە گوتم ئەوەی دەیدەمە کۆمیتەی ناوەندی، بیدەمە کۆمیتەی ناوەندی، دیسانیش لەوێ ئێمە کەوتینە ئەقەلییەتەوە. پێم وایە ئەمن بووم، کاک ئەمیری قازیو کاک حەسەنی ڕەستگار. ئەوانە پێیان وا بوو ئەوەی ئێستێ دەی‌گرین کۆنگرەی سێهەمە. کۆنگرەی دووهەم گیراوە. وەختێک کەوتینە کەمایەتی‌یەوە گوتمان ئێمە ئەو مەسەلەیە لە کۆنگرەشدا باسی دەکەین. چونکی کۆنگرەی دوو بە هەموو عەیبو نەقسەکانیەوە کۆنگرە بووە، لە تاریخی حیزبدا بووە، ڕێبەریی مەوجوودی حیزبە گرتوویەتی. دەتوانین نەقدی بکەین، بەڵام ناتوانین نەفیی بکەین. مێژووی حیزب هەموو مێژووی حیزبە. دیارە دوکتۆر قاسملوو زۆری ئیسرار هەبوو بەتایبەتی. دەی‌گوت ئەو کۆنگرەیە منی دەرکردووە بە خائینی لەقەڵەم داوم، ئەمن چۆن ئیعتیرافی پێ بکەم؟

بەهەر سوورەت گەیاندمانە کۆنگرە. تەنانەت لە کۆنگرەدا کە خوێندرایەوە گوترا ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی دووهەمی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان. ئەوە گوتراو بوو بەهەرا. ئەمنیش لە هەیئەتی ڕەئیسە بووم. دەستم هەڵێنا گوتم ڕاوەستن دوایە قسەی لێ دەکەین، ڕاوەستن گوێ لە ڕاپۆرتەکە بگرن جا دوایە ئەو باسەی دەکەین. سەرەنجام دوای باسێکی دوورو درێژ لەسەر ئەوە پێک هاتین کە بزووتنەوەی ٤٧-

٤٦ لاپەڕەیەکی پڕ شانازییە لە مێژووی حیزبی دێمۆکراتدا و دەبێ تەحلیلی لێ بکرێ. دەگەڵ ئەوەی کەم و کووڕیی زۆری هەبوو. دەگەڵ ئەوەی سەرمایەی زۆری حیزبی تێدا لەبەین چووە. بەڵام لاپەڕەیەکی پڕ شانازییە. بەڵام لە عەینی حاڵدا لەسەر ئەوەش ڕێک کەوتین، یانی بە زۆرەی دەنگی کۆنگرە کە کۆنگرەی نۆ، کۆنگرەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە، ئەوەش ئەقڵەکانی کە دە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی‌دا هاتبوون.

ئەمن زۆر جارم گوتوە ئێستاش دەیڵێمەوە دوکتور قاسملووم دەوێدا زۆر گەورە هاتە بەرچاو. چونکە ئەو هەموو ئیسراری کردبوو. لەپاشان هەروەک بۆخۆی دەیگوت کۆنگرەی نۆ ئەوی بەخاتین ناسیبوو. بەڵام وەختێکی ئەکسەرییەتی کۆنگرە بڕیاری دا کۆنگرەی نۆ کۆنگرەیەکی مەشرووعە لە تاریخی حیزبدا، نەک هەر قبووڵی کرد، بەڵکە قەبووڵی کرد کە مەسئوولییەتی حیزبیش وەربگرێ. هەروەک دیتمان بەرپرسایەتیی بەکەمیشی وەرگرت کە بۆ ماوەی هەژدە ساڵ درێژەی کێشا. ئەوە گەورەیی ڕووحی دوکتور قاسملووی نیشان دەدا. ڕەنگە ئەگەر ئەمن یان یەکی دیکە ناوا لە نەزەری خۆماندا دوچاری شکست بابین ، گوتبامان باشە کەیفی خۆتانە لە حیزب ناڕۆم بەڵام نابمە ئەندامی ڕێبەری.

هەیاس کارۆ: یانی بەو حیسابە نەخشی تۆ وەک کەسێک کە کۆنگرەی نۆی لە مێژووی حیزبدا هێناوەتە گۆڕێ و تەسبیتی کردوە دەبێ مەترەح بێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەک عەرزم کردی ئەوە نێ هەمووانە بەڵام داستانەکە بەو جۆرە بوو. چونکە وەختێکی لە دەفتەری سیاسی باس کرا ئێمە پێنج کەس بووین تەنیا ئەمن بووم کە موخالیفی ئەوە بووم کۆنگرەی نۆ حەزف بکرێ. دیارە خۆ ئەمن لە کۆنگرەی نۆدا بەشدار نەبووم وەک پێشتریش بۆم باس کردی ئەمن لە دیوی ئێرانێ‌را هاتمە دیوی عێراقێ هەر بۆ ئەوەی ئیعتیراز بە بەیانی کۆتایی کۆنگرەی دووهەم بکەم. ئیعتیرازم لەسەری هەبوو. بەڵام پێم وابوو ئەوە کۆنگرەیە و ئەگەر ئەقڵی لەسەرە ئەقڵی دەکەین بەڵام نابێ حەزف بکرێ. دوایە کە چووینە کۆمیتەی ناوەندی دیسان هەر ئەمن بووم کە هەڵێنایساند دەگەڵ دوو سێ کەسێکی دیکە. لەوێش کە کەوتینە کەمایەتی، ئەوجار هەڵمان گرت بۆ کۆنگرە. بەڵام لە کۆنگرەدا ئەو ڕەئیە ئەکسەرییەتی هێنایەوە. یانی ئەمن ئەگەر زمانەڕێژیم بووبێ کەیفی خۆیەتی، بەڵام شتی تایبەتم ئەوەیە کە لە دەفتەری سیاسی‌دا تەنیاکەس بووم، لە کۆمیتەی ناوەندیش کۆڵمان نەدا، هەتا بە ئیستیدلالی من و ئەوانی دیکە لە کۆنگرەدا پەسند کرا. ئێستا ئەگەر نەخشی زیاترم بووبێ ڕەنگە کەسانی دیکە بتوانن قەزاوەت بکەن. ئەمن ئەو ئیددیعایە ناکەم.

عەباس کاردۆ: هەرچەند بڕێکیشت باس کرد بەڵام پێمخۆشە ئەو پرسیارەش بکەم کە بۆ خۆت لەو ماوەیەدا لە کوێ بووی، بە چییەوە خەریک بووی و لەسەر ئەو تێکۆشەرانە چۆنت بیر دەکردەوە؟ پێمخۆشە بزانم دەلیلی موخالەفەتی بەشێک لە ئەندامانی حیزب دەگەڵ ئەو بزووتنەوەیە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەندەی مەربووت بێ بە بەشی ئەووەڵو هەرلەجێدا پێش بزووتنەوەی ٤٧-٤٦ پێش کە لەجێی دیکەشدا باسمان کرد، ئەمن خەتی ئەوانەم زیاتر قبووڵ دەکرد کە موخالیفی کۆمیتەی ناوەندیی کۆنگرەی دوو بوون. ڕەنگ بوو بە دەلیلی ئەوە بێ کە مەلا ئاوارەی ڕەحمەتی زۆرم لێ نیزیک بوو. زۆرمان پێکەوە کار کردبوو و زۆرمان تەبادولی نەزەر دەکرد. زۆریشمان یەکتر دەدیت کە ڕەنگە ئەوە تەئسیری لەسەرم دانابێ، گوناح نیە پیاو ئەوەی قبووڵ بکا. بەڵام بەهەرحاڵ دەگەڵ ئەوانی دیکەش کە دانیشتم لەوانیش هەر نیزیک بووم و هاوکارییەکانم زیاتر دەگەڵ ئەوان بوون. یانی هەتا قاچاغ بووم هەر دەگەڵیان بووم.

واکوو شوێنی دانیشتن هەتا پاییزی ١٣٤٦ یان سەرەتای زستانەکەی لەنێو خۆی وڵات بووم. لە دێیەک بووم بەناوی "هەلۆێ". پێشتر لە دێیەکی دیکە بووم "شیوەسەڵ". بەڵام هەر ئەو ساڵە بەهارەکەی چوومە هەڵۆێ و پاییزەکەی دەرچووم. دواتر هاتمە تێرە لە باشووری کوردستان لە دێیەک دادەنیشتم بەناوی "مارەدوێ". دوای کۆنفڕانسی دوو کە بوومە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی ئەوجار ئەوێشم بەجێ هێشتو وا بوو هاتمە خوارێ. هاتمە "قەڵادزێ"، چوومە "هیرانو نازەنینان"، چوومە "شەقڵاوێ"، چوومە "هەولێرێ" و سەرەنجام ئیسمەتونسیی کەوتە بەغدایە. ئەو وەختی خۆمان ئامادە دەکرد بۆ کۆنفڕانسی سێ (١٣٥٠ گیرا). ئەمن لە بەغدا دادەنیشتم. وەختی کۆنگرەی سێهەمیش ئەمن هەر لە بەغدا بووم.

باشان دەلیلی موخالەفەتی ئەوانە دەگەڵ بزووتنەوەی ٤٧-٤٦ ئەووەڵەن پێیان وا بوو سەرپێچی لە بڕیاری ڕێبەریی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە. چونکی لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی کاک سولەیمانی موعینییان تێدا بوو. لە ئەندامانی کۆمیتەی چاوەدێریی بەرز کاک عەبدوڵڵای موعینییان تێدابوو. لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی لە کولی جەریانەکەشدا دوو کەسی دیکە هەبوون: مەرحوومی مەلا ڕەحیمی ویردی و کاک ئەحۆ (باپیر شکاک). بەڵام ئەو دووانە هیچیان نەبوونە ئەندامی کۆمیتەی ئینقیلابی، چونکە هەردووکیان پێش ئەو حادیسەیە شەهید بوون. لەوێدا لەبیرم نەبوو باسی بکەم بەڵام ئەحۆ ساڵی ٤٦ شەهید بوو. مەلا ڕەحیمی ویردیش هەر پێشتر شەهید ببوو. پێم وایە ئەحۆش لەو کۆنفڕانسەدا بەشدار نەببوو کە بۆ کۆمیتەی ئینقیلابی گیرا. مەلا ڕەحیم بەداخەوە لە ناوچەی هەورامان شەهید بوو. یانی ئەویش یەکێک لە فەرماندەکانی ئەوکاتی پارتی بە ناوی "عەبدالوهاب ئەترووشی" کوشتی. لەو شتە ناخۆشانە بوو کە بەداخەوە دوایە زۆر دووپات بوونەوە.

عەباس کاروان: یانی ئەو یەکەم کەس بوو کە لەو ڕێگایەوە گیانی لەدەست دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕاستی‌یەکەی بە دەقیقی نازانم. بەڵام پێم وایە لە یەکەم دەستەکانی پێشمەرگە بوون کە ئاوا کوژران. چونکە ئەو هەر خۆی نەبوو، سێ کەسی دیکەشی دەگەڵ بوون کە کوشتیانن.

عەباس کاروان: مامۆستا پێم‌خۆشە بزانم هۆ، یان هۆ گرینگەکانی ئەوە کە ئەو تێکۆشەرانە زوو دەداو دەکەوتن و تووشی زیان دەبوون چی بوو؟ ئایا ڕێژیم بەهێز بوو؟ خەڵکیان دەگەڵ نەبوو، یان ئەزموونیان کەم بوو؟ هۆی دیکە هەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەڵسەنگاندنێکی ئاوا دەبێ بەجۆرێکی دیکە بکرێ. بەڵام ڕاستی‌یەکەی ئەوە بوو کە ڕێژیم زۆر موقتەدیر بوو. هەتا پێش ئەوەی ڕێژیمی شا نیدیعای دەکرد ئێران جەزیرەی ئارامی ئەو ئوقیانووسی پڕ گێژاوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە. یانی شا ئاوا بەسەر ئەوزاعدا موسەڵلەت بوو. ئاخر زۆرجار ئێمە دەگەڵ نیدایی‌یەکانیش کە بۆخۆم قسەم دەگەڵ کردوون ئەو باسەمان بۆ دەهاتە پێش. ئەوان زۆریان ڕووداوی "سیاکەل" گەورە دەکردەوە. گۆیا ئەوە بوو کە ئێرانی شڵەژاند. دەم‌گوت باشە یانی چی ئەوە ١٣٤٩ دەستی پێ کردوە، بزووتنەوەی کوردستان ٤٧-٤٦ بووە، بەربڵاوتریش بووە. دەیان‌گوت نا ئەمە [سیاکەل] حەرەکەتی سەراسەری بوو، دەم‌گوت ئێوە پێم ناڵێن بۆ پاسگایەک سەرتاسەری‌یە، بەڵام دوو ئوستان ناوچەیی‌یە؟ چونکە ئەو بزووتنەوەیە بەشێکی زۆر لە ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوای گرتەوە کە کوردستانە و چەند شارێکی ئوستانی کوردستانیشی گرتەوە. لەپاشان ئەوانە پشتی جەبهەیەکیان نەبوو. تەوەرەێکی ئاوایان نەبوو کە ناوچەیەکی پێ ڕزگار بکەن. ئێرانیش هەم پوولی خەرج دەکرد، هەم وڵاتەکەی نیزامی کردبوو. هەم ئەوەی پێیان دەگوتن "چریک" – لە حاڵێکدا ئەوانە زیندی چریک بوون – ئەوەی دروست کردبوو. بۆیە دەی‌توانی دەداویان بخا. خۆ لەڕاستیشدا ئەگەر تەماشا بکەین دەدارختن بەماناى ئەوە کە غافڵگیریان بکاو تیرۆڕیان بکا، دەتوانین تەنیا مەلا ئاوارەی حیساب بکەین. ئەوی دیکە تووشی شەڕ دەبوون و بەرەنگاری‌یان دەکرد و شەهید دەبوون. هەمووی هەر وا بووە. شەڕی سپی‌سەنگی بگرە، شەڕی هۆمڵی بگرە، شەڕی قالوێ بگرە، شەڕی چیای ئستانێ بگرە، شەڕی سەرشیوێ بگرە، ئەوە هەمووی هەر بەرەنگاری بووە و لە دوژمنیشیان کوشتوە. دیارە حەتمەن پیاوانی ڕێژیم کاریان کردوە بۆ دۆزینەوەیان. خەبەریان لێ‌داون بەڵام ئاوا نەبووە غافڵگیر بوبن. غەیری حاڵەتی مەلا ئاوارەی کە دەداویان خست. تەنانەت ئێمە ئیستیلاحێکمان هەبوو دەمێو خۆمانەدا کە دەمان‌گوت لەپازدە تمەنی‌یەکانە. یان لە بیست‌وپێنج تمەنی‌یەکان؟ ئاخر هێندێک جاسووسیان هەبوون مانگی پازدە تمەنیان وەردەگرت. هێندێکیان هەبوون کە مانگی بیست‌وپێنج تمەنیان وەردەگرت. ئەو ئیستیلاحە خۆفرۆشو خەبەرچیناتەی پەیدایان کردبوون ئی وایان تێدا بوو بۆ پازدە تمەن ئەو

کاری بۆ دەکردن. دیارە نەبوونی ئیمکاناتیش هەر هۆیەک بوو. ئەوانە بێسیمیان نەبوو، تەلەفۆنیان نەبوو، وەسیلەی دیکەیان نەبوو. دوژمنیش دنیای لێ تەنیبوون کە ئەوانە هەمووی شوێنەدانەر بوون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لە سەرجەمی ئەو شەڕانەدا بەشداریی پێشمەرگەکانی پارتی بەرچاو دەکەوت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە یەکێکە لە لاپەڕە جێی داخەکانی مێژووی کورد کە جگە لەوەی لێرە تەنگیان پێ هەڵچنین، لە مەقتەعێکیشدا پێشمەرگەی پارتی چوونە داخلی کوردستانی ئێرانو لەوێ دەگەڵ هێزەکانی شا هاوکارییان کرد بۆ لێدانی ئەو پێشمەرگانە. بەخۆشییەوە، - ئەوەیان جێگای خۆشحاڵی-یە ــ وا هەڵنەکەوت لەوێ بەرەنگاری یەکتر بن. یانی ئەو ڕووبەڕووبوونەوە چەکدارانەیە لە نێوان پێشمەرگەکانی پارتیو تێکۆشەرانی ٤٧-٤٦ دا ڕووی نەدا. بەڵام ئیدی دەگەڵ ژاندارمەی دەگەڕانو تاقییان دەکردن. تەنانەت لە دێیەکی، لە "بووبانێ"ی مەنتەقەی سەردەشتی ژنێک گوتبووی: هەی عەمرم نەمێنێ ئەوە پاداشی ئەوەمان دەدەنەوە کە "پووڵی بەرۆک"ەکانی خۆشمان هەموو لێ کردەوە بۆ ئەوەی پێیان بۆ شۆڕشی کردە؟ یانی شتی خراپی زۆر تێدا بوو. هەروەک پێم وایە جاری دیکەش گوتراوە کە "مام وسوو دزەیی" کە سەرلکی پارتی بوو لە هێزی کاوە، فەرماندەی ئەو پێشمەرگانە بوو کە چووبوون بۆ وێ، کە گەڕاپەوە کوردستانی عێراق گوتی دەریشم کەن جارێکی دیکە ناچمەوە. چونکی ئەمن هەستم کردوە خەڵکی کوردستانی ئێران بە چاشمان دەزانن. دیارە بە خۆشییەوە ئەوە ئیدی دووپات نەبۆوە. بەڵام جێگای ناخۆشی ئەوە بوو کە بەداخەوە بزووتنەوەکە سەرکوت کرا. ئیلامەی پەیدا نەکردو مەجبوور بوون هاتنەوە باشووری کوردستانو خۆیان تەحویل دایەوە. هێندێکیان خۆیان دەرباز کرد. دەتوانم بڵێم لە ڕێبەرەکانیان تەنیا کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو کە دەرباز بوو. ئەو بە سەفەر هاتبۆوە بەڵام نەگەڕایەوە بەداخەوە. ئەوانی دیکەی بەجێ هێشتو نەگەڕایەوە.

ئەوی دیکە، ڕێبەرەکان تەقریبەن هەموویان شەهید بوون، یانی دەرجە یەکەکان. کاک سولەیمانو کاک عەوڵاو مەلا ئاوارەو کاک سمایلی شەریفزادەو کاک ئەحۆ کە پێشتر باسم کرد. دیارە یەک نەفەریشیان خۆی تەحویل دایەوە، کە کاک سالاری حەیدەری بوو. پاش خۆتەحویلدانەوەی ئەمن دیتم، ساڵی ٤٦ خۆی تەحویل دایەوە. ئەمن چوومە سابڵاغ لەوێ دیتم. داستانەکەی بۆ گێڕامەوە. لەو شەڕیدا بەشدار ببوو کە لەساکان ڕووی‌داو بابیر شکاکو ڕەفیقەکانی تێیدا شەهید بوون. ئەو کە بنەماڵەکەی تەماسیشیان هەر دەگەڵی هەبوو داوای لێ دەکەن بێتەوە. بەڵام کە لەوێ خۆی نەجات دەدا دەچێتە ورمێ. لە ورمێڕا دێتەوە مەهاباد. (بۆخۆی بۆی گێڕامەوە) دەچێتەوە ماڵێ بۆ ئەوەی خۆی نەجات بدا. ئەوە دەقیق قسەی خۆیەتی کە گوتی: داهاتبوو کەس پێ نەزانێ بەڵام لەتەکاو خالم پەیدا بوو. - خالی موحەممەدی حەجەبی ناو بووە

هات گوتی هەموو شتێکم جێبەجێ کردووە سبەینێ دەچینە ساواک موعەررەفیت دەکەم. گوتی ئەمنیش گوتم ئەمن بۆیە نەهاتووم خۆم تەحویل دەمەوە. لێم قەوماوە هاتووم دەرباز بم هەتا دوایە دەچمەوە لای ڕەفیقەکانم. گوتی نا ئیدی تەواو. بۆیە مەجبوور بووم قبووڵم کردو دانیشتمەوە. تەنانەت کاغەزێکی بەمندا نارد بۆ کاک حەمەدەمینی کاک سمایلی شەریفزادە، جا ئەو بە "مەلا برایم" ناو دەبرا. کە کاغەزەکەی دامێ، لەسەر داوای خۆی خوێندمەوە. لە ئاخری یەکەی دا نووسیبووی براتان مەلا برایمی بەعزیوو مانەوەبوو. دیارە هەدەفی ئەوە نەبوو خۆی تەحویل داتەوە. هەرچەند دوایە ڕێگای درا بچێتە دانیشگاو درێژە بە خوێندن بدا. سالار بۆخۆی لەباڵ خۆی‌دا ئینسانێکی سادق بوو. بەڵام خالی، موحەممەدی مەجدی زۆری دەست دەڕۆیی. ئەمن پێم وایە ئەوە کە ئیمکاناتی خوێندنی بۆ پێک‌هات بە دەلیلی ئەوە بوو خالی خۆی هاویشتە سەر. چونکە لە لایەکەوە ئەوی لە هاوڕێیانی دابڕی‌و لە لایەکیشەوە دەوایە ئیعتیباری وی پارێزرابا. هەر بۆیە ڕێگایان دا بخوێنێ. جا قەستم ئەوە بوو بڵێم ئەوانە هەموو لەبەین چوون. کادرەکانی پلەی دووهەم‌و سێهەم‌و پێشمەرگەکان مانەوە کە ئەوانیش کاتێک زانییان هیچیان نەماوە هاتن خۆیان تەحویلی کاربەدەستانی بزووتنەوەی کورد لە باشووور دایەوە. کە خۆشیان تەحویل دایەوە ماوەیەک لە مەنتەقەی "پێستانەی" نیزیک هەولێر ڕایان گرتن. دیارە لای کەم دوو پێستانەمان هەن. یەکیان ئەوەیە لە بەینی کۆیەو قەڵادزێ‌و سلێمانی دایە. ئەوەی دیکەیان لە مەنتەقەی هەولێرییە. لە دیگەڵەی‌ڕا ڕێگایەک دەڕوا بۆ قوشتەپەی. پێستانە لەوێیە. ئەوانیان لەو پێستانەیە دانا. لەپاشان گۆیا بۆیان دەرکەوتبوو کە شۆڕش وانە پارتی بەتایبەت بیان‌گرێ‌و تەحویلیان بداتەوە. یان بەهەر حاڵ ئەگەر ئەوەش نەبووبێ کە پێم وایە ئەوە نەبوو، چونکی وەزعەکە تەواو ببوو، ئێران مەجبوور نەبوو ئەو فشارەیان بۆ بێنێ. نە بزووتنەوەکە مابوو، نە ئەوانەش ڕێبەرانی دەرەجە یەکی جەرەیانەکە بوون. بەڵام ئەوان ترسیان ڕێ‌نیشتبوو، ڕۆیشتن خۆیان تەحویلی دەوڵەتی عێراقداو داوایان کردبوو بیانبەنە کن جەلالی‌یەکان بە ئیستیلاحی ئەو دەم. ئیدی بردیانە بەکرە جۆ‌یەو لەوێ بنکەیان بۆ کردنەوەو حاواندیانەوە.

هێیاس کارەوز: ئێوە ئیدی ئاگاتان لێیان نەبوو؟ پێوەندیتان نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ پێوەندی‌یەکمان دەگەڵیان نەبوو. تەنیا پێوەندیی کە پێم وایە باسم کرد وەختێک بوو کە ـ ئەو وەختی قەڵادزێ دەدەست پێشمەرگەدا بوو ـ هێرشێک کرا بۆ قەڵادزێ‌و گیرابوو، کە گیرابوو ئەوانیش هاتن. چونکە ئەو وەختی جەماعەتی جەلالی‌یەکان یان مەکتەبی سیاسی دەگەڵ دەوڵەت بوون. ئیدی ئەوانیش هاتن بۆ قەڵادزێ‌و ئەوانەی مەشیان دەگەڵ هاتن. لەوێدا بڕیار درا ئەمن بچم پێوەندی‌یان پێوە بکەم. چووم دەگەڵیان دانیشتم. شەوێکی دەگەڵیان دانیشتم‌و پێم گوتن تکایە ئێوە کارتان بەو کارانە نەبێ. ئێوە

نەھاتوون شەڕی پارتی بکەن. دانیشن خەریکی خۆێنگەیاندنی خۆتان بن. شەھید کاوە مارەغانی باسی کرد گوتی بۆ حەقیقەت‌و ئینساف دەبێ بڵێم شەخسی مام جەلالی چەندین جاری بە ئێمە گوتوە کە ئێمە ئیحتیاجیمان بە چەند پێشمەرگەی ئێوە نیە. ئێوە دانیشن بخوێنن، خۆتان پێ بگەیەنن بۆ ئاینندە. گوتی بەڵام پێشمەرگەمان دەگەڵ بووە گوتوویە بۆ ئێمە پیاو نین؟ ئاخر سێ کەسمان لە شەڕی نێوان مەلایی‌و جەلالی-یەکاندا لەدەست چوون. "حەسەن ئەلیاس"و کوڕێک هەبوو ناوی خۆی "عەلی گۆماوی" بوو خەڵکی شیوەسەڵێ بوو بەڵام ناوی خۆی نابوو قەرەنی. پێشمەرگەیەکی زۆر ئازای ٤٧-٤٦ی بوو. ئەوی دیکە کوڕێک بوو بە ناوی حەمزە خەڵکی گوندی قەڵەڕەشی لە ناوچەی سەردەشت . سێ کەسمان ئاوا تێدا چوون.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا چبەری ئەوانەی لەوێ بوون کێ بوو؟ یانی ئەوی ناسرابێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو وەختی کە ئەمن چووم دیتمن کاوە مارەغانی بەرجەستەترینیان بوو. بەڵام ئینسانی دیکەش هەبوون. مەسەلەن مەلا کەماڵ کە خەڵکی سەقز بوو، میرزا لەتیفی نەقشبەندی کە شەهید بوو. (مەبەست لەتیفی نەقشبەندی‌یە کە لە دەیەی ٩٠ی زایینی‌دا لە هەولێر بە دەستی بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی تیرۆر کرا. هەیاس). ئەحمەد ئستانی‌و کەریم ئستانی‌و ئەوانەیان دەگەڵ بوون. کەسانی دیکەش هەبوون کە وەبیرم نایەنەوە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا حەتمەن بۆخۆشت خوێندووتەتەوە کە مامۆستا هەژار لە "چێشتی مجێور" دا هەڵسووڕاواتی ئەو خەباتە بە چەند نار دەبار بەتایبەت زۆر خراپەی کاک سولەیمانی موعینی دەڵێ. بۆیە داوا دەکەم بۆچوونی خۆت لەسەر ڕوانگەکانی مامۆستا هەژار لەو بارەیەوە دەبڕی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن یەکجار زۆر تامەزرۆ بووم بۆ ئەوەی بیرەوەری‌یەکانی مامۆستا هەژاری ببینم. چونکی پێم وا بوو شتی زۆر تەیێبی لەبارەی مەسەلەی کوردەوە پێ‌یە کە بەکەڵک دێن، بەتایبەتی بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان. بەڵام کە ئەو مرد و شتەکانی دیارە بە خانی کوڕی ئەسپاردبوو، ئەمن لە پاریس بووم، کاک خانییش هەر لەوێ بوو. داوای لێ کردم کە پێی‌دا بچمەوە. تایپ کرابوو هێشتا چاپ نەکرابوو. لە ڕاستی‌دا پێش ئەوەی چاپ بکرێ ئەمن نوسخەکەیم دیوە. کە خوێندمەوە دوو شتم گۆڕین. یەکێک لەوانە غەڵەتی ئیملایی‌و تایپی بوون. یەکیشیان ئەوە بوو زۆر جێگا هەبوون کە خانی دەگەڵ ئەو جۆرە خەتە ئاشنا نەبوو نەی‌توانیبوو بیانخوێنێتەوە. یانی بەهەڵە لێ‌یان حاڵی ببوو. ئەوانیشم چاک کردن. دیارە بۆم نووسیبوو دوایە بۆخۆی چاکی کردن. زۆر بەکەمیش، هێندێک تاریخ بوون کە زۆر ڕوون بوو هەڵەن بۆیە یادداشتم کردن‌و خانی بۆخۆی گۆڕینی. بەڵام دوایە بەخانیم گوت بابە ئەوە زۆر شتی تێدایە کە وا نیە.

بەخۆشییەوە خانی ئەوە ماوە. دیارە لە تەمەندا زۆر لە من چووکترە، بەڵام ڕەفیقیشین. گوتی چ بکەم؟ خۆ ئەوە کتێبی من نیە، کتێبی بابمە. ئەمن کتێبی بۆ ناتووسم هەرچی گوتراوە دەبێ چاپی کەم دەنا ڕاست نەکەی.

بەداخەوە بیرەوەریی هەژاری شتی بەکەڵکی بەدەستەوە نەدا. کتێبێکی زۆر گەورەی پڕ لە تەعبیراتی ئەدەبی و نوکتەی خۆش و ئەوەی بەدەستەوە داوە. لەو بارەیەوە گەنجینەیەکە. بەڵام وەکی دیکە ئەقریبەن کەسی لێ ڕازی نیە. ئەوە نیە کوڕە گەورەکەی شتێکی لەسەر نووسیوە، شتێکی زۆر خراپ، هەر یەکجار خراپ، زۆری بێحورمەتی پێ کردوە. ئەمن دەگەڵ ئەوە نیم. بەڵام لەبیرمە خوالێخۆشبوو کاک فەرەنسۆ هەریری کە تێوانی دەگەڵ هەژاری یەکجار خۆش بوو، یەکجار یەکجار، زۆر لێک نێزیک بوون بەخۆمی گوت، گوتی بەداخەوە مردوە، دەنا ئەگەر زیندوو بایە، بەقەت خۆیم لەسەر دەنووسی. لەحاڵێکدا خۆ ئەوەندی کراوە لەبارەی پارتی و بنەماڵەی بارزانییەوە زۆر بە ئیخلاسەوە دواوە.

ئەوەی سەرپووتە بە کاک سولەیمانی موعینی. غەدرێکی عەجایب تاریخی لێ کردوە. سولەیمانی موعینی وەکوو هەموو ئینسانێک عەیبی هەبوو. عەیبی وای هەبوو کە ڕەنگە هەژار قەت پێی نەزانیبێ. بەڵام دوو شتانی پێ نیسبەت دەدا کە بە دەرزی و دەزووش و بە چەسپی دووقلووش بە سولەیمانی موعینییەوە ناچەسپێن. یەکێکیان ئەوە کە بەترسەنۆک و خوێڕی و ئەوەی ناو دەبا. کاک سولەیمان پیاوێکی بەدەستو تفەنگ بوو، پیاوێکی ئازا بوو. ئەوی دیکە کە لەوان خراپترە، موتەهەمی دەکا بە پووڵ کۆکردنەوە دزی و قزی و ڕێگری و ئەوانە. سولەیمانی موعینی وەختێکی بۆخۆی گیرا، ئەگەر سەید ڕەسووڵی بابی گەورە فریای ژن و منداڵەکەی نەکەوتبایە منداڵەکانی لەبرسان دەمردن. دە دیناریان نەبوو کە ژنەکەی و دوو منداڵی خەرجی بکەن. سەید ڕەسووڵ باڵی بەسەردا کێشان و لەماڵی خۆی حاواندنیەوە دوای ئەوە ئەو شتەی بەسەر هات کە ئەویش بەداخەوە یەکێکە لە سەفحە تاڵەکان. سولەیمان ئەوە نەبوو. ئەمن بۆخۆم بیریم دێ جارێکی کە هاتبووم بۆ سەردانی برادەرانی خۆمان، ئەمن لەوێ بووم، دیتم دەگەڕان و هەوڵیان دەدا شتێک کۆ کەنەوە، وەکوو مەحرەمیش چرێکی زۆر سەغیمی بووین. دیتم گەڕاو لە یەکتریان پرسی ئەتۆ چیت پێیە و ئەتۆ چەندت پێیە، ئاخری بە هەموویان سەت فلسیان پێ بوو کە ناردیان دایان بەچا. کیلۆیەک چا بە شەش سەت فلس بوو. ئەوان سەت فلسیان پەیدا کرد دایان بەچا. یانی ١٥٠ گرەمیان چا پێ کڕی بۆ ئەو مەقەڕەی کە ئەمنیشی لێ میوان بووم. ئەوە هیچ کە خواردنەکەش شتێکی زۆر عادی بوو. هەر ئەو شەوەی لەوێ بووم بۆ سبەینێ بەیانی کاک سولەیمان لە تێو خۆی وڵاتەوە هاتەوە. بۆ منیان باس کرد کە پێیان گوتوە ئێمە وەزعی ماددیمان یەکجار زۆر خراپە، ئەتۆ هیچ پووڵت نەهێناوەتەوە؟ گوتبووی خۆ ئەمن نەچووبوومەتەوە پووڵ کۆ کەمەوە و یارمەتی وەرگرم. ئەمن چووم بۆ کاری حیزبی. دوایە لەوێ هەستابوو چووبوو بۆلای مەلا

مستەفاو پەنجا هەزار تمەنی تەحویلی ئەو دابوو، وەکوو کۆمەگ بە شۆڕش، خۆ ئەوە کارێکی خراپ نیە. مەبەستم ئەوەیە بڵێم عەیبی دیکەی پێوە دەچەسپا، چونکە هەر ئەوە بۆخۆی عەیبێکی گەورە بوو. ئەتۆ حیزبەکەی خۆت نانی نیە، هیچی نیە دەچی ئەو کارە دەکەی. بۆ منیان باس کرد گوتیان بەڕاستی مەلا ئاوارە ئەبێ ئێمە لێرە لەبرسان دەمرین کە دیارە لەو وەختەدا هەر لەوێش نەبوو. ئەوە مەلا ئاوارەیە کە ئێمە دەژیێنێ لە مەنتەقەی سەردەشتەوە ئاردو ڕۆنو برینجو قەندو هەموو شتێکمان بۆ دێنێ، ئەوە هەمووی ئەو بۆمان دەنێرێ دەنا ئێمە لێرە لەبرسان وشک دەبین. بەو حاڵە دە هەزار تمەنی بۆ حیزبەکەی خۆی بەجێ نەهێشت، هەمووی تەحویلی ئەوان دا. تەحویلدانی ئەوان خراپ نیە، بەڵام ئیحتیاجیی حیزبەکەی خۆی خراپە. دەحاڵێکدا مام هەژار بەجۆرێکی دیکە باسی دەکا. دوژمنی کوردو خائینو جەتەو ڕێگرو شتی وای پێ دەڵێ.

هەباس کلوەژ: لە ماوەی سەرهەڵدانو تێشکانی بزووتنەوەی چەکدارانەی ٤٧-٤٦ دا پشتیوانی ماڵیو چەکوچۆڵی ئەو خەباتکارانە کێ بوو؟ ئایا ڕاستە کاک سولەیمان پێوەندیی بە عێراقەوە گرتبوو و داوای چەکی کردبوو؟ ئەگەر کردبووی داخوا هیچی بۆ کرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر کاک سولەیمان کە هاتە ئەو سەفەرەی کرد، لەڕاستیدا ئەوسەفەرەی کە کردبووی بەشێکی زۆری ئەوە بۆی هاتبوو تەی کردبوو. دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هیچی بۆ نەکرابوو، هەر هیچ. ئەو وەختی ئەو ئەزادە هەبوو. مەکتەبی سیاسیی پارتی دێموکراتی کوردستان کە بەجەلالی ناو دەبران ئەوان دەگەڵ ئەو بزووتنەوەیە دۆستایەتییان هەبوو. ئەو وەختی کە پارتی موخالەفەتی دەکردن، ئەو بەشە دۆستایەتییان دەکرد. کاک سولەیمان حازر نەبوو ئەوان ببینێ چونکی ئەوانی بەخائین دەزانی هەر وەکی لە هەوەڵەوە باسم کرد. هەموو تێبینیکاریی وی ئەوە بوو کە دەگەڵ حیزبی توودە تەماس بگرێ. دەگەڵ ڕادمەنیشو ئەوانە. دیارە ڕادمەنیشی هەر دیبوو، ئەو وەختی دەبیرکوللی حیزبی توودە بوو، لە بەغدا دیتبووی، بەو خەیاڵە کە گۆیا ڕادمەنیش کۆمەگی پێ دەکاو کۆمەگی وڵاتانی سۆسیالیستیو ئەوانەی بۆ دێنێ، ئەوانیش هیچ، هەر هیچیان نەکرد. ئەمن لەبیرمە مەلا ئاوارەی ڕەحمەتی کەسێکی ناردبوو — کەسەکەش لەبیرمە کێیە بەڵام پێویست ناکا ناوی بێنم — بۆلای مام جەلال. مام جەلال نامەیەکی بۆ نووسیبوو بە ناوی "پیرۆت"، نامەکەی دا بەمن خوێندمەوە. ئەوەدم بۆ یەکەمجار خەتی مام جەلالم دەدی. هێندێک شتی بۆ نووسیبوو. یەکێک لەوانە بۆی نووسیبوو ئەو ڕۆژانە داوێکیان بۆ مام جەلال ناوەوە. تەقەیان لێ کرد، بەڵام مام جەلال بەسەلامەتی دەرچوو. واش بوو. لەپاشان نووسیبووی ئەوە دووهەزار فیشەکم بۆ ناردی دەگەڵ سەت دینار. سەت دینارەکە ئی مام جەلالە.

بەڵام کاک سولەیمان کە چووبوو، مەشرووعیەتی ئەوە بوو کە دەگەڵ هەموو ئەو ئیمکاناتانە هەوڵی خۆی بدا بزانێ چیی بۆ دەکرێ. کەچی نە ئەوانی دی، نە دەگەڵ دەوڵەتی عێراق تەماسی گرت. فەقەت هەوڵی دابوو بەڵکە دەگەڵ توودەیی یەکان کارێک بکا، توودەیی یەکانیش کە هیچ کارێکیان بۆ نەکرد.

هەیاس کاردۆ: یانی لەڕاستی دا هیچ پشتیوانییەکیان نەبوو. ئەدی ئەوچەکو تەقەمەنی و شتانەیان چۆن دابین دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئا ئەمیان بوو. ئەو چەک و تەقەمەنی یە کە پێیان بوو لە واقیعدا هەر ئەوە بوو کە پێشتر پێیان بوو. هێندێک دەسکەوتیشیان هەبوو لەو عەمەلیاتانە کە کردبوویان. چەند (ئیم ١) یان لە شەڕەکانی سپی سەنگ و سەرشیو ئەوانە گرتبوون. چەند قەیزیەیەکی دیکەشیان هەبوون. بەڵام ئەو خەباتە شتی سەیرو سەمەری تێدا هەبوو کە پێم وابێ لە جێگایەکی دیکەدا باسم کردوە. یەکێک لەو پێشمەرگانە کە واختی خۆی دەگەڵ سمایلی شەریفزادە شەهید بوون، میرزا موحەممەدی شاتمانی[1] بوو. میرزا موحەممەدی شاتمانی کوڕی بیوە ژنێک بوو بە ناوی ئەستێرە مەنگوڕ. تفەنگەکەی ئی خۆی بوو. کە ئەو شەهید بوو پووڵێکیان بۆ دایکی بردبوو گوتبوویان ئەوە پووڵی تفەنگەکەیە. ئەستێرە مەنگوڕ گوتبووی رۆڵە گیان ئەمن ئەو تفەنگەم بە پووڵی تەشی ڕێسی یە بۆ موحەممەدی کڕیوە. ئێوە ڕێگاکەی شێلمە بەمن دیسان بە تەشی ڕێسی پێنجی دیکەشتان بۆ دەکڕم. پووڵەکەی لێوەرنەگرتبوون. یانی پشتیوانیی توودەیی هەبوو، بەڵام پشتیوانیی توودەیی تەنووڵەن لە مەنتەقەیەکی زۆر مەحرووم دا بوو. عومدەتەن پایەگای ئەو بزووتنەوەیە ناوچە سنوورییەکانی سەردەشت و بانەو ئەوانە بوون کە زۆر مەحروومن. ئەو خەڵکە مەوجوودی-یەکی زۆر کەمیان هەبوو. بزووتنەوەش هەموو توانای خۆی لەو شوێنانە کۆ کردبۆوە. چونکی ئێران جەزیرە ئارامەکە بوو کە لە هیچ جێیەکی هەناسەی یای ئەدەهات و دڵۆپێک بارانی نەدەباری. وەها ئەخێر بەداخەوە هیچ پشتیوانییەکی دەرەوەیان نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا هیچ خەبەرت هەیە ژمارەی بەشداربانی ئەو بزووتنەوەیە چەندە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو چەکدار قەت نەگەیشتە سەد کەس. ئەخێر چەکدارو پێشمەرگە نەدەگەیشتە سەت کەس. خەڵکیان دەگەڵ بوو بۆ خەبەرهێنان بردن و ئەوانە بەڵام ئەوەی ڕەسمەن پێشمەرگە بوو هەر ئەوە بوو، نەگەیشتە سەت کەس.

عەباس کاروخ: بۆ مێژوو پێمخۆشە بزانم هەڵوێستی خەڵکی باشوور ـ جگە لە پارتی ـ سەبارەت بەو خەبات و تێکۆشەرانی چۆن بوو؟ نموونەی وا هەیە کە خەڵک وەک سەرکردایەتیی شۆڕش بیری لە کردبێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو وەختی کە ئەمن لە کوردستانی عێراق بووم، لە هەلومەرجێکدا نەبووم کە تەماسم دەگەڵ خەڵکی زۆر بێ. ئەمن بۆ ماوەیەکی چەند مانگی هەر نەمدەوێرا لە دێیەکەی خۆمان وەدەر کەوم، چونکی نیگەران بووم کە چارەنووسێکی خراپم بۆ بێتە پێش. پێم وایە سێ مانگی پێوە چوو کە بۆ یەکەمجار خەڵکێکمان دەچوونە شارۆچکەی "سەنگەسەر". گوتیان نایەی؟ گوتم بەڕێزتان دێم ئەوە چەند مانگە لێرە ماومەوە، دێم هێندێک پێویستیی خۆشم دابین دەکەم. دەنا ئەو تەماسەم دەگەڵ خەڵکی نەبوو چونکە نەمدەوێرا خۆم وەدەر خەم. بۆ حەقیقەت و تاریخ دەبێ ئەوەی بڵێم پاشی دوو مانگ یان سێ مانگان سەید ڕەسووڵی بابی گەورەی ڕەحمەتی کە تەماسێکی زۆر و دۆستایەتییەکی نیزیکی دەگەڵ خوالێخۆشبوو حەسۆ میرخان هەبوو کە فەرماندەری هێزی کاوە بوو، چووبوو قسەی دەگەڵ کردبوو، گوتبووی ئەوە کەسێکی ئاوایە. هێندێک شاخ و باڵی پێوە نابووم کە ئەوە ئەدیبە و نازانم چییە. ئێستا قاچاغ بووە و تکایە حیمایەتی لێ بکە. ئەویش گوتبووی پێمخۆشە بێ بیبینم. سەید ڕەسووڵ هات و بەیەکەوە چووینە لای کاک حەسۆ، خوا هەڵناگرێ زۆری قەدر گرتم. تەعارووفی کرد کە هەر پێویستییەکت هەبوو دەنگ بکە، کە قەتم داوای کۆمەگی ماددی لێ نەکرد. تەنانەت جارێکی دیکە ئێران ناردبووی کە ئەگەر نەیبەنەوە، یان زیندووەکەی، یان مردووەکەی لە مەلا مستەفا وەدەگرینەوە. پاش ئەوەی ڕاسپاردەکانم ناردەوە، چوومە کن کاک حەسۆی گوتم ئێران پەیامێکی وای بۆ ناردووم، ئەگەر شتی وا مومکینە، یا بۆخۆم بچمەوە. هەر نەبێ دەبەخشن چونکە بۆخۆم چوومەوە، بەڵام ئەگەر وا نەبێ ئەو وەختی دەمگرن و دەمکوژن. گوتی برۆ لە ماڵێ خۆت دانیشە، حەتا مەلا مستەفا ئەڵێ هیچ کەس ناتوانێ بەبەر دەرکی تۆدا بێ. ئەگەر مەلا مستەفاش گوتی، ئەمن پێت نالێم بێئەمریی مەلا مستەفای دەکەم، بەڵام قەولی شەرەفە بێ چەند سەعات پێش ئەوەی بێن بتگرن ئەقەری خۆم دەنێرمە لات پێت بڵێن هەڵێ. ئەو عەهدەشی بردە سەری بۆ حەقیقەت و تاریخ، ئوسوولەن لە مستەفای زۆر فەرمانبەریی وێدا — هەرچەند خشوونەتی هەبوو، دەگەڵ هی ئێمەش خشوونەتی هەبوو — بەڵام قەت هیچ کەس تەحویل نەدرابوو.

جا مەبەستەکەم ئەوەیە ئەمن ئەو وەختی تەماسێکی وام دەگەڵ خەڵکی نەبوو. تەنانەت جارێکی دەگەڵ کابرایەک لێم بوو بە شەڕیش، کە سولەیمانی موعینی گیرا، کەسێک کە پێشمەرگەیەکی واش نەبوو بەڵام لەبەر مەنفەعەتی خۆی ببوو بە پێشمەرگە، هاتە ئەو ماڵەی کە ئەمنی لێ بووم، هەر دایەزی و دانیشت و گوتی قانیدی سەوری کوردستانی ئێرانیش گیرا. گوتیان چی بووە؟ گوتی "قایق" گیرا. ئاخر بۆ من زۆر ناخۆش بوو، گوتم ئەتۆ گرتت؟ گوتی نا. گوتم ئەدی ئەو خۆبادان و خۆڕانانەت بۆ چییە؟ گوتی وا دیارە

پێت ناخۆشە؟ گوتم مەعلومە پێم ناخۆشە. پێت وایە هەڵەیەکی زۆر گەورە کراوە؟ یانی لە واقیعدا حەیسیەتم لەدەست دا. دەتا دەبوو لەو وەزعەدا قسەی وا نەکەم. شتەکە ئەوەندە تاڵ بوو، ئەوەندەش نامەردانە ئەو قسەیەی کرد کە خۆم پێ ڕانەگیرا. دوایەش کە زانی ئەمن پێم ناخۆش بووە، عوزری هێنایەوە چونکە شعووری ئەوەی نەبوو، بەڵام ئیدی لەسەری نەڕۆیشتو شتەکە کپ بوو.

ئەمجا دواتر کە ئەمن وەتێو خەڵکی کەوتمو خەڵکم ناسی، عەکسی ئەوەم لە خەڵکی دی. خەڵک زۆر عاتیفەیان هەبوو. یانی هاودەردی‌یان دەردەبڕی. پێیان ناخۆش بوو ئەو هەڵوێستەی بەرامبەرمان گیرابوو. یانی نەک هەر بڵێی موخالیفانی پارتی، تەنانەت لە نێو پارتیشدا هەبوون دەریانەبڕی کە ئەوەیان پێ ناخۆش بووە.

عەباس کاردۆ: دوای سەرکوتی ئەو خەباتەو شەهیدبوونو بەدیل‌گیرانی تێکۆشەرانی، وەزعی گشتیی حیزب چیی لێ هاتەوە؟ ئایا خۆتان بە تاوانبار دەزانی، خەتای لایەنی دیکەتان دەگرت یان پێتان وا بوو هەر ئەدەبوو ئەو تاقی کاری‌یە کرابا؟ وەزعی ڕەوحیتان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەڕاستی‌دا ئەگەر بڵێم دانیشتین ئەحقیقاتێکی ئاوامان کرد، ئەتمان کارێکی ئاوا نەکرد. بەڵام لەو بارەیەشەوە یەکدەست نەبووین. هەمانبوون هەر لەنێو بەدەنەی حیزبداو هەروەها لە ڕێبەری‌یەکەشدا لێرە لە کوردستانی عێراق ئەوانیان مەحکووم دەکرد. هەمانبوون کە دڵمان دەگەڵیان بوو، بۆیان بەداغ بووین. بەڵام پاش ماوەیەک ئەو وەزعە بڕێک گۆڕا. ئەمن لە "نیو سەدە تێکۆشان" دا هێناومە جا نازانم چەند بەتەفسیل باسم کردوە، وەختێکی دوای کۆنفرانسی دوو ئێمە نامەمان بۆ ئەحمەد تۆفیق نووسی‌و کاک مەلا سەید ڕەشیدمان نارد کە ئیستیعفای پێ وەربگرێتەوە، کەچی لە جیاتی ئەوەی بیهێنێتەوە بۆخۆشی دەگەڵی ڕۆیی، لە قەلادزێ کۆ بووینەوە. هەرچی بەجۆرێک بوو هەمووی خڕ بووینەوە. حەوودی چل کەسێک دەبووین زۆر نەبووین. خڕ بووینەوە دوو ڕۆژان قسەمان کرد کە چ بکەین چ نەکەین. عاقیبەت هاتینە سەر ئەوەی کە خۆ ناتوانین لە مەلا مستەفا یاغی بین. ناتوانین بگەڕێینەوە شۆڕشی چەکداری بکەین. کەوابێ مەجبوورین بچین بەخۆی بڵێین چ بکەین:

پیش که برآورم ز دستت فریاد هم پیش تو از دست تو می‌خواهم داد

جا لەسەر ئەوە ساغ بووینەوە. لەوێ بڕیار درا ئەمنو کاک ئەمیری قازی بچین بۆ لای بارزانی. ئەوە ساڵی ١٣٤٨ بوو، کە چووین خواحافیزیمان کرد، دەوری چل کەسێک دەبوون، هەرچی خوداحافیزیی لێ‌کردین دەستی دەستۆی کردین، ماچی کردینو گریا. یانی لە واقیعدا پێیان وابوو بۆ قەبریمان بەڕێ

دەکەن. تەنانەت ئەو دەنگۆیەش لە نێوان بڵاو ببۆوە کە ئەوانە گیراون و تەحویل دراونەوە. بەڵام کە ئێمە چووین، چووینە مەکتەبی سیاسی. مەکتەبی سیاسی بەپێویستی نەزانی بچینە لای مەلا مستەفا. یانی دیداری مەلا مستەفایان بۆ وەرنەگرتین. بەڵام هەم مەکتەبی سیاسیمان دیت، هەم کاک ئیدریسمان دیت کە دیارە ئەویش هەر ئەندامی مەکتەبی سیاسی بوو. دوێنێدا هێناوەمە کە کاک "عەلی عەبدوڵڵا" کە ئەو وەختی سکرتێری پارتی ئەبوو گوتی ئەوەی دەگەڵ ئێوە کراوە "وصمة عار" بە نێوچاوانی پارتییەوە. قەتم ئەو کەلیمەیە نەبیستبوو. گوتی ئەوە پەڵەی شەرمە بە نێوچاوانی پارتییەوەو دڵنیا بن جارێکی دیکە دووپات نابێتەوە. ئەو مەسەلەیەم بە مەلا مستەفاش گوتووە ئەویش زۆری پێناخۆشە ئەو کارە کراوە. بەڵام گوتوویە با ئەوان لەماڵی خۆیان دانیشن کەس کاری بەکاریان نیە. کە چووینە لای کاک ئیدریس بارزانی ئەویش عەینی ئەو قسەیەی کرد. گوتی زۆرمان پێ ناخۆشە. تەنانەت ئەو گوتی ئەمن نی مەلا سەید ڕەشیدم پێ سەیرە. ئێستێ ئەحمەد تۆفیق شتی ئاوا بکا دیسان دەبێ، بەڵام مەلا سەید ڕەشید چۆن شتی ئاوای کردوە؟ یانی وای نیشان دا کە ئەو کابرایەکی ئاڵۆز باڵۆزە. بەڵام ئێوە نیگەران مەبن بچن لە ماڵی خۆتان دانیشن. ئیدی گەڕاینەوە. ژیانەکە ژیانێکی ناخۆش بوو. مەقەڕێکمان هەبوو، دواقیەدا مەقەڕ نەبوو مەنزڵی کاک ئەمیری قازی بوو کە سەڵت بوو. ئەگەر کۆبوونەوەیەکمان هەبا لەوێ کۆ دەبووینەوە. ئەویش تاقە یەک ژوور بوو کە لە ماڵێکی دێهاتی وەری گرتبوو. لە دێیەک بوو بەناوی "سەرگەی ئێڵێ" لە مەنتەقەی ئاکۆیان و لە نێزیک "پشت ئاشان" و ئەوێ. ئەو لەوێ بوو، ئەمن لە ماڵی خۆم بووم. کاک حەسەنی ڕەنگکار لەماڵی خۆی بوو. یانی وەزعێکی وا بوو، گوزەرانەکەمان خراپ بوو بەڵام چاک بوو دوای کۆنفرانسی دوو کە ئەو تۆزە مەجالەشمان بۆ کرایەوە، ئەوەمان کرد کە بە دەوری خەڵکەکەدا بێین. خەڵکەکەی خڕ کەینەوە ئەوعێک سازمانئەدەیان بۆ بکەین. ئیدی بووژانەوەیەکی ـ هەرچەند کەمیشی ـ تێدا حاسڵ بوو.

یانی بڵێی ئایەندەیەکی ڕووناممان لەپێش چاوی خۆمان دەدیت ئەوە نەبوو. دەحاڵی گەشانەوەدا بووین ئەوەش نەبوو. پێوەندیمان دەگەڵ نێوخۆی وڵات پتەو کردبێ ئەوەش نەبوو. بەڵام ئەو نیگەرانییەی بۆ ماوەی ساڵێک بەسەر هەموو کەسدا زاڵ بوو کە ڕەنگە بگیرێین یان تەحویل بدرێینەوە، بەو تێکشینانەی لە زمان مەلا مستەفاو کاک ئیدریس و ئەندامانی مەکتەبی سیاسییەوە بیستمان ڕەوییەوە. ئیدی ئەوجار هاتوچۆمان دەکردو وەدەر دەکەوتین. وەزعەکە فەرقی کردبوو. دوای ئەوە کەس تەحویل نەدرایەوە.

ئەدەبو سیاسەت

هەیاس کاردۆ: مامۆستا دەچینە سەر بەشێکی دیکە کە زیاتر پێوەندیی بە خۆتەوە هەیە. ئەوەی باس دەکرێ تۆ لە نێو حیزبی دێموکراتدا بە شارەزاترین کوردەزانو بەدیقەتترین نووسەر ناسراوی. پرسیار ئەوەیە ئەزموونی کاری سیاسیو حیزبایەتی فێری ئەوەیان کردی. یان خۆت ئەوانەت بە دیاری بۆ حیزب برد؟ ئایا ئەو شارەزایییە تۆی لە پلیکانی سەرکەوتن بردە سەر؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیارە هێندێک تەعبیر کە بەکارت هێنان لێی خۆشتن. پێم وایە نە بە ئەزموونترینو بەدیقەتترین نووسەرمو نە پلیکانی سەرکەوتنیشم بڕیوە. بەڵام لەسەر ئەوەی کە ئەو دووانە چۆنیان کار تێک کردوە، پێم وایە ناتوانین یەکیان بکەینە ئەسڵو ئەوی دیکەیان بکەینە فەرع. نموونەیەک دێنمەوە، دەڵێم ئەو کەسانەی قەڵەون ناتوانن خۆ کز کەن. چونکی بۆیە قەڵەون کە خواردنی چاک دەخۆن. لەبەر ئەوەش خواردنی چاک دەخۆن قەڵەون. ئەوەش وایە. ئەمن لەمجیڕدا کەمێک عەلاقەم بە شێعرو ئەدەبیات هەبوو، بەتایبەت بە شێعرەوە کە سەدان هەزار بەیتە شێعرم لەبەر بوون. ژمارەیەکی یەکجار زۆر شێعرم لەبەر بوو. هەرچی وەدەستم کەوتبایە بێ ئەوەی خۆمی زۆر بۆ ماندوو بکەم زۆر بەئاسانی دەهاتە بەرم. بەڵام بۆ یەکەم‌جار ئەمن ساڵی ۱۳۴۸ بەیانێکم نووسیوە. بەیانێکی سیاسیم نووسی ، زۆریشم پێ سەیر بوو کە پێیان باش بوو. بۆ دووهەمین جار ساڵی ۱۳۴۹ (۱۹۷۰)بە بۆنەی ۲۵ی گەلاوێژ ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزبەوە بە هاوکاریی دەگەڵ مەرحوومی هێمنی بەیانێکی دوورودرێژم نووسی. دیارە هێندێک ڕێنوێنیی وی تێدابوو بەڵام نووسینەکەو دارشتنەکە هی من بوو. لە دوایە وەختێکی بوومە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، دەکرێ بڵێم لوتفی هاوڕێیان بوو کە پێیان وا بوو ئەمن دەبێ ببمە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. زۆر بە نابەدڵی قبووڵم کرد. دوایە کە قبووڵم کرد گوتم تەنیا خەسڵەتێک دەخۆمیدا دەبینم ئەوەیە کە پیاوێکی ڕازدارم. ئەسراری حیزبم پێ دەپارێزرێ دەنا ئەمن شایستەی ئەو کارە نیم. بەڕاستییش هەموو وەختێک ئەمن دەژیانمدا کە پێم وایە ئەتۆش دەگەڵم بووی هەوڵم داوە نەبمەوە ئەندامی ڕێبەری. ئەوە زۆر دەلیلی هەبوون بەڵام یەکێک لە گرنگترین دەلیلەکانی ئەوە بووە کە ئەوەی پێم وایە بۆ ئەندامەتیی ڕێبەریی حیزبێکی وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان پێویستە لەخۆمدا شک نابردوو.

بەهەرحاڵ، ئەوە کە تاڕادەیەکی کەمیش بێ توانای نووسین و دەرکی سیاسیم تێدا بووە بۆتە باعیسی ئەوەی هەر ببمەوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. لەپاشان کە بوومە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، لە نێو ڕەفیقانی حیزبی‌دا شت فێر بووم. نووسینیان لێ فێر بووم. نووسیومەو بەرەبەرە نووسینەکە بەقەوەت بووە. هەمووی ئەوانە هەبوون. لەبیرمە لە بەغدا بووین. زۆر هەوڵم دەدا بپرسم و شت فێربم. ئەو کاک حەسەنی ڕەستگارە کە ئێستا لێرە ماوە، ڕۆژی دە دوکتۆر و هێمن و کەریمی حیسامی کرد ، گوتی ڕاوەستن هەتا ساڵێکی دیکە وەڵڵا ئەوەندەتان پێ نایەڵێ. یانی شەوقێکی زۆرم هەبوو بۆ ئەوەی فێر ببم. چونکی ئەمن لە دەورانی خوێندن و مەلایەتییەدا هیچ کرێم نەدیبوو. مەسەلەن ئەمن پاش یازدە ساڵ دەربەدەری گەڕاومەوە ئێران. جا ئەوجار دوای ساڵێک تارانم دیوە. دەنا تارانم نەدیبوو. سنەم نەدیبوو. دواقیعدا تەنیا شاری ئەمن لە وڵاتی خۆمان دیبووم سەردەشت بوو ئەگەر دروست بێ بە هەموویان بڵێین شار، بانە بوو، سەقز بوو، بۆکان بوو، پیرانشار بوو، مەهاباد و ورمێ. دەنا شنۆش، شاری شنۆیشم دوای ئینقیلابی دیتوە. ڕۆژنامەم نەخوێندبۆوە. یانی عەجایب بەجێ مابووم. دەرفەتم بۆ نەخولقابوو لە مەدرەسەو دانیشگا بخوێنم بەڵام لەوێ‌دا کە ئەو فورسەتەم بۆ خولقا، هەم بۆخۆم هەوڵم دەدا، هەم مەجالێکیش بوو، ئیدی پیاو دەیتوانی کەلکی لێ‌وەربگرێ.

عەباس کاروان: یانی حیزبایەتی‌یەکە بە قازانجت بوو.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: دەتوانم بڵێم بەڵێ. قابلییەتێکم تێدا بینراوە بۆیە بوومە حیزبی و کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام لەوێ‌دایە ئەگەر شتێک فێر بووبم، فێری بووم. دیارە وەکوو کوردی، خەڵک بەمن دەڵێ کوردی‌زان، ئەگەر ڕاست بێ و کوردی‌زان بم ئەوە هونەرێکی تێدا نیە. لە مەنتەقەیەکی دێهاتی پەروەردە بووم کە زمانی ئەسیل لەو مەنتەقانەدایە کە دێهاتین. بێ‌سەوادو نەخوێندەوارن. زمانەکانی دیکە فێر نەبوون چونکە تێکەڵاوی‌یان دەگەڵ زمانەکانی دیکە نیە. ئەوە شتێکی باش بووە بۆ پاراستنی زمانی ئەو سیلەتەی لەوێ دەژین. لەڕاستی‌دا هونەرەکە نی ئەومە.

عەباس کاروان: بەڵام خۆ هەموو خەڵکی ئەوێ کوردی‌زان نین.

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: نا دیارە خۆ هەموو کەس نابێتە نووسەر. بەڵام ئەگەر کوردی‌یەکەم جوان بووبێ ئی ئەومە کە کوردی‌یەکی ڕەسەن و خاوێنە. چونکی ئەو خەڵکەی ئەمن دەتویاندا ژیاوم زمانی دیکەیان نەزانیوە. لەبیرمە، پیاوێکی خەڵکی دێیەکەی ئێمە کە کەمێکیش خزم بووین، وشەی "موتڵەقا"ی بیستبوو. وا بزانم لە فەقێیانی بیستبوو، پێی وا بوو ئەگەر ئەو کەلیمەیە بەکار بێنێ پێی ماقووڵ دەبێ. نەشی‌دەزانی بیڵێ هەر دەی‌گوت "موتڵەقا"؛ نەشی دەزانی لەکوێ‌دا بەکار دەبرێ. هەرکە قسەی دەکرد دەی‌گوت موتڵەقا یاخوا

بەخێر بێ. موێڵەها ماڵ و منداڵت چۆنن. موێڵەها ئەوێ برسیت نیە. یانی دەگەڵ هەموو شتێکی ئەوی بەکار دێنایەوە.

عەباس کاردۆز: جەنابت هەم وەک نووسەری مەسەلە سیاسییەکان ناسراوی و هەم بە شارەزایەکی بواری ئەدەبیە. خۆت لە کام ئەزموون ڕازیتری و کێهەیان بە سەرکەوتووتر دادەنێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڕێی تەعارووف ئەمن لە هەردووک بەشیاندا خۆم بە کەمدەسەڵات دەزانم. بەڵام ئەسەر یەک ئەمن لە شتە سیاسییەکاندا ڕەنگە پترم لە دەست هاتبێ. چونکی کاری‌کەشم ئەوە بووە. ئەمن نەهاتبووم کاری ئەدەبی بکەم. پاشان ئەمن زۆر جار دەڵێم ئەمن ئەدیب نیم، ئەدەبدۆستم. چونکی ئەدیب بەو کەسە دەڵێن کە هەموو مەکتەبە ئەدەبییەکانی خوێندبێ یان خوێندبێتە، ئەوەڵەن بەدەستی گەیشتبێ شێعری شاعیران و ڕۆمانی ڕۆمانتووسەکان و ئەدەبیاتی میللەتانی دەوروبەر و ئەوانەی خوێندبێتەوە. یان مەسەلەی قەواعیدی زمان وەک ڕێزمان و ڕێنووس و ئەوانەی خوێندبێتەوە. کاری لەسەر کردبێ یان بەدەرس خوێندبێتی. ئەمن هیچ یەک لەوانەم نیە. ئەوەی ئەمن کردوومە شتەکە لەپیرێژن و پیرە پیاوان فێر بووم. لەپاشانیش زەوقێک و ئیستیعدادێکی نووسینم هەبووە بەکارم هێناوە. دەنا شارەزای هیچ یەک لەو مەکتەبە ئەدەبییانە نیم. بەڵام لەباری سیاسییەوە ماوەی چەند ساڵ دەبەر دەستی ماموستایەکی شارەزای وەک دوکتور قاسملوودا کارم کردووە شتی لێ فێر بووم. ئەگەر تەماشای نووسینەکانیشم بکەی، نووسینە سیاسییەکانم پێم وایە بێ‌شک لە ٩٥ لەسەدی نووسینەکانم زیاتر پێک دێنن. چونکە ئەمن ڕەنگە ئەگەر حیسابی بکەم سێ چوار هەزار وتارم نووسیبێ. پێم وا نیە مەقالاتی ئەدەبی و کۆمەڵایەتیم لە دوو سێ لە سەت زیاتر بێ. ئەوانی دیکە هەموویان سیاسین. جا ئەوە چ بۆ ڕۆژنامە بووبێ، چ بۆ ڕادیۆ یان تەلەڤیزیۆن یان گۆڤار، هەرچی بووبێ. پێم وایە زیاتر لەوێدا چالاک بووم.

عەباس کاردۆز: بەشێک لەوانەی کاریان دەگەڵ کردووی گلەیی ئەوەیان هەیە کە زۆر سەختگیری و ڕێگا نادەی کەسانی دیکە لە بواری نووسیندا بناسرێن. واتە نووسراوەکانیان بە هێند نا گری. جەنابت لەو بارەوە چۆن بیر دەکەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پیاو لەو بارەوە بۆخۆی نازانێ چۆن بووە. ڕەنگە لە مێژەدی کارکردندا ئەو شتانەم لێ دەرکەوتبێ. بەڵام لە نیەت و مەبەستدا بەهیچ جۆر ئەوەی تەئیید ناکەم. ئەوە حەتمەن خیلافە. ئەمن خودا خودام بووە یەکێکی دیکە پێ بگا. تەنانەت لەبیرمە کەسێک، کە ڕەنگە ئەتۆش لەبیرت بێ کێ بوو، گوتبووی کاک سەعید ـ دوکتور شەرەفکەندی ـ مەقالەکانی بۆ دەنووسیبێ. ئەگەر بە دڵی ئەمیان بۆ

خۆی چاکی دەکردنو بۆی دەنووسینەوە. بەڵام فلانکەس فێری کردین بۆخۆمان بنووسین. جا ماوەیەک کاک سەعید بەرپرسی ئینتیشارات بوو لە "یۆلی"، دوایە ئەمن بووم. ئەمن هەمیشە هەوڵی ئەوەم داوە. بەڵام ئەگەر شتێکم دیوە - ئێستاش هەروایە - پێم ناخۆشە نەی‌ڵێم. جا ڕەنگە لەوێدا گوتنەکەم بەشێوەیەکی خراپ بێ یان خراپ وەربگیرێ، ئەوەی قبووڵ دەکەم. زۆرم پێ‌ناخۆشە ئەوەی دەڵێم. بەڵام دەتوانم بڵێم لە سەتا ٩٩ی ئەو ئیرادانەی لە نووسینی ڕەفیقانم گرتوە حەق بوون. پێشم گوتوون وەرن با پێ‌بەینە کن خەڵکی دیکە بزانین وایە یان نا. زۆر جار کێشەم دەگەڵ کەسێک هەبووە، دوایە پێشانی کەسی دیکەمان داوە تەماشام کردوە قسەکەی من قبووڵ بووە. ئەمن پێم‌خۆشە بە شانازی‌یەوە لەپاشان بە شانازیی دوکتور قاسملوویەوە ئەوەی بڵێم کە هەر لە ساڵەکانی هەوڵێ بەم لاوە دوکتور قاسملوو هەر مەقاڵەیێکی دەی‌نووسی، دەی‌دایە دەست منو دەی‌گوت چی لێ‌دەکەی بیکە. یانی ڕازی بوو هەر دەسکاری‌یەکی بکەم. مەسەلەن جلدی یەکەمی چل ساڵ خەباتی کە نووسی. ئەمن لە دەرێ بووم. نوسخەیەکی ئیمزاکراوی بە دیاری بۆ ناردبووم. لەوێ خوێندمەوە. کە هاتمەوە چوومە خزمەتی گوتم پێم‌خۆشە ڕۆژێک دابنێی دووبەدوو دانیشین لەسەر چل‌ساڵ- خەبات قسە بکەین. چونکی ئەمن هێندێک تێ‌بینیم لەسەری هەن. گوتی دانیشتنی ناوێ. ئەتۆ لەسەر نوسخەکەی خۆت چ موڵاحەزەیەکت هەیە پێ‌نووسە، دەسکاریی بکە. ئەوە قەرارە چاپی بکەینەوە، دەی‌دەین لەسەر ئەوەی تۆ چاپی بکەنو ئەمن دوایە نوسخەی دیکەت بۆ ئیمزا دەکەم. دەگەڵم دانەنیشت. ئیجازەی دا لەسەر کتێبێک کە بۆخۆی نووسیویەتی چیم هەیە دەسکاری بکەمو لە دوایە چاپ بکرێ. ئێستێ ئەوانەی ئەو وەختی دەگەڵی ژیاون تەنیا کەسێکی کە نوسخەی ئیمزاکراوی دەستی دوکتوری لە چاپی دووهەمی کتێبەکە هەیە ئەمنم. ئەوانی دیکە هەمووی چاپی یەکەمیان هەیە. یانی خۆ ئێمە فازیلترو سیاسیترو نووسەرتر لە دوکتور قاسملوومان نەبووە. بەڵام ئەو قبووڵی بوو، شتەکەی دەدایە دەست منو دەی‌گوت چی لێ دەکەی لێی بکە. چونکی دوو شتی هەبوو. یەکیان باوەڕی پێم هەبوو کە ئەزموونەکانم دەبێ باش بن. ئەوی دیکەش ئەوە بوو کە عوقدەی خۆکەم‌بینینی نەبوو کە بڵێ ئەگەر ئەو بێ گۆڕێ دەڵێن ئەوە فێری دەکا. بۆخۆی عالم بوو، نووسەر بوو، ئەو ترقتەزەعفەی دەخۆی‌دا شک نەدەبرد. ئەمن زۆر جار گوتوومە نووسینی دەستی دوکتور قاسملووم هەزار جار ئاسانتر دەسکاری کردوە تا نووسینی ئەو کەسانەی دەبەر دەستمدا پێ- گەیشتوون. یان ئەو کەسانەی ڕەفیقم بوون بەڵام ئیددیعایان زیاتر بووە. برادەرمان هەبووە لەسەر کەلیمەیەک جۆتە ئەستێران. لە حاڵێک‌دا کەلیمەکەی وی هەڵە بووەو ئەوەی ئێمە گوتوومانە درووست بووە.

عەباس کلردزێ: مامۆستا ڕەنگە بەشێکی لەبەر ئەوە بووبێ کە ئەتۆ شێوە عیلمی‌یەکەیت ئەتوانیوە باسی بکەی یان وەک دەرس بتوانی فێری ئەو کەسانەی بکەی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن وەک دەرس ناتوانم بیڵێمەوە. ئەمن بۆخۆم هیچ شتێک بە دەرس فێر نەبووم هەتا بە دەرس بیڵێمەوە. ئەوەی دەیەوێ لەمن فێر بێ دەبێ وەکوو من فێر بێ. ئەوەی کە "گۆران" لە بارەی "دەرویش عەبدوڵلا"وە دەڵێ: **نەحەرفی مەکتەبێکت خوێند، نە ئوستادێ پەلی گرتی.** ئەمنیش هیچیان نەبووم. کێ فێری خوێندنەوەی کردووم؟ کێ فێری نووسینی کردووم؟ کێ گوتوویە ئاوا مەقالە بنووسە. هەمووی بە زۆری زۆرداری خۆم فێر کردوە. جا ئەوەی بیەوێ لەمن فێر بێ دەبێ سابیقەکانم ببیسێ و لەپاشان ئاوا بۆخۆی بە ئیبتیکار فێر بێ. دەنا ئەمن بە میتۆدی عیلمی فێر نەبووم. ئەمن یەک ڕۆژ لەسەر تەختە ڕەشەی حەرفێکم نەنووسیوە. لەسەر مێز و نیمکەتان دانەنیشتووم. موعەللیمێک دەرسی پێ نەگوتووم. لە دێ‌یەکی دوورکەوتووی کوردستان لەکن مەلا و فەقێیان فێر بووم. ئەویش پێم وایە جارێکی دیکەش گوتم زۆر وەختم وەبیر دێن مامۆستایەکە بەقەت خۆمی لە دەرسەکەم نەدەزانی. بەڵام عومری لەمن زیاتر بوو دەبوو بچم لەکن وی بخوێنم.

عەباس کاروان: لە نووسراوە و وەرگێڕانە ئەدەبییەکانت، ئەوەی زۆر ناسراوە و خوێنەری زۆر بووە ـ ئەوەندەی من بزانم ـ وەرگێڕانی ڕۆمانی حەمەدۆکە. خۆشت داستانێکت نووسیوە کە ناوەکەیم لە بیر نیە. حەمەدۆکت زۆر چاک وەرگێڕاوە و زەوقکاریی زۆرت تێدا بەخەرج داوە. پێت وا نیە ئەگەر درێژەت بە وەرگێڕان دابایە خزمەتی گەورەت بە زمانی کوردی دەکرد؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: لەسەر یەک ئەمن لەجێیەکدا نووسیویشمە لەو باوەڕەدام کە وەرگێڕان بەتایبەتی وەرگێڕانی ڕۆمان ڕێگایەکی زۆر باشە بۆ پەرەپێدانی زمانی کوردی. چونکی نووسەری ڕۆمان بە کانالی جۆربەجۆری ژیاندا دەڕواتە خوارێ. لە بوارە جۆراوجۆرەکانی ژیان دەدوێ. ئەوانەش هەموو کەلیماتیان هەیە. بۆیە گەنجینەیەک لە کەلیمات دەکەوێتە سەر کاغەز. شتی سیاسی وا نیە. لە "ڕەحمانی موددەریسی" دەگێڕنەوە کە گۆیا گوتوویەتی دەتوانم ببمە سەرنووسەری دە ڕۆژنامەی کۆمۆنیستی. چونکی هەمووی دوو سەت کەلیمەیە، هەر پاشوپێشی دەکەم و تێکی دەکەمەوە دەبێتە ئەوە. ئەوە حەقیقەتێکی تێدایە. مەسایلی سیاسی بوارێکی زۆر بەرتەسکی هەیە بۆ کەلیمات. هەر بەڕاستی دەتوانم بڵێم هەموو وتارە سیاسییەکان دە هەزار کەلیمەیان تێدا نیە. لەحاڵێکدا ڕۆمانێکی درێژی وەک حەمەدۆک ڕەنگە بەسەت هەزار کەلیمە تەواو نەبێ.

جا ئەمن کە خەڵکەکە لە کاری تەرجەمەکەم ڕازی بوون پێم وایە ئەگەر مەجال هەبایە یانی هەم مەجالی تەرجەمە لە لایەن منەوە هەبایە و هەم مەجالی چاپ و بڵاو کردنەوەش هەبایە، ڕەنگ بێ خەڵک زەوقێکی لێ دیبایە. یانی خزمەتێک بایە. ئەمنیش پێم وایە.

عەباس کاریزۆ: یەکەم نووسراوەکانت چۆن بوون؟ کێ چاوی لێدەکردن و هەڵەکانی بۆ دەگرتی؟ هەروەها بە نووسینی ئەدەبی دەستت پێکرد یان سیاسی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە دەورانی پێش سیاسەتدا هەر وەک باسم کرد شێعرم کە یەکجار زۆر دەنووسین و دەم دەدڕاندن. بەڵام جاروبار هێندێک وتاریشم دەنووسین کە ڕەنگە بڵێم ئەویان پتر شتی ئەدەبی بوون. بەڵام وەک شتی جیددی کە گوتم یەکەم دوو بەیانییەم لە ساڵەکانی ٤٨ و ٤٩ دا نووسین. ئەوانە بەیانییەی سیاسی بوون. دوایە کاری بەرچاوی من لەنێو خەڵکیدا، زیاتر تەرجەمە بوون. ئەووەڵ تەرجەمەم کتێبێک یان جزوویەک بوو بەناوی "واقعیت خلقهای ایران و افسانه ی ما کان" لە نووسینی ڕووناکبیرانی کوردی ئێران کە بە یەقین بە قەڵەمی دوکتور قاسملووی نووسرابوو. ئەوە سیاسی بوو. هەر بە دوای ویدا، دووهەمین کارم کە کردو کارێکی گرینگیش بوو کتێبی دوکتور قاسملووی بە ناوی "کوردستان و کورد" بوو کە دیارە لێکدانەوەیەکی سیاسی ـ ئابووری بوو. هەرلەو کاتەدا وەک سەرەتایەک، ئەسڵێکی تاریخی و جوغرافیاییشی بۆ نووسیبوو. ئیتر دوای ئەوە کە کەوتمە کاری نووسین، نووسینەکان لە ڕۆژنامەی "کوردستان"دا بوون. لە بڵاوکراوەی "تێکۆشەر"دا بوون. ئەو وەختی کە ڕادیۆمان هەبوو لە ئەووەڵەوە هەتا ئاخر کەم و زۆر بۆم دەنووسی، دیارە ئەوانە بەشی هەرە زۆریان هەر سیاسین. ئیتر ئەوجار وەک تەرجەمە کە شتی ئەدەبییان زۆرتر تێدا بوو، ڕۆمان، یان کورتە چیرۆکەکانی "عەزیزی نەسین" و ڕۆمانەکانی "یەشار کەماڵ"و هەر وەها لە "جەک لەندەن" ئەمن شتم تەرجەمە کردوە. ئەوانە دیارە پتر وەک شتی ئەدەبی حیسابن هەتا سیاسی، هەرچەند بەڕاستی بەشێکیان بەجۆرێک لە جۆران ناوەرۆکی سیاسییشیان هەیە. ئێستی تێ ئەگەری لە نووسینەکانی یەشار کەماڵ، هەر لە حەمەدۆکدا، زۆر موحتەوای سیاسی و کۆمەڵایەتی هەیە بەڵام بەشێوەی ڕۆمانێکی شیرین داڕێژراوە هەتا چاکتر بە گەرووی خەڵکیدا بچێتە خوار. شوێنەواری دیکەش هەن کە بە شێوەی ڕۆمان نووسراون بەڵام ناوەرۆکی سیاسیی خۆیان هەیە.

عەباس کاریزۆ: ئەدی هیچت بۆ گۆڤارو ڕۆژنامەکانی غەیری حیزبی نەنووسیوە؟ مەبەستم ئەوەیە لە باشووری کوردستان یان جێگاکانی دیکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە عێراق بۆ ماوەیەکی پێنج شەش ساڵی لە ڕۆژنامەی "هاوکاری" کارم دەکرد. وەکوو قەرارداری دامەزرابووم نەک وەکوو کارمەندی ڕەسمی، چونکی کوردی عێراق نەبووم. لەوێش هەر لاپەڕەی سیاسەتم هەڵگرتبوو کە لاپەڕەی دوو بوو. هەرچی لەوێدا نووسراوە هەمووی هەر سیاسی بووە. بەڵام جگە لەوە بۆ گۆڤارو ڕۆژنامەکانی دیکەش کە دەردەچوون وەک "بەیان" و "ڕۆشنبیر" و "ڕەنگین" و ئەوانە دەمنووسی. ئەوانە زیاتر ئەدەبی بوون، تەرجەمە بوون، جاری وا بوو نووسین بوون کە زیاتر دەچوونە

خانەی ئەدەبی‌یەوە، بە تایبەت هی گۆڤارەکان. جاری وابوو چیرۆکێکم هەڵدەگرت و تەرجەمەم دەکرد و بڵاوم دەکردەوە. بەهەر سوورەت ناکرێ بڵێی ئەمن چیرۆکم نووسیوە، چونکە ناچێتە خانەی چیرۆک‌نووسی‌یەوە.

یەکەمجار کە ئەمن شتێکی لەو بابەتەم نووسی واتە ئەدەبی ـ سیاسی، ڕووداوێکی واقیعی بوو کە لەمێژ بوو دیتبووم. پاش چەند ساڵان لە ڕۆژنامەی کوردستاندا بڵاوم کردەوە. ناوەکەشی ئەوە بوو: "دەشمان کوژن و جێژنیشمان پێ دەگرن". ڕووداوێکی زستانی خۆم بوو. ڕۆژی ٢١ی سەرماوەزی١٣٣٨ بوو لە مەهاباد کە عادەتەن لە ئێران ئەو ڕۆژەیان دەکردە جێژن بەناوی ڕۆژی نەجاتی ئازەربایجان. باسی ڕووخانی حکوومەتی نیشتمانیی ئازەربایجانیان دەکرد، کەچی کۆماری کوردستانیان هەر باس نەدەکرد. ئەمن چووبوومە خەیاباتی بزانم وەزع چییە. دیارە خەڵکیان کۆ کردبۆوە بەڵام ئەمن هەر بۆخۆم چووبوومە خەیابانێ. ڕۆژێکی زۆر سارد بوو. لەسەرمان چووم خۆم بە مزگەوتی حاجی سەید بایزیدا کرد. مزگەوتی حاجی سەید بایزی، مامۆستا مەلا شێخ عیززەدینی لێ‌بوو، بۆیە زۆرم هاتوچۆ دەکرد. تەماشام کرد پیاوێکی پیری کورد کە زۆر جارم دەدیت لەوێ دانیشتوە. ئەو کابرایە پەیتا پەیتا ئەو قسەیەی دووپات دەکردەوە کە "بەڵێ، بەڵێ دەشمان‌کوژن و جێژنیشمان پێ‌دەگرن". ئیدی ئەو وەختی ماوەیەک بە دیاریەوە ڕاوەستام و نەمهێشت ئەڵقەی خەیاڵەکەی بپسێ. زانیم دڵی چی، لێی گەڕام پاش چەند ساڵان کە ڕۆژنامەی کوردستانمان دەردەکرد، پێم وایێ ساڵی ١٣٥٠ی هەتاوی بوو، ئەوەم بە موناسەبەتی ٢٦ی سەرماوەزەوە نووسی. کە دام بە دەستەی نووسەران، دوکتور قاسملوو گوتی باشە ئەتۆ بۆ هەوڵ نادەی چیرۆک بنووسی؟ ئەمەت بەشێوەی چیرۆکێک دەرهێناوە. گوتم وەڵڵا وا هاتوە دەنا خۆم بە چیرۆک‌نووس نازانم.

ئەوەش کە ئیشارەت پێ‌کرد، شتێک بوو کە پێم وایێ ساڵی ١٣٦٣ یان ٦٤ بوو نووسیم بە ناوی "شەرتی پیاوان". ئەوە جارێکیش کرا بە نمایشنامە. ئەوەش کە وەک جزوویەک چاپ کرا لە ڕاستی‌دا گێڕانەوەی دوو، سێ ڕووداوی جۆراوجۆر بوو لە ژیانی حیزبایەتی‌دا. بەڵام مۆنتاژ کرابوو. عادەتەن نووسینی ئەدەبی ئەگەر مۆنتاژ کرا هێندێک شاخ‌وباڵی لێ زیاد دەکرێ جا یا پیاو چیرۆک‌نووسیش نەبێ. دەنا ئەوە هێندە واقیعی بوو کە هێندێک کەسی شارەزا دەیانزانی ئەمن باسی چی دەکەم. هێندێک لە قارەمانەکانی نووسینەی وەک چیرۆک دەرهاتبوو دەناسرانەوە. چون ئەوانە شتێک بوون کە بەچاوی خۆم دیبووەن. مەسەلەن داستانێک دەگێڕمەوە کە جەمعێک پێشمەرگە چووین لەکن کابرایەک میوان بووین کە پەزیرایی لێ کردین. ئەوە هەر بۆخۆم دەگەڵ بووم. پیاوەکە پێم وایە ئێستاش هەر ساوە لە مەنتەقەی گەورکانە. دەنا لەوەی زیاتر هەوڵی چیرۆک‌نووسینم نەداوە. چونکە چیرۆک‌نووسین ڕەنگە هەر وەک شێعرەکە بێ. چیرۆک‌نووسێکی باش نەدەبووم، پێشم خۆش نەبوو چیرۆک‌نووسێکی خراپ بم. هەرچەند ئەو شەرتی پیاوانە خەڵکەکە پێی خۆش بوو. هەم شیرین بوو، هەم لە ڕووحییاتی خەڵکی تێزیک بوو. نازانم لەوێ بووی یان نا

کە کردیانە شانۆ. پێم وایە لە ٢٦ی سەرماوەزیشدا بوو کە کردیان. بەڵام کەسەوە یەک لەسەر چواری خەڵکەکەی دەگەڵی دەگریان. هەرچەند ئەوانە پێشەیان شانۆگەری نەبوو بەڵام ئەوەندە هەستو سۆزی تێدابوو کە زۆری خەڵکەکەی یان هەر بەتەواوی دەگریان، یان فرمێسکیان دەهاتەوە خوارێ.

عەباس کاردۆ: مامۆستا وا بزانم لە زمانەوانییش دا دەستت هەڕوا. گۆیا لە کۆڕی زانیاریی کورد لە بەغدا لە حەفتاکاندا کارت کردوە. پاشکۆیەکیشت لەسەر فەرهەنگی هەمبانە بۆرینەی مامۆستا هەژار نووسیوە. دەکرێ سەرجەم ئەزموونەکانی خۆت لەو بوارەدا شی کەیەوە؟ بۆخۆت دەزانی زمانەوانی بەشێکی تایبەتە لەخوێندنی بەرز، کەچی تۆ بەبێ زانستگا فێری بووی، ئەوە لە چییڕا هاتوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە وا باشە موبالەغەی تێدا نەکەین. ئەمن لەپێشەوە گوتم خۆم بە ئەدیب نازانم چونکە ئێستانی ئەدیب دەبێ دەرسی زمان بخوێنێ. مەکتەبە ئەدەبی یەکان بخوێنێتەوەو بیانناسێ. ئەمنیش هیچ یەک لەوانم نیە. ئەوەش کە بروەمە زمانزان پێم وایە ناچێتە خانەی زمانەوانی یەوە، بەڵکوو شتێکی دیکەیە. با بڵێین ئۆگری بە زمانە. مەسەلەن ئەوەی کۆڕی زانیاری، ئەمن تەت وەک کارکردن کارم دەکۆڕی زانیاری‌دا نەکردوە. نەشبووم بە ئەندامی. ئەمن ئێستێ ئەندامی ئاکادیمیای کوردستانم. ئەو ئاکادیمیای کوردستانە کە لەجێی کۆڕی زانیاری‌یە. ئەوەی لە بەغدایە بوو ناوی کۆڕی زانیاری بوو. بەڵام ئەوەی ئێستا ناوی ئاکادیمیای کوردستانە. منیشیان کردۆتە ئەندامو وەریان گرتووم. دیارە وا نیە بڵێی دایم- کارەو یارمەتی وەردەگرم. شتی ئاوا نیە بەڵام وەکوو ئەندام حسابم. ئەو وەختی ئەندام نەبووم.

عەباس کاردۆ: باشە ئەوە نیشانەی ئەوە نیە لەو بوارەدا شارەزای؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەبەر ئەوەیە کەمێک کوردی دەزانمو هێندێک ئەزمرانیشم داوە کە وەریان گرتوە. لەوێ کە هاتوچۆی کۆڕی زانیاریم دەکرد هەم لەبەر ئولفەتەکەم بوو، هەمیش زیاتر هێندێک کاری دیکە بوو. ڕووحی شاد بێ دوکتۆر "عەبدولڕەحمانی حاجی مارف" کە بۆخۆی زمانناسێکی گەورە بوو، بانی دوکتۆرای دە زماندا هەبوو. دیارە نەک زمانزان چونکە کوردی‌زانی چاک نەبوو، بەڵام وەک قانوونی زمان پێم وا نیە کەسی کورد ئەوەندە تەواتیی زمانی زانیبێ، چەند کتێبێکی نووسیوە. هەموو جارێ کە کتێبەکانی دەنووسین، پاش تەواوبوونی حەتمەن داوای لەمن دەکرد بیەکەوە پێی‌دا بچینەوە. لەپاشان ئەو قاعیدەی ئەو دەی‌هێنان ئەگەر کەلیماتە کە دروست نەبایە، یان جوان نەبایە یان هەر مولاحەزەیەکم لەسەری هەبایە دەکرێ بڵێم بێ سێ‌و دوو قبووڵی دەکردن. وەکوو پیاوێکی بەئەخلاقیش، دەگەڵ ئەوەی پێم وایە

کارەکەم چووکەڵە بوو بەڵام لە هەموو کتێبەکاندا نووسیویەتی ئەو کتێبە بە کۆمەگی فلان کەسی پێدا چووینەوەی بۆ کراوەو تەسحیح کراوە.

یان مەسەلەن ئەوەی باس کرد، ئەوەی حەژاری. هەژار کە مەتبانە بۆرینەی نووسیبوو دوای چاپی جڵدی یەکەمی کە پێم وایە نامەکەشت هەر دیوە ئەودەمی پێکەوە بووین، نوسخەیەکی بۆ ئیمزا کردبووەو بۆی ناردبووەو بۆشی نووسیبووم کە ئەوە یەکەم کارە بەو بەربڵاوییە دەستی پێ کراوە وەک بناغەی فەرهەنگی کوردی. بۆیە لە خەڵکی دیکەشم داوا کردووە لەتۆش داوا دەکەم کە بی‌خوێنیەوە ئەگەر شتێکت وەبەرچاو هات کە دەوێدا نەبوو لێی زیاد کەی‌و بۆم بنێری. ئەوە بوو جڵدی یەکەمم خوێندەوە هەر چەند زۆر بەپەلە بوو چونکی بەڕاستی فەرهەنگ بۆ خوێندنەوە نابێ. فەرهەنگ بۆیە دەبێ ئەگەر کەلیمەیەکت لێ حاسیە بوو موراجەعەی پێ بکەی‌و دەری بێنی. بەڵام لەبەر خاتری وی خوێندمەوەو بۆشم ناردن، دیارە کاغەزێکی بۆ ناردم کە ئێستاش ماوەمە ، وا دیار بوو زۆری پێ‌خۆش ببوو. هەم سوپاسی کردبوو، هەم داوای کردبوو کە دووهەمەکەشی بۆ چاو لێ بکەم کە بەداخەوە پێش ئەوەی چاپ بێ یان بۆم بنێرێ، بۆخۆی کۆچی دوایی کرد. باتی ئەوانە تاچەند خانەی زمانەوانی‌یەوە، بەڵام لە زمانناسی‌دا لەبەر ئەوەی بۆخۆم شارەزای زمانەکە هەم هێندێک شتی زەریفی زمان دەزانم. کە زۆرجار لە کۆڕە ئەدەبی‌یەکاندا بەشدار بووم ئەوانە کە باس کراون خەڵک وەریان گرتووە.

یان مەسەلەن بۆ خۆم وەک شانازی‌یەکم داناوە کە لە سەرەتای قسەکانیشمدا باسم کرد. ئەو کۆنفرانسەی ڕۆژانی ٢٢تا٢٤ی دیسامبری ٢٠٠٩ لەسەر زمانی یەکگرتوو لە ئاکادیمیای کوردستان گیرا ، وا بزانم غەیری من کەسیان تێدا نەبوو پلەی دوکتورای نەبێ، هەموویان دوکتور بوون، منیشیان کە داوەت کردبوو، ئەمن لە سەرەتای قسەکانمدا گوتم ئەوە شانازی‌یەکی گەورەیە کە لەنێو ئەو جەمعە دام بەڵام هەستیش بە کەمی ناکەم. بەڵکوو هەست بە شانازی دەکەم کە دەگەڵ ئەوەی ئەو پلەیەشم نیە ئێوە بە لایقی ئەوەتان زانیوم کە لەو کۆڕەدا بێم قسەی خۆم بکەم. تەنانەت وایان تەرتیب دابوو کە ئەووەڵین کەسێش کە قسە دەکا ئەمن بم. وا بوو ئەمن هێندێک یادداشتم هەبوون ئەمزانیبوو وا زوو دەست پێ دەکا، یادداشتەکانم هەر لەنێو ئۆتۆمۆبیلەکەدا بەجێ هێشتبوون. گوتم ئەمن یادداشتەکانم لێ بەجێ ماون ئەوە ناردوومە بیانهێنن. ئەگەر کەسێکی دیکە قسە بکا باشترە. ئەفەری دوای من گوتی ئەمن ئامادەم ئەو یەکەم قسەی کرد. بەهەر حاڵ ئەمن نە عالمی زمانم نە زمانەوانم. ئەوەش کە باسی دەکرێ، ئەمن هەمیشە دەڵێم کۆڕی زانیاری یان ئەکادیمیای کوردستان حەق وایە بۆ خزمەتی زمانی کوردی پێک بێ لە زمانناسو زمانزانان. چونکە زمانناس ئەتوانن لە باری عیلمی‌یەوە زمان دەناسن‌و دەتوانن بچنە نێو وردەکاری‌یەکانی، زمانزانیش بەو تەعبیرەی ئەمن بەکاری دێنم ئەوانەن کە لە دێهاتی گەورە بوون ڕەنگە هەر خوێندەواریش نەبن. بەڵام وشەی

زمانی کوردی باش دەزانن. ئەمن خۆم لەوانە حیساب دەکەم. تەنانەت ئەوە باشە بگوترێ ئەمن زۆر جار لە کاری نووسین و تەرجەمەدا ئەگەر بۆ کەلیمەیەک تێ مابم، یانگی خێزانم کردووە بەجۆرێک لەجۆران داوانووەمە بۆ ئەوەی وشەی بێنم داخوا کەلیمەیەکی لەو بابەتەی بەزمانەدا دێ یان نا؟ کە جاری وا بووە بە زمانیدا هاتووە جاری واش بووە نا. پێم وایە ئەوەش دەبێ لە خوێنەواران وەرگرین.

عەباس کاروخ: مامۆستا هەرچەند بڕێکت باس کرد داخوا لە کاری ڕۆژنامەگەری‌دا جگە لە ڕۆژنامەی "کوردستان" و ڕادیۆی دەنگی کوردستان کە ساڵانێکی زۆر کارت تێدا کردووەو سەرپەرستیان بووی، لە کوێی دیکە کارت کردووەو بۆ چ بڵاوکراوەیەکی دیکەت نووسیوە؟ دەکرێ باسی بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ پێم وایە باسم کردن. لە ڕادیۆو ڕۆژنامەی خۆمان هەر وەک فەرمووت کارم کردوە. هەروەها بڵاوکراوەی نێوخۆیی حیزب "تێکۆشەر" کە بە زۆری کارم تێدا کردوە. بەڵام جگە لەوانە ڕۆژنامەی "هاوکاری" بوو کە ماوەیەکی زۆر یانی ٥،٦ ساڵ کارم تێدا کرد. بۆ زۆر بڵاوکراوەی دیکەش بابەتم نووسیوە. حەتتا ئەو بڵاوکراوانەی دیکەی حیزبی وەک "تیشک" و "لاوان" و "ژنان". هەرچەند ڕەنگە ئیعتیراف بکەم کە کەمم لەوانەدا نووسیوە بەڵام بەهەر حاڵ لەوانیشدا نووسیومە. بێجگە لەوە ئەو ڕۆژنامەو گۆڤارانەی هەبوون و ئێستا هەن لە بەشێکیاندا ئەمن بە جۆرێک لە جۆران بەشدار بووم لە نووسیندا. لێ ئەم دواییانە زیاتری وتووێژە. یانی دەکرێ بڵێم لە ماوەی یەک، دوو ساڵی ڕابردوودا چل، پەنجا وتووێژم لە ڕۆژنامەو گۆڤارو سایتەکاندا بڵاو بوونەتەوە. نووسینیش کەم‌وزۆر هەبوون لە هەموو ڕۆژنامەکانی کە زۆر پرتیراژن. هەرچەند نووسینی من بەشی هەرە زۆری، زیاتر لە سەدی ٩٥ی یان بەبێ ناوە یان بە ناوی خوازراوە. ئەو وتووێژانە مەسئوولەن بۆیەیان دەکەن کە بەناوی خۆم بێ. ئەوانە ناوی منیان لەسەر بووە دەنا ئەوی دیکە ناوی منیان لەسەر نەبوو. تەنانەت وا بووە کە ناوی حەقیقیی کەسی دیکەی لەسەر بووە. ئەمن نووسیومە بەڵام بە ناوی کەسی دیکە چاپ کراوە. جارێکی بۆ یەک ڕۆژنامە - ناوی نابەم - دوو جارم شت نووسی. جارێکیان ناوی ڕەفیقێکی دیکەم لەسەر نووسی چاپیان کرد. بەڵام جارەکەی دیکە هەر بۆ ئەو ڕۆژنامەیەو تەقریبەن هەر لەو مەجالەشدا، بە ناوی خۆم نووسیم بڵاویان نەکردەوە. وەختێک گلەییم لێ کردن گوتم ئێوە هەڵوێستتان بەرانبەر بە من ئاوا بووە. فڵانە مەتڵەبتان چاپ کرد کە هی من بوو. ئەو ڕووحیشی خەبەردار نەبوو بەڵام بە ناوی ئەوەوە ناردم چاپتان کرد. بەڵام ئەوی دیکە کە بە ناوی خۆم بوو بڵاوتان نەکردەوە.

عەباس کاریزۆ: شارەزاییت بە سەر زمانەکانی دیکە دا چۆنە؟ دەزانم فارسیت زۆر باشە، ئەدی زمانی دیکە دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: فارسیم باشە بەو شەرتە بە زمانەدا نەبە، چونکی لەهجەم بەحەددی ئەعلا خراپە. بۆ کوردییش بۆخۆت دەزانی قسەکردنم هەر خراپە، بەڵام بۆ فارسی لەهجەیەکی زیاد لە حەددم هەیە. پێشتریش وا نەبووم، بە جەحێلی کە پیاو بەکاری دێنا باشتر بوو، بەڵام دوایە کە هێندێ لێ دوور کەوتوومەوە ساڵێ جارێک داخوا چەند کەلیمەیەکم بەسەر زاری دا بێ یان نا، ئەویش ئە حوزووری زیهنی هەیە کە کەلیمەکە بە ڕەوانی بێژم نە لەهجەکە تەواوە. بەڵام لەسەر یەک دەتوانم بڵێم فارسی دەزانم چونکی کە دەنووسم خراپ نیم. لەو لاشەوە بۆ خوێندنەوە حاڵی بوون پێم وایە لە هەموو ژیانمدا هەڵنەکەوتوە لە جوملەیەک حاڵی نەبم. مومکینە کەلیمەم نەزانیبێ و کەڵکم لە فەرهەنگ وەر گرتبێ، بەڵام جوملە نا. جگە لەوە زمانی عەرەبی دەزانم، لە باری قەواعیدی عەرەبییەوە دەکرێ بڵێم باش دەزانم. یانی کەم وا هەبووە عەرەبێک قسە بکا و ئەمن هەست نەکەم فلان جوملە یان عیبارەتی بە هەڵە خوێندۆتەوە. ئاوای دەزانم. لە خوێندنەوەدا هیچ موشکیلم نیە. لە حاڵیبووندا مەگەر مەسایلی عیلمی و ئەوە بێ دەنا موشکیلم نیە. لە نووسینیش تەقریبەن هەر باشم، بەڵام لە قسە کردندا ئەویش هەر لەبەر ئەوەی تەمرینم لە سەری نیە، زۆر موسەللەت نیم. هەرچەند ئەو وەختەی پێویست بووە بە تایبەت لە بواری مەسایلی سیاسیدا ئەدای مەتڵەبم کردوە، یانی تەرەفەکان تەک هەر حاڵی بوونە ئەتانەت لێشم ڕازی بوون. هەر وەکی جارێکی گێڕامەوە ساڵی ۱۹۸۲چووبوومە بەیرووت، کاک "سەلاح بەدرەددین" کوردی سووریە کە وەختێکی سکرتێری حیزبێک بوو بەناوی پارتی دێمۆکراتی چەپی کوردی سووریا، هەم شارەزا بوو، هەم بۆ دیداری هێزە سیاسییەکان دەگەڵم دەهات، زۆر دۆست بوو، کە دەیانپرسی بە چ زمانێک قسە بکەین، هەموو جارێ دەی گوت "بە عەرەبییەکی شیرین قسە دەکا".

لەوانە بەولاوە زمانێک نیە بڵێم دەیزانم، ڕەنگە سەت کەلیمە، دوو سەت کەلیمە فەرانسەیی بزانم. یان ئینگلیسی بزانم. کاک "فەتاحی کاویان" کە زۆرجار داوام لێ کردوە ئەگەر مەتڵەبێک هەبە دەگەڵ کەسێک تەرجەمەم بۆ بکا. چونکی ئیستیلاحەکان سیاسین پیاو دەیان زانێ، ئەگەر شتێکی دەقیق تەرجەمە نەکرێ بە ئینگلیسی، عەرزم کردوە کاکە ئەمن وام نەگوت ئەتۆ وات لێ کرد. جارێ وا بوو سوێندی دەخوارد دەی گوت ئەتۆ بەخۆڕایی مێشکی خۆشت عەزیەت دەدەی. دەنا ئەتۆ ئینگلیسی دەزانی، لە حاڵێکدا ئەوڵڵا ڕەنگە هەمووی دوو، سێ جوملە ئینگلیسی بزانم. لە فەرانسەییدا تاوا کەم نین. لەویان بۆ سەفەر و شتی ئاوا ڕەفعی ئیحتیاج دەکەم. بەڵام ئەگەر بکەوێتە مەسایلی عومدەوە ئیحتیاجیی موتڵەقم بە موتەرجیم هەیە.

یادی بەخێر کریس کۆچێرا جارێکی پێی گوتم تەنێ لە کوردستان فەڕانسەیی دەزانی، بەڵام لە فەڕانسە نایزانی. دەلیلەکەشی ئەوە بوو کە دەهاتە ئێرە ئەمن کەس نەبوو تەرجەمەم بۆ بکا. هەر بۆیە بۆخۆم قسەم دەگەڵ دەکردو ئەویش کۆمەگی دەکردم. بەڵام لەوێ کەسێک هەبوو تەرجەمەم بۆ بکا. بۆیە بۆخۆم ڕاستەوخۆ قسەم نەدەکرد. یان هەر پارەکە ئەو "کارۆڵ پروونهوبێر"ە کە ئەو کتێبەی لەسەر دوکتور قاسملووی نووسیوە، هاتبوو بۆ ئێرە. ئەو بۆخۆی وێنزۆئێلایی‌یەو زمانەکەی ئیسپانیۆلی‌یە. بەڵام هەم فەڕانسەیی باش دەزانێ هەم ئینگلیسی. ئەوەندەی پێکەوە دەبووین بە فەڕانسەیی قسەمان دەکرد، ئەوەی ئەم‌دەزانی ئەو بۆی ڕاست دەکردمەوە. بەڵام بەهەر حاڵ ناتوانم بڵێم دەیزانم.

هەنباس کاردۆ: دەڵێن مامۆستا لە ژیانی سیاسی‌و خسووسیی خۆی‌دا شانسی زۆری هەبووە. تۆ دەڵێی چی؟ باوەڕت بە شانس هەیە؟ ئەگەر هەتە پێت وایە کەسێکی بەشانس بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو شتەی پێی دەڵێن شانس باوەڕت پێی هەبێ یان نەبێ، ئەوە هەیە. ئەمن پێم وا نیە شانسی بەو جۆرەم هەبێ کە باعیسی ناسرانم بووبێ. لە ژیانی خسووسی‌دا کە چ عەرز کەم، پێم وا نیە شانسێکم بەنسیب بووبێ. دیارە لە باری سیاسی‌یەوە ئەوەی بە شانس دەزانم کە دەگەڵ ئەوەی پەروەردەی دێیەکی چکۆلە بووم، بەڵام لە دنیای سیاسەتو جامیعەو ئەدەبیدا جێگایەکم بۆ خۆم کردۆتەوە ئەوە بۆخۆی شانسە. بەڵام لە نێو کوردەواری‌دا شانس زۆرجار بەوەی دەڵێن کە بۆی ڕێ‌دەکەوێ. ئەوەی دەڵێن: بۆ هاری، هەر دەباری. ئەوە زەربولمەسەلێکی کوردی‌یە. ئەمن بەو مانایە خۆم بە ساحێبشانس نازانم. یان ڕەنگە ئەوە کەمێک بە قازانجی خۆم بێ ئەو قسەیە، یان بێ ئەدەبی نەبێ تاریف لەخۆم بێ، پێم وا نیە ئەوەی پێم دراوە لەبەر شانس بووە. مەسەلەن ئەمن بوومە ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی. پێم گوتی، بە ئیمانیشەوە گوتم، هەر وەختێکی نەهوێستوە - کە زۆر وەختیش هەر نەهوێستوە - ببمە ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی، دەلیلی ئەساسی ئەوە بووە کە پێم وا بووە ئەمن زانایی‌و لێوەشاوەیی‌و توانای پێویست بۆ ئەو کارەم تێدا نیە. بەڵام پێم وا نیە ئەوەی بە شانس حیساب بکەم، چونکی لەو کۆمەڵەدا کە تێی‌دا بووم، ڕەنگە چەند کەس لە سەرەوەی من بووبێ، بەڵام چەند کەسیش لە خوارەوەی من هەبوون. ئەو وەختە دەتوانی بڵێی ئەوە شانسی هێنا بوو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی کە خەڵکەکەی دیکە هەمووی لەو بەتواناتر بن. یانی هەر وەکوو کورد، کەچەڵەی ناشەوانی بازی شیقباڵی لەسەر نیشتبێ. ئەمن بەو ئەندازەیە خۆم بە بێ‌توانا نازانم کە بڵێم ئەوە شانس بووە. جا نازانم ئەوانەی پێیان وایە ئەمن خۆشبەشانسم، خۆشبەشانسی‌یەکەم لە چی‌دا دەبینن؟

عەباس کاروخ: دیارە ئەمن بۆخۆم زۆرم باوەڕ بە شانس نییە. ئەوە هەوڵی ئینسانە کە بە جێگایەکی دەگەیەنێ. بەڵام باسەکە ئەوەیە دەبینی ڕەوتی ڕووداوەکان وا دەکا کە ئەتۆ دەگەڵی بچییە پێش و مەجالێکت بۆ بکرێتەوە کە تێیدا سەرکەوی. جاری وایە تواناو لێزانییشت هەیە بەڵام مەجالێک نییە خۆتی تێدا تاقی بکەیەوە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە لەو حاڵەتەدا کە کابرا توانای پێویستی بۆ کارێک هەیەو دەستی دەکەوێ، ئەوە شانس نییە. ئەوە تەبیعی‌یە. ئەگەر وەدەستی ناکەوێ ئەوە پێی دەڵێن بەدشانسی، مەسەلەن کابرا دەچێ بلیتی بەختئەزموون دەکڕێ. کە بۆی دەرچوو دەکرێ بڵێی شانسە. چونکی لە نێو خەڵکەکەی دیکەدا شتێکی زیادی نییە. ئەویش هەر بلیتەکەی بەو قیمەتە کڕیوە کە خەڵکی دیکە کڕیویانە. دەنا کابرا چووە لە دانیشگا دوکتورای وەرگرتوە، ئەوە بۆ شانسە. ئەوە هیچ شانس نییە. یان کابرا گەنجینەک دەبینێتەوە، یان خێری وەڕێنگایە دێ ئەوانە شانسن. ئەمن پێم وایە دەکرێ لە شتێکدا بڵێم شانسم هەیە، وەکوو حەقێکیش پێ ئەدای دەکەم. دەگەڵ ئەوە کە گیروگرفت هەر هەیە، بەڵام ئەمن لە بنەماڵەدا خۆم بە ساحێبشانس دەزانم. کوڕم هەن و کچم هەن، زاوام هەن و بووکم هەن، لە هەموانیان ڕازیم. چونکی بەخۆشی‌یەوە هەموویان لەنێو خەڵکی جێگەو پێگەیان هەیە. کۆمەلایەتین و خەڵک خۆشی دەوێن. دەگەڵ منیش وەک باییر خەزوور، هەر چوار لایان باش و بە مەحەببەتن. لێرە هەم حەقی وان دەدەم، هەم ئەوەش قبووڵ دەکەم کە ئەوە شانسێکە کە هەمە. ئەوە هیچ ئیرادەی خۆمی تێدا نییە. بە تایبەتی تێی بووک و زاوایان ئیرادەی منی تێدا نییە. ڕەنگە کەم-وزۆر تەربیەتی منداڵەکان نەخشی منی تێدا بێ، مەحەببەتم پێ کردوون، مەحەببەتیان پێ کردووم. بەڵام بۆ ئەوانی دیکە ڕەنگە بچێتە خانەی شانسەوە.

عەباس کاروخ: تۆ کتێبی "دان چەرمەووتی "جەک لەندەن"ت لە فارسی‌ڕا وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی. ئەو کتێبە ئەزموونێکی ناخۆشی بۆ تۆ هەبوو. دەکرێ لەو بارەیەوە بدوێی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەزموونە ناخۆشەکە یەکێک لەوانەیە دەبێ بخرێتە خانەی بەدشانسی‌یەوە. ئەمن کە لە دەفتەری سیاسی بووم، کاک حەسەنی شیوەسەڵی کە ئێجگە لەوەی ڕەفیقی حیزبایەتی و فەقێیایەتی و ئەوانەم بوو، ژیراتر بوو، ئەو کە لە مەنتەقەی سەردەشت بوو و دەگەڵ خەڵکی تەماسی هەبوو، داوام لێ کرد بنێرێ ئەو کتێبەم بۆ بێنێ. ئەو کتێبەی هەر بۆ ئەناردم لەپاشان لە ڕێگایەکی دیکەوە کتێبەکەم دەست کەوت. نەک هەر دەستم کەوتبوو تەنانەت زۆریشم لێ تەرجەمە کردبوو. دوایە کە ئەوە بێ‌خەبەر لە یەکترین ئەو کتێبەیان کە وا دیار بوو ئەوانەی ڕای ئەسپاردەبوون پیاوی دوژمن بوون، بە دوژمنیان گوتبوو کە ئەو کتێبە بۆ فڵان کەسی دەبەن. ئەو کتێبەیان بۆ بۆمب‌ڕێژ کردبوو، یانی ئێوەڕاستەکەی هەمووی بۆمب بوو.

ئەویان بۆ کاک حەسەنی شیوەسەڵی ناردبوو کە بەداخەوە دەستی‌دا تەقیبەوە کە بوو بە هۆی لەدەستدانی هەردووک دەستی‌و هەردووک چاوی. ئەوە بیرەوەرییەکی زۆر تاڵە. بەڵام هەر ئەو وەختی کە ئەوە بوو ئەمن کتێبەکەم ڕەنگە زیاتر لە نیوەی تەرجەمە کردبوو. سەیرەکەشی ئەوەدا بوو ئەو کتێبە دوو تەرجەمەی هەبوون. یەکیان هی موحەممەدی قازی بوو. ئەمن کە دەمزانی تەرجەمەی موحەممەدی قازی باشە دوای ئەوەم کردبوو. کەچی ئەوەی بۆ کاک حەسەنی شیوەسەڵی هاتبوو، لە بنی‌ڕا ئەوش نەبوو. پێشم وایە ئەوەیان بۆیە هەڵبژاردبوو چونکی ئەوەی موحەممەدی قازی بەرگەکەی بەرگێکی عادی بوو. بەرگەکەی نەرم بوو، بۆ بۆمب گوزاری نەدەبوو. ئەوی دیکە ئەگەر بە سەهوو نەچوویم، ڕەنگە زۆر دڵنیا نیم. تەرجەمەی کەسێک بوو بەناوی "داریوش شاهین" کە جلدەکەی مقەبا بوو. ڕەق بوو. بۆیە بە عەمد ئەویان هەڵبژاردبوو کە بۆ مەلا حەسەنی بنێرن. دەنا لەجێدا ئەگەر ئەو کتێبەم بۆش هاتبایە هەر نەمدەویست. چونکە بۆخۆم یان پێم گوتبوو یان بۆم نووسیبوو چاکم لەبیر نیە، کە سپید دندان لە نووسینی جەک لەندەن تەرجەمەی موحەممەدی قازی. چونکی لە هاوەی زیانی موحەممەدی قازی‌دا هەر شتێکی ئەوو کەسێکی دیکە تەرجەمەیان کردبێ، ئەک هەر ئەمن پێم وا بێ هەموو ئیرانی‌یەک تەرجەمەکەی موحەممەدی قازیی پێ باشتر بووە. موتەرجیمێکی زۆر بەتوانا بوو. داستانەکە ئەوە بوو. حادیسەیەکی زۆر تاڵ بوو.

ئەمن بەفکریشدا هات کە کتێبەکە بڵاو نەکەمەوە. لەپاشان گوتم ئەوە کەمێک عەوامانەیە. جەک لەندەن چ خەتایەکی هەیە؟ مەتڵەبێکی جوان چ خەتایەکی هەیە کە بڵێی چونکە شتێکی وا بووە چاپی ناکەم. تۆزێک منداڵانەو عاتیفی‌یە. بۆیە کتێبەکەم تەواو کردو دوایەش بڵاوم کردەوە. چونکی پێم وایە یەکێک لە کارە جوانەکانی دنیای نووسینە. خەلاقیەتێکی یەکجار زۆری تێدایە. فکرێکی یەکجار بەرزی تێدایە. تەحەسیتێکی یەکجار زۆری ئەخشی پەروەردەی نیشان داوە. پێم وایە بۆخۆشت کتێبەکەت خوێندۆتەوە.

عەباس کارەزا: کەی‌و چۆن دەستت بە وەرگێڕانی کتێبی "کوردستان‌و کورد"ی دوکتۆر قاسملوویی کرد؟ ئایا ئەوە یەکەم ئەزموونی وەرگێڕانت بوو یان پێشتر کاری دیکەت کردبوو؟ پێشوازیی خوێنەران لە کتێبەکەو بە تایبەت لە وەرگێڕانەکەی چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کتێبەکە ئاخری ساڵی ١٣٥١ دەست بە وەرگێڕانی کرا. بۆ کۆنگرەی ٣ کە لە سەرەتای پاییزی ١٣٥٢دا دەستی پێ‌کرد، لە چاپ هاتە دەرێ‌و وەکوو دیاری درا بە ئەندامانی کۆنگرە. ئەوە یەکەم کاری من نەبوو. پێم وایە جارێکی دیکەشم باس کرد، پێشتر کارێکی چووکەڵەی دیکەم کردبوو. ئەو "واقعیت خلقهای ایران افسانه م. ماکان"م تەرجەمە کردبوو کە جوزوەیەکی چووکە بوو بە فارسی نووسرابوو. بەڵام وەکوو کتێبو وەکوو کارێکی قورس یەکەم کارم بوو. دیارە ئەمن ناوی کتێبەکەم بیستبوو. زۆر بەتاسە بووم کە بە زمانێک بێ کە ئەمن تێی بگەم بە فارسی یان عەرەبی. حەتتا پێش ئەوەی دوکتۆر قاسملووی

ببینم ناوی کتێبەکەیم بیستبوو. کە یەکترمان بینی، پاش ماوەیەک نوسخەیەکی لە عەرەبی‌یەکە ویدام و خوێندمەوە.

تەرجەمەی کتێبەکە بەڕاستی دژوار بوو، ڕاستە عەرەبیم دەزانی. بەڵام چاپێکی زۆر خراپی هەبوو. زۆر تێک‌چووبوو. غەلەتی زۆر تێدا بوون. جاری وا بوو بەشێک لە مەتنەکەی ببوو بە حاشیە. جاری وا بوو حاشیە چووبووە نێو مەتن. لەو بارەیەوە زۆرجار تووشی ئیشکال دەبووم. لەوانەیە بڵێم ئەگەر دوکتور قاسملوو بۆخۆی لەوێ نەبایە، ئەو موشکیلاتە قابیلی حەل نەبوون یان هەرنەبێ گران حەل دەبوون. بەڵام کە شتێکی وام بۆ دەهاتە پێش و نەمدەتوانی بەئاسانی حەللی بکەم، موراجەعەم پێ‌دەکردو ئەویش ئەو وەختی عەرەبیی زۆر کەم دەزانی. بەڵام کە دەی‌خوێندەوە لە مەتلەبەکە حاڵی دەبوو، ئەوەندەی عەرەبی هەر دەزانی. بۆیە پێی دەگوتم ئەوە هەڵەیەو دروستەکەی ئاوایە. بە هەرحاڵ دەگەڵ ئەوەی کاری دیکەشم هەبوو، کاری حیزبی و کاری ڕۆژنامەنووسییشم هەبوو، بەڵام هێندەم تولقەت پێی هەبوو کە تەرجەمەم کرد. دەستخەتەکەی من بە کاغەزی A4 ببوو بە ٣٠٠ لاپەڕە. لە حەفتەی یەکەمی‌دا ١٠٠ لاپەڕەیم تەرجەمە کرد. هەرچەند کارێکی گران بوو لە عەرەبییەوە، دوایە هەر پێ‌ئەوەی پاکنووسی بکەینەوە، ئەوەمان دا بەچاپ. کتێبەکە دوکتور قاسملوو فەسڵێکی لێ حەزف کرد. فەسڵێک کە لە عەرەبییەوە تێی‌دا نەبوو، چونکی کتێبەکە بەینی ١٩٥٧ و ٦٢ی نووسراوە. ئەو فەسڵەی هەر تێدا نەبوو. بەڵام دوایە بۆ چاپی عەرەبی‌یەکەی فەسڵێکی بۆ نووسیبوو بە ناوی: بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراق. لەوێ‌دا زۆری باسی بزووتنەوەی کورد کردبوو، دیارە هەملەشی کردبوو سەر عێراق و ئەو دەوڵەتەی مەحکووم کردبوو. هەرچەند ئەمن تەرجەمەم کرد، بەڵام لە چاپی کوردی‌یەکەدا ئەو فەسڵەی دەرێنا، هەم بە دەلیلی ئەوەی لە سەرەتاوە تێی‌دا نەبووە، هەم لەبەر ئەوەی کە داوای کردبوو گوتبووی کتێبێکی ئاوام هەیە بۆ چاپ، گوتبوویان ئێمە بۆت چاپ دەکەین. کاغەزیان بۆ چاپخانەیەک نووسیبوو کە ئەو کتێبەی چاپ کەن بەبێ ئەوەی بدرێ بە ڕەقابە. ئەوە لەحاڵێک‌دا بوو کە هەموو شتێک دەدرا بە ڕەقابە، هەربۆیە دوکتور قاسملوو گوتی مادام ئەوان بەبێ ڕەقابە کتێبی من چاپ دەکەن، دەبێ ئەمن ڕەقابە لەسەر خۆم دانێم. حەق نیە بە ئیمکاناتی وان بە ئیجازەی وان لە وڵاتی وان بە پارەی وان کتێبەکە چاپ کەم بەدژی ئەوانیش بێ. بۆیە ئەو بەشەی حەزف کرد.

کتێبەکە زوو کەوتە بازاڕەوە. دیارە کتێبەکە کتێبێکی عیلمی بوو. کتێبێک بوو کە لە هەموو جێیەک و بە هەموو زمانەکانی خەڵک پێشوازی‌یان لێ‌دەکرد. چەند جوملەیەکمان لە نووسەران و سیاسەتمەداران هێنابوو کە تاریفی کتێبەکە دەکەن. بۆیە حەتمەن دەبوو ئیستیقباڵی لێ بکرێ. پێم وایە خەڵک لە کوردی‌یەکەشی ڕازی بوون و لەڕاستی‌دا خەڵک لەوێ‌دا دەگەڵ زمانی کوردیی نووسینی من ئاشنا بوون. بۆیە دواتر کە

شتێکم تەرجەمە دەکرد. هەر ئەوە کە خەڵکەکە دەیانزانی ئێ منە پێشوازییان لێدەکرد. یانی کارێکی باش بوو.

عەباس کاروان: ئەو بەشەی دەفتەرەکەی لاچوو، دوایە دانرایەوە لە چاپەکانی دیکەدا؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر دانەنرایەوە. تا ئێستا دانەنراوەتەوە.

عەباس کاروان: ئەشماوە وەک سەرچاوەیەک یان شتێک کە خەڵک ئەگەر ویستی چاوی لێبکا؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە نوسخە عەرەبییەکەیدا هەیە.

عەباس کاروان: بەڵام تۆ کردووتە کوردی کە ئێستا نەخستوە.
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکێک لە کارە خراپەکانی من ئەوەیە کە هیچ شتێکم نەماوە. ڕەنگە هیچ موبالەغە نەبێ کە ئەمن ٤٠٠٠ مەقالەم نووسیوە. کەچی دەستخەتی یەکێکیانم نیە. چاپکراوی پێنجیانم نیە. ئەوە کە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا هەن یان ڕۆژنامەی دیکە، خۆ ئەمن ئەوانیشم هەموو ڕانەگرتوون. هەر شتێکم چاپ کردوە هەر دوای چاپ، دەستخەتەکانم فڕێ داون. بۆیە هەموو جارێ باسی دەکەم بۆ ئەوەی خەڵکی دیکە وەک من نەکەن و دەرس وەربگرن. چونکە کارێکی خراپە.

پێوەندیی ح.د.کو پارتی دیموکراتی کوردستان

هیوای کاوەی: مامۆستا دەگەڕێینەوە نێو ڕووداوەکانی حیزبو دەمەوێ بەیەکەوە بچینە نێو باسێکی یەکجار حەساسو نازک. دەبێشدا پێویستە ئەوەی بڵێم مەبەست لە هێنانەبەرباسی ئەو بابەتە تەنیا باری مێژوویی مەسەلەکەیە. دەزانم ئەگەر وەک سیاسەت چاو لە مەسەلەکە بکەین ڕەنگە نە کاتی ئەوە بێ و نە پێویست بێ بە وردی بچینە نێوی. بەڵام مێژوو حوکم دەکا ڕووداوەکان چۆن بوون ئاوا باس بکرێن بۆ ئەوەی نەسلی دوای ئێمە ئەزموونیان لێ‌وەرگرێ، من وەک کوردێک زۆر حەز دەکەم بزانم ڕووداوەکانی دەورووبەرم چۆن ڕابردوون، تکایە یارمەتیی نەسلی نوێ بدە لە ڕابردووی گەلەکەی باشتر حالی بێ.

* یەکەم، تۆ لەسەر پێوەندیی مەلا مستەفای بارزانی دەگەڵ قازی موحەممەد چی دەزانی؟ هێندێ لایەن باسی قەدرگرتنی بارزانی لەلایەن قازی موحەممەدەوە دەکەن و کەسانێکیش باسی ئەوە دەکەن قازی زۆر بە بوونی بارزانی لە مەهاباد خۆشحاڵ نەبووە. زانیاریی تۆ لەو بارەیەوە چۆنە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە مەسەلەیەکی یەکجار ئاڵۆزە. ئەوەی لە حەقیقەتێکی تاریخی پیاو دەیزانێ ئەوەیە کە مەلا مستەفاو بارزانییەکان وەختێک لە ئاکامی هێرشی دەوڵەتی عێراقو حەملەی هەوایی ئینگلیسدا تەنگیان پێ‌هەڵچنراوە هاتوون وەکوو پەنا، پەنایان بۆ کوردستانی ئێران هێناوە لەو وەختەدا دیارە کۆماری کوردستان هێشتا دانەمەزراوە، پێشوازییەکی کە پێشەوا قازی موحەممەدو دامودەزگا حکوومەتی- یەکەی کە جاری دەکرێ بڵێین حکوومەتی میللیی کوردستان یان حکوومەتی قازی موحەممەد لە مەلا مستەفایان کردوە، بۆتە شتێکی گەورەو لە تاریخدا تۆمار کراوە. تەنانەت ئەمن لە شارەزایانی ئەو وەختەیم بیستوە کە بە پێشەوایان گوتوە زۆر منداڵی بارزانییەکان لەباری لیباسو پێڵاوەوە وەزعیان زۆر خراپە . پێشەوا دای کردوە دوو ڕۆژ سێ ڕۆژان ڕاوەستن هەتا بە کۆمەگی خەڵکی مەهاباد لیباسو کەوشو ئەوانەیان بۆ بچنی، گوتوویەتی نایێ وەختێک وارید دەبن خەڵکی ئێرە بە ڕووتوڕەجاڵی و لێقەوماوییان ببینن.

ئەوە لایەکی مەسەلەکە. لایەکی دیکەی ئەوەیە کە مەلا مستەفاو بەتایبەتی ئەو کەسە شارەزایانەی دەگەڵی بوون وەکوو ئەفسەرەکانو مامۆستاکان ئەوەی لە توانایاندا بووە لەخزمەت دامودەزگای جمهورییان هاویشتوە خزمەتی خۆیان کردوە. لەو لاشەوە کۆماری کوردستان یان جمهوریی کوردستان - چونکی

ناوەکەی جمهوریی کوردستان بوو -. فەرقی پێ نەکردوون. مەسەلەن مەلا مستەفای کردۆتە فەرماندە بە پێی ڕیوایەتێک ڕەتێک فەرماندەی کوللی قواش بووە. ئەمن بە تەواوی ئەوەم بۆ سابیت نەبووە کە فەرماندەی هەموو هێزەکان بووبێ. پاشان ٤ کەس دەرەجەی ژەنراڵییان وەرگرت کە یەکیان مەلا مستەفا بوو. حەمە حوسێن خان، حەمە ڕەشید خانی بانێ، عومەرخانی شکاک و مەلا مستەفا. یانی لەوەشدا فەرقی پێ نەکراوە.

لەوەدا شک نیە کە مەلا مستەفا پیاوێکی زۆر مەحکەم بوو. زۆر باوەڕبەخۆ بوو. بەڵام لەعەینی حاڵیشدا پیاوێک بوو کە کەسی لە سەرووی خۆیەوە نەدەدی. لە ژیانیدا کەسی لە سەرووی خۆیەوە نەدیوە. وەکوو دەزانین قازی سەرکۆمار بووە. ئەو لە باشترین حاڵەتدا ژەنراڵێکی باشی حکوومەت بووە. ڕەنگە ئەوەندە حەسوودیی هەبووبێ، مەسەلەن ئەمن بۆخۆم ڕەنگە تەحلیلێکی عیلمی نەبێ بەڵام پێم وایە ساڵی ١٩٧٥ مەلا مستەفا بۆیە دەستی لە موقاوەمەت هەڵگرت چونکی بۆخۆی پیر ببوو. ئەمن نەمدەزانی، ئەمتۆ نەتدەزانی، بەڵام بۆخۆی دەیزانی کە تەخۆشیشە. سەرەتانی هەبوو. باوەڕیشی بەوە نەبوو کەس بتوانێ کارێک بکا. یانی ئەوە ئەمن ڕاستەوخۆ لە زمانی خۆییم نەبیستوە، بەڵام مەشهوورە گوتوویەتی کورد پیاویان نیە. ڕستەیەک کە لەویان گێڕاوەتەوە ئەوەیە کە: "خودێ مرۆ دکوردادا نینە". یانی کەسی بە لایقی ئەوە نەزانیوە کە کارەکەی پێ بسپێرێ.

لە ڕۆژانی پاش تەواوبوونی کۆماری کوردستان و گیرانی قازی موحەممەد و ڕۆیشتنی بارزانییەکان ئەوە دوو سێ داستان زۆر دەگێڕنەوە. کە گۆیا بارزانی چۆتە لای پێشەوا و گوتوویەتی وەرە با بڕۆین. ئەوەیان تەقریبەن ئەسڵی قەزیەکە بۆمن سابیتە. قازی لەگەڵی نەچووە. بۆیەش نەچووە ئەمن پێم وایە چونکی قازی وەکوو مەلا مستەفای نەبوو کە خاوەنی ٢٠٠٠ تفەنگچی بێ. دیارە هێندێک لە خەڵکەکەی ناردنەوە. بەڵام هەر ئەوەی دەگەڵی ڕۆیشتن ئەرقامی جۆراوجۆر هەیە. پێم وایە لانی کەم ٥١٤ کەسی دەگەڵ ئاوا بووە کە لە چۆمی ئاراسی پەڕیوەتەوە. هەمووشی هێزی لاو و کارکردو و کارکوشتەو فیداکارو موتیع. بەڵام قازی موحەممەد کەسی دەگەڵ نەبوو. قازی موحەممەد ئەگەر دەگەڵ مەلا مستەفا چووبایە - شتەکانی دیکە با وەلا نێین- ئیدی ئەوکات سەرکۆمارێک نەدەبوو. کابرایەک دەبوو بێدەسەڵات کە هیچی بەدەست نیە. هیچ وەزیفێکیشی نیە. لەحاڵێکدا ئەوڕۆیشتنی قازی موحەممەد قسەی دیکەی لەسەر هەیە. ئەوە تەحلیلی دیکەی هەیە. قازی بۆخۆی گوتوویەتی ئەمن مەسئوولییەتی هەرچی کراوە وەئەستۆ دەگرم. تەعبیرێکی لێ دەگێڕنەوە کە ئینشەڵلا وای نەگوتوە. ئەوە کە گوتوویەتی: خۆم بە قوربانی منداڵە ساوڵاغییان دەکەم. هیوادارم گوتبێتی خۆم بەقوربانی میللەتەکەم دەکەم. پێم خۆش نیە وای گوتبێ. بەڵام تەعبیرەکەی وا دەگێڕنەوە کە گوتوویەتی خۆم بە قوربانی منداڵە ساوڵاغییان دەکەم با کەس نەکوژرێ. بەهەر سوورەت

عیبارەتەکە هەرچی بێ قازی موحەممەد گومانی لەوەدا نەبووە کە دەوڵەتی ئێران لەوی خۆش نابێ. ئەو دەیزانی دەکوژرێ بەڵام گوتوویەتی هەموو مەسئوولییەت وەئەستۆ دەگرم با خەڵک نەکوژرێن ئەمن بکوژرێم. هەرواش بوو. لە ئازەربایجان بەپێی ئامارێکی ناڕەسمی نیزیک بە پازدە هەزار کەس کوژران، خەڵک لێیان داو کوشتیانن. دەوڵەت تەشویقی کردو ئەو. بەڵام قازی لە زەمانی حکومەتەکەی‌دا وای ڕەفتار کردبوو کە خەڵکەکە پەلاماری سەرانی جمهوریان نەدا. لەپاشانیش دەوڵەتی شاهەنشاهی کە ئێی‌دا کوشتی دەگەڵ دوو هاوڕێیەکەی، سەدری قازی‌و سەیفی قازی، چوار ئەفسەرەکە کوژران، شەهیداتی بۆکانو شەهیدانی سەقز. یانی هەمووی پێم وا بێ حەدوودی ٢٠ ئەفەرێک ئیعدام کران. دیارە ئەوە زۆرە، ٢٠ کەس ئەویش لە بژاردەکان کەم نیە. بەڵام لە بەراورد دەگەڵ ئەورۆژدا کە ١٥٠٠٠ کەسەو بەنایەتی کە خەڵک پەلاماری ڕێبەرانیان دا، فەرقێکی یەکجار زۆری هەیە. جا ڕەنگە ئەوە بێ.

پاشانیش لە ڕیوایاتدا هەموو شتێکم دیوەو گوێ لێ بووە، کە ناخۆشی ویستوە، کە پێی خراپ بووە. بەڵام شتی ڕەسمی ئەوەیە کە هەم قازی ئیحتیڕامی وی گرتوە، هەم ئەو ئیحتڕامی قازیی گرتوە. زۆر جاریش دەبینین ئیحتیڕامی دوولایەنە هەیە بەڵام خۆشەویستی لە بەیندا نیە. لە عالەمی سیاسەتیشدا ئینسانەکان مەجبوور نین ئاشقی یەکتر بن. بەڵکە مەجبوورن هاوکاریی یەکتری بکەن. دوو دەوڵەت لەبەر ئەوەی جیرانن‌و پێوەندیی دوولایەنەیان هەیە، حوستی هەمجەواری نیشان دەدەن. ئەوانە حوکم نیە عاشقی یەکتری بن یان دۆستی یەکتری بن. دەکوڵدا ئەمن پێم وایە پێوەندیی بارزانی‌و پێشەوا قازی، پێوەندییەکی تێکەڵ بە ئیحتیڕام بووە. یانی خەڵک ئەوەی لێ نەدیون کە ئەوانە ڕقیان لە یەکترو یەکتری دەشکێنن. ئەگەر دەباتیندا شتێک گوزەراوە، یان دە دڵیاندا جۆرێکیان فکر کردۆتەوە، ئەوە نایێتە قاعیدە.

عەباس کارەژۆ: دیارە لەو دواییانەدا کتێبێک بڵاو بۆتەوە بەناوی "پس از شصت سال" بە زمانی فارسی لە سەر ژیانی مام جەلالی کەسێک بەناوی "عرفان قانعی فرد" بڵاوی کردۆتەوە. لەوێدا هێندێک بەڵگەی جۆراوجۆر دێنێتەوە کە دەبێ شووڕەوی لە بارزانی بە شک بووبێ کە گۆیا ئینگلیس ناردوویەتی. ئەوەشی بە گوێی قازی موحەممەدی هەڵێناوە کە ئەوە پیاوی ئینگلیسەکانە. هەر بۆیە هەتا ماوەیەک شکیان لێی بووە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوەی دەڵێن. بەڵام حەتتا ئەگەر ئەوەی قبووڵ کەین شووڕەوی بە شک بووە سەرانی شووڕەوی زۆر لە هەڵەدا بوون. ئاخر مەلا مستەفا لە دەستی بۆمبارانی ئینگلیسان هەڵاتو عێراقی بەجێ هێشتە ئەوە جیی بەسەر چی‌بەویە. هەموو ئەو شتانە گوتراون. زۆرم لەو شتانە خوێندوونەوە کە لەو پێوەندی-یەدا گوتراونو نووسراون. ئەمن گوتم ئەوەی بۆخۆم تێی گەیشتووم ئەو ئیحتیمالە هەیە کە مەلا مستەفا کەسی لە سەرووی خۆی نەدەدی. جا ڕەنگە لە دڵەوە بەوەی ڕازی نەبووبێ کە قازی موحەممەد سەرکۆمارو

ئەویش ئەفسەرێکی کۆمارەکەی بوە، بەڵام شتی سابیت لەسەر ئەوە نیە کە ئەو دووانە ئەو ڕەقابەتە ئاشکرایەیان لەنێوانیدا بووبێ. یان مەلا مستەفا لەمەلاو لەولا بەدگۆیی وی کردبێ. دەنا دەتوانی خۆشی نەیویستبێ. دەتوانێ پێی لایق نەبووبێ. ئەوانە دەتوانن هەبن، بەڵام شتە ڕەسمی‌یەکە هەر ئەوەیە کە ئیحتیرامی دوو لایەنەیان دەبەینیدا هەبوو.

* ئایا ڕاستە قازی موحەممەد ئاڵای کوردستانی تەحویلی بارزانی داوە؟ تۆ هیچت لەو بارەیەوە بیستوە؟ ئەو ئاڵایەی ئێستا هەڵدەدرێ هەمان ئاڵایە کە قازی هەڵی دەدا؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەو داستانە، داستانی تەحویلدانی ئاڵای کوردستان زۆر تازەیە. یانی ساڵی پاش جمهوری، دوو ساڵ پاش جمهوری، دە ساڵ پاش جمهوری نەبوو. ڕەنگە سی ساڵ و چل ساڵ پاش جمهوری ئەو شتە پەیدا بووبێ. مەلا مستەفا لایقی هەڵگرتنی ئاڵای کوردستان بوو، بەبێ ئەوەی قازی موحەممەد بیداتێ. لەپاشان ئاڵاتەسلیم‌کردن خۆ ئەوە نیە پەڕۆیەکی بداتێ. وا نیە؟ ئێمە زۆر جار دەنووسین ئاڵای دەستی قازی موحەممەد نەکەوتە سەر عەرزی. کەوتە دەستی قاسملوو و شەرەفکەندی و ئەم ئەو. ئاڵاتەسلیم‌کردن ئاڵای خەباتە. خۆ بەداخەوە ئاڵای حکوومەت نەبوو، ئاڵای خەبات کێ دای بە قازی موحەممەد هەتا مەلا مستەفاش موحتاج بێ ئەو بی‌داتێ. ئەمن پێم وایە ئەوە شتێکی سەمبولیکە وەک دروست‌کردن دروست کراوە. هیچ پێویست ناکا دروستیش بکرێ. دەلیلەکەشی زۆر ڕوونە. ئەمن ئەو ئاڵایەم کە ئەو دواییانە دێنیانەوە گۆیا پێشەوا قازی داویەتی بە مەلا مستەفا، لە نیزیکەوە لە دەستی کاک مەسعوود وەرگرتوە و تەماشام کردوە. ئەو ئاڵایە ئەوەیە کە ئێستێ هەیە. دیارە چنراوە و ئەو ٢١ پەڕەی کە لە ئاڵای ئێستا داهەن تێی‌دا نین، بەڵام ڕۆژی تێدایە. لەحاڵێک‌دا لە زەمانی جمهوری‌دا، ئاڵا ڕۆژی تێدا نەبوە. سێ ڕەنگەکە هەر ئەو سێ ڕەنگە بوون بەڵام ئارمی حیزبی دێموکراتی کوردستان عەمەلەن بۆتە بەشێک لە ئاڵای کوردستان وەک گوڵە گەنمەکەو قەڵەمەکەو پێنکی خۆرەتاوەکە. مەعلوومە کە وابێ وا نیە. هیچ پێویستیش نەبوو ئەوەی بڵێین. مەلا مستەفا لایق بوو ئاڵای خەباتی میللەتی کورد هەڵبگرێ. چونکی ئەگەر قازی موحەممەد ساڵێکی ئەو ئاڵایە پێ‌بوو، مەلا مستەفا پەنجا، پەنجاوپێنج ساڵی پێ‌بوو. دەی کەوابوو ئەوەی نارێ. پێی نارێ ئەوەی بۆ ساز کەی. ئەمما ساز کراوە.

* دوای چوونە دەری بارزانی لە کوردستان و پەرتەوازەبوونی ئەندامانی حیزب بۆ باشوور، پێوەندیی حیزب و پارتی کە تازە دامەزرابوو چیی لێ هات؟ ئایا دۆست بوون یان هیچ پێوەندی‌یەکیان دەبەینیدا نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لەو بەشەی‌دا بە شێوەی زیندوو بەشدار نەبووم، چونکی ئەتۆ گوتت کە بارزانی لە کوردستان چۆتە دەرێ، یانی چۆتە شووروی‌و عیدەیەکیش لەوانەی مە هاتوونە ئەو دیوی. ئەمن پێم وایە لەو قۆناغەدا پارتی لێرە ئەو دەسەڵاتەی نەبووە، چونکی پارتی کە دامەزرا پێت وایە چەند دواتر بوو کە جمهوری ڕووخا. هەمووی سێ مانگ، چوار مانگی پێ‌چوو. پارتی لە ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢٥ یان ١٩٤٦دا دامەزراوە. لە ٢٦ی سەرماوەزدا جمهوری ڕووخاوە. یانی چوار مانگ‌و ڕۆژێک. لە زستانی‌دا ئەوانەی ئێمە دەربەدەر بوون، هەر بۆیە ئەوکات لە عێراق پارتی ئەو حیزبە بەربڵاوە نەبووە کە ئێستا هەیە یان دوایە بوو.

بەڵام دەکرێ تەماشای ڕۆژەکانی دواتر بکەین. مەسەلەن لێرە ئەوەی لە تاریخدا بە شۆڕشی ئەیلوول ناسراوە بە سەرۆکایەتیی بارزانی، پێوەندی‌یەکە بەرقەرار بوو لە کوردستانی عێراق. ئەندامان‌و تێکۆشەرانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانیش کە دەربەدەر بوون‌و هاتوونە ئێرە ئیدی پارتی سەرەڕای هەموو ناڕەسایی‌یەک، پەنایەک بووە بۆ ئەوان. ئەوە ئەو وەختی بووە کە مەلا مستەفا دوای ساڵی١٩٥٨ گەڕاوەتەوە ئیدی پارتی وەزعیە لە عێراق دەستی دەڕوا. مەلا مستەفاو پارتی دەتوانن لە سەر سەرقەددەراتی هەموو وڵاتەکە تەئسیریان هەبێ.

عەباس کارەزا: مامۆستا مەبەستم لە دوای کۆمارەوە هەتا ٥٨ هیچ شتێک دیار نیە لەو نێوەی‌دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی شتێکی ئاوا دیار نیە. هەبووە هاتوچۆ هەبووە لە بەینیاندا. مەسەلەن جارێکیان هەیئەتێکی حیزبی هاتۆتە ئەو دیوی‌و دەگەڵ ڕەحمەتی برایم ئەحمەد قسەی کردوە. ڕەئیسی هەیئەتەکە کاک غەنیی بلووریان بووە. گۆیا کاک غەنی کەلیمەی بورغەنجی زۆر بەکار هێناوە، بۆیە ناویان لێ‌ناوە بورغەنج. پێوەندی‌یەکی وا توندوتۆڵ‌و گورج‌وگۆڵ نەبووە، بەو حاڵەش ئەوەندەی ئەمن بیستوومە پێوەندی‌یەکی ناسالم نەبووە.

عەباس کارەزا: ئەدی ئەو مەسەلەی شاپەسەندی‌و ئەوانە کە دێن‌و لێرە چاپخانە دادەمێنن‌و کاک غەنی دێ‌و ئەوانە چین؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: باشە شاپەسەندی زیاتر بۆ پارتی کاری کردوە تا بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان، چونکی پسپۆڕی‌یەکی هەبووە لێرە بۆ ڕۆژنامەی ئەوان کاری کردوە. یانی وەختێکی باش هەبووە بۆ ماوەیەکی زۆر. ئەمن ئەوەم بەشێکی لەبیرە وەکە کەسێکی کە ئەندامێکی سادەی حیزبی بووم لە وڵاتدا، کە هەموو کەس چاوی لێرە بوو. مەلا مستەفا زیاتر لە پێشەوا جێگای باس بوو. پێشەوا بیبوو بە بەشێک لە

تاریخ شەهید بوو. بەڵام مەلا مستەفا ئوستوورەی میللەتی کورد بوو. ئومێدی هەموو کورد بوو. مەسەلەن ئێمە لەناو وڵات بووین و برادەرانی حیزبییش لە کوردستانی عێراق بوون. کە دەگەڕاینەوە وڵات، ئەووەڵ قسە کە خەڵک لێی دەپرسین بۆ ئەوەی باوەڕیان پێ بکەن ئەوە بوو: خەڵا مستەفاتان قەبووڵە یان نا. مەلا مستەفا ئێوەی قەبووڵە یان نا. ئەگەر مەلا مستەفا قەبووڵی بایەن خەڵکیش وەری دەگرتن، دەنا نا. لەسەر برادەرێکی گێڕاومەتەوە ئێستا ناوی نابەم. ئەو برادەرە بۆ ئەوەی خۆی ماقووڵ بکا دەمانچەی چاردەخۆری پێ بوو. قەتم دەمانچەی چاردەخۆر نەدیبوو. گوتم ئەو دەمانچەیە چییە؟ گوتی چاردەخۆرە. گوتم پێمخۆشە بیبینم. دایمی و تەماشام کرد و لێکی دەرهێنا و تێکی هاویشتەوە. پاشان گوتم وەڵڵا تاریقەکەی هەڵدەگری، دەمانچەی چاکە. گوتی بەشەرەفم، بەشەرەفت ئەگەر لەبەر ئەوەی ئەبا مەلا مستەفا لە قەدی خۆی کردۆتەوەو داویمە، هەڵم نەدەگرتەوە. لەحاڵێکدا هەر لەبنی ڕا ئەسڵ و ئەساسی نەبووە، پێم وایە مەلا مستەفای هەر نەشدیبوو. یانی ئەورانەکە تارا بوو.

● یەکەم نیشانەکانی نێوان ناخۆشیی حیزب و پارتی کەی و چۆن دەستی پێ کرد؟ ئەخشی دوو لایەن لەو بارەیەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە جاروبار ڕەقابەت هەبوویێ. بەڵام نێوان ناخۆشی کە لە بەینی حیزبی دیمۆکراتو پارتیدا پەیدا بووبێ، یانی موقابەلە بووبێ، لە ڕاستیدا دەگەڕێتەوە دوای ساڵەکانی شۆڕشی ئێران. ساڵانی ٤٧-٤٦ موقابەلەو بەرەنگاری یەک نەبووە. ئەوەی پارتی دیمۆکرات دەگەڵ حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی کرد، کارێکی خراپ بوو بەڵام خۆ یەکلایەنە بوو. مەسەلەن ئێمە تەنیا لە کۆنفرانسی دووهەمدا کە گرتمان دوو نامەمان نووسین. یەکیان بە ناوی مەکتەبی سیاسی، یەکیان بە ناوی بارزانی کە ئێستێ لە ئارشیوی حیزبدا ماون. لەوێدا ئیعتیراڕزمان کرد بەو ڕەفتارەی دەگەڵمان کراوە. دەنا خۆ ئێمە بە نامەیەک یان بە یادداشتێکیش ئیعتیراززمان نەکردبوو. خۆ ڕۆژنامەیەک دەرنەچووە هەتا هێرش بکاتە سەر پارتی کە بۆ را دەکەی. ئەوانە بە تەواوی یەکلایەنە بوون. بەڵام ئیدی لەپاش سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران و هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی، ئەو ڕووداوانە ڕوویاندا. ڕەنگە لەوێ ئەووەڵ حادیسە ئەوە بووبێ کە لە شنۆیە ڕووی دا. ئەو وەختی پارتی لە شنۆیە بوو، تەقەیان لە تەزاهوراتی خەڵکی کرد. چەند کەسێک کوژران و بریندار بوون. ئیدی لەوێڕا ناخۆشییەکان پەیدا بوون.

● یەکەم جار ڕێبەرانی حیزب (مەبەست بەشێک لەوانە) بۆخۆیان بڕیاریان دا ڕێبەرایەتیی بارزانی قەبووڵ بکەن یان ناچار بەوکارە کران؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەهیچ جۆر پێم وا نیە ناچاریی تێدا بووبێ. عەرزم کردی لە ئەورووپاوە وەک سێمبولی موبارزە چاوی لێ دەکرا. قازی موحەممەد نەمابوو. مەلا مستەفا بوو کە وەکوو سێمبولی کوردایەتی دەربەدەر بوو. چووبووە یەکیەتیی سۆڤیەت و پاشان وەک قارەمانێک گەڕابۆوە هەر بۆیە خەڵکەکە ئومێدی پێی هەبوو، بەڵام ئەوە شتە سێمبولیکەکەیە. ئەوی دیکە خۆ مەلا مستەفا ڕووحیشی خەبەردار نەبووە کە ئەحمەد تۆفیق لە کۆنگرەی دووهەمدا وەک سەرۆکی حیزب هەڵیبژاردووە. لە پاشانیش بارزانی گاڵتەی پێ کردووە. هەر ئەو نەبوو. هەژاریشی بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژاردبوو. هەژار گوتی بابە ئەمن کوردی ئێران نیم. تەک هەر ئەندامی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان نیم. لە کارەکانی کۆنگرەی ئەودا عەجایبات زۆرن. مەسەلەن کاک عەزیزی یووسفی و کاک غەنی بلووریانیان بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژاردبوو، هەموو کەسیش دەیزانی. باشە ئەوە قایدەی چیە؟ کەسێک لە زینداندایە ئەتۆ هەڵی دەبژێری؟ هەر بۆ ئەوەی زیندانەکەی لێ قورس کەی؟ ئەویش را بگەی کە خەڵک بزانێ. نازانم هێنتیان کردبوو یان نا، پێم وایە ئەویان نەکردبوو، بەڵام هەژاریان کردبوو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ئەندامی حیزب نیە، لە کۆنگرە نیە دەڵێ ئەمن کوردی ئێرانیش نیم. پێم وایە جەنابی سارم خانی سادقوەزیریشیان هەر هەڵبژاردبوو.

بانی هەمووی لە ڕووی دڵخوازی خۆیانەوە بوو. بێ ئەدەبی نەبێ لە ڕووی کەسێک کە بەداخەوە شەهید بووە، نیشانەی خۆشیرنکردن و خۆڕپێشخستنێکی بێ زەروورەتی ئەحمەد تۆفیق بوو.

■ شەڕی بارزانی لە دژی خیانەتکارانی ساڵەکانی ٤٦-٤٧ شتێک نیە تازە هاتبێتە بەر باس. ئەمن ئاسەوێ بچمەوە نێو وردەکاری یەکانی و تەنیا پێمخۆشە بزانم کاریگەریی ڕووحیی ئەو ڕووداوە لەسەر باقی تێکۆشەرانی دێمۆکرات چۆن بوو؟ هەر کات دەتان بیست هاوسەنگەرێکتان شەهید بووە یان تەحویل دراوەتە چیتان دەکرد؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دەزانی چۆنە، با ئەمن نموونەی شتێکی زۆر عادی بێنمەوە. کابرایەک لە دێی مە بوو. زۆری شایی بەخۆی بوو، هەمیشە تفەنگ و دەمانچەی هەبوون. کاری قاچاغچێتیشی دەکرد. جارێکی تووشی ژاندەرمان بوو لە نێزیک دێی. دەستی کردبوو بەڵام لە هیچوخۆڕایی تفەنگەکەی ڕاوەستا بوو. لە نەتیجەدا بۆ خۆی بریندار بوو، بە تفەنگ و پەبارو هەموو شتێکەوە گیرا. برایەکی هەبوو، پیاوێکی یەکجار زۆر ئازا کە دوایە بوو بە پێشمەرگە. لە پێشمەرگایەتیدا بوو بە سەرلک و شەهید بوو. ئەمن ئەو وەختیدا لە ماڵێ نەبووم هەر لەدێیدا نەبووم، ئەو برایەی کە هەر وەک گوتم زۆر ئازا بوو دەست بە گریانێکی عەجایب دەکا. مەلای ئاوەدانی دەڵێ کوڕە عەیب کە، ئەتۆ پیاوی بۆ دەگری؟ ئەویش دەڵێ خۆ بۆ عەولای ناگریم. ــ براکەی ناوی عەولا بوو ــ بۆ بێ‌دەسەلاتیی خۆم دەگریم. دوژمنەکەم هێند گەورەیە هیچی دەگەڵ ناکرێ. دەنا ئەگەر کەسێکی دیکە بایە ئانم نەدەخوارد هەتا دەم‌کوشتەوە.

ئەوەش وابوو. خەڵک دەگیرێ، خەڵک تەحویل دەدرێتەوە. مەسەلەن ئەمن بۆخۆم لە کوردستانی عێراق دانیشتبووم. شاهیدم کە پێشمەرگەی پارتی ئەوە لە خاکەکەی مندا دێ بەدێ و شاخ بەشاخ دوێ بەدوێ بە دوای پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتدا دەگەڕێ بەبێ سووچ وتاوان کە بەخۆشی یەوە نەبوو بەشەڕ هەر وەک پێشتر ئیشارەم پێ کرد. بەڵام بێ دەسەڵاتی، حادیسەکە چەند تاڵە، ئەو بێ دەسەڵاتی یە کە تەنانەت توانای ئیعتیرازێکیشت نیە زۆر تاڵترە. مەعلوومە شتێکی زۆر ناخۆش بوو. بەڵام هیچ نەدەکرا. ئێستاش هەتا دنیا بە دنیایە هەر تاڵەو پێموایە بۆ ڕێبەرانی پارتییش هەر تاڵە. کاک مەسعوود بارزانی پێموایە دوای کۆنگرەی هەشتیان بوو کە شتێکی نووسی، ئەوەی بە سەراحەتەوە یاد کردەوە، ئەوەی دەگەڵ کوردی ئێران کراوە.

* ئایا ئەو باڵەی حیزب کە لە دەسەڵاتی بارزانی نزیک بوو بەو ڕووداوانە هیچ ئاڵوگۆڕ دە ڕوانگەکانی دا پێک نەهات؟ بە گشتی چیتان کرد بۆ ئەوەی فەوڵیی ئەو کارەسانە نیشان بدرێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئەو فڕڵە کە بوو و وەختێک ئەمنیشی تێدا بووم، یەکدەست نەبوو. بەشێکیان ئەوانە بوون کە هەر لە جەریانی قەزیەکەدا بوون کە خودی عەبدوڵڵای ئیسحاقیی تێدا بوو. ئەو دیارە هەم زۆر خۆشەویستی مەلا مستەفای بوو و هەم زۆریش موخلیسی بوو. بەڵام ئەوەی دیکە شتێکمان لە دەست نەدەهات. تەنانەت ئیعتیرازێکی سادەشمان لە دەست نەدەهات. ئەگینا بەو شتانە پێموایە کەسمان نەبوو خۆشحاڵ بێ، هیچمان بۆ نەدەکرا. تەنیا لە کۆنفرانسی دووەدا بوو کە هێندێک نامەمان بۆ ئەملاو ئەولا نووسین کە دوایان بۆ مەکتەبی سیاسیی پارتی و شەخسی بارزانی بوون. لەوێدا بە لەحنێکی کەمێک سەریح ئیراد لەو کارە گیرابوو.

* دوای کۆنفرانسی سێهەم کە دوکتۆر قاسملوو گەڕابوەوە لە کۆنگرەی سێدا ڕێبەریی حیزبی وەدەستۆ گرت، پێوەندیی حیزب و پارتی بە کوێ گەیشت؟ باشتر بوو یان خراپتر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەڵەن دوکتۆر قاسملوو پێش کۆنفرانسی سێ گەڕابۆوە. ئەو دوو ڕووداوە واتە کۆنفرانسی سێ و کۆنگرەی سێ هەر دووکیان بە سەرپەرستیی دوکتۆر قاسملووی ڕێک خران. دوکتۆر قاسملوو ساڵی ١٣٤٩ی، یان ١٩٧٠ گەڕایەوە. ساڵی ٧١ کۆنفرانسی سێ گیرا. ٧٣ کۆنگرەی سێ گیرا. ئەوانە هەر دووکیان بە هاوبەشی و سەرپەرستیی دوکتۆر قاسملوو گیران. بەڵام لەبارەی پرسیارەکەتەوە دەبێ بڵێم پێوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان و پارتی دێموکراتی کوردستان نابێ بڵێم چاکتر بوو. دەبێ بڵێم پێوەندی وەکوو پێوەندیی دوو حیزب دامەزرا. نازانم پێشتر چۆن بووە ئەو وەختەی ئەمن نەهاتبووم، بەڵام لەو ماوەیەدا کە دەکەوێتە پێش ئەو ساڵانەی دوکتۆر قاسملوو هاتەوەو تێکۆشانی دەست پێ کردەوە، پێوەندییەکە

پێوەندیی دوو حیزبی خاوەن‌حەقی بەرامبەر نەبوو. دەواقیعدا حیزبی دێموکراتی کوردستان پاشکۆیەک بوو لە پارتی دێموکراتی کوردستان. بەڵام ئەوجار بوو بە پێوەندیی دوو حیزب کە حەقی بەرابەریان هەیە. خۆ لە پێوەندیی بەرابەریشدا قەت ئەوە ڕەعایەت ناکرێ کە ئەمیان گەورەترە یەقووەتترە. یان ئەویان چووکترە لاوازترە، شتی ئاوا نیە. پێوەندیی بەرامبەر مەسەلەن لە بەینی ئەمریکاو عەرەبستانی سەعوودی‌دا، نەخێر گواتمالا، نەخێر جیبوتی. پێوەندیی بەرامبەر ئەوەیە ئیحتیرامی موتەقابیل لەبەینی هەر دووکیاندا هەبێ. یەکیان تابیعی ئەوی دیکە نەبێ. ئەوکات پێوەندی‌یەکە لە باشترین حاڵەتی خۆی‌دا بوو. وەکوو دوو حیزب ڕەفتارمان دەکرد. ڕێبەرانی حیزبی دێموکرات وەکوو ڕێبەرانی حیزبێکی سەربەخۆ بۆ موناسەبات داوەت دەکران. لە میوانداریی‌شدا هەر وایان حیساب لەسەر دەکرا. وەکوو پێموایە لە جێگایەکی دیکە گوتم شەخسی دوکتور قاسملوو جگە لە ئیحتیرام کە شتێکی دیکەیە، پێوەندی‌یەکی تەواو بەرامبەری دەگەڵ خوالێخۆشبوو بارزانی هەبوو. نامەی بۆ دەنووسی برای بەڕێز مەلا مستەفا بارزانی. قەت بۆی نەدەنووسی سەرۆک بارزانی هەرچەند وەک سەرۆکی پارتی ئیحتیرامی بۆی هەبوو. ئەویش هەر دەی‌نووسی برای بەڕێز کاک عەبدوڕڕەحمان قاسملوو. کەوابێ پێوەندی‌یەکەمان زۆر ئوسوولی بوو، زۆری گەشە کردبوو، دەتوانم بڵێم نموونەیەکی تایبەتی بوو لە پێوەندیی نێوان ئەو دوو حیزبە.

* لە جەنگەی لێکترازانی پارتی‌و دەوڵەتی عێراق دوای ساڵی ١٩٧٠، هەڵوێستی ئێوە چۆن بوو. چیتان کرد بۆ ئەوەی ئەو ئەزموونە سەرکەوتوو بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە لە بەشێکی دیکەدا باسمان کرد، پێوەندیی ئەو دەورانە پێش ئەو مەرحەلەیە ئاسایی بووە. ناکامی وتووێژەکان بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد لە عێراق بوو بە بەیانی یازدەی ئادار. یان باشترە بڵێین پێک‌گەیشتنی یازدەی ئاداری لێ کەوتەوە. چونکە ڕاستە بەیانییەکە دەوڵەتی عێراق دەری کرد، بەڵام ئەوە ناکامی ڕێککەوتنێک بوو لە نێوان ڕێبەریی بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراقدا. عێراقی‌یەکان پێیان ناخۆش بوو بڵێن ڕێککەوتننامە، هەر دەیانگوت بەیانی یازدەی ئازار. چونکی بەیانەکە یەک تەرەفە بوو. بەیانێک نەبوو ئەو دووانە ئیمزایان کردبێ. بەڵام خۆ بەخێرا بابی دەری نەکردوە، ئەوە ناکامی چەند سەعاتو چەند ڕۆژو چەند حەفتە دانیشتنو هاتوچۆ بوو کە دەگەڵ ئەو هەموو لووتبەرزی‌یەی هەیبوو، هەر هێلی کۆیتر بوو، سەددام حوسێنی دەبرد لە چۆمانێ دای‌دەبەزاند بۆ ئەوەی دەگەڵ کوردان موزاکەرە بکا.

جا ئاسایی‌بوونەوەی پێوەندیی ئەو دەورانە پێش ئەوە بوو کە دوکتور قاسملوو گەڕایەوەو تێکۆشەرانی حیزب کە پەرتوبڵاو بوون هەر وەک باسم کرد یەکیان گرتەوە. کۆمیتەی مەرکەزی پێک هاتو دوایە کۆنفرانسو کۆنگرە گیرانو کۆمیتەی ناوەندیی تازە هەڵبژێراو بەرنامەو ئەساسنامەی تازە نووسراو ئەوانە. وەکوو گوتم

هەوڵی ئێمە ئەوە بوو ئەو پێوەندییە چەندی بکرێ بەردەوام بێ. چونکی بەقازانجی کوردمان دەزانی. وەک بناغەش دەگەڵ حیزبی بەعس داماننابوو کە ئێمە پێمان خۆشە ئێوە دۆستن. بەڵام ئەگەر ڕۆژێک خودا نەخواستە ئێوە دۆست نەبن، ئێمە دۆستایەتیی هیچ کامتان بۆ ئەوی دیکە وەلا نانێین. دیارە خۆ ئەگەر ڕۆژێک مەجبوور بێین کە هەڵبژێرین، حەتمەن هەر کوردەکەمان هەڵدەبژارد. بەڵام وەکوو کارێکی بەجێو ئوسووڵی هەر ئەوە بوو. تەنانەت ئەوە ڕووشی دا. ساڵی ١٩٧٤ کە بەرەبەرە ناکۆکییەکانی بەینی بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراق تەشەنەیان کردو لەسەر ئوسووڵی خودموختاری نەگەیشتنە یەکتر، بەرەو تەشەنوج چوو، وای لێهات کە پارتی هێزەکانی لە شارەکان کێشانەوەو مەقەڕەکانی بردنە دەرێو خەڵک ڕووی لە دەرێ کرد. هەرچی بوو لە هەموو لایەکەوە، لە کوردو لە عەرەبیە، ئەوەی بوو لێکڕا کەوتنە یەکێک لە لایەنەکان، یان جنێویان بە پارتی دا، یان جنێویان بە حیزبی بەعسو دەوڵەتی عێراق دا. بەڵام ئێمە بەیانێکمان دەرکرد، گوتمان ئەو وەزعە وەزعێکی خراپە. بە زەرەری عێراقییە، بەزەرەری کوردە، بەزەرەری هەموو هێزە نیشتمانییەکانی عێراقە، داوا دەکەین هەموو هێزە نیشتمانییەکانو دەبێ لە هەمووانیشدا پارتیو حیزبی بەعس پێکەوە دانیشن بۆ چارەسەری ئەو مەسەلەیە. کە هەموو هێزەکانی دیکە شتی پێچەوانەی ئەوەیان بڵاو کردبۆوە، ئەو بەیانەی ئێمە شتێکی سەیری لێ شین بوو، یانی دوو شتی جالیبی لێ شین بوون. باوەڕ بکە پارتیو سەرکردایەتیی بزووتنەوەش پێی خۆشحاڵ نەبوون کە ئێمە ئاوا سەربەخۆیانە بەیان دەردەکەین. بەڵام بەعسییەکان عەجایبی پێ تووڕە بوون. ڕۆژنامەیەکی حیزبێکی کوردیی سەربەوان هەبوو لە لوبنان، لەو ڕۆژنامەیەدا شرتوشۆیان شوشتین، زاهیرەن بە ناوی حیزبی بەعسیش نەبوو. بە ناوی هێزێکی کوردی بوو.

بەڵام لەموقابیلدا شتێکی خۆشیشی لێ شین بوو. هێندێک برادەرمان لە سلێمانی بوون. یانی برادەری حیزبیو ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزییش. خەڵکی کوردستانیش دەگەڵ ئەوەی لە بەسەریڕا کوردەکان دەهاتنە دەرێو دەچوونە شاخی، هەموو کەس خواخوادای بوو ئەو شەڕە نەیتەوە. هەموو گوێیان بە ڕادیۆوە بوو بەڵکوو خەبەرێکی خۆش هەبێ. یەکێک لەو برادەرانە گێڕایەوە گوتی شەوێ خەڵکێکی زۆرم میوان بوون خەڵکی سلێمانی. ئێستێ شەڕ نەبیۆوە. گوتی ئەمنیش بەیاننامەکەم پێ گەیشتبوو. گوتم ئەمن بەیانیەی حیزبی دێمۆکراتتان بۆ دەخوێنمەوە بزانن سیاسەتی حیزب چۆنە. گوتی کە بەیانیەکەم خوێندەوە کە باسی ئاشتیو تەبایی و دانیشتنی دەکرد، خەڵکەکە زۆریان پێ خۆش بوو. کە تەواو بووم لێکڕا چەپڵەیان لێداو گوتیان بژی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان، چەند کەسیشیان کە زۆر شارەزای سیاسەت نەبوون گوتیان بژی شاهەنشای ئێران. قسەی خۆمان بێ فەزایەک خولقا بوو کە هەموو ماڵە کوردێک بە تایبەتی لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا، عەکسی شاو شابانووی لێ بوو. چونکە ئەوەڵێن عەکسەکان جوان بوون، پاشان

هاتبوون فیلێکیان کردبوو، جگە لە عەکسی ئێو چوارچێوەی، وێنەی شاو شابانوویان لە کەشەفێکی دابوو کە کەشەفەکەش هەر جوان بوو. خەڵک دەی گری و هەڵی داوەسی و لە دیواری دەدا.

* دوای کارەساتەکەی ١٩٧٥ کە بە "نسکۆ" و تەنانەت "ئاشبەتاڵ" ناوی دەبەن، ئێوە چیتان کردو هەڵوێستتان چۆن بوو؟ بیستوومە جەنابت کەسێک بوویت کە پەیامێکی گرینگت بۆ بارزانی بردوە بەڵام فریای نەکەوتووی؟ دەکرێ ئەو بارەیەوە بدوێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئەوە درێژکردنەوەیەکی بوێ. ئەو پەیامانە لە ڕێگای حیزبەوە چوون. دەنا خۆ من کەسێک نەبووم، دوو، سێ جار پەیام هەبوون. لانی کەم دوو جاریان باس دەکەم. یەکێکیان ئەوە بوو کە ماوەیەک، ماوەیەکی زۆریش پێش دەرچوونی بەیاننامەی ڕێککەوتنی ئەلجەزایر، دەوڵەتی ئیتیحادی جەماهیری شووڕەوی لە ڕێگای دەفتەری نوێنەرایەتی حیزب لە بەغداوە پەیامێکیان دا کە بیدرێ بە سەرۆکایەتیی شۆڕشی کورد لە عێراق. سەفارەتی شووڕەوی دەگەڵ نوێنەرایەتیی حیزب قسەیان کردبوو. گوتبوویان ئێمە دەزانین لە بەینی عێراق و ئێراندا هەوڵ و تەقەلایەک هەیە بۆ ڕێککەوتن. مەعلوومیشە ئەو ڕێککەوتنە لەسەر حیسابی کوردە. ئەوە مانگێک، مانگ و نیوێک پێش تەوافوقەکە بوو. بۆیە ئێمە پێشنیار دەکەین کە کارێکی وا بکەن یەکتر ببینین بۆ ئەوەی ئێمە هەوڵێک بدەین نەگاتە ئەو جێگایە. لە بەغدایەرا پەیامەکە درا بە من بە نووسراو. پەیامەکە دەبوو بە نهێنی بێ. ئەمنیش چووم بۆ مەنتەقەی سەرکردایەتیی شۆڕش و مەسەلەکەم دەگەڵ مەرحوومی ئیدریس بارزانی مەترەح کرد. تەنیا خۆم بووم چونکە شتەکە دەبوو زۆر نهێنی بێ. کاک ئیدریس شتەکەی وەرگرت زۆر بە وردی یادداشتی کردو گوتی عەرزی بارزانی دەکەم و جوابەکەت دەدەمەوە. بردی بۆلای بارزانی و نازانم ڕۆژێک بوو یان دوو ڕۆژ دوایە، سەرەحیم نیە، جوابەکەی دامەوە. جوابەکەی ڕاست ئەوە بوو کە: ئێمە پەنا بۆ ماڵی دوژمن نابەین. ئێمە دەزانین ئەو کوردستانە بە چەکی ڕووسی وێران بووە. قەت ناچینە ماڵی دوژمن. هەرچی دەبێ با ببێ، ئێمە موقاوەمەت دەکەین. با لەسەر قەبرەکانمان بنووسن ئەوانە هەتا ئاخرنەفەس لە پێناوی میللەتی خۆیاندا خەباتیان کرد. ئەمن جوابەکەم وەکوو هەیە ناردەوە بۆ ڕەفیقانی خۆمان و ئەوانیش دیارە بە سەفارەتی شووڕەوییان گوتبوو کە دواتیدا ئەو پێشنیارە ڕەت کراوەتەوە. چونکە ئەوان داوای ئەوەیان کردبوو لە یەکێک لە سەفارەتەکان یەکتر ببینن.

دواتر یەکی دیکەش هات کە ئەوەیان کەمێک ناڕاستەوخۆ بوو. ئەوەیان بەو جۆرە بوو، دوو دەوڵەتی عەرەبی کە هەر دووکیان ئیختیلافیان دەگەڵ عێراق هەبوو. ئەمن ڕاستەوخۆ وەرم نەگرت، بەڵام ناڕاستەوخۆ وەرمگرتوو گەیاندیشم. دوو دەوڵەتی لیبی و سووریە بوون. ئەوانە ڕاسپاردەیەکی ئاوایان هەبوو کە ئەگەر موقاوەمەت کە درێژە پێبدەن، هەرچی لە ڕێگای ئێرانەوە بە بزووتنەوەی کورد گەیشتوە، ئێمە پێتان دەگەیەنین. بەڵام با

موقاوەمەتەکە درێژە بدەن. ئەوە لە ڕۆژەکانی تێکچوونیدا بوو. ئەو پەیامە ئەمن بە ڕێگایەکدا گەیاندم، کەسانی ڕاستەوخۆم نەدیتن. ئیدی نازانم ئەو پەیامە چی لێهات.

جارێکی دیکە ئەمن لە تەرەف حیزبەوە هەڵگری پەیامێک بووم. وەزعییەتی ئێمە ئاوا بوو: دوکتور قاسملوو لە دەرێ بوو. هێندێک لە برادەرانمان کە پتر بوون لە بەغدا بوون. ئەوە ساڵی حەفتاو چوار بوو. ئەمنو کاک مەلا ڕەسووڵی پێشنەماز کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بووین لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە بووین لە قەندیل. دوو، سێ برادەری کۆمیتەی ناوەندییشمان کاک کەریم حەداد بوو، کاک هاشمی کەریمی بوو، برادەرێک بوو کە ئێستا لە نێوخۆی وڵاتە، ئەو سێ کەسەش لە سلێمانی بوون. پێش ئەوەی ڕێککەوتنی ئەلجەزایر دەرچێ، ئێمە قەرارمان دانابوو لە سلێمانی کۆبوونەوەیەک بکەین. ئەوە ئیدی ببوو بە ساڵی ٧٥ و مانگی مارس. وا بوو کە وەرێ کەوتین، ڕۆژی پێنجی مارس بوو. تا، دەقیقەن ڕۆژی شەشی مارس وەرێ کەوتین. بەڵام دامانێنا کە شەوێ بچین میوانی هێزی کاوە بین. هێزی کاوە کە خوالێخۆشبوو حەسۆ میرخانی بارزانی فەرماندەی بوو لە دێیەک بوو بەناوی "کەوڕێنێ". قەرار بوو سەردانێکی وی بکەین لەوێڕا بە پێیان وەرێ کەوین بۆ سلێمانی. ئێمە ئێواری شەشی مارس لەوێ بووین. بەڕێکەوت کاک حەسۆ بۆخۆی لەماڵ نەبوو، برایەکی لەخۆی گەورەتری هەبوو، غەزالی میرخان، ئەو لەوێ بوو. هەر ئەو ڕۆژە سێ هەواڵنێری ئیتالیاییشی لێ بوون.

ئێمە لەلای هێزی کاوە بووین کە خەبەرگوزارییەکان ڕێککەوتننامەی ئەلجەزایریان خوێندەوە. لەبیرمە یەکێک لەو خەبەرنێگارانە فارسییەکی باشی دەزانی. پرسیاری لە خوالێخۆشبوو غەزالی میرخان کرد هەر بە فارسی، گوتی پێتان وایە ئەو ڕێککەوتننامەیە شوێنەواری لەسەر ئێوە چی دەبێ؟ ئەویش کە فارسییشی باش نەدەزانی گوتی "برای مرز"، واتە لەسەر سنوورە. هەر ئەوەندە زۆر کورت، چونکی فارسییەکەی هەر نەبوو. کابرا تەوزیحی دا گوتی باشە ئاخر مەرزەکە بەشی زۆری کوردستانە. وەختێکی لەسەر مەرز ڕێک دەکەون تەئسیری لەسەر ئێوە چ دەبێ؟ دووبارە وەڵامەکەی هەر ئەوە بوو گوتی "برای مرز". ئەمنیش ئیجازەم وەرگرت قسە بکەم. گوتم ئەو ڕێککەوتننامەیە مەعلوومە بەشی زیاتری ڕووی لە کوردە. دەوڵەتی عێراق بۆیە دەگەڵ ئێران ڕێک دەکەوێ کە ئەو پشتیوانییە لە کورد بستێنێتەوە. بەڵام ئەمن پێم وایە بزووتنەوەی کورد دەتوانێ بۆ خۆی لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێ - بە هەموو باوەڕیشمەوە وام گوت-. ڕەنگە ئەو داهەوەرگایەی ئێستای پێ بەڕێوە نەچێ، بەڵام وەکوو حەرەکەتێکی ئەسیلی پارتیزانی درێژە بەخەبات دەداو خۆی ڕادەگرێ. گوتی باشە چۆن خۆی تەئمین دەکا. گوتم جارێ ئەوەی ئەمن بزانم بەشی ماوەیەکی زۆری لە هەموو شتێک هەر ئێستا هەیە، لە سیلاح و موهیمماتو خواردەمەنیو هەموو ئەو شتانە. لە پاشانیش بزووتنەوەی کورد لەمێژە وا فێر بووە خۆی لە دوژمنەکەی تەدارەک بکا. چەکی هەر لەوی دەستێنێ. موهیمماتی هەر لەوی دەستێنێ.

زۆرجار خواردەمەنی و پووڵیش هەر لەوێ دەستێنێ. کابرا قسەکانی پێ باش بوون. بۆیە جێگای گۆڕی و هاتە کن مە دانیشت. لە دوایە کاک غەزالی ڕۆیشتەوە بۆ دێوی خۆی بۆ حەسانەوە. ئەویش سالۆنێکی گەورەی میوانداری بوو. ئێمە دانیشتین هەتا درەنگانێکی شەو. بەرقیش کوژابۆوە ئێمە هەر دانیشتبووین. پێیان خۆش بوو کەسێک هەیە قسەیان دەگەڵ دەکا چونکی ئێمە فارسییەکەمان باشتر بوو.

بەهەر حاڵ ئێمە چووین کۆبوونەوەکەمان گرت. بە پێیان بۆ شەوی دواتر گەیشتینە "سەفرەتێ" کە پێم وا بێ دیتووتە. ئەگەر لە گەناوێ ڕەت دەبی پێش ئەوەی بگەیە گوندی "گەلاڵە" لەسەر چۆمی هەڵکەوتوە. ئێمە شەوەکەی لەوێ میوان بووین. لەوێ ئیدی ڕادیۆیەکان باسیان کرد کە موقاوەمەتی کوردەکانی عێراق تەواو بووە. زۆریش ناخۆش بوو. ڕادیۆیەکی کوردیی مەحەللی هەبوو کە لە "ماوەت" بڵاو دەبۆوە. لە حاڵێکدا ڕادیۆکانی دەرەوە باسی دەستهەڵگرتنی خەباتیان دەکرد، ئەو هەروا خەبەری کۆنی بڵاو دەکردەوە. ئیدی بۆ بەیانی کە ئێمە بەرەو سلێمانی ڕۆیشتین، بەرەبەرە ئاساری تێکچوونەکە دەرکەوت. ڕەفیقێکم هەبوو لە ڕێگا تووشی هاتم. هەرکە چاوی پێم کەوت دەستی کرد بە گریان. دۆستێکی خۆم بوو بەڵام پێشمەرگەی پارتی بوو. ئەمنیش گوتم بۆ دەگری؟ گوتی چ نەما. گوتم بۆ چ نەما. گوتی سەوە بارزانی ماوە پارتی ماوە. گریا گوتی بارزانی خودا دەزانێ لە کوێیە. دوایە بۆم دەرکەوت کە خەبەر بڵاو بۆتەوە کە مەلا مستەفا لە تاران گیراوە و بێسەروشوێن کراوە. کەس ناتوانێ بیبینێ، کە دیارە شتی وا هەر نەبیبوو. پێم وا بێ ئەو دەنگوباسەش بە ئەنقەست بڵاو نەبۆوە. ئەوە بۆیە ئاوا بڵاو ببۆوە بۆ ئەوەی ڕووحیاتی خەڵکی زیاتر بێتە خوارێ. یانی پێم وایە بەرنامەیەکی تێدا بوو.

بەهەر حاڵ ئێمە دەبوو بەشەو داخڵی سلێمانی بین. شەوێ چووینە سلێمانی و برادەرانی بەغدایەش هاتن. کە بۆ سبەی چووینە نێو شاری دیتمان ئەوە لەسەر ئوتوبووسەکان هەر شوعاری دژی مەلا مستەفایە نووسراوە کە شتی زۆر تاڵ و جێگای ناهومێدییان تێدا بوو. مەسەلەن نووسیبوویان ئەو تاقمە خائینە یان دەبێ بۆ هەمیشە لە ئێران بمێننەوە یان خۆی تەسلیمی عێراق بکانەوە. خولاسە قسەی زۆر بێتامیان تێدا بوو کە ئیحساساتی خەڵکی زۆر بریندار دەکرد. ئێمە کۆ بووینەوە. ئەو دەستووری کارە کە بوومان لە ڕاستیدا زیاتر کەوتە ژێر تەئسیری ئەو ڕووداوە تاڵە. بۆیە دەکرێ بڵێم گرینگترین بڕیاری کە دامان، ئەوە بوو کە ئێمە بە ناوی حیزبی دێمۆکرات نامەیەک بنووسین کە نووسیمان. پەیامێک بدەین بە مەلا مستەفا و بە پارتی کە بڵێین ئەو زەربەیە ئێران لە بزووتنەوەی کوردی داوە، ئێستێ کە وایە ئێمە پێشنیار دەکەین ئەو موقاوەمەتە بخەینە ئێران. ئەگەر ڕێبەرایەتیی پارتی، بارزانی ئەوە قبووڵ بکا کە بێخاتە ئێرانێ، ئێمەش دەست بەجێ بەیانێک دەر دەکەین و داوا لە خەڵکی کوردستان دەکەین کە لەژێر ڕێبەرایەتیی بارزانیدا بەسیج بن بۆ موقاوەمەت لە دژی شا. ئەوەمان بە نامەش نووسی، بە پەیامیش کە بە من بوو. ئێمە بەپەلە گەڕاینەوە بۆ

ئەوەی ئەو پەیامە بە مەلا مستەفا بگەیەنین. کە هاتینەوە، لە سونێ دیسان تووشی ئەو غەزالی میرخانە بووینەوە کە دەڕۆیی. کاک حەسۆمان نەدیت. شوێنێک هەیە پێی دەڵێن "ئێتەلان" لەوێ تووشی بووین. ئەمن نامەکەم دایەو پەیامەکەم پێ گەیاند کە بە زووترین کات بی گەیەنێ. لەهەمان حاڵدا بۆ سبەینێ دیسان دەرێ کەوتم کە دیارە کاک مەلا ڕەسووڵی پێشنەمازیش هەر دەگەڵ بوو، چووین بۆ مەنتەقەی چۆمان و حاجی ئۆمەران و ئەوناوە. نامەکەم بۆیە دا بە غەزالی میرخان کە مەبادا ئێمە تریا نەکەوین. بەکردەوەش هەروا دەرچوو. کە چووین لەوێ هیچی لێ نەمابوو. دنیا بۆنی خوێنی لێ دەهات. دارو بەرد نائومێدی و مەحرووممییەت بوو. مەسەلەن تفەنگی برنۆی دارشووشەیان دەدا بە دینارێک کەس نەبوو بیکڕێ. خەڵک خۆیان لێ بار بوو. فەزایەکی زۆر ناخۆش حاکم بوو. تەنانەت شتێکی زۆر ناخۆشیان گێڕایەوە. لەوێ یەک بەناوی "کوێستان" پێشمەرگەیەک کلاشینکۆفێکی جوانی پێ دەبێ. یەکێک پێی دەڵێ کلاشینکۆفەکەت نافرۆشی؟ ئەویش زۆری پێ ناخۆش دەبێ، دەڵێ ئەگەر میللەتی کورد وای لێ هات ئەمان دە تفەنگی پێشمەرگەکەی بکا ژیان بەکاری چی دێ، دەڵێ دوور کەوە، نارنجۆکێک دەردێنێ، زامنەکەی ڕادەکێشێ. لەسەری ڕادەکشێ و خۆی دەتەقێنێتەوە. یانی حادیسەی زۆر سەیرو سەمەرە ڕوویان دا. بەهەرحاڵ ئێمە چووینەوە بەڵام هیچمان پێ نەکرا. تەنانەت نیگەرانی ئەمنییەتی خۆشمان بووین. هەرچەند سیلاحمان پێ بوو، بەڵام بەپەلە هاتینەوە بۆ ئەوەی نەکوژرێین. جا مەبەستم ئەوەیە ئەو دوو پەیامەم ڕاستەوخۆ گەیاندوون. ئەو پەیامەی دیکەش ناڕاستەوخۆ گەیاندم جا نازانم گەیی یان نەگەیی. دیارە ئەوەیان کە درا بە غەزالی حەتمەن گەیاندوویەتی چونکە نامە بۆ مەلا مستەفا بنووسرابایە، کەس نەی‌دەتوانی نەی گەیەنێ، بەتایبەت کە ئەو خۆی بارزانی بوو. بەڵام ئیدی هیچ ڕەنگدانەوەو کاردانەوەیەکی نەبوو، چونکە تازە هیچیان بۆ نەدەکرا. هیچیشیان بە ئێمە نەگوتەوە.

* دوای کووژانەوەی شۆڕشی کورد لە باشوور، ئێوە هەر لەعێراق مانەوە، وەزعتان چۆن بوو؟ هەڵوێستی دەوڵەت بەگشتی سەبارەت بە کورد چ گۆڕانێکی تێدا پێک هات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەزعی مە وەزعێکی زۆر خراپ بوو. ئێمە نیگەرانیی لەوە خراپتریشمان هەبوو. تەنانەت ئەمن نامەیەکم نووسی کە هیچ دەرەتانی ئەوەمان نەبوو، هیچ خەبەریشمان نەبوو کە چۆن پێک بگەین، یانی یەکتر ببینینەوە. نامەیەکم نووسی و بەهۆی برادەرانی شیووعییەوە ناردم بۆ بەغدا. نووسیم وەزعی مە ئاوایە، مارەکیشیان دانابوو لە شەشی ئادارەوە هەتا سی و یەکی ئادار کە گۆیا لەو ڕێکەوتەدا دێن و ولاتی چێومال دەکەن. هەموو کەس نیگەرانی ئەوە بوو کە بێن ماڵان بگەڕێن و چەک و چۆڵە بگرن و خەڵکی دەستبەسەر بکەن و ئەوانە. تەنانەت ئێمە کە یازدە پێشمەرگەیەک بووین و چەکمان هەبوو،

چەکەکانمان لە شوێنێکی دیاریکراو ژێرخاک کرد. شاردمانەوە بۆ ئەوەی وەدەست نەکەون و بۆخۆمان بێ-چەک ماینەوە. لەنامەکەدا نووسیم کە وەزعی مە ئاوایە. ئاگاشمان لە ئێوە نیە کە چیتان بەسەر هاتوە. بەڵام ئەگەر ماوەو دەرفەتان هەیە فکرێک بەحاڵی ئەو خەڵکەی بکەنەوە. نیگەرانی ئەوە بووین کە بێن و ئێکیانەوە پێچن و بیانبەن. نووسیم تەنانەت ئەگەر پێویست بێ تابیعییەتیش وەرگرن، قبووڵی بکەن، یانی ببنە عێراقی.

جا ئەوە قسە دێر قسە دەبڕێ. لەکۆنگرەی چوار دا، خوالێخۆشبوو کاک کەریمی حیسامی هات لەبەر چاوی کۆنگرە گوتی فلان کەس بۆی نووسیوم تەبەعییەت لە دەوڵەتی عێراق بکەن. پەڕیە پشتی میکرۆفۆنەکە. گوتم کاک کەریم هێندە نازیرەک نیە کە نەزانێ تابیعییەت و تەبەعییەت فەرقیان هەیە. بەڵام دەیەوێ تەحریفی بکا بۆ ئەوەی لەتمەیەک لەمن بدا. ئەمن گوتوومە تابیعییەت وەرگرن. یانی ئەگەر ئەوشتان پێ پێشنیار بکەن کە ببنە عێراقی، بیکەن با ئەو خەڵکە تەحویل نەدرێنەوە یان زیندانی نەکرێ. بەڵام ئێستا دەی کەیە تەبەعییەت یانی پێڕەوی و گوێڕایەڵی. ئەمن شتی وام نەگوتوە. ئیدی کاک کەریم هیچی پێ نەما. چونکی لەسەر تۆڕەش ڕاوەستام. ئاخر کۆنگرە لە ساڵۆنی سینەمای تومێنێی مەهاباد بوو کە ٣٢٠ کەسی تێدا بوو. ئەمنیش هەر ئەو وەختیش دەنگم هەر کەم بوو، ئەگەر لەجێی خۆڕا هاوارم کردبایە نەدەبوو. بۆیە پەڕیمە سەر میکرۆفۆنەکەو پێم گوت.

بەهەرحاڵ ئێمە چاوەڕوانیی شتی زۆر ناخۆشمان دەکرد، بەڵام ناکامی ئەوەی ئەوە بوو کە دەوڵەتی عێراق گوتی ئێوە دەبێ هەموو چالاکیی خۆتان ڕابگرن تەنانەت دەرکردنی ڕۆژنامەش. گوتمان بابە ئاخر دەرکردنی ڕۆژنامە بۆچی ڕابگرین؟ گوتیان نابێ. ئەوجار پێشنیاری ئەوەمان پێ کردن کە ئێمە ڕۆژنامەکە بە تایپ دەنووسین، لە چاپخانەیەک لە چاپی دەدەین و خەلاس دەبێ. خۆ ڕۆژنامەکە ئاوا نووسراوە. ئێستا ئەتۆ بڵێی حروفی چاپی ئێرە دەناسرێتەوە بەهەر حاڵ. بەڵام خۆ ئەوە ناناسرێتەوە، تایپە. گوتیان نابێ. بۆ ماوەیەکی زۆر حەتتا ئەوەشیان لێ قبووڵ نەکردین. جارێکی دیکەش نووسیومە، ژمارەیەکمان هەبوو، لە بەغدایە چاپ نەکرا. ناردمانە بەیرووت چاپ نەکرا. ناردمانە لەندەن چاپ نەکرا. سەرئەنجام لە پایتەختی چوارەم لە پاریس چاپ کرا. یەک ژمارەی ڕۆژنامە چوار پێتەختی دنیای کرد هەتا چاپ کرا. دواتر پاش ماوەیەکی زۆر کەمێک ئاسان بۆوە.

تەنانەت ڕۆژێک ئەمن چووەمە مەقەڕی حیزب، چونکە ئەمن ماڵی خۆم هەبوو. لەپڕ چەند مەئموورێک هاتن گوتیان نابێ بچنە دەرێ. مەئمووریان بە دەورەوە دانان و لە ژوورەکەی خۆماندا حەپسیان کردین. گوتمان مەسەلە چیە؟ گوتیان نازانین. بە ئێمە گوتراوە نابێ بچنە دەرێ. هەر ئێوەش نین، هەموو ئێرانییەکان. ئەو وەختی ئەحزابی کوردیی دیکە نەبوون، بەڵام سازمانی ئێرانیی دیکەی لێ بوون وەک جەبهەی میللی. گوتیان دەستوور دراوە دەبێ هەموو ئێرانییەکان لە ماڵێ بن. تەقریبەن بۆ ئێمە شک نەمابوو کە داستان

تەواوە، خەرمان دەکەنەوەو دەمان نێرنەوە بۆ ئێران. دیارە ئەوە فاسیلەیەک هەیە بەینی ئەوەی کە نامەکەم نووسی‌و پاشان بە ڕێگایەکی دیکەدا بەزەحمەتێکی زۆر هاتمە ئەم شاری کۆیە. ئێرە قایمقامێکی لێ‌بوو کە نەم‌دیبوو، بەڵام چووم داوای مولاقاتم کرد. ئەویش گوتبووی باشە مولاقاتی چی؟ با بیڵێ‌و نەیە. گوتم بابە دەمەوێ بۆخۆم بی‌بینم. قسەیەکم هەیە بۆخۆی نەبێ نابێ، ڕێگام بدەن با خۆی ببینم. ئەویش ساڵی ئاوەدان بێ ئیجازەی دا بچم خۆی ببینم. خەڵکی لێ بوو، گوتی قسە بکە بزانم چیتە دەوێ. گوتم ئەمن دەمەوێ تەنیا خۆت ببینم. کورد بوو خەڵکی لای دهۆکێ بوو نازانم دەقیق بێ کرێ بوو بەڵام دەزانم هی لای زێ بوو. دوایە گوتم ئەمن ئەو کەسەم‌و وەزعییەتی ئێمەش ئاوایە. ئێستا دەمەوێ وەرەقەیەکم بدەیەی پێی بگەمە بەغدایە. هیچی دیکەم لێت ناوێ. داوای لێبووردنیش دەکەم لە ئێستێ بەر بووەمەوە دەستم شکابوو، دەستم هەڵبەسترابوو. وەزعێکی زۆر شپرزەم هەبوو. کردیە پیاوەتی، وەرەقەیەکی 'عدم تعرض'ی بۆ کردم پێی چوومە بەغدایە.

لەسەر یەک دوو شەوو ڕۆژان ئێمە لەوێ زیندانی بووین. تەنانەت ئیجازەیان نەدا ئەو برادەرەسان کە مەسئوولی خەرید بوو بچێ ئەساتان بکڕێ ئەمەداوێکی لێ‌بنێ. دوو جەم ئەفەریان دەناود بۆخۆشیان‌و بۆ ئێمەش لە دەرێ نانیان دێنا. پاش دوو شەوو ڕۆژان موحاسەرە هەڵگیراو ئازاد بووین. دوایە دەوڵەت ئەو بەزم-ڕەزمە بۆ چییە. ئەوە ئەنوەر سادات هاتوە لەترسی ئەوە بووە کە ئێمە ئەنوەر ساداتی تیرۆر بکەین. ئەی گوتم ماڵتان بەقوڕ گیرێ بۆ سیاسەتتو بیرکردنەوەتان‌و بۆ هەموو شتێکتان. بەگشتی غەیری ئەو سەحوودیەتە دەوڵەت خەتەرێکی دیکە تەهدیدمان ناکا، وەکوو بڵێین زیندانی کردن یان تەحویلدانەوە یان دەرکردن لە عێراق. بەڵام ئیدی هەموو جۆرە تێکۆشانێکیان لێ قەدەغە کردین هەر وەکی بەشێکیم باس کرد. تەنانەت چوار ساڵ دواتر کە ئێمە دەمانەویست بگەڕێینەوە ئێران نەیاندەهێشت. دەیانگوت ئیجازە نادەین لە سنووری مەوە بچنەوە ئێران. بەڵام بلیتتان بۆ دەکڕین حەز دەکەن دە وڵاتان بکەن دوایە بچنەوە. بەپاکستاندا دەچنەوە، بە ئەفغانستاندا دەچنەوە، بە کوێدا دەچنەوە کەیفی خۆتانە بەڵام نابێ بە وڵاتی مەدا بچنەوە. دیارە بە قسەشیان نەکردن. ئەوەش کەس بووین ئەوانەی دەچووینەوە، بە سێ شەو خۆمان گەیاندەوە.

* دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران کە سەرکردایەتیی پارتی لە ئێران بوو، لە بڕیارنامەیەکدا کە وا بزانم بە "مادەی هەشت" ناوبانگی هەیە داوا لە ئێران کرابوو دەریان بکا. دەکرێ لەسەر ئەو مەسەلەیە بدوێی؟ کێ بوون ئەو بڕیارەیان دا، بۆ دایان‌و ناکامەکەی چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپێشدا دەبێ ئەوە بڵێم کە ئەمن لە جوزئیاتی ئەو شتەی ئاگادار نەبووم، چونکی لە جەلسەکەدا بەشدار نەبووم. ئەو دەمی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش نەبووم. لەپاشان ئەندامی دەفتەری

سیاسی‌و ئەوەش هەر بەشدار نەبوون. لە ئێمە تەنیا دوکتۆر قاسملوو بەشدار بوو. حامید گەوهەریش لەو جەلەسەیەدا بەشدار بوو، بەڵام ئەو جارێ نەی‌دەگوت حیزبم. وەک حیزبی بەشدار نەبوو، وەک کەیخودایەک، ڕیشسپی‌یەک یان بڵێین کۆنەزیندانی‌یەکی سیاسی بەشدار بوو. دیارە حیزبی بوو. ئەمن کە پێشتر بە تەنێی لە مەهاباد دەژیام حەفتەی جارێک لە ماڵەکەی وان کۆبوونەوەم دەگەڵ دەکرد. بەڵام جەمعێک بوون زاهیرەن هیچ کەس بە ناوی حیزب بەشدار نەبوو. تەنانەت داوای ئەوە کرابوو کە دوکتۆر قاسملووش نابێ لەوێ‌دا بەشدار بێ. چونکی دوکتۆر قاسملوو سکرتێری حیزبی دێمۆکراتە. دیارە دوکتۆر قاسملوو گوتبووی ڕاست بەو دەلیلە بەشدار دەبم. ئەمن سکرتێری حیزبی دێمۆکراتم، حیزبیش وەزیفەی حیزبەو کۆمەڵانی خەڵکی لەپشتە. هەر بۆیە پێویستە بەشدار بم.

عەباس کاردۆ: ئەوە چ کۆبوونەوەیەک بووە بۆ ساز کراوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە کۆبوونەوەیەک بوو کە هەیئەتی دەوڵەت لە تارانڕا هاتبوو. لە ماڵی حاجی ڕەحیمی خەرڕازی کۆبوونەوەکە کرا کە ئەو وەختی نەببوو بە حاجی. لە هەوەڵەوە کوردەکان پێکەوە دانیشتبوون. لەپاشان دەگەڵ هەیئەتی دەوڵەت دانیشتبوون. ساڵی ٥٧ بوو. یانی هەر ٢٠ ڕۆژێک دوای ڕووخانی ڕێژیمی شای بوو. شا ٢٢ی ڕێبەندان ڕووخا. ئەو کۆبوونەوەیە هەر پازدەبیست ڕۆژ دواتر بوو. لەوێ هێندێک لە داخوازەکان گەڵاڵە کرابوون کە ببوونە حەوت مادە. مادەی هەشتەمیشیان ئەوە بوو. کە ئەوە پەسند کرابوو. دوکتۆر قاسملوو هەم بۆخۆی باسی کرد، هەم دوایە بە ئاشکراش باسی کرد کە ئەو موخالیفی بووە. بەڵام شتەکە بە جەمع پەسند کراوە، مادەکە وەک بەشێک لە تەرحەکە بە دەوڵەت پێشنیار کراوە. جا بۆیە دەڵێم لەوێش موخالەفەتی کردوە کە دوایە دوکتۆر لە کۆبوونەوەیەکدا لە مەهاباد قسەی کردو گوتی سەرقی ئەوەو لەوەی ئەزموونمان لەسەر قیادەی موەققەت چیە، ئەو مادەیە لەوێ‌دا هەر جێی نیە. وەسڵەیەکی ناجۆرە. حەوت مادەی باشە کە باسی حقووقی کوردو پێوەندیی دەگەڵ دەوڵەت دەکا. یەکێکیان پێوەندیی بە پەنابەرانی دەرەوەی ئێرانەوە هەیە. لەپاشان ئێمە بۆ داوای دەرکردنی ئەوانە بکەین. ئەوەش بوو کە خۆپێشاندانێکیان کردو قاووقیژێکی زۆریان وەڕێ خست. لەوێ‌دا دروشمیان دەدا: دێمۆکراتو قیادە، ڕەنجی کوردیان بەبا دا. بەڵام ئێستاشی دەگەڵ بێ بەشێکی زۆری خەڵک یان لە ڕووی نائاگایی، یان لە ڕووی ئەوە کە ڕقیان لە حیزبە، گوناهی ئەو مادە هەشتەی دەخەنە ئەستۆی دوکتۆر قاسملوو. لەحاڵێکدا هەر وەکی عەرزم کردی دوکتۆر قاسملوو هەر لەوێشدا گوتبووی ئەوە جێی نیە. ئێمە باسی شتێک دەکەین ئەوە شتێکی دیکەیە. لەپاشان لە میتینگێکیشدا لە چوارچرا گوتی. هەر لەسەر ئەوەش بوو کە ئەو هێزە سیاسی‌یانەی دیکە ئەو دروشمانەیان دەدا : دێمۆکراتو قیادە، ڕەنجی کوردیان بە بادا.

عەباسی کاریەز: مامۆستا کێ ئەو پێشنیارەی مەترەح کردە لەو کۆبوونەوەیەدا. کاک "سەلاحی موهتەدی" دەڵێ "فوادی مستەفا سوڵتانی" ئەو شتەی هێنایە گۆڕێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک سەلاحی موهتەدی هێندێک شتی گوتوە. کاک سەلاح بۆخۆی دەوێدا بووە، ئەمن لەوێ نەبووم، بۆیە ناتوانم قەزاوەت بکەم، ئەو شتانەش هیچی وا بە جوزئیاتەوە نەنووسراون و ئێستاش ئێمە ئارشیوێکی وا کامیلمان لە دەستدا نیە. کاک سەلاح و کاک فوئاد هەر دووکیان لەوێ بوون. مامۆستا شێخ عیززەدین لەوێ بووە. خەڵکێکی زۆری لێ بووە. پێم وایە دەوری ٤٠ کەسێکی لێ بوو. بەڵام ئیدی مەسەلەی کاک فوئاد کە کۆمەڵە بوو، وەک شەخسییەتێکی سیاسیی مەریوان بەشدار بوو. کاک سەلاح وەک شەخسییەتێکی سیاسی لە بۆکان. دوکتور قاسملووش هەر وا بوو، هەرچەند ئەو دەناسرا کە سکرتێری حیزبە. پیاو حەق بڵێ ئەو دەمی مامۆستا دەستی زۆر دەرۆیی دیفاعی لە دوکتور کردبوو. دەنا بەشێکی زۆریان ویستبوویان دەری کەن. بەڵام مامۆستا گوتبووی دەلیلێک نیە. دوکتور قاسملوو سیاسییەکی لێزانەو شەخسییەتێکی گەورەیە. حیزبی دێمۆکراتیش خۆ گوناهی نەکردوە. دیارە ئێران هیچ کارێکی بۆ ئەو ماددەیە نەکرد، هەروەک هیچی بۆ ماددەکانی دیکەش نەکرد. بەڵام قیادە پێی ناخۆش بوو، تەنانەت دوایە کە ئەو ڕووداوە ناخۆشانە هاتنە پێش قیادەی مووەققەتی پارتی دێمۆکراتی کوردستان ئەوەشیان وەک یەکێک لە دەلیلەکانی ئەو ناکۆکـــی و ناخۆشییانە دێنایەوە.

* زۆر لە سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران تێنەپەڕیبوو کە دیسان ئێران ناخۆشیی حیزب و پارتی سەری هەڵدایەوە. تکایە هۆیەکانی و ئاکامەکانی باس بکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە زۆر ئاسان نەبێ پیاو بچێتە نێو جوزئیاتی ئەو شتەوە. با ئەوەی بە سەراحەت بڵێم، بەڵام دەمەوێ ئەوەش وەک دیفاع لە حیزبەکەی خۆم بڵێم. ئەمن لە هەوڵەوە قەولم دا تەعەسسوب نیشان نەدەم. بەڵام دەزانم حیزبی دێمۆکرات هیچ وەختێک ئارەزووی ئەوەی نەبووە دەگەڵ هیچ هێزێکی سیاسیی کورد ناکۆکی و ناخۆشیی هەبێ، بەتایبەتی کە پارتی دێمۆکراتی کوردستان هێزێکی گەورەی کورد بووەو هەیە. پێوەندییشمان هەر دۆستانە بووە. زۆر وەخت مەسەلەن لە عێراق ئێمە لەسایەی ئەواندا دانیشتووین. ڕۆژێک لە ڕۆژان ئەو دوو حیزبە یەک حیزب بوون. یەک ساڵ پارتی لە واقیعدا بەشێک لە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بووە. ئەمن پێم وایە ئەوانیش بە هەڵبژاردنی موتڵەق ئەو وەزعەیان هەڵنەبژارد. بەڵام جمهوریی ئیسلامی کە دەیویست زەربە لە بزووتنەوەی کوردی ئێران بداو بە گشتی زەربە لە بزووتنەوەی کورد لە هەموو جێیەکی کوردستان بدا، لە دوو ڕێگاوە زۆری کار کرد: یەکێکیان لەو ڕێگایەوە کە تەفتین لە بەینی ئێمە و ئەواندا بکا. وەکوو ئەوەی ماددە هەشت گەورە بکاتەوە کە ئەوانە داوا دەکەن ئێوە دەریکەن.

ڕەنگاکەی دیکە ئەوە بوو کە فشارێکی زۆریان بۆ هێنان. پارتی خەڵکێکی زۆری لەوێ بوو. جمهووریی ئیسلامی هەموو جۆرە یارمەتییەکی لێ بڕین بۆ ئەوەی لە بەرامبەر ئێمەدا هەڵوێست بگرن. دیارە یەک دوو ڕووداوی ناخۆشیش ڕوویان دابوو. مەسەلەن جارێکی لە نێوان شنۆ و نەغەدەی پێشمەرگەی مە لە ماشێنێکی وانیان دا کە پێیان وا بوو ئی هێزەکانی ئێرانییە. یان لە شنۆیە ئەوان تەقیان لە تەزاهوراتی خەڵکی کرد و ژمارەیەکیان لێ کوشتن. خولاسە بەرەبەرە تەشەنوج پەیدا بوو کە دوایە شەڕێکی گەورەی لێ دروست بوو. ڕەنگە ئەتۆش هەر بتەوێ باسی بکەی، جەڕیانی دەرهێنانی جەنازەی بارزانی هاتە گۆڕێ و ئیدی ئەوە بوو بە بەهانە. یانی لەواقیعدا دوای ئەو حادیسەیە پارتی ئیعلانی شەڕی کرد.

* "قیادە موقت" چی بوو، بۆ پێک هات و کاری بە کوێ گەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش ئەمن زۆر لە جوزئیاتەکەی ئاگادار نیم. بەڵام پاشی ئەو شکستە یان ئەو نوشوستییەی لە ناکامی ڕێککەوتنی ئەلجەزایردا بەسەر کورد هات. پارتی دێموکراتی کوردستان چەند جار تووشی لێک‌دابڕان بوو. ئەگەر لەبیرمان بێ پاش بەیانی یازدەی ئادار، پارتی کە پێشتر لەت ببوو بە جەلالی و مەلایی، یەکی گرتەوە. ئێستا ئەو یەکگرتنەوەیە چۆن بوو ئەوە باسێکی دیکەیە. بەڵام بە هەرحاڵ ئەوانیش هاتنەوە نێو پارتی، لە هەورێ ناویان گۆڕی بە پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان و لەپاشان هاتنەوە نێو پارتی. دیارە بەشێکیان نارازی بوون. ئەوان بۆخۆیان بوون بە دوو دەستە. دەستەیەک هەر بوون بە پارتی دێموکراتی کوردستان و دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هاوکارییان دەکرد. دەستەیەکیش هەر بە ناوی حیزبی شۆڕشگێڕی کوردستان مانەوە و دەگەڵ دەوڵەتی عێراق بوون. ئەوان حیزبێکی ڕەسمی بوون. یانی حیزبی ڕۆژی تەنگانە بوون. هەر وەخت ئیختیلاف لە بەینی دەوڵەت و بزووتنەوەی کورددا ساز دەبوو، ئەوانە بەرجەستە دەکران و وەک پارتی دێموکراتی کوردستان و پارتی شۆڕشگێڕی کوردستان ناویان دەبردن. ئەگەر نێوانیشیان دەگەڵ پارتی خۆش دەبوو، ئەوانە بایەگانی دەکران، ناویان دە کوولەکەی ئەرشیڤدا ئەدەما.

بەڵام کە ئەو نوشوستییەی بەسەردا هات، ئەوجار ئیدی پارتی ئەو یەکپارچەییەی نەما و لێک هەڵوەشا. چەند شتی لێ پەیدا بوون: بەشێکیان شتێکیان دروست کرد بە ناوی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان. بزووتنەوە، دوایە لەوانەو لە کەسانی دیکە بوو بە حیزبی سۆسیالیستی کوردستان. ئەوە دوایە پەیدا بوو. ئەو بەشانەش کە سەر بە باڵی مەکتەبی سیاسیی پارتی بوون، وەک مام جەلال و ئەوانی دیکە پاش ماوەیەک یەکیەتی نیشتمانیی کوردستانیان پێک هێنا. دوکتور مەحموود و ئەوانە لە هەوڵەوە بێلایەنییان ئیختیار کرد. دوکتور مەحموود بۆخۆی نامیلکەیەکی بڵاو کردەوە، ئەو مەوازیعەکەی لە هەموان ڕوونتر و سەریحتر بوو. دیارە دوکتور مەحموود بە جۆرێک دوایە چووە گەڵ بزووتنەوەی سۆسیالیستی. ژمارەیەکی

دیکە لە ڕێبەرانی پارتی، بە تایبەتی کوڕانی مەرحوومی بارزانی واتە کاک ئیدریس و کاک مەسعوود و کاک سامیش کە ئەو وەختی هەر دەگەڵ ئەوان بوو، شتێکیان ئیعلام کرد بە ناوی "قیادەی مووەققەتی پارتی دێموکراتی کوردستان". مەسەلەکە ئەوە بوو کە پارتی لێک هەڵوەشاوە. وا دەمودەست ئیمکانی گرتنی کۆنگرەشی نیە بۆ ئەوەی شەرعییەتێکی هەبێ. بۆیە قیادەیەکی مووەققەتیان دانا. دوایە کۆنگرەی نوێیەمیان گرت جا ئەوجار ناوی قیادە مووەققەت هەڵگیرا. دیارە هەتا ماوەیەکی زۆریش لە دوورەوە هەر پێیان دەگوتن قیادە مووەققەت. بەڵام ئیدی ئەوان ناوی قیادەیان لەسەر نەمابوو.

* مامۆستا دەیانگوت هۆیەکی ئەسڵیی جیابوونەوەی زێتەوو یاد "سامی عبدالرحمان" لە پارتی کە "پارتی گەلی کوردستان"ی دامەزراند، نارەزایەتی لە سەرهەڵدانی شەڕی پارتی دژی حیزبی دێموکرات بووە، ئەوە ڕاست بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوروەڵمن هیچ شتێکی ئاوام لەبیر نیە کە ئیعلان کرابێ لەسەر ئەوەی بووە. بەڵام پێم وایە بووە، چونکی لەسەر ئەوەی ناکۆکی هەبوو. لە جێگایەکی دیکەش باسم کرد کە خودی کاک مەسعوودیش پاش کۆنگرەی نۆ شتێکی دەکرد کە ئەو کارانەی بەخراپ زانی. بەڵام ئەمن فکر دەکەم ئەگەر ئەوەش بووبێ، دەلیلی ئەسڵی بۆ ئەو جیابوونەوەیە نەبووە. چونکی دەزانین دواتر کاک سامی حیزبەکەی هەڵوەشاندەوە چۆوە نێو پارتی و بۆ ماوەیەک بوو بە سکرتێری پارتییش. بەڵام بەهەر حاڵ ئەمن هیچ دەلیلێکم نەدیت کە لەسەر ئەوە بووبێ.

عەباس کاردۆ: بەڵام ئەمن نووسراوم لێ دیتن ئەو وەختی کە جیا بوونەوە بە دژی ئەو شەڕەی دەیان نووسی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە ڕاستە، ئەوە دوای جیابوونەوەکە بوو. بەڵام ئەوە کە بەیاننامە دەربکەن و بڵێن لەسەر ئەوە جیا دەبینەوە، وا بزانم شتی وا نەبووە. مەسەلەن لە تاریخدا شتێکی دیکە هەبووە، دوور لەوان. لەنێو چریکەکاندا دەستەیەک هەبوون بەناوی "پێڕەوی بەرنامەی هوییەت" کە کوردەکانی تێدا بوون. شەهید سەعید یەزدانپەناش تێدا بوو. وەختێکی پاش ڕاپەڕینەکەی باشووری کوردستان، دەوڵەتی عێراق هات و موجاهیدین بەجۆرێک کە کەمزۆرییەکەی نازانین لە زیندەی بزووتنەوەی کورد کۆسەگی ئەرتەشیان کرد. ئەوانە داوایان لە سازمانەکەی خۆیان کرد کە بە ئیعتیراز لەو ڕەفتاری موجاهیدین ئەو چریکی هوییەتە لە شووڕای میللی موقاوەمەت بێتە دەرێ. ڕێبەرایەتیی چریکی هوییەت ئەو کاری قبووڵ نەکرد. ئەو وەختی ئەوان بەیانێکیان دەرکرد کە ئەوجار ئێمە بە ئیعتیراز لە چریکی هوییەت دێینە دەرێ، هەر لە بەیانی ئیعلانی

مەوجوودییەتەکەیاندا ئەوجار سەبت کرد کە لەسەر ئەوە جیا بوونەوە، ئەمن جاری دیکەشم گوتوە کە ئەوانە لە هەلومەرجێکی زۆر نەشەرعییو نیشتمانیدا دروست بوون. بەڕاستی ئەوە ئەخۆنکە بۆ ئەوەی ناوی نرا یەکیەتی شۆڕشگێڕان کە دواتر ناوی خۆی گۆڕی بۆ پارتی ئازادی، بەڵام لە بەیانی دروستبوونی پارتی گەلی کوردستاندا، ئەمن شتێکی وام نەدیوە، دوایە کە دەیان ویست زیاتر جەنبەی تەبلیغاتیی هەبوو.

* حیزب چەندە لە هەڵگیرسانو درێژەکێشانی ئەو شەڕەدا خۆی بە خەتابار دەزانێ؟ ئایا کەسانی جۆراوجۆری نێو ڕیزەکانی حیزب نەخشی خراپیان لەوبێتوەدا گێڕاوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناتوانم هیچ کەس لەنێو حیزبی دێمۆکراتدا نەک هەر ناو بەرم، بەڵکوو وەبیرم بێتەوە کە لایەنگری ئەوە بووبێ ئەو شەڕە ساز بکرێ. هیچ کارێکی هەڵەشم پێ شک نایە. ڕەنگە زۆر بە دڵی وان نەجووڵابنەوە، یان کەسان هەبووبن لە شەڕدا زۆر بە حەماسەتەوە شەڕی کردبێ. بەڵام بەتایبەتی ئەوانەی دەتوانن ئەو کارە بکەن دەبێ لە ڕەدەی سەرەوە بن. ڕەنگە پێشمەرگەیەک هەڵەش بکا. فەرماندەیەکی پێشمەرگەی لە مستەقە هەڵەیەک بکا. بەڵام ئەگەر ڕێبەرایەتیی دوو حیزبەکە یان دوو لایەنەکە حوسنی نییەتیان هەبێ، ئەوە خەفە دەکرێو ئەولو دەبێ. لە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێمۆکراتدا کەسم نەدیوە بیەوێ ئەو شەڕە هەڵایسێ. یان دنەی بدا، یان کاری بۆ بکا. بەڵام دوایە کە شەڕەکە پەیدا بووە، تەبیعەتەن کاریان کردوە، مەسەلەن ڕێبەرایەتیی حیزب ئەوجی کێشاوە چۆن سەرکەوێ. یان تەداروکی کردوە. ئەوە زۆر تەبیعی-یە. بەڵام بۆ دەستپێشخەری، لە حیزبی دێمۆکراتدا کەسی وام پێ شک نایە.

* ئێوە وەک ڕێبەرایەتیی حیزب چ هەوڵێکتان بۆ کۆتایی شەڕو نێوانناخۆشی دا؟ وەڵامی پارتی چی بوو؟ لایەنەکانی دیکە چۆنیان بیر دەکردەوەو چییان کرد بۆ چارەی ئەو گرفتە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە واقیعدا چونکی شەڕی بەرەسمی، دوای دەرهاتنەوەی جەنازەی بارزانی دەستی پێ کرد. هەوڵەکانی مە دوو جێیەدا بوون. هێندێکی دیکە لە حیزبە کوردییەکان، یان نیوە کوردییەکان — چونکی حیزبی شیوعی هی کوردستان نەبوو، هی عێراق بوو — بەڵام ڕێبەرایەتییە کوردییەکەی و حیزبی سۆسیالیستی کوردستان هاتنە نێوێ. موافەقەت کرا کە هەیئەتێک پێک بێنین بۆ تەحقیق لە بارەی دزرانی جەنازەی بارزانییەوە. قەرارەکە ئەوە بوو کە ئێمەشی تێدا بین، پارتییش تێدا بێ. لە تەرەف حیزبەوە ئەمن دیاری کرابووم. حیزبی شیوعیو سۆسیالیستیش نوێنەریان هەبوو. ئێمە هەیئەتە هاوبەشەکە هەستاین چووینە شنۆیە. چەند ڕۆژێک لەوێ ماینەوەو خەریکی تاقیقات بووین. هەرچی ئەو هەیئەتەکەی دیکە واتە شیوعیو سۆسیالیست هەوڵیان دا ئەندامیان نارد، پارتی نوێنەری خۆی نەنارد. بەهیچ جۆر نەهاتنە نێو

هەیئەتەکە. تەنانەت لەوەش زیاتر ئەو کەسەی بەرپرسی پاراستنی گڵکۆی بارزانی بوو، ئەو موتەهەم بوو. دەبوو بێن تاقیقی لێ بکەن‌و لێی بپرسن. هەرچی کردمان پارتی بۆ پێنج دەقیقەش نەیدەدایێ. داستانەکە بە هەموو دەلیلێک وەکوو داستانێکی جەعلی دەچوو. یانی ئەوڕۆ کەس کە زاهیرەن زانیویەتی ئەرمەکە دەرهاتوە ئەو کابرایە بوو. ناوی ڕەحیم میران بوو. ڕۆژێ پێشتر هاتوە بە پیاوێکی گوتوە سبەینێ وەرە ئەو گیاوگژەی دەوروبەری گڵکۆی بارزانیمان بۆ بدروو، - بەهار بوو- چونکە قەرارە دوو سبەی ماڵی بارزانی بێنە سەر گڵکۆکەی. بەری بەیانی بۆخۆی دەچێ بانگی کابرای دەکا دەڵێ مەیە چونکی جەنازەی بارزانی‌یان دزیوە، دەریان هێناوە. بۆخۆشی دەچێتەوە بۆ "ڕاژان".

هیاس کارەز: ئەو زانیاری‌یانەتان چۆن دەست کەوت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە هۆی ئەو کابرایەی، نەک بۆخۆی، بەهۆی برایەکی دیکەی، لەویان پرسی. لەپاشان دیارە ئەویان بە حیزبی دێمۆکڕاتو شەخسی خوالێخۆشبوو سەید ڕەسووڵی بابی گەورە نیسبەت دا. لەوەی گەڕێن کە حیزبی دێمۆکڕات شتی تاوای دەفەلسەفەدا نەبووە، حیزبی دێمۆکڕات گڵکۆی چەمڕانیش، یان قەرمانتیەکی سوپای پاسدارانیش دەوڕانێنێ‌و بێحورمەتی بە قەبری هیچ مردوویەک ناکا. ئەوە فەلسەفەی حیزبی دێمۆکڕات نیە. پاشان ئەو ڕۆژەی ئەو حادیسەیە ڕووی دا، دوو ڕۆژ پێشتریشو دوو ڕۆژ دوای ئەو ڕۆژەش تێمە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیمان هەبوو لە "دۆڵی دێمۆکڕاتی". سەید ڕەسووڵی بابی گەورەش وەک ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بۆخۆی بەشدار بوو. جگە لەوە، ئەمن زۆر جاری دیکەم ئەوە گوتوە. سەید ڕەسووڵ وەکوو ئەندامی حیزب، ئەندامێکی زۆر بەدیسیپلین بوو. هەرچی حیزب پێی گوتبایە مادام لەتوانای‌دا بایە، دەی کرد. بەڵام بە ئیمانەوە دەڵێم ئەگەر حیزبی دێمۆکڕات بە سەید ڕەسووڵی گوتبا بەردێک بە کێلی مەلا مستەفادا بدە، پێی‌دا نەدەدا. ئەوەندەی مەلا مستەفا خۆش دەویستو ئەوەندەی ڕێز بۆی هەبوو. کەوابوو پێم وایە داستانەکە داتاشراو بوو بۆ تەحریکی ئیحساساتی بارزانی‌یەکانو باقی ئەندامانی پارتی بۆ ئەوەی لەو شەڕەدا فیداکارانە بجووڵێنەوە. ئەمن کە چوومە ڕێ، هەر بۆخۆم چوومە "دزەی مەرگەوەڕ. هەر لەو سەفەرەی‌دا چووم کۆبوونەوەم بەخەڵکی کرد. ئەو داستانەم مەحکووم کردو تەنانەت کە خەبەرەکەیان بۆ کاک ئیدریسو ئەوان بردبۆوە لای کەم لەو بەشەی قسەکانم ڕازی ببوون، بەهەر حاڵ بەڵام بۆ هیچ هاوکاری‌یەک حازر نەبوون. دەگەڵ ئەوەی موافەقەتیان کردبوو بێن دە هەیئەتی تاقیق‌دا بەشدار بن.

پاشان ئەگەر حیزب ویستبای ئەو ئەرمەی دەربێنێ‌و ڕای گوێزێ کێ پێشی پێ دەگرت؟ ئاخر ئێمە کە چووین جەنازەکە دەرهاتبوو و ڕاگوێزرابوو بۆ مەرگەوەڕ، نازانم بۆ ڕاژانی بۆ کوێ. بەڵام جەنازەکە کە

دەرهاتبوو، لە خوارەوە شوێنێکی لێ بوو و لەو بەریش پێنجکە دڕوەکی لێ بوو. جەنازەکە برا بوو لەوێ دانرابوو. دوایە هاتبوونەو بردبوویانەوە. بەڕاستی ئەگەر حیزب ئەو کارەی کردبایە بۆ لەوێی دادەنا؟ کێ هەبوو پێشی بگرێ کە ڕای نەگوێزێ؟ بۆ هەر شوێنێکی ویستبای دەیبرد، ئەوە بەهیچ جۆر ئەسڵەن ئەساسی نەبوو. ئەحیزب وەکوو حیزبەو نە تێکۆشەرانی وەک شەخس، هیچ کەس دەستی تێدا نەبوو. جا ئەوە بوو بە بەهانەی ڕەسمی بۆ هەڵگیرسانی شەڕ. کە شەڕەکەش بەداخەوە ماوەیەکی زۆری کێشاو خەڵکێکی زۆری لە هەر دوو لاوە تێدا شەهید بوون. بەتایبەتی ناوچەیەکی زۆر بەرین بە شەڕی کورد دەگەڵ کورد، کەوتەوە دەستی جمهووری ئیسلامی. ئەمن ناڵێم کۆماری ئیسلامی پێی نەدەکرا، بەڵام بە نرخێکی زۆر زیاترو ماوەیەکی بەردرێژتر ڕەنگ بوو بتوانێ ئەو کارە بکا. لەحاڵێک‌دا پێشمەرگەی پارتی هەم پارتیزان بوون و هەم تێروتەسەل و پۆشتەو پەرداخ بوون. یانی لە هیچیان کەم نەبوو. خۆ وەکوو ئێمە نەبوون. بە ماشێن دەچوون و بە ماشێن موهیمماتیان بۆ دەچوو. پێشمەرگەی کارکوشتەشیان هەبوو. دیارە شەڕی شاخی بوو، بەڵام ئەوان بۆ هەموو شتێکی لە ئێمە زیاتر بوون. لەناکاودا توانیان هێزەکانیان لەسەر ئێمە خڕ کەنەوەو دەرمان بەرێنن. ئێمە لە سەرتاسەری کوردستان دەوگیری شەڕ بووین. خۆ بۆمان نەدەکرا ئەوەی هەمانە بیهێنینە وێ. بەڵام پارتی هەمووی هەر لەوێ بوون. هەرچی پێویست بایە دەیان نارد. هیچ شەڕێکی دیکەیان بە ملەوە نەبوو.

* باسی ئەوە دەکرا پارتی، تۆو دوکتۆر قاسملووی خۆش ناوێ. ئەوە ڕاست بوو؟ ئەگەر نا،بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە لەپێوەندیی سیاسیدا ئەو مەسەلانە مەتروح نین. ڕابیتەی دیپلۆماسی و سیاسی دەگەڵ دڵداری فەرقی هەیە. دەبینی دوو کەس یەکتریان خۆش دەوێ، حەز لێک دەکەن. ئەوە شتێکە. بەڵام لە پێوەندیی سیاسیدا وا نیە. مەسەلە ئەوەیە پێوەندییەکە چۆنە. خودی پارتی، یان خودی بارزانی ڕەحمەتیی دوکتۆر قاسملووی خۆش ویستوە یان نا، بەلامەوە گرینگ نیە. بەڵام هەروەکی باسم کرد، پێوەندییەکی زۆر موحتەرەمانەی دەگەڵی هەبوو. دەگەڵ شەخسی منیش، ئەو وەختی بەرپرسایەتیی سەرەوەم هەبووە لە حیزبدا، پێوەندییەکی پڕ ئیحتیرام هەبووە. بەڵام داخوا پارتی منی خۆش ویستوە یان خۆش نەویستوو، بە نەزەری من ئەوە زۆر موهیم نیە. موهیم ئەو پێوەندییەیە کە دەبەینمانەدا هەبووە. پاشان ئەگەر ئەوە ڕاست بێ، ئەوە دەبێ لەوانی بپرسی، نابێ لە منی بپرسی. ئەمن دەڵێم نە ئەمن و نە بەتەریقی ئەولا دوکتۆر قاسملوو، هیچ شتێکمان نەکردوە بۆ دوژمنایەتی دەگەڵ پارتی. هیچ شتێک. بەڵام هیچمان نەمان‌ویستوە ببینە پیاوی کەس. ئەمن عەمیقەن ئازادمەنیشم. ڕێزم بۆ هەمووان هەیە، بەڵام هەتا ماوم نامەوێ ببمە پیاوی کەس.

لە کۆنگرەی ١٣دا ئەمن شتێکم گێڕایەوە، تەڕەفی موقابیلی ئەو ئەوەیان ئەوڵێکی زۆری دا کۆنگرە لە کۆیە نەگیرێ، چونکە پێی وابوو ئەگەر لە کۆیە بگیرێ ئەمن هێزەکانی یەکێتی داوەت دەکەم بۆ تێکدوپێچانی وان. لەحاڵێکدا هێزەکانی یەکێتی بۆ پاراستنی ئێمە زۆرمان مایە لە خۆیان دانا . بێجگە لە کارو زەحمەتەکەی، هەرئەوە کە یەکیەتیی نیشتمانی ڕێگا دەدا کۆنگرەی حیزب لە خاکی وی‌دلو بە ئیمکاناتی وی بەستری ئەوە بۆخۆی مایەدانانێکی زۆرە. جا لەوێدا باس کرا. ئەمن قسەیەکم لە دوکتور قاسملووی گێڕایەوە. دوکتور قاسملوو دەی‌گوت سکرتێری حیزبی دێموکرات نە لە مۆسکۆیە هەڵ‌دەبژێردرێ، نە لە واشینگتۆن، ئەمنیش جارێکی دیکە دەڵێم سکرتێری حیزبی دێموکرات نە لە "قەڵا چوالان" هەڵ‌دەبژێردرێ، نە لە "سەری ڕەش". دەبێ ئەو کۆنگرەیەدا هەڵبژێردرێ. ئەمن باوەڕم بەو سەربەخۆیی‌یە هەیە. وەک چۆن دوکتور قاسملوو باسی پێوەندی‌یەکانی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستیی دەکرد کە نە دوژمنایەتی‌و نە نۆکەرایەتی، بەڵکوو دۆستایەتی. ئەمنیش ئاوا فکر دەکەمەوە. دەگەڵ پارتی، دەگەڵ یەکێتی، دەگەڵ شیوعی یان سۆسیالیست، دەگەڵ کۆمۆنیست یان ئیسلامی، ئەمن باوەڕم بە دۆستایەتی هەیە. دیارە ئەگەر مەنافیعی هاوبەشمان هەبێ. ئەگەر نەمانبێ ئیدی دۆستایەتی ناکەین دوژمنایەتییش ناکەین. بەڵام دۆستایەتی ئەوەیە کە سەرفی نەزەر لەوەی کێ گەورەیەو کێ گەورە نیە، هیچیان نۆکەری هیچیان نین. بەڵام دۆستن. کە دۆستن جارێک ئەزمیان وەک یەک دەبێ‌و جارێک وەک یەک نابێ.

ئەگینا ئەمن ئێستاش دەڵێمەوە هەموو کاتێک گوتوومە. ئەو قسەیەم بە پارتی‌یەکان گوتوو تەنانەت وەختێکی بە کاک مەسعوودیشم گوتوە. گوتوومە ئەمن حازرم دەگەڵ هەموو ئەو کەسانە کە ئەو قسەیە دەکەن دانیشم یا پێم بڵێن لە کوێ، لە چ نوتقێکی ڕەسمیدا، لە چ وتارێکدا ئەمن شتێکم گوتوە بە دژی ئەوان. چونکە گوتبوویان گۆیا ئەمن زیددی پارتیم. جارێکی موساحەبەیەکم کردبوو دەگەڵ تەلەفیزیۆنی یەکێتی. ئەو وەختی پارتی‌و یەکێتی پێکەوە شەڕیان دەگەڵ (پ.ک.ک) هەبوو. تەلەفیزیۆنی یەکێتیی نیشتمانی لەو بارەیەوە وتووێژێکی دەگەڵ من کرد. لە نێوخۆماندا دەیان‌گوت ئەوە بۆ موساحەبەی دەگەڵ وان کردوە، ئەوە سەر بە یەکێتی‌یە. گوتم بابە نیو سەعاتم دەگەڵ وان قسە کردوە، با تەلەفیزیۆنی پارتی بێ دوو سەعاتی قسە دەگەڵ دەکەم. بەڵام پارتی زۆری تەجلیل لە قسەکانی من کرد. چونکی دەگەڵ ئەوەی لە تەلەفیزیۆنی یەکێتی بوو، چەند جار بەحەقو بەمەورید ناوی پارتیم هێناو دیفاعم لە هەڵوێستی وان کرد بەرامبەر بە پ.ک.ک. چونکە پێم وابوو خەتای وانە. هەر گوتیشم بۆ ئەوەی بزانین ئەو شەڕە خەتای کێ‌یە، شوێنی شەڕەکەی دەلیلێکی باشە. ئەو شەڕە لە خاکی کوردستانی عێراقدایە. پارتی‌و یەکێتی نەچوون لە هەکاری لە (پ.ک.ک) ی بدەن. ئەوان هاتوونەتە ئێرە، جا کاک سامی عەبدولڕەحمان گوتبووی ئەوە یەکەم‌جارە لە مەقەڕەکانی پارتی دیموکراتدا چاکەی عەبدوڵڵای حەسەن

زادە دەڵێن. بەھەر سوورەت بۆ خۆیان گوتوویانە یان یەکێک شتێکی دروست کردووە نانی دەوی‌دا بووە کەیفی خۆیەتی با نانی لێ‌بخوا. بەڵام ئەمن نە پێشتر و نە ئێستاش هیچ شتێکم دەگەڵ پارتی دێموکراتی کوردستان نەبووە و نیە. دەگەڵ بنەماڵەی بارزانییش نەبووە و نیە. نەک بڵێی ئیرادیان لێ‌نەگرم. ئیرادم هەبووە، هەمە و لە ئایندەشدا دەمبێ. هەم لە سەر پارتی، هەم لەسەر بنەماڵەی بارزانی، هەم لەسەر حیزبێکی دیکە و تەنانەت لەسەر حیزبەکەی خۆشم. ئەوە بە مانای دوژمنایەتی نیە کە ئەمن تەحزەرم وەک وان نیە یان ڕەخنەم لێ‌یان هەیە. بەڵام وەک دوژمنایەتی هیچ شتێکم دەگەڵ هیچیان نیە.

* کاتی خۆی لە جەنگەی شەڕی دوو لایەن‌دا، حیزبی دێموکرات جزووەیەکی بە ناوی "خیانەتەکانی قیادەی مووەققەت بە نەتەوەی کورد" بڵاو کردەوە. کەسانێک نووسینی ئەو جزووەیە بەجەنابت نیسبەت دەدەن. چیت لەسەر ئەوە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو جزووەیە نووسراوە. کەسانێکیش ئیمڕۆ کەریمی حیسامی نووسیویەتی کە ئەوە عەبدوڵڵای حەسەنزادە نووسیویەتی. ئەمن لێرەدا باسی ئەوە ناکەم کە ئەمن نووسیومە یان نا. بەڵام لە حیزبی سیاسی‌دا وتارێک کە دەنووسرێ و ناوێکی لەسەر نیە، ئەوە تی ئەو حیزبەیە. دەی مەعلوومە هەر وتارێک یان هەر مەتڵەبێک دەنووسرێ خۆ هەموو حیزب نای نووسێ. حیزبێک دە هەزار ئەندامی هەیە، چل هەزار ئەندامی هەیە، خۆ چل هەزار کەس پێکەوە نای نووسن. هەموو مەتڵەبێک کە دەنووسرێ، یەک ئەفەر دەی‌نووسێ. بەڵام وەختێک حیزبەکە لە ئۆرگانی خۆی‌دا بڵاوی دەکاتەوە، ئەوە بۆچوونی هەموو حیزبەکەیە نەک بۆچوونی ئەو شەخسە. ئەو وتارە ڕەنگە ئەمن نووسیبێتم یان یەکی دیکە نووسیبێتی. بەڵام وتاری حیزبی دێموکراتی کوردستانە و لەو وەختەدا حیزبی دێموکرات بەشەرێکی تێدا نەبووە موخالیفی بێ. ئەمن دەو وەختی‌دا لە ڕادیۆ نەبووم و لە ڕۆژنامەش نەبووم. ئەمن ناڵێم ئەمن نەمنووسیوە. ئەوە سەرەتا لە ڕادیۆ بڵاو بۆوە. پاشان وەک جزووە بڵاو بۆوە. دەتا لە هەولێرەوە لە ڕادیۆ بەش بەش بڵاو دەکرایەوە. نازانم بە چەند بەش بڵاو بۆوە، چونکە زۆری بەسەردا تێپەڕیوە. وا بزانم ساڵی ٦١ بوو.

* مامۆستا دۆستانی نیزیکی تۆ لەنێو پارتی‌دا کێ بوون یان هەن؟ خۆت مەلا مستەفات دیبوو دەتوانی چی لەسەر بڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دۆستانم هەبوون و هەشمن. تەنانەت زۆر لەو دۆستانە کە لە ئێو یەکێتی نیشتمانیی‌دا هەمن ئەو وەختە دەگەڵیان بوومە دۆست کە تەنیا پارتی دێموکراتمان هەبوو، یەکێتیمان نەبوو. دوایە کە لەت بوون یەکێتی لێ دروست بووە و سۆسیالیست دروست بووە و ئەوانە. بەڵام زۆر لەوانەی

دۆستایەتیم دەگەڵیان هەبووە هەر لەو وەختی بوون، بەشێکیش هەبوون دیارە دوایە دەنێو یەکێتی‌دا دەگەڵیان ئاشنا بووم و بوونە دۆست. ئەوە بەجێی خۆی، ئێستاش هەروایە، ئەمن وەکوو خۆم، خۆم بە دۆستی حیزبەکانی کوردستان دەزانم ئەوانەی تێکۆشەرن، هەر هەموویان. ئەو پێوەندی‌یەش کە هەیە ڕەنگە دووروو نیزیکیی هەبێ. بەڵام لەنێو هەموو حیزبەکاندا دۆستم هەن. لە نێو پارتیش‌دا دەکرێ بڵێم لە حیزبەکانی دیکە کەمتر نین، پاشان لەنێو پارتی‌دا ئەمن زۆر جار دەڵێم دۆستایەتی دەگەڵ دڵداری فەرقی هەیە، بەڵام ئەمن هەم خۆم بە دۆستی کاک مەسعوود بارزانی دەزانم لە ڕەسمی‌دا، هەم خۆم بە دۆستی کاک نێچیروان بارزانی دەزانم، هەم خۆم بە دۆستی کاک دڵشاد بارزانی دەزانم کە تێکەڵاویم دەگەڵیان هەبووە. کوڕەکانی دیکەم کەمتر دیون. مەسەلەن کاک سیدادی برای کاک مەسعوودم هەر تەنیا وەک ڕەسمیاتێک دیوە کە بەوی‌دا چوومەتە لای کاک مەسعوود بارزانی. بەڵام دەگەڵ ئەو سێ‌یانە زۆرجار دیدارمان هەبووە و دانیشتووین. ئەمن ئێستا بە دۆستیان دەزانم. لە ڕێبەرایەتی پارتی‌دا هەروەها دۆستی باشم هەن. لەنێو خەڵکی پارتییش‌دا دۆستی باشم هەن. دەگەڵ کاک فەرەنسۆ حەریری ئەو وەختەی ئێمەو پارتی شەڕمان دەگەڵ یەک دەکرد، ئێمە پەیامسان موبادلە دەکرد. یانی لەنێوان حیزبەو پارتی‌دا شەڕ هەبوو، ئێمە ڕاسپاردەمان دەنێودا هەبوو. چونکی فەرەنسۆ لە ساڵی ١٩٧٤ەوە دۆستم بوو، وەختێکیش کە شەهید بوو ئەمن دەنامەی سەرەخۆشی‌یەکەمدا نووسیم کە فەرەنسۆ لە ئێمە مرد. حەتتا بۆ کاک مەسعوودم نووسی کە ئەو دۆستێکی شەخسیی من بوو.

* یەکەم هەنگاوەکان بۆ لێک‌نیزیک بوونەوە دەگەڵ پارتی کەی و چۆن دەستیان پێ کرد؟ ئێوە یەکەم هەنگاوتان هەڵێنایەوە یان ئەوان؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: یەکەم هەنگاوەکان دیارە هەر دوو لامان لە شەڕەکە بێزار بووین. لە پاشانیش زەروورەتی شەڕ نەما. ئەوعێک موتارەکە دەستی پێ کرد. چونکی لە تەوختەی تەماس‌دا نەماین تا شەڕ بکەین. جەبهەیەک نەما بۆ شەڕ. ئێمە بووینە پارتیزان. دەگەڵ ئەوانەش هێندێک حەرەکەت ڕوویان‌دا کە کۆمەگیان کرد بە شتەکە. ڕەنگە ئەخشەبۆ کێشراویش نەبووبن بەڵام زۆر کۆمەگیان کرد. مەسەلەن پێشمەرگەی ئێمە لێیان قەوما لە مەنتەقەی "ئاڵوەتان" و "کونەمشکێ" و ئەوانە. لە بەفری‌دا لێیان قەوما. یان دەبوو سەرما بیانبا، یان دەچوو بگیرێن. چووبوون پەنایان بۆ مەقەڕەکانی پارتی دیمۆکرات بردبوو. وەریان گرتبوون و جێگایان دابوون. شەوی و سبەینێ حەتتا ئێوارێ هەر لەلایان بوون. جا ئێواری وەپێشیان کەوتبوون بۆ بەڵەدی ڕێ‌یان پێ نیشان دابوون حەتتا لە ناوچەی خەتەر نەجاتیان دابوون. ئێمە لەنێو ئەرتەشی عێراقدا بووین. ٦٥ پێشمەرگەی پارتی لێیان قەوما، هاتنە نێو ئێمە. نیزیک مانگێکی ئێمە ئەو پێشمەرگانەمان پەنا دا. ئەوە لەحاڵێک‌دا بوو کە ئاشتبوونەوەیەک، موزاکەرەیەک لەبەینماندا نەبوو. لەپاشان کە ئەو وەزعە گۆڕا و ڕاپەڕین نیزیک بۆوە، کاک فەرەنسۆ بە ڕادیو پەیامێکی دا بەسەر کاک سەعیدی ڕەحمەتی. بە ڕادیۆی

پارتی پەیامێکی داینێ کە ئێمە بەم زووانە دێینە لاتان، ئەمڕۆ کاک سەعید لێی حاڵی بووین. خەڵکی دیکە نەیزانیوە پەیامیش هاتوە. هیچ ڕەمزێکیش دەگۆڕێدا نەبوو. پەیامەکە ئاوا بوو: پەیام بۆ باوکی سارا و کوڕی جۆلا. باوکی سارا کاک سەعید بوو. کوڕی جۆلاش ئەمن بووم. دەڵێ بەم زووانە دێینە لاتان. پەیامەکە لە ڕادیۆی پارتی خوێندرابۆوە. دیارە جگە لە ئێمە کەس لێی حاڵی نەبوو. ئێمە ئەو وەختی ڕادیۆکانمان دەگرت و گوێمان لێ بوو. ئیدی ئێمە زۆر بەباشی لێی حاڵی بووین.

بەڵام دواتر کە ڕاپەڕین ئەوجی گرت و هاتنەوە، وەکوو سوڵحێکی عەشایری، سوڵحێکی عەشایری کرا. لەڕاستیدا ئەمن ئەو وەختیش ڕازی نەبووم و ئێستاش ڕازی نیم. ئەووەڵی کاک فەرمەنۆ هات سەری داین. دواتر پاش ماوەیەکی کەم کاک ئێچیرڤان هات سەری داین. ماوەیەکی دیکەی پێوە چوو، ڕەنگە مانگێک، مانگ و نیوێک دواتر کاک مەسعوود هات سەری داین. هەر هات سەری داین. وەک هاتنەماڵ و تەنانەت شتێکی واش نەگوترا. بڵێین داوای لێبووردنێک، شتێک. بەهەر حاڵ وەکوو ئاشتبوونەوەیەک هەر ئاوا گوزەرا. ئەمن پێم وایە ئەوە باش نەبوو. دیارە ئەو وەختی کاک سەعید سکرتێری حیزب بوو. هاتنەوە تەنانەت وەک سوڵحێکی عەشایریش نەبوو. ئەو وەختیم پێ خراپ بوو. ئێستێشم پێ خراپە. پێم وایە دەبوو شتێکی لەسەر بگوترێ. مەسایلەکە باس بکرێ. مەسەلەن پەیامی داوە دێم بۆسەرداتان هیچی دیکە. بۆخۆم دە مەجلیسەکەیدا هەبووم. دەگەڵ فەرمەنۆی جاری دیکە باس کرا، بەڵام لەو دوو مەجلیسەدا هیچ نەهاتە گۆڕێ. فەقەت سەردانێک بوو و هیچی دیکە. ئەوە بۆخۆی باش بوو، بەڵام دەبوو ڕابردوو هەروو بکرێتەوە. تەنانەت جارێکی دەگەڵ کاک فەرمەنۆی کە گوتم زۆر ڕەفیق بووین، ئیختیلافێکمان بۆ پێک هات. گوتم وەزعێکی وا خولقا بوو لە باشووری کوردستان کە لە هەموو ماڵان عەکسی شا و شابانووی هەبوو. گوتی لە کوردستانی ئێرانیش لە هەموو ماڵان عەکسی سەددامی هەبوو. گوتم وەڵڵا لە ماڵێکیش نەتدیوە. سوێندی ئەوەی ناخۆم لە ڕۆژنامەیەکدا عەکسی وی بووبێ. کابرا ڕۆژنامەی دەکڕێ دەبینێ عەکسی سەددامیشی تێدایە. هەروەک لە ماڵەکەی منیش ڕۆژنامەی لێیە عەکسی خومەینی تێدایە. ئەوە نابێتە ئەوە وێنەی خومەینی لە ماڵی من هەیە. بەڵام پێم وا نیە لە هەموو کوردستانی ئێران عەکسێکی سەددامی لێ بووبێ، دیارە ئیدی زیاتری لەسەر نەڕۆیی.

* بۆ هەتا دوکتور قاسملوو مابوو هەنگاوێکی وا هەڵنەگیرا؟ هەڵویستی پارتی بەرامبەر بە تیرۆری دوکتور قاسملوو چۆن بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەهەر حاڵ لە دەورانی ژیانی دوکتور قاسملوودا ناخۆشی لە بەینی ئەو دوو حیزبەدا هەبوو. دوکتور قاسملوو ئەمن گوتم ڕەنگە هیچی وای نەکردبێ بۆ دوژمنایەتیی پارتی، بەڵام دوکتور

قاسملوو ئەگەر بڵێین لە هەموو کەس زیاتر ڕەقیبێکی سەرانی پارتی بووە هەرچەند لە بەشێکی کوردستاندا خەباتیان نەبووە، زیادم نەگوتووە. نالێم بنەماڵەی بارزانی چونکی گوتم هەر خودی مەلا مستەفا دوکتۆر قاسملووی وەک ڕێبەری حیزبێک دەناسی. دەی باشە ئەگەر باسی سەرانی کورد بکرابایە، ئەو وەختی دەیان-گوت: قاسملوو، تاڵەبانی، مەسعوود بارزانی یان مەسعلەن یەکی دیکە. بەڵام یەقینەن لە زۆرجێگا ئەگەر باس کرابێ ناوی قاسملووی لە پێش مام جەلالیشەوە کاک مەسعوودیشەوە بووە. ڕەنگە یەکی دیکە ئەویان وەپێش بخا، بەڵام ئەو سێ ناوە هەر دەهاتن، ناوەکانی ئەوانە موازی بوونو ڕەنگە ئەوە بۆ هەموو کەس خۆش نەبێ. بەڵام بەهەر حاڵ وا بووە. دیارە تا دوکتۆر قاسملوو مابوو هەلومەرجێکی واش نەخولقا. ئەگینا ئەگەر ڕاپەڕینی باشووری کوردستان لە سەردەمی ژیانی دوکتۆردا ڕووی دابایە زۆر ڕێ دەچوو هەر ئەودەم ڕێبەرانی پارتی سەردانی حیزبی دێموکرات بکەن.

ئەو وەختەی کە دوکتۆر قاسملوو شەهید بوو، بە نووسراو هەلوێستێکم نەدی. بەڵام ئەمن بۆخۆم لەسەر جەنازەی دوکتۆر قاسملووی بووم. کاک مەسعوود بارزانی نوێنەری خۆی ناردبوو. نازانم ئەوکات دوکتۆر بوو یان نەبوو، بەڵام ئێستا دوکتۆرە. دوکتۆر پیرۆت ئەحمەد نوێنەری وان بوو لە تۆتریش. لە دوایە بوو بە نوێنەری پارتی لە تاران. لەلایەن کاک مەسعوود بارزانییەوە ئەو هاتبوو لە مەراسمی بەخاک‌سپاردنەکەی‌دا بەشدار بوو. لەبیرم نیە ئەو وەختی دەستە گوڵی دانابێ، بەڵام لەبیرمە ئێمە جارێکی دیکە چووینە سەردانی گڵکۆی دوکتۆر قاسملوو، کە چووین گوڵێکی لێ‌بوو لەسەر گڵکۆکەی بەبێ ئەوەی بەرپرسییش گوترابێ، بەڵام نووسرابوو مەسعوود بارزانی. وا دیار بوو کاک مەسعوود دەستەگوڵێکی ناردبوو بەبێ ئەوەی خەبەرمان بداتێ، بەبێ ئەوەی بەرپرسی ئیعلام بکرێ. دەقی مەتنەکەم لەبیر نیە، بەڵام دیار بوو ئەوە لەلایەن ئەوەوە بوو، تەنانەت ئەگەر کەسێکی دیکەش ناردبێتی نیشانیان داوە کە هی ئەوە. بەڵام ئیدی هیچ نامەیەکی سەرەخۆشی‌و شتی ئاوامان پێ نەگەیی، بەیاننامەش ئەمن هیچم نەدی. پێشم وایە هیچیان نەناردوە. چونکە ئەگەر هاتبایە حەتمەن بڵاو دەکرایەوە.

* ئایا ڕاستە پارتی ڕێزی لە دوکتۆر سەعید دەگرت؟ بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە دوکتۆر سەعیدیان خۆشتر ویستبێ، بەڵام ڕێزێک کە بۆ دوکتۆر قاسملوویان دادەنا قەتیان بۆ دوکتۆر سەعیدی دانەنا. ڕەنگە ئەوە کە برای مامۆستا هەژاری بووە تەئسیری بووبێ. بەڵام ئەو وەختەی ڕێز دادەنرێ، ئەو ڕێزەی لە دوکتۆر قاسملوویان گرتوە قەت لە دوکتۆر سەعیدیان نەگرتوە.

* دوای ڕاپەڕینی خەڵکی باشووری کوردستان لەساڵی ١٩٩١ داو هاتنەوەی لایەنە سیاسییەکانی کوردی ئەو بەشە بۆ نێو خەڵک، دیسان حیزبی دێمۆکرات تووشی گیروگرفتی ئەمنیەتی و سیاسی هات، هەر چەند بەخۆشییەوە ئەمجارەیان شەڕی ڕاستەوخۆ نەکراو پێوەندییەکان تێک نەدران، بەڵام ناڕاستەوخۆ حیزب هێرشی کرایە سەری و خەڵکی لێ شەهید کرا. لەو جەرەیانەدا تۆ پێت وایە پارتی هیچ دەخالەتێکی هەبووبێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپێشدا ئەمن پێم باش نیە پرسیارەکە ئاوا یەک‌لایەنە بێ. حەق وایە ئەو پرسیارە وا بێ کە پارتی و یەکیەتی وەک دوو حیزبی عومدە یان دەسەڵاتدار چ نەخشێکیان هەبووە، هەرچەند خۆ دەزانین ئەو وەختی بەرەی کوردستانی بەسەر ڕادەگەیشت بەڵام هێژموونیی دەسەڵات هەر بەو دوو حیزبە بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ببوورە. ئەمن دوایە لە بەشی خۆیدا تایبەتی دێمە سەر یەکیەتی. ئێستا تەنیا باسی پارتی دەکرێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە هەرحاڵ ئەمن پێم وایە لەو بارەیەوە باسی هەر دووکیان پێکەوە بکرێ باشترە، ئەمن پێم وایە ئەگەر وەکوو حەقیقەتێکی تاریخی قسان بکەین دەکرێ بڵێین بەڵێ بوویانە. یان ئەخێر نەیان بووە. یانی چی؟ ئەو تیرۆرانەی کراون بە دەستی هەر کەس کرابن، بۆ جمهووریی ئیسلامی و بە قازانجی جمهووریی ئیسلامی بووە. چونکی خۆ ئێمە دوژمنی پارتی یان یەکیەتی یان هێزێکی سیاسیی دیکە نەبووین. تەنانەت دوژمنی ئەفرادێکی تایبەتیی کوردی عێراقیش نین. کەوابێ هەرکەس کردبێتی بە قازانجی جمهووریی ئیسلامی بووە، ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ بە دەستووری ئێران بووە. بەڵام لە عەینی کاتدا ئەگەر بە ئینسافەوە بڵێین، لە زۆربەی هەرەزۆری ئەو تیرۆرانەدا کە لە ئێمە کراون، ئەو دوو حیزبە دەسەڵاتدارە نە دەستووریان داوە نە لەپێشدا ئاگادار بوون. کەسانێک کە بۆ ماڵی دنیایە ئەو کارانە دەکەن چ کوردی ئێران بووبن چ کوردی عێراق بووبن چ بە ئیحتیماڵێکی زۆر کەم پیاوانی جمهووریی ئیسلامی لە غەیری کورد بووبن، ئەوانە ئەو کارانەیان کردوە بۆ ئەوەی پووڵێک لە ئێران وەر بگرن. قسوور ئەگەر بێتەوە سەر یەکیەتی و پارتی بە باوەڕی من، لەو بارەیەوە دێتە سەریان کە دەگەڵ ئەوەی حاکم بوون لەو وڵاتە، زیاد لەحەد ڕێگایان بۆ ڕەسبازتنی پیاوانی جمهووریی ئیسلامی ئاوەڵا کردبوو. تەنانەت زۆریان بە وەرەقەی پارتی یان یەکیەتی هاتوچۆیان دەکرد. تەنانەت مەسەلەن قاتڵەکانی دوکتۆر قاسملووی وەکوو هەموو شتێکی کە ئەوکات دەیان گوت ٥٠-٥٠ بەش کراوە، ئەوانیش ئاوا بەش کرابوون، پاش تیرۆری دوکتۆر قاسملووی محەمەد جەعفەر صەحراوەدی هاتوچۆی یەکیەتیی دەکرد، حاجی مستەفەوی هاتوچۆی پارتیی دەکرد، تەنانەت جارێکیان حاجی مستەفەوی بەبەر لوولەی تفەنگی پێشمەرگەکانی ئێمەدا ڕابرد. دەیان توانی لێی‌دەن بی کوژن، بەڵام

نەکرا چونکی ئەوە دەبووە تەقەکردن لەپێشمەرگەی پارتی. وەکی دیکەش کە دەهاتن لە چۆلگەیەکی را هەڵ نەکەوت کە بکەونە بەر لوولەی چەکی ئێمە.

لە هێندێک مەوریدیشدا هەبووە کە کارەکە بە دەستی ئەفرادی وان کراوە، بەڵام لێپرسینەوەی لێ نەکراوە. مەسەلەن پێشمەرگەیەکی ئازەربایجانیمان هەبوو پێم وایە دەتناسی، "ئەحەدئاغا" لە سلێمانی تیرۆر کرا. لە واقیعدا زۆریش وا دیار بوو بە دەستووری جمهووریی ئیسلامی تیرۆر نەکراوە. بەڵام ماشێنێکی باشی پێ بوو کە لەندکرۆزێرێکی نوێ بوو. بۆ ئەوەی ماشێنەکەی بەرن لێیاندا کوشتیان. لەپاشان دەرکەوت سێ کەس بوون هەر سێکیان ئی یەکێتیی نیشتمانی بوون. یەکیەتی کە زانی، بەزاهیر گرتنی. دوایە هاتنە لای ئێمە هەروا بۆ سەردان. لەوێ ئەو باسە کرا. یانی شتێکی ئاوا لەلایەن ئێمەوە مەترەح کرا کە بابە کوشتنی ئەوانە، ئەحەدئاغای بۆ ئێمە ناگەڕێتەوە. داوای ئەوەتان لێ ناکەین کە ئیعدامیان بکەن. چونکە ئەو وەختی هەر بۆخۆیان حوکمیان دەدا. بەڵام پێشنیار دەکەین حوکمی ئیعدامیان بدەن. ئیعلانیشی بکەن کە ئەوانە بە تۆڵەی قەتلی پێشمەرگەی حیزبی دێمۆکرات، حوکمی ئیعدامیان بۆ دەرچووە. ئەو وەختی ئێمە وەک حیزب پێشنیار دەکەین کە لەبەر خاتری پێوەندیی دۆستانەی نێوان حیزبی دێمۆکراتو یەکیەتیی نیشتمانی، حوکمی ئەوانە کەم بکەنەوە بۆ حەپسی ئەبەد. کەچی پاش ماوەیەک لەپڕ گوێمان لێبوو لە ڕادیۆ کە ئەوانە مەحکووم بە ئیعدام کران بەڵام حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بەخشینی. یانی لەجیاتی ئەوەی ئیعلانی بکەن کە حوکمی ئیعدامیان دراوەو حیزبی دێمۆکرات ئەو داوایەی کردوەو ئەوە، هەر یەکسەر شتەکیان ئاوا لێ کرد. حەپسەکیان بوو بە ئەبەدو ماوەیەکی پێوە چوو کە ئەوانە ئازاد بوون. جارێکی نامەیەکمان بۆ هات. نامەکە پێم وایە ڕووی لەمن بوو ئەگەر لەبیرم بێ. ئەمن سکرتێری حیزب بووم. ناوی ئەو دۆستەمان کە دۆستێکی یەکجار بەڕێزی حیزبی دێمۆکراتە با مەحفووز بێ. نووسیبووی ئەوە ئەو برادەرانە هەر زیندانینو ئەوانەو عەفوویان بکەن بۆ ئەوەی ئازاد بن. بۆ ئەوەی خزمەت بکەنو تەرفیعی دەرەجە بکەنو لەو شتانە. ئەمن جوابێکم نووسیەوە زۆر دۆستانە بەڵام زۆر سەریح. نووسیم ئێمە دەزانین ئەوانە لەمێژە ئازادن. دەزانین لە کوێ کار دەکەن. ژمارەی ئۆتۆمبیلەکانیشیان دەزانین. ئەگەر پێویستە با هەمووانتان پێ بڵێین. بەڵام ئیدی واش نا، قاتڵەکانی ڕەفیقی مە ئازاد بکەن. ئیستا داوا بکەن ئێمە شتێکیشیان بە دەستی بدەینێ. داوا بکەین سزایان لەسەر هەڵگیرێو تەرفیعی دەرەجە بکرێو لەو شتانە. ئیدی پێکەنگەی لێ کراو ئەوانە سزا نەدران.

حادیسەی زۆر جێی داخی دیکە کە هەر لەلای یەکیەتیی نیشتمانی ڕوویدا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا تکایە جارێ باسی لای پارتی بکە، دوایە دەچینە لای یەکێتی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا پێم خۆشە ئەوەی بیوترێم، ئەوەی دەبێ باس بکەم، حادیسەیەکی زۆر تاڵی دیکە ئەوە بوو کە لە دەروازەی کۆیە قەوما، ئەوەی لە دەروازەی شاری کۆیە قەوما، ئیدی ئەوانە تیرۆریست نەبوون، ئەوانە چەند بەکرێگیراوێک نەبوون. ئەوانە پێشمەرگەی یەکێتیی نیشتمانی بوون کە لە دەروازەی شاری کۆیەوە ئەوەی پێی دەڵێن سەیتەرە، لە سەیتەرەی ٤ کەس لە ماشێنێکی‌دان کە هیچیان تفەنگیان پێ نیە. دوویان تفەنگیان پێ بوو بەڵام تفەنگەکانیان لە سندووقی ماشێنەکەدا بوون. ڕاوەستاون بانگیان دەکەن. دوایە ماشێنەکەیان نیشان داوم بۆخۆم دەچێتە شۆفێری ماشێنەکە کە مەرحوومی سەعید مەنسووری ناسری بوو دەرگاکەی دەکاتەوە. لاقی چەپی دێنێتە دەرێ و لاقی ڕاستی هەر دەرێ‌دایە کە لێ‌یان دەدەن هەر چواریان دەکوژن. ئەوە مەعلووم بوو ئێ یەکێتیی نیشتمانین. ئێستا یەکێتیی نیشتمانی دەکرێ بڵێی دەستووری نەداوە، بەڵام ئەوان کوشتوویانن. کە ئارا بە سەراحەت دەکوژرێ، بەڵام دوایە یەکێتی لێی ناپرسێتەوە موحاکەمەی ناکا، ئیدی ئەوە مەسئوولیەتەکەی ئێ یەکێتیی نیشتمانی‌یە. تەنانەت هاتن پێشنیاریان کرد یا هەیئەتێکی لێکۆڵینەوە دابنێین. ئێمە نەچووین. قبووڵمان نەکرد. پێمان گوتن. گوتمان هەیئەتی مورشتەرەکی بە چیە؟ ئێمە لە کێ بپرسین؟ خەڵکەکە هەموو بێ ئێرون. ئێمە چوار کەسمان بوون هەر چوارتان کوشتوون. هەیئەتی موشتەرەک دەتوانێ چی بکا؟ هەر ئەو کەسانە دەپرسن کە کوشتوویانن. لە دوایە دادگایەکیان بۆ تەشکیل دان. کە لەوێ ئەوانە دیفاع دەکەن کە بڵێ ئێمە لەژێر ئاڵای سەوزی یەکێتیی نیشتمانی‌دا دیفاعمان لە سەروەریی خەڵکەو نازانم نەتەوە ئەوە کردووە. پاش ماوەیەک کە بەزاهیر زیندانی بوون بەردران.

لەپاشان لە مەنتەقەی پارتی‌دا. لەوێش خەڵکێکی زۆرمان لێ کوژرا. بەڵام لە زۆربەی هەرە زۆریاندا گلەیی لەپارتی هەر ئەوەیە کە ئەمنییەتەکەی نەپاراستوە. دەرهاتیان بەوان داوە بە ئازادی بێن و بچن بە وەرەقەوە هیچ بەربەستێکیان نەبێ. جا ئەمن شتێکم لەبیر چوو لەبارەی ئەوەی یەکێتیی نیشتمانی‌دا. ئەو چوار کەسەمان کە شەهید بوون، لەسلێمانی ڕا دەهاتنەوە بۆ کۆیە کە لە دەرکانێ کەوتنە بەر حەملەی تیرۆریستەکانی جمهوریی ئیسلامی. لەوێ دەست هاتن. شەهید مەنسووری فەتاحی هەرلەوێ شەهید بوو. دوو پێشمەرگەشمان بریندار بوون. بەڵام دەگەڵ ئەوەی کە شەهیدیشیان دابوو، بریندارێشیان هەبوو، وەدەست هاتبوونو ڕاویان نابوونو ماشێنێکیان پێ بەجێ هێشتبوون. کە ماشێنەکەیان هێنایە ئێرە تەماشا دەکەین ئەوە وەرەقەیان پێ‌یە، وەرەقەی یەکێتیی نیشتمانی و بەئازادی هاتوچۆ دەکەن، هەموویشی ئیتلاعاتی ئێرانین کە دیارە نەفەرەکان نەگیران. هەڵاتبوون چووبوونە دەرکانێ گوتبوویان ئێمە لێرەدا ڕۆیشتووین ناقڵ ناقڵ هیچمان نەکردووە. کەچی ئەو تیرۆریستانەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان هاتوونە سەر ڕێمان و لێیان داوین و ماشێنیان لێ ئەستاندووین. چووزانم درۆیانە بێ‌ئابڕوون، ڕەنگە شتی دیکەشیان گوتبێ.

بەهەر حاڵ بگەڕێینەوە لای پارتی. هی پارتی زۆربەی گلەیی‌یەکە هەروەک گوتم تەنیا ئەو بەشەیەتی.

عەبباس کاردۆ: یانی ڕاستەوخۆ هیچ هێرشێک نەکراوە لە لایەن ئەوانەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆربەی هەر ئەوەیە. مەسئولیەتی پارتی هەر ئەوەیە کە ئەمنییەتیان تەپاراستوو ڕێگای ئەوانیان ئازاد کردوە. بەڵام لەوێشدا دوو مەوریید هەن. دوو مەوریدی زۆر وارید. برادەرانی ئێمە لە "باسرمە"ی بوون لە لای هەریرو باتاسان. شوێنێکی نازانم بۆ ماوەی چەندی، بەڵام ١٥٠ پێشمەرگەی پارتی ئەو مەقەڕڕاتەیان بە ئاڕ پی جی و چەکی جۆراوجۆر گوللەباران کرد. تەنیا فیلمهەڵگرەکە ئێرانی بوو. بەخۆشی‌یەوە کەسمان لێ شەهید نەبوو، هەشت، نۆ بریندارمان هەبوون. بەتەسادوف ئەوڕاقیان لێ بەجێ ما. کەسێکیان لێ ئەسیر کرا. هەموومان بردن لەپێش کاک مەسعود بارزانیمان دانان. قابیلی حاشالێکردن نەبوو. بەڵام لەسەر ئەوە هیچ کەسیان سزا نەدا. دیارە هەڕەشەیان کردبوو کە ئەگەر ئەوەمان نەدەنەوە چ دەکەین و لێتان دەدەین و ئەوە. لەو بارەیەوە ئەوەیان بەخۆشی گوزەرا. بەڕەسمی نامەیان نووسیبوو کە ئەو برادەری ئێمە کە گرتووتانە ئەگەر ئازادی نەکەن لێتان دەدەین و تەفروتوناتان دەکەین.

لە حادیسەیەکی دیکەدا لە جێژنێکان بەکرێگیراوانی ڕێژیم هاتن لە مەیدانی فوتباڵێ لە خەڵکیان دا، ٥ کەسیان لێ شەهید کردن و ٥، ٦ کەسیان بریندار کردن. وەدوایان کەوتین کە بیانگرین، پێشمەرگەی پارتی نەیانهێشت تاقیبیان بکەین. لەپاشان لە ڕێبەریی پارتی‌یەوە تێلگرافێک بۆ ئێمە هات کە ئەوانە گیراون، نەتیجەکەی هەرچی بێ ئێمە سزایان دەدەین. سەروبەندی نەورۆزی بوو. ئەمن لەپەیامی نەورۆزیدا ئیشارەم بەو هەڵوێستە کرد و سپاسم لە بەڕێز کاک مەسعود بارزانی کرد کە کارێکی ئاوای کردوە بۆ ئەوەی وەک شتێک سەبتی بکەم لەتاریخدا. بەڵام نە کەس موجازات کراو نە لە گوێ کاڵتریان پێ گرتن و تەنانەت ئەو قسەیەش کە بۆخۆی نووسیبووتی ئەوانە گیراون سزایان دەدەین، ئەو قسەیەش وەرگیرایەوە. گوتیان نازانین بەکوێدا ڕۆیشتوون و دەرباز بوون. داخوا چ تونێلێکیان لێ دابوە لە جێژنێکانەوە بۆ تەمەرچیان. ئەوە ناکرێ بڵێی تەسادوف بوو. ئەوە هیچی تەسادوف نەبوو. ئەوەی دیکە کە گوتم ئی باسرمەی هەر پێشمەرگەی پارتی بوون. ئەفەریان لێ بەجێ ما. ئەوراقی هاوکاری دەگەڵ ئێرانی‌یان لێ گیرا. پاشان نامەیان نووسیبوو بە هەڕەشە کە ئەگەر بەرپەلایان نەکەن لێتان دەدەین و تەفروتوناتان دەکەین. ئەوە هەمووی مەدرەک بوون. ئیلی لەوانەدا ناکرێ بڵێی خەتای ڕاستەوخۆی ئەوانی تێدا نەبووە. بەڵام لە بەشی زۆری ئەوانی دیکەدا، خەتایەکە هەر ئەوەیە کە کوردستانیان کردبووە جەولانگای پیاوانی جمهووریی ئیسلامی هەتا بەکەیفی خۆیان ڕەبازێنی تێدا بکەن و خەڵکی تێدا بکوژن.

* بە گشتی پێوەندی‌یەکانی حیزب و پارتی بە درێژایی مێژووی خەباتیان تووشی هەوراز و لێژی زۆر هاتوە، بەڵام وا دیارە عەقڵی سەلیم سەرەنجام بەسەر هەردووک لادا زاڵ بووە و تێ گەیشتوون دۆستایەتی‌یان هەم لازمە و هەم بەقازانج. ئاستی پێوەندی‌یەکانی دوو لایەن لەحاڵی حازردا چۆنە و داهاتوویان چۆن دەبینی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێم‌خۆشە بێ ئەوەی تەعەسسوب بەخەرج بدەم، لە ئەوەڵەوە ئەوەی بڵێم کە هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێموکرات قەت سیاسەتی ئەوە نەبووە شەڕی دەگەڵ پارتی یان هیچ حیزبێکی دیکە لێ پەیدا بێ، هەرچەند ناتوانم بڵێم هیچ کەسێکی حیزبی دێموکرات قەت زیادەڕۆیی نەکردوە. قەت حیزبی دێموکرات دەستپێشخەر نەبووە و قەتیش زیادەڕۆیی نەکردوە. بەڵام وەکوو فەرمووت هەستی مەسئوولیەت و عەقڵی سەلیم، لەپاشان زیاتر زاڵ بوو. ئەوشتانەی ئێستا باسیان کردن دوایە بەجۆرێک، لەجۆرەکان لاپەڕەکەیان هەڵدرایەوە و ئەو شەڕی براکوژی‌یە تەواو بوو.

ئەوەی کە ئێستا هەیە، هەرچەند ئەمن ئەوە بۆ پێنج ساڵ دەچێ لە ڕێبەری حیزبدا نەماوم، بەتایبەت لە دوای کۆنگرەی چاردەوە کە ئەوە سێ ساڵی بەسەردا ڕادەبرێ. ئەمن هیچ پێوەندی‌یەکی دوور و نزیکم دەگەڵ تەسمیم‌گیریی حیزب و پێوەندی‌یەکانی نیە. بەڵام چونکە لێرە و لەڕێبەریی حیزب نزیکم کەم‌وزۆر ئاگاداری شتەکان هەم. ئێستا بەخۆشی‌یەوە پێوەندیی نێوان حیزبی دێموکراتی کوردستان و پارتی دێموکراتی کوردستان زۆر باشە. زۆر لە گەشەدایە. تەفاهوم و حوسنی نیەت بەرقەرارە. ئاکرێ پیاو هیچ شتێک بە موتڵەقی پێشبینی بکا. دەکرێ خودا نەخواستە ڕۆژێکی ئەو پێوەندی‌یانە دیسان تێک‌چن، بە دەلیلێکی حەق یان ناحەق، بەڵام ئەمن وا فکر دەکەمەوە لە ئایندەشدا ئەو پێوەندی‌یانە هەر باش دەبن. چونکی پێم وایە هەموو لایەنەکان تێ گەیشتوون ئەگەر لە مەیدانی شەڕی براکوژی‌دا سەرکەوتنێک بەدەست بێنن، لە مەیدانی سیاسەت و قەزاوەتی بیروڕای خەڵکی کوردستان و ئازادیخوازاندا. هیچ لایەنێک سەرکەوتن لە شەڕی براکوژی‌دا بەدەست نایەنێ. شەڕی براکوژی بۆ هەموان، تەنیا پەشیمانی و تەنیا زەرەروزیان بۆ خۆیان و میللەتی بەدوایەوە. ئەوە پێم وایە هەر بۆ ئێمە و پارتی نیە. بۆ پارتی و یەکیەتییشە کە بەداخەوە تووشی شەڕێکی دوورودرێژ و پڕزیان هاتن. ئەوانیش وان. ئێستێ ئەوەی ئەمن ئومێدم پێی هەیە کە ئەو ئاشتی و تەبایی‌یە پارێزرێ، ئەوە نیە کە ئەوان نەزەریان لەسەر یەکتری بەتەواوی گۆڕاوە، ئەگەر گۆڕانێکی بەسەردا هاتبێ، گۆڕانەکە زۆر کەمە. بەڵام بەخۆشی‌یەوە هەر دوو لا تێ گەیشتوون کە یەکتریان پێ لەبەین ناچێ و پاشان ئەو شەڕی براکوژی‌یە غەیری زەرەرگەیاندن بەخەڵکی کورد و خۆشیان، هیچ فایدەیەکی دیکەی نیە. پێم وایە لەبەر ئەوە دەبێ ئومێدەوار بین کە هیچ لایەنێک جارێکی دیکە بۆ حەللی مەسایلی خۆیان پەنا بۆ شەڕی براکوژی نەبەن.

* ئاخرین پرسیار لەسەر پارتی دیمۆکراتی کوردستان، دیارە هەر لایەنێکی سیاسی خاڵی بەهێز لاوازی هەن. جەنابت سەرجەم تێکۆشانی پارتی دیمۆکرات چۆن هەڵ دەسەنگێنی؟ تای تەرازوو بەکام لادا دەکەوێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر یەکێک لە ڕوری عینادەوە باسی ئەوە بکا - کە بەداخەوە گوتراویشە - کە تەواوی عومری پارتی خەیانەت بووە، ئەگەر ئەوەش بڵێ، لەواقیعدا قسەی بێ مانا دەکا. دەنا مەعلومە ئەگەر بارە موسبەتەو مەنفی‌یەکانی کارو کردەوەی پارتی دیمۆکرات کوردستان هەڵسەنگێنین بارە موسبەتەکانی زۆر زۆر زیاترن. جێژنێکە کە ئەوە بۆ ٦٤ ساڵ دەچێ دەخەباتی ئازادیخوازانەی نەتەوەی کورددایە. ماوەیەکی زۆر ئاڵای خەباتی ئازادیخوازی لە باشووری کوردستان هەر بەدەست پارتی‌یەوە بووە. ئێستاش ئەگ هەر یەکێک لە دوو هێزی هەرە گەورەو عومدەی باشووری کوردستانە کە دە دەسەڵاتدا بەشدارن. لە ئاخر هەڵبژاردنەدا دەرکەوتوە کە هێزی عومدەتریشە لە بەینی ئەو دووانەدا. چونکی کە بەجودا وارید بوون، لە نەتیجەی ئینتیخاباتەکەدا دەرکەوتوە کە هێزی عومدەیە. هەرچەند با بڵێین هێندێکیشی ئاتەبیعی بوو چونکە ئەو ئیتیهامانەی لێ‌دراون. بەڵام بەهەر حاڵ ئاکامی هەڵبژاردن دەری‌خستوە کە هێزی عومدەیە. کەوابێ کارنامەی پارتی دەگەڵ هەموو هەڵەو کەموکوڕی‌یەکانی، کارنامەیەکە کە دەچێتە خانەی خزمەت بە ئامانجەکانی کوردو قازانجی کورد. هەر تەزاوجێکی دیکەی غەیری ئەوە، هەم دوژمنانەیە هەم بێ‌مەنتیقە. خەڵک دانیشتوە هیچ ناکا، مەعلومە غەڵەتێ ناکا. قسەیەکی جوان هەیە دەڵێ: ئیملای نەنووسراو غەڵەتی نیە، واتە، کەسێک کە هیچ کاری نەکردبێ هیچ غەڵەتان ناکا. بەڵام ئەوان کە کاریان کردوە، هەڵەیان بووەو هەڵەی زۆر خراپیشیان بوو، هەڵەی کوشندەشیان بووە، کەموزۆر ئیشارەمان پێ کردن. هەر ئەوەی بە نیسبەت حیزبی دیمۆکراتی کوردستان کرەیان لە ساڵەکانی ٤٧-٤٦داو لە وەختی دیکەشداو بەتایبەتی دوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی، هەڵەی گەورە بوون. هەروەها بەشی خۆیان لە شەڕی براکوژی-دا. چەورزانم لە تەعامولی دیکەدا، تەواشیان هەیە. بەڵام لە هەڵسەنگاندندا، ئەو کارنامەیە لە کوللییەتی خۆیدا کارنامەیەکی نیشتمانی و نەتەوەیی‌یە.

بەڵگەنامە

[illegible]

برای بەڕێز و محترم کاک مەسعود بارزانی [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

دڵسۆزتان

عبداللە حسن زادە

دیسان لەسەر ئاڵوگۆڕەکانی نێو حیزبی دێموکرات

عەباس کاریز: دەگەڕێینەوە نێو خۆی حیزب و تێکۆشانی خۆت. هەر وەک لە مێژووی حیزبدا تۆمار کراوە ڕەوتی مۆدێڕنکردن و بەبەرنامەکردنی حیزب دوای کۆنگرەی ٣ واتە ١٣٥٢ی هەتاوی دەستی پێ کرد. ئەوانەی ئەخشی چالاکیان لەو گۆڕانەدا هەبوو کێ بوون؟ بەرنامەی حیزب چۆن نووسراو بۆ ئەوە کەڵک لە چی وەرگیرا؟ ئایا بەرنامەی حیزبە کۆمۆنیستی یەکان چەندە کاریگەری یان لەسەر داڕێژرانی بەرنامەی حیزب هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەوتەکە ناوی لێنەنرابوو ڕەوتی مۆدێڕنیزەکردنی حیزب. ئەو کەلیمانە زۆر تازەن. ئەوە بەبێنێکە داکەوتوون. دیارە مۆدێڕنیزم زۆر کۆنە بەڵام ئەوە کە لەنێو کورددا بازەڵێتی پێ دەکەن ئەوە شەش، حەوت ساڵێکە مۆدێڕنیزم و پۆست مۆدێڕنیزم ئەوانە دەستیان پێ کردوە. ئەو وەختی ئەوە نەبوو. بەڵکوو هەوڵێک بوو بۆ گێڕانەوەی ڕێگایەک کە حیزب پێشتر لەسەری دامەزرابوو. ڕەنگە ئێستا بۆچوونێکی دیکەی لەسەر هەبێ، بەڵام حیزبی دێموکرات وەختێک دامەزراوە بێجگە لە ئامانجە نیشتمانی و نەتەوەیی یەکانی، لە پێوەندیی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی و بەرەی دێموکراسیخوازی بە ماناى گەلیدا دروست بوو. یانی جۆرێ ئەحزابی چەپی دێموکرات بوو. لە ماوەی ساڵەکانی ١٣٣٩ هەتا ١٣٤٩دا کە تەقریبەن دەتوانین بە دەورەی حاکمییەتی خەتی خوالێخۆشبوو عەبدوڵڵای ئیسحاقی حیساب بکەین، دەکرێ بڵێین لادانێک لەو ڕێبازە هەبوو. ئەو هەوڵە لە باری سیاسی یەوە هەوڵێک بوو بۆ گەڕانەوە بۆسەر ئەو خەتە فکری یە کە حیزبی دێموکرات لەسەری دامەزراوە. لە دوایەش لە نێوخۆی حیزب و کاری تەشکیلاتی دا، بۆ جێگیرکردنی ئوسوولی حیزبی پەیڕەوی لێ دەکرا. ئەمن جارێ دیکەشم گوتوە ئێستاش دەیڵێم. باوەڕ بکە هیچمان لە ئوسوولی حیزبی نەدەزانی. چونکی قەت لە مەکتەبێکی حیزبیدا نەمانخوێندبوو. بۆم باس کردی کە ساڵی ١٣٤٣ بۆ یەکەم‌جار شتێکم دیوە بە ناوی پێڕەو و پرۆگرامی حیزب کە دوایە تێ گەیشتم زۆریش خراپ نووسرابوو. ماوەیەکی زۆر مەرجەعی تەقلیدی ئێمە - دەگەڵ هەموو ڕێزم بۆی کە دۆستێکم و خۆشم دەوێ - کاک ئەمیری قازی بوو. ئەو چیی گوتبایە بۆ من قانوون بوو. بۆ شەخسی خۆم، چونکی هیچی دیکەم نەدەزانی. ئەویش لەنێو حیزبدا بوو و ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بوو.

بەڵام دوای ئەو مەرحەلەیە کە دیارە ساڵی ١٣٤٩ دەستی پێ کرد، وردە وردە تێ گەیشتم کە تا لە دەرکی ئوسوولی حیزبی‌دا، لەپیادەکردنی ئوسوولی حیزبی‌دا ئیشکالاتمان زۆر بووە. ئەوە کە کێ هەبوو، پێم‌خۆشە کەمێک واقیعبینانە بی‌بینین. نە ئینکاری نەقشی یەکێک بکەین، نە هەموو شانازی‌یەکان تەنیا بدەین بە یەکێک. حەقیقەتەکەی ئەوەیە. ئەوەی لەو گەڕانەوەیەدا، ئەوەی لە عەرەبی‌و فارسی‌دا پێی دەڵێن 'خمسه اسد' واتە بەشی شێری پێ‌دەبڕا، دوکتۆر قاسملوو بوو. بۆ زۆربەی شتەکان، هەم ئەزموونی حیزبایەتیی هەبوو لە حیزبی خۆی‌دا لە حیزبی دووەهەمی خۆی کە حیزبی توودە بوو، لەسەر حیزبەکانی دیکەش موتالەعاتی زۆر بوو، لە دنیای موتەمەددین‌دا ژیابوو. هەم لەعەینی حاڵدا ئینسانێکی فازیل و بەهەمەتیو بەئیستیدلالو ئەوانە بوو. بەڵام تیلی دوکتۆر قاسملوو بەتەنێ نەبوو. دوکتۆر قاسملوو کەسانێکی بە دەورەوە بوون کە هەرکەسە بە تۆرەی خۆی‌و بە پێی پێگەی کۆمەڵایەتیی خۆی‌و توانای خۆی بەشدار بوون. دەتوانین بڵێین ئەوانە کە ئەو وەختی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی‌یەکی دەستکرد بوون، هەموویان تەئسیریان هەبووە، یەکێک زۆرتر، یەکێک کەمتر. ئەوانە بریتین لە مەرحوومی - بەداخەوە زۆربەیان نەماون - کاک کەریمی حیسامی، کاک حەمەدەمینی سیراجی کە ئەوە سێ ڕۆژ پێش کۆچی دوایی کرد. پێم وایە ئەمڕۆ ٣١ی مانگی مەیە. ئەو ڕۆژی ٢٩ی مەی ٢٠١٠ کۆچی دوایی کرد. هێمن بوو، یووسفی ڕیزوانی بوو، لەوانەش کە نازانم بۆ بەدشانسی کورد، یان بۆ خۆشانسیی کوردە کە ماون (بە پێکەنینەوە)، کاک حەسەنی ڕەستگارو عەبدوڵڵای حەسەنزادە بوون. بەتایبەتی لەنێو ئەوانەش‌دا ڕەنگە سێ، چوار کەسێکمان فەعالتر بووبین، کەریمی حیسامی، حەمەدەمینی سیراجی، هێمن و عەبدوڵڵای حەسەنزادە فەعالتر بوون چونکی ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون. ئەوانە ڕەنگە پتر فەعال بووبین لە دانانی بەرنامەو ئەساسنامەو دەرکردنی ڕۆژنامەدا، یان بڵێین بۆ جەسپاندنی ئەو ئوسوولە لەسەر کاغەزو بەتیئۆری.

ئەوە کە داخوا بۆ ئەوە لەچی کەلک وەرگیرا، گەڵاڵەی بەرنامەو ئەساسنامە دوکتۆر قاسملوو ئامادەی کرد. دوکتۆر قاسملوو پێجگە لەوەی زمانەکانی لای خۆمانی دەزانین، زمانەکانی دەرەوەشی دەناسین. پێوەندی‌یەکی بەرینیشی دەگەڵ ئەحزابی کۆمۆنیست و دێمۆکرات لە دنیای دەرەوەدا هەبوو. ئەو وەختی دەگەڵ سۆسیالیستەکان ڕەنگە پێوەندی‌یەکی وای نەبووبێ. چونکی ساڵەکانی پێش ئەو وەختی لە چێکۆسلۆڤاکی دەژیا. عەمەلەن ئەندامی حیزبی توودە بوو. لە هەموو شتەکانی حیزبی توودەدا بەشدار بوو، خۆ ئەوە عەیب نیە، جاروبار هێندێک کەس حاشای لێ دەکەن. ئەمنیش ماوەی چەند ساڵان ئەندامی حیزبی توودە بووم بەڵام ئەمن نەمدەزانی. چونکی لە ساڵی ١٣٢٧،٢٨ەوە یەکیەتیی تەشکیلاتی دروست ببوو هەتا ساڵی ١٣٣٤ کە لە کۆنفرانسی یەکەمدا بڕیاریان داوە ئەو پێوەندی‌یە بپچڕێ. ئەمن ئەو کات ئاگام لێ نەبووە دواییەم زانیوە، لەبەر ئەوە دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی‌و ئەحزابی کۆمۆنیستی پتر سەروکاری هەبوو. ئەمن دەزانم بەرنامەو

ئەساسنامەی زۆر لە حیزبە کۆمۆنیستی‌یەکانی موتالەعە کردبوو. بەرنامەو ئەساسنامەی پارتی دیمۆکراتی کوردستانی موتالەعە کردبوو. نی ئەحزابی ئێرانی بە تایبەتی حیزبی تودەی موتالەعە کردبوو. لە ئاکامی هەمووی ئەوانەدا گەڵاڵەی بەرنامەو ئەساسنامەی حیزبی دێموکراتی داڕشتبوو. دیارە دوکتور قاسملوو پیاوێکی زیرەکو لەهەمین حاڵدا واقیعبین بوو. هەربۆیە ئەوەی لەبەر چاو بوو کە بۆ کوردی دەنووسێ. زۆر شتی وای هێنابوو کە دەگەڵ کۆمەڵی کوردەواری بێتەوە. بەڵام هێندێک شتیش کە ئەو وەختی باوی بوو، بەتایبەت جەوهەرەکە، ئەوەی پێیان دەگوت "جهانبینی علمی" دە ئەساسنامەی حیزبدا گونجاندبوو. ئێستێش هێندێک خەڵک هەر پێیان چاکە. ئەو وەختی هەبوون باوەڕیشیان پێی نەبوو بەڵام تەزاهوریان پێوە دەکرد.

بەهەر حاڵ ئێستاشی دەگەڵ بێ، حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ڕیزی حیزبە چەپەکانی کوردستان‌و ئێراندایە. حیزبێکی دەستەڕاستی نیە. یانی چەپی دێموکراتە. بەڵام ئیدی بەرەبەرە ئەو ئەساسنامەیە هاتوو گۆڕانی بەسەردا هاتوە. ئێستا ئەو تەعبیرەی ئەو کاتی زۆر کەمڕەنگ بۆتەوە. هێندێک شتی تەنیا ناوەکەی ئەماوە دەنا خۆی ماوە. چونکی ئەمن بەش بەحاڵی خۆم ئێستاش نازانم چی لێ بکەین. با قسەیەکی خۆش بگێڕمەوە. ڕەفیقێکمان هەبوو، ئەو وەختی ئێمە زۆر توند بووین لە پێوەندی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی‌و ئەحزابی کۆمۆنیستی‌و ئەوانەدا‌و باوەڕمان بە سۆسیالیزم هەبوو. ئەو زۆر توند دژی سۆسیالیزم بوو. ناوی عەبدوڵڵای مەلا عوسمانی بوو. ڕووحی شاد بێ شەهید بووە. کە شەهید بوو بەرپرسی کاری حیزبی ئەدەکرد. لە هەمووان بڕابوو. فەللاحیش بوو، لەسەر خەرمانێ تۆپێک هاتو ڕێی کەوتو شەهیدی کرد. جا زۆر دژی سۆسیالیسم بوو. جارێکی گوتم ئەرێ ئەتۆ پێت خراپە زەوی بدرێ بە جووتیاران ؟ گوتی نەوڵڵا. گوتم پێت خراپە کرێکار دەستڕەنجی خۆی بۆخۆی بخوا؟ گوتی نا. گوتم ئەدی خوێندن بۆ هەمووان بەخۆڕایی بێ خراپە؟ گوتی نەوڵڵا. پرسیم دەرمان بۆ هەمووان بەخۆڕایی بێ خراپە؟ گوتی نەخێرو ئاوا پرسیارم لێ کردن. گوتم دەباشە سۆسیالیزم ئەوەی دەڵێ. زۆر بەتووڕەیی گوتی تاخر هەر ئێوەکەی پیسە. ئێمەش هەسەلەن سانترالیزمی دێموکراتیکمان لابرد چونکی هەر ناوەکەیمان پێ "پیس" بوو. دەنا ئێستاش ئەو ئەسڵانەی دە سانترالیزمی دێموکراتیک‌دا هاتبوون هەر لەجێی خۆیانن وەک: ئۆرگانەکان لە خوارەوە بۆ سەرێ هەڵدەبژێرێن، لە حیزبدا بۆ هەمووان یەک دیسپلین هەیە، تەکڕەوی مەحکوومە، ئەندام پەیڕەوی ئۆرگانەو کەمایەتی پەیڕەوی زۆرایەتی‌یەو هی دیکە. چونکی ئەمن بەش‌بەحاڵی خۆم نازانم چی‌یان لەجێگا دابنێین. پێم وایە ئەوانە ڕاستن. بەڵام وا دیارە ئێوەکەی پیسەدەبا ئێوەکەی نەبێ.

بەڵام بەهەرحاڵ جیهانبینی عیلمی لە ئەساسنامەدا هەر نەماوە. یان ئەو دروشمە کە نەبرێ ئیمپریالیزم بەسەرۆکایەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکا. ئەوە شوعاری ئەسڵیمان بوو کە ئەوە گۆڕاوە. هەرچەند ئێستاش ئیمپریالیزم هەر هێیەو هەر خراپیشە. ئیمپریالیزم نەبۆتە فریشتە. بەڵام ئیمپریالیزم خۆ حەتمی نیە هەر لە

ئەمریکا بێ. دەتوانێ لە جێگایەکی دیکە بێ. لە وەختی هێرشی ئەمریکا بۆسەر عێراقدا، لە مەجلیسێک دانیشتبووین لە هەولێر. برادەرێک کە پێم وایە ئێستاش بە بیروباوەڕ هەر کۆمۆنیستە، بەڵام پێشتر ئەندامی حیزبی شیوعی عێراق بوو، دیفاعی لەوە کردبوو کە ئەمریکا هێرش بکاتە سەر عێراق. ئەویش دەڵێن ئەتۆ، ئەتۆی کۆمۆنیست؟ دەڵێ، بەڵێ بەڵێ ئەمن. ئەمن زیدی ئەمریکا تێم زیدی ئیمپریالیزمم. ئێستێ سەددام بۆتە ئیمپریالیست دەچێ کوەیتێ داگیر دەکا. کەوابێ ئێستا کە ئەمریکا دژی سەددامی لە کوەیتێ وەدەر دەنێ، خەباتی زیدی ئیمپریالیستی دەکا.

باشە ئەوەش بگوترێ کە نووسینی گەڵاڵەی بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب زۆر پێش کۆنگرەی سێیەم بوو. ئەو گەڵاڵەیە بۆ یەکەمجار ساڵی ١٣٥٠ لە کۆنفرانسی سێیەمدا پەسند کرا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا دەکرێ ئیشارەیەک بە پێکهاتەی ئەندامانی ڕێبەریی دوای کۆنگرەی ٣ بکەی؟ ئایا ئەو پێکهاتەیە وەڵامدەری بەڕێوەبردنی بەرنامەی پەسند کراو بوو؟ بەگشتی تۆ چەند لەو پێکهاتەیە ڕازی بووی و خۆت چ بەرپرسایەتی‌یەکت تێیدا هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی کۆنگرەی سێ هەر دەتوانین بە ناویش ناویان بەرین هەرچەندە ئاوا لە نەکاو ئاسان نیە. بەڵام ئەو کەسانە بوون: دوکتور قاسملوو، حەمەدەمینی سیراجی، کەریمی حیسامی، هێمنی شاعیر، ئەمیری قازی، هاشم کەریمی، دوکتور سوڵتانی وەتمیشی، دوکتور حەسەنی شەتەوی، موحەممەدی موتەدی، عەبدوڵڵای حەسەنزادە، مەلا ڕەسووڵی پێشنەماز، کەریم حەداد، مەلا سمایلی حاجی، حەمەڕەسووڵی حەسەنپوور کە لە نێوخۆی وڵات بوو، مەلا سەلامی شەفیعی کە ئێستا ئیمامجومعەی سەردەشتی‌یە، ئەوانە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوون. ئەو وەختی ئەمن ئەو توانایەم نەبوو کە بڵێم داخوا ئەمە دەگەڵ ئەوەی مەرنامەیە یان نا. وەکی هەر لەسەرەتای ئەم وتووێژانەدا گوتم ئەوە هێندێ قسەن کە دوایە فێریان دەبین بەڵام دەیان گێڕینەوە بۆ ئەو وەختی. ئەمن ناسەرێ وا بکەم. هیچ دروست نیە بڵێم هەر لە منداڵی‌ڕا نیشتمانپەروەر بووم هەستم بەوەی کردو بەوەی کرد. نەخێر وا نەبوو. پیاو دەگەڵ دەکەوێ. یان هەر لەمنداڵی‌ڕا هەستی ئەدەبیم هەبوو، هەستی هونەریم هەبوو. دەمزانی هونەری کوردی دوا کەوتووە دەبێ پێش بخرێ. ئەوانە هەمووی قسەن. بەڵام ئەگەر بە تێگەیشتنی ئێستامەوە چاوی پێدا بخشێنمەوە، ڕەنگە بتوانم قەزاوەتی لەسەر بکەم. ئێستا ئەو قەزاوەتە دروستە یان غەڵەتە، یەکێک موافیقە یەکێک موخالیفە، ئەوە شتێکی دیکەیە. بەڵام دەتوانم قسەی لەسەر بکەم.

تەرکیبی ئەو وەختی، تەرکیبێکی زۆر ناڕێک بوو. ئەو کۆمیتە ناوەندی‌یە کە هەڵبژێرابوو تەرکیبێکی ناڕێکی هەبوو، بێ ئەوەی بەوەی - بە دەردی کورد دەڵێن - کەوشی بەدەشتو جەمەنتەمی‌یان لێک جودا

کەمەوە. بەرنامەو ئەساسنامەیەکمان دانابوو کە بەشێک لەوانەی تێی‌دا بوون هەر باوەڕیان پێی نەبوو. مەسەلەن تێماندابوو کوللی خەتەکەی دۆستایەتی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی بوو. دەگەڵ ئەوەی ئێمە ئەو شوعارەمان نەدەدا کە – بەسەرۆکایەتیی ئیتیحادی شووڕەوی–، بەڵام ئەو بلۆکەمان قبووڵ بوو. کەچی تێماندا هەبوون شووڕەوی‌یان بە ئیمپریالیست دەناسی. جیهانبینیی عیلمی لە ئەساسنامەدا گونجابوو، هەر لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا چەند کەسمان تێدا بوون – بە کێنکیان خۆم–، ئینسانی موسوڵمان بووین. دیارە ئەوە بەو مانایە نییە ئیستا نیم، ئەمن هەر دەڵێم زۆریش بەشانازی‌یەوە دەڵێم کە هەر موسڵمانم. کەوابوو تاڕێکی هەبوو. ئەوە زیاتر تەفسیری ئەفکاری دوکتور قاسملووی‌و باڵادەستیی وی لە تیئۆریی‌و لە ئیستیدلالی ئەودا بوو کە ئەو بەرنامەو پێڕەوە دانراو قبووڵ کرا. لەو بارەیەوە وەڵامەر نەبوو. لەپاشانیش ئێمە وەک کەوێ برابرای بووین. چەند کەسمان لە دەرێ بووین، چەند کەسمان لەعێراق بووین، بەتایبەت دوای دەستپێکردنەوەی شەڕ هێندێکی دیکەش بەرەو بڵاو بووین، پێوەندیمان لێک بڕابوو. نەخێر دەتوانین بڵێین وەڵامەر نەبوو.

عەباس کاردۆ: ساڵانی مانەوەی ڕێبەریی حیزب لە بەغدا هاوکات بوون دەگەڵ هێندێک ئاڵوگۆڕی وەک بەهێزبوو دەوڵەمەندتربوونی ڕێژیمی شا، کۆنتڕۆڵی زیاتری ساواک بەسەر کاری ڕۆژانەی خەڵکدا، پەرەگرتنی هێندێک پڕۆژەی سەنعەتی‌و کشتوکاڵی لە کوردستان‌و سەرگەرمکردنی خەڵک بە تێکۆشانی ئابووری‌و کۆمەڵایەتی‌و زۆر شتی دیکەش. کاری حیزب لەو ماوەیەدا چی بوو؟ ئایا تێکۆشانی ئێوە هیچ ڕەنگدانەوەو کاردانەوەیەکی لە نێو کۆمەڵگای کوردستاندا هەبوو؟ دەکرێ باسیان بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەگەر شتەکان دەخانەی خۆیاندا باس بکەین وەک چۆن هەن، جوابەکەی دەبێتە ئەوە: ئەو تەئسیردانان‌و شوێن‌دانانە کە ئێمە وەک حیزبی دێموکرات لەسەر ڕووداوەکانمان هەبوو، بارتەقای ئەوەنێک نەبوو کە حیزبی دێموکراتی کوردستان وەکوو حیزبێک کە ئەوکات تەنیا حیزبی پێشڕەوی خەباتی گەلی کورد بوو دەبوو هەیبێ. زۆر کەمتر بوو. بەڵام بە هەرحاڵ لە دوای دەرچوونی بەیانی ١١ی ئاداری ١٩٧٠ لە عێراق‌و بەتایبەتی دوای کۆنفرانسی ٣، ئێمە لە هەموو بوارەکاندا دەستمان بە بووژاندنەوەی کاری حیزبی کرد. ماوەیەکی زۆر بوو هیچ شتێکی وا نەبوو لە باری تەبلیغاتی‌یەوە. ڕۆژنامەمان دەرکرد، ئۆرگانی ناوخۆیی حیزبیمان دەرکرد. وەکوو باسم کرد پێشتر، لە دوو قۆناغی جیاوازدا ڕادیۆمان هەبوو. لە باری تەشکیلاتی‌یەوە دەستمان کرد بەپێوەندی گرتن دەگەڵ وڵات. تەنانەت لە وەختێکدا سەرکەوتنی باشیشمان هەبوو. مەسەلەن ئێمە ئیستا خەڵکمان لە دانیشگاکان زۆرە، بەڵام باوەڕ بکە ڕێکخراوی حیزبی ئێمە لە دانیشگای تاران ئێستاش هیچ وەختێک وەک ئەوکاتی لێ نەماوەتەوە. یانی لەژێر

دانیشگای تاران ڕێکخراوی بەهێزی حیزبمان هەبوو. بەداخەوە لە نەتیجەی حادیسەیەکدا بەرپرسەکەی کە کاک هاشمی کریمی بوو، ناچار بوو ڕابکاو تەقریبەن بەجۆرێک هەڵوەشایەوە.

لەباری دیکەوە کە ئێمە پێشتر ببووینە حیزبێکی نوستووی نادیاری نەناسراو، لەباری دیپلۆماسییەوە پێوەندی‌یەکی بەرینمان بە دنیای دەرەوە گرت. لە حیزبە کوردی‌و ئێرانی‌یەکانەوە بگرە هەتا ئەحزابی کە ئەو وەختی زیاتر کۆمۆنیست و دێمۆکراتەکان بوون لە دنیادا. لەعەینی حاڵدا پێم‌خۆشە ئیشارە بە لێکدانەوەیەکیش بکەم کە لە سێبەری ئەو پێشکەوتنانەی ئیرازەاکردبوومان. پێم وابێ ئەمن هەمن کە هیوادارم هەردووکیانم مابێ. بەرنامەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان کە لە کۆنفرانسی سێدا پەسند کرابوو، هەروەها بەرنامەی حیزب کە لە کۆنگرەی سێدا پەسند کراوە. لە موقەددیمەی بەرنامەی حیزب بۆ کۆنفرانسی سێدا کە باسی تەحلیلی ئەوزاع دەکا نووسیبوومان کە: دەوڵەتی شای دەربەست لە ئیختیاری ئیمپریالیزمی ئەمریکادایە. لەماوەی ئەو دووساڵەدا (یەعنی کۆنفرانسی سێ‌و کۆنگرەی سێ. مەیاس) هێندێک ڕووداو ڕوویان دا. کێشە کەوتە بەینی ئەمریکاو حکوومەتی شا. تەنانەت دوایە دەرکەوت کە ئەمریکا کەوتە فکری ئەوە کە شای بش‌گۆڕێ. شا چوو پەیمانێکی دەگەڵ شووڕەوی ئیمزا کرد، پەیمانێکی ئەساسیش. کارخانەی ئاسن‌توانەوەی لە شووڕەوی کڕی، کە عادەتەن ئاسن‌توانەوە بە سەنعەتی "دایک" حیساب دەکرێ. ئەمریکا ئەوەی پێ خۆش نەبوو. لە وتووێژێکی ڕۆژنامەنووسی‌دا لە شایان پرسی کە ئێوە هاوپەیمانی ئەمریکان بەڵام داخوا ئەمریکا بەوە ڕازی‌یە ئێوە کارخانەی ئاسن‌توانەوەتان لە شووڕەوی کڕیوە؟ شا گوتی ئەمریکا ڕازی‌یە یان نا کەیفی خۆیەتی. ئێمە مەنافیعی خۆمان لەبەر چاوە. ئەمریکا ناتوانێ مەتاعەتایە بابە گەورەی میللەتان بێ. ئەمن لەبیرمە کە گەلاڵەی بەرنامەو ئەساسنامەمان دەنووسی، بۆخۆم بە دوکتور قاسملووم گوت ئەوەی دەبێ بگۆڕین ئەوە غەڵەتە. کەسێک کە بەربەست دەئیختیاری ئەمریکادا بێ، چۆن هەنگاوێکی ئاوا هەڵ‌دەگرێ. ئیدی پێم وایە دوکتور قاسملووش هەر ئەو نیازەی هەبوو چونکە گوتی ڕاستە وایە. ئەوجار وامان لێ کرد کە بڵێین لەسەر یەک پێڕەوی لە سیاسەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکا دەکا. مەبەستم ئەوەیە کە ئەو واقعییەتانە ڕەنگیان دابۆوە.

یان مەسەلەن لە بەرنامەی پێشوودا دیفاعێکی زۆر لە ئیسلاحاتی ئەرزی کرابوو. ئەوەمان گۆڕی، چونکە گوتمان ئەوە شا ئیسلاحاتی ئەرزیی کردوەو کاری چاکیشی کردوە. ئەو ئاڵوگۆڕانەمان دەبێت هەرچەند لە ئێزیکەوە هەستمان پێ‌نەدەکرد. ئەوانەش تەئسیریان لەسەر سیاسەتدانان و فۆرمووڵەکردنی ئامانجەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دانا.

عەباس کاروخ: لەو ماوەیەدا ژمارەیەک لە تێکۆشەرانی حیزبی وەک زیندوو یاد عەزیزی یووسفی، مامە غەنی بلووریان کاک جەلیل گادانیو کەسانی دیکەش لە زینداندا بوون. ئایا رێبەرایەتی حیزب هیچ کارێکی را بەرچاوی بۆ ئازادکردنی ئەوانە کرد؟ ئەگەر کردی چیی کرد و بە کوێ گەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەک دەزانین ئەو هاورێیانە زۆر پێش ئەو دەورەیە گیرابوون. ئەوان ساڵانی سی‌وحەوت و سی‌وهەشت گیران و ئەوەی باسی دەکەین ساڵی ١٣٤٩ دەست پێ‌دەکا. دەزانین کە پێنج کەس لەو گیراوانە بە ئیعدام مەحکووم کران. بەڵام دوای ئیزیک بە ساڵێک حوکمەکەیان گۆڕا و بوو بە حەبسی ئەبەد. ئەوەش زیاتر بەرهەمی لێکدانەوەی موستەشارانی نیزیکی شای بوو. بزووتنەوەی کورد لە کوردستانی عێراق هەڵ‌گیرسابوو. شا دەیویست دەستی تێ‌دا هەبێ، عەبسا بەڕمان ئیدەیعا دەکا کە گۆیا هەر ئەوان هەڵیان ئایسانەوە. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم دەگەڵ ئەو ئەزەرە نیم. چونکە ئەوە میللەتەکە کردوویە، جا ڕەنگە ئەوان لەو ئەزادە کەلکیان وەرگرتبێ. چوون بەشایان گوت ئەوە مەعقوول نیە ئەتۆ خۆت بە دۆستی کوردان نیشان بدەی و هەر لەو کاتەدا لە وڵاتی خۆت کوردان ئیعدام بکەی. بۆیە حوکمەکە تەخفیفی پەیدا کرد. بەڵام شتی زۆر مەلموس کە دواتر بەداخەوە تائێستاش وەک ڕاستەوخۆ بۆ ئاخرجاریشە، نوێنەرانی ئەمنێستی ئەنتێرناشناڵ یان بڵێین سازمانی جیهانیی دیفاع لە زیندانیانی سیاسی، لەسەر هەوڵ و تەقەلای حیزبی دیمۆکرات چوونە زیندان و لەوێ چاویان بە کاک عەزیز و کاک غەنی و ئەوانە کەوت. ئەو وەختی پێیوایە کاک جەلیل و ئەوان تەقریبەن هەموویان ئازاد ببوون. تەنیا ئەو دووانە لەزینداندا مابوون. ئەوە ئیدی ساڵەکانی ٥٥ و ٥٦ی ئەوانە بوو.

عەباس کاروخ: مامۆستا ئەوە ئیدی لەو ماوانەدا کێشەی ئەحمەد تۆفیق تەواو بووبوو حیزب کەوتبۆتە سەر ئاساییکردنەوەی ژیانی خەباتی خۆی، بەڵام دیسان وا دەرکەوت گەرای ناکۆکی و دووبەرەکی لە نێو حیزبدا سەری هەڵ‌دا. دەکرێ لەو بارەیەوە زانیاریمان بدەی؟ ئایا بووتی زیندوویاد کەریمی حیسامی کێشەساز بوو؟ تکایە بەوردی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دووبەرەکی، وەک لەبەرامبەریەکترڕاوەستان لە نێو حیزبی دیمۆکرات دا دەکرێ بڵێین لەو قۆناغەدا بەشێوەی بەرچاو هەر نەبوو. ئەوە کە بڵێی لە موقابیل یەکتردا ڕاوەستابین. بەڵام ئەو ناهاوسەنگی‌یە کە باسمان کرد لە نێو کۆمیتەی مەرکەزی‌دا هەبوو. وا نەبوو بڵێی لەباری فکری‌و ئیدئۆلۆژی‌و ئەوانەوە هەبووبێ‌و بەدڵنیاییەوە. ئەوەی کە هەبوو و بڵێین لە بەرابەر حیزبی دیمۆکراتدا بوو، شتێک بوو کە بەپشتیوانی، یان هاندان یان بە ئیبتیکاری عەبدوڵڵای ئیسحاقی دروست کرابوو. ئەوە کە ڕەنگە زۆر کەس ئەوەی نەزانێ. یەکەمجار لە حیزبی دیمۆکراتدا بوو کە قیادەی مووەققەت دروست بوو. شتێکیان

دروست کرد بەناوی "ڕێبەرایەتی کاتیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان". بەڵام دواقیعدا قەت نەبوو بە هیچ . ئەوە لە دەرەوەی حیزب بوو. چەندێک کەس بوون، خەڵکی ئەوتۆ بەرچاویان تێدا نەبوو. کادری هەڵکەوتەیان تێدا نەبوو. تەحەمەد تۆفیق بۆخۆی هەبوو، بەڵام ئەو لێیان دوور بوو. ئەو موستەقیمەن خۆی دوورەدەست، ئەوانی دیکە کاریان ئەوە بوو دەگەڕان بە کوردستانی عێراقدا و هەر جێیەک دەچوون بێ‌موقەددیمە جنێویان بە حیزب دەدا. جنێویان بە دوکتور قاسملووی دەدا و بە بەعسی ناویان دەبردین و لەو شتانە. بەڵام ئیختیلافە فکرییەکە ڕەنگە بووبێ.

ئەوەی سەربووتە بە کاک کەریمی حیسامی، دیارە ئەو کۆچی دوایی کردووە خودا عافووی بکا. ئەوساڵ ئێمە بیرەوەرییەکی زۆر خەستوخۆڵمان بۆ گرت. بەڵام کەریمی حیسامی یەکجار قەرزداری دوکتور قاسملوو بوو. بانی کەریمی حیسامی هەرچی لە سیاسەتدا پەیدای کردبوو لە دەرەوەی وڵات بە کۆمەگی دوکتور قاسملوو پەیدای کردبوو، دەنا کەریمی حیسامی کابرایەکی کەمسەواد بوو کە دە خەباتدا هەبوو، نەقشی هەبوو خوا هەڵناگرێ. بەڵام کە چووە دەرێ هیچی پێ نەبوو. دوکتور قاسملوو زۆری کۆمەگ کرد وەربگیرێ. کۆمەگی کرد بخوێنێ. بۆخۆی چارویار تێدەیەی دەکرد دیپلۆمی هەیەو چارویار ئیدیعای دەکرد دوکتۆرای هەیە. هیچیشیانی نەبوو، بەڵام مەدرەکی کلاسی حیزبی هەبوو لە چێکۆسلۆڤاکی کە مەعموولەن پەوانە دەڵێن دیپلۆم. بەڵام لە عەینی حاڵدا کەریمی حیسامی دوژمنایەتییەکی عەجیب سەختو بێ‌ڕەحمانەی دەگەڵ دوکتور قاسملوو دەکرد. دەلیلەکەشی دەخوازم ئەوەی بڵێم لەباری فکری سیاسییەوە دوکتور قاسملوو لەوی چەپتر بوو، نەک وەک ئەندامی حیزبی کۆمۆنیست چونکە ئەندامی هیچ حیزبێکی کۆمۆنیست نەبوو، بەڵام لەوی کۆمۆنیستتر بوو، فەرقیان ئەوە بوو کە کاک کەریم ببوو بە کلکە بۆ وڵاتانی سۆسیالیستی. ببوو بە کلکیەکی موتڵەق، دوکتور قاسملووش هەر لە کۆنەوە، پێش ئەوەی بگەڕێتەوە، موتادیی ئەوە بوو کە سۆسیالیزم بێ‌عەیبو نەقس نییەو دەبێ دەستکاریی تێدا بکرێ. ئەوە کە پێی گوترا سۆسیالیزمی دیمۆکراتیک، ئەوە گەوایەکەی لەمێژ بوو لە مێشکو بیروباوەڕیدا خولقا بوو، پاشانیش باوەڕی بە سەربەخۆیی حیزبی دیمۆکرات بەرامبەر بە هەموو حیزبو هێزو دەسەڵاتێکی دنیا هەبوو. هەم لە باری بڕیاردان و هەم لەباری سیاسییەوە باوەڕی بەوە هەبوو. کەریمی حیسامی باوەڕی وا بوو کە ئێمە دەبێ ئەوە بکەین کە شووڕەوی دەڵێ.

مەسەلەن ئەمن لەبیرمە ئەوونەی زۆر باش هەرچەند ڕەنگە ئەتۆ پرسیارت هەبێ، بەڵام وەکوو ئەوونە لێرەدا جێ دەگرێ. ساڵی ١٩٧٤ کە ڕێوبڕەکانی بەینی دەوڵەتی عێراقو بزووتنەوەی کورد لە ئارادا بووتو وا دەردەکەوت کە پێک ناگەنو تووشی شەڕ دەبنەوە، حاوسەکی زۆر ئێمە دەکۆبوونەوەی دایمدا بووین، ئەگەر کۆمیتەی ناوەندی نەبایە، دەفتەری سیاسی کۆ دەبۆوە کە ئێمە دەبێ چی بکەین. دیارە باسێکی زۆر کراو

سەرەنجام بە ناکامێک گەیشتین. با ئەگەر بە خۆهەڵکێشانیش دابنرێ بڵێم کە پێشنهادەکە ئەمن کردم زۆریش بەترسەوە، ئەوەی دوایە پەسند کرا. پرسیارەکان ئەوانە بوون: هەمووومان بێینە نێو دەوڵەتی عێراق؟ هەموومان بچینەوە ئێران؟ هەموومان بچینە مەنتەقەی زۆر دەسەلاتی پێشمەرگە؟ یان هەموومان بڕۆینە دەرێ؟ جا فکر دەکرایەوە دەچینەوە ئێرانێ چ دەکەین. لە نێو دەوڵەتی عێراقی بین چیمان لێ دێ، بچینەوە نێو پێشمەرگە چیمان بەسەر دێ. پاشان ئەگەر بڕۆین ئەو هەموو خەڵکەی چۆن بەرینە دەرێ. ئەمنیش زۆر بە ئیحتیاتەوە پێشنیارێکم کرد. گوتم ئەمن پێشنیارێکم هەیە نازانم ڕەنگە بڵێن لەبەر ئاسانییە، یان لەبەر گرانییە قبوولی نەکەن. گوتیان چییە. گوتم پێم وایە هیچ کام لەوانە نەبێ، تەقسیم بین. بەشێکمان لێرە بین. بەشێکمان بچینە نێو پێشمەرگەی، بەشێکمان لە ئێرانێ بن. بەشێکیشمان لە دەرەوە بێ. ئەو وەختی مەحفووز دەبین. ئەگەر ئەفرادێکمان لە دەرەوە هەبە هەرچەند ئێران فشار بۆ بزووتنەوەی کورد بێنێ خۆ ناتوانێ تەسلیمیان بکەنەوە وەکوو ساڵەکانی ٤٧- ٤٦. چونکە دەزانێ ئەو حیزبە ئیمتیدادی هەیە لێرە لە ئورووپایە لێی لە هەڵا دەدەن. دەوڵەتی عێراق ناتوانێ بمانگرێ و چیی پێ خۆشە پێمان بکا، چونکە ئێمە لەنێو بزووتنەوەی کورددا ین. یانی لە دەرێ هەبین و لە ئێرانێ هەبین و لە هەموو جێیەک هەبین. خولاسە کە ئەوەیمدا، دوکتۆر قاسملوو گوتی هیچ ڕێگایەکی دیکەمان نیە، هەر ئەوەیە. ئەوە قبووڵ کرا. جا مەبەست کەریمی حیسامی بوو. ئەو دەیگوت ئەمن ڕەئیم نیە. ئێمە دەبێ ڕاوەستین بزانین شەر دەبێتەوە یان نا و ئەگەر شەر بێ و دەبێ بزانین کێ تەرەفداری کێیە. ئەو وەختی دەگەڵ لایەک دەکەوین. ئەمنیش زۆر بە سەراحەت گوتم یانی ئێمە ڕاوەستین بزانین داخوا ئەوکات شووڕەوی دیفاع لە مەلا مستەفای دەکا یان لە ئەحمەد حەسەن بەکر. گوتی ڕاست ڕاست وایە. یانی ئەوەندە باوەڕی بە گوێ لەمستی هەبوو. دیارە پیاوێکی چالاک و خۆڕێکخەریش بوو دەنێو خەڵکیدا جێگای خۆی دەکردەوە. بۆ ئەوەی شتی خۆی بسەپێنێ زۆری هەوڵ دەدا کە لە شەئنی دوکتۆر قاسملووی کەم کاتەوە. پێوەندیی وی دەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی گەیشتە ئەو جێگایە کە جارێکی لێرە دوکتۆر قاسملوو دەگەڵ سەفارەتی شووڕەوی قسەی کردبوو. گوتبووی پێمان خۆشە پێوەندییەکی پتەوترمان هەبێ. سەفیر گوتبووی پێوەندییمان بۆ نیە، ئەوە تیە پێوەندییمان دەگەڵ ڕەفیق کەریم هەیە. دوکتۆر قاسملوو گوتبووی تا مەبەستم ئەوەیە نوێنەری ئێمە دەگەڵتان دە پێوەندیدا بێ. ئەویش گوتبووی ئەوە نیە ئەو نوێنەرتانە. عاقیبەت دوکتۆر گوتبووی جەنابی سەفیر ئەگەر ئێوە کەریمی حیسامی وەک نوێنەری خۆتان لەلای ئێمە دادەنێن، ئێمە پێمان باش نیە، بەڵام ئیعتیراز ناکەین. چونکی ئێوە نوێنەری خۆتان دادەنێن. بەڵام تێبگەن ئەو نوێنەری ئێمە لەلای ئێوە نیە. ئێمە نوێنەری خۆمان بۆخۆمان دیاری دەکەین. ئەوە تیدی بە ئاشکرا وا بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا کاک کەریم هەموو ئەو شتانە ڕەت دەکاتەوە لە بیرەوەرییەکانیدا. پاشان هۆی چی بوو پێش هاتنەوەتان بۆ ئێران کاک کەریم لە کۆمیتەی سەرکەزی وا دیار بوو دوور خرابۆوە یان سەرکۆنە کرابوو یان دەرکرابوو. ئەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئاخر ئەوەش بۆخۆی هەر داستانێکی دیکەیە. بۆخۆت دەزانی کەریمی حیسامی لە نووسینەکانیدا بەشی شێری داوە بەمن بە جنێو و قسەی سووک. بەڵام کەریمی حیسامی یەکجار یەکجار دەگەڵ من ئیوانی خۆش بوو. هەر لەسەر ئەوە دەگەڵ من تێکچوو لە هەموڵەوە دوایەش لە نووسینەکانیدا. کاک کەریم دەچوو بۆ سەفەر، کاک حەمەدەمینی سیراجی بەرپرسی پێوەندیی ئێمە بوو هەم دەگەڵ عێراق و هەم دەگەڵ شووڕەویش. ماوەیەک بوو کاک کەریم هەر دەی گوت ڕەوە با بگەڕێین چونکە ماشێنی هەبوو. دەگەڕاین و دەعوەتی دەکردم، نەمدەتوانی. لەپاشان ڕۆژێکی گوتی با سەرێکی دۆستەکەمان بدەین. وا بزانم سکرتێری یەکەمی سەفارەتی شووڕەوی بوو، گوتی با سەرێکی بدەین، هەر لەوێیە گوتی پێی گوتووم ئەتۆ دەچییە سەفەرێ ئەدی ئێمە پێوەندیمان دەگەڵ کێ هەبێ. ئەمنیش گوتوومە ڕەفیق عەبدوڵڵاتان پێ دەناسێنم کە ئاگادارە فڵانە و فڵانە. چووین. کە چووین جارێ بە شێوەیەکی سەیر دەیویست ئەمن جەلب بکا و ڕام‌کێشێ. بەسەلکەوت ئەمن پاکەتە سیگارم پێ نەبوو. دەستم بۆ گیرفانم برد کە پاکەتە سیگاری دەرێنم، تەماشام کرد پێم نیە. ئیدی توند دەستم کێشایەوە دوایە. ئەو کە ئاگای لە حەرەکەتی من بوو تێ گەیشت. گوتی سیگارت پێ نیە؟ گوتم هیچ نیە. هەر هەستا گلۆزێکی سیگار هێنا، لەپێشی دانام. گوتم ناەوێ. گوتی چۆن ناەوێ. هەڵی پچڕی و پاکەتێکی دەرێنا. ئەمنیش بۆ ئەوەی بێ‌ئەدەبیەتی نەبێ، سیگارێکم دەرێنا کێشام و ئیدی دەستم لەوی دیکە نەدا و کە ڕۆیشتیشین پاکەتەکەشم بەجێ هێشت. ئەوە کاک کەریم مەعسوولی لەو دیارییانەی زۆر وەرەگرتن. لەوێ باس کرا کە دیارە کاک حەمەدەمین بەرپرسی پێوەندی‌یەکانە بەڵام ئەوە پێوەندیی خۆمە. پێوەندیی ویش ج بوو، لە سەرووی حیزبەوە بوو. دەنا هەرچی حیزب هەدی‌بایە دەبوایە کاک حەمەدەمین بۆی بردبا و هەرچی ئەوانیش هەیانبایە هەر دەبوو لە ڕێگای ئەوەوە باسی بکەن. بەڵام ئەو پێوەندییەکی تایبەتیی خۆی هەبوو دەیویست ئەمن لە جێگای خۆی دابنێ.

ئیدی بۆ سبەینێڕا کاک کەریم سەفەری دەکرد. واشی دانابوو کە ئەمن جارێکی دیکە بچمەوە کن ئەو کابرایە و ڕێ‌و‌شوێن دانێین کە دیارە ئەمن قەت جارێکی دیکە نەچوومەوە. ئەومان کە بەڕێ کرد، داستانەکەم بۆ کاک حەمەدەمینی باس کرد. گوتم کاک کەریم شتێکی ئاوای کردوە، مەعلوومە کاریان پێ کردوە ئیدی. حەتتا لەو جوابێک‌دا کە بە منی داوەتەوە - ئەمن ئێستاش پێم وایە ئەو پیاوە ناوی ئەلێکساندر بوو -، بەڵام دڵنیۆ ناوەکەشی گۆڕیوە. یانی غەیرە موستەقیم قبووڵ دەکا کە داستانەکە وایە. بەڵام ڕەنگە ئەمن ناوەکەم لەبیر نەمابێ، کە بۆخۆم ئێستاش لەسەدا ٩٩ پێم وایە ئەو پیاوە هەر ناوی ئەلێکساندر بوو.

عەباس کاریزی: ئیدی بە دووی ئەوەدا کاک کەریم سزا درا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر. ئەو ڕۆیشتە دەرێ و هەر ئەو ساڵە بوو یان کەوتە ساڵی دوایە، چوو بۆ بەیرووت. لە بەیرووت دەستی کردبوو بە موساحەبە و قسە کردن بەناوی جێگری سکرتێر. ئێمە نە شتێکمان هەبوو بەناوی جێگری سکرتێر، نە کرابوو بە جێگری سکرتێر. ساڵی ١٩٧٤ کە بڕیارماندا ئاوا بکەین، ئەوەی پێشتر باسم کرد، ئێمە دوو بڵاوکراوەمان دەردەکردن. کوردستان و تێکۆشەر. بڵاوکراوەی تێکۆشەر لە دەرێ (مەبەست ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەیە. عەباس) ئێمە، یان ئەگەر بێ ئەدەبی نەبێ ئەمن دەرم دەکرد، چونکی دواقیەدا خەڵکی دیکەم بە دەورەوە نەبوو. تەنانەت ژمارەیەکم دەرکرد، هەموو نووسینەکانی، تایپ کردنەکەی، ڕۆنیۆیەکەی، هەمووی هی خۆم بوو. هەمووم بە دەستی خۆم کرد کەپێشتر فێریشم نەکردبوو. بۆ بەغدایەش کە کاک کەریم و کاک حەمەدەمین و مامۆستا هێمن دەهاتەوە دەگەڵ دوکتور سوڵتانی وەتەمیشی، لەوێ ڕۆژنامە دەربکەن. دوکتور قاسملوو گوتی با مەسئولی سیاسییەکەی کاک کەریم بێ. مەسئولی ئەدەبییەکەشی مامۆستا هێمن بێ. ئەویش هێمن گوتی بۆ هەتا ئێستاش هەر ئەمن مەسئولی ئەدەبی نەبووم؟ دوکتور قاسملوو گوتی بەڵێ مەسئولی ئەدەبی بووی بەڵام هەتا ئێستا فلان-کەست دەگەڵ بوو. جا بە ڕاستی مەسئولی ئەدەبی ئەو بوو، بەڵام هەموو کارە ئەدەبییەکەی ئەمن دەمکرد. بۆ ئەو ماوەیە، تەنیا بۆ ئەو ماوەیەی دانرا کاک کەریمی حیسامی مەسئولی یەکەم بێ. دەنا قەت نەبۆتە جێگر. جا لەوێ، لە بەیرووت، بە ناوی جێگر موساحەبەی کردبوو، شتی سەیرو سەمەرەشی گوتبوو. لەبەر ئەوە لە ڕێبەرایەتی دوور خرایەوە و هەر ئەوەش بوو کە لە کۆنگرەی چوارەمدا عەلاڕەقەی ئەو هەڵاو هەنگامەیەی وەرێ خست دەنگی نەهێنایەوە. ئێستا ئەو ڕۆژانە شتێکم لەسەر کاک حەمەدەمینی سیراجی خوێندەوە کە دەڵێ لە کۆنگرەی چواردا بوو بە ئەندامی دەفتەری سیاسی. ئەویش هەر هەڵەیەکی تر. دیارە ئەو کەسەی نووسیویەتی هیچ ئاگای لێ نیە.

عەباس کاریزی: مامۆستا ئەتۆ بۆخۆت لە کۆنگرەی سێدا بووی بە کۆمیتەی مەرکەزی. بەڵام چۆن پێش کۆنگرەی چوار تێدا نەبووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەم کۆمیتەی ناوەندی بووم هەم دەفتەری سیاسی، بەڵام دوایە ئیستیعفام کرد. لە هەردووک پۆست ئیستیعفام دا.

عەباس کاریزی: دەلیلی چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە مەرشکیلەی خۆم نەحاوانەوەو ئەوانە بووبێ.

عەبباس کاردۆ: دەی هەر ئەوەی دەڵێم ناکۆکی هەبووەو تۆ دەڵێی نەبووە. ئەدی ئەوە چییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر ناکۆکیی فکری نەبووە. وەک گرووپ ئیختیلافی بیروباوەڕی نەبووە. ئەمن هیچ گرووپێکم نەبووە. ئەمن لەگەڵ هیچ کەس ڕووبەڕووییم نەکردوە بڵێم ئەمن خەتێک بووم ئەو خەتێکی دیکە. خۆ نەبوونی ئیختیلافی حیزبی بەوەی ناڵێن هیچ شتێک نەبێ. کەنگێ دوو کەس وەک یەکن؟

عەبباس کاردۆ: باشە ئەگەر ئیختیلافەکە وای لێ هات ئەتۆ لە کۆمیتەی مەرکەزی بڕۆی، چۆن چووکەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە کۆمیتەی مەرکەزی ڕۆیشتووم بەڵام بە زەڕڕەیەکیش ئەمن لە کارو تێکۆشانم کەم نەبۆتەوە. لە هاوکاری، لە تەبلیغ بۆ حیزب، لە هیچ شتێک. بە جۆرێک کە کاتێک هاتینەوە بۆ وڵات دیارە بەو شێوەیە هاتینەوە. پێت وایە کێ‌و کێ هاتنەوە بۆ وڵات؟ شەش کەس حازر بوون بێنەوە. سێ کەسیان کۆمیتەی ناوەندی بوون: دوکتور قاسملوو، کاک ئەمیری قازی‌و کاک هاشمی کەریمی. سێ کەسیش لە دەرەوەی کۆمیتەی ناوەندی: کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورە، مەلا حەسەنی شێوەسەڵی‌و ئەمن. کاک سەید ڕەسووڵ بێ قەیدو شەرت قبووڵی کرد بگەڕێتەوەو تەنانەت جارێکی دیکەش پێش ئەو وەختی گەڕابوە. ئەمن گوتم حازرم بگەڕێمەوە بەڵام بە بێ‌شەرت ناگەڕێمەوە. ئەمن ئاچمەوە نێو وڵات هەموو ڕۆژێ گیانم لەسەر بەری دەستم بێ، ئەو برادەرانەش کە لێرەن ئامادە نین بێنەوە بڕیارمان بۆ بدەن. ئەگەر هەموو کۆمیتە ناوەندی دێتەوە، ئەمن وەکوو پێشمەرگەیەکی سادە دێمەوە. ئەگەر نا، دەبێ سەلاحیەتی کۆمیتەی مەرکەزی بدرێ بەو ئۆرگانەی کە دەچێتەوە. کە ئەمن ئەوەم گوت کاک سەید ڕەسووڵ‌و کاک حەسەنی شێوەسەڵێش لەگەڵی کەوتن. ئیسرارمان کرد کۆمیتەی ناوەندی کۆ بۆوە. حازر نەبوون بێنەوە، بەڵام حازر بوون لە سەلاحیەتی خۆیان کەم بکەنەوە بیدەن بە "زاگرۆس". ئۆرگانێکمان دروست کرد بە ناوی زاگرۆس. ئیدی زاگرۆس یەکدەوە بوو بە بەڕێوەبەری حیزب. بوو بە هەموو شتێک. هەموو بڕیارێکی بەدەست بوو. بڕیارەکە شتێکی دیکەشی تێدا بوو. گوترابوو هەر ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی بێتەوە، دەبێتە ئەندامی زاگرۆس. مەسەلەن کاک حەمەدەمینی تێدا نەبوو. پاش مانگێک بڕیاری‌دا بێتەوە، ئەویش بوو بە ئەندام تێی‌دا. ئەوەشی تێدا بوو ئەگەر هەموو کۆمیتەی ناوەندی گەڕایەوە کۆمیتەی ناوەندی کاری خۆی دەست پێ‌دەکاتەوەو زاگرۆس هەڵدەوەشێ.

جا مەبەستی من لەو قسانە ئەوە بوو دواتر کە ئێمە ئاشکرا بووین، زاگرۆس هەڵوەشایەوە. ئەمن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم، بەڵام زۆر جاران دەبوو سوێندو قورئانی بخۆم کە بابە وەڵڵا ئەندامی کۆمیتەی

ناوەندی نیم. لە هەموو شتێک‌دا ئەمن هەبووم وەک ئەندامی دەفتەری سیاسی عەمەلم دەکرد. تەنانەت جارێکیان برادەرێک هەبوو پێیان دەگوت مەممەد عەجەم(ناوی خۆی بێهزادی کەریمی بوو) لە چریکان بوو، گوتی: "ماموستا این دیگه چیه، معلومه شما عضو دفتر سیاسی هستید". گوتم بابە وەڵلا نیم. ئاخر ئێمە هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کوردمان هەبوو. هەر حیزبەش هەیئەتی خۆی هەبوو. لە هەیئەتی ئێمەدا رەئیسی هەیئەتەکە دوکتور قاسملوو بوو. ئەگەر دوکتۆر قاسملوو نەبایە ئەمن بووم. ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیش نەبووم، پێش ئەوەی بچینە کۆنگرەی چوارەم. تەنیا کەسێکی کۆمەگی دوکتۆر قاسملووی کرد بۆ ئەوەی راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بنووسێ ئەمن بووم. یەک ئەفەر لە دەفتەری سیاسی خەتێکی بۆ نەنووسی، بەڵام بۆ چەند مەسەلێک داوای لێ کردم گوتی وەرە بیان نووسە.

عەباس کاردۆ: باشە بە هەمووی ئەوانەوە بۆ ئیستیعفات دا؟

عەبدوڵلا حەسەن‌زادە: بەهەر حاڵ عەرزم کردی لازم ناکا پیاو واریدی هەموو جوزئیاتێک بێ. هێندێک ئیختیلافاتی جوزئی لەنێو خۆماندا بوو بەحەزی ئەوەی ئەمن بکشێمەوە. ئەوە بابەتی نیە وەک بەشێک لە مێژووی حیزب سەیری بکرێ. خۆ ئەمن نەبوومە جەرەیانێک. مووعیم ئەوەیە تاقە یەک‌ئەقەرم وەخۆم نەگرتووە. خەتی تایبەتیی سیاسیم ئیعلان نەکردوە. ئەچووم تەبلیغاتم نەکردوە. لە هەموو شتێک‌دا بەشدار بووم بەڵام پێم را بووە ئەوە قورسایی‌یەک لەسەر شانم دەکار قەبوولم نەکردوە.

عەباس کاردۆ: هەرچەند ئەوکات جەنابت ئەزموونێکی زۆرت لە کاری سیاسی‌و رێکخستن‌دا نەبوو، بەڵام ئەوەی کە بیستراوە لەو دەورانیش‌دا یەکێک لە کەسانی شوێن‌دانەرو جێگای باسی حیزب بووی، بەتایبەت کە لە کێشە نێوخۆیی‌یەکان دا ناوت دێتە گۆڕێ. دەکرێ خۆت بۆ ئەو دەورانە پێناسە بکەی؟

عەبدوڵلا حەسەن‌زادە: نازانم مەبەستت کام دەورانە.

عەباس کاردۆ: بەگشتی لەو رۆژەوە لە کۆنفرانسی دووهەمرا مەترەح بووی هەتا هاتنەوە نێوخۆ.

عەبدوڵلا حەسەن‌زادە: ئەمن پێم وایە هەتا هاتمەوە نێوخۆو دوای ئەوەش هەتا دەمەزیی دێمۆکراتدا بووم لەو کەسانە بووم کە مەترەح بوون. ئەوەم قەبووڵە، وەختێک مورخالیفانی خەتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان سێ کوچکەیەکیان دانابوو. دوکتور قاسملوو، دوکتۆر شەرەفکەندی‌و عەبدوڵلا حەسەن‌زادە. تەنانەت دوژمن، جمهوریی ئیسلامی جارێک نامەیەکی بۆ برادەرێک نووسیبوو، دیسان ناوی هەر دوکتۆر قاسملووی هێنابوو. هێرشەکەی تەنیا بۆ سەر ئەو دووانەمان بوو، حەتتا ناوی دوکتۆر سەعیدیشی نەهێنابوو. شتی وا زۆر بووە.

ئەمن قەت نەمویستوە بۆخۆم خەتێکی تایبەتیم هەبێ. ئەمما ئەو وەختی دەگەڵ خەتی گشتیی حیزب بووم، دەزۆر شتاندا بە توندی ڕاوەستاوم. زۆر جار گلەییم هاتۆتەوە سەری کە توندم لەو بارەیەوە. دیارە توندیش بووم. مەسەلەن با بۆ تاریخ سەبت بێ ئەگەر گوناحە، ئەگەر خێرە. کە گرووپی ٧ نەفەری دروست بوو، نازانم ناوی بەیانیە بوو چ بوو هی دەفتەری سیاسی کە دەعوەتی کۆمیتەی ناوەندیان کرد. لەوێدا شتێکمان نووسیبوو، گوتبوومان هیواداریـن کۆمیتەی ناوەندی ئەوانە بە خائین بناسێ. ئەوە ئەمن نووسیومەو بردوومەتە دەفتەری سیاسی پەسندی کردوە. چونکی پێم وابوو کارێکی زۆر قەباحەتە لەو وەختەدا کە حیزب دەگەڵ شەڕێکی درێژخایەنو بێڕەحمانەو نابەرابەر بەرەوڕوویە، ئەوانە بێن ئێستا بە تەحریکی حیزبی توودەیە کە بوو حاشای لێ نەدەکرا، بەڵام حەتتا ئەگەر ئەوەش نەبێ کارێکی ئاوا بکەن. پێم وا بوو نابێ لێیان قەبووڵ بکرێ، دەبێ بە جورمیان لەسەر حیساب بکرێ. هەمیشە لەبارەی ئەو شتانەوە کە پەسندکراوی حیزب بوون ئەمن بەقووەت دیفاعم کردوە.

بە قەستی باسی ئەوەی دەکەم کە سەبت بێ. ئەو ڕۆژانە هەڵلایەک ساز بوو لەسەر لۆگۆی کوردکانالی. دەگەڵ برادەرێکی باسم کرد گوتم ئەمنیش پێم باش نیە لۆگۆی کوردکانالی. با بڵێین شتێکی بێمانایە. بەڵام ئەو هەموو خەڵکە هەڵلای لێ پەیدا بووە بۆ جوابیان نادەمەوە. وەکوو تەعنەیەک، یان وەکوو بەربەرچدانەوەیەک گوتی ئەتۆ وەختێکی موخالیفی ئاڵای کوردستان بووی. کەچی دەڵێی دەبێ ئێستا ئاڵای کوردستان دابنرێ. گوتم نەزەری من نەگۆڕاوە، نەزەری من هەروەک جارانە، جاران حیزب ئاڵای کوردستانی دانەدەنا. کەس حەقی نەبوو خـۆی لە حیزب بە کوردتر بزانێو دای بنێ. بەڵام لە کۆنگرەی سێزدەوە بڕیارمان داوە ئاڵای کوردستان هەڵدەگرین. کەوابوو ئێستا دیفاعی لێ دەکەم. ئەوەی من هەر دیفاعە لە بڕیاری حیزب.

مەسەلەن ئەو هەڵلا سەیروسەمەرەیەی سازیان کرد لەسەر عەکسی دوکتور قاسملوو و ئەوان. لەهیچو خۆڕایی بێ ئەوەی بڕیارێکی بۆ بدرێ، هاتن عەکسی ئەو سێ ڕێبەرە شەهیدەیان دانا کە لە هەموو دیوارێکی بێ. ئەمن پێم وا بوو کە ئەوە نابێ. یانی کە دەڵێم پێم وا بوو، دەمگوت ئەگەر ئینشەڵڵا ڕۆژێک ئێمە لە وڵاتی خۆمان بینو مەرکەزی حیزبمان هەبێ، دەبێ هەموو ئەندامانی شەهیدی کۆمیتەی ناوەندی عەکسی گەورەی با بڵێین یەک میتر دە یەک میتر تیورێیاندا لێ بکێشرێتەوەو لە کۆڕیدۆرەکانی دەفتەری مەرکەزیی حیزبدا هەڵواسرێن. بەڵام ئەوەی دەیکەیە سیمبوول دەبێ وێنەی یەک شەهید بێ. تەنیا یەک عەکس. لەپاشان ئەوە چووە کۆمیتەی مەرکەزی. لەوێ بڕیاریاندا، جا زۆریان ئیستیفادە لێ کرد، دوایە تەبلیغاتیان پێوە کرد کە ئەوە دوژمنی قاسملوویەو ئەوە عەکسی قاسملوو لە سەر جێیەکی بێ دەی شکێنێو دەی دڕێنێو لەو قسە بێ نرخانە. بەڵام لە کۆمیتەی مەرکەزی بڕیاریاندا دەبێ هەبێ. هەر لە کۆبوونەوەی

هاتمەوە بە کوڕەکانی سکرتاریام گوت بێنن وتەی ئەو شەعیدانە هەڵوەسن. ئەوکات سکرتێر بووم. مادام بوو بە بڕیاری کۆمیتەی مەرکەزی بۆ من واجیبولئیتاعە بوو. لەو بارەیەوە ئەگەر یەکێک ناخۆشی ویستبێم یەکێک گلەیی لێم بووبێ، یان هەرچی بێ، ئەوەیە کە ئەمن پابەندی ئەو شتە بووم کە حیزب بڕیاری لەسەر داوە. جاری وا بووە موخالیفی بڕیارێک بووم. یان ناگام لە بڕیارێک نەبووە. بەڵام مادام بڕیاری لەسەر بووە، بۆ من پیرۆز بووە. پێم وا بووە دەبێ جێبەجێ بکرێ مەگەر زەرووڕەتێکی دیکە ئیجاب بکا.

نموونە دێنمەوە. ئێمە لە کۆنگرەی ٤ دا شوعاری ڕووخانی جمهوریی ئیسلامیمان نەدابوو. بەڵام لە بەینی کۆنگرەی ٤ و ٥ دا شەڕیان بەسەردا سەپاندبێن و دنیا هەمووی بوو بە ئاور، یانی کوردستانەکە. ڕەحمەتی دوکتور سەعید بەرپرسی ڕادیۆو چاپەمەنی بوو، ڕۆژێک داوای مەقالەی لێ کردم کە بۆی بنووسم. لە زیمنی نووسینی مەقالەکەدا دوو کارم کردن. هەم هێرشم کردە سەر خودی خومەینی، هێرشێکی موناسیب بوو، هەم شوعاری ڕووخانم تێ هاویشت. کە دامە دەستی، گوتم ئەمن وتارەکەم وا نووسیوە، ڕەئیی خۆمە، بەڵام ئیختیار بە تۆیە. چیی لێ حەزف دەکەی و چیی لێ دەگۆڕی بیکە. کە وام گوت، وا دیار بوو کونجکاو بوو. هەر زوو خوێندیەوە گوتی کوڕە بە قوربانت دەبم، ئەمن لە ترسی تۆ ناوێرم. دەنا لەمێژ بوو دەمویست ئەوە بکەم. ئیدی لەو وەختی ڕا تەقریبەن ٥،٦ مانگی مابوو بۆ کۆنگرەی. ئەو دروشمە کەوتە سەر زاروزمانان کە زەمینەی بۆ ئامادە بکرێ. دیارە هەروا ش بوو ئەو شوعارە لە کۆنگرەی ٥ دا قەبووڵ کرا و بوو بە شوعاری حیزب. مەبەستی من ئەوەیە کە بڵێم لە وەختێکدا تەشخیس دەدەی بڕیارێک ڕەنگە جێبەجێ کردنەکەی بە قازانج نەبێ، حیزب بۆخۆی بڕیار دەدا دەی گۆڕی. بەڵام ئەندامی حیزب حەقی نیە بڕیاری حیزب ڕەت کاتەوە، ئەگەر بۆخۆشی موخالیفی بێ دەبێ پەیڕەوی لێ بکا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا پرسیارێکی دیکەت لێ دەکەم. ئەویش هەر لە قسەو بۆچوونەکانی کاک کەریمی حیسامی هەڵدێنجم. ئەو پێی وایە جەنابت زیاتر خۆت بە دوکتور قاسملووی وابەستە کردوە. یانی لە ڕێگای ئەوەوە خۆت گەورە کردۆتەوە. ئەوە چەندە ڕاستە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو دۆژمنایەتیی دەگەڵ دوکتور قاسملووی هەبوو. دەنا ئەمن دەگەڵ دوکتور قاسملووی پێوەندییەکم هەبوو. ئەوانەی موخالیفی دوکتور قاسملووی بوون، بە نۆکەری دوکتور قاسملوویان دەناسیم. بەڵام ئەوانەی مریدی دوکتور قاسملووی بوون بە موریی دەماغی ئەویان دەناسیم. هیچ کەس لە دەفتەری سیاسیدا بە بێ شەڕ کردن - نی وابووە شەڕی دەگەڵ کردوە - بەڵام هیچ کەس لە دەفتەری سیاسیدا بەقەد من لە موقابیل دوکتور قاسملوویدا ڕانەوەستاوە. مەسەلەن جارێکی لەبیرمە لە کۆمیتەی ناوەندیدا بەتاقی تەنێ لە بەرامبەریدا بووم. بەداخەوە تەسلیمیش بووم. جەریانەکەشت بۆ باس دەکەم. دوکتور

قاسملوو سەفەری دەرێی کردبوو، ئەوە بۆ ساڵی ١٣٦٥ یان ٦٦ دەگەڕێتەوە زۆر دەقیق نیە. کە هاتەوە گوزارشی سەفەرەکەی دا بە کۆمیتەی ناوەندی و لەپاشان بڕیارنامە ئامادە کرا. بۆ بڕیارنامەکە نووسیبووی: سکرتێر ڕاپۆرتی سەفەری خۆی دا بەکۆمیتەی ناوەندی و کۆمیتەی ناوەندی تەواوی کارەکانی سکرتێری کە لەو سەفەرەدا کردوونی تەئیید کرد. کە خوێندمەوە گوتم ئەوە نابێ وا بێ. دەبێ بڵێی ڕاپۆرتەکەی پەسند کرد. حەتتا کردمە گاڵتە، ئاخر دوکتور ئەهلی دڵ بوو، گوتم ئەمن چووزانم چی دیکەت کردوە. کۆمیتەی ناوەندی ئەو قسانەی تۆ تەئیید دەکا، ئەوەی لەو ڕاپۆرتەی‌دا هاتوون. نووسراویش هەر ئەوەیە، غەیری ئەوە غەڵەتە. دوکتور قاسملوو گوتی هەردەبێ وا بێ، دەگەڵ ئەوەی پێم وایە هەموو کۆمیتەی ناوەندی قەبووڵیان بوو کە نەزەرەکەی من دروستە؛ لەبەر خاتری دوکتوری قەبووڵیان کردو هەر ئەوە پەسند کرا.

یان مەسەلەن جارێکی لە سەفەرێ هاتبۆوە، نازانم هەر ئەو سەفەرەی بوو یان یەکێکی دیکە. ئەوە پاش ئەوەی بوو کە کورتەباس پەسند کرابوو. لە کورتەباس دا دەڵێ سۆسیالیسمی دێمۆکراتیک شتێکی غەیری سۆسیالدێمۆکراسییەو لەو قسانە. لە سەفەرێ هاتبۆوە، جزوەیەکی "میشێل ڕۆکار"ی هێنابوو. میشێل ڕۆکار ئەو وەختی سکرتێری پارتی سۆسیالیستی فەڕانسە بوو. ئەوەی کردە فارسی و بڵاوی کردەوە. لە کۆبوونەوەیەکی گشتی‌دا دیفاعی لێ کرد. تەبلیغی بۆ کرد. کە خەڵک قسەی کرد، ئەمنیش هەستام گوتم: ئێمە دەرێێ لە کورتە باس‌دا دەمانگوت سۆسیالیسمی دێمۆکراتیک دەگەڵ سۆسیالدێمۆکراسی فەرقی هەیەو ئەوە شتێکی دیکەیە. ئێستاش دوکتور جزوەی میشێل ڕۆکاری بۆ هێناوین و بۆی کردوویتە حەدیسی "ئەبوو هورەیرە". عەینی ئەو کەلیمەیەم بەکار هێنا. ئێستا پرسیار ئەوەیە ئێمە بووینە سۆسیالدێمۆکرات، یان حیزبی سۆسیالیستی فەڕانسە لە سۆسیالدێمۆکراسی هاتۆتە دەرێ. پرسیارەکان دەکران و دوکتور قاسملوو جوابی دەدانەوە. وەڵامی هەموانی دایەوە جوابی ئەوەی منی نەدایەوە. ئەمنیش زانیم قەڵس بووە و هیچم نەگوت. چووینەوە سکرتاریا. لەوێ بانگی کردم، گوتی ئەتۆ نابێ بزانی لە کوێ پرسیاران بکەی؟ گوتم بۆ نازانم؟ گوتی نەدەکرا لێرە لێم بپرسی؟ دەواقیعدا گوتی بۆ خەڵکم لێ فێرقەسە دەکەی. دیققەت دەکەی؟ یانی وا نەبووە ئەمن خۆ بە دوکتور قاسملووی هەڵواسم. ئەوە ماوە بەدەنگ ماوە. لە کۆنگرەی ٨ دا برادەرێک کە ئەمماوە ڕووحی شاد بێ، کاک نەبی قادری، گوتی هەموو کەس دوکتور قاسملووی قەبووڵە، بەڵام هێندێک کەسی بێ‌وەزن خۆیان بەوی‌یەوە هەڵداوەسن. ئەمن هەستام گوتم ڕەنگە یەکێک لەوانەی ئەو قسەیە بیان‌گرتەوە ئەمن بم. ئەوە دوکتور قاسملوو لێرە دانیشتوە، لە حەیاتیدا لەبەری نەپاڕاوەتەوە بم‌کاتە کۆمیتەی مەرکەزی. لە هەموو کۆنگرەکاندا ئەو هاتوە خواهیشی لە من کردوە، نەمگوت پاڕاوەتەوە. ئەو داوای لە من کردوە کە بەرپرسایەتیی کۆمیتەی ناوەندی وەربگرم. چونکی ئەوە حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە، حیزبی عەبدولڕەحمانی قاسملوو نیە. نەشم گوت دوکتور قاسملوو، بەکەم کەس دوکتور قاسملوو

چەپڵەی بۆ لێدام بۆ ئەوەی هەموو خەڵکەکە چەپڵەم بۆ لێ بدەن. لە بەرابەر دوکتۆر قاسملوویدا ئاوا بووم. ئێستاش شانازی پێوە دەکەم کە شاگردی بووم. پێم وایە ئەوەی لە سیاسەتدا فێری بووم ناڵێم هەمووی لەو فێر بووم، چونکە ئەمن لەژیانما لە کەسی خوارتر لەخۆشم شت فێر بووم. لە منداڵێکیش، لە نەخوێندەوارێکیش شت فێر بووم. بەڵام ئەوەی لە سیاسەت فێری بووم ئەگەر بیکەینە دوو بەش، نیوەی لەو فێر بووم و جا نیوەکەی دیکەی لە هەموو خەڵکی دنیایە. ئەمن شانازیی پێوە دەکەم، بەڵام قەت نۆکەری دوکتۆر قاسملووی نەبووم. قەتیش دوژمنی نەبووم.

عەباس کاردۆ: باشە مامۆستا وەک ئاخرین پرسیار لەبارەی ڕوانشاد کەریمی حیسامی. سەرجەم کارو تێکۆشانی ئەو بەڕێزە چۆن هەڵدەسەنگێنی، دەگەڵ ئەوەدا کە ڕەنگە لە قۆناغێکدا یان لە چەند قۆناغدا ئیختیلافیشتان بووبێ.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوەش هەر وایە. کەریمی حیسامی نەخشی باشی لە حیزبی دێموکراتدا گێڕاوە، لە خەباتی ڕزگاریخوازانەی میللەتی کورددا زۆری ماندووبی چاشتوە. ئەو نەخشە دەبێ بەڕێزەوە سەیری بکرێ. بەڵام لەعەینی حاڵیشدا، ئەو عەیبەی عەیبێکی گەورە بوو کە لە باری فکرییەوە سەربەخۆ نەبوو. زیاتر گوێ لەمستی وڵاتانی سۆسیالیستی بوو. لەوەش ڕەنگە تێپەڕیبێ. حەتتا کاری بۆ دەکردن. ئەو کارەی کە شایستەی ڕێبەرێکی سیاسی نیە بۆ هیچ دەسەڵاتێکی دنیایەی بکا. لەو بارەیەوە خراپ بوو، چونکی گەیاندبێ جێگایەک کە ئیدی بەداخەوە لەحیزبی دێموکراتی کوردستاندا جێگایەکی بۆ نەمایەوە. داستانی کۆنفرانسی کۆمیتەی شارستانی مەهابادێت بیستوە؟ کە دادەنیشن قسان دەکەن. "ساڵە قەسابە"ی ڕەحمەتی خەوی لێ کەوتوە. قسە تەواو دەبن هەڵی دەستێنن کە ڕەئیت چیە. دەڵێ ئەمن موخالیفی ڕەئیی کاک کەریمم. کاک کەریم دەڵێ کاکە تەتۆ نوستبووی خۆ گوێت لە قسەکانی من نەبووە. دەڵێ وەڵڵا حاشا لەوەی ناکەم خەوم لێ کەوتبوو، بەڵام خۆ قورئانت نەخوێندوە. ئەگەر قورئانیشت خوێندبێ هەر موخالیفتم. یانی دەگەڵ ئەوەی پیاوێکی هەڵسووڕ بوو. لەباری سیاسیو بەتایبەتی نووسینەوە خۆی پێ گەیاندبوو، بەڵام وای کردبوو کە لەو دواییانەدا تەنیا ئەوانە پشتیان دەگرت کە موخالیفی دوکتۆر قاسملووی بوون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا بەو حاڵەش ئێوە ڕێزتان لێ گرتو بیرەوەریتان لێ بڵاو کردەوە. باشە بۆ ئەو کارەی بۆ ئەحمەد تۆفیقی ناکەن؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەو پرسیارە نابێ لە من بکرێ چونکە ئەمن بڕیاری حیزبم بەدەست نیە. بەڵام ئەحمەد تۆفیقو کەریمی حیسامی فەرقێکی زۆریان هەیە. ئەووەڵەن کەریمی حیسامی نەخشێکی زیاتری لە حیزبی

دێموکراتدا گیراوە، عومرێکی زیاتر لە حیزبی دێموکراتی کوردستاندا بووە. پاشان لە هەمووی سەرەتر کەریمی حیسامی لەحیزب دەرنەکراوە. بەڵام ئەحمەد تۆفیق لە حیزبی دێموکراتی کوردستان دەرکراوە. خۆ کە باسی ئەحمەد تۆفیقمان کرد، ڕەنگە بە تەفسیل نەبووبێ بەڵام شتە باشەر موسبەتەکانی ئەحمەد تۆفیقم باس کردن. بەڵام ئەو کاتێ شەهید بووە ئەندامی ڕێبەریی حیزب نەبووە هیچ، ئەندامی حیزبیش نەبووە. کاک کەریم دەرنەکرا، بۆخۆی ڕۆیشتە دەرێ و نەهاتەوە. قەت بڕیاری دەرکردن بۆ کەریمی حیسامی دەرنەچوو. بەڵام بۆخۆی وەک ئەندام ڕەفتاری نەدەکرد ئیدی.

عەباس کارەزۆ: هەر لەو دەورانەدا کەسانی دیکەش ناویان هەیە کە دواتر لە دەور خاریج بوونە یان ڕێگای دیکەیان گرتە بەر. لەوانە دوکتۆر سوڵتانی وەلەدبەیگی، موحەممەدی موهتەدی، دوکتۆر حەسەنی شەتەوی، سەلام شەفیعی، سمایلی حاجی و... ئەوانە چییان لێهاتو بۆ حیزبیان بەجێ هێشت؟ کەسانی دیکەش هەن باسیان بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانە هەموویان ناچنە یەک خانەوە. هەر یەکەی بە دەلیلێک ڕۆیشتوە. ڕەنگە ئەوەی زیاتر لە هەمووی ئەوانە موخالەفەتی فکریی بووبێ، کاک موحەممەدی موهتەدی بووبێ. ئەو دەگەڵ خەتە فکرییە سیاسییەکەی حیزب زۆر موخالیف بوو. بە دەرەجەی دووهەم کاک حەسەنی شەتەوی بوو. کاک موحەممەدی موهتەدی زۆر موخالیفی شووڕەوی بوو. لەو وەختیشدا حیزبی دێموکرات لەو جیهەتەدا حەرەکەتی دەکرد. دیارە ئەمنیش بۆخۆم وەکی وی توند نەبووم حەتا ئەمنیش وام فکر دەکردەوە. مەسەلەن جارێکی کێشەمان هەبوو لە دەفتەری سیاسیدا کە بۆ ئێمە ئەوەندە ئیسراو دەکەین شووڕەوی، شووڕەوی، لە کۆبوونەوەی دەفتەر نەبوو پێم وابێ، لە کۆمیتەی ناوەندی بوو. گوتم ئەگەر هەر ئیسرارتان هەیە. تاقە یەک ڕێگا بۆ مۆسکۆیە هەیە. ئەویش بە دالانی سەفارەتی ئەمریکادا تێدەپەڕێ. ئێمە ئیسرارمان هەیە بێهەوێنین هەر دەیهەوێنین. نەیهەوێنین هەر دەیهەوێنین. بۆ؟ شووڕەوی چییە؟ ئەم ئەبەر قودرەتێکە، ئەویش ئەبەر قودرەتێکە. تەعامولیش دەگەڵ ئەمریکا خۆشترە حەتا شووڕەوی. ئاخر مەسەلەن ئەو شووڕەوییە کە ئێمە ئەوەمان بۆ دەکرد، ئێستاش ئێستاشی ڕێگای تێدا دوکتۆر قاسملوو سەفەری بۆ بکا، حازر نەبوون بچن بیانبینێ. بۆ؟ چونکی نۆکەریان نەبوو.

جا لە کۆنگرەی ٤ دا کاک دوکتۆر شەتەوی قسەی دەکرد. هێندێک ئیرادی گرت لەسەر سیاسەتی شووڕەوی لە ئەفغانستان. ئەویش گوتیان وەختەکەت تەواو بووە. کاک کەریمی حیسامی هەڵیدایە، گوتی لێی گەڕێن نوێنەری ئیمپریالیزمی ئەمریکا با قسەی خۆی بکا. یانی چونکی دژی شووڕەوی ئەو کارەی خراپە دژی نوێنەری ئیمپریالیزمی ئەمریکایە. هێندێکیان ئەوە بوون. دوکتۆر سوڵتانی وەلەدبەیگی پیاوێکی

باش بوو. پیاوێکی یەکجار سالم بوو. بەڵام ئیدی دوایە کە هەلومەرج گۆڕا ڕۆیشتەوە دەرێ و دەستی بە ژیانی خۆی کردەوە. هەرچەند ژیانی خۆشی باش نەبوو، خێزانەکەی لێی جیا ببۆوە. جیا بوونەوەیەکیش کە ئیدی هەر بۆخۆی ڕۆیشتبوو، نەک بڵێی بەڕەسمی جیا ببۆوە. منداڵەکانی دەگەڵی نەبوون. بەمێنێکی چووە لیبی. لەوێوە کاغەزێکی بۆ من نووسی کە ئەمن لەپاریس بووم. گوتی پێم خۆشە بێمەوە. ئەمنیش کاغەزەکەم بۆ دەفتەری سیاسی نارد. نووسیبووشم ئەمن پێم وا نیە کە دوکتۆر وەقەمیشی دەوەزعێکدا بێ کە بتوانێ بێتەوە. بەڵام ئێستا کە ئەو داوای کردووە، پێشنیار دەکەم لێی قبووڵ بکەن. حەتتا ئەوەشم نووسیبوو با منەتی بەخۆڕاییمان بەسەردا نەکا. کە بڵێ ئەمن حازر بووم بێم لە شاخەکانی کوردستان خزمەت بکەم بەڵام حیزب نەی هێشت. ئاخر جەڕڕاح بوو. گوتیان موافیقین و هەربۆیە بۆم نووسی کە دەفتەری سیاسی زۆر ئیستقباڵی دەکاو سپاست دەکا. نەتۆ کەنگێ ڕێکی دەخەی با ئەمن بلێتت بۆ بکڕم وەرە تێرو لێرەوە بچۆ بەغدایەوە لەوێشڕا بچۆوە بۆ کوردستان. کە ئەوەم بۆ نووسی ئێستاو ئێستاش جوابی نەدایەوە. چونکی بەڕاستی پیر ببوو، بێ تاقەت ببوو، ڕووحیەی ئەو جۆرە کارانەشی نەبوو. دوایە چووە یۆگۆسلاوی و لەوێ کۆچی دوایی کرد.

عەرز بێ ئەوانی دیکە، سمایلی حاجی عەتا چووبوەوە وڵات تێدا بوو. لەوێ پاش ماوەیەک بەعەمر دەڵێێک بێ وەدوای ژیانی خۆی کەوت ئیدی درێژەی نەدا. ئەو ماوەیەک کەوتە ژێر تەئسیری گرووهی ماسەعەتی، بەڵام ئیدی لەوان بەتەواوی دابڕا. خەتی فکرییەکی وای نەبوو. سەلا سەلام لە هەولێرەوە هاتیشەوە، بەڵام بەداخەوە دوایە لەڕادەبەدەر بەرەو خۆپارێزی کشا. حەتتا وای لێهات کە ئێستا خەلکی پێی وایە لە باوەشی جمهووریی ئیسلامیدایە. عەمەلەنیش ئەمن ناڵێم جاسووسییان بۆ دەکا، بەڵام دەخزمەتیان دایە. کەسانێکی دیکەم دەنەزەردا نیە باسیان بکەم. ئەمن باوەڕم وایە هەرکەس بۆ ماوەیەکیش کەم یان زۆر خزمەتی حیزبی دێمۆکراتی کردبێ، ئەگەر خزمەتی میللەتی کوردی کردوە لە حیزبێکی دیکەدا، یان ئەگەر لە هیچ حیزبێکدا نا، وەکوو سەربەخۆ کردوویەتی، مادامێکی ڕێی خیانەتی نەگرتبێتە بەر، هەر جێی تەقدیرە و هەر دەبێ بە باشی بۆی حیساب بکرێ. ئەگەر غەڵەتێکی هەیە باسی بکرێ. بەڵام خزمەتەکەی نابێ لەبیر بکرێ.

هیاس کلودل: مامۆستا ئەکرێ باسی کارو تێکۆشانی خۆت جگە لە ڕاپەراندنی کاری حیزبی لەو دەورانە دا بکەی؟ لە بەغدا زیاتر بە چیەوە خەریک بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: غەیری ماوەیەکی کەم کە مەسرووفی ژیانمان لە لایەن حیزبەوە دابین دەکرا، ئەمن لە ڕۆژنامەیەکی کوردی بە ناوی "هاوکاری" دامەزرابووم وەکوو پەیمانی. وەکوو وتارنووس لەوێ کارم دەکرد.

ماوەی شەش ساڵێک دەوێندا کارم کرد. لە هەوەڵەوە بەردەوام لەوێ نەبووم وەک یلێی کاری ئیداری. پێم وایێ دەلیلی ئەوە بوو کە بەرپرسیوەرەکە موراجەعاتی دەکردم، ڕۆژنامەکە بۆخۆی شەخسییەتی خۆی نەبوو، بەڵام لەژێر سەرپەرستیی دەزگایەکدا بەناوی "دەزگای چاپ و بڵاو کردنەوەی کوردی"دا بەڕێوە دەچوو. ئەوە وەکوو بەڕێوەبەرایەتییەک بوو. جا بەرپرسەکەی زیاتر ڕیعایەتی دەکردم و نەدەچووە ئیدارە. بۆ ماوەی لانی کەم دوو، سێ ساڵێکی وتارەکانم لە ماڵێ دەنووسین و بۆم دەبردن. دواتر دیار بوو هێندێک توندیان گرت و هەر بۆیە دەبوو بچم لە بەیانی سەعات هەشت و نیوەوە هەتا سەعات دوو و نیوی پاش نیوەڕۆیە لەوێ بم. یانی شەش سەعات دەبوو لەوێ بم. جا بۆیە ئەمن کە کاری حیزبیشم دەکرد زۆربەی وەختەکان دوای تەواو بوونی کار ئەوێ، لە جیاتی چوونەوە بۆ ماڵێ، دەچوومەوە بنکەی حیزب بۆ ڕاپەڕاندنی کارەکان. یانی ژیانم بەشی هەرە زۆری لەوێ تەنیی دەبوو. یارمەتییان دەدامێ.

هەیاس کاردۆ: وا بزانم لەو ماوەیەدا کە لە بەغدا بوون یەکێک لە پلێنۆمەکانی کۆمیتەی ناوەندیتان لە ئورووپا گرتوە. ئەوە بۆ وای لێ هاتوە؟ دەکرێ باسێک لەو بارەیەوە بکەی؟ بەشداران، شوێن، ڕێککەوتو مەبەستی کۆبوونەوەو ئەوەی لەسەری دەزانی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی ئەمن بزانم دوو جار کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی چۆتە دەرەوەی عێراق. لە یەکێکیاندا ئەمن ئەندام بووم و چووبووم و هەر لەوێشدا ئیستیعفام کرد، ئەوە ساڵی ١٩٧٥ بوو. دوای ڕێککەوتنی ئەلجەزایر لە بەینی ئێران و عێراقدا بوو. عێراقییەکان ڕازی نەبوون ئێمە لەوێ پلێنۆم بگرین، گوتیان دەچنە کوێ ئێمە کۆمەگتان دەکەین، خەرجی فڕۆکەو ئەوانەشتان بۆ دابین دەکەین، بەحەقیقەت کردیشیان. تەنانەت بۆ ئەوانەش کە ئیمکانی ویزاو سەفەرو شتی وایان نەبوو، دەوەشدا هەر کۆمەگیان کرد. چووینە بولغارستان. لە شارێکی قەراغ دەریا بە ناوی "فارنا". کۆبوونەوەکانمان کردن و دوایە گەڕاینەوە. بەڵام وا بزانم ساڵی ١٩٧٦ بوو، جارێکی دیکە کۆمیتەی ناوەندی ویستی کۆ بێتەوە. هەر بە عەینی ئیبتیبی دەوڵەتی عێراق ئیجازەی نەدا. چوون لە شارێکی نیزیک پاریس لە فەرانسە کۆبوونەوەیان گرت کە ئەمن دەویاندا بەشدار نەبووم. ئەوەیان زۆر دەقیق نیم. بە ئیحتیمالی زۆر هەر ٧٦ بوو بەڵام ئەگەر ئەوە نەبێ ٧٧ بوو. لە شارۆچکەیەکی نیزیک پاریس گرتیان کە برایەکی کریس کۆچیرای مەشهوور، بە ناوی "ژاک مۆیک" ماڵەکەی خۆی دەئیختیار نابوون کە ماڵێکی ویلایی بوو. ئاخر کریس کۆچیراش ناوی "پۆل مۆییک"ە بەڵام ئەو ناوەی هەر بۆ سەفەری ئێران و کوردستان بە کار دێنا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا مەجبوور بوون دەوڵەتی عێراق ئاگادار بکەن کە پلێنۆم دەگرن؟ یانی ئەوان بۆ دەبوایە زانیبایان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی مەجبوور بووین چونکی بەشێک لە خەڵکەکەمان لە دەرەوڕا دەهاتنەوە. ئەوانە دەبوو ڤیزایان بۆ وەربگرین و پاشان ئەو دەزگا عەرەبی و ئەوانەی کە عێراق هەیبوو، لێی جاسووسی، حەتمەن پێیان دەزانی. دروستیش نەبوو ئێمە کارەکە بکەین و ئەوان بۆخۆیان لە ڕێگای خۆیانەوە دەرکی بکەن. چونکی پێ-یان دەزانی و ئەوجار وایان دەزانی کە شتیان لێ دەشارینەوە. دیارە خۆ ئێمە یەوان نالێین لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیدا چ دەگوزەرێ و چ ناگوزەرێ. بەڵام کە بڵێی ئەسڵی کۆبوونەوەکەش نالێم ئەوە زۆر بێ-ئیعتیمادی دروست دەکا.

ئێستا شتێکم وەبیر هاتەوە کە بۆتی باس بکەم، هەر لەو پێوەندییەدا. ئێمە کۆنگرەی سێ‌مان لە بەغدایە گرت. داوامان لێ کردن ماڵێکیان داینێ، ماڵێکی گەورە. دیارە ئێمە زۆر نەبووین. ٤٠، ٥٠ کەسێک دەبووین. یانی بە هەمووی ئەوانەشەوە کە خزمەتیان دەکرد نەدەگەیشتە ٦٠ نەفەر. بەڵام بە هەرحاڵ ماڵێکیان داینێ کە جێگای هەموو ئەو خەڵکەی دەبۆوە بۆ نووستنیش و بۆ دانیشتنیش. هەر ڕۆژی ئەوەڵێ تەفتیشمان کرد کە بزانین چۆنە. تەماشا دەکەین لە هەمووی دەزگای گوێ‌گرتنیان داناوە. ئێمەش تەنیا جەلەسەی کردنەوەی کۆنگرەمان لە یەکێک لە ژوورەکاندا کە گەورە بوو پێک هێنا. لەوێ لە وتاری کردنەوەی کۆنگرەدا کە درابوو بە هێمنی ڕەحمەتی، ئەوەش گوترا کە سوپاسیان دەکەین بۆ ئەوەی ئیمکاناتی بەستنی کۆنگرەیان بۆ پێک هێناوین. هەر بەو دەزگایەی کە نێو ماڵەکەمان پێ کەشف کرد، زانیمان حەوشەکە ئەو دەزگایەی بۆ دانەنراوە. حەوشەکە یەکجار گەورە بوو. ئیدی چووینە وێ و هەموو کۆنگرەکەمان لەوێ گرت. هیچ دەنگێکیان بۆ نەچوو. لەپاشان ئیعتیرافیشیان کرد، دوایە کە زانیان ئێمە زانیومانە. گوتیان ئێمە لەو ماڵەدا دەزگای ئیستیراقی سەمعمان داناوە. بەڵام ئەوە بۆ ئێوە نەبووە و هەر ماڵەکە تێیدا بووە. کاک حەمەدەمینی ڕەحمەتی کە مەسئوولی پێوەندی بوو گوتبووی ئێمە هەر ڕۆژی حەوەڵێ بۆخۆمان کەشفمان کردوە، بۆیە هیچ شتێک بۆ ئێوە نەهاتوە. بەڵام پێمان ناخۆش بووە شتێکی واتان کردوە. خۆ ئێمە نەهاتبووین لە دژی ئێوە بەرنامە داڕێژین. ئێمە مەسایلی خۆمان و مەسایلی مەربووت بە دوژمنی ئێوە باس دەکەین کە ئێران بێ.

هەڤپاس کاردۆ: ئەو ماوەیە کە ئێوە لە بەغدا بوون، دۆستایەتیتان دەگەڵ زۆر کوردی ڕووناکبیر و نووسەری ئەو بەشەی کوردستان پەیدا کرد کە ئەو دۆستایەتی‌یە دەگەڵ بەشێکیان دواتریش بەردەوام بوو. پێم‌خۆشە لەو بارەوە بدوێی. ناوی کەسایەتی‌یەکان و تایبەتمەندی‌یەکانیان ئەگەر بکرێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر ئەوانەی بۆخۆم دەخزمەتیاندا بووم ڕەنگە وەختی زۆری بوێ و هەمووشم وەبیر نەیەتەوە. بەڵام با دەپێشدا بڵێم ئەو کەسایەتی‌یانەی ئێمە لە بەغدا دۆستایەتیمان دەگەڵیان هەبوو، بەشێکیان دەگەڕانەوە بۆ دۆستایەتیی کۆن وەک ساڵانی ٥٨ و ٥٩ کە دوکتور قاسملوو ئەوێ بووە وەکوو مامۆستای

زانکۆش عەمەلی کردوە. یان لە دوێ دەگەڵیان ئاشنا بووم دوایە گەڕاونەوە. بەشێکیان ئەوانە بوون کە پێشتر لە نێو بزووتنەوەی کورد دەگەڵیان ئاشنا بووین و دیارە بەشێکیشیان هەر لەوێ لەو ماوەیەدا دەگەڵیان ئاشنا بووین. جا لەوانە کە پیاو ناو بەرێ، هەر ئەوانەی ئێستا لەبیرمن مەسەلەن: خوالێخۆشبوو مەسعوود موحەممەد، هەر دیسان خوالێخۆشبوو دوکتور عەبدوڕڕەحمانی حاجی مارف، خوالێخۆشبوو دوکتور ئیحسان فوئاد، مەرحوومی ئیحسان شێرزاد، مامۆستا شوکور مستەفا کە ئەویش هەر بەڕەحمەت چووە. ئەوە بەوێ قسەیەکی خۆشم وەبیر هاتەوە با بۆت بگێڕمەوە. دەڵێن ئەو وەختی زەعیمی لە مەکتەبی سیاسی پارتی دێموکراتی کوردستان بووە. یەکێک لە سەعاباوێڕا هاتوە. زەعیمی لێی پرسیوە فلانکەس چۆنە، گوتوویە ئەتۆ خۆش. دەی دیسان لە یەکی دیکەی پرسیوە، گوتوویە ئەتۆ خۆش. خولاسە هەر پرسیویەتی و ئەو وەڵامی داوەتەوە ئەتۆ خۆش. ئەویش ڕەحمەتی برایم ئەحمەد پێی دەڵێ بابە ئەتۆ وەک ئەسحابی کەهف وای، ئەوانی دەورانی تۆ هەمووبان مردوون. جا نێ منیش وای لێ هاتوە. بەڵام بەخۆشی‌یەوە زۆریشیان ماون لەوانە. مەسەلەن شەخسییەتی زۆر تاریخی و کۆنە بەسابیقە کاک فوئاد عارف کە ئێستا عومری لە نەوەدو چەند ساڵەی دایە. بەڵام هەر ماوە و دەڵێن سەلامەتییشی باشە. هەروەها مێژوو نووسی گەورە فازیل دوکتور کەماڵ مەزهەر، دوکتور کەماڵ فوئاد، دوکتور عیززەددین مستەفا، کاک کەماڵ محیەددین، مامۆستا جەماڵ بابان کە ئەویش هەرچەند تەمەنی زۆرە ماوە لە سلێمانی دەژی. پێم وایە زستانی ڕابردوو بوو لە موناسەبەتێکدا چاوم پێی کەوت. باوەڕ بکە دەگەڵ چل ساڵ پێش زۆر کەمی فەرق کردبوو. یانی زۆرن ناتوانم هەمووبان وەبیر بێنمەوە. چاک بوو وەبیرم هاتەوە. دوو برای زۆر بەڕێزو بەوەج. کاک خوسرەو تۆفیق کە ئەو دوایی‌یانە بە مەرگی تەبیعی مرد. دارا تۆفیق کە بەداخەوە لێ‌یاندا کوشتیان. دەوڵەتی عێراق بێ‌سەروشوێنی کرد. سەیدا ساڵح یووسفی بوو، عومەر دەبابە، چووزانم دکتور خالید، عەلی عەسکەری، حەمەی مەلا کەریم. ئەوانە هەموو لە بەغدا بوون. زۆرن ئەوانە کە دیارە تێکەڵاویمان دەگەڵیان زۆر بوو. حەتتا وەختێکیش کە بە عێراقیی لە بەغدا نەبووین. بنکەمان هەبوو بەڵام لەوێ نەبووین و گەڕابووینەوە کوردستان. دیسان سەرمان دەدان. ئەوانمان دەعوەت دەکرد و دەهاتنە لامان. یان کە دەچووینە بەغدا ئەوان لە شوێنێک دەعوەتیان دەکردین و کۆ دەبووینەوە. پێوەندی‌یەکە، پێوەندی‌یەکی زۆر گەرم و سەمیمانە بوو.

دووبارە دەڵێم هەر وەکوو حەق، بەشێکی زۆرتری ئەو پێوەندی‌یانە لە ڕێگای دوکتور قاسملووەوە بوون. بەڵام بێ‌شک هەمووبان نێ وی نەبوون. ڕەنگە بە دوای ویدا کاک کەریمی حیسامی بێ. ڕەنگە ئەمن بم. چونکی ئەمن هێندێک پێوەندیم هەبوون کە کەریمی حیسامی نەی‌بوون. هێندێک ئەو هەی‌بوون ئەمن نەم-بوون. یانی ئەو پێوەندی‌یانە زۆر وەسیع بوون. مەسەلەن ماڵی ئەمین ڕەوانتزی دوکتور قاسملوو دەگەڵیان ئاشنا بوو. ماڵی دزەیی‌یەکان، شەخسییەتی مەشهووریان کاک موحسین دزەیی، پێوەندیمان دەگەڵی هەبوو ئەو وەختی

وەک سەفیری عێراق لە چیکۆسلۆڤاکیا بوو ، بەڵام ماڵێکی لە بەغدایە هەبوو. خۆلاسە زۆر بوون. لە سەت زیاتر بوون .

هیوا کاردۆ: مامۆستا ئەوانە هەر وەک دۆستایەتیی دوو لایەنە را بوون یان دۆستی حیزبیش بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆربەی هەرە زۆری ئەوانە دەگەڵ حیزبیش هەر دۆست بوون. دەتوانم بڵێم هەر هەموویان وا بوون. ئەلحەق هەموویان ئیحتیرامێکی زۆریان بۆ حیزب هەبوو. دیارە خۆ حیزب لە شەخسیەتەکاندا خۆی دەبینێتەوە. لەپاشانیش سیاسەتەکانیەتی. سیاسەتەکانی حیزب ئەوە بوون کە خەڵک لێیان ڕازی بوون. دەگەڵ ئەوەی ئێمە پێوەندیمان بە دەوڵەتی عێراقەوە هەبوو، بەڕاهیری حاڵ ئیحتیاجمان بە دەوڵەتی عێراق هەبوو، کەسێک بەدبین بایەو تەنانەت چاروبار ئەگەر دەیانویست تانەمان لێبدەن، پێشیان دەگوتین کە پیاوی بەعسین یان بەعسین. بەڵام پێم وایە هەموو ئەو کەسایەتییانەو بەدەیانو سەدانو بگرە هەزاران کوردی کوردستانی عێراقیش بەو ئازادیو سەراحەتەی لەلای ئێمە باسی دەوڵەتی عێراقیان کردوە دەگەڵ کوردێکی دیکەی پاشووری کوردستان بەو سەراحەتە باسیان نەکردوە. چونکە دڵنیا بوون لەوەی ئەگەر ئەزمریشمان وەک وان نەبێ، ئیدی ئەوەی بە دەوڵەتی عێراقی ناڵێین. لەوێدا بەتەواوی دڵنیا بوون. سیاسەتی ئێمەش سیاسەتی دۆستایەتیو تەبایی بوو. مەسەلەن خەریک بوو لەبیرم بچێ کە دەمێ باسی بکەم. بەشێکی زۆری ڕێبەرانی حیزبی شیوعی، کاک عەزیز موحەممەد، کەریم ئەحمەد، جەلال دەباغ، موکەڕەم تاڵەبانی، حەمەکەریم فەتحوڵڵا ئیدی هەر هەموویان دۆستی زۆر باشمان بوون.

هیوا کاردۆ: مامۆستا دەکرێ بەناو باسی ئەو کەسانە بکەی کە چ وەک سەرکردایەتی یان ئەفرادی دیکەی حیزبی لە بەغدا کاریان دەکرد؟ بە گشتی ئەو خەڵکە چۆنیان خۆ دەژیاندو بە چییەوە خەریک بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە ئەندامانی ڕێبەری ئێمە چەند کەسێک زیاتر لەوێ نەبووین، ماوەیەکی کەمتر. دیارە ئەندامی ڕێبەری مەبەست دەفتەری سیاسییە، وەختێک دوکتۆرو کاک کەریمی حیسامیو مامۆستا هێمنو کاک حەمەدەمینی سیراجیو ئەمن بووین. وەختێکی دوکتور وەحەمیشی بوو. ئەوانە لەوێ بووین. ماوەیەکی کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورە بوو. پاشان لە کورەکانی دیکە شەهید جەلال میراوەیی لەوێ بوو. کادرێکی زۆر بەتواناو شایستە بوو. کاک مەلا حەسەنی شیوەسەڵی بوو. کاک مەلا ڕەحمانی کاژمی بوو کە ئەوانە هەر لە مەقەڕی بوون کاری ئینتیشاراتیو ئەواتمیان دەکرد. بە تایبەتی کاک ڕەحمانی کاژمی زۆر بەتوانا بوو لە مەجالی تایپو ڕۆنیۆو ئەواتەدا کە ئەو کات زۆرمان بەکار دێنان. کاک جەلال هەم ئەوەی دەکرد کە وەک وی ئەدەبوو، هەم دونووسیو تەرجەمەشی دەکرد کە لەوەدا دەسەڵاتی لە کاک مەلا

ڕەحمەتیش پتر بوو. ڕەفیقێکی عەزیزمان هەبوو بە ناوی خالیدی عەلیپوور کە بەخۆی و منداڵەکانییەوە لەوێ بوون. لەواقیعدا کارەکانی ماڵێی دەکردن ئەوەی کەپێی دەڵێن کوویل. ئەو دەگەڵ ئێمە گەڕایەوە بۆ مەهاباد. دواتر هەر لە مەهاباد مایەوە تەقاعودیشی وەرگرت. بەڵام پێوەندیی هەبوو کە بەداخەوە پێوەندییەکەی ئاشکرا بوو، گیراو ئیعدام کرا. ئەوەی لەبیرم بێ ئەو چەند کەسە بوون. زەعیم هاتەوە مام عەلی عەجەمی ڕەحمەتییش بوو. ئەویش لەوێ بوو. تیمی ژیانێکمان بە ریتمە بوو.

مام عەلی عەجەم هەژار قسەیەکی خۆشی لەسەری هەبوو. دەی گوت مام عەلی لەدایک نەبووە. لە عەرزێ هاتۆتە دەرێ و یەکەمجاریش کە هاتۆتە دەرێ سمێڵی ڕاتڵەکانەوە بووە. دەلیلەکەشی ئەوە بوو کە تەی-دەزانی کەی لە دایک بووە. تەقریبەن کەسیش تەی‌دەزانی خەڵکی کوێیە. بۆخۆی دەی گوت خەڵکی ئەوروپام، بەڵام زۆری بیرەوەریی خۆی دەگێڕانەوە. قەت جارێک لەجاران باسی منداڵیی خۆی نەدەکرد. باسی هەرچییی کردبایە هەر گەورە بوو. هەر تفەنگی پێ بوو، هەر سوارچاک بوو و ئەوانە. دیارە خەڵک پێیان وا بوو درۆیان دەکا، ئەمن دەم گوت درۆیان ناکا. مام عەلی هەموو شتەکانی کە دەیانلێ لە عالەمی خۆیدا دروستی کردوون، جا دەیانگێڕێتەوە. ئەوەی دەی گێڕێتەوە ڕاستە، چونکی ئەوەی بۆخۆی دروست کردووە. مەسەلەن بەینێکی ڕیشێکی وەک ڕیشی بزنی لەسەر چەناگەی هێشتبۆوە. دەمان گوت مام عەلی ئەوە بۆ نای‌تاشی، دەی گوت وەڵڵا ئەوە لینین ماچی کردۆتەوە، دڵم نایە بی‌تاشم. قەتیشی لینین نەدیبوو. بەڵام لەو شتانەی زۆر بوون. ئەویش ئەندامی حیزب بوو. ئەمن لەبیرمە لە مەنتەقەی ئێمە بوو، ماوەیەک لە کوردستانی ئێران لەوێ کەتکەسەچی بوو. بیری هەڵدەقەندن. ئەو وەختی ئەندامی حیزب بوو. بەڵام چ ئەندامێک. ئەوکاتی لە بەغدا بووین هەرکەس قسەی کردبا پێی‌دەگوت "سەگباب" دیارە بە لەهجەی تورکی کە زۆر خۆشی دەگوت، ئەمن ٥٥ ساڵە ئەندامی حیزبم. ئەتۆ ئەمن فێر دەکەیەوە؟ ئەو وەختیش حیزب تەمەنی ٣٠ ساڵ بوو. ئەو کاری بەو کارانە نەبوو.

عالەمێکی خۆشی هەبوو. مەسەلەن باسی دەورانی ڕەشید عالی گەیلانیی دەکرد. دەی گوت لێرە بووم، هەموو گاڵتەمان پێ‌دەکرد. هەتا جارێکی میوانێکمان هەبوو بەناوی "غەسان" کە بۆخۆی بە ئەسڵ خەڵکی کۆیەیە. بەڵام بابی ڕۆیشتوە بۆ لوبنان. ئەو لەوێ لە دایک بووە و دوایە بۆتە ئەندامی حیزبی شیوعی و ئەندامی مەکتەبی سیاسیی حیزبی شیوعی لوبنان بوو. ئەوە میوانمان بوو. دوکتۆر باسی مام عەلیی بۆ کرد. گوتی ئەوە کابرایەکی ئازەربایجانی‌یە، بەڵام لە کۆنەوە ئەندامی حیزبەو بۆخۆشی داستانی خۆی هەیەو لەوانە. ئەو ڕەفیقە گوتی وەڵڵا پێم‌خۆشە قسەی دەگەڵ بکەم. هێندێک شت لەخۆی دەپرسم. دوکتۆر گوتی زۆر باشە بانگی دەکەین و با مامۆستاش تەرجەمەتان بۆ بکا، چونکی ئەمن زاهیرەن عەرەبییەکەم لەوانی دیکە باشتر بوو. بانگی مام عەلیی کرد، گوتی مام عەلی، ڕەفیق غەسسان پێی‌خۆشە قسەت دەگەڵ بکا،

ئەوە فلانە کەسیش تەرجەمەت بۆ دەکا. گوتی نا بۆخۆم گسە(قسە) دەکەمەوە. ئەوە قەتمان گوێ لێ نەبوو، بەعەرەبی قسە بکا. هات دەگەڵی دانیشتو دەستی کرد بە عەرەبی قسەکردن. هەرچی ئەو پیاوە گوتی لێی حاڵی بوو. هەرچیشی گوت جوابی دەدایەوە. شەپشەپێتی بە عەرەبی دەکرد. بەڵام جۆرێکی قسە دەکرد کە بە تەواوی لێی حاڵی دەبووین. جا ئەویش لەوێ بوو. دوایە هاتەوە ئێران. ساڵی ١٣٦١ لە کۆمیتەی شارستانی سەردەشت لە مەنتەقەی بێوخەڵەفی مرد. هەتا ئەو وەختی حاتو کەسیش نەیدەزانی عومری چەندە. شتی زۆر خۆشی هەبوو. مەسەلەن یاریی فووتباڵ بوو. دەیگوت فووتباڵم زۆر چاک دەکرد. لە بوخارست ئەم-دۆڕاندوە. لە مۆسکۆ نەمدۆڕاندوە. لەپاریس نەمدۆڕاندوە. ڕاستیشی دەکرد چونکە لە هیچیانی نەکردبوو.

ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران بە دژی ڕژێمی پاشایەتی

عەباس کاردۆ: دەگەینە بەرەبەری ئاڵۆزییەکانی ئێرانی پێش ڕاپەڕین. پرسیار ئەوەیە حیزب هەتا چ-ڕادەیەک لەو ئاڵۆزییانە ئاگادار بوو. چۆنی خۆ بۆ ساز کردو بەرنامەی بۆ بەشداری کردن چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو ئاڵۆزییانە ئەوە نەبوون پیاو هەر لە ئێرانێ بێ تا ئاگای لێیان هەبێ. یان هەر ئێرانی بێ و ئاگای لێیان بێ. یان هەر کوردی ئێران بێ و ئاگای لێیان بێ. دیارە ئەو وەختێ ئەو ئاڵۆزییانە دەستیان پێ کرد، دنیا وای لێهاتبوو وەک ئێستا کە دەڵێن بوویەتە گوندێکی چکۆلە. بەڵام ڕادیۆ هەبوو، ڕۆژنامە هەبوو، تەلەفۆن هەبوو، هەموو ئەوانە هەبوون. وەکوو لە جێیەکی دیکەدا باسم کرد ئێمەش لە باری پێوەندیی تەشکیلاتییەوە بە ڕوژانەیەکی نیسبەتەن باشمان هەبوو. لە بەشێکی زۆری شارەکانی کوردستان ئەگەر نە تەشکیلاتێکی پانوبەرین، هەر هیچ نەبێ تەڵقەی تەشکیلاتی و پێوەندیی ڕێکخستنمان هەبوو. لە تاران لە ناوەندی دانیشگا ئێمە مەوقعییەتێکی باشمان هەبوو. بۆیە وەک هەموو کەس و بەتایبەت وەک کوردیش کە حیزبەکەی ئێمە پێوەندیی بەو بەشەی کوردستانەوە هەیە، پتر تاقیمان دەکردو ئاگامان لێی هەبوو.

ئێمە لەو پێوەندییەدا هێندێک ئیمکاناتی باشمان هەبوو. ڕەنگە باشترینیان ئەوە بووبێ: هەر پێش ئەو ساڵانە هەردوو شەهید دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی پێکەوە ئاشنا ببوون. دوکتور شەرەفکەندی کە خوێندنی لە فەرانسە تەواو کرد، لەوراستیدا وەکوو ئەندامی حیزب و وەکوو نوێنەر یان بڵێین وەکیلێکی دوکتور قاسملوو گەڕایەوە تاران. دیارە لەوێ کاری تەشکیلاتیی بەرینی نەدەکرد، بەڵام شەخسییەتی خۆی هەبوو، شەخسییەتێکی دانیشگایی بوو. ئاخر ئەو وەختێ ئەو دوکتورای شیمیی تەجزیەی وەرگرت، پێم وایە لە هەموو ئێرانێ دوو کەسی دیکەی ئاوا هەبوون، یانی زۆر کەم کەس ئەو مەدرەکەیان هەبوو. جایەگای خۆی هەبوو، پێوەندییەکی بەرینی دەگەڵ شەخسییەتە عیلمی و ئەدەبییەکان هەبوو. ئەوە بۆخۆی مەوقعییەتێک بوو. مەوقعییەتی دیکەشمان ئەوە بوو کە پێوەندیی تەشکیلاتیمان هەبوو. تەلەفونیش هەبوو، لە بەغداوا بۆ تاران و بۆ هەموو جێگایەک. بۆیە لەو بارەیەوە هیچ لە تەنگانەدا نەبووین. ئەو وەختێ مەسئوولی تەشکیلاتمان خوالێخۆشبوو کەریمی حیسامی بوو. دەگەڵ ئەڵقە تەشکیلاتییەکان تەماسی هەبوو. بەڵام بێجگە لەوش ئێمە هەمووومان بە تۆری خۆمان دەگەڵ کەسانێک کە دەمانناسین تەماسمان دەگرت و ئەخبارمان وەردەگرت.

ئەمن لە تیرو سەدەی تێکۆشانەدا پێم وابێ هێنارمە. تازە ئەو جموجوولانە هەڵایسابوون. ئاخر راپەڕینەکان لەراستیدا لە ڕێبەندانی ٥٦ وە دەستیان پێ کرد، چونکی وا بزانم لە ١٩ی بەفرانباری١٣٥٦ بوو کە لە قومی حادیسەیەک ڕووی‌دا. لە ٢٩ی ڕێبەندانی لە تەورێز حەرەکەتێکی گەورە بۆ چلەمین ڕۆژی وەڕێ خراو ئیدی دەستی پێ کرد. دوکتۆر قاسملوو ئەو وەختی لە دەرێ بوو. کەوتینە بەهارێ، تاریخو ڕۆژەکەیم لەبیر نیە بەڵام دوکتۆر قاسملوو هاتەوە. ئەوە ئیدی کەوتینە بەهاری ٥٧. کە هاتەوە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیی بانگهێشتن کرد. لەوێ گوتی، لە دەفتەری سیاسیو کۆمیتەی ناوەندییش‌دا، گوتی ئەوجارە شتێکی دیکەیە. تازە شا دەڕوا. ئێمە دەبێ ئامادە بین بۆ بەرەوڕووبوونەوە دەگەڵ ئەو وەزعییەتە. جاری دیکەشم باس کردوە. هەرچەند پێمان وابێ ئەوە بێ‌ئەدەبی‌یە، بەڵام تەعبیرێکی کوردی‌یە، ڕەسەنە. لە دەرەوە، تەک لە کۆبوونەوەکەیدا، ئەو کاک حەسەنی ڕەستگارە گوتی شا ناڕوا. گوتم بۆ؟ گوتی ئەو کابرایە وەک قەلێ بە بن باڵی خۆی‌دا دەڕوانێ. تازە شا دانامەزرێتەوە، دەڕوا. یانی خوێندنەوەکەی ئاوا بوو. ئیدی لەو وەختەوە دەستمان کرد بە کار. هەتا کەوتینە پاییزەکەیو هەروەک باسم کرد دەوڵەتی عێراق مەرخالیف بوو کە لەوێڕا بچینەوە. ئێمە شەش کەس بووین کە دەچووینەوە. ئەو شەش کەسە بە فاسیلەی چەند ڕۆژێک خۆمان دە ئێرانێ کردەوە. هەرجارێ دوو کەس دەڕۆیشتین کە دوکتۆر قاسملوو دەستەی ئاخری بوو لەبەر شوێنەوەکەی بۆ دەوڵەتی عێراق عادەتەن نەبوونی دی دیار بوو بەڵام بۆ ئێمە هیچ نەبوو.

کە گەڕاشینەوە دیارە حیزبێکی پاندیەرین نەبووین، بەڵام بەسەر شارەکاندا دابەش بووین. شەش کەس بووین، شەش جێگامان بۆ دیاری کرا. دوکتۆر چوو بۆ تاران. کاک حەسەنی شیوەسەڵیمان بۆ مەنتەقەی ورمێ دانا، کاک سەید ڕەسوولی دیهقانیمان بۆ ناوچەی نەغەدەو پیرانشار دانا. ئەمن بۆ سابڵاغێ دانرام، کاک ئەمیری قازی بۆ کرماشان. کاک هاشمی کەریمی بۆ سنە. دوایە کاک حەمەدەمینی سیراجییش هاتەوە پاش ماوەیەک، ئەویش بۆ سەقز دانرا. لە دەرەوەی کۆمیتەی ناوەندیو لەخارێجی زاگرۆسیش کاک سەلیمی باباتزادە بوو کە لە سوئێدێڕا هاتبۆوە زۆر خۆبەخشانە، چونکی کەس تێنتیزاری لەو نەبوو. ئەویش بۆ بۆکان دانرا. ئەو چەند کەسە بووین دەستمان پێ کرد. هێندێک قەیدوبەندیشمان بۆخۆمان دانا. دانرابوو کە ئێمە کاری نهێنی دەکەین. لە ماوەی یەک‌ساڵ‌دا حەقمان هەیە یەک لە هەزاری خەڵکی هەر شارێکی دەگەڵ حیزب ئاشنا بکەین. ئەوە بۆ باری ئەمنیەتی بوو. یانی یەک کەس لە هەزار کەس. مەسەلەن ئەمن کە لە مەهاباد بووم، پێیان وا بوو جەمیعەتی مەهاباد ٥٠٠٠٠ کەسە. ئەمن حەقم هەبوو پاش ساڵێک ٥٠ کەسی دەگەڵ حیزب ئاشنا بکەم. ئەوە بوو کە بۆخۆم نیبتیکارێکم بەخەرج دا. تەماشام کرد ئەو بڕیارێ ئێمە لە بەغدا داومانە وەڵامدەر نیە. بۆیە هەستام بیرم لە پێکهێنانی ڕێکخراوی لاوانو ژنان کردەوە. دوو ڕێکخراوی جەنبیم دامەزراندن بە ناوی ڕێکخراوی لاوانی مەهابادو ڕێکخراوی ژنانی مەهاباد. هەر لە هەوەڵێشەوە بۆیەم وا

دانا کە لە هەر شارێ بە ناوی شاری خۆیان بڕێ دوایە لە فورسەتی موناسیبدا بێ کینە کوردستانی. ئیدی ئەوە بوو مەسەلەن ئەمن لەبیرمە ڕۆژی دووی ڕێبەندان بۆ یەکەمجار هەم بەناوی حیزبەوە هەم بۆ موناسەبەتێکی حیزبی، دەعوەتمان کرد بۆ کۆبوونەوە. ئەوە دووی ڕێبەندانی ١٣٥٧ بوو. تەزاهورات و کۆبوونەوە بەناوی حیزبەوە کرا. هێزی کاری ئێمە لەوێدا تەشکیلاتی حیزبی نەبوو، بەڵام لاوان و ژنان بوون. ڕەنگە تا ئەو وەختی گەورەترین خۆپیشاندان بووبێ. خەڵکێکی ئەوەندە زۆر هاتبوون، دیارە خەڵکەکە لە دروشمەکانیڕا ئیحساسێکی تایبەتییان وەرگرتبوو. شوعارەکان زیاتر مەحتەوای سیاسییان هەبوو.

ئەمن بۆخۆم قەت نەدەچوومە خۆپیشاندانەکان. بەڵام لەو خۆپیشاندانەدا بۆخۆشم چووم. هێندێک خۆم گۆڕیبوو چووم، ئەووەڵەن ئەمن کە قەت لە مەهاباد بە کۆتوشاڵوارەوە نەبینرابووم، ئەو ڕۆژە کۆتوشاڵوارم دەبەر کرد، دوایە عەینەکێکی ڕەشم دەچاوم کردبوو. چونکی زستانیش بوو وەکی ئەوەی سەرمام بووبێ دەسرۆکەیەکی چوارگۆشەم بە بەر دەممەوە گرتبوو. بەڵام ئەوە شتێکی خۆش بوو کە پێم باشە بیگێڕمەوە. ماشێنێکمان هەبوو بڵیندگۆی لەسەر دانرابوو شوعاریان لەسەر دەدا. ئەمن یەک، دووجار خۆم دەگەیاندە ماشێنەکەو دەمگوت ئەو شوعارەش بدەن. هاتین بۆ مزگەوتی سوور کە دەبوو لەوێ کۆ ببینەوە. لەلای چۆمی‌ڕا بۆی هاتینەوە، لەو شوێنەیڕا کە پیلامانێ پێیان دەگوت فوولکەی کەمران، ئەمن نەچوومە ژووری مزگەوتێ چونکی نیو خۆمان نیاندەیشت، ڕۆژی پێش قسەمان لێ کردبوو. بەڵام لە نیزیک مزگەوتێ، لەبەر دەرگایە، یەکێک هات گوتی خۆپیشاندانەکەت پێ چۆن بوو؟ ئەمنیش گوتم خراپ نەبوو. کابراشم نەدەناسی، ئیدی ڕۆیشت و نەمدیتەوە. شا ڕۆیشت و کۆماری ئیسلامی هات و حیزب ئاشکرا بوو. جارێکیان کاک حەمەدەمینی سیراجی گوتی لە ماڵی ڕەسوڵی برام دەعوەتن. کاک حەمەدەمین جارێ ماڵی لەوێ نەبوو، بەڵام براکانی لەوێ بوون. کە چووین ئەمن کەمێکزۆر قیافەی ئەو کەسەم ناسیەوە، یانی کاک ڕەسووڵ. دوایە گوتی ڕۆژەکەت لەبیرە؟ گوتم کام ڕۆژ؟ گوتی ڕۆژی تەزاهوراتەکەی. گوتم کام تەزاهورات؟ ئەویش گوتی کە هاتمە کنت پرسیم خۆپیشاندانەکەت بەدڵە. گوتم بەڵێ لەبیرمە بەڵام ئەتۆ بۆ هاتیە لای من؟ گوتی دیتمی یەک، دووجار خۆت گەیاندە بڵیندگۆیەکەی، گوتم بێ‌و تەبێ ئەوە شتێکە هەتا ئەوێ ڕۆژێ لە نیزیکەوە کاک ڕەسووڵم نەدیبوو.

عەباس کلرەق: ماموستا پێش ئەوەی، هەرچەند تازە خۆت گەیاندەوە ئێران بەڵام پێت خۆشە لەو ماوەیە کە لە عێراقێ بووی شتێک باس بکەی؟ یانی شتێکی مێژوویی ماوە کە لەبیرمان چووبێ لێی بدوێین.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کوڕە ئەوە ئەتۆی لەکۆڵ نایەوە، هەتا باسی چی بکەم. دیارە شتی مێژوویی زۆرن کە ڕەنگە ئارا یەکەدابەدوو وەبیر نەیەنەوە. بەتایبەتی وەکی پێشتریش باسمان کرد تێکەڵاوی دەگەڵ ئەو

ئەویش نووسەرو شەخسییەتە سیاسییانەی کوردی ئەوێ شتی زۆر موهیممی تێدابوو. قەتم لەبیر ناچێ کە مەرحوومی مەلا قادری وردی گەڕابوەوە ولاتو شەهید بوو، سالی ١٣٥١. ئەو هاوەردییە کە خەڵکەکە دەگڵی کردبن بەجێی خۆی، بەڵام پاش ماوەیەکی بەو ڕەسمەی کە دەنێو کوردی ئێرانیدا نەبوو بەڵام هەم لەنێو عەرەبی عێراقو هەم لەنێو کوردەکان دا هەبوو دەمانەویست شتێک بکەین، بۆیە بەبۆنەی چلەی شەهیدبوونی مەراسیمێکمان ساز کرد. لە مەرکەزی ڕۆشنبیری کوردی لە بەغدا بوو، باوەڕ بکە زۆربەی هەرە زۆری شەخسییەتە ئەدەبییە بەرچاوەکانی کورد دەوێدا بەشدار بوون. کەلیماتی ئەوەندە پڕهەستو پڕ لە هاوپێوەندی دەوێدا بەزماندا هاتن کە پیاو قەت لەبیریان ناکا. ئەو شێعرە مەشهوورەی هێمنیش کە لەو پێوەندی‌یەدا نووسیبووی، بۆ یەکەمجار هەرلەوێ خوێندرابەوە. دەیشیدا هەبوو "کاروانی خەبات"، بەڵام زۆر موناسیبی حالی ئەو ڕووداوە بوو. هەرچەند بۆخۆی گوتی ئەو شێعرە پێشتر نووسراوە بۆ مەلا قادری وردی نەگوتراوە، کە دەڵێ:

زەردە پەڕی، سوور بوو ئاسۆ   خەریک بوو مێرە هەڵ گیرێ
لەباتی ئاسپە ئاسپی کەو   دەهات قرمژنی شێست تیرێ

جا لەئاخرییەکەیدا دەڵێ:

لەناو خوێندا دەخێتەوە   لاوی بەرزیکەو بەسبات
بەڵام هەروا دەچێتە پێش   بێ وچان کاروانی خەبات

ئەوە تەئسیرێکی زۆر عەجایبی لەسەر خەڵکەکە دانا. جا پێوەندیی ئاوامان زۆر بوون کە هەرکامیان لەجێی خۆیان جێگای ڕێزو دەمێننەوە. ئەوانە دەحافیزەی ئینسانیدا دەمێننەوە بەڵام ئێستا کە بتەوێ بیانلێی ڕەنگە بەئاسانی نەگوترێن.

عەباس کاردۆ: مامۆستا کە هاتنەوە تۆ منداڵەکانت لە بەغدایە بەجێ مان. خۆ دوایە بۆخۆت نەگەڕایەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کە هاتینەوە بە تەنێتی هاتینەوە، منداڵمان بەجێ هێشتن. هەتا دوای سەرکەوتنی ڕاپەڕینو زۆریش دواتر ئەوان هەر لەوێ بوون. کەوتینە بەهاری، ئەمەو خوالێخۆشبوو سەید ڕەسووڵی بابی گەورە مەشوورەیەتمان درایە کە بگەڕێنەوە عێراقو ئەو ماڵانە بگێڕنەوە. هەموو ماڵەکان نەک هەر نی خۆمان، دیارە گەڕاینەوەو سەیرەکەی ئەوە بوو دەگەڕاتەوەدا لە سەیدنەحمەدان (گوندێکە لە ناوچەی قەلادزێ) گیراین. شەوێ واریدی سەیدنەحمەدان بووین کە بەڕۆژ واریدی قەلادزێ بین. چونکی بەشەو واریدبوونی

قەڵادزێ نەدەکرا. لەوێ گیراین، دیارە هاتبوون بۆ تەفتیشی ئەحوالی قاچاغ. هەرچی ماڵی قاچاغی لەوێ هەبوو هەموویان دەگەڵ خۆیان برد. بەڵام خەڵکەکەیان هەموو کۆ کردەوە کە ئێمەشیان پەگەڵ خستن. دوایە کە دەیانەویست لێمان بپرسن، هەموویان بەسەف کردبووین، ئێمە چوار کەس بووین، ئەفسەرێک بوو هات لە منی پرسی. گوتم ئەمن پێم‌خۆشە بەجودا قسەت دەگەڵ بکەم چونکە خەڵکێکی زۆری لێ‌بوو. گوتی باشە تەتۆ بچۆ هۆدەی ڕاوەستە. گوتم ئەو سێ کەسەش ڕەفیقی منن، ئیدی ئێمە چووینە وێ. دوایە بانگی کردین‌و لێی پرسیین. گوتم بابە ئێمە قاچاغچی نین. ئێمە حاڵو قەزییەکی وامان هەیە. ئیدی ئێمەشیان دەگەڵ خەڵکەکەی برد، قەڵادزێ، بەڵام دەگەڵ ئەوانیان نەخستین. لە جیاتی ئەوەی سواری زیلی ئەرتەشیمان بکەن، ئێمەیان سواری ماشێنێکی دیکە کرد. لەوێ شەو ڕۆژێکی هەر وەکوو زیندانی‌یەکی موحتەرەم ڕایان‌گرتین هەتا دەگەڵ مەرکەزی سەرتریان تەماس گیراو دوایە ئیجازەیان دابێ بڕۆین. ئیدی بۆ سبەینێ‌ڕا چووینە بەغدایە. هەر بۆخۆشیان بردیانین، هەتا کەرکووکێش بە هێلیکۆپتێر بردیانین کە دیسان ئێمە هەر نیگەران بووین کە وەک گیراو دەمانبەن، بەڵام کە چووینە کەرکووکێ، مەلا ڕەحمانی کازمی ئەو وەختی لە بەغدایە بوو، ئەو بەدواماندا هات کە دیسان بۆ خۆیان هەر دەگەڵمان هاتن. یانی تەقریبەن هەر وەک گیراوێک وا بووین کە کەوتینەوە شەڕێک دواتر. لەوێ ئازادیان کردین‌و ماڵەکانمان بەرەبەرە بەڕێ کردنەوە.

ماڵەکان لە قەڵادزێمان هەبوون، لە سلێمانیمان هەبوون، لەبەغدایەمان هەبوون، لە ڕۆمادیە هەبوون، لەحیللەی هەبوون، پێم وایە یەک دوو ماڵ لە هەولێرێ بوون، بە هەموویەوە دەوری ٧٠ ماڵێک دەبوون. ئیدی هەموویان کۆ کردنەوە کە دیارە هەم ئیجازەیان‌دار هەم ئەمانەت کۆمەگیشیان کرد. کۆمەگەکەش لە واقیعدا هەم کۆمەگ بوو هەم چاوەدێری بوو، هەردووکی بوو. بە ماشێنی ئەرتەشی عێراقی هەتا حاجی‌ئۆمەرانیان بردین. جا ماڵەکانمان وەجیبەوەجیبە بەڕێ کردن هەتا ئاخرکاروان، پێم وایە پێنج، شەش کاروان بوون، کاروانی ئاخری ئێمە بۆخۆشمان تێی‌دا بووین. کە بەزەحمەتێکی زۆر کۆمان کردنەوە، شەوێ هاتینە هەولێرێ. لە هەولێرێ ئوردووگایان بۆ لێ‌دابووین بەچادر. شەوێکی ئەو خەڵکە لە هەولێرێ مانەوە. لە دەوەوەی شاری بوو، پێم وایە لە نیزیک موعەسکەراتی خۆیان بوو، چاکم لەبیر نیە. شەوێ لەوێ مایەنەوە بۆ بەیانی بردیانین بۆ حاجی-ئۆمەران. ئەوەشم لەبیرە کە موقەڕەڕاتی ئەرتەشی‌و دەوڵەتی جالیبە. هەرچی کردمانو هەوڵماندا کە بابە یا ئەو بارانە بچنە هۆدەی، یانی ئەودیوی سنوور، بۆ ئەوەی ماشێن کە لە دیوی ئێرانی‌ڕا دەهاتن ئاسانتر هەڵیان-بگرن، گوتیان مومکین نیە، ئەوە خاکی ئێرانی‌یەو نابێ. مەرزیش خۆ هیچی لێ‌نەبوو. ناچار هەمووی ئەو ماڵانەمان کە زۆریش بوون بە دەست ڕاگوێزتن هەتا ئەودیوی. ئەوەیان بە تەجاوزەمەرز دەزانی‌و دوایەش کە دیتمان.

ئەوەم پێ جالیب بوو. شتێکی دیکەشم پێ جالیب بوو کە ئەوەیان ئینسانی‌یە. ئەمن برایەکم هاتبوو بۆ پێشوازیمان. ئەوە ساڵی ١٣٥٨ە، ئاسۆی کوڕیشم منداڵی ساڵی ١٣٥٥ە. سێ ساڵ پێش لەدایک ببوو، بەڵام لە مانگ‌دا نەببوو بە سێ ساڵیش. مینی‌بووسمان بۆ هاتبوون بۆ سواربوونی. یانی ماشێنی باری بۆ بارەکان‌و مینی‌بووسیش بۆ ئەفەرەکان. ئەمن‌و منداڵەکانم کاکم دە مینی‌بووسێکی‌دا سوار ببووین. ئاسۆ چوو خۆی نەباوەشی مامی هاویشت. دەڵێو ئەو هەموو خەڵکەی‌دا. یانی ئەو شتە ئینسانی‌و عاتفی‌یەشم هەر لەبیرە کە پێم جالیب بوو. غەریزەیە. یانی ئەو هەستە دەستاڵێک‌دا هەبوو کە ئەو کەسە فەرقی هەیە دەگەڵ ئەوانی دیکە.

هێلیس کارێز: دوای ساڵانێکی زۆر دووری لە وڵات‌و ناوچەی جێگای ژیتی پێشووت، هەرکە پێت نایە نێو خاکی بەشی ڕۆژهەڵاتی کوردستان چ هەستێکت پەیدا کردو چۆن خۆشحاڵیی خۆت دەربڕی؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: خۆ ناتەوێ ئەمنیش وەک "ئیسامی ڕاحیل" بڵێم هیچ؟! دیارە ئەوە یەکەم‌جار نەبوو کە خۆم تێدا دەدیتەوە. چونکی ئەووەڵەن هەر ئەو جارەی ئێمە لە پاییزێ‌دا چووبووینەوە - پێم وابێ ئەووەڵی مانگی خەزەڵوەری گەڕاینەوە - ئێستێ ئەوە مانگێکی بەهار چووە کە ماڵەکانمان هێناونەوە. بێجگە لەوجارەش کە بە یەکجاری هاتینەوە ئەمن دوو جاری دیکەش گەڕابوومەوە وڵات. مەبەست لە دەورانی شای‌-دا بۆ کاری حیزبی چووبوومەوە. یەکەمجاری کە دیارە ئیدی وەک پێشوو نەبوو کە بڵێی نەمزانیو ئەزموونم نەبێ. چونکی ئیدی بەرپرسایەتی حیزبیم هەبوو پیاوێک بووم دەرکم دەکردو دەمزانی چی دەکەم. جا ئەوجارەی زۆرم پێ‌خۆش بوو. ئەوەندە خۆش بوو کە هەرچەند هیچ فایدەی نەبوو، بەڵام خۆم ڕەشمەزەکەی دەخشاند بۆ ئەوەی بە هەموو وجوودمەوە لەمسی بکەم. تەک بڵێی یەکجارو هەر ئەووەڵ لەحزە، تەنانەت هەتا ئاخرین لەحزەکانیش هەتا درێژ دەبووم خۆم ڕێ‌دەخشاند بۆ ئەوەی چاکی لەمس‌کەم. بەتایبەتی شتێکی دیکەشم لەبیرە. ئاخر هەستی نیشتمانپەروەری لە شوێنی لەدایک‌بوونەوە دەست پێ‌دەکا. ئەوێ خۆشەویستترە لە دێیەکەی پەنای. ناوچەکەت پێ لە ناوچەیەکی دیکە خۆشەویستترە. ئەمن لەبیرمە لە دێیەکەی ئەدا شەڕە گەڕەک دەکرا. گەڕەکی سەرەوەو خوارەوە شەڕە گەڕەکیان دەکرد. هەر شەڕی بە عەمدی، شەڕە قۆچەقانی‌یان دەکرد. جا ئەمن بە حەتێک‌دا نەچووبوومەوە کە بکەوێتە ناوچەکەی خۆمان. دەمڕوانیە دوور، ئەگەر چیاکانیشم نەدیبایە، لانی کەم شەبەحی چیاکانی لای خۆمانم دیبایە، ئەوە شتێکی خۆش بوو. وەک لە فۆلکلۆردا دەڵێ:

لەولاتی خۆمان کێوێک دیارە بەقەد ئەو کێوەی غەم لەدڵم بارە

بەڵام ئەو گەڕانەوەیەی ئاخریمان نەک گەڕانەوەی بەماڵەوە، شتێکی تێدا بوو. ئەوەی بە ماڵیشەوە گەڕاینەوە شتێکی دیکەی تێدا بوو. کە هاتینەوە دەپاییزیدا تێمە بە فکرێکەوە هاتبووینەوە. دەمان‌گوت داخوا دەمێ چۆن بێ‌و چەند وەحشەتناک بێ. کەچی هاتین لە جێیەکی بەناوی "ئاڵیەسەران" بەفرمان بەسەردا باری. دیارە ڕێگامان لێ ون بوو و لاقم سەرما بردی‌و ئەوانە. بەڵام دوو شەوان لەوێ ماینەوە لەبەر بەفرێ. لەوێڕا تەماسمان دەگەڵ مەهابادێ گرت کە بە دواماندا بێن. شەوێ هاتینە "چەکوزێ"و نانی شەوێمان لەوێ خوارد. دوایە سواری ماشێنی بووین بەجادەی جادەیدا بڕۆ بۆ پیرانشاری‌و بڕۆ بۆ نەغەدەی. ئیدی پیاو باوەڕی نەدەکرد. مەسەلەن پاسگای "دوو ئاوان" هەبوو کە خەڵک زۆری لەبەر بەئازار بوون. حەتتا لە دەورانی بزووتنەوە چەکدارانەکەی خۆشماندا. بەڵام کە بە بەر دەرگای‌دا ڕابردین چۆڵ‌وهۆڵ. کەس لەبەر دەرکێ نەبوو. حەتتا نیگابانیشیان نەبوو. بەتێو نەغەدەی‌دا ڕۆیشتین هەروا هیچ شتێک نەبوو. کە گەیشتینە سابلاغی دیتم لە نەتیجەی ئەو تەزاهوراتانەدا کە کرابوون هەموو ئابلۆر شووشەکان بەردیان پێدا دراوە شکاون. پیاو لەخۆشی‌یان باوەڕی نەدەکرد کە ئەوە چی بێ. یانێ مەسەلەن ئەو ڕۆژی تەزاهوراتەی کە باسم کرد. کە هاتە دەرێ خەڵک هاواریان دەکرد: "بگو مرگ برشاه". فکرم دەکردەوە ئەوە ڕاستە ئەمن دەی‌بیستم یان نا.

بەڵام ئەو ڕۆژی بەماڵەوەڕۆیشتنەوەی نەک هەر ئیحساس، بەڵکوو بە زمانمدا هات، گوتم تۆخەی ئەو داستانە دوورودرێژە تەواو بوو. ١١ساڵ بوو ئەمن لە عێراق بووم. ئەوجارە بەماڵەوە دەگەڕامەوە. بەڵام بەداخەوە ئەو دەورانەی ئەمن عیشق و عەلاقەم پێی هەبوو زۆری نەخایاند. هەمووی ٥ ساڵی خایاند کە جارێکی دیکە بەماڵ‌و منداڵەوە قاچاغ بووینەوە. پێم وابێ ساڵی ٦٣ بوو کە دیسان ماڵ‌ومنداڵەکەم هاتنەوە ئەو دیوی سنوورەکان. بمانەوێ‌و نەمانەوێ ئەوە ناوی سنوورە.

عەبباس کاکوز: مامۆستا پێم‌خۆشە بزانم یەکەم کاری کە دوای گەڕانەوەت دەستت پێ‌کرد چی بوو؟ کێت دیت‌و چۆنت پێشوازی لێ کرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکەم شەو میوانی ماڵێک بووین لە مەهاباد کە بەداخەوە چاکم وەبیر نایەتەوە. بەڵام دەزانم لەو کاکەمەمی‌یانە بوو. نازانم چیی کاک ئەحمەدی کاکەمەمی بوو. بۆ بەیانی ئەمن خزمێکم هەبوو، تەماسم دەگەڵ ئەو خزمەم گرت چووینە وێ، کە چووین، شەوێ لەوێ بووین‌و بۆ بەیانی تەزاهورات بوو کە کەسێک شەهید ببوو بە ناوی سەید عومەر. سەید عومەریان دەناشت، ئەمنیش کوڕێکی خزمەکەمانم نارد گوتم سەید حەسەنی هاشمی دەناسی، گوتی دەی‌ناسم. گوتم بچۆ پێی بڵێ وەرە ساڵی سە میوانێکی لێ‌یە دەتناسێ. ئەگەر گوتیشی کێ‌یە پێی بڵێ. گوتم بەرێ‌و بە کاک عومەری قازی بڵێ. ئێمەش دوو کەس بووین. ئەمن‌و کاک ئەمیری قازی بووین. ئیدی کە مەراسیمی تەشییع‌جنازەکە تەواو بوو، ئەوان

هاتن. ئەوە دووهەمین ڕۆژی گەیشتنەوەمان بوو. با قسەی خۆشیش ون نەبێ، کە وەژوور کەوتن کاک سەید حەسەن کە هەموو سەرو سمێڵی سپی ببوون، جا چاویشی گەورەو زەق بوون، هەر واقێکی بردەوە گوتی ئەوە بۆ ئەبزووتوون؟ مەبەستی ئەوە بوو بۆ سەرتان سپی نەبووە، ئەمنیش زۆر بێ تەعدیبیە بەڵام قسەکە خۆشە. گوتم دەبرۆ ماڵت نەشێوێ دڵێی دەست دە کەپەکێ ناوە. جا سمێڵی سپی‌سپی ببوون، بەو قسە خۆشانە دەستمان پێ کردو ئەوە یەکەم دیدارەکانمان بوون. دوایە نیتی بەپێی ئەو هەحلوودییەتەی هەبوو، ئەمن دەبوو خەڵکی ببینم.

هەر لە ڕۆژەکانی هەوەڵی‌دا بوو. هێندێک کەس کە باوەڕم پێ‌یان هەبوو و دەمزانی جێی متمانەن چووم سەرم دان. هەمەڵەن چووم سەری مامۆستا مەلا شێخ عیززەدینەدا. تەلەفۆنێکم لێ کردو گوتم دەمەوێ دیلعیت لێ‌بکەم. لەبەر کۆنترۆڵ کردنی ناوی خۆم نەگوتو گوتم کەسێکم قوتابیی خۆت بووم، گوتی کێی؟ گوتم ناوم موحەممەدی پاکنڵە. گوتی ئەوە ناوی خۆتە؟ گوتم ناوی خۆم نیە. دوایە دەمناسی. ئەویش ڕەزایەتی نەداو گوتی نازانم کێی. گوتم ناوەکەم مەڵێ بەڵام جارێکی کتێبێکم بە دیاری بۆ ناردبووی. جا پێش ئەوەی قاچاخ بم، مامۆستا مەلا شێخ عیززەدین کە دەی‌زانی حیزبیم، دوو سێ جار ئەو قسەیەی بەمن دەگوت کە ئەمن شایەم بەتۆ نیە بێی بە مەلا، مەلا زۆرن. بۆیەم شایێ پێتە بۆ میللەتەکەت شتێکت لە دەست بێ. زۆری خۆش‌دەویستم. کتێبەکەم کە بۆ ناردبوو، کوردستانو کوردم بۆ ناردبوو، نووسیبووم پێشکەش بەو مامۆستایەی هیوای پێبوو شتێکم بۆ میللەتەکەم لەدەست بێ. ئارەزوو دەکەم ئەوم وەک "شتێک" لێ‌وەربگری. جا ئەوجار زانی‌و گوتی وەرە. چوومە سەردانی وی. لەپاشان لە ڕێگای کاک سەید حەسەنی هاشمی‌یەوە مەوعیدم لە مامۆستا مەلا کەریمی شارێکەندی وەرگرت چوومە لای ئەویش. ئاخر مامۆستا شارێکەندی زاوای کاک سەید حەسەنی بوو. یانی مێردی خوشکی وی بوو. ئاوا هێندێک کەس کە جێگای متمانە بوون، دەچوومە ماڵی‌یان. دیارە ئەمن هەر دووەمین شەوان لەو ماڵەی مامەوە. ماڵە خزمێکی دیکەمان هەبوو، بێ‌ماندانی داوایان لێ کردم بۆ ماوەیەک چوومە ئەوێش. دوایە چوومە ماڵی کاک "فەتاح غەوسە"ی کە لە ڕێگای حیزبەوە ئەو ماڵەیان بۆ دانام. دەبوو بە خەزووری هونەرمەند کاک عەزیزی شاروخ. ماڵەکەی لە مەحموودکانی بوو، لەوێ بووم هەتا شۆڕش سەرکەوتو خۆمان دەرخست.

ئەو ماڵە زۆریان خۆش‌دەویستم. زۆریان شانی بەوە بوو کە لەوێم. لەبیرمە خێزانەکەی قسەیەکی کرد قەتم لەبیر ناچێ. هەم موحیببەت دەگەڵ خۆمی تێدا بوو، هەم دڵسۆزی. گوتی ڕۆیشتنی شای خۆش بوو. بەڵام ئەوەی ناخۆش بوو کە کاک موحەممەد ڕۆیشتو ئیدی تازە ئێمە ناناسیتەوە. گوتم بڵێی ئەوەندە بێ‌سەفەت بم ئێوەم لەبیر بچێتەوە؟ بڵێی ئەو هەمەوو چاکەو زەحمەتو موحیببەتەی ئێوەم لەبیر بچێ؟ ئیدی بەهەر حاڵ ماڵەکەم لەوێ لابرد چوومە مەقەڕی حیزبی. یەکەمیەکمان لە تەوریێت بەدەمی سابلاغێ کردەوە، ئەمن لەوێ

دەژیام. بەڵام لاتی کەم هەتا لە شاری بووین هەفتەی جارێک وەکوو وەفا دەچووم سەرم دەدان. بەڕاستی چاکەیان یەکجار زۆر بوو، سوحبەتیان زۆر پێ خۆش بوو، هەرگیز لەبیرم ناچێ.

هێمایس کلارۆ: مامۆستا دەگەڵ ئەوەی کاک ئەمیری قازی خەڵکی مەهابادێ بوو و خەڵکی زۆر دەناسی، هەم وەک تایفەو هەم وەک دۆستو ڕەفیق، چۆن بوو ئەتۆیان لەوێ داناو ئەویان بردە کرماشانێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە تەقریبەن هەدەف بوو، مەقسوود بوو، چونکی ئەگەر کاک ئەمیری قازی لە مەهابادێ بایە زۆر زوو خەڵک دەیزانی ئەوە دەچێو شاری دابە. بەڵام ئەمن کەسانێکی تایبەتی دەبان ناسیم، هەموو کەس نەی دەناسیم. لە عەینی حاڵیشدا ئەمن لە مەهابادێ شارەزا بووم. کەسانێکم دەناسین و جگە لەوەش برادەرانی دیکە کۆمەڵیان دەکردم بۆ ناسینی ئەوانەی پێویست بوو تەماسیان دەگەڵ بگرین. یان مەسەلەن کاک حەسەنی شیوەسەڵیمان بۆ ئەرمێ دانابوو. دەلیلی ئەوە بوو کە لە وڵاتی خۆی زیاتر دەناسرا و لە عەینی حاڵدا چونکی زیندانی ببوو، تورکیی دەزانی. پاشان ئەو شەخسییەتانەی لە ناوچەکەدا هەبوون کۆمەگیان دەکرد. مەسەلەن ئەمن مام غەنیی بلووریانم نەدەناسی کە ئەو وەختی ئەرک حیسابی ئەرکی مەشوەرەتی من بوو. هەفتەی جارێک دەبوو ئەوانە کۆ ببینەوە باسی مەسایلمان کردبایە. ئەمن ئەمدەناسی دوکتۆر پێی ناساندم.

هێمایس کلارۆ: هەتا دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران تەنیا حیزبی هەڵسووڕی مەیدانی خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو. ئەو حیزبە تاقانەیە کە بەتایبەت ئەزموونی کۆماری کوردستان و بزووتنەوەی ساڵەکانی ٤٧-١٩٤٦ی هەبوو، لەو قۆناغە نوێیەدا چ بەربەستگەلێکی لەپێش بوون و چۆنی خۆ دەگەڵ وەزعی نوێ گونجاند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئەگەر بەربەستی واقیعی باس بکەین، ئەوە بوو کە ئێمە ماوەیەکی زۆر بوو لە وڵاتەکە دوور بووین. ئەوە کە لە دوورەوە وڵات بناسی دەگەڵ ئەوەی لە نێزیکەوە تێیدا بژی فەرقێکی زۆری هەیە. لە هەلومەرجێکدا ئێمە هاتینەوە وڵات کە ڕاپەڕینێکی گەورە بەرپا ببوو، هەلومەرجێکی بە هەموو ئیعتیبارێک و بە هەموو مانایەک تازە پێک هاتبوو. هەڵچوونێکی کۆمەڵانی خەڵک. بەڵام حیزبی دێموکرات خاوەنی تەشکیلات و ڕێکخراوەیەک نیە کە بتوانێ وەڵامدەری ئەو وەزعە بێ. یانی دوو کۆسپمان: یەکیان ئەوەیە کە کەمە. ئەوی دیکە ئەوەیە کە ئەوەی هەشە ناشارەزایە. ئەوە دروست نیە کە تا سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران حیزبی دێموکرات تاقە حیزبی سیاسی بووبێ، چونکە ژمارەیەک ڕێکخراوی سیاسی پێش ئەو ڕووداوە تێکۆشانی سیاسیی خۆیان دەست پێ کردبوو.

عەباس کاردۆ: یەکەم هەنگاوەکانتان بۆ خۆچەکدارکردن کەی بوو؟ چۆنتان دەست پێ کرد، بۆ ئەو بڕیارەتان داو بڕیاردەرانی کێ بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو کاری حیزبی عادەتەن ئەو کارانە هەمووی لە کۆمیتەی ناوخۆیی و دەفتەری سیاسییەوە دەست پێدەکەن. ئێمە کە لە عێراقەوە گەڕاینەوە ئێران چەند دانە چەکێکمان هەبوون. زۆر کەم بوون. پێموایە ٣ دەمانچەمان هەبوون دەگەڵ ٥ کلاشینکۆفان.

عەباس کاردۆ: یانی لە عێراقڕا دەگەڵ خۆتان هێنابوونەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەک بڵێی دەگەڵ خۆمان هێنابێتەوە، چونکە ئێمە بە دەستی بەتاڵ گەڕاینەوە. بەڵام پێشتر هەبوون، ناردرابوونەوە وڵات. یەکێکیان لەکن دۆستێکی ئەندامی حیزب بوو، با ناوی نەهێنم. بەڵام ڕاڵی و ئێستاش هەر دەڕوا. ئەوە ئەدرایەوە بەحیزب. ئەوانی دیکە مانەوە کە یەکجار زۆر کەم بوون. لەپاشان وەختێکی ئێمە دەمانەویست پادگانی مەهابادێ بگرین، ئەو چوار تفەنگەمان کە هەبوون ئەوانیشمان هەموو لەبەر دەستدا نەبوون. هەر دوویان لەوێ بوون. حیسابی ئەوەشمان کردبوو کە پادگان ڕەنگە موقاوەمەت بکا. سەرهەوەنگ سەرگورد عەبباسی نەخشەیەکی جالبی کێشابوو، ڕەنگ بوو بیشی گرێ. مەسەلەن بەشێک لە نەخشەکەی ئەوە بوو کە لە کوێڕا هێرش بکرێ و لە کوێڕا وارید بین و ئەوە. بەڵام بەشێکی نەخشەکەی ئەوە بوو کە بۆڵدۆزێرێکی گەورە دێنین. پاش ئەوەی پادگان بۆ ماوەیەک لە هەموو لایەکەوە گوللە باران دەکرێ، ئەو بۆڵدۆزێرە وەحەرەکەت دەکەوێ. چونکی هەواش کەمێک تاریکە، دەنگیشی وەک دەنگی تانک دەچێ. کەچکەکەشی هەڵدەداتەوە بۆ ئەوەی ئەگەر تەقەی لێ کرا، شۆفێرەکەی وەبەر نەکەوێ. بەوجۆرە دەڕوا هەتا دەگاتە بەر شووڕەی پادگان کە یان دیوارە یان سیمی خاردارە. ئەوکات تێکی دەشکێنێ و دەڕواتە ژوورێ. یانی لە لایەکەوە دەچێتە ژوور کە دەرگای ئەسڵی نیە چونکە ئەوێ نیگاباتی هەیە. کە درزی دە دیوارەکە خست، خەڵکەکە وەژوور دەکەون و ئیدی ئاژاوە ئەوانەی نێوێ هیچیان بۆ ناکرێ چونکە ڕووحیەی سەربازەکان دەڕووخێ. ئەوە لە باری نیزامییەوە بەجێ بوو.

جا چونکە ئێمە ئیحتیاجیمان بە ئەسلەحە هەبوو و ئەسلەحەش نەبوو، بڕیار درا بچینە ناوچەکان. هەرکەس لە هەر ناوچەیەک خەڵکی دەناسێ، بچێ داوایان لێ بکا بەچەکەوە وەگەڵ کەون. یەک چووە لای سەقز، یەک چووە بۆکان یەکی دیکە چووە بانێ. پیرانشار و نەغەدە هەروا. مەنتەقەی سەردەشتێ کرا بە دووبەش، بەشێکیان بەشی گەورکان ئەمن چووم. بەشی ئەو بەری کاک حەسەنی شێرەسڵی چوو. بەهەر حاڵ لەسەریەک پێم وایە ٢٠٠ تەفەنگێکمان هێنا. خەڵکەکە لەسەریەک بەچەکی خۆیانەوە هاتبوون. بەهیوای

ئەوە بووین بەپێی نەخشە وەختێک دەستوور دەدرێ تەقە بکەین، مەسەلەن ئەوانەی دەگەڵ من بوون و حەوایە ئەدارە و کاتیشیان داپێن بکەین لای گومبەزانیان پێ ئەسپاردبووین، لەنێو قشڵەکان بووین.

بەڵام دوایە ئەخشەیەکی تەقریبەن ھاوشانی وی، کە پیاو حەق بڵێ بە ئەفسەران و دەرەجەدارانی نێو پادگانی بوو تەرح کرا. ئەفسەرەکان ئەگەر لە باری دەرەجەوە بڵێین لەسەرەوە بۆ خوارێ ئەوانە بوون: سەرھەنگ ئیرەجی قادری بوو یان قەرەجی قادری. ئاخر ناوی خۆی قەرەجی‌یە، لە ئەرتەشدا ناوی خۆی کردبووە ئیرەج. شەھید سەروان ئەحمەدی جاویدفەر ناسراو بە ھەژار بوو، کاک کەریمی پوورقوباد بوو، کاک حامیدی گەوھەری بوو کە پێم وایە ئوستووار بوو، پیاو حەق بڵێ دەگەڵ ئەوەی ئەو دەرەجەدار بوو، بەڵام نەخشی لە کارەکانی نێو پادگاندا لەوانی دیکە پتر بوو. چونکی ئەو ڕاستەوخۆ دەگەڵ سەربازەکان سەروکاری ھەبوو. خەلکەکەی تەحریک کرد کە بۆخۆیان لەپادگانی ڕاپەڕن و پادگانەکە بەدەستەوە بدەن. ڕووحییەی ئەرتەشیش دیارە دابەزیبوو، بەخۆشی‌یەوە ئیحتیاج بەوە نەبوو تەقە بکرێ. بەڵام ئیحتیمالەن لە ئاکامی ئەو قسانەدا بوو کە کاک حامید کردبوونی، کە ئەو سەربازانەی لەوێ بوون ئەغلەبیان مەزھەبی بوون، ئەویش تەحریکی کردبوون کە ئەفسەرانی ئێرە دەیانەوێ کودیتا لە دژی ئیمام خومەینی بکەن. بۆ ئەوە وادارێان بکا پادگان بەدەستەوە بدەن. لەناکاودا سەربازێک تەقەی کردبوو کە سەرتیپ پزیشکپوور بریندار بوو. دەنا نە کەس بریندار بوو، نەکەس کوژرا. دیارە تەیارەکان ھاتن دیواری سەوتی‌یان شکاند و ئێمە ئیحتیمالی ئەوەمان دەدا کە بۆمباران بکەن، بەڵام بۆمبارانیان نەکرد و ڕۆیشتن. ئیدی ئێمەش کە بەحیساب دەسەنگەردا بووین، لەپڕ ھاتن گوتیان بابە لەجێی خۆتان ھەستن پادگان تەسلیم بوو.

پادگان سیلاحی زۆری تێدابوو بەڵام ئێمە وامان دانابوو تاڵان نەکرێ. دەمانویست بیبەینەوە حیزب کەلک لە چەکەکانی وەربگرێ و بیاندا بەو کەسانە کەپێویستە سیلاحیان پێ بێ. کەچی سەعاتی سێی شەوێ بوو، ئێمە چەندێک کەسمان ھەبوون لەوێ تەلەفۆنیان بۆ من کرد کە لە دەفتەری حیزب بووم. گوتیان خەڵک وەرگەڕاونە پادگانێ و تاڵانیان کردوە. ھەرچی سیلاحی سووک بوو بردبوویان. مەسەلەن ئارپی‌جی لەوێ بوو، کەس کاری پێی نەبوو، نەیاندەزانی چییە. ئەمنیش گوتم مادام وایە ئەوانەی خۆشمان سەری تفەنگانیان بدەنێ. پێم وایە ٥٠، ٦٠ تفەنگێک لەو ڕێگایەوە وەدەست کەوت. دەنا ئەسلەحەی پادگانێ سەرتاسەر خەڵک، ئەفراد بردیان. خۆ نەدەکرا خەڵکەکەی بکوژین، خەڵک ڕێ گەڕاو چی‌یان پێ خۆش بوو بردیان. دواتر زاغەیان تێلبوون، کە زاغەکانیان شکاندن، ٥٠٠ تفەنگێکیان تێدا بوو. خەڵک پەواتیان نەزانیبوو، ئەمجار تانکی تێدا مابوو، خەڵک تانکیان نەدەویست. یان تۆپیان نەدەویست. خۆمپارە و ئارپی‌جی و ئەو شتە قورسانە مابوون کە خەڵک نەیاندەویستن. خەڵکەکە زیاتر ئیتوەی چەکی سووک بوون. ئیدی پێم وایە ٥٠٠ تفەنگێک وەدەست حیزب کەوت کە ھاوڕێیەکی حیزبی مەسئوولییەتی پێ درابوو ھەڵیبگرێتە دەرێ. دوایە ئەویان تۆمەتبار کرد

کە پادگانی هەموو دزی. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە ئەو دۆستە بەستە فیشەکێکیشی بە قازانجی خۆی هەڵ‌نەگرت. بەڵام ڕای‌دەگرێژتن بۆحیزب.(ناوی نابەم چونکە ئێستا وازی هێناوەو لە ئێوخۆی وڵاتە). ئەوجار پاسگاکانیش هەر چەک کران کە خەڵکێکی زۆر خۆیان پڕچەک کردو لەنێو ئەوانەدا دیارە خەڵکی حیزبیش وەبەریان کەوت. بەشی زۆری ئەو خەڵکەش دوایە بوونە هێزی بەرگری‌و بەجۆرێک ڕەگەڵ کەوتن. دواتر لە پادگانی سەردەشتێ هێندێک چەک وەدەست کەوت. لە پادگانی ئەوسورد هەروەها هێندێ چەک دەست کەوت.

بەکورتی پێشبینیی ئەوە کە سەرئەنجام ناچار دەبین بەچەک بەرگری لەخۆمان بکەین، قەت لە مێشکی کورد نەشۆراوەتەوە. چونکی هەمیشە ئیحتیمالی هێرش بۆ سەر کورد لە حاڵێکدا داوای مافی خۆی بکا، زۆرە. کەوایە مەجبوور بووین بە شێوەی چەکدارانە دیفاع لە خۆمان بکەین. بۆیە لەوانە لە هەموویان کەڵک وەرگیراو دواتریش کە ئیدی ڕێگای جۆراوجۆر بۆ وەدەستهێنانی چەک‌و موهیمات دەدۆزرایەوە. ئەوەش هەم بۆ ئێمەو هەم بۆ بەشەکانی دیکەی کوردستانیش بۆتە ئەزموونێک کە تەقریبەن یەکێک لە سەرچاوەکانی ئەمینی چەک‌و تەقەمەنی تێکۆشەری کورد، هەر چەکدارانی دوژمن بوون. خۆ ئەو وەختی مندالْ نەبووی‌و پێم وایە لەبیرتە چەندە لە پایەگار ستوونەکان تەقریبەن لە زۆربەی هەرە زۆری عەمەلیاتەکاندا چەک وەدەست دەکەوت. زۆرجار وا دەبوو ئەوەندە موهیمات وەدەست دەکەوت کە ئیمکانی ڕاگوێزتنی نەبوو، چونکە یان ماشێن دەست نەدەکەوت، یان ڕێگای ماشێنی نەبووە کە پێی ڕاگوێزن. زۆرجار هەبووە کە پێشمەرگەکان دەیان‌و سەدان هەزار فیشەکیان تەقاندووەتەوە، چونکی بۆیان ڕانەگوێزراون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لەبیرتە پادگانی مەهابادێ کەی گیرا؟ زۆر دوای سەرکەوتنی شۆڕش بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایێ ٢٩ی ڕێبەندان بوو. یانی ٧ ڕۆژ دوای سەرکەوتن. ئاخر ئەو ڕۆژی ٢٢ی بەهمەن کە ئەرتەش ئیعلانی بێ‌تەرەفیی کردو ئیدی مەعلووم بوو دەوڵەت دەڕووخێ، خەڵکی مەهاباد شارەبانی‌و ژاندارمێری‌و ئەوەیان هەموو چەک کرد. لە دێهاتو لەشارەکانی دیکەش ئەوەیان کرد. لەوکاتەدا دوکتور قاسملوو لە تارانەوە هاتبۆوە مەهاباد. بەیانی‌یەکەی لە ماڵی دۆستێک کە بەداخەوە لەبەر باری ئەمنیەتی ناتوانم ناوی بێنم، ئەمن لە لای دوکتور قاسملوو بووم. ئەو گوتی تازە ڕژێم ڕووخا، ڕۆیی. گوتم بۆ؟ گوتی چونکە ئەرتەش ئیعلانی بێ‌تەرەفیی کرد، کێ ئەوجار پشتیوانی لەو ڕژێمە دەکا. ئیدی کەوتە ئێمەڕۆیەو ڕژێم ڕووخا. ئەوڕۆژی خەڵک شارەبانی‌و ژاندارمێری‌و ئەوانەیان هەموو چەک کرد. لەدێهاتو شارەکانی دیکەش ئەوەیان کرد. شەوێ ئەمن چوومە ماڵی کاک غەنی بلووریان. لەوێ بووم کە لە دەرگایان دا. ئەویش فەقەت دوو ژووری هەبوون. ئێمە لە ژووری میوانان دانیشتبووین بەڵام بۆ ئەوەی ئەوانەی هاتن ئەم-

بێتن، چووینە دیوەکەی دیکە بۆلای خێزانی. چونکی خێزانی و یەکێک لە کچەکانی کە مێردی نەکردبوو لەوێ بوون. ئەگەر هاتن جەمعێکی زۆر بوون، ٥،٦ کەس بوون. چوون لەو دیوی دانیشتن و ماوەیەکی پێچوو، کاک غەنی هاتەوە دیوی ئێمەڵێ و گوتی ئەوانە [کە سەر بە ڕێکخراوە سیاسییەکانی دیکە بوون] هاتوون دەڵێن حەملە بۆ پادگانی دەکەین، گوتی ئەتۆ نەزەرت چییە؟ ئەمنیش گوتم پێیان بڵێ ئەو کارە نەکەن، چونکی پادگان شارەبانی نییە، پاسگا نییە، ژاندارمێری نییە، پادگان ئەگەر چەند هەزاریش نا، بەڵام لانی کەم چەند سەت کەسی تێدایە. سەرباز و دەرەجەدار و ئەفسەری لێیە. پاشان هەموو جۆرە سیلاحێکی لێیە، ئەوە قابیلی گرتن نییە. لێ گەڕێن با خەڵک بەکوشت نەچێ. ئەویش ئەوە بوو کەچوو و هاتەوە گوتی قەناعەتیان کرد و ڕۆیشتن، کەچی بەخیلافی ئەوەی بەڕواڵەت ئەو قەناعەتەیان کردبوو، وا دیار بوو گوتبوویان ئەگەر حیزبی دێموکڕات هەماهەنگی ناکا با خەبەرەکە بڵاو نەبێتەوە و نەخشەکە ئاشکرا نەبێ. وا بوو بەیانییەکەی حەملەیان کردە سەر پادگان کە بەداخەوە حەملەیەکی زۆر نامووەفەق بوو. لەبیرمە وەک باسیان کرد، ٢٩ شەهید و ٣٦ بریندار هاتبوونەوە، ئەوە ڕۆژی ٢٣ی ڕێبەندان بوو، ڕۆژێک دوای ڕووخانی شا. پادگان ئەگیراو ئیدی ئەوجار وەخۆ هاتەوە و دەستی کرد بە ئارایش و هەتا سەرسەرێ بەرزاییەکانی پشتەوەی هەموو سەنگەربەندی کرد و قایمی کرد. بەو حاڵەش ئێمە پێمان وا بوو پادگان نابێ وەکوو ڕەقیبێک بەسەر خەڵکەوە بێ، یانی چاوەدێرێک بێ بەسەر ئەو خەڵکەوە. دەبێ کارێک بکەین پادگان بگیرێ. لە ڕێگای جۆراوجۆرەوە هەوڵدرا کە پادگان بگیرێ، یەکێک لە ڕێگاکانیش ئەوە بوو کە بەحەملەی چەکدارانە بگیرێ کە بەخۆشییەوە وەکی دیکە تەواو بوو.

شەوی پێش ئەوەی پادگان بگیرێ دوکتور قاسملوو گوتی با پرسێک بە مامۆستا شێخ عیززەدین بکەین، چونکە ئەو سەرۆکی شوورای شار بوو، مەوقعییەتێکی هەبوو لە شاردا. ئەمن چووم بۆ لای. چووم گوتم ئەگەر بمانەوێ پادگانی بگرین ئەتۆ نەزەرت چییە؟ بەڕاستی زۆر تێک ڕابوو. گوتی جا چۆن شتی وا دەبێ، پادگان چۆن دەگیرێ؟ ئەمنیش گوتم مامۆستا پادگان دەگیرێ، ئەوە حیزبی دێموکڕاتە. ئەوە وەکی جاری دیکە نییە. جا ئەزقەزا شەوی دوای ئەو حەملە ناکامەی پێشوو لە ماڵی سەید حەسەنی هاشمی کۆ ببوونەوە کە مامۆستاش لەوێ بوو، ئەمنیش لەوێ بووم. ئەمن جاری بەڕەسمی زۆر ئاشکرا نەببووم بەڵام زۆر کەس دەیناسیم. باسی ئەو شتەی کراو تانەیان لە حیزب دا. گوتم بابە گلەیی چی لە حیزب دەکەن، حیزبی دێموکڕات تێدا نەبووە. بۆیەش تێدا نەبووە چونکی دەیزانی شتی وا ناکرێ. جا لەوێ بە مامۆستام گوت موهیم ئەوەیە ئەتۆ نەزەرت چییە ئەگەر ئێمە بیگرین. گوتی وەڵلا ئەگەر بتوانن زۆرم پێخۆشە. ئەویش تۆکەی دا. بەڵام ئیدی نەپرس بە هێزەکانی دیکە کراو نە دەگەڵ بوون، تەنیا حیزبی دێموکڕات بوو، ئەوە

داستانی خۆچەکدارکردنو گرتنی پادگانی بوو کە بۆم باس کردی. کە دیارە قۆناغی جۆراوجۆری بەسەردا هات.

هیباس کاردۆ: دیارە ئەوە ئەرکی خۆت باس کرد کە لە گرتنی پادگاندا بەشدار بووی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ئەرکێکی ئاوام نەبووە عەرزم کردی. ئەرکی من هەر ئەوەندە بوو، ئەرکێکی وام نەبوو. ئەمن ئەوت فەرماندەی نیزامی نەبووم. تەنێ لە سەنگەردا گوللەیەکم بە دوژمنەوە نەناوە. ئەویش گوللەیەک ڕاست بۆ من نەهاتوە. دەنا بۆمباران کراوم، تۆپباران کراوم، ئەوجۆرەی لێی بروم مووشەکباران کراوم مووشەکم لەپەنای وەعەرزێ کەوتوە.

هیباس کاردۆ: ئەی ئاگا فەرماندە نەبووی بەڵام حیزب پێی ئەسپاردووی لەو بەرنامەیەدا بەشدار بی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕاستە ئەمن بۆ گرتنی پادگانی ٥٢ تفەنگم هێنابوو. مەنتەقەی مە خەڵکەکەی زۆریان ئامادەیی تێدا هەبوو. بۆیە توانیم ٥٢ کەسان بەچەکەوە ساز کەمو بیانهێنم. ئەوانە ڕەنگە ئەزموونی شەڕیان نەبووبێ، بەڵام ئینسانی ئازا بوونو تەنانەت بەمانی خۆشیان هاتبوون.

هیباس کاردۆ: هەروەک دەزانین دوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران حیزبی دێموکراتی کوردستان لە بوونی تەشکیلاتێکی بەرتەسکو زۆر نهێنیڕا بەسەر شەپۆلی خوازیارانی پەیوەستبوون بەوحیزبەدا کەوتە. ئەوە ئەگەر لەلایەک مایەی خۆشحاڵی بوو، لەهەمان کاتدا بوو بە هۆی بێسەروبەرەییەکی سەیر. پرسیار ئەوەیە بۆ وای لێهاتو داخوا نەتاندەتوانی بە شێوەیەکی دروست ئەندامگیری بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لێرەدا کە ئەو پرسیارەت هێنایە گۆڕێ شتێکم لەتەکار وەبیر هاتەوە. قسەی دۆستێکمان کە پاش وایە حەقەکەی ئەوەتێ. ناڵێم ئەوەی کردمان هەر ڕاست لەژێر تەنسیری قسەی ویدا بوو، ڕەنگە بوو فکری خۆشمانی تێدا بێ. بەڵام کە ئاوا دەستی پێ کرد، خەڵک ڕژانە مەیدان. بەدەیانو سەدانو هەزاران کەس، خۆ پیاو ڕێی نەبوو بچێتە ژووری مەقەڕەکانی حیزب لەبەر خەڵکی زۆر کە داوایان دەکرد ببنە ئەندام یان داوایان دەکرد چەکیان بدرێتێ چونکە پێیان وا بوو حیزب بۆخۆی عەمباری ئەسلەحەیە. یادی بەخێر "مەلا ئەحمەدی بانی‌خێلانی" یان "ئەبوو سەرباز" کە ئێستا لە سوێدێیە، یەکێک لە ئەندامانی بەرێوەبەری حیزبی شیوعی عێراق بوو. مەلا ئەحمەدی بانی‌خێلانی هەر مەلایەتیی خوێندوو پێشتر مەلا بووە. دەگەڵ مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی لێت تێک نەچێ. مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی ئە مەلایەو ئە موحەممەدە، "برایمی سۆفی"یە. مەلا ئەحمەد دوو مانگ، سێ مانگ پێشتر هات بۆ مەهاباد دەگەڵ ڕەفیقێکی دیکە کە

ئێستا ناوەکەیم لەبیر نیە. ئێمە پێشتر دەگەڵ مەلا ئەحمەدو ڕێبەرانی دیکەی حیزبی شیوعی دۆستایەتیمان هەبوو. ئەو داوای کرد جێگاو ڕێگایەکی بۆ پەیدا بکەم، ئەوان لەوێ بن بۆ هاتوچۆو بۆ کاروباری حیزبیی و ئەوانە. ساڵە دڵسۆزێکی مەهابادی کە ناکرێ ئەو ناوانە ئاشکرا بکرێن موافەقەتیان کرد هەر لەماڵی وان بن، هەرچی مەوڵیشیان دا کە خەرجی خۆیان بکێشن، قبووڵ نەکرا و خۆلاسە لەوێ بوون. ئەو هات گوتی قسەیەکت پێ‌دەڵێم بەقسەم بکە. گوتم فەرموو. گوتی ئەمڕۆ ڕۆژی "مەد"ی حیزبی دێمۆکراتە. "جزر و مەد"ی دەریا هەیە. "مەد" یانی بڵاو بوونەوە "جزر" یانی ڕێک هاتن. گوتی پێڕەوەکەتان وەلا نێن. خەڵک تینووی سیاسەتە. ئێوە وەریان نەگرن، دەچنە نێو سازمانەکانی دیکە. ئێوە دەبێ ئێستێ جوابی ئیحساساتی خەڵکی بدەنەوە. خەڵکەکەی وەرگرن جا دوایە سەعی بکەن تەسفیەیان بکەن. ئەمن ئەو قسەیەم دەگەڵ برادەرانی بەرپرس باس کرد. پێش هەمووان دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو باس کرد. گوتم ئەو قسەیە قسەیەکی حیسابی‌یە. خەڵک هەموو دەیانەوێ ببنە حیزبی. جا ئەگەر حیزب وەری نەگرێ دەچنە جێگای دیکە.

لەڕاستیدا ئەوە قبووڵ کرا. بۆیە وەک حیزبی دێمۆکرات خەڵکێکی زۆرمان وەرگرت. ئیدی ئەو دەورانی تاقی کردنەوەو ئەوە هیچی نەبوو. هەرچی دەهات یەکسەر وەردەگیرا. بۆیە هەموو جۆرە کەسێکی تێ کەوت. بەتایبەتی هێندێک کەس هەن کە زیرەکترن، دەتوانن خۆ دەگەڵ هەموو شەرایەتێکی ڕێک بخەن. مەسەلەن ئەمن ساڵی ٥٩ی چوومە ناوچەکانی جنووب وەک مەریوان و هەورامان و سنەو ئەوێ. وەکوو مەئمووریەت چووبووم لە جێیەکی ئەندامێکی لەمێژینەی حیزب کە پیاوێکی تێگەیشتوو بوو هێندێک مەشوەرەتم دەگەڵ کرد، گوتی وەزعی حیزب لێرە زۆر خراپە. حیزبی دێمۆکرات لێرە زۆر گەلاڵەی بارگیریی کردوە، لە هەموو جێگایەک کوێخاسچیلی زەمانی شای بۆتە مەسئوولی حیزبی. خەڵک وەدوای ئەوانە ناکەون. ڕاستیشی دەکرد. بەڵام زیرەک بووبوو لەو وەختەدا کە حیزب ئاوا ئەندامگیریی کردوە خۆی ڕەپێش خستوە. لە پاشانیش بۆیە وا بەئاسانی تەسفیە نەکرا، چونکی ئێمە چەمەنێکی کەم بووین، کەسەکەش ناشارەزا بوو. دەبوو ڕێبەری-یەکی وامان هەبێ هەم بەڕێبەرێن بێ، هەم خەڵکی ژیرێتی دەگەڵدا بێ. لەبەر ئەوە ئیسرار هەبوو کە چەندی بکرێ زووتر کۆنگرە بگیرێ. ئەوە بوو کە دواتیەدا ساڵێکی پێوە نەخرا کۆنگرە گیرا. تەنانەت بۆ ئەوەی بەرنامەری‌یەکە هەر ئەوانە نەبن کە بە تاڵە پێیان دەگوترێن دەرچووانی دانیشگای قەڵادزێ خەڵکی دیکەش بتوانن بێنە نێو کۆمیتەی ناوەندی، ئەسڵێکی ئەساسنامەیمان گۆڕی. ئەسڵەکە دەی‌گوت کەسێک دەتوانێ خۆی بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا بکا کە لانی کەم دوو ساڵ ئەندامی حیزب بووبێ. ئەوەمان هەڵ‌گرت بۆ ئەوەی ئەو خەڵکە بتوانن وارید بن. کۆنگرە خەڵکێکی زۆری تێدابوو. چونکی ئەوەدەمی پێم وایە دامانناوو بە ١٠٠ کەس نوێنەرێکیان لە کۆنگرەدا هەبێ. بەوحاڵەش ٣٢٠ کەس بەشداری کۆنگرە بوون.

خەڵکێکی زۆرمان هەبوو. لە کۆنگرەدا، لەسەر یەکێکی هەڵڵا ساز بوو کە ئەو کەسە ساواکی بووە. لەپاشان دەرکەوت ڕاستە. ڕەنگە ئی دیکەش بووبن، بەڵام لەسەر یەکێکی بوو بە هەرا. یانی دەرفەتی ئەوە نەبوو بەو شتانە ڕابگەین. چونکە لێکدانێکدا موشکیلات دروست دەبوو. مەسەلەن هەر پاش ماوەیەکی کەم شەڕی نەغەدەی بەسەردا هات. ٢٢ی ڕێبەندانی ٥٧ شا ڕووخا، ٣١ی خاکەلێوەی ٥٨ شەڕی نەغەدەی دروست بوو کە ماوەیەکی زۆر هەموو ئینێرژیی حیزبی بەخۆیەوە خەریک کرد. دیارە پێشتریش شەڕی نەورۆزی سنەی بەسەردا هات. ئەوە بوو کە حیزب فریای ئەوە نەکەوت کە ئەو تەسفیەیە بکرێ کە کۆنگرە گیرا.

ئاخر دوکتور قاسملوو زۆرجار شتی خۆشی دەگێڕاوە. لەسەر ئەوەی ئاخوا ئەو کارە چۆن دەبێ و چۆن نابێ، یان بۆ وا کراوە شتێکی دەگێڕایەوە. دەڵێ کابرایەک چووبووە دزیی پێستانی. ساحێبپێستان بەسەردا هات. کابراش بۆ ئەوەی وا نیشان بدا کە بۆ دزی‌یە نەچووە، دانیشتە. ساحێب پێستان گوتی ئەوە چ دەکەی لێرە؟ کابرا گوتی گووی دەکەم. تەگەر ناوا تەماشای کرد گورسەگێکی لێ‌بوو. گوتی ئەوە گووی سەگە کوا ئی تۆیە؟ کابرا گوتی بۆ ئەتۆ دێڵی وەک بنیادەمان گووی بکەم؟ جا ئی مەش وای لێ‌هاتبوو. وەک بنیادەمان ئەمانەتوانی کارەکانمان بکەین. ئەوە بوو کە کۆنگرە گیرا و هەر بەپێی لایردنی ئەو ئەسڵەش چەند کەسی تازەمان بوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی کە تازە ببوونە ئەندام. یەکێک لەوانە مەسەلەن کاک مستەفای هیجری‌یە. کاک مستەفا دەڵێ ئەندام نەبووم لە کۆنگرەدا، دوکتور قاسملوو کردمی بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. کە ئەوە ئەوەمێنێکی گەورەیە بە دوکتور قاسملوو، بەڵام جارێکی باسم کرد گوتم ئەوانەی بەپێی ئەو بڕیارەی حیزب بوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، یەکێکیان خێری ئەدایەوە کاک مستەفا نەبێ.

عەباس کاردۆ: مامۆستا هەروەک بۆخۆشت پێشتر باسی دەرچوونی دانیشگای قەڵادزێت کرد، بەڕاستی ئەوە زۆر دەگوترا ئەمن لەبیرمە. ئایا ئەوە ڕاست بوو کە ڕێبەرایەتیی نیشتەجێ لە عێراق توانای خۆگونجاندن دەگەڵ وەزعی مەوجوودی نەبوو؟ گلەیی لە حیزب ئەوە بوو کە هیچ بەرنامەیەکی ڕوونی بۆ خۆڕێکخستن نەبوو و تەنیا لەسەر ڕووداوی ڕۆژ پلانی دادەڕشت. دوای تێپەڕینی دەیان ساڵ بەسەر ئەو قۆناغەدا تۆ چ وەڵامێکت بۆ ئەوە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دەپێشدا ئیشارەم بەوە کرد کە ئێمە جەمعێکی کەم بووین و کەمەکەش لە وەزعی وڵات ناشارەزا بوون. هەموومان پێم وابێ تازەترینیان لە ئەندامانی کۆمیتە ناوەندیی ئەو وەختی، ئەمن و ڕەحمەتی هێمن بووین کە ئەمن یازدە ساڵ و هێمنیش دە ساڵ و نیو دەبوو لە دەرەوە بووین. ئەوی دیکە پتر بوون. یازدە ساڵ و تەنانەت بیست ساڵیشیان تێدا بوو. کەوابوو ئەوە حەقیقەتێکی تێدا هەیە. بەرنامەو شتێش

کەموکوڕیی تێدا هەبوو. مەجالی ئەوە نەبوو خەڵکی پەروەردە بکەین. دەرفەتی ئەوە نەبوو ڕێکخستنێکی باش بکەین. هەمووی ئەوانە ڕاستن.

بەڵام ئەو ئیدیعایە تا ڕادەیەکی یەکجار زۆریش ناواقیعی بوو، چونکی ئەوانەی دە ڕۆژە سەختەکاندا دەگەڵ حیزبەکە مانەوەو حیزبەکەیان بەڕێوە برد، یانی وەکوو لۆکۆمۆتیوی قەتارەکە عەمەلیان کرد، هەر ئەوانە بوون کە لە دەرەوەڕا هاتبوونەوە. نەک بڵێم تەواوی خەڵکەکە چونکە قارەمانی زۆر گەورەمان هەبوون، کادری زۆر باشمان هەبوون، بەڵام لە ڕێبەریدا خۆ هەر ئەوانە بوون کە ئیدارەیان کرد. ئیدی کوا ئەو قسەیە ڕاست بوو؟ ئەمن زۆرجارم قسەیەک کردوە، پێمخۆشە لێرە هەر سەبتی بکەم. لە زۆربەی کۆنگرەکاندا عادەتمان بوو کە ئەوانەی خۆیان کاندیدا دەکرد، دەچوون خۆیان بناسێنن. لە کۆنگرەی ٤ دا، ئەوانەی لە دەرەوە بووین هەرکامەمان کە دەچوو باسی خۆی دەکرد چیی کردوەو کەنگێ بۆتە ئەندامی حیزب و چ شانازی-یەکی هەیە، ئەوەشی باس دەکرد کە ئەوەندە ساڵە لە عێراق بوو. ئەمن کە نۆرەم هات چووم خۆم بناسێنم، دوو، سێ جوملەم گوت: گوتم لەباری کۆمەڵایەتی‌یەوە کوڕە جۆڵام. لەباری خوێندەواری‌یەوە کۆلکە مەلام.- دیارە کۆلکە مەلا نەبووم، هەم مەلای تەواو بووم و هەم مەلای چاکیش بووم-. ١١ ساڵیش لە عێراق بووم. بەڵام ئەگەر بۆم بشۆرێتەوە بە ١١ ساڵ عومر، دەی‌شۆمەوە. هیچ شانازیی پێوە ناکەم. ئێستاش قەت پێم خۆش نیە کە لە عێراق بووم و هەم. بەڵام ئەگەر جارێکی دیکە بچینەوە، کە پێموایە دەچینەوە، نەک بڵێم بە گژ خەڵکیدا دێم بەڵام ئەو قسەیە لە هیچ کەس قبووڵ ناکەم کە پێمان بڵێن دەرچووانی دانیشگای قەڵادزێ. چونکی سابیت بوو، بوون لە دانیشگای قەڵادزێ وەک بە تەعنە ناویان دەبرد، شانازی‌یەکی گەورەیە، ئەو خەڵکەی دەخارێنێ، حازرن کوێرەوەری‌یەکان تەحەممول بکەن و لە خۆیانی بگرن، ئەوانی دیکە لە خۆیانی ناگرن. ئێستا کۆمیتەی ناوەندیی ئێمە بە هەموویەوە دەوری ٤٠ کەس دەبێ. ئەمن دەزانم ئێستا لە نێوخۆی وڵات، لە نێوخۆی کوردستان و لە بەشەکانی دیکەی ئێران دە ٤٠ کەسی وامان هەن کە لەباری سیاسی و خوێندەواری و ئەوەوە لە سەرووی ئەو چل کەسەوەن. بەڵام ئەدی کوان؟ ئامادە نین بێن ئەو مەحروومییەتە، ئەو دژواری‌یە، ئەو مەترسی‌یانە لە خۆیان بگرن. کەوابوو بوون لێرە نەک عار نیە، بەڵکوو شانازی‌یەکی گەورەیە، چونکی ئەوەی ئێمە چاشتوومانە بۆخۆمان ئامانەوێ بیڵێین بەڵام بە کردەوە دەرکەوتوە هەموو کەس ئامادە نیە تەحەممولی بکا.

عەباس کاردۆ: پرسیارێکی دیکە مامۆستا. گۆیا دوکتۆر قاسملوو گوتوویە جەنابت مەلای سێزدە عیلمی. شتی وا هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەزمەزا جارێکی مەلایەکیش پێی گوتم. بەهاری ساڵی ١٣٦٠ بوو لە "خەراوێ" بنکەیەکمان هەبوو، لەوێ کلاسێکی سیاسیمان دانابوو. ئەمن لەوێ بووم. هەم بەرپرسی دەورەکە بووم، هەم زۆری دەرسەکانیشم دەگوتنەوە. بۆ هێندێک دەرسان خەڵکی دیکە دەهاتن. یادی بەخێر ئەمن و کاک قادری عەبدی تەقریبەن بە موقیمی لەوێ بووین. هەم بەرپرسایەتی‌یەکەمان لە ئەستۆ بوو هەم دەرسمان دەگوتەوە. ڕۆژێک ئێواری، ڕووحی شاد بێ کاک سەعید ڕەسووڵی بابی گەورە پەیدا بوو. زۆرمان پێ‌خۆش بوو، هەرپێمان وا بوو بۆ دیتنی هاتوە. پاش ئاووچاخواردنێ گوتی ئەوە لە دوای تۆ هاتووم. هەموو مەلاو فەقێی پیرانشارێم داوەت کردوون بۆ کۆبوونەوەی، ئەتۆش دەبێ بێی قسەیان بۆ بکەی. گوتم وەڵڵا نایەم. گوتی وەڵڵا دێی. چۆن نایەی. ئەمن بە هیوای تۆم داوەت کردوون. دەنا دەگەڵ ئەو هەموو مەلایەی چ بڵێم. بەهەر حاڵ ئیستیدلالەکەی قایمی کردو دڵیشم نەدەهات دڵی بشکێنم. هەستام دەگەڵی چووم. بۆ سبەینێ‌ڕا چووینە "میشەدێ"ی کە مەلای بۆ ئەوێ بانگ کردبوون. ئەگەر وا بە بیرم بێ قسەی ولات هەر سێی دەچوو لەبەر میزەرەبەسەران. لە مزگەوتێ کۆ ببوونەوەو دەست کرا بە قسان و هێندێک گلەیی و گازندەیان هەبوون. لەپاشان کە قسەکانم هەموو گوێ لێ‌بوون، هەستام جوابم دانەوە. کە جوابم دانەوە هەر لە هەوەڵەوە گوتم ئەمن لە حوزووری ئێوەدا حەقم نیە باسی قورئان و حەدیس و ئەوانە بکەم. بەڵام بە هەرحاڵ هەم مەجلیسەکە هی ئەوەیە و هەم ئەمنیش وەختێکی لە ریزی ئێوەدا بووم. کەوابوو ئیجازەم بدەن ئەگەر جاروبار ئایەتێک، حەدیسێکم وەبیر هاتەوە بیڵێم. لەوێ کە قسەم کرد وا دیار بوو خەڵکەکە ئیستیدلالەکانیان قەبووڵ کردبوو. لەخوارەوە مەلایەک قسەیەکی ناحەزی کردبوو، گوتبووی ئێمە چۆن بەوەی دەوێرین ئەوە مەلا شەیتانە مەلا شەیتان. هەرچەند قسەکانیشم هەمووی بە ئایەت و حەدیس دەکردن نەک بڵێی شتێکی دیکە بڵێم. بەڵام دوایە کە چووینە دەرێ، زۆربەی زۆری مەلاکان هاتن دەوریان داین و موحیببەت و ئەوانیان نواند. جا یەکیان گوتی کاکە ئێمە بە تۆ ناوێرین. ئەتۆ ئەوەی ئەمە دەزانی و ئەی خۆشت زیادی. هەروەک گوتم ئەمن کۆلکەمەلا نەبووم، لە مەلایەتی‌دا شارەزا بووم.

عەباس کاردۆ: دوکتور قاسملوو لەو قۆناغەدا وەک کەسایەتی‌یەکی خۆشەویست و خاوەن‌نفووز خۆی دەرخست. ئایا هەلومەرج تاوبراوی ئاوا گەورە کردوە یان تواناکانی خۆی وایان لێ کرد؟ چۆنە لەو هەموو کوردە تەنیا کەسێکی ئاوا هەڵکەوت بەو دەوجەیە بگا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە دوکتور قاسملوو زەمینەی خۆپێگەیاندنی دەگەڵ لەدایک بووە. کوڕە ئاغایەکی موقتەدیر بووە. توانیویەتی لە یەکەم ڕۆژەکانەوە بچێتە مەدرەسە. لە ناوەندی ئوستان واتە ورمێ، لەوێ خوێندوە. پاشان چۆتە تاران و دوایە چۆتە دەرەوە. لە زانکۆکان دەرسی خوێندوە، دەگەڵ کۆڕوکۆمەڵی

ئێران و کورد و ئورووپایی هەستاو دانیشتنی هەبووە و شتیان لێ فێر بووە. لەو بارەیەوە دوکتور قاسملوو یەکجار جامیع بوو. ئەمن زۆرجار باسی ئەوەی دەکەم کە جەززابییەتی دوکتور قاسملووی لەخۆڕا نەبوو. ئەوەندە دایرەی زانیاری‌یەکانی بەربڵاو بوو کە دەیتوانی دەگەڵ هەموو کەس وا قسە بکا کە کابرای پاکێتی، مەسەلەن شۆفێری زۆر دەکردن، تازە خۆشکە خەجیج مەعزوور لە وتووێژێک‌دا شتێکی گێڕابۆوە کە گۆیا پێی گوتوە پیاوێک دلوات دەکا. پیاوێکی جوانچاک نیە، چاوێکیشی خێلە. بانی بۆ خۆیەتی. دیارە جوان-چاک نەبوو، بەڵام ئاوا بوو. ئەگەر دەگەڵ کابرایەکی مێژوونووس دانیشتبایە دەیزانی باسی چیی دەگەڵ بکا. دەگەڵ شاعیرێک دانیشتبایە، لە شێعری دەزانی. دەگەڵ موزیسیەنێک دانیشتبایە، لە موزیکی دەزانی. دەگەڵ ئورووپایی‌یەک دانیشتبایە، لە تاریخ و فەرهەنگی ئورووپایە ئاگادار بوو. کەوابوو زەمینەی خۆێنگەیاندن و خۆپڕچەک کردن بەزانست و مەعریفەتی بۆ خولقابوو. بەڵام زەمینەی ناسران وەکوو ڕێبەرێکی سیاسی بۆ نەخولقابوو. لە دەرێیە، بێگانەیە. دوکتور قاسملووی شاخەکانی کوردستان ڕەنگە کەمتریشی زانیبێ لە دوکتور قاسملووی دانیشگاکانی ئورووپا، چونکی لەوێ ئیمکانی وەرگرتنی پتر بوو. بەڵام لەوێ کێ بیناسی. دوکتور قاسملوو لە کوردستان ڕەنگە کەسی دیکەی وای بە دەورەوە نەبووبێ. بەڵام لە فەرانسە بەسەدان و هەزاران دوکتور هەبوون کە لە شارەزایی‌شدا خەڵکی وەک وی و لەسەرتریش هەبوون.

بەڵام کە زەمینەیەک ڕەخساو هاتەوە نێو خەڵکی، توانای خۆی دەرخا. ئەوەڵەن لە باری سیاسی و زانستی سیاسی‌یەوە بەداخەوە دەبێ بڵێم - نەک لەبەر ئەوەی ڕەفیق بووە یان شەهیدە - هیچ خۆشحاڵیش نیم لەوەی کە وایە، بەڵام هەتا ئێستاش نەک هەر لە حیزبی دێموکڕاتدا بەڵکوو لە حیزبەکانی دیکەش‌دا قاسملوویەکی دیکە هەڵنەکەوتوە. پاشانیش ئەو ئامادە بوو هەموو شتێکی وەلا بنێ و بێ خزمەتی میللەتەکەی بکا. ئەو کەسە کە دەیتوانی لە کۆشکێک‌دا ژیانی خۆی بەسەر بەرێ، هاتبوو بەتایبەت ساڵی شەووەڵی لە "ئاشی پشتشکاوێ" لە نێوان دوو شاخان‌دا چوار چڵەداری رایەڵ کردبوو و گڵی وەسەر کردبوون کە ئەوە ماڵی قاسملوویە.

دوکتور قاسملوو هێندێک کەم و کووڕیشی هەبوون. مەسەلەن لە باری کۆمەڵایەتی‌یەوە، بۆ دووان دەگەڵ خەڵکی ڕەشوڕووتی عادی و دێهاتی زۆر بێ‌چەک بوو. ئەمن چەندجارم پێ دەگوت. دەمگوت مام جەلالی تاڵەبانی دەبێ زۆر شت لە تۆ فێر بێ. بەڵام مەوزووعێک هەیە کە ئەتۆ دەبێ لەوی فێر بی. چاوی لێ بکە ئەو چۆن دەتوانێ دەگەڵ هەموو خەڵکی بدوێ. دەستبەجێ مەجلیسی خەڵکی گەرم دەکا. بەڵام خەڵک دەهات مەسەلەن بۆ پیرۆزبایی جێژنی قوربان یان ڕەمەزان دەی گوت بەخێر بێن و پیرۆزبێ و ئیدی ئەواو. قسەی نەبوو دەگەڵیان بکا. لەحاڵێک‌دا ئیدی لە باری زانستی سیاسی و ئامادەیی بۆ فیداکاری، دوکتور قاسملوو لەهیچی کەم نەبوو.

جارێکی لە سنە بووین، نەک لە نێو شاری. هەر ئەو ساڵی ٥٩ی کە بۆ مەشوورییەت چووبووینە جنووبی کوردستان. شەوێکی لە کۆمیتەی شارستان دانیشتبووین کە خەڵکی زۆریشی لێ بوو، یادی بەخێر دوکتۆر خەلیقی قسەی کرد، دەوری هەڵگرتو گوتی ئەمن پێم خۆش نیە قسان بکەم، دەنا ئەمن چیمو دوکتۆر قاسملوو چییە. ئەو دوکتۆرە ئەمنیش دوکتۆرم، ئەو مامۆستای زانستگەیە، ئەمنیش مامۆستای زانستگەم. زۆرم پێناخۆش بوو بەڵام هیچ وەڕەدم نەدەیا. دوای کۆبوونەوەکە بانگم کردو پێم گوت ئەوجارێ ئەو قسەیە کردوە جارێکی دیکە مەی کەوە، چونکی زۆری زەرەر لێدەکەی. دوکتۆر قاسملوو بۆیە دوکتۆر قاسملوو نیە چونکە دوکتۆرای هەیەو چونکە ئوستادی دانیشگایە. دوکتۆر قاسملوو ئێ عومرێک رەنجو کارو شەوو شەونخوونییە، بەوانە بۆتە ئەو پیاوە. ئەتۆش دەتوانی ببی، بەڵام بەعوەن نەبوویەی. بەکار دەتوانی ببی، بەداخەوە لەو ساڵەیەوە، ٥٩ هەتا ٨٩، سی ساڵ گوزەراوە بەڵام دوکتۆر خەلیقی هەر نەبۆتە دوکتۆر قاسملوو. بریا بیبایە چ قسێی دەکا. پێم وایە دەجاریشم ئەو قسەیە کردوە، لە کۆبوونەوەی رەسمیدا گوتوومە کە بەیین بە دوکتۆر قاسملوو نە مەحاڵە نە تاوانە. موومکینیشەو ئەرکیشە. لاوەکان دەبێ بخوێنن، تێبکۆشن با هەر دوکتۆر قاسملوویەکمان نەبێ، زۆرمان هەبێ، ئەوە پێم وایێ کارێکی باشە.

هەیاس کاردۆ: مامە غەنی دوای ٢٥ ساڵ زیندانی تازە ئازاد کرابوو، تۆ پێتوایە ئەگەر ناوبراو ئەو رێگایەی نەگرتبا بەر کە گرتی، وەک کەسێکی خۆشەویستترو جێکەوتووتر لە دوکتۆر قاسملوو جێی نەدەگرت؟ تەرازوی نیهایی تۆ لەسەر ناوبراو کارنامەی خەباتەکەی چیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەسەر مامە غەنی پێم وایە شت چۆنی دەبینی دەبێ وای بڵێی. درۆ نەکەی، تەعارووفیش نەکەی. مامە غەنی قەت لە ئەمنیدا نەبوو ببێتە دوکتۆر قاسملوو. زۆرم پێناخۆشە ئەوێ وەبیر دێنمەوە، بەڵام مامە غەنی کە لە زیندان هاتەوە، بەدەیان هەزار کەس بەپێشیەوە چوون، لێکڕا شوعاریان دەدا: مامە غەنی هاتەوە، یاخودا بەخێرێتەوە. بەڵام زۆری مابوو شا برووخێ، ئەمن بە نهێنی لە مەهاباد دەژیام. بۆخۆم گوێم لێبوو کە لە کووچەو کۆڵانانەدا منداڵ هاواریان دەکرد: مامە غەنی هاتەوە، یاخودا بگێرێتەوە. هەر زۆر زوو خۆی نیشان دا. چونکی مامە غەنی ئەو مایەیەی تێدا نەبوو. یەکێک لە خەسڵەتە گەورەکانی دوکتۆر قاسملوو پاش ئاگایی سیاسیو زانستی، ئەوە بوو کە لەباری فکریو سیاسییەوە ئینسانێکی سەربەخۆ بوو. لەحاڵێکدا مامە غەنی نە ئەو ئیستیقلالە فکرییەی هەبوو، نە ئەو ئیستیقلالە رێکخراوەیی و سیاسییەشی هەبوو. هەر چاوی لەوە بوو داخوا تووده‌ییەکان دەڵێن چی. بۆ مەسەلەن دوو کەس لە تێکۆشەرانی قەدیم کە ناوەکەشیان پێکەوە دێو پێکەوە حوکم دران، عەزیزی یووسفیو غەنی بلووریان، کە چوونە زیندان مامە غەنی باسەوادتر بوو لە عەزیزی یووسفی. بەڵام عەزیزی یووسفی لە زیندان فێری زمانی

ئینگلیسی بوو. تەنانەت چەند کتێبی چووکەڵەشی لە ئینگلیسییڕا کردنە فارسی. فارسی چاکتر دەزانی لە کوردی بۆ نووسین. لەپاشان بوو بە ڕێبەرێکی سیاسی. دیارە ئەویش فکری بەلای توودەیییەکاندا هەبوو. - دەنێو حیزبەدا ئەوە داستانێکی دیکەیە. چونکە ململانێیەکی زۆر هەبوو لە بەینی ئەمانەو ئەوانەدا کە زیاتر میللی گەرا بوون هەتا چەپی کۆمۆنیستی- بەڵام خۆی پێ گەیاند. کەچی مامە غەنی چۆن چووبوو لەوڕاستیدا هەر ئاواش هاتبۆوە. یانی ئەو چەند ساڵەی کە لە زیندانێ بوو، خۆی پێ نەگەیاندبوو. زیندانی ئەو وەختیش بۆخۆی مەدرەسەیەک بوو. ئەوکاتێ کە ئەوان لە زیندان بوون زۆر لە سەرانی حیزبی توودەش هەر لە زیندان بوون، بۆیە لە هەموو ڕشتەیەکدا مامۆستا هەبوو کە لە کنی بخوێنێ. کەچی هیچ-یەک لەوانەی نەکردبوو.

لەپاش گەڕانەوەی هاوڕێیانی کۆمیتەی ناوەندی لەعێراقڕا بۆ کوردستانی ئێران، کۆبوونەوەیەک گیرا بۆ کۆمیتەی ناوەندی و ٣ کەسیش کە دە کۆمیتەی ناوەندیدا نەبوون بەڵام لە کومیتەی زاگرۆسدا بوون، بەشدار بوون. مامە غەنیش کرابوو بە موشاویری کۆمیتەی مەرکەزی. وا بزانم هەر ئەوەندەمی بوو کە کۆمیتەی زاگرۆسیش پێشنیاری کرد کە مامە غەنی کە گیراوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بووە، ئێستێ لەو هەلومەرجەدا هەرچەنێ وای تەعامول دەگەڵ بکرێ. بۆیە وەکوو دەفتەری سیاسی ڕەفتارمان دەگەڵ دەکرد. ڕەسمییەتەکە فەرقی هەیە. ئەوکات کاک جەلیلیش کرا بە موشاویر، کاک عەزیزی ماملێش هەرکرا. مامە غەنیش بەڕەسمی بوو بە موشاویر بەڵام وەک ئەندامی دەفتەری سیاسی ڕەفتاری دەگەڵ دەکرا. لە کۆبوونەوەکەدا کە دیارە بەمەشیان گوت دەتانکەینە موشاویر بەڵام قەبووڵمان نەکرد، کاک حەمەدەمینی سیراجی گوتی ئەمن پێشنیار دەکەم مامە غەنی ببێتە سکرتێر. چونکی دۆستی شووڕەوی و وڵاتانی سۆسیالیستییەو ٢٥ ساڵ زیندانی چێشتووە، ئەووەڵ کەس کە قسەی کرد ئەمن بووم. گوتم ڕاست بەو دەلیلەی کە ٢٥ ساڵ دە زینداندا بووە، مامە غەنی بۆ سکرتێر نابێ. ئەمن نەمدەگوت مامە غەنی. هەر دەمگوت کاک غەنی. جا لەسەر ئەوەی نووسیویشیەتی کە پێم نەگوتوە مامە غەنی، هەر وایزانە مامە غەنی ئینتیخارە. لەحاڵێکدا ئەمن کە پێم دەگوت کاک غەنی بێ حورمەتی نەبوو. ئێستاش بەزۆر کەس دەڵێم کاک کە ڕەنگە خەڵک پێیان بڵێن مام. هەروەک ئەو ڕۆژەی پێکەوە ئەوشی کاک کەریم حەسەنی بووین ئەتۆ پێت گوت بۆچی مام کەریم، ئەمن گوتم کاک کەریم بۆ تۆ ئەوە دەبێ، بەڵام ئەمن ڕەنگە عومرم وەک وی بێ یان داخوا ساڵێک لەوی کەمتر یا زیاتر بێ دروست نیە پێی بڵێم مام. ئەمنیش هەر بەو حیسابەی پێم دەگوت کاک غەنی. گوتم کەسێک ٢٥ ساڵ دە زینداندا بووبێ ئاگای لە دنیایە نیە.

هەر بۆ ئەوەی نیشانی بدەم چۆنە، کاک جەلیلی گادانی یادی بەخێر دەیگێڕایەوە دەیگوت کە کاک غەنی ئازاد بوو و لە تارانێڕا هاتبۆوە مەهاباد- پێیان گوتی- لە "تاکستان"ی لاساندا نانی بخۆین، گوتی ٦٠، ٧٠

کەس نەبووین، کە نانمان خوارد یەک دوو خوێندەکار ویستیان پوولەکەی بدەن ئێمەش ئەمانهێشت. مامە غەنی گوتی بۆ لێیان ناگەڕێن بیدەن. جەوانن و شایییان بەخۆیە با بیدەن. ئەمنیش گوتم بۆ پێت وایە دەبێتە چەند مامە غەنی؟ گوتی با ببێتە ٢٠٠ تمەن چیە. پێی وا بوو چلاوکەباب هەر بە پازدە قڕانەکەی جارانە، لەحاڵێکدا پووڵی نانی ٦٠، ٧٠ کەسی کردوویەتە ٥، ٦ هەزار تمەن. تا بەمیچ جۆر مامە غەنی ئەو کەسە نەبوو کە لە باری سیاسییەوە بتوانێ ئەوەی بکا.

هیاس کاریۆ: جیا لە سیاسەت و دیپلۆماسی، باوەڕی ئەو کاتی خۆت لەسەر ڕژێمی تازە بەدەسەڵاتگەیشتووی ئێران چی بوو؟ لەو بارەیەوە ڕێبەرایەتیی حیزب چۆنی فکر دەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە پێش ئەوەی ڕژێم بەدەسەڵات بگا حادیسەیەک ڕووی دا کە دیدگای مەتیشرۆ لەمن زیاتر دوکتور قاسملوو و ڕێبەرانی حیزبیشی نیشان دەدا. ڕەنگە ئەتۆ ئەوەت لەبیر نەبێ چونکە بەئیستیلاح ئەوەندەمام بووی. ئاغای شاپووری بەختیار کە هاتە سەرکار، دەواقیعدا ئاخر سەرۆک وەزیری شا بوو، کە دیارە شا بە نابەدڵی دای نا چونکە زۆری ناخۆش دەویست. بەختیار لە ئەووەڵین نوتقی خۆیدا هێندێک قسەی کردن کە هێرشیان بۆسەر ئێمەش یانی بۆسەر کورد تێدا بوو. گوتی ئەمن سوێند دەخۆم بە هەموو توانای خۆم دەگەڵ جیاوازیخوازان و ئەوانە کە باسی "گەلانی ئێران" دەکەن شەڕ بکەم. کە پێش هەمووان دەگەڵ کوردی بوو. هەڵبەت دوایە لە ڕێگای هێندێک شەخسیاتی جەبهەی میللی و کوردەکانەوە قسەی دەگەڵ کرا. قەولی دابوو کە جارێکی دیکە شتی وا نەڵێ. بەڵام کە ئەو بوو بە سەرۆکوەزیر، لایەنگرانی خومەینی و ئاخوندەکان دەستیان پێ کرد: بەختیار بەختیار، نۆکەری بێ ئیختیار. هەر ڕۆژی دوای ئەو نوتقەی بوو، لە ژوورەکەی خۆم دانیشتبووم. هاوڕێیانی حیزبی هاتن ڕادیۆیەکی زۆر ئیعلامییەیان هێنا، کە تەماشا دەکەم کاک حەمەدەمینی سیراجی لە سەقز بە بۆنەی هاتنەسەرکاری بەختیارەوە ئەوی کردوو عەینی دروشمیشی تێدایە. گوتم هیچتان بلاو کردۆتەوە؟ گوتیان بەڵێ لە دیوارمان داون. گوتم هەر ئێستا دەچن هەموویان لێ دەکەنەوە. ئەوەش با لێرە بێ. تەلەفۆنم بۆ کاک حەمەدەمین کرد و گوتم ئەتۆ چۆن شتی ئاوات نووسیوە؟ دەبێ ئەوەی خڕ کەیەوە. بەختیار دەڵێ وەرن حیزبیان تەشکیل بدەن، وەرن با ئازادیی حیزبی هەبێ. ئێمە ئیحتیاجمان بە حکوومەتێکی ئاوا هەیە. ئەوە بۆ ئەمڕۆی ئێران قازانجە. خوا هەڵناگرێ بە نابەدڵیش بووبێ قبووڵی کرد. دیارە ئەمن ئەندامی دەفتەری سیاسی نەبووم، بەڵام وەکوو شتێک مەعیاد کرابوو بە مەرکەزی ئینتیشاراتیی هەمووومان. کورتیە ئەوەی دوکتور قاسملوو تەلەفۆنی کرد و عەینی تەوسیەی پێ کردین کە لە ماڵی غەنیی بلووریان بووین، گوتی نابێ هیچ خراپەیەکی لە زیددی بەختیاری بکەن، چونکە خەبات دژی وی هاسانە بەڵام خەبات لە زیددی خومەینی زەحمەتە. بەختیار کە موناددی

ئازادی و دێموکراسی یە، بۆ ئێمە هەڵێکی باشە. ئێمە ئیحتیاجمان بە دەرفەتێک هەیە بیینەوە بەحیزب، دەبێ خۆمان سازمان بدەین، هەر ئەوەی کە ئەتۆ لە پرسیارەکانی پێشوودا هێناتە گۆڕێ. یانی بەشێکمی ڕێکخراوەکانی حیزبی دامەزرێنین و بەقووەتیان بکەین.

هەر لە هەوەڵەوە دیدگای ئێمە ئاوا بوو، دواتریش ئێمە لە بارێ ڕژێمی خومەینی یەوە لە ئەوهەوەدا نەبووین، وەکوو حیزبی دێموکرات، بەڵام پێشمان وا بوو دەبێ مودارا بکرێ. هەتا ئەو جێگایەی مومکینە نابێ کار بکێشرێتە جێگایەکی وا کە خەڵک تووشی شەڕو ماڵوێرانی بن. هەر ئەوەی کە ئێستا ئەوە ٣١ ساڵە فورەکەی دەشێلین. کەوابێ ئەم ڕژێمە قەت ڕژێمی دڵخوازی مە نەبووە. وەختێکی دوکتور قاسملوو لەبیمێکی پێ دەگوت بۆ ئەوە بوو کە نەی دەویست میللەتی کورد شەڕی تووش بێ و مەزرای بسووتێ و شاری بسووتێ و ماڵی وێران بێ. دەنا ئەگەر ئەمن مەلا بووم مەزهەبی و موسوڵمان، خۆ دوکتور قاسملوو نە مەلا بوو، نە مەزهەبی بوو.

عەباس کاکەڵا: مامۆستا دێینە سەر کارێکی بەرنامەبۆدارێژراوی حیزب. هەر لەو سەروبەندە حیزب دەستی بەسەر بانکی میللیی ئێران لە مەهاباددا گرت و پارەیەکی زۆری لێ دەرکێشا. تکایە بفەرموو کەی ئەو کارە کرا، ئەو پارەیە چەند بوو، چی لێ هات و داخوا بۆ حیزب بوو بە پاڵپشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە بەساڵ سەروبەند بێ دەنا وەک زەمان بەبینیان زۆرە. ڕژیمی شای ٥٧ی ڕووخا، بانکی مەهابادی ٥٩ی لێ درا. داستانەکە چ بوو؟. ئێمە بزووتنەوەیەکی عەزیمان بەملەوە بوو. ئیمکاناتی ماڵی کەم بوو. ئێمە دەفکری ماڵدا بووین و ڕەفیقێکی خۆشمان کارمەندی بانک بوو. یانی ئەندامی حیزب بوو. خەبەری دا کە بەرەبەری حقووقدانی یەو پوولێکی زۆر ڕژاوەتە بانک، ئەمنیش کار دەکەم با حیزب بێ و پووڵەکەی ببەرێ. دیارە ئەمن ئەو وەختی لە سەفەری جنووب بووم. بۆ ئەوەش وەختەکەی بزانین کەی بووە ڕەنگە ڕۆژەکەیم وەبیر نەیەتەوە بەڵام مانگەکەی هاسانە. ئەمن کە دەڕۆیشتم بۆ جنووب ڕۆژی ٢٥ی گەلاوێژ لە بۆکانێ جێژنم کردو ڕۆیشتم. ڕۆژی ٣١ی خەرمانان بوو کە خەبەری شەهادەتی سەرگورد عەباسی هات. وا بزانم ئەمە دوای ئەو وەختیش بوو. کەوابێ کەوتبووە پاییزێ.

بەهەر حاڵ بەرنامەی بۆ ڕێک خرابوو. کاک سەید ڕەسووڵی بابی گەورەی لێ کرابووە مەسئوول. چووبوون خەڵکەکەیان خڕ کردبۆوە کە نەچنە دەرێ و بانکیان شکاندبوو. پووڵەکەیان هێنابووە دەرێ و دەماشێنێ یان هاویشتبوو. پووڵەکە وا بڵاو بۆوە کە ٨٠ میلیۆن تمەنە. وا دیار بوو ئەوەندەشی لێ بووە. بەڵام پووڵ هەتا درشتتر بێ، هەڵگرتنی هاسانترە. ئەو وەختی پووڵی ئێرانی گەورەکەی ١٠٠٠ تمەنی بوو، دوایە ٥٠٠ تمەنی و ٢٠٠ تمەنی و ١٠٠ تمەنی و ٥٠ تمەنی و پێنج وابێ هەتا ٥ تمەنیشی هەبوو. بۆیە پووڵە وردەکەیان نەهێنابوو،

بەهەر حاڵ ئەوەی هێنایان ڕەنگە یەک هەزارو دە هەزاریش فەرقی هەبێ، بەڵام ٦٩ میلیۆن تمەن بوو. یانی ئەوەندە نەبوو کە باس دەکرا. مەعلوومە خێری دایەوە. ٥٠ میلیۆنی لێ سەرمایە گوزاری کرا کە ٣ میلیۆن دۆلاری کرد. ئەوە بوو بە بناغەی سەرمایەگوزارییەکی باش کە دوایە زیاتری چووە سەرێ. بەڵێ کەڵکی زۆری لێ وەرگیرا.

عەباس کاردۆ: ئەو پووڵە پووڵی خەڵک بوو مامۆستا. ئێوە دوایە پەشیمان نەبوونەوە لەوەی هێناتانە دەرێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە قسەی ڕژێم بوو کە وای دەگوت. نەخێر ئەوە پووڵی خەڵک نەبوو. تەنانەت با وای دانێین بانکەکە بانکێکی شەخسییش بووە. ئەو بانکە موتەعەهیدە پووڵی خەڵکی بداتەوە. پاشان لە هەموو جێگایەک بانک بیمەی هەیەو بیمە دەیداتەوە. نەخێر ئەوەیان بۆ عەوامفریبی بڵاو کردەوە کە پووڵی خەڵکی بووە. هەر بەڕاستی پووڵی کەس نەفەوتا، پووڵی هەمووان درایەوە. چونکە بەپێی قانوون دەبێ بانک بیداتەوە. خۆ خەڵک ناچێ پووڵی خۆی لەبانکی دانێ‌و سبەینێ بانک بڵێ سووتا، یان دزرا ئەتۆ هیچ. بانک بۆیە بەهرەی لێوەردەگرێ کە بۆی پارێزێو پێوەی زیاد بکا. ئەوە قسەی لایەلا بوو.

عەباس کاردۆ: کۆنگرەی ١ی حیزبی دێموکرات مەیدانێکی تازەی نیشاندانی توانا‌و سیاسەتەکانی حیزب‌و ڕێبەرایەتییەکەی بوو. خوێندنەوەی ئێستات لەسەر ئەو کۆنگرەیە چییە؟ ئایا بەردی بناغەی دووەدەستەیی لەوێ دانرا؟ ئێوە پێش کۆنگرە لە شتێک بەناوی خەتی مامە غەنی ئاگادار بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئاسان نەبێ بڵێی بەردی بناغەی دووەدەستەیی لەوێ دانرا، چونکی دووەدەستەیی پێش ئەو وەختیش هەبوو. بۆم گێڕایەوە یەکەم جار حیزبی دێموکرات بوو کە سەرکردایەتی کاتیی دانا نەک پارتی دێموکراتە. دەی زۆر پێش ئەو وەختیش بوو کە کۆمیتەی ساخ کەرەوە دامەزرا. پێش ئەو وەختی بوو کە کۆمیتەی ئینقیلابی دامەزرا، تەنانەت ساڵەکانی ٣٨ و ٣٩ و ٤٠ و ئەوانە لە زیندانێ ملمانێیەکی زۆر سەیر بوو لە بەینی چەپ‌و ڕاستی ئێو حیزبی دێموکراتی کوردستاندا. ئەوە تەنیا نەخۆشیی حیزبی دێموکراتیش نیە. لە هەموو حیزبی دنیایەدا هەیە. بەڵام لە وڵاتانی پێشکەوتوودا ئەو ناکۆکییانە بەشێوەیەکی سالمتر دەچنە پێشێ یان چارەسەر دەکرێن. لەوڵاتانی دواکەوتوودا شتی ناخۆشی زۆر لێ دەکەوێتەوە. ئەو ناخۆشەکەش نەک هەر تەنیا تی حیزبی دێموکرات نیە، بەڵکوو تی حیزبە کوردییەکانیش نیەو تی حیزبە ئێرانییەکانیش نیەو تەنانەت تی حیزبە ناوچەییەکانیش نیە. مەسەلەن نازانم لە کۆنگرەی چەندی حیزبی سۆسیالیستی فەڕانسەدا بوو کە دوکتۆر قاسملوو لەوێ بوو. دەیگوت هێندەی نەمابوو ئەو حیزبە ببێتە سێ بەش، بەڵام دوایە دەستیەک گرتیان یا هەیئەتێک دانێین. ئەو هەیئەتە لیستێکی هاوبەش

بێتن کە لە هەموو گرووپەکانی تێدابێ و پێشنیاری بکەن بۆ کۆمیتەی ناوەندی. گوتی چوون ئەو لیستەیەیان هێنا، پێشنیاریان کرد و چەپڵەیەکیان بۆ لێدا و خەلاس بوو. یان کاک مستەفای شەڵماشی بۆی باس کردم کە لە هولەندێ ٣ حیزبی دێموکراتی هولەند هەن. لێکیش جوێ بوونەوە. دەیگوت هەرسێکیان نوێنەریان لە پارلمان هەیە و جاری وایە هاوکاریش دەکەن. یانی شتی ئاوا دەبێ.

ئەمن پێم وایە کۆنگرەی ٤ بەهەموو مانای کەلیمە سەرفەسڵێکی تازە بوو. کۆنگرەی یەکەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان ڕەنگە بێ ئەو وەختی هەر ناویان لێ نەنابێ کۆنگرە، نازانم. بەڵام ئەگەر ئەو ناوەشی لەسەر بووبێ، بە مانای ئەمڕۆ هەر کۆنگرە نەبووە. ئەو سەرۆک عەشیرەت و ئاغاو ئەو شێخ و ئەو خاوەن نفووزە کە وەختێ شانازییان پێوە ئەکەم ڕێزم بۆیان هەیە بەڵام خۆ حیزبی نەبوون. هەروا دانیشتوون و جەمعێک گرتوویانە حیزب دروست دەکەین. پێم وایە هەموویان ئەندامی ژ.ک کاقیش نەبوون. بەشی زۆریان ئەندامی ژ.ک کاف بوون، بەڵام بەشێکیان ئەندامی ژ.ک کافیش نەبوون. لە پاشان دەڕوا لە ٢٤ەوە هەتا ٤٣. یانی ١٩ ساڵ دەڕوا هیچی تێدا نیە. کە کۆنگرەی ٢ دەگیرێ دیارە لە کۆنگرەی ٣دا بە ناقیسی نەقد کراوە دەنا عەیب و نەقسی زۆر زیاتری پێوە دیارە. ئەوجار دەچینە کۆنگرەی ٣ کە ٦ ساڵ تێدەپەڕێ جا کۆنگرەیەکی دیکە دەگیرێ. ٥٢ بۆ ٥٨ کە تۆزێک ماوەکەی کەمتر بۆتەوە جا کۆنگرەی ٤ دەگیرێ، بەڵام کۆنگرەی ٣ چ بووە. دەقیقەن ٤٩ کەس بوون، لە وڵاتی عەرەبایەتی، دوو کەسمان هێنابوون لە وڵاتەوە وەک نوێنەر، بەڵام لەواقیعدا نوێنەر نەبوون. هەر بانگمان کردبوون کاکە ئەتۆ وەرە. ئەوە فەرقی هەیە دەگەڵ ئەوەی نوێنەر هەڵبژێری.

ئەوە یەکەمجار بوو حیزب کۆنگرەیەکی دەگرت بەپێی ئوسووڵ، مەبەست کۆنگرەی چوارە. ئەو کۆنگرەیە کۆمیتە ناوەندییەکی لەپشتە، بەرنامەو ئەساسنامەی ئامادە کردوە، ڕاپۆرتی ئامادە کردوە. کەسی هەیە بۆ بڕیارو بۆ پەیام بۆ هەموو شتێک. لەپاشان ئەگەر کۆمیتە ناوەندییەکەی دەیتە ١٥، ٢٠ کەس، ٣٠٠ کەس وەک نوێنەر هەڵبژێردراون. لە هەمووی گرنگتر لەنێو جەرگەی کوردستان و لەنێو شار دەگیرێ. لەنێو خەڵکی، هێندێک شتی بۆ تاریخ پیاو دەبێ یادیان بکاتەوە. ئەوانەی یەکەمجار ئەوەیان دەدیت شایەد دەرکیان نەدەکرد، یان ئەوەندە بچووکن کە ئەهەمییەتەکەی دەرک ناکەن. بەڵام بۆ من کە دەورانی جۆراوجۆرم دیبوون قەت لەبیر ناچێتەوە.

٣٠٠ کەس بۆ ماوەی حەفتەیەک میوانی کۆنگرە بوون. تەواوی ئەو ٣٠٠ کەسە میوانی مەهابادییان بوون. ئەگەر پێنج ٣٠٠ کەسیی دیکەش بان و پێنج حەفتەی دیکەش مابانەوە، هەر بەحورمەتەوە هەر بە خۆشەویستییەوە خزمەتیان دەکرا. لەپاشان کۆنگرەکە لە سینەما نوێنەی کاک عومەری قازی گیرا کە دوایە سووتێندرا. هەرکە بۆ پشوودان دەهاتینە دەرێ هەموو کووچەو کۆڵانەکان و تەنانەت خیابانی "شاپوور"یش

لە خەڵک جەمای دەهات. هەموو دەیانپرسی چ کراو کاری کۆنگرەی بەکوێ گەیشت. بە هەموو قورڵاییی و پانایی و درێژایی هەستت دەکرد کە ئەوە چارەنووسی کوردە لەوێدا بڕیاری لەسەر دەدرێ. خەڵکەکە بەو جۆرەو بەو چاوەی تەماشا دەکرد. کەوابێ هەر بۆخۆی ڕووداوێکی گەورەی تاریخی حیزبی دێمۆکرات بوو. لەپاشان ئەو بڕیارانەش کە دانی، بڕیاری جوان بوون. دوایە ئەو برادەرانە کە جودا بوونەوەو ناوی خۆیان نا "پەیڕەوانی کۆنگرەی چوارەم" هەر لائیلاهە کیان دەدی، "ئیللەڵلا" کیان نەدەدی. بەڵێ ئەو کۆنگرەیە بەحەق بڕیاری دابوو دەگەڵ ڕێبەرایەتیی شۆڕشی ئیسلامی بۆحەللی مەسەلەی کورد هاوکاری بکا. بەڵام لە هەمان‌حاڵدا گوترابوو ئەگەر کوردستان پەلامار بدرێ، دەسکەوتەکانی خەباتی کورد پەلامار بدرێن، حیزبی دێمۆکراتو گەلی کورد بە هەموو تواناوە دیفاع لە خۆیان دەکەن. کەوابوو کێ بوو کە ئەو عەهدەی شکاند؟ ئێمە یان جمهوریی ئیسلامی؟ ئەوە جمهوریی ئیسلامی بوو کە کوردو دەسکەوتەکانی کوردی پەلامار دا.

ئەگەر لەبیرتان بێ، لە هەڵبژاردنی سەرکۆماری‌دا لە هەوەڵەوە قەول وا بوو ئێمە بەشدار بین، بەڵام دوایە بەشدار نەبووین. کاک مەسعوودی ڕەجەوی ڕای گەیاندبوو کە ئەگەر بە سەرکۆمار هەڵبژێرێ، گەڵاڵەی ٢٦ ماددەیی حیزبمان بۆ ئوتۆنۆمییەتی گەلی کورد دەکاتە بناغەیەک بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد لە ئێراندا. بۆیە حیزب ئیعلانی کرد کە بەشداریش دەبین و دەنگیش بە مەسعوودی ڕەجەوی دەدەین. لەپاشان یەکێک لە دەلیلەکانی بەشدارنەبوونمان ئەوە بوو کە بەقەولی فارسی لە گەردوونیان بردە دەرێ. ئەوجار تەحریممان کرد. بەڵام بەو حاڵە پاش هەڵبژاردن حیزب یادداشتی بۆ بەنی‌سەدری سەرکۆمار ناردو گوتی ئێمە دەنگمان بە تۆ نەداوە، بەڵام ئێمە بەشێکین لە خەڵکی ئێران. ئیحتیرامسان بۆ زۆرایەتیی خەڵکی ئێران هەیە. ئەتۆ ئێستا سەرۆک کۆماری، ئێمە ئەوەی دەزانین، پێمانخۆشە پێت مەسائیلی کوردستانت دەگەڵ مەترەح بکەین. دەگەڵ سەرکۆمارێکی کە دەنگی موخالیفیشمان پێ نەداوە چونکی تێی‌دا بەشدار نەبووین دەستبەجێ ئامادەیشین بۆ هێنانە گۆڕێی مەسەلەی کوردو ڕاگۆڕینەوە لەو بارەیەوە. یانی هیچ شتێک نەما کە حیزبی دێمۆکرات نەیکا. کەوابێ ئەمن پێم وایە بۆخۆی ڕووداوێکی گەورەی تاریخییەو بڕیارەکانیشی زۆر واقیعبینانە بوون. ڕەنگە دوایە هێندێک شت ئەو جۆرەی کە بڕیار دراوە نەهاتبێتە دی، بڕیاری هەموو کۆنگرەیەک دەتوانێ دوایە ناکام بێ. دەتوانێ بەغەڵەت دەرچێ. ڕەنگە ئەگەر کۆنگرەی چوارەم شتی وای تێدا بووبێ، کۆنگرەی چارەسەرەشی تێدا بێ. مەسەلەن بڕیارێکمان داوەو جێبەجێ نەبووە. ئەوە لە ئەهەمییەتی کۆنگرەی چوارەم کەم ناکاتەوە.

هیوای کاوەی: مامۆستا ئەتۆ بۆخۆت چۆن چوویە کۆنگرە، بە هەڵبژاردن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بە هەڵبژاردن نەچووم بە بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی چووم. چونکی ئەو وەختی بەتایبەتی کە کۆنگرە گیرا ئەمن لە کاری تەشکیلاتییش هاتبوومە دەرێ، ئەمن لەبەشی ئینتشاراتو ئەوێ کارم دەکرد، هەڵبژاردنێک بۆ ئەو بەشەی نەکرا.

هەباس کاردۆ: یانی هەر ئەتۆ ئاوا چووی یان خەڵکی دیکەش بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چونکی بۆخۆم لە کۆمیتەی ناوەندی نەبووم لەبیرم نیە. بەڵام پێم وایە بێجگە لە ئێمە کەسی دیکەش هەبوون، ئێ وامان هەبوو لە کۆنگرەدا بەشدار بوو کە ئەندامی حیزبیش نەبوو. مەسەلەن مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی ئەندامی حیزب نەبوو بانگ کرابوو بۆ کۆنگرە. هەتا ئاخری بە هەموو حەقێکەوە بەشدار بوو غەیری خۆکاندیدکردن کە نەیدەتوانی خۆی کاندید بکا. یادی بەخێر جەنابی سارمەددینی سادقوەزیری بە هەموو مافێکەوە بەشدار بوو بەبێ ئەوەی ئەندامی حیزب بێ، دیارە ئەویش خۆی کاندید نەکرد، بەڵام وەکوو هەموو ئەندامانی کۆنگرە بەزیادیشەوە حورمەتی گیرا.

هەباس کاردۆ: کاک دوکتور شەرەفکەندی چۆن بەشدار بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو مووشاویری کۆمیتەی ناوەندی بوو.

هەباس کاردۆ: پێوەندیی شەخسیی خۆت دەگەڵ مامۆستا مەلا شێخ عیززەددین کە ئەو کات زۆر بەنفووز بوو چۆن بوو؟ داخوا ئاوڕاوت بە مەترسی لەسەر ڕێی حیزب حیساب دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێوەندیی من دەگەڵ مامۆستا مەلا شێخ عیززەددین زۆر کۆنە. یانی دەکرێ بڵێم پێوەندیی ڕووحیی من دەگەڵ مامۆستای دەگەڕێتەوە بۆ پێش ئەوەی ئەمن وەک ئینسانێکی کامڵ حیسابم لەسەر بکرێ. چونکی ئەمن زۆر منداڵ بووم کە ئێمە دەگەڵ بنەماڵەی مە تێکەڵاو بووە. لە دێ-یەکەی مە خوێندوویەتی و لەوێرا دەگەڵ بنەماڵەی مە تێکەڵاو بووە. دوایە منی ناسیوە بەتایبەتی برای هەرە گەورەمان زۆری دەخزمەتدا بووە. پاشانیش ساڵی ١٣٣٣ بوو کە بۆ یەکەمجار مامۆستام دیت. ئەو وەختی لە "قاراوا"ی بۆکانێ بوو، چووم لەوێ بخوێنم. لەوێ مامۆستا ئەوەندە لوتفی دەگەڵم هەبوو کە هەر وەک کوڕی ماڵێ حیسابی بۆ دەکردم. لەمێژ نەبوو ژنی هێنابوو، ئەگەر لەبیرم بێ هیچ منداڵیان نەبوو. خۆی و خێزانی و برایەکی و خوشکێکی هەبوون. جگە لە مامۆستا شێخ جەلال برایەکی دیکەیان هەیە بە ناوی سەید عەزیز. ئەو دەمی مامۆستا شێخ جەلال ببوو بە مەلا یان دەیخوێند نازانم چونکە زۆر درەنگ ئەوم لە نێزیکەوە ناسی، دواتر لە مەهاباد. سێ ساڵ ئەولا تا بەڵام لە ماوەی سێ ساڵدا فەقێیی بووم. لەوێش سەمیمییەتەکە هەر زۆر

بوو، بەجۆرێک کە ئایە هاتوچۆی ماڵێیم دەکرد. بەڕێزیان ماموستای دڵخوازی منیش بوون. یەکێک بوو لەو ماموستایانەی حورمەتم لێیان دەکرد. لەباری بیروباوەڕەوە، ئینسانێکی نیشتمانپەروەر بوو. پێشتر زەمانی کۆماری کوردستان ئەندامی حیزب بوو. بەڵام ئەوکات ئەندامی حیزب نەمابوو، بەو حاڵە دەگەڵ جەرەیانانی حیزبی و سیاسی دەهاتەوە مەحرەمی ڕاز بوو، پیاو هەموو شتێکی دەگەڵ باس دەکرد. ئەویش هەموو شتێکی دەگەڵ من باس دەکرد. لەباری خوێندەکەشەوە پیاوێکی عالم بوو. دەرسەکەی باش دەزانی کە ئەوە موهیممە. لەباری مەزهەبیشەوە مەلایەکی موتەعەسیب نەبوو. مەلایەکی ڕووناکبیر و ڕووناکبین و کراوە بوو. یانی لەو ماموستایانە بوو کە ئەمن زۆرم حەز پێیان دەکرد.

بۆیە لە ماوەی لێک‌دووریشماندا، تا ئەو وەختی کە ئەمنیش هەر لە ئێران بووم هەتا چووبامە مەهاباد هەمیشە هەر لە حوجرەکەی وی بووم مەگەر کارێکی دیکەم هەبایە. سەردانی ماڵەکەشیم هەر دەکرد و چاوپێکەوتنی دەشمان هەبوو. خولاسە زۆر سەمیمی بووین.

لەو دەورەی ئەخیریشدا کە بە نهێنی چوومەوە مەهاباد، پێم وایە هەر وەک باسم کرد حەوتووی لێ تێ‌پەڕیبوو زیارەتم کرد. لەو ماوەیەدا ئێمە پێمان خۆش بوو زیاتر هاوکاریی دەگەڵ ماموستا مەلا شێخ عیززەدین بکەین. بەڵام هێندێک سازمانی دیکە، بەتایبەت ئەوانەی دوایە بوون بە کۆمەڵە و پێش کەوتبوونە، ئەوانە زۆر دەوریان دابوو. زۆریان تەئسیر لەسەر کردبوو. هەم کۆمەڵیان پێ کردبوو کە وەک ڕێبەرێک خۆی بنوێنێ، هەم تەئسیریان لەسەر وی کردبوو کە بەجۆرێک لەجۆرەکان دژایەتیی حیزبی دێموکرات بکا. ئەوەی وەکوو حەقایقی تاریخی باس دەکەم. ئەمن لە ئەووەڵ دیداریدا کە دەگەڵیم کرد، زیمنی خوێندنی ئیرادەتم بەوانە، ئەوەم عەرز کرد کە ئەمن وەک مەسئوولی حیزبی لێرە جەمعێکین هاتووینەوە بۆ کاری حیزبی. لێرە بەولاوە بەرپرسە ئێمە وەک حیزب دەردەکەوین. داوات لێ دەکەم وەک کەسێکی کە لەمێژە دۆستی حیزبی دێموکراتی و لە جێی بابی منیش بووی ئەتۆ ئاوا ڕەفتارمان دەگەڵ بکە. ئەگەر عەیبمان هەبوو، عەیبەکانمان پێ بڵێ. بە خۆمانی بڵێ. بەڵام ئەگەر چاکەمان هەبوو بە خەڵکی بڵێ. گوتی عەیبەکانیشتان و حوسنەکانیشتان بە خەڵکی دەڵێم بە ئاشکرا. لەبیرم ناچێ ئەگەر عومری هەردووکمان باقی بێ و ئەو بیرەوەرییانە چاپ بن ڕەنگە بیانبینێ، بۆ یەکەمجار وەبەرچاوی کەوێ دەنا قەت وەڕووم نەهێنا.

جارێکی چووم بۆ سەردانی، کە چووم خەڵکی دیکەی لەکن بوون. ڕێزیان گرتم لە ژوورێکی دیکە دانیشتم هەتا میوانانەکانی دەڕۆن کە نەدەبوو ئەمن ببینن. دیوەکە وا بوو کە تەنیا حایلێکی پەنجەرەی هەبوو، یانی دەرگاکە شووشەیی بوو کە دەکرایەوە. نازانم چەند دانیشتم حەتمەن کەمتر لە نیو سەعات نەبوو. لەو نێو سەعاتەدا ئەمن ئەوە دانیشتووم ماموستا غەیبەتی حیزبی دێموکرات دەکا. بەداخەوە نموونەی دیکەشم هەیە کە ماموستا ئەوەی کردوە. بەڵام بەو حاڵە ئێمە حورمەتمان دەگرت. نەک هەر ئەمن، بەڵکە مەرحوومی

دوکتور قاسملوویش. هەتا وای لێهات جارێکی موساحەبەیەکی کرد. ئێستا ئیدی ئەوە حیزب ئاشکرا بووە، پادگان گیراوە مەهاباد دە دەستی خەلکدایە، بەتایبەتی بەکردەوە دە دەستی حیزبی دێموکراتدا بوو. ئیدی هیچ نەمێ حیزب دە مەهابادێدا دەستی باڵای هەبوو. جا مامۆستا موساحەبەیەکی کرد دەگەڵ "کتاب جمعە". دوێدا هیچی بۆ حیزبی دێموکرات نەهێشتبۆوە. زۆر خراپی باس کردبوو. کە خوێندمانەوە دوکتور قاسملوو گوتی دەچم قسەی دەگەڵ دەکەم. گوتم نا دوکتور ئەتۆ نازانی قسەی دەگەڵ بکەی. گوتی یانی چی؟ گوتم ئەتۆ دەچی بە دیپلۆماسی قسەی دەگەڵ دەکەی. مامۆستاش دیپلۆماسی نازانێ. ئەوە ئیدی غەیبەتێک نیە لێرە بیکاو لەوێ بیکا. ئەوە شتێکە لە سەرتاسەری ئێراندا بڵاو بۆتەوە. دەبێ مامۆستا ئەوەی وەرگرێتەوە. خولاسە قانیعم کرد کە ئەمن بچم چووم کنی، گوتم مامۆستا وەی گرەوە. حیزبی دێموکرات ئی ئەوەی نیە گاڵتەی دەگەڵ بکرێ. وەی دەگرێیەوە یان جوابت دەینەوە. ئەگەر جوابیشت دەینەوە دەزانین چۆنت جواب دەدەینەوە. هەڕەشەیەکی زۆر جیددیم لێ کرد. هەرچەند بۆ من ناخۆشیش بوو، گوتی وەڵڵا پەشیمانم لەوەی گوتوومە. شتی وا تیکرار نایێتەوە. گوتم ئەوە کراوە. گوتی سەعی دەکەم بەرەبەرە لە جێگای دیکە بە باشی باس بکەم ئەوە بشۆمەوە . گوتم نا ئەوە کراوە دەبێ ئەوەی وەرگرێیەوە. پاش فشارێکی زۆر کە زۆر تێک‌چوو، گوتم تەنیا ڕێگا ئەوەیە: یان بۆخۆت شتێک بنووسی‌و ئەمن چاوی لێ بکەم ئەگەر پێی ڕازی بووم چاپی دەکەین، یان ئەمن شتێک دەنووسم بۆت دێنم ئەگەر ئەتۆ ڕازی بووی‌و ئیمزا فەرمان لەسەری کرد بڵاوی دەکەینەوە. فەرمووی ئەتۆ بینووسە. وا دیار بوو ئەوەی بۆ ئاسانتر بوو. ئەمن هەستام چووم شتێکم نووسی لە زمان وییەوە کە بەخەتی خۆی بینووسێتەوە چاپی بکەین. بۆیەش بەخەتی خۆی بۆ ئەوەی سەنەدییەتی هەبێ. کە بۆم بردەوە مەلا سەعیدی لەکن بوو. مەلا سەعیدی کامەمی ڕووحی شاد بێ، خوێندییەوە گوتی فلان کەس ئەوەی بڵاو کەمەوە هیچم بۆ نامێنێتەوە، گوتم ئاخر ئەتۆش هیچت بۆ ئێمە نەهێشتۆتەوە. گوتی وەڵڵا ناتوانم. گوتم ئەمن مەجبوورت ناکەم، هاتووم عەرزت دەکەم ڕێک کەوین. ئەتۆ وەی بگرێیەوە بەقازانجتە، وەی ناگرێیەوە بەزەرەرتە. هەستام بەجێم هێشت چوومەوە ماڵێ، پێم وابێ پێشنیوەڕۆ بوو. ئەوە هەمەووی دوو ڕۆژی خایاند. ئێوارێ مەلا سەعید تەلەفونی کرد. گوتی لە ماڵێ دەبی؟ گوتم بەڵێ. گوتی دێمە ماڵێ. مەلا سەعید هات‌و پاش تاوێک دانیشتن گوتی کاکە ئەتۆ بۆ وا لەو پیاوەی دەکەی؟ گوتم چیم لێ کردوە؟ گوتی وەڵڵا بەلای کەمەوە ئەو ماوەیە ٣ کیلۆت گۆشت پێ داناوە. ئاخر لەلای خۆی مامۆستات بووە حەقی بەسەرتەوە هەیە. گوتم مامۆستامە پلیشمە بەڵام لە موقابیل حیزبدا بۆ ئەو شتانە بەداخەوە ناتوانم بێلایەن بم. فەرمووی باشە سەنگ‌و سووکییەکی دەگەڵ بکە. گوتم باشە ئەویش دەبێ بێتە پێش. سەرت نەیەشێنم سەرەنجام وای لێهات چووینەو ئەو مەتنەی کە ئەمن نووسیبووم دەستکاریمان کرد،

تۆزێک مرلایسمان کرد کە دیارە ئەوی هەر تێدا بوو کە ئەو قسانە خراپ بوون. ئەوی بەخەتی خۆی نووسیبوو ئێمە دە ڕۆژنامەی کوردستاندا بڵاومان کردەوە.

بەهەر حاڵ ئەمن بەو سەراحەتە عەرزی مامۆستام دەکرد. دەمگوت مامۆستا ئەو خەڵکەی ئاوا لە تۆ هاڵاونو تۆیان ئیحاتە کردوە، باوەڕیان پێت نیە. ئەمن وەک تۆ مەلام وەک تۆ موسوڵمانم. حیزبەکەشمان حیزبێکی کۆمۆنیستی نیە. کەوابێ ئێمە ئەتۆ بە شەخسییەتێکی نیشتمانپەروەری ئایینی دەناسین. بەڵام ئەوانە بە کۆنەپەرستت دەزانن. مەعلوومە ئەوانە کەسێکی ئیماندار بە کۆنەپەرست دەزانن، تەنیا دەیانەوێ کەڵکت لێوەرگرن. ئەتۆ دەگەڵ حیزبی دێمۆکرات هاوکاری بکەی باشترە. تەقریبەن قبووڵی دەکرد. بەڵام کە وەردەگەڕایەوە دەوروبەری دەدا و تێک دەچۆوە. چونکی پێم دەگوت ئێمە درۆت دەگەڵ ناکەین. ئێمە تۆ بە شەخسییەتێکی سیاسی، مەزهەبی دەناسین بەڵام بە ڕێبەری کوردستانت نازانین. ئەوانیش هاواریان دەکرد: شێخ عیززەددین ڕەهبەرە، بۆ کوردستان سەروەرە. ئەو قسانەیان بۆ دەکردو ئەویش دیارە پێی خۆش بوو. تەنانەت لەبیرمە لە شەڕی سنەدا کە هەیئەتێکمان چوو بۆ سنە، لە مەهابادێ وەڕێ کەوتین شەوێ چووینە سەقز میوانی ئیمام جومعەی سەقز بووین. ڕەحمەتی مامۆستا مەلا عەبدوڵڵای موحەممەدی کە ئەو دەمی نەبوو بەحاجی. کاک ئەحمەدی موفتیزادەش دەعوەت کرابوو بێ. ئەگەر وارید بووین چونکە دیار بوو سازمان درابوو، لاوەکان کۆ ببوونەوە دەیانگوت شێخ عیززەددین ڕەهبەرە، بۆ کوردستان سەروەرە. شەوێ دانیشتین و دەگەڵ موفتیزادەی هێندێک تەوافوقاتیان کرد. بەیانی کە ڕۆیشتین بە قودرەتی قادری شوعارەکە گۆڕابوو. ئەوجار ببوو بە: شێخ عیززەددین ڕەهبەرە، موفتیزادە سەروەرە. یانی شتەکە هەمووی دەسکردو سازکراو بوو. ئێمەش نەماندەتوانی درۆی دەگەڵ بکەین، چونکە بە مەسئوولییەتەوە قسەمان دەکرد. بەڵام سازمانەکانی دیکە کە بەتایبەتی هەموو چەپی مارکسیستی بوون – مەبەست ئەوە نیە ئەوی بەخراپ بزانم – بەڵام بەهەر حاڵ لە کۆمەڵی کوردەواریدا پەزیرشیان نەبوو، هەموو ئەوانە دەچوون دەیانگوت ئێمە ترشەری مامۆستا شێخ عیززەددینین. کە دیارە ئەویش وەکوو ڕێبەرێکی خۆشەویستی ئایینی دەناسراو قبووڵ دەکرا. بەڵام ئێمە دەچووین دەمانگوت حیزبی دێمۆکراتین. پێویست نەبوو ئێمە ئەوی بکەین. ئەوان نە لەباری سازمانییەوە ئەو مەقبوولییەتەیان هەبوو، نە وەکوو شەخسییەت کەسێکی ناسراوی وەک دوکتور قاسملوویان هەبوو. بۆیە لە دەوری مامۆستای بوونو ئەویان وێڕای خۆیان دابوو. بە قەولی برادەرێکی کە لە کوردستانی عێراق بوو – ناوی نابەم – لە ژێر عەباکەی مامۆستادا خۆیان شاردبۆوە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەگەر ئێوە زووتر لەوان مامۆستاتان گرتبایەوەو قسەتان دەگەڵ کردبایە، پێت وا نیە دەتانتوانی تەئسیری تێبکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن عەرزم کردی خەڵکی دیکە وەپێش ئێمە کەوتبوون. چونکی ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە ئێمە لە زۆربەی شارەکانی کوردستان حەلەقاتی تەشکیلاتیمان هەبوو، بەڵام تەشکیلاتمان نەبوو، بەتایبەتی هەلومەرجەکەشمان نەدەناسی. نەماندەزانی چ گۆڕانێک پێک‌هاتوە. لەحاڵێک‌دا کوردستانی ئێـران وایان لێ‌هاتبوو خەڵک بە ئاشکرایی فەعالییەتیان دەکرد. بۆیە ئەوانە وەپێش مە کەوتبوون. یانی پێشتر ماموٚستایان گرتبوو.

هیاس کارلۆز: بەگشتی دەوری ماموٚستا شێخ عیزەدین لەو سەردەمدا چۆن هەڵدەسەنگێنی؟ پێت وا نیە نەی‌توانی ڕیسالەتی خۆی بەباشی بەڕێوە بەرێ؟ ئێستا چۆنی قەزاوەت لەسەر دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دە ئیخلاسی ماموٚستا مەلا شێخ عیزەدین‌دا هیچ شکم نیە. هیچ وەختێک شکم دە ئیخلاسی ویدا نەکردوە، بەڵام وەکوو گوتم ئاوا ئیحاتە کرابوو. بەتایبەتی ئەو عیرانەیان بۆ بەکار دێنا و ئەویش پێی خۆش بوو، ماموٚستا مەلا شێخ عیزەدین لەو وەختی‌دا خراپی عەمەل کرد. ئەگەر ماموٚستا مەسئولانەتر و سیاسی‌یانەتر ڕەفتاری کردبایە شتێکی زۆر نەدەگۆڕا، چونکی جمهوریی ئیسلامی بڕیاری خۆی دابوو. ئەوە مەعلومە. بەڵام وەزعی کوردستان دەی‌توانی چاکتر بێ، بەتایبەت فەزای نێو هێزە سیاسی‌یەکانی کوردستان دەی‌توانی چاک بکرێ. ئەمن پێم‌وایە ماموٚستا مەلا شێخ عیزەدین لە چەند ساڵی ئەو دوایی‌یەدا باشتری ڕەفتار کردوە. ئەگەر لە سەرەتاوە یانی لە ساڵی ٥٧ وە هەتا ساڵەکانی ٦٤ و ٦٥ کە هێزە سیاسی‌یەکان لە نێوخۆی وڵاتدا بوون ئاوای عەمەل کردبایە خزمەتی پتری لە دەست دەهات. یانی لەسەریەک ئەگەر ئەمن قەزاوەت بکەم، ئەوەی پێی دەڵێن عەمەلکرد، عەمەلکردی ماموٚستا شێخ عیزەدین لەو ٦، ٧ ساڵەی‌دا کە باسم‌کرد زیاتر نمرەی مەنفیی دەدرێتێ هەتا موسبەت. دەگەڵ ئەوەش هیچ وەختێکی نە پێشتر و نە ئێستا شکم لە دڵسۆزیی ویدا نەبووە. بەڵام ئەویش وەک هەموو کەس دەی‌توانی هەڵەو قسووری هەبێ.

هیاس کارلۆز: ئێستا پێوەندیت دەگەڵی هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ وەختێک نیە بچمە دەرەوە یەکێک لە ئەووڵێن کەسانێک نەبێ کە تەلەفونیان بۆ دەکەم. پێم‌وایە یەکجاریش هەڵکەوتوە کە تەنیا بۆ ٣ ڕۆژان چوومە ستۆکهۆڵم و سەرم نەداوە، دەنا هەموو جارەکان کە چوومەتە سوێد سەرم داوە. چەند جاریش هەر لێرەڕا تەلەفونم بۆ کردوە و ئەحواڵم پرسیوە. ئەمن ئێستاش خۆم بەمەرخەلیسی قوتابی‌و بە کوڕی ماموٚستا دەزانم. لەباری ئێکۆنۆشانەوە یەکێک خۆشی دەوێ، یەکێک ناخۆشی دەوێ بەجێی خۆی. بەڵام ئەمن خۆشم دەوێ.

عەباس کاروێژ: سەرەتاکانی دوای شۆڕش، هاوکات حیزب تووشی چەند کێشەی جۆراوجۆر بوو: لە لایەک دەوڵەتی ملنەدانی بۆ داخوازەکانی کورد، لەلایەک حیزبی تودەو دەستتێوەردانەکانی لە کاری ناوخۆیی حیزبی دێموکرات دا، لەلایەک کۆمەڵەو دروشمە توندەکانی، لە لایەک موفتیزادەو مەترسیی بەهێزبوونی، هەروەها سوپای ڕزگاریەو زۆر شتی دیکەش. ئایا پێتان وا بوو دەتوانن لەو هەموو مەترسییە دەرباز بن؟ ئەگەر لەو بارەیەوە باسێکمان بۆ بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە لە ڕوانگەی حیزبی دێموکراتەوە یەک موشکیلی ئەساسی هەبوو، ئەویش موشکیلی ئەو ڕێژیمە بوو کە وەک باسم کرد هەر پێش هاتنەسەرکاریشی حیزب پێی وا بوو خەبات دەگەڵ کردنی سازان دەگەڵی زەحمەتن. حیزب لەو کاتەدا دەبوو ئەوپەڕی هەوڵی خۆی دابا کە خەڵکی کوردستان تووشی شەڕو کێشە نەبن. ئەوی دیکە ئێمە بە موشکیلمان نەدەزانی کە سازمانی جۆراوجۆر هەن. ئەوەتا ئەمن ئەو حیزبەی دەناسم هەمیشە باوەڕی بەوە هەبووە کە کوردستان دەیارانی هیچ حیزبێکدا نیە. هەموو حیزبێکی سیاسی هەقی خۆیەتی بیروباوەڕی خۆی فۆرمووڵە بکاو ئامانجی خۆی دیاری بکاو تێکۆشانی سیاسیی خۆی بکا. تەنیا شت کە دەبێ هەمووومان پەیڕەویی لێ بکەینو بیپارێزین مەسڵەحەتی نیشتمانییەو ئەوەش وەک موشتەرەکانی هەموومان دەبێ سەیر بکرێ. دەنا با حیزبێک جیاواز بێ، یان ئەخێر موخالیفی حیزبی دێموکرات بێ، ئەوە موشکیل نیە.

دیارە لەسەر هێندێک لەو گرووپانە کە هەبوون بە بێ ئەوەی ناو بەرم ڕەنگە بیروباوەڕی جۆراوجۆر هەبێو جاروبار دەشتەی بیروباوەڕێکی مەنفی کە لەسەریان هەبوو دروست بووە. مەسەلەن گرووپ هەبوون کە وەختی شەڕی ئێرانو عێراق گوێیان دەفرۆشتن. دەچوون خەڵکیان دەکوشت، یان با بڵێین پاسداریان دەکوشت، هەر دووک گوێیان لێ دەکردنەوە دەیانداو بە دەوڵەتی عێراق بە نیشانەی ئەوەی ئەوەندە پاسداریان کوشتوەو نیەی نازانم چییان وەردەگرت. دەگوترا خەڵکی بێتاوانیشیان دەکوشت بۆ ئەوەی ژمارەی گوێیەکان زیاتر بێ. ئەوانە ناچنە ڕیزی هێزە نیشتمانییەکانەوە. دەنا ئەوانی دیکە حیزبی دێموکراتی کوردستان بە موشکیلی نەزانیون.

ئەوەی کە مەربووت بوو بە هێندێک دەخالەتی حیزبی توودە، بەڵێ موشکیلساز بوو. بەڵام وا تێدەگەم یانی لەبیرم نیە حیزبی دێموکرات پێی تەنگاو بووبێ. چونکە ڕەنگە کەس نەتوانێ لایەنگرانی حیزبی توودەش گومانیان دەوەدا نەبووبێ کە زۆربەی خەڵکی کوردستان لە نێوان حیزبی دێموکرات لەلایەکەو هەموو لایەنەکانی دیکەدا حیزبی دێموکراتیان دەویست. ئەوەش هەروا بە گۆترە نیە. باشترین میعیار بۆ دیاری کردنی ڕادەی خۆشەویستی حیزبێک، هەڵبژاردنە. حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هەڵبژاردنی دەورەی یەکەمی مەجلیسدا لە هەموو ئەو جێگایانە کە کاندیدێک هەڵبژێرا بۆ کوردستان کاندیدەکانی سەر کەوتن. لەو

جێگاکانیش کە کەوتنە دەوری دووهەم، کاندیدەکانی حیزب کەوتنە دەوری دووهەم. کەوابوو هەر چەند حیزبی دێمۆکرات بە دەخالەتەکانی حیزبی تودە ناڕەحەت بوو بەڵام بە مەترسی‌یەکی وای نەدەزانی، بەتایبەتی حیزبی تودە لە کوردستان هەر زۆر کەمنفووز بوو. مەسەلەن ئەگەر تەماشای کاندیدەکان بکەین، لە بۆکان کاندیدی حیزبی تودە مەرحوومی حەسەنی قزڵجی بوو، کاندیدی ئێمەش مەرحوومی کاک ئەبووبەکری هیدایەتی بوو. دەگەڵ هەموو شانازیم بە کاک ئەبووبەکری هیدایەتی‌یەوە، پێم وا نیە کەس گومانی دەبێدا هەبێ کە ئەگەر ئەو دووانە کاندیدی خۆیان بانایە کاک حەسەنی قزڵجی بە ڕادەیەکی یەکجار زۆر وەپێشی دەکەوت و هەڵدەبژێرا. کەچی ئەو پیاوە گەورەیە چونکی کاندیدی حیزبی تودە بوو، پێم وایە شتێک پتر لە سەت دەنگی هێنایەوە. لە مەهاباد عەلیی گەلاوێژ بوو، ئێمەش کاک غەنیی بلووریان بوو. دووبارە دەگەڵ ڕێزم بۆ هەموویان پێموایە هیچ ئینسانێک تەنانەت ئەگەر دوژمنی بابەگوشتەی عەلیی گەلاوێژیش بێ فکر ناکاتەوە کە کاک غەنیی بلووریان لەسەرووتر بوو لە کاک عەلی. بەڵام چونکی ئەو کاندیدای حیزبی تودە بوو و کاک غەنی کاندیدای حیزبی دێمۆکرات بوو، کاک غەنی بە ڕێژەی ٨٢٪ی دەنگەکانی خەڵکی مەهاباد بۆ مەجلیس هەڵبژێرا. لەبیرم نیە بەڵام پێم وایە کاک عەلی دەوری ٤٠٠ دەنگێکی هێنابوو، ئەویش دڵنیام بەشی هەرە زۆری ئەو دەنگانەش کە هێنابووی بۆ شەخسییەتی خۆی بوون نەک بۆ حیزبی تودە.

کەوابێ ئەوانە موشکیل نەبوون، بەڵام بەهەر حاڵ خەبات یانی بەرەبەرەکانی دەگەڵ هەموو گیروگرفتێک. وەکوو دەڵێن ڕێگای خەبات بە گوڵ و ڕەیحانە دانەچێنراوە. دڕک و داڵی هەیە. کەند و کۆسپی لەپێشە، ئەوانە زۆر ئاسایین.

کۆمەڵە

عەباس کاردۆ: مامۆستا لێرەوە دەچمە سەر باسێکی تایبەتیو پڕکێشە کە هیوادارم وەڵامی پرسیارەکانم وەرگرتبێتەوە. سازبوونەوە دوای دەرکەوتنی خەباتی "کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان" بۆ حیزبی دێموکرات کێشەساز بوو. هەر بۆیە داوا دەکەم با بەشێکی تایبەتیی بۆ بکەینەوە:

* وەک بزانی کۆمەڵە کەی دروست بوو؟ حیزبی دێموکرات چۆن لە بوونی ڕێکخراوێکی ئاوا ئاگادار بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە وەڵامی ئەو قسەیە زۆر ئاسان نیە. لە وەختێکدا کە خەباتی خەڵکی ئێران و کوردستان لە دژی ڕژیمی پەهلەوی بەرقەرار بوو، ڕێکخراوێک بە ناوی کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان لە مەیدانی تێکۆشاندا نەبوو. چەند سازمان هەبوون کە زۆربەشیان ناوی فارسی‌یان لەسەر بوو، مەسەلەن "جمعیت راه رهایی زحمتکشان". لە مەریوان شتێک هەبوو بەناوی جوتیاران. لە سنە ئێستا حوزووری زیهنم نیە ناوێکی دیکە هەبوو. بەڵام لە بەهاری ٥٨دا، وابزانم مانگی بانەمەڕ بوو، مەوجوودییەتی "کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران" ئیعلان کرا. دەنا پێشتر ئەو ناوە هەر وجوودی نەبوو. ئیدی کە ئەوە دروست بوو، ئەو ناوانەی دیکە سڕانەوە. یانی لە واقیعدا ئەگەر بڵێین ناوەکانی دیکە سەرپۆشێک بوون، ئەو سەرپۆشە هەڵگیراو هەموویان لە "کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستان"دا خۆیان دیتەوە. بەڵام لە عەینی کاتدا کۆمەڵە بۆخۆی دەڵێ کە ئێمە لە ساڵی ١٣٤٨دا، نەک ٥٨دا یانی ١٠ ساڵ پێشتر دامەزراوین. ئەمن تەکزیبی ناکەم، بەڵام حەقم هەیە بڵێم ئەمن کە دە سیاسەتیشدا بووم ئەوە نەبووم بڵێی دەگوێی گادا نوستبێ. ئەو ناوەم هەتا ساڵی ٥٨ وەبەر گوێ نەکەوتوە، وەبەر چاوم نەهاتوە، نەمخوێندۆتەوەو لەکەسم نەبیستوە.

لەبیرمە پێش ٤٨ی کۆمەڵەیەک دروست بوو بە ناوی کۆمەڵەی ڕزگاری. دیارە ئەمن بە تەسادوف بەسەریدا کەوتم چونکی گوترابوو کە دەبێ ئەمن نەزانم. ئەو کۆمەڵەیە کاک سەلاحی موهتەدی و شەهید موحەممەدی ئیلخانیزادە برای ئەو کاک عومەری ئیلخانیزادەیەو نازانم کێی دیکەش دایانمەزراندبوو. ئەوەی ئەمن لێم دیتن شتێکی یەک‌لاپەڕەیی یان یەک‌لاپەڕ نیوی بوو کە هێندێک ئامانجی تێدا بوون. دیارە

ئامانجەکان ئامانجی گەورە بوون وەک کوردستانی گەورەو پێکهێنانی کوردستانی ئازادو لەو شتانە. بەداخەوە شتەکەم نەماوە. لە دوایە پاش ماوەیەکی ئەوەش پەکەنگ بۆوە. سێ ساڵ، چوار ساڵ پێش ئێستا بوو. جارێکیان ئێمە چووبووینە سەردانی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشان، وامان کرد کاک سەلاحیش لەوێ بێ. دیدارەکە زیاتر دۆستانە بوو پێمان خۆش بوو ئەویش لەوێ بێ کە یەکتری ببینین، لەوێ باسەکە هاتە پێش، کاک سەلاح گوتی دوژمنایەتیمان کرا، نەیانهێشت ئەو کۆمەڵەی ڕزگاری‌یە پێک بێنین. گوتم ئەو دوژمنایەتی‌یە خەیاڵی‌یەی بۆ مەتاشی. کێ ناوی ئێوەی بیست؟ کام ڕۆژنامەتان کام ڕادیۆتان کام بەیانتان کام تەشکیلاتتان؟

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەو کۆمەڵەی ڕزگاری‌یەیان لە باشووری کوردستان دامەزراندبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەودەم کاک سەلاح و کاک موحەممەد لێرە بوون، گرووپیان هەبوو. حەتتا ئەمن بۆخۆم ماوەیەک هاوکاریی حیزبیم دەگەڵیان هەبوو لە داخڵدا. هەر موستەقیم دەگەڵ وان هاوکاریی حیزبیم هەبوو، کاک سەلاح ناوی مستەفا بوو. کاک موحەممەدیش ناوی کاوە بوو. ئەوجە هەژار دە پەرموموکریاندا یادیان دەکاتەوە:

کاوە بۆ کوردێکی شێکۆ بێ‌چەرمە　　خوێنی لاوان کە لەبیر کا شەرمە
مەجید گردەڵ کە بەرەو باو بۆوە　　گشتە پان پێچی درەو خاو بۆوە

ئەوە دوای ئەوەی بوو کە چوونەوە.

مەبەستی لە مەجید گردەڵ کاک سەلاحە. ئاخر کاک سەلاح پیاوێکی کورتە باڵاو چووکەڵەیە. قسەی خۆش هەر خۆشە. با لێرەدا قسەیەکی خۆشیش بگێڕمەوە کە کاک سەلاح لە بابی گێڕایەوە. ئەو وەختی کە کاک سەلاح لە عێراق بووە، شەوێکیان لەسێوە شەوێدا دایکی وەخەبەر دێ‌و دەست دەکا بە گریانێ. حاجی ڕەحمانئاغا، بابی کاک سەلاح -ڕووحی شاد بێ- وەخەبەر دێ دەڵێ ئەوە بۆ دەگری چ باسە؟ ئەویش دەڵێ وەڵڵا خەونم بە سەلاحەوە دیوە. بابیشی دەڵێ خەون هیچ نیە، بخەوە. دەڵێ ناوەڵڵا حەتمەن شتێکی بەسەر هاتوە. دەڵێ کچێ خەون هیچ نیە گوێی مەدەیە. خولاسە دەست هەڵناگرێ هەتا لێی دەپرسێ خەونەکەت چی بوو؟ ئەویش دەڵێ دەخەونێدا سەلاح نوستبوو، لێفەیەکی بەخۆیدا دابوو. ئەگەر بەسەرێدا دەدا لاقی وەدیار دەکەوتن، ئەگەر بەلاقیدا دەدا، سەری وەدیار دەکەوت. حاجی ڕەحمانئاغا دەڵێ دەیزانە خەونەکەت هیچ نیە. ئاخر چ لێفەیەک هەیە بە کوڕی تۆ ڕانەگا؟ هەرچی لێفەی دنیایە هەیە لەسەرو لاقی سەلاحی زیادە.

هەروەک گوتم ئەمن شتێکم لەو بارەیەوە لە کۆمەڵەی نەدیوە هەتا ساڵی ٥٨ کە ئیعلانی مەوجوودییەتی کرد، بەدوای وەیدا بوو کە ئەو وردە سازمانانەی ئیکیان کۆ کردەوەو سازمانێکی واحید هاتە مەیدانی خەبات.

هەیاس کارێز: کاک برایمی عەلیزادەش باسی ئەوەی دەکا کە پێشتر شتێیان هەبووە بەڵام بە ناوی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشان نەبووە. دوایە هاتوون و ئەو ناوەیان لێ ناوە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جا ئیدی ئەوان بۆخۆیان دەی گێڕنەوە بۆ ساڵی ٤٨ بەڵام مەگەر مەجمەعێکی چووکەڵەی خۆیان بووبێ. دەنا ئەوەی پێی دەڵێین خەڵکی کوردستان یان سازمانە سیاسی‌یەکان کەس لێی خەبەردار نیە.

* ڕوانگە سەرەتایی‌یەکانی کۆمەڵە چی بوون؟ کۆمەڵە چۆن خۆی بە خەڵکی کوردستان ناساند؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن بە دوو دەلیل زۆر ڕۆ ناچوومە نێو ڕوانگە سەرەتایی‌یەکانی. یەکیان ئەوەیە ئێمە دەگەڵ موشکیلاتێکی زۆری سیاسی، تەشکیلاتی، تەبلیغاتی‌و لەهەمووان خراپتر نیزامی بەرەوڕوو بووین و بەکاری خۆمان ڕاگەیشتووین. دووهەمیش ئەمن حیزبی سیاسیی خۆمم هەبووەو زۆریش عەلاقەم بەو مەسەلانە کە بۆ ئەوان مەترەح بوون وەک مەسایلی کۆمۆنیستی نەبووە. ناتوانم بڵێم ئەمن مەبنا فەلسەفی‌و فکری‌یەکانی ئەوان بە درێژی دەناسم ناشموێ ئیددیعای بێ‌جێش بکەم. بەڵام بە هەرحاڵ ئەوان خۆیان بە ڕێکخراوێکی مارکسیستی‌و کۆمۆنیستی دەزانی. هەر چەند ناوی سازمانەکەیان کۆمۆنیست نەبوو، بەڵام کە قسەیان دەکرد یان دەیاننووسی هەمیشە خۆیان وەک کۆمۆنیستەکانی کوردستان دەناساند. یانی بناغە فکری‌یەکانیان ئەوە بوون. بە هەرحاڵ ئەوەش دەزانین کە دواتر جامعەی کوردستانیشیان تەقسیم کرد بە تەبەقەی کرێکارو تەبەقەی سەرمایەدار. ئەوان نوێنەری تەبەقەی کارگەر بوون‌و حیزبی دێمۆکراتیش نوێنەری بورژوازی بوو. بەڵام ئەگەر بڵێم مەبنا فکری‌یەکانی ئەوانم خوێندۆتەوە، بەداخەوە هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ نەمخوێندۆتەوە.

* هەر وەک دەزانین کۆمەڵە لایەنێکی سەرەکی لە بەشدارانی "هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد" بۆ وتووێژ دەگەڵ کۆماری ئیسلامی بوو. هەڵوێست و نەخشی کۆمەڵە لەو پێکهاتەیەدا چۆن بوو.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بە هەرحاڵ کۆمەڵە لایەنێک بوو کە لە باری وەزنەوە دەبێ بە لایەنی دووهەم حیسابی بکەین. ئەگەر دیققەتمان کردبێ هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد لەچوار لایەن پێک‌هاتبوو: مامۆستا مەلا

شێخ عیزەدین وەکوو شەخسییەتە حیزبی دێمۆکرات، کۆمەڵە و لقی کوردستانی چریکە فیداییەکانیش وەک حیزب و ڕێکخراو. مامۆستا کە ئەو نەخشەی درابوویە، فەقەت شتێکی سیمبولیک بوو. وەکوو شەخسییەتێک و زیاتریش لەبەر ئەوە کە دەگەڵ حکوومەتێکی دینی تەرەف بووین. زمانی دین پێویستە بوو بیزانین کە ئەویش ڕێبەرێکی ئایینی بوو. زۆر جاریش کە کێشەمان دەبوو مامۆستا باسی سۆسیالیزمی دەکرد، دوکتور قاسملوو بە شۆخی پێی دەگوت مامۆستا باسی سۆسیالیزم و کۆمۆنیزم بۆ من هەڵگرە. ئەمن دەرسی ئابووریی سیاسیم خوێندوە. مامۆستا بووم لە دانیشگا دەرسەکەیم گوتۆتەوە. ئەتۆ دەگەڵ ئەوانە بە زمانێکی دیکە قسان بکە. جا بەڕەحمەت بێ مەلا سەعید پیارێکی قسەخۆش بوو. دەی گوت مامۆستا دوکتور مەبەستی ئەوەیە پێت بڵێ ئەتۆ باسی قیامەتێ بکە دنیایەکە بۆ من بەجێ بێڵە. لەپاشان ئەزرە دەگەیشتە حیزبی دێمۆکرات کە لەباری وەزن و توانا و هەموو شتێکەوە حیزبی یەکەم بوو. بۆیەش وتەبێژی ئەو هەیئەتە بوو. لەڕاستیدا لەسەر ئەوە تەوافوق کرابوو کە وەختێک دەگەڵ هەیئەتی دەوڵەت دادەنیشین مامۆستا قسە تەشریفاتییەکان دەکا. وەک بەخێرهاتن و بەیەکترناساندن و ئەوە. لەپاشان نوێنەری حیزبی دێمۆکرات هەر کەسە، ئەو قسەکان دەکا. ئەوانی دیکەش ئەگەر قسەیەکیان هەبێ، دەبێ بێ‌دووسن بۆ نوێنەری حیزب کە ئەو معقتلبە هەیە. جا ئەویش یان دەڵێ بۆخۆت مەترەحی بکە، یان لەجیاتی وی باسی دەکا، یان ئەگەر پێی مەسڵەحەت نەبوو دەتوانێ بڵێ با لێی گەڕێین.

کۆمەڵە لەباری تەرتیبەوە سێهەم بوو بەڵام لەباری توانا و مەوقیعییەتەوە وەزنی دووهەم بوو. بەداخەوە دەبێ بڵێین ئەو هەیئەتی نوێنەرایەتییە لەڕاستیدا قەت نەکەوتە سەر کارەکەی خۆی. دەبێگای دیکەدا زۆر باس کراوە، خۆ دەوڵەت ئەوەندە جیددی نەبوو کە وتووێژێکی ڕاستەوخۆ دەگەڵ ئەو هەیئەتە بکا هەتا بزانین چۆنە. زۆر جار ئەوە گوتراوە کە ئێمە تەنیا یەک‌جار دەگەڵ هەیئەتی دەوڵەت کۆ بووینەوە. ئەویش لەسەر هەڵبەکی تێکنیکی کە مامۆستا مەلا شێخ عیزەدین کردی، بیانوو کەوتە دەستی ئەوانە کە بە ناوی هەیئەتی دەوڵەت هاتبوون بەتایبەتی هاشمی سەباغیان کە بڵێ ئێمە دانانیشین. ئەوان حەساسییەتیان بەناوی کۆمەڵەو چریک نیشان دەدا، کە دیارە بەشێکی زۆری بۆ تێکدان بوو. دەیان‌گوت ئێمە دەگەڵ ئەوانە دانانیشین. ئەوانە زیدی ئیسلامین و ئەو شتانەو ئێمە دەگەڵیان دانانیشین. ئێمەش تەوافوقمان کرد کە بابە خۆ ئەوانە دەزانن هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد لەو چوار گرووپە پێک هاتوە. بەڵام دەیانەوێ ناوەکە نەبێ. با ئێمە ئەوە ڕەعایەت بکەین. کە دادەنیشین حادەتەن لە هەموو دانیشتنێکی ئاوادا ئەندامانی هەیئەتەکان دەناسێندرێن- ئێمەش لەجیاتی ئەوەی بڵێین ئەوە چریکە دەڵێین فلان کەسە. یان لەجیاتی ناوبردنی حیزبی دێمۆکرات ناوی کەسەکە دەبەین. هەیئەتی نوێنەرایەتی گەلی کورد مەسەلەن ئەو ٥ کەسەیە، یان ئەو ١٠ کەسەیە. کە دانیشتین لە حەوتوە هەیئەتی دەوڵەت کە ٣ کەس بوون، هاشمی سەباغیان موعەرریفی کردن کە بۆخۆی و

داریووشی فرووهەرو عیززەتوڵڵای سەحابی بوون. ئۆرێ ماموستای هات کە ڕەئیسی بوو دەبوو ئەوشتانە ئەو بیانگا. هەموڵی خۆی نابساند وەک شێخ عیززەدینی حوسێنی. دوایە گوتی ئەوە دوکتۆر قاسملوو و عەبدوڵڵا حەسەنزادەو کەریمی حیسامی لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە، ئەوجار فلانو فلانو فلان لەلایەن کۆمەڵەو هەروەها تی چریکەکان. ئەوەندە کافی بوو کە هاشمی سەباغیان بڵێ ئێمە دەگەڵ ئەوانە دانانیشین‌و ئیدی کۆبوونەوە تێک‌چوو کە ئەوە ئێستاش جارێکی دیکە کۆ دەبێتەوە.

بەڵام لە شتێکی دیکەدا هەم کۆمەڵەیی‌یەکان – ئەوان زیاتر – هەم ئەوانی دیکە هێندێک کاریان دەکردن کە سیاسی نەبوون. مەسەلەن ئەو هەیئەتە هاتبوو بۆ مەهاباد، لە حاڵێک‌دا هەیئەت لە مەهاباد بوو ئەوان بەیاننامەیان دەرکردبوو کە ئێمە بۆ ئیفشاگەری موزاکەرە دەکەین. دیارە ئەوە یەکەمجارو ئاخرجاریشیان نەبوو. جارێک سەرحوومی دوکتۆر قاسملووی پێشی گوتن کە بابە موزاکەرە سەرفی ئەوەو لەوێ دروستە یان هەڵەیە، پێی دەگەی یان نا، بۆ گەیشتن بە نەتیجەیە. ئیفشاگەری موزاکەرە بۆ چیە؟ باشە وەختێک ئەتۆ موزاکەرە دەکەی نابێ کارێکی وا بکەی پێش ئەوەی مەتالیبت تەرح بکەی، وەزعەکە ئاڵۆز بکەی‌و جەلەسە تێک بچێ. بەهەرحاڵ لە کۆبوونەوەیەک‌دا کە ئەمن حوزوورم نەبوو، بەڵگەیان لەپێش دوکتۆر قاسملووی دانابوو. گوتبوویان ئەوەتانێ ئەوانە موزاکەرە دەکەن بۆ ئیفشاگەری. کەوابێ ئەوان نایانەوێ ڕێک کەوین، دەیانەوێ تێکی دەن. ئەوە قسەی هەیئەتی دەوڵەت بوو. ئەمن پێم وایە ئەگەر ئەوان ئینسافی بدەن، نە ئەوان ئەوەهەوڵیان لەسەر جمهووری ئیسلامی هەیەو نە ئەمن هەمە. ئەمن قەت بوختانی وا بە جمهووری ئیسلامی ناکەم کە ڕۆژێک لە ڕۆژان نیازپاک بووە، حەتتەن ئەوان پتر لە منیش پێیان وایە. بەڵام ئیدی ئەوە سیاسەت نیە. لە سیاسەتدا هەموو ئەو شتانەی دەدڵتدان بۆ گوتنێ نابێ. یان دەگەڵ تەرەف دانانیشم یان ئەگەر دانیشتم ئیدی بۆیە دانانیشم کە پێی بڵێم ئەتۆ کۆنەپەرستی‌و ئەتۆ فلانو فیساری. ئەوە بە باوەڕی من کارێکی باش نەبوو.

* سەرەتای چالاکی‌یەکانی کۆمەڵە لە کوردستان بە هێرشی تەبلیغاتی بۆ سەر حیزبی دێموکرات دەستی پێ کرد. هۆ، یان هۆیەکانی ئەو هێرشە تەبلیغاتی‌یە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم ئەو تاریخەی پێشێ کە کۆمەڵە باسی دەکا چی بووە. لەو ماوەیەش‌دا کە ئەعمالییەتی هەبوو، چ ئەو وەختە کە گرووپی پەرشو بڵاو بوون چ دوایە کە بوون بە یەک سازمان. لە ڕاستی‌دا ئەمن بەرنامەکەیانم نەدیوە بەڵام لە نووسراوەکانیان دەردەکەوت کە ئەوان بۆ تێک‌شکاندنی "دەسەڵاتی ئۆتۆریتەی بۆرژوازیی کورد" پێک هاتوون. بورژوازیی کوردیش هەر حیزبی دێموکرات بوو. بۆ خۆیان وایان دانابوو کە ئەوان نوێنەری کرێکارانو حیزبیش نوێنەری بۆرژوازی‌یە. ئێستا خۆ کاریشیان بەوە

ئەبوو ئەو ئیدیعایە چەند وایە و چەندە وا نیە. جارێکی لە سیسێری – دێیەک لە ناوچەی ڕەبەتی کە بۆخۆم لەوێ لە دایک بووم – ئەمن و کاک حەسەنی ڕەنگگار چووبووین قسەمان بۆ خەڵکی کرد. مەقەڕی هەرە گەورەی کۆمەڵەش لە ناوچەی ڕەبەت لەو دێیەی هەڵ کەوتبوو، پایەگای سەرەکی‌یان لەوێ بوو. ئەوانیش هاتبوون. لەوێ کردیانە کێشەو پرسیاری سەیروسەمەرەیان دەکرد بۆ ئەوەی بە فکری خۆیان ئێمە لەبەر چاوی خەڵکی بشکێنن. لە زیمنی قسەکانمدا ئەمن گوتم بابە ئێوە بە ئێمە دەڵێن حیزبی دەرەبەگ و بازاڕ، یان حیزبی بۆرژوازی. خۆ ئەمن زۆربەتان ناناسم، جا بەراستیش نەمدەناسین. ئێمە وا دانیشتبووین کە کەوتبووینە لای مێحرابی. هەرچی کۆمەڵە بوون لەلای چەپ دانیشتبوون و حیزبی‌یەکانیش وەکوو پێشمەرگەو ئەندامانی ڕەسمی کەوتبوونە لای ڕاست. خەڵکەکەی دیکەش وەکوو سەفی نوێژ لە ئیتەراستی ڕووبەڕووی مێحرابی دانیشتبوون. گوتم ئەوانە کۆمەڵەن ئەوانە دێمۆکراتن و ئەوانەش خەڵکن. گوتم وەرن لێیان بپرسین بزانین کوڕی کێن، با بزانین ئێمە کوڕی زەحمەتکێشانی شار و دێین یان ئێوە. پاشان پرسیارێکی دیکەشم لێ-کردن. گوتم خۆ ئێرە پایەگای بەقووەتتانە. ئەوەش خەڵکی ئێرە. ئەرێ خەڵکینە دێمۆکراتتان دەوێ یان کۆمەڵە؟ خەڵک لێکڕا گوتیان دێمۆکرات. ڕەنگە دەنگێک دوو دەنگ، بۆ وان بووبێ، بەڵام ئیدی خەڵکیان دەگەڵ نەبوو.

ئێمە چووبووین شەوێ لەوێ بین و بەیانی بڕۆین، هەرچی کردمان نەیانهێشت بڕۆین. ئەو ڕۆژەش مایتەوە و شەوی دووهەمیش لەوێ بووین و سەرمان لە هێندێک کەسدا کە دەمانناسین، دەچووینە هەر ماڵێک بە دەیان کەس لە خەڵکەکە بەدوامانەوە بوون و لە دەورمان بوون. جا مەبەستم ئەوەیە ئیدیعاکەیان هەر نەبوو. بۆیە دایان-نابوو دەبێ سەنگەری بۆرژوازی بشکێنن. شتی خراپیان دەکرد. مەسەلەن ئەمن بەچاوی خۆم نامەی کۆمەڵەم دیوە بە مۆرەوە لە ناوچەی باتێ کە گرتوویەتی ئەو دوو ماڵە دەیانەوێ ژنبەژنەی بکەن. ئیجازەیان پێ بدەن با بیکەن. لەحاڵێکدا ئەوە ڕەسمێکی زۆر خراپی کوردەوارییە. دەکرێ بڵێم لە زۆربەی ناوچەکانی کوردستان هەبووە کە بەرەبەرە هەرماتووە کەم بۆتەوە. بەپێشدا لەشاران و پاشان لە دێهاتیش کەمتر بۆتەوە. بەڵام کارێکی خراپە. ئێمە بەربەرەکانێمان دەگەڵ دەکرد. ئەوان بۆ ئەوەی سەنگەری بۆرژوازی بشکێنن مەجبووریان سادر دەکرد. دەبێ پێشی پێ دەگری دەبێ شەڕی دەگەڵ بکەی، پێشی پێ ناگری قانوونشکێنی دەکا. یان مەسەلەن جەنگەڵبڕین لە هەموو دنیایەدا کارێکی خراپە. ئێستا جمهووریی ئیسلامی بە هەموو کۆنەپەرستیی خۆیەوە وای کردوە جەنگەڵەکان ژیاونەوە کە بەداخەوە ئێمە لەوڵات نیین بیان بینین. کۆمەڵە دەی گوت بڕۆن بیبڕن، خۆ ملکی حیزبی دێمۆکرات نیە ملکی خۆتانە. کوڕە بابە ملکی خۆتانە مانای نیە، ئەوە نابێ ببڕدرێ. ئەوە ملکی فەرد نیە، ملکی گشتی‌یە و بۆ هەموو کەسە. بەڵام چونکی حیزبی دێمۆکرات دەی-

گوت نابێ جەنگەڵی ببڕن ئەو دەچوو هانی دەدان بیبڕن. یانی وەک ئەوەی بۆ موخالەفەت دەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستان دروست بووبن. بەداخەوە ئەوە شتێکی خراپ بوو کە تاکامی زیانباریشی لێ کەوتەوە.

* هەڵوێستە سەرەتاییەکانی حیزب بەرامبەر بە کۆمەڵەو تەبلیغاتەکانی چی بوون؟ دەکرێ نموونە باس بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو موشەخەس کە بڵێم فلان ڕۆژە ئەوەمان گوت و ئەوەمان کرد بەداخەوە- هەر لە سەرەڵەوە سەرزەنشی خۆم کرد- هیچم ڕانەگرتوە. ئاوام لەبیر نیە. بەڵام لەبیرمە کە حیزب باوەڕی بەوەی هەبوو کە ئەوانیش سازمانێکن و حەقی خۆیانە تێکۆشانی سیاسییان هەبێ. بەڵام دوکتور قاسملوو زۆر جار لە دانیشتن دەگەڵ ڕاێو دەگەڵ خەڵکی دیکەشدا دەی گوت بابە نموونە دێنینەوە بە دوو دوکانی میوە فرۆشی، هەموو دوکاندارەکان حەقی خۆیانە هاوار بکەن وەرە پرتەقاڵی ناردار، وەرە بۆ سێوە لاسووری یان هەرچی پێیان خۆشە. حەقی خۆیەتی تەبلیغ بۆ شتەکانی خۆی بکا. بەڵام حەقی نیە بە خەڵکی بڵێ شت لەو دوکانەی مەکڕن چونکی پرتەقاڵەکانی ڕزیون یان سەرما بردوونی، سێوەکانی تاڵن و شتی وا. بۆ ئەوەی ئەو فەزایە نەشێوێ با ئێمە تەبلیغاتەکەمان لە جیاتی هێرش بۆ سەر یەکتر، بە قازانجی خۆمان بێ. هەرکەسە تەبلیغ بۆ بیروباوەڕی خۆی بکا. دیارە ئەوان نە حزووری قبووڵیان دەکردو نە عەمەلی، زیاتری تەکیەی وان لەسەر ئەوە بوو کە دەبێ بچن لە زیندی حیزبی دێموکرات قسە بکەن. دەچوونە مزگەوتان قسەیان دەکرد، قسەکانیان بەشێکی زۆری لە دژی حیزبی دێموکرات بوو.

تەنانەت هێندێک شتی دیکەیان تیئۆریزەش کرد. ئەمن هیوادارم مایەتم جزوەیەکم دیوە کە بڵاویان کردبۆوە کە تێیدا دەڵێن ئەوە کە جمهوریی ئیسلامی بەسەر مەنتەقەیەکدا حاکم بێ یان حیزبی دێموکرات، لە ئەساسدا فەرقێکی نیە. یان مەسەلەن دەڵێن ئەگەر ئێمە بۆ تێکشکاندنی سەرەڕۆیی حیزبی دێموکرات ناوچەیەکیشمان بکەوێتە دەستی جمهوریی ئیسلامی موهیم نیە، چونکە ئەوەی لە نیهایەتدا دەبێ دیفاع لەو خاکەی بکا حیزبی دێموکرات نیە، بەڵکوو کۆمەڵەیە. کەوابێ ئێمە دوایە لە فورسەتی موناسیبدا مشووری هێزەکانی جمهوریی ئیسلامی دەخۆین. کەوابوو ئێوە دەبێ کارتان ئەوە بێ کە دەسەڵات و جەبەڕووتی حیزبی دێموکرات تێک بشکێنن. حەتتا لە جێیەکی دیکەدا شتێک هەبوو کە زۆر لەوەش خراپتر بوو، دەڵێ ئەگەر پێشمەرگەی ئێمە تاقە یەک فیشەکی پێ بێتن، لایەکی جمهوریی ئیسلامی بێ و لایەکەی دیکەی حیزبی دێموکراتە دەبێ ئەو فیشەکەی بە حیزبی دێموکراتەوە بنێ. یانی بەو ڕادەیە لە هەڵوێستی توند.

بەڵام حیزبی دێموکرات بە هیچ جۆر کۆمەڵەی بەو چاوە تەماشا نەدەکرد. بە هیچ جۆر لایەنگری ئەوە نەبوو فەزای سیاسیی کوردستان ئەوەندە ئاڵۆز بێ کە لە نێوان ئەو هێزانەدا ببێتە شەڕ. ئەمن ناڵێم ئەوان دەیانەویست ئەو شەڕە بکەن. بەڵام ئەوان زەمینەی شەڕەکەیان ئامادە دەکرد. باشە ئەتۆ دەچی لە دێیەک تەبلیغات

دەکەی، بۆ هێزش دەبیە سەر حیزبێکی دیکە، جا هەر حیزبێک بێ؟ دەبڕۆ تەبلیغی خۆت بکە. بەڵێ ئەوان زەمینەکەیان بۆ ساز کرد.

عەباس کاردۆ: بەو دواییانە کتێبێکی کاک برایمی عەلیزادە چاپ بووە کە من خوێندوومەتەوە. کاک برایم دەو کتێبەیدا دەڵێ لە کۆنگرەی دووەدا واتە ساڵێک دوای سەرکەوتنی شۆڕش، بڕیارنامەیەکمان تەسویب کرد کە حیزبی دێموکرات بە حیزبێکی بۆرژوایی دەناسێو بەحەقی خۆمانی دەزانین خەباتی بەدژ بکەین. بەڵام ئەو بڕیارنامەیەمان بڵاو نەکردەوە تەنیا لە چوارچێوەی ئەندامانی خۆماندا مایەوە بۆ ئەوەی فەزاکە نەشێوێ. بەڵام لەڕاستیدا وا دەردەکەوێ لەو وەختەوە کاریان بۆ کردبێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی ئەمن بڕیارنامەکەم نەدیوە. بەڵام خۆ ئەوەیان نەشاردەوە کە ئەوە بۆرژوازیی کوردە. تەنانەت دوایە سێ چوکڵەیەکیان دروست کرد. جمهووریی ئیسلامی نوێنەری بۆرژوازیی ئێرانییە، حیزبی دێموکرات نوێنەری بۆرژوازیی کوردە. کۆمەڵەش نوێنەری پرۆلیتاریای کوردە. ئێستا پرۆلیتاریا بەو مانا عیلمییە کە دەڵێن بە کرێکاری سەنعەتی دەگوترێ ئەوک پێمەرەمشان داخوا لە کوردستان هەبوو یان نا ئەوە شتێکی دیکەیە. چونکە ئەوانەی سەریان لەو باسانە دەردەچوو شکیان هەبوو کە ئەو کرێکارە سەنعەتییە لە کوردستان هەبێ. بەڵام ئەوان دایاننابوو دەبێ بێ. ئەشیێ دروستی دەکەن. دەبێ بۆرژوازیی کوردیش هەبێو پرۆلیتاریای کوردیش هەبێ. دیارە هەرکام لەوانەش نوێنەری خۆیان بۆ داترابوو کە حیزبی دێموکرات نی بۆرژوازییەو کۆمەڵەش نی پرۆلیتاریایە.

* یەکەم تێکهەڵچوونی چەکداری لە نێوان پێشمەرگەکانی حیزبو کۆمەڵەدا کەیو لەکوێ ڕووی دا؟ تکایە هۆیەکانی باس بکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیسان بەداخەوە زۆر بە تەفسیلم لەبیر نییە. بەڵام ئەوەی ئەمن لەبیرم بێ یەکەم لێکدانی چەکدارانە کە لە بەینی کۆمەڵەو دێموکراتــدا ڕووی دا لە ناوچەی سەردەشتــێ لە کۆتایی-یەکانی هاوین یان سەرەتاکانی پاییزی ١٣٥٨دا بوو. شەوێ دوو دەستە پێشمەرگەی ئەو تێ وان تووشی یەکتر دەبن. یەکتر دەنگ دەدەن. ئەوانەی ئێمە دەڵێن دێموکراتین. کەچی ئەوان لەبەر ئەوەی باوەڕ ناکەن یان هەرچی دی، لێیان دەدەن. لەوان بە خۆشییەوە کەس نەکوژرا. بەڵام ئێمە کادرێکمان بە ناوی "ڕەحمان عەلی ڕەسووی نالی" خەڵکی "ئێرچوان"ێ شەهید بوو. ئەوە یەکەم دەرگیریی چەکدارانەی نێوانمان بوو کە شەڕەکە بۆ ماوەیەک درێژەی کێشا. دیارە مەقاڵانی ئێمە هەرلەوێ زانیبوویان کە ئەوان کۆمەڵەن ئەوانیش زانیبوویان ئەوانەی دیکە دێموکراتن بەڵام تازە لێیان دابوون.

* هەروەک دیتمان دواتریش هەرجارێ لە ناوچەیەک تێکهەڵچوونی چەکداری ڕووی دەدا بەڵام زوو پێشی پێ دەگیرا. هۆی چی بوو نەتوانرا سەحکەمکارییەکی وا بکرێ کە دوولایەن بە هیچ جۆر بیر لە شەڕی چەکداری بەدژی یەک نەکەنەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلە ئەوەیە هەرکات دادەنیشتین هەردووک لا دەمانگوت ئەو شەڕە خراپە. بەڵام ئێمە دەمانگوت دەبێ زەمینەی شەڕهەڵایسانەکەش لەبەین بەرین. دەنا تەنۆ پێترینی لەوێ ڕێکەو شەمچەش لێدە بۆ ئاور ناگرێ؟ دەبێ وا بکەین ئەو زەمینەسازییە نەمێنێ. ئەوان دەستبەردار نەبوون لەوەی کە شتی ئاوا بکەن، یانی زەمینەکەی ساز کەن. جگە لەوە شتێکی دیکەش دەکۆمەڵەدا خراپ بوو. ئەگەر لە جێ‌یەک تێکهەڵچوونێک دە بەینی پێشمەرگەی ئێمەو ئەواندا دەبوو، نەک هەر لەوێ کۆسەگیان نەدەکرد خاتیمەی پێ، بەڵکوو لەو جێگایانەش کە بێ‌خەبەر بوون دەستیان بەگرتنی خەڵکی ئێمە دەکرد. بارمتەیان دەگرت، دەگەڵ هەموو ئیدیعاکانیان، ئەمن ئەوکاتیش و ئێستاش هەر پێموایە ئەوان لە بەرابەر حیزبی دێموکراتدا خۆیان بە زەعیف دەدیت. چونکە بە هەرحاڵ حیزب لەباری پێشمەرگەوە لە هەر بارێکەوە کە بگری بەهێزتر بوو. بۆیە ئەوەیان دەکرد هەتا بەو جۆرە بێ‌دەسەڵاتیی خۆیان جوبران بکەنەوە. لەحاڵێکدا حیزبی دێموکرات ئەو کارەی نەدەکرد. ئەمن لەبیرمە جارێکی شەڕ لە مەنتەقەی بۆکان و مەهابادێ دروست ببوو. ئێمە لە "دووناوێ دۆڵەتوێ" لە ناوچەی سەردەشتێ بووین. پێشمەرگەی ئێمە دوو کەسیان لێ گرتبوون و هێنابیانن. گوتم ئەوانە چین؟ گوتیان کۆمەڵەن و گرتوومانن. شەوێ لەلای خۆمان ڕامانگرتن و گوتم خزمەتیشیان بکەن. بەیانی گوتم بیانبەنەوە هەتا ئەو جێگایەی بۆخۆیان دەڵێن بەسەر ئیدی ئەمنییەتمان هەیە. بەڵام ئەوان درتیان پێ نەدەکرد. نەک هەر پێشمەرگە، لایەنگرانی حیزبیشیان بە بارمتە دەگرتن. جگە لەوە بێ‌ڕەحمیی سەیروسەمەرەشیان دەگەڵ ئەوانە دەنواند کە لە شەڕدا دەیانگرتن یان وەدەستیان دەکەوتن. ئەوە هەمووی زەمینەی لێک‌دڕدۆنگ‌بوونی زیاتر ساز دەکردو بوونی متمانە بە یەکتری لاوازتر دەکرد.

* کۆمەڵە بۆ کەوتە داوی "سەهەند"ییەکان و دواخوا دامەزرانی "حیزبی کۆمۆنیستی ئێران" چ زیانێکی بۆ بزووتنەوەی کوردستان و حیزبی دێموکرات هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نە ئەمن و نە حیزبی دێموکرات پێشتر ئاگادار نەبووین. ئەوە حەقی خۆیان بوو بڕیارێکی ئاوا بدەن، چاک یان خراپ بەخۆیان مەربووتەو پێویست نیە ئێمە قسەی لەسەر بکەین. بەڵام ئێستا ئیدی بۆ بەشێکی ئەساسی لە کۆمەڵەی، ڕەنگە بۆ بەشی زیاتری کۆمەڵەی دەرکەوتوە کە ئەوە کارێکی باش نەبووە. خەڵکی کوردستانیش پێشوازییان لەوە نەکرد. تەنانەت جارێکی لە "گەلاڵی" کە تازە ببوو، بەیەک موناقەشەیەکمان دەگەڵیان هەبوو. دەیانگوت ئێمە مەوقیعییەتی تایبەتیمان لەنێو حیزبی کۆمۆنیستدا

هەیە. ئێمە کۆنگرەی خۆمان دەگرین. کۆمیتە ناوەندیی خۆمان هەیە. ئەگەر پێویست بێ دەگەڵ دەوڵەتی ناوەندی موزاکەرە بکەین، حەقی موزاکەرەمان هەیە. گوتم دەزانن بۆ تەوەجەهتان هەیە؟ گوتیان بۆ؟ گوتم دەلیلەکەی ئەوەیە کە حیزبی کۆمۆنیست کۆمەڵەی لێ‌دەرکەی یانی ١٠، ١٥ کەس، یا ئەوان بە هەموو ئێرانی بەقەت نیوەی ئێوەیان هەبێ، بۆچی ئەو ئیمتیازەتان پێ دەدەن؟ کەوابێ ئەوە باش نەبوو. بۆ ئێمەش هیچ موهیم نەبوو، حەقی خۆیان بوو. هیچ دەخالەتێکیشمان تێدا نەکرد.

عەباس کاردۆ: یانی هیچ حەساسیەتتان نیشان نەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا. هەرچەند ڕەنگە ئەوە کۆمەڵگی کردبێ کە ڕووحی کوردستانی‌گەری دەبێ پێزەکانی کۆمەڵەدا لاواز بێ، یان موخالەفەت دەگەڵ حیزبی دێمۆکرات زیاد بکا. بەڵام ئەوە سەرپەرەوت بەخۆیان بوو. ئەوە کارێک نەبوو حیزبی دێمۆکرات بیەوێ قسەی تێدا بکا. قسەشی تێدا نەکردوە.

عەباس کاردۆ: یانی ئێوە نە بە تەئیید نە بە مەحکووم‌کردن هیچ ئیعلامیەتتان بڵاو نەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ هیچ. دیارە لە وەختی شەڕەکاندا خەڵکی تەعنەی لێ‌دەدان. ئەمن لەبیرم نیە، بەڕاستی لەبیرم نیە، ڕەنگە نووسەرێکی ئێمەش شتێکی وای نووسیبێ کە حیزبی کۆمۆنیستی بەناوی ئەو جێگایە کردبێ کە کۆنگرەکەیانی لێ گیرا. موچەیەک بوو لە ناوچەی ئالانی سەردەشت بەناوی "مێشکەپە". خەڵک بە تەعنە پێیان دەگوت حیزبی کۆمۆنیستی مێشکەپە. بەو مانایە کە ئەوە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران نیە. بەڵام ئەوە بەهەر حاڵ دەوەختی شەڕدا باس دەکرێ. لە وەختێکدا کە مەنتیقی سەلیم حوکم دەکا حیزبێکی سیاسی چ حەقی هەیە شتی وا بڵێ. یانی بڵێ ئەو حیزبە بۆ ناوا دەکا، بۆ ئەوەی هەڵدەبژێرێ‌و بۆ ئەوەی هەڵنابژێرێ. ئەوە حەقی حیزبی دێمۆکرات نەبوو.

* لایەنە سیاسی‌یەکانی کوردستان چ هەڵوێستێکیان بەرامبەر بە دامەزرانی حیزبی کۆمۆنیست هەبوو؟ خەڵک چۆنیان پێشوازی لێ کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی دەبێ لە خۆیان بپرسی. بەڵام ئەوەی ئەمن دیتم دوای دروستبوونی حیزبی کۆمۆنیست لە کوردستان ئەگەر لایەنگریان کەمتر نەبووبێتەوە، زیاتر نەبووە. یانی تەشکیلی حیزبی کۆمۆنیست هاندەرێک نەبوو بۆ خەڵکی. دەبوو دەبێژەدا ئەوەی بڵێم کە کۆمەڵە بەتایبەت لە سەرەتاکانی‌دا زیاتر حیزبێکی ڕووناکبیری بوو. لە قوتابیان‌و خوێندەواران‌و لاوان پێک هاتبوو. ڕەنگە هێندێک جەواتیان جەزب کردبێ بەڵام ئەگەر باسی کۆمەڵانی خەڵک بکەین، پێموایە حەتمەن بە تەشکیلی حیزبی کۆمۆنیست پتریان

لە دەور کۆ نەبوونەوە ئەگەر لێی نەدەکاینەوە. چونکی خەڵک زیاتر مەسایلی کوردستانیان بۆ مەترەح بوو هەتا مەسایلی کۆمۆنیستی و مارکسیستی و ئەوانە.

* مامۆستا وەکی باس دەکرا کۆمەڵە لە ناوچەکانی خوارووی رۆژهەڵاتی کوردستان یانی لە سەقز بەرەوخوار نفووزی زیاتری هەبوو؟ بەتایبەت ئەوەی باس دەکرا لە نێو خوێندەواران و رووناکبیراندا باشتر وەردەگیرا. جەنابت ئەوەت قبووڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سازمانی ئەقەلییەت لە هەموو جێگایەک هەر وایە فەعالترە. ئەوان ئەقەلییەت بوون، لەعەینی کاتدا وەکی گوتم سازمانێکی رووناکبیری بوون، سازمانێکی جەوانان بوون. یانی زیاتر جەوانیان دەگەڵ بوون. خەڵکی دیکەشیان دیارە دەگەڵ بوو بەڵام ئەوانە زیاتر دایک و بابو کەس و کاری پێشمەرگەکانیان بوون. لەبەر ئەوە وەکوو فەعالییەت، فەعالییەتیان زیاتر بوو. ئەگەر دەکەوتە قاووقیژی خەیابانی، چونکی ئەوان هەڵسووڕتر بوون وا دەهاتە بەرچاو. بەڵام کە کەوتینە ئەو وەختەی خەڵک دەبێ لە ئارامیشدا رەئی بدەن وا دەرنەکەوت. لە هەڵبژاردندا لە شاری سنە، کاندیداکانی ئێمە زۆر لەپێشتر بوون لە کاندیدای ئەوان. دیارە رژیم تێکیدا بەڵام ئەو دەنگانەی بژێردران نی ئێمە زۆر لەپێشتر بوون. مەسەلەن لە سەقز نوێنەری ئێمە هەڵبژێرا، لەحاڵێکدا نوێنەری ئەوان کە ئەو وەخت زۆریش مەحبووب بوو، هەڵنەبژێرا. نوێنەری وان دوکتور شاکری بوو کە کەسێکی خۆشەویست بوو و خزمەتی زۆر بەخەڵک کردبوو. نوێنەری ئێمە کاک فاروقی کەیخوسرەوی بوو کە پیاوێکی خوێندەوار و فازیلە. بەڵام باسی ئەوە دەکەم لەپێش چاوی خەڵکی چۆن بوو. لەباری تەبەقاتییەوە کاک فاروق کوڕەئاغا بوو، لەباری بیروباوەڕیشەوە بە کۆمۆنیستو تووده‌یی دەناسرا کە خەڵک کۆمۆنیستیشی خۆش نەدەویست. بەوحاڵەش نوێنەری ئێمە هەڵبژێرا نوێنەری ئەوان هەڵنەبژێرا. ئەمە نیشانەی ئەوەیە شتەکە وا نەبووە. تەنیا لە مەریوان کە هەڵبژاردن لەوێش تێکچووە، کاندیدی وان بە چەند سەت دەنگێک لەپێش کاندیدی ئێمەوە بوو. ئەویش بەو جۆرەی ئەو وەختی باسیان کرد ئێستا چاکم لەبیر نیە، خەڵکی ناوچەیەکی بەربەرینی دێهاتی کە کۆمیتەی مە پێی وا بوو لایەنگرانی ئێمە لەوێ پتر بوون دەنگەکانیان نەخوێندرانەوە چونکە تێکچوو. تەنیا لەوێ ئاوا بوو. ئێستا ئەمن موناقەشەی ئەوە ناکەم کە رەنگە بوو دوایەش هەر دەنگی وان زیاتر بایە. بەڵام تەنیا لە یەک شاری کاندیدی کۆمەڵەی لەپێش کاندیدی حیزبی دێمۆکراتەوە بووە. دەنا لە هیچ جێگایەکی دیکە نەبووە.

هێمن کارێز: باشە ئەوە زووتر بوو مامۆستا. هەڵبژاردن ساڵی ٥٨ەی بوو. ئەوان باسی دواتر دەکەن. ئەو دەمی بەتایبەتی شەڕەکان دەستیان پێ کرد و بوو بەسەراسەری. وا باس دەکرا کە ئەوان لەو ناوچانە دەستی بالآیان هەبووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو وەختیش کە شەڕەکە دەستی پێ کرد دیارە شەڕەکە بە هەموو حاڵەتان هەر خراپە. بۆ مە هەر خراپە، بۆ وان هەر خراپە، بەڵام ئەو وەختیش ئەگەر وای دابنێین مەسەلەن لە سنەی هەروا بە تەخمین دای بنێین ئەوان ١٥٠ پێشمەرگەیان بووە، ئێمە ٥٠٠ پێشمەرگەمان بووە، نازانم ئەوە لەچی دا خۆی دەنوێنێ. میعیاری ئەساسی چیە بۆ ئەوەی؟ ئاخر ئێمە دەبێ هێندێک میعیار دابنێین. یەکێک لە موشکیلەکان ئەوە بوو کە ئەوان هیچ میعیارێکیان قبووڵ نەبوو. دەمان گوت وەرن تەماشای پێشمەرگەکان بکەین، دەیان گوت خۆ بە ژمارەی پێشمەرگە نیە، بە کەیفییەتە. دەمان گوت تەماشای ئینتیخابات بکەن، دەیان گوت ئینتیخابات کۆن بووە. حەتتا چەند ساڵ لەوە پێش دیسان ئەو باسەمان هەبوو. باسی ئەوەیان کرد کە ئینتیخابات ڕۆیشتووە بۆ باس نایێ. گوتم خۆ ئەمن ناڵێم ئەگەر هەڵبژاردن بکرێ هەموومان وەک ئەودەمی واین، بەڵام ئەتۆ بەچی ئیدیعا دەکەی کە ئەگەر گۆڕاوە بە قازانجی تۆ گۆڕاوە. ئەمن ئیدیعا ناکەم کە هەر بەقازانجی ئێمەیە. یان مەسەلەن دەیان گوت خەڵکی ئێستا زۆربەی خوێندەوارن، دەمگوت دەی باشە بۆ پێت وایە خەڵکی ئێمە هەر نەخوێندەوارن. ئێمە وەختێکی لەسەتا حەفتای (٧٠%) پێشمەرگەکانمان نەخوێندەوار بوون. ئێستا لەسەدا سێی (٣%) پێشمەرگەکانمان نەخوێندەوار نین. دەیانگوت زۆربەی خەڵکی ئێستا لەپاش ئینقیلاب لەدایک بوون. دەمگوت باشە وەرن چاو لە پێشمەرگەی ئێمە بکەن، خۆ هەمووی منداڵە. خۆ وا نیە ئەوەی هاتوە هەر بۆ تۆ هاتوە.

جا ئەو وەختی هێندێک شتی وایان دەگوت. تەنانەت جارێکی کە بۆخۆشم حازر بووم هێندێک شتی ناخۆشمان لەبەین دا گوزەرا. گوتم وەرن بزانن کامەمان شەهیدمان پترە. برادەری کۆمەڵە گوتی پێشمەرگەی ئێوە شەڕ نازانن بۆیە شەهید دەبن. ئەمنیش درۆ ناکەم تەعنەیەکم لێدا. گوتم ڕاست دەکەی. چونکە پێشمەرگە ئەگەر شەڕ بزانێ ناچێتە جێگایەک گوللەی دوژمنی بگاتێ. تۆ ئێمە دەچنە جێی نارا بۆیە زۆریان لێ شەهید دەبن. کە ئیعتیراف دەکەم ئەوە خراپ بوو گوتم، بەڵام مەجبوور بووم بیڵێم. ئاخر ئەگەر بە شەڕ کەر حیسابی بکەین بەقەت هەموو پێشمەرگەکانی وان، حیزبی دێمۆکرات پێشمەرگەی ئازای هەبوو. پێشمەرگەی وانیش ئازا بوون ئەمن ناڵێم ئازا نەبوون. بەڵام ژمارەی پێشمەرگەی ئێمە زۆر زیاتر بوو. تەنانەت جارێکی کە دیارە سەرەتاکان بوو کە دەعوایەکی لەفزی لە نێوان شەهید دوکتۆر قاسملوو و کاک عەبدوڵڵای موهتەدی دا ڕووی دابوو، ئەمن حوزووریم نەبوو. شەڕ لە بەینی هیراوێ هەتا سەردەشتێ لەئارادا بوو، شەڕێکی قورسی لەسەر بوو، یانی بەینی ئێمە و دوژمن. ئەویش کاک دوکتۆر بە کاک عەوڵای دەڵێ ئەوێ کاک عەوڵا

ئێوە ۲۰۰ پێشمەرگەتان لە مەریوان هەیە بۆ پێیان ناڵێن شەڕ بکەن؟ دەڵێ ۲۰۰ پێشمەرگەی چی دوکتۆر خۆ ئێمە لە هەموو کوردستان ۲۰۰ پێشمەرگەمان نیە. دوکتۆر دەڵێ چی؟ ئیدی ئازە قسەیەک بووە کراوە. دیارە ئەوە سەرەتاکان بوو، بەڵام دوایە ژمارەی پێشمەرگەیان زیادی کرد.

* پاش دامەزرانی حیزبی کۆمۆنیست پێوەندییەکانی دوو لایەن کەوتە قۆناغێکی مەترسیدارو هەروەک دیتمان سەرەنجام شەڕی سەرتاسەریی حیزبو کۆمەڵەی لێ کەوتەوە. دەکرێ ئەوەشەمان وردتر بۆ شی کەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وا نیە لەبەر دروستبوونی حیزبی کۆمۆنیست بووبێ کە پێوەندیی ئێمە وای لێهات. چونکی بەتایبەتی سکرتێری حیزبی کۆمۆنیست کاک عەبدوڵڵای موهتەدی بوو. وەنەبێ بڵێی ئەوە کۆمۆنیستەکان هاتبوو زاڵ ببوون. هەر لێرە شتێکم وەبیر هاتەوە با بۆت باس بکەم. جارێکی نازانم یان لەلای مەریوانێ بوو یان لای بۆکانێ کە لە بەینی پێشمەرگەکانی ئێمەو ئەواندا شەڕ ساز ببوو. قەرارمان دانا لە ماڵی مامۆستا مەلا شێخ عیززەددینی دانیشین و قسەی لێ بکەین بۆ ئەوەی ئەو ئاورە ڕاگرین. لای ئێمە کاک دوکتۆر قاسملوو و ئەمن و یەک دوو کەسی دیکەش بووین کە ئێستا ناوەکانیانم لەبیر نین. کە چووین کاک عەبدوڵڵا نەهاتبوو. هەیئەتەکەی وان تەوزیحی دا کە کاک عەبدوڵڵا سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستە، خۆ ناکرێ دەگەڵ سکرتێری حیزبێکی مەحەللی دانیشێ. یانی هەیئەتم ئەوەیە خۆ عەناسیرێکی دیکە نەهاتبوونە ئێوەوە کە بڕیارەکە بگۆڕن.

بەڵام ئاڵۆزییەکە هەبوو. لێرەدا دەبێ بڵێم حیزبی دێمۆکراتیش ئیقدامێکی کرد. خودی ئیقدامەکە لەجێی خۆیدا خراپ نەبوو، بەڵام بەڕاستی خراپی ئیستیفادەی لێ کرا. ئەویش ئەوە بوو هەتا ئەوکات لە زۆربەی ئەو حاڵەتانە کە ڕوویان دەدا هەتاکە نی پێشمەرگەکانی کۆمەڵە بوو. حیزب بڕیارێکی دەرکرد کە ئەگەر جارێکی دیکە لە مەنتەقەیەکدا کە کۆمەڵە بەقووەتە شەڕ هەڵایسێنی، ئێمە لە هەموو جێگاکان لێیان دەدەین. ئەوە بوو بە شتێکی خراپ. بە باوەڕی من پێشمەرگەی ئێمە وەک بیانوو، بەهانەیەکیان دەست کەوتبوو کە کەمێک بێڕەحمی نیشان بدەن. مەسەلەن ڕووداوی هەورامان ڕووداوێکی وا بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا داوای لێبووردن دەکەم. ڕووداوی هەورامان پێش شەڕی سەرتاسەری نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر نەخێر. دوای ئەو ئیئتلافەی بوو. ئێمە دوو شەڕمان هەبوون لە هەورامان. یەکیان ئێمە لەوانمان دا کە لە واقیعدا لەوێ شەڕ نەبوو. تێ ئێمە لێیان داو بێڕەحمانەش لێیان دان زۆریان لێ کوژران. لە دوایە ئەوان حەملەیەکیان کردەوە کە تاکتیکەکەیان زۆر شتی خراپی تێدابوو. یانی هەر زۆر

خراپ. ئەوە لەلای خۆی چوونەتە نێوی و ڕێک کەوتووین یەکیەتیی نیشتمانی هاتۆتە نێوی و ڕەمزی تەماسی ئەواتەمان داناوە. جا بە کەڵکوەرگرتن لە هەمووی ئەوانەوە بە دۆستایەتی حەملەیان کردو لێیان داین. لە هەمووشی خراپتر ئەوە بوو زۆربەشیان شانازی پێوە دەکرد. ژمارەی شەهیدەکانی ئێمە لەو شەڕەدا ١٨ کەس بوو. ئەوان ئێستاو ئێستاش لە ٣٩ کەس ئەماتوونە خوارێ. پێیان وا بوو شانازییە زۆریان کوشتین. کە پێم وایە نە بۆ ئێمەو نە بۆ ئەوان و نە بۆ هیچ هێزێکی کوردی ئیفتیخار نیە پتری لەوێ دیکە کوشتبێ. ئەوە پێم وایە کارێکی خراپ بوو ئەوان کردیان. ئەو هەملەیەش کە پێشمەرگەکانی ئێمە لە هەورامان کردیانە سەر ئەوان هەر لە چوارچێوەی ئەو شەڕە سەرتاسەرییەدا بوو کە حیزب ئیعلانی کردبوو و لەڕاستیدا دەفتەری سیاسی نە لە دوورو نە لە نیزیک بە هیچ جۆر ئاگای لێ نەبوو.

ئەمن لەو بارەوە ئەو وەختیش زۆر شتم دەگوت. ئەو وەختی لە نێو حیزبدا دەمگوتن بەڵام ئێستا پێمخۆشە وەک ڕوونکردنەوەی مێژوویی باسیان بکەم. مەسەلەن لەو شتانە کە ئەمن پێم خراپ بوون کە دەکەوتینە موزاکەراتی ئاشتی و ئەوە شتی سەیرمان دەگوتن، بۆ نموونە شەرتێکمان دانابوو کە کۆمەڵە دەبێ حیزبی دێمۆکرات بە شۆڕشگێڕ بناسێ. وەختی خۆی زۆرم کێشە لەسەر کرد کە بابە ئەوە یانی چی؟ ئەوەڵەن عەیب نیە حیزبی دێمۆکرات شۆڕشگێڕبوونو مەشرووعییەتی خۆی لە کۆمەڵە وەرگرێ؟ دەبێ ئەو پێت بڵێ شۆڕشگێڕ هەتا خۆت بە شۆڕشگێڕ بزانی؟ لەپاشان چۆن دەکرێ ئەتۆ بە کابرای بڵێی دەبێ بە شۆڕشگێڕم بناسی، ئەتۆ دەبێ داوای لێ بکەی کە پێویستە پێوەندییەکانمان لەسەر ئەو ئەساسە دامەزرێنین. شووڕەوی قەت داوای لە ئەمریکا کرد بە سۆسیالیستو شۆڕشگێڕی بناسێ؟ یان ئەمریکا داوای لە شووڕەوی کرد بە دێمۆکراتو ئینساندۆستی بناسێ؟ ئەتۆ پێوەندی لەسەر ئەساسێک کە بۆ هەردووک لا موناسیب بێ، دادەمەزرێنی. ئەمن پێم وایە حیزب لە هێندێ شتدا خراپ جووڵایەوە. یانی ئەوە مەنتیقێک بوو کە کەس لە ئێمەی قەبووڵ نەدەکرد. دەنا لە مەجموعی شتەکاندا بەبێ تەعەسسوب وا بیر دەکەمەوە کە حیزبی دێمۆکرات لەبنیڕا موخالیفی شەڕ بوو. هەرچی لە توانایدا بوو هەوڵی دەدا لە هەر شوێنێک تێکهەڵچوون دەبێ هەر لەو شوێنەی ئاوەکە بکوژێنەوە بۆ جێگای دیکە تەشەنە نەکا. بەڵام ئەو بڕیارەی درا کە ئەگەر لە جێگایەک لێماندەن دەی کەینە سەرتاسەری، لە واقیعدا بوو بە باعیسی ئەوەی لە لایەن برادەرانی ئێمەوە لە هەورامان وا تەفسیر بکرێ کە ئەو هێرشەی بکەن. ئەوە شتێکی باش نەبوو. لەپاشانیش ئەو لێکدانەوەیە کە شەرتی ئاشت بوونەوە باشبوونی ڕەوابیتەکە ئەوەیە کە بە شۆڕشگێڕم بناسی، ئەمن ئێستاش هەر بەڕاستی زۆرم پێ خراپە. یانی بۆ حیزبی دێمۆکرات زۆر عەیب بوو.

عەباس کارەو: باشە جگە لەوانە پێتوایە هەڵەی دیکەشتان هەبووە لەو پێوەندی‌یەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناتوانم هەموو شتێکم لەبیر بێ، بەڵام بێ‌شک هەڵەمان بووە. مەسەلەن ڕەنگە پێشمەرگەی ئێمە هەڵەی کردبێ. بەتایبەت لە شتێک‌دا پێشمەرگەی ئەمە کە زۆرتریان ئازاو قارەمان بوون، بەڵام بۆ بەحس‌و جەدەل زۆرجار پێشمەرگەکانی ئەوان خوێندەوارتر بوون، زیاتر وەختێکی تووشی جەدەل دەبوون ئی ئێمە پەنایان بۆ زۆرو هەڕەشە دەبرد. حەتتا مەشهوور بوو کە کوێخا سمایلێکمان هەبوو کە دوایە خۆی تەسلیم کردەوە دەوڵەتی ئێران کوشتی، ئەوە دەگەڵ تەشکیلاتێکی کۆمەڵە دادەنیشێ دەڵێ وەرە بەحس بکەین، دەڵێ بەحسی چی بکەین؟ دوایە کابرای کۆمەڵەی دەڵێ بەحست دەگەڵ دەکەم بەشەرتێک تووڕە نەبی. ئەویش دەڵێ نا تووڕە نابم. دوای ماوەیەک کە باسەکە دەکەن، کوێخا سمایل کە کۆلکەسەوادێکی زۆر کەمی هەبوو بەڵام پێشمەرگەکەی کۆمەڵە خوێندەوارتر بووە، باشاری ناکا. ئەو جار تووڕە دەبێ‌و دەڵێ وەڵڵاهی سەگباب زیاتری لەسەر بڕۆی هەر دووک چاوت دەردێنم. شتی ئاوا حەتمەن هەبووە. بەڵام ئەوە سیاسەتی مەرکەزیی ئێمە نەبوو. بەهیچ جۆر هەڵوێستی حیزب نەبوو. ڕەنگە بوو تەخەللوف هەبێ، بەڵام ئەوان سیاسەتە مەرکەزی‌یەکەیان ڕاست ئەوە بوو. هەر ئەوەی لە کتێبەکەی کاک براییمی عەلیزادەدایە کە لە کۆنگرەدا بڕیار دەدا ئەوە بۆرژوازی‌یەو دەبێ موبارەزەی دەگەڵ بکرێ بەلگەیە. جا ئینجا لە ئیعلامیەو تەبلیغاتی ڕۆژانەیاندا بەردەوام دووپات دەبۆوە. هەر ئەوەی بۆم باس کردی بەپانەوە دەڵێ فەرق ناکا مەنتەقەیەک لە دەستی حیزبی دێمۆکراتدا بێ یان لە دەستی جمهووریی ئیسلامی‌دا، یانی لە باشترین حاڵەتدا ئەو دووانە وەک یەک حیساب دەکا. خراپترین حاڵەتەکەشی کە هەر دوێ‌دایەو بۆخۆم خوێندوومەتەوە دەڵێ موهیم نیە ئێمە ناوچەیەک لەدەست بدەین کە شەڕی حیزبی دێمۆکرات دەکەین. ئەگەر بکەوێتە دەستی دوژمنیش قەیدێ ناکا. یان ئەوەی دیکە کە دەڵێ ئەگەر فیشەکێکت پێ‌ماو لایەکت دێمۆکراتەو لایەکەی دیکەت ڕێژیم بوو، دەبێ بە دێمۆکراتیەوە بنێی. ئەوە دیارە لە سەروەڕا دیکتە دەکرێ. لەوەدا فەرقمان یەکجار زۆر بوو. لەحاڵێک‌دا ئێمە هەموو وەختێک، ئەگەر هەزار ئەوەندەی دیکەشمان ئیختیلاف دەگەڵ کۆمەڵە بووبێ، ئەومان هەزار جار تەرجیح داوە بەسەر جمهووریی ئیسلامی‌دا. قەت شتی وا لەحیزبی دێمۆکراتدا نەبووە کە بڵێین ئەو باشترە لە کۆمەڵەی.

عەباس کارەو: هەم کۆمەڵە و هەم لایەنی دیکەش حیزبی دێمۆکراتیان بە پاوانخوازی تاوانبار دەکردو پێ-یان وابوو حیزب دەیەوێ حاکمی کوردستان بێ‌و ڕێگای تێکۆشانی ئەوان بگرێ. هەربۆیە دەیانگوت ئەو حیزبە شەڕی بەوان فرۆشتوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حیزبی دێموکراتی کوردستان قەت پێی وا نەبووە کە دەبێ بە تەنیا حاکمی کوردستان بێ. هەمیشە پێی وا بووە کە حاکمی کوردستان خەڵکی کوردستانن لە ڕێگای نوێنەرانیانەوە. ئەویش تەنیا لە هەڵبژاردنی ئازاددا دەکرێ کە خەڵک بتوانن نوێنەرانی خۆیان هەڵبژێرن. بەڵام دیارە هەموو حیزبێک بۆ ئەوە هەوڵ دەدا دەنگی زۆربەی خەڵک وەدەست بێنێ و حاکمییەت بکەوێتە دەستی خۆی. ئوسووڵەن ئەگەر حیزبی سیاسی هەوڵ نەدا دەسەڵاتی سیاسی وەدەست بگرێ، ڕەنگە ڕێگای ون کردبێ. جا دەسەڵاتی سیاسی لە سەتحی گشتیی وڵاتدا بێ یان لە ڕادەی ناوچەیەکدا فەرق ناکا. ئەوە هیچ گوناح نیە. بەڵام شتی وا نەبووە کە حیزبی دێموکرات کوردستان بە ملکی خۆی بزانێ. هەمیشە کوردستانی بە ملکی میللەت زانیوە.

مەسەلەن ئەگەر لەبیرت بێ ساڵێکی هەڵڵایەکی سەیر ساز بوو لەسەر شتێک. ئەوەیان کردە نیشانەی ئەوە کە حیزبی دێموکرات کوردستان لەپاوانی خۆیدا دەبینێ. خەبەر گەیشتبوو -ڕاستیش بوو- کە جمهووریی ئیسلامی بەسەدانو هەزاران دەست لیباسی لە ڕەنگی لیباسی پێشمەرگەی بەدروون داوە هەتا پیاوەکانی خۆی بە لیباسی پێشمەرگەوە بەسەلاولادا بگێڕێ بۆ ئەوەی خەڵکیان پێ بناسێ. حیزبی دێموکرات شتێکی دەرکرد بۆ ئەوەی دوژمن نەتوانێ لەوە ئیستیفادە بکا. ئەویش ئەوە بوو ئەگەر پێشمەرگەی گرووپەکان تووشی یەک بوون کارتی شناسایی پیشانی یەک بدەن. دەستووریشی بە هێزەکانی خۆیدا ئەگەر تووشی پێشمەرگەی لایەنەکانی دیکە بوون دەبێشدا بۆخۆیان کارتیان پیشان بدەن جا دوایە داوا لەوان بکەن. کردیانە هەڵڵایەک کە ئێمە حاکمییەتی بۆرژوازیمان قبووڵ نیەو ئەو، دەیانەوێ خۆیان بکەنە حاکمی کوردستان. شتەکەش خۆ وا نەبوو. ئاخر نیشاندانی کارت بۆ حاکمییەتی کوردستانە؟ ئەوە نیە ئێمەش نیشانمان دەدا. شتێکی زۆر سروشتی بوو. لە ئایندەشدا ئەگەر شتێکی ئاوا بێ، هێزە سیاسییەکان ئەگەر نەیانتوانی لە چوارچێوەیەکی هاوبەشدا یەک بگرن، دەبێ لەو ڕێگایانەوە هاوکاریی یەکتر بکەن. دوو گرووپ تووشی یەک دەبن ڕەنگە لە دۆڵێکی، لە شاخێکی بیبێتنەوە، ئاخر دەبێ لێکتر نەمین بن. چونکە بەداخەوە دوژمن توانیویەتی لە نێو خەڵکی کوردستانیشدا بەشی خۆی دابین بکا. کەوابوو لەوانەیە ئەو گرووپەی دیکە ئەفرادی دوژمن بن.

عەباس کاردۆ: باشە مامۆستا پێت وا نیە ئیشکالەکە دەوەدا بوو کە ئێوە هەر بۆخۆتان ئەو بڕیارەتان دەدا. بۆ بە هاوئاهەنگی دەگەڵ وان بڕیارێکی واتان نەدەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە فەزاکە ئەوە نەبووبێ. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم لە گەڵاڵەکردنی ئەودا هەر لە دەفتەری سیاسی نەبووم. ئوسووڵەن لە کوردستان نەبووم کە ئەوە دەرچوو. ئەمن ئەوساڵەی لە فەرانسە بووم. بەڵام ڕەنگە لەسەر ئەوە بووبێ کە فەزاکە دۆستانە نەبووە کە هاوکاریی تێدا بکرێ. ئیستا ئەگەر هێزێکی

سیاسی حەتتا زۆر چووکەڵەش شتێکی ئاوا بڵێ بۆ دەبێ بەو چاوەی تەماشا بکرێ. ئەتۆ دەبێ ئەو شتەی موتالا بکەی کە هاتۆتە گۆڕێ. ئەگەر حیزبی دێمۆکرات گوتوویەتی هەموو کەس دەبێ کارتی شناسایی نیشان بدا غەیری پێشمەرگەی خۆمان، لەپێش هەمووانەوە ئەمن مەحکوومی دەکەم، بەڵام ئەگەر هەر لایەنێکی دیکە شتێکی ئاوا بێنێتە گۆڕێ پێوایە حیزبی دێمۆکرات دەبێ پێشوازیی لێبکا. مەسەلە ئەوە نیە کێ قسەکەی کردوە، مەسەلە ئەوەیە قسەکە چیە.

* هەرچەند وەبیر هێنانەوەی ئەو ڕووداوانە زۆر جەرگبڕە، بەڵام ئێمە باسی مێژوو دەکەین. داخوا هیچ ئامارێک لە ڕادەی شەهیدانی دوو لایەن لە ماوەی تێکهەڵچوونە چەکدارییەکاندا هەیە؟ دەکرێ قووڵیی ئەو خەسارەتانە بە ژمارە دەربخەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ناتوانم دەری خەم، بەڵام کارەساتەکە زۆر سەنگین و زیانبارە. ڕەنگە ئەگەر بمانەوێ بیکەین بکرێ چونکە ناوەکانیان لەلای هەر دووک لا هەن، بەڵام بەو دەمودەستە ناکرێ. زۆرجار وا هەیە تەرەفێک لە نیشاندانی خەسارەتدا موبالەغە لە خەسارەتی تەرەتی دیکەدا دەکا. مەسەلەن هەروەک گوتم ئێمە لە هەورامان ١٨ کەسمان شەهید بوون، کۆمەڵە لە ٣٩ کەسی هەر نەهاتە خوارێ. یان لە شەڕی جمهوریی ئیسلامی‌دا حەتتا ئەگەر بە عەمدیش نەبووبێ ئاماری غەڵەت گوتراوە. مەسەلەن جەبهەیەکی پانو بەرین کوژراوی دوژمنی لێ کەوتوە، هەرکەس لە سەنگەری خۆیەوە چەند کەسێک دەژمێرێ. یەک پێنجیان دەژمێرێ و ئەوی دیکە چواران دەژمێرێ، بەڵام دەبینی یەک دووبەیەک لەوانە هەر دووکیان ژماردوویانن. یانی موبالەغە دەکرا. بەڵام بە هەرحاڵ هەموو هێزێک خەساری خۆی دەزانێ. دەزانێ کێی شەهید بووە و کێی بریندار بووە. ئەگەر هەردووک لامان هەوڵ بدەین پێم وایە کارێکی زەحمەت نیە. بەڵام دەزانم لەهیچ لایەکیان کەمتر لەسەد کەس نیە. هەرلایەک بەتەنێ ڕەنگە زیاتر لە ١٠٠ کەسی لێ شەهید بووبێ. یانی بێجگە لە بریندار و خەسارەتی دیکە. لە هەمووی زیاتر ئەو خەسارەتە ڕەوانی و ڕووحی‌یەیە کە وێمان کەوتوە. ئەمن دەڵێم لە ئێمەش و لەوانیش نەفرەت لەوەی شانازیی پێوە بکا. لە هەموو هێزێکی سیاسیی کورد، ئەمن دەڵێم نەفرەت لەوەی شانازی بە شەڕی براکوژی‌یەوە بکا.

* مامۆستا یەک پرسیار نازانم چۆنم وەڵام دەدەیەوە. ئەسڵەن مانای شەڕی براکوژی چیە؟ پاشان با بڵێین هێزێک با لە کوردستانیش بێ، یان بە زمانی کوردی قسە بکا. بەڵام وەختێک بیروباوەڕەکەی چینایەتی‌یەو بە دژی ئامانج و ئەهدافی بیروباوەڕی تۆ دەجووڵێتەوە، ئایا وەختێک شەڕ لە بەینی ئەو دووانەدا ڕوو دەدا ئەو شەڕە دەچێتە خانەی شەڕی براکوژی‌یەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ زۆرجار دەکەوێتە خانەی شەڕی براکوژییەوە. مەسەلەن دوو هێزی سیاسی هەن لە وڵاتدا هەر دووکیان ئیدئۆلۆژیکین. یەکیان ئیسلامییە، ئەوی دیکەیان کۆمۆنیستییە، ئیدی ئەوانە تەواو دژی یەکن. یەکیان باوەڕی بە خودا هەیە، یەکیان باوەڕی پێی نیە. بەڵام ئەو وڵاتە ژێردەستی وڵاتێکی دیکەیە، لە حاڵی خەباتی ڕزگاریی نەتەوەییدایە. ئەگەر ئەوانە لەسەر ئەوجۆرە فکرەی یەکتری بکوژن، شەڕی براکوژییەو زۆر مەحکوومە. با موبارەزەی ئیدئۆلۆژی دەگەڵ یەک بکەن. بەڵام ئەگەر یەکێکیان هاودەستی دەگەڵ ڕێژیم دەکاو دەبێتە پیاوی ڕێژیم، ئیدی ئەوکات نابێتە شەڕی براکوژی. ئەمن دەزانم ئەوانەی دەگەڵ دەوڵەتی جمهوریی ئیسلامی یان دەوڵەتێکی دیکەی حاکم بەسەر کوردستاندا کەوتوون، زۆریان بە بیروباوەڕەوە نین. بۆ تەماحی دنیایە یان بۆ خۆگونجاندن دەچن چەکیان بۆ هەڵدەگرن. بەڵام بە هەرحاڵ دەسەفی دوژمندان. کە کابرا لەسەفی دوژمندایە، دەکوژرێ، شەڕی براکوژی نیە. بەڵام لەسەر ئەوەی بیروباوەڕی وەک من نیە بۆ دەبێ بیکوژم؟ با ئەو ئیختیلافە ئیدئۆلۆژیکییە لە ڕێگای تەحلیلی سیاسی یان تەبلیغاتیی دیکەوە حەل بێ. کەوابوو شەڕی براکوژی شەڕی ئەوانەیە کە لە بیروباوەڕی سیاسی-دا لێک جیاوازن بەڵام لە هێڵە گشتییە ئینسانی و نەتەوەییەکاندا یەکن. ئەمن ناتوانم بڵێم پێموایە هیچ موئسیفێکیش ناتوانێ بڵێ کۆمەڵە مرزەدووری جمهوریی ئیسلامی بووە. ئەویش ئەگەر لەخۆی نەگۆڕێ قەت ناتوانێ بڵێ حیزبی دێمۆکرات پیاوی جمهوریی ئیسلامی بووە. هیچمان ناتوانین ئەوە بڵێین. بەڵام بیروباوەڕمان لێک جیا بووە، با ئەو جیاوازییەی بەرینە لای خەڵکی. خەڵک کامەیانی هەڵبژارد با هەڵ-بژێرێ.

وەختێک خەڵک چەکلەرە ئەمن دەگەڵ ئەوەش نەبووم ئێستا قەتیش نایم کە ئێمە لە هەموو کۆبوونەوەو مەحفەلێکدا داگرێینە سەر سازمانێکی دیکەو تەبلیغی لەدژ بکەین. ئەمن بەشرییەحاڵی خۆم ئەوەی بە نیشانەی ئەوە دەزانم کە ئەو سازمانە قسەی بۆ گوتن نیە. بۆیە دەبێتە گیاکەڵە لە سەر پنجی گیایەکی دیکە دەڕوێ، دەتا بۆ وا دەکەی، قسەی خۆت هەیە بیکە با ئەو خەڵکە هەڵبژێرێ. بەڵام ئیدی دەستبۆچەک‌بردن لەسەر ئەوە لە هەموو حاڵەتێکدا بە مەحکووم دەزانم.

عەباس کاردۆ: مامۆستا شەڕی براکوژی لەسەر ئەساسی ئەوەیە کە دوو تەرەف یەک زمانن یا یەک نەتەوەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئەوە نیە. مەسەلە ئەوەیە ئێستا وای دانێ ئێمە کوردستانێکی ئازادمان هەیە. ئەگەر دوو هێز لەوێدا ئیختیلافیان پێکەوە هەبێو شەڕ دەکەن ئەوە شەڕی براکوژییە. بەڵام وڵاتێک هێرشی کردوە

دەیەوێ خاکەکەمان داگیر بکا، ئەتەوایەتی ئێمە ئیشتمانی‌یە. جەمعێک لە کوردە هاوزمانەکانمان دەچن دەگەڵ ڕێ دەکەون دەبنە جاسووس. کوشتنی ئەوانە قەت نایێتە شەڕی براکوژی.

عەباس کاردۆ: نا مەبەستم ئەوە نیە. دوو هێزی ئیشتمانی یەکیان فارسە یەکیان کوردە. مەسەلەن حیزبی دێمۆکراتو موجاهیدین شەڕیان لێ پەیدا بێ. ئەوە شەڕی براکوژی‌یە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەوەش هەردەچێتە خانەی شەڕی براکوژی‌یەوە، بەلام بەمانایەکی دیکە. ئێمە لە ئێراندا قەت شتی وامان نەدیوە کە هێزە کوردی‌یەکان دەگەڵ هێزە غەیرە کوردی‌یەکان شەڕیان هەبێ. یەک حادیسە هەبوو کە ئەویش جێگای داخ بوو. ئەوەی لە یۆکان لە بەینی پێشمەرگەکانی ئێمەو سازمانی پەیکاردا ڕووی دا کە ٣ کەس کوژران. ئەوە شتێکی جێگای داخ بوو کە نەدەبا بووبا. پاشان موجاهیدین بۆ دەکوژین. ئەوە ئێمە پێکەوە لە دژی دوژمنێکی هاوبەش خەبات دەکەین.

دیارە ئەگەر ئاوا تەماشا بکەی وەک ئەتەوە ببینی ئەوەی کە کوردو کورد پێکەوە بەشەڕ دێن، بەڕاشتر ئەوەی کە مەسەلەن کوردو ئازەربایجانی پێکەوە بەشەڕ دێن. دەنا ئەو شەڕەی لە نەغەدەش کرا ئەویش هەر براکوژی بوو. هەرچەند لە ڕاستی‌دا هەر مەرحەلەی ئەووەڵی وا بوو. دەنا لە مەرحەلەی دووهەمی‌دا ئیدی بوو بەشەڕی کوردو کۆماری ئیسلامی، دیارە قۆناغی یەکەمیش دەستی دوژمنی هەر تێدا بوو. بەلام لە هەرحاڵ‌دا شەڕی کوردو ئازەرییش هەر شەڕی برا کوژی‌یە.

* لە کاتێکدا هیچ لایەنێک نەتۆی بە تاوانبار زانی‌و نە یە دانیشتن دەگەڵ لایەنی بەرامبەر گەیشتە ڕێککەوتنێک، هەردووک لا قبووڵی کۆتایی شەڕیان کرد. ئەوە چۆن بوو؟ وەڵامتان بۆ مێژوو چیە؟ چۆن وەڵامی خەڵکی کوردستان دەدەنەوە؟ خەڵک چۆن دەبێ بزانن کێ بەرپرسی ئەو هەموو زیانەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئەو شەڕانە هەر لە بنی‌را ڕەنگە لە تەسەووری هەردووک لاماندا دەگەڵ تەفارتی ڕەفتارەکە هەر خراپ بووبن. لەپاشان ئەو شەڕانە کە کۆتایی‌یان هات، دەلایلی عەمەلیی هەبوو، لە ئەووەڵەوە ڕێبەرایەتی‌یەکانمان لە وڵات چوونە دەرێ. پاشان وای لێ‌هات کە حوزووری پێشمەرگەش لەوێ‌دا کەم بوو. ئیحتمالی حاکمییەت لە منتەقەدا نەما کە ئەوانە هەمووی عامیل بوون. یەکێک لە عامیلەکان ئەوەیە وەختێک ئێمە هاتووینە پشتی سنوورەکان‌و لە خاکێک‌دا دەژین کە خاکی ئێمە نیە هەر چەند بە مانا گشتی‌یەکەی دەڵێن کوردستانە، یانی ئێمە لێرە میوانین. هەر لە باتینی خۆشماندا قبووڵمان کرد کە نابێ لەسەر خاکی خەڵکی دیکە لێکتر بکوژین‌و موشکیلات بۆ ئەوانیش دروست بکەین. لە هەمان

حاڵەدا هێزە سیاسییەکانی باشووری کوردستانیش پێمانیە لێیان قبووڵ نەدەکردین. پاشان وای لێهات کە ئیدی مانایەک بۆ ئیدامەی ئەو شەڕە نەما. مەعسوومان ئازارو برینەکمان دەرک کردو تێی گەیشتین.

بەڵام ئەوە کە چ بکەین، چۆن خەڵک بزانن کێ تاوانبارە. ئەمن پێم وایە ڕێگا ئەساسییەکەی ئەوەیە کە ئەوەی خۆی بە بێ گوناحیش دەزانێ ئیعتیراف بە گوناح بکا. یانی بێ گوناحەکەش، چونکی ئەویش گوناحی هەیە ڕەنگە کەمتر بێ. ئەمن زۆرم پێ خۆشەو بۆ نموونە دوێنێ (۱/۶/۲۰۱۰)ی زایینی لە کۆنگرەی یەکێتی نیشتمانیی کوردستاندا کاک مەسعوود بارزانی جارێکی دیکە گوتی ئەمن داوای لێبووردن لە قوربانییانی شەڕی براکوژی دەکەم. دەبێ وا بکەین جارێکی دیکە ئەوە تێکرار نەبێتەوە. ئەوە شتێکی زۆر باشە. دەنا ئەوەی دیکە بە باوەڕی من کارێکی بێهوودەیەو زەرەری پترە لە قازانجی.

جارێکی لە سوێدێ زۆر لەمێژە وا بزانم ساڵی ۹۸ یا ۹۹ بوو دەگەڵ کاک براییمی عەلیزادە سیمینارێکی هاوبەشمان هەبوو. ئەمن سکرتێری حیزبی دێمۆکرات بووم ئەویش سکرتێری کۆمەڵە بوو. هەردووکمان قسەمان کرد کە دیارە کەسمان قسە کرد ڕەنگە هەر یەکەی ۱۰ هەتا ۲۰ دەقیقەمان قسە کرد. بەڵام سیپارەکەمان بۆیە دانابوو خەڵک پرسیار بکەن کە بۆ خەڵکەکەی زۆریش جالیب بوو. پرسیارێک کرا کە ئەگەر ئێوە ڕێک کەون ئامادەن بۆ خەڵکی تەوزیع بکەن لە شەڕی ئێوانتاندا چەند کەس کوژراوە چۆن کوژراوە خەتایەکە هی کێ بووە. ئەمن گوتم نا، چ قازانجێک دەوێدا هەیە جارێکی دیکە تەرمەکان هەڵ-ڕێژین کالبودشکافییان بکەین هەتا بزانین چۆن کوژراون. بەوە جارێکی دیکە مەعرەکەکە دەست پێ-دەکاتەوە. برینەکان جارێکی دیکە دەکولێنەوە. ئەوکارە بۆ بکەین. نەخێر یا قبووڵ بکەین ئەگەر لایەک کەمتریشی گوناح کردوە، دەگەڵ ئەوەی ئیختیلاف هەیە کام لا. بەڵام با قبووڵ بکەین هەردووک لامان تاوانبارین. هەر بەڕاستییش هەردوو لامان تاوانبارین. ئێستا ئەگەر تاوانەکە سەدی ۶۰ی بۆ ئەوان و سەدی ۴۰ی بۆ ئێمە بێ یان بەپێچەوانە، ئەوە لە گوناح بێبەریمان ناکا. بەڵام هەڵدانەوەی لاپەڕەکان زۆرجار کێشەی دیکەی لێ ساز دەبێتەوە. چونکە هیچ لایەک وا بەحاسانی قبووڵ ناکا کە لەسەر خەتا بووە.

هەیاس کاوەی: بۆ هەتا ئێستا هیچ لایەکتان نە داوای لێبووردنتان کردوە، نە قبووڵی ئەوەتان کردوە کە هەردوو لا خەتابارن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەڵڵا نازانم ئەمن کە ئێستا قسان دەکەم وەکوو خۆم قسە دەکەم وەک حیزبی دێمۆکراتی کوردستان قسە ناکەم. بەڵام هەر وەختێکی بە ناوی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانەوە قسەم کردوە، لە غەیری ئەوجۆرە بۆچوونە بۆچوونێکی دیکەم نەبووە.

عەباس کاردۆ: نا، مەبەستم ئەوەیە بەیاننامەیەکی هاوبەش دەربکەن و هەردوو لا داوای لێبووردن لە خەڵکی کوردستان بکەن؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیارە وا باشترە. لە ئایندەشدا باشە ئەو کارە هەر بکرێ ئەگەر زوو نەکراوە درەنگیش بۆ هەر باشە بکرێ. بۆچوونی حیزبی دێموکرات غەیری ئەوە نەبووە. ڕەنگە بەو زمانە نەبووبێ کە ئێستێ ئەمن قسەی پێدەکەم، بەڵام ئەمن کە بۆخۆم قسەم کردبێ ئەو وەختیش هەروا بووە. ماوەیەکی زۆر، ئێستا ئەوە بوو بە تاریخ لەپاشانیش زانرابوو کە لە نێو ڕێبەرایەتیی حیزبدا ئەمن ئیختیلافێکم هەبوو لەسەر ئەوەی. ئەمن لە شەڕی بەینی ئەو دوو هێزەدا کۆمەڵە ئەو وەختیشی و ئێستاش بەخەتابارتر دەزانم. چونکی پێم وایە ئاوری شەڕەکە ئەوان خۆشیان دەکردو زەمینەیان پێک دێنا. بەڵام لە زێدەڕۆیی‌یەکانی حیزب ناڕازی بووم. لە ئیعلانی شەڕی سەرتاسەری ناڕازی بووم، لەوە کە لەهێندێک ڕەفتارمان نەدەپرسیەوە ناڕازی بووم. ئەوە نەک لەبەر کۆمەڵەی بەڵکوو لەبەر خودی حیزب بوو. تەنانەت ئەمن لە کۆنگرەی حەوتدا بڕیارم دا مەسئوولییەت وەرنەگرم. دوکتور قاسملوو لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیدا ڕاست بەو دەلیلە ئەمنی قانیع کرد کە دەبێ خۆم کاندید کەمەوە. گوتی خەڵک دەزانن فلانکەس لەسەر ئەو شەڕەی دەگەڵ کۆمیتەی مەرکەزیی ئێمە ئیختیلافی نەزەری هەیە. ئەمن بۆخۆم قەتم نەبردبووە دەرێ بەڵام خەبەرەکە بەداخەوە چووبووە دەرێ. گوتی ئەگەر ئێستێ فلانکەس نەیێتەوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، دوو بەرداشتی لێدەکرێ. یان ئەوەیە کە حیزب بە ئیعتیراز بەو هەڵوێستە بۆچوونەی تەسفیەی کردوە، یان بۆخۆی بە ئیعتیراز بەوە کشاوەتەوە کە هەر دووکیشیان هەر خراپن. ئەویش نابێ شتێک بکا کە بە زیانی حیزبەکەی تەواو بێ.

ئەمن ئەوەم قبووڵ کرد لە کۆمیتەی مەرکەزیدا. دوایە لە کۆنگرە خۆم کاندید کردو هەڵبژێرامەوە. بووم بە کۆمیتەی ناوەندیو دەفتەری سیاسیو تەنانەت بۆجێگری سکرتێریش هەر قبووڵم کرد. جێگری سکرتێرێشم وەلا نەنا هەر لەبەر ئەو مولاحەزەیە. لە دوایە پاش ساڵێکی پێم وایە ئەمن لە جێگریی سکرتێری کشامەوە. یانی مەبەستم ئەوەیە کە ئەمن پێش ئەوەش نەزەرم وا بووە کە ئێمە لەو نێوەدا بێ‌خەتا نەبووین. نەک هەر وەک ڕەفتاری پێشمەرگەو هەڵوێستی فەرماندە، بەڵکوو وەک ڕێبەریش هەڵەمان هەبووە. بەڵام کێشەکانمان ئەو وەختی دەنێو حیزبدا بوون. بەداخەوە هێندێک شت بڵاو دەبنەوە ئیدی ئەوە بەدەست تۆ نیە. حەتتا ئەو وەختی ئیختیلافمان هەبوو لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا کە چۆن مەسەلەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ حەل بکەین یان حەل نەکەین. ئەمن هەموو قسەکانم تەنیا دەنێو دەفتەری سیاسیو کۆمیتەی ناوەندیدا دەکردن. تەنانەت حەقم نەبوو لە نێو ئەندامانی حیزبی لە دەوروبەری بنکەی دەفتەری سیاسییش باسی بکەم. بەڵام بەوحاڵە ئەوە بڵاو بیۆوە. جارێکی دوو سێ کەس هاتبوون بۆ ئێوڕێوانی. قسەکانیان کردو ئەمنیش ئەوەی نەزەری حیزب بوو بۆم باس کردنو گوتم ناوایە. یەکێکیان کە ئەندامی

حیزبیش بوو گوتی نەزەری خۆت چییە؟ گوتم چی؟ نەزەری من چییە؟ نەزەری من دەگەڵ تۆ فەقەت نەزەری حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە. ئەگەر نەزەرێکی دیکەم هەبێ دەگەڵ دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی باسی دەکەم، بۆخۆم یاوەرم وا بووە هەروایش جووڵاومەتەوە. بەڵام بەداخەوە ئێمەی و ئەتەوێ هەموو کەس ئەوەندە قایم نییە شتەکان نەباتە دەرێ.

* لەنێو ڕێبەرایەتیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا کێ زیاتر لایەنگری کۆتایی هاتنی شەڕ بوو؟ ئەدی کەسانی لایەنگری درێژەدانی کێ بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەو بارەیەوە نامەوێ ناوی هیچ لایەکیان بەرم. دەکرێ بڵێم ڕەنگە تەفاوتمان لەسەر بۆچوونەکان هەبووبێ، دەنا هیچ کەسم پێ شک نایە لەنێو حیزبی دێمۆکراتدا باوەڕی بەوە بووبێ کە ئەو شەڕە باشەو دەبێ درێژەی هەبێ، بەڵام لە بۆچووندا وەختێ شەڕەکان هێندێک شتی زیادەڕۆیی هەبوو، ئەوەمی موخالەفەتم کردووە ئێستاش دەڵێم هەموومان خەتاباریین، بەڕاستەوە کە موعتەدیل بووین و بەوانەوە کە توندڕەو بووین، ئێمەش و کۆمەڵەش.

هەیاس کاردۆ: هەر ئەتۆ بووی موخالیف بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نانا هەر ئەمن نەبووم. کەسی دیکەش هەبوو. بەڵام نامەوێ ناوی کەس بەرم، لەجیاتی خۆم قسان دەکەم، لەجیاتی کەس قسان ناکەم.

* لەبیرمە لە جەنگەی شەڕدا چەند لایەنێکی سیاسی و مامۆستا شێخ عیززەدین حوسێنی هەوڵی نێوبژیوانی کردنیان دەدا. ئەوانە کێ بوون و چییان بەچی کرد؟ بۆ هەوڵەکانیان سەری نەگرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جۆرێکمان هەبوو پێم وایە ماوەمە. ئەگەر ئەتۆ ئەتبێ پێمخۆشە بیبینی. جۆرەکە ئەو داستانەی تێدایە، بە باوەڕی من عامیلی دیکە هەبوون کە سەر نەکەوێ. بەڵام یەکێک لە گرینگترین عامیلەکانی سەرنەگرتنی ئەوە بوو کە ئەوانەی هاتبوون بۆ نێوبژیوانی بە مامۆستاشەوە بەڕاستی بێتەرەف نەبوون. دیتنەوەیان گران نییە دەتوانم ناوەکانیان بدۆزمەوە، دیارە گوتیشم. دەرحەقدا ئەو داوایەی حیزبی دێمۆکرات هاتە گۆڕێ کە دەبێ کۆمەڵە بە شۆڕشگێڕی بزانێ. ئەو وەختیم پێ شەرتێکی نادێمۆکراتیک و نامەنتیقی بوو. ئێستاشم هەر پێ نادێمۆکراتیک و نامەنتیقییە، بەڵام تا حەددێکی زۆر ئەوان بێلایەن نەبوون. کەسێکیش کە بیەوێ هەوڵی ئاوا بدا دەبێ بێلایەن بێ. ئەمن پێم وا نییە بێلایەنیش ئەوەیە کە هەر نابێ هیچ بڵێ. بەڵام لانی کەم پێویستە بەناحەق بەگژ لایەکدا نەچێ. پێم وایە ئەگەر ئەو جۆرەیەی سەروو کەیەوە تێدەگەی دەڵێم چی.

هەیاس کاردۆ: ئێستا ناوەکانیانت لەبیر نییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناوەکانم چاک لەبیر نین. بەڵام پێموایە ئەمانە بوون: مامۆستا شێخ عیززەددینی حوسێنی، سازمان کارگران انقلابی ایران "راه کارگر"، چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێران "ئەقلیەت"، چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێران(ارتش رهائیبخش)، ڕێکخراوی چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێرانو کۆمەڵەی یەکسانیی کوردستان.

هەیاس کاردۆ: باشە بۆ ئەوانە هەموو دیفاعیان لە کۆمەڵە دەکرد؟ لەبەر چەپ‌بوونیان بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جارێکیان برادەرێکی چریک هەبوو پێیان دەگوت "مەممەد عەجەم"،ناوی خۆی بەهزاد کریمی بوو؛ لە مەهاباد دەگەڵ ئێمە دانیشتبوو، زۆر بە سەراحەت گوتی مامۆستا مەعلوومە ئەگەر قەرار بێ لە بەینی ئێوەو کۆمەڵەدا یەکتان هەڵبژێرین، ئێمە کۆمەڵەی هەڵدەبژێرین. چونکی بەهەرحاڵ ئەوان چەپ و کۆمۆنیستن. جا بۆیە ئەوانە زۆربەیان لە سازمانە چەپەکان بوون. مامۆستاش هەروەکی پێشتر باسمان کرد، هێندەیان دەورە دابوو ئیدی نەیاندەهێشت قەت مێشکی ئازاد بێ. ئەویش ئیدی هەر هەڵوێستی ئەوانی دەگرت.

هەیاس کاردۆ: کاک برایمی عەلیزادە پێی‌وایە یەکیەتیی نیشتمانییش لە جەرەیانی ئەوسوودا ئێوەی بەخەتابار زانیوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە حەقیقەتێکی تێدا هەیە کە لە جەرەیانی ئەوسوودا ترێتەری یەکیەتی پێم‌وایە ناوی مامۆستا برایم بوو، ئەویش ڕەشی‌یەکی وای هەبوو. ئاخر ئەمنیش لەوێ ڕەگەڵ کەوتم. گوتم پێموایە لەوێدا خەتایەکی مەی تێدا هەبوو. یانی لەوێ زیادەڕەوی کرابوو.

* مامۆستا دەگەڕێمەوە سەرەتای دامەزرانی کۆمەڵەو دوو پرسیارت لێ دەکەم. تکایە ئەگەر زانیارت لەسەریان هەیە وەڵامم بدەوە. پرسیارەکان ئەوانەن:

یەکەم: ئەوکات باسی ئەوە دەکرا کە شەخسی مام جەلالو یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دەستیان لە دروست‌کردنی کۆمەڵە دا هەبووە. داخوا ئەوە ڕاست بوو؟ ئەگەر ڕاست بوو بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جا بۆ هەر لە سەرەتاوە باست نەدەکرد؟ ئەمن پێموایە چیزێک بە دەستی خەڵکی دیکە دروست ناکرێ. بەڵام کۆمەگ دەتوانێ بکرێ. پێم وایە داستانەکە لەوێ‌را دێ. ئێستا سەرۆکی ئەوڕۆ لەوێ ئەو کۆمەڵەیە وەک کۆمەڵە کەنگێ دروست بووە. بەڵام لە وەختێکەدا کە یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دەستی بە بووژانەوە کردەوە دوای ساڵی ٧٥ و ئەوانە، بەشێک لەو کەسانەی دواتر کۆمەڵەی

ئێرانی‌یان دروست کرد هەر لەلای مام‌جەلالیو یەکیەتیی نیشتمانی بوون. ژمارەیەکیان لەوێش نەبوون بەڵام کۆمەڵێکی کاریگەریان بەو وەختی یەکیەتیی نیشتمانی کرد، چونکە یەکیەتی لەباری ئەداری و کاتی و ماڵی - یەوە ئیحتیاجی بە کۆمەگ هەبوو، ئەوان لەو بارەیەوە کۆمەگیان کرد. مەسەلەن کاک سەلاحی موهتەدی ناوبەرم. کاک سەلاح ئێستاش کە زۆر لە یەکیەتی و شەخسی مام جەلالی نیزیکە، یەکێک بووە لەو کەسانە. ئەوە وەفایەکە بۆ ئەو کۆمەگانەی ئەو وەختی پێ‌یان کردوون. لەبەر ئەوە رابیتەیەکی دۆستانەیان دەگەڵ یەک هەبووە. دواتریش کە کۆمەڵە دروست بوو و لەوێش کۆمەڵەی رەنجدەران هەبوو، هەردووکیان مارکسیست بوون، پێوەندی‌یەکی دۆستانەیان پێکەوە هەبووە. ڕەنگە ئەوان بەیەکەوە گەرمتر بووبن لە ئێمەو ئەوان. بەڵام قەت پێم‌خۆش نیە ئەو تۆمەتە لە کەس بدەم وەک حیزبی سیاسیی نیشتمانپەروەر کە بڵێم یەکی دیکە دروستی کردووە، ئەگەر بۆخۆی زەمینەی هەبێ ڕەنگە یەکێک کۆمەگی بکا. بەڵام بۆخۆی زەمینەکەی تێدا نەبێ بە کەس دروست ناکرێ. ئەدی ئەگەر وایە کێ بردنی بۆ لای یەکیەتی؟ چونکە ئەوان هێندێکیان لەسەر سیاسەت قاچاغ بوون و لەلای یەکیەتیی نیشتمانی دەژیان.

هەیاس کاردۆ: ئەو وەختی باسەکە وا بوو کە یەکیەتیی نیشتمانی بۆ بەرەنگاری دەگەڵ حیزبی دێموکرات ئەوەی کردووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکیەتیی نیشتمانی ماوەیەک ئیختیلافی دەگەڵ حیزب هەبوو بەڵام ئەو ماوەیە بەڕاستی کورت بوو. ماوەیەکی دوورودرێژ نەبوو، ئەوە دوو، سێ ساڵێکی خایاند.

هەیاس کاردۆ: ئاخر هەر ئەو ماوەیەش بوو کە کۆمەڵە دروست بوو.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ دوای ساڵی ١٩٧٥. لەحاڵێک‌دا کۆمەڵە بۆخۆی دەڵێ ئەمن ساڵی ٤٨ (٦٩ی زایینی) دامەزراوم.

هەیاس کاردۆ: ئەخشی کاک سەلاح موهتەدی لە دامەزران و درێژەی کاری کۆمەڵەدا چی بوو؟ دەڵێن تاوبراو هەتا ماوەیەکی زۆر رۆڵی پشتپەردەی دەگێڕا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک سەلاحی موهتەدی لەوەتی ئەمن دەی‌ناسم – دیارە لەمێژە دەی‌ناسم - بەڵام لەو قۆناغەی ئەخیری‌دا قەت قبووڵی نەکردوە کە ئەندامی کۆمەڵە یان ڕێبەرایەتیی کۆمەڵەیە. بەڵام قەتیش نەی‌شاردۆتەوە کە دۆستیانە و لێ‌یان نیزیکە. بەتایبەتی ئێستا ٣ کۆمەڵەی لێک جیاوازمان هەن، یەکیان برای کاک سەلاح سکرتێریەتی. یەکیان ئامۆزای سکرتێریەتی. لەپاشان یەکێک لە پایەکانی

دروستبوونی بووە. خۆ ئەندامەتیی کۆمەڵەی عەیب نیە، کابرا لە خۆی دوور خاتەوە. ئەو قەتی قبووڵی نەکردوە کە ئەندامی کۆمەڵەیە. بەڵام دۆستیان بووە، هاوبیرو هاومەشوەرەتیان بووە. ڕەنگە ئێستاش دەگەڵ یەکێکیان یان دووانیان یان هەر سێکیان. نازانم بەڵام ئەگەر لێیان تیزیک بێ عەیب نیە. خۆ کاک سەلاح مەجبوور نیە ئەگەر ئەندام بێ بڵێ نیم. بۆ ئەندام بوون گوناحە؟

عەباس کاروانی: مامۆستا باسی ئەندامبوون نیە. سەرەتاکان وا باس بوو کە کاک عەبدوڵڵا تەجروبەیەکی وای نەبوو. کاک سەلاحیش بە هێندێک هۆ ڕەنگە نەیویستبێ ڕاستەوخۆ بەرپرسایەتیی کۆمەڵەی وەئەستۆ بگرێ بەڵام هەوڵی پەروەگرتنی دابێ. باسەکە ئەوەیە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جا چ بوو، ئەوە بۆ خراپە؟ با ڕێشوێنیی کردبێ. کۆمەگی کردبێ. ئەمن لە ئیزیکەوە ئاگام لێ نیە بەڵام ئەوەی بە جایز دەزانم.

* بەگشتی ڕەوتی تێکۆشانی کۆمەڵەی هەتا دەربازبوون لە گێژاوی حیزبی کۆمۆنیست چۆن هەڵدەسەنگێنی؟ ئەدی دواتر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: قەزاوەتێکی ئاوا بۆ یەکێک دەبێ موحەققیق بێ و بەدوای ڕووداوەکان کەوتبێ، نەک وەکوو من لە دوورەوە بێ و لەنەکاو یەکێک پرسیاری لێ بکا. ئەوە حەقی من نیە. یان دەبێ یەکێکی خۆیان بێ کە دەکوڵلی جەرەیانەکیدا هەیە. بەشەرحاڵی خۆم لەسەریەک پێموایە پێکهاتنی حیزبی کۆمۆنیست و تێکەڵبوونی ئەو دووانە کارێکی زۆر سروشتی نەبوو. ئەگەر وەک دوو سازمانی دۆست مابانەوە ڕەنگ بوو قازانجی بۆ کۆمەڵەو بۆ کوردستان بەتایبەتی پتر بێ. بەڵام دوایە دەرکەوت کە بۆخۆیان موشکیلاتی خۆیانیان هەیە. ئەوە بەزەحمەت لەکۆڵیان بۆوە. کۆمەڵە لەو بارەیەوە بە باوەڕی من زەرەری کرد. چونکی هەر ئەوەڵێن لەتبوونی کە تێیاندا ڕووی دا کە مەنسووری حیکمەت جودا بۆوە، مەنسووری حیکمەت بەشێک لە سەرمایەی کۆمەڵەی کە سازمانێکی کوردستانی بوو دەگەڵ خۆی برد. مەبەستم سەرمایەی ماددی نیە، چونکی گوتیان لەباری سەرمایەی ماددییەوە گۆیا حیکمەت گوتورەتی ناوی کۆمەڵەش بۆ ئێوەو سەرمایەی کۆمەڵەش بۆ ئێوە، ئەمن سازمانێکی دیکە پێک دێنم. تەنیا یەک داوای لەوان کردبوو، ئەویش ئەوە کە ئەو کەسانەی دەیانەوێ ڕەگەڵ وی بکەونو لە کوردستانی کۆمەگیان بکرێ کە بیانێرنە دەرێ. ئەوە بۆخۆی دیارە کۆمەگی کردوە کە بەشێکی دیکە لە سەرمایەکان لە کۆمەڵەی ببڕێنو دەگەڵ وی کەون. چونکی ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە لە کوردستان وەزع خۆش نەبوو. لەنێو وڵات نەمابوون. لە باشووری کوردستان وەزعی ئەمنییەتی باش نەبوو. چوون بۆ وڵاتانی دەرەوە خوێندنو موعالەجەو هەموو ئەو شتانە

یەکێک بوو لە بەرنامەکان یان ئارەزووەکانی ئەو خەڵکە. ئێستا کە سازمانیش کۆمەڵگیان یکاو پووڵێکیان بداتێ چ لەوەی چاکتر. ئەوە خەڵکی زۆر هان دا دەگەڵ حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کەون کە حیکمەت پێکی هێنا. جا لەو ڕێگایەوە بەشێک لە سەرمایە ئینسانی‌یەکانیان ڕۆیشت.

دواتریش لەنێو خۆیاندا دیارە لەسەر مەسایلی فکری لێیان بوو بە ئیختیلاف لە نێو حیزبی کۆمۆنیستی ئێراندا نەک حیزبی کۆمۆنیستی کارگەری. جوزئیاتەکەی بۆخۆیان دەزانن ئەمن نازانم. بەڵام وەکی دەرکەوت زیاتر لەسەر ئەوەی بووە کە بەشێکیان پێیان وا بووە دەبێ واز لە حیزبی کۆمۆنیست بێنن و بێنەوە کۆمەڵە خۆڵاتی‌یەکەی جاران. بەشێکیشیان باوەڕیان وا بووە کە ڕاگرتنی ناوی حیزبی کۆمۆنیستو تەشکیلاتەکەی هەم بۆ ئێرانو هەم بۆ کوردستان موفیدە. لەسەر ئەوەی پێم وابێ ساڵی ٢٠٠٠ بوو کە کۆمەڵەی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران لە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران جیا بۆوە. ئەوە قوناغی دووهەمە کە لەنێو کۆمەڵەی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانیشدا دیسان ناکۆکی پەیدا دەبێ‌و دووبارە لەت‌بوونێکی دیکە دروست دەبێ کە وا بزانم دەبێتە ٣ ساڵ پێش، ئەوەی کە کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی لێ دروست بوو واتە لایەنی کاک عومەری ئیلخانی‌زادە، وا بزانم ٣ ساڵی بەسەردا تێنەپەڕیوە.

* کۆمەڵەی ئێستا چەند بەشن. جیاوازیی ڕوانگەکانیان چییە؟ کامیان زیاتر خۆی بە کێشەی کوردەوە خەریک دەکا؟ قسەی کۆتاییت لەسەر کۆمەڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو تەشکیلاتە کە ئەتۆ باسی دەکەی لەلای من نییە. کۆمەڵە دوو، سێ جەرەیانی سازنەبووی هەن کە وەک جەرەیان عەمەل ناکەن. یەکیان دەگەڵ پارتی سۆسیال دێموکرات یەکی گرت. ڕەوتێکی دیکە هەیە وەک کاک مینەی حیسامی‌و کاک ساعیدی وەتەندووست و ئەوانە کە لە باری فکری‌یەوە لە حیزبی کۆمۆنیست بڕاون بەڵام هەتا ئێستا ئیعلامی مەوجوودییەتیان نەکردوە. کۆمەڵەی مەوجوود کە وەک بڵێی کۆمیتەی ناوەندی‌و کۆنگرەو بنکەو بارەگایان هەبێ‌و وەک کۆمەڵە ناسرابن، سێ دانەن. چونکی حیزبی کۆمۆنیستی ئێرانیش ڕێکخراوی کوردستانەکەی بە کۆمەڵە ناو دەبا. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم ڕەنگە زۆریشم ئاگا لێ نەبێ، بەڵام ئەمن شتێک بە ناوی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران هەر نابینم. چونکی ئێستا لەهەر کەس بپرسی بڵێی "زوگوزێ" کێی لێیە، دەڵێ کۆمەڵە. یانی ئێستا ئەو جێگایەی کاک برایمی عەلیزادە سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستی لێیە کەس ناڵێ حیزبی کۆمۆنیستی لێیە، هەموو هەر دەڵێن کۆمەڵە.

هێلیاس کارەنۆ: یانی کاک برایم هەم سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستەو هەم سکرتێری کۆمەڵەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە لە تەشکیلاتەکەیاندا شتی بەو سورەتەیان تەداوە. بەڵام سکرتێری حیزبی کۆمۆنیستە. پاشان "کۆمەڵەی شۆڕشگێری زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران" هەیە بە سکرتێریی کاک عەبدوڵڵای موهتەدی. "کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان" هەیە کە سکرتێرەکەی کاک عومەری ئێلخانی‌زادەیە. ئەوەیان نە شۆڕشگێری دەگەڵە نە ئێران. ئەو دووانە دووبارە دەڵێم بێ ئەوەی کەوشی بەحەشتو جەهەنەمییان لێک جودا کەمەوە، بەڵام شتی ئیعلان‌کراویان ئەوەیە کە وەختی خۆی پێکەوە لە حیزبی کۆمۆنیست جیا بوونەوە ئەوان هەڵگری شوعاری کوردستانی‌بوون بوون. یانی ئەوە کە ئامانجی کوردستانی‌بوون یەرە پێ‌بدەن بەرەو کوردایەتی بگەڕێنەوە. جەرەیانی حیزبی کۆمۆنیستی کاک برایمیش ئەگەر لەو بارە-یەوە لێی بپرسی خۆی ئەوان بە کەمتر نازانێ بەڵام شوعارەکەیان فەرقی هەیە.

لەپاشانیش ئەوە کە کامیان بەقووەتەو کامیان پتر عەمەل دەکا، بەڕاستی زۆر ئاسان نیە. مەسەلەن ئێستێ ئەو سێ جەرەیانە لە هەر کامێکیان بپرسی دەڵێ لەنێو خۆی وڵاتی خۆماندا ئێمەن لە هەمووانم پتر خەڵک دەگەڵە. یان هەر حیزبی دێموکرات کە لێت بووەو دوو حیزبی لێ دروست بوون، لە هەرکامیان بپرسی هەر وا دەڵێ. کێ دەتوانێ سابیتی بکا؟ کێ وەدرۆی دەخاتەوە؟ ئەوە کارێکی ئاسان نیە. ڕەنگە ڕۆژێکی دیکە ئینشەڵڵا هەلومەرجێک پێک بێ کە خەڵک بتوانن لەسەر سندووقی هەڵبژاردن بە حیزبەکان بڵێن کامەتان بایی چەندن. بۆ ئێستێ کارێکی ئاسان نیە.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

اینکه حزب دمکرات بر کردستان مسلط گردد یا رژیم جمهوری اسلامی، در ماهیت امر فرقی نمیکند، چون هر دو حامل سرکوب توده‌ها و مدافع نظام سرمایه‌داری و حافظ استثمار اکثریت توده‌های مردم و موسسه سرمایه هستند. و تشابه تاکتیکهای حزب و رژیم جمهوری اسلامی نسبت به ما از ماهیت مشترک آنان ناشی میشود: همانطوری که رژیم جمهوری اسلامی از درگیری بین ما و حزب دمکرات استفاده میکند، حزب دمکرات نیز از درگیری بین ما و رژیم جمهوری اسلامی بهره میگیرد. بدون درک درست این مسأله ما در اتخاذ تاکتیک صحیح در مبارزه انقلابی کردستان دچار اشتباه خواهیم شد.

از گفته‌های خود تاکنون چه نتیجه‌ای میگیریم؟ از گفته‌های ما تاکنون این نتیجه حاصل میگردد: چنانچه حزب دمکرات متوجه گردد که ما به دگم "جنگ علیه رژیم جمهوری اسلامی و صلح با حزب دمکرات" چسبیده‌ایم، لحظه‌ای در یورش جنایتکارانه برضد ما درنگ نخواهد کرد.

نیرو نیز آمد در حالیکه بعضی از نیروی ما صرف جنگیدن علیه رژیم و حفظ مناطق در برابر تعرضات رژیم میگردد، توانائی ما در مقابل سیاست حزب دمکرات کمتر از اندازه واقعی خود بوده و در برابر حزب شکست پذیر خواهیم بود. آیا برای امر انقلاب فرقی میکند که ما از حزب شکست خورده باشیم یا از رژیم جمهوری اسلامی؟ خیر، فرقی نمیکند، در هر حال نتیجه کار ضربه به انقلاب و دور شدن ما از نیل به اهداف انقلابیمان میباشد.

هنگامی که ما با خطر ضربه خوردن مداوم و وسیع حزب دمکرات روبرو باشیم ولی از دادن جواب قاطع و انقلابی ای که حزب دمکرات را مدتها کم تا ماهها سرجایش بنشاند، تحت این عنوان که رژیم جمهوری اسلامی از این درگیری استفاده میکند، خودداری ورزیم جز اینکه به تضعیف نیروی خود میدان داده باشیم و جز اینکه راه مبارزه خود را سخت تر کرده باشیم نتیجه دیگری برای ما در بر ندارد.

هنگامی که ما در یک منطقه با حزب دمکرات درگیر شویم و او با تمام نیرو به ما حمله کند ولی ما برای دفاع از منطقه دیگر در برابر رژیم جمهوری اسلامی نیروی خود را در همانجا نگاه داریم به علت درگیر در آن واحد در دو جبهه بجنگیم جز اینکه در هر دو جبهه نیروهایمان فرسوده شود نتیجه ای برایمان نخواهد داشت.

ما باید اینرا توجه باشیم که بالاخره این ما هستیم که در شرایط سخت نیز علیه رژیم جمهوری اسلامی به مبارزه خود ادامه خواهیم داد نه حزب دمکرات. سرانجام این ما هستیم که پیگیرانه مبارزات خود مردم را برای نابودی نیروهای سرکوبگر رژیم در کردستان و اعمال حاکمیت انقلابی آنان رهبری خواهیم کرد نه حزب دمکرات. پس اگر ما حتی منطقه ای را در برابر رژیم جمهوری اسلامی از دست بدهیم ولی در مقابل بتوانیم جواب دندان شکنی به جنایات حزب دمکرات بدهیم در آن صورت با حفظ نیروهای خود خواهیم توانست که در آینده به سروقت نیروهای رژیم در همان منطقه نیز برسیم.

ما تاکنون بنا بر ضرورت کوشش کرده ایم که از درگیری با حزب اجتناب کرده و ضربات اصلی خود را بر رژیم فرود آوریم. از این پس نیز این

سیاست را ادامه میدهیم ، تنها با یک تفاوت ؛ با این تفاوت که باید از سیاست فوق دگم درست کرد ، با این تفاوت که در موقع لزوم – یعنی هنگامی که ادامه این سیاست به گستاخی حزب دمکرات در برابر کومله و توده های هوادار آن منجر گشته و به تضعیف ما در برابر این حزب (و متابراین در برابر رژیم جمهوری اسلامی نیز) می انجامد – باید با تمام نیرو ضربات خردکننده تری بر حزب دمکرات وارد آوریم . و در این حال از از دست رفتن یک یا حتی چند بخش یا ناحیه در برابر رژیم جمهوری اسلامی نیز ابائی نداشته باشیم . زیرا ما همانطور که گفتیم مماشات در برابر حزب دمکرات ، به معنای از دست دادن یک منطقه برای ما و واگذار کردن آن به حزب دمکرات است که در نتیجه چنین وضعیتی به مبارزه ما در برابر رژیم جمهوری اسلامی نیز زیانهای بزرگی خواهد رسید . اما چنانچه با اتخاذ تاکتیک انقلابی قاطع به تهدیدها ، زورگوئیها و جنایات حزب نسبت به کومله و توده های زحمتکش تحت رهبری آن میدان ندهیم و آنرا سر جایش بنشانیم قدرت ما – نسبت به حالت مماشات جوئی – افزایش خواهد یافت و توانائی ادامه سیاستی را که تاکنون در پیش گرفته ایم همچنان حفظ خواهیم کرد .

[1] "لزوم اقدام قاطع و بموقع علیه ماجراجوئیهای حزب دمکرات"، نامیلکەی نێوخۆیی کۆمەڵە ١٣٦٠/٦/٣٠

بەڵگەی (٢)

نامه‌ی مورخ ٢٦ تیرماه ١٣٦٦ "کمیسیون منتخب و جریانات سیاسی"

دوستان گرامی دفتر سیاسی حزب دمکرات کردستان ایران

با درودهای فراوان

با توجه به این که جوابیه‌ی کومله از تاریخ ۳۰ خرداد تاکنون در اختیار شما قرار داده شده است ولی دیدار کمیسیون در دو مورد به همراه با نمایندگان دفتر سیاسی پذیرفته شده است که نظر قطعی شما ابراز گردد، و هم چنین با توجه به تاکید شما بر ارائه‌ی پاسخ دریافت کننده ۹ تیرماه با نماینده‌ی کمیسیون منتخب و تاکیدات مجدد ما طی نامه‌ی مورخه ۱۰ تیرماه، خواستار تسریع در ارائه‌ی پاسخ قطعی شما به جوابیه‌ی کومله تا تاریخ ۲ مرداد ماه ١٣٦٦ هستیم.

نظر به اهمیت مساله، بدیهی است که پس از انقضای تاریخ فوق، عدم دریافت پاسخ، از جانب ما به معنای امتناع شما از پاسخگوئی به جوابیه‌ی کومله و عدم تمایل حزب دمکرات به قطع درگیریها و برقراری صلح تلقی می‌گردد.

در انتظار پاسخ شما

با درودهای مجدد

کمیسیون منتخب جریانات سیاسی

چریکهای فدائی خلق ایران

سازمان چریکهای فدائی خلق ایران

سازمان کارگران انقلابی ایران (راه کارگر)

٢٦/تیر ١٣٦٦

لطفاً پاسخ را به دفتر سازمان چریکهای فدائی خلق ایران ارسال نمائید.

بەڵگەی (٣)

نامهٔ مورخ ٣٠تیرماه دفترسیاسی حزب دمکرات به "راه کارگر"

تاریخ ١٣٦٦/٤/٣٠
شماره ١٥٠٤

دوستان گرامی در سازمان کارگران انقلابی ایران (راه کارگر)
پس از سلام

نامهٔ مورخ ٢٦ تیرماه ١٣٦٦ شما را که از سوی "کمیسیون منتخب ٦ جریان سیاسی" نوشته شده بود دریافت کردیم.

مفاد نامهٔ شما ما را شدیداً متحیر و متعجب ساخت، چراکه این تصور را در ذهن ما تقویت نمود که هر چند شما ظاهرا نقش میانجیگری را بعهده گرفته‌اید، در واقع از دیدگاههای "کومله" دفاع می‌کنید و چنین به نظر می‌رسد که مقصود شما بیشتر "افشاگری" است تا پایان بخشیدن به درگیریهای مسلحانه بین حزب دمکرات و کومله.

متأسفانه از همان آغاز کار موضع شما دراین رابطه بی‌طرفانه نبوده است. در حالیکه قبل از تهیهٔ "قطعنامهٔ مشترک" چندین ماه، بارها با نمایندگان کومله به مذاکره پرداخته بودید، گفتگو با حزب دمکرات را هنگامی شروع کردید که دیگر قطعنامهٔ مذکور آماده شده بود.

این حقیقت نیز نباید نهفته بماند که در "قطعنامهٔ مشترک" تنها و

حزب ما بیش‌از هر جریان سیاسی دیگری به پایان‌دادن به درگیریهای مسلحانه در داخل جنبش کردستان ایران علاقمند است. حال چون تاریخ ۲۸ تیرماه که به عنوان روز ملاقات با دفتر سیاسی حزب دمکرات از طرف شما پیشنهاد شده بود به علت گرفتاریهای متعدد مورد موافقت ما قرار نگرفته و دیدار چند روزی به تأخیر افتاده است، نامه «اولتیماتوم گونه» مورخ ۲۶ تیرماه را برای ما می‌فرستید.

محتوای این نامه از سه جهت برای ما قابل قبول نیست: نخست آنکه چند جریان سیاسی که ادعای احساس مسئولیت دارند وچنین وانمود می‌سازند که به پایان دادن به درگیریها علاقمند می‌باشند چگونه به خاطر چند روز تأخیر کاسه صبرشان لبریز می‌شود وبرای حزب ما اولتیماتوم می‌فرستند. دوم آنکه هنوز کومله جواب روشن و صریحی به هیچیک از پیشنهادهای حزب و از جمله آنچه شما "پیشنهاد الحاقی" می‌نامید نداده است، و هنوز معلوم نیست آیا کومله معیارهای پیشنهادی حزب دمکرات را پذیرفته است یا نه؟ وشما بدون آنکه حزب دمکرات را از مضمون پاسخ کومله مطلع سازید اقدام به نوشتن نامه شدیداللحنی به حزب دمکرات کرده اید. سوم آنکه شما که گویا برای وصل کردن آمده اید نه برای فصل کردن چگونه است که چند روز تأخیر در ملاقات را "عدم تمایل حزب دمکرات به قطع درگیریها وبرقراری صلح تلقی" می‌کنید و در مقابل حزب دمکرات جبهه می‌گیرید؟ آیا این امر نشانه آشکاری از نقض اصل بی‌طرفی تان اتفاقی نیست؟

در پایان نامه می‌خواهیم یک واقعیت دیگر را نیز بدوستان گوشزد کنیم. حزب دمکرات درطی هشت سال جنگ خونین با رژیم ضد خلقی جمهوری اسلامی در برابر مردم هشیار کردستان و

همهٔ خلقهای ایران ثابت نموده است که نه از هیچ التیماتومی واهمه دارد و نه بخاطر هیچ تهدیدی سیاست اصولی خود را تغییر میدهد. حزب دمکرات مانند همیشه آماده است به سخنان و توصیه‌های دوستان و جریانهای سیاسی دارای حسن نیت گوش فرا دهد لیکن هر نوع تهدید و التیماتومی را شدیداً رد میکند. بجاست جریانهای سیاسی و کسانی که علاقه دارند با حزب دمکرات روابط دوستانه داشته باشند این حقیقت را هرگز از یاد نبرند.

امیدواریم که شما با حسن نیت و برخورد مسئولانه به اقدامات صلح جویانهٔ خود پیگیرانه ادامه دهید.

دفتر سیاسی
حزب دمکرات کردستان ایران

"٦ جریان سیاسی و درگیریهای کومله و حزب دمکرات" از منشورات کمیته مرکزی حزب دمکرات کردستان ایران، مردادماه ١٣٦٦، لاپەڕەکانی ١٥ تا ١٨

حیزبی دێموکڕاتو کۆماری ئیسلامیی ئێران

عەباس کاردۆ: وا بزانم دوای تێکچوونی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد، جەنابت چەندجار لەلایەن حیزبەوە سەفەرت بۆ تاران کرد، دەکرێ ئەزموونەکانی خۆت لەو بارەیەوە باس بکەی؟ خومەینیت چۆن دیتو چۆنی لێ حاڵی بووی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەپێشدا با باسی بەشی دووهەمی بکەم. ئەمن خومەینیم هەر جارێک دیت. جارەکەش پێموایە زۆر پێش ئەو وەختی بوو کە هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد پێک‌هات. چونکە هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد لەجەنگەی شەڕی سێ مانگەدا پێک‌هات. بەڵام ئەوجارەی خومەینیمان دیت سەرەتای هاوینی ٥٨ بوو. هەیئەتێک لە مەهابادەوە چوو. دواتیەدا خەڵەتێکیان بەسەردا بڕی کە زۆر خەسڵەتی سیاسیو حیزبیی پێوە نەبێ. وەکوو نوێنەرانی خەڵکی مەهاباد لە ئەسنافی جۆربەجۆر پێک‌هاتبوون. مەسەلەن ٢ ڕووحانی تێدابوون، ماموستا مەلا ڕەحیمی عەبباسیی ڕەحمەتیو مەلا عەوڵای ماوەرانی. ڕەحمەتی جەنابی حەسەنی باباتاهیریی تێدابوو کە فەرماندار بوو، نوێنەری دەوڵەت بوو. ئەمن کە هەبووم لەباتیدا نوێنەری حیزبی دێموکرات بووم، بەڵام بە ناوی نوێنەری جووتیاران دەگەڵ بووم. خوالێخۆشبوو کاک برایمی شێرزادەمان دەگەڵ بوو بە ناوی نوێنەری موعەللیمان. ڕەحمەتی موحەممەدی عەتتاری بوو بە ناوی نوێنەری بازاڕییان. ڕەحمەتی ڕەحیمی قازی بوو کە لەبیرم نیە بەناوی چ سینفێک دەگەڵ بوو. ئاوا هەموو بە ناوی ئەسنافە چووین.

لەڕاستیدا زۆریش ویستەکانمان دەگەڵ خودی خومەینی تەرح نەکرد. بەڵام کە چووینە تاران لەوێ مەقاماتێکی زۆرمان دیتن. دەگەڵ مەقاماتەکە مەسایلمان باس دەکرد. مەسەلەن ئێمە بۆ یەکەمجار وەزیری خارجە، سادقی قوتبزادەمان دیت، مەرحوومی فرووهەرمان دیت. چووینە دەفتەری تاڵەقانی کە بۆخۆی لەوێ نەبوو، دەگەڵ دەفتەرەکەی دانیشتین. ئەوپاشان دیداری فرووهەری ٢،٣ جار بوو. یانی ٢ جار لە دەفتەرەکەیو جارێک لە ماڵەکەی. ئەومیان دیارە داوەتی کردین بۆ شامی بەڵام دوایە دانیشتین زۆر سەمیمانەو دۆستانە قسەمان کرد. دوایەش کە چووینە قوم دیدارمان دەگەڵ خومەینی هەبوو.

پێم وایە جاری دیکەشم باس کردوە. خومەینیم وەکوو پیاوێکی زیرەک دیت. دەگەڵ ئەوەی میتۆدەکانی بۆ هەموو کەس ڕوون بوون کە وەکوو شێخێک یان مەلایەک ڕەفتاری دەکرد، بەڵام لەباری سیاسییەوە ئەمن

ئەو پیاوەم بەزیرەک دیت. نموونەکەشی دەوەدا دەبینم کە دیار بوو حیچی بۆ کورد پێ نیەو تایبەوی هیچ بۆ کورد بکا. بەڵام قسەیەکی وای بەدەمدا نەهات کە ئەوەی بە زەقی لێ‌دەرکەوێ.

هەیاس کاردۆ: یانی ئێوە چووبوون داوای چ بۆ کورد بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە دەگەڵ حەیئەتی دەوڵەت زۆرشتمان باس کرد. مەتالیبی جۆراوجۆر هەبوون کە باسمان کردن، بەڵام دەگەڵ خومەینی هەر هێندێک شتی گشتیمان باس کرد. یەکێک لەو شتە گشتی‌یانە ئەوە بوو کە دەمانەوێ ئەو زوڵمو ناهەقی‌یەی لە دەورانی ڕێژیمی پاشایەتی‌دا لە کورد کراوە لەسەر ئەو میللەتە نەمێنێ. ئێمە کە دانیشتین، بۆخۆی دەستی بە قسان کرد. هەوەڵێ بەخێرهاتنی کردین، دوایە باسی ئەوەی کرد کە بەڵێ لە ئیسلامدا حەقی هەموان دەدرێو هەموو شتێک چاک دەبێ. قێڵ لەکەس ناکرێ، زوڵمو زۆر لە کەس ناکرێ. بەڵام نابێ پەلەتان هەبێ، چونکە ئەوە شۆڕشەو دەبێ هەموو شتێک لەسەرڕا ساز کرێتەوەو لەو شتانە. ئەمن بۆخۆم بەحیساب زیرەکیم کرد کە بەشکەم قسەیەکی لەزاری دەرکێشمو بیلێم بە ڕۆژنامەکانو وەک شتێک لەسەری تۆمار بکەم، بۆیە گوتم ئێمە هەموو ئەوانە دەزانینو پەلەشمان نیە. بەڵام میللەتی کورد لە درێژایی دەیانو سەدان ساڵدا زوڵمی لێ کراوە، بۆیە ئێستێ دەیەوێ دڵنیا بێ کە لە حکوومەتی تازەدا زوڵمی لێ‌ناکرێ، ڕەفعی مەزڵەمەی لێ‌دەکرێو مافەکانی دابین دەکرێن. بۆ ئەوەش باوەڕ بە قسەکانی جەنابت دەکەنو پێیان خۆشە ئەو شتەی لە زمانی جەنابتەوە ببیسن. جا زیرەکی‌یەکەی لێرەدا بوو. نە گوتی بەڵێ حەقەکانتان دەدرێن، نە گوتی نادرێن، گوتی هەرکەس دێ دەڵێ زوڵم لەمن کراوە. کورد دێ وا دەڵێ، بەلووچ دێ وا دەڵێ. ئەوجار گۆڕیو لەوەشی تێ‌پەڕاند. گوتی ئیسفەهانی وا دەڵێ، شیرازی وا دەڵێ. هەر ئێمە لەو قومەی حەقمان نەبوو بە ئازادی مەراسیمی دینی بەجێ بێنین. ئیدی شتەکەی عەجایب با داو دووری خستەوە. پاشانیش ماوەیەکی کەم دانیشتین. ئەوە لەلای خۆی ١٠ ڕۆژ پێشتر وەختمان وەرگرتوە، کەچی لەپڕ زیارەتچی وژوور کەوتنو دەستیان کرد بە دەستماچ کردنو پووڵ‌دانانێ. ئەوە ئێمە لەوێ دانیشتووین، وەک بارێزە پووڵیان بۆ دێناو ئەویش وەری دەگرتو وەبن دۆشەگێکی دەنا کە لە سەری دانیشتبوو. لە هەمووی سەیرتر ئەفەرێک کە هات ئەوەی دای بەخومەینی ڕاست بەقەت سەرینێکی منداڵی دەبوو کە دیار بوو هەموو پووڵ بوو تێی‌دا بوو، نە حیسابێک هەبوو نە کیتابێک هەبوو، هەر ئاوا دایان دەناو دەڕۆیشتن. هەموو ئەو پووڵانەشی ڕاست لە بن دۆشەگەکەی دەناو سەرینەکەشی لەلای خۆی دانا.

دیارە کە چووینە لای ئایەتوڵڵا شەریعەتمەداری، ئەویش ئەو بارێزەی پووڵی هەر هەبوو، بەڵام نی وی کەمتر بوو. نی وی جالیب بوو کە مۆرێکی خۆی بە بەنێکی درێژ دەملی کردبوو. پیاوێک دەهات، چۆکی دادەدا، کاغەزێکی پێ‌بوو دەگەڵ ستامپێکی. مۆرەکەی لە ستامپەکە دەدا، کاغەزەکەی مۆر دەکردو

کاغەزەکەی دەگەڵ خۆی دەبرد. دیار بوو ئەوە ڕەسیدی پووڵەکەیە. ئاغای شەریعەتمەدارییش کە گیرفانەکانی زۆر گەورە بوون پووڵەکەی دەوێ دەخاخنی. حەوودی نیوسەعاتێ کە لە کن ئاغای خومەینی بووین، موبالەغە نیە ئەگەر بڵێم نیزیکی یەک میلیۆنیان پووڵ دایە. چونکی ئەوەی ئێمە دیتمان هەمووی ١٠٠٠ تمەنی و ٥٠٠ تمەنی بوون. سەعاتێکیش لەلای شەریعەتمەداری بووین کە ئەویش ڕەنگە نیو میلیۆنی وەرگرتبێ. ئەو وجوهی شەرعییەو نازانم خومس و زەکاتە ئەوانە کە هەرکەسە دەیدا بە مەرجەعی تەقلیدی خۆی.

عەباس کاردۆ: ئیدی ئاغای خومەینی داواکەی ئێوەی لەسەر چۆوە بەو پووڵانە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئوسوولەن هەر نەی‌دەویست. ئیدی وای لێ‌هات پڕ بوو لە خەڵک. ئێمەش گوتمان با هەستین فایدەی نیە، هەر نەی‌دەویست هیچمان پێ‌بڵێ. جارێکی پێشتریش هەیئەتێک چووبوون، ئەو هەیئەتە دوکتۆر قاسملووی تێدا بوو، مامە غەنی تێدا بوو، کاک جەلیلی گادانیی تێدا بوو و ژمارەیەک لە پیاوماقوولانی شارەکانی دیکەی تێدا بوون. لەوێ کە داخوازەکانیان هێنابوونە گۆڕێ خومەینی گوتبووی ئەوە نیە تاڵەقانی لەبارەی مافی کوردانەوە قسەی کردوە؟ دوکتۆر گوتبووی باشە ئێمە بڵێین کە جەنابت قسەکانی ئایەتوڵڵا تاڵەقانیت قبووڵن؟ چونکە تاڵەقانی هێندێک شتی لە پێوەندیی دەگەڵ مەسەلەی کورددا گوتبوون کە باش بوون. ئەویش جوابی دابۆوە گوتبووی خۆ ئەمن نازانم تاڵەقانی چیی گوتوە. یانی نەی‌دەویست هیچ شتێک بڵێ. خومەینیم ئاوا دیتە.

لەپاشان سەفەرەکانی دیکەی ئێمە. ئەمن سێ سەفەری دیکە چوومە قوم. لەپاش هەڵبژاردنی سەرکۆماری کە ئێمەش کۆنگرەی چوارەمان گرت، ئەمن جارێکی وەکوو هەیئەتی حیزبی دیموکرات چووم، پێم وایە دەستەیەکی ٦ نەفەری بووین. مامە غەنی بوو، ئەمن بووم، کاک ئەویدی موعینی بوو، کاک ئەحمەدی قازی بوو کە لە تارانێ دەگەڵمان کەوت، دەگەڵ خوشکە ئەوزیەی قازی. پێم وایە ٦ کەس بووین ئەوەی دیکەم وەبیر نایەتەوە. لەوێ چووینە لای خەڵکی جۆراوجۆر بەلام خومەینیمان نەدیت. ئاغای بەنی‌سەدرمان دیت.

عەباس کاردۆ: باشە ئەدی بۆ چوونە قومێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چاک بوو ئەو تەسحیحەت کرد. ئێمە ئەو سەفەرە نەچووینە قوم. هەر چووینە تاران. لەوێ دەگەڵ ئاغای بەنی‌سەدر دانیشتین بە دەرەجەی یەکەم. پێشتر دەگەڵ ئاغای فرووهەر

دانیشتبووین. دیارە بۆلای بەنی‌سەدریش ئاغای فرووهەرمان هەر دەگەڵ بوو. پێم وایە داستانەکەی وەختی خۆی لە بەیانییەیەکدا چاپ کرا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا دوای هاتنەسەرکاری بەنی‌سەدر فرووهەرو ئەوانە هەرمان؟ چونکە ئەوان جۆرێ کابینەی بازرگانی بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هێشتا کابینە تەشکیل نەببوو، ئەوانە هەر مابوون، فرووهەر هەرمابوو. ئاغای بەنی-سەدریش لە کۆشکی سەرۆک‌وەزیری دادەنیشت. ئاغای فرووهەر وەزیری کارو ئوموری ئیجتماعی بوو، کە دەگەڵی دانیشتین، لەحەوڵەوە کاک غەنی قسەی کرد. جۆرێکیشی قسەکرد کە بەنی‌سەدر عەجایب بەگژماندا هات. زۆر خراپ. قسەی ناخۆشو توندی کردن. گوتی هەر دەتانەوێ پوولتان بدەینێ. بۆخۆتان دەوڵەت بنو ئێمەش پوولتان دەینێ. خواردەمەنیو شتی دیکەتان بدەینێو لەو قسانە. ئیدی زۆر سەیر بەگژماندا هات. لەوێدا ئەمن بەخەیاڵمدا هات کە ڕەنگە لەسەر ئەو قسانەی کە دەمەوێ بیانکەم بمگیرنەوەو بمگرن، بەڵام ئەدی ئەگەر لەسەر ئەوەی ئەمن حازر نەبم فیداکاری بکەم تێکۆشان یانی‌چی. غیرەت یانی‌چی ؟ هەربۆیە کە ئاغای بەنی‌سەدر لە تووڕەیی‌یەکەی تەواو بوو نۆرەی قسەم وەرگرت. گوتی فەرموو. هەر بەو جوملەیەم دەست پێ‌کرد کە گوتم زۆر بەداخم بۆ کەسێک کە لە مەقامی سەرکۆماری‌دا دانیشتوە ئەو قسانەی لێ دەبیستم. دەگەڵ ئەوازی بۆچوونەکانت مرخالیفم.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا کێ سەرۆکی ئەو هەیئەتە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک غەنی بوو. گوتم ئەگەر نەوتی ئێران نی بەشێکیە، ئەتۆش بەشت پێوەی نیە چونکە ئەوە لە ئوستانی خووزستانە. ئاخر باسی نەوتی کردو گوتی دەبێ لە نەوتی ئێران بتارژێنین. گوتم ئەگەر نەوتی خووزستانێ نی ئێرانی‌یە، نەوتی مەشە. نەوتی کوردستانیشە. جەنابت خێرمان پێ‌ناکەی، بەو قسانەت لەڕاستی‌دا ئەتۆ میللەتی کورد لە ئێران جودا دەکەیەوە. ئەوە کورد نیە کە دەیەوێ جیا بێتەوەو تەنیا پوولێ لێ‌وەربگرێ، ئەوە ئەتۆی کە بە ئێرانیمان حیساب ناکەیو منەتمان بەسەردا دەکەی. جا دوای ئەوانە پێدا هاتمە خوارێو باسی داخوازەکانی کوردم بۆ کرد. گوتم میللەتی کورد ئەوەی دەوێ.

کە لێ‌بووینەوە بەنی‌سەدر گوتی ئەگەر خودموختاری ئەوە بێ کە ئەتۆ باسی دەکەی، ئەمن قبووڵمە. تەرحێکتان بۆ ئەوە هەیە؟ ئەگەر تەرحێکتان هەیە بمدەنێ ئەمن هەر ئەمڕۆ دەیدەم بە شووڕای ئینقیلاب بۆ پەسەندکردن. ئەمنیش گوتم تەرحێکی ئامادەکراومان نیە بەڵام مەتالیبەکە دەزیهنماندا هەیە. ژوورێکمان بدەنێ دەچین دادەنیشین دەی‌کەینە تەرحێک. ئەوە بوو ژوورێکیان لە کۆشکی سەرۆک‌وەزیری بۆ چۆڵ کردین

چووین دانیشتین. بۆ ئەدەبی‌یە لە خزمەت ئەوانی دیکەدا خۆ زۆریان ماون، بەخۆشی‌یەوە تەقریبەن هەموو ماون. لەوێ چونکی ئەمن حوزووری زیهنیم پتر بوو ئەمن داڕشتو کاک ئەحمەد کە فارسی‌یەکەی باشترو خەتەکەشی جوان بوو فارسی‌یەکەی چاک کرد. ئەرجەکە لەگەڵ ٦ ماددەدا هاتە گۆڕێ دەگەڵ ٨ ماددەی ئیلحاقی. ٦ ماددەکە جەوهەری داخوازەکانی گەلی کوردی تێدا بوو، ئەو ٨ ماددەیەش لەواقیعدا ئاکامی شەڕی ٣ مانگە بوون. دەبێ عەفووی عموومی دەربکرێ. دەبێ زیندانی‌یانی سیاسی ئازاد بکرێن. ئەوانەی خەسارەتیان وێ کەوتوە بۆیان قەرەبوو بکرێتەوە. ئەوانەی لەسەر کار دەرکراون بچنەوە جێگای خۆیان. موستەمەرڕی بەرێ بە بنەماڵەی شەهیدان. قەراری مەحکومییەتو مەمنووعییەتی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان لەغو بکرێ و ئاوا ٨ خاڵ بوون. ئەوانەمان دانی و ڕۆیشتین.

پێم وابێ جاری دیکەم گێڕاوەتەوە، ئێوارەکەی بوو، ئەمن لەماڵی مەرحوومی دوکتۆر سەعیدی بووم. ئاغای فرووهەر تەلەفونی کرد. گوتی ئەمشۆ سەعات ٨ تەماشای تەلەفیزیۆنی بکەن سەرۆک کۆمار لەسەر مەئالیبەکتان قسە دەکا. دڵم زۆر خۆش بوو. لەوێڕا تەلەفونم بۆ دوکتۆری کرد لە مەهاباد کە زۆریشم بەزەحمەت دیتەوە. ئەو وەختی جێگای سابیتی نەبوو، لەم ماڵێ بۆ ئەو ماڵێ هەتا دیتمەوە. گوتم شتێکی ئاوا هەیە. هەم تەماشای تەلەفیزیۆنی بکەن بزانن چیە. هەمیش ئەگەر شتێکی باشی تێدابوو، ئێوە پشتەستی بکەن. زوو بەیاننێک دەرکەنو خەڵکی دەعوەت کەن کە پشتیوانیی لێ بکەن. چونکە دوای ئەوەی هەیئەتی نوێنەرایەتیی گەلی کورد ئێک‌چوو و ئێمە دەچووین، ئەوانی دیکە موخالیف بوون. گوتم با ئێمە پێشدەستی بکەین ئەوەک ئەوان زوو بێنە خەیاباتێ و بیکەنە هاتوهاوار کە ئەوانە چوون کوردیان فرۆشت. دوکتۆر قاسملوش کە بۆخۆت دەزانی پیاوێکی زۆر قسەخۆش‌و بەزلەگوو بوو. گوتی باشە خەڵکی دەعوەت دەکەین بێن بۆ پیشوازیتان. گوتم مەیکە بە گاڵتە، ئەمن بۆ شتی ئاوا دەڵێم. گوتی باشە.

وابوو شەوێ هەتا سەعات ١٢ کە تەلەفیزیۆن تەواو دەبوو دانیشتین‌و تەماشامان کرد، هیچ نەبوو. ئیدی تازە بەو درەنگەی تەلەفونم نەکرد. بەیانی زوو دەستم کرد بە تەلەفون‌کردن بۆ ئاغای فرووهەر هەتا دیتمەوەو گوتم ئەوە چ بەزمێکە؟ ئەتۆ گاڵتەت بەمە کردوە، گوتی وا ئایێ وەرن بۆ دەفتەری کارەکەم، هەستاین چووینە دەفتەرەکەی. گوتی ئاغای بەنی‌سەدر یەک زەرڕە خەتای نیە. تەواو دەگەڵ داخوازەکان موافیق بووە، بەڵام شووڕای ئینقیلاب گوتوویانە ئەوە هەر مەترەحیش نیە، هەر جێی باس نیە. بەنی‌سەدریش کە هیچ دەسەڵاتێک نەبوو. شووڕای ئینقیلاب هەموو بڕارەکانی خومەینی بوونە بەنی‌سەدریش لەڕاستیدا ئەو پۆستەی لە خومەینی وەرگرتبوو. چونکە شەخسییەتێکی وا ناسراو نەبوو خەڵک دەنگی بدەنێ. بەڵام حیمایەتی خومەینیی لەپشت بوو. بەهەر حاڵ ئەوە جارێکیان بوو.

ئاپەیانی، لەسەر چا خواردنەوەی نووسیمەوە سەعات ٨ مەعلم گرتەوە بردم بۆ لای دوکتۆر قاسملوو. گوتم موساحەبەی مامە غەنیت دیوە؟ گوتی نا، گوتم حاڵەو قەزیەیەکی ئاوا بووە، ئەمنیش ئەوەم نووسیوە. جا هیوادارم ئەمن ئەوەی بنۆژمەوەو ئەتۆ دەقەکەی چاپ بکەیەوە، کە بە تەفسیل باسی سەفەرەکەم کردوە کە چ گوزەراوەو چ نەگوزەراوە دیفاعیشم لە ئیقدامەکەمان کردبوو. ناخۆشە پیاو لەسەر شتی خۆی قسە بکا، بەڵام دەتوانم بڵێم وەکوو بەردێکی دەگۆمێ هاوێی، ئیدی متەقیان لێ برا. ئەوجار خەڵکەکە ڕووحێکی هاتەوە بەری دەنا ڕەنگ بوو ئەگەر ئەوە نەبایە بەو هێرشانەی کرابوونە سەرمان بەو دیفاعەی مامە غەنی کردبووی، زۆر کەس نائومێد بووایەن یان لە حیزب ناڕەحەت بووایەن.

هیوا کاردۆ: مامۆستا ئەو وەختی کە ئێوە چوونە ئەو سەفەرەی دەوڵەت باسی خودگەردانیی هێنابووە گۆڕێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: خودگەردانی خۆ هەیە هەر لە کتێبەکەی کاک کەریمی حیسامیشدا هەیە. لەڕاستیدا خودگەردانی تەرحی دەوڵەت نەبوو، تەرحەکە تەرحێک بوو کە حیزبی توودە ئامادەی کردبوو. پێش دەرچوونی پەیامی ٢٦ی ئابانی ئایەتوڵڵا خومەینی، دیدارێک هەبوو لە مەهاباد کە کاک غەنیی بلووریان و کاک کەریمی حیسامی و کاک عەزیزی ماملێ تێدا بوون. لە دەوڵەتیش وا بزانم ئاغای فرووهەر بوو دەگەڵ کێی دیکە نازانم. لە برادەرانی حیزبی توودەش موحەممەد عەلی عەمووییی و عەلی گەلاوێژی تێدا بوون. ئەگەر چاکم لەبیر بێ، لەدوایە کاک عەزیزی ماملێ و کاک کەریمی حیسامی هاتنەوە. دیارە کاک کەریم نەهاتەوە هەر لە ناوچەی مەهابادێ بوو، بەڵام کاک غەنی خۆی وەدوا دابوو. برادەرانی حیزبی توودە شتێکیان دابوویە کە کاتێک وتووێژ دەکرێ داخوازەکانی میللەتی کورد ئاوا تەرح بکەن. شتێکی زۆر جالیب بوو، کە هێنایەوە باسی کرد، ئاوای دەست پێ دەکرد: بنام حزب دمکرات کردستان به شما هیأت نمایندگی جمهوری اسلامی خوش‌آمد می گوییم. هەر ئاوا جا دوایە دەستی پێ دەکرد کە ئەوە داواکانی میللەتی کوردە. ئەو تەرحی خودگەردانییە، وا نووسرابوو کە گۆیا ئەوە ئێمە وەک کورد داوای دەکەین. ئەوەیان تەواو داڕشتبوو و نووسیبوویان. لە ئاخرەکەیدا کە تەواو دەبێ، سوپاس دەکا کە هەیئەتی دەوڵەت گوێی بۆ قسەکان ڕاگرتووە هیوادارین بەتەوافوق بگەینەوە لەو قسانە. هەتا تەواو بوو ئەمن نیوەڕووح بووم. دەماخەرەکەیدا گوتم کاک غەنی میللەتی کوردت بۆ ئاوا سووک کرد، یانی کورد بۆخۆی نازانێ بڵێ بەخێر بێن؟ دەبێ حیزبی توودە بەخێرهاتنەکەشی بۆ بنووسێ؟ جا ئەوەی دابوو بە دەوڵەت. دەوڵەتیش بەکەیفی بوو، بەوەوە نووسابوو. دەنا تەرحی خودگەردانی لەبنەڕەتدا لەلایەن حیزبی توودەوە ئامادە کرابوو.

سەفەری دیکەی قوم هەیئەتێکی ٣ نەفەری بووین. ئێمە پێشتر داوامان کرد کە بچین و مەتالیبەکە دەگەڵ ئاغای خومەینی باس بکەین. هەیئەتەکە کە هەر لە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بوو ٣ کەس بووین کە بەخۆشی‌یەوە هەموو ماوین. کاک ئەحمەدی قازی بوو، کاک موحەندیس ئاریایی بوو، ئەمن بووم.

هەیاس کاردۆ: کاک ئەحمەدی قازی ئەندامی حیزب بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەڵێ. خۆ کاک ئەحمەد پێش کۆنگرەی ٤ موشاویری کۆمیتەی ناوەندییش بوو، بەڵام دوایە مەسئولییەتی وەرنەگرت. ئێمە هەستاین چووینە تاران. ئەوێ مەلایەکی لێ بوو کە ناوی چووکەیم لەبیر نەماوە بەڵام دوکتور سەدریان پێ دەگوت. پیاوێکی زۆر زیرەک بوو. ئاخر هەم کاربەدەستانی جمهوریی ئیسلامی و هەم بەتایبەتی ئاخوندەکان پیاو ناتوانێ دڵنیا بێ کە بەڕاستی حورمەتییەتیان هەیە یان دەیانەوێ جەلبت بکەن. بەڕواڵەت زۆریش ئەخلی تەفاهوم بوو، لە ماڵەکەی خۆی لە تاران وەری گرتین. ئێمە دیارە شەوێ لە هوتێل بووین. بەڵام بەیانی بۆخۆی دەگەڵمان هات بۆ قوم کە هەر بەیەکەوە دە یەک ماشێندا سوار بووین. تەنانەت لەڕێیە هەر بۆ گاڵتە پێم‌گوت کاکە پێم وایە خودموختاریمان نادەنێ بەڵام لانی کەم سیغەیەکمان بدەنێ. چوونکە قوم شەوێ هەموومان لە هوتێل بووین. نازانم بەڕاستی بەجیددی لەمن حاڵی ببوو یان دەیویست بمڕفۆنێ، گوتی لێرە ئیمکانی شتی وا هەیە. گوتم بابە پێم‌خۆش بوو قسەیەکی خۆش بکەم دەنا سیغەی چی‌و شتی چی! یانی پیاوێکی ئاوا بوو کە قسەی دەگەڵ خۆش بوو.

لەوێڕا ئێمەی بردە لای ئایەتوڵڵا مەکاریمی شیرازی کە ئەو وەختی ئایەتــوڵڵا نەبوو، مەقامــی "حجت-الاسلام"ی هەبوو. هەم مودەڕڕیسی حەوزەی عیلمییەی قوم بوو، هەم ئیمامی مزگەوتێکیش بوو بەناوی "علی ابن ابی طالب". چووین قسەکانمان دەگەڵ وی باس‌کرد و داوای چاوپێکەوتنی ئاغای خومەینیمان کرد. پیاوێکی بەدیقەت بوو. پیاوێکی خوێندەوار و فازیل بوو. قسەکانی هەموو یادداشت کردن. وەری گرتن کە وا بکا بیاندا بەخومەینی و مولاقاتمان بۆ وەربگرێ. ئێمە چووینەوە هوتێلی و بۆ سبەینێڕا چووینەوە لای. گوتی وەڵڵا ئیمام لێرە نیە. لەتارانێ‌یە. بەڵام دەستووری داوە ئەحمەدئاغا بتانبینێ، یانی ئەحمەدی کوڕی خومەینی. ئەو وەختی پێمان وا بوو ئەوشتە ڕاست نیە. هەر نایەوێ بمان بینێ و عینوانێکی وای دروست کردوە. بەڵام کە گەڕاینەوە تاران دەرکەوت وایە. یانی لەبەر نەخۆشی چووبووە تاران و هەر ئەو چوونەش بوو ئیدی نەگەڕایەوە قوم. لەبەر ئەوەی لەژێر موراقەبەتی پزیشکی‌دا بێ، ئیدی وا بزانم نەگەڕایەوە قوم. هەر ئەوڕۆژەی بوو کە لە ماڵی مەکاریمی شیرازی حاجی ئەحمەدئاغامان دیت و مەسەلەکانمان هێنانە گۆڕێ. کە شتەکانمان مەترەح کرد، ئەمبەرئەوبەر دانیشتبووین. مەکاریمی شیرازی گوتی حاجی‌ئاغا نەزەرت چیە؟ گوتی وەڵڵا ئەگەر خودموختاریی مەورپدی نەزەری برادەرانی کورد ئەوە بێ، زۆر مەعقوول و مەنتیقی‌یە و پێم وایە ئیمامیش

حەسەن موراقەبەتی لەسەر دەکا. ئەگەر لەبیرم بێ کاک موهەندیس ئاریایی بوو لەپەنام دانیشتبوو. گوتی گرتی. ئەوەی بەنسبایی گوت. گوتم تا ئەوە نەبێ ناگا، خومەینی قەبوولی ناکا. جا هەر بەراستیش وا دەرچوو. ئەو زۆر بەهوستی نییەتو موسیبەت وەی. گرتو لەپاشان گوتی داوا دەکەم ئەوەمان بۆ بکەن بە تەرجێک، تەرجێکی کەمێک وردتر بمانەدەنێ. ئێمە دوو شەوان لەقوم بووین دوایە گەڕاینەوە تاران. شەرێکیش لەتاران بووین گەڕاینەوە کوردستان. ئەگەر بەسەهوو نەچوویم هەر ئەو ڕۆژەی بوو کە گەڕاینەوە، یان ئەو پەڕەکەی بۆ بەیانی بوو، چووینە خزمەت دوکتۆر قاسملوو. ئەو وەختی شوێنی کارکردنی دوکتۆری لە مەزراکەی موهەندیس ئاریایی بوو لە گوێکتەپە. لەوێ گوزاریشەکەمان پێدا کە شتێکی ئاوایە. دوکتۆر قاسملوو گوتی جا باشە ئەتۆ لەوێ بووی و لە جەرەیانی کارەکەدا هەی، بیکە بەتەرجو ئامادەی بکە. دیارە شتەکە هاسان بوو چونکە ئاگام لە هەمووی هەبوو.

عەباس کاردۆ: باشە بۆ هەر ئەو تەرحەی پێشووتان نەدەدا، ئەو ٦ ماددەکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چونکە ئەو شتی وردتری دەویست. ئەمن هەمووی ئەوانەم ماون بەڵام بەداخەوە لە جێگایەکن کە دەستم پێیان ڕاناگا. شتەکەم ئامادە کرد و ئەمجار هەستام چووم. پیاو لەوەختی خۆی‌دا یان ئەزایەکە جۆرێکی دیکە بووە یان هەست پێناکا، چونکە دوایە کە بیرم لێ دەکردەوە یان تازا بووم یان بێ سەلیقە بووم. چونکە بە تاقی تەنیا ملی ڕێگام گرت و چووم. ئاخر ئێمە جارێکی ٨ کەس بووین جارێکی ٦ کەس بووین جارێکی ٣ کەس بووین و جارێکیش بەتەنیا چووم. بە تاقی تەنیا، بەبێ موحافیز بەنێو ئەو هەموو هێزەی دەوڵەتدا چوومەوە تاران و دووبارە ئەو ئاغای دوکتۆر سەدرم دیتەوە. دەگەڵ وی چووین تەسلیممان کرد. قەول وا بوو جوابمان بدەنەوە. پێم وایە جوابەکە ئەوە بوو کە دەستووری حەملەو لەشکرکێشی‌یەکی دیکەیان‌داو شەڕێکی دیکەمان بەسەردا سەپایەوە.

عەباس کاردۆ: ئیدی دوو نێوەی‌دا ئێوە کەستان لە دەوڵەت نەدەدیت. هەر ئەحمەدئاغاو سەدر بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر لەواقیع‌دا لە دوو سەفەریان‌دا ئێمە هیچ کەسمان نەدیت. یانی جاری سێهەم ئەمن تەنیا مەکاریمی شیرازیم دیت. تەنانەت ئەحمەدی خومەینییشم نەدیەوە. بەڵام شتەکانم تەسلیمی وی کردو ئەویش قەولی‌دا بیان گەیەنێ و دوایە جوابمان بدەنەوە. ئێستاش ئەوە هەر چاوەڕێین جوابمان بدەنەوە. ئیدی ئەوە ئاخرین دیدارمان بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لەو هاتوچۆ و شتانەدا دوکتۆر شەرەفکەندی کە لە تاران بوو هیچ نەخشی نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە تەختشی تەڕەف مەشوەرەت و ئەوانەی هەبوو. میواندارییی لێ دەکردین و زۆر کۆبوونەوەمان لەماڵی وی دەکردن. بەڵام دروست نەبوو دوکتور شەرەفکەندی بەشدار بێ. چونکە حیسابی ئەوەمان کردبوو کە ئەو لەتاران دەبێ و کاری وی دەکا. لەواقیعدا کە شەڕ دەست پێ کرایەوە ناچار بوو بێتە دەرێ دەنا قەرار نەبوو بێ.

هەیاس کاردۆ: تۆ هەتا کۆنگرەی ٤ ئەندامی ڕێبەرایەتی نەبووی. دەکرێ بفەرمووی لەدوای هاتنەوەتان بۆ نێوخۆ هەتا کۆنگرە کە دیسان بوویەوە بە ئەندامی ڕێبەرایەتی چیت دەکرد و بەرپرسایەتیت چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کە هاتینەوە لەواقیعدا ئەمن ئەندامی ئۆرگانێک بووم کە جێ‌نشینی کۆمیتەی مەرکەزی بوو (ئاگرۆس). هەتا ڕووخانی ڕێژیمی شایەتی و هاتنەوەی هەموو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی ئەمن لەو ئۆرگانەدا کارم دەکرد. لەدوای ئەو ماوەیە هەتا کۆنگرە، ئەندامی ڕێبەری نەبووم بەڵام تەقریبەن لە هەموو شتەکان ئاگادار بووم. مەسەلەن ئەمن جۆرێک هەیئەتی حیزب بووم بۆ نێو دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد، ئەگەر دوکتور قاسملوو حوزووری هەبایە ئەو ڕەئیسی هەیئەتی حیزب بوو. دەنا چەند جار کە کۆ دەبووینەوە ئەمن دەمڕاستی هەیئەتی حیزب لەوێدا بووم. لەپاشان لە ڕۆژنامەی کوردستان کارم دەکرد. ئەوێ وەکوو مەسئوولی ئینتیشارات کارم دەکرد. ئەوە ئەو وەختی بوو کە لە ماڵەکەی ئەحمەدی خوداپەرستدا بووین لەپەنا خانەی جەوانانی مەهاباد. دوایە لە شەڕی سێ مانگەشدا هەر وەک مەسئوولی ئینتیشارات ئەدەر کەوتین بۆ شاخی. بەڵام لە هەموو شتەکاندا بەتایبەت دوکتور قاسملوو قەت فەرقی بەوە نەدەکرد داخوا ئەندامی دەفتەری سیاسیم یان نا. چونکی بۆ هەمو شتێک تەرەف مەشوەرەت بووم. وەکی عەرزم کردی خۆ دەگەڵ هەیئەتی نوێنەرایەتیی دەوڵەتیش هێشتا کۆنگرە نەگیرابوو. یانی کە یەکەمجار هاتین و دەگەڵیان دانیشتین. ئەمن یەکێک لە ئەندامانی هەیئەت بووم. ئەو وەختیش ئەندامی ڕێبەری نەبووم.

هەیاس کاردۆ: دوای دەستبەکاربوونەوەی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب و سازماندانەوەی هێزی پێشمەرگە، سەردرای هاتنی ئەفسەرانی نیزامی بۆ نێو حیزب و هەروەها بوونی ئەفرادی کۆنەکار، ئێوە لە ژمارەیەک کوردی باشوور کەڵکتان وەردەگرت. ئەوانە کێ بوون و چەندە توانیان لەو بوارەدا خزمەت بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڕاستی زۆر بەسەراحەت دەڵێم ئەمن لەخودی ئەو داخوازانە، لەهیچیاندا ڕاستەوخۆ بەشدار نەبووم. یانی کە داخوازی ئەوە کراوە و هاوکاری دەستی پێ کردوە. بەڵام ئەگەر لێکی دەدەمەوە لە جوابی پرسیارەکەی تۆدا. مەسەلەکەی شتێکی دیکە بوو. یانی لەسەر ئەوەی داخوا تفەنگ چۆن باوێین و خومپارە چۆن باوێین. هەروەها بۆ فێرکردنی بەکارهێنانی هیچ چەکێک ئێمە ئیحتیاجیمان نەبوو. ئێمە

ئەفسەری تۆپخانەی وەک سەرگوورد عەبباسیمان هەبوو. لەپاشان ئەفسەری کارامەو بەڕاستی شارەزای وەک سەرهەنگ سەکۆ عەلییارمان هەبوو کە دیارە هەڵلای دنیایەی لەسەر ساز بوو، ئینسانی پاک و قارەمان و بەتەزم دیسپلینی وەکوو سەرگوورد عەلییارو سەروان جاویدفەر اەمۆرا و چەندین ئەفسەری لێوەشاوەمان هەبوون.

هێمایس کاردۆ: سەرهەنگ چیا هاتبوو ئەوکاتی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: سەرهەنگ چیا داستانی هەیە. ئاها وەبیرم هاتەوە ئەوە سەرهەنگ چیا بوو کە لەگەڵمان بوو لە هەیئەتە ٨ ئەفەرییەکەدا. بۆیەشمان بردبوو کە ئەگەر دەوڵەت قبووڵ بکا ئێمە داوامان ئەوە بوو هێزە ئینتیزامییەکان بدرێن بە کوردەکان و سەرهەنگ چیا کە ئەفسەری ژاندارمێری بوو، ببێتە مەسئوول. حالیش ئەوە بوو لەتاران دانیشتبووین کە باس دەکرا لە کۆبوونەوەیەکی خۆماندا، سەرهەنگ چیا هەتی نەدەناسی. گوتی ئەمن پێمخۆشە خزمەت بکەم بەڵام ئەمن دەگەڵ حیزبی دێمۆکراتی تا دندان مسلح" چ بکەم، ئەمنیش بۆ ئەوەی قسەی خراپ نەکاو دوایە بەخۆدا نەشکێتەوە، گوتم ئەمن لێرە نوێنەری حیزبی دێمۆکراتی کوردستانم پێمخۆشە ئێستا پێت بڵێم ئەگەر ئەتۆ دەخزمەت خەڵکدا بی، ئەو پێشمەرگانەی حیزبی دێمۆکرات هەموویان ژێر فەرمانی تۆن وەکوو ئەفرادێکی بە ئینزیبات. حەقت هەیە خەتاکار موجازات بکەی، دەری بکەی، وەکوو هەر فەرماندەیەکی کە دەگەڵ ئەفرادی ژێر فەرماندەیی خۆی ڕەفتار دەکا. بەڵام ئەگەر لەڕێی خەڵک لادەی، ئەوی‌وەڵلا وات لەمەرقابیلدا ڕادەوەستن تەپلی سەرت وەسەرزی کەوێ. دیارە هەر بەوەش کەمێک ناڕەحەت بوو کە قسەیەکی ناوای لەبارەی حیزبەوە کردوە.

بەڵێ جا یەکیان ئەو بوو، سەروان ئەفشین، سەروان ئیقبالی کەریم نژاد، کاک کەریمی پوور قوباد، هەروەها ژمارەیەک دەرەجەدار بوون. یانی زۆرمان هەبوون ئەگەر لەوی بپرسی. ئەمن پێم وایە دەلیلی ئەوە کە داوای کۆمەک لە هێندێک حیزبی باشووری کوردستان کرا ئەوە بوو کە ئەوان تەجرەبەی شەڕی پارتیزانییان هەبوو. یانی شەڕی پێشمەرگایەتی. بۆ ئەوجۆرە ئامووزشە ئیحتیاجی هەبوو کە لەوان کۆمەگ وەرگرین. دەنا بۆ ئامووزشی سیلاح حیزبی دێمۆکرات ئیحتیاجی نەبوو.

هێمایس کاردۆ: باشە، خۆ ئەودەمی شەڕی پارتیزانی دەگۆڕێدا نەبوو.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دەگۆڕێدا نەبوو بەڵام دەبوو ئامادە بی، ئەگەر ئەتۆ هەر دانیشی هەتا هێرشت بۆ دەکرێ، ئەودەمی چ دەکەی، هەر وایە خۆ شەڕ نەبوو، غەیری شەڕی سنەو شەڕی نەغەدە کە ئێمە دوو، سێ جارمان مەرکەزی ئامووزشی پێکهێنا. جارێکیان هەر لە دەوروبەری مەهاباد بوو، یانی لەنێو شاریڕا

دیار بوو پێشمەرگەکان ئامووزشیان دەدی. دوایە چووە "خڕەجۆ"یە، ئەوانەمان دادەنان. پێویست بوو ئامادەیی-یەک هەبێ، خۆ نەدەکرا دانیشین هیچ تەمرینێکمان نەبێ هەتا شەڕەکەمان بەسەردا دێ.

هەیاس کاردۆ: کێ بوون ئەوانەی هاتبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هێندێک کەس بوون کە ڕەنگە ناوەکانیانم لەبیر نەمابێ. بەڵام دەکرێ بڵێین عومدە ئەفەری وان ئەوەی لەو لایڕا هاتبوون، یانی ئەوەی بۆخۆی ڕاستەوخۆ واریدی کارزارەکەش بوو، هەر کاک مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی بوو. دیارە کەسی دیکەش هەبوون کە ڕەنگە پێیان خۆش نەبێ ناویان بێ لەبەر پێوەندییەکانی ئێستایان. دەنا کەسانی دیکەش هەبوون.

هەیاس کاردۆ: ئەدی بانیخێلانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە : بانیخێلانی دەنێو ئەوانەدا نەبوو. ئەوەی گوتم ئەو حادیسەیە. ئەوە هەر نەسیحەتێک بوو، قسەیەکی دڵسۆزانە بوو. دەنا ئەو لەبەر ئێمە لە مەهاباد نەبوو، لەبەر خۆیان بوو. ئێمە کۆمەگمان کردبوو مەنزڵێکیان هەبێ بۆ هاتوچۆو کاروباری خۆیان، چونکە هاتوچۆی تارانیان دەکرد یان بەتاراندا سەفەری دەرێیان دەکردو پێوەندییان دەگەڵ حیزبی توودە هەبوو. ئەوە وەک مەرکەزێک وا بوو بۆ ئەوان. یانی ئەوان بۆخۆیان لەوێ بوون. ئەو هیچ نەخشێکی لەو بارەیەوە نەبوو. ئەو ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو. بەڵام کاک مەلا موحەممەد پێم وایە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەو هاوکارییە هیچ بەقازانج تەواو بوو، یانی ئەو کۆمەگە جێگایەکی گرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکجار زۆری تەئسیر هەبوو. بەداخەوە چەند کەسیان هەر شەهیدیش بوون. مەلا موحەممەدی جوانڕۆیی بۆخۆی دوو پێشمەرگەی ئازای دەگەڵ بوون کە شەهید بوون. ئی دیکەشی دەگەڵ بوون بەڵام دوویان شەهید بوون. بۆخۆی ئامووزیشی باشی دا. خوا هەڵناگرێ لەشەڕی سنەدا فەرماندەری-یەکی لایقی کرد. هیچیشی نەما داینێ. ئیدی شانسی ئێمەو شانسی خۆی ڕووحەکەی دانەنا، دەنا خۆ لەمردن گەڕایەوە. تەقریبەن چوار، پێنج ساڵانیش هەر سەقەتو تەقرستان بوو. نازانم ئەتۆ ئەودەمی دیتت یان نا. لاقێکی سەقەت بوو، پاش سێ ساڵان پێم وایە وای لێهات هەم بتوانێ بیتوێنێتەوە، هەم بتوانێ پێی بڕوا.

هەیاس کاردۆ: ئەمن لە ڕێوڕەسمی ناشتنی تەرمی سەرگورد عەبباسیدا دیتم کە قسەی کرد. ڕەخنەی توندیشی لە حیزب گرت کە بێ ئیحتیاتیی زۆرو بەرنامەی نیە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ماشەڵڵا حیزب ئەوەی هەبووە. بەڵام کەسیش لەبەر سەرگورد عەبباسی نەی دەوژا. سەرگورد عەبباسی چەندی دڵت بخوازێ ئازار بەورە بوو. بەڵام چەندی بشڵێی ئەوەندە دڵساف بوو. ئەوەی تێرۆری کرد جێباوەڕی خۆی بوو. دای نابوو لەنێو کۆماری ئیسلامی کاری بۆ بکا. حەتتا بۆخۆی ئیجازەی دابوو بەچەکەوە بچێتە کنی. دەنا قەتم ئازایەتی یەکەی لەبیر ناچێ. مەسەلەن بە پێشمەرگەی دەگوت: جا تانک چییە، تانک. پالێکی پێوە نێ، دە دەرپەڕە هاوێ. هەر بەڕاستی ئەوە ڕووحیاتی بوو. لەهیچ نەدەترسا، نەدەخەجڵا، نەدەشەمزا. بەڵام لە عەینی حاڵدا ئاوا دڵساف بوو. بۆخۆی پیاوی چاک بوو، پێی وا بوو هەموو کەسیش پیاوی چاکە.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لە "ئێو سەدە تێکۆشان"دا باسی جیابوونەوەی تاقمی حەوت کەسیتان کردوە وا بزانم پێویست نییە جارێکی دیکە وەردی دەینەوە. پێت وایە شتێکی تایبەتی ماوە کە بۆ باس بێ؟ بۆ نموونە هەڵوێستو ڕۆڵی خۆت لە تێکڕای ئەو ڕووداوەدا چۆن باس دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە پیاو لە ژیانی کاردا حەتمەن هەڵەش بکا. یان کارێکیش بکا کە دوایە لێی پەشیمان بێتەوە. ئەمن لە ژیانمدا، هەرچەند ئێستا ڕەنگە شتێکم وەبیر نەیە، چەند جارم وا لێهاتوە کە قسەیەکم کردوە، لەزارم دەرچووە پاش تاوێکی لێی پەشیمان بوومەوە. چەند جار قسەیەکم کردوە کە پاش ساڵێکو دوو ساڵ، یان زیاتریش زانیومە قسەیەکی خراپ بووە لێی پەشیمان بووم. قسەی وام هەیە کە دەتوانم بڵێم نیزیک ٣٠ ساڵ یان زیاتر لە ڕووبەڕووی قەرێکی بەسەردا تێپەڕیوە، بەڵام ئێستاش لەدڵم دەرناچێ. ئەوەندەی لێ پەشیمانم، شتی ئاوا دەبێ. ئەوەیان هەر پێمخۆشە بڵێم ئەو کەسەی کە لەبیریەتی کە قسەکەم دەگەڵ کردوەو پێم گوتوە، ئەگەر پاش مردنی منیش ئەو شتانەی خوێندنەوە با بزانێ کە پەشیمانم. برادەرێک بوو، بۆ کارێک هاتبووە دەفتەری سیاسی. قسەم دەگەڵ کرد، بەڕاستی دەعریی کردم. ئێستاش دەزانم کە ناهەقی بوو کە هێندەی ئەمن قەڵس کرد. بەڵام هێندەی قەڵس کردم کە هەستا بڕوا گوتی خوا حافیز، خەراپم جواب دایەوە. هەتا دەمرم لێی پەشیمانم، عوزری بۆ دێنمەوە. بەقەبری شەهیدەکانیش لەبیرم نییە کێ بوو، یانی ناوی کەسەکەم لەبیر نییە، بەڵام حادیسەکە ئەوەندە ناخۆش بوو لەسەر دڵم بۆتە گرێ.

جا مەبەستم ئەوەیە، جوزئیاتی ئەو کارانەم لەبیر نین، بەڵام لە هەڵوێستەکانی خۆم پەشیمان نیم. لە هەڵوێستە گشتییەکە کە گرتوومە پەژیوان نیم، چونکی ئەوانە ئەوروطەن بە تەحریکاتی حیزبێکی دیکە، حیزبی توودە ئەو کارەیان کرد. ئەویش نە بۆ قازانجی میللەتی ئێرانو نە بۆ قازانجی حەتتا ئەو دۆستە گەورەیە کە هەیان بوو، یەکیەتی شووڕەوی، بەڵکە بەخاتری تاکتیکێکی غەڵەت کە سەری خۆیانی خوارد، ئەوانەی هان دەدا لە نێو حیزبی دیمۆکراتی کوردستاندا تۆوی ناهومێدیو تۆوی تەسلیمو سەردانەواندن بچێنن. تاقمی حەوت

کەسی ئاگا بوون یان نائاگا بوون - کە دوایە دەرکەوت بەشی زۆریان پۆخۆشیان پەشیمان بوون-. کارێکی زۆر خراپیان کرد. دیارە دوایە هێندێکیان هەر لێی جودا بوونەوە. مەسەلەن مەرحوومی ڕەحیمی قازی لێیان جودا بۆوە. فەوزیە خانم لێیان جودا بۆوە. پاشان کاک ئەریەی مورعیتی و ئەوانە وازیان هێنا ئەسڵەن نەیان کرد. کاک سەنتاری مامەدی لێیان جودا بۆوە. کاک ئەحمەدی عەزیزی دواتر دیارە هەر هاتەوە نێو حیزب. هەروەها کاک ڕەحمانی کەریمی لێیان جودا بۆوە. دیارە جودابوونەوەی ئەوان بۆ شتی دیکە بوو. بەهەر حاڵ ئەوەیان دەکرد. لەپاشان دواتر کاری زۆر قەبیحیشیان کرد. مەسەلەن نەک هەر گوزاریشیان دەدا، گوزاریشی بەدرۆشیان دەدا. لەنێو شاری مەهاباد شتێکیان بڵاو کردبۆوە کە ئەمن بۆخۆم دیتم. بڵاویان کردبۆوە کە گرووهی قاسملوو لە گوندی بەیرەم ئامووزشگای سەربازی‌یان داناوە و سەرگوردە فلان و سەروان فلان، دوو ناوی عەرەبی، بەعسی هاتوون لەوێ ئامووزشیان پێ دەبینن. ئەوێش چی لێ بوو؟ تەنیا نەخۆشخانەی لێ بوو. کە نەخۆشخانە پڕ بوو لە نەخۆش و برینداری پێشمەرگە. لەسەر ئەو ڕاپۆرتە هێلی کۆپتێر چوو لێیدا، بریندارەکانی بریندار کردەوە، ساغەکانیشی بریندار کرد و خەڵکیشی کوشت. یانی شتی ئاوا هەرزان قیمەتیان دەکرد.

هەیاس کارەۆ: ئەدی ئەوە ڕاست بوو کە گۆیا موهەندیس خەیاتیشیان بەموهەندیس "جیمی" ناو بردبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئەویان بە موهەندیس جیمی ناو نەبردبوو. نەخێر. ئەوە ڕاپۆرتێکیان نووسیبوو کە گۆیا موهەندیسێکی ئەمریکایی، موهەندیسی موخابەراتیان، هێناوە لە گوندی خدراوێ ئامووزش بە گرووهی قاسملوو دەدا. موهەندیس خەیاتی و موهەندیس جیمی. جا چونکە موهەندیس جیمی‌یەک دەگۆڕێدا نەبوو و کاک موحەممەدی وەیسی دەگەڵ موهەندیس خەیاتی کاری دەکرد، کوڕەکانی خۆمان بە گاڵتە ئەویان ناو نابوو موهەندیس جیمی.

لەپاشان لە کۆبوونەوەیەکدا کە لە گوندی 'بریمە'ی تێریک "دێمۆکرێ" گیرا و لەواقیعدا بناغەی ئەو جودابوونەوە و ئیعلانی مەوزیعەیان بوو، کاک غەنی بلووریان شتێکی خوێندەوە کە پێی وابوو تەرحە. زۆر دوورودرێژ بوو، تۆمەتی تێدابوو. کە تەواو بوو گوتم کاک غەنی دەتوانم بی‌بینم؟ گوتی نەخێر ناتوانی بی‌بینی، دەزانم ئەتۆ پێت وایە ئەمن تەپڵی بەتاڵ (طبل میان‌تهی)م هیچم پێ نیە. گوتم کاک غەنی ئەمن شتی وام نەگوتووە، بەڵام بۆ من جالیبە، چەند جارم داوا لێ کردی بەیانییەیەک بۆ حیزبی دێمۆکرات بنووسی، قەت نەنووسی، کەچی ئێستا بۆ دژایەتیی حیزبی دێمۆکرات بوویە میرزا مەهدی‌خان، شتێکی ئاوات نووسیوە. لەپاشان بۆخۆی ئیعتیراف دەکا کە 'غەوبی" بۆی نووسیوم.

عەباس کاردۆ: عەلی گەلاوێژ، نەک عەمووی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەڵێ ڕەنگە عەلیی گەلاوێژ بێ، بەهەر حاڵ یەکێک لەو دووانە. بۆخۆی دڵێ بۆی نووسیوم بۆیە هەڵوێستەکەم بەرامبەریان توند بوو. ئەگەریش لە جوزئیاتدا شتی خراپم بەزاریدا هاتبی‌و ڕەنجیم پێتتەوە، ئازایانە دەڵێم ئەوەم عەڵەت بووە. لەو پێوەندییەدا هەر بۆخۆم شتێکم لەبیرە کە پێم‌خۆش نیە تۆماری بکەم. قسەیەک بوو لەحاڵەتێکدا بەسەر زارمدا هات کە دەسبەجێ لێی پەشیمان بوومەوە. ئێستاش هێندەم بۆ تاڵە تەتم لەبیر ناچێ، ئەوەندەی لێ پەشیمانم. بەڵام لەخودی خەتەکە کە لە مورقابیلیاندا ڕاوەستام باوەڕم وا بوو کە ئەوانە دەبێ بە خائین بناسرێن، لەوەی هیچ پەشیمان نیم. تەنانەت هەڵلایەکی زۆر ساز کرا لەسەر مامۆستا هێمنی ڕەحمەتی. هەر لە کوردستانی عێراقیش، لەنێو ئەدیباندا هێرشمان زۆر لەسەر بوو. لەسەر شەخسی من پتر هەبوو کە هاتوچۆم دەکردو دەمدیتن. ئەمن دەمگوت لە تەواوی ئەو مەوزووعانەدا کە هاتوونە پێشی ئاوڕێک لە هێمن نەبراوە. بەڵام کار بەکەسەکان هەڵناسەنگێندرێ، کەسەکان بەکارەکەیان هەڵ-دەسەنگێندرێن. ناکرێ ئەو کارەی کراوە بۆ هەمووان غەڵەت بێ، بۆ وی دروست بێ. هەمووان گوناحیان کردبێ، ئەو خێری کردبێ. دەمگوت بابە خۆ ئێوە گلەییتان لەوە نیە کە مەسەلەن گوتوومانە خائینن. گلەییتان لەوە نیە کە غەنیی بلووریانی ٢٥ ساڵ زیندانیدیتوو پێی گوتراوە خائین، ئەوی دیکە پێی گوتراوەو ئەوی دیکەش پێی گوتراوە. یاسەکە هەر لەسەر هێمنە. ئاخر هەمووان یەک کاریان کردوە، چۆن دەکرێ یەک کار کە ٧ کەس کردوویانە بۆ شەش کەسیان گوناح بێ، بۆ یەکیان حەسەنات بێ. شتی ئاوا مەعقوول نیە.

دەنا مەسەلەن مامۆستا هێمنی شاعیر، ئەوەڵەن لەمن زۆر نیزیک بووە، وەختی خۆی هەتا ئیختیلافاتی سیاسی دەبەیندا نەبوو، زۆر ڕەفیق بووین. لەپاشانیش سەرقی‌نەزەر لە خۆشەویستی‌و ناخۆشەویستی، یان ناسین‌و نەناسینی، شاعیرێکی زۆر گەورەی کورد بووە. هەمیشە وام دیوەو هەمیشەش هەر وای دەبینم.

عەباس کاردۆ: لە ڕێبەرانی ئەو دەستە ٧ کەسی‌یە: کاک ئەحمەدی عەزیزی دواتر هاتەوە نێو حیزب. دوکتۆر ڕەحیمی سەیفی قازی‌و مامۆستا هێمن کۆچی دواییان کرد. ئەوی ئەوانی دیکە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوانی دیکە، فەوزیە خانم لە ماڵی خۆی دانیشت. هەرخانمێکی موحتەرەمەو لەجێگای خۆیەتی. کاک غەنی دوای هەوڵ‌و تەقەلایەک کردیانە ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی تودەو هەروا بە درۆ قەولی زۆریان پێدا کە هیچیشیان بۆ نەکرد. ئەویش ئەوە دانیشتوە لە دەرێیە. کاک فاڕووقی کەیخوسرەوی لە نێوخۆی ڕۆژهەلاتی کوردستانە. کاک ئەویدی موعینی لە دەرێیە. بەڵام ئەمەیش بۆم سوئالە کە بۆچی لە هیچ جێگایەک خەبەری نیە. ئەو هەر ناوی نیە. کاک ڕەحمانی کەریمی کوژرا. دیارە ڕەحمانی کەریمی‌و سەنتاری مامەدی دەگەڵ دەستە ٧ کەسی‌یەکە نەبوون، ئەوان دوایە جیا بوونەوە بەڵام

ڕەگەڵ وان کەوتن کە دوایە لەوانیش دابڕان. کاک سەنناری مامەدییش چووە دەرێ و ئەو دوایییانە کۆچی دوایی کرد.

عەباس کاردۆ: پێمخۆشە ئەو پرسیارەت ئاوا لێبکەم هەرچەند بڕێکیشت باس کرد. دەگوترا هەڵوێستی حیزب بەتایبەت بەرامبەر مامۆستا هێمن نامونسیفانە بووە، ئەوکات چۆنت لەبارەی ئاوبراودا فکر دەکردەوە ئێستا چۆنی لێ دەڕوانی؟ دەگەڵ ئەوە کە خەڵک زۆریان خۆش دەویستو لە ناوچەی ئازادکراویش بوو، بەڵام حیزب گرتیو لەو بارەیەوە بڕێک گلەیی لە حیزب کرا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەو بارەیەوە گلەیی لەحیزب کرا لەوێشو لێرەش، بەڵام ئەووەڵەن جارێک لەجاران ناوی مامۆستا هێمنی نەهات، لە هیچ کوێ، شتەکە جەمعێک کردبوویان، گرووهی ٧ کەسی، ٦ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی تێدا بوون دەگەڵ مامۆستا هێمن کە ئەندامی ئیفتیخاریی کۆمیتەی ناوەندی بوو، بەڵام هەر وەکوو باست کرد، لە "شیلانادێ" دەژیاو حورمەتیشی دەگیراو هاتوچۆشی دەکراو هیچ کەسیش هیچی پێنەدەگوت، تەنانەت جارێکی ناردمانە کنی، گوتمان شتێک بنووسێ کە ئەو کارە خراپ بووە، جا بۆخۆشی گوتبووی، گوتبووی فلانە کەس هێندەی ویسکی دامێ بۆخۆشم نەمزانی چیم ئیمزا کردوە، قەولیشی دابوو کە شتێکی وا بنووسێ، بەڵام هەر ئەوڕۆژە چووبوونە لای و قسەیان بۆکردبوو و دیاریییان بۆ بردبوو، پەشیمان ببۆوە، هیچی خراپەی دەگەڵ نەکرا نە بەعەمەلو نە بەقسە، بەڵام دوایە مامۆستا هێمن گیرا.

ئەو بەیانە درۆ، سێ شت نووسراو لە زیدەی من کە سێ ساڵم دەزیندانی کردوە، نازانم دەورانی گیرانی مامۆستا هێمنی گەیشتە مانگەوتیوێک یان نا، ئەمن لە مەنتەقەی سنە بووم کە مامۆستا هێمن گیراوە. نە لەدوورو نە لەنیزیک خەبەرم لەباسەکەشی هەر نەبووە، کە هاتیشمەوە هیچ ئیعتیرازێکم بەگرتنی نەکرد. لەوەی بۆیە دەڵێم تا دەگەڵ خۆمو دەگەڵ خودای خۆمو دەگەڵ میللەتی خۆم سادق بم. هیچ ئیعتیرازێکم نەکردوە، بەڵام ئێستا کە تەماشا دەکەم بەڕاستی کارێکی هەڵە بوو، چونکی هێمن بۆ گرتن نەدەبوو، هێمن چیی دەکرد؟ ئاخر مریشکێکت دابا بە هێمنی پێی سەر نەدەبڕا، ئەوەندە بێئازار بوو، جاسووسییشی نە پێدەکراو نە دەی‌کرد. بۆیە ئێستا پێم وایە گیرانەکەی کارێکی بێجێ بووە، ئەو وەختی ئیعتیرازم نەکردوە بۆ ئەوەی بڵێم وەڵڵا نارازی بووم، پێم وایە لەم وتووێژانەدا لەچەند جێگایەک گوتوومە ئەمن ئەزەرم خیلافی ئەزەری کۆمیتەی مەرکەزی بووە، نامەوێ خیلافی واقیع بڵێم، کە هاتمەوە هیچ ئیعتیرازێکم نەکرد، بەڵام هەم دواترو هەم ئێستاش کە فکرم لێ کردۆتەوە، پێم کارێکی هەڵە بووە، وەختی خۆشی کە ئەو نەی‌نووسیو هەروا مایەوە، ئەمن زۆرجار موخالەفەتم دەکرد کە مەسەلەن شێعرێکی وی لە موناسەبەتێکدا بخوێنەوە، دەمگوت حیزبی سیاسی دەبێ تەوازونی عەقڵیی هەبێ، ناکرێ بە یەکێک بڵێی خائین، شێعرەکەشی وەک سەنەد

بخوێنیەوە. دوایە هەر لە دەورانی من‌دا بوو کە شتێکمان دەرکردو ئەوەی پێی دەڵێن ئیعادەی حەیسییەت، ئیعادەی حەیسییەتمان لێ کرد. جا پیاوێکی خوێندەوارو فازیل، کاک "جعفر شیخ‌الاسلامی" شتێکی لەسەر ئەوە بڵاو کردەوە، نووسیبووی ئیعادەی حەیسییەت یانی حەیسییەتی نەمابوو؟ قەتم جواب نەدایەوە بەڵام با ئێستا بێتە جواب. زۆر جێگای داخ بوو کە ئینسانێکی ڕووناکبیر، خوێندەوارو شاعیر ئاوا لە مانای ئیستیلاحاتی سیاسی بگا. لەواقیعدا ئەوەی پێی دەڵێن ئیعادەی حەیسییەت، ئیعتیراف بەوەی کە ئەو کەسە موستەحەقی ئەو سزایە نەبووە کە بۆی دانراوە نەک ئەوە کە حەیسییەتی چووەو ئابڕووی چووەو ئەمن ئابڕووی دەدەمێ. بەهیچ جۆر مانای ئاوا نادا. هەمیشە ئیعادەی حەیسییەت لەوانە دەکرێتەوە کە ئەو سزایەی لەوەختی خۆی‌دا بەسەریاندا سەپاوە، لەجێی خۆیدا نەبووە. ئیعادەی حەیسییەتەکە لە دەورانی من‌داو بەتێبینیکاری منو بەپێشنیاری من کراوە.

هیباس کاردۆ: ئەوە ساڵی چەند بوو مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەتۆ دەبیرم بێنەوە ئەگەر لەبیرتە. بە ئیحتیمالی زۆر ساڵی ١٩٩٥ بوو.

هیباس کاردۆ: مەسەلەی ڕەحمەتی سەتتاری مامەدی‌و جەهانگیری ئیسماعیلزادە بڕێک پرسیارخوڵقێن بوو. ئایا ئەوانیش هەمان ڕێگای تاقمی ٧ کەسی‌یان گرت یان شتێکی دیکە بوو؟ ئەدی ڕەحمانی کەریمی بۆ کوژراو کێ کوشتی؟ حیزب هەتا چ ڕادە لەو مەسەلەیەدا دەستی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەوان جەرەیانێکی دیکە بوون. هەموو شتێکیان فەرقی هەبوو. یانی ئەو کەسانەی دەگەڵ شتێکی موخالەفەت دەکەن، دەبینی لە هێندێک شتدا وێک دەکەونەوە. دەنا ئێستا کاک سەتتار کۆچی دوایی کردوەو ڕووحی شادبێ؛ دەگەڵ کاک موهەندیس جەهانگیری ئیسماعیلزادە بەڕاستی قەت نەدەبوو وەک یەکیان دابنێی. موهەندیس ئیسماعیلزادە پیاوێکی زۆر سەلیم، دەعەینی حاڵ‌دا خوێندەوارو بەفەرهەنگ بوو. دەحاڵێک‌دا کاک سەتتار پیاوێکی دوەبەگ‌سیفەتو ملهوڕ بوو. ئەوە ئەزمەری من نیە چونکە ئەمن زۆریشم لە نێزیکەوە نەدەناسی، بەڵام زۆر کەس پێیان وابوو کە کاک موهەندیس لە سەتتاری دەترسێ بۆیە ڕاگەڵی کەوتوە. پاشان ئەو دەوانە تووەدیی‌و توودەتزدە نەبوون. کاک ڕەحمانی کەریمی توودەتزدە بوو. کاک ڕەحمانی کەریمی دەگەڵ ئەوەدا کە فەرماندەی پێشمەرگە بوو، پایەگای "سەرگرد"ی پیرانشاری بەپانەوە تەسلیمی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی کردو جا ئەوجار دەگەڵ دەوڵەت کەوت. پاشان کاک ڕەحمانی کەریمی کاری زۆر خراپی کرد. نازانم ئەوە شانس بوو، زاتایی بوو، ئازایی بوو یان هەموو شتێک بوو دەستیان بەدەستی یەک دا کە دوکتور شەرەفکەندی‌و کاک مستەفای شەڵماشی لە پیلانەکەی ئاگادار بوون دەنا

ئەوانیشیان گرتبوو. لەلای خۆی داوایان کردبوو نوێنەرانی دەفتەری سیاسی بۆ وتووێژ لەبارەی چارەسەری مەسەلەی کوردەوە بچنە ئەو ناوچەیە، دوکتور قاسملوو پێی باش بوو ئەو دووانە بچن. لە شنۆیە تەماشا دەکەن بابە ئەوە خەڵکی دنیایەیان کۆ کردۆتەوەو خەریکی تەرتیبنەیەکی گەورەن کە دیانەوێ بۆخۆیان جەمعیەتێکن پاڵ وەحکوومەت بدەن جەمعیەتێکی دیکەش دەگەڵ خۆیان بەرن. دیارە کاک مستەفا داستانی ئەوەی جارێکی باس کردوە. بەڵام لەبیرمە کە هاتنەوە بەحەق کاک دوکتور سەعید گوتی شانازی بە ئیبتیکارو بەتواناو بەزیرەکیو ئازایەتیی کاک مستەفای شەڵماشییەوە دەکەم. گوتی هەم ڕووحی خۆیو هەم ڕووحی من، هەم ئابڕووی حیزبو هەم تەشکیلاتی حیزبی دێمۆکرات لەو مەنتەقەیە، زیرەکیی کاک مستەفای شەڵماشی نەجاتی داوە. ئەوە شاهیدییەک بوو کە کاک سەعید لە دەفتەری سیاسی بۆ کاک مستەفای دا.

مەبەستم ئەوەیە ئەوانە یەک نەبوون. بەڵام دوایە کە هەموویان موخالیف بوون، وەسەر یەک کەوتنو ئەوانەش دەگەڵ گرووحی ٧ نەفەریش هەر لێکیان دایەوە، چونکی هەموویان مونادیی ئەو قسانە بوون کە گۆیا کۆماری ئیسلامی خودموختاری دەداو لەو شتانە. مەسەلەن ماموستا حەسەنی لە جێگایەکدا نووسیبووی، نازانم لە کوێدا بوو، کە جمهووریی ئیسلامی پیاوی وەک ئایەتوڵڵا مەکارمی شیرازیی تێدایە. ئەو پیاوە فازیلەو ئەو پیاوە بەحوسنی نییەتە. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە هەر نەیدیبوو. هەرچی بیستبووی لەزمان منەوە بیستبووی، چونکە ئەمن دیتبوومو قسەم دەگەڵ کردبوو، باسێکی دوورو درێژمان هەبوو. دیارە پیاوێکی فازیل بوو بەڵام ئەمنیش دەمزانی بەزمانی وی بدوێم، چونکی ئەمنیش کۆنەمەلا بووم. جا کە دادەنیشتین پاش باسە سیاسییەکە، بەچەند سەعات باسی شتی دیکەمان دەکرد. ئەو مەسەلەن شتی وای گوتبوو.

ئەوە کەداخوا حیزب دەستی دەوکاردا هەبووە یان نا، تا ئەو جێگایەی ئەمن ئاگام لێیە، بەقەت سەری موویەک حیزبی دێمۆکرات ئاگای لەو قەتڵە نەبوو. یانی دەفتەری سیاسیی حیزبیش وەک خەڵکی دیکە زانیو خەبەری پێ گەیشت کە ڕەحمانی کەریمی بەدەستی سەنار مامەدی کوژراوە. ئیختیلافاتی خۆیان بوو، یان دەیویست ڕێگای خۆی پاک بکاتەوە لەلای بزووتنەوەی کورد لەبەر ئەوەی پێی وا بوو ئەو کارەی کردوویەتی شتێکی نادروستە. نازانم. جا سەنناری مامەدی ڕەوابیتی دەگەڵ عێراقییەکانیش ساز کردبوو، سیلاحی بۆ هاتبوو. ئەوانە هەموویان ڕوویاندا.

هەیاس کاردۆ: موهەندیس جەهانگیر چیی لێهاتەوە مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: موهەندیس دوایە ڕۆیشت بۆ دەرێو ئێستا ئەوە لە هۆڵەندە، بەداخەوە لەباری سیاسی-یەوە فەعال نییەو دەگەڵ هیچ گرووهێکی سیاسی هاوکاری ناکا. بەڵام ئێمە هەمیشە حورمەتمان گرتووە

ئەمن دوو، سێ جار کە چوومەتە مولەتد، هەتا قورسەتم بووبێ سەرم داوە. یان لە ماڵی خۆی، یان لە جێگای دیکە دیتوومە.

هیمایس کارەۆ: ئێستا پێتوایە ئەگەر ئەو جیابوونەوەیە ڕووی نەدایاو حیزب بەو تەرکیبەوە مابایەوە قازانجی هەبوو یان زەرەر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە دەبێ جوابەکە ئاوا بدەمەوە کە ئەگەر ئەوەش نەبایە، جمهووریی ئیسلامی هەر ئەوەی دەکرد کە کردی. بەڵام لەوەیدا گومان نیە ئەگەر ئەوە نەبایە، ئەگەر قازانجی گەورەشمان نەکردبا خۆ زەرەرەکانمان دەگەڕاندەوە. خۆ ئەو دووبەرەکیەیە دروست نەدەبوو. خۆ ئەو خەڵکە پاسیڤ نەدەبوون. خۆ ئەو خەڵکە دانەدەنیشتن. حەتتا هێندێک کەس لەو نێوەدا کوژران ئەو گیانانەمان بۆ زەخیرە دەبوون. زۆر قازانجی دیکەشی هەبوون، بەڵام ئیدی ئەوە تا کە بڵێی چارەنووسی میللەتی کورد بەجۆرێکی دیکە دەبوو. جاروبار دەوەیدا موبالەغە دەکرێ. تەنانەت زۆر وەختی وا بووە کە خەڵک گوتوویانە ئەگەر حیزبی دێمۆکراتی کوردستان ملی ڕاکێشابا، جمهووریی ئیسلامی حەقی دەدا. دیارە بەو کەلیماتەیان نەگوتوە، بەڵام گوتیوویان حیزبی دێمۆکراتو هێزە سیاسیەکانی دیکە شەڕیان بەجمهووریی ئیسلامی فرۆشتوە. کە ئەوە تۆمەتێکی یەکجار زۆر ناڕەوایەو گوناحێکی گەورەیە کە دەکرێ. ئەوە کە گۆیا میللەتی کورد لە ئێران هەموو مافو ئازادیەکانی دەست دەکەوتو کوردی وڵاتانی دیکەش بە جمهووریی ئیسلامی خەتی دەبوون، ئەوە هەمووی موبالەغەیە. جمهووریی ئیسلامی ئەوەی دەماهییەتیدا بووە کردوویەتی. ئەگەر مەوقیعییەتی زەعیف بووە جۆرێکی عەمەل کردوە، دیارە زیرەکانە. ئەگەر بەقووەتیش بووە لێیداوە. خومەینیەک کە پەیامی ٢٦ی ئابانی دا، هەر ئەو خومەینیە بوو کە بەجۆرێک لەجۆران ئەگەر نەشڵێم فتوای جیهادی لە دژی میللەتی کورد دا، بەڵام ئیعلانی شەڕ بەدژی کوردی کرد. بۆیە ناڵێم فتوا بۆ ئەوەی دەقیق بێ، چونکە ئێمە زۆرمان گوتوە. قەت فتوایەکی وای نەدا کە بڵێ بڕۆن کوردان بکوژن، کورد خوێنیان حەڵاڵە. ئەوەی لەباری تەبلیغاتیەوە دەیڵێین شتێکی دیکەیە. ئەو قسەکانی لە دژی حیزبی دێمۆکرات کردن، حیزبی دێمۆکراتو بزووتنەوەش وایان تەفسیر کرد کە ئەوە هێرشە بۆسەر هەموو کورد، چونکە ئەو دووانە لێک جیا ناکرێنەوە، دەنا ئەو فتوایەی نەدا. بەڵام ئیعلانی شەڕ، خۆ ئەو کردی. خومەینیەک کە لە موقابیل عێراقدا جامی ژەهری نۆشی، هەر ئەو خومەینیە بوو کە لەپاش فەتحی خوڕەمشار کە عێراقو هەموو وڵاتانی عەرەبی موافیق بوون شەڕ ڕابگرن و ٥٠ میلیارد دۆلاریش غەرامەت بدەن بە ئێران، نەی کرد. یانی مەسەلە هەلومەرجەکەیە، لەوەیدا شت دەگۆڕێ. دەنا تیپەتەکەو سیاسەتەکە عەینی شت بووە، ئەوەش نەبایە، حیزبی دێمۆکراتیش تەسلیم بایە فەرقەکە هەر ئەوە بوو کە وەک بەرخ سەر دەبڕاین. بەڵام کە

لەبەرامبەر هێزەکانی جمهوریی ئیسلامیدا موقاوەمەتمان کرد ، ئەوانەمان کە شەهید بوون قارەمانانەو سەربەرزانە مردن، ئەوانەش کە مان - شانسیان هێناوە کە شەهید نەبوون یان هەرچی - بەسەر بەرزی ژیاون.

هەیاس کاردۆ: دوای یەکلابوونەوەی مەسەلەی مامەغەنیو لایەنگرانی، حیزب زیاتر بەرەو دیفاعی چەکدارانە ڕۆیشتو هەروەک دیتمان دواتر شەڕێکی قورسو بەردەوام لە کوردستان دەستی پێ کرد. ئایا تەنیا هۆی ئەوە هەڵویستی توندی ڕێژیم بوو یان هۆی نێوخۆیی دەرەکییشی هەبوون؟ تکایە بە وردەکارییەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وا نیە دوای ئەو جەڕەیانە ئەو تاکتیکە دروست بوو. ئەو تاکتیکە بوو کە مامەغەنیو ئەوانی دیکەی وا لێ کرد، ئەگەر بیئەدەبی نەبێ لە خزمەت بەتایبەت مامەغەنیدا، ئەمن پێم - وایە ناوبراو هەر بۆیە ئەو هەڵوێستەی گرت کە توانای ئەو موقاوەمەتەی نەبوو، چونکی ساڵەکەی پێشتر کەمێک خۆی تاقی کردبۆوە، ئیدی ئەو توانایەی دەخۆیدا شک نەدەبرد بۆیە ئەوەی کرد. مەسەلە ئەوە بوو، ئاخر دوکتۆر قاسملوو دوای جودابوونەوەی ئەوان مێتینگێکی لە مەهاباد ساز کرد، ئەوەش بۆخۆی داستانێکی خۆشی هەبوو کە ئەوەیان ناگێڕمەوە. بەڵام لە زیمنی مێتینگەکەدا دوکتۆر قاسملوو ڕووی لە خەڵکەکە کردو گوتی فەلسەفەیی تاوێ، مەسەلەکە زۆر سادەیە، ئەویش ئەوەیە: چەک دائێنین، یان دانەنێین؟ نازانم چەند دەهەزار کەس دەبوون خەڵکەکە، ٨٠ هەزار بوون، چەند بوون، لێکڕا یەکدەنگ هاواریان کرد دای نانێین. مەسەلەکە هەر ئەوە بوو. کەوابوو با بڵێین ئەو خەتە دیفاعییە پێشتر گیرابوو. ئەوان لەسەر ئەوە ئەو هەڵوێستەیان گرت. چونکە لەلایەک حیزبی توودە ئەو تەحریکاتەی دەکرد. لەلایەکی دیکەش مامەغەنی کە مەسئوولی یەکەمیان بوو، ڕەمزەکەیان بوو، بۆخۆی ئەوتوانایەی دەخۆیدا شک نەدەبرد، کە بۆ جارێکی دیکە واریدی ئەو مەیدانە بێ. کەوابێ شەڕەکە دوایە پەیدا نەبوو، ئیرادەکە دەپێشدا هەبوو.

پاشان ئەگەر ئێستا تەماشای ئەو هەلومەرجە بکەین کە ئەوەدەم تێیدا بووین دەبینین کە زۆر کەس بەداخەوە خراپ حاڵی بیوون، بەڵام حیزبی دێموکراتو لەسەرووی هەموانیشەوە ڕێبەری ئەمر دوکتور قاسملوو جوان حاڵی ببووند دەیانزانی چی دەکەن. جارێکیان لە کۆبوونەوەیەکدا گوتی پێماندەڵێن موزاکەرەجوو (وتووێژخواز)، پێیان وایە موزاکەرەجوویی جنێوە. بەڵێ ئێمە موزاکەرەجووین. خۆ ئێمە پێمان وا نیە بە(٣٠٠٠) سێ‌هەزار کلاشینکۆف - کە دیارە زیاترمان هەبوو - دەتوانین جمهوریی ئیسلامی بڕووخێنین. ئێمە بۆیە ئەو موقاوەمەتە دەکەین کە جمهوریی ئیسلامی بڵێ ئەرێ بابە چیتان دەوێ. ئێمە باوەڕمان بەوە هەیە کە لە ڕێگای موزاکەرەو دانیشتنەوە نەبێ مەسەلەکە حەل ناکرێ.

عەباس کاردۆ: مامۆستا عێراق هیچ فشارێکی بۆ نەهێنان کە شەڕ بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عێراق ئاقە یەکجار داوای لەمە کرد شەڕ بکەین. ئێمە عێراقی‌یەکانمان وا ڕاهێنابوو پێمان بڵێن وا بکەن و وا مەکەن. عێراقی‌یەکان لانی کەم دەیانزانی "کەللەڕەقتر" لەوەین کە بەقسەیان بکەین. ئەگەر پێیان وانەبووبێ ئازاترین، یان ئازادەتــرین، لانی کـەم دەبـوو پێیـان وابێ بێ‌نەقڵتــرین. چونکی چـاک دەیانزانی بەقسەیان ناکەین و هەربۆیە ئیجازەیان بەخۆیان نەدەدا داوای ئاوامان لێ بکەن. بەڵام وەختێکی بەیامی ٢٦ی ئابانی خومەینی بڵاو بوو، عێراقی‌یەکان ناردیان گوتیان هەرچی دەیانەوێ دەیاندەینێ، ئەگەر تانکیان دەوێ تانکیشیان دەدەینێ. بەڵام خومەینی درۆیە دەکا، باوەڕی بەحەقی کورد نیە، با شەڕەکەی ئیدامە بدەن. حیزبی دیمۆکرات گوتی ئێمە داخوازێکمان لە دەوڵەتی مەرکەزی هەیە. ئێستا دەوڵەت دەڵێ با موزاکەرەی لەسەر بکەین، ئێمەش موزاکەرە دەکەین. دەنا لەبیرم نیە قەت ئەوان بەئێمەیان گوتبێ شەڕ بکەن یان شەڕ مەکەن. حەتتا وای لێ‌هاتبوو کە زۆرجار دادەنیشتین، دەیانگوت ئەوە قەراری خۆتانەو بۆخۆتان چاکتر دەزانن. ئەنانەت لەبیرمە دەجیهەتی عەکسی ئەوەدا دەگەڵ شەخسی خۆم کێشە پەیدا بوو.

ساڵی ١٣٦٣ کە دەبێ بە ١٩٨٤، لە بەغدا کۆنفرانسێکی ئێنتەنەوەیی‌یان پێکهێنا لەسەر سوڵح لە نێوان ئێرانو عێراقدا، یان سوڵح لەخەلیج شتێکی ئاوایان ناو لێ‌نا. خەڵکێکی زۆریان بانگ کردبوو کە داوا بکەن ئەو شەڕە تەواو بێ. چونکە عیراق شەڕێکی کردبوو، وەک داستانی کابرای کە ورچ بەچۆمی‌دا دەچوو پێی وابوو پێستە بەنیرە، خۆی تێ‌هاویشت کە بی‌گرێتەوە، کەچی ورچ ئامێزی پێدا گرتو دەگەڵ خۆی برد. خەڵک هاواریان دەکرد دەیانگوت دەستی لێ‌بەردە با نەجاتیت بێ، دەی گوت ئەمن دەستم لێ‌بەرداوە ئەو دەستم لێ‌بەرنادا. عێراقیش ڕاست وای لێ‌هاتبوو، دەیەویست شەڕەکە تەواو بێ، ئیوەڕۆیەکی بەرپرسانی عێراقی دەعوەتێکیان بۆ هەیئەتەکەی ئێمە ساز کرد. لەسەر نانخواردنێ باسی ئەوەیان کرد کە گۆیا پێشنیاری سوڵح بە ئێوە کراوە، داخوا ئەوە ڕاستە یان نا؟ لە ئێمەیان پرسی. ئەگەر شتێکی ئاوا بێ بانی ئێوە موزاکەرە دەگەڵ جمهوریی ئیسلامی دەکەن؟ گوتم پێشنیارێکی ئاوا نیە، بەڵام هەرکات شتێکی ئاوا هەبێ، ئێمە دەی کەین. گوتیان چۆن چۆن دەی کەن، ئەو ڕژێمە چۆن جێی باوەڕە؟ یەکیان زۆری ئیسرار دەکرد. هەتا ڕووم تێ کردو گوتم ئەدی ئەتۆ بۆ شەڕتو غەرپت دەعوەت کردوە دەڵێی سوڵحم دەگەڵ بکە؟ ئەتۆ وەک وی دەوڵەتی، ئەرتەشێکی بەقووەتت هەیە، پووڵی دنیایەت هەیە، هەموو وڵاتانی عەرەبیت لەپشتن. ئێمە بەخۆمانو چەند هەزار کلاشینکۆفەوە بۆ دەگەڵ جمهوریی ئیسلامی سوڵح نەکەین؟ ئیدی کابرا قسەی پێ نەما.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (۱)

نظر هیأت نمایندگی خلق کرد

درباره

بخش دوم پیشنهادی هیأت دولت راجع به "حقوق و وظایف ناحیه های خودگردان"

۱- این بخش، همانگونه که از عنوان آن پیداست طرحی است کلی و عمومی و ظاهراً" ممکن است چنین نتیجه گردد که چون مسئله در سطح عمومی مملکت مطرح است (اگر) باید راه حل آن در تحت اصول عمومی تدوین یابد. این توجیه گرچه بظاهر درست و منطقی بنظر میرسد، اما بنابراین در مورد کردستان نمیتواند مصداق داشته باشد، جنبش عمیق و سراسری مردم کردستان برای دستیابی به خودمختاری در چهارچوب تمامیت ارضی و استقلال ایران به چندان ریشه دار و عمیق است که نمیتوان آنرا نادیده گرفت و هرگونه تلاش در زمینه کم بهادادن بآن کوششی است عبث که فقط میتواند عواقب ناگواری در شرایط فعلی و زیان بخش و مصیبت بار به در برداشته باشد، درحقیقت که نادیده گرفتن آن منتهی به تشکیل جنبش مقاومت خلق کرد در سراسر کردستان گردید چنان ریشه دار و گسترده است که باید دقیقاً "آنطور که هست ارزیابی گردد و پاسخ منطقی بخواستهایش داده شود، فراموش نباید کرد که اگر جنبش فعلی مطالبه خودمختاری ریشه دار و عمیق و سراسری است دقیقاً" ناشی از این حقیقت است که از تاریخ سراسر مبارزه و قهرمانی خلق کرد مایه میگیرد.

حل مسئله ملی بمعنای واقعی آن یعنی رفع ستم ملی، و رفع ستم ملی جز این نمیتواند باشد که در درجه اول موجودیت و حقانیت انکارناپذیر حقوق خلق کرد در تمام ابعاد آن برسمیت شناخته شود، این حتی هم محقق نمیشود مگر اینکه خلق کرد بتواند در چهارچوب استقلال و تمامیت ایران حاکم بر سرنوشت خویش باشد و چنین حاکمیتی در شرایط فعلی و از نظر خلق کرد در قالب خودمختاری متبلور میگردد. ایراد اساسی به پیش نویس پیشنهادی در همین زمینه است، این طرح در کل خود پیوند امر خودمختاری را با سوابق مبارزاتی خلق کرد که بطور عموم در چهارچوب مبارزه ضد امپریالیستی و ضد استبدادی بوده است گسسته آنرا تا سطح یک امر اداری مربوط به چگونگی تنظیم روابط اداری تنزل داده است. این یعنی نادیده گرفتن همه آن جریاناتی است که از ابتدای پیروزی انقلاب و تشکیل جمهوری اسلامی در کردستان گذشته است، یعنی نادیده گرفتن جنگ تحمیلی به خلق کرد و عواقب ناگوار و مصیبت بار آن و پایمال کردن خون همه مردان و زنان و کودکانی است که در جریان این جنگ تحمیلی شهید شدند، چگونه میتوان واقع بین بود و این حقایق را نادیده گرفت؟ چگونه میتوان به سرنوشت ایران و آینده آن علاقمند بود و مسئله ای را که بیگمان تأثیر قاطع در ساختمان ایران آینده دارد سرسری گرفت؟ با تحقق مقایسه و داریم که مسئله در مورد کردستان عبارت از یک مسئله اداری نیست، مسئله بمعنی واقعی کلمه عبارت است از طرح و حل مسئله ملی در تمام ابعاد آن.

۲- پیش نویس پیشنهادی در بهترین تعبیر و تفسیری که از آن میتوان کرد متضمن اتخاذ یک سلسله تصمیمات اداری و فرهنگی است و اگر بتوان اسم امتیاز بروی آن گذاشت باید گفت که امتیازاتی در پاره ای از زمینه های اداری و شبه امتیازاتی هم در زمینه های فرهنگی داده است یعنی بطور خلاصه حتی متضمن خودمختاری فرهنگی نیز نمیباشد.

۳- در قسمت الف تحت عنوان "حقوق - هر ناحیه خودگردان حقوق زیر را دارد" بند (۱) در مشخص اختیارات دولت مرکزی احصاء گردیده و سپس عنوان شده است که: "ناحیه های خودگردان تمام امور محلی در زمینه های برنامه ریزی برای عمران منطقه، خرج بودجه هایی که به ناحیه تعلق میگیرد، رشد کشاورزی و اقتصاد روستائی، پرورش و آموزش و کارهای فرهنگی، بهداشت و درمان، راهسازی ناحیه ای، شهرسازی و تأمین خانه برای اهالی شهر و روستا، مطبوعات و انتشارات و رسانه های گروهی ناحیه را اداره خواهند کرد". اصطلاحات و تعبیراتی که در این قسمت بکار رفته هرچند دقیق نیست ولی بطور مشخص میرساند که آنچه مورد نظر تدوین کنندگان است نوعی برقراری سیستم و اصل لامرکزیت یا عدم تمرکز در سازمانهای اداری است، با این همه که حتی این اصل نیز در پاره ای موارد قلب گردیده و در توضیحات تفصیلی در مواد و تبصره های بعدی عملاً نفی شده است مثلاً "پرورش و آموزش و کارهای فرهنگی و اداره امور مربوط به آنها" ملازمه با این دارد که برای هریک از این مسائل یعنی پرورش و آموزش و کارهای فرهنگی برنامه مشخص و دقیق تنظیم گردد و براساس این برنامه مشخص و دقیق سازمان متناسب آموزشی و اداری نیز بوجود آید ولی نگاهی گذرا نشان میدهد که تدوین کنندگان طرح این ملازمه منطقی و عقلی را نادیده گرفته اند کما اینکه در بند (۰) تصریح شده است که "برنامه ریزی تدریس بشرح بالا زیر نظر وزارت آموزش و پرورش ... خواهد بود"؟

ـ ۲ ـ

آ ـ پیش نویس بطورکلی متضمن ابهاماتی است که نشان میدهد تدوین کنندگان آن فقط یک هدف داشته انـد و آن نوشتن مفهوم و مصداق اختیارات خودمختاری است . نه تنها عمومهٔ "اداره" و معنی آن از نظر تدوین کنندگان پیش نویس غایب گردیده بلکه ابهامات بسیار جدی نیز در آن موجود است مثلاً "معلوم نیست چه کسی باصطلاح "کاربه‌دستان اداره‌های کشوری را پیشنهاد میکند" (قسمت الف ـ بند ۲) و مراد از اداره‌های کشوری کدام است ، اداره های کشـوری در مقابل لشکری یا کشوری در برابر ناحیه ای ؟ همچنین است انتخابات ناحیهٔ خودگردان که گویا "بعهده ناحیهٔ خودگردان است" (قسمت الف ـ بند ۴) در حالیکه اختیار نیروهای انتظامی در اختیار روحانی است که به پیشنهاد دولت مرکزی تعیین میشوند .

ب ـ شورای ناحیهٔ خودگردان تعریف نشده است ولی با اینحال اختیارات آن محدود و مقید گردیده است .

ج ـ آنچه در مورد رسمیت مذهب اکثریت مردم هر ناحیه در بند ۶ قسمت الف عنوان شده مغایر قانون اساسـی جمهوری اسلامی است . مفاهیم دین و مذهب در این بند مشتبه گردیده و اساساً "همانگونه که بارها عنوان شده از نظر مردم کردستان چیزی که قابل تصریح و تایید است رسمیت دین اسلام برای سراسر مملکت است و مذاهب مختلف بایـد همه جا و در همهٔ موارد محترم شمرده شوند . اصولاً" رسمیت دادن یک مذهب در برابر مذاهب دیگر در شرایط فعلـی حاکم بر اجتماع ایران عموماً" ، و کردستان خصوصاً" امریست منفی که در خدمت وحدت خلقها و اتحاد مبارزاتی آنهـا نمیتواند باشد .

د ـ بطورکلی باید گفت اینکه بجای مفهوم علمی و مشخص خودمختاری که سالها است از نظر متخصصین جامعـــه شناسی و حقوق تعریف شده و دارای معنی معین اجتماعی و حقوقی است اصطلاح مجهول و ابهامی خودگردانی بکار گرفته شده است لاجرم موجب ببار آوردن تناقضات و ابهامات عدیده گردیده است که شمه ای از آن برشمرده شد .

خلق کرد و سازمانهای سیاسی آن مفهوم مشخص و شناخته شده از خودمختاری را بکرات عنوان کرده انـد . ایـن مفهوم امروز حتی برای کودکان کم سن و سال خلق کرد در سراسر کردستان شناخته شده و دور از ابهام است .

هیات نمایندگی خلق کرد در طرح مشترک خودمختاری مورخ ۱۳۵۸/۹/۴ اصول کلی خودمختاری را بیان کرده کـه توسط اکثریت قریب باتفاق مردم سراسر کردستان طی تظاهرات روز ششم آذرماه و روزهای بعد مورد تایید قرار گرفته است. حال در مقام تطبیق و مقایسه ببینیم که با خواستهای مشخص مذکور در طرح مشترک چگونه برخورد شده است ؟

الف ـ در بند ۲ طرح مشترک خودمختاری اعلام شده است که کلیه امور مربوط به سیاست خارجی ، دفاع ملی (ارتش) سیاست پولی و ارزی ، بازرگانی خارجی و برنامه های دراز مدت اقتصادی در صلاحیت حکومت مرکزی است و بقیهٔ امـور بوسیلهٔ ارگانهای خودمختار کردستان اداره میشود .

در پیش نویس پیشنهادی هیئت ویژه در قسمت الف بند ۱ بغیر از موارد بالا ، موارد دیگری از قبیل اخذ اعتبـار و وام از داخل ، تعیین میزان مالیاتهای مستقیم و غیرمستقیم ، خطوط مواصلات عمومی کشور (تلفن و تلگراف و پسـت عمومی) ، امور ترابری و راه (بزرگ راههای سراسری ـ خطوط آهن ، هواپیمائی و کشتیرانی کشوری) و بالاخره بهـره‌برداری از کانهای بزرگ نیز در اختیار دولت مرکزی گذاشته شده است که بهیچوجه با مفاهیم شناخته شدهٔ خودمختاری و با اصول حاکمیت خلقها در سرزمین خودشان انطباق ندارد و معلوم نیست افزودن این مسائل به موارد مشخص مذکور در طرح مشترک خودمختاری چگونه قابل توجیه تواند بود . شایان تذکر است که در بند یک پیش نویس فوق الاشعار با بکار بردن اصطلاح : "کارهای وابسته بدفاع ملی (ارتش) " میدان وسیعی برای تفسیر این عبارت کشدار باز گذاشته شـده که بهیچوجه نمیتواند مضاعفی باشد و بیگمان مایهٔ سوءتفاهمات بسیاری در آینده خواهد بود . همچنین است جایگزیـن ساختن عبارت " برنامه ریزی عمومی اقتصادی برای سراسر کشور" بجای اصطلاح "برنامه های درازمدت اقتصادی" مذکور در طرح مشترک خودمختاری . زیرا آشکار است که تفاوت بین عبارت مذکور در پیش نویس هیئت ویژه و اصطلاح مذکـور در طرح مشترک فراوان است و درواقع هرگونه اختیار برنامه ریزی داخلی برای اعتلاء و شکوفایی اقتصاد عقب نگاهداشته کردستان از حاکمیت محلی سلب گردیده که بهیچ عنوان نه منطقی است و نه قابل توجیه .

ب ـ ناحیهٔ خودگردان تعریف نشده است و معلوم نیست در سرزمین کردستان که در حال حاضر بین استانهــای

-۳-

چهارگانه ایلام و کرمانشاه و کردستان و آذربایجان غربی تقسیم شده است چند ناحیه خودگردان تشکیل خواهد شد؟ پیشنهاد مشخص طرح مشترک خودمختاری در بند ۲ این بوده است که کلیه مناطق کردنشین بعنوان یک واحد خودمختار شناخته شود، بیگمان این درخواست مبنای ملی، تاریخی، سیاسی و اقتصادی دارد و لوث کردن آن تحت هر بهانه‌ای غیرقابل توجیه است.

ج ـ در بند ۳ طرح مشترک خودمختاری "مجلس ملی کردستان" بعنوان عالی ترین ارگان حاکمیت خلق کرد درخواست شده و کیفیت تشکیل آن بیان گردیده است در حالیکه در پیش نویس همانگونه که قبلاً عنوان گردید در بند های ۲ و ۳ از شورای ناحیه خودگردان نام برده شده بدون اینکه تعریف مشخص حقوقی یا نحوه تشکیل آن بیان شده باشد، در بند ۵ پیش نویس نیز اختیارات محدود در زمینه قانونگذاری برای این شورا درنظر گرفته شده است که باید گفت اولاً ـ این اختیارات بهیچوجه متناسب با اختیارات ارگان حاکمیت خودمختار نیست ثانیاً ـ بموجب تبصره ذیل بند مذکور این اختیارات هم مشروط و معلق گردیده و درواقع اختیار ناحیه خودگردان نیز به شورای نگهبان محول گردیده است که این نقض غرض میباشد و فی الحقیقه ارگان مقننه ناحیه خود گردان بصورت شیر بی یال و دم و اشکم درآمده است.

د ـ در طرح مشترک خودمختاری زبان کردی زبان رسمی تدریس و مکاتبه در ادارات و موسسات کردستان اعلام شده است درصورتیکه در قسمت الف ـ بند ۱۰ پیش نویس فقط تدریس "زبان قومی" از جمله کردی برای کردها در ناحیه خودگردان آزاد اعلام شده است، آشکار است که بین رسمیت زبان کردی برای تدریس و مکاتبه در ادارات سرزمین خودمختار کردستان تا آزاد بودن تدریس زبان کردی فرق بسیار است بخصوص اگر درنظر بگیریم که در همان بند ۱۰ پیش نویس نوشته شده است "ولی تدریس درسها بزبان فارسی که زبان ملی و مشترک همه قومهای ایرانی و اقلیت ها است خواهد بود". دقت در این عبارت بخوبی میرساند که آزاد بودن تدریس با اصطلاح "زبان قومی" تعارفی بیش نیست زیرا روشن است که هیچ کارشناس آموزش و پرورش نمیتواند تدریس توام دو زبان را برای کودکان هفت ساله تجویز کند وعملا با اجبار تدریس بزبان فارسی در مدارس، زبان "قومی" به صورت زبان درجه دومی که فقط جنبه فولکوریک میتوانـد داشته باشد درخواهد آمد. رسمیت زبان کردی برای تدریس به این مفهوم است که تمام تحصیلات از ابتدایی تا عالی بزبان کردی صورت گیرد و ایجاد رشته تدریس ادبیات کردی در دانشگاه بهیچوجه پاسخگوی نیاز برحق خلق کرد که در طرح مشترک عنوان گردیده نمیباشد.

در این زمینه باید به مساله احیای فرهنگ ملی خلق کرد نیز اشاره شود که مستلزم برنامه ریزی اساسی است و باید توسط ارگانهای صلاحیتدار آموزش و پرورش سرزمین خودمختار تدوین گردد، محدودیت مذکور در ذیل بند ۱۰ پیش نویس در مورد اینکه "برنامه ریزی تدریس زیر نظر وزارت آموزش و پرورش خواهد بود" با آن بهیچوجه نمیتواند سازگار باشد.

هـ ـ در طرح مشترک خودمختاری هیئت نمایندگی خلق کرد ضمن بند ۶ تصریح شده است که: "نمایندگان خلق کرد در اداره امور حکومت مرکزی شرکت داده شوند". در این زمینه پیش نویس ساکت است و بجای آنکه طرق مطمئن اشتراک نمایندگان خلق کرد در حاکمیت مرکزی پیش بینی و تنظیم گردد عبارات و اصطلاحاتی بکار گرفته شده است که بر طبق آنها درواقع ادارات محلی ناحیه خودگردان نیز کماکان وابسته به وزارتخانه های حکومت مرکزی خواهند بود. از آنجمله است اشاراتی که در بند ۲ قسمت الف راجع به مسئولیت کار بدستان ادارات ناحیه خودگردان در برابر وزارتخانه مربوط و همچنین مسئولیت روسای انتظامی در برابر وزارت کشور در بند ۴ عنوان گردیده است.

و ـ در بند ۸ طرح مشترک خودمختاری هیئت نمایندگی خلق کرد تصریح شده است که آزادیهای دمکراتیک ازقبیل آزادی بیان، قلم، مطبوعات، اجتماعات و احزاب، و آزادی مذهب و عقیده در سراسر ایران باید تامین گردد، بیان این اصل در حقیقت تجسم و تجلی این اعتقاد راسخ است که خودمختاری خلق کرد بوسیله استقرار دمکراسی در سراسر ایران تضمین میگردد و تداوم و بقای خودمختاری بدون استقرار دمکراسی در سراسر ایران امکان پذیر نیست و همسر آن در معرض خطر خواهد بود، حال در قبال این اصل صریح و بنیانی پیش نویس هیئت ویژه دربند ۹ قسمت الف آزادی ـ احزاب و سازمانهای سیاسی کشور و سازمانهای صنفی و مذهبی را برمبنای قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عنوان

میکند . بدون تردید بین خواست منطقی و صریح مذکور در طرح مشترک خودمختاری با این مفاهیم محدود و مقید تفاوت بسیار است . یکی از علل اساسی عدم شرکت خلق کرد در رفراندوم قانون اساسی دقیقاً " عدم تضمین آزادیهــــای دمکراتیک در قانون اساسی مصوب مجلس خبرگان بود ". حال چگونه میتوان این ضرورت تاریخی و واقعی تداوم انقلاب را نادیده گرفت و با عبارات مبهم و کشدار گذائی در این زمینه بسنده کرد ؟

هیئت نمایندگی خلق کرد اعلام میدارد که با در نظر گرفتن همه مراتب بالا ، پیش نویسی که بعنوان "حقـــوق و وظایف ناحیه های خودگردان کشور جمهوری اسلامی ایران" بطور غیررسمی به سخنگوی هیئت تسلیم شده مادام کـــه اصلاحات اساسی برمبنای مراتب مذکور در فوق در آن بعمل نیامده نمیتواند مبنای مناسبی برای مذاکره باشد . هیئـــت نمایندگی خلق کرد اعتقاد دارد که این پیش نویس بهیچوجه متضمن اجرای دستور و پیام مورخ ۵۸/۸/۲۴ امام خمینی که ماموریت هیئت ویژه بخاطر آنست نمیباشد و فی الواقع بدون توجه بروح پیام امام تنظیم گردیده است .

هیئت نمایندگی خلق کرد علیرغم این مراتب مایل به ادامه مذاکره میباشد و اصولی را که باعتقاد هیئت نمایندگی میتواند مبنای یک مذاکره اصولی و سازنده قرار گیرد تنظیم کرده است و متقابلاً " آنها را در معرض قضاوت عموم و در دسترس هیئت ویژه قرار میدهد باین انتظار که مذاکره از نقطه امید بخشی آغاز و بثمر برسد .

هیئت نمایندگی خلق کرد

آذرماه ۵۸

بەڵگەی (٢)

در بارە اعزام هیئت نمایندگی حزب دمکرات کردستان بە تهران

هم میهنان گرامی !

نظر باینکه پس از اولین جلسه رسمی هیئت نمایندگی خلق‌کرد با هیئت ویژه دولت مذاکرات صلح کردستان متوقف شده بود . روز ٤ بهمن ماه گذشته حزب دمکرات کردستان ایران طی نامه‌ای کـــه برای دکتر بنی‌صدر رئیس جمهوری اسلامی ایران فرستاد ، ضمـــن تشریح مسائل کردستان و پاره‌ای از دیدگاههای حزب از رئیس جمهوری خواست که برای حل مشکل کردستان و توضیح بسیاری از مسائل، هیئت نمایندگی حزب دمکرات کردستان را بپذیرد .

بدنبال اعلام موافقت آقای بنی‌صدر، روز هشتم اسفند ماه جاری یک هیئت پنج نفره به نمایندگی حزب دمکرات کردستان ایران راهی تهران شد و فردای آن روز با رئیس جمهوری دیدار و گفتگو کرد . هیئت حزب دمکرات در این دیدار، دیدگاههای حزب را در مورد راه‌حل

سیاسی و مسالمت‌آمیز مشکل کردستان با آقای بنی صدر در میان گذاشت و جوانب مختلف مسئله و توطئه‌هایی را که علیه خلق کرد و انقلاب ایران در کار است برای ایشان تشریح کرد. همچنین از رئیس‌جمهور خواست که هرچه زودتر تصویب نامهٔ مربوط به انحلال حزب دمکرات کردستان ایران را لغو نماید تا حزب ما بتواند رسماً و بطور فعال در انتخابات مجلس شورا شرکت کند. پس از بحث و بررسی مسائل، قرار بر این شد که هیئت نمایندگی خواستهای خلق کرد را تنظیم کرده و از طریق آقای داریوش فروهر به آقای بنی‌صدر تقدیم کند تا پس از بررسی و تحلیل از طرف رئیس‌جمهور و شورای انقلاب به آنها پاسخ داده شود.

روز شنبه یازدهم اسفند ماه، هیئت حزب دمکرات کردستان، خواستهای اساسی خلق کرد را بصورت یک طرح شش ماده‌ای تحت عنوان "رئوس کلی طرح خودمختاری" تدوین و به آقایان داریوش فروهر و مهندس صباغیان اعضای هیئت ویژهٔ دولت برای کردستان تسلیم نمود.

تهیهٔ این طرح شش ماده‌ای، دقیقاً به این منظور بود که با اعلام این اصول کلی، جلو تحریکات "بدخواهان" گرفته شود و محیط سالمی برای مذاکره پیرامون جزئیات فراهم آید. اصول شش‌گانه عبارتست از این بود که:

۱- خلق کرد در چهارچوب استقلال و تمامیت ارضی کشور جمهوری اسلامی ایران، حقوق ملی خود را به شکل خودمختاری دریافت دارد و این حقوق در متن قانون اساسی گنجانده شود.

٢ـ قلمرو جغرافیایی کردستان با توجه به شرایط تاریخی جغرافیایی و اقتصادی و خواست اکثریت ساکنان هر منطقه تعیین گردد .

٣ـ کردستان خودمختار یک شورای سرتاسری را طی یک انتخابات آزاد ، مخفی ، مستقیم و همگانی انتخاب نماید .

٤ـ شورای سرتاسری کردستان، یک هیئت اجرایی را به منظور اداره امور اقتصادی ، فرهنگی ، اداری و انتظامی برگزیند .

٥ـ زبان کردی در سرزمین خودمختار کردستان برای مکاتبات اداری و آموزش در کنار زبان فارسی به رسمیت شناخته شود .

٦ـ کلیه امور داخلی اعم از اداری ، اقتصادی ، فرهنگی، اجتماعی، و انتظامی به ارگانهای منطقهٔ خودمختار واگذار گردد .

جزئیات این طرح در مذاکرات بعدی بصورت یک طرح جامع تهیه و به تصویب ارگانهای قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران برسد .

در پایان طرح شش مادهای پیشنهاد شده بود که به منظور محو آثار درگیریهای تاسف آور یکسال اخیر کردستان و ایجاد حسن تفاهم، اقدامات ضروری زیر بعمل آید :

١ـ عفو عمومی در بارهٔ کلیه کسانیکه بنحوی از انحاء در رویدادهای کردستان شرکت داشتهاند صادر شود .

٢ـ به بازماندگان شهدای درگیریهای کردستان مستمری پرداخت گردد .

٣ـ مسئولین فاجعهٔ " قارنا " شناسایی و مجازات شوند .

۴ـ به همه کسانیکه در برخوردهای کردستان دچار نقص عضو شده‌اند، حقوق بازنشستگی داده شود.

۵ـ کلیه زندانیان از هر دو طرف بدون قید و شرط آزاد شوند و همه کارمندانیکه به اتهام شرکت در رویدادهای کردستان تصفیه یا تغییر کار یا منتقل شده‌اند به سر کارهای خویش بازگردند و به بیکار شدگان حقوق چند ماهه اخیر پرداخت گردد.

۶ـ به همه کسانیکه در برخوردهای اخیر زیان مالی دیده‌اند خسارت نقدی داده شود.

۷ـ کلیه افسران و درجه داران کرد که در ارتباط با مسئله کردستان محل مأموریت خود را ترک گفته‌اند، در سازمانهای انتظامی منطقه خودمختار کردستان به خدمت گمارده شوند.

۸ـ تصویب‌نامه مربوط به انحلال حزب دمکرات کردستان ایران ملغی گردد.

هیئت اعزامی حزب دمکرات پس از چند روز اقامت در تهران، روز جمعه گذشته به کردستان بازگشت و از قرار معلوم روز شنبه گذشته طی مراسمی از طرف هیئت ویژه کردستان به رئیس جمهور تقدیم شده است. مذاکرات هیئت با رئیس جمهور در محیط حسن تفاهم صورت گرفت و آقای دکتر بنی صدر در مورد حل مسالمت آمیز مشکل کردستان و قبول خواستهای برحق خلق کرد حسن نیت نشان داده‌اند.

اعزام هیئت حزب دمکرات کردستان و مذاکره با رئیس جمهوری در مطبوعات کشور انعکاس گسترده‌ای داشت و در محافل سیاسی کردستان بحثهای زیادی برانگیخت . پاره‌ای از گروهها و گروهکهای سیاسی که موجودیت خود را تنها در براه انداختن جارو جنجال و سعی در خدشه‌دار کردن مبارزات شکوهمند حزب دمکرات کردستان می یابند ، نظریات جالبی ارائه دادند و طبق معمول ، حزب ما را به باد تهمت و افترا گرفتند .

شاه بیت قصیده در این زمینه این بود که گویا اعزام هیئت نمایندگی حزب دمکرات کردستان به معنای نفی هیئت نمایندگی خلق کرد است . در این باره یکی از روزنامه‌های عصر تهران نیز طرح شش ماده‌ای هیئت حزب را جانشین طرح ٢٦ ماده‌ای هیئت نمایندگی خلق کرد قلمداد کرده . بگذریم از اینکه اختلاف این دو طرح تنها در این نکته خلاصه میشود که اولی کلیات مسئله را بمیان کشیده و طرح دوم جزئیات را نیز ذکر کرده است ، چنین بنظر میرسد که این حضرات اصولاً تشکیل هیئت نمایندگی را با انحلال اعضای آن و ادغام آنها در یک سازمان جدید اشتباه گرفته‌اند . به اعتقاد ما این برداشت کاملاً نادرست است . هر یک از سازمانهای عضو هیئت نمایندگی خلق کرد از استقلال کامل سیاسی و ایدئولوژیکی برخوردارند و حق مسلم هرکدام از آنها است که مستقل از دیگران در هر مورد تصمیمات لازم را اتخاذ نمایند و یا اینکه با مقامات مملکتی تماس گرفته و نقطه نظرهای خود

را پیرامون مسئله ای اعلام داشتند .

اعضای هیئت اعزامی نیز در مدت اقامت در تهران طی گفتگوهای مطبوعاتی خویش اعلام کردند که آنها دیدگاههای حزب دمکرات کردستان را مطرح کرده اند و منظور از مسافرت آنان تحرک بخشیدن به مذاکرات صلح کردستان است . همچنین تاکید کردند که در بازگشت خودشان، هیئت نمایندگی خلق کرد را در جریان خواهند گذاشت . گذشته از اینها ، چگونه ممکن است حزب دمکرات کردستان سعی در تضعیف هیئتی داشته باشد که خود رکن اساسی آنرا تشکیل داده و در آن نقش سخنگو را دارد ؟ این اتهامات ناروا تنها میتواند نظر گروهکهائی باشد که حرفی برای گفتن ندارند و وجود خود را در نفی دیگران میبینند .

از همه مضحکتر اینست که اینها سعی دارند حزب دمکرات کردستان را به " سازشکاری " متهم نمایند . آنها حزبی را به سازشکاری متهم میکنند که مدت ۳۰ سال در راه احقاق حقوق ملی و اجتماعی خلق کرد مبارزه نموده و بیش از مجموع اعضای اکثر این گروهها در راه تحقق آرمانهای مردم کردستان قربانی داده است . اتهام سازشکاری، نشخوار همان برچسبهائی است که قبل از شروع درگیریهای تأسف آور کردستان به حزب ما زده میشد که اکنون دیگر عدم صحت و واهی بودن آن برملا گردیده است .

مردم کردستان خوب بیاد دارند که وقتی که حمله ارتش

— ٤٢ —

بەشێک لە بەیاننامەی دەفتەری سیاسی دوای گەڕانەوەی دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب لە تاران ١٣٥٨/١٢/٢١، "تلاش در راه تفاهم"، بخش انتشارات حزب دمکرات کردستان ایران اسفندماه ١٣٥٩

بەڵگەی (۳)

نامەی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ نوێنەرانی کوردستان لە مەجلیسی شەشەم

جناب آقای   نماینده محترم

با عرض سلام

قبل از هر چیز فرصت را غنیمت شمرده، انتخاب شما به سمت نماینده حوزه انتخابیه   و ورودتان به مجلس ششم را صمیمانه تبریک می‌گوئیم و برایتان در انجام وظایفی که مردم حوزه مربوطه با دادن رأی اعتماد خود، بـه شما محول نموده‌اند آرزوی موفقیت می‌نمائیم. در این مورد توجه آنجناب را به نکات زیر جلب می‌کنیم:

مبارزات مردم ایران در راه تحقق آزادی و دمکراسی و عدالت اجتماعی پا به مرحله حساس گذاشته است. این مبارزات کـه از همان سالهای نخستین به قدرت رسیدن جمهوری اسلامی آغاز شده است، علیرغم سرکوبهای مستمر و قساوتهای کـم‌نظیر عوامل رژیم، هر روز گام جدیدی به جلو برداشته و به ویژه در سالهای اخیر به پیروزیهای چشمگیری دست یافته است. شاید بشوان نخستین نمره ملموس این تحول را انتخاب آقای سید محمد خاتمی به سمت ریاست جمهوری در دوم خرداد ۱۳۷۸ خورشیدی قلمداد کرد. همگـان می‌دانند که انتخاب آقای خاتمی قبل از آنکه "آری گفتن" به ایشان باشد، "نه" گفتن به حاکمیت جـمهوری اسلامی بـود کـه چـون دفعات قبل کاندیدای مورد نظر خویش را از مدتها قبل از رأی گیری تعیین کرده بود. تحمیل پاره‌ای از آزادیها خصوصـا" در مـورد مطبوعات، ناگزیر ساختن حاکمیت از تن دادن به انتخابات شوراهای شهر و روستا که بیست سال آزگـار آن را بـه عـهده تعویق گذاشته بود و عنوان کردن خواستهای عادلانه مردم در مناسبتهای مختلف هرکدام نمادی از پیشرفت جنبش حـق طلبانه مـردم و عقب نشینی تدریجی نیروهای تمامیت خواه بود. امـا بـدون شـک موفقیت حرکت آزادیخواهانه مـردم ایـران در بـه عقـب رانـدن انحصارطلبان و بدست گرفتن اکثریت در مجلس شورای اسلامی در انتخابات بیست و نـهم بـهمن مـاه ۱۳۷۸ نقطه اوج پیروزیهای جنبش حق طلبانه ایرانیان در چند سال گذشته بود. زیرا با آنکه مخالفان آزادی و دمکراسی از همه اهرمهای قدرت برای جلوگیری از پیروزی مردم و باقی گذاشتن قوه مقننه در انحصار خویش استفاده کردند، اراده رأی دهندگان آنقدر اسـتوار بـود کـه شـکست تلخی را بر آنان تحمیل نمود.

با عنایت به این واقعیت که فضای سیاسی در کشور ما به اندازه‌ای تغییر یافته بود که انحصار طلبان دیگر نتوانند نتـایج رأی گیری را هر طور که بخواهند تغییر بدهند، حزب دمکرات کردستان ایران بعد از چهار دوره تحریم انتخابات مجلس، ایـن بـار از مـردم کردستان خواست که فعالانه در انتخابات شرکت کنند و شخصیتهای مورد قبول مردم را به نامزدیـی بعنوان کاندیداهای عـضویت در مجلس ششم فراخواند. جای بسی خوشوقتی است که دعوت حزب از جانب توده‌های مردم کردستان مورد اجابت قرار گرفـت و مـا در روز بیست و نهم بهمن ماه شاهد حضور گسترده آنان در پای صندوقهای رأی بودیم. حذف اکثریت نمایندگان دوره قبلی مجلس از طرف رأی دهندگان کردستان، آشکارا مبین این واقعیت است که این اکثریت نه با انتخاب و اراده آزادانه ملت، بلکه از طریق جعل و تقلب در نتایج رأی گیری سر از صندوقهای انتخابات بیرون آورده بودند.

تصدیق می‌فرمائید که اگر فراخوان حزب دمکرات کردستان ایران به شرکت در انتخابـات نبـود، نـه مـردم کردستان اینچنین فعالانه در انتخابات شرکت می‌کردند، نه چنین چهره‌هایی نامزد عضویت در مجلس می‌شدند و نـه چنـین نتـایجی از انتخابات دوره ششم مجلس در کردستان به دست می‌آمد. لازم به یادآوری است که همچنانکه در فراخوان حزب و در مناسـبتهای مختلف خاطرنشان شده بود، حزب دمکرات کردستان ایران نه مستقیما" در انتخابات شرکت داشت و نه کسانی را بعنوان کاندیدای مورد نظر معرفـی کرده بود. لیکن از آنجا که این حزب خود را از مردم کردستان جدا نمی‌داند و به حسن انتخاب مردم در صورت فراهم بـودن زمینـه

تصمیم آزادانه‌شان اعتقاد دارد، به عنوان نمایندگان منتخب مردم کردستان احترام می‌گذارد و از آنان در جهت دفاع از منافع مردم حمایت به عمل می‌آورد.

آگاهان امور کردستان شاهدند که حزب دمکرات کردستان همیشه خواستار احقاق مشروع در مبارزات حق طلبانه مردم کردستان بوده و علیرغم تحمیل جنگی خونین تر در مقابله با خواسته‌های سیاسی‌ای که به این حزب از تکفیر و یا به بهانه تروریسم و جنایتکاری‌هایی که نمایندگان این حزب از خود بروز داده‌اند، همواره این اصل را که "مسئله کردستان راه حل سیاسی دارد" مد نظر داشته و مبارزات دموکراتیک و مسالمت آمیز را بر مبارزه مسلحانه مقدم شمرده است. شاید با علم به این واقعیت بود که جمهوری اسلامی در تلاش برای حذف فیزیکی رهبر فرزانه حزب دمکرات، شادروان دکتر قاسملو از طریق "صلح و مذاکره" وارد عمل شد و او را بر سر میز "مذاکره" ترور نمود.

بنابر این، حزب ما از نمایندگان مردم کردستان انتظار دارد با حسن استفاده از موقعیت خود و مسئولیتی که بر دوش گرفته‌اند، مستقل از دسته‌بندیهای درون حاکمیت به تشکیل "فراکسیون نمایندگان مردم کردستان" مبادرت ورزیده، همه با هم به طرح مطالبات عادلانه خلق کرد که چیزی جز تأمین حقوق ملی بر مبنای حق خودمختاری برای کردستان در چهارچوب ایرانی یکپارچه، مستقل و دمکراتیک نیست، کمر همت ببندند. در این راه حزب دمکرات کردستان ایران که به شهادت تاریخ اکثریت قریب به اتفاق مردم کردستان از آن حمایت می‌کنند، حامی و پشتیبان آنان خواهد بود.

شکی نیست عده‌ای از نمایندگان کرد بدون آنکه چشم‌داشتی برای منافع خویش داشته باشند، پیروزمند وارد درگیریهای جناحی درون حاکمیت شده جدا از مطالبات مردم کردستان به تقویت این یا آن جناح حکومت در مقابل یکدیگر بپردازند. ما آگاه هستیم که جناح معروف به اصلاح طلب گامهای مثبتی در جهت به رسمیت شناختن مردمسالاری برداشته و حقوق و آزادیهای مشروع آن به جلو بر دارد، تا در آن صورت حزب دمکرات کردستان ایران نیز به حمایت از آن برخیزد، ولی بر همگان آشکار است که تاکنون هیچ جناح حکومتی اعتراف به ضرورت تأمین خواستهای ملی خلق کرد در ایران ننموده است.

نکته‌ای که باید همواره مد نظر قرار بگیرد این است که اولا" سرزمین کردستان در ایران به استان کردستان (به مرکزیت سنندج) محدود نشده و چهار استان ایلام، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی را در بر می‌گیرد و ثانیا" مطالبات مردم کردستان در چهارچوب خواستهای اقتصادی و اجتماعی محدود نمی‌گردد، بلکه مهمترین مورد مطالبه مردم کردستان قبل از هر چیز حقوق سیاسی و ملی و حل مسالمت آمیز آن در ایران است. تنها با به رسمیت شناخته شدن موجودیت و حقوق ملی خلق کرد است که راه برای رفع کمبودها در کلیه زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره گشوده و هموار خواهد شد.

امید است که جنابعالی در کنار همکارانتان در مجلس شورای اسلامی سعی کنید نظر مساعد آنان را در رابطه با طرح خواستهای عادلانه مردم کردستان جلب نمائید.

منتظر اظهارات شما در این رابطه هستیم.

به امید موفقیت

حزب دمکرات کردستان ایران

اردیبهشت ماه ۱۳۷۹

حیزبی دیموکراتو موجاهیدینی خەلق

عەباس کاردۆ: پێوەندیی حیزبو موجاهیدینی خەلقی ئێران کەی، چۆنو لەسەر چ ئەساسێک دروست بوو؟ داخوا ئەو پێوەندی‌یەتان وەک تاکتیک چاو لێ‌دەکرد یان پێتان وا بوو دەتوانێ بەردەوام بێ؟ زانیاریتان لەسەر ئیدئۆلۆژیی موجاهیدین هەبوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دەبێ‌پێشدا پێویستە بڵێم ئەو باسە باسێکی کەمێک دوورو درێژە. پێوەندی لە نێوان حیزبو موجاهیدینی خەلق‌دا پێش ڕاپەڕینی ئێرانیش بە رادەیەکی کەمتر هەبوو. لە دەورانی ئینقیلابیش‌دا، بە تایبەتی دوای سەرکەوتنی ڕاپەڕین، پێوەندیی نێوان حیزبو موجاهیدین گەرمترو پتەوتر بوو. پێم وایە باسم کرد کە بۆ هەڵبژاردنیش ئێمە بەیانییەمان دەرکرد، لە خەڵکیمان داوا کرد کە بەشدار بنو دەنگیش بە کاک مەسعوودی ڕەجەوی بدەن کە هەم مەسئوولی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەلق بوو و هەم کاندیدای ڕیاسەتی جمهووری بوو.

وەک تاریخ، ئەوە کە بڵێی چ ساڵێکو ڕۆژێک بووە نازانم، بەڵام ئێمە لە دەرەوەی وڵات بووینو زۆر پێش ئەوەش کە بگەڕێینەوە پێوەندیمان هەبوو، چونکی ئەوانیش خەڵکیان لەدەرێ هەبوو و ئێمەش هەمانبوو. بەڵام لەپاش گەڕانەوەی ڕێبەریی حیزب بۆ نێو ئێران لەساڵی ۱۳۵۷دا ئەو پێوەندی‌یە بەرەبەرە بەهێزتر بوو. لە ساڵی ۵۸یش‌دا پێوەندیو دانیشتن هەر دەهاتو بەقووەتتر دەبوو هەتا وای لێ‌هات کە ئێمە لە دەورەی یەکەمی ئینتیخاباتی سەرکۆماری‌دا پشتیوانیمان لە مەسعوودی ڕەجەوی کرد. کە دواتر ئەویان لابردو ئێمەش بەیانییەمان دەرکرد کە دە هەڵبژاردن‌دا بەشدار نابین. دەلیلەکەشی ئەوە بوو جگە لە ڕەجەوی هیچکام لە کاندیداکانی دیکە ئیشارەیەکیان بە داخوازەکانی کورد نەکردبوو، هەر بۆیە بەشدار نەبووین.

بەڵام ڕەنگە مەبەستی تۆ زیاتر ئەو پێوەندی‌یانە بن کە دواتر دایر بوونو بەهێز بوونو سەرەنجام شووڕای میللیی مرقاوەمەتیشی لێ‌دروست بوو کە دواتر باسی دەکەین.

سەبارەت بە ئیدئۆلۆژی‌یەکەیان کە دیارە بۆخۆی موجاهیدین قەت نەی‌شاردۆتەوە کە ئیدئۆلۆژی‌یەکی ئیشتیمانیو لەعەینی حاڵیش‌دا ئیسلامیی هەیە. هەرچەند لەپێش ئینقیلابداو لە ڕۆژانی ئینقیلابیش‌دا ئەو ئیستیلاحی مارکسیستی ئیسلامی‌یە دروست ببوو، چونکە هێندێک شتیان لە فەلسەفەی مارکسیستی وەرگرتبوو تێکەڵاوی ئوسووڵە ئیسلامی‌یەکەی خۆیان کردبوو کە دوایە، بەداخەوە تاریخەکەی دیسان نازانم،

وای لێهات کە لەتبوونێک لە سازمانی موجاهیدیندا پێک هات. ئەوانەی لایەنگری ئیدئۆلۆژیی مارکسیستی بوون جودا بوونەوە ئەو سازمانی "پێکار"یان خەڵکەی لەوان دروست بوو، جا ئەو چاو ئەوانەی لە نێو موجاهیدیندا مانەوە ئیدئۆلۆژی‌یەکی ئیسلامی‌یان هەبوو دەگەڵ مەسائیلی ئینتیمانی و ئازادیخوازی.

کەوابوو پێوەندی‌یەکە تازە نیە. بەو پوانگەیشەوە نەبوو وەک مەسئەلەیەکی تاکتیکی چاوی لێبکرێ. بەڵکوو شتەکە هەر بەو چاوە سەیری کراوە کە ئێمە پێمانوایە لەئێراندا دەبێ لە دوو، سێ بارەوە یەکیەتی دروست بێ. یەکێکیان یەکیەتی بەکردەوە لە نێو هێزە سیاسی‌یەکانی کورددا. دواتر لە ئەڵقەیەکی بەرینتردا دەگەڵ ڕێکخراوە سیاسی‌یەکانی سەر بە نەتەوەکانی ئێران. لە ئەڵقەیەکی گەورەتریشدا دەگەڵ هێزە سیاسی‌یەکانی سەراسەری ئێران. چونکی پێمان وایە ئێران دەبێ بەهەموولێو تواناي هەمووان ڕزگار بکرێ. سازمانی موجاهیدینیش ئەو وەختی یەکێک لە دوو سازمانی هەرە عومدەی ئێران بوو. ئەگەر لەبیرت بێ ساڵی ۱۳۵۸یش کە حیزبی دیمۆکراتی کوردستان بانگەوازی بۆ پێکهێنانی بەرە کرد، لە بانگەوازەکەیدا گوترابوو هەستەی سەرکەزیی ئەو جەبهەیە لە قۆناغی یەکەمدا لە موجاهیدینی خەلق، چریکە فیدایی‌یەکانی خەڵق و حیزبی دیمۆکراتی کوردستان پێک دێ، ئەوە بەهیچ جۆر بارێکی تاکتیکی نەبوو. بەڵکە لە باوەڕ بە پێویستیی هاوکاری لە نێوان هێزە سیاسی‌یەکانی هەموو ئێراندا سەرچاوەی گرتبوو.

عەباس کاردۆ: ئایا ئێوە پێش ئەوەی فکر لەو ئەڵقە گەورەیە بکەنەوە بیرتان لەوە کردبۆوە کە دەگەڵ ڕێکخراوە سیاسی‌یەکانی گەلانی ئێران بەرەیەک پێک بێنن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەوافیعدا ئەو ئەڵقەیەی نێوەڕاستێ تا ڕادەیەکی زۆر لە چالاکبوونیدا تازەیە. چونکی بەداخەوە نەتەوەکانی دیکە سازمانی زۆر هەڵسووڕیان نەبوو. ئێستاش بێ‌ئەدەبی نابێ ئەگەر بڵێم سازمانی چالاک و گەورەیان نیە کە بتوانن بڵێن خەڵکمان دەگەڵە. یانی هیچ‌یەک لە میللەتانی زۆرلێکراوی ئێران سازمانی ئاوایان نیە، بەڵکوو ڕێکخراوی جۆراوجۆری دیکەیان هەن. ئەو وەختی شتێک هەبوو نێ عەرەبەکان بوو بە ناوی جەبهەی ڕزگاریخوازی ئەهواز. بەلووچەکان شتێکیان هەبوو، هەر ئەو حەرەکەتە کە پێی دەڵێن "بلوچ ڕاج زەمبش" واتە بزووتنەوەی گەلی بەلووچ، ئیدی سازمانی دیکەی ئاوا دەگۆڕێدا نەبوو. ئەو ئیستیلاحە بە چالاکی لە قۆناغەکانی دوایی‌دا، یانی لە یەک دەیەی دوایی‌دا دەستی پێ کردوە. ئەوانە ئەگەرچی بەداخەوە نەبوونە سازمانی زۆر چالاک، بەڵام بە هەرحاڵ کەم‌وزۆر نوێنەرایەتیی ئەو گەلانە دەکەن.

هەیاس کارەوز: ساڵی ١٣٦٠ی حەتاوی خەڵکی کوردستان هەرچەند بە تامەوڵی، باوەشیان بۆ هەزاران ئەندامی موجاهیدین کردەوە و زۆر بەباشی جێگاو ڕێگایان دانێ، حیزبیش دەگەڵیان چووە دەمەرییەکەوە و بەیەکەوە "شووڕای نیشتیمانیی بەرگری"یان پێک هێنا. لەو لەباوەش کردنە و پێک‌هێنانی بەرەیە هیچ قازانجێک وەگیر خەڵکی کوردستان کەوت؟ ئەدی حیزب؟ پێت وا نیە لەو بارەیەوە خەڵک باشتریان لەحیزب بیر دەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرجار ئەو قسانە کراون کە ئەوە خەڵک باشتر تێ گەیی. ئەمن نالێم لەنێو خەڵکی غەیری حیزبی‌دا کەسانی ئاگاتر لە ئەندامانی ڕێبەریی حیزبەکان نین، بەڵام زۆر بەزەحمەت دەتوانم تەسلیمی ئەو تێزە بم کە خەڵک پتر تەشخیس دەدا. خەڵک سیاسەت دەکەن وەکوو خەڵکی موستەقیل. مەسەلەن ئەفەرێک هەڵدەستێ دەتوانێ بەگژ زەمین و زەماندا بچێ، ئیراد لە هەمووان بگرێ. حیزب بە هەموو دەوڵەتان بڵێ بەچاک و خراپەوە. بەڵام حیزبێکی سیاسی تەعەهوداتێکی هەیە. مولاحەزاتێکی سیاسیی هەیە و قسەکانی باجیان لەسەرە. با نموونە هەر لە دەوروبەری خۆمان بێنینەوە. ئێستا لە باشووری کوردستان هێزی سیاسی زۆرن. بەڵام دوو هێزی سەرەکی هەن کە دەسەڵاتیشیان بەدەستەوەیە. ڕێبەرانی ئەو دوو حیزبە داوای سەربەخۆیی ناکەن. بەڵام زۆر خەڵکی سەربەخۆ هەن یان حیزبی لەوان چووکتر هەیە داوای سەربەخۆیی کوردستان دەکەن. ئەتۆ بڵێی ئەو حیزبانە کە فیداکارییەکی زۆریان کردوە، دەیان ساڵ ڕابردووی خەبات و تێکۆشانیان هەیە، بە هەزاران و دەیان هەزار قوربانی‌یان داوە، ئەوانە کەمیان بۆ خەڵکی کوردستان بوێ؟ بڵێی پێیان ناخۆش بێ کوردستان ڕزگار بێ؟ شتی وا نیە. بەڵام مەسەلە ئەوەیە ئەوان کەند و کۆسپەکانی سەر ڕێگای ئەو شتانە دەبینن.

هەیاس کارەوز: بەڵام پێت وا نیە هەڵە لە تاکتیک یان تەنانەت ستراتیژیی حیزبێکدا پێک دێ کە دوایە دەردەکەوێ مەسەلەن خەڵک باشتریان لێک داوەتەوە؟ یانی شتی ئاوا ناتوانێ بێتە پێش؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەم کردی حەتتا لەو حاڵەتەدا کە خەڵکەکە بە تەواوی پشتیوانی لە سیاسەتی حیزبێکی دیاریکراو دەکەن، مەسەلەن هەموو کورد لە فڵان سیاسەتی فڵان حیزب بەتەواوی پشتیوانی دەکا، دەتوانێ دەرکەوێ کە هەڵە بووە. ئەوە تەجرەبەیە، نیە داخوا خەڵک ڕەئیەکی دیکەیان هەبووە یان نا. ڕەنگە بووبێ ئەفرادێک لە خەڵکی کوردستان کە بە بوونی موجاهیدین لە کوردستان خۆشحاڵ نەبووبن. بەڵام خۆ ئێمە حەرەکەتێکمان نەدیت دژی حوزووری موجاهیدین لە کوردستان وەڕێ بخرێ. موجاهیدین کە لە کوردستان بوون قورسایی‌یەکیان بۆ خەڵکی کوردستان نەبوو؟ پیاو حەق بڵێ، دەتوانم بڵێم لەبارێکەوە بۆ خەڵکی عادی، بۆ ئەفراد قازانجیشیان هەبوو. چونکی حیزبی دێموکراتی کۆمەڵەی ڕێکخراوە کوردی‌یەکان نیشتیرانیان هەبوو زۆربەی هەرە زۆری ئەو کارانەی بۆیان دەکرێ، خەڵکەکە خۆبەخشانە بۆیان بکەن. یان

بارمەتی حاڵیان پێ بکەن. بەڵام موجاهیدین هیچ بارگرانایی‌یەکیان لەو بارەیەوە لەسەر خەڵک نەبوو. ئێمە دەچووین ماڵو مەقەڕمان دەگوازتەوە، داوامان لە خەڵکی دەکرد بە کۆمەگمانەوە بێن بە کۆڵو بە حەیوانو بە چی کۆمەگمان بکەن. بەڵام موجاهیدین بۆ هەر شتێک بایە نەک هەر قیمەتێک، جاری وابوو دوو قیمەتیشیان دەدایێ. کەوابێ خەڵکیش خۆ ئیعتیرازێکی نەکرد.

بەهەر حاڵ مەسەلەکە لەچی‌ڕا پەیدا بوو لەو مەرحەلەیەدا. ئایێ ڕۆژەکانمان لەبیر بچەوە. لە ڕۆژەکانی دوای ئینقیلابدا ئەوەی هاتبووە سەرکار بەناوی مونەسیسەی دینی، ئایەتوڵڵا خومەینی‌و لایەنگرانی، زۆربەی زۆری خەڵکی ئێرانیان دەگەڵ بوو. یەکێک ئینکاری ئەوەی بکا، ئینکاری واقیعییەت دەکا. ئەوەش دەزانین کە لە هەموو بەشەکانی ئێرانیش، بە تایبەتی ئەو مەنتەقانە کە نەتەوە غەیرە فارسەکانی لێ‌بوون جموجۆڵ دەستی پێ کرد. لە تورکمەن‌سەحرا دەستی پێ کرد. لە خووزستان دەستی پێ کرد. لە بەلووچستان دەستی پێ کرد. تەنانەت لە ئازەربایجان دەستی پێ کرد. بەڵام کە دەوڵەت هێرشی هێنا، بەداخەوە بە دەلایلێکی تەقریبەن قابیلی دەرک، هەموویان بە هاسانی سەرکوت کرانو کشانەوە. گەلی ئازەربایجان کە دووهەمین میللەتی ئێرانەو لە هێندێک بارەوە حاکم بەسەر ئێراندایە، بەهاسانی پاشەکشەی کرد. مەسەلەن ئازەری‌یەکان لەباری ئابووری‌یەوە ئابووریی ئێرانیان بەدەستەوەیە. لە حاکمییەتدا بەشدارن. لەباری مەزهەبی‌یەوە زۆرجار مەرجەعی هەرە بەرزی دنیای تەشەییوع لەوان بووە. حیزبێکی کە مەرحوومی شەریعەتمەداری پێکی‌هێناو سەرپەرستیی کرد بۆخۆیان ئیدیعایان دەکرد کە ٣ میلیۆن ئەندامی هەیە. بەڵام بە ئاسانی هەمووی ئەوانە پاشەکشەیان کرد. لەئاکامدا دوو شت بۆ سەر کوردستان دەستیان پێ کرد:

یەکیان هێرشێکی بەربن، چونکی ڕژیم دەستی ئاوەڵا ببوو بۆ ئەوەی هەموو هێزەکانی لەسەر کوردستان کۆ بکاتەوە. لەباری ئیزامی‌یەوە فشارێکی زۆری هێنا. شانبەشانی ئەوە لەباری ئابوورییشەوە فشاری هێنا. گەمارۆی ئابووری‌و تەنانەت مەنعی هاتنی خواردەمەنی‌و شیری وشکی منداڵان بەشێک لەو فشارە بوون. هەڵبەت، مەدرەسەکانیشیان داخستن. بەڵام ئەوی دیکە کە لەباری سیاسی‌یەوە زۆر موهیم بوو، ئەوە بوو تاریکخانەیەکیان بە نیسبەت حیزبی دیمۆکراتو بزووتنەوەی کوردەوە دروست کرد کە خەڵکی ئێران پەردەیەکی ڕەشیان ڕووبەڕووی کوردستان بۆ دانرا. هیچیان لەبارەی کوردستانەوە نەدەبیست. ئێمە نە تەلەڤیزیۆنمان هەبوو، نە دەنگی ڕادیۆکەمان ئەوەندە دەڕۆیشت، نە ڕۆژنامەیەکمان هەبوو لە ئێراندا بڵاو بێتەوە. لەو حاڵەتەدا، لە ئاکامی دیدارێکی نێوان کاک مەسعوودی ڕەجەوی‌و شەهید دوکتور قاسملوودا دەرگایەک کرایەوە. ڕۆژنامەی "موجاهید" ئەو وەختی دەیانگوت لە ٦٠٠هەزار نوسخەدا بڵاو دەبێتەوە. شتێکی زۆر جوانو زۆر بەربڵاویان لەسەر ئەو پێوەندی‌یانە نووسی‌و لە ٦٠٠هەزار نوسخەدا لە سەرتاسەری ئێران بڵاویان کردەوە.

هەربۆیە ئەو گەمارۆ میدیایی‌یەی بەسەر بزووتنەوەی کورد و حیزبی دیموکراتی کوردستانیاندا کێشابوو، بەتەواوی شکاندی. ئەوە هەربۆخۆی دەسکەوتێکی گەورە بوو.

لەپاشان پێوەندیی دەگەڵ حیزبێک کە ئەو وەختی هێزی هەرە گەورەو هەرە عەرعەرەبوو بۆ چ زەوەرێکی هەیە. دەتوانم بڵێم ئێستاش، خۆشت دەوێ یان خۆشت ناوێ کەیفی خۆتە، دەگەڵ ئەوەی لە شوورەیان، لە عەمەلکردیان و لە تەئسیرگوزاری‌یان کەم بۆتەوە بەداخەوە، بەڵام ئێستاش گەورەترین هێزی سیاسیی سەرتاسەری ئێرانن. ئەمن زۆر جار ئەو مەسەلە دێنمەوە. دەسیاسەتدا، مەسەلەکە فەرق دەکا دەگەڵ کاری دوکانداری. کابرا لە دوکانی میوەفرۆشی بەیانی دەچێتە مەیدانی تەرەباری مەسەلەن باری وانێتبارێک شووتی و کاڵەک و تەماتەو خەیار دێنێ و دەی‌فرۆشی و ئێواری بەرهەمەکەی دیارە چیی فرۆشتووە چەندەی دەست کەوتووە. لەکاری سیاسی و شۆرشگێرانەدا ڕەنگە ئەوانە بەرهەمەکەیان بە چەندساڵ و چەند دەساڵ ببیترێن. ئەنانەت جاری وایە زەحمەتەکەشیان هەروا درەنگ دەردەکەوی، شەرت نیە هەر قازانجەکەی وا بێ. ئەمن پێم وایە دەگەڵ ئەوەی پێوەندیی ئێمەو موجاهیدین زۆری نەخایاندو، تێکچوو، پساتێکی تێدا بووە کە هەتا ئێستاش بەردەوامە، بەڵام لەو قۆناغەدا کارێکی دروست بووە. ئێمەی لە تەریک کەوتنەوەو لە تاریکخانە دەرهێناوە، هاوپەیمانێکی نیسبەتەن بە قووەتیشی بۆ بزووتنەوەی کورد و حیزبی دیموکرات پێک هێناوە. لە کوللییەتی خۆیدا دەبێ بە موسبەت هەڵی سەنگێنین.

هەیاس کاردۆ: دوای تێکچوونی پێوەندی‌یەکانتان نەکەوتنە بەر ڕەخنەی خەڵک؟ وەک ئەوەی بڵێن ئێمە وامان گوتبوو ئێوە بە قسەتان نەکردین. شتی وا نەهاتە پێش؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دواتی چۆنە. خەڵک کێ‌یە؟ یەکێک دەڵی ئەوە بۆ ئاوا کرا، ئەوە خراپە. بەڵام چ حەرەکەتێکی عەمەلی لە زیندەی حوزووری موجاهیدین لە کوردستان وەڕێ کەوت؟ هیچ نەبوو. هەر ئەوە بوو یەکێک دەهات دەی گوت ئەوانە بۆ هاتوونەتە ئێرە؟ بەڵام لە هیچ جێگایەک حەرەکەتێکی گشتی وەڕێ نەکەوت. لەحاڵێکدا بەشی زۆری ناوچەکانی کوردستان ئەو وەختی دەدەستی پێشمەرگەدا بوون.

هەیاس کاردۆ: باشە هەر ئەوەی خەڵک بەخۆڕایی کۆڵی بۆ حیزبی دیموکرات دەکێشاو پووڵیشی دەدایە، بەڵام بەخۆڕایی کاری بۆ موجاهیدین نەدەکرد نیشانەی ئەوە نەبوو نایانهەوێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەگەر زۆر واقیعبینانە چاوی لێ‌بکەین دوو شت هەیە. ئەگەر بەقسەی خەڵکەکە بێ، کە هیچ بە گوناحیشی نازانم، پێی خۆشە بۆ حیزبی دیموکراتیش بە پووڵ کار بکا. ئەمەیش پێم‌خۆشە حیزبی دیموکرات ئەگەر ئیمکانی هەبێ هیچ کارێک بە خۆڕایی بە خەڵک نەکا. بەڵام

سەرچاوەی هێزو توانای حیزبی دێمۆکرات خەڵکەکەی خۆیەتی. ئەوە لایەک. لایەکەی دیکەشی ئەوەیە کە موجاهیدین هەر بۆخۆیان داوایەکی ناوایان لە خەڵک نەدەکرد. چونکی موجاهیدین حیزبی ئەو خەڵکە نەبوون. پێم وایە موبالەغە نیە ئەگەر بڵێم لە هەموو کوردستان تەنانەت کوردی چالاکی موجاهیدین ئەگەیشتنە دە کەس. هەر کەسێکی دیکە هەر جۆرە کارێکی بۆ دەکردن بە پووڵی بۆ دەکردن. یانی بۆخۆشیان ئەو شیعارەیەیان بە خۆیان نەدەدا کە داوای کاری خۆڕایی لە خەڵک بکەن.

عەباس کاردۆ: بۆ نەتانتوانی هاوکاری دەگەڵ موجاهیدین درێژە بدەن؟ خۆتان ڕۆیشتن یان ئەوان بە بوونتان ڕازی نەبوون؟ بە گشتی هاوکاریتان دەگەڵ یەک چەندی خایاند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چوون بۆ نێو شووڕای میللیی موقاوەمەت لە پاییزی ساڵی ١٣٦٠دا بوو. دەزانم چوار ساڵو سێ-چوار مانگێک پێکەوە بووین. چونکە چوونەکە پێش کۆنگرەی ٥ بوو کە ئەویش ئاخری پاییزی ٦٠ی گیرا. هاتنە دەرەکەش سەرەتای بەهاری ٦٤ی بوو. لەوەش گەڕێ کە هەر لە ساڵی ٦٣ڕا کێشەر ئیختیلافەکە هەبوو، بەڵام دەرچوونەکە لە شووڕا دواتر بوو.

ئەوە کە ئاخوا ئێمە بۆخۆمان ڕۆیشتین یان نا. هەردووکیان بوون. دەزانین کە شووڕای نیشتمانیی بەرگری لەژێر تەئسیری موجاهیدیندا بوو. ئەڕاستیدا شووڕا ئێمەی دەرکرد. ڕەنگە بڵێن ئەوە گلەیی‌یە یان ڕەخنەیە لە موجاهیدین. عیللەتی ئەوەی کە ئەوان حەزیان بە چارەی حیزبی دێمۆکرات نەدەکرد، ئەوە بوو کە حیزب هێز بوو. لە کۆبوونەوەکانی شووڕادا هەر وەخت قسەیەک دەکراو حیزبێک لەو حیزبانە کە بەشی زۆریشیان بە پێشنیاری موجاهیدین هاتبوون قسەیەکی کردبایە، موجاهیدین بە تایبەت ئاغای ڕەجەوی دەی‌گوت "آقا ما خون می دهیم". بەڵام ئیدی نەی‌دەتوانی بە حیزبی دێمۆکرات وا بڵێ. چونکی حیزبی دێمۆکراتیش ئاوی نەدەدا. ئەویش هەر خوێنی دەداو زۆر زیاتریشی خوێن دەدا. بە تایبەتی ئەو وەختی ئەوان لە تەواوی ئێراندا ئەو فەعالیەتەیان نەمابوو، بەڵام لە کوردستان ئەوانیش کەم زۆر هێندێک ئەعالیەتیان هەبوو، ئێمەش کە بەرپرسی بوومان، مەعلووم بوو خوێنی مە لە نی وان پترە. بۆیە نەیاندەتوانی وا بەمە بڵێن. لەبەر ئەوە حەزیان بەچارەی مە نەدەکردو لە بیانوویەک دەگەڕان کە ئێمەی پێ لەکۆڵ خۆیان بکەنەوە. ئەوە بوو کە ئەوەی بەئیستیلاح پێی دەڵێن "سوزاکەری ئێمەو جمهووریی ئیسلامی"یان قۆزتەوە بۆ ئەوەی ئێمەی پێ دەرکەن. موزاکەرەیەکیش دەکاردا نەبوو. ئەوەی ناویان لێ‌نا موزاکەرە ئەمن بۆخۆم حوزوورم تێ‌دا هەبوو.

دەوڵەتی جمهووریی ئیسلامی ڕای‌سپارد کە ئێمە دەمانەوێ دەگەڵ حیزبی دێمۆکرات لەسەر مەسەلەی کورد موزاکەرە بکەین. ئەوە ساڵی ١٣٦٣ بوو. پێم وایە گەڕاکەی لە کۆتایی‌یەکانی ٦٢دا گووڕابوو، بەڵام شتەکە ٦٣ی بوو. تەماسیان دەگەڵ کۆمیتەکانی حیزب لە داخل گرتبوو، دەقیق دەگەڵ کۆمیتەی مەهاباد.

کە ئێمە دەمانەوێ موزاکەرە بکەین، بەداخەوە ئەودەمی ڕێبەرایەتیی حیزب هاتبووە پشتی سنوورەکان. ئێمەش پێمان گوتن موزاکەرە دەکەین بەڵام ئەو مەرجانەمان هەن. ئەوڕەڵەن موزاکەرە دەگەڵ بەرپرسانی ناوچە ناکەین، دەگەڵ دەوڵەت دەی کەین. لە دەوڵەتیش دەگەڵ جەناحێک نای کەین، دەگەڵ دەوڵەتی ڕەسمی دەی-کەین. لەپاشان موزاکەرە دەبێ لەسەر داواکانی گەلی کورد بێ، ڕەنگە شتی دیکەش بێ لەبیرم نیین، ئەوانەیان بەڕواڵەت هەموو قبووڵ کردن. هەتا وەختی دیاری کراو ئێمە چووین بۆ دیدارەکە. دیدارەکە لە ئالانی سەردەشت پێک هات لە تیرخۆ. ئێمە ئەو کات لە "گەوردێ"ی ناوچەی ماوەت بووین. بەڵام دیدارەکە کەوتە ئالانی، جا لێرەدا دوو شت هەبوون، یەکەم ئەوە کە پێش ئەوەی بچین، بۆخۆمان بە موجاهیدینمان گوت کە داوای مولاقاتیان لێ کردووین و ئێمە هەیئەت دەنێرین. یانی شتێک نەبوو ئەوان کەشفی بکەن، شتێک نەبوو ئێمە بی‌شارینەوە. خودی دوکتور قاسملوو بە ئیبراهیمی زاکیریی گوتبوو. لایەکەی دیکە، لەڕێیە کە بە پێیان دەڕۆیشتین، چەند حاڵەتێک کە تووشی خەڵکی بووین و دەیانپرسی دەچنە کوێ، ڕاست پێمان دەگوتن بۆ ئەوەی خەڵکیش بزانن. دەمان‌گوت قەرارە نوێنەرانی دەوڵەت یێن یەکتر ببینین.

شەوێ ئێمە چووینە "گەرماو"ێ، لەبیرمە ئەو شەوەی هەتا ڕۆژ نەیانهێشت بنووین، دنیایان تۆپ‌باران کرد. بەئیستیلاح بەو عەقڵییەتەی هەیانە قودرەتیان دەنواند بۆ ئەوەی قسەمان پێ نەبێ. وابوو چووینە ئەو مەنتەقەیە کە حایل بوو، لەوێ پێشمەرگەمان دانابوو. کە هاتبوون بە شێوەیەکی ڕیاکارانە تووشی هەر پێشمەرگەیەک ببوون دەستیان دەئەستۆی کردبوون و ماچیان کردبوون. بۆخۆیان بی‌چەک بوون. کە هاتن بۆلای ئێمە دوورو نیزیک دیار بوو ڕووحی شاد بێ مینا خانمی خێزانی کاک عومەری قازییان دەگەڵە. کاک عومەر بۆخۆی لە زیندان بوو. هەرکە چاومان بەوێ کەوت زانیمان ئەوە بۆ گۆڕینەوەی زیندانییان هاتوون. دەنا ئەو کاری لێرە چییە. کە هاتن تۆقەم دەگەڵ کردن، وەکوو شتێک کە هەم ئەندامی دەفتەری سیاسی بووم و هەم عومریشم زیاتر بوو، بە سەرۆکی هەیئەتەکەی دەناسرام.

هەیاس کاردۆ: ئێوە کێ و کێ بوون مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بووم، شەهید سەرگورد عەلییار بوو، کاک حەسەنی ئەیووبزادە بوو ئەوەی پێیان دەگوت مامۆستا گۆران. کە دەستم دەنێو دەستی نا، ویستی بێتە پێش ماچم بکا، ئەمن دەستم توند قایم کرد نەمهێشت بێتە پێش ماچم بکا. دوایە لە زیمنی دانیشتنەکەدا گلەیی کرد گوتی ئێوە دۆستانەتان بەرخورد نەکردوە. گوتم ئێمە دوژمنین، لە موقابیل یەکتردایین. ئەوە ئەگەر لەجێی دیکە بایە بەخێرهاتنی یەکتریان نەدەکرد و بەواسیتەشیان قسە دەکرد. ئێمە باوەڕمان بەو شتانە نیە، بەڵام بە ڕیا یەکتر ماچ ناکەین. ئەگەر بوویە دۆست لەباوەشیشت دەگرم و ماچیشت دەکەم. بەهەر حاڵ کە قسەمان کرد دەرکەوت ئەوە هەمووی بۆ

قەرار بووە بۆ ئەوەی دەستیان بگاتە ئێمە. ئێمە بۆخۆمان کۆبوونەوەیەکی چەند دەقیقەییمان کرد. ئەمن بۆخۆم پێم وابوو کە بەڕێیان کەینەوە بڕێنەوە، بەڵام دوو ئەفەرەکەی ڕەفیقم گوتیان تازە ئێمە هەر هاتووین و خەڵکیش زانیویانە، با بزانین دەڵێن چی. بەڵێ کە هاتنە سەر باسی ئەوەی، گوتمان ئەو زیندانی‌یانەی ئێوە لێیان دەگەڕێن لەلای ئێمە نین. هاتبوون داوایان دەکرد کاک عومەری قازی بە دوو زیندانی بگۆڕینەوە کە ئەو دوو زیندانی‌یە لەلای ئێمە نەبوون. ئێستا ئەو دو زیندانی‌یە ڕەنگە کوژرابن، ڕەنگە هەر بە دەستی ئێمەش کوژرابن، بەڵام لەلای ئێمە نین. کەوابێ ئەوەیان سەرناگرێ. پاشان کەوتینە قسان. هێندێک شتیان گوت: دەوڵەت وایە و فڵانە و هەر سەنتەڤەی سەرشاخاتتان بەدەستەوە ماوە، ئەویشتان لێ دەستێنینەوە لەو شتانە. گوتم ئەوە بۆیە ئەوشۆ ئەو تەڤوتوقەتان دەست پێ کردبوو کە وامان پێ بڵێن؟ دەتانەوێ بەوەی بمانترسێنن؟ ئەگەر پێتان خۆشە هەر ئێستا بچن بیگرن. ئەگەر پێتان وایە گرتنی سەرشاخان یان جێگایەکی دیکە بزووتنەوەی کوردو حیزبی دیمۆکرات لەبەین دەبا، لە هەڵەدان. هەڵەی گەورەی ئێوەش و نی پێش ئێوەش دەوەدا بووە کە پێیان وابووە بە سووکەوتاسانی دەتوانن تەواوی بکەن.

بە هەرحاڵ دانیشتنەکە تەواو بوو نەگەیشتینە هیچ شتێک. دیارە هێندێک قسەی سەیروسەمەرەشی تێدابوون. کابرا گوتی ئێمە هەرچی قورئان دەیڵێ، ئاوەدەین بە کورد. ئەمنیش گوتم ئەتۆ حەقت نیە باسی قورئان بکەی، ئەمن حەقم هەیە باسی بکەم چونکە ئەمن خوێندوومە. بەڵام ئیختیلافی ئێمە دەگەڵ جمهوریی ئیسلامی لەسەر شروونتو ئەرکانی دەستوورێ نیە هەتا موراجعەعە بە قورئان و ئەحکامی دین بکەین. ئەوە لەسەر خودموختاری‌یە کە ئەویش دەقورئاندا نیە. بەڵام ئەمن شتێکی دیکەت دەگەڵ دەکەم، هەرچی قورئان گوتی سەیدەن بەکوردان ئێمە ئامانەوێ. دیارە خۆ قورئان ئەوەشی هەر تێدا نیە. هێندێک لەوشتانە بەهەر حاڵ گوتران. کەوابوو هەر لەبنێڕا موزاکەرەیەک لەگۆڕێ‌دا نەبوو.

عەباس کاردۆ: کێ بوو ئەو کابرایەی هاتبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە ناوەکانم لەبیر نین. ڕەنگە لە جێگایەک سەبت کرابن. ٣ کەس بوون. یەکیان لە سەرۆک‌وەزیری‌ڕا هاتبوو. یەکیان پێم وایێ لە وەزارەتی کیشوەروە هاتبوو. یەکێکیشیان لە ئوستانداریی ورمێوە هاتبوو کە دیارە بۆ ئێمە سابیت نەبوو ئەوانە سەر بە کوێن. هەر بۆخۆیان وایان دەگوت. نە موزاکەرەیەک هەبوو، نە ئەهێنیش بوو. بەڵام موجاهیدینی ئەوەیان قۆزتەوە. پاشان ڕایان گەیاندبوو کە کۆبوونەوەی شوورا دەکرێ، بەڵام ئێمەیان دەعوەت نەکردبوو. ئێمە دەگەڵ دوکتور شەرەفکەندی بەسەریەکەوە وەرێ کەوتین بۆ پاریس. ئەمن هەر بۆیە دیاری کرابووم کە بۆ ماوەی شەش مانگان وەک نوێنەری حیزب لەوێ بم ئەسیعتمن بۆ شووراش نوێنەر بم. هەرکە گەیشتینە وێ دەسبەجێ پەیامێکم بۆ ئاغای مەسعوودی

ڕەجەوی ئارە کە ئەوە ئێمە دوو نەفەر لێرەین و دەمانەوێ پێمان بڵێن کۆبوونەوەکە کەنگێیە هەتا حوزوورمان هەبێ. بۆیەش ئەمن نامەکەم نووسی چونکی هەم ئەمن نوێنەر بووم و هەم ئەوکات جێگری سکرتێریش بووم، دوایە تەلەفوونمان کرد. گوتیان جوابتان دەدەینەوە، ئێستاش ئەوە جوابمان دەدەنەوە، نە تەلەفوونیان بۆ کردین و نە هیچیان پێ گوتین. جەلەسەکەیان بەجودا گرت.

لە ئەساسنامەی شووڕادا شتێک هاتبوو، نازانم ئێستا گۆڕیویانە یان نا. کە دەڵێ بۆ هەموو بڕیارێک ئەکسەرییەت پێویستە و هەموو سازمانەکانی ئەندام لە شووڕاشدا حەقی ڤیتۆیان هەیە ئیلا بۆ یەک شت. بۆ دەرکردنی ئەندامێک دەنگی موافیقی خۆی پێویست نیە. یانی دەنگی زۆربەو عەدەمی موخالەفەتی یەکێک لە سازمانەکان. بەڵام ئەو کۆبوونەوەیە کە کردبوویان، کۆبوونەوەی دەرکردنی ئێمە لە شووڕا نەبوو، کۆبوونەوەکە لەسەر ئەوە کرابوو کە ئایا ئەو موزاکەرەیەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بە ئیستیلاحی باو ناقیزی ئەساسنامەی شووڕایە یان نا. بەڵێ بڕیاریان دابوو کە ناقیزە، ئەوە خیلافی ئەساسنامە بوو چونکی ئەوە بۆ دەرکردنی مە نەبوو. ئەوەڵەن ئەبوایەهێشتبیوو بەشدار بین لەحاڵێکدا حوزوورمان هەبوو. لەپاشان بۆ دەرکردنمان نەبوو هەتا بڵێن رەئی موسبەتی خۆمانی ناوێ، بۆ ئەوە بوو کە بڵێن داخوا ناقیزی پێڕەوی ئێرخۆیە یان نا. ئەگەر ئێمە لەوێ باین دەمانگوت ناقیز نیە. ناقیزیش نەبوو چونکە هیچ ماددەیەکی وای تێدا نەبوو. مادام ناقیز نەبوو ڤیتۆمان دەکرد. بۆیە ئەوان بڕیاری دەرکردنی ئێمەیان ئاوا دا. ئێمە ئەوەمان بە ناڕەوا زانی و دووبارە داوای کۆبوونەوەمان کرد کە ئەوەشیان نەکرد. بەناچار حیزب ئەوجار بۆخۆی بەیاننامەیەکی دەرکرد کە دیارە لە ئارشیوی حیزبدا ماوە ئەگەر بمانەوێ بڵاوی بکەینەوە، ئیعلاممان کرد کە لە شووڕای میللیی موقاوەمەت دێینە دەرێ. یانی لەواقیعدا هەر وەک ئیشارەت پێ کرد ئاوایە، هەم دەریان کردین و هەم بۆخۆمان ڕۆیشتین.

هەیاس کاردۆ: بەڵام ئەوان بە ئێوەیان گوت دەرمان کردوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر ئەوەیان بۆ ناردین، یانی بەو حیسابە مادامێکی ناقیزی ئەساسنامەیە ئیدی تەواوە. خۆ دواتریش هەر داوایان لێ دەکردین کە حیزبی دێمۆکرات دەبێ تەعەهود بدا کە هیچ وەختێک موزاکەرە ناکا. تەنانەت کەمێک دواتر هەر ئەو ساڵەی نامەیەکمان بۆ نووسین، داوامان لێ کردن ئێستا کە نەمانتوانیوە لە شووڕادا پێکەوە کار بکەین وەک شووڕایەک، پێمان خۆشە وەک دوو هێزی سیاسی کە لەنێو یەک وڵاتدا خەبات دەکەن پێوەندیی سیاسیمان هەبێ، با ئەو پێوەندییانەمان نەپچڕێ. جوابەکەیان ئەوە بوو کە دەبێ تەعەهود بدەن هیچ وەختێک موزاکەرە ناکەن. لەپاشان دەبێ یەکیەتیی نیشتمانییش مەحکووم بکەن چونکی لە مەنتەقەی پشتئاشان[1] ئەوانە هێندێک ئەمریان بووە، ئەگەر لەبیرم بێ پێم وایە موجاهیدین

٤ کەسیشیان لێ کوژرابوون. ئێمە گوتمان قەت بۆ موجاهیدین سەلبی ئیرادە لەخۆمان ناکەین هەرچەند هیچ موزاکەرەیەکیش لەگۆڕێدا نەبوو هەر وەک تا ئێستاش نەبووە. یانی لە ٦٤ەوە هەتا ئێستا کە ڕێبەرایەتی تێپەڕیوە هیچ موزاکەرەیەک نەبووە. وا دیارە لەداهاتووشدا لەگەڵ ئەو جمهووریی ئیسلامی‌یە هەر نابێ. بەڵام گوتمان ئەو ئیرادەیە لەخۆمان سەلب ناکەین. لەپاشان چ لزوومێک هەیە ئێمە هێرش بکەینە سەر هێزێکی کوردستانی بۆ ئەوان. ئەویش بەتایبەتی وەکوو شەرتی پێوەندی. یانی ئەوان دەیانویست ئیرادەی سیاسیمان لێ وەربگرن کە ئێمە هەموو قوربانی‌یەکمان لەپێناو ئەو ئیرادە سیاسی‌یەدا داوە. کەوابێ ئەو ئیرادە سیاسی‌یە تەسلیمی وان ناکەین.

هەیاس کاروانی: لە کۆنگرەی ٥ دا هەم دروشمی ڕووخانی ڕێژیم پەسند کراو هەم درێژەی هاوکاری دەگەڵ موجاهیدین. جگە لەوانە شتێکی دیکەی وا هاتە پێش کە بۆ باس بێ؟ وا دیارە یەک لەو کۆنگرانە بوو کە موشکیلەی کەم بوو. ڕای تۆ چیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە وەک ئەو کۆنگرانە نەبووبێ کە ئینشیعابی تێدا بوو یان ئەوانەی تێدا ڕوو دا. وەک کۆنگرەی ٤ کە دوایە دەستەیەک جودا بوونەوە. یان کۆنگرەی ٦ کە بوو بە باعیسی ئەوەی لە نەتیجەکەی‌دا هێندێک کەس هەر لەحیزب دەرکران. بەڵام لەسەر بەشی یەکەمی پرسیارەکەت کە غەیری ئەو دوو بڕیارە چی دیکە ڕووی‌دا، پێم وایە شتێکی ئەساسی ئەوتۆ ڕووی نەدا. دیارە بەرنامەو ئەساسنامە تازە کراوەتەوە، بڕیار دراوەو قەتعنامە دەرچووە. یانی ئەو کارانەی لە هەر کۆنگرەیەک‌دا دەکرێن لەویش کراون. بەڵام لەو بارەیەوە کە ڕێبازێکی دیکەمان هەبوو، لەو بارەیەوە کۆنگرەی پێنجەم سەرەتای قەسڵێکی تازە بوو. ئەگەر گوتم کۆنگرەی ٤ سەرەتای فەسڵێکی تازە بوو چونکە پاش چەندین ساڵ یەکەم کۆنگرە بوو کە لەنێو وڵاتەو خەڵک‌دا دەگیرا. بەڵام کۆنگرەی پێنجەمیش لەباری سیاسی‌یەوە سەرەتای فەسڵێکی نوێ بوو چونکە هەڵوێستێکی تازە لە بەرامبەر جمهووریی ئیسلامی‌دا گیرابوو. ئەمن ئێستا گومانم بۆ پەیدا بوو، دەبێ موراجەعە بکەینەوە، داخوا پەیوەستبوون بە شووڕای میللیی موقاوەمەت پێش کۆنگرە بوو یان پاش کۆنگرە.

دیارە چوونمان بۆ نێو شووڕاش بۆخۆی داستانێکی هەیە کە پیاو ناوا لەتەکاو باسی دەکا وەبیر هاتنەوەی هاسان نیە. بەڵام داستانەکە ئەوە بوو کە دوکتور سەعیدی ڕەحمەتی لەلایەن دەفتەری سیاسی‌یەوە چووە دەرەوە. مەئموورییەتی درابە کە لە کۆبوونەوەکانی شووڕاشدا بەشدار بێ. دوکتور قاسملوو کاغەزێکی سپی ئیمزاکراوی خۆی دابوو بە دوکتور سەعید، کە چووبوو موزاکەرەیان کردبوو. دیارە تەماس دەگەڵ کوردستان ئاسان نەبوو، ئەوانیش فشاریان بۆ هێنابوو کە دەبێ زوو جواب بدەنەوە. بۆیە بێ‌ئەوەی موافەقەتی دەفتەری سیاسی لەسەر موئەسەسەبوونەکە وەربگرێ، هەتا بزانین بەچ شەرایتێک‌و چۆنە، نامەکەی لە زمان دوکتورەوە

نووسیبوو و تەسلیمی کردبوون. تەقریبەن دوو ڕۆژ دواتر ئێمە لە نێوەڕۆکەکەی ئاگادار بووین. ڕاستییەکەی ئەوەیە موڵاحەزاتێک هەبوو لەسەر شێوەی چوونمان بۆ نێو شووراو، دیارە چوونەکە کەمێک پەلەی تێدا بوو، بناغەی کارەکە بەتەواوی نەشێلرابوو. بەڵام ئیدی تازە نە دوکتور قاسملوو، نە حیزب ئەوەیان هەڵ-نەوەشاندەوە، بۆیە نامەی پەیوەستبوونی ئێمە بە شووڕای میللیی موقاوەمەت، بەخەتی دوکتور سەعید ئیمزای دوکتور قاسملوویە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا لەسەر دروشمی ڕووخانی ڕژیم هیچ مشکیلەیەکتان بۆ نەهاتە پێش، مەبەستم ئەوەیە مخالەفەتی جیددیی دەگەڵ نەکرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: موخالەفەتێکی یەکجار کەم کرا، تەنیا ئەوە بوو هێندێک کەس ئەویش زۆر کەم، لە کۆنگرەدا باسیان کرد ئەوە شوعاری مە نییەو ئێمە بەتەنیا جمهووریی ئیسلامیمان پێ ناڕووخێ و لەو شتانە. بەڵام وەک هەمیشە گوتوومانە، هەڵگرتنی شوعاری ڕووخانی ڕژیم بەمانای ئەوە نیە ئێمە دەتوانین بی-ڕووخێنین. بە مانای هەڵوێستێکی سیاسییە کە لە چوارچێوەی ئەو ڕژیمەدا ئیمکانی چارەسەری مەسەلەی کورد نیە، بۆیە ئەو دروشمە هەڵدەگرین. هەر لەو دیدارەی ئالانیدا کە باس کرا، یان نی "پێشڕەو"، چونکە دەقیق لە بیرەوەریم نیە، ئەو کابرای لە سەرۆکوەزیرییەوە هاتبوو گوتی پرسیارێکم هەیە. ئەگەر دەوڵەت خودموختاریتان بداتێ ئێوە دروشمی ڕووخانی ڕژیم لادەبەن؟ گوتم تەبیعییە، چونکە ئەو وەختی ڕژیم ڕووخاوە. گوتی چۆن؟ گوتم خۆ ئێمە دوژمنایەتییەکمان دەگەڵ سەروسیمای ئیمامی نیە. هەر کەلیمەی ئیمامیشم بۆ بەکار هێنا. خودی ئیمام پیرێکی خاوێن و ڕێک‌وپێک و جوانە، ئێمە کێشەمان دەگەڵ سیاسەتەکانە. ئەگەر سیاسەتەکە گۆڕا ئەو وەختی ڕژیم ڕووخاوە. ئێمە نە دەگەڵ جمهووری کێشەیەکمان هەیە، نە دەگەڵ ئیسلام. ئەو وەختی جمهووریی ئیسلامیشمان قبووڵ دەبێ و مەعلوومە ئەو شوعارەش هەڵ-دەگرین. ئیدی ئەو جمهووریی ئیسلامییە ئەوە نابێ کە ئێستا هەیە. جا لە کۆنگرەشدا هەروا باس کرا و ئیدی لەواقیعدا ناکرێ بڵێم بە ئەکسەرییەت، چونکە پێم وایە لە دەنگ‌داندا کەس موخالیفی نەبوو.

هەیاس کاردۆ: ئێستا پێت وایە داتی ئەو دروشمە لەجێی خۆی بووە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئێستاش هەر وایە. هێندێک کەس شتەکان زۆر دوگم دەڵێن. شوعاری ئیسرائیل و فەلەستینییان چاو لێبکە. فەلەستینییەکان ئیسرائیلیان لە دەریا دەکرد، دروشمی ئیسرائیلیش لە نیلەوە هەتا فورات بوو. یانی هەمووی وەتەنی یەهوودە. بەڵام چەند ساڵان لە مادرید و لە ئۆسلۆ پێکەوە دانیشتن و موزاکەرەیان کرد. یانی شوعاری ڕووخاندن ئەو شتێکە کە عدوولی لێ نەکرێ، نە موخالەفەتی

دەگەڵ ئەوە هەیە کە ئەگەر دەرفەتێک بۆ تەفاهوم هەبێ، ئیستیفادەی لێ بکرێ. هیچ شەڕێک وا نیە بڵێی شەڕەکە تەواو دەبێ جا سوڵح دەکرێ. هەمیشە شەڕەکە بەردەوامە، ئەووڵێن تەماسەکان بۆ ئاشتی — بە واسیتە یان بێ واسیتە- دەگیرێن، جا ئەوجار ئاگربەس ڕادەگەیەندرێ. خۆ ئەگەر شەڕ لە بەینی دوو هێزاندا هەیە ڕاناوەستێ، مەگەر بە نابوودی و شکستی موتڵەقی لایەکیان ئەو شەڕە تەواو بێ کە ئەوە شتێکی دیکەیە، ئەوە ئیدی سوڵح نیە.

هیاس کاردۆ: مامۆستا دێمەوە لای خۆت. دوای کۆنگرەی چوار بەرپرسایەتیت لەحیزبدا چی بوو؟ هەتا چ ڕادەیەک لە کاری خۆت و هاوکارانت لەو ساڵانەدا ڕازی بووی؟ماڵ و منداڵت لە کوێ بوون و ژیانی بنەماڵەییت چۆن دەگوزەرا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوای کۆنگرەی ٤ ئەمن جارێکی دیکە بووەمەوە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسی، پێم وایە لەو ماوەیەدا هەتا کۆنگرەی ٥ بەشێکی زۆری هەر لە بەشی تەبلیغاتدا بووم. وا بزانم هەر هەمووی ئەو ماوەیە لەو بەشەدا کارم کرد. وەکوو ماڵیش، ماوەیەک ماڵەکەم هەر لە مەهاباد بوو هەتا پاییزی ساڵی ٥٩. پاییزی ٥٩ منداڵەکانم جارێک هاتنە دەرێ، هاتبوونە "گاگەش"ی سەنگوڕان کە ئەمن لەسەفەری جنووبڕا هاتبوومەوە. هەر ئەمن گەیشتمە گاگەشی گوتیان منداڵەکانیشت لێرە هەڵاتوون. دووبارە ناردمنەوە نێو شاری. بەڵام دوایە دەزستانێدا جارێکی دیکە نیگەرانییان بۆ پەیدا ببوو و ئەوێک مابوونەوە خەڵکی دۆست و برادەر پێیان گوتبوون مەسڵەحەت نیە لێرە بمێننەوە. هەر بۆخۆیان بەبێ کەلوپەلی ئەوماڵ سواری ماشێن ببوون و ملی ڕێگایان گرتبوو هاتنەوە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە. ئەو جارەشیان بە ڕێکەوت ئەمن کە لە دەفتەری سیاسی بووم چووبوومە ماڵی براکانم لە گوندی "گزلێ"ی ناوچەی ڕەبەت. سەرم دابوو و هەرلەوکاتەدا هەوڵی ئەوەشم بوو کە بە کۆمەگی وان ماشێنێک دار بۆ منداڵەکان بنێرمەوە بۆ زستانێ. هاتین لە"بناویلێ" کە لەسەر جادەیە لامان دا کە وەختی نیوەڕۆیە بوو نانی بخۆین. هاتن گوتیان ماشێنێک هاتوە ژن و منداڵی تێدایە، دەڵێن ژن و منداڵی فلانە کەسن. نەیاندەزانی ئەوە ئەمنم لەوێ. گوتیان خەبەری بدەن با بزانێ. دەیانزانی جەمێک میوان لەماڵی ئەحمەدئاغا بوون کە ساحێب ماڵەکە بوو، بەڵام نەیاندەزانی کێین. کە وایان گوت گوتم ئەمن بۆخۆم هەوم. چووین تەماشام کرد منداڵەکانم بوون. ئیدی لەوێڕا ئەوانمان برد شێوەسەڵێ و لەوێ سەقامگیر بوون هەتا دوای کۆنگرەی ٥. ئەوجار دەستیان بە جێگاگۆڕینێ کرد. لە "کاژێ" بوون لە "ئەڵۆسە"ی بوون و ئیدی ئەو بەتبەتێنەی بەسەر ماڵە پێشمەرگەی دیکە بەسەر ئەوانیش هات.

لەسەر کارەکان، کار قەت وا نیە پیاو بتوانێ لێی ڕازی بێ. ئەگەر لێی ڕازی بووی بەمانای ئەوەیە ژیان ڕادەوەستێ. بەڵام لەسەر یەک دەکرێ کاری ئەو ماوەیە بەباش بزانرێ. چونکی فیداکاریو ئەحەممولی ڕەنجو مەینەت بوو لەپێناوی بیروباوەڕدا. قبووڵی ئەو هەموو خەتەراتە بوو کە لەسەرمان بوو. سەیر ئەوەیە بەشێکمان ئێستاش هەر ماوینو نەکوژراوین، بەمردنی ئەبیعییش نەمردووین. خەتەری مەرگ هەمیشە بە دوامانەوە بووە. بە تەیارە، بە تۆپ، بە تانک، بە موووشەک، یان بە ئیحتمالی تیرۆر. هەموو ئەوانە بە دواماانەوە بوون. بەڵام زۆر جاریش بەڕاستی هەر لەمردن گەڕاوینەتەوە. یانی خەتەری مردن ئەوەندە نیزیک بووە کە ئینسان لەمفتێ ماوەتەوە. جا لەو حاڵەتەدا درێژەدان بە خەباتو کارو تێکۆشان پێم وایە بۆ هەموو لایەک بە سەربەرزی حیسابە.

هەیاس کاردۆ: بەینی کۆنگرەی ٤ و ٥ کەسی وا موشکیلەساز دەحیزبدا، یان دەڕێبەرایەتیدا نەبوو کە لۆوشی سەر ئێشەتان بکا؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: شتی ئاوا گەورە نەبوو کە جێگای ئەوە بووبێ. ڕەنگە ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی کێشەیەکی بووبێ چووک یان گەورە، پاش دوای ڕۆیشتنی ئاقمی ٧ کەسی ئەوەی مایەوە موشکیلێکی لەو بابەتەی نەبوو. دیارە مەسەلەی کورتە باس کە دواتر کێشەی دروست کرد. لە کۆنگرەی پێنجیش هاتە گۆڕێ. سیغەکەشی لە هەموو کۆنگرەکاندا بەجۆرێک دەگۆڕا. مەسەلەن ڕووحی شادبێ کاک کەریمی حیسامی بۆخۆی ئەوێ نەبوو. بەڵام لەپشتەوەڕا تەئسیری هەبوو کە ئەو مەسەلەیە حەڵبیسێ. چونکی ئەو دەیەویست حیزبی دێمۆکرات کۆڕییەک بێ لەوەی ئیتیحادی جەماهیری شووڕەوی پێی باش بوو. دیارە بۆخۆی نەهاتە کۆنگرە، چونکی ڕازی نەبوو بەوەی لە کۆنفرانسدا خۆی کاندید بکا. دەیەویست کۆمیتەی ناوەندی دەعوەتی بکا. کۆمیتەی ناوەندییش دەعوەتی نەکرد. گوتیان دەلیلێک نیە. ئەو لەنێو جەمعێکدایە کە هەموو کەس دەیناسێ. عەکسی ئەوە بۆ کۆنگرەی ٩ ڕووی دا کە ڕەنگە ئەتۆ بۆخۆت یەکێک ئەوانە بووبی کە داوایان لەمن کرد لە کۆنفرانسدا خۆم کاندیدا نەکەم، بەڵکە کارێک بکەن کە کۆمیتەی ناوەندیو دەفتەری سیاسی دەعوەتم بکەن. ئەمن گوتم قەت حازر نیم شتی وا تەحەممول بکەم. ئەگەر خەڵک نایهەوێ بچمە کۆنگرە، ناچم. بەخۆشی کۆنگرەم نیە. کەمبوودی کۆنگرەم نیە. وابوو لە کۆنفرانس خۆم کاندید کردو حەتمەن لەبیرتە کە دەنگی یەکەمم هێنابۆوە. بەڵام کاک کەریم پێی وابوو ئەوە سووکایەتییە. یان چووزانم ڕەنگە متمانەی بەخۆی نەبووبێ کە پێی وا بووە ڕەئیی نادەنێ. بۆیە ئەو لە کۆنگرەی ٥دا بەشدار نەبوو. بەڵام لەپشتەوەڕا هێندێک حەڵلای ساز کرد.

عەباس کارەزا: دوای کۆنگرەی پێنج دیسان بوویەوە بە ئەندامی دەفتەری سیاسی. کارو بەرپرسایەتیت لەو دەورەیەدا چی بوو؟ لەو ماوەیەدا دیسان ژیانت دەگەڕێتەوە شاخ. ئەو وەزعەت چەندە بۆ سەخت بوو؟ بەگشتی چەند ساڵ توانیت لە نێو شار بژی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دوای کۆنگرەی ٥ مەسئولیەتەکان لە یەک جێگا نەبوون فەرقیان هەبوو. ماوەیەک دیسان ئەمن بەرپرسی ڕادیۆو ئینتیشارات بووم. ئەگەر لەبیرت بێ ئینتشاراتمان بەکۆڵەوە بوو. بیبە "ئاڵوەتان"، بیبە "ئاڵیەمەران"، بیبە "دوونداری دۆڵەتوێ" و هەمووی ئەوانەمان پێ کرد. دوایە ماوەیەک ئەمن دەگەڵ کاک جەلیلی گادانی مەسئولیەتێکی دیکەمان بە ئەستۆوە بوو. ئەو وەختی دەفتەری سیاسی ببوو بە دوو بەش. هەر ناوی لێ نرابوو دەفتەری سیاسیی ژمارە ١ و ژمارە ٢. ئێمە لە ژمارە ١ بووین کە دەواقیعدا لەویش هەر ماڵبەکۆڵ "خانەبەدووش" بووین. هەوەڵێ لە"ئواوێ" و ئەوانە بوو. دوایە چووە "ئەڵۆسەتێ". لە ئەڵۆسەیڕا چووە جێگایەک بە ناوی "چۆمەڵ" لە نێزیک "کەلەکاوێ". دواتر هەروا وەک خانە بەدووش ڕۆیین بۆ "پێهەنگوین". دیارە بەشێکی زۆری هەر دەچادردا دەژیاین. ئەمن و کاک جەلیل سەرپەرستیی کاروباری ئەو مەنتەقەیەمان بەدەستەوە بوو. لەدوایەش کە شوێنی دەفتەری ژمارە ١ گیرایەوە، مانەوەمان ئیدی عەمەلی نەبوو و گەڕاینەوە ئەوجار دەفتەری سیاسی بۆوە بە یەک. ئەمن دیسان بۆ جارێکی دیکە مەسئولیەتی ئینتشاراتم وەرگرتەوە.

پاشان ئەوە کە چەند لەشاردا مامەوە. ئەمن بەداخەوە لە وڵاتی خۆماندا دەکرێ بڵێم ئەصڵەن لە شار نەژیام. یانی ئەو وەختەی باسی ساڵ دەکەین. چونکی ئەمن لە پاییزی ٥٧ی دا کە هاتمەوە بە مەخفی دەژیام هەتا بەهارێ. چونکە هەتا ٣١ی خاکەلێوەی ١٣٥٨ ئەمن هەر بەتەنیا بووم. ماڵم هێشتا نەهاتبۆوە. کە وا بوو بۆ سبەینەکەی شەڕی نەغەدەی قەوما. لەپاشان ماوەیەکی پێوە خرا ئەمن مەئموورییەتم وەرگرت چووم بۆ جنووبی کوردستان. پێش ئەوەی مەئموورییەتی جنووب وەربگرم، چووینە دەرێ بۆ "سەرشاخان". ئیدی ئەو ماوەیە ئەمن فەقەت بەسەفەر سەردانی ماڵێم دەکرد. دەنا وەکی موقیم بوون لە شار، نابێ باسی ساڵ بکرێ. ڕەنگە ماڵەکەم وانە منداڵەکان ساڵێک لە مەهابادێ بوون. دەنا ئەمن هیچ ساڵان لەشار نەژیام.

عەباس کارەزا: ساڵی ١٣٦١ی هەتاوی ساڵێکی چارەنووسساز بۆ بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو. کۆماری ئیسلامی ئەو ساڵەدا توانی بەشێکی زۆر لە ناوچەکانی کوردستان بگرێتەوە. هۆ یان هۆیەکانی خۆڕانەگرتنی هێزی پێشمەرگە چی بوو؟ حاڵە لاوازەکانی ڕێبەرایەتیی بزووتنەوە لەچیدا خۆی دەنواند کە بکرێ دەرسیان لێ وەرگیرێ؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: لەپێشدا بڵێم بۆ فریو بێەو ئەمن کەس فریو نادەم. ڕەنگە هەتا ئەو شتانە بڵاو دەبنەوە ئەمن ئێسکو پرووسکیشم نەمابێ. بەڵام پێمخۆشە باسێک لەوەی ئەکەین کە پێشمەرگە خۆی ڕانەگرت، چونکی وا بووە پێشمەرگە جارێکیش شکاوە، شەڕ وایە، ئەگەر شکستی تێدا نەبێ هونەری تێدا نیە. یانی شەڕکەرێک کە هەمیشە سەر دەکەوێ چ هونەرێکی هەیە. هونەری شەڕکەرێک جارێک لەوەدایە کە شکستی پێ تەحەممول دەکرێ، جارێک دەوەدایە کە سەرکەوتنی پێ تەحەممول دەکرێ، بەومانایە کە لە سەرکەوتندا لەخۆی بایی نابێ. نالێم پێشمەرگە شکستی نەبووە، جاری وابووە شکستی عەقیدەیی هەبووە، بەڵام پێشمەرگە لە هەموو وەختەکانداو بە تایبەتی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو مەرحەلەیەدا بەڕاستی هەموو داستانەکانی ئازایەتیو قارەمانەتیو خۆڕاگریو لەخۆبوردوویی‌یان تۆمار کرد.

بەڵام ئەوە کە بۆ نەکرا هەتاسەر ئەو موقاوەمەتە دەداخڵی وڵاتدا بەردەوام بێ، یانی مەنتەقە ئازادەکە بپارێزرێ، دەلیلەکەی پێموایە لە باسەکانی دیکەدا هات. دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی لە هیچ کوێی ئێراندا موخالەفەتێکی دەگەڵ نەدەکرا، هیچ بەرەنگاری‌یەکی لە موقابیلدا نەبوو. بۆیە توانیبووی ئەوەندی پێویستە هێز لەسەر کوردستان کۆ کاتەوە. بە تایبەتیش شاراوە نیە کە دوژمنایەتی‌یەکە زیاتر دەگەڵ حیزبی دێموکرات بوو. چونکە ناوچە ئازادەکانیش زۆر بەکەمی ڕەنگە پارچەیەکی چوکەڵە لە هەرز هەبوو کە هێزێکی دیکە تێیدا باڵادەست بێ. دەنا مەنتەقە ئازادەکانیش هەموو لەبەر دەستی حیزبی دێموکراتدا بوون. هەتا موخالیفەکانیش حیزبیان بە ساحێبی قەزیەکە دەزانی. ئاخر ئیراد زۆر لە حیزب دەگیران، بۆ؟ چونکی بە حیزبی دەسەڵاتداریان دەزانی. کەس لەباری ئاصولیماتەوە مەسەلەن ئیرادی لە فیدایی‌یەکان نەدەگرت. چونکە دەیانزانی ئەوان جەمعێکی کەمن و ساحێبئیختیارو نفووز نین.

جا شەڕەکە زۆر نابەرابەر بوو، گەمارۆیەکی ئابووریی توند خرابووە سەر کوردستان، بە تایبەت ئەو مەنتەقانەی حوزووری پێشمەرگەیان تێدا بوو. یانی دەگەڵ ئەوەی فیداکاری‌یەکی زۆر کراو قوربانی‌یەکی زۆر درا، بەڵام درێژەپێدانی ئەو موقاوەمەتە دەبوو نرخی زۆر گرانتری بۆ بدرێ، بۆیە ڕەزایەت بەوە درا کە مەنتەقە ئازادەکە بۆ جمهووریی ئیسلامی بەجێ بهێڵرێو شێوەیەکی دیکە لە خەبات بگیرێتە پێش کە ئیمکانی موقاوەمەتو بەردەوامیی زیاتر تێدابێ. لەڕاستی‌دا بە جۆرێک لە جۆران بەسەرماندا سەپا دەنا ئەو شەڕەی ئێمە بۆ ماوەی چەند ساڵ ئیدامەمان دا وەکوو شەڕێکی جەبهەیی، لەبنیڕا شەڕێک نەبوو کە بە هێزێکی پارتیزانی تەدارەک بکرێ. چونکە بە دەیانجار پێشمەرگە مەجبوور بووە جەبهەیەک بەجێ بهێڵێ لەبەر ئەوەی فیشەکی پێ نەماوە. لەحاڵێکدا ئەبەرەکەی دیکە قۆرخانەی بە دواوەیە. بە تانک و تۆپو مووشەکو هەموو جۆرە چەکێک تەیارەو بە کامیۆن شتی بۆ دەگا. ئەگەر لەسەر تەپۆڵکەیەک پایەگایان داناوە، ئەو پایەگایە زۆر جار بەشی ٦ مانگ هەموو شتێکی دەباڵدا بووە، لە خواردەمەنی‌یەوە بگرە هەتا چەکو

تەقەمەنی. زۆرجار کە پێشمەرگەی ئێمە پایەگایان گرتووە نەک هەر ئەو چەکانە کە بەدەست ئەفەرەکانەوە بوون بەڵکە چەکی زیادی‌یان تێدا گرتووە. موهیمات ئەوەندە زۆر بووە کە لە زۆربەی جارەکان‌دا پێشمەرگە بۆی ڕانەگوێزراوە. بۆیە مەجبوور بووە پێ‌تەقێنێتەوە هەتا نەکەوێتەوە دەستی ڕێژیم. تەنانەت ئەو خواردەمەنی‌یەی گیراوە بۆ پێشمەرگە دەسکەوتێکی بەنرخ بووە. دەلیلی بەتاڵ کردنی مەنتەقەکە ئەوە بوو کە فشارەکە یەکجار زۆر بوو، نەدەکرا لەوە زیاتر موقاوەمەت بکرێ.

عەباس کاردۆ: یانی بۆ نموونە لە گرتنەوەی جادەی پیرانشار - سەردەشتدا، نەدەکرا بەرنامەڕێژی‌یەکی زیاترو ڕێک‌وپێکی‌یەکی باشتر لەبەرچاو بگیرێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە ڕەنگە ستراتیژیستەکان یان ئەوانەی کاری نیزامی دەزانن بتوانن قەزاوەتی لەسەر بکەن. بەڵام وەک کەسێک کە ئیتیلاعاتە نیزامی‌یەکەی لەحەددی سیفردایە، ئەگەر قەزاوەت بکەم ڕەنگە هاسان نەبێ بڵێم ڕێک‌وپێکی دەی‌توانی وا بکا کە ئەوە ڕوو نەدا. دەلیلەکانی چین؟ لایەکی ئەوە بوو کە هەر وەک گوتم هێزەکان زۆر نابەرابەر بوون. لایەکەی دیکە ئەوە بوو، ڕاستە قورسایی شەڕ لەو وەختی‌دا لەوێ بوو، بەڵام ئێمە لە هیچ جێگایەک بێ کێشە نەبووین. ئەو وەختی لە زۆرجێگا حوزوورمان هەبوو. داوامان لەهەر جێگایەک دەکرد، هێزمان بۆ بنێرن نەیان دەتوانی، چونکە ناوچەکەی خۆیان چۆڵ دەبوو. بۆیە زۆر بەدەگمەن هێزی کۆمەگیمان بۆ دەهات، پێم وایە ژمارەیەکی کەمتر لە ١٠٠ کەسمان هێز لە جێگاکانی دیکەوە بۆهات. دەنا نەمانتوانی هێز لەوێ کۆ بکەینەوە. ئەو هێزەی لەوێمان هەبوو، دە موقابیل ئەو هێزەدا کە دوژمنەکەمان هێنابووی، یەکجار نابەرابەر بوو. ناڕەسایی و ناڕێک‌وپێکی هەر هەبووە. بەڵام هەر ئەندازە ڕێک‌وپێک بایە بە باوەڕی من دەی‌توانی چۆڵ کردنی جادەکە تەنیا یە مانگ یان مانگ و نیو وەدوا بخا، دەنا نەی‌دەتوانی پێشی بگرێ.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

سازمان مجاهدین خلق ایران

با درودهای انقلابی

شورای ملی مقاومت در نشست خود در روزهای بیست و پنجم و بیست و ششم فروردین ماه ۱۳۶۲ طرح پیشنهادی از سوی حزب دمکرات کردستان ایران در مورد تعیین محتوای خودمختاری کردستان را رد کرده است. ظاهراً استدلال اکثر اعضای شورا این بوده است که تنها مجلس مؤسسان صلاحیت تصویب چنین طرحی را دارد.

واضح است که چنین استدلالی صحیح و منطبق با واقعیت نیست، چرا که شورا از هم اکنون رئیس جمهور، نخست وزیر، و نظام سیاسی آینده کشور را مشخص نموده و برای هیچکدام از این امور منتظر تشکیل مجلس مؤسسان نمانده است. بنابراین چگونه است که وقتی مسأله تعیین محتوای خودمختاری مطرح میشود - همان خودمختاری که آقای مسعود رجوی بعنوان رئیس شورا آنرا رسماً به کمیته (؟) اصل مترقی پذیرفته است - بحث در باره آن به مجلس مؤسسان حواله میگردد؟!

حزب ما نگران به خاطر حفظ اتحاد نیروهای اپوزیسیون، بویژه آنهائیکه در شورای ملی مقاومت گرد آمده اند، برخوردهای غیر دمکراتیک و رفتارهای ناروای سازمان مجاهدین را در داخل شورا و در کردستان تحمل نموده و در این رابطه تنها به تذکر و انتقاد اکتفا نموده است. لیکن سازمان مجاهدین خلق و دیگر اعضای شورا باید این حقیقت را دریافته باشند که حزب دمکرات بنا بر مسئولیتی که در مقابل مردم کردستان دارد نمیتواند از کنار این عمل شورا یعنی رد طرح تعیین محتوای خودمختاری بگذرد و بر آن سرپوش بگذارد. برعکس، از آنجا که این امر برای مردم کردستان و حزب ما حیاتی است، رهبری حزب ناچار است موضعگیری جدید شورا را رسماً به اطلاع اعضاء و هواداران حزب و عموم مردم کردستان و خلقهای ایران برساند.

آگاه شدن مردم کردستان از موضعگیری شورا، پیامدهائی خواهد داشت که بعضی از آنها قابل پیش بینی است. از جمله تردیدی نمیتوان داشت که رد خواست اساسی مردم کردستان، خواستی که به خاطر تحقق آن بیش از چهار سال است علیه رژیم خمینی می جنگند و قربانی داده و متحمل فداکاریهای بسیاری شده‌اند، [illegible] حقانیت حزب ما را در شورا زیر سؤال خواهد برد.

با در نظر گرفتن آنچه گفته شد، ما از همه اعضای شورا و بویژه سازمان مجاهدین خلق مصرانه میخواهیم که در موضعگیری خود نسبت به طرح خودمختاری کردستان تجدید نظر کنند و بدین ترتیب مانع ایجاد این تصور گردند که پذیرش اصل خودمختاری از سوی آنان تنها یک اقدام تاکتیکی بوده است. در غیر اینصورت بدیهی است که مسئولیت نتایج رد طرح تعیین محتوای خودمختاری کردستان بعهده اعضای شورا و بویژه سازمان مجاهدین خلق خواهد بود.

حزب دمکرات کردستان ایران

دفتر سیاسی

پنجم اردیبهشت ماه ۱۳۶۲

بەڵگەی (٢)

برادر گرامی آقای مسعود رجوی مسئول شورای ملی مقاومت؛

پس از تقدیم درودهای انقلابی و آرزوی پیروزی برای شورای ملی مقاومت.

نامهٔ مورخ ۲۰ اردیبهشت شما را دریافت کردیم. همچنین نامه‌ای نیز به امضای ناشناس «مهدی» از سوی دفتر سیاسی سازمان مجاهدین خلق ایران به دست ما رسید. چون نامهٔ اخیر بسیار پرخاشگرانه نوشته شده و پر از تحقیر و تهدید است بهتر آن دیدیم که از پاسخ مستقیم به چنین نامه‌ای خودداری نمائیم. طبعاً ضمن همین نامه در موارد ضروری به نامهٔ آقای مهدی نیز اشاره خواهیم کرد. تأسف‌انگیز است که برخورد مسئولان سازمان مجاهدین خلق ایران نسبت به حزب ما بطور کلی توهین‌آمیز است چراکه مسئول اول این سازمان دبیرکل حزب ما را شایستهٔ این ندیده اند که خود به نامهٔ او جواب بدهند بلکه پاسخگویی به نامهٔ دبیرکل را به عضو دفتر سیاسی سازمان محول میکند. همچنانکه در صفحات بعد خواهد آمد کاملاً واضح است که عضو دفتر سیاسی سازمان مجاهدین از هیچ طرح [illegible] به کرد و حزب دمکرات کردستان میکند. در نامهٔ چند صفحه‌ای خود بارها به خود اجازه میدهد که به حزب ما تحقیر روا دارد و یا آن را تهدید کند.

در مورد نامهٔ شورا قبل از همه لازم است به دو مطلب اشاره کنیم. نخست آنکه چون نامهٔ شورا طولانی و حاوی موارد بسیاری است که نیاز به پاسخ دارد ما ناچاریم این نامه را [illegible] طولانی خواهد بود. ثانیاً [illegible]

ثانیاً چون مطالب بسیاری در نامهٔ مسئول شورا مطرح شده ما [illegible] کلی و منابع [illegible] بطور خاص ارتباط دارد [illegible] کامل مسائل را مطرح کنیم و نظر حزب دمکرات را به اطلاع شورای ملی مقاومت برسانیم.

نامه‌ای از سوی مسئول شورای ملی مقاومت نوشته شده، ما در [illegible] نامهٔ عضو دفتر سیاسی سازمان مجاهدین ندارد. تنها باید [illegible] است و کوشش بکار رفته که مطالب بصورت زننده مطرح نشود. [illegible] تأسف‌انگیز است که بنا بر اظهار برخی از اعضای شورا مسئول شورا در نوشتن نامه با اعضای شورا مشورتی بعمل نیاورده و تنها آن را در جلسهٔ شورا قرائت نموده است.

در نامهٔ مسئول شورا مسائل بسیاری مطرح شده که ما آنها را به دو بخش تقسیم میکنیم: نخست مسائلی که اهمیت اساسی دارد و ما کوشش خواهیم کرد در بررسی این مسائل بتفصیل سخن بگوئیم. دوم موارد مشخصی در نامه آمده که توضیح کوتاهی دربارهٔ آنها را کافی میدانیم.

۱ـ طرح خودمختاری کردستان.

از پیوستگی شورا بطرح خودمختاری شروع میکنیم چراکه این مسئله برای حزب ما و مردم کردستان و بنظر ما برای همهٔ خلقهای ایران اهمیت سیاسی دارد.

نخست بجا میدانیم انگیزهٔ دفتر سیاسی حزب دمکرات کردستان را در طرح مسئلهٔ خودمختاری روشن سازیم. دلایلی چند موجب شد که این طرح در شرایط کنونی به شورا ارائه شود:

الف ـ رژیم خمینی در کردستان همچنان به جنگ ادامه دارد و مردم کردستان قهرمانانه و آنچنانکه در تاریخ کشور ما کمتر سابقه دارد بمقاومت برخاسته‌اند.

مردم کردستان از شورای ملی مقاومت انتظار هر نوع کمک، بویژه کمکهای سیاسی و نظامی دارند. تجربه تهاجم رژیم در پائیز سال گذشته نشان داد که انتظار کمک نظامی از شورا بیهوده است، چراکه پیشنهادهای ما پیرامون وارد کردن ضربه به هدفهای استراتژیک و اقتصادی نه تنها مورد توجه قرار نگرفت، بلکه رسماً رد شد، در نتیجه امسال نیز کردستان در برابر یورش سبعانه رژیم جمهوری اسلامی تنها ماند. ما فکر میکردیم که شورای ملی مقاومت با پذیرش محتوای خودمختاری و اعلان آن تا حدی میتواند این کمبود را جبران و به تقویت روحیه مردم و پیشمرگان کردستان کمک نماید. موضعگیری اخیر شورا و رد طرح خودمختاری، حزب ما را در محظور بیهمتایی قرار داد، که ناچار بنوشتن نامه کوتاه لیکن صریحی در اینمورد به شورا شدیم.

۲ــ ظرف یکسال و نیم عضویت حزب ما در شورا، متوجه شدیم که متأسفانه شورای ملی مقاومت نه تنها مسئله ملی را آنچنانکه لازم است درک نکرده، بلکه برخی از برخوردهای اعضای آن و قبل از همه سازمان مجاهدین نشان میدهد که از محتوای خودمختاری که بعنوان اصل مقدسی پذیرفته‌شده، برداشتی غیر از مردم کردستان و حزب ما دارند. وهمانگونه که در همین نامه نیز اشاره خواهیم کرد تصور برخی از اعضای شورا از محتوای خودمختاری کاریکاتوری بیش نیست.

۳ــ در ماده ۶ سوم برنامه سیرم دولت موقت آمده است:

«پایان دادن به جنگ ضد خلقی علیه مردم کردستان با اعلان خودمختاری در چهارچوب تمامیت ارضی ایران، کوشش برای محو آثار این جنگ.»

شورای ملی مقاومت و اعضای آن برای سرنگونی رژیم خمینی میکوشند، و با کمال تواضع باید عرض کنیم که در شرایط فعلی، حزب دمکرات از همه اعضای شورا در این رابطه فعالتر است. ما امیدواریم که رژیم خمینی هرچه زودتر سرنگون گردد. در اینصورت اعلان خودمختاری مانند مسئله مبرمی در مقابل شورا و حزب دمکرات قرار خواهد گرفت. حال ما از مسئول شورا و از شورا میپرسیم:

اولاً این خودمختاری که شورا میخواهد اعلان کند، چیست و چه محتوایی دارد؟ ثانیاً این خودمختاری در کجا و در چه بخشی از ایران اعلان خواهد شد؟ مگر میشود خودمختاری را اعلان کرد بدون آنکه محتوای آنرا مشخص نمود؟ مگر میشود خودمختاری را اعلان کرد، بدون آنکه قلمرو جغرافیائی آنرا تعیین نمود؟

ــ اگر از هم اکنون درباره محتوای خودمختاری در داخل شورا به توافق نرسیم، پس از سرنگونی رژیم خمینی دچار مشکلات بزرگی خواهیم شد، و از روز اول بر سر کار آمدن شورای ملی مقاومت، احتمالاً اختلافات جدی در داخل شورا بروز خواهد کرد. ما فکر میکنیم که بهتر است این اختلافات را قبل از سرنگونی رژیم خمینی حل بکنیم و در داخل شورا در مورد محتوای خودمختاری بنظر مشترکی برسیم.

همین امر در مورد قلمرو جغرافیائی منطقه خودمختار نیز صادق است. آیا بهتر نیست از هم اکنون که فرصت کافی وجود دارد، محدوده منطقه خودمختار را تعیین کنیم، یا اقلاً بخش اصلی این منطقه را مشخص سازیم، و برای نواحی مورد اختلاف ضوابط و معیارهائی پیش‌بینی نمائیم، یا این مسئله را مسکوت بگذاریم و پس از سرنگونی رژیم خمینی که بروز اختلافات ممکن است پی‌آمدهای ناگواری داشته باشد، به اینکار دست بزنیم؟

اما، ببینیم برخورد شورای ملی مقاومت با طرح خودمختاری پیشنهادی حزب ما چگونه بوده.

است؟ شورا [illegible] در پیش‌نویس طرح را رد کرده است، چراکه شورا "... تعیین قلمرو جغرافیائی کردستان ایران و تعیین حد و صلاحیت دولت مرکزی ایران و ارگانهای خودمختار را در صلاحیت خود نشناخت" (ص ۱۱؛ تاکید از ما). [illegible] شورا اینست که تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن مربوط به تعیین نظام جدید جمهوری است که به مجلس مؤسسان و قانونگذاری ملی واگذار گردیده است.

این استدلال [illegible] نخست آنکه تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن با تعیین نظام جمهوری ارتباط دارد، این سخن نادرست است. [illegible] و [illegible] حقوقی [illegible] بسیاری از کشورها که دارای [illegible] سیاسی هستند [illegible] در چند [illegible] جمهوری، [illegible] یوگسلاوی سوسیالیستی، اعطای حق خودمختاری [illegible] نظام سیاسی کشور را تعیین نمیکند و تأثیری هم در تعیین این نظام ندارد. [illegible] خودمختاری [illegible] سلطنتی، جمهوری ساده و یا جمهوری سوسیالیستی باشد.

ثانیاً: در [illegible] دولت موقت گفته شد که تعیین نظام جمهوری جدید با مجلس مؤسسان است. در نخستین اجلاس شورا [illegible] شکل جمهوری مطرح شد. [illegible] سازمان مجاهدین خلق اصرار داشتند که کلمه "اسلامی" پس از جمهوری دمکراتیک قید شود. تعیین نام جمهوری نیز به مجلس مؤسسان محول شد. مجلس مؤسسان از چند شکل جمهوری یکی را باید انتخاب نماید: جمهوری، جمهوری دمکراتیک، جمهوری اسلامی، جمهوری دمکراتیک اسلامی. حال ما از شورا [illegible] در صورت انتخاب یکی از این اشکال جمهوری از سوی مجلس مؤسسان خودمختاری چه [illegible] خواهد گرفت؟ اینکه تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی باید به مجلس مؤسسان محول [illegible] صحیح نیست، بلکه با [illegible] اعلان خودمختاری [illegible] سرنگونی رژیم [illegible] مغایرت دارد.

در نامه آمده که: "...... اعتقاد [illegible] ایران ... دمکراتیک است". [illegible] شورا باید تصمیم [illegible] تغییر تصمیم شورا در مورد خودمختاری باید کاملاً "[illegible]" باشد و [illegible] همه خلقهای ایران برسد. حزب دمکرات خواست خود را در مورد خودمختاری از کسی پنهان [illegible] از شورا نخواهد که در مورد آن تصمیم [illegible] اتخاذ بکند. اصولاً "حزب ما به تصمیماتی که دور از چشم خلقها و بدون شرکت نمایندگان آنها اتخاذ میگردد، نه اعتقاد دارد و نه احترام میگذارد.

در نامه شورا و همچنین در نامه آقای مسعود رجوی چندین بار اشاره شده که تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن با نمایندگان منتخب مردم ایران است. طرح مسئله به این صورت اگر هم خالی از غرض باشد [illegible] است. تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن با نمایندگان منتخب مردم کردستان [illegible] مردم سراسر ایران. در حقوق سیاسی اصطلاح [illegible] وجود دارد. خلق حاکم [illegible] در کشور اکثریت دارد [illegible] دمکراتیک خواسته‌های ملی را رد نماید. [illegible] از مردم ایران [illegible] آیا مردم کردستان خودمختاری میخواهند یا نه، و چگونه خودمختاری میخواهند و قلمرو جغرافیائی کردستان کدام است؟ [illegible] در کردستان [illegible] مردم کردستان [illegible] از چهار سال [illegible] را بخاطر خودمختاری ادامه میدهند و محتوای خودمختاری را [illegible] مشخص نموده‌اند. تنها [illegible] برخی مناطق قلمرو جغرافیائی خودمختاری اختلاف نظر بروز کند [illegible] آرا؟

عمومی ساکنان این یا آن استان لازم است» اینست برخورد اصولی و دمکراتیک ما «آنگاه آقای مهدی بهخود اجازه میدهد بهحزب ما بگوید که به امضاء و التزام خود وفادار نیست و بهگونهای ضد دمکراتیک در مورد قلمرو جغرافیایی تصمیم میگیرد (ص ۱) .

شما در نامه خود مسئله خودمختاری را در سطح مسائل سراسری از قبیل مسئله ارضی قرار میدهید . اینکار نیز جز منحرف کردن اذهان از اصل مسئله ، هدف دیگری ندارد . چراکه مسئله ارضی یک مسئله اجتماعی است و شیوه حل آن مستقیماً با نظام کشور ارتباط پیدا میکند . درحالیکه تأمین حقوق ملت ستمدیده و رفع ستم ملی ، امری است سیاسی و همانگونه که گفتیم ، در نظامهای مختلف ، این حق به اشکال گوناگون تأمین شده است . ثانیاً ، ظاهراً اعضای شورا در مورد مسائل ارضی اختلاف نظر ندارند ، یا اگر دارند تاکنون آنرا اظهار نکرده اند ، درصورتیکه هم اکنون کاملاً آشکار است که در مورد محتوای خودمختاری ، اختلاف نظر وجود دارد . ثالثاً ، مسئله ارضی در وظایف دولت موقت نیامده است ، ممکن است هریک از اعضای شورا ، راه حل جداگانهای برای این مسئله ارائه نمایند . رابعاً ، هیچیک از اعضای شورا ، شرط وجود خود در شورا را به مسئله ارضی منوط نکرده اند ، درحالیکه انگیزه پیوستن حزب دمکرات بهشورا پذیرش اصل خودمختاری وشرط ماندن ووفاداری بهشورا به اصل خودمختاری وبرخورد بود با این مسئله است

صحیحتر بگوئیم : شما میخواهید که حزب دمکرات و مردم کردستان برای سرکار آوردن شورای ملی مقاومت مبارزه بکنند ، در این راه از هیچ فداکاری دریغ نورزند ولی حق نداشته باشند از هم اکنون بدانند که همین شورا با خودمختاری که آنها بخاطرش میجنگند ، موافقت خواهد کرد یا نه ؟ ممکن است بفرمائید حق این بود که قبل از پیوستن حزب دمکرات بهشورا این فکرها را میکردید . پاسخ ما بسیار ساده است . اولاً ، شورا اصل مقدس خودمختاری را پذیرفته بود ، ثانیاً ، پیوستن ما بهشورا ، قبل از همه بعلت وجود سازمان مجاهدین خلق در شورا بود که مسئول اول آن هنگامیکه خود را کاندیدای ریاست جمهوری کرده بود ، صراحتاً اعلام میداشت که طرح ۲۶ مادهای خودمختاری ، پیشنهادی از سوی هیئت نمایندگی خلق کرد را پذیرفته است . نگاهی بهاین طرح و مقایسه آن با طرحی که حزب دمکرات به شورا پیشنهاد کرده است ، بوضوح نشان میدهد که در طرح حزب ما ، خواستها تقلیل یافته و خلاصهتر شده است . حال این سئوال پیش میآید : چرا سازمان مجاهدین خلق از موضع پیشین خود عدول کرده و چرا حاضر نیست از هم اکنون طرح خودمختاری حزب دمکرات را بپذیرد ، درحالیکه قبلاً طرح مفصلتر از آن را پذیرفته است ؟

ما با استناد بهاینکه شورا اصل مقدس خودمختاری را پذیرفته ، و سازمان مجاهدین خلق نیز بهعنوان یکی از پایههای اصلی شورا قبلاً طرح ۲۶ مادهای را پذیرفته است ، در بدو پیوستن بهشورا مسئله محتوای خودمختاری را مطرح نکرده بودیم . اما اکنون که بنابر هیچ این تردید پیش آمده که برخی از اعضای شورا و بویژه مجاهدین ، از مواضع قبلی خود عقب نشینی کرده اند ، طرح محتوای خودمختاری وتقاضای تصویب آنرا از طرف شورا ضروری میشماریم .

توضیح مسئله مهم دیگری را نیز ضروری میدانیم : شما در نامه خود در صفحه ۱۱ ، به بند اول ماده ۳ الحاقی الف از ماده ۳۰ فصل اول برنامه استناد میکنید . شما خوب میدانید که علیرغم اصرار شما ، نماینده حزب ما در اجلاس اول شورای ملی مقاومت حاضر نشد متنی را امضاء بکند که ما را نسبت به برنامهای که در واقع برنامه مجاهدین است ملتزم میساخت . ما هنگام پیوستن به شورا ، نوشتیم که « اصول کلی » این برنامه را قبول داریم ، و حالا یکبار دیگر اعلام میکنیم که ما تنها نسبت به ۳ سندی که در اجلاس اول شورا در اسفند ماه ۱۳۶۰ تصویب شده ملتزم هستیم و هیچگونه تعهدی نسبت به متن برنامه پیشنهادی سازمان

مجاهدین و جبهه ملی آن ... تماماً و اینها بارها اعلام نموده ایم.

این قسمت از بحث را خلاصه میکنیم: در ۳ سندی که از طرف شورای ملی مقاومت تصویب شده ، هیچ ماده ای وجود ندارد که طرح مسئلهٔ خودمختاری در شورا را مانع گردد ، از سوی دیگر اختلاف نظرهائیکه بروز کرده ، لزوم ایجاد وحدت نظر در داخل شورا و تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آنرا ضروری میسازد ، چرا که بالاخره شورا باید بگوید نخستین روز بعد از سرنگونی رژیم خمینی محتوای خودمختاری که اعلان خواهند کرد چه خواهد بود و این خودمختاری کجا اعلان خواهد شد ؟

حال چرا شورا اصلاً طرح مسئله را رد نموده و حاضر نشده در بارهٔ آن به بحث بنشینند ؟

در نامهٔ شورا در صفحهٔ ۱۱ چند سئوال جالب مطرح گردیده است. نخست آیا تصویب طرح خودمختاری در وقت حاضر جز به پیروزیها در مسیر سرنگونی هرچه سریعتر خمینی خواهد بود یا نه ؟ جواب کاملاً مثبت است. تصویب این طرح هم مردم کردستان را در مبارزه علیه رژیم خمینی تشویق خواهد کرد و هم دیگر خلقهای ستمدیدهٔ ایران را که بیش از نصف جمعیت کشور را تشکیل میدهند بسوی شورای ملی مقاومت جلب خواهد نمود ، و همچنین نشان خواهد داد که شورای ملی مقاومت به تعهدات خود پای بند است و در رهبری پروسه کار آینده شورا رژیم دمکراتیک پلورالیستی در ایران مستقر خواهد شد ، که این خود موجب پشتیبانی همهٔ آزادیخواهان ایران از شورا خواهد گردید .

سومین سئوال شده که آیا یقین دارید که بحث در بارهٔ طرح خودمختاری بعداً فرا ... تضادها و ... اینکه ... [illegible] شورا نخواهد انجامید و ... رخ نخواهد داد ؟ مسئله کاملاً روشن است ، از اینکه بنظر مسئول شورا ، اگر مسئله تعیین محتوای خودمختاری و قلمرو جغرافیائی آن در شورا مطرح شود ، شورا در معرض خطر ... قرار خواهد گرفت ... [illegible] هستند که حاضرند از شورا خارج شوند ولی حاضر نیستند طرح خودمختاری را بپذیرند . آنگاه ایرادی به خود داریم سئوالی را مطرح کنیم که طی چند سال گذشته بارها از سوی اعضا و هواداران حزب دمکرات مردم کردستان ایران بعمل آمده است : اگر شورائی که هنوز بقدرت نرسیده ، طرح خودمختاری را نپذیرد ، آیا پس از آنکه قدرت را در دست گرفت آنرا خواهد پذیرفت ؟

در سئوال دیگر در نامه آمده که آیا نسبت به روز نخست در رابطه با شورا چیزی عوض شده ؟ جواب این سئوال را قبلاً داده ایم ، ولی مجدداً میگوئیم : بلی ، خیلی چیزها عوض شده که قبلاً گفتیم و بموقع به بعضی اشاره خواهیم کرد .

در صفحهٔ ۱۲ نامهٔ خود نوشته اید که حاضرید مسئولیت شورا و دولت موقت را نیز بعهده گرفته و با جبهه ... قبول شورا را ... • تا آنجا که به حزب دمکرات مربوط میشود ، ما مسئولیت شورا را به سازمان مجاهدین خلق واگذار کرده ایم . حال باید این سازمان است که شما ... شخص دیگری را بعنوان مسئول شورا تعیین کند . وقتیکه از مسئولیت شورا کناره گیری کنید ، لابد شورا در اینمورد تصمیم مقتضی اتخاذ خواهد نمود .

در مورد مأموریتی که به دبیرکل حزب دکتر عبدالرحمن قاسملو محول شده تا در مورد متحد نمودن شخصیت ها و سازمانها حول برنامهٔ شورا کوشش خود را مبذول دارد ، مسلماً باخبرید که از طرف ایشان کوتاهی نشده ، و بارها با همهٔ سازمانها و شخصیتهائی که در اینباره تماس گرفته است ، متأسفانه برخورد شورا و سازمان مجاهدین خلق نسبت به مسائل کردستان ، نه تنها زمینه را برای انجام مأموریت دکتر قاسملو مساعد نکرده ، بلکه مشکلات فراوانی را نیز ایجاد نموده است .

هم شما و هم آقای مهدوی در نامه‌های خود صحبت از بالکانیزه‌کردن میکنید . متأسفانه توضیح نداده‌اید یا نخواسته‌اید توضیح بدهید که مقصودتان از بکاربردن این اصطلاح چیست ؟ در صفحه‌ی ١٣ نوشته‌اید " تا پای جان علیه چشمداشت قدرتهای خارجی به بالکانیزه‌کردن ایران خواهید ایستاد ! " جای تأسف است که مسئول اول سازمان مجاهدین خلق ، عمان سازمان انقلابی و همپیمان که طرفدار حق‌تعیین سرنوشت خلق‌کرد بود وطرح ٢٦ ماده‌ای خودمختاری را پذیرفته‌بود ، اینک در دام نظرات کسانی افتاده که سالها است به حزب ما اتهام تجزیه‌طلبی میزنند . چنانکه شما میدانید این اتهام چقدر سرکوب‌زننده است و چقدر مردم کردستان از شنیدن اصطلاح تجزیه‌طلبی متنفرند ، اصطلاح دیگری را انتخاب کرده‌اید که معنایش همانست . سالهای متمادی بلندگویان رژیم شاهنشاهی ، حزب ما را وابسته به این یا آن قدرت خارجی قلمداد میکردند ، سالهای متمادی به حزب ما صفت تجزیه‌طلب و بیگانه‌پرست میدادند . بلندگویان رژیم خمینی نیز نزدیک پنج سال است همین اصطلاحات را تکرار میکنند و بزعم ایشان ، ما " گروه وابسته به استکبار جهانی " هستیم . ما نه از رژیم وابسته و ضد خلقی شاهنشاهی انتظار داشتیم که حزب ما را بمثابه حزبی وطن‌پرست و ملی بشناسد ، نه از رژیم ضد انسانی و ارتجاعی خمینی انتظار داریم که از حزب ما بمانند حزبی مردمی و دمکرات یاد کند . در عوض بهمین دلیل ، از شما مسئول اول سازمان مجاهدین خلق و مسئول شورا انتظار داشتیم که صحبت از بالکانیزاسیون نکنید . متأسفانه شما هم بخودتان حق میدهید ایرانی‌تر از ما باشید ، چون گویا کردها یا ایرانی نیستند ، یا در بهترین حالات هموطن درجه دوم بشمار میروند . بهمین جهت به خلق ستمدیده‌ی کرد باید با عدم اعتماد نگریست و جنبش این خلق را هرچقدر هم اصیل باشد ، هرچقدر هم مورد پشتیبانی توده‌ها باشد ، آلت‌دست قدرتهای خارجی دانست .

شما در نامه‌ی خودتان به چند مورد که با مسئله‌ی خودمختاری ارتباط پیدا میکنند اشاره کرده‌اید که توضیح درباره‌ی آنها را ضروری میدانیم .

در صفحه‌ی ٦ ، از اعتراضات عناصر ملی و میهن‌پرست به نقشه‌ی کردستان که سال گذشته از جانب ما و در کنار مصاحبه‌ی دبیرکل حزب ما در تلویزیون فرانسه بنمایش گذاشته‌شد سخن میگوئید . چون گویا این نقشه ٤ - ٥ استان غربی کشور منجمله ایلام و لرستان را نیز شامل میشد .

نمیدانیم مقصودتان کدام نقشه‌است و اینکه یک خبرنگار خارجی نقشه‌ای را در کنار مصاحبه نشان میدهد به ما مربوط نیست ، از این گذشته واقعا " آیا گناهی نابخشودنی است که ما چند استان را جزو کردستان حساب کنیم ؟ نکند شما نیز دچار شوونیزم عظمت‌طلبانه شده باشید ؟ اولا " همچنانکه در طرح خودمختاری پیشنهادی حزب ما آمده ، قلمرو جغرافیائی کردستان ، از روی ضوابط تاریخی ، جغرافیائی ، اقتصادی ، و خواست اکثریت ساکنان هر استان تعیین خواهد شد . ثانیا " فرض کنیم بجای ٤ استان ، ٦ استان جزو کردستان محسوب شود ، مگر نه اینست که منطقه‌ی خودمختار در چهارچوب تمامیت ارضی و استقلال ، یا آنطور که شما بارها در نامه‌تان و در تمامی نشریات و اعلامیه‌های سازمان در رابطه با کردستان تکرار میکنید ، در چهارچوب تمامیت خدشه‌ناپذیر ایران قرار دارد . پس آنگاه شما چرا اینقدر از اینکه مثلا " ایلام در محدوده‌ی جغرافیائی منطقه‌ی خودمختار کردستان قرار بگیرد واهمه دارید ؟ نکند قصد جدائی کردستان خودمختار از ایران را در سر میپرورانید ؟!

واما شما در نامه‌تان صحبت از استان کردستان میکنید . مقصودتان احتمالا " همان استان کردستانی است که در تقسیم‌بندی کشور به استان پنجم معروف ، و مرکز آن سنندج است ، چون غیر از این ، استانی بنام کردستان وجود ندارد .

در جمهوری شما ۵ استانهای کردنشین ایلام، کرمانشاه و آذربایجان غربی را یکسره از حق خودمختاری محروم میکنید. آنوقت به پیشمرگان نیروی پیشتاز که در منطقه ارومیه یا جاده کرمانشاه به همدان عملیات نظامی انجام میدهند و شهرهائی که در برابر رژیم خمینی مقاومت میکنند چه جوابی خواهید داد؟ و پیشمرگان این نواحی به چه حقی به پشتیبانی خود برای خودمختاری میجنگند؟ چون هم اکنون شورای ملی مقاومت و سازمان مجاهدین حق پیوستن به کردستان خودمختار را از آنها سلب کرده اند. جواب پیشمرگان مناطق خوی و جلفا، [illegible] ارومیه و ...... را چگونه میدهید که در آذربایجان غربی علیه رژیم حماسه میآفرینند؟ اگر منظور از استان کردستان منطقه "سنندج" است که [illegible] چون کردستان نیست و دفتر سیاسی حزب ما که هم اکنون در منطقه "سردشت" قرار دارد، پس بنظر شما خارج از قلمرو جغرافیائی کردستان است. آیا نمیگوئید که حزب ما در خارج از کردستان دارای آنچنان نفوذی است که قادر است دفتر سیاسی خود را در مناطق تحت کنترل رژیم [illegible] حفظ کند؟ خود تصدیق کنید که تعیین [illegible] چه نتایج مضحکی بار میآورد؟

یادآوری میکنیم که در طرح ۲۶ ماده ای هیئت نمایندگی خلق کرد در ماده ۱ اول آمده بود:

سرزمین کردستان شامل "...... [illegible]" مناطق کردنشین استانهای ایلام، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی میباشد". همان طرحی که شما آقای رجوی [illegible] برای نظام ریاست جمهوری به عرفات [illegible] در رابطه خواهش میکنیم [illegible] حاکمیت [illegible] ایران [illegible] چون در جمهوری [illegible] میکنید. [illegible] کردستان از [illegible] داشته باشد [illegible] ایم. [illegible] "حاکمیت ملی [illegible]" را [illegible] نمیدانیم. از سوی دیگر میخواهیم یکبار دیگر یادآوری بکنیم که حزب دمکرات کردستان ایران [illegible] کشور ایران و برای خودمختاری مبارزه میکند و مردم کردستان ایران را با شعار اساسی خود "دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان" [illegible] نموده و [illegible] هم اکنون این شعار تبدیل به خواست اکثریت [illegible] مردم کردستان [illegible] است. به همین ترتیب حزب دمکرات در راه آزادی و استقلال ایران مبارزه میکند و مدافع تمامیت ارضی کشور است.

آیا اینهمه اصرار و تأکید شما بر "حاکمیت ملی [illegible]" ما را ناچار میکند که سئوال زیر را مطرح بکنیم: شما که اصولاً "از حق تعیین سرنوشت همه خلقها [illegible]" پشتیبانی میکنید، لابد طرفدار حق تعیین سرنوشت برای خلق کرد نیز هستید. ملتهای بسیار کوچکتری از کردها با جمعیت بسیار کمتری به استقلال کامل نایل آمده اند. حالا اگر چه در ایران و چه در ترکیه و یا عراق [illegible] خواست از این حق مسلم استفاده کند، آیا بنظر شما باید [illegible] را [illegible] کرد؟ داشتن حق [illegible] از آن [illegible] داشتن حق بهیچوجه تشویق به استفاده از آن نیست. مثلاً "هنگامیکه طرفداران حقوق زن سالهای متمادی برای حق طلاق زنها مبارزه میکردند، آیا منظورشان این بود که زنها را تشویق به طلاق میکنند؟ بنظر ما در اواخر قرن بیستم [illegible] از حق ملتها در تعیین سرنوشت خود [illegible] نیست. هرچند که ما بهیچوجه خود در کردستان ایران به دلایل بسیار بهیچوجه قایل به [illegible] از ایران را نداریم، چرا که اگر چنین تمایلی وجود داشت [illegible] باشید از اظهار آن ابائی نداشتیم.

در صفحه ۷ نامه خود گفته اید: "آیا [illegible] چهار ۱ آذر ۶۲ [illegible] حزب مربوط میشود که در رابطه با بیانیه "پیشمرگان نیروی پیشتاز" آشکارا گفته شده که: "این پشتیبانی در تاریخ [illegible] و آغاز مرحله جدیدی است از [illegible]

و همدردی و همپیمانی همه بخشهای کردستان " .

آنگاه در چهار نگرانی شده اید که " قدم بعدی این " همپیمانی همه بخشهای کردستان " چه خواهد بود ... جمع شدن بخشهای پراکنده و در نتیجه تجزیه ایران ؟! " .

واقعا " چقدر تأسف انگیز است که مسئول شورای ملی مقاومت و مسئول اول سازمان مجاهدین خلق ، اینچنین در دام شوونیستهای عظمت طلب گرفتار آمده باشد .

سالهای متمادی انقلابیون کشورما افتخار میکردند و میگفتند که نه تنها از مبارزات خلق فلسطین پشتیبانی مینمایند ، بلکه در آن مبارزات مستقیما " شرکت دارند . بطورکلی پشتیبانی از مبارزات آزادیبخش خلقها در سراسر جهان ، جزء برنامه هر سازمان انقلابی است . حال این سئوال پیش میآید که اگر سازمان مجاهدین خلق از مبارزه خلق نیکاراگوا یا السالوادور پشتیبانی کند ، طبیعی است و اگر اعضای بارز آن در مبارزات خلق فلسطین شرکت نمایند مایه افتخار است ، لیکن اگر یک سازمان سیاسی در کردستان ایران ، از مبارزه خلق کرد در ترکیه پشتیبانی نماید ، و به این مبارزه یاری برساند ، گناهی نابخشودنی است . ویا اگر سازمان سیاسی دیگری از کردستان عراق ، به برادران کرد خود در ایران کمک کند ، این عمل محکوم است . اصولا " میدانید چه میگوئید ؟ آیا ناراحتی شما از اینجا سرچشمه میگیرد که کردهای عراق درکنار کردهای ایران علیه رژیم خمینی میجنگند ؟ بنظر شما بهتر بود که " نیروی پشتیبان آستان بوس رژیم خمینی میشدند و علیه حزب ما میجنگیدند ؟ آیا یاری رساندن یک سازمان انقلابی کردستانی به یک سازمان انقلابی کردستانی دیگر در آنسوی مرز ، عملی است علیه استقلال و تمامیت ارضی کشور ؟ آیا این پشتیبانی که به سرنگونی رژیم خمینی کمک میکند ، نباید مورد تائید شورا قرار گیرد ؟

آیا بنظر شما بطورکلی کمک رساندن هر نیروی انقلابی به نیروی انقلابی دیگری ، مشروع و مورد تائید است ، بشرطیکه کرد نباشند ؟ بروی کلمه " همپیمان " انگشت گذاشته اید . بلی ما خیلی خوشحال بوده ایم که برادران کرد عراقی ـــــ به یاری ما شتافتند و در یک سنگر با پیشمرگان ما متحدا " علیه رژیم ارتجاعی خمینی جنگیدند و بدین ترتیب در این نبرد خونین بعنوان همپیمان درکنار ما قرار گرفت .

در تاریخ مبارزات خلق کرد ، بارها اتفاق افتاده است که دولتهای ضد خلقی کشورهائیکه کردها در آن ساکنند ، متحدا " علیه جنبش ملی خلق کرد اقدام نموده و آنرا سرکوب کرده اند . فرض کنیم فردا دولت ترکیه که چندی پیش برای سرکوب کردها به داخل خاک عراق لشکرکشی کرد ، به میهن ما ایران ارتش اعزام کند و متحدا " همراه با رژیم خمینی به سرکوب جنبش مردم کردستان ایران بپردازد ، در یک چنین حالتی اگر حزب ما با سازمانهای انقلابی کردستان ترکیه همپیمان شود و متحدا " در مقابل تهاجم دولتهای ترکیه و ایران مقاومت نماید ، آنگاه بنظر شما حزب ما تجزیه طلب است ؟ شما کار را بجائی رسانده اید که در شبهای مقاومت کردستان ، بدلیل اینکه سازمانهائی از کردستان عراق یا ترکیه پیام میفرستادند ، شرکت نکرده اید ! یعنی اگر شب مقاومت کردستان در پاریس تشکیل شود و جنبش فارابوند و مارتی السالوادور پیام بفرستد اشکالی ندارد ، شما در چنین شبی شرکت میکنید ، ولی اگر پیامی از سوی اتحادیه میهنی کردستان عراق خوانده میشود ، شما شرکت در آنرا تحریم میکنید ، چرا ؟ برای اینکه همه نیروهای انقلابی حق دارند از همدیگر پشتیبانی بکنند ، ولی کرد ، حق پشتیبانی از کرد را ندارد ! میبینید پیروی از شوونیسم عظمت طلبانه ، شما را بکجا سوق میدهد !

از «بخشهای کردستان» بگوئیم، سرزمین کردستان تقسیم شده و حالا کردها در چند کشور زندگی میکنند. حالا با آنچه شما میرسیم اینکه صحبت از کردستان عراق یا ترکیه بمیان میآید، آنها را چگونه بنامیم. شما هیچ دقت کرده‌اید که چرا اسم حزب‌ما «حزب دمکرات کردستان ایران» است؟ چون کردستانهای دیگری هم وجود دارد. نکته دیگر اینکه خواسته شما از ما میخواهید که ما بخشهای کردهای کشورهای همجوار را برادران خود ندانیم، بلکه یکسر موجود بودن آن را فراموش بکنیم؟ یا نکند از ما میخواهید که از «انسیکلوپدی» علمی «ترکیه پیروی کنیم و کردهای ترکیه را «ترکهای کوهی» بدانیم ... که در کوهها زندگی میکنند و زبان مادری خود ترکی را فراموش نموده‌اند!؟ ما مسئول تقسیم سرزمین کردستان در میان چند کشور نیستیم. این یک واقعیت تاریخی است که شما پیش از تاریخ را هم با عوامل تحولات از میان برد. حساسیتی که در مورد یکی ساختن کردهای عراق شما بچشم میخورد برخاسته از غیرمنطقی و غیرانقلابی نسبت به مبارزات مردم کرد عراق است. و متاسفانه تبلیغات میشود که یک نوع جریان انحرافی در مورد ما تکرار میشود که مردم ... این نوع ناهنجاری سالها از آن تبلیغ میکرده‌اند و رژیم خمینی هم در همان راه گام برداشته. اگر تظاهرات کسانی که در نامه آمده متعلق به خود شما باشد، جای تاسف بسیار است. ... شورای ملی مقاومت ... مجاهدین ... بهتر است هرچه زودتر خود را از چنین برداشتی ... کنار بکشید.

با چه اندیشه‌ای در نامه شما میخوانیم «اعتراض‌شما را در مورد «انستیتوی کرد» شاهد نبوده‌ایم که گویا در آن صاحب نظر ... «انستیتوی کرد» را حزب ما تاسیس نموده است، بلکه عده‌ای از روشنفکران کرد با اجازه رسمی و کمک دولت فرانسه تاسیس کرده‌اند. ثانیا «انستیتوی کرد» همچنانکه از اساسنامه آن برمی‌آید یک سازمان فرهنگی است نه سیاسی، و به هیچ سازمان یا گروه سیاسی وابسته نیست. ... وظیفه خود میدانیم که از هر کاری که به گسترش فرهنگ ملی کرد بیانجامد پشتیبانی بکنیم. چون کمک به گسترش فرهنگ ملی کرد در برنامه حزب ما آمده است. آیا اینجا دو سئوال برای ما پیش میآید:

نخست آنکه شما چرا باید از تاسیس «انستیتوی کرد» که هدفش کمک به فرهنگ ملی خلق کرد است ناراحت باشید. هم اکنون دهها انستیتوی عرب، ترک و ... در کشورهای مختلف تاسیس شده و مشغول کار است. آیا با وجود آنها هم مخالفید و یا فقط با وجود «انستیتوی کرد» اعتراض دارید که هدفش احیای فرهنگ ملت ستمدیده کرد است؟ ثانیا: آیا هیچ اندیشیده‌اید که با اعتراض به تاسیس «انستیتو» و شرکت حزب ما در این امر ... قرار میگیرید که در نامه اشاره کرده‌اید؟ آیا شایسته است عضو شورای ملی مقاومت و مسئول ... سازمان مجاهدین خلق ... را در کنار دولت ترکیه قرار بدهید؟

در نامه شما صحبت از فشارهای بین‌المللی میکنید. سابق گزارش نماینده ما در جلسات شورا نیز چندین بار به این مسئله اشاره کرده‌اید. ایکاش مشخص میکردید که ... فشارها از سوی چه دولتی انجام میگیرد. زیرا «چه دولتی به خود حق میدهد در مورد مسئله خود مختاری فشار بیاورد. ما بعنوان عضو شورا حق مسلم خود میدانیم که این دولتها یا سازمانها را بشناسیم و بپرسیم: «از شما میخواهیم یا در جلسه شورا از آنها نام ببرید یا مستقیما «آنها را به ما معرفی بکنید. همچنانکه گفتیم ما از سیاست درهای بسته و تصمیمات و مذاکرات محرمانه بجریان علنیها ... و دخالت و یا فشار برسازمان یا دولتی را بر شورای ملی مقاومت ... اکنون ... میکنیم و بسیار ...

ازاینکه مسئول شورا درباره‌مورد آنچنان موضعی نداشته که دولت یا سازمانی بخود اجازه‌ فشارآوردن بشورا را ندهد .

در نامه‌ شما در صفحه‌ ۲۷ ازز بان هواداران و اعضای مجاهدین نوشته‌اید که :
...... چرا حزب دمکرات چنانکه باید و به قدر کافی در مورد استقلال و تمامیت ایران حساس نیست و در این‌مورد کم صحبت میکند " . اولا " اینطور بنظر میرسد که هواداران سازمان مجاهدین مطبوعات مارا نمیخوانند و راد یو صدای کردستان ایران را گوش نمیکنند . ما در هر فرصتی که پیش‌آمده و ضرورت ایجاب میکرده ، نوشته‌ایم و گفته‌ایم که دفاع از استقلال و تمامیت ارضی ایران را از وظایف اصلی خود میدانیم . وانگهی ، آیا مبارزه‌ خونین ما که هم اکنون علیه رژیم خمینی جریان دارد ، بخاطر دفاع از آزادی، واستقلال و تمامیت ارضی ایران نیست ؟ اما بعد و دلیل ما ضروری نمیدانیم پرچم مبارزه علیه تجزیه‌طلبی را به دوش بکشیم و از تمامیت ارضی خدشه‌ناپذیر ایران سخن بگوئیم ، نخست اینکه ما بمبارزه‌ حزب و مردم کردستان اعتماد داریم ونیروی تجزیه طلبی را در کردستان ویا جای دیگر ایران سراغ نداریم تا هر روز شعار تمامیت ارضی را تکرار بکنیم . دوم اینکه ، بنظرما تکرار مکرر شعار " تمامیت خدشه‌ناپذیر " ایران و طرح کردن شعار مبارزه با تجزیه‌طلبی ، علاوه براینکه این احساس را تقویت میبخشد که کسانی در کردستان هستند که قصد دارند ایران را تجزیه بکنند ، امکان دارد حساسیت برخی از نیروها را در کردستان تحریک نماید . دراین‌زمینه توجه‌شما را بتفسیر رادیوی سازمان کومله جلب میکنیم که یک نسخه از آن را به ضمیمه برایتان میفرستیم . شما بنوشته‌ روزنامه‌ای استناد کرده و نسخه‌ای از آنرا برای ما فرستاده‌اید که جزو نیروهای سلطنت‌طلب و ضد خلقی بشمار میآید ، اما تفسیر رادیو کومله مربوط بسازمانی است که در مبارزه‌ مسلحانه‌ مردم کردستان علیه رژیم خمینی شرکت دارد و جزء نیروهای مسلح می بشمار میرود .

در صفحه‌ ٦ نامه‌ شما چنین آمده است : " یکی از مهمترین مشکلات جذب اقشار مورد نظر شما ، همانا مسئله‌ خود مختاری بوده است " آنگاه برای نمونه آقای دکتر سنجابی را مثال میزنید و مینویسید : چند نفر خوشنامتر ازایشان سراغ دارید ؟ سپس چند جمله از نامه‌ آقای دکتر سنجابی را ذکر کرده‌اید . ایشان میگویند : " ...... موضوع خلقها در این‌زمان ، مانند موضوع اقلیت‌ها در زمان گذشته ، از وسائل تبلیغات و تحریکات سیاستهای استعماری بوده ، تا ملتهائی را که هزاران سال در کنار یکدیگر در پیروزیها و ناکامی‌ها و شکست‌ها شریک بوده‌اند ، بسود منافع‌خود تجزیه‌وتقسیم کنند ... " . این همان نغمه‌ قدیمی شاهنشاهی است که از زبان رهبری جبهه‌ ملی جاری میشود . ما همیشه بکرات شنیده‌ایم که آقای سنجابی اصل ونسب کرد بودارند ، هیچگاه به نیروی خود مما اعتماد نداشته و همیشه خیال کرده و میکنند که هرجنبشی که در کشور ما اوج میگیرد، مانند جنبش کنونی خلق کرد در کردستان ایران حتما " ساخته‌وپرداخته‌ سیاستهای استعماری است ! ایشان به‌اصالت جنبش مردمی ایمان ندارند و طی سالهای متمادی، راه نجات کشور ما را از زیر یوغ استبداد ، نه در مبارزه‌ آشتی‌ناپذیر خلقهای ایران علیه دیکتاتوری و امپریالیزم ، بلکه در زد وبند های سیاسی این یا آن قدرت خارجی جستجو میکردند .

در جریان انقلاب شکوهمند خلقهای ایران نیز ، بجای اینکه بمبارزات تود مها تکیه کنند و از نفوذ نام دکتر مصدق و جبهه‌ ملی بهره‌برداری نمایند ، بآستانبوسی خمینی رفتند و همه‌ حیثیت جبهه‌ ملی را در طبق اخلاص بما و تقدیم کردند ! حالا هم از در

شورای ملی مقاومت را تصحیح میکنند و لابد اینهم رسالتی است که در پایان مرحلهٔ سیاسی اش بما محول کرده اند !

ما شخصیتهای بی پایه را سراغ داریم که از آقای دکتر متین دفتری خوشنامترند و اصولاً ایشان را خوشنام نمیدانیم، زیرا کسی که اصل و نسب خود را تا آنجا که میتواند مخفی نگاه داشته و پس از سالها زندگی سیاسی هنوز راه نکشته که نسبت بحق مردم کردستان چه چیزی است اصولاً و حرفه‌ای و ربطی به هیچ سیاست خارجی ندارد، چگونه میتوان قضاوت او را در مورد خودمختاری به معیار قرار داد ؟ در همین بارچه در نامهٔ خود این مسئله را مطرح میکنید که یک عنصر اصلی خودمختاری از سوی شورای ملی مقاومت، موانع جلب قشرهای میانی کرد بوده است. ما چنین چیزی را در داخل کشور ملاحظه نمیکنیم. آقای متین دفتری هم که اصلاً "معلوم نیست نماینده" چه کسی و چه قشری است مگر اینکه شما "ایشان را نماینده" تمام اقشار قشرهای میانی بحساب میآورید ؟!

در صفحهٔ ۸ نامهٔ خود این واقعیت را که بخشی از مردم ایران را خلقهای ستمدیده تشکیل میدهند نپذیرفته اید، چراکه از منبع آماری که ما داده‌ایم اطلاعاتی بی‌اطلاعی نمیدانید. در کشور ما تاکنون براساس تشخیص ملیتها، سرشماری بعمل نیامده. کافی بود نظری به جمعیت استانهائی که ملیتهای ستمدیده در آنها زندگی میکنند میانداختید تا حقیقت امر برشما آشکار شود. مسئله اساسی این نیست که خلقهای ستمدیده نیمی یا یک سوم از جمعیت کشور را تشکیل میدهند، بلکه صحبت از آن شیوهٔ انقلابی یا الفبای است که شما بحث دربارهٔ آنرا بسکوت گذاشته اید. نظر شما در اینمورد کاملاً "ناصحیح" است. اگر مردم بلوچستان، ترکمن صحرا، آذربایجان و ..... اطلاع پیدا کنند که شورای ملی مقاومت بوقوع ستم ملی از آنها توجه دارد و حق خودمختاری برای آنها قایل است، بدون تردید بیش از پیش بسوی شورا جلب خواهند شد.

و اما دربارهٔ آذربایجان نظر شما را کاملاً "نادرست میدانیم. مردم آذربایجان نخستین خلق ستمدیدهٔ ایران بودند که سالها پیش پرچم مبارزه برای خودمختاری را برافراشتند. هم اکنون نیز برخلاف اطلاعاتی که بشما داده اند، خودمختاری مسئلهٔ آذربایجان است و ما گروههائی را در آذربایجان سراغ داریم که شعار خودمختاری شعار محوری آنها است. از سوی دیگر جای تأسف بسیار است که شما بشیوه‌ای کاملاً "غیردمکراتیک، بعنوان وکیل تام الاختیار مردم آذربایجان، حق خودمختاری را از آنها سلب میکنید. بگذارید خود مردم آذربایجان در اینمورد تصمیم بگیرند. شما هیچ فکر کرده اید که اگر مردم آذربایجان از نظر شما بعنوان "مسئول شورا" در برابر مخالفت با خودمختاری اطلاع پیدا کنند تا چه حد باعتبار شورا در آذربایجان ضربه وارد خواهد شد ؟ شما میگوئید خودمختاری مسئلهٔ آذربایجان نیست و مینویسید : "این حقیقت که سازمانی همچون مجاهدین در رستاخیز ایران خود از آن خطه جوشیده نیز موید این مراتب است." بنظر شما اگر چندنفر از پیشتازان مجاهدین از کردستان برخاسته اند، آنگاه مردم کردستان بی نیاز از حق خودمختاری محروم میمانند ؟ برخورد شما با مسئلهٔ خودمختاری آذربایجان یکبار دیگر این حقیقت را روشن میسازد که همچنانکه در آغاز نامه گفتیم شما به عمق مسئلهٔ ملی در ایران پی نبرده و اهمیت آنرا برای حل مشکلات ایران در آینده باندازهٔ کافی درک نکرده اید.

در صفحهٔ ۹ نامه و همچنین در صفحه ۱۰ نوشته‌اید که انتشار طرح خودمختاری پیشنهادی از سوی حزب دمکرات کردستان ایران را در برابر مردم صلاح نمیدانید و سپس "... سوگند" ادامه میدهید که "...... علنی شدن این طرح اکنون قبل از همه بسود

شما و آرمان خود مختاری کردستان ضربه میزند . " این حرف شما اگر شوخی نباشد واقعا " غم‌انگیز است ، یعنی شما ما را تهدید به این میکنید که طرح خود مختاری پیشنهادی ما را منتشر سازید و منظورتان اینست که انتشار این طرح به آرمان خود مختاری کردستان ضربه خواهد زد و حقانیت خود مختاری را مخدوش خواهد نمود .

با اینکه عادت نداریم بخون شهیدان اشاره بکنیم ولی در اینجا ناچاریم . هم شما و هم دوستان دیگر و همه مردم ایران و حتی دشمنان باید بدانند که خواست خود مختاری خونبهای شهیدان و فداکاریها و مبارزات طولانی مردم کردستان است . همچنانکه در اجلاس اول شورا ، دبیرکل حزب باطلاع همه اعضای شورا رسانید ، حزب دمکرات در مورد خود مختاری چانه نمیزند و نمیخواهد هیچ حق خود مختاری و محتوای آن مخفیانه و محرمانه روی کاغذ بیاید . بهمین جهت خوشحال خواهیم شد اگر طرح خود مختاری ما را هر وقت که خواستید منتشر کنید . مگر ما چند بار این طرح را به اشکال مختلف منتشر نکرده‌ایم ؟ مگر طرح ۲۶ ماده‌ای را که تأیید میکردید فراموش کرده‌اید ؟ اینک یک نسخه از همان طرح برای یادآوری خدمتتان تقدیم میکنیم . پس ما را از چه میترسانید ؟ از هیاهوی سلطنت طلبان ، از یاوه‌سرائیهای ولایت فقیه‌ها ، از نشخوار شوونیستهای عظمت طلب در مورد تجزیه‌طلبی و اینکه مجددا " ندای وا وطنا سر بدهند ؟ حزب دمکرات و مردم کردستان همه اینها را از سرگذرانیده‌اند ، برای مردم کردستان مهم نیست اینان چه میگویند و چه خواهند گفت ، مهم اینست که مسئول شورای ملی مقاومت ، مسئول اول سازمان مجاهدین خلق ، اعضای دیگر شورا ، دوستان و همپیمانان و مردم ایران چه میگویند و چه موضعی اتخاذ میکنند .

آقای مهدی در اینمورد پا را فراتر میگذارد و میگوید طرح خود مختاری ، " ... اعتراضات بسیاری را در سراسر کشور و در اغلب استانهای مورد درخواست شما برمی‌انگیزد ..... " .

ما چهار استان را جزء منطقه خود مختار کردستان محسوب میکنیم . " اغلب " این استانها میشود ۳ استان ؛ بنظر آقای مهدی ، از ۳ استان اعتراض علیه خود مختاری بلند خواهد شد . بنظر ما اگر این اعتراض مربوط به ۵% مردم باشد نباید به آن توجه کرد . ولی مقصود آقای مهدی لابد اینست که اکثریت مردم این استانها با خود مختاری مخالفت خواهند کرد ، والا به آن اشاره نمیکرد . در اینصورت اولا " از آقای مهدی باید پرسید از کجا استنباط کرده‌اند که اکثریت ساکنان این استانها مخالف خود مختاری میباشند ، و ثانیا " ما که هم‌اکنون در داخل کردستان مبارزه میکنیم و با مردم این استانها هرروزه سروکار داریم ، چنین اعتراضاتی را نشنیده‌ایم ، برعکس توده‌های خلق در این استانها ، هرروز در راه کسب خود مختاری مشقات بیشتری را متحمل میشوند و آماده‌اند جان خود را نیز فدا کنند . همینقدر مانده آقای مهدی بگوید که اصلا " در کردستان کسی خود مختاری نمیخواهد و اینهمه هیاهو برای هیچ است ! شاید این نظر را آقای مهدی برای یکی از نامه‌های آینده خود نگاه داشته‌است !

هم در نامه شما و هم در نامه آقای مهدی برداشت نادرستی از نامه اخیر ما شده که بصراحت گفته‌ایم اگر شورا طرح خود مختاری را نپذیرد مسئله عضویت ما در شورا زیر سئوال خواهد رفت .

حالا یکبار دیگر تکرار میکنیم که اگر شورا طرح خود مختاری را نپذیرد حزب ما راهی جز خروج از شورا ندارد . این نه تهدید است و نه بلوف ، واقعیتی بسیار ساده و قابل درک است . حزب دمکرات برای آن بشورا پیوست که شعار اصلی خود " دمکراسی برای ایران و خود مختاری برای کردستان " را در برنامه شورا ببیند . اکنون اگر واضح گردد که

شورا از برنامه‌ خود حذف کرده و کلمه‌ خودمختاری را به یدک می‌کشد ولی هیچگونه محتوائی برای آن قائل نیست ، آنگاه ماندن حزب دمکرات در شورا چه معنی‌ای می‌تواند داشته باشد و حزب ما که همیشه مسائل مهم را صراحتاً با مردم در میان گذاشته چگونه میتواند این واقعیت را از توده‌ها پنهان نگاه دارد ؟ آقای مهدی تهدید کرده‌اند که طبق اساسنامه شورا ما حق نداریم مذاکرات شورا را افشا بکنیم . اولاً ما مذاکرات شورا را افشا نمیکنیم بلکه تصمیم و موضع شورا را درباره‌ مسئله‌ سرنوشت ساز خودمختاری برای مردم کردستان بازگو میکنیم بنظر ما حق مسلم مردم کردستان استکه از چنین موضعی مطلع گردند . ثانیاً ما که به صراحت میگوئیم اگر طرح خودمختاری رد بشود ، حزب دمکرات از شورا خارج خواهد شد ، آنگاه مواد اساسنامه‌ شورا را بهرخ ما کشیدن دیگر چه ضرورتی دارد ؟

نوشته‌اید شاید حزب دمکرات متحدین بهتری پیدا کرده باشد ، یا آقای مهدی میگوید حزب دمکرات بدلایل نامعلوم در جستجوی بهانه‌ خروج از شوراست . نمیدانیم منظور شما از متحدین بهتر چه کسانی هستند . برای آقای مهدی هم که میخواهند در اطراف حزب دمکرات هاله‌ای از شك و تردید ایجاد کنند ، لابد رد طرح خودمختاری از سوی شورا ، جزء دلایل نامعلوم یا بهانه محسوب میگردد . همین قدر میگوئیم که سیاست حزب ما همیشه تلفیق حداکثر انعطاف بدون انحراف از اصول بوده است . پیشنهادات همه‌ سازمانهائی که با حزب ما در ارتباط بوده‌اند بدون استثنا در سراسر ایران هیچ سازمانی نبوده استکه حزب دمکرات از خود انعطاف و بردباری انقلابی نسبت به نیروها و سازمانهای دیگر نشان نداده باشد . در شورا هم در موارد بسیاری بردباری کافی از خود نشان داده‌ایم . لیکن بنظر ما رد خودمختاری یك مسئله‌ اساسی و اصولی است، و اینجا حزب ما نمیتوانست اصولی و قاطعانه رفتار نکند و تصمیم نگیرد . بدون تردید اگر حزب ما از شورا خارج شود بدون متحد نخواهد ماند . ما یقین داریم آزادیخواهان و دمکراتهای سراسر کشور چه در داخل و چه در خارج شورا متحدین ما خواهند بود . ولیکن اگر متحدین متشکل هم پیدا نشوند ، پیگیری در مبارزه و مقاومت مردم کردستان متحدین بسیاری را بسوی ما جلب خواهد نمود اما ضروری میدانیم اینرا هم بگوئیم که حتی اگر یك متحد هم پیدا نکنیم و کاملاً تنها باشیم ، همچنانکه تا هنگام ایجاد همکاری با سازمان مجاهدین و سپس پیوستن به شورا تنها بوده‌ایم ، در صورت رد طرح خودمختاری ، حزب دمکرات نمیتواند در شورای ملی مقاومت باقی بماند . بهمین جهت در واقع تصمیم در مورد بقاء یا عدم بقای حزب دمکرات در شورا را شما خواهید گرفت نه حزب دمکرات .

یکبار دیگر بنام حزب دمکرات رسماً اعلام میکنیم که حزب ما صمیمانه علاقمند است در شورای ملی مقاومت و در کنار سازمان مجاهدین خلق و دیگر سازمانها و شخصیتهای انقلابی باقی بماند و برای سرنگونی رژیم خمینی و بعد برای آلترناتیو دمکراتیک مبارزه کند . همچنانکه تاکنون اینکار را انجام داده است ، همه‌ کوشش ما این بوده و هست که اعتبار شورا را افزایش دهیم و کاری بکنیم که انتظارات مردم ایران از شورا برآورده شود و شورای ملی مقاومت بعنوان تنها آلترناتیو دمکراتیک ، مورد قبول اکثریت قریب باتفاق مردم ایران قرار بگیرد .

شما در نامه‌ خود و همچنین آقای مهدی ما را به داشتن رفتار ضد دمکراتیک متهم کرده‌اید . برداشتی که آقای مهدی از دمکراسی دارد بسیار جالب است . او میگوید " ... تشخیص خود را از دیگر اعضای شورا بالاتر و در مشتر و صلاحتر تلقی کرده‌اید آیا این است طرز عمل دمکراتیک شورائی ؟ " (ص ۴) . بنظر آقای مهدی اگر سازمان یا نیروئی که عضو شورا است ، تشخیص خود را از دیگر اعضاء شورا درست‌تر تلقی کند بکار

نابحقوقی مرتکب شده است . ما برای این به شورا آمده‌ایم تا نظر خود را که از دیگران درست‌تر میدانیم بگوئیم، آنگاه اگر این حق از ما و یا از هر سازمان و نیروی دیگری سلب شود، آنگاه دیگر وجود شورا زائد است.

آقای مهدی ن بالای منبر رفته و حزب ما را نصیحت میکند : " ..... ظاهرا " بنظر میرسد فراموش کرده اید که ما در یک وضعیت، دوران انقلابی زندگی میکنیم و برخورد های غیره انقلابی کارآئی چندانی ندارد . " ما که در کوهستانها، در کنار پیشمرگان و در زیر باران گلوله‌های توپ و خمپاره زندگی میکنیم، فرصت فراموش‌کردن وضعیت و دوران انقلابی را نداریم، ولی کسانی که در دور از وطن، و دور از شرایط انقلابی، در شهر پاریس زندگی میکنند، احتمال دارد وضعیت انقلابی را فراموش کرده باشند . حزب ما احتیاجی به اینگونه نصایح در اینمورد ندارد، و نه به گواهینامه انقلابی بودن صادره از سوی دیگران نیازمند است .

آقای مهدی مینویسد : " کما اینکه امروز نیز شماری از نیروهای مجاهدین " ..... بنا بر وظیفه انقلابی خود در کنار شما و هموطنان ستمزده‌تان در کردستان میجنگند و بشهادت میرسند ..... " . اولاً " ما خوشحالیم که مجاهدین در کنار پیشمرگان ما علیه رژیم خمینی میجنگند، هرچند تعداد شان اندک است و نقش مهمی ندارند . ثانیاً " ما ترجیح میدادیم که برادران مجاهد مثلاً " در شمال ایران علیه رژیم خمینی میجنگیدند . این امر به پراکندگی نیروهای دشمن بیشتر کمک میکرد و در نتیجه از وسعت تهاجم رژیم بکردستان میکاست . ثالثاً " صادقانه از شما میپرسیم آیا انگیزه اصلی مجاهدین خلق از آمدن به کردستان، صرفاً " انجام وظیفه انقلابی بمنظور جنگیدن در کنار مردم کردستان است، یا این امر علت دیگری نیز دارد ؟ !

آقای مهدی که به حزب ما و مردم کردستان بدیده حقارت مینگرد مینویسد : " اما بنظر میرسد که متأسفانه متانت و سکوت و برخورد های مسئولانه ما و بویژه بردباری وصبر و تحمل مسئول اول سازمان مجاهدین خلق ایران و مسئول شورای ملی مقاومت برادر مجاهد مسعود رجوی که رفع و رجوع تخطی‌های مکرر شما را در انظار بسیاری عناصر و نیروها و جریانات داخلی و بین‌المللی چندی است که یکی از اشتغالات دائمی او در مسیر حراست از اعتبار و اتحاد شورا تبدیل شده، امر را برشما مشتبه کرده است " . لذا : " ..... از این پس در برخورد های خود بیشتر احساس مسئولیت کنید و با وسعت نظر و دوراندیشی سیاسی کافی، به آثار برخورد های خود بنگرید " .

آقای مهدی چون حزب ما را صغیر میداند و فکر میکند که به قیم مثل او نیاز دارد، از بروج عاج با ما حرف میزند . چون مردم کردستان را هموطنان درجه دوم محسوب میدارد، متانت و بردباری را از دست داده و از " تخطی‌ها " ی ما صحبت میکند . از ما میخواهد که بیشتر احساس مسئولیت بکنیم و وسعت نظر و دوراندیشی سیاسی کافی داشته باشیم . ایشان اگر به آثار برخورد خود توجه میکردند، حتما " از نوشتن جملات فوق پرهیز مینمودند . واقعاً " امر بر ایشان مشتبه شده است و طوری حرف میزنند مثل اینکه با کودکان دبستانی طرفند . بهتر است شیوه برخورد خود را نسبت به حزب دمکرات تغییر بدهند و بیش از این از صبر و متانت رهبری حزب ما سوء استفاده نکنند و اجازه ندهند اینچنین پرخاشگرانه به حزبی که ۳۸ سال سابقه مبارزه دارد بتازند . وسعت نظر ما ایجاب میکند که نوشته ایشان را بحساب شتابزدگی شان بگذاریم و میخواهیم اظهار امیدواری بکنیم که سازمان مجاهدین خلق و مسئول اول آن از چنین برخورد ناشیانه و غیرمسئولانه‌ای مبرا است .

در ضمن ما به شما توصیه میکنیم حزب دمکرات را تهدید نکنید. در مقابل دوستان و همپیمانان کرد تان تا از مو باریکتر است، شما اگر بخود تان زحمت بدهید و از طریق بحثهای دوستانه ما را قانع بکنید، نتایج بهتری خواهید گرفت. اما ما در یک حد شهامت داریم که ما هم از تهدید نترسیم. همچنین خواهش میکنیم با ما بعنوان دوستان متساوی الحقوق صحبت بکنید. چون حزب ما نماینده ملتی ستمدیده و مظلوم است، صحیح نیست که با او غالبانه رفتار شود، بویژه از سوی کسی که مرتبا" کلماتی چون انقلاب و انقلابیگری برزبانش جاری میشود.

آقای مهدی در نامه خود مینویسد: "چرا اکنون در نقض ضوابط دمکراتیک و تعیین محتوای خود مختاری از طریق مراجعه به آرا" مردم کردستان پیشقدم شده اید و اصولا" با نقض عملکرد دمکراتیک در بخشی از ایران، چگونه میتوان آینده دمکراسی در کل کشور را تضمین نمود؟" آقای مهدی لابد میداند که مردم کردستان سالهای متمادی است در راه کسب خود مختاری مبارزه میکنند. هم اکنون بیش از چهار سال است که برای خود مختاری قهرمانانه میجنگند و تازه پیشنهاد میکنند برای تعیین محتوای خود مختاری به آرا" مردم کردستان رجوع شود؟ حزب ما سالها قبل این محتوا را اعلام کرده و مردم کردستان نه تنها آنرا پذیرفته اند، بلکه چه فداکاریها که بخاطر خود مختاری انجام نداده اند. حال اگر ما اعلام کنیم که این خود مختاری از سوی مردم کردستان پذیرفته شده است، آنگاه نقض ضوابط دمکراتیک است؟ در یک مورد دیگر موقعیت انقلاب جمهوری بعنوان اصلی مورد قبول قرار گرفته است. سلطنت طلبان و شاید عده ای دیگر میگویند با پیروزی و سرنگونی رژیم خمینی رأی گیری شود تا معلوم گردد مردم ایران جمهوری میخواهند یا سلطنت مشروطه. ما میگوئیم مردم ایران بیش از ۶۰ هزار شهید داده اند تا رژیم شاهنشاهی را سرنگون ساخته اند و به این ترتیب با خون خود به محکومیت رژیم سلطنتی رأی داده اند و جمهوری درباره سلطنت هیچ جای شک نگذاشته اند. همین مسئله در کردستان در مورد خود مختاری نیز صادق است. پس از این همه از خودگذشتگی مردم کردستان، آیا تازه باید محتوای خود مختاری یعنی خواست اصلی مردم کردستان به رأی گذاشته شود؟ متأسفانه همچنانکه اشاره شد هنگامیکه سخن بکردها و خود مختاری کشیده میشود، معیارهای دمکراتیک و انقلابی برخی از اعضای شورا بهم میخورد.

مردم کردستان با مبارزات انقلابی و با خون خود به دمکراسی برای ایران و خود مختاری برای کردستان رأی داده اند و هیچ جمهوری و رأیگیری هرچند رسمی که ظاهری قانونی داشته باشد نمیتواند حق غیر قابل برگشت خود مختاری را از مردم کردستان سلب نماید.

در ضمن در نامه خود، آقای مهدی که چون کبک سر بزیر برف فرو برده و از واقعیت جامعه کردستان کاملا" بی اطلاع است، مینویسد برخوردهای حزب دمکرات "...... اکیدا" عاری از جوهر انقلابی بود و قطعا" در صورت اطلاع هموطنان ستمدیده ما در کردستان مورد تائید آنها نیست."

آقای مهدی یکبار دیگر به حزب انقلابی مردم کردستان توهین روا میدارد و شیوه برخوردهای ما را اکیدا" عاری از جوهر انقلابی میداند. شاید نظر ایشان اینست که جز سازمان مجاهدین همه عاری از جوهر انقلابی هستند! این هم یکی از نشانه های خود محور بینی و توهماتی است که ایشان در مورد سازمان مجاهدین دارند. اما آنچه جالب است، یکبار دیگر وکالت مردم کردستان را بعهده گرفته اند و سخنانی را تکرار میکنند که در طول چند سال گذشته رهبران حزب توده در مورد حزب دمکرات میگفتند و آنها مرتبا تکرار میکردند: مردم کردستان و پیشمرگان قهرمانشان با انقلابیگری صداقت دارند، ولی سیاست حزب دمکرات مورد تائید آنها نیست. معلوم است آقای مهدی ... هنوز حزب

دمکرات کردستان ایران را نشناخته‌اند . لطفاً بخود زحمت بدهند وسری بکردستان کافی است بزنند تا پی بوسعت نفوذ حزب ما در میان توده‌های مردم ببرند ؟ تا بفهمند که چگونه اکثریت قریب باتفاق " هموطنان ستمدیده " ایشان از حزب دمکرات پشتیبانی میکنند و بویژه چگونه آنها برخوردهای اصولی ما را نسبت به رفتار غیردمکراتیک ایشان در [illegible] چون وچرا تائید میشمایند . ما صمیمانه امید واریم که رأی‌گیری آزادی در کردستان انجام بگیرد تا ایشان بوسعت نفوذ حزب دمکرات در میان توده‌های مردم کردستان پی ببرند .

آقای مهدی در صفحه ٦ نامه خود یکبار دیگر بصورت توهین‌آمیز و غیرقابل قبول در روابط دو سازمان هیجان میشوید : " حال از این پس بسته به رفتار شما روشن خواهد شد که در حال و آینده برای امضاء وتعهدات خود در عمل بچه چیزی احترام قائلید و آیا امضاهای شما بهای تاکتیکی محض دارد یا اعتبار استراتژیک ؟ "

آیا آقای مهدی درست میدانند چه میگویند ؟ حزب دمکرات کردستان ایران هم در داخل کشور و هم در سطح بین‌المللی از اعتبار و نفوذ چشمگیری برخوردار است و حزب ما از آن جهت صاحب چنین اعتباری است که همیشه بتعهدات خود وفادار بوده است . اصولاً " ما اصطلاح امضاء تاکتیکی و امضاء استراتژیکی را تاکنون نشنیده بودیم .

حزب ما حرفهای خود را بصراحت میزند . اگر تعهدی نمود بآن عمل میکند ، وگرنه صاف و ساده اعلام میکند که دیگر تعهدی ندارد و از سیاست بازیهای متداول و از ماکیاولیسم بیزار است . در مورد علنی کردن طرح خودمختاری نظر خود را گفتیم ، لیکن چون آقای مهدی با لحن پرخاشگرانه مخصوص خود این مسئله را پیش کشیده و نوشته‌است " ..... علنی کردن طرحی که پیشنهاد کرد باید ..... بنفع مردم ستمدیده مبارز کردستان و آرمان حقه خودمختاری آنان در مرحله کنونی نیست و بالمآل خود شما را نیز قطعاً در ابعاد داخلی و منطقه‌ای و بین‌المللی تضعیف خواهد نمود " ، ناچاریم یکبار دیگر باین مسئله توجه بکنیم : خلاصه حرف آقای مهدی اینست که علنی کردن طرح خودمختاری ، یعنی خواست اساسی مردم کردستان بنفع مردم کردستان نیست . توصیه ایشان اینست که در این مرحله طرح خودمختاری را " مخفی " نگاه داریم تا وقت علنی کردن آن برسد ! اگر آقای مهدی اقلاً " بما میگفتند در کدام مرحله باید اینکار انجام گیرد شاید اندکی آسوده خاطر میشدیم . لیکن برخورد ما با مسائل ، با برخورد آقای مهدی فرق دارد . ما خواست مردم کردستان و حزب دمکرات را صراحتاً " اعلام میکنیم ، صراحتاً " و علناً " بمردم ایران میگوئیم محتوای خودمختاری چیست و قلمرو جغرافیائی آن کجاست . باکی هم نداریم چون از حق و از اصول دفاع میکنیم . در ضمن با این نظر که چند بار در نامه مسئول شورا و آقای مهدی تکرار شده که فعلاً " مسئله محتوا و قلمرو جغرافیائی خودمختاری را مسکوت بگذارید تا بعد شرایط مناسب آماده بشود ، موافقیم ! حزب دمکرات خواستی ندارد که آنرا از مردم ایران مخفی نگاه دارد !

آقای مهدی بارها بروابط سازمان مجاهدین خلق و حزب دمکرات کردستان ایران اشاره میکند . روشن ساختن چند مسئله را بمورد ضروری میدانیم . آقای مهدی در صفحه اول نامه خود مینویسد : " ..... مقدمتاً " در شرایطی که سازمان مجاهدین خلق ایران حداکثر تلاش خود را برای انواع حمایتهای نظامی ، سیاسی ، فنی ، راه یوی ، بهداشتی ، تبلیغاتی و مالی از شما مبذول میدارد ..... " .

نخست آنکه میخواهیم روشن کنیم که این حمایت ها دو نوع است، برخی مربوط به همه مردم کردستان است، مثلاً " چند نفر از پرسنل پزشکی مجاهدین به مردم کردستان کمکهای پزشکی و درمانی میکنند، یا سازمان مجاهدین گاهی مبارزات مردم و پیشمرگان کردستان را منعکس میکند . بنظر ما اینها حمایت از مردم کردستان و مورد سپاسگزاری است. تنها جای تعجب است که آقای مهدی خدمت سازمان مجاهدین به بخشی از مردم ایران را به رخ ما میکشند . سازمان شما در مورد مبارزات مردم در بخشهای دیگر ایران نیز مطالب بسیاری پخش میکند . آیا اینکار را به حساب حزب و سازمان خاصی میگذارید، یا آنرا وظیفه خود میدانید ؟ نکند اینجا هم چون صحبت از کردها یعنی هموطنان درجه دوم است حمایت خود از آنها را اینچنین مطرح میکنید ؟ ما چون حسن نیت کامل داریم امیدواریم که این حمایتها را بحساب ما نگذارید . احتمالاً " مقصود شما از کمکهای مستقیمی است که به حزب ما کرده اید . کاملاً " درست است . سازمان مجاهدین هم از نظر مهمات و هم از لحاظ مالی به ما کمک کرده است. و ما صمیمانه از ایشان متشکریم . در مورد رادیو میخواهیم بگوییم که اگر برادر گرامی کاک مسعود بیاد داشته باشند توافق ما بر این بود که دستگاه آنرا سازمان مجاهدین به کردستان بیاورد که و هر دو سازمان مشترکاً " از آن استفاده بکنیم . و هر وقت هم سازمان خواست میتواند آنرا به بخش دیگری از کشور انتقال دهد . مقصود شما را از کمکهای فنی نفهمیدیم . تا آنجاییکه ما اطلاع داریم از سوی سازمان شما کمک مستقیم فنی به حزب ما بعمل نیامده است . و حمایت سیاسی و تبلیغاتی شما نیز از مردم کردستان مربوط به مبارزه بخشی از مردم ایران میشود و نمیتوان آنرا کمک مستقیم به حزب ما محسوب داشت . و اما حزب ما از سازمان شما مستقیماً " پول و مهمات دریافت کرده است . درست است که ملت ستمدیده ما استطاعت مادی کافی ندارد و مردم کردستان اکثراً " زحمتکش و فقیرند ولی حتماً " شما و هواداران شما که در کردستان زندگی میکنند دریافته اند که مردم ما همه فقیرند و دارای کرامت و غرور خاصی هستند، کمتر زیربار منت دیگران میروند . حزب دمکرات هم که از میان مردم کردستان برخاسته، به کرامت و شخصیت خود احترام فراوان قائل است و به هیچ وجه حاضر نیست از سازمانی کمک بگیرد که نمایندگان رهبریش آنرا به رخ بکشند و مرتباً " تکرار کنند . وقت برشمردن یکایک بهمین جهت . پس از بحث در مورد کمکهای مستقیمی که سازمان مجاهدین خلق به حزب دمکرات کردستان نموده است، دفتر سیاسی ما تصمیم گرفت با اظهار تشکر از این همه مساعدتها ، همه " مهمات و پول و هر چیز دیگری را که بلاعوض از سازمان مجاهدین دریافت کرده است پس بدهد . خواهشم اینست که به نماینده گان خود در کردستان دستور بدهید یا درست داشتن لیست کامل کمکهای سازمان به حزب ما ، کلاً بصورت خاصی آنرا در نزد خود نگاه داشته اند ، به دفتر سیاسی حزب ما مراجعه نمایند و تسویه حساب بنمایند . ما تاکنون تصور میکردیم که کمک متقابل سازمانهای انقلابی به یکدیگر امری طبیعی است و حساب و کتاب هم لازم ندارد . رفتار سازمان مجاهدین نشان میدهد که در این مورد اشتباه کرده ایم و باید آنرا جبران کنیم .

آقای مهدی در نامه خود مینویسد : " . . . . . . بنظر میرسد دفتر شورا و بویژه سازمان مجاهدین خلق ایران را سهواً " یا عمداً " نادیده میگیرید " .

آقای مهدی ! ما دفتر شورا و مجاهدین را میدانیم و هرچه از دستمان برآمده در تائید از شورا و مجاهدین دریغ نکرده ایم . ولی آیا شورا و بویژه مجاهدین هم دفتر حزب دمکرات را میدانند یا سهواً " و عمداً " آنرا نادیده میگیرند ؟ متأسفانه ما دلایل بسیار در اختیار داریم که بیانگر سهل انگاری یا تعمد سازمان مجاهدین در نادیده گرفتن

حزب دمکرات است .

آقای مهدی در صفحهٔ ۷ در مورد سازمان مجاهدین مینویسد : " ...... نزدیکترین و مردمی‌ترین متحد سراسری خود را که اینقدر بشما خدمت کرده ، بیش از این نیازارید " و سپس ادامه میدهد : بعید است مردم ایران باور کنند که شما که " ..... امروز با مجاهدین اینطور میکنید ، فردا حتی با تودههای تحت ستم کرد رفتار بهتری داشته باشید ؟

اگر نویسندهٔ این سطور مشاور سیاسی سازمان مجاهدین خلق نبود ، جواب مناسبی بها و میدادیم . ولی به احترام همپیمانی ما با سازمان مجاهدین ، از پاسخگوئی به پرخاشگری آقای مهدی خودداری میکنیم . تنها ذکر یك نکته را ضروری میدانیم و آن اینکه بجا است که سازمان مجاهدین اقلاً " در رابطه با حزب دمکرات ، قلم را بدست کسی بدهد که انتقاد را بدون پرخاش و بیراه بگوید .

برای اینکه نشان بدهیم حزب دمکرات تا چهاندازه به اصول دمکراسی پایبند است ، بیك مثال بسنده میکنیم .

در کردستان ایران گروههای بسیاری فعالیت میکنند که اکثراً نفوذی در میان مردم کردستان ندارند . این گروهها در موارد بسیاری از مسائل مهم با حزب دمکرات اختلاف دارند و گاهی حتی با سیاست حزب ما مخالفت میورزند . برای مثال سازمان چریکهای فدائی خلق (اقلیت) که بخاطر همپیمانی و همکاری با سازمان مجاهدین ، حزب ما را به باد انتقاد گرفته است ، ولی هنوز هم دفتر این سازمان در کردستان از حمایت حزب برخوردار است . حزب دمکرات هم اکنون بعنوان بزرگترین قدرت سیاسی ـ نظامی در مناطق آزاد شدهٔ کردستان حاکمیت دارد ولی هیچیك از گروههائی را که علیه رژیم مبارزه میکنند حتی اگر با حزب ما هم مخالفند اشتباه شعوری کوچکترین فشار قرار نداده و نمیدهد بلکه اغلب با آنها عملاً " همکاری مینماید .

سپس آقای مهدی یکبار دیگر حزب دمکرات را تهدید میکند و خلاصهٔ کلامش اینست که حزب دمکرات نباید کاری بکند که صبر و تحمل مجاهدین بپایان برسد ! آیا آقای مهدی با این حرفها میخواهند بردباری و تحمل حزب دمکرات را بیازمایند ؟ یا منظور دیگری از این تهدیدها و سخنان تحریف آمیز دارند ؟

آقای مهدی در پایان نامهٔ خود بما اطمینان میدهد که برای خودمختاری هموطنان کرد " هیچ تضمینی بالاتر از سازمان مجاهدین خلق وجود ندارد " . البته این حرف در نامهٔ آقای مهدی جنبهٔ شعار دارد و با محتوای نامهٔ ایشان متناقض است . همچنانکه آقای مهدی چند شعار دیگر نیز برای سرپوش گذاشتن به برخوردهای نادرست و غیر اصولی و غیردمکراتیك خود در آخر نامه آورده است و خیال میکند که با تکرار چنین شعارهائی قادر است تأثیر بسیار منفی نامهٔ خود را از بین ببرد . برای اطلاع آقای مهدی عرض میکنیم که حزب ما مدتها است خو گرفته هر نیرو و سازمانی را نه از روی شعارهایش بلکه از روی عمل و عملکردش مورد قضاوت قرار بدهد .

در خاتمه آقای مهدی توصیه میکند که " .... هر آنکس که حقوق خود و خلقش یا ملت تحت ستم خود را میطلبد نبایستی سلاح از کف بنهد " . در اینجا کاملاً " با نظر ایشان موافقیم و درست بهمین جهت قبل از آنکه آقای مهدی چنین توصیهای بما بکند سلاح بدست گرفته بودیم و برای از کف ننهادن سلاح هم نیازی به توصیهٔ او نیست . میتواند مطمئن باشد که مردم کردستان تا تأمین دمکراسی برای ایران و کسب خودمختاری برای کردستان سلاح بر زمین نخواهند گذاشت .

توصیهٔ ما بشما اینست که دیگر چنین نامه‌هائی برای حزب دمکرات ننویسید، چون باید بخصوص داشته باشد که اگر مردم و بخصوص کردستان از محتوای نامهٔ او اطلاع پیدا بکنند، هیچ وجه مانند هائی آن بنام سازمان مجاهدین خلق نخواهد بود. مسائل دیگری نیز در نامهٔ مسئول شورای ملی مقاومت مطرح شده که هرکدام در جای خود اهمیت دارد. لیکن ما بخاطر پرهیز از اطالهٔ کلام کوشش خواهیم کرد مختصراً نظر حزب دمکرات را درمورد این مطالب بعرض برسانیم.

نظر ما از نیروهای سالم اپوزیسیون، نیروهای دمکراتیک و غیر وابسته است. در اینمورد نظر ما صراحت میبخشد. اما در این رابطه لازم میدانیم مسئله را گوشزد کنیم و آن اینکه نیروهای سالم دو بخشند، نیروهائی هستند که آماده پیوستن به شورا را دارند، و نیروهای دیگری هستند که حاضرند از شورا پشتیبانی بکنند، ولیکن آماده پیوستن به شورا نیستند. ما فکر میکنیم که شورا در رابطه با هر دو احتمالاً همکاری با چنین نیروهائی انعطاف کافی از خود نشان نداده است. مثلاً شما در نامه‌تان از شریعتمداری نام برده‌اید بدون اینکه مشخص بکنید مقصودتان کدام شریعتمداری است. درصورتیکه آقای حسن شریعتمداری بعنوان یکی از سوی گروهی از مردم آذربایجان حاضر بود با شورا همکاری کند، ولی شما بعنوان مسئول شورا اعلام نمودید که ایشان تنها بعنوان شخص میتوانند به شورا بپیوندند یا با شورا همکاری نمایند. برای اطلاع شما عرض میکنیم که بر طبق اطلاعاتی که ما بدست آورده‌ایم، گروه ایشان در بسیاری از مناطق آذربایجان طرفدار دارد. شما در نامهٔ خود نوشته‌اید والبته اتهام ناهوشیاری کامل را هم بما چسبانده‌اید که حزب ما علیه سازمان مجاهدین افشاگری کرده است. ما عادت نداریم پرنسیب‌های خود و دوستان و همپیمانان خود را زیر پا بگذاریم. ما اگر انتقادی به سازمان مجاهدین داشته‌ایم آزادانه مطرح کرده‌ایم. شما استناد به نوشتهٔ روزنامهٔ آقای امینی کرده‌اید، واقعاً مخالفت آقای امینی با شورا و سازمان مجاهدین آنقدر برای شما اهمیت دارد؟ ما بشخصه بعنوان حزب دمکرات برای تهمتهای سلطنت‌طلبان و میدان سیاست زاده‌گانی چون امینی ارزش قائل نیستیم.

و اما از ما میپرسید که آیا مجموعه شخصیتها و نیروهای شورا اکثریت قاطع را در کشور دارند یا خیر؟ ما امید داریم که اگر روزی انتخابات آزادی صورت بگیرد، شورا اکثریت قاطع را بدست بیاورد. بهمین جهت هم اصرار داریم شورا طرح خودمختاری را تصویب کند، چون در اینصورت بدان معناست که اکثریت مردم ایران آنرا تصویب کرده است. تا آنجائیکه مربوط به کردستان است میتوانید مطمئن باشید که با بودن حزب دمکرات در شورا، اکثریت قریب باتفاق مردم رأی خود را بشورا خواهند داد.

شما در نامهٔ خود در صفحهٔ ۱ مینویسید: «... بطور سراسری اغلب ارتشیان در مجموع تا این تاریخ نه‌تنها با شورا خصومت نمی‌ورزند بلکه سمپاتی فراوانی نیز دارند.»

شما خوب میدانید که بویژه از تهاجم پائیز سال ۵۸ ببعد ارتش با تمام قدرت کردستان را میکوبد، روستاها و شهرها را ویران میکند، بیرحمانه کشته و غارت میکند و بر مردم زحمتکش و ستمدیدهٔ کردستان میتازد. نقش اصلی در تهاجم رژیم علیه مردم کردستان بعهدهٔ ارتش است. با اینکه حزب دمکرات با انعطاف کامل با ارتشیان برخورد کرده و صدها سربازان را اگر اسیر شده‌اند بدون معاوضه و یکجانبه آزاد کرده است، با اینهمه نیروی اصلی سرکوبگر که بدون آن پاسداران هیچ کاری در کردستان از پیش نمی‌برند همان ارتش است. آنگاه این سئوال پیش میآید که شما ظاهراً حزب دمکرات کردستان را بخشی از شورای ملی مقاومت بحساب نمی‌آورید، والا نمی‌نوشتید ارتشیان در مجموع با شورا خصومت نمی‌ورزند.

بلکه سپاسی فراوان نیز دارند ! جای تأسف بسیار است که شما اینقدر بی‌اعتنائی و بی‌توجهی نسبت به مردم کردستان نشان میدهید و ارتشی را که هم‌اکنون جنگ خونینی را علیه مردم کردستان بشدت ادامه میدهد سپاتیزان شورا مینامید ! اگر شما اطلاع داشتید و به کردستان می‌آمدید و این موضوع را با توده‌های خلق در کردستان درمیان میگذاشتید و نظر آنها، یعنی کسانی را که هرروز فرزندانشان بدست ارتشیان شهید میشوند میشنیدید . چون ارتشیان در تهران و شهرهای دیگر فقط "کاری به مجاهدین ندارند" ، سپاسی فراوانی به شورا دارند ؟ مثلاً اگر همین ارتشیان هرروز جنایات بیشماری در کردستان مرتکب میشوند ، آنچه بگیر برای مجاهدین و شورای ملی مقاومت اهمیت ندارد . متأسفانه موضع شما چنین است . آنگاه ما نیک میفهمیم که شما چرا تاکنون علیه شهاجم ارتش کوچکترین اقدام عملی نکرده و آنچنانکه ما از شما میخواستیم ، به ارتش اعلام جنگ نداده‌اید . اینرا هم ناگفته نگذاریم که پیامهای مجاهدین خطاب به ارتشیان و دعوت از آنان برای پیوستن به صفوف پیشمرگان تأثیر چندانی نداشت و ارتش در مجموع خود هنوز هم به جنایات خود در کردستان ادامه میدهد .

در نامه خود چندین بار اصطلاح مقاومت منطقه‌ای را بکار میبرید و در صفحه ۷ از ما ایراد میگیرید که تقدم مطلق به مقاومت منطقه‌ای میدهیم . اولاً " شما این اصطلاح را برای کوچک جلوه دادن مقاومت مردم کردستان بکار میگیرید ، که خود جای تأسف بسیار است، چون در تاریخی که ما این نامه را مینویسیم ، مقاومت مسلحانه‌ای بمعنای واقعی آن در بخشهای دیگر ایران بچشم نمیخورد ، حق نیست بعنوان مسئول شورا ، تنها مقاومت جدی مسلحانه را که در آن نقش اساسی با یکی از اعضای شورا است ، اینقدر کم‌اهمیت جلوه دهید . ثانیاً " مقاومت منطقه‌ای یعنی چه ؟ مثلاً " اگر تنها در تهران یا اصفهان یا هرجای دیگری مقاومت میشد ، این مقاومت منطقه‌ای نبود ؟ چرا مقاومت در اصفهان منطقه‌ای نیست و در کردستان منطقه‌ای است ؟ این برداشت نیز از همان خودمحوری سازمان شما سرچشمه میگیرد ؛ هر مقاومتی که رهبری آن بدست سازمان مجاهدین نباشد ، منطقه‌ای و کم‌اهمیت است . آنگاه ما را متهم به " ..... فراموش کردن اولویت تاکتیک مقاومت سراسری " میکنید . اولاً " متأسفانه اکنون خبری از چنین مقاومتی جز در کردستان نیست . ثانیاً " مقاومت سراسری مگر از مجموع مقاومتهای منطقه‌ای تشکیل نشده است ؟ چرا شما مقاومت مردم کردستان را بخشی از مقاومت سراسری حساب نمیکنید و آنرا از مقاومت سراسری جدا میدانید و حتی بنظر خودتان ، مقاومت سراسری را در مقابل آن قرار میدهید ؟ این مقاومت منطقه‌ای هر چند تنها مقاومت مداوم و قهرمانانه است ، ولی چون مربوط به کُردها ، " هموطنان درجه دوم است " ، باید کم‌اهمیت جلوه داده شود !

در صفحه ۹ نوشته‌اید " ..... لااقل نگذاریم خمینی خود را سمبل و حافظ تمامیت و وحدت ایران نیز جا بزند و بسیاری نیروها را که تاکنون با تاریخ به شورا جلب یا امیدوار ساخته‌ایم علیه ما برگرداند . خلاصه اینکه طرح خودمختاری مزبور مکرراست که ممکن است نیروها را از شورا دور سازد و بسوی خمینی جلب کند . " اگر ما طرح را پس نگیریم و ثانیاً اصولاً " از خودمختاری صرفنظر نکنیم ، خمینی نیز بلیه سمبل و حافظ تمامیت ایران خواهد شد . اگر اینچنین است لااقل را تا نهایت پیگیری بکنیم ، کار ما بکجا خواهد انجامید ؟! ساده و ساده باید از همه خواستهای خود ، از دمکراسی گرفته تا خودمختاری صرفنظر بکنیم تا نیروها از شورا نگریزند ، یا جلب رژیم خمینی نشوند ! بنظر ما نیروئی که آماده نیست اصل خودمختاری را بپذیرد ، اصولاً " چرا و چگونه وارد شورا شده است ؟ همچنین نیروئی که در صورت تصویب محتوای خودمختاری ، علیه شورا موضع خواهد گرفت را چگونه میتوان نیروی وابسته و دمکراتیک نامید ؟ در رابطه با این نظر شما مسئول شورا به این واقعیت که طرح خودمختاری کردستان ، تعادل داخلی و منطقه‌ای و بین‌المللی را علیه شورا برهم میزند و سرنگونی رژیم را بتعویق میاندازد ، واقعاً " جای تأسف است ! یک مثال ساده دیگر این برای اینکه شما به کنه مسئله

بی تجربه باید این جمله‌ٔ شما ثابت کند درصفحه‌ٔ ۱۶ آورده‌اید ، درجواب ما که در رابطه با
تهاجم پائیز ۱۳۶۱ رژیم نوشته‌ایم : " براعتبار حزب دمکرات کردستان این احساس پیش آمده که آیا رژیم
در مقابل قدرت پیشمرگه‌ٔ حزب شما و پیشمرگان مانده‌اند ..." شما نوشته‌اید : "راستی
آیا مردم تبریز و گیلان و مازندران و شیراز و تهران و غیره خیال بابا و پدر ارتشند ..."
بالعکس" دست شما درد نکند ! آیا در پائیز سال گذشته روستاهای تبریز و گیلان و مازندران
و شیراز و تهران مورد تهاجم توپ و تانک و هلیکوپتر و فانتوم و پاسداران و بسیجیـــان
قرار گرفته بودند ؟

در این زمینه به مطالب بسیار دیگری اشاره نموده‌اید که بعضی کدام به نوبه‌ٔ خود میتوانست
جوابی داده شوند ، ولی چون مقاله بیش از حد طولانی میشود و برخی مطالب اهمیت
چندانی ندارند ، از پاسخ گفتن به آنها خودداری میکنیم . تنها اشاره به چند مسئلـه را
ضروری میدانیم .

درباره‌ٔ ارقامی که ما در مورد تلفات ارتش ذکر نموده‌اید ، اولاً میخواهیم شما را مطمئن
کنیم که ما برخلاف برادران مجاهد شما که از کردستان در مورد تلفات خود گزارشـات
نادرست منتشر میکنند ، کوشش میکنیم تا آنجا که ممکن است گزارشهای ما دقیق و در واقعیت
باشد . کما اینکه همیشه در کنار تلفات دشمن تعداد تمام شهدای خود را بدون کم و کاست
اعلام میکنیم و حقیقت چیزی را آنچنانکه هست بیان میکنیم . ثانیاً اینکه ما گفته‌ایم در ارتش
ایران ... هزار نفر علیه مردم کردستان بسیج کرده و روانه کرده‌اند ، البته با رقم بسیجیها بیشتر
که شما چنانکه ... را جزء قلمرو جغرافیائی کردستان میدانید ، در پائیز سال گذشتـه
بنا به آماری که از درون ارگانهای رژیم کسب کرده بودیم بیش از ۸۰ هزار نفر ارتشـی
و پاسدار و بسیجی به چهار استان کردنشین اعزام شده بودند . در این چهار استان
سه لشکر کامل ارتش عمل میکنند ، نگاهی به تعداد پایگاههای رژیم در کردستان صحت این
آمار را تأیید میکند ، از هنگام شروع تهاجم بهار امسال ، این رقم به ۲۰۰ هزار نفر افزایش
یافت که بعدها معلوم شد رژیم از پائین بودن روحیه‌ٔ ... [illegible]
... [illegible] ... جهت ... حزب دمکرات ... .

متأسفیم از اینکه مجبوریم نوشته‌ٔ شما را در صفحه‌ٔ ۱۴ تصحیح کنیم ؛ شما میگوئید که حزب
دمکرات " ..... آمادگی اداء کردن هیچ سهم مالی و سرپرستی حق عضویت ... را
تا کنون اعلام نداده ..... " نماینده‌ٔ ما از همان اجلاس اول در اسفند ماه ۱۳۶۰ آمادگی
حزب دمکرات را برای ادای سهم مالی و سرپرستی اعلام نمود . حالا هم یکبار دیگر اعـلام
میکنیم که بعنوان عضو شورا حاضریم سهم خود را از هر جهت ... شورا ... در
اداره‌ٔ امور مربوط به رادیو و ارگان شورا ادا کنیم .

در مورد تاکتیکهای نظامی پیشنهادی از سوی ما که خواسته‌ایم نیروی نظامی بیشتـر
در بخشهای دیگر ایران پخش کرده و اجازه داده‌اید نیروی خود را جمع‌آوری و آمادگی
بکردستان بفرستد ، شما همکاری ... بخرج داده‌اید . شما نوشته‌اید : "بعنوان مثـال
فرض کنید یکی دیگر از اعضای شورا بگوید : "حزب دمکرات که خودش تنها" میگوید ۱۲ هـزار
پیشمرگه و در مجموع چهل و چند هزار نفر و چند ده هزار هم نیروی اجتماعی مسلح یا قابل
مسلح دارد مثلاً " برای اینکه منطقه آزاد شده و امکانات ارتباط و تجمع نیرو هم دارد پس چرا
یکباره نیروی تهران یا قم یا جاهای دیگر را بگیرد یا لااقل چرا مجلس ... و یا کمیته‌های
تهران را منهدم نمیکند تا همه راحت شوند ؟ ..."

پاسخ این عضو شورا : اگر چنین میتوانستیم ... بخـــــش
واگذار میکنیم . و اینکه شما ... بیانه مسئله را مطرح کرده‌اید مهم جـای

سیاستگزاری است و هم مردم ایران را بتحلیلهای درست و دقیق شورا بیش از پیش امیدوار میکند ! بویژه این سئوال بیانگر اینستکه واقعیت است که در تقسیم کار میان اعضای شورا باید تجدید نظر بعمل آید . حال که مجاهدین به کردستان آمده‌اند و عملیات نظامی آنها در تهران و قم بنحو چشمگیری تقلیل یافته است ، بجا است که پیشمرگان حزب دمکرات نیز عملیات نظامی را در کردستان متوقف کنند و به تهران وقم بروند !

شما در صفحه ۲۱ نوشته‌اید : " ...... تاکنون چندان مایه علمی برای شورا تگذاشته‌اید . " مقصودتان از مایه علمی چیست ؟ شورا کی و کجا از ما چیزی خواسته و یا وظیفه‌ای در مقابل ما گذاشته که ما انجام نداده‌ایم ؟ آیا مبارزه مسلحانه و مقاومت قهرمانانه پیشمرگان و فداکاری اعضا و هواداران حزب ما در راه سرنگونی رژیم خمینی ، مایه علمی برای شورا نیست ؟ سپس شما یکرشته سئوالات و مطالب را در همین صفحه ۲۱ سرهم بندی میکنید ، از قبیل اینکه بعضی اینطور میگویند و برخی آنطور پیش‌بینی میکنند و یا فلان مجله در مقاله‌اش چنین نوشته و غیره و بعدهم نتایجی میگیرید که هیچکدام به حزب دمکرات وسیاست آن ربطی ندارد . نوشته‌ها و گفته‌های دیگران در مورد حزب دمکرات برای ما سند نیست . همچنانکه در مورد شورا ومجاهدین نیز نوشته‌ها و گفته‌ها زیاد است و ما هرگز بآنها استناد نمیکنیم .

در صفحه ۲۲ از خود میپرسید آیا " ...... حضور حزب دمکرات در کنار ما در داخل شورا یک تاکتیک مرحله‌ای مشخص نیست ؟ " یکبار دیگر تکرار میکنیم ما برای آن وارد شورا شدیم که شعار اصلی حزب دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان را در برنامه‌ای شورا میدیدیم . حالا هم اگر شورا طرح خودمختاری را بپذیرد ، حزب دمکرات در شورا خواهد ماند واگر آنرا رد نماید اجبارا " از شورا خارج خواهد شد . مسئله خیلی ساده است ، نه بند بازی لازم دارد ونه تاکتیک‌بازی . پیوستن ما به شورا روی اصول بود ، خروج هم ، اگر لازم باشد ، روی اصول خواهد بود .

شما در همان صفحه ۲۲ مرقوم فرموده‌اید : " ...... تکذ شما متحد انقلابی سراسری خود را با عشایر قدیم اشتباهی گرفته‌اید " . آیا جریان برعکس نیست ؟ این شما ، همپیمانان شورا و هم پیمانان سازمان مجاهدین خلق نیستید که حزب دمکرات را با عشایر قدیم اشتباهی گرفته‌اید ؟ ! میبایست در مدتیکه با حزب دمکرات سروکار دارید متوجه میشدید که حزب دمکرات حزبی است انقلابی و وجود این حزب ، خود نقطه پایانی رهبری عشایری در کردستان بشمار میرود .

سئوالات بسیاری را در صفحه ۲۲ مطرح کرده‌اید که جواب به آنها پاسخ داده شده و تکرار را مناسب نمیدانیم . تنها پاسخ مختصر بیکی از سئوالها : " ...... در چنین موقعیت خطیری عنوان کردن خروج از شورا چگونه توجیه میشود " . با رد طرح خودمختاری شما ما را مجبور میکنید که از شورا خارج بشویم . حال که از موقعیت خطیر آگاهید ، کاری نکنید که یکی از اعضای وفادار شما علیرغم تمایل باطنی خود ، مجبور شود شورا را ترک بگوید .

شما در پایان نامه خود مجددا " ما را متهم میکنید که دید منطقه‌ای داریم " به این اتهام پاسخ گفته‌ایم . اینجا تنها اضافه میکنیم که ما دید منطقه‌ای نداریم ، همچنانکه خود شما نیز در نامه اشاره کرده‌اید ، شعار ما دمکراسی برای ایران و خودمختاری برای کردستان است . البته که دمکراسی برای ایران اولویت دارد ، ولی دمکراسی و خودمختاری رابطه دیالکتیکی دارند ، بدون دمکراسی ، خودمختاری در کردستان تضمینی نخواهد داشت ، ولی بدون تامین خودمختاری برای مردم ستمدیده کردستان نیز ، دمکراسی مفهومی

نخواهد داشت . دمکراسی کل است و خود مختاری جزء ، لیکن فراموش نکنید که چون خود ما جزء هستیم ، تأمین جزء یعنی خود مختاری برای ما اهمیت حیاتی دارد و هیچوجه نه حزب دمکرات و نه مردم کردستان نمیتوانند از خود مختاری صرفنظر بکنند .

حال که نامه ما بسیار طولانی شده ، اجازه بدهید در پایان آن بچند مسئله دیگر نیز اشاره کنیم :

یکی از انتقادات ما بشورای ملی مقاومت این بود ، که تاکنون هویت مستقل خود را آنچنانکه لازم است بمردم ایران نشناسانده است . اسنادی که ازسوی شورا منتشر شده پیامهائی که از سوی مسئول شورا فرستاده شده اکثرا " حاوی نقطه نظرهای سازمان مجاهدین خلق بوده تا فرایند نظرات همه اعضای شورا . شما در نامه خود ما را متهم به قضاوت یکجانبه و حتی بسنت کاری میکنید . در آغاز امر برما مشتبه شده بود و تصور میکردیم که همچنانکه حزب دمکرات بعنوان یک سازمان انقلابی آماده است همه امکانات خود را بدون هیچ اختیاری مجاهدین و شورا بنهد ، ایشان نیز چنین خواهند کرد . ولیمی حالا سازمان مجاهدین خلق و شورای ملی مقاومت را بهتر شناخته ایم و میدانیم که چه انتظاراتی از ایشان میتوانیم داشته باشیم . اما باید یک مسئله را کاملا " روشن کرد و آن اینکه آیا آنچه مسئول شورای ملی مقاومت میگوید مینویسد و پخش میکند باید نظر مشترک همه اعضای شورا باشد یا تنها نظر مجاهدین ؟ بنظر ما مسئول شورا باید منعکس کننده نظرات مشترک همه اعضای شورا باشد نه یک یا دو سازمان ، یک یا دو شخصیت . در این رابطه بایدتصریح کنیم که سازمان مجاهدین خلق ایراد داریم . برای مثال شما هنوز هم ۳۰ خرداد ۱۳۶۰ را روزی میدانید که رژیم خمینی مشروعیت خود را از دست داده است . در پیامهای بعدی خوشبختانه تا حدی این دیدگاه تصحیح شده ، لیکن هنوز هم آثار آن باقی است . شما بعنوان سازمان مجاهدین خلق حق دارید ۳۰ خرداد ۱۳۶۰ را نقطه عطف و پایان مشروعیت خمینی بنامید ، ولی چرا نمیتواند برای حزب دمکرات هم که عضو شورا است پیوستن نقطه عطف تلقی بشود ؟ بنظر ما در روز ۲۸ مرداد ۱۳۵۸ که خمینی علیه مردم کردستان اعلام جهاد داد ، جمهوری اسلامی مشروعیت خود را کاملا " از دست داد ، ولی آیا ما کوشش کرده ایم این دیدگاه کاملا " درست خود را به شورا تحمیل کنیم ؟

یک مثال دیگر : در جریان اجلاس نخستین شورا در اسفند ماه ۱۳۶۰ شما بارها بعنوان مسئول شورا اعلام کردید که ایدئولوژی هیچ سازمانی نباید برشورا تحمیل شود . ولی بسیاری از پیامهائی را که بنام شورا میفرستید با عنوان " بنام خدا " آغاز میکنید . درحالیکه نیک میدانید که شورا تنها از سازمان مجاهدین و حزب دمکرات تشکیل نشده و در شورا سازمانهائی یافت میشوند که جهان بینی مادی دارند . برخورد شما اولا " بیانگر این واقعیت است که به نظرات اعضای دیگر ، کمتر احترام میگذارید و ثانیا " سعی دارید ایدئولوژی خود " اسلام " را برهمه اعضاء در داخل شورا تحمیل بکنید .

شما که ما را متهم بداشتن برخورد غیر دمکراتیک میکنید ، آیا میتوانید نمونه ای از اینکه ما کوشش کرده ایم دیدگاه خود را بطرزی غیر دمکراتیک برشورا تحمیل کنیم بدست بدهید ؟

درمورد سیاست خارجی نیز توضیحی را ضروری میدانیم . ما با استقلال میهن سیاست پایبند هستیم و پیروی از عدم وابستگی و عدم تعهد را اصلی خدشه ناپذیر میدانیم . اینکه در این زمینه در نامه خود بما نیش زده اید جای تأسف است . ما بهیچوجه اجازه نمیدهیم میهن ما زیر سلطه هیچ قدرت خارجی برود و یا استقلال کشورمان مورد معامله قرار بگیرد . آنچه ما میگوئیم درنظر گرفتن وضع ژئوپلیتیکی کشور و حفظ توازن در میان سیاست اتحاد

شوروی در شمال و سیاست کشورهای غربی و بویژه آمریکا در جنوب است که میتواند ضامن استقلال ایران باشد. یعنی ما یک پیشنهاد واقع بینانه در سیاست خارجی پیشنهاد میکنیم که با شعارهای بظاهر انقلابی خالی از محتوا فاصله دارد. همچنین بنظر ما کافی نیست که بقول شما قدرتهای بزرگ از استقلال واقعی شورا مطلع شوند، بلکه شورا بایستی برحفظ توازن نیروها که ضامن استقلال میهن ما و در نتیجه ضرورت پیروزی آلترناتیو شوراست تأکید نماید و بدین منظور مستقیما "با نمایندگان رسمی این کشورها تماس بگیرد".

ما در سرمقاله‌ای که در شماره (٨٨) روزنامه "کوردستان" تحت عنوان "سخنی چند درباره تحلیل" نوشتیم، به همه گفتگوها در مورد تحلیل مصوب پلنوم سوم جواب کافی و قانع کننده‌ای داده‌ایم. ما کلمه "مسائل" را به "سیاست" تغییر نداده‌ایم. در اصل کردی همان سیاست نوشته شده بود. این اشتباه در ترجمه فارسی روی داده بود که اصلاح کردیم.

متأسفانه شما در نامه خود صراحتا نگفته‌اید که تحلیل مصوب پلنوم سوم حزب دمکرات در مورد سیاست خارجی چه ایرادی داشت. تنها به اشاره و کنایه اکتفا نموده‌اید.

در پایان نامه از دبیرکل حزب ما کاک دکتر عبدالرحمن قاسملو دعوت کرده‌اید که "..... برای تجدید دیدار و تبادل نظر در نخستین فرصت به پاریس بیایند." با تشکر فراوان از این دعوت، به عرض میرسانیم که ..... بنام حزب دمکرات چندین بار از شما بعنوان مسئول شورای ملی مقاومت و مسئول اول سازمان مجاهدین خلق دعوت کردیم که به کردستان بیائید. متأسفانه شما علاقه‌ای به دیدن بخش آزاد شده میهن ما از خود نشان ندادید و حسرت دیدار شما به دل هواداران و اعضای حزب ما ماند. آیا فکر کرده‌اید که تشکیل یکی از نشستهای شورا در کردستان، ولو بجای خانه ویلائی اطراف پاریس، در زیر چادری در کوهستان انجام گیرد، چه تأثیر مثبتی در روحیه مردم کردستان و سراسر ایران خواهد داشت؟

شما میدانید که با تشدید تهاجم نظامی رژیم به مناطق آزاد شده، بویژه بودن دبیرکل حزب ما در کردستان ضرورت دارد، با اینهمه ایشان در فرصت مناسب برای انجام مأموریتهای حزبی به خارج سفر خواهند کرد و با کمال خوشحالی با شما و اعضای شورا تجدید دیدار خواهند نمود.

با امید اینکه مبارزه قهرمانانه خلقهای ایران، رژیم ضد مردمی خمینی را هر چه زودتر سرنگون کند.

با امید اینکه شورای ملی مقاومت بعنوان آلترناتیو دمکراتیک، دمکراسی را برای ایران و خودمختاری را برای کردستان بارمغان بیاورد.

درودهای انقلابی همه اعضاء و هواداران حزب و پیشمرگان قهرمان را تقدیم مسئول شورا و همه اعضای شورا میکنیم و برای همه آرزوی موفقیت داریم.

حزب دمکرات کردستان ایران
دفتر سیاسی
١٣٦٢/٥/٢٠

به‌ڵگه‌ی (٣)

NATIONAL COUNCIL OF RESISTANCE
FOR
INDEPENDENCE AND FREEDOM OF THE
DEMOCRATIC ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN

B. P. 18, 95430 AUVERS-SUR-OISE, FRANCE
TEL. : (1-3) 036 80 42 & 036 83 34

شورای ملی مقاومت
برای
استقلال و آزادی جمهوری دمکراتیک اسلامی ایران

تاریخ: ۲۰/فروردین/۱۳۶۴
DATE :
N° :

قطعنامه شورای ملی مقاومت

شورای ملی مقاومت بمنظور روشن کردن افکار عمومی پیرامون رابطه حزب دمکرات کردستان ایران با این شورا و مواضع اتخاذ شده از سوی دبیرکل، دفتر سیاسی و دبیرخانه کمیته مرکزی حزب دمکرات و نشریه "کوردستان" در قبال اعضا و نظرهای مسئول و سخنگوی رسمی شورا آقای رجوی، در اجلاس فوق العاده سه‌شنبه ۲۰ فروردین ۱۳۶۴ که با حضور ۱۲ عضو شورا برگزار شد تصمیم گرفت مواضع خود را به شرح زیر اعلام دارد:

۱ـ اختلاف حزب دمکرات کردستان ایران با دیگر اعضای شورای ملی مقاومت که ماهها ادامه دارد، بر سر مذاکرات سیاسی این حزب با رژیم خمینی است.

۲ـ شورای ملی مقاومت طبق مصوبه‌های ۲۱ فروردین و ۲۳ مرداد ۱۳۶۲ شورا که به امضای حزب دمکرات کردستان ایران نیز رسیده است، مجددا تاکید میکند که رژیم خمینی را در تمامیت آن نفی نموده و کلیه جناحهای درونی این رژیم را ضد انقلابی میشناسد.

۳ـ از اینرو شورای ملی مقاومت با توجه به نتیجه نظرخواهی از اعضای شورا در جلسه ۲۷ دیماه ۶۳ بار دیگر تصریح مینماید که هرگونه مذاکره سیاسی با رژیم خمینی مخالف ماده ۱ اساسنامه شورا بوده و بعنوان نقض اساس موجودیت شورا منافی عضویت در این شورا محسوب میشود (مطابق ماده یک اساسنامه شورا، "شورای ملی مقاومت برای سرنگونی رژیم خمینی و استقرار دولت موقت تشکیل شده است.").

۴ـ بر این اساس، از دبیرکل و دفتر سیاسی حزب دمکرات کردستان ایران دعوت میکنیم با امضای سند حاضر مانند دیگر اعضای شورا صراحتا هرگونه مذاکره سیاسی با رژیم خمینی را ـ که از این پس اعلام انفصال از شورا محسوب میشود ـ در حال و آینده، ممنوع و محکوم بشناسند. در صورت امضا نکردن سند حاضر، ادامه همکاری شورای ملی مقاومت با حزب دمکرات کردستان ایران در چارچوب این شورا موضوعیت ندارد.

<u>بجای امضاء احزاب و سازمانها و شخصیتهای عضو شورا:</u>

- استادان متعهد دانشگاهها و مدارس عالی کشور
- جبهه دمکراتیک ملی ایران ـ هدایت‌الله متین دفتری
- جمعیت دفاع از دمکراسی و استقلال ایران (داد) ـ جلال گنجه‌ای
- حزب کار ایران ـ محمد بهمنی
- سازمان چریکهای فدایی خلق ایران ـ پیرو برنامه (هویت) ـ مهدی سامع
- سازمان مجاهدین خلق ایران ـ مهدی ابریشمچی
- کانون توحیدی اصناف
- کاظم بافرزاده
- سروان محمد زیرکباش
- منوچهر هزارخانی

و دو اعضای دیگر که اسامی آنها و اسامی نمایندگان استادان متعهد و کانون توحیدی اصناف بدلایل امنیتی ذکر نمیگردد.

بەڵگەی (٤)

کوردستان

ژمارە ١٠٤ لاپەڕەی ٢٥

پاشماوەی: ڕاگەیاندراوی دەفتەری...

هاونیشتمانانی بەڕێز!

هەروەک بەرچاوە مکووڕ بەتێپەڕبوونی زەمان و بەتایبەتی ئەوگیروگرفتانەکەلەسەر دەواییپانەدا لە نێو ڕێبەرایەتی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەلقی ئێـــراندا، وەک هەڵسووڕێنەری ئەسڵی شوورا ڕوویان داوە، کە ئەکسولێیان تێ دەگـــا وتەماکانەشیان بۆ دەکرێ، هیـــوای هەمووانی بەوەلەنێوبرد وەکەمجاهیدیـــن شێوەکانی سەکتاریستی خۆیان وەلانێـــنە، بەسینگێکی فراوانەوە لەگەڵ گیروگرفتەکانی نێوشوورابەرەوڕووبن لەسەرمەحوی وبنەرەتی پێویست نیشان بدەن و حازر بـــن هـــەوویەتێکی سەربەخۆیەمن بەشوورا و لە ڕێگای گۆڕینی سیاسەت و شێوەکانـــی غەیری دێموکراتی و پاوانخوازانەوە، شوورا دێموکراتیزە بکـــەن.

هەربۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەپێچەوانەی ویستی دڵی خـــۆی، بەئەندامەتی خۆی لە شووراداکۆتایـــی دێنێ و بەرپرسایەتی لێبێ بڵاوبوونی شووراش ڕاستەوخۆ بە هی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەلک دەزانێ وبەپێچەوانەی نەزەری ئەمو ڕێکخراوە...

هاتنەدەری حیزبی دێموکراتی کوردستان، بەعینوانی یەکێک لە پایەکانی ئەسڵی ئەوە نە، تەنیا شوورا بەهێز نابێ، بەڵکـــوو ئێدی شوورایەک بە مانای واقیعی ئـــەو لەگۆڕێ دا نامێنێ. دەهاتوونیشمـــان دەیدا کە ئەو ئەندامانەی کە لە شـــوورای نیشتمانی بەرگری دا ماون، ئەتوانەیان کە باوەڕیان بە سەربەخۆیی نەزەر وهاوکـــاری دێموکراتی هەیە، تا چ ڕادەیـــەک دەتوانن بە هاوکاری خۆیان لەگـــەڵ ڕێکخراوی موجاهیدینی خەلقی ئێـــران درێژە بدەن.

دەفتەری سیاسی حیزبی دێموکراتـــی کوردستانی ئێران هەرلەو حالـــەدا ئامادەیی حیزب بۆ هاوکاری دێموکراتـــی و ئوسوولی لەگەڵ هەموو حیزبەکـــان، ڕێکخراوەکان و شەخسییەتە دێموکرات و پێشکەوتنخوازەکان کە باوەڕیان بـــە پێویستی خەباتی چەندە یەکگرتووە بۆ تێکـ ڕووخاندنی ڕێژیمی دژی گەلی کۆنەپـاری ئیسلامی و هێنانەسەرکاری ڕێژیمێکـــی دەڵێ.

شاهیدی پیتەکەی ...

بـــو لاپـــەڕەی ٢٤

بەشێک لە بەیاننامەی دەرچوون لە شوورا، ڕۆژنامەی کوردستان ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ژمارە ١٠٤

پێوەندیی حیزبی دێموکرات و یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان

عەباس کاردۆ: مامۆستا هەر لەو دەورانەدا ئێمە شاهیدی دیاردەیەکی موسبەت لە پێوەندیی هێزە سیاسی-یەکانی دوو بەشی باشوورو ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بووین کە هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بە هانای حیزبی دێموکراتو کۆمەڵەوە هاتن. لەو دەلاقەیەوە ڕێگام بدە بچینە ئێو باسێکی تازە لە پێوەندیی دەگەڵ یەکیەتیی نیشتمانی کوردستان دا. بۆ هێڕوو پێم خۆشە وەڵامی ئەم پرسیارانەی خوارەوە وەرگرمەوە:

* جەنابت چ زانیارییەکت لەبارەی چۆنیەتیی دامەزرانو پەرەگرتنی ئەو ڕێکخراوە واتە یەکیەتیی نیشتمانی کوردستانەوە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە دوای ئەو نوشوستیەی لە ٦ی مارسی ١٩٧٥، یانی ئاخری زستانی ١٣٥٣ بەسەر بزووتنەوەی کورد هات، کە دیارە بۆ هەموو کوردو بەتایبەتی باشووری کوردستان مەینەتێکی گەورە بوو کە مەجبوور بوون وڵات بەجێ بێڵنو بیدەنەوە دەستی هێزەکانی دەوڵەتی مەرکەزی، پێم وایە کارێکی زۆر ئازایانە بوو کە لە ماوەیەکی کەمدا بەشێک لە سەرانی پارتی دێموکراتو سەرانی یەکیەتی کە دیارە ئەو وەختی یەکیەتی نەبوو بەڵام کۆمەڵە پێشتر دروست ببوو وەکوو ڕێکخراوێک، توانیان یەک بگرنەوە. ڕێکەوتەکەی دەقیق نازانم دەکرێ بدۆزرێتەوە، یان لە شام(دیمەشق) بوو یان لەقاهیرە یان لەهەر دووکیان کە یەکیان گرتەوەو لەواتیەدا پاش نیزیکەی ٣ مانگ (١٩٧٥/٦/١)، ئیعلامی مەوجوودییەتێکی دیکەیان کرد. ئەوە بە باوەڕی من هونەرێکی گەورە بوو.

* حیزبی دێموکرات کەی و چۆن لە دامەزرانی ئەو ڕێکخراوە ئاگادار بوو؟ چۆنو بەهۆی کێ پێوەندیتان دەگەڵ گرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئێمە وەکوو دەنگوباس ڕەنگە زانیبێتمان بەڵام دوایە پێم وایە لە مانگی حەوتی ساڵی ١٩٧٥دا لە نیزیکەوە لە چۆنیەتیی پێکهاتنەکەی ئاگادار کراین. دیارە پێشتر بەیانەکەمان بەدەست گەیشتبوو، بەڵام ئەوجار لە نیزیکەوە دەگەڵ کەسانێک دانیشتین کە بۆمان باس کردین. ئەمن لانی کەم بەشێکیم لەبیرە کە چۆن بوو.

ئێمە لەبێرلینی ڕۆژئاوا بووین کە کۆبوونەوەیەکمان کرد. لەوێ دەگەڵ نوێنەرانی یەکیەتی دانیشتن و بە درێژی باسیان بۆ کردین. ئێمە بۆ کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی لەوێ بووین. لە هاوڕێیانی یەکیەتییش ئەوەی بەتەواوی لەبیرم بێ بەڕێز دوکتور کەمال فوئاد بوو دەگەڵ شەهید عەبدولخالق مەعرووف. ئێمە ئەو کاتیش و ئێستاش لەو کارەیانمان بە هەنگاوێکی نازایانە زانیوە. ئەمن ئەو وەختی بۆخۆم ڕەئییەکم هەبوو، گوتم پێموایە حەق بوو سالێک دوو ساڵ لەجیاتی ئەوەی سازمانێک تەشکیل کەن، هەر دانیشن لێ‌بکۆڵنەوە کە چۆن بوو ئەو هێزە گەورەیە ئاوای بەسەر هات. چونکە پارتی هێزێکی زۆر پۆشتەو پەرداخی هەبوو. لەبیرمە جارێکیان لە کاک حەبیب موحەممەد کەریم سکرتێری پارتیم بیست گوتی ئەم مانگە مەعاشی سەت هەزار پێشمەرگەمان داوە. یانی سەت هەزار پێشمەرگەیان هەبوو کە هەمووی چەکدار بوون و چەکی باشیشیان هەبوو. هێندێک چەکی قورس و نیوەقورسیان هەبوو وەکوو تۆپ و خۆمپارە و ئارپیجی و بازووکاو هێندێک سیلاحی زیدی هەواییشیان هەبوو کە زۆر ئەساسی نەبوون. بەڵام بەهەر حاڵ هەیانبوو. لەباری ماددی و خواردەمەنییشەوە زۆر تەیار بوون. جا ئەمن ئەو وەختی پێم‌گوتن بە باوەڕی من دەبوو ڕاوەستن. ئەزەری دوکتور کەمال فوئادی ئەوە بوو کە ڕووحیەی شکست زاڵ بووەو دەبوو وره‌ی خەڵکی بەرز بکرێتەوە. ئەو قسەیە ڕاست بوو. زۆر دروستیش دەرچوو. جالیب ئەوە بوو هەر زۆر زوویش ئەوەی ئێستا پێیان دەڵێن مەفرەزە سەرەتاییەکان. مەفرەزە سەرەتاییەکانیان وەڕێ خست کە کوڕی ئازاو زۆر فیداکاریان تێدا بوو. لەڕاستی‌دا کارێکی یەکجار گەورەیان کرد.

* سەرەتای ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران بە دژی ڕژیمی شا، ڕێبەرایەتیی یەکیەتی لە خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا بوو. هەڵوێستی ئەوان بەرامبەر بەو ڕاپەڕینە چۆن بوو؟ هەتا چ ڕادەیەک بەدەنگ خەڵکەوە دەهاتن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە سەرەتاکەی‌دا ئەگەر بڵێین لەخاکی ڕۆژهەڵاتدا نەبوون، ڕاست نیەو ئەگەر بڵێین تێشی‌دا بوون هەر زۆر ڕاست نیە، وا نەبوو حوزوورێکی بەربڵاویان لە خاکی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هەبێ، بەڵکوو لەسەر لێوی مەرزی بوون. مەسەلەن بۆ ماوەیەک بنکەی شەخسی مامجەلالی لە"نۆکان" بوو. پردێکی چووکەڵە هەیە ئەوبەری ئێرانە، لەپردەکەی دەپەڕیەوە. نازانم سەت میتر دەبێ یان نا، وارەی خاکی عێراق دەبێ. ئەوێندە لێک نیزیک بوون. ئەوەندەش خەڵکی زۆریان لەوێ نەبوو. دە وەختی‌دا دەتوانم بڵێم لەنێو خەڵکی وەزعییەتێکی باشیان هەبوو. یەکیەتی ئەووزی چاکی هەبوو. پارتی دێمۆکرات کە ئەو وەختی بە قیادە مووەققەت ناو دەبرا، حەتمەن تەئسیری ئەوانی تێدا بوو کە کاریان لەسەر کردبوو. بەڵام موخالیفیان یەکجار زۆر بوو. لەبیرمە وەختێکی ئێمە لە غەریبایەتی‌ڕا گەڕاینەوە وڵات، ئەمن لە مەهاباد دانرابووم. دادای هاوکاریم لە

هەرکەس دەکرد، دەیانگوت پێوەندیتان دەگەڵ یەکیەتیی نیشتمانی چۆنە. ئەو وەختیش هێندێک دڵنیشی لەبەینی ئێمەو ئەوانەدا هەبوو. ئەمن دەمەویست تێیانبگەیێنم کە ئەوە مەسەلەیەکی دەرجە دووە. ئەمن باسی کوردی ئێرانو حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەکەم. دەیانگوت تا ئەوە ئەسڵە. یانی لەواقیعدا پێیان دەگوتین کەسێک یان حیزبێک کە موخالیفی یەکیەتیی نیشتمانی بێ، ئێمە قبووڵی ناکەین.

ئەوە بوو بە تاریخ نووسرا، دوو برادەرمان بە ناوەکانی کەریم ئستانیو ئەحمەد ئستانی لە تەرەف کەسانێکەوە گیرانو تەسلیم کرانەوە کە سەر بە یەکیەتیی نیشتمانی بوون. یەکیەتی ئەو کات لەم سێ لایەنە پێکهاتبوو: کۆمەڵە بوو، بزووتنەوەی سۆسیالیستی بوو دەگەڵ ئەوەی پێیان دەگوت خەتی گشتی، یان جارجار بە شۆخی پێیان دەگوت خەتە پانەکە. جا ئەو دووکەسە لەلایەن کەسانێکەوە تەحویل درانەوە کە سەر بە بزووتنەوەی سۆسیالیستی بوون، بەڵام خەڵک مەسەلەن لە سابڵاغ کە ئەمن بۆخۆم ڕاستەوخۆ تەماسم دەگەڵیان هەبوو، ئیسراریان بوو کە قیادە تەحویلی داوەتەوە. دەمگوت بابە بەداخەوە پارتی وەختی خۆی زۆر کەسی گرتووەو تەحویلی داوەتەوە، بەڵام ئەم دووە کەسانێکی سەر بە یەکیەتی تەحویلیان داوەتەوە. بەڵام هیچ فایدەی نەبوو.

عەباس کاردۆ: باشە ئەو کات پارتی تێکۆشانی مابوو؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پارتی لە ئێران فەعالییەتی زۆر بوو.

عەباس کاردۆ: لە ئێران نالێم. بۆ مەگەر ئەوانە لەکوێ گیرابوون؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانە هەر لەو مەنتەقەی سنوورییەو لە نێو خاکی باشووری کوردستان گیرابوونو بردبوویانن تەحویلیان دابووەتەوە. ئەپارتی، نە یەکیەتی حوزوورێکی ئاوایان لە دەوێ نەبوو. بەڵام یەکیەتی لەو سنوورانە هێندێ شکەی دروست کردبوون. پارتییش لە ئێران زۆری خەڵک هەبوو. بەڵام مەسەلەن لە مەهاباد حوزوورێکی وای نەبوو. دەواقیعدا زۆربەی خەڵکەکەیان لە شارە دوورەکانی ئێران بوو.

عەباس کاردۆ: بەڵام خۆ ئەوانە چەکدار نەمابوون.
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: با، چەکیان پێ بوو. بەتایبەتی لە مەنتەقەی ڕاژانو ئەوێ کە ڕێبەرایەتییەکەیان لەوێ بوو، وەکوو ئێستای ئێمە کە چەکمان پێیە.

عەباس کاردۆ: یانی زەمانی شای.
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەڵێ. چەکیان بۆ خۆیان هەر پێ بوو، وەنەبێ بێ چەک بن.

هەیاس کاردۆ: مەگەر شا هەمووی چەک نەکردن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا هەمووی چەک نەکردن، ئەوانەی لە شارەکان بوون چەکیان پێ نەبوو مەگەر بە مەخفی شتێکیان بووبێ دەنا ئەوان چەکیان پێ نەبوو، بەڵام لە جێگای دیکەش هەبوون کە داڕابوو چەکیان هەبێ.

هەیاس کاردۆ: باشە ئەوە ڕاست بوو کە ئەوکات حیزب زیاتر لەپارتی نیزیک بوو هەتا یەکیەتی، وەک خوێندنەوەی نەتەوایەتی و شتی وا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەو قسەیە ناتوانێ زۆر دەقیق بێ. چونکی ئیدی ئەوە مەرحەلەیەکە کە پارتی بۆخۆی پەرش و بڵاو بووە، دەواتیعدا یەکیەتیی نیشتمانیی لێ دروست بووە، قیادەی لێ دروست بووە، بزووتنەوەی سۆسیالیستیی لێ دروست بووە. ئەوە هەمووی بەقایای پارتی بوون، لە ئەوروپاوە دوکتۆر مەحموود بۆخۆی وەکوو شەخسییەت ئیعلامی مەوزیعی کرد. دواتر مولحەق بوو بە سۆسیالیستەکان. هەرچەند ئەوانە هیچیان لە وەزعێکی وادا نەبوون، بەڵام بەهەر حاڵ لەسەر ئەو حادیسەیەی باسم کرد، ساردی-یەک کەوتە بەینی حیزب و یەکیەتی. دەگەڵ پارتی ئەو دەمی پێوەندیمان هەبوو بەڵام دوایە بەداخەوە بەرەو تێکچوون ڕۆیشت و بەپێچەوانە دەگەڵ یەکیەتی خۆشتر بوو. دەتوانم بڵێم هەر وەکی پێشتر باسم کرد خراپ-بوونی پێوەندیی ئێمە و پارتی تەئسیری زۆر کەمی ئێمەی تێدا هەبوو. فەزای حاکم بەسەر کوردستاندا ئەو کات ئەو شتانەی هێنانە پێشێ. مەسەلەن هەر ئەو ماددە هەشتی مەشهوور کە تێیدا داوا کرابوو ئەو ئاوارانە دەربکرێن.

هەیاس کاردۆ: ئەو ساردی‌یە دەگەڵ یەکیەتی پێش ڕووخانی ڕژیمی شای بوو، دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران پێوەندیتان چیی لێ‌هات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێوەندی‌یەکە بەرەبەرە هەر هات و چاکتر بوو. هەموو ئەو شتانەی هەبوون بە باوەڕی من بۆ باس نابن. ئیدی وای لێ‌هات هاتوچۆمان دەستی پێ کرد. حەتتا لە ڕۆژی گرتنی پادگانی مەهابادا، چەند نەفەری یەکیەتیی نیشتمانی لەوێ بوون. ئەمن کە بۆم باس کردی دەگەڵ برادەرەکانی کە بۆخۆم بەدوایاندا چووبووم و هاتبوون. دەگەڵیان بووم کە هاتمەوە بەردەرکی پادگانی، ڕانک‌وچۆغەیەکم دەبەردا بوو، لیباسێکی کوردانەی تۆخ. برادەرێکی یەکیەتی هات و پرسی ئەدی برادەرانی دیکە لەکوێن و خەبەریان چییە. ئەمن ئەو برادەرەم هەر نەناسی، بەڵام دەی‌ویست وا نیشان بدا کە پادگان ئەوان گرتوویانە. کە ئەوە هەم وا نەبوو، هەم زۆر خراپ بوو خەڵک وا تەسەوور بکەن ئەوان گرتوویانە. چونکە بۆ یەکیەتی زۆر خراپ

بەکەوتوو ئێمەش نەمان دەتوانی وەک هێزێکی نەسیل ئیدیعا بکەین. بۆیە مەجبوور بووم دەنگم هەڵێناو گوتم خەڵکینە هەمووتان بزانن گرتنی پادگانی کانی جیزبی دێموکراتی کوردستانە، هیچ هێزێکی دیکەو بەتایبەتی هێزی عەشیرەی کوردی ئێرانی تێدا نەبووە.

* پێوەندیی یەکیەتی و حکوومەتی تازەبەدەسەڵاتگەیشتووی ئێران وا دیار بوو هەوراز و لێژی زۆر بووە، ئەوکات ئاستی پێوەندییەکانیان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەراستی زۆر کەمی لێ دەزانم. هیچ فاکتێکی مەلموسم نییە. دەزانم هاتوچۆیان هەبوو، دواتر هێندێک شت دەرکەوتن. مەسەلەن ئەوەی لای کەم بۆ من دەرکەوت ئەوە بوو کە یەکیەتی ڕادیۆیەکی زۆر چەکی -کە لە دەرەوە کڕیبووی- بە ئێراندا هێنابوو، وا دیار بوو لە سووریەوە ئەوانەیان هێنابوویان.

* ئێوە هیچ ڕێککەوتنێکی سیاسی یان ستراتیژیتان دەگەڵ یەکیەتی هەبوو؟ ئەدی دەگەڵ لایەنەکانی دیکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر بەمانای ئەوە بێ کە ڕێککەوتنێکی مەربووت بەو وەختی ئیمزا کرابێ ئەمن شتێکی وام وەبیر نایە. بەڵام دووجار ڕێککەوتن هەبووە. یەکیان ڕۆژی ٢ی دیسامبری ساڵی ١٩٧٧ بوو. لە بەیرووت کۆمەڵێک لە هێزە سیاسییەکانی کورد وەک حیزبی دێموکراتی کوردستان - ئێران، یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، پارتی دێموکراتی پێشکەوتووی کوردی سووریە، پارتی دێموکراتی کوردستان- عێراق (کۆمیتەی ئامادەکردن)، پارتی دێموکراتی کوردستانی سووریەو پارتی دێموکراتی کوردی چەپی سووریە کۆبوونەوەیەکیان پێکهێنا. لەوێدا پاش لێکدانەوەی بارودۆخی کوردستان بەتایبەتی کوردستانی عێراق لەسەر چەند خاڵ ڕێککەوتن لەوانە: ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەیەکی چڕوپڕ لەلایەن هەرکام لە بەشدارانەوە بۆ کۆبوونەوەی دواتر کە ئەم شتانە بگرێتەوە: ١-هەڵسەنگاندنی وەزعی بزووتنەوەی کورد بەتایبەتی لە کوردستانی عێراق لە قۆناغی ڕابردوودا. ٢- باروداۆخی بزووتنەوەی کورد لە قۆناغی ئەودەمدا. ٣- لێکدانەوەی باروداۆخی ئەو وڵاتانەی کوردستانیان لەنێودا دابەش کراوە. ٤- لێکدانەوەی هەلومەرجی نێونەتەوەیی بەتایبەتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست. واش دانرا کە کۆبوونەوەی دواتر مانگی ئاوریلی ١٩٧٨ لە کوردستانی عێراق بگیرێ کە بەداخەوە قەت نەگیرا. بەداخەوە ڕەحمەتی کاک کەریمی حیسامی دەکتێبەکەیدا هێناویەتی کە زۆر خراپ کەوت، چونکە هەموو دەوڵەتەکان بەوەی حەساس بوون. دەوڵەتی عێراق زۆری پێ ناخۆش بوو. جا

نووسیبووشی کە فلانکەس لە عەرەبییەوە کردوویەتە کوردی. بۆ ئەوەی سابیتیش بێ کە ڕاست دەکا بەختی من پیادەی کردبوو.

جارێکی دیکەش ڕێککەوتنێک کرا کە ساڵی ١٣٥٨، یان ٧٩ی زایینی بوو. لە مەنتەقەی "شنۆ" کۆبوونەوەیەک کرا لە بەینی زۆر هێزی سیاسیی کوردستانی. ئەگەر بەهەڵە نەچووبم هێزێکی کوردستانی تورکیەشیان تێدا بوو. لەسەر شتێک ڕێککەوتن کە وەزعییەتی جوغرافیایی کوردستان وا هەڵکەوتوە کە بزووتنەوەی کورد لەهەر بەشێکی دا، لە هەموو لایەکەوە ئابلووقە دراوە. بۆ ئەوەی ئەو بزووتنەوەیە هەناسەی لێنەبڕێ، بۆ ئەوەی بتوانێ ڕێگا بۆ دەرەوە پەیدا بکا، حەقی موسەللەمیەتی کە دەگەڵ دەوڵەتانی حاکم بەسەر کوردستاندا پێوەندی بەرقەرار بکاو لەو ئاتەبایی‌یانە کە هەن کەلک وەربگرێ. بەڵام هێندێک شەرتی تێدا باس کرابوون. لەوانە ئەوە بوو کە ئەو پێوەندی‌یە وا تەنزیم بکرێ کە بە هیچ‌جۆر سەر نەکێشێتە بەستراوەیی. یانی جۆرێک بێ کە ئەو هێزە کوردستانی‌یە هەرچی دەکا و هەر بڕیارێکی دەیدا بۆخۆی بی‌دا. شتێکی دیکەی کە زۆر موهیم بوو تێی‌دا بوو ئەوە بوو کە پێوەندیی هێزێکی سیاسیی کورد دەگەڵ دەوڵەتێکی حاکم بەسەر کوردستاندا، بەهیچ جۆر بە زیانی کوردی ئەو بەشەی کوردستان تەواو نەبێ. ئەوە تەوافوقی لەسەر کرا. بەڵام نازانم -هیچ نەبێ ئەمن لەبیرم نیە- ئیمزا کرا یان نا. لەوەدا شکم نیە کە ئەوە فۆرمووڵە کرا، بە نووسین فۆرمووڵە کرا، بەڵام ئایا تەرەفەکان ئیمزایان کرد یان نا، لەبیرم نیە. وەکی دیکە هیچ تەوافوقێکی ئیمزاکراوم پێ شک نایە.

هەیاس کاردۆ: ئەوە حیزبی دیمۆکراتی یەکیەتی‌و کۆمەڵەش بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ کۆمەڵەش بوو. فیدایی‌یان بوون. حیزبی تیوورەی بوو، حیزبێکی کوردستانی تورکیە بوو کە ئەو وەختی هەبوو، واتە پارتی سۆسیالیستی کوردستان .

هەیاس کاردۆ: جا فیدایی‌یان بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چریکیش لەوێ بوون. ئەوان شاخەی کوردستانیان هەبوو، ئەوان لەوێ بوون. چریکی فیدایی ئەو وەختی لە هەموو شتێک‌دا بەشدار بوو. تەنانەت بوو بە یەکێک لە کۆڵەکەکانی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کوردیش. کۆمەڵەش هەروا، ماوەیەکی زۆر شاخەیەک بوو لە حیزبی کۆمۆنیستی ئێران و دە هەموو‌شتێکیش‌دا بەشدار دەبوو. ئێستاش بەشێکی کۆمەڵەی هەروایەو دێ بەشدار دەبێ.

* شەڕی پارتی لە دژی حیزبی دێمۆکرات هەتا چ ڕادەیەک بوو بەهۆی لێک نزیکبوونەوەی حیزب و یەکیەتی؟ ئەوە کەی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە ئێمە ئەو شەڕەمان تووش بوو کە دیارە شتێکی زۆر خراپ بوو، کە پیاو ناوێری لێ دەداتەوە خەفەتی لێ دەخوا. لەو لاشەوە ئەوانیش بۆخۆیان لە حاڵەتێکی خراپدا بوون. بەڵام پێم خۆشە دوو شت بڵێم:

یەکیان ئەوەیە کە پێوەندییەکان دەگەڵ یەکیەتی پێش ئەوەی ئەو شەڕە پەیدا بێ چاک ببوونەوە و دۆستانە بوون. ئەوە لایەکیان. لای دیکە ئەوەیە کە هیچ وەختێکی حیزبی دێموکراتو یەکیەتیی نیشتمانی لە هیچ بوارێکدا پێکەوە دژی پارتی دێمۆکراتی کوردستان کاریان نەکرد. ڕاستە بەداخەوە وەختێک هەم لە نێوان ئێمەو پارتی و هەم لە نێوان یەکیەتی و پارتیدا ناکۆکی و نێوانناخۆشی و تەنانەت شەڕی چەکدارانەش لەئارادا هەبوو. بەڵام قەت ڕێ نەکەوت ئێمەو یەکیەتی پێکەوە لەدژی پارتی شەڕ بکەین.

* کاک نەوشیروان مستەفا یەک لە سەرکردەکانی ئەوکاتی یەکیەتی لە جڵدی یەکەمی بیرەوەری-یەکانیدا بەناوی "لە کەناری داتوبەوە بۆ خڕی ناوزەنگ" حیزبی دێمۆکرات تاوانبار دەکا کە پێشی چالاکییەکانی ئەوانی گرتوە. دەکرێ ڕای جەنابت لەو بارەیەوە بزانم؟ بەگشتی بوونی ئەوان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان چ موشکیلەیەکی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ناڵێم موشکیلی هەبوو. نازانم مەبەستی کاک نەوشیروان چ بووە. لەبیرتە چی نووسیوە؟ وەک نموونە پێمخۆشە باسی بکەی.

عەباس کاردۆ: دەقیق وشەکانم لەبیر نین بەڵام دەڵێ ڕێیان دەگرتین لەو بەشەی کە لەژێر دەسەڵاتی واندایە ئێمە نابێ هاتوچۆی بکەین و لەو شتانە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەک، دوو جار شتی کەمێک ناسروشتی ڕووی دا. مەسەلەن ئەوەی بۆخۆم موستەقیم دەگەڵی تەرەف بووم لەبیرمە. بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی سەردەشت موهەندیس ئاریا بوو کە بەخۆشییەوە ئێستاش ماوە. ئەمن بە هەڵکەوت ڕێم کەوتە ئەو کۆمیتەیە. سەتو پەنجا پێشمەرگەی یەکیەتی چەک کردبوون. دیارە پیاو حەق بڵێ ئەوان ئەوە نەبوون چەک بکرێن. یانی ئەوە نەبوو بڵێی بەشەڕ چەکیان کردبێن. بەڵام وەکوو ئیحتیرام بە قانوونی بەرەی کە ئەو بەشەی کوردستان ئێمە پێی ڕادەگەین، چەکەکانیان دابووێ. ئەمن کە ئەوەم دیت زۆرم پێ ناخۆش بوو، گوتم چۆن ئێمە پێشمەرگەی کوردستانی چەک دەکەین. گوتی

ئاخر ئەوە هەروا پێرەدا دێنو ئەوە تەزەری دەفتەری سیاسی‌یە. گوتم چی؟ ئەمن دەزانم تەزەری دەفتەری سیاسی چیە یان ئەتۆ؟ ئیدی هەر لەوێ پێم ئازاد کردنو بەرێمان کردنەوە.

ئەوە شتێک. بەڵام شتێکی دیکە کە ئەگەر خوا نەخواستە مەبەستی کاک نەوشیروان ئەوە بێ کەملوتفیی کردوە، ئێمە جارێکی بەرەسمی شتێکمان بۆ ئەوان نووسی. ئەوان دەگەڵ پارتی سۆسیالیست یان بزووتنەوەی سۆسیالیست ئیختیلافیان هەبوو، ئێمە بەرەسمی نامەیەکمان بۆ نووسینو بە هەردووک لامان ڕاگەیاند. گوتمان زۆرمان پێ‌ناخۆشە ئێوە ئیختیلافتان دەبەیندا هەیە، دەقی نامەکەم لەبیر نیە بەڵام مەفهوومەکەی ئاوا بوو. گوتبوومان ئارەزوومان ئەوەیە ئەوە تەواو بێ. هەر ئیختیلافێکی هەیە بەشێوەی ئاشتیخوازانە حەللی بکەن نەک لە ڕێگای چەکەوە. ئەمما ئەگەر هەر ئەوەی دەکەن، ئێمە بەجیددی داواتان لێ دەکەین خاکی ئێمە نەکەنە مەیدانی پێکهەڵپڕژانی چەکدارانە. ئێمە ئەوەی تەحەممول ناکەین. جا ئەوەم لەبیرە نامەیەکی ئاوامان نووسی، ئیدی ئەمە بەمانای ئەوە نیە ئیجازەمان نەداوێ لەوێ هاتوچۆیان هەبێ.

هەیاس کاردۆ: شتێکی دیکەش کە باسی دەکا گۆیا وەختێک ئێوە لە عێراقڕا دەڕۆنەوە ئەوان لە سنوورەکان دەبن، جگە لە مامۆستا هێمن هیچ کام لە ئێوە ڕووتان تێ‌نەکردوون. هەروا بە پەنایاندا ڕۆیشتوونو وەک شتێکی بێ ئەهەممییەت چاوتان لێ‌کردوون. بەڵام مامۆستا هێمن چۆتە لایان.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوەش پێم وایە هەڵسەنگاندنی دەقیقی وەزعەکەیە. ئەمن پێشتر بۆم باس کردی، ئێمە ئەو ڕۆژەی لە بەغدایە وەڕێ کەوتین بەدزی‌و بەنهێنی، دەبوو ئەو ڕۆژە لە مەنتەقە بترازێین. مەسەلەن ئەمن بۆخۆم بەشەو هاتووم کە بەفر لە گۆڕێ‌دابەو سەرمایەکە مەپرسە. زۆر بە سەختی‌و ماڵوێرانی لە پشتی "ئالیەڕەشی" ئاورم کردۆتەوەو لێی نوستووم. بۆ سبەینێڕا کە ڕۆیشتووم بۆ دیوی ئێرانێ دیسانەکە بە پێ‌یان، بەفرو کڕێوە ڕێی لێ وون کردین، ئێمە سەعات یەکی شەوێ گەیشتووینە "ئالیەمەراز". لەحاڵێکدا ئەو ڕێگایەی ئێمە لە بەیانیڕا هەتا یەکی شەوێ بڕیمان ئەگەر بەڕێگای تەبیعی‌دا ڕۆیشتبایین، بە دوو سەعاتان تەقەمان لێ‌دێنا. تەنانەت ئەمن ئەوەدەم زۆر بە سەرپارەنەوە گوتم تەماشا ئەو ئەگیەتی‌یە، ئێمە دەچینەوە وڵاتی خۆمان، بە تەیارە ناچینەوە قەیدێ ناکا. بە ماشێن ناچینەوە قەیدێ ناکا. بە سواری وڵاغی ناچینەوە قەیدێ ناکا. قەت وەرە ئەتوانی بەڕێی پیادەمانیش‌دا بڕۆی، بچی وەشانی هەڵگەڕێی. هەرچەند دوو کەسی زۆر کارکوشتەی ئازای خەڵکی وڵاتمان دەگەڵ بوون، ئەمرو کاک ئەمیری قازیش بووین، ڕێمان لێ‌ون بوو، نیزیک بە دە سەعاتان ئێمە نازانین بەرەو کوێ دەچین. ئەمن دوایە زانیم، دیارە لە جێگایەکی بەربووەمەوە. کە تەماشام کرد تلپە لە پێڵاوەکەم دێ. تەماشا دەکەم هەمووی خوێنە. لەبەر ئەوەی سارد بوو هەستم پێی نەکردبوو، سڕ بوو. لەپاشان کە جڵتەی دەکرد، لاقم هەر سەرما بردی. ئێمە بەو جۆرە چووینەوە.

جا ئەوە شتێکی خۆشیشم وەبیر هاتەوە. سەرەنجام ئێمە گەیشتینە جێگایەک جۆگەت بوو. جۆگەت ئەوەیە کە بنیادەم حەیوانی پێدا دەچێ‌و بەفرەکە دەشکێنێ. دیارە بەفری لێ‌دەباری، بەفرە نوێ‌یەکە پڕی کردبۆوە بەڵام شوێنەکەی دیار بوو. بەفرەکە بەقەت ئەژنۆی بڵند بوو، بەقەت بستێکیشی بەفری تازە بەسەردا باریبوو. بەهەددیک هیلاک‌و ماندوو ببووین کاک ئەمیری قازی زۆر بە نیسبیدلالێکی مەنتیقی گوتی کاکە ئێمە هەر دەمرین. مادام وایە ئەو هەڵبەزدابەزەمان لەچیە. دانیشن هەتا لەجێی خۆمان دەمرین. لێرە دانیشن ئەو هەموو خۆکوتانەی بۆ چیە. کە دیارە جوابمان نەدایەوەو ڕاکێشمان کرد. ئەو برادەرانەی شارەزا بوون گوتیان هێندەمان نەماوە. ئەو ڕێچکە سەرێ ئالیەسەرانەو ئیدی دوای ماوەیەک چووینە ئالیەسەراو لەوێ ئەواز ماڵێکیان لە خەو هەستاندو چووینە ژوورێ. جا چونکێ بەئەزموونیش بوون هەرچەند کوورەیان هەڵ‌کردو ماڵەکەیان گەرم داهێنا، بەڵام گوتیان حەقتان نیە ڕوو دەکوورەی کەن، دەبێ پشتی تێ‌کەن‌و لێفەیان بەلاقاندا داین هەتا وردە وردە سەهۆڵ کردیەوەو کەوشو پێڵاو لەپێمان هاتە دەرێ. ئێمە ئاوا گەڕاینەوە. بەڵام مامۆستا هێمن کە گەڕاوەتەوە، وەختێک بووە کە شا ڕووخاوەو جمهوریی ئیسلامی هاتۆتە سەرکارو کوردستان هەمووی ئازادە. بە سەدان‌و هەزاران کەس بە پیریانەوە چوونو هەڵپەڕینیان بۆ ساز کردوون. ئەوان وەختێکی ئاوا هاتوونەتەوە، جا ڕەنگە مامۆستا هێمن لای دڵی‌و سلاوێکی لێ کردبێ. ئێمە لە شەڕایەتێک‌دا نەچووینەوە کە ئەو کارە بکەین، خوداخوداشمان بوو هەر هیچ کەس نەمانبینێ.

* چۆن بوو ساڵی ١٣٦١ی هەتاوی یەکیەتی نیشتمانیی کوردستان هێزەکانی خۆی ناردە یارمەتیی ئێوە؟ ئەو کارە بۆ کرا؟ تکایە وردەکاری‌یەکانی باس بکە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: وا بزانم ئەمن لە کتێبی "نیو سەدە تێکۆشان"یشدا باسم کردوە. مەسەلەکە لەوڕا هات کە ئێمە لە جادەی نێوان پیرانشارو سەردەشت شەڕێکی قورسمان لەسەر بوو . دەفتەری سیاسییش کە مەرکەزی حیزب بوو لەبەری گەورکان بوو لە "شیوەجۆ"یە. ئەوە ڕێگایەکی زۆر موهیم بوو بۆ ئێمە کە زۆربەی پێداویستی‌یەکانمان لە دیوی عێراقەوە دابین دەبوون. هێرشەکەش هەر بۆ ئەوە بوو کە دەوڵەتی ئێران دەیویست ئەو ڕێگا تەدارەکاتی‌یەمان لێ‌ببڕێ. بۆیە ئێمە هەوڵمان ئەوە بوو کە لانی کەم بتوانین ئەو زستانەی ڕێگاکە بپارێزین. یانی ئەو گەرووەمان لێ نەبەسترێ‌و بۆ ڕاگوێزتنی بریندارانی شەڕ، یان هێنانی پێداویستی‌یەکان لە هەموو بارێکەوە، لە تەنگانە نەکەوین. لەمەبنی کاتدا هەر وەک پێم وایە لە بەشێکی دیکەدا باسم کرد، وەزعەکە جۆرێک بوو کە ئێمە لە هەموو مەنتەقەکان شەڕمان لەسەر بوو. داوای کۆمەگمان لەهەر هێزێکی پێشمەرگەی خۆمان دەکرد، یان هەر لەجێ‌دا نەیانەتوانی کەس بنێرن یان ئەگەر ناردباشیان خەڵکێکی کەمیان لەدەست دەهات. تەنانەت جاروبار ئەو کەسانەیان دەنارد کە لە شوێنی خۆیان ڕۆڵی

کاریگەریان نەبوو، چونکی ئەوانەی ڕۆڵی کاریگەریان هەبوو وەک فەرماندەو پێشمەرگەی ئازاو کارامە، بۆخۆیان لازمیان بوون.

لەبەر ئەوە دەفتەری سیاسیی حیزب باسی ئەوەی کرد کە ئەگەر بکرێ یارمەتی‌یەکی ئاوا لە یەکیەتی نیشتمانی بخوازین. پێشتریش لە چەند دیداراندا لە تەرەف سەرانی یەکیەتی‌و بەتایبەتی خودی مامجەلالەوە شتی وا گوترا بوو کە کوردستان بۆمە هەر کوردستانەو ئامادەین ئەگەر پێویست بێ لە هەربەشێکی کوردستان فیداکاری بکەین. دیارە شوعارەکەشیان هەر کوردستانی بوو. بۆیە هاتینە سەر ئەو باوەڕە کە داوایەکی ئاوا بکەین. وابوو بڕیار درا ئەمن بچم. ئەمن هەستام بەتاقی تەنیا - یەک، دوو پێشمەرگەم دەگەڵ بوون‌و بەس-لە دەفتەری سیاسی‌ڕا چووم بۆ لای مەکتەبی سیاسیی یەکیەتیی نیشتمانی کە ئەو وەختی هاوین بوو، نەکەوتبووینە پاییزێ، مەرکەزی دەفتەری سیاسیی یەکیەتی لە خاکی کوردستانی ئێران، لە تووژاڵ‌ێ بوو، تووژاڵ‌و شێتی خاکیان لێک دەگەڕێتەوە. تووژاڵ ئێرانەو شێتی عێراقە. کە گەیشتمە وێ، ئێوارە بوو. ئەوەی وەک بەرپرس لەوێ حوزووری هەبوو تەنیا مامجەلال بوو. ئەوانی دیکە ئەندامانی دەفتەری سیاسی‌یان هێندێکیان هەر زۆر دوور بوون، هێندێکیشیان کەمێک دوور بوون کە دمیانتوانی بگەنە وێ.

پاش دانیشتن‌و حەسانەوەیەکی کەم، ئەمن داخوازەکەم عەرز کرد. بەڕاستییش هەر وەک لە جێگای دیکەش گوتوومە، گوتم بۆ داوایەک هاتووم کە ئەگەر ئێستا یەکیەتیی نیشتمانی لە حیزبی دێموکراتی بکا، حیزب ئای کا. بەلام ئێستا بزانم ئێوە چی دەڵێن. مەبەستییشم ئەوە بوو یانی ئەگەر ڕەتیان کردەوە پێیان وا نەبێ ئەوە تەئسیر لەسەر پێوەندی‌یەکانمان دادەنێ. چونکی بەهەرحاڵ ڕەنگە مولاحەزاتی سیاسی‌و دیپلۆماسی لەئارادا بێ. کە باسەکەم کردەوە، مامجەلال گوتی ئێمە هیچ پێوەندی‌یەکی وامان دەگەڵ کۆماری ئیسلامی نیە. عەینی ئەو کەلیمەیشی بەکار هێنا، گوتی ئەمن دەبێ ئەوەی بەرمە مەکتەبی سیاسی. بەلام لەئێستاڕا پێت دەڵێم کە یەکیەتیی نیشتمانی سەروەری‌یەکی‌وا لەدەست خۆی نادا. ئێمە ئەوەی بە شانازی لەقەڵەم دەدەین. ئەوە بوو دەستی کرد بە تێلگرافنووسین. ئەوەدەمی تەلەفۆن نەبوو، هەر سیستمی بێ‌سیمی هەبوو کە ئەوان سیستمی باشیان هەبوو. تێلگرافی بۆ ئەو ئەندامانەی مەکتەبی سیاسی کرد کە ئەوەندە نێزیک بوون بتوانن بێنەوە. هەموویانم لەبیر نیە، بەلام دڵنیام کاک نەوشیروان یەکێکیان بوو. هاتن، وا بزانم ٤ یان ٥ کەسیان کۆ بوونەوە. ئانی شەوێ خوراو دەبوو کۆبوونەوەکە بکرێ. چونکی ئەمنیش بەیانی دەبوو بگەڕێمەوە. گوتم بەبوورن ئەمن ماندووم — جا هەر بەڕاستییش ماندوو بووم، چونکە بەشێکی زۆری ڕێیان ڕۆیشتبووم — ئەگەر جێگایەک هەبێ پێم‌خۆشە ئیسراحەتی لێ‌بکەم. دیارە مەبەستم ئەوە بوو ئەوان قسەی خۆیان بۆخۆیان بکەن‌و ئەمنیان لەلا نەبم. مامجەلال گوتی ئەخێر ماندوو نی، دەزانم دەڵێی چی. ئەوە کۆبوونەوەی مەکتەبی سیاسی-یەو ئەتۆش ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی. ئەو دوو حیزبەش وەک یەکن‌و هیچ

فەرقیان نیە. بۆیە دەبێ ئەتۆش بەشدار بی. دووبارە گوتم ماندوون ئێوەش قسەی خۆتان بکەن. گوتی تا دەبێ دانیشی.

ئیدی دانیشتم دیارە هیچ دەخالەتم نەکرد شەیری ئەوەی جارێکی دیکە تەوزیحدا داخوازی‌یەکە چیە. پێم وابێ وەختێکی زۆر کەمی گرت کە بڕیاریاندا بێن بەکۆمەڵەگەمانەوە. هەر ئەو شەوەی تێلگرافیان نووسی بۆ هێزەکانیان کە بەشێکی زۆریان لە قوولایی خاکی باشووری کوردستاندا بوون. دەتوانم بڵێم زەمنی ئەوەی کە کارەکە کارێکی گەورە بوو لە تاریخدا. یانی ئەوە کە هێزێکی بەشێکی کوردستان بە بڕیارێکی مەرکەزی‌و بە حەجمێکی شاراوە لە بەشێکی دیکەی کوردستاندا بەکۆمەڵەگی هێزێکی سیاسی‌یەوە بچێ، ئەوە بۆخۆی شانازی‌یەکی گەورە بوو. بەڵام ئەوەش نیشانەیەکی دیکە بوو لە چوستوچالاکی‌و ڕێکوپێکی ئێو یەکیەتیی نیشتمانی کە ئەوەی هەرە دووریشیان لەو هەلومەرجە ناخۆشەدا، دەکرێ بڵێم بە کەمتر لە حەوتوویەک، یان پێنج ڕۆژان گەیشتنێ، بەکورتی لەماوەی حەوتوویەکدا ئەگەر بەهەڵە نەچووبم شتێک کەمتر یان زیاتر، بەڵام دەوری ١٧٠٠ پێشمەرگەی یەکیەتیی نیشتمانی گەیشتنە سەر سنوورەکان و هاتن تێکەڵاوی هێزەکانمان بوون.

شتێکی جێی سەرنجی دیکەش پێم‌خۆشە لێرەدا بگێڕمەوە. کە ڕەنگە قەتم نەگێڕابێتەوە. لەو وەختەی‌دا بوو کە بەرەبەرە پێوەندی‌یەک لە بەینی یەکیەتیی نیشتمانی‌و دەوڵەتی عێراقدا گیرابوو. ماوەیەکی کەم دواتر، نەک عەینی ئەو ڕۆژانە، دیدارێک لەنێوان دوو نەفەری یەکیەتی‌و دوو نەفەری دەوڵەتی عێراقدا پێک هات. ئەوانەی یەکیەتی مام‌جەلال‌و کاک نەوشیروان بوون. ئی دەوڵەتی عێراق پیاوێک بوو لە بەغداوە هاتبوو ناوی "خەلیل شاکیر" بوو. دیار بوو لە سەرانی موخابەراتە. ئەوەی دیکەشیان کەسێک بوو بەناوی "موقەددەم ئیحسان" کە نازانم ناوی بابی چ بوو. ئەویان لە کەرکووک دادەنیشت، مەسئوولییەتی لەوێ هەبوو. لەلایەن ئێمەشەوە دوکتور قاسملوو و ئەمن بووین. پەزیرایی‌و پارێزگاری ئێمە لێمان دەکردن. لەو وەختیشدا، بنکەی ئینتیشارات‌و تەبلیغاتی حیزب لە "دووناری دۆڵەتوو" بوو کە لەو شوێنە نیزیکە. دیدارەکە لە "گۆڕەشێر"ی بوو کە ئەویش هەر خاکی ڕۆژهەڵاتە. ئەمن بەرپرسی بەرپرسی ڕادیۆو ئینتیشارات بووم بەڵام بەکردەوە ببوومە بەرپرسی ڕاپەڕاندنی کاری تەداروکاتی ئەو جبهەیەو بەرپرسایەتی‌یەکەی خۆم لەڕادیۆ دابوو بە کاک فەتاحی کاویان.

لەوێڕا کاغەزێکیان بۆ نووسیبووم پێم وابێ هەر کاک فەتاح بۆخۆی نووسیبووی. نووسیبووی خەبەرمان هەیە دوژمن بەخەیاڵە ئەمشەو هێرش بکاتە سەر "جاسووسان". جاسووسان ئەو کێوەیە کە بەسەر دۆڵەتوو و ئەوناوەدا دەڕوانی‌و جێگاکەشی زۆر حەساسە. یانی ئەوێ بگیرێ ماناى ئەوەیە لەخوارێ کەس ناتوانێ بژی. باشە ئەویش بگوترێ کە ئەو ساڵەش زستان زۆر زوو هات. تەنیا هەشت ڕۆژ لەپاییزێ چووبوون کە لە

هەموو کوردستان بارانێکی زۆر باری و لە شتۆیەش بستێک بەفر باریبوو، جا نووسیبووی ئەمشەو بەتیازن هێرش بکەن و ئێمەش کەسی وامان بەدەستەوە نیە، بەڵام هێزێکی یەکجار بەکیەتیی ئیشتمانی هاتۆتە دۆڵەتووێ، ئەگەر وا بکەی مامجەلال کاغەزێک بۆ فەرماندەکەیان بنووسێ بەڵکوو چەند کەسێک وەسەر خەن بۆ سەری جاسووسان. هەرچەند زۆریش ماندوون. ئەمنیش کاغەزەکەم بە دوکتۆری نیشانداو مامجەلال گوتی ئەوە چیە؟ گوتم قەزیەیەکی ناوایە. گوتی بۆ بۆخۆت بۆیان نانووسی؟ ئەمنیش گوتم لە دەزانم کێن و نە حەقم هەیە بۆیان بنووسم. جا ئەو خاڵە گرینگە کە گوتی هێزەکانی ئێمە دەستووریان پێ دراوە کە گەیشتنە خاکی کوردستانی ئێران، لەژێر فەرمانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا دەبن. فەرماندەکەشیان ناوی "سامان گەرمیانی"یە. سامان گەرمیانی ماوەیەک لە دەرێ بوو ئێستا هاتۆتەوە لێرەیە. ئەمنیش بەخەتی خۆم کاغەزێکم بۆ نووسی کە قەتیشی نەدیوەو دەستخەتیو ئیمزاشم ناناسێ. سڵاو و بەخێرهاتنم پێ گوت و داوام لێ-کرد گوتم دەزانم ماندوون، چونکی لەخوارێ‌را هاتبوون، بەڵام حاڵ و قەزیەیەکی وایە. سەریش نە خێرەتی لێ-یە، نە سەنگەری ئامادەی لێیەو نە هیچ، کە کاغەزەکەی پێ گەیشتبوو لە دەوری بڵێین هەشتی شەوێدا، تەواوی ئەو هێزەی بێ ئەوەی یەک نەفەری بەجێ بێڵێ و بۆخۆشی وەسەر کەوتبوون بۆ سەرێ.

یانی شێوەیەکی زۆر شوجاعانەی پێوە بوو، زۆر داێنکی ئیشتمانی بوو، وەکی گوتم یەکەمجار بوو بە حەجمێکی ئاواو بە بڕیاری سیاسیی حیزبێک ئەوە بکرێ. دەنا پێشتر زۆرجار پێشمەرگەی ئێمە لە باشووری کوردستان فیداکارییان کردوە، شەهید بوون، پێشمەرگەی کوردی باشوور لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوون، یان لی تورکیەی لە هەردووکیان بوون، شتی وا هەبووە، بەڵام بە بڕیارێکی سیاسیی ئاواو بەو حەجمە ، یەکەم جار بوو کە دەکرا.

* بەشداریی "هێزی پشتیوان" لە شەڕەکانی پاییزی ١٣٦١ی هەتاوی لە جادەی پیرانشار- سەدەشتدا چەندە بۆ حیزب یارمەتیدەر بوو؟ بەگشتی ئەو حەڕەکەتە چۆن لێک درایەوەو ئاکامەکانی چی بوون؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جارێ با ئەوەی بڵێم کە چۆن بوو ناوی هێزی پشتیوانی بەسەردا برا هەرچەند لە جێی دیکەشم باس کردوە، پێمخۆشە ئەوەی باس بکەم، ئەمن هەروەک باسم کرد مەسئوولی ڕادیۆ بووم، ئەو ڕۆژانەش هەموو ڕۆژێ عەمەلیات بوو، شەهید بوو، گاڵتەبەمردن‌کردن بوو، هەڵمەت بوو، هەڵاتن بوو، ڕێکەوتن بوو، ئیدی ڕادیۆ بەرنامەی حەماسیی هەبوو، بەڵام لەبەر مولاحەزاتی سیاسی ناوی وانمان باس نەدەکرد. کۆبوونەوەیەکی سێ قۆڵیمان هەبوو بۆ مەشوەرەت، مامجەلال بوو، کاک دوکتۆر قاسملوو بوو و ئەمن بووم. مەبەست لەسێ قۆڵی ئەوەیە هەر ئەو سێ کەسە بووین نەک سێ تەرەف. کۆبوونەوەکەش هەر لەبنکەی ڕادیۆ کرا، لەوێ گوتم ئەمن دوجاری عەزابم، ئەو پێشمەرگانە هاتوون ئەو شانازییەیان هەیە، کەچی

ئاوڕێکیان لێنابێ، باسیان ناکرێ. مامجەلال گوتی کاکە ئێمە بۆ تەبلیغات نەهاتووین، ئامانەوێ. ئەمنیش گوتم باشە ئەوە دەردی تۆیە، دەردی من جودایە. ئەمن پێیەوە دەعەزابدام. کەوایێ ئەمن پێشنیار دەکەم یا بەناوێک باسیان بکەین هەم ئەرکی خۆمان بەجێ هێنابێ‌و هەمیش مەعلووم نەبێ. ئێمە هێزی پێشمەرگەمان هەبوو، هێزی بەرگریی میلیلیمان هەبوو کە ئەوانە نێ خۆمان بوون، نێ ڕۆژهەڵاتی کوردستان. گوتم ئەوانە بەهێزی پشتیوان ناو دەبەین. هەر دووکیان گوتیان پێشنیاری چاکە موافیقین.

ئەوە بوو کە بەو ناوەمان خوێندەوە، بەرەبەرە خەڵک تێ گەیشت. جالیب ئەوە بوو موجاهیدین کە لەوێ بوون‌و پێکەوە هاوپەیمان بووین، خەبەرەکانی ئێمەیان وەردەگرت‌و بڵاویان دەکردەوە بە تایبەت خەبەری عەمەلیاتە گەورەکان. چەندجار کە باسی "نیرویِ پشتیبان"یان دەکرد نەیاندەزانی چ باسە. لەپاشان ڕۆژێک تەفسیرێکیان نووسیبوو کە ئێمە بۆخۆشمان بەهەڵە چووین کە خەبەری نیرویِ پشتیبانمان بڵاو کردۆتەوە. دوایە بۆمان دەرکەوت کە هێزی پشتیوان لەکوێ ناو دەخواتەوەو چ سەوداییەکی نازانم سەرنێ‌خوازانەو تەوسیعەتەڵەبانە کراوە. یانی بەڕەوتی گوتبوویان ئەوە نیشانەی جودایی‌خوازی‌یە. ئەوەیان بۆیە کردبوو کە لە سەحنەی سیاسیی ئێراندا خۆیان لەو تاوانە گەورەیە!! کە پێیان وابوو کراوە بێبەری بکەن. ئەمنیش هەستام بە وتارێک جوابم دانەوە. خولاسەکەی ئەوە بوو کە گوتم: زۆر سەیرە ئەوان بۆخۆیان چوون لە لوبنان شەڕیان کردوە، ئەگەر ئێستا خەڵکی وڵاتێکی دوور بێن کۆمەگمان بکەن ئەوە باشە. بەڵام کوردێکی بەشێکی دیکەی کوردستان کە ئازادیخوازە، هاتوە زیندی ئەو ڕژێمەی کە ئەوان دەیانەوێ بیڕووخێنن موبارزە دەکا، خۆی بەکوشت دەداو قوربانی دەدا، ئەوان ئاوای پێ قەبووڵ بێ، ئەوە مانای نیە. ئیدی دوایە لەسەری نەڕۆیشتنەوەو یەمگەیان لەو جۆرە تەبلیغاتە کرد.

پاشان لەسەر ئاکامەکانی ئەو بەدەنگەوەهاتنە، ئەوەڵەمن لاپەڕەیەکی زێڕینە لە مێژووی گەلی کورددا. لەپاشان هەم پێوەندیی نێوان ئەو دووهێزە سەرەکی‌یەی کوردستانی وەک حیزبی دیمۆکراتی کوردستان‌و یەکیەتیی نیشتمانی بە هێز کرد. هەم پێوەندیی نێوان ئەو دوو بەشەی کوردستانی بە هێز کرد. ئێستاش پێم وایە ئاساری ئەوە لەنێو ڕووح‌و ڕەوانی خەڵکیدا هەر ماوەتەوە. مەسەلەن ئەوە ئێمە چەندین ساڵە بەداخەوە سنوورەکانمان بەجێ هێشتوەو مەجبوور بووین لە باشووری کوردستان بژین، هەست بەوە ناکەین کە ئێمە بە غەریبە بزانن. جگە لەوەش توانیمان بۆ ماوەیەکی زیاتر لەبەرامبەر هێرشەکانی دوژمندا موقاوەمەت بکەین. پێشمەرگەکان دەرسێکی زۆر تاڵیان بە دوژمن دا. دیارە هەم هی ئێمە ئەوانمان بە قووەت دەکردو هەم ئەوان ئێمەیان بە قووەت دەکرد. ئەو یەکگرتنە وەک دەڵێن وەک ڕیازیات نیە ٢+٢ ببێتە ٤. لەوەدا جاری وایە ٢+٢ دەبێتە ١٠٠، یانی قووەتێکی زۆر زیادی بە پێشمەرگەکان‌و شەڕکەرانی خەباتی ئازادیخوازانە دابوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەو هێزە چەند لەلای ئێوە مایەوە. ئایا شەهیدی دا، ئەگەر هەی‌بوو چەند شەهید؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە مانەوەکە لە شەش مانگی کەمتر نەخایاند. ڕەنگە دەقاودەق نەزانم، بەڵام هەتا ئاخرین ئەفەرەکانیان گەڕانەوە تەقریبەن ئەوەندەی گرت. بەداخەوە شەهیدیشیان هەبوون، بریندارێشیان هەبوون. شەهیدەکانیان ئەوەی لە مەیداندا شەهید بوون، ئەگەر لەبیرم بێ ١٤ کەس بوون. بریندارەکانیشیان بەینی ٣٠ تا ٥٠ کەس بوون. لەو بارەیەوە دوو بیرەوەریم لەبیرن زۆرم پێ‌خۆشە بەناوی ساحێبانیانەوە تۆماریان بکەم.

یەکێکیان یەک لە فەرماندەکان بە ناوی "ملازم جوامێر" بوو. ئەو بریندار بوو، برینێکی سەختـــی هەڵ- گرتبوو، ئەلەج ببوو، کە هێنایانەوە، هەرچەند پیار ئارەزووی دەکرد بەڵام هیچ ئومێدێک نەبوو ئەو پیاوە چاک ببێتەوە. ئەمنیش ماچم کردو بەخێرهاتنم کرد. گوتم ئەوە ئازادی‌یەو نرخی گرانە. دەنا حەیفە لاوێکی وەک تۆ تووشی حاڵەتی ئاوا بێ. جا تەمەنی هەر ٢٥ هەتا ٣٠ ساڵ دەبوو. گوتی ئەوە هیچ نیە، هەزاری وەک من بەقوربانی کوردستان بێ. تەنیا یەک مەراقم لەدڵدایە. لە کوردستانی عێراق کردم، هەر چەندی پێم کرا کردم، هاتم لە کوردستانی ئێرانیش بۆ کورد جەنگام، بەڵام بەداخەوە بۆم ناکرێ لە کوردستانی تورکیە بیکەم. ئەوەم مەراقە دەنا ئەوی دیکە هیچ نیە. ئەوە دوایە بەرێ کرایە دەرەوە بە ئەلەجی مایەوەو بەداخەوە عاقیبەت شەهید بوو.

ئەوەی دیکە حادیسەیەک بوو کە لە یەک شەڕدا ٤ ئەفەری هێزی پشتیوان شەهید بوون. جەنازەکانیان هێنانەوە ئەو شوێنەی ئێمەی لێ‌بووین. لەوێڕا ناردمانەوە بۆ مەنتەقەی شێنێ‌و لەوێ نێژران. فەرماندەیەکیان هەبوو بەناوی "شێخ فەیسەڵ". بەداخەوە ئێستێ نازانم شێخ فەیسەڵ چی‌یان پێ دەگوت. دوای ناشتنیان چەند ڕۆژێک پێوە خوا دایکی شێخ فەیسەڵ هات. کە هات ئەمنیش لەوێ بووم. چونکە زۆرمان هاتوچۆ دەکرد، لەدوورەوە خەبەریان دا کە ئەوە دایکی شێخ فەیسەڵ هاتوە. ئێمە هەستاین بەپیرەوە چووین. مامجەلال بۆخۆشی هەستا. وەک شێرەژنان لە دوورەوە گوتی: مامجەلال نیگەران مەبە ناگریم. ئەو شانازی‌یەی بە نسیب کوڕی من بووە بۆیە نابێ بۆی بگریم، دەبێ سەرمی پێی بەرز بێ. لەپاشان لەوەش زیاتر دەرکەوت. هەوڵی دابوو جەنازەی کوڕەکەی بگێڕێتەوەو لە سلێمانی بی‌نێژێ. چەند جار موڕاجەعەی کردبوو هەتا مواقەقەتیان بۆ کردبوو جەنازەکەی بەرێتەوە. وەختێک وەرەقەی ئیجازەکەی وەردەگرێ. دەڵێ دا بۆم وەخوێنن. بۆی دەخوێننەوە، نووسراوە کە ئەو خانمە ئیجازەی هەیە جەنازەی کوڕەکەی خۆی "مخرب" واتە خەراپکار فلان- کەس بێنێتەوە. ئەویش کاغەزەکە وەردەگرێتەوە، بە دەمی کابرای‌دا دەداو دەڵێ نامەوێ، کوڕی من موخەڕیب نیە، کوڕی من شەهیدی ڕێگای ئازادیی کوردستانە. بەو ڕووحییەوە دەگەڵ مەسئوولینی عێراقی تەڕەف ببوو، بەو ڕووحییەشەوە هات دەگەڵ مامجەلال بە تایبەتی‌و دەگەڵ ئێمە بەرەورو بوو.

* بەدوای بەشداریی "هێزی پشتیوان" لە شەڕەکانی جادەی پیرانشار - سەردەشتدا، لێک نیزیک بوونەوەیەکی زۆر لەنێوان یەکیەتیو حیزبدا هاتە ئاراوە. دەکرێ بفەرمووی ڕادەی هاوکارییەکانی ئەو دوو لایەنە هەتا چ ڕادەیەک بەرین بووەو هاوکارییەکان زیاتر لە چ بوارگەلێکدا خۆیان دەنواند؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە نابێ بڵێم بە دوای ئەوەدا بوو. چونکی ئەو کارە گەورەیە بەرهەمی لێک-نیزیکی بوو. لەڕاستیدا تەنیا ئەو مەرحەلە کەمەی کە پێشتر ئیشارەم پێکرد، ساردییەک دەبینی ئەو دوو هێزەدا هەبوو، دەنا پێوەندییەکانمان هەر باشو دۆستانە بوون. بەڵام دیارە ئەو هەنگاوێکی دیکە بوو، گۆڕەتبێکی دیکەی بەو نیزیکیو دۆستایەتییەدا. ئەو پێوەندییانە گەیشتبوونە ڕادەی زۆر بەرینو بەربڵاو، ناکرێ بچینە نێو جوزئیات. بەڵام دەکرێ بڵێین باشترین پێوەندیی نێوان دوو هێزی سیاسی بوو. چ لەنێوان هێزە سیاسییەکانی یەک بەشی کوردستان چ لەنێوان هێزە سیاسییەکانی بەشە جۆراوجۆرەکانی کوردستاندا. بە بێ‌شک هەروەک لەبارێ دیکەشەوە گوتمان، یەکیەتی نیشتمانیو حیزبی دیمۆکراتی کوردستان دوو حیزبی سیاسیی جیاوازن. دوو هێزی سیاسیی دۆستن. هێزی سیاسیی دۆستیش مانای ئەوە نیە وەک یەکن. جارێک ئیختیلافمان بووە. جارێک بیروباوەڕمان وەک یەک بووە. ئەمن دیتوومە مامجەلالو دوکتور قاسملوو لێک ڕاست بوونەوە لەسەر مەسەلەیەک هەر ئەوەندە ماوە ناویان نەداوەتە سەنتلییەکان. بەڵام ئەوە ئەو پێنج دەقیقەیە کە کێشەکە دەکەن. لە بەیتی ئەندامانی دەفتەری سیاسیی حیزبی دیمۆکراتیشدا بەدەیان جار شتی ئاوا ڕووی داوە. بەڵام لەپاشان هەموو شتێک تەواو بووە.

مەسەلەن ئەمن لەبیرمە پاش تێکچوونی ئەو موفاوەزاتەی بەینی یەکیەتی نیشتمانیو دەوڵەتی عێراق کە دوای تێکچوونی عەمەلیاتی گەورە گەورە دەکران جارێکی مامجەلال کاغەزێکی بۆ دوکتور قاسملوو ناردبوو، نووسیبووی پێمان خۆشە دیدارێکی بەرتەسکمان هەبێ. لە ئێوە ئەتۆو عەبدوڵڵای حەسەن زادە، لە ئێمەش تەنیا ئەمنو کاکە ئەوە دەبین. جا وەخت دابنێ، یان ئێمە دێین یان ئێوە وەرن. ئەویش دوکتور گوتی مامجەلال چەند جار هاتوە ئێمە نەچووین با ئێمە بچین باشترە. دامانێنا ئێمە بچینو چووین. کە چووینە وێ، پاش نانو چاخواردنو ئەوانە، شوێنێکی تایبەتییان دانا هەر ئەو چوار کەسە لێی دانیشتین. مامجەلال ڕووی دە دوکتوری کردو گوتی دەوڵەتی عێراق ناردوویەتی کە پێمان خۆشە وتووێژ بکەینەوە. - ئەوە وا بزانم بەساڵێک دوای تێکچوونی ئەوی دیکە بوو- تەنکیبشیان کردۆتەوە کە ئێمە عێراقیین بۆخۆمان دادەنیشین یا کەسمان دەنێودا نەبێ. یانی دەواقیعدا گوتوویانە با ئەوجار حیزبی دێمۆکرات دەنێوانەدا نەبێ. بەڵام ئەوە قسەی وانە. ئەمن بەبێ مەشورەت دەگەڵ ئێوە هیچ شتێک ناکەم. ئەو "ئێوە"بەشی بۆیە بەکار هێنا کە وەک ڕێز هەر ڕووی لە دوکتور قاسملوو نەبێو هەموو حیزب بگرێتەوە. ئەوە نیشانەیەک بوو لەوەی کە پێوەندییەکە قووڵو پتەوو بەردەوام و بەربەرینە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا هێزەکانی یەکیەتی بۆلای کۆمەڵەش هاتن. بۆ ئەوان لەسەر چ ئەساسێک بوو، ئایا هەمان داوا کرا یان شتێکی دیکە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دۆستایەتی‌یەکە دەگەڵ ئەوانیش هەبوو. بەڵام داواکە لە ئێمەوە بوو. لەپاشان وا دانرا کە ئەوانیش دۆستن و بەشداری ئەو بزووتنەوەیەن. دوایە لە مەنتەقەکاندا بۆ ڕێنوێنی و تەداروکی هێزەکانی یەکیەتی کۆمەڵەش هاوکار بوو. بەهەر سوورەت ئەو هێزانە پێویستی‌یان بەخەلکی شارەزا هەبوو. لێرەدا نوکتەیەکم وەبیر هاتەوە کە ڕەنگە برایانی کۆمەڵە پێیان خۆش نەبێ شتی وا وەبیر بێتەوە، بەڵام با بگوترێ. دیدارێکمان لە "مەزرا"یە هەبوو. - مەزرا پێم وایە دێوتە دێیەکە لە مەنتەقەی "دارمێ"ی سەردەشت-. دیدارەکە لە بەینی یەکیەتیی نیشتمانی و حیزبی دێمۆکراتو کۆمەڵەدا بوو. ئەوە هەر لەو سەروبەندەی‌دا بوو کە ئەو هێزە هاتبوون دەبێ تەداروک بکرێن. کۆبوونەوەکە بۆ ئەوە بوو کە داخوا چۆنیان تەداروک بکەین و کێ پێ‌یان ڕابگا. لەلایەن یەکیەتی‌یەوە مامجەلال بوو نازانم کێی دیکەشی دەگەڵ بوو. لەلایەن ئێمەوە دوکتۆرو ئەمن بووین. لەلایەن کۆمەڵەشەوە کاک عەبدوڵڵا بوو، بەڵام بەڕاستی لەبیرم نیە کێی دیکەشی دەگەڵ بوو. کە باسی تەداروک کرا، کاک عەبدوڵڵا گوتی ئێمە ١٥٠ کەس تەداروک دەکەین. یانی لە ١٧٠٠ کەس. ئەویش دوکتۆر گوتی بۆ ١٥٠ کەس، یانی کەمتر لە یەک لەدەی ئەو هێزەی هاتوە؟ گوتی ئێمە هەر ئەوەندەمان بێ ئیدارە دەکرێ. دوکتۆر گوتی جالبە. ئەو وەختەی باسی گومرک دەکرێ داوای سەتی پەنجا دەکەن. بەڵام ئەو وەختەی باسی تەداروک دەکرێ ئێوە لەسەتا دە کەمتر وەئەستۆ دەگرن. بەڵام بەهەر حاڵ قبووڵمان کرد. ئەوان هەر ئەو ١٥٠ کەسەیان وەئەستۆ گرت. ئەوی دیکە تەداروکی لەسەر حیزبی دێمۆکرات بوو.

* وا بزانم ساڵی ١٩٨٣بوو کە دەوڵەتی ئێراق و یەکیەتیی نیشتمانی کەوتنە وتوویژ. وەکی باس دەکری حیزبی دێمۆکراتو بەتایبەت شەخسی دوکتۆر قاسملوو ڕۆڵی گرینگیان لەو نێوەدا گێڕا. دەکرێ لەو بوارەدا بدوێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە ڕاستە. بەڕێکەوت ئەمن دیسان دەخزمەت دوکتۆر قاسملووی‌دا بووم کە سەفەرمان دەکرد بۆ بەغداو لەوێڕا بۆ دەرێ. وەڕێ کەوتین، زستانیش بوو. پێم وایە ساڵی زایینی لەوێ نەبێ‌ژرە. بەداخەوە یەکێک لە عەیبەکانی کاری من ئەوەیە تەنەو تاریخانەم نووسیوە نە لەبیرمن. هاتین بۆ شەوێ لە "مێرگی زەڵێ" میوانی مامجەلال بووین. بۆ بەیانی‌یەکەی وەڕێ کەوتین بۆ قەڵادزێ و لەوێڕا ڕۆیشتین بۆ بەغدا. کە چووینە بەغدایە، شەوێک بوو یان دوو شەو بوو لەوێ بووین دیدارێکیان دانا دەگەڵ

سەرۆکی موخابەرات. سەرۆکی موخابەرات ئەو بارزان تکریتی‌یە بوو کە ئەم دواییی‌یانە ئیعدام کرا. بارزان تکریتی دایک‌برای سەددام حوسێن بوو. باسی مەسائیلی خۆمان، پێوەندی‌یەکانمان و شەڕی ممو شەڕی ئێران و عێراق و ئەوانە کرا کە پێویست بوو. پاشان زۆر بەپارێزەوە بارزان تکریتی گوتی: دوکتۆر ئەگەر ئێمە پەیامێکمان هەبێ شەفەوی یان کتبی، ئێوە لەو سنوورانە هیچ ڕێگایەکتان هەیە بی گەیەننە کاکە جەلالی؟ زۆریش بە حورمەتەوە بە کاکە جەلالی ناو برد. باشە لە بەڕاستیدا ئەوە بگوترێ کە گۆیا وەختی خۆی مام جەلال و بارزان تکریتی تێکەلاوی‌یان هەبووە. دوکتۆر گوتی یانی چی، ئێمە کە هاتووین شەوێ میوانی مام‌جەلال بووین. ئێمە هەموو ڕۆژێ یەکتر دەبینین، ئەوان دێن و ئێمە دەچین. خۆ ئەویش ئەوەی دەزانی. بەلام دەیەویست وا بلێ کە مەسەلەن ئێمە دەی‌شارینەوە. یانی لەواقیعدا دوکتۆر پێی گوت ئێمە ئەو پێوەندی‌یانەمان بەدزی نین، ئەوە بە ئاشکرایە. جا پێتان خۆشە یان نا کەیفی خۆتانە. دیارە دوکتۆر بە دیپلۆماسی پێی دەگوتن، بەلام ئەمن هەر بە سەراحەت پێم گوتوون. گوتووەمە ئەوە شتێکی زۆر سروشتی‌یە. ئەتۆ دەگەل هەموو عەرەبیان پێوەندیت هەیە. ئەمن بۆ دەگەڵ هەموو کوردان نەبێ.

بە هەرحاڵ گوتی ئێمە پێمان‌خۆشە ڕێگایەکی دیکە بکەینەوە موزاکەراتێک، دەست پێ‌بکەین بۆ حەللی ئەو مەسەلەیە. ئیدی ئەو پەیامە ئێمە گەیاندمان و لەپاشان چەند جار هاتوچۆ و نامەو پەیام هەبوون، چونکە هەموو جارێش دوکتۆر پێی نەدەکرا، بەشێکی زۆری هاتوچۆیەکان بەمن دەسپێران. سەرەنجام وای لێ‌هات یەکەم دیدار ئەوە بوو کە باسم کرد لە گۆزە شێزی پێک‌هات. کەوابێ ئەم وتووێژانە لە زستانی ١٩٨٢را دەستیان پێ‌کرد، نەک سالی ١٩٨٣. دووهەم دیدار هاوینی ١٩٨٣ لە ئالانی سەردەشت بوو. پێم وایە سێیەم دیداریش ئەوە بوو کە هەیئەتێک، موشەخەسەن کاک عەرەبیدوونی عەبدولقادر چووە بەغدا. بەرلەوە ئەوە چووە پێشێ هەتا وای لێ‌هات خودی مام‌جەلالیش چوو. مام‌جەلال کە لەوێ مایەوە، دوکتۆریشی دەگەڵ چووبوو. ڕۆژێکیان ئەمن هەمووی نیو سەعات دەبوو کە قسەم دەگەڵ کردبوون. کاک نەوشیروان داوای کردبوو بە بێسیم قسەم دەگەڵ بکا. زۆر بە نیگەرانی‌یەوە گوتی ئەو برادەرانەی ئێمە چی‌یان لێ‌هات؟ گوتم ئەو برادەرانەی ئێوە لەو جێگایەن کە چوونی. گوتی ماون؟ گوتم بابە ئەمن نیو سەعات پێش ئێستا قسەم دەگەڵ کردوون. گوتی ئەمن دەبێ بۆخۆم قسەیان دەگەڵ بکەم. گوتم زۆر باشە بۆخۆت قسەیان دەگەڵ بکە. ئیدی وا بوو فرێکانسەکانمان وەرگرت و وامان کرد بۆخۆی قسە دەگەڵ مام‌جەلال بکا. یانی نیگەرانی ئەوە بوون کە مەبادا شتێکیان بۆ بێتە پێش.

دواتر وای لێ‌هات کە بوو بە شتێکی ئاشکرا و لە بەهاری ٨٤دا بوو کە مام‌جەلال مێتینگێکی گەورەی لە "سووروداش" پێک‌هێنا. لەواقیعدا وەکوو شتێک پرسی بە خەلکەکە کرد داخوا ئەو کارە بکەن یان نا. ئەوە ڕۆیشتە پێشێ کە دیارە ئیشکالاتی یەکجار زۆری لەپێش بوو. ئیشکالاتەکە بەشێکی ئەوە بوو کە دەولەتی

عێراق ڕەنگە بۆخۆی حوسنی نییەتی تەواو نەبێ کە تەبیعی بوو، ئەوە خراپتر ئێران و سووریە و تورکیە هەوڵی تێکدانیان دەدا کە دوایەش هەر وای لێ هات. دەکرێ بڵێین لەحەجمی خۆشی دا لەوانەش خراپتر ئەوە بوو کە دوو هێزی عومدەی کورد یانی پارتی و یەکیەتی نەک لەسەر ئەوە ئیتیفاقی ئەزەریان نەبوو، بەڵکوو لەنێو خۆیاندا ناخۆشییشیان هەبوو. ئەوانە هەموو ئیشکال بوون، بەڵام لەعەینی کاتدا ئەو دەورە لە موزاکەرات پێم وایە شتێکی باشی لێ شین بۆوە. جارێ ماوەیەکی زۆر حەسانەوەیەک هەبوو، بووژانەوەیەک هەبوو. لەجێدا ئەمن زۆر جارم ئەوە گوتوە کە فەرقی بزووتنەوەی کورد لەباشوور و ڕۆژهەڵات ڕاست لەو جێیەدایە. ئەوەتا بزووتنەوەی کورد لە باشوور هەیە پێم وا نیە قەت سێ ساڵان لەسەر یەک دەشەڕدا بووبێ. هەمیشە گرانەوەیەک، ئاگربەستێک، موفاوەزاتێک، داڕزانی خێرایتر لە تەرەف حکوومەتی مەرکەزییەوە بۆسەر کوردستان هەبووە. چونکی دەیەوێ بەخەیاڵ خەڵکەکەی بەوە جەزب بکا. مەسەلەن ئەوەتی دوو ساڵان دەمایەوە چونکە دەوڵەت تەیدەکرێ. پاشان کە لێی دەکرێن ئەوەتی دەرەجە سێشی بەدەرەجە یەک لێ- دەکرێن. بۆیە خەڵک دەبووژانەوە و پارە پەیدا دەبوو. لەحاڵێکدا ئەوە بۆ ٣١ ساڵ دەچێ ئێمە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەگەڵ کۆماری ئیسلامی بەرەنگارین، تاقە یەک سەعات شتێک بەناوی حوسنی نییەتمان نەدیوە. حەتتا ئەوەی باسمان کرد گوتیان موزاکەرە دەکەین، بە ئیسەعاتی ئەویش تێکچوو. جا لەو بارەوە، یەکیەتی ئیشتمانی پێم وایە توانی پشوویەک بدا و خۆی ڕێک بخاتەوە و خەڵکەکەش پشوویەکیان وەبەر هاتەوە.

وەختی خۆشی ئەمن دوو شتم لەبیرن کە پێیان خۆشحاڵ بووم. یەکیان لەو دیدارەدا کە گوتم لە گۆڕەشێری بوو، نوێنەرانی دەوڵەت دەستیان کرد بەقسە کە ئێوە لەهیچ و خۆڕاییی وەشاخی کەوتوو لەخۆڕا شەڕتان ساز کرد. دەوڵەت حەقی کوردانی دەداو ئەوشتانە. مامجەلال گوتی کاکە ئەتۆ نازانی، ئەتۆ ئاگات لەهیچ نیە، برۆ لە ڕەئیسەکەت بپرسە، داخوا چەندەمان نامە نووسیوە، چەندەمان قسە کردوە کە بابە ئێمە نامانەوێ عێراق تووشی وێرانی بێتەوە، ئیدی هیچیان پێ نەما. چونکی مەنتیقی مامجەلال بەقووەتتر بوو. تەک هەرئەوە کە قسەی چاکتری دەزانی، بەڵکوو بناغەی ئیستیدلالەکەی بەهێز بوو. ئەوی دیکە دوای تێکچوونی موفاوەزاتەکە مامجەلال جوزوەیەکی نووسی بەناوی: گوفتوگۆی ئەمجارەی شۆڕش دەگەڵ میری. شتێکی ئاوا. بەڕاستی ئەوەندە موستەنەد و قایم بوو کە هەرکەس دیبای لەوانەی لەبەینی کورد و عەرەبدا هەن، تەئییدی دەکرد کە بزووتنەوەی کورد مەوزیعێکی باشی هەبووە.

* شکستی وتووێژەکانی یەکیەتی و بەعس، دووبارە ئەو ڕێکخراوەی لە ئێران نێزیک کردەوە. ڕادەی ئەو نێزیک‌بوونەوەیە لەو قۆناغەدا چەند بوو؟ ئەوە بۆ کەی دەگەڕێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەسەر شکستەکەی پێم‌خۆشە ئەوە باس بکەم کە لە بەشێکی ئەو موزاکەراتەدا، یەکیەتی و دەوڵەتی عێراق زۆر لێک نیزیک ببوونەوە، تەقریبەن لەسەر زۆربەی شتەکان یەک گەیشتبوون. ئەوە بۆ ئەو مەرحەلەیە دەڵێم نەک لەسەر مافی کوردو حەقی دیاریکردنی چارەنووس. لەوەدا تەنیا هێندێک شتی کەمیان مابوو. مەسەلەن لەسەر ئەو چەکدارانەی دەگەڵ دەوڵەت بوون هێندێک ئیختیلافیان مابوو. یا ئەوەش بڵێم لەئاخر دیدارییاندا کە پێم وایە دەکەوتە بەینی بەهارو هاوینی ٨٤، مام‌جەلال لە بەغدا بوو. ماوەیەکی زۆر مایەوەو هەموو کەس نیگەران بوو کە عێراق گرتبێتی. لەپاشان ڕۆژێکی خەبەرمان زانی کە مام‌جەلال هاتۆتەوە. بەناسبەکی دوکتور قاسملوویەوە ئەمن ئێردرام بۆ لای مام‌جەلال. هەم مەسایلی خۆمان هەبوو، هەم بۆ ئەوەش کە بزانین بوو بەچی. وەختێک ئەو پرسیارم لێ‌کرد کە خەڵک ئاوا نیگەران بوون. گوتی ئاوەڵڵا ئەوان لەگەڵ مەن ببوونەوەو دەیانەویست پێمەوە دوایە حەللی کەین. بەڵام ئەمن لە کۆڵیان نەدەبوومەوە، دەمگوت نەخێر دەبێ چارێک بۆ هەمیشە حەللی ئەکەین جا دەچمەوە. لە ئاخرەکەی‌دا دەرکەوت کە فشاری تورکیە بۆتە باعیسی ئەوە کە ئەوان لە ئیمزای ئەو قەراردادە کە هەیانبووە پەشیمان ببنەوە. یانی قەراردادیان نووسیوە هەر ماوەتەوە ئیمزای کەن.

جا دواتر کە تێک‌چۆوە، ئێمە بەیانێکمان نووسی. لەبەیانەکەدا پێ‌ناخۆشبوونی خۆمان لەشکستی ئەو موزاکەراتە دەربڕی. گوتبوومان کە هەرچەند دەوڵەتی عێراقو بزووتنەوەی کورد ڕێک کەوتبوون، بەڵام لەژێر فشارەکانی تورکیەدا تێکیان داوەتەوە. ئەو وەختێ کە ئەو بەیانە نووسرا، دوکتور قاسملوو بە سەفەرێکی کورت چووبووە دەرێ. وەختێک هاتەوە خەبەری دابوو کە پێم‌خۆشە وەختێک ئەمن دەگەمە بەغدا، ئەویش بگاتە وێ، یانی ئەمن. ئەمنیش چووم. ئەو وتارە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا چاپ ببوو و دەوڵەتی عێراقیش دیبووی. وتارەکە مەرحوومی دوکتور سەعید نووسیبووی. بەڵام لەبەر ئەوەی مەسەلەکە گرنگ بوو بە ئێمەشی نیشان دابوو. یەک، دوو ڕۆژ بوو لەوێ بووین کە دیدارێکمان دەگەڵ مەسئوولێکی عێراقی هەبوو. ئەگەر چووین ڕۆژنامەکە لەسەر مێزی کۆبوونەوەکە بوو. لەئەووەڵ مەرحەلەدا شتەکەیان لەپێش دوکتوری داناو گوتیان برایانی حیزب ئاوامان ڕەفتار دەگەڵ دەکەن. دوکتور پرسی چیە: چونکە بەڕاستییش ئاگای لێ‌نەبوو. گوتیان شتێکی ئاوایە. دوکتور گوتی ئەتۆ نووسیوتە؟ گوتم نا ئەمن نەمنووسیوە، بەڵام دیوەمەو ڕەزایەتم لەسەری هەبووە، مەسئوولییەتەکەی قبووڵ دەکەم. جا تەوزیحم دا. گوتم ئەوە بە دوژمنایەتی ئێوە نیە بە دۆستایەتی‌یە. ئێمە داخی ئەوەمان دەربڕیوە کە دۆستێکی ئێمە، دەوڵەتێکی خاریجی تەئسیری لەسەر بڕیاری وی داناوە. ئەوەمان پێ‌ناخۆش بووە. ویستوویانە دەگەڵ میللەتی خۆیان ڕێک‌کەون بەڵام لەژێر فشاری تورکیەدا کشاونەوە. کابرا گوتی فشاری تورکیە یەکێک لە سەبەبەکان بووە، یانی قبووڵی کرد. ئەرقەدزا

وتارەکەش تەقریبەن بەو جۆرەی بۆ چووبوو. گوتم جا وتارەکەش هەر ئاوا دەڵێ. وتارەکەش دەڵێ یەکێک لە هۆیەکان فشاری دەوڵەتی تورکیە بووە.

بەدوای ئەوانەدا بوو، ئێستا زەمانەکە کەنگێ بوو نازانم، کە مامجەلال سەفەرێکی ئێرانی کرد. دیارە پێش ئەوەی حیزبی پشتیوان بێتە یارمەتیی ئێمە، پێوەندیی یەکیەتی و ئێرانێ هەر پچڕابوو. ئیدی لەو ماوەیەشدا هەر نەبوو، بۆیەش ئەودەمی مامجەلال گوتی ئێمە هیچ ئیحتیاجی‌یەکمان بەئێران نیە. کەوابێ ئەو کارە دەکەین، بەڵام ئیدی ماوەیەک بەسەر هاوکاریی نیزامی دەگەڵ ئێمەدا تێ‌پەڕیبوو کە ئەو شتە ڕووی دا. پاشان ئەو ماوەیەش کە دەگەڵ عێراق وتووێژیان هەبوو و ئێران بەوەش قەڵس بوو، ئێستا ئەوەش تەواو ببوو. بۆیە مامجەلال سەفەرێکی کرد و پێوەندی‌یەکانیان گرێ دایەوە. ئەگەر لە چەندوچۆنەکەشی دەپرسی، بەڕاستی قەت پێویست نەبوو ئێمە ئەوانە بزانین.

* کاک ئەوشیروان لە ڕێککەوتنێک دەدوێ کە ساڵی ١٩٨٦ لە نێوان مام جەلال و بەرپرسی قەرارگای ڕەمەزاندا لەنێران ئیمزا کراوە. بەپێی ئەو ڕێککەوتنە یەکیەتی قبووڵی کردوە بەبێ ڕەزامەندیی ئێران نە چالاکیی نیزامی بکا و نە دەگەڵ دەوڵەتی عێراق وارەی وتووێژ بێ. جەنابت ئەوە چۆن لێک دەدەیەوە؟ هەرلەجێدا دروستە بزووتنەوەی کورد هەتا ئەو ڕادەیە خۆی بەرعۆدە بکا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە بڕیارەکە بڕیاری خۆیانە. ئەگەر لەمن بپرسی، مێتۆدی کاری مە ئەوە بووە کە ڕەنگە زۆرمان زەرەری کاتی و ماددی لێ دیبێ، زۆر زۆریش نەک کەم. بەڵام ئیدی مێتۆدی کاری ئێمە ئەوە بووە کە لە پێوەندی‌یەکانماندا نابێ سەربەخۆیی بڕیاردان لەدەست بدەین. ئەمن ئەوەم نەدیوە، هەتا پیاو ئەشێ بیبێ ناتوانێ تەنانەت ئیزهاری نەزەریشی لەسەر بکا. ڕەنگە ئەگەر بی‌بینم بە باوەڕی من خراپ بێ. بەڵام هەر دەتوانم نەزەری لەسەر بدەم، ئەوەندەی بەحیزبی دێمۆکرات مەربووتە. تەنانەت ئەو صوراقەقەتنامەیەی باسم کرد دەبەینی حیزبە کوردی‌یەکاندا. هێندێک شتی تێدا بوو کە یەکیان ئەوە بوو نابێ زمان بەکرژەی بەشەکانی دیکە بگەیەنن. یەکی دیکەشیان ئەوە بوو کە نابێ بگاتە حەددی وابەستەیی. وابەستەیی بەو مانایە کە یان بڕیارەکانت تابیعی بڕیاری تەرەف بن، یان وات لێ‌بێ بەبێ وی نەتوانی بژی. یانی دەوێشدا ئەو شتانەمان گونجاندبوو. لەسەر یەک ئەگەر ئەوە بەوجۆرە ڕاست بێ، ئەمن پێم کارێکی باش نیە. بۆیەش بۆخۆمان شتی ئاوا ناکەین. بەڵام لەعەینی حاڵدا موهیمتر لەوەش ئەوەیە کە داخوا بەڕاستی یەکیەتیی نیشتمانی بەکردەوە وای کردوە؟ یانی ئەو وەختە شەڕی دەگەڵ عێراق کردوە کە ئێران بڵێ؟ ئەو وەختەی سوڵح کردوە کە ئێران بڵێ؟ پێم وایە هیچ یەک لەوانە وا نیە. ساڵی ٩٢ کە دیسان موفاوەزات کرایەوە، ئێران پێی خۆش بوو عێراق بێ کوردستانی بە گەسکی ڕاماڵێ هەر کوردێکی تێدا نەیەڵێ. بەڵام دیسان دیتمان

یەکێتی و شەخسی مامجەلالی چوونە بەغدایەو موزاکەرەیان کرد. دیارە ئەگەر شتێکی ئاوا بووبێ ئەمن پێم باش نیە ئەوە بۆ تەرەف هەر قبوڵ کەی کە بڵێی بە بێ ئەمری تۆ دەست دەداوی رۆناکەم کە نازانم هەیە یان نیە. یان ئەگەر هەیە بەو شێدەتە هەیە! بەڵام لەسەر یەک، موهیمتر لە هەمووی ئەوەیە داخوا ئەوە بەراستی جێبەجێ کراوە؟ ئەمن پێم وایە ئەگەر شتی وا بوویێتیش جێبەجێ نەکراوە.

* بە دوای ساڵی ٨٦دا دیسان شەڕی زۆر قورس لە باشوور دەستی پێ کردەوە کە ئەوجار هێزەکانی ئێران بەئاشکرا خۆیان دەردەخست. لەو تۆناغەدا هیچ گیروگرفتێک بۆ سەرکردایەتیی ئێوە دەهاتە پێش کە لەو بەشەی کوردستان جێگیر بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: گیروگرفتەکە چەند گیروگرفتێکن. یەکەی ڕێبەرایەتیی ئێمە لە چەندێک حەلقەدا کەوتبووە نێو ئاگری شەڕەکە. ڕەنگە بتوانم ئەوەی وەک گلەیی لە هەڵوێستی هێزەکانی یەکێتیی نیشتمانی دابنێم. ئێمە لەسەرداوای وان- ئاخر جارێکی گلەییمان کردبوو کە گلەییەکەمان قبوڵ کردن- موافەقەتمان کردبوو کە لە شەڕەکانمان دەگەڵ جمهوریی ئیسلامیدا دالانێک بۆ هاتوچۆی وان بێڵینەوە- بەڵام ئەو جێگایەی ئێمەی لێ بووین، لەسەر سەری ئێمە سەنگەرەکانی وانی لێ بوون. تەنانەت جارێکیان هێندێک نازاری دیکەمان پێ گەیشت. مادام لە مەیدانی شەڕەکەدا بووین دەوڵەتی عێراق تۆپبارانی دەکرد کە وەبەر ئێمەش دەکەوت، مووشەکبارانی دەکرد بەشی مەش تێدا بوو، لەو بارەیەوە نازارمان پێ دەگەیشت. بەڵام جاری واش بوو کە عەکسی ئەوە ڕووی داوە. کە دیسان ئەوجی دۆستایەتیی ئێمەی گەیاندوە. دەوڵەتی ئێران هێرشێکی کرد بۆ ئەو ناوچەیەی ئێمەی لێ بووین- بە دەیان سەربازی عێراقی لە بەرامبەر هێرشەکەدا هەڵاتن، بێ ئەوەی دەواشیان کەون. هاتن پەنایان بۆ ئێمە هێنا. لەوکاتەدا ئەمن لەماڵێش نەبووم. ئێمە پەنامان دان. دەگەڵ یەکێتیی نیشتمانی قسە کرابوو کە موافیق بوون هەموو بەسەلامەتی بڕۆن و تەنیا چەکەکانیان لێ وەربگیرێ.

دیارە کاک نەوشیروان قسەیەکی خۆشی کردبوو. گوتبووی یەکەی حیزبی دیموکرات بۆتە ماڵی ئەبوو سوفیانی! داستانی ئەبوو سوفیانی ئەوەیە وەختێکی پێغەمبەری ئیسلام پاش کۆچ کردن لە مەککەوە بۆ مەدینە، جارێکی دیکە هێرش دەکاتە سەر مەککەو فەتحی دەکا، هێزی دژبەر دەشکێنێ. ئەبوو سوفیان کە پیاو ماقووڵ بووە، پێغەمبەر دەڵێ هەرکەس پەنا بەرێتە بەر ماڵی ئەبوو سوفیان دەئەمان دایە. گوتبووی یەکەی حیزبی دیموکراتیش بۆتە ماڵی ئەبوو سوفیان. ئی ئێمەش گوتبوویان بەڵێ ماڵی ئەبوو سوفیانەو زیاتریش. چونکی پێوەندیی ئێمە دەگەڵ یەکێتی، پێوەندییەکی دۆستانەیەو کابرا بۆیە هاتوە پەنای بۆ ئێمە هێناوە. بەداخەوە کە حادیسەی ئاوا لە بەینی هێزە سیاسییەکانی کورددا هەبوود. بەڵام لەو شەڕە بێمانایەی

لەبەینی پارتی و یەکیەتی دا ڕووی دا، چەند جار هەڵکەوت کە کەسانێک لە پارتی دێمۆکراتی کوردستان دەهاتنە نێو بنکەکانی ئێمە لە مەنتەقەکانی ژێر نفووزی یەکیەتی، یان کەسانی یەکیەتی دەهاتن لە ناوچەی ژێر نفووزی پارتی، هەر دوولا ئیحتیرامی ماڵەکەی ئێمەیان دەگرت. تەنانەت ساڵی ١٩٩١ کە سوپای عێراق سلێمانیی گرتەوە، دەوری ١٠٠تا١٢٠ کەس لە لایەنگرانی پارتی و یەکیەتی هاتنە مەقەڕی مە لە سلێمانی، دەوڵەتی عێراقیش حورمەتی مەقەڕەکەی ئێمەی پاراست، یانی سەربازانی سوپا نەهاتن بڵێن حەتمەن دەی-پشکنین، هەرچەند زانیبووشیان خەڵکی زۆری لێیە.

* هاوکاریی یەکیەتی دەگەڵ ئێران بۆ گرتنی هەڵەبجە هەتا چ ڕادەیەک بوو؟ ئایا ئەو هاوکارییە بۆ مەبەستێکی ئاوا دروست بوو؟ ئەو کات ئێوە لە مەوزووعەکە ئاگادار بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەک بڵێم ئەو کات، دەتوانم بڵێم ئێستاش لە جوزئیاتی ئەو هاوکارییانە ئاگادار نەبووین، بەڵام وا فکر دەکەمەوە ئەگەر یەکیەتیی نیشتمانی بەجۆرێک لەجۆران هاوکاری و هاوجەبهەییشی دەگەڵ ئێران کردبێ، قەت دەفکری ئەوەدا نەبووە کە وەزعەکە ئاوای لێبێ. تەنانەت شتی جالیبیش هەبوون کە نازانم ڕاست بوو یان نا. بەڵام ئەو وەختی باسیان کرد کە ئەوەڵەن ئەوە هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانی بوون کە هەڵەبجەیان گرتووە نەک ئێران، جا دوایە ئێرانییەکان هاتوونەتە نێوێ. ئەوجار بیستم کە لە دەروازەی شاری، ئێرانییەکان سەیتەرەیان داناوە کە ئیجازە نەدەن هیچ کەس بچێتە نێوێ. فەرماندەیەکی یەکیەتی بەخۆی و چەند پێشمەرگەیەکەوە دەچێ کە واریدی شار بێ، بەڵام ڕێگای دەگرن. دەڵێ بابە ئەوە شاری ئێمەیە و بەدەست ئێمەوەیە، ئێرانییەکان دەڵێن نا مەمنووعە. ئیدی پێشمەرگەکان زۆر مەردانە لێیان دەدەن و هەرچی لێی دەبێ دەیکوژن و ئەوجار دەڕۆن. شتی ئاوا هەبووە، بەڵام جوزئیاتەکەی بەڕاستی نازانم.

* گۆیا هەر لەجەنگەی ئەو بۆمبارانە شیمیاییەدا هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانی سەدان پێشمەرگەی حیزبیان لە دەوروبەری هەڵەبجە ڕزگار کردوە کە کەوتبوونە گەمارۆی هێزەکانی ئێران. دەکرێ ئەو داستانەمان بۆ ڕوون کەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو داستانە خەڵکمان هەیە زۆر بە تەفسیلتر بیزانێ، بەڵام ئەوە ڕووداوێکی واقیعی بوو. لەو وەختەدا کە ئەو هێرشە کرا، پێشمەرگەکانی ئێمە لە دەوروبەری ئەوسوودو ئەو ناوچە سنوورییانە شەڕێکی زۆر قارەمانانەیان کرد، زەبرێکی زۆر گەورەیان لە دوژمن دا. لەپاشان کە وای لێهات هەموو مەنتەقەکە گیرایەوە، ئیدی پێشمەرگەکان لە هەموو لایەکەوە کەوتنە موحاسەرەوە. ئەگەر لەبیرم بێ کوللی هێزەکانی ئێمە کە لەوێ بوون، - دیارە ئەوانەی لەوێ بوون هەموویان پێشمەرگە نەبوون - دەوری ٨٠٠ کەس

بوون، ژن و منداڵ کە هەموویان نەهاتن، بەڵام لە نێو ئەوانەدا هەبوون کە پێشمەرگە نەبوون. ڕەنگە ٥٠ کەسێکیان خەڵکی غەیرە پێشمەرگە تێدا بوون. ئەوانە لە وەزعێک‌دا بوون کە نە دێ هەبوو، نە شار هەبوو، نە نان هەبوو، نە ئاو هەبوو. بەڵام بەهار بوو گژ و گیا زۆر بوو دەیانتوانی ئەوەی بخۆن. تەنانەت لەجێ‌یەکی فەرماندەکانی ئێمە دەگەڵ فەرماندەکانی یەکیەتی دانیشتبوون کە فەرماندەی ئێرانیشیان لەنێودا بوون. بە بێ ئەوەی لێیان ئاشکرا بکرێ هەروا بزانن ئەوانەش پێشمەرگەی یەکیەتین. بە هەرحاڵ هێزەکانی یەکیەتی کارێکیان کرد کە هێزەکانی ئێمە لەو موحاسەرەیە نەجاتیان بێ.

لێرەدا پێم‌خۆشە ئەوەش بڵێم کە بەشێکی زۆر لە هونەری ئەو کارە دەگەڕێتەوە بۆ پارتی سۆسیالیستی دێموکراتی کوردستان بە سەرۆکایەتیی کاک حەمەی حاجی مەحموود. جا ئەگەر پێی خۆشە لەبەر ئێران بڵێ ئاگام لێ نەبووە، یا ئاگای لێ نەبووبێ. ئەگەر پێشی خۆشە شانازیی پێوە بکا، با شانازیی پێوە بکا. بەڵام ئەو شارەزایانەی باعیس بوون ٨٠٠ پێشمەرگەی ئێمە لە ڕێگایەکی دوور و درێژدا، لەبیاراندا، لەنێوان دوو ئەرتەشی پڕچەک‌دا، دالانێک وەبیننەوە پێیدا ڕزگار بێ، ئەفرادی ئەو حیزبە بوون کە ئەجاتیان داون لە ناوچەی خەتەر دەربازیان کردن. دیارە با ئەو حەقە بڵێین کە وەختێک هێزەکانی ئێمە گەیشتنە شوێنێکی دیاریکراو، دەوڵەتی عێراقیش ڕێگای بۆ کردنەوە تەنانەت کۆمەگی کردن بە ماشێنیش بەشێکی زۆریان دەرباز بن. چونکی خەڵکەکەی ئێمە ئیتر هیچی پێ نەمابوو. گاڵتە نیە چەند شەو ڕۆژان بنیادەم هیچی دەست نەکەوێ بیخوا و تەنانەت گژ و گیاش گازی شیمیایی وەسەر گەڕاوە لەویش دەترسێن بی‌خۆن. ئاخر خەڵکێکی زۆری ئێمەش بەو چەکە شیمیایی‌یە تووشی خەسار هاتن کە بە خۆشی‌یەوە کەمیان لێ نەمرد، ئێ وایان هەیە ئێستاش موشکیلاتی تەنەففوسیی هەیە لە نەتیجەی ئەو بۆمبارانە شیمیایی‌یەدا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەمن لەوەی تێ نەگەیشتم. یەکیەتی ڕزگاری کردن یان سۆسیالیست؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: یەکیەتی بۆ ئەوە کۆمەگی کردبوون کە لەلای هێزەکانی ئێران ئاشکرا نەبن و هێرشیان نەکرێتە سەر. بەڵام شارەزاکان کە وەپێشیان کەوتبوون و ڕەگەڵیان کەوتبوون کە ژمارەیان بەینی ٤ هەتا ٦ کەس بوو، زۆربەیان ئی سۆسیالیستان بوون. ئەوانە کوڕی ئەو منتەقەیە شارەزا بوون و توانیویانە بە لاڕێ‌دا، بەنێو ئەو دوو ئەرتەشەدا دەربازیان بکەن. خۆ دوو کەسیش نین بڵێی بشاردرێنەوە، ٨٠٠ کەس گاڵتەی پێ ناکرێ. یانی کارێکی زۆر گران بوو. ئەگەر ئەوە نەبوایە نێ ئێمە هەموویان تێدا دەچوون.

ئەو وەختی ئاساری شەڕی دەعلەتی بەینی ئێمە و کۆمەڵەش هەر مابوو. گورووپێک لە پێشمەرگەکانی ئەوانیش لەوێ بوون کە فەرماندەکانی ئێمە پێیان گوتبوون وەرن با پێکەوە بڕۆین. بەهەر دەلیلێک کە ڕەنگە باوەڕیان پێیان نەبووبێ، دەگەڵیان نەکەوتبوون. بەداخەوە ئەوان یەک نەفەریشیان لێ دەرنەچوو.

عەباس کاروخ: مەبەستت گوردانی شوانە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ گوردانی شوان، زۆر بەداخەوە گوردانی شوان هەمووی لەبەین چوو. بۆیە ئەگەر تەماشا دەکەی، کارەکە کارێکی گەورە بوو. یەکیەتیی نیشتمانی ئەوەندەش ئیران دەست بە وجوودیان بکا و هێزیشیان بکاتە سەری. سۆسیالیستیش ڕێنوێنیی کردن و دەرباز کردن کە پێم‌خۆشە تاریخ حەقی خۆیان بداتێ.

* دوای ئەنفال و هەڵەبجە کە لە کارەساتە هەرە تاڵەکانی مێژووی کوردن، بزووتنەوەی خەڵکی باشوور تووشی پاشەکشەیەکی دیکە هات. لەو قۆناغەدا کە هێزەکانی یەکیەتی مەیدانداری ئەسڵیی خەباتەکە بوون کاریان بە کوێ کێشرا و چی‌یان لێ هاتەوە؟ پێوەندیی حیزب و یەکیەتی لەو کات و ساتانەدا چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وابێ دەزانی کە ئەمن لەو کاتانەدا ئەندامێکی ڕێبەریی حیزب نەبووم. لەو ڕۆژانەدا کۆنگرەی ٨ گیرابوو کە ئەمن خۆم بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا نەکردەوە. هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانی دیارە ڕۆژگارێکی تاڵیان بەسەر هات. یانی هەموو هێزەکان مەجبوور بوون دوای ئەوەی ئەو هەموو ناوچە ئازادەیان دەبەر دەستدا بوو، لەواقیعدا وڵات بەجێ بێڵن و بچنە دەرەوەی سنوورەکان. تەنانەت ڕووحێکی نائومێدی بەسەر هەموواندا زاڵ بوو. ئەوەی ئەمن بی‌زانم کاک نەوشیروان پیاوێکی زۆر ئازایە، زۆریش بەرووحیەیە. کوڕی مەیدانی شەڕ و سازماندەیی شەڕ و حیزبی‌یە. لەو بارەیەوە پیاوێکی بە توانایە. بەڵام کاک نەوشیروان دەوەیدا نائومێد ببوو. ئەمن دە مەجلیسەکەدا نەبووم، بەڵام دوایە بۆیان گێڕاوەتەوە کە گوتبووی حیسابی کوردی عێراق ئاوا بۆ ٢٠ ساڵی دیکە ڕۆیشت. یانی ئەو ڕووحییەتە زاڵ ببوو. دیارە دوایە بە خۆشی‌یەوە هەمووی ٢ ساڵی پێوە نەچوو کە بە خیلافی ئەو پێشبینی‌یە، یان ئەو ڕەشبینی‌یە، دەرفەتێکی دیکە خولقا و شتەکان گۆڕان.

بەڵام لێرەدا ئەمن پێم‌خۆشە ئیشارە بە شتێکی جێگای شانازی بکەم بۆ کوردەکان لەعێراقدا: ئەگەر هاوکاریی زۆری بەینی کوردەکان نەبایە، جا کوردەکان بەداخەوە کە دەگەڵ دەوڵەت بوون، باوەڕ کە بە هەزاران پێشمەرگە لەبەین دەچوون. ئێمە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ ئاگامان لێ‌بوو کە بە هەزاران پێشمەرگە بە ماشێن بە بەرەدەمی هێزەکانی عێراقدا هاتن و تێ‌پەڕین، بڵێین بە لیباسی عادی‌یەوە، هەموو بەناوی دیکەوە وەرەقەی عەدەم تەعەرروزیان بۆ ساز کرا بۆ ئەوەی ڕزگاریان بێ. مەسەلەن ناوەکەیم نە لەبیرە و نە ئەگەر لەبیریشم با دەم‌گوت، بەڵام یەک ماڵ، تەنیا یەک ماڵ بە ماوەی نیزیک بە مانگێک دەوری ٤٠ پێشمەرگەی ڕاگرتبوو هەتا دەرفەتیان بۆ هەڵ کەوێ بڕۆن. ئەوە لە یەکێک لە شارە چووکەکانیش نەک شاری گەورە، یەک ماڵ ٤٠ پێشمەرگە بحاوێنێتەوە لەحاڵێکدا ئاشکرابوونی یەک پێشمەرگە بۆ وی

بەمانای تێداچوونی خۆی و بنەماڵەکەیەتی. ئەو ئازایەتی‌یەی کوردی عێراق نواندی، بە مەئمووریەتی ئیدارەکانیشەوە، بەوانەوە کە بەحیسابە پیاوی دەوڵەتی، بەکرێ‌گیراوی دەوڵەتی بەعەدەوویانەوە، ئەوئازایەتی‌یە شتێکی مێژوویی بوو.

عەباس کاردۆ: مامۆستا وەک بزانی حیزب لەو نەقڵ و ئینتیقالەدا هیچ یارمەتی‌یەکی کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە ئێمەش نەقشی خراپمان نەبوو. هەم حیزبی دیمۆکراتو هەم لایەنەکانی دیکە لەو بارەیەوە عامیلێکی موسبەت بوون. هەر ئەوەندەی لێ‌دەڵێم.

* هەروەک دەزانین دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران و عێراق حیزبی دیمۆکرات دەورەیەکی دیکەی لە وتووێژ دەگەڵ کۆماری ئیسلامی دەست پێ‌کرد کە ئاکامێکی زۆر خەفەتباری بەدواوە بوو، لەم پرسیارەدا ناچینە نێو ئەو باسە بەڵام پێم‌خۆشە بزانم مام جەلال چ ڕۆڵێکی لەو پێوەندی‌یەدا گێڕا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆر جار کە دیدارەکانمان دەبوون، مام‌جەلال بە دوکتۆر قاسملووی دەگوت ئەمن پێت قەرزدارم. ئەتۆ منت بردە بەغدا، ئەمنیش دەبێ تۆ بەرمەوە تاران. لەپێشەوە بۆ تەوزیحی شتەکە با ئەوەی بڵێم، ئەمن هەتا شەهیدبوونی دوکتوری، بەجورئیاتەوە ئاگام لەوە نەبوو کە شتێکی ئاوا هەیە. جارێکیان دوکتۆر قاسملوو بەشێوەیەکی سەربەستە، بە قەولی دەڵێن دە لەفافەدا دەگەڵی باس کردم کە ئەگەر دەوڵەتی جمهووری ئیسلامی داوای موزاکەرە بکا بۆ حەللی مەسەلەی کورد، ئەزموت چیە؟ جوابەکەی من ئەوە بوو کە بەبێ‌ئەو پرەنسیپانەی دەختی خۆی پەسندمان کردوون، پێم وایە شتێکی تەبیعی‌یە. لەو ڕادەیەدا ئاگام لێ بوو. هەتا ئەو ڕۆژەی خەبەری شەهیدبوونی هات، جا ئەو ڕۆژە بۆم دەرکەوت کە حادیسەکە ئاوا بووە. یانی لەسەر مێزی یەناو وتووێژ شەهیدیان کردوە. کەوابێ بە بێ‌شک پێک‌هاتنی ئەو دیدارە وەساتەتی مام‌جەلالی تێدا بووە، تەنانەت نەک وەساتەت، بەڵکوو مام‌جەلال هەر بۆخۆی تێدا بووە. چونکی وەکی دەزانین ئەوە هەر ئەو دیدارە نەبووە کە دوکتۆر قاسملوو و کاک عەبدوڵڵای تێدا شەهید بوون، دەگەڵ دوکتۆر فازیلی. ئەوە لە مانگی ژووئیەدا بوو. لە مانگی ژانویەدا، یانی ٦ مانگ پێشتر، واتە کۆتایی‌یەکانی دیسامبری ٨٨ و سەرەتاکانی ژانویەی ١٩٨٩، دوو، سێ جەلسەی دیکە بیوون لە ڤیەن کە لەوانەدا هەم مام‌جەلال هەبووە، هەم وا بزانم ئەگەر دەحەمەرووشی‌دا نەبێ کاک نەوشیروان هەبووە. هەم دیارە ئەحمەد بن‌بیللا سەرۆک کۆماری پێشووی ئەلجەزایر هەبووە.

لەوێ‌دا قسەکانیان کردووەو بڕیاریان داوە ئەزمەکان بەرنەوە تاران و دوایە جواب بێننەوە. دواتر دەنگۆیەک بڵاو بۆوە کە موزاکەرات بووە، ڕاستە، درۆیە؟ زۆر ساغ نەبۆوە، تەنانەت جارێکی بەدوای ئەوەدا شتێک ڕووی دا،

یەکێک لەمتی پرسی ئەرێ ئەو سەفەرت چۆن بوو؟ گوتم سەفەری کوێ؟ گوتی سەفەری تاران. گوتم تارانی چی و شتی چی؟ گوتی کورە وەک شتێکی موسەللەم باسیان کرد کە ئەتۆیان لەسەر پردەی "پرسوێ" دەماشێنیدا دیوە بەرەو تاران چووی. هێندێک ئەو شایعاتە ساز بوو، بەڵام بۆ خەڵکی سابیت نەبوو. جمهووریی ئیسلامی بۆخۆی شایعەیەکی وای بڵاو کردبۆوە. دواتر ئەوە دەرکەوت کە گۆیا ئەو وتووێژانە ئاشکرا بوون. ئەوەش بۆچی؟ بۆ ئەوەی بێ کەنە بیانوو بۆ حەزفی یەکیەتیی نیشتمانی لەو وەسائەتە. کە گۆیا یەکیەتی زاریەهاوارو قسەکان دەدرکێنێ، بۆیە ئامادەی تێ دا بێ.

دەڵێن ئەگەر بەڵاو موسیبەت هات ئینسان نە چاوی دەبینێ، نە گوێی دەبیسێ، نە زمانی گۆ دەکا، نە عەقڵیشی کار دەکا. کاربەدەستانی ڕێژیم دەڵێن دەبێ دیدارێکمان هەبێ جوابی ئەو قسانە بدەینەوە کە داواتان کردوە. لەو وەختەدا دوکتور سەعید لە دەرەوەیە، دوکتور قاسملوو دەڵێ باشە ئەوە جێگری سکرتێرمان لەوێیە. دیدارەکە دەگەڵ وی ڕێک بخەن، ئەمن لە کوردستانم. دەڵێن نا، دەمانەوێ هەر دەگەڵ خۆت دابنیشین. یانی حەتتا ئەوەش دوکتور قاسملووی وەخەبەر نایەنێ کە ئەوانە بەرنامەیەکیان بە دەستەوەیە. ئەوە بوو کە قبووڵیان نەکرد، هەتا وایان کرد کە دوکتور قاسملوو بۆخۆی بچێتەوە دەرێ. لەدوایەش هەر بەو دەلیلە کە یەکیەتیی نیشتمانی زاریەهاوارو شتەکە دەدرکێنێ، ئەویان حەزف کرد. ئەوەش یەکێکە لە نیشانەکانی ناڕاستیی ڕێژیم. دەنا بۆ ترست لە درکانی هەیە؟ بۆ دەبێ ئاوا نهێنی بێ؟ لەڕاستیدا یەکێک لە پرسیارەکانمان پێشتریش و دواتریش ئەوە بوو کە ئێمە موزاکەرەی نهێنی ناکەین. خۆ ئێمە ناچین دەگەڵ دەوڵەتێکی خاریجی قسان بکەین، دەچین دەگەڵ دەوڵەتی حاکم بەسەر وڵاتی خۆماندا قسان بکەین، دەی باشە ئەوە شاردنەوەی بۆچییە. جوزئیاتەکەی ڕەنگە هەتا پێک نەگەین بەکەس نەڵێین. بەڵام با هەموو دنیا بزانێ ئەوە موزاکەرەیە. بۆخۆم بۆم باس کردی ئەو وەختی دەچووین بۆ دیداری پیتروشی، هەم لە موحیتی دەفتەری سیاسی خەڵک دەیانزانی، هەم لە ڕێگایەش هەرکەس پرسیبای دەمان گوت بۆ شتێکی ئاوا دەچین. کەچی مەسەلەن دوکتور قاسملوو قبووڵی کردبوو کە دەبێ بەنهێنی بێ و یەکیەتییش حەزف بکرێ چونکی گۆیا زار بە هاوارە.

هەیاس کاردۆ: یانی نەقشی مامجەلالی هەر ئەو حەددەیدا بووە کە چەند جەلەسەیەک بەشدار بێ و تەواو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم ئەتۆ مەبەستت ئەوەیە چ بپرسی؟ ژمارەیەک هەن بەناوی نهێنی یان پەنامەکی ئیدیعا دەکەن کە مامجەلال یان یەکیەتیی نیشتمانی دەستیان لەو تیرۆرەدا هەبووە، ئاگایان لێ بووە، یان کارەکە بە موافەقەتی وان کراوە. یەکیەتیی نیشتمانی دۆستێکی لەمێژینەی حیزبی دێموکراتی کوردستانە. ئەمن شەخسەن لەک دۆستایەتی، ئیحترامێکی زۆرم بۆ مامجەلال هەیە. بەڵام ئەوانە ئەگەر ڕاست دەکەن با بەڵگەیەک نیشان بدەن هەتا حیزبی دێموکراتیش و یەکێکی وەکوو منیش هەڵوێست بگرن. ئەمن ئامادەم

هەرچی توانای قەڵەمیم هەیە - ڕەنگە هیچی دیکەم لەدەست نەیە - دەکاری بێنم بۆ مەحکووم‌کردن یان بۆ ڕیسوا کردنی ئەوتیشەیەکی ئاوا. بەڵام جاری یەکەم کە دیدارەکە لە بەینی ئەولی و حیزبی یەکیەتی‌دا بوو، ١٩ کەسیان نیگابان داناوە کە ٧ کەسیان دەمانچەیان پێ بووە. جمهووری ئیسلامی تێ گەیشتووە بە بوونی یەکیەتیی نیشتمانی ناتوانێ نەخشەی ئەو تیرۆرە جێبەجێ بکا. مەسەلەن ٣ جار دیدار هەبووە، هەر جارەی لە ماڵێک بووە، هەموو جارێ چوون تەفەراتەکانیان بردوە، جا دوایە چوون ئەوانی دیکەشیان بردوە بێ ئەوەی پێشتر نە حیزبی دێمۆکراتو نە ئەوان بزانن دیداری ئەمڕۆ لەکوێیە. ئەوە سوڕمەتیش نەبەر دەرگاو لە داڵانی ماڵەکەو لە کووچەو لە خیاباتی نیگابان ڕاوەستاون کە حەوت لە نۆزدەیان دەمانچەشیان پێ بووە. لە وڵاتانی ئورووپایی، - ڕەنگە لەو وڵاتەی تۆشی لێ‌دەژی وا بێ- خەلک بەبێ شەرایتێک دەتوانن سیلاحیان هەبێ، موجەووزیان دەدەنێ. جا تێ گەیشتوون کە بەو وەزعییەتەوە دوکتۆریان بۆ ناکوژرێ. دەبێ وا بکەن کە یەکیەتی حەزف بکەن. ئەوەی ئەحمەد بن‌بیللایان بۆ حەزف کرد. پێم وایە بن‌بیللا ئەو پیاوە نەبوو، ئەو ئیمکانییەتەی نەبوو کە بتوانێ شتێکی ئاوا بکا. بەڵام نەیانەویست بە کوشتنی وی خۆیان دەگەڵ وڵاتانی عەرەبی تووشی کێشە بکەن کە کابرا سەرۆک‌کۆماری پێشووی وڵاتێکی عەرەبی بووە. بۆیە ئەویشیان بە بیانووی ئەوە کە ئەوە مەسەلەیەکی نێوخۆییەو نابێ ئەوی تێدا بێ، حەزف کرد.

یان مەسەلەن تۆمەت لە دوکتۆر فازیلی دەدەن. تۆمەتیان لێ داوە کە کۆمەگی بەو تیرۆرە کردوە. دوکتۆر فازیل پیاوێک بوو زۆر عاشقی ناوو شۆرەت. بۆیە دەستی دە هەموو کونان ڕا دەکرد. جاری لەپێشدا ئەوەی بڵێم پیاوێکی یەکجار خوێندەوار بوو. کوردی‌یەکی زۆر باشی دەزانی. عەرەبی‌یەکی زۆر باشی دەزانی. ئەڵمانی‌یەکی موتەنازی دەزانی. وەکی دەڵێن ئینگلیسی‌یەکی باشی دەزانی. مامۆستای زانستگا بوو لە ڤییەن. بەڵام وەختێک کۆمۆنیست بوو. لەپاشان کە کۆمۆنیسمی ئینقیلابیی سەر بەچین پەیدا بوو، ڕووی دەوێ کردو بوو بە مائۆیستێکی دوو ئاتەشە. دوایە کە ماوەیەک ئیسلامیزم ڕەواجێکی زۆری پەیدا کرد، ڕەگەڵ وان کەوت. مەجەللەیەکیشی دەر دەکرد بە ناوی "الحوار" کە مەجەللەیەکی فکری- ئیسلامی بوو. لەو ڕێگایەوە دەگەڵ یەمەنی سەدرو دەگەڵ کۆماری ئیسلامییش دۆستایەتیی پەیدا کرد. باشە ئەوان دەبێ کەسێکیان هەبێ دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو قسە بکا. فازیل هەم دۆستی دوکتۆر قاسملوو بوو، هەم پێش ئەویش دەگەڵ شەخسی من دۆست بوو. فازیل ئەو کەسە نەبوو خۆ بفرۆشێ، یان خەیانەت بە دوکتۆر قاسملوو بکا. بەڵام دەبێ یەکێک واسیتە بێ. لەپاشانیش بۆ جمهووریی ئیسلامی کوشتنی یەکێکی وەک فازیل چییە؟ دەی باشە کوردێک کەمترا یانی. زۆر بە ئاسانی دەتوانن ئەویش فیدا بکەن. دەنا ئەمن ئەگەر خیلافی ئەوەم بۆ دەرکەوێ، هیچ بۆی داناپۆشم. بەڵام لە ویژدانی خۆمدا، دوکتۆر فازیلی بە بێ‌تاوان دەزانم. یانی کرا بە قوربانی. دەبوو ئەویش بکوژن هەتا هەموو شتێک ون بێ. دەنا ئەو مابایە هەموو شتێکی ئاشکرا دەکرد.

* بەشێک لەبیروڕای گشتی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێی وایە مامجەلال نفووزی دوکتور قاسملووی پێ تەحەممول نەدەکراو هەربۆیە کارئاسانیی بۆ لەداوخستنی کردوە. دیارە ئەوە تەنیا بیری بەشێک لەخەڵکە کە من ناچارم بۆ ڕوونبوونەوەی مێژوو وەدوای کەوم، ئەتۆ لەو بارەیەوە چۆن فکر دەکەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە لە وەڵامی پرسیارەکەی پێشوودا بەجۆرێک باسی ئەوەم کرد. ئەمن پێم وایە جەلال تالەبانی دۆستایەتیی دەگەڵ خەڵکێکی زۆر زۆر هەبووە. کەم کەس لەدنیادا ئەوەندە دۆستایەتیی بەربڵاوی هەیە. بەڵام ئەوەندەی ئەمن مامجەلالم دەگەڵ خەڵکی دیکە دیوە، پێم وایە ئیحتیرامێک کە بۆ دوکتور قاسملووی قایل بوو، بۆ هیچ کەس قایل نەبووە. لەپاڵ خۆیدا پێم وایە تەنیا دوکتور قاسملووی بە کەسێک دەزانی کە دەبێ لێی فێر بێ، دەبێ مەشوەرەتی دەگەڵ بکا، قسەی لێ ببیسێ. بە هیچ جۆر ئەو هەستە کە بە خەتەری بزانێ، یان لە نفووزەکەی بترسێ، ئەمن هەستم پێ نەکردوە، عەکسی ئەوە. ئەو قووەتی حیزبی دیمۆکراتی بە قووەتی خۆی دەزانی. ئەوەندەی لەدەستی هاتوە لەو بارەیەوە کردوویەتی، چونکی کافییە ١٧٠٠ کەسی لە پێشمەرگەی حیزبەکەی خۆی ناردۆتە کۆمەگی حیزبی دیمۆکرات، جیا لە ئەوە ناسۆیاسییەکی عەجایب زۆرە ئینسان ئەوەی وا تەفسیر بکا.

هەیاس کاردۆ: ئەدی چۆنە لەسەرەتای ئینقیلابدا کۆمەگی بە دروستبوونی کۆمەڵە کردوە. گۆیا گرتوویەتی بارزانییەکی دیکە بۆخۆتان دروست مەکەنەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کێیە ئەو قسەیە دەکا؟ ئەمن بۆخۆم ئاگام لەوەی هەیە کە لەو ماوە دیاریکراوەدا یەکیەتیی نیشتمانی هەوڵی دا لە کوردستانی ئێران پێگە بۆ خۆی دروست بکا. پێی وا بووە حیزبی دیمۆکرات تەواو بووە، شتێک بەناوی حیزبی دیمۆکرات نەماوە. بەڵام دوایە کە پێوەندییەکان دروست بوون، ئەمن لە غەیری هاوکاری، غەیری سەداقەت و موحیببەت بەڕاستی نە لە مامجەلالی بەرامبەر بە دوکتور قاسملوو و نە لە یەکیەتیی نیشتمانی بەرامبەر بە حیزبی دیمۆکرات نەمدیوە. ئەوە بەو مانایە نییە کە هەڵە نەبووە. بەو مانایە نییە کە ئێمە هەمیشە لە هەڵوێستەکانی وان ڕازی بووین. بەو مانایە نییە ئیرادمان بەوان نەبووە، یان ئەوان ئیرادیان بە ئێمە نەبووە. ئەمن بۆخۆم دەگەڵ مامجەلال شەڕم کردوە.

* بەدوای ڕاپەڕینی خەڵکی باشووری کوردستان و بەدەسەڵات گەیشتنی یەکیەتیدا، چ ئاڵوگۆڕێک لە پێوەندییەکانی دوو لایەندا پێک هات، بەتایبەت بە نەبوونی دوکتور قاسملووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەدەسەڵات گەیشتنی کوردەکان لە باشووری کوردستان ڕەنگە هاوڕیار هێندێک مەحدوودییەتی بۆ ئێمە دروست کردبێ، هێندێک شتی خراپی تێدا بووە، بەڵام وەکی دیکە حیزبیش و خەڵکی

ڕۆژهەلاتی کوردستانیش ئەوەی کە ڕوودی داوە بە دەسکەوتی کوردیان زانیوە. پێوەندییشمان دەگەڵ یەکیەتی نیشتمانی هەر پێوەندییەکی دۆستانە بووە. شاراوە نیە هەر وەکی باسمان کرد شەڕی چەکدارانە دە بەینی ئەو پارتییەدا هەبوو. بۆیە بۆ ماوەیەک ساردیی و کودووڕەتمان لەبەینیدا هەبووە. بەلام تەنانەت پێش دامەزرانی حکومەتی هەرێمیش کە جاری بەرەی کوردستانی حاکم بوو، پێوەندیی ئێمە دەگەڵ پارتی گەڕاوەتەوە سەر دۆخێکی دۆستانەو سالم. یانی بۆتە نموونەی پێوەندییەکی باش لەنێو هێزە کوردستانییەکاندا. ئەمن بە سوسیەتی دەزانم. ئەوە بەو مانایە نیە ئێمە بووینە پارتی یان یەکیەتی یان ئەوان بوونە دێموکرات.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لێرە ئەمن باسی گێڕانەوەی مێژووت لێ دەپرسم تەک شتی ڕەسمی، پێم خۆشە ڕووداوەکان بە دەقیقی باس بکەین. سەرەتا کە ئەوانە دێنەوەو وردە وردە دەسەلات بەدەستەوە دەگرن، قۆناغ بە قۆناغ ئێوە تووشی موشکیل دەبن. ئەوانە وەک ڕووداو باس بکەین.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: وەک چ موشکیلێک؟

عەباس کاردۆ: وەک ئەوە کە ئیدی لە قەندیلی بەرە بەرە فشارتان بۆ دێنن و دەرتان دەکەن.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: خۆ ئەو فشارە فشاری پارتی و یەکیەتی نیە. باشە ئەوە هەر ئێستا هەموو ڕۆژێ خاکەکەیان تۆپباران دەکرێ و هیچیشیان پێ ناکرێ. ئێمە قەت وا ناواقیعیین نەبووین کە پێمان وا بێ ئەوان دەبێ بێن لەسەر ئێمە لەشکرکێشی بکەن. تەنانەت ئەمن شەوێ دە ئیر سەدە تێکۆشانیشدا هێناوە کە ئەو قسەیەم لە کاک مەسعوود بارزانی بیست، قسەیەکی تاریخییە ویستم سەبتی بکەم. ئەمن چووبوومە لای هەر دووک حیزبان. لە هەولێر چوومە لای کاک کۆسرەت کە وەک کارگێڕی دەفتەری سیاسی کاری دەکرد و مام جەلال لەدەرێ بوو. کاک کۆسرەت پێی گوتم کە دەچیە لای کاک مەسعوود لەزمان منەوە پێی بڵێ مام جەلال لێرە نیە با ئەو فەرمان بە هێزەکانی یەکیەتییش بدا بۆ ئەو مەسەلەیە. ئەوە لە پێوەندیی دەگەڵ ئەو موشکیلاتەدا بوو کە بۆ ئێمە ساز ببوو. کە چووم بە کاک مەسعوودم گوت، گوتم کاک کۆسرەت وا دەڵێ. کاک مەسعوود قسەیەکی تاریخیی کرد، یانی قسەکە خۆشە مەسەلە ئەوە نیە دەبێ عەمەلێ وا بێ. گوتی ئەمنیش دەڵێم هێزەکانی پارتیش و یەکیەتییش لەژێر ئەمری حیزبی دێموکراتدان. ئەگەر پێویست بێ بۆ دیفاع لە حیزبی دێموکرات، بۆ خۆم دەچمە سەنگەرەوە. باشە ئەوە قسەیەکی دۆستانەی قیمەتییە. بەلام خۆ ئەمن نابێ ئەو قسەیە وا تەفسیر بکەم کە کاک مەسعوود دەبێ بێتە پێشمەرگەیەک و لەسەنگەردا بێ. یان پێشمەرگەکانی یەکیەتی هەموو شتێک وەلا بنێن و بێن دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی بەشەڕ بێن کە داخوا مەقەڕی حیزبی دێموکرات دەبێ لە قەندیل بێ یان لە جێگایەکی دیکە.

* زۆر لەسەرکەوتنی کوردەکانی باشوور تێنەپەڕیبوو کە بنکە سابیتەکانی حیزب لەبناری قەندیل تووشی ئانەمنی بوون. ئێوە ئەوکات هیچ چاوەڕوانی‌یەکتان لەو پێوەندی‌یەدا لە یەکیەتی وەک هێزێکی سەرەکی هەبوو کە بۆتان جێ بەجێ بکا، بەڵام نەی کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەخۆشی‌یەوە زۆر کەس ماون کە دەزانن ئەمن بەتەنیا لە دەفتەری سیاسی‌دا کێشەیەکم هەبوو دەگەڵ هەموان. هەر ئەوکاتە کە لە "گەوڕەدێ"و ئەواتە کەوتینە بەر هێرش، ئەمن داوام کرد بچینە جێگایەک کە لە مەودای تۆپخانەی ئێران بەدوور بین. دەمگوت سووێشەک دەگاتە هەموو جێگایەک، ناتوانین خۆمان لە تەیارەش بشارینەوە، بەڵام دوور کەوتنەوە لە تۆپ‌باران کەمخەرجتریە، یا لێی دوور کەوینەوە. قەبووڵیان نەکرد چونکە پێیان وابوو دەبێ پشتمان بە ئێرانەوە بێ. دەمگوت کورە پشتی چمان بە ئێرانەوە بێ، خۆ ئەگەر عێراق تەیەڵی بچینەوە ئێران لەلێرێ ستووریش بین هەر نایەڵێ. باشە نایە پێشمان پێ بگری، بەڵام پێت دەڵێ نایێ لێرە بمێنی، ئەو وەختی ئەتۆ چ دەکەی. ئەگەر بە جۆرێکەوەشمان ڕازی بێ، لە"حیللە"ش بین ڕاستەو خۆو ناڕاستەوخۆ ڕێگامان دەدا بچینەوە وڵاتی خۆمان. ڕەنگە ١٠ ڕۆژی فەرق هەبێ، ئەوە ئەساسی نیە. ئەمن هەر لەئەووەڵەوە موخالیفی ئەوە بووم. یان مەسەلەن هاتبووینە قەندیلی، لە"تسلان" کەوتبووینە خەتەر. ئیسراریان کرد لە"ئاوتاق" خانوویان بۆ دروست بکرێ. هاواری دیم کرد کە ئاوتاق لە تیرەسی دوژمن‌دایە، بەسەدان هەزار دینارمان لێ خەرج کرد کە تەئسیساتمان لێ دروست کرە. هەر خانوو ساز کران، وەبەر حەملە کەوت. ئەو هەموو زەرەرەمان لێ کەوت یەک ڕۆژی تێدا دانەنیشتین، مەجبوور بووین هێنامانە "باینجان".

کەوابێ مەسەلەکە ئەوە بوو کە ئێرانەو دەیەوێ تەرخیتمان بکا. دەیەوێ حاکمیەتی کوردی پێشێل بکاو هەمووی ئەرانە. لەو وەختەدا ئێمە ئینتیزاری چیمان هەبوو لە یەکیەتیی نیشتمانی، هەر پێشم خۆش نیە بە ئەتێ باسی یەکیەتی بکەم، چونکە ئەوە پارتیشی دەگرتەوە. ئێمە چاوەڕوانی هێندێک کۆمەگی واقیعیمان هەبوو کە لەدەستیان دەهات. ئەوە کە کۆمەگ بکەن بە پەیدابوونی جێ‌وڕێ. ئەوە کە کۆمەگ بکەن بە ڕاگواستنی ئەو خەڵکەی، چونکە وا بە ئاسانی ڕاتەدەگوێزرا. ئەتۆ بۆخۆت ئەو دەمی لەوێ بووی. ئێمە لە قەندیلی حیسابمان کرد کە بزانین چەندەمان جێگا هەیە. لێکیان دایەوە کە تەواوی ئەو خانوانەی ئێمە هەمانە بە سالۆنی گەورەو بچووکەوە، دەی‌کردە ٣٠٠٠ ژووری ٣ بە ٤. جا ئەوە هەموو ماڵی تێدایە، پێشمەرگەی تێدایە، وەسایلی تێدایە. ڕاگوێزتنی ئەوەی کارێکی قورس بوو. ئێمە ئەو چاوەڕوانی‌یەمان هەبوو کە هەر دووک، بەتایبەتی یەکیەتیی نیشتمانی بە دەمماندەوە هاتن زۆریان کۆمەگ کردین. ئەگەر ئێمە ویستبامان بۆخۆمان ڕای گوێزین، خۆ بە ئیمکاناتی خۆمان بە ٣ساڵان بۆمان ڕاتەدەگوێزرا. بەڵام لە ماوەیەکی کەمتر لەیەک مانگ‌دا، بە کۆمەگی ئەو هەروەزەی بۆیان کردین هەموو خەڵکەکەمان موتەقیل بوو بۆ شوێنێکی

کە ئەگ بڵێم ئەمنییەتی موتڵەقی بۆ دابین کرا، چونکە ئەمنییەتی موتڵەق هەر نییە، بەڵام لە خەتەری تۆپخانەی دوژمن دەرچوو. حەتتا بەشێکمان کە هاتنە "پێنجەی زستانێک، لەوێش هەر کەوتنە بەر هێرشی تۆپخانە کە بە خۆشییەوە زیانی گەورەیان وێ نەکەوت.

* مامۆستا ئەو کارەساتانەی دوای ساڵی ١٩٩١ بەسەر حیزب و ئەندامانی لە باشووری کوردستان هاتن هەم دەردهێنەر بوون و هەم جێگای لێوردبوونەوە. هەرچەند ناکرێ هەموو ڕووداوەکان وەک یەک حیساب بکرێن و لایەنێکی تایبەتییان پێ تاوانبار بکرێ، بەڵام پێمخۆشە بزانم سەرەتای دەستپێکردنەکان و بەتایبەت ئەو گوشارانەی لە بناری قەندیل کەوتنە سەر حیزب زیاتر بە هۆی چ لایەن یان کەسانێکەوە بەڕێوە دەچوون؟ ئێوە دەتوانن لەو بەینەدا یەکیەتی خەتابار بکەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەو تەنگپێهەڵچنینانەی لە بناری قەندیلی بۆ ئێمە هاتنە پێش، عامیلی ئەسڵی، یان لەواقیعدا تەنیا عامیل جمهوریی ئیسلامی بووە. بەڵام دیارە هێندێک شتی دیکەمان تووش بوون. وەکوو هێندێ عەمەلیاتی تەخریبی کە پێم وایە ئەوانە ناچینە خانەی ئەو شتانەوە کە بڵێین هێزە سیاسییەکانی کورد لە عێراق دەستیان تێیدا هەبووە یان تەئسیریان هەبووە. ئەوە وەک بڵێی خاتر و خواهیش گرتن نییە. وەکی دەزانین ئەو مینیبووسەی تەقیەوە ئەتۆش بەشت لە بەرەکەتەکەی دا هەبوو، ئەو مینیبووسە ئێستاش عامیلەکانی نەدۆزرانەوە. ڕەنگە بێدەسەڵاتی بووبێ، ڕەنگە بێتوانایی بووبێ، ڕەنگە بتوانین موتتەهەم بکەین ئەگەر بمانەوێ بیکەین. یانی بڵێین ئەوەندەیان خۆ لێماندوو نەکرد کە بیان‌دۆزنەوە. لەحاڵێکدا ئاسان نییە، چونکی مینیبووس تەقیوەتەوە کەس لەوێ نەماوەتەوە. بەڵام دواتر هەوڵێکی دیکەیان دا بۆ تەقاندنەوەی مینیبووسێکی دیکە. ئەوە بوو کە برادەرانی خۆمان هەستیان پێ کرد و دەوای سیمەکەی کەوتن کە دیار بوو ئەو سیمەیان ڕاکێشابوو لە ڕێگای دوورەوە بیتەقێننەوە، نەفەرەکانیان دینەوە. لەوانە دوو کەسیان لێ گیران بەڵام یەکیان دەرچوو. ئەو دووانە هەر دووکیان دوایە لە تەرەف یەکیەتیی نیشتمانییەوە موحاکەمە کران و ئیعدام کران. بەڵام ئەدقیبی ئەو سێ کەسەی سەیر بوو کە دەرکەوت. یەکیان سەر بە یەکیەتی بوو، یەکیان سەر بە پارتی بوو، یەکیان سەر بە حیزبی سۆسیالیست بوو. یانی جەبهەیان پێکهێنابوو کە ئەمن هەر ئەو وەختی بە گاڵتە گوتم وا دیارە ئەوە کارێکی جەبهەیی یە. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە هیچ کام لەو حیزبانە ئاگایان لێ نەبوو. ئەدی یەکیەتی بۆ ئیعدامی کردن؟ لە هەموو وی مەهیمتر دوای ئەوەی ئیعدامی کردن ئیعلانیشی کرد. ئەمن دوو - سێ حاڵەتی دیکەم ئاگا لێیە کە خەڵکیان کوشتوە لەسەر ئەوەی ئەو جۆرە کارانەیان کردوە، بەڵام بەداخەوە ئیعلانیان نەکردوە کە ئەوە خراپە. یانی ئێمە چەند حاڵەتێکی ناوامان زانیوە کە لەسەر ئەو کردەوە تێرۆریستییانە کەسانێکیان موجازات کردوە بەڵام ڕایان نەگەیاندوە. بە باوەڕی ئێمە هەقیش هەر کوشتن نییە. ئەگەر کەسێک لەسەر کارێکی خراپ دەکوژرێ،

بۆیە کە خەڵک بزانن، پانی هەڵوێستە سیاسی‌یەکە موهیمە، ئەوپاشانیش تەعبیرکردنی کەسانی دیکە موهیمە، نەک ئەوە تەنیا خوێنێک ڕژابێ، بەڵام ئەو دوو کەسە کە دیارە ئێمە گرتمانن و تەحویلی واتمان دان، موحاکەمە کران و ئیعدام کران و ئیعلانیشیان کرد.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا لە بنیاری قەندیلی چەند ڕووداوی دیکەی ئاوا ڕوویاندا ئەگەر لەبیرت بێ؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیارە هەوڵی دیکە دران کە جێبەجێ نەبوون. بەڵام ئیدی عەمەلیاتی ڕێژیم وەک خۆی زۆر بوون، وەک هێرشی هەوایی کە "بۆڵێ" چەند جار بۆمباران کرا، ئەوپاشان مەسەلەی بۆمبێکیان هێنابوو کە دای‌بنێنەوە، هەدەفەکەیان ئەمن بووم کە نەیانتوانی دای‌بنێن و خونسا کرایەوە. جارێکی دیکە شتێک کەشف بوو کە دیارە لە سەرەدەشتێ‌را کەشف بوو، ئەویش ئەوە بوو کە ئێرانە حەیاتەکە کەسێکی مەئموور کردبوو بۆ کوشتنی دوو کەسان، یەکیان ئەمن بووم، ئەوی دیکەیان مامجەلال بوو، دیارە کەسەکە ویژدانی بە خەرج داو بۆخۆی وای کرد بگیرێ، و دوایە هەموو ئیعترافاتێکی کرد، بەڵام ئەوەندەی لەبیرم بێ و ئەتۆش لەوێ بووی ئەگەر وەبیرت دێ کۆمەگ بکە، پێم وایە غەیری ئەو دوو حاڵەتە لە مەنتەقەی قەندیلی کەسی دیکەمان بە تیرۆر لێ نەکوژرا.

لە بۆمبارانی هەوبلی‌دا کاک حەسەنی پوورخزری شەهید بوو، لە بۆمبارانێکی دیکەدا پێشمەرگەیەکی دیکەمان لێ‌شەهید بوو بەناوی مرحەسەدە ناشەران کە لە هێزی کێلەشینەوە بۆ دەورەدیتن هاتبووە ئێرگە. لە بۆمبارانێکی دیکەدا خەڵکی زۆرمان لێ‌شەهید بوون. کە لە نەخۆشخانەشیاندا لەبنکەی پشتی ڕادیۆی ۳ پێشمەرگەمان شەهید بوون. هەروەها لە تەقەمەتی کەسێکمان شەهید بوو. بەڵام وەکوو تیرۆر وەبیرم نایە کەسی دیکەمان لێ تیرۆر کرابێ.

* دەستپێکردنەوەی شەڕی پارتی و یەکیەتی ئەگەر بۆ کورد نەگبەتیی بەدواوە بوو، بۆ حیزبی دیمۆکراتیش موسیبەتبار بوو، دەتوانی ڕادەی ئەو زیانانەی لەو پێوەندی‌یەدا وەحیزب کەوتن بەراورد بکەی؟ لەو بەینەدا بەشی یەکیەتی چۆن دیاری دەکەی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێم وایە ئەو زیانەی لە کاتانی ئەو شەڕەوە بەحیزبی دیمۆکرات گەیشتوە - دەگەڵ ئەوەی ڕەنگە پرسیارەکەی جەنابت ڕووی ئەوە نەبێ - دەبێش هەموو شتێکدا هەر خودی ئەو شەڕەیە. پێم وایە لە هەر جێیەک دوو بەش لە بزووتنەوەی کورد، یان دوو گرووپ لە هێزەکانی بەشدار لە بزووتنەوەی کورددا بکەونە حاڵەتێکی وا کە شەڕی براکوژی بکەن، زیانەکەی بە هەموو بەشەکانی کوردستان و بە هەموو حیزبەکان دەگا. کەوابوو لەپێش هەموو شتێکدا ئەوە زیانێکیەتی. بەڵام شاراوە نیە لەبەر ئەوەی ئێمە

لە مەنتەقەکەدا بووین، یانی لە هەردووک بەشی ژێر دەسەڵاتی دوو حیزبی یەقەوڵ مونتەخاسیبەدا بووین، بەجۆرێکی دیکەش زیانی بە حیزبی دێموکرات گەیاند. ڕەنگە ئێمە هەر باسی حیزبی دێموکرات بکەین دەنا زیانی بۆ هەموو لایەنەکان بە تایبەت بۆ لایەنەکانی ڕۆژهەڵات هەبووە. لەوانە بڵێین بەرتەسک بوونەوەی مەیدانی حەرەکەتو کارو کردەوەی ئێمە بۆخۆی زیانێکە کە بە حیزبی دێموکرات گەییوە. لەباشان دەخالەتەکانی ئێران لەو مەنتەقەیەدا کە ڕەنگە ئەوە باسێکی دیکە بێ، چونکە زۆری ئیحتیاج بە لێ-وردبوونەوە هەیە ئەگەر نەمانەوێ لێکۆڵینەوە. دیارە ئێران بە هەموو شێوەیەک دەستی دەو شەڕە وەردەدا. ئاوری ئەو شەڕەی خۆش دەکرد. ئەگەر تەماشای تاریخی ئەو شەڕی براکوژییە بکەین ئێران جارێک بە تۆپخانە کۆمەڵگی پارتیی کردوە بە زیدەی یەکیەتی، جارێک کۆمەڵگی یەکیەتیی کردوە بە زیدەی پارتی. ئەوەی کردوە بۆ ئەوەی ئەو شەڕە هەر بەردەوام بێ. کەوابێ فشاری لەسەر هەردووکیان هەبووە، هەردووکیانی خستبوونە حاڵەتی واوە کە تا ڕادەیەکی زۆر چاو لە جموجۆڵەکانی لە خاکی باشووری کوردستاندا بپۆشن. دیارە لەو کاناڵەوە زیانێکی زۆری بە هێزە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە موقیمی باشوورن گەیاندوە. بەڵام پێش هەموواندو زیاتر لە هەمووانو تاڵتر لە هەمووان بە حیزبی دێموکراتی گەیاندوە. چونکی شاراوە نیە، ئێستا ڕەنگە هێزێکی سیاسی ئەم قسەیەی پێ خۆش نەبێ، بەڵام حیزبی دێموکرات زۆر گەورەتر بوو لە هەمووان، ئەفرادی زیاتر بووە هاتوچۆشی زیاتر بوو. لەناکاودا بەشێکی لەو کردەوە تیرۆریستییانەی جمهوریی ئیسلامی پتر بووە. یانی ئەوەی دەڵێی بەشی شێر، حیزب لەو نێوەدا بەشی شێری پێ بڕاوە. ئێمە لە ماوەی ئەو چەند ساڵەدا ئەگەر هەمووی حیساب بکەی، کە دیارە پێش شەڕەکەش کردەوەی تیرۆریستی دەستی پێ کرابوو، بەڵام نیزیک بە ٣٠٠ کەسمان کەوتوونە بەر حەملەی تیرۆریستی. لەوانە دەوری ١١٠ هەتا ١١٥ کەسیان شەهید بوون. ئەوی دیکەش بریندار بوون کە لە برینداری سووکەوە تێیاندا بووە هەتا برینداری وا کە کەمئەندام بووە. کەوابێ زیانێک کە لەو پێوەندییەدا بە حیزبی دێموکرات گەیشتوە دوو لایەنیە. یەکێک ئەوە کە دوو هێزی نێو بزووتنەوەی کورد پێکەوە شەڕ دەکەنو لێک دەکوژن. کە ئەوە بۆ هەموو بزووتنەوە زەرەرە کە ئێمەش بەشێکین لەوە. یەکی دیکەش ئەوە کە بەشێوەیەکی تایبەتی مەحدوودییەتمان بۆ پێک هاتوە. هێندێک موشکیلاتی لاوەکیمان بۆ دروست بوون، سەرئەنجامیش خەڵکێکی زۆرمان لێ کەوتۆتە بەر پەلاماری تیرۆریستی. ئەگەر ئەو دوو لایەنە دەشەڕدا نەبایەن ڕەنگبوو ئاسانتر بکرابایە کۆنتڕۆڵی وەزعەکە بکەنو ئیجازەی ئەو هەموو ڕەبازێنە بە هێزەکانو بەکرێگیراوانی جمهوریی ئیسلامی نەدەن.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا لەو پێوەندی‌یەدا لە بەشی یەکیەتی زیاتوتان زیان پێ گەیوە یان لەبەشی پارتی؟!

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن نازانم بە چ موناسەبەتێک بوو چاوێکم بەلیستی شەهیدو بریندارەکاندا خشاند. ئەوەی لەژێر دەسەلاتی یەکیەتی بووە پتر بووە لەوەی لەژێر دەسەلاتی پارتی‌دا بووە. هۆیەکەشی بە بیی ئەوەی بە مانای پاکانە بۆ لایەک بێ‌و حەملە بۆ لایەکی دیکە، بەڵام دەلیلەکەی شتێکی واقیعی‌یە. ئێمە وەختێکی هەر بنکەیەکمان هەبوو کە دوایە بوونە دوو بنکە لە مەنتەقەی ژێر دەسەلاتی پارتی کە یەکیان لە"جێژنیکان" بوو، یەکیان لە"دێگەڵە". بەڵام کوللی دەفتەری سیاسیمان لە مەنتەقەی یەکیەتی‌دا بووە، کە دەفتەری سیاسی ژمارەی پێشمەرگەو ماڵو کادرەکانی بەتاقی تەنیا دوو، سێ بەرابەری هەموو شوێنەکانی دیکە دەبوون. بێجگە لەوە ئێمە لە مەنتەقەکانی دیکەی ژێر دەسەلاتی یەکیەتی وەکوو سلێمانی‌و ئەو لای سلێمانی‌و ئەم‌لای سلێمانی، لە هەمووی مەقەڕاتمان هەبوو‌و هاتوچۆمان تێدا کردووە. بۆیە چونکە جموجۆڵەکە پترە زەرەرو زیانەکەش پتر دەبێ.

* سەقامگیر بوونتان لە قەڵای کۆیە دوای ئەوەی لەقەندیلەوەگەڕان بەبێ هاوکاریی یەکیەتی نامومکین بوو. ئایا لەو بارەیەوە خۆتان بە قەرزدار دەزانن؟ هەرلەجێدا ئەو جێگۆڕکێ‌یە بەرەزایەتی خۆتان بوو یان ناچار بەو کارە کران؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: شتێکی مەعلوومە ئەگەر لە بەشی دووهەمڕا دەست پێ بکەین، هێمن دەڵێ: "گوا بەخۆشیی خۆم بەجێ دێڵم وڵاتی خۆشەویستم". دیارە ئێمەش هەر وڵاتی مەیەو ئەوەش هەر وا بووە. بەڵام بەجێ‌هێشتنی ئەو ناوچە سنووری‌یانە کە ئەوێ بنکەمان هەبوو، بە مانای لەدەستچوونی بەرهەمی ماندووبوونی چەند ساڵەمان بووە. بەمانای خەرجەکردنی بەمیلیۆن دۆلار بووە. جگە لەوانە هەر وەک جێگای دانیشتنیش، ئەوێ بۆ ژیان زۆر خۆشتر بوو هەتا ئێرە. کەوابوو کێ بە دڵخوازی خۆی ئەو جێگایە دەگۆڕێ. ئەوە لەناکامی ئەو هەموو پەلامارەدا بوو کە جمهووریی ئیسلامی هێنابووی‌و هیچ شتێکیشمان پێ نەدەکرا. نە بۆخۆمان توانای بەرەنگاریمان هەبوو. نە حکوومەتی مووەققەتی باشووری کوردستانیش دەی‌توانی شتێک بکا کە دیارە ئەوکات هەر جەبهەی کوردستانی بوو هێشتا حکوومەت دروست نەببوو. ئەو زەروورەتەش نەبوو بۆ ئەوەی بنکەی حیزبی دێموکرات لەبناری قەندیل بمێنێ، هێزەکانی پارتی‌و یەکیەتی کە هێزی سەرەکی بوون، دەگەڵ ئێران واریدی شەڕ بن.

بەڵام لەبارەی ئەوەی کە داخوا هەست بە قەرزداری دەکەین یان نا، دوو تەعبیر هەیە، یەکێکیان ئەوە کە مادام هەموومان هێزی سیاسیی کوردین‌و بە حوکمی ئەو تێکەڵاوی‌یە کە هەمانە جارێک کوردی ئێرە موحتاجی کوردی ڕۆژهەڵات دەبێ‌و جارێکیش کوردی ڕۆژهەڵات ئیحتیاجی بەخەڵکی ئێرە دەبێ، ئیدی

دوودا ڕەنگە هیچیان پێویست نەبێ منەت لە یەکتری هەڵگرن یان منەت بەسەر یەکتردا بکەن، چونکە شتەکە دەچێتە خانەی ئەرکێک و خزمەتێکی نەتەوایەتی. بەڵام بە ماناکەی دیکە، هەر چاکەیەک دەگەڵ ئینسان بکرێ زۆر ناسپاسی دەبێ ئەگەر دەچاوی‌دا نەبێ. لەو بارەیەوە ئێمە قەرزداری هێزەکانی باشووری کوردستانین، بەتایبەتی دوو هێزی سەرەکی. لەباری ئێرەشەوە، هەرچەندی ئەو شوێنەی مە دەوروبەری کۆیە بوو بەڵام هەمووی دەبەر دەستی هێزەکانی یەکیەتی‌دا نەبوو. ئەو شوێنەی وەختی خۆی سکرتاریای لێ‌دانرا، پێش ئەوکاتە پێشمەرگەی پارتیی تێدا بوون، ئەوانیش بۆ ئێمەیان چۆڵ کرد، چونکی ئێمە بۆ چارەسەری ئەو مەشکیلاتە دەگەڵ هەر دووکیان تەماسمان هەبوو، هەرچەند جەبهە هەبوو بەڵام ئێمە دەگەڵ جەبهە تەرەف نەبووین. بەشی هەرە زۆری دەگەڵ پارتی و یەکیەتی و جاروبارێش دەگەڵ حیزبی سۆسیالیست قسەمان دەکرد کە ئەویش لایەنێکی بەرەی کوردستانی بوو، بەڵام بەڕاستی لێرە یەکیەتی وەکوو فارس دەڵێ سەنگی تەمامی دانا. ماوەیەکی کە لێرە بووین یەکیەتی هەموو قورساییەکەی خستە سەر شانی خۆی. قورسایی گوازتنەوە موستەقەڕبوونو تەنانەت بۆ ماوەی تێریک بەمانگێک کە خەڵکەکە هاتبوون بەڵام ماڵەکانیان بۆ نەهاتبوو، لە قوتابخانەکانی کۆیە دایان مەزرانبوونو یەکیەتی تەدارەکی دەکردن، نانەواخانەی تایبەتی‌یان دانابوو کە نانمان بۆ بکەن، لەپاشان لەباری میوەو خواردنەوە پێ‌یان ڕادەگەیشتن. بەهەر حاڵ ئەمن بەش بەحاڵی خۆم هەرچەند ئینسان ئیستراری زیاتریشی لە برای خۆی هەیە، بەڵام هەست بە سپاس و قەدرزانیی دەکەم بەرامبەر بە یەکیەتی و پارتی بەتایبەتی بەرامبەر بە حکوومەتی هەرێمیش بەگشتی. ئێستا هەر بوونمان لێرە کۆمەڵگێکە ئەوان پێمان دەکەن. یانی ئێستاش زۆر شتمان هەر لەسەر وانە. ئەوە ئاوە، بەرقە، پێداویستی بێهداشتی و شتی دیکەش هەمووی لەسەر وانە. لە ئیسلامدا شتێک هەیە کە دەڵێ ئەوەی سوپاسی عەبدی نەکا، شوکری خوداش ناکا. بۆچی دەبێ ئێمە ناسوپاس بین. ئەگەر ناڕەزایەتیمان هەیە حەقمان هەیە پێ‌یان بڵێین کە پێشیان دەڵێین. بەڵام لەسەر یەک ئێمە پێمان وا نەبووە کە دەبێ هەموو شتێکمان بۆ بکەن، ئەوەی ئەوان کردوویانە ئەگەر چڕتریشیان لەدەست بێ، کە بە حەقیقەت لە دەستیشیان دێ. بەڵام دیسانەکە ئەوەی کردوویانە جێی سوپاسە.

* داخستنی ڕادیۆی دەنگی کوردستان کردەوەیەکی ئاشکرای یەکیەتی سەبارەت بەحیزب بوو. تکایە ئەو کارە بۆ کرا،چۆن و کەی کرا؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: تاریخەکەی بە ڕۆژو مانگ ئێستا حوزووری زەینم نیە کەی بوو، دەتوانین موراجەعە بکەین و بی‌بینینەوە. بەڵام ئەوە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٩٦ کە دەبێتە ١٣٧٥ی ئێرانی. دیارە لە نەتیجەی فشارێکی زۆری ئێراندا بوو کە داوایان لە یەکیەتی کردبوو ڕادیۆکەمان داخەن. هەڵبەت جارێکی

داوایان لێ کردین کە بۆخۆمان دای خەین. مامجەلال لە کۆیە بوو، لەدوای منی ناردبوو. گوتی تەنیا بۆماوەی پێنج ڕۆژان بۆمان داخەن گوشارمان زۆر لەسەرە. گوتم بۆماوەی پێنج دەقیقەش دای ناخەین. چونکی فایدەی نیە. خۆ ئەگەر دامانخست بەوەی تەواو نابێ، سبەینێ فشاری دیکەتان بۆ دێنن. چونکی پێش ئەوەی بچم دەمانزانی بۆ ئەوەمان لەدوا دەنێرن. بڕیارمان دا جوابەکە ئەوە بێ دەنا هەر لەخۆمەوە ئەو جوابەم نەدابەوە. پاش چەند ڕۆژان ئەوجار لە دوای کاک مستەفای ناردبوو. دووبارە حەدسمان لێ دا بۆ ئەوە بێ و دیسان بڕیارمان دا جوابی کاک مستەفاش هەر ئەوە بێ. کاک مستەفا ڕۆیشت و ماوەیەکی پێوە خوا هاتەوە. گوتمان چی بوو؟ گوتی وەڵڵا کەرەمان کرد بە زەنگ، قەولمان پێ دان. جا وەختێک گوتبوویان گۆیا ئەوە ئەمن بووم ئەو کارەم کردوە. جارێک دەگەڵ کاک حەسەنی شەرەفی دانیشتبووین. ئەمن گوتم داستانەکـە ئاوا بـووە. کاک حەسـەن گوتی ئەشهەدوبیللا وا بوو. ئەمن بۆ هەردووکانیش دەگەڵ بووم. بەڕاستی ئەمن لەبیرم نەبوو کە ئەو دەگەڵ بووە. بەڵام ئەو گوتی بۆ هەردووکان دەگەڵ بووم. ئەتۆ موافەقەتت نەکرد بەڵام کاک مستەفا قەولەکەی دا. جا بۆ ماوەی پێنج ڕۆژەکە دامان خست و دیسان دەستمان پێ کردەوە.

پاشان کە داخوازەکە هەر هاتو هەر هات. جارێک هەیئەتێک هات بۆ لای ئێمە ئەو داوایەیان کردەوە. ئێمە گوتمان بۆخۆمان دای ناخەین چونکە پێمانوایە کارێکی نادروستە. بەڵام ئەگەر ئێوە بێن دای خەن، خۆ پێشتان پێ ناگرین. ئێوە وەرن وەک دەسەڵات دای بخەن. ئێمە شەڕتان دەگەڵ ناکەین. کە هاتن دایانخست کە دیارە پۆلیس هاتو ئەویش هەر دەسەڵاتداری یەکیەتی دا بوو. ئیدی کە هاتن ئێمە بە پێشمەرگەکانمان گوت لێیان گەڕێن با دای خەن. بۆ تاریخ بڵێم، پێشمەرگەو فەرماندەکانمان زۆر ناڕەحەت بوون. ئەو وەختی پێم وایە فەرماندەی هێزی پارێزگاری کاک ئەحمەد نستانی بوو. هات بەڕاستی بەگریان گریا. گوتی با ئەمن کەلاکم لەوێ بکەوێ بەڵام نایەڵم دای خەن. گوتمان نا پێویست ناکا، کەلاکی تۆ بۆ بکەوێ. ئەوە بڕیارێکی سیاسییەو موهیم ئەوەیە ئێمە لێرەین و ئێرەش دەسەڵاتێکی هەیە کە ڕێگا نادا ڕادیۆمان هەبێ. بە هەرحاڵ قبووڵمان کرد کە دای خەن. تەنانەت ئێمە دوو بنکەی ڕادیۆمان هەبوون کە تەنیا یەکێکیان پێ دەزانی و هاتن ئەویان داخست. دەمانتوانی لەوی دیکەوە بەرنامەکانمان بڵاو کەینەوە، بەڵام بۆ ئەوەی دیسان بیانوو نەدرێ بە ئێران کە فشاریان بۆ بێنێ و بیانئێرنەوە سەرمان. ئیدی ئەویشمان بێدەنگ کرد. هەروا بزانە هەر دووکیان لە یەک جێگا بوون. لەحاڵێکدا لە جێگایەک نەبوون.

* ڕاست لەبەرەبەری کۆنگرەی یازدەدا ژمارەیەک کادرو بەرپرسی حیزب لە دەروازەی شاری کۆیە بە دەستووری ڕاستەوخۆی بەرپرسانی یەکیەتی و بەچەکی پێشمەرگەی یەکیەتی شەهید کران. هەڵوێستی ئێوە

سەبارەت بەو کردەوەیە چۆن بوو؟ یەکێتی چیی گوت‌و چیی کرد؟ ئاکام بەکوێ گەیشت؟ تکایە ناوی شەهیدەکانیش ئەگەر لە بیرت ماون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم‌خۆشە لە بەشێک لە پرسیارەکەدا دیققەتی زیاتر بەخەرج بدەی. لەوێدا کە چەند کەسی ئێمە شەهید بوون. کاک سەید مەنسووری ئاسری کە ئەندامی موشاویری کۆمیتەی مەرکەزی بوو. کاک ئەبووبەکری ئیسماعیل‌زادە(ساماڵ) بەرپرسی کۆمیتەی بانە بوو کە ئەو وەختی لە(ئانجمن)ئ ـە بوو. یەکێک لە پێشمەرگەکان بەناوی عەبدوڵڵای شیرین‌سوخەن کە شەهید بوو. ئەوی دیکە کاک ڕەفعەتی حوسێنیی ناو بوو. ئەوانە هەر وەک لە جێگایەکی دیکەش باسمان کرد، ڕاست لەبەر دەرکی پرسگەکەی کۆیەو بەدەستی پێشمەرگەکانی یەکێتیی نیشتمانی لێیان دراو شەهید بوون. ئەوە ڕاستە بەڵام ئەو ئیلدیعایە کە بەدەستووری ڕاستەوخۆی بەرپرسانی یەکێتی بووە ئەوە وەک ئیحتیمال جایزە پیاو ئیحتیمال لێ بدا. بەڵام وەک ئیددیعایەکی حقووقی، کەمێک موشکیل‌خولقێنە. بۆیە ئەمن خودی ئەو ئیددیعایە ناکەم هەرچەند یەکیەتی بەئەولاوی بە مەسئوول دەزانم. چونکی ئەگەر ئەوە نەبوو، دەبوایە قبووڵ نەکا ئیرسەوەیەکی وردتر لەوەی کردی بکا.

ئەمن لەجێگایەکی دیکەش باسم کرد. ئەوە کە ڕووی دا، دیارە ئێمە لێرە بووین‌و لەلایەکەوە لەخاکی وڵات‌دابین‌و ناتوانین بڵێین مەسەلەی موقابەلەبەمیسل‌و ئەوە دەکەین. لەلایەکی دیکەش ئەو موقابەلەبەمیسلە چ خێرێکی تێدایە؟ زۆرجار کە سەفەری دەرەوەمان دەکرد، برادەرانی خۆشمان سەرزەنشیان دەکردین، کە ئەگەر بیکەینە زمانی کوردەواریی خۆمان دەیانگوت ئێوە حیزبی هەموو شتێک قبووڵ دەکەن. بەو کەلیمەیە نەیان دەگوت، بەڵام مەبەستیان ئەوە بوو. دەیان گوت پی.کا.کا قارەمانە. ئەمن ئەو وەختیش جوابم ئەوە بوو کە پی.کا.کا قارەمانە کە دەستی کردەوە. بەڵام چ خێرێکی لێ دیوە؟ غەیری ئەوەی بزینی ئێران چەند بەشی بزووتنەوەی کوردی قەوڵتر کردوە، چیی دیکەی دەست کەوتوە. پی.کا.کا زۆر کەسی بەشەڕی ڕاستەوخۆ لێ کوژراون بۆ ئەوەی حاشای لێ بکرێ. چونکی بەهەر حاڵ شەڕە بەینی هێزەکانی باشووری پی.کا.کا. خەڵکێکی زۆری لێ کوژرا. لە ساڵی ١٩٩٢دا کە شەڕەکە بەینی پارتی‌و یەکێتی لەلایەک‌و پی.کا.کا لەلایەکی دیکەوە دەستی پێ کرد، باوەڕم پێ بکە بەشی هەرە زۆری خەڵکی بێلایەنی باشووری کوردستان پارتی‌و یەکێتی‌یان بە خەتابار دەزانی‌و مەحکوومیان دەکردن کە ئەوە لەلای خۆی حکوومەتی کوردی پێک‌هاتوە کەچی شەڕ دەگەڵ هێزێکی کوردستانی دەکا. بەڵام لەو شەڕەی دوایەدا کە لە داخڵی باشووری کوردستان بوو، کەس لەسەر پی.کا.کای وەجواب نەهات. ئەوە لەحاڵێک‌دایە کە لەسەر ئەو حاڵەتەی لە دژی ئێمە ڕووی‌دا، دەکرێ بڵێین هەموو کوردستان لەو حەرەکەتە ناڕازی بوو هەرچەند خۆ نەهاتن شەڕ

دەگەڵ یەکیەتی بکەن. دیارە مەبەست تەنیا لەپێوەندی دەگەڵ ئەو ٤ کەسەدا نیە بەڵکوو سەرجەمی ئەو حەرەکەتەی لەدژی ئێمە کرا. ئەوە بۆ؟ چونکە ئێمە مەسئوولانە ڕەفتارمان کرد.

کەوابێ خۆ تەدەکرا شەڕیان دەگەڵ بکەین، بەڵام ئیعتیرازی سەختمان بەو حەرەکەتە کرد. هەڵوێستی یەکیەتی ئەوە بوو کە ئەوە شتێکە ڕووی داوە، مەحکوومەو فڵانەو ئەوانە دەبێ بەسزا بگەن. تەنانەت ئامەو شتی واشیان لەو بارەیەوە هەیە. بەڵام دوایە هاتن پێشنیاریان کرد هەر وەک جارێکی دیکەشمان باس کرد کە با بێین کۆمیسیۆنی تەحقیقی هاوبەش دابنێین. با ئەو کۆمیسیۆنە لێی بکۆڵێتەوە. ئێمە وەکوو دەفتەری سیاسی ساغ ببووینەوە جا جوابەکەمان دانەوە. جوابەکەشمان ئەوە بوو کە ئەگەر ئێوە بتانەوێ تاقیق بکەن زۆر چاک دەزانن بیکەنو زۆر چاکیش دەشزانن تاوانبارەکان بدۆزنەوەو بەسزای خۆیانیان بگەیەنن. بەڵام کۆمیسیۆنی هاوبەش بۆچی پێک بێنین؟ ئێمە بێین چی بکەین؟ ئەوانەی ئێمە هەموو لەجێدا کوژراونو کەس نەماوە لێی بپرسین. فەقەت قاتڵەکان ماونو دەبێ هەر لەوان بپرسرێ. کەوابوو خەڵکەکە نی ئێوەیە، شارەکەو وڵاتەکە نی ئێوەیەو دەسەڵاتەکەش نی ئێوەیە. شتەکەش زۆر ڕوونە. ئەوانە بە ماشێنێکی بەرازیلیو ٣ تفەنگەوە کە ئەوانیش دەسەتدورقی پشتی ماشێنەکەدا بوون، هاتوون. خۆ نەهاتوون کۆیە بگرن. مەعلوومە ئەوانە بێ‌خەتا کوژراون. کەوابوو بۆخۆتان بیکەنو ڕای بگەیەنن. هەربۆیە ئامادە نەبووین بچینە نێو کۆمیسیۆنەکە. چونکی پێمان وابوو ئەگەر بیانەوێ تەحقیق بکەنو موجازات بکەن، ڕێگایان بۆ ئاوەڵایە، ئەگەر نا، وەختێک بیانەوێ دیزەبەدەرخۆنەی بکەن، بۆ ئێمە مەشرووعییەت بەو شانۆسازی‌یە بدەین. هەربۆیە نەچووینە ئێوێ.

زاهیرەن، کە نازانم چەندە ڕا بوو، ماوەیەک گیرانو دوایە دادگایەکیان بۆ کراو هەموو تەبرەئە بوون. بەوتاوە کە گۆیا: "لەژێر ئاڵای سەوزی یەکیەتیی نیشتمانیدا دیفاعیان لە حاکمییەتی کورد کردوە. ئەوانە هاتبوون کۆیە بگرنو حکوومەتی کوردستان تێک بدەن"!! . لەو جۆرە ئیدیعایانەیان کردو شانۆسازی‌یەکەیان وەڕێ خستو حەقەکەش جوان پێی ڕێ‌خرا.

* پەلاماری بەربڵاوی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر بنکەکانی سەر بە دەفتەری سیاسی لە نێزیک کۆیە - وەکی باس دەکرێ - لووتکەی هاوکاریی یەکیەتی دەگەڵ ئەو ڕێژیمە بوو. ئەو ڕووداوە چۆن بوو؟ زانیاریی ئەوکاتتان لەسەر ئەو مەسەلەیە دەگەڵ هی ئێستاتان هیچ جیاوازی‌یەکی هەیە؟ دەتەوێ لەم بارەیەوە چی بڵێی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: شتێکی تازەم نیە بیڵێم. وەختی خۆی زۆرمان باس کردوە. ئێمە ماوەیەکی زۆر بوو لە ڕێگای ئیتیلاعاتی خۆمانەوە دەمانزانی کە ئێران بەتەمایە هێرشێک بۆ ئێرە بکا. ئەو خەبەرەمان هەبوو.

دەشمان زانی کە بەئیحتیمالی زۆر لە ڕێگای سلێمانییەوە دێ کە لەژێر دەسەڵاتی یەکێتیدا بوو. چونکی حەملەکە بۆ دەفتەری سیاسی بوو، دەفتەری سیاسییش لە مەنتەقەی یەکێتیدا بوو. ئەو مەڵبەندەی کە موتەنەحی دەبوو بەوێ ئەویش هەر لە مەنتەقەی یەکێتیدا بوو. چەند جار کاغەز ڕەدوبەدڵ کرا کە ئێمە پێمان وایە شتێکی ئاوا هەیە. یانی پێمان گوتن ئیحتیمالی شتێکی ئاوا هەیە، هیواداریـن پێشگیریی لێ بکەن. گوتمان ئەگەر بە موشەک یان تەیارە لێمان بدەن کەس ئێوە خەتابار ناکا. چونکە پێشتان پێ ناگیرێ. بەڵام ئەوەی چەندین کیلۆمیتر بەنێو خاکی کوردستانی عێراقدا بەماشێن و بە ڕێگای زەمینیدا بێن، ئەوە مانایەکی دیکە دەدا. دیارە لەو بەیناتەشدا هێندێک جار داوای ئەوەیان دەکرد کە زاهیرەن جمهووریی ئیسلامی دەیەوێ بەنهێنی موزاکەرە بکەین. جوابی ئێمە ئەوە بوو کە موزاکەرەی نهێنیمان نییە. ئەگەر ڕاست دەکەن فەرموون بەو شەرتانەی ئێمە پێشتر باسمان کردووە ئامادەین. موزاکەرە لەسەر حەقی خەڵکەو بەئاگاداریی خەڵک بێ، پاشان لە شوێنێک بێ کە هەردووکمان باوەڕی پێ بکەین. خەڵکی سەلاحییەتداری هەردووک لا تێیدا بەشدار بن و خولاسە ئوسوولێکمان هەبوو.

لەنامەیەکدا کە وەختی خۆی بەڕێز ماجەلال لە جوابی نامەیەکی مندا ناردبووی نووسیبووی ئێوە لە داخلی وڵاتدا عەمەلیات دەکەن و پاشان حازر نەبوون موزاکەرەی نهێنی بکەن. ئێمە شەڕی ئێرانمان پێ ناکرێ و پێشی وانمان پێ ناگیرێ. بۆیە ئێمە کارێکمان لەدەست نایە. ئەمن دەجوابی ئەو نامەیەدا، - جوابێکی ماجەلالم دایەوە- نووسیبووم ئێمە شەڕێکی وامان لە زێدەی جمهووریی ئیسلامی نەکردووە. موزاکەرەی نهێنیشمان بۆیە ڕەت کردۆتەوە چونکی تەجرەبە سابیتی کردووە موزاکەرەی نهێنی دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی لەشەڕی ئاشکرا خەتەرناکترە. مەگەر دوکتۆر قاسملووی ڕەفیق و دۆستی خۆت لە موزاکەرەی نهێنیدا تێرۆر نەکرا؟ کەوابێ ئەوەی ناکەین. لەئاخریدا جوملەیەکی ترتیشم نووسیبوو کە دیارە نەک بە مانای بێ ئەدەبی، جوملەیەکی وام نووسیبوو کە ئەمن ئەو نامەیەتان بە موجەوویزی ئەو حەملەیە دەزانم. بەڵام قەیدێ ناکا خودا لە سوڵتان مەحموودی گەورەترە.

بەهەر حاڵ ئێمە خەبەرمان پێ گەیی — لەسەرەوانەوە خەبەریان پێدابین — کە هێزێکی پۆشتەو پەرداغ بەرەو سنوورەکان وەڕێ کەوتووە کە ئێمە پێمان وایە بۆ سەر ئێوە دێن. دوایە خەبەرمان زانی گەیشتە نێو شاری سلێمانیی و ئەو جار لەویش تێپەڕی. جا خۆش ئەوە بوو کە لە نێو شاری چرایان کوژانەبوونەوە بۆ ئەوەی خەڵک تەیانبینێ. هێزەکە هات لە "مەعسکر" سەلام موستەقەر بوو، بۆ بەیانی خەبەرمان زانی کە ئەوەیەو ئێمە ئامادەیی تەواومان هەبوو. هەموو شتەکانمان دەزانی. پێم وایە ئەوە تێکراوە بەڵام لەسەر شتێک پێمخۆشە بیڵێم، چونکی ئەوە پرسیارە کە داخوا یەکێتی بەمەی گوت یان پێی نەگوتین. ئەو پرسیارە کراوە. هەر بۆیە باسی دەکەم. ئێمە بۆخۆمان دەمانزانی. هەنگاو بەهەنگاو بە دوایەوە بووین. ئەگەر ئەوەش نەبایە کە بەداخەوە

پێشمەرگەی یەکیەتی دەگەڵیان سواری ماشینەکان ببوون، دەمانتوانی لێیان بدەین، یانی نەیانوێرابوو ڕێگا بدەن ماشێنی یەکیەتی بەجودا بێ‌و ماشێنی هێزەکانی ئێرانێش بەجودا. لەترسی ئەوەی لێیان دەین، یان کەمێتیان بۆ دابنێین چونکە کوردە باوەڕی پێ ناکەن. ماشێنێک پاسداریشی تێدا بوو پێشمەرگەی یەکیەتییشی تێدا بوو، ئەوە شتێک نیە بۆ ئەوانیش دڵخواز بووبێ، نە بۆ فەرماندەکانو نە بۆ پێشمەرگەکان. بەڵام لە وەزعێکی وادا بوون کە بەداخەوە پێکیان هێنابوو.

ئێمە هەمووی ئەوانەمان دەزانی. لە دەفتەری سیاسی کۆ ببووینەوەو فەرماندەکانی پێشمەرگەشمان بانگ کردبوون بەرنامە دابڕێژین کە لە بەرابەر ئەو پەلامارەدا کە بۆمان دێ چ بکەین. خەریکی مەشوەرەتو بیروڕاگۆڕینەوە بووین کە خەبەریاندا کاک "نەژادی ئەحمەدی عەزیز ئاغا" هاتوە دەڵێ دەچمە سەردانی فلانە کەسی. کاک نەژاد دۆستێکی زۆر قەدیمیی دوکتۆر قاسملوو بوو. بە تەبەعیەتی دوکتۆر قاسملووی دۆستایەتیی دەگەڵ منیش هەبوو، دەگەڵ حیزبیش دیارە پێوەندیی باشی هەبوو. لەهێنێ کاتەدا وەختی خۆی ئەندامی حیزبی کۆمۆنیستی عێراق بوو کە ئەو دواییانە وەک ئەندام تەمابوو، جێگری سەرۆکی پارلمانی کوردستانیش بوو. دیارە ئێمە کۆ ببووینەوە، بەڵام ئەمن گوتم هاوڕێیان نەژادی ئەحمەدی عەزیز ئاغا کەسێک نیە ئەمن بڵێم مەیە. بۆیە گوتمان با بێ. برادەران چوونە ژوورێکی دیکەو کاک نەژاد هات دەگەڵی دانیشتم. گوتی ئەمن هاتووم قسەیەکت پێ بڵێم، بیستوومە کە ئێران حەملەیەکی بەدەستەوەیە بۆسەر ئێرە، بە تەیارەیە، بە مووشەکە، بە چییە نازانم. بەڵام حەملەیەکی ناوای بەدەستەوەیەو بۆخۆشم هاتووم، کەس نەی‌ناردووم. کاک نەژادیش ئەو وەختی لەلایەن یەکیەتییەوە ببوو بە ئەندامی پارلمان. یانی دەگەڵ ئەوەی ئەندامی یەکیەتی نەبوو بەڵام پاڵێوراوی وان بوو، کرابوو بە جێگری سەرۆکی پارلمانیش.

ئەمن بەدڵگەرمییەوە گوتم ئەو پێچ‌وپەنایەی ناوێ، لێتان مەبارەک بێ. ئەوە هێزەکان لەو دیوی "عەبیبە سوڵتان"ی موستەقەر بوون، تانکەکانو هێزەکانو تۆپخانە ئەوە لەوێن. مەبارەکتان بێ‌و ئێمەش کەیفی خۆمانە. گوتی نا ئەوە ئەمن بۆخۆم هاتووم‌و ئەوانە. گوتم باشە هاتووی ماڵت ئاوەدان بێ، بەڵام حەقیقەتەکە ئەوەیەو دەشزانی. گوتی ئاخر لێرە بڕۆن. گوتم بۆچی بڕۆین، ئەوە لێرە دانیشتووین، هەرچی کوژرا کوژرا، هەرچیش ما ئەوە باشتر. لەپاشان هەر وەک عەرزم کردی تەمەنیشی لەمن زیاتر بوو برا گەورە بوو بەڕاستی، زۆرم ڕێز بۆی هەبوو. وەکوو براگەورەیەک گوتی قارەمانبازی دەرمەیەنە، ئەتۆ بجێنی باشترە. زۆریش خسووسی گوتی لاچۆ لێرە لەجیاتی بڵێ بڕۆن. ئەو پەیامەکەی خۆی گەیاندو هەستا بڕوا. ئەمنیش ئەمگوت وەمێنە چونکی مانەوەی چی، پاش چەند سەعاتی دیکە تۆپ‌بارانو مووشەک‌باران دەکراین.

دوایە کۆبوونەوەکەمان درێژەداو حەتا ئێواری بەردەوام بووین. ئێواری یەک دوو برادەر لە کۆیەڕا هاتن باسی مەسئوولێکی کۆیەیان کرد. -مەبادا ئەو مەسئوولە پێی خۆش نەبێ ناوی نابەم-. گوتیان فلانە کەس ئێمەی

ناردوە دەڵێ ئەوشۆ ئێرە تۆرباران دەکرێ. بەفلان کەسی بڵێن با لێرە نەبێ، دیسان هەر خسووسی، ئەک بڵێ یا دەفتەری سیاسی لێرە نەبێ. ئەمنیش گوتم بچن پێی بڵێن مەسەلەکە هەر ئێمە نیین. ئێمە وەک دەفتەری سیاسی شتێکمان هەر لەدەست دێ، کارێک بۆخۆمان دەکەین. بەڵام سوهێیم ئەو ژن و منداڵەیە. با ئەو ژن و منداڵەمان بەسورعەت بۆ ڕاگوێزن بۆ نێو شاری کۆیە. چونکی ئێمە بۆخۆمان ٦،٧ ماشێنمان هەبوون بەوەشێ ئەو هەموو ژن و منداڵە ڕاندەگوێزرا. یانی دەوری ٢٠٠٠ کەس. گوتیان دەچینەوە پێی دەڵێین. چوونە هاتنەوە گوتیان گوتوویەتی هیچم لەدەست نایە. تکای لێدەکەم ناویشم نەهێنێ، ئەمن بۆخۆم ئەو کارەم کردوە. ئەوە بوو ئەوان ناهومێدیان کردین. ئێمەش گوتمان با یە ژن و منداڵ بڵێین بەپێیان وەرێ کەون و بچنە کۆیە. لە کۆیەش هەر ماڵێکی تووشی بوون لە دەرگا بدەن و بچنە ژووری. دەگەڵ خەلکی کۆیە تێکەڵاو بن. کاریان بەوە نەبێ دەیناسن یان نا، هاتووە پەنام هێناوە دەبێ ڕام گری.

ئیدی دەرگای ماڵەکانیان پێوە دان و بێ ئەوەی هیچ کەس دەستەجڵێکیشی بۆ دەرچێ، ڕۆیشتن بۆ نێو شاری. پاش سەعاتێک خەبەریان هێنا گوتیان ئەوە لە دەوری هێندێک سازمانی خەیریە کە لەوێ بوون کۆ بوونەتەوە تەزاهورات دەکەن. گوتمان پێیان بڵێن وەختی تەزاهورات نیەو خۆیان بخەنە نێو ماڵان. ئێستا پێن بە بووکیان دەبەن. ئیدی بەقسەیان کردین و چوونە نێو ماڵان و دەگەڵ خەلکی تێکەڵ بوون. بۆخۆشمان کە بەنیاز بووین هەر لێرە وەستێین. فەرماندە نیزامی‌یەکان گوتیان دەبێ بڕۆن. گوتمان ناڕۆین. هەرچی ئەوان گوتیان ئێمە نەمانبیست و ئەوەی ئێمە گوتمان ئەوان نەیانبیست، دوایە بە شتێک مەحکوومیان کردین. گوتیان ئێوە دەستو پێی ئێمە دەگرن، ئەگەر ئێوە لێرە بن دەبێ بەشێکی زۆری هێزەکان سەرفی پاراستنی ئێوە بێ. کەوابێ لێمان گەڕێن با کارەکەی خۆمان بکەین. مەجبوور قبووڵمان کرد کە ئێمە بچینە ئەو دیوی ئەو گردەی ئێرە. لەوێ بنکەیەکمان هەبوو چووینە وێ. یانی زۆر نیزیک.

بەهەر حاڵ پێم وایە لە درێژایی شەوێدا لێیان نەداین، بەری بەیانی دەستیان پێ کرد. سبەینەکەی ئێمە کە بنکەمان لە هەولێر بوو چووینە وێ. دیارە ئەوان ڕۆژەکەیان وا هەڵبژاردبوو کە شەممەو یەکشەممە بێ و ئێمە دەنگمان وە هیچ جێگایەک ڕانەگا. بەڵام ئێمە کە پێشتر زانیاریمان هەبوو، دنیای دەرەوەمان ئاگادار کردبوو. زۆر جێگامان ئاگادار کردبوون کە ئێران بەرنامەیەکی وای بەدەستەوەیە. کە چووینە هەولێریش، ئەو وەختی مۆبایل و شتی وا نەبوو بەڵام تەلەفوونی ماهوارەییمان هەبوو. لەو بارەیەوە دەسەرێقەدا نەبووین چونکە تەلەفۆنەکەم دەگەڵ خۆم بردبوو. لەوێ وەڕێمان خستو دنیامان لێ ئاگادار کرد. دوایە وامان زانییەوە کە ڕاستیش بوو، ئەمریکا لە ڕێگای سەفارەتی سویسەوە کە پارێزەری قازانجەکانی لە ئێرانە، بە دەوڵەتی ئێرانی ڕاگەیاندبوو کە ئەو مەنتەقەیە لە دەست سەددام حوسێنی دەرنەهاتوە بۆ ئەوەی ئەوان ڕەبازێنی تێدا بکەن. گوتبوویان ئەگەر ئەوەی بکەن ئێمە دژکردەوە نیشان دەدەین. بەکردەوەش تەیارەکانی ئەمریکا بەسەر هێزەکانی

ئێراندا قڕیبوون کە دە مەنتەقەدا بوون، ئەوە بوو کە هێزەکانی ئێران ناچار بوون بە پەلەپرووزە بکشێنەوە. دوایە هەیئەتێکی یەکیەتی هات لە هەولێر دەگەڵ ئێمە دانیشتن، یادی بەخێر کاک دوکتۆر فوئاد مەعسووم بوو وەکوو سەرپەرستو چەند کەسێکی دیکەشیان هاتن بەڵام سەرپەرستی هەیئەتەکە کاک دوکتۆر فوئاد بوو، لەلایەن ئێمەشەوە کاک مستەفای هیجری دیاری کرا. باسەکەش ئەوە بوو کە چۆن شتەکەحەل کەین و ئەوانە، دوىدا کاک دوکتۆر فوئاد مەعسووم گوتبووی هەم کاک نەژادو هەم ئەو کەسەی دیکەی کۆیە کە نەفەری ناردبوو، ئێمە پێمان گوتبوون بۆ ئەوەی ئێوە زیانتان پێ نەگا. لەپاشان فشاری بیروڕای گشتی بە ڕادەیەک لەسەر یەکیەتی هەبوو کە ئەوبیان بەخەڵکیش گوت. گوتیان بۆخۆمان پێمان گوتوون. جا ئەمن لە جێگایەکدا پێم‌گوتن کە بابە دنیاتان لێ تۆراوە لەبەر خاتری جمهوریی ئیسلامی. ئێستا دڵی جمهوریی ئیسلامی بۆ ئەخۆتان عاجز دەکەن کە ئاشکرای دەکەن.

کەواتێ مەسەلەکە ئەوە بوو، یانی شتەکە وا نەبوو کە یەکیەتی پێمان بڵێ و بۆخۆمان نەمانزانیبێ. بۆخۆمان دەمانزانی بەڵام بەو شێوە ناڕاستەوخۆیە ئەوانیش پێیان گوتین. بە هەرحاڵ ئەوە ئەبوو کە ئەوان لەسەرەتاوە ئاگادارمان بکەن چونکە هەموو شتەکانمان دەزانی.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا وەک بزانی بەرنامەکە چی بوو؟ یانی گرتنی بنکەکانتان بوو لێرە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەرنامەکە ئەوە بوو کە ئێرە بگرن. پێم وایێ ٢ یان ٣ ترێلیی قەفەسداریشیان هێنا بوون کە خەڵکەکەی ئێمە دەقەفەسان کەن و بیانبەنەوە بۆ ئێران. بەرنامەکەیان زۆر وەسیع بوو. دیارە بەخۆشیبەوە بۆیان نەچووە سەر، بەڵام ئەگەر هاتبانە ئێرە پێم وایە بە وەزعێکی زۆر شڕ دەگەڕانەوە، چونکی پێشمەرگە ئامادەیی‌یەکی تەواوی هەبوو، وەکی مەعلووم بوو، ویستبوویان لە بەشێکڕا حەملە بکەن کە لێرەدا پێشمەرگەکان کەمێک تاکتیکی غەڵەتیان بەکار بردبوو، یانی پێش ئەوەی تێزیک بنەوە تەقەیان لێ کردبوون، ئیدی کە زانیبوویان پێشمەرگە ئامادەیە بێ ئەوەی ئازاریان پێ بگا، کشابوونەوە، بەڵام پێشمەرگە لە هەموو جێیەکی هەبوو، شتێکی زۆر سەیرو سەمەرەش بوو کە دواقیعدا ئێمە کەسمان لێ نەکوژرا. تەنیا تەلەفاتی ئەو حەملەیە ژنێک بوو کە لە ئێرانڕا هاتبوو، ئەو مرد نەک بە وی کەوتنی پریشکەی تۆپ و شتی ئاوا. بۆخۆی فشاری خوێنی هەبوو، گەرمایەکی زۆر بوو و عومریشی لەسەری بوو، ترس و دڵەخورپەو ئەوانەش کۆمەگی بەوە کرد لەو وەختەدا بمرێ، دەنا تەلەفاتمان نەبوو. بۆیە پاش بۆمبارانەکە هەموو خەڵک پێیان سەیر ببوو، گوتبوویان یانی ئێوە لێرەو ماریشن؟ ئەمن دواتر کە گەڕاینەوە، سەنگەرێکم دی کە هەر قوولکەیەک بوو هەڵیان قەندبوو، قایمیش نەبوو کە بڵێی دەورەکەی بە تەلیس و ئەوەی گیرا بێ، بەڵام

موبالەغە نییە ئەگەر بڵێم لەفاسیلەی ٢ میتری بەو لاوە هەتا ١٥، ٢٠ میتری، زیاتر لە ١٠ تۆپ و کاتیۆشای وێ کەوتبوون. کەچی یەک نەفەریان برینداریش نەبیبوو. شتێکی زۆر سەیر بوو.

دیارە دەزانین کە وەک زیانی ماڵی، زەرەری زۆر گەورەمان وێ کەوت. ئێمە لەڕاستیدا لە بەشی "ئازادی" و "تامیرە"ی ماڵی ساغمان نەمابوو. یانی یەک ماڵیش نەما بە ساغی دەرچووبێ. هەمووی زیانی پێ‌گەیشتبوو. بەڵام ئەو ماڵانەی کە زیانی زۆریان پێ‌گەیشت جا لە سووتان و ڕووخانەوە بیگرە هەتا ئەوەی کە دیواری تەنیوە ئیحتیاجی بە تەعمیر هەیە، هەر ئەوانە ١٢٨ ماڵ بوون.

* دوای پەلاماری هێزەکانی ئێران بۆسەر بنکەکانتان لە نیزیک کۆیە، حیزبی دێمۆکرات ناچار کرا ڕێککەوتنێک لەگەڵ یەکیەتی مۆر بکا کە چیی دیکە شەڕی چەکداری نەکا. ئەوە لەڕاستیدا سەرەتای دەستێکی ژیانێکی دیکە بۆ ئەندامان و پێشمەرگەکانی حیزب بوو کە هەتا ئێستاش درێژەی هەیە، پێم وایە ڕوونکردنەوەی ئەو مەسەلەیە گرنگیی زۆری هەیە. جەنابت چی دەڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە تەقریبەن زۆرشتی دەبێ تەسحیح بکرێ. ئەوەڵەن کەمبوونەوەی عەمەلیاتی پێشمەرگەی ئێمە لەو وەختەوڕا دەستی پێ نەکرد. بەڵکوو لەمێژ بوو عەمەلیاتی پێشمەرگە کەمی کردبوو. پاشان یەک، دوو شتی دیکە کە دەپرسیارەکەدا نەهاتوون جێی خۆیەتی لێرە باسیان بکەم. یەکیان ئەوە کە دەڵێن گۆیا ئێمە دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی ڕێککەوتنمان ئیمزا کردوە. جاری دیکەشم گوتوە و ئێستاش دەیڵێمەوە کە لە دوورەوە نیزیک، نە ڕاستەوخۆ و نە ناڕاستەوخۆ، نە بەسەراحەت و نە بەکینایە هیچ ڕێک‌کەوتنێک لەمەبەینی حیزبی دێمۆکرات و جمهووریی ئیسلامیدا نەبووە. بەڵکوو شتەکە لە بەینی حیزبی دێمۆکرات و یەکیەتیدا بووە. شتی دیکە کە ئیبهامە، ئەوانەی نان لەوە دەخۆن کە تۆمەت بڵاو بکەنەوە و گومان دروست بکەن، لە زۆر جێگا گوتوویانە هەم بەنووسین بەناوی نهێنی و هەم بەقسەش گوتوویانە کە ئەوە ئەمن بووم وەک عەبدوڵڵای حەسەنزادە کە دەگەڵ یەکیەتی ڕێک کەوتووم. تەنانەت وەقاحەتیان گەیاندە جێگایەک کە گۆیا ئەو هێزانە بە ئەمری من هاتوون. بەڵام ئەو تەوافوقە شتی ئیمزا کراوە. لەلایەن ئێمەوە کاک مستەفای هیجری ئیمزای کردوە، لەلایەن یەکیەتیی نیشتمانییەوە دوکتۆر فوئاد مەعسووم ئیمزای کردوە.

مەتڵەبێکی دیکەی کە دیسان پێویستە ئیشارەی پێ بکەین ئەوەیە کە ئەو ڕێککەوتننامەیە هیچ تەعەهودێکی بۆ مە دروست نەکردوە بۆ ئەوەی شەڕ لە داخڵی ئێراندا نەکەین. بۆ؟ بەڵێ تێیدا بووە کە ئێمە دە مەوقیعێکی موعەییەن شەڕ ڕادەگرین. بەڵام لەموقابیلدا نووسراوە ئەگەر ئەوەندە تەعەهوداتی منیە، ئەوەندەش تەعەهوداتی یەکیەتیی نیشتمانییە. لەعەینی حاڵدا لە بەندێکی ئەو ڕێککەوتننامەیەدا هاتوە

کە دەڵێ ئەو ڕێککەوتننامەیە یەک واحیدە، جێبەجێنەکردنی هەر جۆرێکی ئەو ڕێککەوتننامەیە، بەمانای هەڵوەشانەوەی هەمووییەتی. زۆر بەندی ئەو ڕێککەوتننامەیە، ئەگەر نەڵێم هەموویان، کە سەرپووت بووە بە تەعەهوداتی یەکیەتیی نیشتمانی بەرابەر بە حیزبی دیمۆکرات، بۆ یەک لەحزەش جێبەجێ نەکران. کەوابێ لەو بارەیەوە حیزبی دیمۆکرات ئازاد بوو لەو تەعەهودەی هەیبوو کە عەمەلیات لەداخلی وڵاتدا نەکا. بەمجۆرە ڕاوەستانی عەمەلیاتی چەکدارانە بە دەلیلی ئەو ڕێککەوتننامەیە نەبووە. دەلایلی دیکەی هەبووە کە لە زۆر جێگا باس کراوە. یەکیان ئەوە بووە کە بە تەنیا مابووینەوە کە خەباتی چەکدارانە بکەین. تەنانەت لە کوردستان لەمێژ بوو هێزەکانی دیکە وازیان لە عەمەلیاتی چەکدارانە هێنابوو. هەر ئێمە بووین درێژەمان دەدا. یانی ئێمە هێشتا هەر لە قەندیل بووین کە هێزە سیاسییەکانی دیکە عەمەلیاتی چەکدارانەیان ڕاگرت. بۆ ئەوەی ئینسافم بەخەرج دابێ، یەکیەتیی شۆڕشگێڕان هەتا ئەو دەورویەرەی چەند جارێک عەمەلیاتی پێشمەرگانەیان هەبوو. دەنا هێزەکانی دیکە تەوابوو.

لای دیکە، ئێمە پشتی جەبهەمان لەدەست دابوو، یەکیەتی و پارتی لە وەزعییەتێکدا نەبوون کە ئیجازە بدەن ئێمە لێرە موقیم بین و پاشانیش بچین عەمەلیاتی نیزامی بکەین و بێینەوە ئێرە. ئەو فشارەی ئێران لەسەریانی هەبوو، ئەو وەزعەی دەگەڵ عێراق هەیانبوو، ئەو مەوقیعییەتە نابەسامانەی تێیدا بوون وەک وڵاتێکی وێران ئەوانە، ئیجازەی ئەوەی پێنەدەدان. جگە لەوە، توانا و ئیمکانی تەعەرروزیی ئێمەش مەعلوومە لەکەمی دابوو. ئەگەر وەختێک دەمانگوت دوازدە هەزار پێشمەرگەمان هەیە و بەوەشەوە بێ، تا چل هەزار کەس هێزی بەرگریمان هەبوو. ئێستێ ببووینە چەند هەزارێک ئەویش لە دەرەوەی سنوورەکان. بۆیە بەردەوامیی عەمەلیاتی چەکدارانە بەکردەوە شتێکی موفید نەبوو. زیاتر زەرەری لێدەداین هەتا خێرمان پێ بگەیەنێ. لەبەر ئەوە بوو، دەنا ئەو بەڵێنەی دابوومان هەر لە ڕۆژی ئەوەڵێوە ئێمەی لێ ئازاد بووین، لەبەر ئەوەی لایەنەکانی دیکەی ئەو تەوافوقنامەیە جێبەجێ نەکرابوون. بەتەنێکیشی دەڵێ ئەو تەوافوقنامەیە یەک واحیدە و هەر جۆرێکی بەڕێوە نەچێ هەموو جوزئەکانی دەگرێتەوە.

هەیاس کاردۆ: پرسیارێکی دیکە ئەوەیە کە گۆیا تۆ بوویە باعیسی ئەوەی هێزەکانتان لەقەندیلڕا داگەڕێنە خوارێ. لەکاتێکدا کاک مستەفای هیجری کە ئەوکات سکرتێر بوو لەماڵ نەبووە و نەقشی تێیدا نەبووە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوەش وەک ئەو شتانەی دیکەیە کە دەگوترێن. ئێمە دەفتەری سیاسییەکمان هەبوو، ئەوە بۆتە تاریخ، لە ئیختیلافی ئەوبەردا کە دەهاتە پێشێ ئەمن بەتاقی تەنێ لایەک بووم، ئێمە ٥ کەس بووین، چواریان لایەک بوون ئەمن بەتەنیا بووم، ئەو وەختی ئیختیلافمان هەبووە. بەڵام لەسەر ئەو شتەی کە پێش هات، خۆ شتێک نەبوو بەئیختیار هەڵیبژێرین، یەک دەنگی موخالیف نە لە دەفتەری سیاسی و نە لە

کۆمیتەی مەرکەزی‌دا نەبووە. هەموو پێکەوە کارمان کردوە. کاک مستەفای هیجریش ڕاستە لێرە نەبووە، بەڵام لە جەرەیانی هەموو شتێک‌دا بووەو کە هاتۆتەوە تێرش هیچ ئیعتیرازێکی نەکردوە لەوەی کە بۆ گوازتوومانەتەوە. چونکی تەواوی مەبحەسەکە ئێمە چاشتوومانە، ئەو لەسەفەر بووە لەو وەختی‌دا. وەکوو ئاگاداربوونیش ئاگای لە هەموو تەزیەکە هەبووە. شتێکە دەگوترێ‌و ئەوانەی پێیان خۆشە وا بڵێن. ئەگەر نائێک لەوەی دەخۆن یا بی‌خۆن.

* بەهەموو هەوراز‌و لێژیی پێوەندی‌یەکانی نێوانتان دەگەڵ یەکێتی، دۆستایەتیتان هەروا پارێزراوە. ڕەمزی ئەوە دەچی‌دا دەبینی؟ پێت وایە بەرا گرتنی ئەو دۆستایەتی‌یە قازانجتان کردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە لە پێوەندیی نێوان هێزە سیاسی‌یەکانی کورددا، یان هێزە نیشتمانپەروەرەکانی کورددا، شتی ناتەبیعی‌و نائاسایی شەڕو پێکدادان‌و نێوان‌ناخۆشی‌یە. ئەوی دیکە هەر دەبێ وا بێ. ئیدامەی ئەو دۆستایەتی‌یانە هێندێک دەلیلی خۆی هەن. یەکیان هەر ئەو ئەسڵەیە کە هێزە سیاسی‌یەکان دەبێ پێکەوە دۆست بن. ئەسڵی دیکە ئەوەیە کە ئێمە دەرکی مەوقیعییەتمان کردوەو هەستی مەسئولیەتمان تێدا بەهێز بووە کە نەمانهێشتوە ئەو ڕووداوانەی دێنە پێشێ ببنە باعیسی تەشەنەکردنی ناکۆکی‌یەکان لەبەینی دوو هێزی نیشتمانپەروەری کورددا بۆ ئەوەی شتی خراپتری لێ بەرهەم نەیە. یەکی دیکەو گرینگتریش لەوان ئەوەیە کە دەگەڵ ئەوەی شتی ناخۆش لە بەینی ئەو دوو هێزەدا گوزەراوە، خاڵی هاوبەش‌و هەنگاوی موسبەت‌و هەستی برایەتی زۆر بەهێزتر بووە لەو حاڵەتانەی کە هاتوونەتە پێش. یانی لەو ئاموڵایەتە کە بڵێین شەڕ بەردەوام بێ یان لێک‌دابڕان‌و ناکۆکی هەبێ. ئەمن بەشبەحاڵی خۆم زۆری پێ سەربەرزم. بەتایبەتی کە دەبینم دوو هێز لەنێو خۆی باشووری کوردستاندا پاش شەڕی براکوژی‌و پاش گەیاندنی تەلەفاتی قورس بە یەکتری کە دەتوانی سەر لە هەزاران شەهید بدا، پاشان هیچ ڕێگا نەمان غەیری ئەوەی ئاشت ببنەوەو هەوڵ بدەن هاوکاری بکەن. جا چ باشتر هی ئێمە نەکەوتە ئەوەی لێک بکوژین. نەکەوتە ئەوەی سەنگەر لەموقابیل یەکتردا بگرین. بریا پارتی‌و یەکیەتیش هەر وایان کردبایە. بریا پارتی‌و یەکیەتی شەش مانگ زووتر،ساڵێک زووتر، ئەگەر کرابا پێنج ساڵ زووتر ڕێک کەوتبانایە.

بەباوەڕی من هیچ شتێکی غەیری ئەوە، هیچ بانگەوازێکی غەیری ئەوە کە هێزە نیشتمانپەروەرەکانی کورد دەبێ پێکەوە دۆست بن‌و هەر لەهەنگاوی یەکەمەوە پێشی ناکۆکی‌یەکانیان بگرن، غەیری ئەوە دڵسۆزی بۆ کوردو کوردستان‌و ئینسانییەت نیە.

* وەک ئاخرین پرسیار لەپێوەندی دەگەڵ یەکیەتیی نیشتمانیدا، شەخسی مام جەلال تاڵەبانی چۆن هەڵ-دەسەنگێنی؟ بوونی ناوبراو وەک کەسی یەکەمی یەکیەتی چ قازانج و زەرەرێکی بۆ حیزبی دێموکرات هەبووە؟ پێوەندیی خۆت دەگەڵ ناوبراو چۆنە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: مامجەلال تاڵەبانی ئێستا لەوەی گوزەراوە کە پێویست بێ ئەمن قەزاوەتی لەسەر بکەم. مامجەلال لە شەخسییەتێکی کوردەوە بۆتە کەسایەتییەکی عێراقی، ناوچەیی و نێونەتەوەیی. ئێستا جەلال تاڵەبانی لە ڕادەی نێونەتەوەییدا یەکێک لە شەخسییەتە ناسراوەکانە. وەکوو هەموو شەخسییەتێکی سیاسیی دیکەش نوقتەی بەقەوەت و موسبەتی هەیە، خاڵی لاواز و مەنفییشی هەیە. ئەمن پێم وایە بوونیشی لە ڕەئسی یەکیەتیی نیشتمانیدا، ئەگەر لەسەر یەک بی گرین بە قازانجی حیزبی دێموکرات بووە تەک بە زەرەر. دەتوانم بڵێم زۆر جار بە قازانجی هەموان بووە، یانی بە نەفعی پارتییش بووە، کە دیارە شەڕی زۆر ناخۆشیان لەبەیندا بووە، بەڵام با بزانم هۆیەکی کاریگەر بووە بۆ ئەوەی ئاڵۆزی کەم بێتەوەو پێش بە بەرەگرتنی ناخۆشییەکان بگیرێ. لەسەر یەک عامیلێکی خێر بووە، عەرزم کردی خەتاشی بووە، گلەییشی هاتۆتە سەری.

ئەپاشان پێوەندیی شەخسی خۆم دەگەڵ ڕێ، بەشێکە لەپێوەندییە گەورەکان. ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان یەکیەتی و حیزبی دیموکرات خوا نەخواستە نێوانیان ناخۆش بێ. شتێک بەناوی دۆستایەتیی من و مامجەلال مانای نامێنێ. چونکی دەگەڵ ئەوەی ئەو کەسی یەکەمی یەکیەتییە، بەڵام فەردێکە دەنێو یەکیەتیدا. ئەمنیش کە ئەو مەوقیعییەتەم نیە، ئەندامێکم لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستاندا، حەتمەن پێمان ناخۆش دەبێ وەک دوو کەس کە دۆستین حیزبەکانمان نێوانیان ناخۆش بێ، بەڵام هیچ مومکین نیە ئەو کات دۆستایەتیی یەکتر بکەین. ڕەنگە هەوڵ بدەین ئاڵۆزییەکە نەمێنێ. بەڵام ئیدی هیچمان بەپێچەوانەی سیاسەتی گشتیی حیزبەکانمان ناجووڵێینەوە. ئەمن لە تاریخێکی زۆر کۆنەوە ئاڕاستەوخۆ مامجەلالی دەناسم. ئەو ڕەنگە کەمتر ناوی منی بۆ ئاشنا بووبێ، چونکی لەوەتی وەبیرم دێ ئەمن ناوی مامجەلالی وەک یەکێک لە سەرانی کورد دەبیسم. بەڵام ئەو درەنگتر ناوی منی زانیوە. لەپاشانیش هەر لە تاریخێکی کۆنەوە کە دەگەڕێتەوە بۆ چل ساڵ پێش ئێستا، یانی لە ساڵی ١٩٧٠وە ئەمن لە نێزیکەوە دەی‌ناسم. کە یەکەمجاریش یەکترمان دیوە وەکوو دوو کەسی دۆست و ئاشنا یەکترمان وەرگرتووە بەخۆشییەوە ئەو دۆستایەتییە هەتا ئێستاش بەرقەرارە. هیوادارم هەمیشەش بەرقەرار بێ و وەک هۆیەکی لێک‌نێزیک‌بوونەوەی بزووتنەوەی ئەو دوو بەشەی کوردستانیش بەحیساب بێ و کەڵکی لێ وەربگیرێ.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (٩١)

دفتر سیاسی
حزب دمکرات کردستان ایران
١٣٢٤ — 1945

دەفتەری سیاسی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران

Political Bureau
Democratic Party of Iranian Kurdistan

تاریخ :
Date :
شمارە :

هاوڕێیانی بەڕێزی مەکتەبی سیاسیی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان

سڵاوی برایەتی و هاوخەباتی
لە بەیانی شەممە ڕێکەوتی ٢١/٧/١٩٩٦ [illegible]
یەکەم : [illegible] ٢٨/٧/١٩٩٦ [illegible]

ئەلف - [illegible]

بێ - [illegible]

ج - [illegible]

دووەم : [illegible]

سێیەم : [illegible] ٢٣/٧/١٩٩٦ [illegible]

[illegible]

لە کۆتاییدا [illegible]

دووبارە سڵاوی برایانە ...

[illegible]

بەڵگەی (٢)

یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان
سکرتێری گشتی
الاتحاد الوطني الكوردستاني
الامين العام

Patriotic Union of Kurdistan
secretary General

برای بەڕێز و هەڤاڵی تێکۆشەر
مامۆستا عەبدوڵڵای حەسەنزادەی بەڕێز

سڵاوێکی گەرم

شادی و خۆشیی و سەرکەوتنتان ئاواتمە . سوپاس بۆ هەردوو نامەکەتان
دوای خوێندنەوەیان لەگەڵ هەڤاڵان ئەمەی خوارەوەتان عەرز دەکەم

یەکەم: [illegible] بەڵام چارەی [illegible] یەکێکیان
کە بلێین [illegible] بکەین . [illegible]
[illegible] چۆن کراوە ؟ [illegible] پێکهێناوەتەوە
[illegible]
بۆیە [illegible] هەموو [illegible]
[illegible]

دووەم: [illegible] بێت [illegible] دوای ئەوەی ئێوە [illegible] دیپلۆماتی ئێمەتان [illegible]
[illegible]
[illegible] کە ئێوە
[illegible] (٥٠) بۆیە [illegible]
[illegible] ! [illegible]
[illegible] لە ١/٧ [illegible]
[illegible] هیچ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ئێمە [illegible]
[illegible]
[illegible] بە تایبەتی

لە قسەکانی ئێوە دە [illegible] چۆنیەتییەکەی (منطق) و (حسن الجوار)
دەقانونی دەولی [illegible] ئەگەر هیچ یەکێکیان ڕێگەنادات بە هیچ دەولەتێک
کە [illegible] هەرسێکیان [illegible] تا لە خاکی ئەوەوە [illegible]
[illegible] ئەوەش [illegible] هەموومانە.

چاوەڕوانیش ئێمە ناتوانین بەرگری [illegible] بەرگری لە ئێران بکەین
هەروەها لە [illegible] مەسەلەی [illegible] دە و نەمان توانیوە [illegible].
کە [illegible] تەنیا لە [illegible] تەعدیات [illegible]
کوردستانی عێراقدا [illegible] لە چالاکی [illegible] بەهەشت، [illegible]
[illegible] لە [illegible] بەرگری لە [illegible]
هاتنی [illegible] بۆ [illegible]
لە [illegible] چالاکی نیظامی [illegible] کوردستانی عێراقەوە، [illegible]
دەکات: [illegible] هەموو جۆرە [illegible]
[illegible] ئێمە [illegible] ئێمە [illegible] ئێران
کە [illegible] ئێران [illegible] ئێمە بە [illegible]
دیارە [illegible] دەزانن کە (لا یکلف
الله نفساً إلا وسعها)
[illegible] ئێمە [illegible] باوەڕ [illegible] بەرپرسیارێتی
[illegible] باوەڕیشمان [illegible] بکەین
[illegible]. و ئێمە ناتوانین [illegible] منطقی [illegible]
[illegible] بکەین [illegible].

[illegible] ئێمە [illegible] ئاگاداری
[illegible] لە کوردستانی عێراق زیاد [illegible] یەکان [illegible]
[illegible] بکەن.

هەمیشە [illegible]

[illegible]

[illegible]

بەڵگەی (٣)

برای گەورە و هەستیارەوەری بەڕێز مام جەلالی تێکۆشەر

دوای ڕێز و سڵاوی برایانە

چارەسەرێک

بکرێ [illegible]

لە پاسخی [illegible] دیکەوە بە داخم کە جەنابت داواکەی منت وا لێک داوەتەوە. ئەمن داوام نەکردووە شەڕی نێوانمان خۆش بکەن. ئەگەر ڕێبەرانی لەشکری لێ کردین، دیارە [illegible] ڕوو بە ڕووی جارێکی [illegible] لێی دابین هیچ گلەیی [illegible] سەر [illegible]. بەڵام ئەگەر بە ناو [illegible] [illegible] خۆیان [illegible] ناتوانن [illegible] [illegible]. [illegible] نەتێیین [illegible] دیکە [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] ئەگەر [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. چونکە ئێوە داوا لە ئێمە دەکەن لە وڵاتی خۆمان خەباتی سیاسی نەکەین، بەڵام داوا لە ئێران ناکەن لە وڵاتی خۆتان [illegible] [illegible] [illegible].

ئێمە [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، بەڵام [illegible] [illegible] [illegible] سیاسی [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] تێکۆشەرانی [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] دەستی [illegible] [illegible] ئەوەی دەست [illegible].

ئێمە [illegible] کردین؟ [illegible] «لا یلدغ المؤمن من جحر واحد مرتین» [illegible]؟ [illegible] [illegible] [illegible] دانیشین؟

بە هەر حاڵ، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] خەباتی سیاسیمان [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

دووبارە ڕێز و سڵاو [illegible] بێ.

برای سەرکەوتووتان عەبدوڵڵا حەسەنزادە

١٩٩٦/٧/٢٠

بەڵگەی (٤)

[illegible]

کوردستان ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ژمارە ٢٥٢، سەرماوەزی ١٣٧٦، لاپەڕە ٣، وتاری سکرتێری گشتیی حیزب.

بەڵگەی (٥)

بۆ [illegible] بەڕێزی [illegible]

هاوڕێیانی بەڕێز و عەزیز و [illegible]

هەروەک ئاگادارن کە ئەنتەرناسیۆناڵی سۆسیالیست بڕیاری داوە لە کۆبوونەوەی ئایندەی خۆیدا [illegible] لە پاریس [illegible] باسی [illegible] بکات . [illegible]
بە پێویستی دەزانین [illegible] ئامادە بکەین .

[illegible] کە لە [illegible] کوردستانی [illegible] بەشداری [illegible]
[illegible] بە پێویستی دەزانین [illegible]
[illegible]
[illegible] لە [illegible] بکەین .

[illegible] لە [illegible] کوردستانیش باسی کردووە . [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] .

[illegible] لە [illegible] کوردستان [illegible]
[illegible] بکەن .

بە [illegible] چاوەڕوانی وەڵام [illegible] .

لەگەڵ ڕێزی [illegible]

عبداللە حسن زادە

١٩٩٨/١٢/٢١

حیزبی دێموکراتو حیزبی شیوعیی عێراق

عەباس کاردۆ: مامۆستا پێمخۆشە لە پێوەندیی دەگەڵ حیزبی شیوعیی عێراقیشدا باسێک بێتە گۆڕێ ئەگەر پێت باش بێ. دەزانم حیزبی دێموکرات دۆستایەتیی درێژماوەی دەگەڵ ئەو حیزبە هەبووە کە دیارە ئێستا هەم کوردستانی‌یەکەی هەیەو هەم عێراقی‌یەکەی. دەکرێ بپرسم هۆ، یان هۆیەکانی ئەو دۆستایەتی‌یە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دۆستایەتیی بەینی حیزبی شیوعیو حیزبی دێموکرات ئەوەندە کۆنە کە دەگەڕێتەوە پێش ئەوکاتەی ئەمن لەپێوەندی‌یەکانی دەرەوەی حیزبی دێموکرات ئاگادار بم. مەسەلەن ئەمن لە ساڵەکانی ١٩٧٠وە لە نیزیکەوە لە پێوەندی‌یەکانی دەرەوەی حیزبی دێموکرات ئاگادارم. لەحاڵێکدا ئەو پێوەندی‌یانە دەگەڕێنەوە بۆ زۆر زووتر. بناغەکەی لەسەر چی پێکهاتووەو چۆن پێکهاتووە لە نیزیکەوە لێی ئاگادار نیم. ڕەنگە هۆیەکی ئەوە بووبێ کە ماوەیەکی زۆر ئەو دوو هێزە پێکەوە دەگەڵ وڵاتانی بەرەی سۆسیالیستی دۆستایەتی‌یان بووە. ئێمە دەگەڵ حیزبی تودەی ئێران ماوەیەک هەر یەک حیزب بووین کە ئەوانیش برادەری حیزبی تودەی ئێران بوون. ڕەنگە ڕوابیتی شەخسی، بەتایبەت بوونی دوکتور قاسملوو لەعێراقو لەخودی بەغداو پێوەندیی دەگەڵ کەسایەتی‌یە گەورەکانی حیزبی شیوعیی عێراق یەکی دیکە لە هۆیەکانی بووبێ. بەهەر حاڵ ناچمە سەر ئەو باسە. ئەوی دیکە، یانی ئەوەی ئەمن لێی ئاگادارم، دەگەڕێتەوە بۆ هەڵوێستی بەڕاستی بەپرەنسیپو بەئەخلاقی ڕێبەرانی حیزبی شیوعیی عێراق بەرامبەر بە حیزبی دێموکراتی کوردستان.

حیزبی شیوعیی عێراق ئێستا حیزبێکی سەربەخۆ یان نیوەسەربەخۆی دیکەی لێ دروست بووە بەناوی حیزبی شیوعیی کوردستان، پێوەندی‌یەکانی ئێمە ئێستا دەگەڵ حیزبی شیوعیی عێراق زیاتر لە کاناڵی حیزبی شیوعیی کوردستانەوەن. بەڵام ئەوە تازەیە. لە ساڵانی پێشوودا هەتا ١٩٩٠و ئەوانە، لەواقیعدا پێوەندی-یەکان دەگەڵ حیزبی شیوعیی عێراق بوون. ڕەنگە ئەوەش تەئسیری بووبێ، بەتایبەت لە ئیامەدا کە بۆ ماوەیەکی زۆر بەرپرسایەتیی یەکەمی حیزبی شیوعیی عێراق هەر بە کوردەکان بووە. مەسەلەن دەورانێک کاک "بەهائەددین نووری" سکرتێری حیزبی شیوعی بوو کە نازانم چەندی کێشاوە. بەڵام دەورانێکی زۆر دوورودرێژ کاک "عەزیز موحەممەد" سکرتێر بوو. کاک عەزیز هەرچەند شیوعی‌یەکی موخلیس بوو بۆ

باوەڕەکەی، لە عەینی حاڵدا لەباری هەستی نەتەوایەتی‌یەوە دەکرا پێی بڵێی ناسیۆنالیستێکی تۆخ. یانی ئەوەندە هەستی کوردایەتیی هەبوو. دیارە حیزبی شیوعیش وەک هەموو حیزبێک و ڕێبەرانی ئەو حیزبەش وەک هەموو ڕێبەرانی دیکە ئیرادیان هەبوو و هەڵەشیان هەبووە، بەڵام حیزبی شیوعیی عێراق پێشەنگی ئەو [illegible] هەبووە.

ساڵی ١٩٥٦، یانی ٥٤ ساڵ بەر لە ئێستا حیزبی شیوعیی عێراق لە کۆنفرانسی خۆیدا بڕیارنامەیەکی پەسند کرد کە حەقی جودا بوونەوە لە عێراق بە کورد دەدا. ئەوە هەڵوێستێکی ئوسوولی‌یە کە هێزەکانی دیکە نەیانبووە. پاشان ئەمن ئەوەم لەبیرە کە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەگەڵ ئەوەی کۆمۆنیستیش نەبوو، باوەڕی بەوە هەبوو کە دۆستی وڵاتانی سۆسیالیستی و بەتایبەتی یەکیەتیی شووڕەوی بێ. تەنانەت پێی خۆش بوو خۆ بە یەکیەتیی شووڕەویشەوە هەڵاوەسی کە ئەمن دەگەڵ بەشێکی موخالیف بووم پێم وا بوو توندڕەوی تێدایە. لەوەدا حیزبی تووده‌ی ئێران کە حیزبی کۆمۆنیستی وڵاتەکەی خۆمان بوو، کاری بەدگۆیی لەلای یەکیەتیی شووڕەوی بەدژی حیزبی دێمۆکرات بوو، کەچی حیزبی شیوعیی عێراق بەپێچەوانە لەلای وڵاتانی سۆسیالیستی دیفاعی لی‌دەکردین. تەنانەت لەبیرمە جارێکی دیدارێک هەبوو بەینی ئێمە و یەکیەتی و حیزبی شیوعی. هەروا کە قسە دەکران دوکتور قاسملوو بە صاحیەلالی گوت ناکرێ حیزبە کۆمۆنیستەکانمان بگۆڕینەوە؟

دەتوانم بڵێم پێوەندیی نێوان ئەو دوو حیزبە نموونەیەکی بەکجار جێی لێ‌فێربوون و لەبەر نووسینەوەیە لە پێوەندیی نێوان ئەحزابی سیاسی‌دا. ئەگەر بگرێ حیزبێک لەو جێگایانەدا کە پێویست بووە زیاتر لە توانای خۆی کۆمەگی بە حیزبێکی سیاسی کردبێ، دەتوانین بڵێین حیزبی شیوعیی عێراق بەرامبەر بە حیزبی دێموکرات کردوویە. هیوادارم نموونەی ئەو جۆرە پێوەندی‌یانە لە نێوان حیزبە دێموکرات و پێشکەوتنخوازەکاندا زۆر بێ.

هەیاس کارەۆ: لە نێو ڕێبەرانی حیزبی شیوعی‌دا چ کەسانێک ڕۆڵی سەرەکی‌یان بۆ سازکردن و بەردەوام ڕاگرتنی ئەو دۆستایەتی‌یە هەبووە؟ ئەدی لە نێو حیزبی دێموکراتدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێشتر گوتم سەرەتاکەی نازانم چۆن بووە، بەڵام لەو کاتەوە کە ئەمن لێی ئاگادارم دەتوانم بڵێم نەخشی ئەساسی بەکێ بووە، مەسەلەن بە کاک "عەزیز موحەممەد" بووە کە سکرتێر بوو، دوایە بە کاک "کەریم ئەحمەد" بووە کە ئەویش سکرتێر بووە. ئێستێ بە کاک "کەماڵ شاکر"، کە سکرتێری حیزبی شیوعیی کوردستانە، بەڵام لە نێو ڕێبەرایەتیی حیزبی شیوعی‌دا بەڕاستی قەت ناوێک نابیستوە کە بڵێن پێی خۆش نیە ئەو ڕابیتە دۆستانەیەمان دەنێودا هەبێ. بۆیە ئەگەر نەخشی گەورەتر دەدەم بە یەکیان، زیاتر لەبەر

ئەوەیە کە بڵێین مەزهەری حیزبەکەیە، نوێنەری حیزبەکەیە کە عادەتەن سکرتێری گشتی‌یە یان ڕەئیس یان بەرپرس یان هەر ناوێکی دیکەی لەسەرە. لەنێو حیزبی دێموکراتی کوردستانیشدا دیسان ڕەنگە ئەوە تەفسیری هەبێ کە سکرتێر نەخشی زیاتری هەیە. بەڵام بەڕاستی دەنێو حیزبی دێموکراتیشدا قەتم لەبیر نیە کەسێک موخالەفەتی دەگەڵ دۆستایەتیی ئەو دوو حیزبە کردبێ. بەڵام مەعلوومە لێرەش نەخشی مەسەلەن دوکتور قاسملوو کە سکرتێر بووە دیارترە، یان تێ دکتور شەرەفکەندی کە سکرتێر بووە بەرچاوتر بووە. دیارە ئەمنیش وەختێکی سکرتێر بووم ئەو نەخشەم هەبووە.

عەباس کلاردۆ: قەت وا هەبووە مەسەلەیەکی واتان بۆ بێتە پێش کە بۆ ماوەیەک دەگەڵ حیزبی شیوعی لێک دوور کەونەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە جالبە. ڕەنگە بەدەلیلی جوغرافیایی یان ئەمنییەتی پێوەندی‌یەکانمان ماوەیەک لێک دابڕابن یان تۆزێک ئۆتەوتۆڵ و چالاک نەبووبن، بەڵام قەتم وەبیر نایە ئێمە ناخۆشی و ناکۆکیمان دەمێندا بووبێ. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە ئەوان حیزبێکی کۆمۆنیستی بوون بەڵام ئێمە نەبووین. کەچی قەت ئێوانمان ناخۆش نەبووە. مەسەلەن لە بەینی یەکیەتی و حیزبی شیوعیدا شتی وا ڕووی داوە. بەینی پارتی و حیزبی شیوعی شتی وا ڕووی داوە. شەڕی تەبلیغاتی و تەنانەت یەکتر کوشتنیشیان دەنێواندا هەبووە. بەڵام ئێمە حەتتا بەتەبلیغاتیش دژی یەکتر نەدواوین. بۆ ئیستیسنا جارێکی کاک کەریم ئەحمەد وتارێکی نووسیبوو کە بەجۆرێک لەجۆران هێرشی بۆسەر "کورتەباسێک لەسەر سۆسیالیزم" تێدا بوو، ئەوەش قەت نەبوو بە باعیسی شێواندنی پێوەندی‌یەکانمان، وەکوو لێکدانەوەیەک سەیری کرا و هیچی دیکە.

گوازتنەوەی بنکەی ڕێبەری بۆ باشووری کوردستان

هەیاس کاردۆ: زۆر دوای گرتنەوەی جادەی سەردەشت-پیرانشار نەبوو کە حیزبی دێمۆکراتو دیارە لایەنەکانی دیکەش ناچار بوون بنکەی سەرکردایەتیی خۆیان بۆ بەشی باشووری کوردستان ڕاگوێزن کە لەژێر دەستی حکوومەتی بەعسدا بوو. پێت وایە ئەوە سەرەتای دوورکەوتنەوەیەکی بەردرێژ بوو کە پێوەندیی حیزبی دەگەڵ خەڵک بڕی؟ ئایا هیچ ڕێگا چارەیەکی دیکە نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانەی لە قەراغێ دانیشتوون وەکوو دەڵێن زەینیان ڕوونە. ئەوی لەشەڕێ نەبێ شێرە. ئەپاش شەڕێ هەموو کەس قارەمانە. ئەوانە ئیستیلاحاتێکن کە گوتراون. ئەگەر تەماشای ئێران بکەین جوابی ئەو پرسیارەمان وەدەست دەکەوێ. دوای ئینقیلاب لە زۆربەی ئەو ناوچانەدا کە نەتەوە ژێردەستەکانیان لێ دەژین بزووتنەوەو ڕاپەڕین بۆ داخوازی نەتەوایەتی دەستی پێ کرد. تەنانەت لە ئازەربایجان کە گەورەترین نەتەوەی زۆرلێکراوی لێیە. بەڵام ماوەیەکی کەمی پێوە خرا کە هەموویان سەرکوت کران. مەسەلەن ئاغای شەریعەتمەداری مەجبوور بوو ئیعلانی ئینحیلالی حیزبەکەی بکا کە ئیددیعایان دەکرد ۳ میلیۆن ئەندامی هەیە. حیزبی دێمۆکرات قەت ئیددیعای وای نەکردوە کە بڵێ یەک میلیۆن ئەندامیشی هەیە. ڕەنگە ئیددیعای بەمیلیۆن لایەنگری کردبێ بەڵام بۆ ئەندام نەی کردوە. ئەوجار بۆماوەی چەند ساڵان تەواوی هێزی جمهوریی ئیسلامی لەسەر کوردەستانو هێزە سیاسییەکانی کورد کۆ بۆتەوە کە دیسان باری هەرەقورس هەر لەسەر شانی حیزبی دێمۆکراتە. کەسێک پێی خۆشە یان یەکێک پێی ناخۆشە ئەوە حەقیقەتێکە. کەوابێ ئاکامی ئەوە کە ئەو ڕێگایەمان نەگرتبایە پێشێ چ دەبوو؟ دەبوو خۆکوژییەکی قارەمانانە بکەین کە ئەمن هەمیشە بەغەڵەتم زانیوە، هەر بڕۆی بڵێن قارەمانە خۆت بکوژی. حیزبەکەت لەبەین بچێ. یان گرتنەبەری ڕێگایەک کە دڵخواز نیە، بەڵام وەسیلەیەکە بۆ بەقاو دەوامو درێژەی تێکۆشانو خەباتەکە.

ڕەنگە لەو ڕێگایەوە پێوەندیی توندوتۆڵو گەرموگوڕی نێوان حیزبو خەڵک خەلەلی تێ کەوتبێ، ئەوە ڕاستە. بەڵام پێم وا نیە پێوەندیی حیزبی دێمۆکراتو هێزەکانی دیکەش دەگەڵ کۆمەڵانی خەڵک یەوە پچڕابێ. ئەو بەیانە کە ئەو ٤ تێکۆشەرە کوردەو تێکۆشەرێکی غەیرە کورد ئیعدام کران(مەبەست شەهید فەرزادی کەمانگەر، مەهدیی ئیسلامیان، فەرهادی وەکیلی، شیرینی عەلەم هولیو عەلیی حەیدەریانە کە ڕۆژی ۱۹ی بانەمەڕی ۱۳۸۹ی هەتاوی لەلایەن کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوە ئیعدام کران. هەیاس)،

ڕۆژێکی لێرە سمینارێکیان پێک‌هێنا بۆ هەڵسەنگاندنی ئەو وەزعییەتە. یانی شەهید‌کرانی ئەو ٥ تێکۆشەرەو لەپاشان ئەو حەرەکەتە ئیمتیرازی‌یەی لە کوردستان وەڕێ خرا. ئەمن لەوێدا گوتم کە ئەوە هێندێک شتی نیشاندا. یەکێک لەوانە ئەوە بوو کە بەخیلافی هێندێک تەبلیغاتی ئەملاو ئەولا، ئێستاش ئەو هێزە سیاسی‌یانەی کورد لەنێو خەڵکی کوردستاندا خاوەنی جێگەو پێگەی تایبەتی خۆیانن. چونکی ئەگەر بە ناقیسیش بوو بە یەک دەنگ داوایان لە خەڵک کرد بێنە مەیدان‌و خەڵکیش بەدەنگیانەوە هاتن. ئەوە نیشانەی پێوەندی‌یە، ئەگەر پێوەندی نەبێ، سەعت تەنەکە نان بخۆنەوە کەس نالێ عافیەتتان بێ. کەوابێ ئەو پێوەندی‌یە ڕەنگە لاواز بووبێ، گەرم گوڕی‌یەکەی نەمابێ، بەڵام نەپچڕاوەو هەر بەردەوامە.

ئەگەر کورتی کەمەوە پێم وایە هاتنی ئەم‌بەرەمان نادڵخواز بوو، بەڵام ڕێگای دیکە نەمابوو. ئەگەر هێزە سیاسی‌یەکانی کورد لەوێ هەر مابانەوەو تەنهاتیانە پشتی جەبهە، بەتایبەت کە ئیدارەت هەبوو، مەقەڕاتت هەبوو، ئینتیشاراتت هەبوو، ڕادیۆت هەبوو، ئەوانەت هیچی نەدەما. دەبوو ببیتە چەند سەت پێشمەرگەیەکی چەک لەشان کە ڕەنگ بوو قارەمانەتی بنوێنن بەڵام پاش ماوەیەک یەرە یەرە لەبەین دەچوون بێجگە لەوەی کە ماڵوێرانیی زیاتر بۆ خەڵکەکە دروست دەبوو. بەڵام ئەو حەرەکەتە دەگەڵ ئەوەی کە دڵخواز نەبووە، کارێکی عاقڵانە بووە. ئەوە یەکەم‌جاریش نەبووەو هەر بۆ ئێمەش نەبووەو هەر لەنێو کوردیشدا نەبووە. زۆرجار بزووتنەوەیەک مەجبوور دەبێ بۆ ماوەیەک پاشەکشە بکا. پێم وایە قسەی کۆنفۆسیۆسە کە دەڵێ قارەمان ئەوە نیە قەت نەکەوێ، قارەمان ئەوەیە دوای هەموو کەوتنێک هەستێتەوە. بۆ حیزبی دێمۆکراتو بزووتنەوەی کوردیش وایە. تێشکانو پاشەکشەی هەبووە، بەڵام مردنی نەبووە. چۆتە پێشێ، کشاوەتەوە، کەوتووە، هەستاوەتەوە. لە خەباتێکی بەردرێژدا ئەوە شتێکی سروشتی‌یە.

کورتەباسێک لەسەر سۆسیالیزم

حەیاس کاردۆ: وا بزانم هەر لەجەنگەی ئەو پاشەکشانەدا بوو کە لە بەرهەمی کۆنگرەی شەش دا، لە چەرچیاتی کۆنگرەو دوای ئەویش، کێشەی "کورتە باسێک لەسەر سۆسیالیزم" هاتە گۆڕێ‌و بەو هۆیەش ژمارەیەک لە ئەندامانی حیزب یان ڕۆیشتن یان دەرکران. ئایا هێنانەگۆڕی ئەو باسە لەو سەردەمەدا پێویست بوو؟ قازانج‌و زەرەرەکانی بۆ حیزب‌و بزووتنەوە چی بوون؟ کەسانی ئاسراوی موخالیف کێ بوون‌و بۆخۆت لەو بارەیەوە چۆنت بیر دەکردەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەوە باسێکە کە لەراستیدا بۆتە بەشێک لە تاریخ، بەڵام ئەو باسە نێ کۆنگرەی شەش‌و دوای ئەو وەختێ کە هاتینە پشت سنوورەکان نەبوو. ئەو باسە لە کۆنفرانسی سێهەمی حیزبی دێموکراتدا دەستی پێ کرد، لە کۆنگرەی سێهەم بەردەوام بوو. لە کۆنگرەی چوارەم‌و لە کۆنگرەی پێنجەمیش هەڵ‌گیرسایەوە هەتا لە کۆنگرەی شەشەمدا بەو سیغەیە نووسرا کە دەنگی دایەوە. دەنا لە کۆنفرانسی سێهەم کە لەو کۆیەی کە ئێستا لێی دانیشتووین گیرا، ئەو باسە هەبوو. کەریمی حیسامی قسەیەکی کردو ئەمنیش قسەیەکم دەموقابیلدا کرد. گوتی سۆسیالیزم، دێموکراتیک‌و نادێموکراتیکی نیە، ئەگەر گوتت سۆسیالیزم، یانی هەموو شتێک، هەموو شتێکی تێدایە. ئەمنیش گوتم لە نێو مەلایان‌و موسوڵمانەکاندا دەیانگوت "ئەڵلا" یانی زاتی موستەجمیع بۆ جەمیعی سیفاتی کەمال. بەعیباراتو کەلیماتی عەرەبی دەیانگوت. واتە ناوی "ئەڵلا" یانی زاتێک کە هەرچی سروشتی کەماڵ هەیە تێیدایە. گوتم ئەتۆ بۆچی سۆسیالیزم‌مان بۆ ئاوا لێ‌دەکەی؟ نەخێر سۆسیالیزم شتی باشیشی هەیەو شتی خراپیشی هەیە.

بەهەر حاڵ ئەووەڵەن موبتەکیری ئەو تێزەو ئەو فکرە خودی دوکتۆر قاسملوو بوو. دوکتۆر قاسملوو لە وڵاتانی ئورووپایی ژیابوو. لەنێو کوردی غەیری کۆمۆنیستدا هیچ کەس ئەوەندە شارەزای بیروباوەڕی سۆسیالیستی نەبوو، یان موتالەعاتی ئەوەندەی نەبوو. لە عەینی حاڵدا پیاوێکی ئازادەو ڕووناکبیر بوو، دەروێش‌سیفەت نەبوو. بە بێ‌شک ژیان لە ئورووپای غەربییش کە شتێکی بەناوی ئورۆکۆمۆنیزم تێدا هەبوو، شوێنەواری لەسەری دانابوو. حیزبی کۆمۆنیستی ئیتالیا بە دەرەجەی یەکەم دوایە حیزبی کۆمۆنیستی فەرانسەو هێندێک لە ئەحزابی کۆمۆنیستی دیکەی ئورووپایی، ئەو فکرەیان هێنابووە گۆڕێ کە دەبێ حیزبە کۆمۆنیستەکان لەژێر هێژەمۆنیی حیزبی کۆمۆنیستی ئیتتیحادی شووڕەوی بێنە دەرێ. لە عەینی حاڵدا لەو

شتەش کە پێیان دەگوت دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا ناڕازی بوون. دوکتۆر قاسملوو لەو موحیتەدا ژیابوو. بۆیە لەمێژ بوو، یانی لە کۆنفرانسی سێیەمەوە کە ساڵی ١٩٧١ بەسترا هەتا دەگاتە کۆنگرەی شەشەم کە ساڵی ١٩٨٤گیرا، لە هەموو ئەو ماوەیەدا ئیدامەی هەبووە، بەڵام لەوێدا بەو سیغەیە کە سۆسیالیزمی دێموکراتیکی لێپەیدا بوو لە بەرنامەی حیزبدا جێگای کرایەوە ئەو ئاسیلکەی کورتە باسەشی لێ هاتە دەرێ.

باسی ئەوە کرا کە سەرانی موخالیفی سۆسیالیزمی دێموکراتیک کێ بوون. ئەمن بۆخۆم لە ڕیزی موافیقانیدا بووم بۆ ئەوەی ئیدیعا بکەم تیئۆریسیەنی ئەو شتە بووم، لە موخالیفەکانیش ئەگەر لەسەرمتاوە پێدا بێین، ناوی کاک کەریمی حیسامی‌و کاک حەمەدەمینی سیراجی بەرچاو دەکەون، دواتریش بەشێک لەوانەی هەتا ئێستاش لەڕیزی تێکۆشەراندان یان لەڕیزی ڕێبەراندا هەن. کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک جەلیلی گادانی موخالیفی ئەوە بوون، لە کۆنگرەی شەشدا شتێکی خۆش گوزەرا. ئەگەر لەبیرم بێ بەیتی مزو سەرهەنگ قادری بوو. ئەویش موخالیفی کورتەباس بوو. سەرهەنگ قادری گوتی ئەوانەی پشتیوانی لە سۆسیالیزمی دێموکراتیک دەکەن زۆریان لەسەر ئاگاهی نیە. هەر لەبەر ئەوەیە دوکتۆر قاسملوو وا دەڵێ. ئەمن گوتم کاک سەرهەنگ ڕاستییەکەی ئەوەیە لەنێو لایەنگرانی هەر دووک بۆچووندا ئەو دوو دەستەیە هەن، هەم موافیقانو هەم موخالیفان، هێندێکیان بۆخۆیان ئەزەر بەدەنو ئەزموونی خۆیانیان هەیە، هێندێکیشیان پەیڕەوی لە ئەزموونی کەسی دیکە دەکەن. بەڵام پێم ناڵێی بۆچی پەیڕەوی لە ئەزموونی فلان برادەر ئیفتیخارەو گوناح نیە، بەڵام پەیڕەوی لە ئەزموونی دوکتۆر قاسملووی گوناحە؟ باشە ئەتۆ پێتخۆشە پەیڕەوی لە ئەزموی یەکێک بکەی، ئەمن پێمخۆشە پەیڕەوی لە بۆچوونی یەکی دیکە بکەم، هیچیان تاوان نین. یانی لەبیرمە شتێکی ئاوا ئەو وەختی گوزەرا.

بەهەر حاڵ شتەکە ئەو وەختی ئەهاتبووە پێش. ئێستا پاش چەندین ساڵ کە بەسەریدا تێپەڕیوە، ڕەنگە بتوانین بڵێین ئەدەبیا ئەو مەسەلەیە ئاوا عومدە کرابایەوە. بەڵام بە باوەڕی من حیزبێکی سیاسی مەسائیلی خۆی نابێ وەک فارس دەڵێ"ماستمالی" بکا، یان وەک کورد دەڵێ دیزە بەدەرخۆنەی بکا. حیزبی سیاسی دەبێ لەسەر ئەو مەسەلانە ڕوون بێ. ئەگەر ئەمن بڵێم خراپ بوو، بە بارێکی دیکەدا دەڵێم خراپ بوو. حیزبی دێموکرات، حیزبی ئیدئۆلۆژی نیە، حیزبێکی میللی - دێموکراتیکە. نەدەبوو توسولمان بکەوێتە نێو ئەو کێشە فکرییانەی نێوان حیزبە کۆمۆنیستییەکان. ڕەنگە لەو بارەیەوە ئیرادی پێ وارید بێ. دەنا ئەوە نابێتە دەلیل کە دە شۆڕشداین. خەڵکی دیکەش دە شۆڕشدانو مەسائیلی ئەزموونیش دێنە پێش.

خۆ دیارە لەسەر یەکێش دوایە دەرکەوت ئەو ئەزموونییە دروست بوو کە دوکتۆر قاسملوو هێنابووی. بەڵام خەڵکەکەی دیکەمان زۆری لێنەدەزانی. داستانێکم لەبیرە، لەسەر جەنازەی دوکتۆر قاسملووی. برادەرێکمانم

دیتەوە -لەبەر دەلایلێک ناوی ناهێنم- کە هەرچەند موخالەفەتی دەگەڵ سۆسیالیزمی دێمۆکراتیک باعیس نەببوو خودا نەخواستە لەحیزب دەریکرێ، بەڵام بۆ ماوەیەکی زۆر لە حیزب دوور کەوتەوە و یەکێک لە هۆیەکانی دوورکەوتنەوەشی ئەوە بوو. پاش جەنازەکە داوای کرد کە پێکەوە دانیشین. دیارە ئەوەندەمی و پێش ئەوەدەم دۆست بووین و ئێستاش هەر دۆستین و وا بزانم هەتا ماویشین هەر دۆست دەبین. لەوێ گوتی پێم‌خۆشە لەوەی بەولاوە دەگەڵ حیزب هاوکاری بکەم، ئەمن ئینسانم دارو بەردە نیم، تاریخ سابیتی کرد کە لە ئیختیلافی منو حیزبی دێمۆکراتدا، حیزبی دێمۆکرات لەسەر حەق بووە، ئێستا تەنیا کۆسپی سەر ڕێگای هاوکاری‌یەکی چالاکانەی من ئەو دوو دەستەیی‌یەیە، کە ئەو وەختی ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕمان هەبوو. ئەمن زۆرم سوپاس لێ کرد. دوایە گوتم هەرچەند ئەوە زۆر خۆشە، بەڵام دیسان گلەیی‌یەکم هەر لێت هەیە. گوتی چیە؟ گوتم ئەوە کە دەڵێی تاریخ ئیسپاتی کرد سەتروورت ئەوەیە ئەو سیستمە سۆسیالیستی‌یە غەڵەتە؟ گوتی بەڵێ وایە. دەی گوتم بۆ هەتا کوردێک ئەوەی دەگوت غەڵەت نەبوو، بەڵام ئێستا کە ڕووسێک دەیڵێ قسەکەی قبووڵ دەکرێ؟

هەیاس کاردۆ: دەگوترێ دوای کۆنگرەی شەش ڕێبەرایەتیی حیزب ناڕازی‌یانی کورتەباسی ناچار دەکرد یان ئیمزا بکەن کە قبووڵیانە یان ڕیزەکانی حیزب بەجێ بێڵن. ئەوە ڕاستە؟ ئەگەر بەڵێ، بۆ ئەو کارە دەکرا؟ ئوسوولەن لە حیزبێکی دێمۆکراتدا چۆن دەبێ خەڵک ناچار بە شتێ وا بکرێن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەوە کەمێک موبالەغەی تێدایە، یان زۆری موبالەغە تێدایە. شتەکە ئەوە نەبوو. داواکە ئەوە بوو کە بابە ئەوە هەتا ئەو کاتەی نەببوو بە سیاسەتی حیزب جیدالێکی فکری بوو دەبێ‌ئێستاندا لەبەینی تێکۆشەرانی حیزبی دێمۆکراتدا، ئێستا کە بۆتە خەتی سیاسیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان ئێوە بیرو باوەڕەکەتان بۆخۆتان هەیە، بەڵام حەقتان نیە تەبلیغی لەسەر بکەن.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا موبالەغەکە لە کوێ‌دایە، ئەو پرسیارەش هەر وا دەڵێ. دەڵێ یان دەبێ قبووڵی بکەن یان بڕۆن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا نەگوتراوە دەبێ بڕۆن. نەش‌گوتراوە دەبێ قبووڵی بکەن. بەڵام گوتراوە حەقتان نیە لەدژی بدوێن. بیر و باوەڕی خۆتە بەڵام حەقت نیە تەبلیغی بۆ بکەی. ئەو دووانە فەرقیان هەیە. ئەمن بۆخۆم لە دوای کۆنگرەی ١٠ شتێکی دیکەم هێنا کە ڕەنگە بیگەیتێ باسی بکەین. دەوێدا ئەوەم هێنا کە ئیجازە بە موخالیفان بدەین کە دەنێو حیزبدا موخالەفەتیشی دەگەڵ بکەن. تەبلیغیشی لەدژ بکەن لەو شتەی باوەڕیان پێی نیە. بەڵام ئەو وەختی ئەو ئەسڵە دە ئەساسنامەی حیزبدا نەبوو کە موخالیفی فکری حەقی هەبێ دەنێو

حیزبدا لەزیندی ئەوە قسە بکا. گوترا هەتا ئێستا لەنێو ئەندامانی حیزبدا ژمارەیەک ناوایان بیر دەکردەوە ژمارەیەک بەپێچەوانە کە ئەبوو بەخەتی حیزب. ئێستێ کە خەتی حیزبە، ئەتۆ کەیفی خۆتە قبووڵتە یان قبووڵت نیە، بەڵام حەقت نیە لەدژی بوەستی. ئەوان ئەوەیان قبووڵ نەبوو. ئەوان دەیانگوت لە دەرێ و لە ژووری لەزیندی تەبلیغ دەکەین. ئەو حەقەیان پێنەدرا، بۆیە ژمارەیەک دەرکران. ئەوە ڕاستە.

هەیاس کارەزۆ: ئەتۆ ئەسڵەکەت قبووڵە یان ئەو بڕیارەت قبووڵە کە ئەو وەختی حیزب دای؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بڕیاری حیزب هەمیشە بۆ من ئاوا بووە. ئەو وەختەی بڕیاری حیزب لەسەر شتێکی دەرێ، ئەندامی حیزب دەبێ پابەندی بێ. ئەو ڕۆژانە کە کێشەی لۆگۆی کورد کاناڵی هاتە پێشێ، ئەمن دەگەڵ یەکێک لە ڕەفیقانی زۆر عەزیزم قسەم کرد. گوتم باشە ئەو خەڵکە ئیعتیرازی هەیە بۆ نای‌هێننەوە سەر جێی خۆی؟ خەڵک ئیعتیرازی بەوەی هەیە ئێمەش تەلەفیزیۆنمان بۆ ئەو خەڵکەی دەوێ. کە کەمێک کێشەمان بوو گوتی ئەتۆ وەختێکی دەتگوت نابێ ئاڵای کوردستانی دانێن کەچی ئێستا دەڵێی بۆ ئاڵای کوردستان لەسەر لۆگۆی کورد کاناڵی هەڵگیراوە. گوتم سیاسەتی من ئەمەمن نەگۆڕاوە. ئەو وەختی حیزبی دێمۆکرات بڕیاری نەبوو ئاڵای کوردستان دابنێ. حەقم بوو بڵێم مادام حیزب ئاڵا دانانێ، ئەرە حەقی نیە دای‌بنێ. بەڵام ئێستا حیزب بڕیاری داوە ئاڵا دابنێ، کەوابوو ئەندامانی حیزب لەو جێگایانە کە پێویستە دەبێ ئاڵا دابنێن. گوتم سیاسەتی من هیچ نەگۆڕاوە. ئەوەی کە هەیە دەبێ دیفاعی لێ بکەین.

ئەمن بۆخۆم لە ناستانەی کۆنگرەی دەیەمدا لەسەر هێندێ مەسەلە ئیختیلافم دەگەڵ هاوڕێیانی دەفتەری سیاسی هەبوو، بەڵام حەقم نەبوو بێم لەنێو ئەندامانی حیزبدا تەبلیغ بۆ بیروڕای خۆم بکەم. دەیانگوت هەر لە دەفتەری سیاسی‌دا حەقت هەیە. قەناعەتم دەکرد. دەمگوت بابە کۆبوونەوەی دەکەین لە ساڵۆنێ قسەی خۆم بۆ خەڵکی دەکەم، دەیانگوت نا. مەجبوور بووم قبووڵی بکەم. خەتی حیزبی دێمۆکرات ئەو وەختە ئەوە بوو. کە وەختێک شتێک بۆتە بڕیاری حیزب، ئەندامان حەقیان نەبووە تەبلیغی لە دژ بکەن.

هەیاس کارەزۆ: بەڵام خودی ئەسڵی قانوونەکەت قبووڵ بووە یان نا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دواتر هەوڵم داوە ئەوەی بگۆڕم.

هەیاس کارەزۆ: یانی ئەوە هەڵە بووە تێدی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نالێم هەڵە بووە، مادام بڕیاری حیزبە دەبێ پەیڕەوی لێ‌بکرێ هەتا دەگۆڕێ. یانی ئەو وەختی ئەو ئەندامانە هیچ حەقیان نەبووە بیچن تەبلیغ لە دژی سۆسیالیزمی دێمۆکراتیک

بکەن کە بۆتە بڕیاری حیزب، حیزبەکە ئەوەی بڕیار داوە، حیزبایەتی بۆخۆی ئوسووڵی هەیە. ئازادی دەی-کەی یان نای کەی، بەڵام کە کردت دەبێ بەو جۆرەی بکەی کە حیزبایەتی‌یە. دەو وەختیدا وا بووە. لەپاشان کارم کردوە، هەوڵم داوە بۆ ئەوەی ئەوە بگۆڕێ. بەخۆشی‌یەوە هەوڵەکانم سەرکەوتنیشیان بەدەست هێناوە.

هەیاس کاردۆ: کەسایەتی‌یەکی ناسراوی ڕێبەرایەتیی حیزب کە ماوەیەکی زۆریش بوو دەنێو حیزبدا بوو، دوای کۆنگرەی شەش حیزبی جێ هێشتو دوایەش حیزبی دیکەی پێک هێنا. ئەو کەسە بەڕێز کاک ئەمیری قازی بوو. خۆت کاک ئەمیر چۆن دەناسی‌و داخوا دوورکەوتنەوەی ناوبراو چ زیانێکی بۆ حیزب بەدواوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن کاک ئەمیری قازی بە پیاوێکی دڵسۆزو نیشتمانپەروەر دەزانم. ئەوە کە بۆ لە حیزب دوور کەوتەوە دەلایلی زۆری هەبوو، دە زۆر شتدا دەگەڵ خەتی سیاسیی حیزبی دێمۆکرات نەدەهاتەوە. لەواقیعدا کاک ئەمیر کە ئەمن ناویشیم هێنا، یەکێک لە موخالیفانی کورتە باس بوو. بەڵام ئەو هەر لەبناغەڕا موخالیفی سەرسەختی هەموو جۆرە فکرێکی چەپو کۆمۆنیستی‌و سۆسیالیستی‌و مارکسیستی بوو. دەگەڵ خەتی ئەو کاتی حیزب نەدەهاتەوە. جا ئێستا ئەو خەتە دروست بووبێ یان غەڵەت. لەبەر ئەوە بێ-ئەوەی حیزبی دێمۆکرات دەری بکا بۆخۆی کشایەوەو ڕۆیشتە دەرێ‌و دوایەش حیزبی خۆی پێک‌هێنا. ئەمن ئێستاش دۆستایەتیم دەگەڵی هەر گەرمەو ڕەنگە هەتا مارین هەر دۆست بین. بەڵام وەختی خۆی لەنێو حیزب-دا بیروباوەڕمان لێک جودا بوو.

لە هەر باخچەی گوڵێک

هیوا کاردۆ: هەر لە بنەماڵەی بەڕێزی قازی‌یەکان ئێمە کاک عەلی قازی(کوڕی ڕەش)مان هەیە. کاک عەلی کوڕی قازی موحەممەدەو حەق وابوو لەو حیزبەدا کاری کردبا کە بارکی دای‌مەزراند. نەک هەر ئەوە نەبوو. بگرە وا بزانم ماوەیەک حیزب دەگەڵی دەکێشەش‌دا بوو. دەکری باسێکی گشتی لەو بارەیەوە بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەباوەڕی من کاک عەلی یان بڵێین کوڕی ڕەشاغا- مەعمولەن وایان پی‌دەگوت- پێم وایە لە بەشە میراتی بابی خەتە سیاسی‌یەکەی بۆ نەماوەتەوە. ئەحوالی پێشەوا قازی هەرچی بووبێ بۆ منداڵەکانی بەجێ ماوە. بەڵام لەباری خەتی سیاسی‌و فکری‌یەوە ئەو هیچ وەختێک تێکۆشەری ڕێگای قازی موحەممەد نەبووە. ئەمن نالێم خائین بە ڕێگای قازی موحەممەد بووە، یان خائین بە ڕێگای کوردایەتی بووە. تۆمەتی خراپی لێ نادەم. بەڵام قەت لە تێکۆشەرانی حیزبی دیمۆکرات نەبووە. ئەوەش واجب نیە حەتمەن وابێ. ئەمن بۆخۆم منداڵەکانم هەموویان یان ئەندامی حیزبن یان لایەنگرن. بەڵام ئەمن پێم‌گوتوون ئەگەر لەبەر من دەبنە حیزبی، مەبن. ئەگەر باوەڕتان پێی هەیە ببنە دیمۆکرات دەنا چ حیزبێکتان پی‌خۆشە ئەوی هەڵ-بژێرن. یانی کوڕی ئەندام یان ڕێبەری حیزبێک مەجبوور نیە حەتمەن ئەندامی ئەو حیزبە بێ. کاک عەلی قازیش قەت ئەوەی نەبووە.

ئەوەی کە ڕووی دا ڕەنگە بۆ خۆش نەبێ بێ. ئەگەر نەدابایە باشتر بوو. بەڵام ئەوەش شتێک بوو کە بەداخەوە نەدەکرا نەبێ. چونکی کوڕی ڕەش پێی وابوو بوون بەکوڕی قازی موحەممەد هەموو شتێکە. هەر وەک جارێک گوتبووی ئەمن دەچم لە سابڵاغێ قسە بۆ خەڵکی دەکەم جا بزانم خەڵک منیان دەوێ یان قاسملوو. پێی وابوو خەڵک کە قاسملووی دەوێ تەنیا لەبەر ناوەکەیەتی، ئەویشیان لەبەر ناوەکەی دەوێ. بەڵام قاسملوو لەبەر خەتو ڕێبازو سیاسەتو کارو کردەوەی قبووڵ دەکرا نەک لەبەر ئەوەی کوڕی موحەممەد ئاغای وسووقە. کاک عەلیشیان بۆیە ناوێ کە کوڕی قازی موحەممەدە، لەبەر هۆی دیکەیە. دیارە لەبەر ئەوەی کوڕی قازی موحەممەدە لەلای هەمووەمان حورمەتێکی هەیە، هەر وەک لەلای منیش هەر وایە.

بەڵام ئەو وەختی کاک عەلی چووبوو دەگەڵ دەوڵەتی عێراق ڕێک کەوتبوو، سیلاحی وەرگرتبوو کە بێی لە کوردستان شتێک وەڕێ بخا. شتەکەشی دیارە زیاتر لە موقابەلە دەگەڵ حیزبی دێموکراتدا بوو، ئەوە بوو کە حیزبی دێموکرات دەوری لێدا و ئەفرادەکەی چەک کردن. لەپاشانیش بۆ ماوەیەک لەزینداندا ڕای گرت، ئەوە ئەگەر نەبایە خۆشتر بوو؛ بەڵام زەروورەت وای کرد کە ئەوە ڕوو بدا.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا پرسیار ئەوەیە حیزبی دێموکرات لەحاڵێکدا بۆخۆی پێوەندیی دەگەڵ عێراق هەبوو و کۆمەکیشی لێ وەردەگرت، چۆن بوو بۆ وی ئەو ڕێگایەی نەدەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حیزبی دێموکرات قەت بە پێوەندیی هیچ هێزێکی سیاسیی دیکە دەگەڵ دەوڵەتی عێراق ئیعتیرازی نەکردوە، بەڵام دەوڵەتی عێراق پێی خۆش بوو دەگەڵ هەموو سەرۆک عەشیرەتێک بۆخۆی پێوەندی دامەزرێنێ. ئەبەر ئەوە موخالیفی بووین، ئەوە ڕاستە. مەسەلەن حاڵەتی دیکەش هەبوون، با بریان تازە نەکەینەوە کە خەڵکی دیکە چوون چەک و تەقەمەنی و شتیان لە دەوڵەتی عێراق وەرگرتوە حیزبی دێموکرات پێشی پێ گرتوون، ڕەنگە لەجێیەک حیزب دەستی نەڕۆیشتبێ، بەڵام موخالیفی ئەوە بووە خەڵک وەکوو تاک، وەکوو ڕەئیس عەشیرە ئەوە پێوەندی بگرن. دەنا مەسەلەن سازمانە سیاسییەکانی دیکە پێوەندییان دەگەڵ دەوڵەتی عێراق هەبووە، لە کوردستانییەوە بگرە تا ئیرانی، حیزبی دێموکرات موخالەفەتی دەگەڵ هیچ کامێکیان نەکردوە. ئەویش کە چووبوو لەواقیعدا خەتەکەی ئەوە بوو کە وەک بەدیلی حیزبی دێموکرات بیکا، لەحاڵێکدا خۆی حیزبی نەبوو. یانی کاک عەلی خاوەنی حیزبێک نەبوو کە وەک حیزبێک بیکا، وەکوو خۆی چووبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا مەلا شێخ عیززەدینیش حیزبی نەبوو، وەک شەخس دەی کرد و کەسیش پێشی نەدەگرت.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مامۆستا شێخ عیززەدین لەواقیعدا پوشتی هێندێک سازمانی دیکە بوو، ئەگەر ئەویش وا نەبوو. بۆخۆی موتڵەق بۆخۆی نەبوو. بۆخۆی هیچ کەسی نەبوو، بەڵام وەکوو شەخسییەتێک ناسرابوو. ئەمن بۆخۆم لە عێراقییەکانم بیستوە کە گوتوویانە شێخ عیززەدین بۆمە گرنگە. لەحاڵێکدا دەزانین ئەو ئەفرادی نیەو براکەیەتی کە ئەفرادی هەیە. ئەمن هەر بۆخۆم لێم بیستوون.

عەباس کاردۆ: بنەماڵەی گەورەی قازی‌یەکان لەبواری جۆراوجۆردا خزمەتیان بە کورد کردوە. لەنێو ئەوان دا ئەدیبی بەتوانا، نووسەر، وەرگێڕو سیاسەتوانی نازاش هەڵ کەوتوون. جەنابت هەتا چ ڕادەیەک دەگەڵ کەسایەتی‌یەکانی سەر بەو بنەماڵەیە ئاشنایەتیت هەبوو پێت خۆشە چی‌یان لەسەر بڵێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بنەماڵەی قازی‌یان هەتتا پێش ئەوەی قازی موحەممەدیان تێدا هەڵ کەوێ، بنەماڵەیەکی گەورە بوون، هەم موقتەدیر بوون، هەم خاوەن‌بەهرە بوون. بەهرەی جۆراوجۆریان هەبووە. مەسەلەن سەیفی قازی (سیف‌القضات). هەرچەند بەرهەمی شێعری کەمە بەڵام بە یەکێک لە پێشەنگانی شێعری موکریان دەناسرێ. پاشان خەت‌خۆشی باش، نەقاشی باش‌و ئەدیبی باشیان تێدا هەیە.

بەداخەوە فورسەت ڕێ نەکەوتوە ئەمن دەگەڵ زۆرتیان پێوەندیم هەبێ. بەڵام لەسەر یەک دەگەڵ ئەوانەی کە دەیان ناسم دەگەڵ هەموویان ئیحتیرامی موتەقابیلمان دەبەینەدا هەبووە. ئێستێش ئەگەر لەوڵات بین پێم وایە دۆستایەتی‌و پێوەندیی بەرپلاوەمان دەبەین‌دا دەبێ. بەڵام ئەمن قاچاغم لە شاخی‌و ئەوان لە وڵات دەژین ڕەنگە گرتنی ئەو پێوەندی‌یە هێندە ئاسان نەبێ. غەیری چەند کەسێکیان کە لە دەرەوەی وڵاتن‌و عومەلەتەنیش لە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانن. پێم وایە غەیری کاک ئەمیرو کاک حەسەن، هەرچی قازی لەدەرێ‌یە، بەجۆرێک دەگەڵ حیزبی دێموکراتە. دیارە کاک حەسەن دەگەڵ هیچ حیزبێک نیە.

عەباس کاردۆ: سەقامگیربوونی بنکە سایتەکانی حیزب لە خاکی باشووری کوردستان وەکی باوە دەڵێن بەرەبەرە فەرهەنگی خۆخۆری‌و لەپشتسەرەداتی هێنایە ئاراوە. ئەو ڕەوتە دواتر وا پەرەگرتوو بوو کە "چەناحبازی" بوو بە سیاسەت. پرسیار ئەوەیە داخوا ڕێبەرایەتیی حیزب ئەوەی دەزانی؟ بۆ هەتا هات زیاتر پەرەتان بەو وەزعە دا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش یەکێک لەو شتانەیە کە ئەمن دەگەڵ ئەو موتڵەق‌کردنەی نیم. لەبنی‌ڕا ناوارەیی‌و دەربەدەری شتێکی خراپە، ئەمن ڕاستەوخۆ ئەمخوێندۆتەوە، بەڵام لە کەسی دیکەم بیستوە کە باوەڕم بەڕاستگۆیی‌یان هەیە، دەڵێن لینین کە ڕێبەرێکی گەورەی دنیای سیاسەت بووە، موهاجەرەتی بە موهاجەرەتی لەعنەتی ناو بردوە. موهاجەرەت شتی زۆر خراپی هەیە. بەڵام بێ ئەوەی ئەو قسەیەی بیبیسم پێش ئەوە زۆر موخالیفی ئەوە بووم. پێم وایە بۆم باس کردی کە لە کۆنگرەی ٤ دا گوتم ١١ ساڵ لە عێراق بووم، ئەگەر بە ١١ ساڵ عومر بۆم بشۆڕێتەوە دەی‌شۆمەوە. کە لێرەش بووم پێش ئەو دەورەیەی، دەمگوت بۆ کوردەی ئێران ئەوانەی جێگای هیوان بە دەرەجەی یەکەم ئەو کوردانەن کە تەمت عێراقیان نەدیوە. بەدەرەجەی دووهەم ئەو کوردانەن کە هاتوونە عێراق بەڵام نەکەوتوونە بنکەو مەقەرڕاتەو شتی وا. بۆخۆیان ژیانی خۆیان ئیدامە داوە. بە دەرەجەی هەزارەوم ئێمەین. بۆخۆم تەزەوم لەسەر ئەوەی وا بووە.

بەڵام لەعەینی حاڵدا پێمخۆش نیە ئەو شتانە وا لێبکەین کە گۆیا دووبەرەکی تەنیا پاش ئەوە لە حیزبی دێمۆکراتدا ڕووی داوە. شتی وا نیە. ئەگەر تەماشا بکەین پێش ئەوەی دەربەدەر بین ، تەنیا بۆ ئەو مەرحەلەیە کە باسی دەکەین، ئیختیلافاتی بەینی چەپەکان و ڕاستەکانی ئەندامی حیزب تەنانەت لەنێو سلوولی زیندانیشدا دەبینین.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا خەتی فکری باس ناکەین.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کوڕە، خەتی فکری چی، شتی زۆر خراپی تێدا بوو. هەموو شتێک بۆ ئەوە نابێ زۆری لێک کەیەوە. لەپاشان ئەوە کۆمیتەی ئینقیلابی‌یە، ئەوە کۆمیتەی ساغ کەرەوەیە. ئەوە ڕێبەرایەتیی کاتیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە. ئەوە پەیڕەوانی کۆنگرەی چوارن. یانی ئەوانە لە دەربەدەری‌دا بوون؟ یانی با ئەوانە نەکەینە باعیس. دەربەدەربوون بۆخۆی خراپە. پێوەندیی‌بڕان دەگەڵ خەڵکی بۆخۆی خراپە. هاتنە جێیەکی دیکە کە لەزۆر بارەوە پێت لەسەر عەرزی خۆت نیەو ڕەزلی خۆت لەدەست دەدەی. هەمووی خراپە. بەڵام با ئەوەی نەکەینە "مسبب‌الاسباب"ی هەموو شتێک. ئەدی مەسەلەن هەر لە باشووری کوردستان ئەو شەڕە عەزیمەی نێوان دوو هێزە گەورەکەی کوردستان لە دەربەدەری‌دا بوو؟ لە ئۆردووگانشینی‌دا بوو؟ ئەوە نیە لێرە لەسەر خاکی خۆیان خاکمن شەڕ دەکەن. شۆڕشگێڕانی فەلەستینی لەسەر خاکی خۆیانن کە بوونەتە چەند دەستە. لەنێو تێکۆشەرانی فەڕانسەیی و ئەڵمانی و نازانم چی‌دا قەت ئاکۆکی نەهاتۆتە گۆڕێ؟ ئەو هەموو کێشەیەی نێوان یەکیەتیی نیشتمانی کە لەسەر خاکی خۆشیان. حیزبی شیووعیی عێراق چەند جاری لەتبوون تێدا هەڵ کەوتوە. یانی لەخۆڕا کە دەمانەوێ شتێک ساز بکەین، شاخ و باڵی لێ دەنێین. جا تەبلیغاتیش وایە، ئەگەر خەڵکەکە ئاگادار نەبێ دەتوانی کێچێک بکەیە گایەک و گایەک بکەی بە کێچێک. یانی ئەوە موبالەغەیە.

بەڵام دیارە کە پیاو دادەنیشێ و بێکار دەبێ، مەسەلێکی کوردی هەیە دەڵێ دەستی بەتاڵ کارگەی شەیتانە. کە هیچ نیە وەختی خۆی پێ پڕ بکاتەوە مەعمووڵەن ئەوانەشی لێ پەیدا دەبن. ئەوە کۆمەگ بە ڕەوتەکە دەکا، دەنا فکر ناکەمەوە ئەوانە هەموو لێ دەربەدەری بن. پاشان ئەمن دەمەوێ بڵێم کە دەربەدەری‌یەکە ئاکامی شتێکی دیکەیە. مەسەلەن دەڵێن بۆیە پاسیفین چونکە دەربەدەرین. نەخێر بۆیە دەربەدەرین چونکە ئیمکانی ئەوە نەبوو ئەو خەباتە چەکدارانە بەردەوام ئیدامە بدەین. یانی گۆیا بەدڵخوازی خۆمان هاتووین سنوورەکانمان بەجێ هێشتووە لێرە موستەقەڕ بووین؟ دەگەڵ شانازیم بە پەیوەستی خاکی کوردستانەوە، هەر ڕۆژێکی ئیمکان هەبێ حیزبی دێمۆکرات بگەڕێتەوە بۆ نێو ئەو وڵاتەی بەشوێنی

تێکۆشانی دەناسرێ، ئەگەر حەقیقەتێک تەنتخیر بکا پێم وایە هەڵەیەکی زۆر گەورە دەکا، کەوابێ بە مەجبووری هاتووین خۆ دڵخراز نەبووە.

عەباس کاروەز: کۆنگرەی حەوت تەنیا کۆنگرەیەک بوو کە دوکتۆر قاسملوو زۆرینەی دەنگەکانی تێدا هێنابێتەوە، بۆ وا بوو؟ جێی پرسیارە ناوبراو کە مێشکی هەڵسووڕی حیزب بوو بۆ لە کۆنگرەکان دا کەمتری دەنگ دەهێنایەوە؟ ئەوە نیشانەی دێمۆکراتبوونی حیزب بوو یان هۆی دیکەی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نیشانەی دێمۆکراتبوونی حیزبیش هەیە چونکە خەڵک بەئازادی دەنگی خۆی دەدا. بەڵام نیشانەی شتێکی دیکەش هەیە کە بەداخەوە جاروبار هەموو کەس بە مەسئوولییەتەوە بڕیار نادا. نموونەیەک کە زۆرجارم گێڕاوەتەوە با لێرەدا بۆ تاریخ سەبتی بکەم. بۆ کۆنفڕانسی سێهەم هێندێک وردە کۆنفڕانسمان گرتن بۆ ئەوەی نوێنەر هەڵبژێرین. ئەوانەی شارەکانی باشووری کوردستان ئەمن و کاک مەلا ڕەسووڵی پێشنەمازیان لێ گرابووین بە مەسئوول کە ئەو کۆنفڕانسانە بگرین. هاتینە کۆیە بۆ ئەوەی کۆنفڕانسی ئێرە بگرین. کۆنفڕانسەکەش چ بوو نازانم ١٢ کەس بوون یان ئەو بەرەکەی ١٥ نەفەر دەبوون کە هەر لەماڵی کاک مەلا ڕەسووڵی کۆبوونەوە کە ئەو وەختی ماڵی لێرە بوو. وا بزانم ٢ یان ٣ نوێنەریان هەڵ-دەبژارد، کە ڕەفیقەکانمان خوێندنەوە، - هێندێش لێک نیزیک بووین خەتی هەموانمان دەناسی- یەکێک لە ڕەفیقەکان کوڕێکی زۆر باش بوو هەڵبژرابوو. تەماشام کرد دەنگی هەموویانی هێنا بوو تەنیا ڕەئیی یەکێک لە ڕەفیقەکانی نەهێنابوو. کە کۆنفڕانس تەواو بوو و بڵاوەمان کرد، ئەوان چوونەوە ماڵەکانی خۆیان و ئەمنیش هەر لەماڵە کاک مەلا ڕەسووڵ دەنووستم. گوتم ئەرێ مەلا ڕەسووڵ ئەمن وام هەست کرد فڵانە کەس دەنگی بەو ڕەفیقەمان نەداوە. گوتی وەڵڵا ئەمنیش تێ گەیشتم. گوتم بۆ؟ گوتی نازانم. وەختی نوستنێ هات ئەمن لە دیوی میوانان نووستم ئەویش چۆوە دیوی خۆی. بەیانی هاتەوە گوتی حەلم کرد. گوتم چیت حەل کرد؟ گوتی مەسەلەی ئەو دوو برادەرەی. گوتم چی بووە؟ گوتی دوێنێ ژنەکانیان بەشەڕ هاتوون. یانی بەشەڕهاتنی ژنەکانیان دەبێتە باعیسی ئەوەی دەنگ بە یەکتری نەدەن. جا هەڵبژاردن جاروبار ئەوانەی تێدا هەیە.

دیارە کابرا حەقی هەیە دوکتۆر قاسملووی ناخۆش بوێ، خۆشویستنی سکرتێری حیزب لەسەر ئەندامانی حیزب واجب نیە. بەڵام ئەگەر بە مەسئوولییەتەوە دەنگ بدا، دەنگ بەو کەسە دەدا کە بۆ حیزبەکەی بە کەڵکترە، جا با لەلای وی خۆشتاڵ و ناخۆشەویستیش بێ. ئینسانی ئاگا وا دەکا. مەسەلەن هەر لە کۆنفڕانسی ٣ کە هەر لێرە لەو کۆیەی گیرا، کاک دوکتۆر قاسملوو چەند ڕەئی لە دوای کاک کەریم حەداد وە بوو. کاک کەریم یەکەم دەنگی هێنابوو، کاک دوکتۆر وا بزانم ٤، ٥ دەنگی کەمتر هێنابوو کە

دیارە ژمارەی دەنگدەرانیش هەر کەم بوو، دەلیلەکەی چی بوو، کاک کەریم دەستی دەرۆیشتو چاکەی دەگەڵ خەڵکی دەکرد، دوکتور قاسملوو کە چەپی بوو ڕەنگە بەشێک بەو تاوانە ڕەئییان نەدابێتێ. یانی بەشێکی ئەوە نیشانەی ئەوە بوو کە لە کۆنگرەیەکی حیزبیدا هەموو ئەندامان سیرفەن بە هەڵسەنگاندنێکی سیاسی و تەشکیلاتی ڕەئی نادەن. خۆشەویستی، ناخۆشەویستی، دڵئێشان و شتی وا شوێنەوار دادەنێ.

هەیاس کاردۆ: دوای بەناکامەگەیشتنی وتووێژەکانی کورد و دەوڵەت لەساڵی ٥٩-٥٨دا و پاش بڕیاری خەبات بۆ "ڕووخانی ڕێژیم" لە کۆنگرەی پێنجەم دا، حیزب هەروا بەدوای وتووێژ دەگەڵ ڕێژیم دا دەگەڕا. لەو ماوەیەدا چەند دانیشتنی دیکەش ئیزولەری کران کە شتێکی وایان لێ پەیدا نەبوو. دەکرێ باسێک لەو بارەیەوە بکەی. دانیشتنەکان چۆن بوون، لەکوێ بوون؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێم وایە تەرحی باسەکە بەو جۆرە هەرنەبێ باشە. حیزب قەت بەدوای وتووێژدا نەگەڕاوە، بەڵام حیزب لەبنیڕا باوەڕی وا بووە ئێستێش هەر باوەڕی وایە کە مەسەلەی کوردستان بەڕێگای نیزامیدا چارەسەر ناکرێ. ئەوە بەو مانایەیە کە نە کورد دەتوانێ بەخۆی و چەند کلاشینکۆفێکەوە ڕێژیم بڕووخێنێ و مافەکانی خۆی دابین بکا، نە دەوڵەتەکانیش دەتوانن بەچەک و شەڕ مەسەلەی کورد وا لێبکەن واز لە داخوازەکانی بێنێ. کەوابێ وتووێژ و ڕێگاچارەی ئاشتیخوازانە دروستترە. بۆیە حیزبی دێموکرات ئەو ئامادەیی‌یەی تێدا هەبووە کە هەر وەخت دەوڵەت ئامادە بێ بۆ وتووێژ و چارەسەری ئاشتیخوازانە، حیزب پێشوازیی لێبکا. دەنا ئەوە نەبووە بەدوایدا بگەڕێ کە بۆ نایەی قسەم دەگەڵ بکەی. تەنانەت دەتوانم بڵێم لە شەهیدبوونی دوکتور قاسملوویەوە تا بڵێین چەند ساڵ ئەوە پێش - چونکە ماوەیەکە ئەو دەنگانە نابیستم - بەدەیان جار ئەو پەیامانە هاتوون کە با وتووێژ بکەین و ئەو شتانە. ئێمە تەنیا ئەوەندەمان گوتووە کە لەباری ئوسووڵی‌یەوە ئامادەین، بەڵام هەموو پێشنیارێکی وامان بۆ وتووێژی نهێنی ڕەت کردۆتەوە.

جا پێموایە لەو وەختەوە کە پێوەندی‌یەکان پچڕان هەتا داستانی ڤییەن یانی سەرەتای دەستپێکردنی وتووێژەکان نەک شەهیدبوونی دوکتور قاسملووی کە دەبێتە سەرەتای ساڵی ١٩٨٩ یانی ٣١ی دیسامبری ٨٨ و ١ی ژانویەی ٨٩ی، شتێک نەبووە ناوی لێبنێی وتووێژ. پێموایە پێشتر باسمان کرد کە دیدارێکی ئاوا هەبوو لە ئالانی سەردەشتێ کە ئەمن بۆخۆم تێیدا بەشدار بووم. بەڵام دەرکەوت بۆ وتووێژ نەهاتوون، هاتوون بۆ ئەوەی زیندانی‌یان بگۆڕینەوە. بەدوای ئەو زیندانیدا دەگەڕان کە لەلای ئێمە نەبوون. لەنەتیجەدا ئەوانیش ئەو وەختی زیندانی‌یەکەی ئێمەیان ئازاد نەکرد و لەڕاستیدا کاک "عومەری قازی"یان بێ‌لەزەت کرد. قەڵەچیان کرد و بەجارێک هیچیان پێ نەهێشت جا دوایە ئازادیان کرد. ئەوە هەموو قەزیەکە بوو و هیچ شتێکی دیکەمان بەناوی وتووێژ نەبوو.

عەباس کاردۆ: ئەدی لە دۆڵی دێمزکرانەو ئەوانە، یان لە ناوچەی مەهاباد دەیانگوت چاو پێکەوتن بووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: تا ئەوجی مەنتەقەی مەهاباد هەر ئەوە بوو کە چەند جار تەماسیان گرتو لەبۆکانیش-را هەر تەماسیان گرت. کەسانێکیان دەدیت، ئەوانیش دەهاتنە لای دەفتەری سیاسی. دەفتەری سیاسی ئوسوولەکەی باس دەکردو ئامادەییشی بۆ موزاکەرەیەکی ئوسوولی ڕادەگەیاند. ئەوە سەرئەنجامەکەی بوو بەو دیدارەی لە پێشووتر ڕووی‌دا. لەوێش دەرکەوت کە ئەخێر ئەوانە نەهاتوون بۆ موزاکەرەیەکی جیددی. لەڕاستی‌دا ئەوەیان کردۆتە بەهانە بۆ ئەوەی ئەو زیندانی‌یانە بگۆڕنەوە. لەوێش ئێمە گوتمان ئەوانە لەلای مە نین، ڕەنگە ئەوەی کە ئەوانە بە زیندانی‌یان دەزانن لە مەیدانی شەڕدا کوژرابن.

عەباس کاردۆ: پێتان وانەبوو ئەوە تاکتیکێک بوو بۆ لەبەریەک‌بڵاوکردنی ئێوە دەگەڵ موجاهیدین؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەیان ئەمن بە ئیحتیمالێکی دوورتر دەزانم. چونکی ئێمە لەنێو شووڕای میللی موقاوەمەتدا شتێکمان نەبوو کە حەقی وتوویژ لەسەر مەسائیلی کوردستان لە ئێمە مەنع بکا. لە ئەساسنامەو ڕێککەوتنامەکاندا شتێکی ئاوا نەبوو هەتا جمهووریی ئیسلامی ئەو ئیستیفادەیەی لێ‌بکا. پێموایە هەدەفەکە هەر بەردانی ئەو دوو کەسە بوو کە وا دیار بوو دەبێ بۆ ئەوان موهیم بووبن.

عەباس کاردۆ: وابزانم دوای کۆنگرەی شەشەم جەنابت بووی بەجێگری سکرتێری گشتی. ئەزموونەکانی خۆت لەو بەرپرسایەتی‌یەدا چۆن هەڵدەسەنگێنی؟ پێتوایە تێی‌دا سەرکەوتوو بووی؟ پێشتر کێ ئەو بەرپرسایەتی‌یەی هەبوو؟ هەر لەم بەشە دا پێم‌خۆشە بپرسم کارکردنی ئاوا نزیک دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو ئاسان بوو یان چەتوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە جارێکی دیکەمان باس کرد. پێش کۆنگرەی شەشەم پۆستێک بەناوی جێگری سکرتێر نەبوو. بۆ ماوەیەکی کەم کە دوکتۆر قاسملوو لە عێراقڕا سەفەری کرد بۆ ئورووپایە، پێشنیاری کرد کاک کەریمی حیسامی لەجیاتی وی بەرپرسی کاروباری سیاسی‌و لەڕاستیدا بەرپرسی یەکەمی حیزب بێ. کە ئەوە بەسەریش چوو کاک کەریم بۆخۆی ناوی لێ‌نابوو جێگری سکرتێر. جا بێ ئەوەی هیچ مەنسەبێکیشی هەبێ هەر بەو ناوە لە بەیرووتو ئەولاو ئەولا قسەی کردبوو. جارێکیش پێش کۆنگرەی پێنجەم دوکتۆر قاسملوو بەسەفەر دەچوو، ئەمنیش لە سەفەرێکی دیکە بووم. قەول وابوو بگەڕێمەوە بۆ دەفتەری سیاسی بەڵام نەگەڕامەوە. کە هاتمەوە دوکتۆر قاسملوو ڕۆیشتبوو. لەوێ‌دا کاغەزێکی بۆ نووسیووم بۆی بەجێ هێشتبووم. نووسیبووی پێم‌خۆش بوو بێیەوە کە نەهاتییەوو ئەمنیش دەبوایە بەسەفەر بچمو یەکترمان نەدیت. شتی دیکەش ئەوەیە کە برادەران بەتێکڕای دەنگ دایان تا لەماوەی سەفەری مندا

ئەتۆ کارەکان بکەی. بەشۆخییش نووسیبووی ئەگەر ناویشی لێ دەنێی جێگری سکرتێر کەیفی خۆتە. یانی لەواقیعدا ئیشارەی بە کارەکەی کاک کەریمی حیسامی کردبوو. ئەمن ئەو ماوەیە ئەو پۆستەم بەکار هێنا. ماوەیەکی پێنوایێ ٣ مانگێ پێوە خەرا هەتا دوکتور هاتەوە. بەڵام ئەوە پۆستێکی ڕەسمی نەبوو. ئەمن جێگری سکرتێر نەبووم، هەرچەند بەو ناوەیان ناو دەبردم. هەتا جارێکی لەبیرمە دوکتور سەعیدی ڕەحمەتی بەو ناوە بەنوێنەری هێزێکی سیاسی ناساندم کە فڵانە کەس جێنشینی دەبیری کوللە. بەڵام ئەوە هەتا کۆنگرەی شەشەم عینوانێکی ڕەسمی نەبوو.

لەکۆنگرەی شەشەم ئەو پۆستە دانرا. ئەوجار کە کەوتینە ئینتیخاب بۆ جێگری سکرتێر دوو نەفەر کاندید بوون. دوکتور سەعیدو ئەمن. لە ئاکامی ڕەئی‌گیری‌دا دەنگی من پتر بوو ئەمن هەڵبژێرام بۆ جێگری سکرتێر. لە کۆنگرەی حەوتەمیش‌دا هەر ئەمن بووم. لە کۆنگرەی حەوت کە ئەمن بۆم باس کردی پێم خۆش نەبوو بیکەمەو دوکتور قاسملوو دەلیلی هێنایەوە قبووڵم کرد. بەڵام نازانم ساڵێکی بەسەردا تێ‌پەڕی یان زیاتر یان کەمتر، ئەمن لەو پۆستە ئیستیعفام کرد. بۆخۆشم چوومە لای دوکتور سەعیدو گوتم ئەمن ئیستیعفا دەکەم، تکام لێ کرد کە ئەگەر ئەتۆ کاندید کرای خۆت مەپارێزە، چونکی پێم وابوو ئەو لەهەموان باشترە. ئیدی کە ئەو کاندید بوو کە دیارە کاندیدی واحیدیش بوو، بوو بەجێگری سکرتێر.

ئەوی دیکە مەسەلەکە هەم دوو بەش بوو هەم بەتایبەت پێم‌خۆشە بیکەمە دوو بەش. ئەوە کە هاوکاریی نێزیک دەگەڵ دوکتور قاسملووی چۆنە. ئەمن هاوکاریی نێزیکم دەگەڵ دوکتور قاسملووی هەر ئەو وەختە نەبووە کە جێگری سکرتێر بووم. پێش ئەوەش کە پۆستێک بەناوی جێگری سکرتێر هەبێ‌و ئەمن جێگر بم، تەنانەت لە وەختانێکدا کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش نەبووم وەکوو چەند ساڵێکی پێش کۆنگرەی ٤ کە دوای کۆنگرەی ٣ ئیستیعفام کردبوو، هەر لە نێزیک دوکتور قاسملووی بووم‌و هاوکاری‌یەکی نێزیکم دەگەڵی هەبوو. تەنانەت پێموایە بۆم باس کردی کە دەچووینە کۆنگرەی ٤، هیچکام لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی‌و دەفتەری سیاسی لە نووسینی ڕاپۆرتی کۆمیتەی مەرکەزی‌دا چووکترین کۆمەگێکیان نەکرد. لەحاڵێک‌دا ئەمن چەند بەشێکی ڕاپۆرتی پێ‌سپاردم کە نووسیمن. یان پۆستی جێگری سکرتێرمان نەبوو کە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی پێنجەم هەر سەرتاسەر ئەمن نووسیم. یانی ئەوەندە نێزیکیمان بووە. بۆیە کار کردن دەگەڵ دوکتور قاسملووی لەو بارەیەوە بۆ من تازە نەبوو.

ئەسەر یەک کارکردن دەگەڵ دوکتور قاسملووی ئەگەر جارێک خۆش بووبێ‌و جارێک ناخۆش بووبێ، هەموو وەختێک ڕێگایەک بووە بۆ فێربوون. چونکی وەختێک ڕێک کەوتینەوە، نالێم ئەو هەموو شتێکی دەزانی‌و ئەمن هیچم نەدەزانی، چونکی ئەو دەیزانە هەر دووکیان ناتەواوکینن. بەڵام ئەو زۆر زۆری لە عالەمی

سیاسەت دەزانی‌و ئەمن کەم کەم. دوایەش ئەو هەر زۆر زۆری دەزانی‌و ئەمنیش ئەو کەم کەمە نەمابووەو بۆخۆم شتێک فێر ببووم.

عەباس کاردۆ: بەڵام مامۆستا مەسەلە هەر مەسائیلی سیاسی تێدە. مەنزوور بەرخوردی ڕۆژانەو گیروگرفتەکانی کە بەردەوام دێنە پێش.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ بەرخوردیشمان پێکەوە هەبوو، تەنانەت پێشتریش هەر هەمان بووە. ڕەنگە بێ ئەدەبی بێ کە دەی‌ڵێم بەڵام دەلیلم هەیە. ئەمن کە کتێبی "کوردستان‌و کورد" ی دوکتۆر قاسملووم تەرجەمە کردوە، لەسەر پێشنیاری من چەند شتی لێ گۆڕاوە، کە ئەمن پێم‌گوتوە بابە ئەمن لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا ژیاوم، ئەوەی ئەتۆ نووسیوتە وا نیە. ئەو وەختی زۆریش متمانەی بەمن نەبوو چونکی منی باش نەدەناسی. بەڵام باوەڕی بە ڕەحمەتی هێمن هەبوو. داوەری‌یەکەمان دەبردە لای مامۆستا هێمن‌و ئەو تەئییدی دەکرد کە ئەمن ڕاست دەکەم. چونکە ئەمن دەبێ ئەو کۆمەڵەی‌دا پتر ژیابووم. ئەو لێی دوور بوو. یانی وەک عەرزم کردی ئەمن کەمم دەزانی‌و ئەو زۆر، بەڵام هەر دووکمان ئیستیفادەمان لێک کردوە. هەروەک هەموو ڕەفیقان کەلکیان لە زانیاری دوکتۆر قاسملووی وەرگرتوە ئەویش ئیستیفادەی لەوان کردوە. با لەپەرانتێزدا ئەوەی بگێڕمەوە. ڕەفیقێکی فارسی‌زمانمان هەبوو کە ناوەکان نابوو ڕەزا شیرازی‌و ئەتۆش دەتناسی. دەگەڵ ئەوەی پێوانمان زۆر خۆش بوو زۆر دۆست بووین، بەڵام جارێکی بە ئەمنەوە گوتی هیچ لە حیزبی دێمۆکرات فێر نەبووم. مەبەستی ئەوە بوو حیزبی دێمۆکرات هیچی پێ نیە. گوتم ئەوە بەتکری خۆت باسی زیرەکیی خۆت دەکەی، بەڵام لەڕاستی‌دا باسی کەودەنی خۆت دەکەی. هەر نموونەم هێنابووەوە گوتم ڕەنگە دوکتۆر قاسملوو سەت هێندەی من بزانی، بەڵام ئەگەر هیچ لەمن فێر نەبووبێ زۆر کەودەنە. جا ئەتۆش ئەگەر بەقەت هەموو حیزبی دێمۆکرات بزانی کە نازانی، چەند ساڵە لەنێو حیزبی دێمۆکراتدا دەژی، ئەگەر هیچی لێ فێر نەبووبێ بەڕاستی کەودەنی. کەوابێ هەمووومان لێک فێر بووین.

لەباری جێگریی سکرتێرەوە وەک عەرزم کردی سەمیمییەتمان یەکجار زۆر بوو، بەڵام ئەمن لە هەموو ڕەفتاری وی وەک سکرتێرێک کە جێگرێکی لەژێر دەستدایەو حەق وایە پەروەردەی بکا، ڕازی نەبووم. شەرت نەبوو بۆ هەر جێ‌یەکی دەچین پێکەوە بین. بەڵام جێگری سکرتێر بۆ ئەوەیە کە ئەگەر سکرتێر سەفەری کرد ئەو کارەکانی بۆ بکا. بۆیە جێگر دەبێ بەهەموو سەلاحییەتو لێزانینێکەوە دەجەرەیانی هەموو کارەکاندا بێ. ئەگەر خوای نەخواستە سکرتێر مرد، هەتا سکرتێر هەڵدەبژێردرێتەوە دەبێ جێگر هەموو کارەکانی سکرتێر ڕاپەڕێنێ. کەوابێ دەبێ لە پێگەیاندنی‌دا زۆر کۆمەگ بکا. لەو بارەوە ئەمن لە دوکتۆر قاسملووی ڕازی نەبووم‌و گلەییشم لێی هەبوو. مەسەلەن جاری وا بووە دەگەڵ خەبەرنیگارێک دانیشتووین، یان

کایرایەکی کە ئەمن زمانەکەی نازانم. لەسەدا نەوەدونۆی قسەکانیان بەو زمانە بووە کە ئەمن نەمدەزانی، جا یان ئینگلیسی بووە یان فەڕانسەیی. لەو ماوەیەدا ئەمن هەر وەک گوێگرێک کە حاڵیش نابی دانیشتووم. ڕاستە خۆ سکرتێر نابێ ببێتە موتەرجیمی جێگرەکەی، بەڵام بۆ جێگریش نەبێ حەق وایە کارێکی وا بکا ئەو خەڵکەی لەوێ دانیشتوون لە کولیاتی شتەکەی حاڵی بن. یان زۆر جاری وا هەبوو دەگەڵ ڕەفیقانی حیزبی مەسائیلێکی باس دەکرد، وا نەبوو لە منی بشارێتەوە، بەڵام داوای لە من نەدەکرد ئەتۆش وەرە دانیشە، ئەوە ئەگەر بۆ هێندێک کەس سوخەترانی دەکا قەیدی ناکا. بەڵام ئەگەر کۆبوونەوەی حیزبی‌یە، حەق وایە هەتا ئەو جێیەی مومکینە سکرتێر و جێگر هەردووکیان بەشدار بن بۆ ئەوەی جێگریش لە جەڕەیانی کارەکاندا هەبێ، واتە داخوا چ باس دەکرێ، چ بڕیارێک دەدرێ ئاگای لێی هەبێ.

ئەوە هەر دەگەڵ من وا نەبوو. نەک بفەرمووی خوا نەخواستە شتێکی دەگەڵ من هەیە. بە موبالەغە وا دەڵێم، بەڵام پێم وایە لەنێو حیزبی دێمۆکراتدا بەتایبەتی بێ گری دوکتور قاسملوو لە دەفتەری سیاسی‌دا کەسی لە من لێزیکتر بەخۆی نەدیوە. بەڵام شێوەی کارەکەی وا بوو. دەگەڵ دوکتور سەعیدیش هەر وا بوو. بۆیە وەختێک دوکتور قاسملوو شەهید بوو، دوکتور سەعید بەڕاستی کەوتە دنیایەکی تاریکەوە. زۆری ئاگا لە کارەکان نەبوو. ئەزموونەکانی لێ وەرنەگرتبوون. ئەوە زۆر خراپ بوو. ئەوە بڕێک باسی خۆمی تێدایە بەڵام لەبەر شانازیم بە زیرەکیی دوکتور سەعیدی دەی گێڕمەوە. ئەوروڵەن دوای شەهید بوونی دوکتور قاسملووی ئەمن بەیانێکم نووسی کە تێی‌دا گوتبووم هەتا هەڵبژاردنی سکرتێری تازە، جێگری سکرتێر هەموو کارەکانی سکرتێر بەڕێوە دەبا. گوتی دەبێ ئەوەی لابەری. گوتم چ لایەم ئەوە عورفی دنیایە، لە هەموو دنیایە وایە کە ڕەئیسێک دەمرێ پێش ناشتنی دەبێ مەعلووم بێ کێ لە جێگایەتی. بۆ دنیای دەرەوە دەبێ ئەوە مەعلووم بێ چۆن لای بەم. یانی دەواقیعدا ئەسڵێکی ناوا ئەو لێی بێ‌خەبەر بوو بەڵام قبووڵی کرد. لەپاشان کە بەڕەسمی بوو بەسکرتێر، کۆنفرانسێکی چاپەمەنیمان پێک‌هێنا، بەزۆر ناردم دەنا نەدەچوو، گوتی ئەتۆش وەرە دانیشە ئەمن تەجرەبەی ئەو شەڕەشەقەم نیە. عەینی ئەو کەلیمەیەشی بەکار هێنا. بۆیە لەپەنای دانیشتم ئەگەر شتێک هەبایە مەشوەرەتێکمان دەکرد، ئەوجار جوابی دەدایەوە. تەنانەت لە بەشێکی‌دا ئەمن بووم موتەرجیمیش چونکە عەرەبی بوو. مەبەستم ئەوەیە دوکتور قاسملوو لەو بارەیەوە زۆری کار نەدەکرد بۆ ئەوەی جێگری خۆی باش پەروەردە بکا. فێری فنووتی کارەکەی بکا. ڕەنگە ئەمن نەمتوانیبایە زمانی ئینگلیسی و فەڕانسەیی وا بەئاسانی فێر بم. چاوەڕوانیش نەبووم دەرسم پێ بڵێ. بەڵام شێوەی کارەکە: ئەوە کە چۆن کاران دەکا و سەوابیقی کارەکەی چۆنە لێی فێر دەبووم. لێشی هەر فێر بووم چونکی خۆ ئەوە نەبوو بڵێی لێم دەشارێتەوە، بەڵام لەپەروەردەی جێگری خۆی‌دا ئەو تەلاشەی نەدەکرد بە بێ ئەوەی بڵێم مەبەستی ئەوە بوو فێر نەبێ.

ئەمن پێم وایە جارێ دیکە گێڕاومەتەوە لەبارەی نووسینەوە. ئەوەڵ جار کە دانیشتین پێکەوە لە دەستەی نووسەرانی ڕۆژنامەی کوردستان. مەقالێیەک بۆمن دانرا کە بینووسم. چوومە کنی گوتم ڕێنوێنیم بکە. گوتی بۆخۆت بی‌نووسە. گوتم ئاخر تەجرەبەم نیە، نازانم. کەمێک بە تووڕەیی‌یەوە گوتی بۆمن ئەبووبە ئەندامی دەفتەری سیاسی. بۆخۆت بی‌نووسە ئەدی بۆ بوویە ئەندامی دەفتەری سیاسی. لەدڵی خۆمدا هەزار کفرم کرد. گوتم ناییمۆ فێر بم. بەناچار نووسیم و بۆم بردەوە، هێندێ دەسکاریی تێدا کردو ڕێی دامەوە. بۆ وتاری دووهەمیش هەر چوومە لای و هەر بەوجۆرە ڕەفتاری لەگەڵ کردم. ئاخرەکەی تێ گەیشتم، هەرچەند مێتۆدەکەی کەمێک بێ‌بەزەیی‌یانە ڕەقە زبر بوو، بەڵام مەبەستی ئەوە بوو فێر بم هەر چاوم لەوی نەبێ.

هەباس کاردۆ: مامۆستا شتێکی دیکە لەسەر دوکتۆر قاسملووی کە دەڵێن پێی خۆش نەبوو کەسانی زۆر شارەزا لە دەوروبەری بن، بۆ ئەوەی شتێک کە ئەو دەیڵێ لێی بزانن. ئەوە ڕاستە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ئەوەی زۆر بەتوندی ڕەت دەکەمەوە. دوکتۆر قاسملوو پێی خۆش بوو خەڵکێکی زۆر زیرەکی بەدەورەوە بن. زۆر حەزی لەوە دەکرد. یانی بەهیچ جۆر تەزازیەرست نەبوو. ڕەنگە وەک هەموو ئینسانێک پێی خۆش بووبێ نەزەراتی وی قبووڵ بکرێ. ئەمن پێموایە ئەو خەسڵەتە خراپ نیە کە یەکێک پێی خۆشە نەزەراتی قبووڵ بکرێ. بۆ؟ ئەتۆ کە لەسەر مەسەلەیەک نەزەرێکت هەیە ئەو نەزەرەت پێ دروستە بۆیە پێت‌خۆشە ئەو شتە ڕاستە قبووڵ بکرێ، دوکتۆر قاسملوو ڕەنگە ئەوەی تێدا بووبێ. هەوڵیشی داوە بۆ بەرەوپێشبردنی ڕەئیی خۆی. بەڵام نە بە دیکتاتۆری سەپاندوویەتی و نە ئەوە بووە کە پێی خۆش بووبێ دەوروبەرەکەی نەزان بن. بۆیە قەدری ئەوانەی زۆر دەگرت کە شتێکی پێوە شک دەبردن. یانی جاری وا بوو نازی دەکێشان. ئەمن ئیددیعا ناکەم شتێکی زۆری پێوە شک بردووم، بەڵام ئەو حەقەی بۆ قایل دەبم کە زۆر وەخت نازی کێشاوم. یانی هاتوە بەمرادەی لێ‌پاڕانەوە لەبەرم پاڕاوەتەوە. ڕەنگە مابێتم دوای کۆنگرەی ٨ نامەیەکی بۆ نووسیبووم. ئەمن چووبووم لەکۆمیسیۆنی ماڵی کارێکم وەر گرتبوو. لەماڵ نەبووم کە چووبوو بۆ سەفەر. نامەیەکی بۆ بەجێ هێشتبووم کە دەڵێ غەدرێکی زۆر گەورەیە ئەتۆ لەو هەلومەرجەدا خۆت بەکارێکی لاوەکی‌یەوە خەریک کەی. ئەتۆ دەبێ مەسئوولییەتی گەورەتر وەئەستۆ گری. جا پێم وایە نووسیبووشی ئەوە هەر بۆخۆم بۆت دەنووسم کەس ئاگای لێ نیە. کەیفی خۆتە چی دەکەی، بەڵام بۆ تاریخ پێت دەڵێم.

کە هاتمەوە ئەوقەزا دەگەڵ هاتنەوەی هێندێک میوانمان هەبوون کە مێشیان لەبەر میوانەکان دەعوەت کردبوو. لەوێ پرسیان ئەوە چی دەکا هۆوە بەچییەوە سەرقاڵە. کە نۆرەی من هات گوتی وەڵڵا نازانم ئەڵێنە

کەس چ دەکا. ئەوە دەشیزانی ئەمن لە کۆمیسیۆنی ماڵی کار دەکەم. مەبەستی ئەوە بوو کە ئەو کارە نی من نیە. ئەویش گوتیان بەرپرسی چاپەمەنییە. گەشتایەوە، گوتی ئەگەر وایە خەبەرێکی خۆشە.

هەیاس کاردۆ: دوای کۆنگرەی حەوت کاک مستەفا شەڵماشی کە پێشتر ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو دانیشتو ڕووی لە دەرەوە کرد. کاک جەلیل بە تەمەنێک خەبات و تێکۆشانەوە لە دەفتەری سیاسی کەوت و کەسانی تازەکار جێگایان گرتەوە. دیارە هەر بەدوای ئەو کۆنگرەیەدا بوو کە کەسانی دیکەش حیزبیان بە جێ هێشت. لەوانە کاک خالیدی عەزیزی سکرتێری ئێستای حیزب، کاک تاهیری عەلیار و ... لەسەر ئەو ڕووداوانە، ئەوکات چۆنت بیر دەکردەوە و ئێستا دەڵێی چی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەوانە لە هیچ حیزبێکدا ڕووداوی سەیروسەمەرە نین. ئەجێدا ئاڵ-وگۆڕی پۆست و ئەفەرەکان کە ئەمن هەوڵم داوە گۆڕینی سکرتێریش بکەمە ئیجباری، بەشتێکی موسبەت دەزانم.

هەیاس کاردۆ: ئەو کاتیش وات بیر دەکردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ وەختێک ئەمن هیچم بە کفر نەزانیوە. جاری بۆخۆم تەقریبەن لە هەموو کۆنگرەکاندا هەوڵم داوە نەبم بە ئەندامی ڕێبەری. وەکی لە کۆنگرەی هەشتەمدا گوتم ئەمن قەت لە دوکتور قاسملووی نەپاڕاومەوە بم کاتە کۆمیتەی مەرکەزی. ئەوە دوکتور قاسملوو بووە تکای لەمن کردوە خۆم کاندیدا بکەم. پێموایە جارێکی دیکەشم ئەوە باس کرد. لەپاشان بۆ خەڵکی دیکەش پێم وا بووە خۆ کفر نیە کەسێک لەو پۆستەی دەکەوێ و جێگایەکی دیکە پڕ دەکاتەوە.

بەڵام دیارە ئەوانەش دەلایلی خۆیان هەبوو. کاک مستەفای شەڵماشی هێندێک گیروگرفتی بنەماڵەیی هەبوون کە کۆمەگیان بەوە کرد بچێتە دەرێ. لەعەینی حاڵیشدا لە هێندێک بیروباوەڕی حیزبیدا لە باری سۆسیالیزمی دیمۆکراتیکەوە نەزەری جیاوازی هەبوو. دەنا خۆ کاک مستەفای شەڵماشی وەختی خۆشی لە حیزب دەر نەکراو ئەگەر بۆخۆی دووریی نەکردبایە کەس دووریی لێنەدەکرد. کاک تاهیری عەلیار بە دەلیلێکی دیکە بوو کە پێم وا بوو پێویست نیە وا بکا. کاک تاهیری عەلیار لەبارەی شەڕی کۆمەڵەوە کەمتر لەمن تەفاوتی نەزەری هەبوو. چونکی ئەو ئاگای لێ نەبوو. ڕەنگە کاتێک ئەم قسانە بخوێنێتەوە بڵێ وا نیە. بەڵام ئەو ئاگای لێ نەبووە کە ئەمن لە دەفتەری سیاسیدا زۆر جار لە بارەی شەڕی کۆمەڵەوە نەزەراتم دەردەبڕی. ئەوەش نەک بڵێی کۆمەڵەی بەحەق بزانم و حیزبی دیمۆکرات بەناحەق. بەڵام لە هێندێک میتۆدی کاری خۆمان ناڕازی بووم و بەتوندیش قسەم دەکرد. بەڵام کاک تاهیر لە ئەنجامی ئەوەدا حیزبی

بەجێ هێشتو پاشان چوو موساحەبەیەکی زۆر توندی لەدژی حیزب دەگەڵ بڵاوکراوەیەکی غەیری حیزبی کرد. ئەمن کە دەمێو حیزبدا مەسائیلم هەبوو هەر لەوێدا باسم دەکرد، نەدەچووم لەملاو لەولا قسان بکەم. یانی پێموایێ لەهەر حیزبێکدا کە دێموکراسی تێدا هەبێ حەتمەن ئەو ئاڵوگۆڕانە دەبن. جاری وایە هەر بەتەسادوفیشە. ئەتۆ تەماشا بکە لە وڵاتانی دێموکراتدا ئەو حیزبانە دێنو دەڕۆن. یانی لە حکوومەت لادەچن. هەر ئەو حیزبانەن جارێکی دیکە خەڵک دەنگیان پێ دەداتەوە. ئەوە پیلانیش نیە، بەڵکوو ڕەئیی دێموکراتیکی خەڵکە.

ئەتۆ حەتمەن چاکت لەبیرە "جۆن هاوەردی" ئێرە خەڵکە کە دەنگیان پێ نەدا گوتیان با چەهرەیەکی دیکە بێ ئەوە زۆر کۆن بووە.! جۆن هاوەرد سەرۆک وەزیری پێشووی ئوستڕالیا لە حیزبی لیبراڵ بۆ ماوەی ١١ ساڵ ئیو ئەو پۆستەی پێ بوو کە لە هەڵبژاردنەکانی کۆتایی ساڵی ٢٠٠٧ی زایینیدا تەنانەت دەنگی پێویستی بۆ ئەندامەتی پارلمانیش نەهێنایەوە. هەیاس) هەر لەبەر ئەوەی دەڵێن بابە کۆن بووە با یەکی تازە بێ. یانی لە نیزامێکی دێموکراتیدا ئەوە شتێکی سەیروسەمەرە نیە. ڕەنگە هێندێک سەبەب کۆمەک بکەن بۆ ئەوەی، حەتمەن هێندێک سەبەب دێنە پێش. هەر ئێ حیزبەکان کە لە حکوومەت دەگۆڕێن. هێندێک نارەزایەتی دێنە پێشێو ئۆپۆزیسیۆن هێندێک کار دەکا بۆ ئەوەی ئەو حیزبە سەر نەکەوێ. چونکی ئیرادگرتن لە کارکردن زۆر ئاسانترە. بەڵام لەسەر یەک ئەوە نە نیشانەی دوژمنایەتییەو نە پیلانەو نە هیچ.

هەیاس کاردۆ: بە مەسەلەی کاک تاهیری وەبیرم هاتەوە کە کاک ئیرەج عەلیزادە لە کتێبەکەیدا دەڵێ ئێمە دەگەڵ حیزبی دێموکرات گەیشتبووینە تەوافوقێک کە شەڕ ڕابگیرێ بە هاوکاریی ٩ جەڕمیانەکە. بەڵام دوکتۆر قاسملوو کە لە دەرەوە بوو ڕای گرتەو کە هاتەوە نەیهێشت سەر بگرێ. یانی وای دەر دەخا کە دوکتۆر قاسملوو موخالیفی سەرسەختی بەیەک گەیشتن بووە. ئەوە هەتا چەند ڕاستە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دوکتۆر قاسملوو قەت موخالیفی سەرسەختی بەیەک گەیشتن نەبووە. موخالیفی سەرسەختی ڕاگرتنی شەڕیش نەبووە. بەڵام بەداخەوە دوکتۆر قاسملوو پێداگر بوو لەسەر ئەو شتەی کە ئەمن ئەو وەختیش موخالەفەتم دەگەڵ کردو ئێستێش هەر موخالیفی هەم. دەی کردە شەرت کە کۆمەڵە دەبێ ئیعتیراف بکا حیزبی دێموکراتی کوردستان شۆڕشگێڕە. ئەوەی تێدا بوو. تەنانەت بە باوەڕی من بۆ حیزبی دێموکرات کەمایەسیە کە خۆی بە موحتاجی ئەوە بزانێ هێزێکی سیاسی دیکە بە شۆڕشگێڕی لەقەڵەم بدا. ئەگەر باوەڕت بە شۆڕشگێڕبوونی خۆت نیە بۆ داوا لەخەڵک دەکەی؟ ئەگەر باوەڕت بەخۆت هەیە کە پێم وایە باوەڕمان پێی هەبووە، خۆ شۆڕشگێڕبوون شتێکی سەیروسەمەرە نیە کە قابیلی دەرک نەبێ، کەوابێ بۆ داوا لە لایەنێکی دیکە بکەین. لەپاشان داوایەکی نادێموکراتیکە. یانی ئەگەر دەمانەوێ پێکەوە تەعامول

بکەین، گرنگ ئەوەیە ڕەفتاری سیاسیمان دەرحەقی یەک چۆنە. هەروەک لە جێگایەکی دیکە گوتم هیچ ئەندامێکی حیزبی مەجبوور نیە سکرتێری خۆش بوێ. مەجبوور نیە کۆمیتەی ناوەندیی خۆش بوێ، بەڵام حیزبەکە چ سیاسەتێکی هەبێ دەبێ بەڕێوەی بەرێ، ئەوە بۆ دۆستیش هەروایە. بۆ هاوپەیمانەکەش هەروایە. خۆ ئەو مەجبوور نیە عاشقت بێ.

ئەمن دەڵێم دوکتور قاسملوو موخالیفی شەڕ بوو، حەتتا موخالیفی شەڕ دەگەڵ جمهووریی ئیسلامییش بوو. بەڕادەیەک موخالیفی شەڕ دەگەڵ جمهووریی ئیسلامی بوو کە سەری لەسەر سوڵح دانا. جا چۆن دوکتور قاسملوو موخالیفی ڕاگرتنی شەڕ دەگەڵ کۆمەڵە دەبێ؟ ئێستا کە باسی ئەوەی دەکەین با حادیسەیەکت بۆ بگێڕمەوە کە دوکتور قاسملوو لەبارەی شەڕی کۆمەڵەوە نەزەری چۆن بوو، بەداخەوە ئەمن تاریخەکان لەبیر ناکەم، بەڵام پێموایە ساڵی ١٣٦٠ بوو کە تاکۆکی لە نێوان کۆمەڵەو حیزبی دێموکراتدا هەبوو. لە سەتتەقەی ڕەبەتی دێی سیسێرێ بەپایەگای کۆمەڵە دەناسرا، هەم بەشێکی زۆر لە لاوەکانیان ببوون بە ئەندام و لایەنگری کۆمەڵەو هەم مەقەڕێکی گەورەیان لەوێ دانابوو. خەبەر هات کە پێشمەرگەی حیزب دەوری سیسێرێیان داوە لە دێیەکانی دیکەشڕا وایان کردبوو کە هەموویان لەوێ خڕ ببنەوە- دەوریان داوە دەیانەوێ کۆمەڵە تەسلیم ببێ. دوکتور قاسملوو نایێ بڵێم توورە بوو، دەبێ بڵێم ئاوری گرت. لەدێن دەرچوو یان هەر تەعبیرێکی لەو بابەتە کە بەکاری بێنی. گوتی هەرچی لەتوانامدا هەیە دەی کەم ئەگەر هەر ئێستا ئەو گەمارۆیە نەشکێ. گوتی یانی هێزێکی ئیشتیمانپەروەر لە ناوچەیەکی ئاوادا دێیەکی پێ ڕەوا نابینێ؟ بۆیە دەستبەجێ دەفتەری سیاسی دەستووری دا کە موحاسەرەی سیسێرێ بشکێ. کەسێک کە لایەنگری شەڕ بێ و ئاوا بێرەحم بێ شتی وا ناکا. باوەڕ بکە حەرەشەی لە کرد بەڵام ئەگەر لێی قبووڵ نەکرابایە لەوانە بوو لە پۆستی سکرتێری ئیستیعفا بکا و زیاتریش. چونکە ئەوەندە پێی توورە بوو.

هەیاس کاردۆ: هەر سەرویەندی دوای کۆنگرەی ٧ بوو کە ئەمر کاک سەید ڕەسووڵی دێهقان(سەید ڕەسووی بابی گەورە) حیزبی جێ هێشت و لە ڕێگای ئەویشەوە خەڵکێک بەرێ کرانە دەرەوە، ئاوبراد بۆ ڕۆیشتو خۆی چی بوو دەستی بەو کارە کرد؟ ئەگەر دەکرێ بفەرمووی کەی و چۆن شەهید کرا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایێ ساڵی ١٣٦٥ بوو کە کاک سەید ڕەسووڵ حیزبی بەجێهێشت چونکی کۆنگرە ٤٦ی گیرا. ئەمن قەزاوەت لەسەر ئەو شتانە دەکەم کە دیتبێتم و دیبێتم. وەکی گوتم ئەمن جێگری سکرتێر بووم و دوکتوریش بەسەفەر چووبوو. کە ئەو باسە کرا، لەدووم ئاردە هاتە سکرتاریا، هەرچی ئەمن هێنام و بردم کە بۆچی دادەنیشی، تەنیا دەلیلی هێنایەوە هەر ئەوە بوو کە گیروگرفتی ماڵیم هەیەو پێم- خۆشە منداڵەکانم ژیانێکی باشتریان بەنسیب بێ و ئەو یارمەتییەی لە حیزبی وەردەگرم بەشم ناکا. ڕاستیشی

دەکرد. چونکی پیاوێکی زۆر بەدەستوودڵ بوو. میوانداریی زۆر دەکردو پێشی خۆش بوو منداڵەکانی بنێرێ بۆ شوێنێکی زیاتر بژین ئەوانە. ساڵەکانی پێشتریش کە پارەمەتییەکی کەمی لەحیزب وەردەگرت - یانی پێش ڕووخانی ڕژێمی شای - ئەو دەستی تەبابەتی هەبوو، پارەمەتییە سەرەتاییەکانی دەرمانی زۆر باش دەزانیی و ژیانی خۆی لێ تەئمین دەکرد.

ئەمن گوتم باشە ئەگەر هەر ئەوەی دەکەی، تکات لێدەکەم ئەتۆ مەڕۆ لە حیزب ئیستیعفا مەکە. ئەو وەختی سیستێکمان هەبوو کە هەموو تێکۆشەرانی حیزب پارەمەتییان هەبوو وەک یەک. بەڵام ئەو کەسانە کە کارو تێکۆشانێکی زۆریان هەبایە، شتێکیان وەک "فوق‌العادە" دەدرایە. ئەو لەوانە بوو کە هەردووکی وەردەگرتن. گوتم ئەتۆ لەحیزب مەکشێوە، بڕۆ کاروکاسبیی خۆت بکە. هەتا ئەو وەختەی بۆخۆت دڵنیی دەوڵەمەند بووی و ئیحتیاجت نەماوە، ئەمن قەول دەدەم کە هەم پارەمەتییەکەت بدرێتێ و هەم فوق‌العادەکەت بدرێتێ. دیسانەکە ئیسراری کرد کە ئەوەی ناکەم و لەحیزب دەڕۆم. هیچ دەلیلێکی دیکەی نەهێنایەوە. لەدڵی خۆیدا چ گوزەراوە، یان لەملاولەولا چیی گوتوە ئەمن حیساب لەسەر ئەوانە ناکەم.

عەباس کاردۆ: یانی مامۆستا ئێوە پێشتر لەوە ئاگادار نەبوون کە سەعید ڕەسووڵ لەحیزب ناڕازییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا قەت شتی ئاوا نەبووە. مەسەلەن هەر ئەوەی نیسبەتی دەدن بە دوکتور قاسملوو، هەم دوکتور زۆری ڕێز لێدەگرت و هەم ئەویش زۆری ڕێز لە دوکتور قاسملوو دەگرت. ئەوانە هیچیان نەبوون. بەختێکی ڕۆیی دوکتور قاسملوو هەر لەماڵ نەبوو، لەسەفەر بوو.

لەدوایەش کە ڕۆیی بەداخەوە ئەوە حەقیقەتێکە، کاک سەعید ڕەسووڵ نەچوو لە"سەقزە"ی دانیشێ کاسبی بکا. "سەقزە" گوندێکی چۆلکراوی باشووری کوردستان بوو کە ئەوکات بازاڕێکی گەورەی لێ بوو. هەباسی ئەو هەوڵی وای نیشاندا کە دەچێ کاسبی دەکا. بۆخۆی ڕۆیی بۆ نێو دەوڵەتی عێراق و ئەوە کە ئیرتیباتی دەگەڵ چ دەزگایەکی دەوڵەتیی هەبوو وەزیفەی من نیە باسی بکەم. ئیدی ئەوەی دەست پێ کردو دەوەی دا بوو. وا بزانم چەند کەسێکیش لەڕێگای ئەوەوە ڕۆیشتنە دەرێ کە پێم وایە یەکیان کاک تاهیری عەلیار بوو. بۆ یەک، دوو کەسێک کۆمەگێکی جوزئیی لەدەست هاتوە بەڵام خۆ وا نەبوو بڵێی ئاژانسی مەسافەرەتی داناوە ڕۆژێ هەر خەڵکی بەڕێ دەکا. چونکی شتی وا هەر مومکین نەبوو. نە بۆ وی و نە بۆ هیچ کەسی دیکە. بەڵام ڕەنگە کۆمەگی بەچەند کەسێک کردبێ. بەهەرحاڵ ئەمە تاوان نیە.

دەمێنێتەوە مەسەلەی شەهیدبوونەکەی. ئەوەندەی مەعلوومە ئەو وەختی هەموو کەس پێیزانی. ئەو کاتی ماڵی لە سلێمانی بوو، یانی مەنزڵەکەی لەوێ بوو. لە نیزیک مەنزڵەکەی مەقەڕێکی چەکدارەکانی دەوڵەت هەبوو ئەوەی پیلامانی پێیان دەگوتن جاش یان فورسان. ئەو ناسیاویی دەگەڵ کەسانی ئەو مەقەڕە هەبوو. ئەو

وەختێ بۆ هەموان ڕوون بوو کە هەر ئەو کەسانە چوون بانگیان کردوونە دەرێ، ئەویش کە ناسیونی بەدەنگیانەوە چۆتە بەر دەرگاو لەوێ کوشتوویانە. زۆر کەس و حەتتا کوڕەکەی خۆی نیسبەتی ئەو قەتڵەی دەدەن بە دوکتۆر قاسملووی. نە دوکتۆر قاسملوو و نە هیچ کەس لە حیزبی دێمۆکرات - لانی کەم لە ڕێبەرایەتیی حیزب - ئێستێ‌و ئێستێش ناوی ئەو کەسانە نازانن کە تەقەیان لە کاک سەید ڕەسووی بابی گەورە کرد. بەهیچ جۆر، هەر ئەوەندە دەزانین کە شتێکی ئاوا بووە. پێموایە هیچ یەک لە ڕێبەرانی حیزبی دێمۆکرات نە ماڵەکەی سەید ڕەسووڵی پێ‌زانیوە نە ئەو مەقەڕەی پێ‌زانیوە.

پاشان ئەمن شاهیدی حاڵەتێکی جالب بووم. دەگەڵ کاک دوکتۆر قاسملووی بەسەفەر دەچووین. نازانم هەر دووکمان قەرار بوو پێکەوە بچینە دەرێ یان نا، بەڵام لانی کەم حەتتا بەغدایە پێکەوە بووین. ئەو ڕۆژەی دەرۆیشتین لە کەرکووکی دەعوەتیان بۆ دوکتۆر قاسملووی ساز کردبوو، یانی میوانی موخابەرات بووین. مەسئوولی بەشی پێوەندی دەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی باسەکەی کێشایە سەر مەرحوومی سەید ڕەسووی بابی گەورە. پیاوەکە ناوی ئەبوومێژەر بوو. گوتی خەڵک دەڵێن سەید ڕەسووڵ یان ئەبوومێژەر کوشتوویەتی یان دوکتۆر قاسملوو. دوکتۆر قاسملوو دەقاودەق ئەو جوملەیەی گوت. گوتی: هیچ کەس نالێ قاسملوو کوشتوویەتی، هەموو کەس دەزانێ قاسملوو پیاوکوژ نیە. کابرا بە نیشانەی ڕەزایەت پێ‌کەنی. یانی ئەوان کوشتوویانە. دیارە ئەوانەی کوشتیان چەکداری کوردی عێراقی بوون. ئەویش مەسئوولی موخابەرات بوو، وا دیار بوو ئەو دەستووری داوە کوشتوویانە.

حەیاس: باشە قازانجی دەوڵەتی عێراقی دەکوشتنی ویدا چ بووە مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ڕەنگە دە مەحکەمەدا ئەوەم بۆ سابیت نەبێ. چونکی نە دەوڵەتی عێراق ماوەو نە بەڵگەکان ماون. بەڵام ئەو پیاوە دە موخابەراتدا بوو، بۆ من وا دەرکەوت، یانی تێگەیشتنی من ئەوەیە. وەختێکی کاک سەید ڕەسووڵ لە حیزب چۆتە دەرێ تەماسی دەگەڵ گرتوون کە بەجۆرێک هاوکارییان دەگەڵ بکا. ئەوان قبووڵیان نەکردوە. کە قبووڵیان نەکردبوو دەلیلی هەبوو. جارێکی لەسەر کەسێکی ئێمە کاریان کردبوو. بۆ ئێمە دەرکەوت کە ئەو کەسەیان لەسەر مە کردۆتە جاسووس هەر لەنێو خۆماندا. ئەو کەسە سزا دراو دەرکرا. هەر بۆخۆم حوزووری دەگەڵ بووم کە دوکتۆر قاسملوو پێی گوتن خەڵکی بۆ لەسەر ئێمە دەکەنە جاسووس؟ چیتان لەسەر حیزبی دێمۆکرات دەوێ ئەمن لە هەموو کەس باشتر دەزانم. وەرن داوا لەمن بکەن با پێتان بڵێم. دەنا بۆ خەڵکمان لەسەر دەکەنە جاسووس؟ زمانیان تێکەڵپێکەڵ کرد، گوتیان ئەوە هەڵەیەکی شەخسی بووە دەنا ئێمە چۆن کار لەسەر ئێوە دەکەین. ئێمە شانازیی بە دۆستایەتیی ئێوەوە دەکەین و ئەو قسانە. جا چونکی دەیان زانی کاک سەید ڕەسووڵ هەمیشە دەگەڵ ئێمە بووە و لە ڕێبەرایەتییشدا بووە،

کە چووە پێیان وابووە حیزب ناردوویەتی. بۆیە ئەوان قبووڵیان نەکردووە هاوکاریی دەگەڵ بکەن. لەبەر ئەوە چووبوو دەگەڵ ئیستیخباراتی ئەرتەشی عێراق هاوکاریی دەکرد. ئەو خەڵکەشی کە بەڕێ کردوە دەبێ تەڵقینەکی پێوەندیی بووبێ دەنا لەخۆڕا بۆی ناکرێ. یانی پێوەندییەکەی دەگەڵ دەوڵەتی عێراق لە ڕێگای ئیستیخباراتەوە بووە. ئەو دەزگا جاسووسییانەش لە هەموو دنیادا بەسەر یەکترەوە ڕەقیبن. ئەسڵەن دوژمنایەتیان دەکەن بۆ ئەوەی زانیاری لەسەر یەکتر کۆ بکەنەوە چونکی دەوڵەتەکان متمانەیان پێ ناکەن. ئەسڵەن دەزگای تەجەسسوس بۆخۆی لەسەر بەدگومانی دانراوە. مەسەلەن دەڵێن ئیتتیلاعات و زیددی ئیتتیلاعات. هەردووکیان هی دەوڵەتن.

عێراق ٤ دەزگای ئەمنییەتیی هەبوو. یەکیان پێیان دەگوت ئەمن. هەمان سازمانی ئەمنییەتی ئێران. یەکێکیان موخابەرات بوو کە دەزگایەکی تەجەسسوسیی سەر بە ڕەئیسجمهوور بوو. گۆیا بۆ کاروباری دەرەوە بوو بەڵام دەرەوەی چی. لە ژوورەوەش بەدەیان جار و هەزاران جار خەڵکیان دەگرت و موحاسەبەیان دەکرد و سزایان دەدا. یەکێکیان ئیستیخباراتی جەیش بوو کە هی ئەرتەش بوو. دەتوانم بڵێم لە هەمووشیان کاریگەرتر دەزگای ئەمنی حیزبی بوو. یانی حیزبی بەعسیش سەرباقیی هەمووی ئەوانە دەزگایەکی ئەمنی هەبوو کە هەموویانی کۆنتڕۆڵ دەکرد. ئەمن بۆخۆم ٣ جار لە بەغدا بەهۆی ئەمنی بەعس کەوتوومەتە ژێر تاقیبە بەڵام هیچ جاریان نەگیرام.

ئێمە لە بەغدا مەقەڕێکمان هەبوو. ئەمن بۆخۆشم ماڵم هەبوو. هەردووک جارەکان وابوو ئەمن شەوێ درەنگ دەچوومەوە ماڵێ. جارێکیان هاتن گوتیان بەو نیوە شەوە لێرە چ دەکەی؟ دەلیلەکەشی ئەوە بوو کە ئەمن بە پێیان دەچوومەوە چونکە ئەوەدەم ئەگەر شەو درەنگ دەبوو تاکسی وەدەست نەدەکەوت. دەکەوتمە سەعات یەک و دووی شەوێ لەبەر ئەوەی برادەرمان لە دەرەوڕا دەهاتنەوە بۆ پێشوازییان دەچووین. بۆیە بەدرەنگێ دەکەوتم ئەو وەختێی کە دەبوو بچمەوە بە کووچە و کۆڵانانەدا دەڕۆیشتم لەجیاتی ئەوەی ڕاست بە خەیابانیدا بڕۆم. جارێکی گوتم حاڵەو قەزییەکی وا بووە و تاکسیم دەست نەکەوتووە ناوا دەڕۆمەوە. ماشێنیان پێبوو، گوتیان پێت خۆشە بتگەیەنینەوە؟ گوتم مەمنوونیشتان دەبم. ئەوان بۆیەیان دەویست بمبەنەوە هەتا بزانن ڕاست دەکەم یان ڕاست ناکەم. بردیانمەوە بۆ موقابیلی ماڵەکەی خۆم کە دیارە ڕێشوێنیم کردن. لەوێ مەیان دابەزاند کە بەڕێمەوە بۆ بەری ماڵەکەم، ڕاوەستان هەتا ئەمن سویچەکەم دەرهێناو دەروازەکەم کردەوە و مەعلووم بوو کە ڕاست دەکەم جا ڕۆیشتن.

جارەکەی دیکە لە کووچەیەکی تاریکدا بووم کە دوو گەنجی ١٨، ١٩ ساڵە ڕاوەستا بوون. هاتن گوتیان ئەتۆ بۆ بەو نیوە شەوەی لەو کووچە کۆڵانەی دەخولێیەوە؟ ئەمن دووبارە داستانەکەم بۆ باس کردن. بەڵام لێم پرسین ئەرێ باشە دەکرێ بپرسم بۆ لێم دەپرسن؟ یەکێکیان کارتەکەی دەرهێنا زۆر موحتەرەمانە نیشانی دام.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەوەم دەگوترا کە ئاڵقەیەک هەبوو بەم شێوەیە: کاک ئەمیری قازی لە دەرەوە بەهۆی کوڕی ڕەشۆ سەرداری جاف لە عێراق و سەید ڕەسووڵیش چۆتە نێو ئەو ئاڵقەیەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو داستانانە ئەگەر ڕاستیش بن ئەمن بەڕاستی کەمیان سەر لێدەردەکەم، نە ئەو وەختێم سەر لێدەرکردووە نە ئێستا. کاک ئەمیر دۆستێکی کۆنی کاک سەید ڕەسووڵی بووە ئەویش دۆستی وی بووە، جارێک ئیختیلافیان بووە جارێک ڕەفیق بوون، شتی ئاوا هەبووە، بەڵام نە ئەو وەختی ئاگام لەوەی بووە نە ئێستا. ئەوەندەم زانیوە کە ئەو وەختی کاک سەید ڕەسووڵ لەوێ بوو، دەگەڵ سەردار بەگی جاف کە ئێستا نەماوە پێوەندی‌یان هەبوو، هاتوچۆی دەکرد، بەڵام ئەو هاتوچۆیە چۆن بووە بۆچی بووە نازانم، چونکی ئەمنیش چوومەتە ماڵی سەردار بەگی. خۆ ئەوە دەلیلی ئەو جۆرە هاوکاری‌یانە نیە. سەردار بەگ زاوای قازی موحەممەد بوو و ئێمەش دەگەڵ بنەماڵەی قازی موحەممەد تێکەڵاویمان هەبووە، ئەو حەددەی‌دا هاتوچۆمان بووە. جا بۆ نەڵێین سەید ڕەسووڵیش هەر ئاوا بووە، لەحاڵێکدا سەید ڕەسووڵ دەگەڵ ماڵی قازی تێکەڵاویی زیاتری هەبووە و زۆریان لێ نیزیک بووە.

هەیاس کاردۆ: بەدوای ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی‌دا ژمارەیەکی بەرچاو ئەفسەر و دەرەجەداری ئەرتەش هاتنە ریزەکانی حیزبەوە لە بەشی نیزامی دا سازمان دران. لەنێو ئەوانەدا ژمارەیەک زۆر ئازایانە خۆیان نواند و دواتر شەهید بوون. ژمارەیەک کە چارەڕوانیی زۆریان لێ دەکرا حیزبیان بەجێ هێشت. لەوانە پێم‌خۆشە ئاماژە بە سەرهەنگ سمکۆ عەلییار و سەرهەنگ چیا بکەم، هۆی ئەوە چی بوو؟ هەر لەجێدا تۆ کارنامەی ئەو پسپۆڕە نیزامی‌یانە چۆن هەڵدەسەنگێنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەگەر باسی ئەوەی بکەین چۆنیان هەڵدەسەنگێنم، ئەمن پسپۆڕی هەڵسەنگاندنی کاری ئەفسەران و نیزامی‌کاران هەر نەبووم و نیم. بەڵام لەسەر یەک نەک هەر ئەوانە کە شەهید بوون، یانی گەیشتنە ئاخر دەرەجەی دڵسۆزی چونکە پێم وایە هەموو کەس دەگونجێ شک لە ئیخلاسی‌دا بکرێ ئیللا شەهید. کابرا کە حازر بوو لەسەر ئامانجەکەی ڕووح دابنێ، ئیدی ئیمتیازاری چیی دیکەت لێی هەیە، نەک هەر ئەوانە، بەڵکوو ئەوانی دیکەش کارەکانی کە کردوویانە جێگای پێزانین و ڕێزلێنانن. ئەو دوو ناوەی کە ناوت بردن کەمێک فەرقیان هەیە. ئەوەی کە مەربووت دەبێ بە کاک سمکۆی عەلییار. کاک سمکۆ

دەکرێ بڵێین لە ئەفسەرانێک کە هاتنە نێو حیزبی دێمۆکرات لە هەموانیان بەتواناترو شایستەتر بوو، هەرچەند سەرهەنگ بوو بەڵام لە ئەفسەرە ڕەشیدەکان بوو. ڕەشید هەر بەماناى ئازایەتی لەشەڕدا نا، یانی بەتواناو بە ئوتۆریتە. لە زەمانی شای‌دا ئەفسەرێک بووە کە هەمیشە لەپێش بووە. خۆشەویست بووە لەلای ئەرتەشو خودی شا.

کاک سمکۆ لەواقیعدا بۆیە لەحیزب دوور کەوتەوە کە حیزبی دێمۆکرات بەجۆرێک لەجۆران نەی‌توانی لە وجوودی وی ئیستیفادە بکا. چونکی شتەکە زۆر سەیروسەمەرە بوو. حەملەیەکی عەجایب هەبوو لەسەر سمکۆ عەلییار. دروشم دەنووسرا لەسەر دیواری کە: بمرێ ئیمپریالیزمی ئەمریکا، بمرێ سمکۆ عەلییار. یانی بەقەت ئیمپریالیزمی ئەمریکا سمکۆ گەورە کرابوو. دەگەڵ ئەوەی خودی دوکتور قاسملوو ویستی زۆری قەدر بگرێ، زۆری لێ نیزیک بوو. تەنانەت جارێکی کاغەزێکی دوکتور قاسملوویان بڵاو کردەوە کە بۆ سمکۆی ناردبوو. -که نازانم چۆنیان دەست کەوتبوو— لەئاخری نامەکەی‌دا دەنووسێ برای بچووکت ڕەحمانی قاسملوو. بەڵام ئیدی وای لێ‌هات حیزبی دێمۆکرات لەژێر ئەو فشارەی گرووپەکاندا بەجۆرێک لەجۆران وازی لە کاک سمکۆ هێنا. بۆیە سمکۆ ڕۆیشت.

بەڵام ئەوەی دەگەڕێتەوە سەر سەرهەنگ چیا، ئەو وا نەبوو. سەرهەنگ چیا ماوەیەک مەسئوولیەتی وەرگرتبوو بەفەرماندەی هێز بەتایبەت لە مەنتەقەی بۆکانو هێندێک کاری زۆر گەورەی کردن. بەتایبەتی کە تەفروتوناکردنی گوردانی ٨٠١ی شیراز دەنگی دایەوە. ئەوە بە فەرماندەیی وی کراو چەند عەمەلیاتی سەرکەوتووی دیکە کران. پاشان کە هاتینە گەورە دێ و لەوێ جێگیر بووین نازانم بەجۆرێک تەئسیری ئەوانەش کە موخالیفی کورتە باس بوونو وەکوو شتێک بە پەیڕەوانی فکری توودەیی دەناسران تەئسیری ئەوانەشی لەسەر هەبوو. بۆیە کەوتە مەنتیقبافی دەگەڵ حیزبو بەهانەتاشینو سەرەنجام ئیدی بۆخۆی وازی هێناو ڕۆیشت. ئەو بەبیانە جارێکی هاتبۆوە بۆ ئێرە، میوانی کاک مستەفاو ئەوان بوو. نەهاتە لای ئێمە، لەپاشان کە ڕۆیشتەوە باسیان کرد گۆیا دەگەڵ وانیش تێکی داوە. نەک وەک ئەندامی حیزب تێکۆشانی نیە، دەواقیعدا پێوەندی‌یە عاتفی‌یەکەشی هەر نەماوە. بەڵام بەهەرحاڵ ئەوەی دەحیزبدا کردوویەتی جێگای ڕێزە. کاری باشی کردوە حەقی خۆشی بووە نارازی بێ. ڕەنگە ئەمن دەگەڵ ناڕەزایەتی، یان ڕەزایەتی کەسێک نەبم بەڵام ئەوەی بەحەقی هەموو کەس دەزانم.

عەباس کاروخ: دامەزرانی "کۆمیسیۆنی سیاسی - نیزامی" بە بەرپرسایەتی کاک مستەفا هیجری، سیستێکی وشکو یەک‌بوعدیی دەنێو حیزب دا پیادە کرد، لەناکامی سەپاندنی ئەو سیستەمەدا زۆر کەس دەرکران، حیزبیان جێ هێشت یان زەبری ڕووحی‌یان وێ کەوت. دیارە حاشا لەوە ناکرێ کە زۆر کەسیش بە

هۆی ماندووبوون یان بیانوویی دیکە حیزبیان جێ هێشت، بەڵام زەحمەتی ئەو کۆمیسیۆنە لەو دەورەیەدا حاشای لێ ناکرێ. شکڵ گرتن و درێژەی کاری کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامی، ئەوکات چۆن لێک دەدرایەوە و ئاکامەکانی بۆ حیزب چی بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە دەبێ پێکهاتنی کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامی دەگەڵ مودیرییەتی کەسێک لە بەرپرسانی سیاسی ـ نیزامی لێک جودا بکەینەوە. دروستبوونی ئەو کۆمیسیۆنە لەڕاستیدا وەکوو زەروورەتێکی لێ‌هاتبوو. ئاکامی لێکدانەوەیەک و ئیحتیاجێک بوو کە بە پێکهێنانی ئۆرگانێکی ئاوا دەستی پێ کرد. پێشتر ئێمە دوو تەشکیلاتمان هەبوون. کادری سیاسی و پێشمەرگە یان فەرماندەی پێشمەرگەی. لەسەرووش کۆمیسیۆنی تەشکیلاتمان هەبوو، کۆمیسیۆنی پێشمەرگەمان هەبوو. بەتایبەتی لەخوارێ ناتەبایی‌یەکی یەکجار زۆر هەبوو. ناوی سەیروسەمەرە لە کادرە سیاسی‌یەکان دەنران: "باڵتۆ سپی‌یەکان"، "ئینکەی دۆڵمەپێچانەوەی"، "مریشک خۆرەکان"، "سەر چەورەکان"، ئیدی شتی ئاوا سەیریان وەدوای کادرەکان دەخست هەر وەکوو بێگانەیەک بن. لەپاشان ئەوانە هەمووی ئاپاراتی حیزبن. ئاخر ئەگەر لەبیرت بێ وەختێکی ئێمە پێشمەرگە و ئەندامی حیزبمان دوو شتی لێک‌جیاواز بوون. نەبیبوو بەشەرت هەموو پێشمەرگەیەک ئەندامی حیزب بێ. کەسێک دەیتوانی پێشمەرگە بێ و ئەندامی حیزب نەبێ. دواتر وای لێ‌هات کە ئەوانەی دەبنە پێشمەرگە مەگەر تەمەنیان لەژێر ١٨ ساڵ بێ دەنا دەبوو ببنە ئەندامی حیزب، عادەتەن ئێستێ هەموو پێشمەرگەکان ئەندامی حیزبیشن. بەڵام ئەو وەختێ وا نەبوو. بەو حاڵەش زۆربەی پێشمەرگەکان ئەندامی حیزب بوون، ئەگەر ئەندامیش نەبوون بەڕەسمی، جۆرێ فیداکارترینەکان بوون، ئەوە نیە خۆیان بە کوشت دەدا.

کەچی لەبەینی ئەو دووانەدا تەزادێکی زۆر هەبوو، حەتتا ئەو وەختیش دیارە ئەو کەسەی کاری نیزامی‌گەری‌یە، پتر دەچێتە جەبهەی شەڕ و پتر فیداکاری دەکا، لەوەی کە کاری ڕێکخستن و تەبلیغاتی و ماڵی و ئەو شتانە دەکا، پتر تێ‌دەکەوێ. بەڵام هەر ئەو وەختێ ئێمە بەرپرسانی تەشکیلاتیی وامان هەبوون کە دەکەوتنە شەڕ لە پێشمەرگەکان و تەنانەت لە فەرماندەکانیش نەدەمانەوە، ئەوە وا بوو بەڵام ئەو حەسساسییەتە هەر هەبوو، هەروا بزانە دوو ڕەقیبی سەرسەختی یەکترن. ئەو زەروورەتە بوو بە باعیسی ئەوەی بیر لەوە بکرێتەوە ئەو دووانە تێکەڵاو بکرێن، تەنانەت بیر لەوە کرایەوە ئەوە بچێتە خوارتریش، تەنانەت لە کۆمیتە شارستانەکانیشدا وا دانرا کە فەرماندە هێز نەک هەر ئەندامی کۆمیتە شارستان، بەڵکوو ئەندامی هەیئەتی ئیجراییش بوو، ئەوە بۆیە بوو کە ئاپاراتی حیزبی بە یەک دەزگا ئیدارە بکرێ و کارەکان بێ کە تەقسیم دەکرێن نەک دەزگاکان. ئەوە بە باوەڕی من کارێکی باش بوو. ڕەنگە لە هەلومەرجێکی دیکەدا تەشخیس بدرێ ئەوە لێک جودا بکرێتەوە. بەڵام ئەوە تەنیا لە وڵاتێکی پێشکەوتووی دێمۆکراتدا ڕەنگە زۆر عەمەلی بێ، لە وڵاتێکی وا کە وەزیری

خاریجە دەتوانێ کۆنە ژەنراڵ بێ. بەڵام وەزیری دیفاع حەتمەن دەبێ مەدەنی بێ، بەو حاڵە ئەرتەش لەژێر فەرمانی دایە. یان مەسەلەن سەرۆک کۆمار فەرماندەی کوللی هێزە چەکدارەکانە با قەتیشی سەربازی نەکردبێ، بەڵام کە دەستووری دا جێبەجێ دەکرێ چونکی دێمۆکراسییەو قانوون جێی گرتووە. بەڵام هەتا وەزعییەتەکە بەو جۆرەیە بۆ ئێمەمانان تێکەڵ کردنی ئەو دوو هێزە شەریک کردنیان لە مەسئوولییەتو بڕیاردان-دا کارێکی باشە، یانی نیزامی‌یەکە جودا نەبێ لە سیاسی‌یەکە، جارێک فەرماندە هێز دەبێتە بەرپرسی کۆمیتەی شارستانو جارێک بەرپرسی کۆمیتەی شارستان دەبێتە فەرماندە هێز کە زۆریشمان هەبووە.

ئەوە کە دەگەڕێتەوە سەر مەسئوولییەتو موشکیلاتی پێوەندیدار بەوە ڕەنگە بتوانین بڵێین لە بەشێکی زۆری ئەو حاڵەتانەدا کە ڕوویان داوە یەکێک دڵی شکاوە، یەکێک دەرکراوە، خەتاکە ئەو نییە. خەتاکە ئەو بەرپرسەکە، یانی ئەو کاک مستەفای هیجری نییە، شەرت نییە ئەگەر کاک مستەفا پیاوێکی وشکە هەرچی بیکا خەتای وی بێ، ئەمن دوو برادەر کە بەخۆشی‌یەوە یەکیان زیندووەو ئێستاش هەیەو یەکێکیان بەداخەوە شەهید بووە، خەڵک لەبەرخوردیان ناڕازی بوون. لەبەر ئیحتیرامی شەهیدەکەشو ئەوەش کە ماوە ناویان نابەم بەڵام دەتوانم بڵێم لە زیاتر لە سەدی هەشتای ئەو جێگایانە کە ئیختیلافیان دەگەڵ کەسێک هەبووە یان دڵی خەڵکیان لێ ئێشاوە، حەق بەو دوو برادەرە بووە. بەڵام بەرخوردەکەیان توند بووەو خەشین بوون. ئەوە باش نییە ئەگەر ئینسان بتوانێ، بەڵام دەبینی کابرا دڵسۆزەو بەرخوردەکەشی بەو جۆرەیە. زۆرجار ڕێ-کەوتووە هەر بۆخۆم بە یەکێکی بڵێم ئای ئەو کابرایە فیرعەونە، کەچی وەختێک لە نێزیکەوە دەگەڵی تەرەف بووم واش نەبووە.

دەگەڵ هەمووی ئەوانە ئەمن قبووڵمە کاک مستەفای هیجری وشکە. ئەمن ئەو گلەییەم لە کاک مستەفای هیجری بیستووە کە بۆخۆی گوتوویەتی ئەمن مەغروورم. لەپاشان لەسەر ئەو بەرخوردە توندەی ئەمن جارێکی پێم گوت ئەو وەختی ئیختیلافەکەمان هەبوو، گوتم بابە وەک لە ئێرانێ دەیانگوت قاتیعییەت باشە بەڵام قاتیلییەت نا. بەڕەحمەت بێ مەلا ئەحمەدە لەتکەمان هەبوو، قسەخۆش بوو، دەیگوت پێم وایە کاک مستەفا دایکی قەت لەسەر لانکێ "وشتەوشتێ" پێ نەکردووە هەتا وەپێکەنین بکەوێ، چونکی نازانێ پێ-بکەنێ. یان دەیگوت ئەگەر پێکەنینیشی بێ بۆ ئەوەی خەڵک نەیبینێ ڕوو دەولای دەکا جا پێدەکەنێ. پێم وایە حەقیقەتێک دەوێدا هەیە کە کاک مستەفا توندو وشکە، بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە کە بڵێین هەرچی دڵی لە کاک مستەفا ئێشاوە لەسەر حەق بووە.

هەیاس کاردۆ: دیارە ئەوە لێکۆڵینەوەی زۆری دەوێ. مەسەلە دڵنیشان لە کاک مستەفای نیە، مەسەلە ئەوەیە ئەو سیستەمەی گرتبوویانە پێش بۆ سازماندانی خەڵک ئەملاوئەولای تێدا نەبوو. جا لێرەدا خەڵکێکی زۆر بە ناڕەوا ئاڵوگۆڕ کران، یانی لەڕاستیدا وایان لێ کرا بڕۆن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ڕاستە سیستمی کاری کاک مستەفا ئەوە بووبو هەیە، نازانم هەتا کەنگێش هەروا دەبێ. سیستمی وی ئەوەیە دەبێ هەموو یەکدەست بن. هەمووش مرتیعی موتڵەق بن. کابرا هەرچی بێ ئەگەر موتیع نەبێ ئینسانێکی خراپە، ئینسانێکی مەرمووزە، ئینسانێکی بێ کەڵکە. بەڵام زۆرفەرمانو هاوفکر بێ؛ هەرچی بێ ئەوە پیاوێکی ماقووڵەو بەکار دێ. ئەو وەختی کە ناکۆکیمان لێیەیدا ببوو بەڵام جارێ لەت بوون نەببوو، شتێکیان بۆ گێڕامەوە. گوتیان بە کاک مستەفایان گوتوە ئێوە کە فلانەکەستان کردۆتە ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی کۆمیتەی شارستان خۆ پێنج کلاسی سەواد هەیە. گوتیان جوابەکەی ئەوە بووە کە خۆ ئەمن ئەمەزانی پێنج کلاسی سەواد هەیە، پێم وابوو کەمتری هەیە. بەڵام ئەگەر بێسەوادیش بێ پێم لە دیپلۆمەکەی تۆ چاکترە. حەقیقەتەکەی ئەوەیە کە ئەو ئیتاعەتی موتڵەقی لە خەڵکی دەوێ، پاشان دەبێ دەگەڵ وی بێ. دەنا سەری بچێتە ئاسمانێش قبووڵی ناکا.

هەیاس کاردۆ: لە "گەلاڵە"ی شینکایەتی ڕا هەتا "بۆڵێ"ی بناری قەندیل، سەرکردایەتیی حیزب ٣ جێگای گۆڕین. ئەو هەموو جێگۆڕینە بۆ؟ کاریگەرییەکانی ئەو جێگۆڕینانە لەسەر وزەو تواناتان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو جێگۆڕکێیانە پێموایە لە جێگایەکی دیکەش باسم کرد. هەمووی لە نەتیجەی فشارو تۆپبارانو مووشەکبارانو ئەوەدا بوون. ئەمن بەتاقی تەنیا ڕەئیی موخالیفم هەبوو بەڵام یەک ڕەئیی موخالیف چی پێ دەکرێ. ئەمن دەمگوت بابە ئێستا کە ئێمە مەجبوورین ئێرە بەجێ بێڵین لەبەر مووشەکبارانو تۆپبارانە. دەبا بچینە جێگایەک کە کاتیۆشاو تۆپی نەگاتێ. بەڵام ئیسرارەکە ئەوە بوو کە دەبێ پشتمان بە قەندیلەوە بێ. دەنا بەڕاستی کار و ئێنرژیو داراییەکی زۆری لێ سەرف کرا لە هیچوخۆڕایی.

هەیاس کاردۆ: یانی ئەتۆ پێت وابوو هەر لەو کاتەوە دەبوایە هاتبانە شوێنی وەک ئێستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئیسرارم ئەوە بوو کە بچینە جێیەکی کە لە بوردی تۆپو خۆمپارەدا نەبێ. نەزەرییەکە ئەوە بوو کە دەبێ نیزیک بین بتوانین بەئاسانی بگەینەوە وڵاتی خۆمان. پێم وایە واش نەبوو. هەر ئەو وەختیش گوتم کە ئەگەر دەوڵەتی عێراق نەیەڵێ بڕۆینەوە ئەگەر لە لێوی مەرزیش بین هەر نایەڵێ. ئەو پەڕەکەی دەڵێ بڕۆ بەڵام ئیدی نایێ بگەڕێیەوە. ئەو کات چ دەکەی؟ ئەگەر ڕێگاشت بدا بڕۆی لە

کەرکووکیش بێ هەر ڕێگات دەداو کارناسایشت بۆ دەکا. بەڵام لەسەر یەک ئەو دوورکەوتنەوە لەسنووری هەر چەند لەڕووی ناچاری بووە بەڵام بۆ هاتوچۆو چوونەوە بۆ وڵاتی مانیع نەبووە. دیارە زەرەری دیکەی زۆر بوون بەڵام پێم وا نییە لەباری ڕووحی‌یەوە تەئسیری خراپی بووبێ. مەسەلەن ئێمە لە قەندیلی کەسمان بەخێڵی لازم نەبوو. لێرە دەبێ هەموو هەیانبێ. بانی ژیانی ئەوێ ناسانتر بوو. هاتووینە شاری بە ئیمکاناتی شاخەوە کە ناخۆشە. خەڵکەکە لە ژیانی پێشمەرگانە دابڕاوە تووشی ژیانێکی دیکە بووە. یانی هێندێک شت هەن کە ژیانی شاری پێی تەحەمول کردووین کە بۆ ژیانی پێشمەرگانە نابن. ڕەنگە لەو بارانەوە زەرەمان کردبێ. دەنا پێم وا نییە ئەوە مەعنەویاتو ڕووحیاتی خەڵکی شکاندبێ.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

[illegible] بەڕێز مامۆستا!

پاش سڵاو-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

حاجی [illegible]

[illegible]

بەڵگەی (٢)

١٣٦٧/٩/٦

١٨٥ [illegible] ٦٧/٩/٧

برای بەڕێز ماموستا!

پاش سڵاوێکی گەرمی برایانە،

پێم خۆش بوو بێمەوە دانیشین و هێندێ قسەم هەبوو کە حەزم دەکرد بکەم. بەداخەوە کات [illegible] و منیش لە سەر سەفەرم. بۆیە ئەم نامەیەت بۆ دەنووسم.

بە نەزەری من [illegible] خۆت بە کاری لاوەکی لە [illegible] مەشغوول بکەی. [illegible] [illegible] پێم وایە کە پێویستە [illegible] بە [illegible] گەورە [illegible] بکرێ. دیارە بۆ خۆت [illegible] بەڵام بە نەزەری خۆم ڕای [illegible] نەزەری خۆت بنووسم چونکە پێم خۆش نییە [illegible].

دیسان سڵاو برات

[illegible]

تێبینی: لە نووسینی ئەم نامەیە کەس ئاگادار نییە.

کێشەی لیستی فیکس

عەباس کاردۆ: دوای کۆنگرەی حەوت بەرەبەرە یەکگرتوویی ئەندامانی ڕێبەری کەلێنی تێ کەوت کە سەرەنجام لە کۆنگرەی هەشتدا تەقیەوەو جیابوونەوەی لێ کەوتەوە. کێ بوون ئەوانەی لەبەرامبەر یەکدا ڕاوەستابوون، هۆیەکانی چی بوون بۆچی ڕێگاچارەیەکی زیرانەی بۆ نەدۆزرایەوە؟ نەخشی خۆت لەو نێوەدا چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئیختیلاف لە بەینی ئەفرادی ڕێبەری‌دا شتێکی تەبیعی‌یەو کۆنێشە. بەدوای کۆنگرەی حەوت خۆلاسە نابێتەوە. لە کۆنگرەی چواریشدا هەبوو، دوای کۆنگرەی چواریش هەر هەبوو، دوای کۆنگرەی پێنجیش هەبوو و دوای شەشیش هەبوو، دوای سێزدەو چاردەش هەبوو و دوای پازدەو شازدەش هەر دەبێ. ئەوە شتێکی سەیروسەمەرە نیە.

بەڵام بۆ جوابی بەشەکەی دیکە کە کێ بوون، پێم وایە زۆری تەخسسرس ناوێ هەتا بناسرێن. چونکی سەرەنجام ئەوەی لە کۆنگرەی هەشتدا تەقیەوە سەفەکانی بەئاشکرا لێک جودا کردنەوە.

عەباس کاردۆ: مەبەستم ئەوەیە لە جەرەیانی ساز بوون و پەرەگرتنیشی‌دا ئەو ڕیزبەندی‌یە هەر ئاوا بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەعلومە ئیختیلافە شەخسی‌و سەلیقەیی‌یەکە هەبوو کە جاروبار بەرگی سیاسیشی بە بەردا دەکرا. هەرچەند کۆنگرەی شەش سۆسیالیزمی دێموکراتیکی پەسند کرد و بەشێکی ئەوانەش کە لە کۆنگرەی هەشت کەوتنە موقابیل و جودا بوونەوە موخالیفی بوون، بەڵام ئەوانە مانەوەو کاری خۆیان درێژە دا، یا لەسەر مەسەلەی کورتە باس یان سۆسیالیزمی دێموکراتیک ئیختیلافیشیان بووبێ. بەڵام دوایە مەعلووم بوو. ئەوانەی ڕۆیشتن بەیانیان دەرکردو بەیانیان ئیمزا کرد. شتێکی شاراوە نەبووە، ناوی ناوەکان هەمووی هەن.

بەڵام ئەوەی لە کۆنگرە ڕووی‌دا، ئەمن هێندێک شتیم گوتوە ئێستێش دەی‌ڵێم. بە باوەڕی من هێندێک هەڵەی تێکنیکی وای لە کۆنگرە کرد هەتا دەی‌توانی ڕا نەبێ. خودی دوکتۆر قاسملوو کە بانی لیستی فیکس بوو، ئەوە نەبوو کە دەگەڵ هەموو ئەو کەسانەی دوایە جودا بوونەوەو ناوی خۆیان نا "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ" موخالیف بێ‌و حازر نەبێ کاریان دەگەڵ بکا. ئەوەی بۆ دوکتۆر قاسملوو گرنگ بوو و پێی وابوو ناتوانێ کاری دەگەڵ بکا، تەنیا کاک حەسەنی ڕەستگار بوو. تەنیا یەک نەفەر بوو. دیارە وەختێکی لە

ساڵی ١٩٧٠دا ئێمە پەکمان گرتەوە دوکتور قاسملوو زۆری ئومێد بە کاک حەسەن هەبوو، یەکجار زۆری ئومێد پێی هەبوو، چونکی ئینسانێکی وردو خۆش فکر بوو، ئێستاش هەر وایە.

قەرار نیە شتەکانمان هەر وشک بن، با شتێکی خۆشت بۆ بگێڕمەوە، جارێکیان لە مەجلیسێکدا بووین، کاک یووسفی ڕیزوانی کە ساڵی حەیوو سەروێتی بۆ لی‌ئابووین، ڕووحی شاد بێ کاک حەمەدەمینی سیراجی ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو، بەڵام کاک حەسەن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو، لە کۆبوونەوەکاندا کاک حەمەدەمین زۆری قسە دەکرد، بەڵام وا دیار بوو قسەکانی زۆر دڵچەسپ نەبوون، تەک لەبەر ئەوەی موخالیف بووە، لەبەر ئەوەی خۆش نەبوون، کاک حەسەن کە خۆش‌فکر بوو زۆر کەمی قسە دەکرد، لەو مەجلیسەدا کە سفرە ڕاخراو نان دانرا، سەروێیەکە هەموری دەرهاتبوو لەسەر بلوورێک دانرا بوو، دوکتور قاسملوو گوتی باشی بەش کەن، مێشکەکەی بدەن بە کاک حەمەدەمین، زمانەکەش بدەن بە کاک حەسەن، یانی هەتا ئەو ڕادەیەی خۆش دەویست.

بەڵام دوایە کاک حەسەن لە کاروباردا برێک خۆبوێر بوو کە ڕەنگە پێتی خۆش نەبێ ئەوەی دەڵێم بەڵام دەبێ باسی بکەم، جارێکی ئەمن لە غیابی کاک حەسەنیدا دیفاعێکی جانانەم لێ کرد، گوتم حەقیەتی کار نەکا، حەقیەتی نارازی بێ، چونکی ئەوە جێی وی‌یە ئەمن گرتوومە، جا هەر بەڕاستییش بەئیمانەوە وام گوت، چونکی کاک حەسەن لە شاری گەورە بووە، زیندانی دیبوو، دەگەڵ کەسانی گەورە گەورە هەستان‌و دانیشتنی کردبوو و لەباری سیاسی‌یەوە زۆر لەمن پتری پێ‌بوو، گوتم ئەوە جێی وی‌یە، دوکتور قاسملوو لە یەک کەلامدا گوتی ئەمن ئیحتیاجم بەکاری تۆ هەیە نە بەفکری کاک مەلا حەسەنی، یانی ئاوا وەرگەڕا.

جا بێینەوە سەر مەسەلەی کۆنگرەی هەشت، لەجێدا مەسەلەکە تەنیا دەگەڵ کاک حەسەنی ڕەستگار بوو، دەگەڵ ئەوانی دیکە نەبوو، دوکتور قاسملوو قسەیەکی کرد کە دوایە زۆریان لێ بەدەمەوە گرت، گوتی کە ئەوە فیتنەی مەلە، با ئەو حەقیقەتەی بۆ یەکەمجار بڵێم کە ئەو کەلیمەی فیتنەیە یەکەمجار لەزمانی من هاتە دەرێ، دەگەڵ دوکتور قاسملووی دانیشتم گوتم ئەو فیتنەیەی ساز مەکە، ئەتۆ کێشەکەت دەگەڵ کاک مەلا حەسەنی ڕەستگارە، وەرە قسەی لەسەر بکە، بڵێ بەو دەلایلە ئەو پیاوە بۆ کۆمیتەی ناوەندی نابێ، گوتی ئەوە کوردەواری‌یەو پتر تەئسیر دادەنێ‌و خەڵکەکەی بەلای وی‌دا ڕادەکیشێ‌و دەبێتە مەزڵووم ئەوانە، گوتم باشە وەرە شتێکی دیکە بکە، بڵێ بابە ئەمن دەگەڵ ئەو برادەرەی ناتوانم هاوکاری بکەم، کەوایە ئەمن بەو شەرتە بۆ کۆمیتەی مەرکەزی کاندیدا دەبم کە کۆنگرە قبووڵ بکا هەر وەرەقەیەکی ناوی ئەو دووانەی تێدا بوو بەتاڵ بێ، ڕەئیەکانی دیکە دەبژێرین، نی کامیان پتر بوو ئەو دەبێتە کۆمیتەی مەرکەزی‌و ئەوی دیکە لادەچێ، دەگەڵ هەموو ڕێزم بۆ دوکتور قاسملووی، بەڵام وا دیارە لە ئاکامەکەی نیگەران بوو، پێی وابوو ئەگەر وا بڵێ زۆریەی خەڵکەکەی ڕەئیی دەدەن بە کاک حەسەنی ڕەستگار نایدەن بەو، دەحاڵێکدا

دوایە دەرکەوت هەرچەند خەڵکێکی زۆریش دەگەڵ کاک حەسەنی کەوتن بەڵام بەشداراتی کۆنگرە دوکتۆر قاسملوویان بۆ ئەوان وەلا نەنا.

لەپاشان هەڕچیانەکە چۆن بوو. هێندێک شتیان هەبوو کە بەباوەڕی من ئەوان غەدریان کرد. مەسەلەن وەختێکی لیستی فیکس هاتە گۆڕێ کە ئەوان دەڵێن بە یەک ڕەئی سەرکەوت، وا نەبوو. لیستی فیکس بە دوو لەسێی ڕەئییەکان سەرکەوت. تەنانەت زیاتر لەدوو لەسێش. یانی ئەندامان قەبووڵیان کرد کە هەڵبژاردن بە لیستی فیکس بێ. بەڵام کە لیستەکە هات شەش کەسێکی لەو برادەرانە کە دوایە بوونە "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ" تێدا بوون. بەڵام ئەوان لێی کشانەوە. دەنا کاک جەلیلی تێدا بوو. کاک فەتاحی تێدا بوو. کاک حوسێنی مەدەنیی تێدا بوو. کاک سەدیقی بابایی تێدا بوو. خولاسە شەش کەس بوون ناوی هەموویانم لەبیر نیە. ئەوانە کشانەوە کە هیچ زەروورەتی نەبوو. بەڵام کە هاتە سەر دەنگدان لەوێدا لیستەکە بە جیاوازیی یەک دەنگ سەرکەوت.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئەتۆ گوتت دوکتور قاسملوو تەنیا موخالیفی کاک حەسەنی بوو. ئەدی مەسەلەن کاک هاشمی بۆ تێدا نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلەی وی فەرقی هەبوو. تێ وی لەبەر ئەوە ئەبوو نەیتوانێ هاوکاریی دەگەڵ بکا. بەڵام ئەزەری ئەوە بوو کاک هاشم بەبڕشت نیە. دەنا ئەگەر کاک هاشم هەبووایە، دەگەڵ وی دەی-گوزەراند. بەڵام پێی وابوو پیاوی چاکەو لەباری فکرییەوە بەتوانایە کەچی لەباری کاری عەمەلیو ئیجراییەوە پیاوێکی بەئیقدام نیە. ئێستا ئەوە ئەزەری وی بوو، چەندی ڕاستەو چەندی ڕاست نیە شتێکی دیکەیە.

بەڵام کە هاتینە سەر دەنگدان، ئەووەڵەن ئەوانەی دەگەڵ وان بوون مەعلوومە هەموویان ڕەئییان نەدا. ئەمن پێموایە یەک کەسیشیان دەنگی نەدا. لەلایەکی دیکەش، کە چاویان لە لیستەی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی دەکرد پێیان زەعیف بوو. بەکێکیان بۆخۆم. ئەمن لە کۆنگرەکانی پێش ئەو وەختیدا یانی کۆنگرەی چوارو پێنج شەشو حەوتدا کە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بیستو پێنج کەس بوون هەمیشە بیستو پێنج کەسم دەنووسی. یانی بیستو پێنج ناوم دەخستە سەر وەرەقەی دەنگدان. بەڵام ئەوە زۆر وەختی کەمتری دەگرت لەوەی کە ئەمن بنووسم موخالیفم موافیقم یان موەتەنیم. بەڕاستی ئەمدەزانی چ بکەم. دیارە ئەمن کە بەدوکتۆر قاسملووم گوت فیتنەی ساز مەکە، ئەوەشم پێ گوت کە دوکتۆر ئەوە چوار کۆنگرە بەسەردا تێپەڕین. لەسەر چواریاندا شەخسی تۆ بیستو چوار ئەندام کاندیدا کراون کە لە هەموویاندا تەنیا یەک

نەفەر دەنگی نەهێناوەتەوە، جا بەبیرە، لە هەمووپاندا کە کۆمیتەی ناوەندی بیستو پێنج کەسی کاندید کردوون تەنیا یەک نەفەریان دەرنەچووە. گوتم باشە ئەو بەزمەی بۆ دەکەی لێ گەڕێ با ئاوا بێ.

بەهەر حاڵ کە هاتینە سەر دەنگدانێ، بەڕاستی نەمدەزانی چ بکەم. نەمدەویست موخالیف بم. بەڵام شکم هەبوو موافیق یان موستەنیع ڕەئی بدەم. کۆنگرە زۆر درێژ ببۆوە. پاش ماوەیەکی زۆر بیرکردنەوە کە بەقەت دوو جار ڕەئیدان بە بیستو پێنج کەسی وەخت گرت، دەنگی موافیقمدا. ئەویش لەبەر ئەوە بوو ئەگەر ئەوجار سەرنەکەوتبایە، دەبوو دووبارە لیستەیەکی دیکە دروست بکرێ‌و وەختی زۆر زیاتری لەسەر دابنێین. لەڕاستیدا ئەو لیستە بەو دەنگەی سەرکەوت. ئەگەر نووسیبام موستەنیع، نیوە بەنیزافەی یەکەکەی نەدێنایەوەو سەرنەدەکەوت. مەبەستم ئەوەیە ئەگەر ئەمن یان کەسێکی دیکە کە دەنگی موافیقیان دا، ڕەئی موستەنیعیان دابایە ئەک موخالیفیش، دیسان سەر نەدەکەوت.

بەڵام بۆ حیزبی دێموکرات دەرکەوت ئەو لیستە فیکسە بۆ کۆمەڵی کوردەواری جارێ زوویە. بۆیە دواتری بۆ گرتنی کۆنفرانسەکان کە دەبووایە ئەو سیستمە دابەزێ، لە هیچ کۆنفرانسێکدا لیستی فیکسمان دانەنا. چونکە دەرکەوت کە جارێ زوویە بیر لەوە بکەینەوە. دەنا لیستی فیکس بۆخۆی هیچ عەیبی تێدا نیە. ئەمن بۆخۆم لە چەند کۆنگرەی ئەحزابی پێشکەوتووی ئورووپایی، وەک سۆسیالیستو سۆسیال دێموکراتو ئەوانەدا بەشدار بووم. لە هیچ کامیاندا نەمدیوە خەڵک هەروا ناوان بنووسێ. لیستێک دێنن خەڵک یان دەڵێن موخالیف یان دەڵێن موافیق. ئەسڵەن شتی وا نیە کە ناوەکان بنووسن. زۆریش دێموکراتیکە. خۆ ئێمە بۆخۆمان موبتەکیری دێموکراسی نین. دەبێ دێموکراسی لەوان فێر بین. جاری وایە دوو، سێ لیستە موقابیلی یەکتر ڕادەوەستن. کەسێک ئەوەی هەڵدەبژێری یەکی دیکە هەڵی نابژێرێ. خۆ موخالیفەکان بۆ لیستی فیکس موافیق بوون. بەڵام لە ڕەئی دوکتور قاسملووی دەترسان. گوتیان باشە با دوکتور قاسملوو تەنیا دیەک لیستدا نەبێ. ئێمە لیستێکی دیکە ئامادە دەکەین‌و ناوی ویشی تێ دارێین، هەرکامیان سەر کەوت کاری لێدا بکا کە دوکتور قاسملوو حازر نەبوو ئەوەی بکا. دووبارە ئەوەی دەڵێمەوە، دوکتور قاسملوو حازر نەبوو دەگەڵ لیستێک هاوکاری بکا کە کاک حەسەنی ڕەستگاری تێدایێ.

دیارە ئەمن دەبێشدا حەوڵی خۆم دا، موافیقی لیستی فیکس بووم، یانی هەر لەپێشەوە موافیقی بووم. کاک مستەفای هیجری لە موساحەبەیەکدا ئیددیعای کردبوو کە ئەمن موخالیفی لیستی فیکس بووم، لەحاڵێکدا قەت لەحزەیەک موخالیفی نەبووە. ئەمن موافیقی بووم بەڵام پێم وا بوو پێویستیمان بەوەی نیە. کە کۆنگرە تەواو بوو ئەحمەد قاسملوو لێی پرسیم ئەزموت لەسەر کۆنگرە چیە. گوتم ئەتۆ قسەیەک دەگێڕمەوە کە دوکتورێک نەخۆشێکی عەمەل کرد. گوتیان عەمەلیاتەکە چۆن بوو؟ گوتی زۆر سەرکەوتوو بوو. گوتیان ئەدی نەخۆشەکە چۆنە؟ گوتی مرد. گوتم ئەوەش وایە. لیستی فیکس سەر کەوت، بەڵام حیزب

زەرەری کرد. لەڕاستیشدا هەر وابوو. سەرقی ئەزمونی لەوێ خەتایەکە ئی کێیە، یان خەتابارەکە چەندی حەق بوو بۆ ئەوەی شاوا بکا. حیزب زەرەرێکی زۆر گەورەی کرد. یانی حیزب دە وەختێکی خراپدا لەت کرا، دوایەش هەروەک دیتمان شتی زۆر ناخۆشی لێ کەوتەوە.

لەپاشان ئەمن لە نیوسەدە، تێکۆشانیشدا باسم کردوە کە بە شێوەیەکی زۆر نامەنتیقی جوولانەوە بەتایبەتی برادەرانی ئەولای. یانی ئەو برادەرانەی ناوی خۆیان نا ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ یەکجار زۆر هەراییان هێرش کرد، ئی لای ئێمە دەپێشدا هێندێک کەلیمەی ناحەزیان بەکار هێنا، مەسەلەن کەلیمەی "جاش موجاهید"یان بەکار هێنا. جاش موجاهید بەمانای جاشی موجاهیدین نیە. بەمانای زۆر موجاهیدە. ئوسوولەن جاش لە عێراقیش کە پەیدا بوو پێیان دەگوت "جاش پۆلیس". بۆ ئەو کەسانەی تفەنگی دەوڵەتیان پێ بوو بەڵام پۆلیس نەبوون پێیان دەگوت جاش پۆلیس واتە زڕەپۆلیس. کورد بە باڵتۆی کورت دەڵێ "جاش باڵتۆ" یانی باڵتۆی تەواو نیە. یانی ناوەکە لەوێڕا هات هەرچەند هەر جوان نەبوو کە دوایە حەزف کرا. بەڵام ڕادیۆی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ بۆخۆم چەند جار گوێم لێ بوو دەی گوت جاشەکانی ڕەفسەنجانی. قسەی شاوا نامەعقوول لەبەینماندا هاتە ڕاپەڕ. ئەو هەموو جنێو بێ حورمەتی‌یەی بە یەکترمان کرد. مەعلوومە زەرەرێکی زۆر گەورە بوو، شتێکی قۆڕ بوو.

عەباس کارداز: مامۆستا ئەتۆ بۆچی خۆت کاندیدا نەکرد بۆ کۆمیتەی ناوەندی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دەلیلی دیکەم هەبوو. هیچ پێوەندی بەو شتەوە نەبوو. ئەمن زۆر پێشتر ئیعلانم کردبوو. هەروەک گوتم، لە ڕۆژی هەوەڵەوە هەتا ئەم سەعاتەی ئەم قسانەی تێدا دەکەین ئەمن قەت بۆ یەک لەحزەش پێم‌خۆش نەبووە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بم. دووبارە سەبتی دەکەمەوە، قەت بۆ یەک لەحزە پێم‌خۆش نەبووە سکرتێر یان جێگری سکرتێر بم. تەنیا وەختێک بەخیلافی مەیلی خۆم بوومەتە کۆمیتەی ناوەندی، پێم‌خۆش بووە ببمە ئەندامی دەفتەری سیاسی. بەوەشەوە دیارە هێندێک دەلیلی دیکە هەبوون کە باس‌کردنیان سوودێکی نیە. ئەمن لەمێژ بوو هەر دەمگوت ئەندامەتی کۆمیتەی ناوەندی قبووڵ ناکەمەوە. جارێکیان دوکتور قاسملوو لەدووی ناردم کە بچم قسەی دەگەڵ بکەم. ئەمن ناردمەوە گوتم پێی بڵێن ئەگەر بۆ ئەوەیتی کە لە کۆنگرەدا مەسئوولیەتی کۆمیتەی ناوەندی وەئەستۆ بگرم، تکایە با نەیەمە خزمەتی. چونکی پێم خۆش نیە پێدڵی بکەم کە مەعلوومیشە دەبێ پێدڵی بکەم. ئەویش کە پێیان گوتبوو، گوتبووی وەڵڵا ڕاست بۆ نەیەمە.

بەڵام دوای تەواوبوونی کۆنگرە، لەبیرمە کاک حەسەنی ڕستگار جێنێک بەدەمەوەدا هات. هەتا حەددێک وەک شتێک ئینتیزاری ئەوە بوو هاوکاری بکەین. بەو تەعبیرە جواب دایەوە، گوتم کاک حەسەن ئەوەت

لەبیر بێ ئەگەر خەڵکێک سواری ئوتوبووسێک دەبن و مەسەلەن لێرەرا دەچنە هەولێر یان کەرکووکێ، هەموویان بۆ یەک مەبەست ناچن. کەوابێ ئەمن دەگەڵ ئەوەی ئەوە نیم. تەنانەت ئەوەم گوت کە دڵساردکردنەوەی تاقە یەک پێشمەرگە لەو شەڕایەتەدا بەتاوان دەزانم. ئەوە هیچ کە ئەمن پێشتریش ئەو حاشیەم دەکرد. چەندجار کاک حەسەن دەی گوت باوەڕت پێ ناکەم، پێی وا بوو پیلانە. حەتتا لە کۆنگرەی چارەشدا کە ئەمن نەمویست ئیدی بیکەم، هێندێک هەر پێیان وابوو ئەوە فێڵە دەی کەم بۆ ئەوەی ئەوانی دیکە نەبن. هەتا لە ئاخر کاتەکاندا بوو کە کاک جەلیل و کاک حوسێنی مەدەنی گوتیان بەڕاستیتە نای کەی؟ گوتم دیارە بەڕاستیمە. جا ئەوجار ئەوانیش خۆیان کێشایەوە. دەنا کاک جەلیلیش کاندیدا بوو بۆ کۆنگرەی چارەم.

هێمیاس کاردۆ: باشە ئەتۆ دەتزانی ئەوان جیا دەبنەوە کە ئەوەت بە کاک حەسەنی ڕستگار گوت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: خەتەرەکە یەکجار زۆر بوو. چونکی پێشتر گوتبوویان. یانی بیستبووم لە هێندێک کەس کە ئەوە ئیدی وەک پێشوو نییە. ئەو سەفەرەی ئەگەر ئاواز نارا بێ ئینشیعاب دەکرێ.

هێمیاس کاردۆ: ماموٚستا نازانم تۆ چۆنی دەبینی بەڵام بیستنی ئەو جۆرە ناوانە وەک ئەوەی کۆنگرەی چوار و نیی کۆنگرەی هەشتیش خەڵک لە تۆیان دەزانی، وەک هەر ئەو کەلیمەی جاشموجاهید.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە کۆنگرەی چوار کە بۆخۆم ئیقرارم کرد بەڵێ بە پێشنیاری من ناوی جاشیان بۆ دیاری کرا. ئەمن ئەوەی باوەڕم پێی هەیە دەی لێم خۆ نای شارمەوە با بەکێکیش موخالیفی بێ. ئەمن لە نامەیەکدا کە نووسیم نەک بڵاو کرایەوە، نووسیم بۆ ئەوەی برادەران بێن بۆ کۆبوونەوە جا نازانم نامە بوو یان تێلگراف بوو، نووسیبووم هیوادارین - یانی دەفتەری سیاسی نووسی بەڵام ئەمن فۆرمولەم کرد - کە کۆمیتەی ناوەندی ئەوانە بەجاش بناسێ. کە هاتن کاک هاشمی کەریمی لە مەهابادێ تووشم بوو گوتی تۆ چۆن بە عەمی بلووریان پاش بیست و پێنج ساڵ زیندان دەڵێی جاش؟ گوتم هەر بۆیە پێی دەڵێم جاش چونکە پاش بیست و پێنج ساڵ مانەوە لە زینداندا ئێستا لەو وەزعە دژوارەدا پشت لە حیزب و میللەت دەکا. ئەوەیان باوەڕم پێی هەبوو. بەڵام کەلیمەی جاشموجاهید بەهیچ جۆر نیی من نییە و باوەڕی من نەبووە.

هێمیاس کاردۆ: مەبەست ئەوەیە خەڵک لە وردبینیی تۆ ئاگادار بوون. بۆیە پێیان وابوو وەدەرخستنی ئەو جۆرە ناوانە دەبێ کاری تۆ بێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: موسەللەمە ماوەیەکی زۆر پاش کۆنگرەی هەشت دۆستەکان دەیانگوت "سێ قوتبە". موخالیفەکان دەیانگوت "سێ چوکلەی حیلە بازان". یان ڕەنگە "سە مرد خبیث"یشیان پێ گوتبێن. برادەرانی

ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕی ئەو وەختە بە لایەنەکەی ئێمەیان دەگوت "فراکسیۆنی شەرەفکەندی - قاسملوو"، شەرەفکەندییشیان بۆیە وەپێش دەخست کە گۆیا سەری فیتنەکەیە، یانی قاسملوو وەدوای وی کەوتوە، بەڵام بیستمەوە کە ئەو فکریان دەبەینێدا بووە کە بیکەنە فراکسیۆنی حەسەنزادە ـ شەرەفکەندی ـ قاسملوو. ئەمەیشی دەگەڵ بخەنو تەبلیغات وەپێشیشم بخەن. دوایە گوتوویانە تازە ڕۆیشتوە یا شەریکیان بۆ پەیدا دەکەین. بەڵام بەهیچ جۆر وا نەبوو. ئەمن زۆرم پەرۆش بووم، زۆرم پێ ناخۆش بوو، پێم ڕووداوێکی خراپ بوو بۆ حیزب، مەحکوومم کردوە. ئەوانیشم بە خەتابار زانی کە پێم وابوو نەدەبوو ئەوەی بکەن. پێم وابوو قابیلی گۆڕان بوو، بەتایبەت دەگەڵ دوکتور قاسملووی شت دەکرا. ئەمن دوایە پێم گوتن، گوتم لەواقیعدا ئەو چوارانەی ناسراو بوون تەنیا ئەمن مابوومەوە. بەڵام ئەمن توانیم ئەو وەزعییەتە بگۆڕم، بۆ ئەگەر هەموومان مابایین ئەمان دەتوانی بیگۆڕین.

بەڵام بەهیچ جۆر هاندەری ئەو لەتبوونە نەبووم، هاندەری ئەو شتە ناشیرنانە نەبووم کە پێیان گوترابوو، دەگەڵ ئەوەش ئەمن دەمێو خۆمانێدا دەمگوت ئەوی ئێوە پەوان دەڵێن لادەر. لادەر لەچی؟ بوونە جاش، بوونە خائین؟ خۆیان تەسلیمی دوژمن کردۆتەوە؟ بەڵام لە هەموو جێگایەکی لە دەرەوەی حیزب کە باسم دەکردن بە لادەرم ناو دەبردن. بۆ؟ چونکی بۆ من وایە، بڕیاری حیزبی بۆ من ئیدی موڵزیمە.

عەباس کاردۆ: پلێنۆمەکانی پێش کۆنگرەی هەشت بۆ نەیانتوانی کێشەی ڕێبەری چارەسەر بکەن؟ ئەسڵەن بۆ لەو بارەیەوە هیچتان دەگەڵ کادرەکان باس نەدەکرد؟ شەڕی ئەسڵی لەسەر چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شتەکە مەعلووم بوو هەموو لایەنەکان بە نەتیجەی هاوبەش نەگەیشتبین. دیارە وەکی گوتم ئەمن ڕەئیی خۆم نەشاردۆتەوە. ئەمن موافیقی لیستی فیکس بووم هەر ئەو وەختی کە لە کۆمیتەی ناوەندیو دەفتەری سیاسیدا باس کرا، ئەوەم هیچ بەعتاوان نەزانیوە. بەڵام وەکوو کورد دەڵێ ئەمن گایەکم دەو گێرەیدا نەبوو". حەتتا بەڕەحمەت بێ دوکتور قاسملوو گوتی ئەتۆ قسە لەسەر حەسەنی ڕەستگار بکە. گوتم ئەمن بۆ دەی کەم. ئەمن حازرم دەگەڵ حەسەنی ڕەستگار هاوکاری بکەم، ئەتۆ کە حازر نی، بۆخۆت وەرە قسەی لەسەر بکە. دەواقیعدا لەنەزەر دوکتور قاسملوویەوە وا بوو کە دەگەڵ کاک حەسەنی دە ئۆرگانی کۆمیتە مەرکەزیدا هاوکاری نەکا. بەڵام کێشە ئەسڵییەکە دەبەینی ڕەحمەتی دوکتور سەعیدو کاک حەسەنی ڕەستگاردا بوو، دوو قوتبی ئیختیلافەکە ئەو دووانە بوون. حەتتا لە کۆبوونەوەیەکی کۆمیتەی مەرکەزیدا کاک حەسەن تەعنەیەکی لە دوکتور سەعیدی دا. گوتی فایدەی چی ئەوە ئیعلانی بێتەرەفی ناکا هەتتا بزانین لەبەینی من و تۆدا خەڵک کامەی دەوێ، مەبەستی دوکتور قاسملوو بوو کە لای کاک سەعیدی دەگرت. یانی کاک حەسەن موقابەلەجوویی دەگەڵ کاک سەعید دەکرد.

ئەمن بەشێک نەبووم لەو قەزیەیە. بەڵام لە تەحلیلی نەهایی‌دا پێم وابوو ڕۆیشتنی ئەوان کارێکی خراپە. بەڕاستی لەحیزب‌بەرڕیشتنە. ئەمن ئەوەی واتم بە ئینشیعاب ئەزانی. چونکی ئینشیعاب ئەوەیە حیزب لەسەری‌ڕا هەتا خواری لەت بێ. ئێستێ کەم دەکەوێتە لایەک‌و زۆر دەکەوێتە لایەکی دیکە، ئەوە تەئسیر ناکا. بەڵام وەختێک ئەوان لە حیزب ڕۆیشتن تاقە یەک ئەفەریان ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی دەگەڵ نەبوو. هەتا ئاخرین لەحزە لە کۆنگرەدا دانیشتوون. کۆنگرە ڕێبەرایەتی‌یەکی تازەی هەڵبژاردوە. یەکجار لەو موخالەفەتەدا فەعال بوون. ئەمن لەبیرمە کە قسە لەسەر لیستی فیکس دەکرا، خەڵکێکی زۆر ناویان نووسیبوو. ئەمن هەستام پێشنیارم کرد بۆ ئەوەی وەخت زۆر نەگیرێ هەر دوو موخالیفی لیستی فیکس قسە بکەن یەک موافیق قسە بکا. کەچی کردیان بەهەرا گوتیان ئەوە زمانمان دەبەستن؟ یانی بەوەش ڕازی نەبوون دوو بەرابەر قسە بکەن. چونکە لەبەرامبەر یەک موافیقدا، زیاتر لە دوو موخالیف قسەیان کرد. باشە ئەدی دەبوایە چیی-دیکە بکرێ. پاشان دانیشتوون هەتا ئاخری کە کۆمیتە مەرکەزی‌یەکی دیکە هەڵبژێراوە. بەڵام دوایە کە ئیعلانی مەوزیعیان کرد نووسیبوویان فلان ئەندامی دەفتەری سیاسی‌و فیسار ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی‌و لەو شتانە. بابە ئەوە مەربووتە بەتاریخ. کۆنگرەی تازە گیراوە. کەوابێ جەمعێک لە کەدادیری حیزب ڕۆیشتن. ئەوەی ئەم دوایی‌یانە جەماعەتی کاک مستەفای هیجری بەهەمیان ئیسبەت دا کە چەند کەس لە حیزب ڕۆیشتوون. ئەخێر چەند کەس لەحیزب نەڕۆیشتوون. حیزب لێرەدا ئیدی لەت بووە بەڵام نەشاردراوەتەوە کە بەشی زۆری ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی لای ئەوان بوون.

هیاس کاردۆ: کەسانی زۆر ناسراو کۆنی حیزبی وەک :کاک جەلیل گاداتی، کاک حەسەن ڕەستگار، کاک حوسێن مەدەنی، کاک هاشم کەریمی، کاک فەتاح کاویان کەسانی دیکەش لەو قۆناغەدا خۆیان لە بەرامبەر ئێوە(حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی ئێران) دا دیتەوە. ئەوانە کەسانێک نەبوون بە هاسانی لەبەر چاوی خەڵک بخرێن‌و بێ ئیعتیبار بکرێن. دەکرێ پێناسەیەکی ئەو کەسایەتی‌یانە بکەی؟ تکایە بۆ چوونی ئەو کاتیشت لەسەر ناوبراوان دەربڕە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بۆچوونی من لەسەر ئەوان ئێستاش نەگۆڕاوە. کارەکەیانم پێ خراپ بووە، هەربۆیەش ئەوەم بەخەسار زانیوە. ئەوانە لە ئەندامانی کۆنی حیزب بوون. لە چێهرە ناسراوەکانی حیزبی دیمۆکرات بوون. لەڕاستی‌دا لە کۆڵەکەکانی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانیش حیساب دەکرێن. بەڵام پیاوی گەورە هەڵەکەشی گەورەیە. ئەوان هەڵەیەکی گەورەیان کرد کە حیزبی دیمۆکراتی کوردستانیان بەجێ هێشت. بۆیە لەڕاستی‌دا شتەکەی ئەوان نەی گرت. ئێستا کاک مستەفای هیجری‌و هاوڕێیەکانی پێهوردە دەیانەوێ هەروەک ئەوکاتی حیساب بکەن. بەڵام شتەکە فەرقی زۆرە. ئەوان ئەو وەختی لە موقابیل وەزعیەکی دیکەدا بوون.

بۆیە لەڕاستیدا ئەبوون بەحیزبێک کە لەهەموو بوارێکدا لە بەرامبەر حیزبی دیمۆکراتی کوردستانی ئێراندا خۆ بنوێنێ و قەبووڵ بکرێن. یانی تەحلیلەکەیان لە نەوزاعەکە غەڵەت بوو. نەیانتوانی قەبووڵ بکەن کە دوکتور قاسملوو وەزنێکە کە موقابیلەی دەگەڵ ناکرێ. ئەوکاتە وابوو کە دوکتور قاسملوو لەکوێ با، حیزبی دیمۆکرات لەوێ بوو. ئەوان نەیانتوانی ئەوەی دەرک بکەن. هەروەک ئەو برادەرانەی دیکەش هەڵەی موحاسەبەیەکی دیکەیان هەبوو. ئەوان پێیان وابوو مادام هاوڕێیانی موقابیلیان ئیعلانی مەوزیع دەکەن، ئیدی حیزبی دیمۆکرات خۆیانن. یانی ئەوانیش دوکتور قاسملوون. ئەمن دوای لەتبوون لە یەکەم کۆنفرانسی مەتبووعاتیدا ئەوەم گوت. گوتم هیوادارم کەس دوچاری ئەو هەڵەیە نەبێ کە پێی وابێ دوکتور قاسملووە.

باشە ئەو وەختی هەموو ئەوانەی لەو دوایییەدا ئۆپۆزیسیۆن بوون لەوێ بوون. کەچی بەو حاڵە ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕیش بۆ ماوەیەک کۆسپی سەر ڕێگای حیزبی دیمۆکرات بوو. ڕاستە نەیتوانی ببێتە ڕەقیب بەڵام کۆسپ بوو. جا ئێستا ئەوان پێیان وایە دوکتور قاسملوو، دوکتور سەعید، عەبدوڵای حەسەن‌زادە، غەفووری حەمزەیی، فەتاحی عەبدولی، عەبدوڵای شەریفی و خولاسە هەموویانن. فکری ئەوەی ناکەنەوە کە ئەو هەموو زینلوو و شەهیدە لە موقابیل ئەو چەند کەسانەدا بوون کە ناومان بردن. بەڵام ئێستا ئەتۆ بمەنتییەوە چەهرە ناسراوەکانیش نەماون. ئەوە هەڵەتی موحاسەبەیە. لەواقیعدا ئەو دوو دەستەیە هەر دووکیان تووشی هەڵەی موحاسەبە بوون.

هەباس کاردۆ: مانەوەی خۆت لەبەرەی دوکتور قاسملوودا بەبێ قبووڵکردنی ئەندامەتیی ڕێبەری چ مانایەکی هەبوو؟ دەلیلت بۆ ئەوە چی بوو؟ لەو کارەی خۆت ڕازی بووی؟

عەبدوڵا حەسەن‌زادە: ماناکەی زۆر سادەیە. ئەمن دەحیزبی دیمۆکراتی کوردستاندام. قەت نەمویستوە هەتا ئێرەش - ڕەنگە ڕۆژێک بێ بە دەلایلێک حیزب بەجێ بێڵم هەرچەند بەدووری دەزانم - بەڵام هەتا ئێستا نەم ویستوە ئەو حیزبە بەجێ بێڵم. ویستوومە دە ڕێبەرایەتییەکەیدا نەبم. هەروەکوو پێشتریش گوتم لە هێندێک عەمەلکردی دوکتور قاسملووی وەک پەروەرشی جێگری خۆی بەگلەیی بووم. پێم ناڕاست بوو. پێم وابوو دەبوایە چ من، چ دوکتور سەعیدی باشتر لەوە کە بووین پەروەردە کردبا بۆ ئەوەی لە دوای خۆی باشتر ئەرکەکان بەجێ بگەیەنین. بەڵام ئەمن قەت لە خەتەکەی ناڕازی نەبووم و حیزبەکەم هەمیشە قبووڵ بووە. لەپاشان غەیری مەرحەلەیەکی کەم نە کارم بۆ حیزب کەمتر کردوە، نە حەتتا غەیری ڕەشی‌دانەکە، نەخشم لە ئەندامی ڕێبەرایەتی کەمتر بووە. هەر لە بەینی کۆنگرەی هەشتو نۆدا پێم وایە بۆخۆت دەبێ شاهید بووبی کە ئەمن نەبوومە کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام بە دەیان‌جار ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی دەهاتن دەردی

دڵیان لەلا دەکردم. دەمگوت ئەوە نیە بۆخۆت ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزیی، بۆخۆت باسی بکە. دەی‌گوت نا ئەتۆ فەرقت هەیە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ئەتۆ بۆخۆت شتێکت بەناوی ڕێبازی دوکتور قاسملوو قبووڵە؟ پێت وایە بەو ڕێگایەدا ڕۆیشتووی، یان کۆمەگت کردوە شتێکی وا دروست بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ڕێبازی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە بناغەدا ڕێبازێکە کە خەتە گشتی‌یەکانی لە زەمانی قازی موحەممەدەوە داڕێژراون. بەڵام هەرچەند کاک جەلیل گوتبووی شتێکمان نیە بەناوی ڕێبازی قاسملوو، ئەمن پێموایە وا نیە. لەنێو حیزبی دێموکراتی دوای قازی موحەممەددا، دەتوانین دوو ڕێبازی فکری لێک جودا بکەینەوە. دیارە ئەوە بەو مانایە نیە هەموو شتێکیان لێک جیا بێ. یەکیان ڕەوتی خۆی عەبدوڵڵای ئیسحاقی نوێنەرایەتیی دەکرد و ئەوی دیکەیان ڕەحمەتیی قاسملوو. ئەو ڕێبازە هەیە. قاسملوو بۆمن بوت نەبووە. خەسیش نەبووە. قاسملوو بۆمن مامۆستا بووە، ئۆلگوو بووە. بەڵام چەند جاریشی دەگەڵ بەشەڕ هاتووم. چەند جاریش موخالەفەتم کردوە و دەگەڵ ڕەئیەکەی نەبووم. ئەمما لەسەر یەک هەمیشە خۆم لەخەتی فکریی وی پێ نێزیک بووە. تەنانەت چەندین جار - ئاخر کە دەڵێم چەندین جار یانی دەی لەیازدە جار بەرخۆوەر بێ - دوکتور قاسملوو لەکن خەڵکی گوتوویەتی فڵانە کەس تیپیک ئەندامی حیزبی دێموکراتە. یانی ئەگەر بنەوێ یەکێک بکەیە سیمبول بۆ حیزبی دێموکرات، ئەوە. دەی‌گوت ئەو نە بەلای چەپدایە کە بۆخۆی و کەریمی حیسامی و حەمەدەمینی سیراجی تەمایولیان بەچەپ و توودەییزم هەبوو، نە بەلای ڕاستدایە کە هێندێکمان هەبوون کە ناسیۆنالیستێکی بەرچاوتەنگ بوون. پێی وابوو ئەمن سیمبولی ڕێبازی حیزبی دێموکراتم. جا لەو بارەیەوە زۆر لێی نێزیک بووم.

تەنانەت جارێکی بەنامە بۆم نووسی کە ئەمن شانازی بەوە دەکەم لەفکارم لەتۆ نێزیکە. ئەگەر بە قازانجی خۆشم بێ پێم‌خۆشە ئەوەی بگێڕمەوە. ساڵی ١٣٦٤ ئەمن لەپاریس بووم کە ئەو کات بەنۆرە دەچووینە نوێنەرایەتیی دەرەوە. کاک ڕەسووڵی قادری، دایک‌برای کاک دوکتور سەعیدی زۆری کۆمەگ دەکردم. موحیببەتی زۆر دەکرد. ئەمنیش هەموو جارێ سوپاسم دەکرد. جارێکیان چووبووینە جێگایەک نازانم دوکتور بوو چ بوو کە لەبەر من چووبووین. کە هاتینەوە، لە ئاسانسۆرەکەدا دووبارە سوپاسم لێ کرد. گوتی ئەرێ ئەو سوپاس سوپاسەت لەچیە؟ خۆ ئەمن بۆتۆی ناکەم. ئەمن بۆ حیزبی دەکەم چونکی دوکتور سەعید گوتوویەتی ئەگەر خوای نەخواستە دوکتور قاسملوو بمرێ هیچ خەمم نیە. چونکی فڵانە کەس دەتوانێ تەواوی ئەفکاری دوکتور قاسملووی بنووسێتەوە. ئەوە شاهیدیی دوکتور سەعیدی بوو. جا دوایە کە دەگەڵ کاک ڕەسووڵی هێندێک بەینمان ناخۆش بوو، پێم گوت کاکە گیان ئەمن نە فریشتەم نە شەیتانم، نە ئەوەی

ئەوەمیت ڕاست بوو کە پێت دەگوتم، نە ئەوەی ئێستا دەفکرتدا هەیە. گوتی نا ئەمن هەروات تەماشا دەکەم. گوتم نا خۆ ئەمنی دەزانم هەڵوێستت گۆڕاوە، بەڵام نە ئەوە بووم، نە ئەمەم. ئەمن ئینسانم.

عەباس کاردۆ: مامۆستا دوای جیابوونەوەی ئەو تێکۆشەرانەی دواتر حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران(ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ)یان دامەزراند، کۆمیسیۆنی سیاسی- ئیزامی لە بەخشنامەیەکی ئێوخۆیی‌دا ڕەسمەن ئیعلانی شەڕی بە دژ دەرکردن. پرسیار ئەوەیە ئەو کارە بۆ کرا؟ ئاکامەکانی بۆ بزووتنەوەی کورد چی بوون؟ هەڵوێستی ئەوکاتو ئێستات لەو بارەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن ناڵێم شەڕیان لەدژی دەست پێ کردن، بەڵام ئەوەڵمن ئەوە سیاسی – ئیزامی نەبوو کە ئیعلامییەکەی دەرکرد، چونکی بەیانێک کە ئەوەی تێدا کرا کە ئەگەر ناو نەگۆڕن و شت نەکەن بە هەموو جۆر دەگەڵیان بەرەوڕوو دەبین، یەک لەوان ئیزامی، ئەوە لەتەرەف دەفتەری سیاسی‌یەوە دەرچوو. ئەمن پێم وایە ئەوە یەکێک لە هەڵە تاریخی‌یەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە. ئەو وەختی بەیانەکە پێش بڵاوبوونەوەی بەمن نیشان درا، چوومە کن دوکتور قاسملووی، پێم‌گوت کارێکی زۆر خراپە. گوتی نەخێر دەبێ مەجبوور بکرێن بەوە. دوایە هاتمەوە دڵم ئاقەتی نەگرت جارێکی دیکەش چوومەوە. گوتم حەتتا ئەگەر بە عەمەلیش دەی کەن بە نووسین مەی‌نووسن. ئەوە عەیبێکی زۆر گەورەیە ئێمە بڵێین لەسەر ئەوەی ناوی ئێوەیە دەی گۆڕین. قبووڵی نەکرد. دایان بەڕادیۆی بۆ خوێندنەوە. دەتوانم بڵێم لە حیزبی دێمۆکراتدا هیچ کەس نەبوو بە ئەندازەی خوالێخۆشبوو ئەمای عەتیقی موخالیفی ئەو بڕادەوانە بێ. بەڵام کە خوێندبوویەوە هەڵی‌گرتبوو هاتە کن من. گوتی ئەوەت دیوە؟ گوتم نا. گوتی بۆ بە دوکتور قاسملووی ناڵێی بی‌گۆڕێ ئەوەی تێدا نەبێ. گوتم بۆ بۆخۆت پێی ناڵێی؟ گوتی بۆخۆم چووم بەقسەی نەکردووم. گوتم ئەمن دوو جار چووم، هەستە جارێکی دیکەش پێکەوە بچین. هەستاین دووبارە پێکەوە چووینە لای دوکتور قاسملووی. ئەی من بوو بە سێ جار، ئەی ئەی بوو بە دوو جار. بەداخەوە دیسان لێی قبووڵ نەکردین.

وەک گوتم دوکتور قاسملوو بوت نەبوو، چەند جاری دیکەشم گوتوە، شانازی بە زەڕڕە زەڕڕەی خاکی سەر گۆڕەکەشی دەکەم. بەڵام ئینسان بوو قابیلی خەتاو هەڵە بوو، چونکی ئەگەر ئەو قبووڵی کردبا دەفتەری سیاسی حەتمەن قبووڵی دەکرد، بەڵام قبووڵی نەکرد.

جا جارێکی لەکن کاک مەسعوود بارزانی بووین، بانگی کردبووین. لەوێ کاک مستەفای هیجری گوتی ئەو ناوە خوێنی لەسەر ڕژاوە. گوتم ئەو وەختیش موخالیف بووم، سێ جار چوومە لای دوکتور قاسملووی کە ئەوە نەبێ. دیارە ئەو بەشانازی دەی‌گوت کە وەختی خۆی ئاوا بووم، گوتم کە دەگەڵ تۆش بووم ئەو وەختیش پێم غەڵەت بوو، سێ جار چوومە کن دوکتور قاسملووی کە ئەوە نەبێ.

هەیاس کاردۆ: بەساز بوونی شەڕ لەنێوان دوو لایەنی دێمۆکراتدا، "حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران" ڕەسمەن لەسێ بەرەدا شەڕی دەکرد (کۆماری ئیسلامی، کۆمەڵە، ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ). پرسیار ئەوەیە توانا و ئیمکاناتی حیزب چەندە بوو کە بتوانێ ئەو بارە قورسە هەڵگرێ؟ هەڵوێستی کادر و پێشمەرگەکانتان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نایێ بڵێی توانا چونکی مەعلوومە ئەو توانایە نەبوو. ئەگەر شەڕ بەمانای بەچۆک-داهێنان و ئەوە بێ هەر ئی جمهووری ئیسلامی بەس بوو بۆ ئەوەی. لەپاشانیش دیسان بۆ حەقیقەت بڵێم، بۆ پێ-خۆشبوون و پێ‌ناخۆشبوونی هیچ کەس نیە، دەزانم ئەو قسەیەی ئێستا دەی‌کەم یەکێک پێی خۆشە یەکێک پێی ناخۆشە. بەڵام وەکوو باوەڕ دەی‌ڵێم، حەق نیە بڵێین دوو لایەنی دێمۆکرات بەشەڕ هاتن. چونکی پیاو حەق بڵێ ئەوانەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ کە کارەکەیان غەڵەت بوو، بەڵام لەوەیدا زۆر لاشەڕ بوون. زۆرجار لەبەر پێشمەرگەکانی مە هەڵدەهاتن. یەک، دوو جار ڕێ کەوت کە چەکەکانیان تەسلیم دەکرد دەیان‌گوت ئێمە شەڕ ناکەین. یانی وا نەبوو کە ئەو دوو لایە پێکەوە بەشەڕ بێن. هەڵ کەوت کە پێکەوە شەڕ کرا و تەقەیان لێکتر کرد، بەڵام بەگشتی ئەوان لاشەڕ بوون. بەهەر حاڵ نە ئەو وەختیم پێ کارێکی دروست بووە و نە ئێستا. ئەوە شتێکە ئەو وەختیشم گوتوە.

پاشان لەسەر هەڵوێستی کادر و پێشمەرگەکانمان. پێموابێ کادر و پێشمەرگەی حیزبی دێمۆکرات دەگەڵ هەموو ئاگاهی‌یان، کادر و پێشمەرگەیەکی مەزنبیت بوون. بەشی زۆری کادر و پێشمەرگەکان - نەک بڵێین هەر ئەوانەی کە بەجۆرێک لەجوران ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕیان خۆش ویستوە - ئەوانە کە ڕفیقیشیان لێیان بووە - بەشی زۆرتریان موخالیف بوون. بەڵام مادام حیزبەکەیان بڕیاری داوە، وەکوو ئینزیباتی حیزبی قبووڵیان کردوە، دەنا باوەڕیان پێ نەبوو. تەنانەت لەشەڕ دەگەڵ کۆمەڵەش - کە بەقینەن لەنێو کۆمەڵەشدا وا بووە، جا ڕەنگە کەمتر بووبێ - بەشێک موخالیفی ئەو شەڕە بوون، بەڵام وەکوو ڕاگرتنی نەزم قبووڵیان دەکرد. هەر ئەوەش بوو کاتێک حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەگەڵ کۆمەڵە ئاشت بۆوە و شەڕی ڕاگرت، لەراقیعدا چووکترین ئیعتیراز نەکرا. تەنانەت لەبارەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕەوە پێش ئەوەی ئەو یەکگرتنەوەیە هەبێ، جارێکی لێرە لەو تەلایەی دەگەڵ میوانێک باسی ئەوە دەکرا. باسەکە ئەوە بوو کە ئەو بایکۆتە قورسە لەسەریان هەڵ گرین. یادی بەخێر کاک بابەعەلی گوتی بایکۆت لەسەر لادەران هەڵ گرین دووسەت کادر و پێشمەرگە دادەنیشن. گوتم یەک نەفەریش دانانیشێ، بەڵام ئەگەر کارەکە دروست بێ، لەجیاتی دووسەت، با سێ سەت کەس دانیشن. بڕیارێکی دروست دەبێ بدرێ. بەڵام دوایە کە بووینەوە بە یەک حیزب، تاقە یەک پێشمەرگەش دانەنیشت.

مەبەستم ئەوەیە ئەوە دوو شت دەگەیەنێ. یەکێکیان ئینزیباتەکەیە. ئەمن دەگەڵ ئەوەی تەبەعییەتم پێ خراپە، بەڵام ئینزیباتم پێ باشە. چونکی هەر حیزبێکی ئینزیباتی دەنێودا نەبێ بە تایبەت لە وڵاتێکی وەک وڵاتی ئێمە، کارەکانی بەرەوپێش ناچن. نیشانەکەی دیکە ئەوە بوو کە خەڵکەکە لەوەی ڕازی نەبوون، یانی بەو سیاسەتەی گیراوەتە پێش ڕازی نەبوون. ئەوە هەر لەبەر ئینزیباتەکە بوو دەنا هەمو خۆیان لەشەڕی کۆمەڵەی دەبوارد. تەنانەت لەشەڕ دەگەڵ برادەرانی ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕدا هێندێک لە فەرماندەرانمان هەر نەیان کرد. یانی نەیاندەویست بیکەن. شتەکە ڕوون بوو.

تیرۆری دوکتۆر قاسملوو

هەیاس کاردۆ: دوای ڕاگرتنی شەڕی ئێران- عێراق، بێ ئەوەی بەدەنەی حیزب هەست بکا، یان وەکی دەڵێن ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیش بزانن، سکرتێری گشتیی حیزب بەشێنەیی خەریکی دانیشتن دەگەڵ نوێنەرانی ڕژێم بوو. تۆ کە ئەوکات لە ڕێبەری‌دا نەبووی هیچ زانیارییەکت لەو بارەیەوە هەبوو؟ پێم باشە ئەو مەسەلەیە زیاتر شی کەیەوە.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ڕاستییەکەی زۆرم بۆ شی ناکرێتەوە. چونکی ڕەنگە لەدوایە شتی دیکەت بۆ دەرکەوێ. بەڵام هەتا دوکتۆر قاسملوو لە ژیاندا مابوو هیچ مەسەلەیەکی ئەساسیی گشتیم وەبیر نایە کە لە منی شاردبێتەوەو دەگەڵی باس نەکردبم. کەچی لە دوورو نێزیک ئەو مەسەلەیەی دەگەڵ من باس نەکرد کە کارێکی ئاوا هەیە. تەنیا یەک‌جار بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ هەر وەکی باسم کرد لێی پرسیم گوتی ئەگەر دەوڵەتی جمهووریی ئیسلامی بیەوێ موزاکەرە بکا پێتوایە چ بکەین باشە. ئەمن گوتم پێموایە سیاسەتی حیزبی دێموکرات لەو بارەیەوە ڕوونە. ئەگەر ئەوان بیانەوێ موزاکەرەیەکی ڕووسوولی بکەن بۆ دەبێ ڕەتی کەینەوە؟ ئەوەم کە ئاوا بە یەک دەقیقە گێڕایەوە ڕەنگە بیست دەقیقەی خایاندبێ. بەڵام ئەوە کە شتێکی ئاوامان هەیە ئەمن ئاگام لێ نەبووە هەتا ئەو ڕۆژەی دوکتۆر شەهید بوو. ئەو ڕۆژە هەم جومعە بوو هەم جێژنی قوربان بوو. ئێمە لە ماڵێ بووین لە "ئێندرێ". کاک مستەفا ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو. ئەمن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم. بەڵام شەهید دوکتۆر سەعید لەدوای ناردین هەردووکمان چووین. دیارە ئەو شۆفێرەی بەدوامانیدا هاتبوو (ئیرەج) لە ڕێگایە گوتی گۆیا لە ئوتریش تەقە لە چەند کوردەی ئێرانی کراوە. بەڵام کە چووین دوکتۆر سەعید باسی کرد، ئەمن پێم وابوو عێراق کوشتوویەتی. چونکی دوای بۆمبارانی هەڵەبجەی کاک دوکتۆر قاسملوو هێندێک شتی گوتبوو، بۆیە پێم وابوو کاری عێراقە. دوکتۆر سەعید گوتی نا ئەتۆ ئاگات لە هێندێ شت نییە. گوتی موزاکەرە هەبووەو شتی ئاوا لە نێومانیدا ڕابردوە. ئەوجار گوتم کەوابوو مەعلوومە موزاکەرە هەر بۆ کوشتنەکەی بووە. هەتا ئەو وەختی نەمزانیبوو.

عەباس کاردۆ: کۆمیتەی ناوخۆییش ئاگای لێ نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کۆمیتەی ناوەندی ئاگای لە کولییاتەکەی هەبوو، بەڵام ئاگای لە جوزئییاتەکەی نەبوو. دەفتەری سیاسیش ئاگای لە هەموو شتێکی هەبوو، هێندێک کەس وایان گوتوە کە گۆیا دەفتەری سیاسی ئاگای لێ نەبووە. بەڵام نا دەفتەری سیاسی لە کەم هەتا زۆر ئاگای لە هەموو شتێکی بووە.

عەباس کاردۆ: ئاکامی دانیشتنەکانی شەهید دوکتور قاسملوو دەگەڵ نێردراوانی ڕێژیم بۆ هەموو لایەک ڕوونە. سەرجەمی ئەو کارەساتە لە نێوخۆی حیزبدا چۆن لێک درایەوەو چ کاریگەرییەکی لەسەر کارو تێکۆشانتان هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لێکدانەوە لە خودی کارەساتەکە لەڕاستیدا لە وەختی حادیسەکەدا نەبوو، ئەو وەختی زیاتر ئەوە بوو کە دەبێ چ بکەین. بە یەقینەوە لەدەستدانی دوکتور قاسملووی موسیبەتێکی گەورە بوو. خەسارێکی گەورە بوو لە حیزبی دێموکرات بەتایبەتیو بزووتنەوەی کورد بەگشتی کەوت. بەڵام پێچگە لەوەش بەتایبەتی خەسارە گەورەکە، یان خەسارە ڕووحییەکە لەوەدا بوو کە سەرمایەیەکی ئاوا گەورە، بە هەرزانیو بێ‌موبالاتی لەدەست چووە. لە جێگایەکی دیکەدا باسمان کرد لە پێوەندیی دوکتور قاسملوو و مام-جەلالیدا. کە هێندێک دەڵێن ئەنجێر یەکیەتیو مام‌جەلال بوون. بەڵام پێم وایە خەتابارێ یەکەم ئاخر هەر خودی دوکتور قاسملووی بوو کە چۆن ئاوا باوەڕی بە دوژمن کرد. پێمواییە ئەو شوێنەی ڕووداوەکەی لێ ڕوودارە دەگەڵ ئەو شوێنەی ڕەفیقەکانی خۆمانی بەزۆر دەرکردوو نەی‌هێشتوە دەگەڵی بچن، سەت میتری بەین نیە. نیزیکترین ڕەفیقەکانی خۆمان لەوێ کە میوانیان بووە باوەڕی پێیان هەبووە، دەگەڵی بوونە بەزۆر گێڕاویەوە. پێی گوتوون ئەوە ئاقیبم دەکەن. باوەڕم پێ‌ناکەن؟ جا ئەوە بۆخۆی زۆر تاڵ بوو.

بەڵام بەڕاستی حیزبی دێموکرات لەو حادیسەیەدا نیشانی دا کە ڕەگی داکوتاوە. ئەوەشی نیشان دا کە ڕێبەرانێکی وەکوو قازی موحەممەدو دوکتور قاسملووش ڕێبەری واقیعی بوونە حیزبیان پێ گەیاندوە. چونکی دیارە خەڵکی دیکەش گوتوویانەو ئەمنیش بەو عیبارەتە دەڵێم کە ڕێبەرێکی واقیعی هەر ئەوە نیە هەتا بۆخۆی هەیە کارەکان بە باشی بڕۆن. ڕێبەرێکی واقیعی ئەوەیە لەحاڵی حەیاتیشی‌دا کارەکان هەر بۆخۆی نەکا بەڵام بەڕێوە بچن. لەپاشانیش ئەگەر مرد هەموو شتێک دەگەڵ خۆی نەبا. خەتێکو ڕێبازێک بێڵێتەوە کە بەردەوام بێ. ئەمن جاری دیکەش گوتوومە دوکتور قاسملوو هەر وەک ئەوەی بەجۆرێک لەجۆران بیری لەوە کردبێتەوە کە ڕۆژێک بەجێمان دێڵێ، زۆر ساڵ بوو جۆرە تەمرینێکی بە ئێمە دەکرد. دەڕۆیی سێ مانگ، چوار مانگ، پێنج مانگ بەجێی دەهێشتین. دەیەویست بزانێ داخوا کارەکان بەڕێوە دەچن یان نا. دیارە کەوتبوە سەر گەڕو دەرکەوت بەبێ ویش کارەکان بەڕێوە دەچن. لە شەهیدبوونیدا ئەوە بەتەواوی

دەرکەوت کە دوکتۆر قاسملوو ئەوشتەی کار کردوە کە ئەگەر بۆخۆشی نەبێ، ڕێبازەکەی نەفەوتێ‌و ڕێگاکەی کوێر نەبێتەوە.

شتێکی دیکە ئەوە بوو کە ئەو شوێنەوارەی هەر لەسەر ئەندامانو تێکۆشەرانی حیزبی دانەنا. شوێنەوارەکەی لەسەر کۆمەڵانی خەڵکیش دانا. لاوانی کورد وا دیار بوو ئیلهامیان پێ‌کرابوو کە دەبێ بەجۆرێکی دیکە بێنە مەیدان. دەبێ ئەو کەلێنە پڕ کەنەوە. دوکتۆر قاسملوو لە ٢٢ی پووشپەڕدا(١٣ی ژوونیە) شەهید بوو. تا کەوتینە ئاخری ساڵ، زیاتر لە ٤٨٠ لاوی تازە هاتنە ڕیزی پێشمەرگایەتی. لەبیرمە هەر لەو وەختەدا کە خەبەرەکە گەیشت، دەفتەری سیاسی پەیامێکی بە هێزەکان دا. ئەو کات زۆربەی کادرو پێشمەرگەی هێزەکان لە نێوخۆی وڵاتو لە شوێنی کارو تێکۆشانیان بوون. پاش دانی خەبەرەکە گوترابوو دوکتۆر قاسملوو ڕۆیی، بەڵام ڕێبازەکەی ماوە.

ئەمانەت یەکێک لەو کارانە کە دەفتەری سیاسیی ئەو وەخت کردنی، ئەوە بوو کە هەوڵ بدا پێشمەرگەکان لە نێوخۆدا تۆزێک کۆنترۆڵ بکا کە ئیحساسات نەیان‌گرێ‌و نەکەونە هەستی تۆڵەئەستاندنەوەیەک کە زەرەر بەخۆشیان بگەیەنێ. یانی خۆیان بەناو ئاوردا بەن. دەنا بەڕاستی ئەگەر وا نەبا، خەتەری ئەوە هەبوو کە پێشمەرگە بەتۆڵەی ئەو زەبرە گەورەیەی دوژمن لە ئێمەی داوە بەبێ موتالەعە هێرش بکەنە سەر بنکەو پایەگاکانی دوژمن. پێموایە بۆخۆشت لەبیرتە کە خەبەرەکەشمان بە پێخۆر دەرخواردی خەڵکی دا. ئەوەڵێ ئاگاداری‌یەکی چووکەڵەمان بڵاو کردەوە کە بەپێی خەبەرێکی گەیشتوو لە ئورووپاوە، دوکتۆر قاسملوو لەلایەن چەند کەسێکەوە تەقەی لێ کراوە. ئێمە دەگەڵ کۆمیتەی حیزب لە ئوتریش دەتەماس‌داینو دوایە لە چەرمیانی شتەکەی ئاگادارتان دەکەینەوە. ئەو وەختی ڕادیۆ سێ جار بەرنامەی بڵاو دەکردەوە. بەرنامەیەکیان دوازدەو نیوی نیوەڕۆیە بوو. بەرنامەیەکیان پێم وابێ پێنج یان پێنجو نیوی ئێواری بوو. بەیانییش دووپات دەبۆوە، ڕۆژەکانی دیکە ئەو سێ بەرنامەیە هەموویان یەک بوون. بەڵام ئەو ڕۆژەی گۆڕیمان. لە بەرنامەی نیوەڕۆیەدا هەر ئەو شتە کورتە بوو. لە بەرنامەی پاش نیوەڕۆیەدا بەیاننامەکە ئامادە کرا. لەبیریشمە ئەمن چوومە خزمەت دوکتۆر سەعیدی گوتم ئەتۆ مەشغوولی، خەڵک دەوروت دەدەن. قەیدی ناکا ئەمن دەچم بەیانەکەی دەنووسم. بەیانەکە ئەمن نووسیم.

نازانم بە چ حاڵێکم ئەو بەیانە نووسی، یانی زۆر تاڵ بوو. دەڵێن بۆ شۆڕشگێڕان خەمداگرتن نابێ. دوکتۆر قاسملوو دەڵێ بۆ شەهیدەکانمان ناگریین، بەڵام دڵ بەردیش بێ لەو وەختانەدا دەبێتە ئاو. زۆرجار سەرم لادەبرد هەتا ئەوەی نووسیوەمە بە فرمێسکەکانم ڕەش نەبێتەوە. جا لەبیرمە برادەرێکمان بنا ناریشی بەرم کاک جەعفەری شەریعەتی کە ئاگای لەحاڵی من نەبوو. گوتبووی ئەو کابرایە دڵی بەردە چۆنی ئەو بەیاننامەیە بۆ نووسراوە. ئەمن زۆرجار وەبیرم دێنایەوە کە ئەوە بەشێکە لە ئامۆژگاری‌یەکانی دوکتۆر قاسملوو.

تازە کۆنفرانسی سێ گیرابوو. شەهید مەلا قادری ویردی ببوو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ساڵێکی بەسەردا تێپەڕنەبووبوو کە لە شاری بانە شەهید بوو. ئەوەڵ شەهیدی کۆمیتەی ناوەندی لەو دەورانەدا بوو کە ئێمەی تێدا بووین. یانی لەپاش ساڵەکانی ٤٦-٤٧. زۆر عەجایب ناڕەحەت بووین. ئەگەر بڵێم ئەو وەختی تەئسیری لەسەر ڕووحیاتی ئێمە لە شەهیدبوونی دوکتور قاسملووی پتر بوو زیادم نەگوتووە. وەختێک دوکتور قاسملوو شەهید بوو هێنایانەوە ئەو شتانە دیبوون بەجۆرێک لە تەقە هەڵاتبووین. بەجۆرێک ڕاهاتبووین. ئەو وەختی هەموومان دەگریاین. دوکتور قاسملوو خەریک بوو لە ناڕەحەتییان بتەقێ. بەڵام نەدەگریا. ئایا هەر گریانی ئەدەعات یان چونکی مەسئوول بوو دەبوو لەبەر ئێمە خۆ ڕابگرێ. نازانم. لەپاشان پێلی منی گرت و گوتی هەستە با بچینە ئەو دیوەی سەرێ بەیاننامە بنووسین لێرە ناکرێ. زووڕێک بوو چووین لەوێ گوتی بنووسە. گوتم مێشکم هیچی تێدا نیە هیچم بۆ نانووسرێ. گوتی خۆ ئەمن دەتوانم بنووسم بەڵام دەبێ تێر بی. ئەوە سەرەتای کارە. چەند کەلیمەیەکی پێگوتم گوتی ئاوا بنووسە و بەجێی هێشتم. مەجبووری کردم بۆخۆم بنووسم. بەیاننامە لەسەر شەهید مەلا قادری ویردی ئەمن نووسیم.

جا ئەمن گوتم ئەوە دەرسەکە بوو کە دوکتور قاسملوو فێری کردم کە دەبێ لە وەختی ئاوادا دەفکری کارەکاندا بی. خەفەتەکە بەجێی خۆی بەڵام دەبێ کارەکان بکەی. بەهەر حاڵ لەباری تەئسیرەکەیەوە دەگەڵ ئەوەی موسیبەتێکی گەورە بوو، زەبرێکی گەورە بوو وە ڕووحی هەمووان ئازادیەک وەکۆشکی هیوا و هومێدی خەڵکیش کەوت. بەڵام ئەو دژکردەوەیەی تێدا بوو کە دەبێ جێگاکەی پڕ بکرێتەوە. جا بەخۆمان زانی یان بەخۆمان نەزانی. یان خەڵکەکە بەخۆی زانی یان بەخۆی نەزانی.

بەڵام هەڵسەنگاندن و لێکدانەوەی ڕەسمی لە حادیسەکە نەکرا هەتا کۆنگرەی نۆ. لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی نۆدا، ئازایانە و بەڕاشکاوی ڕەخنە گیرابوو لەوەی کە ئێمە بۆ وامان لێهات. ئەدەبوو وامان لێبێ. شەهید دوکتور شەرەفکەندی نووسیبووی و فۆرموولەی کردبوو. لەوەدا ئینتیقادی گرتبوو کە بەداخەوە ئەویش بوو بە عالیمی بێ عەمەل. ئەو زۆر خراپتر کەمتەرخەمیی نیشاندا. چونکی ئی دوکتور قاسملووی شتێکی ئاوا بۆ من دەرنەکەوت. بەڵام ئی دوکتور سەعیدی دەرکەوت کە پۆلیسی ئەڵمان گوتوویەتی ئێمە نیگابانت بۆ دادەنێین. قبووڵی نەکردوە. یانی پێیان گوتووە قبووڵی نەکردوە. بۆیە خەتایەکەی گەورەتر بوو. ئەمن لەبیرمە کە چووین بۆ تەشییع جەنازەی دوکتور قاسملووی، پۆلیسی فەڕانسەش هاتن گوتیان دەبێ نیگابانتان هەبێ. لەدوایە کردیانە شەرت هەر سکرتێرێکی حیزبی دێموکرات نیگابان قبووڵ نەکا ویزای نادەنێ. تەنانەت جارێکی لە "ڕۆم"ێ بووین لە کۆبوونەوەی ئەنتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست کە ئەو وەختی ئەدش بووین بە ئەندام. بەڵام باسی مەسەلەی کورد و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بوو. ئێمە گوتمان ئەوە مەسەلەی کورد و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە ئێمەش لێرەین دەمانەوێ قسان بکەین. وا بوو

موافەقەتیان کرد قسە بکەین. هەر لەوێ خێرایەکی ئەمن پەیامێکی کورتم نووسیو دامان بە بەشی تەرجەمە بە زمانەکانی دیکەش خوێندرایەوە. ئەمن چوومە پشتی تریبوون بۆ خوێندنەوەی وتارەکە. هەتا هاتمەوە پۆلیسی ئیتالیا لەسەر جێگاکەی ئێمە ئامادە بوون و گوتیان لەئێستاڕا دەبێ نیگابان قبووڵ بکەن. دەگەڵ ئەوەی موحافەزەتێکی توندیش لە هۆتێلەکەو سالۆنەکە هەبوو، بەڵام گوتیان دەبێ ئێوەش نیگاباتان هەبێ. ئیدی ئەوجار دوو ماشێنی پۆلیسو چوار پۆلیسی مەخفیمان ڕەگەڵ کەوتن. وا بوو ئێمە بە دەلایلێک دوو ڕۆژ زیاتریش لە کۆبوونەوەکە لەوێ ماینەوە، هەتا ئەو وەختەی سواری تەیارەیان کردین دەگەڵمان بوون.

هەیاس کاردۆ: دوای تیرۆری دوکتۆر قاسملوو و هاوڕێیانی، هەر چەند جەنابت ئەندامی ڕێبەریی حیزب نەبووی بەڵام بۆ بەڕێوەبردنی ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنیان ڕەوانەی پاریس کرای. ئایا ئەوە لەبەر نزیکیی تۆ بە دوکتۆر بوو یان هۆی دیکەی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە پێم وایە دەزانی کە ئەمن بەتەنیا نەبووم. کاک حەسەنی شەرەفی وەک ئەندامی دەفتەری سیاسیو ئەمن پێکەوە چووین. هەرچەند کاک حەسەن ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو بەڵام بە حوکمی ئەوەی ئەمن تەمەنم زیاتر بوو یان هەرچی بوو بەکردەوە تەقەریب یەکەمی هەیئەتەکە ئەمن بووم.

هەیاس کاردۆ: بەڵام لەبەر تەمەن نەبووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر لەبەر تەمەن نەبوو. ڕاست لەبەر ئەوەی بوو کە ئەمن دەگەڵ دوکتۆر قاسملووی زۆرتر لێک نیزیک بووینو زیاترم لەسەر وی دەزانی. ئەوانە بوون زیاتر. لە مەڕاسیمەکەشدا ئەندازی خەڵکی زیاتر ڕووی دەمن بوو. لە کۆنفڕانسی مەتبووعاتیشدا ئەوەی وەپێش کەوت بۆ قسە کردنو پەیڤی قسە کرد هەر ئەمن بووم. پەیامەکە ئەمن نووسیم. پەیامەکە ئەمن خوێندمەوە. لەدوایە کە بڵاو بۆوە، درابوو بە بەغدایەو لە بەغداشڕا بە بیسیم درابوو بە ڕادیۆی. دوایە بۆم دەرکەوت کە بەناوی وتاری کاک حەسەنی شەرەفی لە ڕادیۆ خوێندراوەتەوە. بەڕاستی ڕەنگە کەمجار وا هەبووبێ؛ بەڵام ئەو سەتەرەی پێم ناخۆش بوو. ئەگەر گوتبای وتاری هەیئەتی حیزب لەسەر گڵکۆی شەهیدان هەر بەو جۆرەش لە ڕۆژنامەدا چاپیم دەکرد. بەڵام کە ڕاست دابوویان بە کاک حەسەنی شەرەفی، پێم وابوو غەدرێکە. ناحەقییەکە. پێم وایە ئەتۆش شاهیدی کە هەرچی ئەوانەی ئەهلی قەڵەم بوون، کە گوێیان لێ ببوو گوتبوویان ئەوە قەڵەمی کاک حەسەنی شەرەفی نیە. ئەوە نووسینی فڵانکەسە. پێیان وابوو کە ئەو خوێندوویەتەوە. بەڵام زانیبوویان ئەو نەی‌نووسیوە. لەڕاستیدا هەم نووسینەکە نی من بوو هەم بۆخۆشم خوێندمەوە، جا بۆیە کە گەڕامەوە لە ڕۆژنامەدا چاپمان کرد هەر بەناوی قسەکانی عەبدوڵڵا حەسەنزادە بڵاو کرایەوە. یانی دەڵێلەکە هەر ئەوە بوو کە ئەمن لە دوکتۆر

قاسملووی نیزیکتر بووم و زۆر پێکەوە ڕابوویین. ئەو وەختی ئەوا (کاک حەسەن) ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش نەبوو ئەمن جێگری دوکتور قاسملووی بووم. یانی ئەگەر ئەو جارەش حیساب کەم کە باسمان کرد، یانی جێگر نەبووم بەڵام دای‌نابوو ئەمن کارەکانی لەجیاتی بکەم. سێ دەورە جێگری سکرتێر بووم. هەمووی ئەوانە باعیس بوون کە دوکتور سەعید پێشنیاری کردبوو و دەفتەری سیاسییش پەسەندی کردبوو کە ئەمن بچم.

عەباس کاروان: بەڵام بۆ دوکتور سەعیدی وا نەبوو کەچی بۆ ئێوەش ئەتۆ هەر چوویی. خۆ دەلیلی ئەوە نەبوو دەگەڵ وی زۆر لێک نیزیک بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە بۆ دوکتور سەعیدی شتێکی دیکە لەئارادا بوو. دەکرێ بڵێم جگە لە هەمووی ئەوانە، ئەمن پێشتر ئیمتیازی سەفەرێکی دەرێ بووم. ویزام بۆ هاتبوو. یانی ویزام وەرگرتبوو کە بڕۆم. بۆیە ئامادەتر بووم. چونکی ویزا وەختێکی دەویست. هەرچەند جارەکەی پێشتر زۆر سەریع ویزایان دابێنیٚ. بەڵام بۆ شەهادەتی دوکتور سەعیدی ویزام بۆ هاتبوو بۆ نۆروێژی. ئەو سەفەرەی بە نۆروێژی‌دا ڕۆیشتم. بەڵام جاری پێشوو کە دوکتور قاسملوو شەهید بوو ئێمە هەر لە بەغدایە سواری تەیارە بووین. ڕەنگە ئەوەشی تێدابێ کە ئاوا هاسانتر بوو، لەوانەیە کاک مستەفای هیجریش کە جێگری سکرتێر بوو بە باشی زانیبێ ئەمن بچم.

عەباس کاروان: باشە ئەو جاریان هەر خۆت بە تەنیا بووی؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەو جار هەر ئەمن بە تەنیا بووم.

عەباس کاروان: دەزانم هەتا ئێستا چ بەنووسین چ بە قسە و چ بە درێژەدانی ڕێگا، نزیکی خۆت بە کەسایەتیی دوکتور قاسملوو نیشان داوە. بەو حاڵەش کەسانێک پێیان وایە تۆ موخالیفی کار و کردەوەکانی ئەو شەخسیە بووی و بەتایبەت ڕیستورتە دوای شەهید بوونی کەمڕەنگی بکەی. وەک مێژوو پێم‌خۆشە بزانم کۆی بۆچوونەکانت لەسەر دوکتور قاسملوو چی بووە و ئێستا چین؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە لە هەموو ژیانی خۆم‌دا لەو جێگایانەش کە باسم کردوە، بیروبۆچوونی من لەسەر دوکتور قاسملووی دەرکەوتوە. ئەمن زۆر بە سەراحەت گوتم دوکتور قاسملوو بۆ من هەم ئۆلگوو بوو هەم مامۆستا بوو. بەڵام نە بوت بوو نە فریشتە بوو. وا بووە شەڕم دەگەڵ کردوە. زۆر جار ئینتیقادم لێ کردوە. زۆر جار بە هەڵوێستەکانی ناڕازی بووم. حەتتا ساڵی ڕابردوو لە بیرەوەریی بیست ساڵەی‌دا داوایان کرد ئەمن قسەی لەسەر بکەم. لەوێ‌دا گوتم کە دوکتور قاسملوو بۆخۆی دەڵێ ڕۆژی ٢٥ی سەرماوەزی ١٣٢٥ قازی موحەممەد هەڵەیەکی گەورەی کرد کە بەپێل ئەرتەشی شاهەنشاهی‌یەوە چوو. ئەمنیش دەڵێم دوکتور

قاسملوو هەڵەیەکی مێژوویی کرد، زەربەیەکی گەورەی لە خەڵکدا کە بۆخۆی بە لاقی خۆی چووە تەڵەی دوژمنەوە. دیارە لە کاری ڕۆژانەشدا ڕەخنەم هەر لێ گرتووە.

ئەو کەسانەی ئەو قسانەیان کردوە بۆخۆیان زۆر چاک دەزانن ڕاست ناکەن. بۆخۆیان باوەڕیان پێی نییە. بەڵام ئەوان نانیان لەوەی خوارد. ئەگەر بە قسەیەکی باتڵ یەکێک یان چەند کەسێک دەتوانی نانێک بخۆن با بی خۆن.

هەیاس کاردۆ: مەسەلەی کۆنترۆڵی ماڵی لەلایەن سکرتێرەوە، چ لە کاتی ژیانی دوکتور قاسملوو دا و چ دواتر وەک گرێیەکی کوێرە قەت نەکراوە مایەوە. لەو بارەیەوە دیارە دەنگۆی جۆراوجۆریش بڵاو دەبوونەوە کە ڕاستی و ناڕاستی‌یان هەتا ئێستاش دەر نەکەوتوە. پێتخۆشە دەرگای ئەو باسە بکرێتەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێمخۆش نیە ئەو باسە زۆر بکرێتەوە. بەڵام لەو بارەیەوە پێمخۆشە ئێی بدوێم کە دیسان موخالیفان بۆ ئەوەی لە شەئنی دوکتۆر قاسملووی کەم کەنەوە، تۆمەتی زۆریان لێ دا. ئەو دارایی‌یەی حیزب کە لەدەرێ هەمانبوو، هەتا دوکتۆر قاسملوو مابوو هەمووی بەدەستی ویەوە بوو کە ئەوە کارێکی خراپ بوو. ئەوە بۆخۆی دوایە دەرکەوت کە کارێکی خراپە. یانی لە باری قانوونی‌یەوە گیروگرفتێکی زۆری پێکهێنا. دوکتۆر قاسملوو نامەیەکی نووسیبوو و ئیمزای کردبوو کە هەرچی بەناوی من هەیە لەدنیادا، لە پووڵ و ئەموالی مەنقوول و نامەنقوول، هەمووی ئی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە. ئەگەر ئەمن شتێکم بەسەر هات جێگری قاسملوو لەسەرپەتی هەموو ئەو شتانە کۆ بکاتەوە و تەسلیمی حیزبی دێموکراتیان بکا. بەڵام وەختێکی دوکتۆر قاسملوو شەهید بوو حادیسەکە ئەوەندە چووک نەبوو کە بێدەنگ بڕوا. ئەسرین خانم هەوڵی دابوو ئەو مەوجوودییەی هەمانە مونتەقیلی بکا بە حیسابێکی دیکە. یانی حیسابێکی دیکە کە ئی خۆیەتی بۆ ئەوەی بیپارێزێ.

هەیاس کاردۆ: باشە دوکتۆر قاسملوو وەکیلی نەبوو هەتا سەنەدەکانی لەلا دابنێ؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: وەکیلەکەی ئەو بوو. کاغەزەکە لەسەر دەستی دادگاو ئەوانە نەبوو. جا ویستبووی شتێکی ئاوا بکا، چونکی وەکیلی بوو حەقی هەبوو هەموو تەسەڕروفێک لەو حیسابەدا بکا. کە داواکەی کردبوو پێیان گوتبوو خانم مووەککیلی تۆ مردوە، ئەتۆ ئێستا ئیدی ناتوانی دەوەیدا تەسەڕروف بکەی. بۆیە نەیتوانی دۆلارێک مونتەقیل بکا. لەپاشان بۆ ئەوەی ئەو ئەموالەی کە هەبوو لەدەست حیزبی دێموکرات دەر نەچێ، نەیتە میراتی شەخسی دوکتۆر قاسملووی، کارو زەحمەتێکی زۆری ویست. هەزینەیەکی ئێریک

بە دوو سەت هەزار دۆلارێکیشی تێچوو. بەڵام دوایە شەهید دوکتۆر سەعید بە دەرسوەرگرتن لەو کارەکەی کردە کارێکی جەمعی. یانی بەناوی هەیئەتێک نەک بە ناوی حیزبی دێمۆکرات سەبتی کرد. هەر ئەوەش بوو وەختێک دوکتۆر سەعید شەهید بوو هیچ گیروگرفتێک نەهاتە پێشێ. ئەخێر هیچ موشکیلەیەک نەهاتە پێش. یەکێک لە ئەندامانی ئەو ئاسۆسیاسیۆنە مردوە. ئاسۆسیاسیۆن دەتوانێ یەکی دیکەی لەجێگا دابنێ کە داشی نا.

بەڵام ئەوە کە تۆمەتیان لێ دەدا، بۆ دوکتۆر قاسملوی ئەوەندە کافی بە کە تەنانەت کتێبەکانیشی نەکردنە میرات بۆ منداڵەکانیو خێزانی. قەڵەمێکیشی بۆ ئەوان نەکردە میرات. هەرچی هەبوو بە پێی وەسیەتنامەیەک کە هەیبوو ئەموالی حیزبی دێمۆکرات بوو. هەرچەند وەسیەتنامەکە لەسەر دەستی دادگاو مەراجیعی ڕەسمیو قانوونی نەبوو. هەروا خۆبەخۆیانەتی بوو ئەیتوانی ئەو تەفسیرەی هەبێ. دواییەدا کۆمەگێکمان کرا، دەنا ئەو ئەموالە دەبوو بە میراتو تەنانەت وەکی ئەو وەختە باسیان کردو لەبیرمە کە نازانم چەند بوو، بەڵام وا بزانم سەتا ٣٥ی دەگەڕایەوە بۆ دەوڵەتی ئێران.

هیوا کاروان: یانی چۆن دەچوو بۆ ئێران؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو مالیات لەسەر میرات دەچوو بۆ دەوڵەتی ئێران. ڕەقەمەکە سەتا ٣٥ بوو یان چەند زۆر موهیم نیە چونکی چاکم لەبیر نەماوە، بەڵام مەبلەغێکی بە پێی قانوون دەدرا بە دەوڵەتی ئێران. ئەوە قانوونە کەسێک کە بابی دەمرێو میراتێکی زۆری بۆ دەمێنێتەوە، بەشێک لەو میراتەی دەدرێ بە دەوڵەت. ئەویش ئێرانی بوو و بە پێی قانوون دەبوو بدرێ بەو دەوڵەتە. جا زەحمەتو تێکۆشانو تەنانەت هەزینەیەکی زۆری ویست هەتا سابیت بکرێو قەبووڵ بێ کە ئەوە پووڵی قاسملوی نەبووە. ئەو ماڵە ماڵی دەزگایەکی ناوا بووە. دەنا دوکتۆر قاسملوو یەکجار بەری بوو لەوانە.

زۆر جار تۆمەتی عەجایبی بۆ هەڵدەبەسترا. نازانم ئەتۆ لە کۆنگرەی ٧ بووی یان نا. تەواو بوونی کۆنگرە هاوکات بوو دەگەڵ ساڵرۆژی لەدایکبوونی دوکتۆر قاسملوو. ویستمان جێژنێکی بۆ بگرین بێ ئەوەی بۆخۆی بزانێ. ئەمن بۆخۆم قەڵەمێکم هەبوو ئەو قەڵەمەم دانا. تاردم دەستێک لیباسیشی بۆ هاتە دەمانچەیەکم شک دەبرد کە نی خۆی بوو. ڕەنگە هەستی کردبێ بەڵام گوتم کارم بەو دەمانچەیەتە. دەمانچەکەشم لێوەرگرتە. لەوێ چووسە پشتی میکرۆفۆن گوتم ئەو جێژنە هاوکاتە دەگەڵ جێژنێکی دیکەش کە ساڵرۆژی لەدایکبوونی دوکتۆر قاسملوویە. ئەمن وەک سەمبولێک ئەو دیارییانەی دەدەمێ. ئەوە قەڵەمو دەمانچە کە یەکیان بۆ سیاسەتو ئەوی دیکەش بۆ خەباتی چەکدارانەیە. ئەو دەستە لیباسەشە کە هیوادارم بە لەشی ساغی بلەرێ، هەروا بۆ قسەی خۆش. جا شتێکی ناوامان کرد.

پاش ماوەیەک چوومە بەغدا. دۆستەکانی منیش و دۆستەکانی دوکتور قاسملووش گوتیان شتێکت لێ دەپرسین بەڵام تۆخودا ڕاست بڵێ. گوتم فەرموون. گوتیان بیستوومانە دوکتور قاسملوو جێژنێکی لەدایک‌بوونی گرتووە ١٥٠ هەزار دیناری تێ‌چووە، یانی نێزیک ٥٠٠ هەزار دۆلار، دۆستە کوردەکانمان پێیان ناخۆش بوو قاسملوو کارێکی وا خراپی کردبێ، شتی ئاوا ساز دەبوو. لەپاشان هەر بۆ ئەوەی قسە خۆشەکانمان باس کردبێ، بەینێکی فێر ببوو هەتا باسی قسان دەکرا دەی گوت ئەمنیش ٥ دینارم هەیە، ئەویش نازانم چ بوو، ڕۆژێک داوای ٥ دیناریان لێ کردم. گوتم ئەرێ دوکتور ئەتۆ ٥ دینارت پێ نیە بیدەیەی؟ دەشم زانی هەر ئەو ٥ دینارەی هەیە. گوتی با هەمە. ٥ دینارەکەم لێ‌وەرگرتوو ناردم. یانی ئەساسەن ئەو پیاوە ئەوەندە ئازادە بوو کە پوولی وەرنەدەگرت. هەمووی ئێمە یارمەتی‌یەکمان لە حیزب وەردەگرت کە دیارە ئی هەمووومان هەر کەم بوو، ئەو ئەوەشی وەر نەدەگرت بەڵام دەبوو نانی بخوا. یانی سکرتێری ئانەژگ بوو. ئەوە نەبوو کە ماڵی دنیایە کۆ کاتەوەو میرات بۆ منداڵەکانی بەجێ بێڵێ، شتی وای تێدا نەبوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا هەر لەو پێوەندی‌یەدا پێم‌خۆشە بزانم چۆن بوو ئەسرین خانمی خێزانی دوکتور قاسملووی دواتریش لەبەشی کۆنتڕۆڵی ماڵیی حیزبدا مایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەسرین خانم لە شتێکدا هەبوو. دیارە پیاو حەق بڵێ ئەگەر ئەو کۆمەگی نەکردبایە ئەو ئەموالە نە کۆ دەبۆوەو نە دەبوو بە ئی حیزبی دێمۆکرات. ئەو کۆمەگی کرد بۆ ئەوە، هەتا ماوەیەکیش لە شتێکدا کە دروست ببوو وەک کۆمیسیۆنێک، ئەندام بوو. لەپاشان بە دەلایلێک کە شتەکە کەوتە سەر ڕەوالێک کە چەند کەسێک نەوانەی دە حەلقەی حیزبیدا بوون بەسەر ئەو دەخل و خەرجە ڕادەگەیشتن، ئەو هاتە دەرێ. ئەو ئێستا لەو حەلقەیەدا نەماوە.

هەیاس کاردۆ: دوکتور شەرەفکەندی هەر چەند زۆر دواتر لە ئێوە دەستی بە کاری سیاسی کردو هاتە جەرگەی خەباتەوە بەڵام زوو هەڵی دا. هەڵسەنگاندنی تۆ لەسەر ئەو نیشانە چی بوو؟ پێت وابوو شیاوی ئەوە بوو کە ئاوا زوو بگاتە لووتکە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە حیزبایەتی‌دا، تەنانەت لە ئەساسنامەشدا هاتوە کە سابیقەی ئەندامەتی بۆ هێندێک شت پێویستە. مەسەلەن بۆ بوون بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی وەختێک دوو ساڵ بوو، دوایە کردمانە سێ ساڵ. یانی کەسێک پێویستە سێ ساڵ ئەندامی حیزب بێ هەتا بتوانێ خۆی بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا بکا، بەڵام ئەوە بەو مانایە نیە کە پلەی حیزبی بە سابیقە دیاری بکرێ، یانی بە سێ ساڵ بیێتە فڵان و بە دە ساڵ بیێتە ئەوەو بە پازدە ساڵ بیێتە ئەوە. شتی ئاوا نیە.

دوکتۆر شەرەفکەندی ناوی خۆی بە خۆیەوە. بەرزترین پلەی عیلمیی وەرگرتبوو. لە ڕشتەیەکیشدا وەی گرتبوو کە دەیانگوت ئەو وەختی لە هەموو ئێراندا دوو کەسی دیکە سەدرەکی دوکتۆرای شیمیی تەجزیەیان هەیە. کەوابێ لەباری عیلمییەوە ئاوا بوو. لەباری تەجرەبەی کاری سیاسیی و حیزبایەتییەوە، تەجرەبەی کەم بوو. چونکی پێم وایە دەوروبەری ساڵی ١٩٧٧ و ئەوانە بوو کە لەپاریس دەگەڵ دوکتۆر قاسملوو ئاشنا بوو. دەگەڵ وی لە دەرچوونی ڕۆژنامەی کوردستاندا هاوکاریی کردبوو لە پاریس. لەپاشان کە گەڕایەوە بۆ ئێران وەک ئەندامی حیزب و ئەنانەت وەک نوێنەرو ڕاستی دوکتۆر قاسملووی گەڕایەوە تارانێ. کەوابێ ڕابردووی کاری حیزبیی و تەشکیلاتیی زۆر نەبوو. بەڵام قابلییەتەکەی یەکجار زۆر بوو. هیچ بێ ئەدەبی نیە لەبەرابەر ڕووحی دوکتۆر قاسملوودا کە بڵێم لەباری ئەوەی پێی دەڵێن زەکاوەتەوە بیرتیژی، زۆر لە پێش دوکتۆر قاسملووی بوو. لەو بارەوە ئەو زیرەکتر بوو. لە هێندێ کاری مودیرییەتیشدا لە دوکتۆر قاسملووی بە بەرنامەترو ڕێکوپێکتر بوو. قابلییەتی خەسڵەتی ئەوەی کە ببێتە ڕێبەر تێدا هەبوو. بەڵام ئەوەی خەسارێکی گەورە بوو بێجگە لە شەهیدبوونەکەی، ئەوە بوو کە پێش ئەوەی ماوەیەکی زۆر کاری حیزبی بکاو کارامەتر بێ، ئەو موسیبەتە بەسەردا هات و ئەو مەسئوولییەتی بەکەمی وەرگرت. ئەگەر ماوەی چەند ساڵێکی دیکە لەپەنا دوکتۆر قاسملووی بێ گەیشتبایە لەباری تەجرەبەی کاری حیزبییەوە پوختەتر بایە، دەیتوانی زۆر سەرکەوتووتر بێ. داوایەش کە بەداخەوە زۆر زوو لەدەست چوو.

یادی بەخێر دوکتۆر مەحموود عوسمان کە ئێرانییەکان لەبارەی دوکتۆر سەعیدەوە لێیان پرسیبوو چۆنەو چۆن نیە، گوتیبووی خۆ بابە هێشتا جێ قووتی گەرم نەکردوە بە نیازن ئەویش بکوژن؟ گوتبوویان بۆ دوکتۆر قاسملوو ئێمە کوشتوومانە؟ ئەویش گوتیبووی ئەمن نازانم بەڵام بۆخۆتان دەزانن کێ کوشتوویەتی.

هەباس کاردۆ: هیچ حاڵی جێی ناکۆکییان دەگەڵ ئەمر دوکتۆر شەرەفکەندی هەبوو؟ پەیوەندیی کاریی و دۆستایەتییان چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نازانم حاڵی ناکۆکی چیە. ئەمن حاڵی ناکۆکیم دەگەڵ کوڕم و کچەو براو هەموو ئەوانە هەیە. دەگەڵ بابم نەبووە چونکی ئەو وەختی منداڵ بووم، بەڵام حاڵی ناکۆکیم دەگەڵ دوکتۆر قاسملووی هەبووە، دەگەڵ هەموو ڕەفیقەکانم هەبووە. حاڵی ناکۆکی ناکرێ لە بەینی دوو ئینساندا نەبێ، بەڵام شتێک بەناوی ئەزاد بەینی من و دوکتۆر سەعیدی نەبووە. مەسەلەن هەر نموونەیەک بێنمەوە لە حادیسەی شەهیدبوونی دوکتۆر قاسملوویدا. دوکتۆر سەعید بەرپرسی تەبلیغات بوو واتە ئینتیشاراتو ڕادیۆ. کە دوکتۆر شەهید بوو دەفتەری سیاسی بڕیاری دابوو ئەمنو کاک حەسەنی شەرەفی بچین بۆ سەر جەنازەکەی، بڕیار بوو کاک حەسەن لەوێ بێ هەتا بەخاک دەسپێردرێ و پاشان بێتەوە. بەڵام ئەمن چوار پێنج

مانگان لەوێ بم هەتا نوێنەرێکی دیکە دیاری دەکرێ ئەمن وەک نوێنەر کارەکان بکەم. چوومە کنی، گوتم بۆ ئەو کارەتان ئاوا لێ کردوە؟ گوتی بۆ؟ گوتم ئەتۆ ئێستێ تەواوی مەسئوولییەتی ئەو حیزبەت بەملەوەیە، مەسئوولییەتی ڕادیۆو ئینتیشاراتیشت پێیە کە زۆر پڕ کارە، باشە ئەگەر کاک حەسەن بێتەوە ئێرە دەتوانێ چ دروویەک لەقالبی تۆ دەرێنێ؟ کەوابێ با کاک حەسەن وەمێنێ‌و ئەمن زوو بێمەوە هەتا بارێکت دەگەڵ ڕاست کەمەوە، کارێکت دەگەڵ بکەم. گوتی ئاخر دەفتەری سیاسی وای بریار داوە. گوتم خۆ بڕیاری دەفتەری سیاسی ئایەی قورئانی نیە ئەسخ نەبێتەوە. باسی بکەن‌و ئاوای لێ بکەن. دوایە چووبوو پێشنیارەکەی لە دەفتەری سیاسی باس کردبوو کە قبووڵیان کردبوو چونکی پێیان حیسابی بیوو. ئەوە لەحاڵێکدا بوو ئەگەر کاک حەسەنی شەرەفی ـ کە ئەوەی دەخوێنێتەوە ئینشەڵلا ـ ئەگەر گوتبایان خودات دەگەڵە با خودا وەمێنێ لەوێ ئەتۆ وەرەوە، قەت شتی وای نەدەکرد. یانی مانەوە لەپاریسێی قەت نەدەدا بە جێگایەکی دیکە. بەڵام ئەمن بۆ ئەوەی کاری دوکتۆر سەعیدی لەنگ نەبێ‌و بتوانم هاوکاریی بکەم هاتمەوە. مەعلوومە ڕەنگە حەمل بکرێتە سەر خۆهەلکێشان بەڵام بۆیە ئەو قسەیە دەکەم کە بڵێم ئەگەر لە هەموو شتێکدا کاک حەسەنی شەرەفی زۆر لەمن لەپێشتر بێ، لە کاری نووسین‌و ئەوەدا ئیدی لەمن لەپێشتر نەبووە. نە بووە نە هەیە نە دەبێ. بۆیە ئەمن پاریسم بەجێ هێشت بۆ ئەوەی بێمەوە هاوکاریی دوکتۆر سەعیدی بکەم. یانی شتێک بەناوی ئەزاد لە بەینی من‌و دوکتۆر سەعیددا قەت نەبووە. بەڵام دەگەڵ ویش زۆرجار بەشەڕ هاتووم هەر وەک دەگەڵ دوکتۆر قاسملوویش بەشەڕ هاتووم.

هەیاس کاردۆ: دوای شەهید بوونی دوکتۆر قاسملوو، زۆر کەس پێیان وابوو حیزبی دیمۆکرات تازە ناتوانێ خۆی بگرێتەوە. پێتوایە ئەو بۆچوونە هەڵە بوو؟ بۆ؟ ئایا ئەو ماوە کەمەی دوکتور سەعید لەسەر کار بوو جێی گرت؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەگەر ڕاستگۆیانە قسان بکەین، دوکتۆر سەعید دوکتۆر قاسملوو نەبوو. بەڵام ئەو ئێکدانەوەیە هەر لەبنێڕا هەڵە بووە کە ئەگەر دوکتۆر قاسملوو مرد تازە حیزبی دیمۆکرات پشت ڕاست ناکاتەوە. کاک سەعید زۆر بە کیفایەت‌و لیاقەتەوە مەسئوولییەتەکەی وەئەستۆ گرت. ڕەوت‌و ڕەوتێکی باشی بە کاروباری حیزبی دا. لەدوای ویش ئەو حیزبە کاری خۆی هەر کردوە. ئێمە دوکتۆر قاسملوومان هەر هەبوو کە حیزبێکی بێناو بووین. دوکتۆر قاسملوومان هەر مابوو کە لە حاڵێکدا تەقریبەن زیاتر لە نیوەی خاکی کوردستانی ئێرانمان لەبن پێدا بوو، مەجبوور بووین وڵاتەکەمان بەجێ بێڵین. کەوتینە پشتی سنوورەکان. عەلومەرجی خەبات جاری وایە شکست بەسەر حیزبێکی سیاسیدا دێنێ، جاری وایە سەرکەوتنی بە نسیب دەکا. ئەگەر دوکتۆر سەعید یان کەسانی دیکەی پاش وی دوکتۆر قاسملوو نەبوون، حیزبی

دێمۆکرات وەک حیزبی دێمۆکرات ئەو زەوقییەتەی تێدا بووە کە لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێ و ئیدامە بدا. لە دواڕۆژیشدا دیسان ئەگەر هەلومەرج بۆ حیزب ڕەخسێ دەبینەوە هەمان ئەو حیزبە کە لەزەمانی ئەوجی کارووتێکۆشان بە ڕێبەرایەتی دوکتۆر قاسملوی‌دا هەی‌بوو. ئەوە بە باوەڕی من کەمێک عاتیفی و ئیحساسی‌یە کە وا بگوترێ.

ئەمن لەجێیەکی دیکەی ئەم وتووێژەدا گوتم، پێم ناخۆشە وایە بەڵام لە مەجموعی توانای سیاسی‌دا، نەک لە حیزبی دێمۆکراتە لە حیزبە کوردی‌یەکانی دیکەشدا هەتا ئێستا دوکتۆر قاسملوویەکی دیکەمان نیە. بڕیا سەدمان هەبایە. ئەوەی بە موسیبەت نازانم، ئەگەر شکێشم بردبا بە پێی توانای خۆم کە شناختی خۆمە، ئەم‌دەشاردەوە ئەگەر لە حیزبێکی موخالیفی حیزبی دێمۆکراتیش بایە. ئەمما ئەوە بەو مانایە نیە کە حیزبەکە دەمرێ. ئەگەر حیزبێک بە نەبوونی قاسملووی دەمرێ با هەر بمرێ. حیزب نابێ بە مردنی هیچ کەس بمرێ. قاسملووش بەدوای ئەو حیزبەدا دەگەڕا کە دوای وی نەمرێ.

عەباس کاردۆ: لەنێوان کۆنگرەکانی هەشتو نۆدا کە ئەندامی ڕێبەرایەتی نەبووی زیاتر بە چییەوە خەریک بووی؟ لەو دەورانەدا خۆت چۆن دەدیتو هەڵوێستی ڕێبەرایەتی بەرامبەر بە تۆ چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لەو ماوەیەدا کە جارێکی دیکەش وا بزانم ئیشارەم پێ کردوە بۆ ماوەیەک چووم لە کۆمیسیۆنی ماڵی کارێکم وەرگرت. ئەو ماوەیە زۆر بەردەوام نەبوو.

عەباس کاردۆ: کاری وەک چی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وابێ مەسئوولیەتی لێکۆڵینەوەی ماڵیم هەبوو. هێندێک هاوکارم هەبوون لەو بەشەدا کە بەتایبەت یادی بەخێر کاک لەتیف حەداد کە کاروباری حیسابداریی دەزانی. کارە فەنی‌یەکان ئەو دەی کردن. ئەوەی لەدەستی من دەهات زیاتر ئەوە بوو کە تەشخیس بدەم داخوا ئەو کارانە چۆنن. مەسەلەن ئەو ڕەقەمەکانی بەرابەر دەکردن داخوا دەخڵ چەندەو خەرج چەندە. بەڵام ئەمن دیقەتم بەو شتانە دەکرد کە ئەو خەرجەی کراوە بەڕاستی بەجێ‌یە؟ یان مەسەلەن ئەو وەختی ئیمکانی ئەوەمان هەبوو کە بەشێک لە خەرجی خۆمان لەڕێگای کاری حیزبی‌یەوە تەئمین بکەین. دەمانویست بزانین داخوا ئەو تۆڕگانە توانیویەتی ئەو کارانە بکا یان نا.

هەیاس کاردۆ: ئەوە یەکەم ئەزموونی کاری ماڵیت بوو لە حیزبدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ یەکەم تەجرەبەم بوو. ئوسوولەن ئەگەر بڵێم قەت کاری ماڵی لە کردبێ وا نەبوو. مەسەلەن جاری وا بووە ئەمن لە جێگایەک بووم کە مەبلەغێک پووڵ دەبێ خەرج بکرێ، ئەو پووڵەی خەرج دەکرا دەبوو ئەمن بی‌نووسم. ئەوەی کە چەند بە چی دراوە و چەند بۆ کوێ خەرج کراوە. یانی ئەو حەددەدا بووە کە ئەوە پێی ناڵێن کاری ماڵی یان حیسابداری. لە واقیعدا کاری حیسابداریم قەت نەکردوە. تەنانەت دوای کۆنگرەی شەشەم بۆماوەیەک بەرپرسی کۆمیسیۆنی ماڵییش بووم، بەڵام کارە تەکنیکی‌یەکان کەسانی دیکە دەیان‌کردن. جا ئەو ماوەیە ماوەیەکی درێژ نەبوو. دەکرێ بڵێین لە کۆنگرەی هەشتەوە کە دوای ٢ی ڕێبەندان تەواو بوو. کێشای حەتا ئاخری هاوینێ یان شتێکی ئاوا بوو. دوایە گەڕامەوە بۆ چاپەمەنی، یانی بەرپرسایەتیی چاپەمەنیم وەئەستۆ گرت. لەوێڕا حەتا کۆنگرەی ۱۰ ئەمن هەر ئەو کارەم بە ئەستۆوە بوو.

جالیبیشە ئەوەی بزانین دەگەڵ ئەوەی ئەندامی ڕێبەری نەبووم، لە تەواوی ئەو ماوەیەدا تەنیا یەک سەرمەقالە هەبووە کە دوکتور سەعید نووسیویەتی. دەنا هەموو وەختێک ئەگەر ڕۆژنامەی کوردستان سەروتاری بووبێ هەر ئەمن نووسیومە. ئەوەش کە ئەمن لە ڕۆژنامەدا کارم چەندە بووە، پێم وابێ ئەتۆ یەکێکی لەو کەسانە کە لە نێزیکەوە بوونو ئاگات لێ‌بووە. حەتتا لەبیرمە کە جارێکی ڕۆژنامەی کوردستان کە پێم کارێکی خەراپ بووە. قەتم ئەوە بە مەسڵەحەت نەزانیوە، شازدە مەقالەی تێدا بوون، سێزدەیان هی من بوون. دیارە ژمارەی واش هەیە کە وەختێکی پێشتر دەرچووە، هەموو مەتڵەبەکانی ئەمن نووسیومن. پاشان خۆش‌تاڵ بووم یان خۆش‌شیرین بووم ئەوە بابەتێکی دیکەیە، ئەوەندەی فکرم پێی شکابێ هەوڵم داوە ڕۆژنامە لەباری ژمارو نێوەرۆکی مەتڵەبەکانیشیەوە، چەندی بکرێ کەموکوڕیی نەبێ یان کەمی هەبێ.

ئەوەی دیکە کە ڕێبەریی چۆنی سەیر کردووم، ئێمە لە جێگایەکی دیکەش باسی ئەوەمان کرد کە حیسابی ئەوە ناکرێ داخوا ئەتۆ منت خۆش دەوێ یان نا. لە ڕەفتارو هەڵسوکەوتی سیاسی‌دا موهیم ئەوەیە دەگەڵ یەکتر چۆن بەرخورد دەکەن. لەکاری حیزبی‌دا ئەمن و تۆ مەجبوور نیین ئاشقی یەکتری بین، بەڵام بەپێی ئەو ئوسوولەی حیزب دای‌ناوە مەجبوورین پێکەوە هاوکاری بکەین. لەو ماوەیەدا ئەمن شتێکم لە تەرەف ڕێبەرایەتی‌یەوە نەدیوە کە بێ ئیحتیرامیی تێدا بێ. لەپاشان لای بەدەنەی حیزب ئەمن ئەو ماوەی چوار ساڵە بە دەورانێک دەزانم کە بەدەنەی حیزب زیاتر لە هەموو وەختەکانی دیکە موحیببەتیان پێ کردووم، بەحەزێک پێ‌یان وابوو ئەوە کە نەبوومە کۆمیتەی مەرکەزی تازە بەهیچم نازانن. هێندێک وایان دەگوت. ئەمن دەمگوت قەت ئیحساسم نەکردوە لەکن خەڵکی ئەمن چووکەڵەترم لە جاران. بۆ کۆنفرانسی پێش کۆنگرەی نۆیەمیش زۆر کەس پێ‌یان دەگوتم ئەتۆ خۆت کاندید مەکە ئەوەک نەیەڵێ هەڵبژێرێی. دەیان‌گوت ئێمە وا دەکەین کە کۆمیتەی ناوەندی دەعوەتت بکا. گوتم جا ئەگەر خەڵک نەی‌هەوێم بۆ دەچمە کۆنگرەی. بەڵام

کە چوویتە کۆنفرانس خەڵکێکی زۆری تێدا بوو. پێم وایە ژمارەیان لە ۲۰۰ کەس هەروازتر بوو. ئەمن لە مەجموعی دەنگەکان وا بزانم سێ دەنگێکم نەهێنابوو، ئەوی دیکە هەموو ڕەئیەکانم هێنابوو. کە وەک نەفەری یەکەم دەرچووم، گەواییٔ ئیحساسی ئەوەم نەکردوە نە لە ڕێبەرایەتی‌دا بێ‌حورمەتیم پێ‌دەکرێ و نە بەتایبەتی لەبەدەنەدا.

عەباس کاردۆ: تاکۆکیی ئەندامانی ڕێبەریی حیزب دوای لێک‌دابڕانەکەی کۆنگرەی هەشتیش هەر تەواو نەبوو. هەروەک دیتمان کێشەکان ئەوجار ڕەنگی دیکەیان بەخۆوە گرت و دواتر لە کۆنگرەی ۱۰ بەولاوە ڕەسمەن ۲ باڵ لەبەرامبەر یەکەدا ڕاوەستان. پێش کۆنگرەی نۆ و لە جەرەیانی ئەو کۆنگرەیەدا هیچ کێشەیەکی وا هاتە پێش کە بۆ باس بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دووبارە ئەو قسەیەی تەسحیح دەکەم. چۆن دوای کۆنگرەی ۱۰ دوو باڵ لە بەرامبەر یەکەدا ڕاوەستان؟ ئەو حیزبە ئەوەتا هەیە، حیزبی دیکەش تەقریبەن، لە دروستبوونیانەوە جەناحی جۆراوجۆریان هەر تێدا بووە. ئەحزابی وڵاتانی پێشکەوتووش هەروا. بەڵام بەرخوردی جەناحەکان لە هێندێک شوێن شێوەیەکی سالمتر و مەعقوولتری هەیە. لە وڵاتانی قوڕبەسەری وەک وڵاتی ئێمەش کە ڕەفتارەکە دەگەڵ یەکتر مونەمەدینانە نیە، سەر دەکێشێتە کێشەو هەڵلاو لێک‌جودابوونەوە. بەڵام لە حیزبی دێموکراتدا ئەگەر بڵێین دووباڵی تێدا نەبووە ئەدی کۆمیتەی ئینقیلابی بۆ هەبوو؟ کۆمیتەی ساغکەرەوە بۆ هەبوو؟ جودابوونەوەی ساڵی ۱۳۵۹ بۆ بوو ئەوەی پێیان گوترا تاقمی ۷ کەسی؟ نێ کۆنگرەی هەشت بۆ بوو؟

هەر لە ئاستانەی کۆنگرەی ۹ دا ئێمە دوو جەناحی فکریی تەواو لێک جودا بووین. یانی ئەو دوو قوڵە پێشتر شکڵیان گرتبوو. دەتوانم بڵێم دوای کۆنگرەی سێزدە ئیختیلافی سیاسیی بەو سووڕەتەمان نەبوو وەک ئەوەی لە کۆنگرەی دەدا هەمانبوو. چونکی بەرنامەو ئەساسنامەو ڕاپۆرتی کۆنگرەی پەسند کرابوو. هەر لێرەشدا بیڵێم هەموو ئەسنادی کۆنگرەی سێزدە هەر ئەو لایەنە ئامادەو تەنزیمی کردن کە کەوتنە لای ئێمە. گەوایێ لەو بارەیەوە ئیختیلافی سیاسیمان نەبوو. ئیختیلافی مودیریەتیمان هەبوو. بەڵام لەپێش کۆنگرەی دە دوو قوڵ بووین کە لەسەر مەسەلەیەکی سیاسی ئیختیلافمان هەبوو. ئەویش ئەوە بوو داخوا ئەو حیزبەمان هەروا بە پەرش‌وبڵاوی بمێنێتەوە، یان دەگەڵ جەمعێک کە بە هەر دەلیلێک کە پێشتر باسمان کرد جیا بوونەتەوەو بە ناوێکی دیکە تێکۆشانیان هەیە یەک بگرتەوە؟

هەیاس کاردۆ: باسەکەشمان ئەوەیە مامۆستا. جەرەیانی پێش کۆنگرەی نۆ. ئەمن دەڵێم دوای ڕۆیشتنی ئەوانەی لە کۆنگرەی هەشت جیا بوونەوەو حیزبێکـــی دیکەیان پێک هێنا، دووبارە ئیختیلاف لەســـەر چی سەری هەڵدایەوە؟ یانی هەتا کۆنگرەی نۆ شتێکی وا هەیە جەنابت باسی بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە کۆنگرەی نۆدا ئێمە شتێکی وامان نەبوو. کەسانێکمان هەبوون کە بەجۆرێک بۆخۆیان شتیان هەبوو یان کەوتبوونە بەر غەزەب. مەسەلەن ئەمن لە کۆنگرەی نۆدا هەر ئەو ئەزەراتەم هەبوو لەبارەی ئەو جەمعەوە کە بەناوی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ فەعالییەتیان دەکرد. ئەمن پڕۆژەی بڕیارنامەیەکم ئامادە کردبوو کە بیدەم بە کۆنگرە بۆ هەڵگرتنی ئەو شتە کە پێیان دەگوت بایکۆت. کە ئەوەم زۆر پێ خەراپ بوو و دژی بووم. لەپاشان لەپڕ شتێکیان هێنا لە بۆڵتەنی خەبەری‌دا کە ئەو برادەرانەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ دەتارێکیان بڵاو کردۆتەوە کە گۆیا فشاری خەلک وای لێ کردووین باسیان بکەین. ئەوە لەحاڵێک‌دا بوو هیچ فشارێکمان لەو بارەیەوە لەسەر نەبوو. کە ئەوەم دیت زۆرم پێ ناخۆش بوو، بۆیە وەپشت گوێم دا. باسیشم کرد کە ئەمن شتێکی ئاوام ئامادە کردبوو بەڵام چونکی ئەوەیان نووسیوە لێی دەگوزەرێم. گوتم با نەبێتە ئەو نەقڵەی کاک فەتاحی کاریان. ئاخر ئەو وەختی ئیختیلافمان دەگەڵ کۆمەڵە هەبوو، کۆمەڵە لە تەبلیغاتی خۆی‌دا دەی‌گوت کۆمەلانی خەلک حیزبی دێموکرات بەچۆک‌دا دێنن و لەو قسانە. جا کاک فەتاح کە زۆر قسە خۆشە دەی‌گوت هەتا قوونی خۆم بە شەقی کۆمەلانی خەلکەوە نەبینم دەگەڵ کۆمەڵەی ڕێک ناکەوم کە دیارە هەر بۆ شۆخی ئەو قسانەی دەکردن. ئەمنیش گوتم با پێیان وا نەبێ کە گۆیا ئێمە فشارێکی عەجایبمان لەسەرە. چونکی هیچ فشارێک نەبوو. تەنانەت یەک نامەی چووکەڵەش لەو بارەیەوە لەلایەن خەلکەوە نەنووسرابوو. جا بۆیە ئەمن پاشگەز بوومەوە.

هەیاس کاردۆ: کاک جەعفەری حامیدی زۆر بەتوندی کەوتە بەر ڕقی سکرتێر. ئەوە لەبەر چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە ئەوە مەسەلەیەکی زۆر چووکتر لەوەیە کە باسی بکەین. جەعفەری حامیدی نەکەوتۆتە بەر ڕقی هیچ کەسێک. جەعفەری حامیدی لەوێتا هەبووە هەمیشە ڕقی لە هەموان بووە. یانی بۆخۆی نیشانی داوە دەگەڵ کەس ناحاوێتەوە. لەو دنیایەدا دوو کەسی وەگیر ناکەون کە یەهاوفکری خۆیان بزانێ و حیزبێکیان دەگەڵ دامەزرێنێ. یانی لەو دنیایەدا بەتاقی تەنیایە.

هەیاس کاردۆ: یانی کەوابوو لە کۆنگرەی نۆدا ئیختیلاف نەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا شتێکی وا گەورە نەبوو. دیارە هێندێک ئیختیلافی ئەزەر هەبوو. مەسەلەن ئەمن شێوەی هەڵبژاردنی کۆنگرەی نۆم زۆر پێ لە هی کۆنگرەی هەشت خەراپتر بوو. زۆرم پێ لە لیستی ئیکس

خراپتر بوو. بەڵام دەمزانی ئەگەر ئیعتیرازیش بکەم قبووڵ ناکرێ. چونکی نازانم لەبیرتە یان نا. کۆمیتەی ناوەندی لیستەیەکی هەبوو. خەڵکیش حەقی هەبوو خۆیان کاندید بکەن. لیستەکە فیکسیش نەبوو بەڵام لە مەرحەلەی یەکەمدا کەس حەقی نەبوو دەنگ بەوانە بدا کە بۆخۆیان خۆیان کاندید کردبوو. دەبوو هەر دەنگ بەوانە بدەن کە لە لیستی کۆمیتەی ناوەندی‌دا بوون. جا دوایە بۆ مەرحەلەی دووهەم ئەوانەی لەو لیستەیە هەڵنەبژێردرابوون و ئەوانەش کە خۆیان کاندیدا کردبوو دەکەوتنە بەر دەنگدان. یانی ئەندامانی حیزبی کرابوونە دەرەجە یەک و دەرەجە دوو.

لەپاشان شتی لەوەش خراپتر، بانگی کاک "برایم لاجانی"یان کردبوو. بەداخەوە دوکتور سەعیدیش دەگەڵ بوو. یانی دوکتور سەعید و کاک مستەفای هیجری. پێیان گوتبوو ئێمە کاندیدت دەکەین بۆ کۆمیتەی ناوەندی بەڵام بۆخۆت هەستە بڵێ نایکەم. جا دوایە ئێمە دڵوات لێ‌دەکەین بۆ جێگر خۆت کاندید بکەی. یانی بۆ ئەوە ڕێنیشت پێ دەدەین تەک بۆ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی. ئەویش کە پیاوێکی دڵساف بوو قبووڵی کردبوو. ئەو کە ئەفەری یەکەمی لیستەکە بوو «چونکە بە تەرتیبی حرووفی ئەلفبا نووسرا بوو» لاچوو، دوایە سەید ڕەزای دروودگەریان لە جێگای وی دانا. یانی ئەو حەرەکەتە بوو کە ئەوشتانە زۆر خراپ بوون. بەڵام ئەوە نەبوو کە دوو جەناح لە موقابیل یەک‌دا ڕاوەستن.

عەباس کاردۆ: دوای کۆنگرەی نۆ دیسان بوویەوە بە ئەندامی ڕێبەری و تەنانەت خۆت بۆ جێگری سکرتێر کاندیدا کرد بەڵام دەنگت نەهێنایەوە. بۆ ئەو کارەت کردو هۆی دەنگ نەهێنانەوەت بۆ ئەو بەرپرسایەتی‌یە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەبێ ئەوەی تەسحیح بکەم چونکە بە هیچ جۆر ئەمن خۆم بۆ جێگری سکرتێر کاندید نەکرد. چونکی مەسەلەکە زۆر لەوەی سادەتر بوو. وەختێ خۆی پاش مەرگی دوکتور قاسملوو، دوکتور سەعید داوای لێ‌کردم ببمە موشاویر. گوتم نابمە موشاویر. گوتی بۆ؟ گوتم پێم خۆش نیە. ئەمن ئەگەر ویستبام لەوانە بوو جێگری سکرتێر بایەم. ئەوە نەبوو بام حەتمەن دەفتەری سیاسی دەبووم. کۆمیتەی ناوەندی دەبووم یان جێگر هەر دەبووم. ئەوانەم هیچی نەکردوە بۆ دەبمە موشاویر. گوتی ئاخر مەسئوولی ئینتیشاراتی با لە کۆبوونەوەکاندا بەشدار بی. گوتم جا با بە بێ ئەوە لە کۆبوونەوەکاندا بەشداریم چ دەبێ. گوتی چۆن ئەوە دەکرێ ئەمنیش ئەگەر گەیشتە خۆت ئەساسنامە لەژێر پێ دەنێی. گوتم جا ئەوە چ ئیفتیخارێکی بۆمن تێدایە؟ پاشان ئەساسنامە بۆ پێشێل دەکرێ؟ گوتی ئاخر شتی وا نەهاتوە. گوتم باشە دە ئەساسنامەدا هاتوە کە بەرپرسانی کۆمیتەکانی شارستان دە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی‌دا بەشدار بن؟ ئێستا هەموویان بەشدار دەکەن کە کارێکی زۆریش باشە. دەی باشە مەسئوولی ئینتیشاراتیش دەبێ ئاگای لە

سیاسەتی حیزب هەبێ، دێم لەوێ دادەنیشم. قبووڵی نەکرد. لەدوایە گوتی زۆرم دەکەی. گوتم ئەمن هەر ئەو وەختی پێم گوتووی زۆرم ناکەم، چونکی چاوم بۆ هیچ شتێک نەسووتاوە.

جا لە واقیعدا با ئەوە بگوترێ کە وەکوو گلەییش بێ یان هەرچی بێ: کە بۆ کۆمیتەی مەرکەزی هەڵبژێرام حەتتا لە جەرەیانی کۆنگرەدا هێندێک شت هەبوو کە ئەوە ناخۆش بوو. کاک سەعید کە لیستی کۆمیتەی ناوەندیی خوێندەوە ئەمنیشی دانابوو. ناوی هەرکەسی خوێندەوە دیفاعی لێ کرد. بەڵام کە ناوی منی خوێندەوە گوتی: کاک هاشمی کەریمی دەی گوت ئەگەر بە ساڵی ئەندامەتیی کۆمیتەی مەرکەزی بێ ئەمن پتر لە فڵانە کەسی (مەبەست مامۆستایە. هەیاس)ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بووم. چونکی ئەو چەند ساڵ ئیستیعفای کردوە بەڵام ئەمن هەر ماومەتەوە. نازانم ئەوە ئێستا خودا دەڵی ناوە خۆی کاندیدا دەکاتەوە بەش بەحاڵی خۆم سپاسی دەکەم. یانی هەر ئەوەندەی دیفاع لێ کردم کە لەواقیعدا هێرشی بۆ کردم. دوایە کە هەڵیش بژێراین، ناوەکان بە تەرتیب نووسرابوون. لە هەڵبژێرانیشدا لەبیرمە ئەمن و کاک غەفووری هەمزەیی بە قەت یەکسان دەنگ هێنابوو. بەڵام کاک سەعید کە ناوەکانی خوێندەوە ناوی وی وەپێش خست لەحاڵێکدا "عەین" لەپێش "غەین"ە. "حێ"ش زۆر لەپێش "حێ"یە. ئەمن عبداللە حسنزادە بووم، ئەو غفور هەمزەیی بوو. بەڵام ناوی وی وەپێش من خرابوو.

جا لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیدا کە ئەمن خۆم بۆ ئەندامی دەفتەری سیاسی کاندید کرد. سکرتێر هەڵبژێرابوو. عەرزیشم کردی ئەمن قەت پێمخۆش نەبووە ببمە کۆمیتەی ناوەندی، بەڵام کە بوومە کۆمیتەی ناوەندی، پێمخۆش بووە ببمە دەفتەری سیاسی. تەنیا بۆ ئەوەیان پێمخۆش بووە. بۆ دەفتەری سیاسی ٣ کەسی دیکەش هەڵبژێران بەڵام ئەمن هەڵنەبژێرام. ٣ کاندید مابووین. ئەمن بووم، کاک غەفوور بوو. کاک دوکتور خەلیقی بوو. یانی کە هەڵنەبژێراین ئەمن ٨ دەنگم هێنابوو، ئەوان هەر یەکەی ٧ دەنگیان هێنابوو. بۆ دەوری دووهەم ئەمن گوتم دەچمە دەرێ و خۆم کاندید ناکەمەوە. زۆریشم پێخۆش بوو بچمە دەرێ، یەکجار زۆر. چونکی قەت نەمویستوە بەخێر ببمە ئەندامی دەفتەری سیاسی، بۆیە گوتم ئەمن دەچمە دەرێ با رەقابەتەکە ببێتە بەینی ئەو دووانە. ئەوجار دوکتور سەعید گوتی نا، نابێ ئەو کارە بکەی. بۆ دەوری دووهەم کە هەڵبژاردن کرا، پێم وابێ ئەوان یەکی یەک، دوو دەنگیان هێنابۆوە. دەنگەکانی دیکە هەموو درابوون بە من. یانی بەرنامە بوو کە تۆڵەی ئەو وەختیم لێ بکرێتەوە. زەرەرەکە ئەوە بوو ئەو تۆڵەیەم لێ‌کرایەوە. دەنا بۆ جێگری سکرتێر خۆم کاندید نەکرد. تەنانەت دوای شەهیدبوونی دوکتور سەعیدیش کە بوومە جێگری سکرتێر بەزۆری بوو. ئەمن لەپێش چاوی خۆی دەنگی خۆم دا بە کاک حەسەنی شەرەفی کەچی ئەو ماڵ بەماڵ دەگەڕا کە ڕەئی بەمنی. ئەمن بۆ ئەوەی هەڵنەبژێرێم ڕەئیەکەی خۆم دا بەوی. کەچی منیان هەر هەڵبژارد. دەنا ئەو دەمیش پێم خۆش نەبوو ببمە جێگر. مەبەستم ئەوەیە لە کۆنگرەی نۆدا ئەمن خۆم بۆ

پۆستی جێگری سکرتێر کاندید نەکردوە. ئەوە دوای شەهید بوونی دوکتۆر سەعیدی بوو کە بەزۆر کاندیدیان کردم. ئەمنیش دەنگی خۆمدا بە بەئیستیلاح ڕەقیبەکەم بۆ ئەوەی نەبم کەچی هەر بووم.

عەباس کاردۆ: وا دەگوترا هەتا دوکتۆر قاسملوو مابوو قسەی ئەو قسەی کۆتایی بڕیارەکان بوو. دوای شەهیدبوونی ناوبراو ئایا ڕەوالی کۆبوونەوە بڕیارەکان هیچ گۆڕانێکی تێدا پێک هات؟ نوتۆریتەی دوکتۆر شەرەفکەندی چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەوی دیکەش دەبێ تەسحیح بکرێ. دوکتۆر قاسملوو ئەگەر بڵێین ئوتۆریتەی هەبوو ڕاستە، دەنا وا نەبوو بڵێی ئەوەی ئەو دەیهەوێ هەر ئەوە بچێتە پێشێ. زۆر جارم لەبیرە کە ڕەئیی دوکتۆر قاسملووی کەوتۆتە ئەقەللییەتو ڕەت کراوەتەوە. یانی وا نیە هەرچی پێی خۆش بووبێ هەر ئەوە کرابێ. ئەگەر بێینە سەر دوکتۆر سەعیدی گوتمان ئەو لەباری پێگەیشتوویی سیاسییەوە زۆری مابوو بیبێتە دوکتۆر قاسملوو. ڕەنگە دە ساڵی دیکەی کار کردبایە وەپێش دوکتۆر قاسملووش کەوتبا. چونکی وەک عەزم کردی زەکاوەتی فکریی زۆر بوو. لە دوکتۆر قاسملووی زیاتر هەبوو. هەرچەند دوکتۆر سەعید پتر هەوڵی دەدا ڕەئیی خۆی بسەپێنێ بەڵام زەمانی ویش زۆرجار وا بووە ڕەئیەکەی قەبووڵ نەکراوە. عادەتەن ئەمن هەمیشە گوتوومە سکرتێر فەرەوێکی عادی نیە. بەڵام لە حیزبی دێمۆکراتدا هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ سکرتێر هیچ سەڵاحییەتو ئیختیاراتێکی زیاتر لە ئەندامێکی دەفتەری سیاسیی نیە. یانی لە بڕیاردانەدا ئەویش هەر یەک دەنگی هەیە. لەحاڵێکدا قەت نابێ وای تەماشا بکەی کە مەوقعییەتی ئەویش وەک ئەندامانی دیکەی دەفتەری سیاسییە. دیارە مەوقعییەتی زۆر جیاوازە.

ڕووخانی ڕێژیمی سەددام حوسێن و ناکامەکانی

هەیاس کاردۆ: پەلاماری عێراق بۆ کوەیتو دواتر هێرشی وڵاتانی هاوپەیمان بۆ سەر عێراقو کزکردنی ڕژیمی سەددامو ڕاپەڕینی خەڵکی باشووری کوردستانو کۆڕەوەکەو زۆر شتی دیکەش لەو ڕووداوانەی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ کاریگەرییان لەسەر خەباتی ئێوە وەک حیزبی دێمۆکرات هەبووە. دەکرێ بە وردی لەو بارەیەوە زانیارییەکانی خۆت باس بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە پەلاماری عێراق بۆ کوەیت تەئسیری لەسەر تێکڕای بارودۆخەکە لە عێراق دانا. ئێمەش وەک حیزبی دێمۆکرات یەکە سەرکییەکانمانو بنکەی ڕێبەرایەتیمان لە کوردستانی عێراق بوون. پاشان نوێنەرایەتیمان لە بەغدا هەبوو. بەوەیو نەتەوەی بەشێکی ئەو وەزعییەتە ئێمەش دەگرتەوە. هەرچەند ڕاستەوخۆ سەروکارمان دەگەڵی نیە بەتایبەتی دە بڕیاردانەدا. بەڵام هەموو شوێنەوارەکەی ئێمەشی گرتۆتەوە. ئێمەش کەوتووینە ژێر گەمارۆ. ئێمەش کە ویستوومانە سەفەر بکەین ئەگەر جاران لە بەغدارا دەڕۆیشتین ئێستا دەبوو بەڕێگای زەمینیدا بۆ ئەممانو ئەولا بڕۆین هەتا دەگەینە جێگایەک کە حەقی پەروازی هەبوو. بەڵام لەسەر یەک ئەو مەحدوودییەتانە کە بۆ ئێمە بوون کە دیارە لە زۆر بارەوە بوون، بەخۆشییەوە وا نەبوون کە پشتی حیزبی دێمۆکرات بشکێنن یان کارەکانی پەک بخەن. ئێمە توانیمان خۆمان دەگەڵ وەزعەکە بگونجێنین هەرچەند دڵخواز نەبوو.

هەیاس کاردۆ: دوای ئازادبوونی بەشێک لە خاکی باشووری کوردستانو بەدەسەڵاتگەیشتنی کوردەکانی ئەو بەشە، چاوەڕوان دەکرا خەباتی کوردەکانی پارچەکانی دیکەش زیاتر وەگەڕ بکەوێو هەنگاوی زیاتر باوێژێ، نەک ئەوە نەکرا، بگرە ئەوە سەرەتای گەلێک تەنگوچەڵەمەو بەربەستدروستکردن لەسەر ڕێی خەباتکارانی بەتایبەت ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو کە دیارە بەشی حیزبی دێمۆکرات زۆر بەرچاوە. لێکدانەوەی ئێوە ئەوکات لەو وەزعە چی بوو؟ هەڵوێستەکانتان چۆن بوون؟ بەگشتی چیتان لێ بەسەرهات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم کێ چاوەڕوانیی دەکرد کە خەباتەکە زیاتر پەرە بگرێ. ناتوانین بڵێین هەموو گەلی کورد. بەڵام پێم وایە ئەوانەی چاوەڕوانییان کردوە کە بەو ئاڵوگۆڕەی لە باشووری کوردستان پێکهاتوە خەباتی بەشەکانی دیکە پەرە بستێنێ، ئینتیزارێکی بەجێیان نەبووە، ئێمە قەت چاوەڕوانیی ئەوەمان

نەبووە. دەلیلەکەشی زۆر ڕوونە. جارێ ئەو وەزعەی بۆ باشووری کوردستان پێک‌هاتبوو هیچ ئیستیقرارێکی پەیدا نەکردبوو. هیچ ڕەسمییەتێکی پەیدا نەکردبوو بەتایبەتی لە قوناعەکانی عەوطنی‌دا. هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ کە لە عێراق سیستەمێکی فیدراڵی پەسەند کراوەو مافەکانی کورد لە دەستووردا چەسپاون، وەزعییەتی کوردستانی عێراق ئەو ئیستیقرارە موتڵەقەی بەدەست نەهێناوە کە لێی دڵنیا بین. یانی بڵێین ئەوە تەواو لەخەتەر ڕەخسی. ئێستاش بەدەردی کوردەکانی باشوور کە بەکاری دێنن، لەبەر تەحەددیاتێکی زۆر دایە. بەربەرەکانیی زۆری دەگەڵ دەکرێ لەتەرەف عێراقەوە، لەتەرەف ئێرانەوە، لە تەرەف تورکیەو سوریەوە تەنانەت ڕەنگە لەتەرەف هاوپەیمانانی ئەو دەوڵەتانەشەوە. بەگشتی خەتەراتێکی زۆری لەسەرە. باشە ئەو هێزە سیاسی‌یە کوردانەی لە دەرەوەی کوردستانی عێراقدا هاتوونە ئەو بەشە، چۆن دەتوانن ئینتیزاریان هەبێ کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان- لە هەوڵەوە جەبهەی کوردستانی بوو- ڕێگا بەدا ئەوان بەکەیفی خۆیان کار بکەن، ئەو خاکەی ئەوان وەک فارس دەڵێ بکەنە سەکۆی پەرتاب بۆ کاری ئیزامی‌و تەشکیلاتی لە وڵاتەکانی خۆیان-دا. ئەمن پێموایە ئەو تەسەووڕە لەسەر لێکدانەوەیەکی قووڵ نەبووە. حیزبە سیاسی‌یەکان کە دەگەڵ واقعییەتەکەی ژیاون باشتریان دەرک کردوە. بۆیە ئێمە بەشریەحاڵی خۆمان ئەو لێکدانەوەیەمان نەکردوە.

تەنانەت ئەمن باوەڕم وایە ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان ئەو بەشەی کوردستان فیدرالیزمەکەشی بچەسپێ‌و تەنانەت سەربەخۆییش بەدەست بێنێ کە بەدووری دەزانم ئێستا هەلومەرجەکە ڕێگای شتی وا بدا، ئەو وەختەش ئینتیزاری ئەوە کە هێزە سیاسی‌یەکانی بەشەکانی دیکەی کوردستان لێرەوە بتوانن تێکۆشانێکی ئاوا بەرچاو بە پشتیوانیی ئەو حکوومەتە بکەن، ئینتیزارێکی بێ‌جێ دەبێ. چونکی ئەو وەختیش حکوومەتێکی تازە دامەزراوە، حکوومەتێکی چووکەڵەیە، حکوومەتێکە کە هیچ‌یەک لە بونیادەکانی سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی، دیپلۆماسی‌و ئیزامیی خۆی بەقووەت نەکردوە. چوار دەوریشی موخالیفن ئەگەر نەڵێین دوژمنن. ئەوە چۆن دەتوانێ ببێتە سەکۆی پەرتاب بۆ ئەوەی کوردەکانی ئێران خاکەکەی خۆیان لەوێوە ڕزگار بکەن‌و کوردەکانی تورکیە کوردستانی خۆیان لەوێرا ڕزگار بکەن. ئەوە چاوەڕوانی‌یەکی زۆر ناواقیعبینانەیە. بەش بەحاڵی خۆم پێموانیە لە حیزبی دێمۆکراتدا شتی وا بووبێ. بە ئیحتیمالی زۆر لە حیزبەکانی دیکەشدا شتی وا نەبووە.

عەباس کاردۆ: ئەوکات چاوەڕوانیتان چی بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بە باوەڕی من زیاتر لە چاوەڕوانی، ئەرکی حیزبەکانی دیکە ئەوە بوو کە بە هەموومان ئەوەی لە دەستمان دێ - ڕەنگە کەمیان لە دەست هاتبێ - کۆمەگی فکری‌و عەمەلی بکەین بۆ ئەوەی ئەو ئەزموونەی پێک‌هاتوە زووتر و زۆرتر سەرکەوێ. یانی لەپێشدا کۆمەگی بکەین‌و لە موقابیلیشدا

بێ گومان چاوەڕوانیمان هەیە حورمەتمان بگیرێ. چاوەڕوانیی ئەوەمان هەیە کە زۆریش بەجێیە کە ئەگەر موشکیلاتێکمان هەیە - چ وەکوو حیزبەو چ وەکوو خەڵکی دیکە کە پەنابەرن و ئاوارەی دەستی زوڵم و زۆرن - حکوومەت کۆمەگمان بکا بۆ چارەسەرکردنیان. لە هەمووی گرینگتر چاوەڕوانی‌یەکی بەحەقمان هەبوو کە دەسەڵاتی هەرێمی کوردستان، چ ئەو وەختەی بۆتە حکوومەتی هەرێم و چ ئەو وەختەش کە هێشتا جەبهە بووە، کۆمەگێکی زیاتر بکا بۆ پاراستنی ئەمنییەتی ئەو خەڵکە. ئەوە گلەیی‌یەکە، ئەقسیکە یان کەم‌کاری‌یەکی یەکجار زۆرە کە بە مل دەسەڵاتدارانی باشووری کوردستاندا هاتووە تاریخیش سەبتی دەکا کە ئەوان لە بەشێکی کوردستاندا حاکم بوون، کەچی کوردەکانی بەشێکی دیکەی کوردستان هەموو ڕۆژێ کەوتوونەتە بەر پەلامارو لێیان کوژراوە و بریندار کراوە. دەتوانم بڵێم وەکوو چاوەڕوانی، هەر ئەوانەمان هەبوون. ئەوە بە جێ بووە دەنا ئەوی دیکەمان نەبووە.

ئەتانەت لەبیرمە جارێکی هەیئەتێکی ئێرانی لێرە بوون، هاتبوون بۆ چاوپێکەوتن دەگەڵ سەرۆکانی کورد واتە مامجەلال و کاک مەسعوود. ئەو وەختی هێشتا ئەو شتە ناخۆشانە ڕوویان نەدابوو. ئەمنیش وەک جێگری سکرتێر چووبووم بۆ باسی هێندێک مەسایلی خۆمان و ئیشارەیەکیش بەو مەوزووعاتە چونکە دەمانزانی ئەوانە لێرەن.

هەیاس کاردۆ: یانی ئێوە چووبوون دەگەڵ ئەو هەیئەتە ئێرانی‌یەش دانیشن یان تەنیا کوردەکان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا تەنیا دەگەڵ مامجەلال و کاک مەسعوود. دیدارەکەمان لە سەلاحەددین بوو. لەوێ دەگەڵیان دانیشتم هەردووکیان بوون. گوتم ئەمن لە تەرەف حیزبی دێمۆکراتەوە هاتووم بۆ شتێک. دەزانین هەیئەتی ئێرانی هاتووە بۆ تەنزیمی ڕەوابیت دەگەڵ ئێوە. زۆریش وێ دەچێ کە مەسەلەی ئێمە یەکێک لە گرینگترین مەسەلەکان بێ. ئەمن هاتووم ئەو پێشنیارەتان پێ بکەم: ئێوە دەگەڵ هەیئەتی جمهووریی ئیسلامی عەمەڵ بدەن تەوافوقنامەیەک بنووسن کە بگوترێ نوێنەرانی حکوومەتی کۆماری ئیسلامی و نوێنەرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان ڕێک کەوتن لەسەر ئەو خاڵانە:

خاڵی یەکەم، حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەرعۆدەیە پێشی هەموو جموجۆڵێکی سەربازیی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بگرێ. دووهەم و سێیەم و چوارەم و ئەوی دیکە چ دەنووسن بنووسن. ئێمە موتەعەهید دەبین کە ئێوە مەجبوور نەبن پێشمان پێ بگرن، بۆخۆمان هەموو چالاکی‌یەکمان ڕادەگرین. مامجەلال گوتی ئەتۆ دەزانی چیت گوت؟ گوتم بەڵێ بەڵێ زۆر چاک دەزانم، لەخۆشمەوە نایڵێم. دەفتەری سیاسی دانیشتووە ئەو بڕیارەی فۆرمۆلە کردووە کە بێم پێتان ڕابگەیەنم. لەپێناوی ئەوەدا کە جمهووریی ئیسلامی ئیعتیراف بە

حکوومەتی هەرێمی کوردستان بکا ئێمە ئەو فیداکارییە دەکەین. دیارە هەر دووکیان هەم کاک مەسعودو هەم مامجەلال زۆریان پێ خۆش بوو.

عەباس کاردۆ: باشە ماموستا ئێوە هەڵوێستو پێشنیارەکەتان جوان بووە. بەڵام لەپێناو گەیشتنی واندا بە هیچ لەرلێستیدا بەشێک لە کارو تێکۆشانی ئێوە فیدا کرا.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: تا خۆ ئێمە تێکۆشانمان نەوەستاند. لەپاشان شتێکی دیکەم لەبیرە، کە بۆخۆم لەوێ نەبووم بەڵام بیستمەوە لە مەجلیسێکدا کە کاک مەسعود بارزانی لەوێ بووە باسی حیزبی دێمۆکراتو پ.ک.ک دەکرێ. دەڵێن بابە حیزبی دێمۆکرات هەڵوێستی زۆر باشترە لە پ.ک.ک. کاک مەسعوود دەڵێ رازی نیم ئەو موقایەسەیە بکەن. گەرە ئەو دووانە لەبنەتای یەک دابنێن. یانی ئەوەندیان هەڵوێستی ئێمە بە ئوسوولی دەزانی، هەڵوێستی ئێمە لەو بارەوە بوو کە زیاتر لەوەی ئیمتیازمان لەوان هەبێ، دەبێ کۆمەگ بکەین. دەبێ بەشی خۆمان لە مەسئوولییەت وەئەستۆ بگرین. ئێمە وای بۆ دەچووین. ئێستا ڕەنگە کەسمان لەدەست بێ. مەعلوومە ئێمە ناتوانین حکوومەتی هەرێمی کوردستان بڕێنین. ئەگەر جەبهەی دەگەڵ دەوڵەتی تورکیەی لێ پەیدا بێ خۆ ئێمە پێشی لەشکری تورکمان پێ ناگیرێ بە چەند سەت کلاشینکۆفێکەوە. بەڵام پێمان وا بووە ئەوەی لە دەستمان بێ دەبێ ئەنجامی بدەین.

عەباس کاردۆ: بیروڕای خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەوکات دەربڕی جۆرێک نارازیبوون لە هەڵوێستی پارتە سەرەکییەکانی باشووری کوردستان سەبارەت بە خەباتکارانی ئەو بەشەی کوردستانی ئێوە دیار بوو. ئێوە لەو نارەزایەتییانە ئاگادار بوون؟ ئەگەر نا، چۆن هاودەنگیتان دەگەڵ دەکردن؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: مەسەلە هەر ئەوکات نیە، ئێستاشی دەگەڵ بێ بیروڕای خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لەکوڵلی هەڵوێستەکانی دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان بەرامبەر تێکۆشەرانی حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە لێرەن ناڕازین. ئەو وەختیش ناگامان لێی هەبوو. هەوڵمان دەدا ئەوەندەی دەکرێ لەو بارەشەوە تەوزیح بدەین. ئەمن لەبیرمە وەختێک ئەو حەوادیسەی ئێرە ڕوویدا، تێ گۆیە، لە کوردستانی ئێران لە زۆر جێگا فشارێکی زۆر بۆ سەر ئەندامانی یەکیەتی نیشتمانی دروست بوو، برادەرانی یەکیەتی باوەڕیان وا بوو کە ئێمە گوتوومانە. بەڵام ئێمە نەمانگوتبوو، وەختێکی باسیان کرد کە دیارە وتارێکیشی لەسەر نووسرا. نووسرابوو ئێمە شتی وامان نەگوتوە، بەڵام ئەو خەڵکە وەختێک کچو کوڕو خوشکەوبراو دایکو باوکیان لەژێر دەسەڵاتی ئێوەدا دەکەونە بەر حەملەی دوژمن، شتێکی زۆر سروشتییە کە پێیان ناخۆش بێ و ئیعتیراز بکەن. ئەوەندەی لەبیرمە هەوڵمان دەدا نەیەڵین ئەو ئیحساساتە بگاتە جێگایەکی وا کە کەلێنی خراپ

بخاتە بەینی ئێمەو هێزەکانی باشووری کوردستانەوە، هەوڵمان لە تەعدیل کردنی‌دا بوو دەنا دەمانزانی خەڵک چۆن بیر دەکەنەوە.

تیرۆری دوکتۆر شەرەفکەندی

عەباس کاردۆ: زۆر دوای ئازادبوونی باشووری کوردستان نەبوو کە یەکێکی دیکە لە ڕێبەرانی حیزبی دێمۆکرات لەوڵاتی ئەڵمان تیرۆر کرا. شەهیدبوونی دوکتۆر شەرەفکەندی دووهەمین زیانی قورس بوو کە وەپەیکەری ئەو حیزبە کەوتبوو بەتایبەت لە هەلومەرجی ئەوکاتەدا زۆر لەسەر حیزب بە گران وەستا. ئەوە بۆ ڕووی دا؟ پرسیار ئەوەیە ڕێبەرایەتی حیزب بۆ ئەوەندە بێ مویالات و بێ ئاگا لە باری ئەمنییەتی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بێ ئەوەی ناواقیعبینانە قسان بکەم کە بڵێم لەدەستدانی دوکتۆر سەعیدی قورستر بوو لە نەبوونی دوکتۆر قاسملووی، ئەو موبالەغەیە ناکەم بەڵام لە ویژدانی زۆر کەساندا بەتایبەتی کەسانی مەسئوول و خاوەنلێکدانەوە ئەوانەی لەواقیعدا بەرپرسن، مەرگی دوکتۆر سەعیدی زەبرێکی زۆر بەهێزتر بوو. هەر دوور نەڕۆین با ئەمن تەعبیر لەخۆم بکەم. لە یەک‌قسەدا دەگەڵ هەموو تاڵییەکەی، بە مەرگی دوکتۆر قاسملووی ئیحساسی سەرشۆڕیم نەدەکرد. چونکی ئەوەلەن تەجرەبە نەبوو، پاشان دوکتۆر قاسملوو لەپێنار سوڵح و ئاشتیدا ئەوەی بەسەر هاتبوو. بەڵام لە حادیسەی دوکتۆر سەعیدیدا ئیحساسی شەرمم دەکرد. پێم‌خۆش بوو کەس لێم نەپرسێ ئەوە بۆ وای لێ‌هات. چونکە هیچ جوابێکم پێ نەبوو. هەموو کەس حەقی بوو بڵێ - کە دەشیان گوت - ئاخر بۆ ئاقڵ نەبوون. بەو کەلیمەیان نەدەگوت بەڵام هەر ئەوە بوو. دەیان‌گوت بۆ عیبرەتتان وەرنەگرت. خەسارێکی یەکجار زۆر گەورە بوو. وەکی عەرزم کردی دوکتۆر سەعید لە ڕاپۆرتی کۆنگرەی نۆدا زۆر بەجێ ڕەخنەی لە چۆنیەتیی شەهیدبوونی دوکتۆر قاسملووی گرتبوو. کەچی بۆخۆی لەحاڵێکدا پێیان گوتبوو کە دەبێ پۆلیستان بۆ دانێین، قبووڵی نەکردبوو. ئەوە خەسارێکی گەورە بوو بەڵام لەدوایە پێم وابێ چونکە زەبرەکە زۆر بەهێز بوو ڕێبەرانی حیزبی دێمۆکراتی وشیار کردەوە.

جارێکیان لە بەشی فارسیی ڕادیۆی فەرانسە موساحیبەیان دەگەڵ کردم. کە ئەمن چووم دوو ماشێنی پۆلیسم دەگەڵ بوون، بەڵام دەچوویینە هەر شوێنێکی ئەوانە دەگەڵ پۆلیسی ئەو مەنتەقەیەش هەماهەنگییان دەکرد. لەدەوروبەری ڕادیۆ کە دەزگایەکی زۆر بەربڵاوە، پۆلیس هەمووی بەسیج کرابوو. لە زیمنی پرسیارەکاندا لێیان پرسیم: دەبینین گارۆدێکی یەکجار زۆر حیمایەت لە تۆ دەکا. ئەوە بۆ وایە؟ گوتم ڕووەکی دەڵێ:

"هر که ناموخت از گذشت روزگار   هیچ ناموزد ز هیچ آموزگار"

ئێمە ئەو زیانە گەورەیەمان لێ کەوتوە، بۆیە حەوڵمان ئەویە جارێکی دیکە ئاوا نەکەوینە داوی دوژمنەوە. ڕەنگە لەجێیەکی دیکە بکوژرێین هیچ مەسەلە نیە. بەڵام ئەوە کە دوژمن جارێکی دیکە لەبێ‌موبالاتیی ئێمە کەڵک وەرگرێ و زەربەمان لێبدا خەسارێکی زۆر گەورەیە. خەسارەکە چەند قات دەبێتەوە. بۆیە دەڵێم بەڵێ زۆر ناخۆش بوو، زۆر تاڵ بوو. جوابمان بۆ خەڵکی پێ نەبوو. دەواقیعدا هێندێک واقیعی‌بوون یان مەسئوولبوونی حیزبی دێموکراتی دەخستە ژێر پرسیار. بەڵام بەڕاستی مەسئوولییەتەکە بەتەنیا لەسەر شانی خودی دوکتور سەعیدی بوو، چونکی خۆ کەس ئاگای لێ نەبوو وەزعییەتی وێ چۆنە. ڕاستە ئەندامی دیکەی کۆمیتەی مەرکەزی دەگەڵ بووە وەک کاک فەتاحی عەبدولی یان کاک هومایوونی ئەردەلان، بەڵام مەسئوولییەتەکە لەسەر شانی وان نەبوو، خۆ دەفتەری سیاسی لێرە هیچ ئاگای لێ نەبوو. ئەمن دوایە کە زیاتر لە قەزیەکەی ئاگادار بووم، سەرفی‌نەزەر لە هەمووی ئەوانە، باری ئەمنییەتی‌یەکەی نا، ئەگەر ئەو ڕووداوە ڕووشی نەدابایە و ئەمن ئاگادار بامابە ئەو کۆبوونەوەیەم هەر مەحکووم دەکرد. بۆ؟

چونکی دەگەڵ کەسانێک کۆ بۆتەوە؛ کە هیچیان هاوتەرازی وی نین. ئاخر لە دیپلۆماسی‌دا ئەوە ڕیعایەت دەکرێ. ئەگەر میوانت بێ قەیدێ ناکا. مەسەلەن وەزیری دەرەوەی وڵاتێک دەچێتە وڵاتێکی دیکە سەرکۆمار دەیبینێ. ئەوە قەیدێ ناکا. بەڵام کە بۆ موزاکەرە دادەنیشی دەبێ تەوازونێک هەبێ. هیچ کەس لەوانە سکرتێری جەرەیانی خۆیان نەبوون کە دەگەڵی دانیشتوون. باسەکە چی بووە؟ تەفسیلاتەکەی نازانم چونکە ڕەسمی نەبووە. لە هەمووی سەیرتر لە شەئنی سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستان‌دا نەبوو بچێ لە قاوەخانەیەک دانیشێ. ئەمن بۆخۆم مەشهوورم کە لەسەر ماڵی حیزب سەقیلم. پێم وایە کەس لەسەر ماڵی خۆم ئۆمەتی سەقیلیی لێ‌نەداوم، بەڵام لەسەر ماڵی حیزب سەقیلم. بەڵام ئەو وەختەی لە وڵاتانی دەرەوە چووم دەگەڵ خەڵکی دانیشتووم، حەتمەن جێگایەکی موحتەرەمم هەڵبژاردوە. یانی جێیەک بێ کە عەیب نەبێ سکرتێری حیزب لێی دانیشێ و بەڕاحەتی میوانی لێ بکا. مەسەلەن قاوەم بە سێ دۆلاران کڕیوە لەحاڵێکی‌دا دەمتوانی لە شوێنێکی دیکە بە نیو دۆلار بی کڕم. لەو ڕۆژەدا کە پێویستە ئەمن سەت دۆلاری خەرج کەم دەبێ خەرجی کەم. جا ئەو ڕێستورانەی ئەوان لێی دانیشتبوون کە بە میکۆنۆس مەشهوورە، وەک قاوەخانە موحەقەقەرەکانی شارەکانی کوردستانە. یانی لەچاو ئێرلین شتێکی وایە.

هەیاس کاردۆ: گۆیا لە زمان دادگای ئەڵمان یان دادستانەوە ئاشکرا کراوە کە دەبێ یەکێک لە شەهیدەکان مەئمووری دەوڵەتی ئێران بووبێ، ئەوە چۆنە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە لەهیچ‌ڕۆژنامەیی بڵاو بۆوە دەنا ئەو شتە وا نەبوو. عەکسی ئەوە پێموایە لە یەکەم ساڵی دوای حادیسەکەدا بوو کە دادستانی شتێکی بڵاو کردەوە گوتی هیچ بەڵگەیەک بەدەستەوە نیە کە

نیشان بدا هیچکام لەوانەی کوژراون دەستیان لەو حادیسەیەدا هەبووە. لەواقیعدا هەم ئەوانی تەبرئە کرد، هەم ناڕاستەوخۆ تۆمەتی لەوانە دا کە مابوون. چونکی مەعلووم بوو ئەو کابرای خاوەن ڕێستورانەکە -وا بزانم هادی غەففاری بوو- کە بە ڕێکەوت بریندارێش بوو، دەستی هەبووە. چونکی پێش ئەو وەختەش و دوای ئەو وەختیش هەر هاتوچۆی ئێرانی دەکرد، حەتتا ئەو وەختیش ئەمن لە وتووێژێکی چاپەمەنی دا تەعنەیەکم لەوانە دا کە مابوون. هەرچەند هێندێکیان هەم سالم بوون هەم دوایەش کۆمەگی باشیان کرد. پرسیاریان لێ کردم کە ڕەئیت چییە لەسەر پێکهێنانی هەیئەتێکی تەحقیقی هاوبەش. یانی لە نێوان لەوانە کە بەشداری کۆبوونەوەکە بوون. ئەمن گوتم هەیئەتی تەحقیق دەگەڵ هێزە ئینتیزامییەکان بەباش دەزانم. بەڵام دەگەڵ ئەوانە شکم هەیە. گوتیان بۆ؟ گوتم چونکی ئەو کاتەی تیرۆر دەکرێ ئەوان گیانیان لە ئەماندایە. ئێمە دەکوژرێین بەڵام ئەوان ناکوژرێن. هەرچەند بەڕاستی دوایە بەرێز پەرویزی دەستمالچی زۆری کۆمەگ بە ڕوون بوونەوەی مەسەلەکان کرد وەک شاهیدی دادی ئەوانە. بەڵام لانی کەمی ئەوە بوو کە ئەوەش هەر دەیتە ئیتیقاد لە دوکتور سەعیدی کە دەگەڵ کەسانێک دانیشتوە جمهوریی ئیسلامی گوللەیەکی لێ خەسار نەکردن. ڕێفەکەی لە حیزبی دێموکراتە کە جمهوریی ئیسلامی هەموو سەرمایەکەی دادەنێ بۆ ئەوەی زەربەی لێ بدا. یانی لەو بارەشەوە ئینتیقادی پێ وارید بوو.

عەباس کاردۆ: دوای شەهید بوونی دوکتور شەرەفکەندی خەڵکی باشووری کوردستان هاودەردییەکی کەم وێنەیان نیشاندا و خەمی خۆیان بە شکڵی جۆراوجۆر دەربڕی. ئەوە لە کاتێکدا بوو کە سەرکردایەتیی حیزب لە ژێر فشارێکی زۆردا بوو هەتا بنکەکانی چۆڵ بکا و تەنانەت دەکەوتە بەر هێرشیش. ئەو دوو هەڵوێستە دژ بەیەکە چ مانایەکی هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە دژی یەکتر نین، موکەممیلی یەکترن. دەکرێ بڵێم ڕەنگە هەڵومەرجێک ئیجازە بدا و هەڵومەرجێک ئیجازە نەدا ئەگینا خەڵکی کوردستان، وەکوو خەڵک، لە هەموو بەشەکاندا ئەو هەستی هاودەردییەیان دەگەڵ یەکتر هەیە. خەڵکەکە ئەو هەستەیان هەیە. لە زەمانی شەهید بوونی دوکتور قاسملوویدا ئەو شارانە هەموویان ئەدەست دەوڵەتی عێراقدا بوون. خەڵک ئیمکانی دەربڕینی ئەو هاودەردی-یەی نەبوو. دیارە کە مەجلیسی سەرەخۆشییان لە شارەکان دانا خەڵک هات و سەرەخۆشییان کرد. بەڵام نە سەرەخۆشییەکە بەو ئەندازەیە باڵاوبەرین بوو، نە هاوپێوەندییەکە.

پاشان ئەو فشارەی بۆ چۆڵکردنی لەسەرمان بوو خۆ فشاری خەڵکی نەبوو. یانی خەڵک نەبوو کە پێیەوێ ئێمە دەربکا یان تۆپبارانمان بکا. تەنانەت کاربەدەستانی حکوومەتی هەرێمیش نەبوون. دیارە هێندێک عەناسیری خەراپ هەبوون وەک ئەمرە کە لە قەندیلی فشاریان بۆ دێنایین. ئەوە دوایە دەرکەوت کە دەوڵەتی ئێران تەماحی ڕیبەر نابووەوە شتی دابوونێ هەتا بەگژ ئێمەیاندا بکا. بەڵام خۆ ئەوە کاری حکوومەت نەبوو.

لەو نێوەدا شتێکی دیکەش هەبوو ئەگەر ئەمن لەبیرم بێ. ئەو وەختی بەتایبەتی یەکێک لە دوو حیزبی حاکم لە باشووری کوردستان لە مەوقعییەتێکی تایبەتی‌دا بوو بەنیسبەت جمهوریی ئیسلامی، یانی نێوانیان ناخۆش بوو، یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بەڕادەیەک نێوانی دەگەڵ ئێران نالەبار بوو کە مام‌جەلال بە سەراحەت گوتی هەم ئەوە کاری جمهوریی ئیسلامی‌یەو هەم دوکتور قاسملووش ئەوان کوشتوویانە. دەحاڵێک‌دا وەختی شەهید بوونەکەی بەو شکڵەی دەرنەبڕی، ئەوەش دیارە کۆمەگ بوو بەوەی کە نیشاندانی هاوپێوەندیی و داخەوبرینەکە زیاتر بێ، سەرەڕای ئەوانە ئەو وەختی کوردستان ئازاد بوو و خەڵک مەجالی هاوپێوەندیی زیاتر دەگەڵ یەکتریان هەبوو.

هەیاس کاردۆ: هەر لە"بۆلی" بوون کە عەمبارێکی گەورەی حیزب لەهەولێر ئاگری گرت و وەکی دەگوترا زیانی زۆرتان وێ کەوت، حەقیقەتی ئەو مەسەلەیە ئێستاش ڕوون نەبۆوە و کەس لەو بارەوە بەخەتابار نەزانرا. دەکرێ لەو بارەیەوە بدوێی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وا بزانم مەسەلەکە زۆر چووکترە. زیانێکیش کە وێمان کەوت بۆ حیزبێکی سیاسی ئەوەندە زیانێکی گەورە نیە. چاکم لەبیر نیە، بەڵام وا فکر دەکەمەوە ڕەنگە زیانەکەی بگاتە دە هەزار دۆلار، ئەوە بۆ حیزبێکی وەک حیزبی دێمۆکرات زۆر نیە. بۆ مروڤێ هەزار دۆلاریش و پێنج سەت دۆلاریش زۆرە. ئەگەر دەوڵەتێک پێنج سەت میلیۆنی زەرەر وێ کەوتبێ ناکرێ بڵێین زەرەری قورسی وێ کەوتوە. ئێستێ شکم هەیە کە داخوا گەیشتە ئەو مەبلەغەش یان نا. بەڵام لەسەر تەحقیقەکەی، ئەوەی ئەمن لەبیرم بێ حادیسەکە شتێکی عەمدی نەبوو، یانی بڵێی بە ئەنقەست ئاوری تێ بەردراوە، دیارە بێ مەسئوولییەتیی تێدا بوو. لەپاشانیش بە بەر ئەو خەسارەوە کە کەوتبوو، هێندێک سووتی ئیستیفادە کرا. چونکی ڕۆیشتوە ئەمن ناوی هیچ کەس نابەم. بەڵام یەک حەقیقەت دەڵێم: کە هەیئەتی تەحقیق خەریکی کاری خۆیان بوون ئەمن لەلاوە پرسیارم کرد کە ئەوە تێ چیەو بۆ چیە؟ دیار بوو نەیاندەزانی. گوتم بابە ئەمن شاهیدی فلان شتەم، گوتم شاهیدی ئەوەم پاش ئەوەی ئاور کوژاوەتەوەو هیچ نەماوە، پەنجەرەیەکی دووڕو درێژی چوار میتری هەبوو کە بە پانایی و درێژایی پەنجەرەکەو بە بەرزایی نیزیکەی نیو میتر، سیگاری وینستۆن لەسەر یەک دانراوە کە لە سووتانێ ڕزگار بووە. ئەوە زۆریش دواتر کە ئەمن چووم. کەچی یەک پاکەت سیگار چیە نەهاتبووە حیساب. گوتم وەرن لەمن بپرسن. تەنانەت سێ جاریشم گوت بەڵام ئەوانەی تەحقیقیان دەکرد هەر نەهاتن لێم بپرسن. چونکە بەجۆرێک ویستیان ئەوەی لەوێدا پیاو خەراپ دەبوو، تەبرئە بکەن. چونکی هەر ئەو وەختی ئەوانە "خۆدی" بوون.

عەباس کاردۆ: یانی ناکامی لێکۆڵینەوە بە هیچ کوێ نەگەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر لە ناکامی ئەوەدا کەس سزا نەدراو کەس تاوانبار نەکرا. دما هەر ئەوە بۆخۆی نیشانەی هێندێک شت بوو. باشە عەسبار سووتاوە، سووتاوە، بەڵام ئەدی ئەوە چیە. مەسەلەن بەدیانۆ سەدان دەست لیباسی حیزبیمان هەبوو. هەمووی لە بازاڕی فرۆشرا. لەوانە نەپرسرایەوە چونکی خودی و ناخودی هەبوو.

عەباس کاردۆ: بە نەمانی دوکتۆر شەرەفکەندی و بوونی کاک مستەفا هیجری وەک سکرتێری حیزب، هەست دەکرا بۆشایی‌یەکی گەورە لە رێبەرایەتی‌دا پەیدا بووە. وەکی باس دەکرێ ئەوە سەرەتای لاوازیی حیزبو پەرەگرتنی خۆبەخۆیی لە رێبەری‌دا بوو. بەڕای جەنابت ئەو بۆچوونە ڕاستە؟ دەورانی دوای شەهیدبوونی دوکتۆر شەرەفکەندی هەتا کۆنگرەی ١٠ چۆن پێناسە دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێم وایە ئەگەر بمانەوێ مەسافەت دابنێین دەتوانین ئاوا بڵێین. ئەگەر نێوانی دوکتۆر قاسملوو و دوکتۆر شەرەفکەندی بڵێین لە یەک هەتا پێنج بووە، بە ئاسانی دەتوانین بڵێین فاسیلەی بەینی دوکتۆر سەعیدو کاک مستەفا یەک هەتا چلە. ئەوەندە فاسیلەیان هەیە. ئەمن گوتم دوکتۆر سەعید لەباری زەکاوەتی فکری‌یەوە لە دوکتۆر قاسملوویش زیرەکتر بوو. بەڵام کاک مستەفا دەگەڵ ئەوەی لەو بارەیەوە زۆر لە خوارەوەی دوکتۆر سەعید بوو و بە تەریقی ئەولا لە خوارەوەی دوکتۆر قاسملوویش بوو، شتێکی هەبووو هەیەتی کە بەقەت یەک لەوەی هیچ کامیان ئەهلی مەشوەرەتو فکری جەمعی نیە، زۆر مەغروورە، زۆر ئیهمالی دەسەڵات دەکا. با ئەوەش بڵێم دەفتەری سیاسی‌یەک کە دوای دوکتۆر سەعیدی پێکهات پێنج کەس بووین. چواریان لایەک بووین یەکیش بە تاقی تەنیا لایەک بوو. دەواقیعدا ئەوەی ئیعتیرازی بەو شتانەی کاک مستەفا دەکرد تەنیا ئەمن بووم. کە دەکەوتینە دووبەدوویی زۆر جار ئەوان تەواو هاوفکرم بوون. بەڵام ئەو هەمبەستەگی‌یە وای کردبوو ئەگەر باوەڕیشیان پێی نەبایە هەمبەستەگی‌یان دەگەڵ وی دەکرد. ئەوە زەربەیەکی زۆری گەیاندبوو هەم بە ئینسیجامی ئەو ڕێبەری‌یە کە لە دەفتەری سیاسی‌دا خۆی دەنواند، چونکی هیچ نمیع منیان بۆ دەرنەدەکرا کە یەکدەست بین. هەمیش دیارە لە کارایی شتەکەی کەم کردبۆوە.

گوتم ئەمن کە دە ڕێبەریش‌دا نەبووم زۆر مەورید هەبووە کە دوکتۆر قاسملوو بانگی کردووم مەشوەرەتی دەگەڵ کردووم. پێم وابێ بۆخۆشت شاهید بووی کە دوکتۆر سەعید هەم بۆ مەشوەرەتو هەم بۆ موناسەبات زۆری بانگ دەکردم. دوکتۆر سەعید دە زەمانی ژیانی‌دا وەک سکرتێر دوو موناسەبەت ڕێک کەوتن کە بەشدار بێ. یەکیان بەشداربوونی لە کۆنگرەی یەکیەتی نیشتمانی و یەکیشیان سەردانی کاک مەسعوود

بارزانی بووە، ئەمنیش ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم. بۆ هەر دووکیان داوای کردوە ئەمن دەخزمەتی دا بچم، چونکی بەهەر سوورەت پێی وا بوو ئەمن دەتوانم کۆمەگ بکەم، شارەزایی‌یەکم هەیەو خەڵکی دەناسم. یان مەسەلەن میوان دەهاتن، کاک مەسعوود هاتوە، مام‌جەلال هاتوە، کاک عەزیز مرحەممەد هاتوە، دوکتۆر مەحموود هاتوە. وەبیرم نایە لەماڵ بوو بم دوکتۆر سەعید لەدوای نەناردیم. نەک لەبەر ئەوەی ئیحتیاجی بەمن هەیە، بەڵام دەیەوێ شتێک کە ئەو ئاگای لێ نیەو ئەمن ئاگام لێ‌یە لە دانیشتنەکاندا باسیان بکەم چونکە ئەمن پتر لە ئێوەدا ژیاوم. لەو بارەیەوە زۆر کۆمەگی فکریی داوا دەکرد. بەڵام کاک مستەفا ئەوەی تێدا نەبوو. باوەڕیش ناکەم ئێستا کە سێ‌چوار ساڵە لێک دووریین تێی‌دا پێک هاتبێ.

هەیاس کاردۆ: یانی قبووڵ دەکەی کە لەو ماوەیەدا حیزب لەباری مودیرییەتو ڕێبەری‌یەوە داشکانی بەخۆیەوە دیت.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن واقیعبینم. دەڵێم حیزبێک لەبەین ناچێ. ئەگەر حیزبەکە هەبێ و هەلومەرجەکە باش بێ دەتوانێ کۆمەگ بکا بە ڕاستبوونەوەی، دەنا مەعلوومە، ئێستێ ئیختیلافی سەلیقەی من و یەکی دیکە یان ئەو دوو حیزبەی نەرمیە. ئەمن بۆخۆم پێموایە، ئێستا دوو حیزبی دێموکراتمان هەن بە دوو ناوی جیاواز، هەر دووکیان بەنیسبەت چالاکترن لە پێنج ساڵ بەر لەئێستا، بەڵام بە هەردووکیان نە لەنێو ئەندامانی ئەو دوو حیزبەدا، نە لەنێو کوردی ئێراندا، نە لەنێو کوردی بەشەکانی دیکەدا، نە لەنێو ئێرانی‌یەکان و نە لەنێو دنیای خاریجدا بەقەت ئەو وەختی نفووزیان نیە. ئەوە تەسەووری منە. بەڵام تەسەووری لایەنەکەی دیکە ئەوەیە کە ئەوەتا حیزب هەیەو تاریخی بووە ڕۆژی وا دەرەوشاوەی بەخۆیەوە نەدیوە. پێی وایە لە ئەوجی عەزەمەتدایە. ئەمن ئەوەی بە کارەسات دەزانم.

ڕۆیشتنی تێکۆشەران بۆ وڵاتانی بێگانە

عەباس کاردۆ: داگەڕان بۆ دەشتی کۆیەو برینداربوونی غروری شۆڕشگێڕانی دێموکرات لەلایەک و پەرە گرتنی ناامنیی و فەزای ترس لە باشووری کوردستان لەلایەکی دیکە، دوورکەوتنەوەی دەستە دەستەی ئەندامانی حیزبی بەدواوە بوو. ئایا ئەوە قەیران بوو لەحیزب دا؟ تۆ چۆنی لێک دەدەیەوە؟ ئەوکات بۆ پێشگیری لە پەرەگرتنی ئەو ڕەوتە چیتان دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە هێندێک شت نازانم بۆچوونەکانمان زۆر لێک جودان. ئەمن پێموایە ئینسانی تێکۆشەرو شۆڕشگێڕ بەو ئاڵوگۆڕانە وورەی داناڕمێ. مەسەلەن ئەمن داگەڕان لە قەندیلیڕا بۆ دەشتی کۆیەی باشووری کوردستانم زۆر پێ لەوەی کەمترە کە لە شارەکانڕا بچینە شاخیو لەشاخیڕا پەرەپەرە بکشێینەوە تەنانەت بێینە پشتی سنوورەکان. ئەمن پێموایە ئەوەیان زۆر ناخۆشتر بوو. ئەوی دیکە یانی ڕۆیشتن یان دانیشتنی تێکۆشەرانیش لەڕاستی‌دا هەر لێرە نەبوو. ئەگەر لە ئێرانێ بەدیەوە بە هەزاران بگرە بەدەیان هەزار کیلۆمیتر خاکی ئازادکراومان لەبەر دەستدا بوو خەڵک هەر دەڕۆیشتن یان دادەنیشتن. مەسەلەن لەشەڕی سێ مانگەدا خەڵکێکی زۆر وەدەر کەوت. بەڵام کە چووینەوە دوایە جارێکی دیکە مەجبوور بووین شارەکان بەجێ بێڵین خەڵکێکی زۆر ئیدی خۆیان تووشی ئەو گێرەو کێشەیە نەکردەوەو نەهاتنەوە دەرێ. یانی ئەوەش هەر مەخسووسی ئەو جێیە نیە.

ئەمن پێم وایە لە ڕەوتی شۆڕشێکی خوێناوی‌دا ئەو شتانە هەر دەبن. مەسەلێک هەیە کە ڕەنگە لە بارەی ئێمەوە لەوێش تێ پەڕیبێ. دەڵێن بزووتنەوەیەکی کۆمەلایەتی کە دەست پێ‌دەکا هەتا سەرەدەکەوێ لە سەدا دەی ئەوانەی لە دەستپێکردنی‌دا دەگەڵی بوون، دەگەڵی دەمێنن. ئەمن پێموایە بزووتنەوەی ئێمە هێندە درێژ بۆتەوە ڕەنگە هەر لەسەدا پێنجی ئەوانەی هەوەڵێ دەگەڵ مابن. بەڵام ئەوە بەو مانایە نیە کە وورە دابەزیوە یان مەئیووس بوون. جارێکی ئەمن قسەیەکم کرد نازانم جاری وایە تەفسیری سەیر لێ دەدرێتەوە. گوتم جەرەیانی خەباتو شۆڕش وەک حەوزێکی ئاو وایە کە لەلایەک ئاوی تازەی دێتە پاڵ و لەلایەکی دیکەوە لەبەری دەڕوا. ئەوەیان بە کفر دانابوو. لەحاڵێک‌دا شتێکی زۆر سروشتی‌یە. ئێمە مورتەب خەڵکمان ماندوو دەبێ، خەڵکمان پیر دەبێ، خەڵکمان دوچاری گیروگرفت دەبێ یان خەڵک دڵساردو ناڕازی دەبن. ئەوە هەمووی هەیە. بەڵام لە عەینی‌حاڵ‌دا خەڵکێکی تازەنەفەس ڕەگەڵ دەکەون. ئەو ڕەوتە لە زەمانی پێشەوە هەتا ئێستا

ئیدامەی هەبووە، هێندێک کەس حیزبایەتی و خەباتی ئازادیخوازانە هەر لەوەدا دەبینن لە شاخی بێ و تفەنگت دەشانی‌دا بێ. ئەخێر ئەو ڕەوتە زۆر لەمێژە دەستی پێ کردوە و هەتا ئێستا درێژەی هەیە. جارێک لە لووتکەدا بووە، جارێک دابەزیوە، جارێک لە شار بووە، جارێک لە شاخ بووە، جارێک خەباتی چەکدارانەی دەگەڵ بووە، جارێک بە شکڵی دیکە بووە. یانی خەبات هەموو ئەو شتانەی تێدا دەبێ.

دیسان وەکوو دیفاع لە خۆشم پێم‌خۆشە شتێک بڵێم، لەو چەند ساڵەدا کە ژمارەیەک پێیان وابوو بە بەدگۆیی من دەتوانن خۆیان شیرین کەن یان ئەمن ناحەز بکەن، هێندێک بوختان و شتی زۆر سەیریان بۆ من هەڵبەست لەپێوەندیی دەگەڵ ئەو کەسانەدا کە دەچن بۆ دەرەوە، وەک ئەوە کە ئەوە ئەمنم نایەڵم "یوو ئێن" قبووڵیان بکا، تەنانەت لەوەش زیاتر وەختی خۆی بڵاویان کردەوە کە ئەوە فلانکەس نایەڵێ ئەمریکا هێرش بکا دەنا ئەمریکا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان مەنتەقەی پەروازممنووع بۆ ئێمە دادەنێ و هێرش دەکاتە سەر ئێران. پێم وایە لە کۆنگرەی سێزدەدا بوو کە گوتم ئەوە ڕاستە، چونکی هەموو بەیانان سەعات هەشت جۆرج بووش تەلەفوون بۆ من دەکا و دەپرسێ بەرنامەی کاری ئەمڕۆم چییە؟ یانی قسەی زۆر بێ مانایان دەکرد.

جا لێرەدا پێم‌خۆشە شتێک بڵێم، کە هاتینە ئێرە دیارە ماوەیەک بوو ئەمن گەڕابوومەوە نێو ڕێبەرایەتیی حیزب، بەڵام بەڕاستی لێرە بوو ئەمن بۆم دەرکەوت کە دەفتەری سیاسیی ئێمە بڕیارێکی هەیە. بڕیارەکە دەڵێ ئەوانەی پێشمەرگایەتی‌یان کردوە ئەگەر بڕۆن بۆ وڵاتانی دەرەوە، حیزب تەئیدییەیان نادانێ بۆ ئەوەی ئەگەر بگەڕێنەوە نێوخۆ گیانیان وەخەتەر دەکەوێ. کە ئاگادار بووم لە دەفتەری سیاسی‌دا کردمە هەڵڵا. گوتم کوڕە ئەوە نابڕوڕچوونە. یانی چی، کەسێک هەر تەنیا جاسووس نەبێ و پیاوی ڕێژیم نەبێ، ئەگەر بڕواتە دەرێ ئێمە تەئییدی دەکەین کە ئەگەر بڕواتەوە گیانی دەکەوێتە خەتەر کە کارێکی باشیش دەکەین. بەڵام ئەوەی دەپازدە ساڵی پێشمەرگایەتی کردوە ئەگەر تەئییدی نەکەین مانای ئەوەیە بە تاوانی ئەو گوناحەی کردوویەتی دەبێ سزا بدرێ. بە هەڵڵایەکی زۆر ئەمن ئەوەم چەسپاند کە دەبێ ئەوانە تەئیید بکەین.

بە هەر حاڵ ئێمە هەوڵمان داوە بەڵام ئەو هەوڵە قەت سەرکەوتوو نەبووە و قەتیش سەرکەوتوو نابێ. هەر وەکی گوتم بە هەر دەلیلێک بێ خەڵک واز دێنن. دیسان بۆ منیان هەڵبەستبوو کە گۆیا گوتوومە ئەوانە بەزیون. ئەمن لە کۆبوونەوەیەکی گەورەدا کە نازانم لە سوئێد بوو یان نۆرویژ، گوتم ئەمن نەم‌گوتوە بەزیون. بەو مانایە کە ئەوە لەترسان هەڵاتوون. بەڵام با ئێستێ بڵێم بەڵێ بەزینە، ئێوە بەزین هەر بەوەی دەزانن کە بڵێن فلان کەس گوتوویەتی ترسەنۆکن لە تەقەی ترساون. ئەمن دەڵێم بەزین، بەزینە. ئەتۆ لەبەر نائومێدیاتی حیزبی هەڵاتووی، هەر بەزینە. لەبەر گەرمای دەشتی کۆیە هەڵاتووی هەر بەزینە. لەبەر سەرمای قەندیلی هەڵاتووی، هەر بەزینە. لەبەر کەم‌کووڕیی ماڵی و نابووری هەڵاتووی - ئەگەر ئەوەی بە بەزین ناو بەرین کە من هیچیان بە

بەڕێز نازانم - دەی ئەوەش هەر بەڕێزە، هەرچەند ئەمن ناوی بەڕێزییان لێ نانێم. ئەمن ئەو کەلیماتەی بەکار ناهێنم. لەعەینی حاڵدا دوورکەوتنەوە بە شتێکی سروشتی دەزانم.

لەو کۆبوونەوەیەدا نەبوو وابزانم لە یەکێ پێشتردا بوو، برادەرێک لەسوێد - ناوەکەیم لەبیرە بەڵام ناوی نابەم - وەکوو تەعنە لەوەی کە ئێستا وەزعی حیزب خراپە گوتی ئەو خەڵکە بۆ دێتە دەرێ؟ دەیویست ئەو تەعنەیە لێبدا کە وەزعی حیزبەو ڕێبەری خراپە. گوتم باشە ئەتۆ بۆ لێرەی، ئەتۆ بۆ هاتوویە دەرێ؟ ئەوەی ئەمڕۆ دێتە دەرێ هەشت ساڵ دوای تۆ دێتە دەرێ. ئەو وەختی چی بوو؟ یانی بە باوەڕی من ئەوەی تە بە قەیران ناو بەرینو نە بەوەی ناو بەرین کە خەڵکەکە مەئیووس بووە، ڕەنگە لە دەورانێک‌دا چوونە دەرەکە زیاتر بووبێ. بەڵام بەباوەڕی من هۆی چوونەدەرەوەی زیاتر ئەوە نەبووە کە وەختەکانی دیکە کەمتریان حەز لە دەرێ هەبووە و ئەو وەختەی زیاتریان حەز لێ بووە. یان ئەو وەختەی بەڕێزو ئەزیزو وەختەکانی دیکە قارەمانو فیداکار بوون. ئەوەی نازاو قارەمان بووە هەر هەیە. بەڵام دەلیلی ئەوەی کە لە وەختێک‌دا زیاترە یان کەمترە، ئیمکاناتی چوونەدەرەوەیە. مەسەلەن ئێستا کەمترە لەو وەختەی جەنابت باسی دەکەی. چونکی لە هەولێر دووکانێکیان دانابوو ببوو بە ئاژانسی موسافەرەتی. کابرا لێرە هەڵدەستا دەچووە هەولێرێ. لەوێ دادەنیشتو بە دەرەنگ‌و زوو بەڕێ دەکرا. دوایە لە تورکیە هەبوو دەچوونە دێ. ئێستا وای لێهاتوە بۆ تورکیەش بەزەحمەتە بچێ. هەولێر بەو سووڕەتە هەر نەماوە، لە تورکیەش زۆر دەمێننەوە. ئێستا تەنیا ئەو کەسانە دەچنە دەرێ کە بتوانن بە دەیان هەزار دۆلار خەرج کەن بۆ ئەوەی بگەنە وڵاتێکی ئەورووپایی. ئەوەش هەموو کەس لەدەستی نایە. ڕەنگە دەلیلەکەی هەر ئەوە بێ. دەنا ئەمن پێموایە ئەگەر ئێستا ئاسان بێ خەڵک بتوانێ بە مانگێک بڕواتە دەرێ - هیچ کەس موتەهەم ناکەم بە بەڕێزو ئەزیزو ئەوانە - بەڵام شکم نیە لەڕیزی هەموو حیزبەکاندا نیوەی هەموو ئەندامانیان دەڕۆن ئەگەر بزانن بە مانگێک دەگەنە جێ. کابرا چەوانە پێی خۆشە دنیای دەرەوە ببینێ. لێرە دەگەڵ هەموو مەحرووميیەتی دنیایە ڕووبەڕوویە. یان دەیەوێ بخوێنێ لێرە ئیمکانی نیە. دەیەوێ دەوڵەمەند بێ دیسان لێرە ئیمکانی نیە. زۆر دەلیلی دیکە هەن بۆ ڕۆیشتن، ئیدی بۆ ئینکاریان بکەین.

عەباس کاردۆ: گلەیی‌و لەڕاستیدا خۆتێخواردنەوەی ئەندامو پێشمەرگەی حیزب بە درێژایی ساڵانو بەتایبەت لەو سەروبەندە ئەوە بوو کە ڕێبەرایەتیی حیزب سەبارەت بە چارەنووسی ئەو کەسانەی دادەنیشن بێ‌تەفاوتە. ئەوە لەسەر زۆر کەس بەگران تەواو بووەو ڕەنگە زۆر کەسیشی هان دابێ دوای وازهێنان لە کاری تەواوکاتی حیزبی، ئیدی ڕووی تێ‌نەکەنەوە. دیارە لەو بارەیەوە ڕووی گلەیی‌یەکان تۆش دەگرێتەوە کە یان کەسی دووهەم بووی یان یەکەم. لەو بارەیەوە دەڵێی چی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەش دیارە ئەو بەری ناشارەزایی تێدا بوو. گۆیا "یوو ئێن" لەبەر قسەی منە نایەڵێ برۆن، لە حاڵێک‌دا لە تەواوی ژیانمدا کە زۆریش هەڵ کەوتوە پێوەندیم دەگەڵ مەسئوولێنی یوو ئێن هەبووە، مەسەلەن دەگەڵ یوو ئێنی ژێنێف دانیشتووم، بەڵام قەت جارێک نەبووە ئەمن دەگەڵ بەرپرسێک دانیشمو ئەوەی لەدەستم دێ وەک شەفاعەت بۆ ئەو کەسانەی کە لێ‌یان قەوماوە باس نەکەم. مەسەلەن ئەوانەی لە تورکیە بوون، لەحاڵێک‌دا دەیان‌گوت فڵانە کەس نایەڵێ. ئێستاش دەیڵێمەوە کە ئەقشی منی تێدا نەبووە. باشە خۆ ئەمن ئەوە حەوت ساڵە دەرێبەرایەتیی حیزبدا نیم، خۆ ئەو ئاغایەی جاران نەماوە. ئاغایەکی دیکە بۆ یوو ئێنی پەیدا بووە، ئەدی بۆ خەڵکی بەرێ ناکا؟ ئەدی ئێستا ئەمریکای بۆ نایەتن ناوچەیان بۆ ئازاد بکا؟

بەڵام ئەمن نەمشاردۆتەوەو ناشی شارمەوە بۆ ئەبەد کە هەر وەختێکی ئەندامێکی حیزبیمان لە داخڵی وڵاتەوە دێ بۆ ئێرە بۆ پێشمەرگایەتی بە خەسارێکی گەورەی دادەنێم. هەر وەختێش یەکێک لێرەرا دەڕواتە دەرێ دیسان بە خەسارێکی گەورەی دادەنێم. ئەوەم پێ خراپە. بە دەنگی بەرزیش هاوار دەکەم. هەتا ئێستا ئەمن باوەڕی خۆمم نەشاردۆتەوە. بەڵام ئەوەم پێ نامەردی‌یەکی گەورەیە کە کەسێک بچێ بە مەقاماتی یوو ئێن بڵێ ئەو پەناخوازەی وەرمەگرن. ئەمن لەو بارەیەوە نموونەیەک دێنمەوە. ژمارەیەکمان هەبوون پەناخواز لە شارەکانی هەولێرو سولێمانیو ئەوەی. ئەوانە لە وڵاتانی دەرەوە قبووڵی‌یان هەبوو بەڵام دەوڵەتی عێراق ڕێگای نەدەدا برۆن. جارێکی ئەمن سەفەری بەغدایەم کرد. بەرپرسانی عێراقی هاتن هەر لە ماڵەکەی خۆمان بەخێرهاتنیان کردین. باسی داواو مەسەلەکانی خۆشمان کرا. یەکێک لە گرینگترین باسەکان کە هەڵم نایساند ئەوە بوو کە گوتم ئەو خەڵکە قبووڵیی وڵاتانیان هەیە بەڵام ئێوە نایەڵن برۆن. باشە بۆ نایەڵن؟ گوتیان خەڵکی عێراقی‌یان بە ئێرانی نووسیوە. ڕاستیش بوو شتی وایان کردبوو. گوتم باشە ئێوە خەڵکە عێراقی‌یەکەی دەناسن دەتوانن بیان‌گێڕنەوە. دەمێو نی ئێمەشدا کەسی وا نەبوو، بۆیە خاترجەم بووم. ئەوجار گوتیان باشە ئێوە لیستمان بدەنێ هەرچی نی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە ئیجازەیان دەدەین برۆن. گوتم هەموویان نی ئێمەن. گوتی چۆن شتی وا دەبێ، کابرا بۆخۆی هاتوە دەڵێ نی کۆمەڵەم، دەڵێ نی فڵانەم. گوتم مادامێکی ئەوانە لێقەوماون‌و سیاسین‌و لە ڕێگای میللەتی خۆیاندا زەحمەتیان کێشاوە هەموویان نی ئێمەن. کابرا لەوێ هیچ دەنگی نەکرد. لەپاشان لەکن برادەری خۆمان گوتبووی بە بێ‌موبالەغە دڵی حیزبی دێمۆکرات زۆر گەورەیە. سازمانەکانی دیکە دێن زۆر جار هێرش دەکەنە سەر حیزبو بەدگۆیی دەکەن، کەچی فڵان‌کەس دەڵێ تەواوی ئەوانە نی ئێمەن. جا بۆیە حازر نەبووم تەنانەت لێکیشیان جودا کەمەوە. با بۆ تاریخیش بڵێم کە قبووڵیان کردو ئەوانەی قبووڵی‌یان هەبوو ئیجازەیان دان هەموو ڕۆیشتن.

عەباس کاریزی: لەو کەسانەی لەو دەورەیەدا حیزبیان بەجێ هێشت کەسانی ناسراوی وەک دوکتۆر خەلیقی ئەندامی ڕێبەرایەتی‌و کادرە ناسراوەکانی وەک کۆچکردوو کاک تەهای عەتیقی‌و کاک ئەحمەدی شێربەگی دەبینران. ئەوانە بۆ ڕۆیشتن‌و هەڵوێستی ئێوە لەو بارەیەوە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەو بارەیەوە نموونەیەکی باشت نەهێنایەوە. چونکی دوکتۆر خەلیقی ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی بوو. بڕیارێکمان هەبوو کە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی حەقیان نییە بچنە دەرێ. ئەگەر بە سەفەر بچنە دەرێ‌و لەوێ بمێننەوە، ئەندامەتی کۆمیتەی ناوەندی لەدەست دەدەن. کاک دوکتۆر خەلیقی بە ناوی نەخۆشی‌و موعالەجە ڕۆیشتە دەرێ لەپاشان نەهاتەوە. پێش ئەوەی بڕوا دوای ئەوەش کە ڕۆیشت خەڵکەکە لێکرا دەیانگوت تازە نایەتەوە. ئەمنیش دەمگوت لێی گەڕێن با بچێ. ئەگەر نەهاتەوە ئەمنیش دەڵێم نەهاتەوە. دوو مانگی مابوو بۆ هاتنەوەی، دەمگوت ئەو ماوەیەش سەبر بکەن. ئەمن نە دەڵێم دێتەوە نە دەڵێم نایەتەوە، هەر واش بوو کە نەهاتەوە وەبەر ئەو بڕیارە کەوت کە پێشتر باسم کرد.

بەڵام نێ کاک تەهای عەتیقی‌و کاک ئەحمەدی شێربەگی عەکسی ئەوە بوو. ئەوە چاکەیەک بوو کە حیزب دەگەڵ ئەو دووانەی کرد. ئەوان نە بۆخۆیان ڕۆیشتن‌و نە حیزب دەری کردن. هەر لە زەمانی دوکتور سەعیدی‌دا داوایان بۆ کرا کە چەند کەسێک وەر بگیرێن، لەپاشان ئەوە سەری نەگرت‌و جارێکی دیکە ئیزنیان درا کە ناو بنووسن‌و بڕۆن وەک پاداشێک بۆ ئەو زەحمەتانەی کێشاویانە. ڕەنگە ئەوانیش وەک هەر کەسێکی دیکە گلەییان لە حیزب بووبێ، بەڵام ئەوەیان وەک پاداش وا بوو. دیارە چەند کەسێکی دیکەش دەگەڵ بوون کە وەختی خۆی قبووڵیش کران. لە دوایە نازانم چۆن بوو هەر دوکتور سەعید بۆخۆی ڕای‌گرتن. دە کەس بوون، هەر بۆخۆی بە برایمی جوورابچی گوتبوو دەبێ وا بکەی ئەوانە وەر بگیرێن. برایمی جورابچی وای کردبوو هەر دەکەسیان لە سوئێد قبووڵ بکرێن، بەڵام دوایە دوکتور سەعید گوتبووی ئەو پەروەندەی دەبێ ڕابگرن. دەلیلەکەی چی بوو نازانم.

عەباس کاریزی: دوکتور خەلیقی لەو کەمکەسانە بوو کە بە خوێندەوارییی زۆر بەرزو ئازایەتیی لەڕادەبەدەری هاتە نێو حیزب، بەڵام قەت ئەو جێگایەی نەگرت کە چاوەڕوانی بوو. هۆی ئەوە چی بوو؟ ئەزموونی خۆت لەسەر ناوبراو چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەسەر دوکتور خەلیقی پێم‌خۆشە هێندێک شت بڵێم. دوکتور خەلیقی حەتتا بۆخۆی پێی گوتبووم خودا غەزەبت لێ گرێ ئەتۆ ئەمنت تووشی ئەو بەزمەی کرد. زۆر دۆست بووین بەڵام ئەدەبوو بە ئەندامی حیزب. جارێکیان لە مەهابادێ دانیشتبووین گوتی ئەمن کوردم. گوتم هەمووشمان کوردین بەڵام ئەو کوردایەتی‌یەی ئەتۆ دەڵێی بۆ کەسێک دەبێ شوراتی نەخوێندەواری دێهاتی بێ. کابرا بە مەدرەکی

دوکتۆراوە دەبێ هەڵبژێرێ، دەبێ خەتی سیاسیی هەبێ، گوتم ئەمن ناڵێم وەرە بۆ حیزب بەڵام چ سازمانێک لە خەتی فکریت نیزیکە بچۆ ئەوێ، ئەوە مانای نیە هەر بڵێی کوردم، ئەتۆ دەبێ بیروباوەڕی سیاسیت هەبێ و بە خەتێک‌دا تێ‌پەڕی کە پێت وایە بۆ کورد بەسوودترە. لەپاشان هەر نەبوو بە حیزبی هەتا پاییزی ١٣٥٩ کە ئەمن دەگەڵ چەند برادەری دیکە بە مەئموورییەت چووبووینە جنووبی کوردستان، ئەوکات ئەو مەنزڵی لە تەوریوەرێ ناوچەی "ژاوەرۆ" بوو کە مەقەڕی کۆمیتەی شارستانی لێ بوو، لەوێ کاروباری کۆمەڵایەتیی ڕادەپەڕاند و جاروبار دەچوو بۆ دێهات قسەی بۆ خەڵک دەکرد، دووبارە لەوێ تێم هەڵپێچایەوە کە بۆچی نابی بە ئەندامی حیزب، گوتی ئەمن پێم‌خۆشە ئازاد بم، گوتم مانای نیە ئازاد بی، ئەتۆ بچی بە ناوی حیزبی دێموکرات قسە بکەی بەڵام دێموکرات نەبی. لەبەر ئەوەی ڕەفاقەتمان خۆش بوو شۆخیم دەگەڵی هەبوو، گوتم خۆ ئێمە خەڵکی "حمص"ێ نیین جوولەکەی بەکرێ بگرین بانگمان بۆ بدا، دوایە گوتم ئەگەر ئەندامەتیی حیزب وەر نەگری "ممنوع المیکروفون"ت دەکەم و دەڵێم قەت حەقی نیە بە ناوی حیزب بچێ لە مزگەوتان قسە بۆ خەڵک بکا، ئەویش قسەکردنی پێ‌خۆشە، بە هەرحاڵ قبووڵی کرد.

جارێکی هەر لەو تەوریوەرەی لە مەجلیسێکی گەورەدا کە ڕەنگە سی کەسێک دەبووین قسەیەکی کرد، گوتی ئەمن نامەوێ قسە بکەم دەنا ئەمن چم دوکتۆر قاسملوو چیە، ئەو دوکتۆرە ئەمنیش دوکتۆرم، ئەو مامۆستای دانیشگایە ئەمنیش مامۆستای دانیشگام، ئەمن لەوێ هیچم نەگوت، پاش کۆبوونەوەکەی بانگم کرد چوویین قەدەمێکمان لێ‌دا، گوتم ئەو سەفەرەی ئەو قسەیەت کردوە لەپێش چاوی خەڵکی هیچم نەگوت بەڵام جارێکی دیکە شتی وا مەڵێ، دوکتۆر قاسملوو بە وەرگرتنی مەدرەکی دانیشگاو مامۆستایەتی نەبووەتە ئەو دوکتۆر قاسملووە، ئەوە ئاکامی دەیان ساڵ هەوڵ و تێکۆشانو مرتالاو خەباتی سیاسی‌یە کە بووەتە ئەو دوکتۆرە، ئەتۆش دەتوانی ببی، خەڵکی دیکەش دەتوانێ ببێ. بەڵام ئەو حوکمە حوکمێکی نادروستە، بە خۆشی‌یەوە ئەمن هەتا ئێستاش جارێکی دیکەم لێ نەبیستەوە ئەوەی بڵێ.

دوکتۆر خەلیقی دوکتورای دەفەلسەفەدا هەبوو کە لەو بارەیەوە لەو ڕشتەیەدا کەسی دیکەمان نەبوو وەک وی بێ، پیاوێکی خوێندەوار و بە توانایە، بە قەت دنیایەک نووسیوە شتی وای هەیە، تەنانەت بۆ ژاخاوی مێشکیش بێ قسەی برادەرێکی قسە خۆشمان دەگێڕمەوە کە ئێستا دەگەڵ جەماعەتی کاک مستەفایە، کاک ئەبوو کەریمی دەی گوت دوکتۆر خەلیقی ئیسهالی قەڵەمی هەیە، بەڵام ئەمن پێم‌وایە ئەو ئیمتیازەی ئەو هەی‌بوو زیاتر لەوە بوو کە ئەبارێ سیاسی‌یەوە توانای تێدایە، یان ڕێگای گەیشتن بەوەی باش هەڵ-نەبژاردبوو، هەر ئەویش وا نەبوو، کەسی دیکەش دەناو حیزبدا هەبوون کە هەم چاوەڕوانی‌یەکانیان زۆر بوون و هەم ڕێگای حەراپیان هەڵبژاردوە، مەسەلەن ئەمن قەتم پێ‌شک نایە بە ویم گوتبێ بەڵام بە کەسی دیکەم گوتوە، گوتوومە بابە ئەتۆ حەقی خۆتە پێت خۆش بێ ببی بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی یان دەفتەری

سیاسی، یان تەنانەت بە جێگری سکرتێرو سکرتێریش. بەڵام خۆ بەزۆر ناکرێ. ئەتۆ دەبێ کارێک بکەی هەوڵێک بدەی کە خەڵک مەجبوور بێ بۆخۆی بە تۆ بڵێ وەرە بیکە. ئیدی ئەتۆ لە هەموو جێیەک بۆڵەت هەیەو لە هەموو شتێک ناڕازیی کە نات‌کەنە ئەوە، خۆ ناوا نابێ. ئەمن بە دوکتور خەلیقیم نەگوتوە، هەرچەند ئەویش زۆری بۆڵە هەبوو کە ناکرێتە دەفتەری سیاسی‌و ناکرێتە جێگری سکرتێرو ئەوانە. بەڵام بە هەر دەلیلێک بوو ئەمن بەش بە حاڵی خۆم پێموابە لەباری سیاسی‌یەوەو لە مەجموعی کاری حیزبی‌دا لەو کەسانە نەبوو کە بۆ دەفتەری سیاسی لەپێش بوون.

دوکتور خەلیقی زۆر شتی لەمن زیاتر بوو. مەسەلەن ئەو فەلسەفە دەزانێ کە ئەمن هەر نایزانم. ئەوە شتێکی دیکەیە. بەڵام لە مەجموعی کاری حیزبی‌دا لەوانی دیکە بەتواناتر نەبوو. شتێکی تەبیعییشە جاری وایە یەکێک بەتواناشە بەڵام بە هەر دەلیلێک هەیە ناگاتێ. ئەمن بەخۆشیم گوتوە بەخەڵکی دیکەش دەڵێم. دەڵێم بۆ هەر شتێک دەبێ لەخۆتەوە دەست پێ بکەی. بۆ وەڵامی عیللەتەکان دەخۆتدا نادۆزیەوە؟ مەسەلەن خەڵک ڕقیان لێیە. باشە بۆ ڕقیان لێتە؟ بڵێی ئەو خەڵکە هەموو دژی ئینسان بن؟ ئەگەر هەموویان قەرارە ڕقیان لێت بێ دەبێ شتێک دەتۆدا هەبێ کە ئەو خەڵکە لێکرا ڕقیان لێتە. کەوابوو وا نیە. دەبێ دەلایلی دیکە هەبێ.

بەهەر حاڵ پێم وایە دوکتور خەلیقی وەک پیاوێکی خوێندەوار جێگای خۆی هەیە. بەڵام لێرە وەک ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی جاروبار واش بووە بەرخوردی خراپی پێ کراوە کە ئەمن ئەوەشم لەبیرە. ئەمن زۆر موخالیفی ئەو بەرخوردە خراپە بووم کە پێی کراوە. بەڵام بەداخەوە نەی‌توانیوە لەو بارەیەوە جێگای خۆی بگرێ. سەیرەکەشی ئەوەیە ئەو بەرخوردانەی پێی کراون لەلایەن جەمەعێکەوە بووە کە ئێستا زیاتر لەوان نیزیکە.

وەسەریەککەوتنەوەی بنەماڵەی دێموکرات

هەیاس کاردۆ: بەرنامەی نەسڵیی تۆو ئەو کەسانەی وەک تۆ بیریان دەکردەوە بۆ کۆنگرەی ۱۰، ئاشت بوونەوە دەگەڵ هاوڕێیانی "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێر"و پلانی تێکەڵبوونەوە بوو. گرینگیی ئەوکارە بەتایبەت لەوەدا بوو کە دوو لایەن مێژوویەکی چەند ساڵەی پڕ لەگرژیو تەنانەت لێک کوشتنیان تێپەڕاندبوو. پرسیار ئەوەیە سەرکەوتنی ئەو فکرە نیشانەی گرینگیی باسەکە بوو یان وەک ئەوەی کەسانێک باسیان دەکرد جیناحبازی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە پێشتر باسم کرد کە هەر ڕۆژی هەوڵی موخالیفی ئەوەی بووم کە لە کۆنگرەی هەشتدا ڕوویدا. دەگەڵ شەخسی دوکتور قاسملووی هەوڵم دا کە وابکا مونجەڕ بێ بە شتێکی ئاوا. دوایەش پێم گوتەوە کە حیزب زەرەری وێ کەوت. هەمیشە گوتوومەو ئێستاش دەیڵێم ڕۆیشتنی وانیشم بێ کارێکی ناڕەوا بوو. هەوڵەکانی دوایەش ئەوەی دەگەڕێتەوە بۆ منو کەسانێکی کە وەک منیان بیر دەکردەوە پێم وابێ لەبیەیک بە داخوازی کۆمەڵانی خەڵک بوو. سەرسەختترین موخالیفانی یەکیەتیو یەکڕیزی ئەگەر شتەکەی باس دەکەن قەت جورئەت بەخۆیان نادەن بڵێن پەرشوبڵاوی چاکە، چونکە هێندە ناحەزە. تەنانەت ئەوانیش دەڵێن یەکڕیزیو پێکەوەکارکردن باشە، بەڵام نای کەن. کەوایێ ئەوە لەبیەیک گرتن بە داخوازی خەڵک بوو. خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەشێکی ڕەنگە سیاسەت نەکاو دەگەڵ هیچ حیزبێک نەبێ. بەشێکی سیاسەت دەکاو دەگەڵ حیزبی دێموکرات نیەو دەگەڵ لایەنەکانی دیکەیە. بەڵام ئەوانەی دەگەڵ حیزبی دێموکرات بوون - با دەرسەدێکی موشەخەس دیاری نەکەم - بەڵام زۆربەی هەرە زۆریان تەنیەدی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیان دەکرد نەک ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ. کەمایەتی-یەکی کەم پشتیوانییان لەوان دەکرد. بەڵام پێموایە لە هەموو ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەنگێکم نەبیستوە کە پێی خۆش بێ ئەو وەزعە هەبێ. هەموویان، چ ئەوانەی پشتیوانیی حیزبی دێموکراتیان دەکردو چ ئەوانەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕیان پەسند دەکرد، لێکڕا خوازیاری ئەوە بوون کە یەک بگرنەوە.

کەوایێ لە واقیعدا ئەوە جەناحبازی نەبوو. جەناحەکە لەسەر ئەوەی دروست بوو. ئێمە پێش کۆنگرەی دە لە کۆنگرەی دەدا توختەی ئیختیلافمان لەڕاستیدا هیچی دیکە نەبوو. عادەتەن لەو جۆرە حاڵەتانەدا نەک هەر ڕەقیبەکان یەکتری موتتەهەم دەکەن، خەڵکی دیکەش ئێمە موتتەهەم دەکەن کە لەسەر کورسیو دەسەڵاتە.

هەر ئەو وەختی کە ئەو کێشەیەمان هەبوو دەیانگوت گۆیا کێشەی بلیتی من و کاک مستەفای هیجری لەسەر پۆستی سکرتێری‌یە. دەمگوت تەواو تەواو پێچەوانەیە. کاک مستەفا پێی خۆشە ئەمانیش برۆین بۆ ئەوەی ئەو هەر سکرتێر بێ. بەڵام ئەمن پێم‌خۆشە هەموو ئەوانەی رۆیشتوون بێنەوە بۆ ئەوەی ئەگەر مەجبوور ئەبم ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیش بم. هەر بەکردەوەش ئەو رۆژەی لە کۆنگرەی ده دا بڕیاری یەکگرتنەوەی ریزەکانی حیزب پەسند کرا، ئەمن هەموو ئەو دۆستانەی لەڕیزی پێشەوەی ئەرەفدارانی تێکۆشەری ریزەکانی حیزب لەگەڵی بوون لە ژوورێکدا کۆم کردنەوە گوتم ئەوەی دەمەویست پێک‌هات. بۆیە ئەمن خۆم بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندید ناکەم. چونکی ئەمن هیچ هەدەفی دیکەم نەبوو ئەوە نەبێ. ئەوە زۆریان ماوێ لێیان پرسە. ئەوان گوتیان شتێکی زۆر بێ‌مانایە، ئەوە بڕیارێکەو پەسند کراوە. ئەتۆ ئەو بڕیارە بدەیە دەستی کەسێکی کە ئیمانی پێی نیە جێبەجێ نابێ. سەت کۆسپی دەخەنە سەر ڕێگا. کەوابێ ئەگەر دەبێ خۆت بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندید بکەی، دەبێ خۆ بۆ سکرتێریش کاندید بکەی. ئەمن قسەکەیانم قبووڵ کرد چونکی پیاو دەبێ قسەی حیسابی قبووڵ بکا. دەنا ئەساسەن ئەوە ئەبوو کە لەسەر دەسەڵات بووبێ.

وەختی خۆی داوایان کرد ئەمن جوابی کاک مستەفای هیجری بدەمەوە لەسەر شتێک. ئەمن لە دەرەوە بووم کاک مستەفا قسەی کردبوو. گوتبووی وەختێک فلانکەس هەوڵی دەدا ڕێبەرایەتی شۆڕشگێڕ بێتەوە، لەبەر ئەوە نەبوو وەحدەت‌خوازە، بۆ تەقویەتی مەوزیعی خۆی بوو. یانی بۆ ئەوەی بوو کە پێگەی خۆی قایمتر بکا. کە هاتمەوە گوتیان جوابی بدەوە. جوابم نەدایەوە. بەڵام ئێستا ڕەنگە جێگای بێ جوابێکی ویش بدەمەوە. دیارە ئەو قسەیەی کاک مستەفای ڕاست نەبوو چونکە مەوقیعیەتی من بە قەوەت بوو بۆیە ئەو بڕیارە پەسند کرا. ئەگەر لەنێو حیزبدا مەوقیعیەتم بەهێز نەبایە، یان ئەو حەدە کە باوەڕم پێی هەبوو بە قەوەت نەبایە بۆ ئەو بڕیارە سەر دەکەوت؟ ئاخر کە چوویتە کۆنگرە، سەرەتا شکم هەبوو کە بتوانێ زۆرینەی دەنگەکان وەربگرێ. بەڵام دوو ڕۆژ و نیو لەسەر ئەو مەسەلەیە کە قسە کرا مەبنای ئیستیدلالی ئێمە ئەوەندە بە هێز بوو کە وەختێکی دەنگی بۆ درا لە ١١٤ کەس ئەندامانی کۆنگرە، ١١١ کەس دەنگی موسبەتیان پێ دا. یانی تەنیا ٣ دەنگی موخالیفی هەبوون. کەوابێ مەوقیعیەتی من بە قەوەت بوو. بەڵام ئەگەر دای‌بنێین قسەکەی کاک مستەفای وایە کە ئەمن بۆ بەهێزکردنی پێگەی خۆم لایەنگری یەکگرتنەوە بووم. کاک مستەفا پیاوەتی‌یەکی زۆر گەورە دەگەڵ من دەکا. چونکی بۆ خۆی بە زمانی خۆی دەڵێ فلانکەس قووەتی خۆی لە یەکگرتنەوەدا دەبینی. جا چ لەوەی باشترە. بەڵام کاک مستەفا بەداخەوە قووەتی خۆی دەپەرشو بڵاوی‌دا دەبینی. خۆ بەو حیسابە ئەو خراپەی منی نەگوتوە. نازانم بۆخۆی موتەوەججیهی مانای قسەکانی بووە یان نا. بەڵام لەڕاستی‌دا شاهیدیم بۆ دەدا کە ئەمن هێزی خۆم لە یەکگرتنی حیزبدا دەبینم.

هەیاس کاردۆ: لە کۆنگرەی ١١دا لایەنگرانی ئێوە سەرکەوتنیان وەدەست هێناو ئێوە بووی بە سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. ئەوە یەکەم ئەزموونی جەنابت وەک کەسی یەکەمی گەورەترین حیزبی سیاسیی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بوو، ترسو نیگەرانی‌یەکانت چ بوونو چ بڕیارێکت دا بۆ ئەوەی بتوانی وەڵامدەری چاوەڕوانیی خەڵکو حیزب بی؟

[illegible] ئەندامانی دیکەی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانو ئەوکاتی ڕیزەکانی حیزب بوون.

بەڵام ئەگەر بێمە سەر ئەوەی نیگەرانی‌یەکانم چی بوون، ئارەزوو دەکەم هیچ کەس ئەوەی لە بە خۆبەکەم‌گرتنو ئەوازوع حیساب بکاو نە بە ڕیابازیی بزانێ. لە هەموو ژیانمدا ئەگەر بێزار بووم لەوەی مەسئوولییەت وەر بگرم چا هەر مەسئوولییەتێک - غەیری دەفتەری سیاسی کە گوتم ئەگەر بوومەتە کۆمیتەی ناوەندی پێم‌خۆش بووە بچمە دەفتەری سیاسی چونکە دەمەوێ دەگەڵ خەڵکی خۆم ڕاستگۆ بم - بەڵام هەموو وەختێک کە پێم خۆش نەبووە هیچ بەرپرسایەتی‌یەک وەرگرم، ڕەنگە هەر جارەی هێندێک دەلیلی لێک‌جیاوازی بووبن، بەڵام یەک دەلیل کە هەموو جارێو بۆ هەموویان هەبووە، ئەوە بووە کە تواناو لێهاتوویی مەسئوولییەتێکی وا گەورەم دەخۆمدا شک نەبردوە، بۆ ئەوەی ئەو کارە بکەم لە هەوەڵەوە هەتا ئاخر. ئەمن ناڵێم بۆ ئەوەی چاوەڕوانی‌یەکانی کۆمەڵانی خەڵک بێنە دی، چونکە ئینتیزاراتی خەڵکی نەهاتۆتە دی. نەک هەر ئەمن نەم‌هێناوەتە دی. دوکتور قاسملووش نەی‌هێناوەتە دی. بەڵام بۆ ئەوەی چەندی مومکینە پیاو لە کارەکەی‌دا ڕووسوور بێتە دەرێ، تەنیا ڕێگاو میکانیزمێک کە ئەمن گرتوومەتە پێشو توانیومە کەلکی لێ‌وەرگرم، ئەوە بووە کە ئیستیفادە لە عەقڵی هەمووان بکەم. ئەو قسانە لە داهاتوودا بڵاو دەبنەوەو هیوادارم هەموو کەس بیان‌بینێ. ئەمن کاک مستەفای هیجری بەشاهید دەگرم کە بۆخۆی بەدەیان جار ڕەخنەی لێ گرتووم کە ئەتۆ بۆ هەموو شتێکی دێنیە دەفتەری سیاسیو بۆخۆت بڕیاریان لەسەر نادەی. لەحاڵێک‌دا دوایە تۆمەتی لێ‌دابووم کە شێوەی دیکتاتۆریم هەبووە. یانی هەر لەو کاتەی‌دا کە حوزووری وای پێ گوتووم، پاشملە تاوانباری کردووم کە هەر بۆخۆم لێ‌دەخوڕم.

لە ئەقڵی جەمعی زۆرم ئیستیفادە کردوە. پێم‌وایە پاش کۆنگرەی سێزدە بوو کە جارێکی دیکەش ئەوەم گوتوە، گوتم لە دەورانێکی زۆر بوحرانی‌دا ئەمن سکرتێری حیزب بووم کە تێزیکەی دە ساڵ بوو، تواناکانم مەحدوود بوون، وەزعەکەش وەزعێکی زۆر خراپ بوو، لە بەشی هەرە زۆری ئەو ماوەیەدا ئێمە لەبەینی دوو تەرەفی موتەخاسیمدا بووین. لایەک دەوڵەتی عێراقو لایەک دەوڵەتی هەرێمی کوردستان. ئەو دورانە ئەگەر دەشەڕی عەمەلیشدا نەبووین، بەڵام لە موقابەلەدا بوون. لەماوەیەکیشی‌دا بەداخەوە دوو تەرەفی دژبەری کورد

بوون وەک پارتی و یەکیەتی. ئێمەش لە هەردووک حاڵەتەکەدا دەگەڵ هەر دوو تەرەفی قەزیەکە پێوەندیی دۆستانەمان هەبووە. توانیومانە سەربەرز بێینە دەرێ و ئەو دۆستایەتییە بپارێزین. هەم سەربەخۆیەتی خۆمان پارێزین و هەم بێ لایەنیی خۆمان نیشان بدەین. لەحاڵێکدا ئێمە تا ئێستا بەیانێک یان نووسینێکمان نەبووە کە شەرمی لێ بکەین یان لێی پەشیمان بین. دۆستان دڵتەنگ و دوژمنان دڵخۆش بکەین. ئەوە هەر بە تەنیا ئی من نەبووە، ئی عەقڵی گشتی بووە. جا هەر وەخت ئیرادم لێ گیراوە کە بۆچی بڕیارەکان یەقتەنی نادەم، گوتوومە لە مەسئولیەتدا شەریکین. کە لە مەسئولیەتدا شەریکین، دەبێ لە بڕیاریشدا شەریک بین. یانی چاکە و خراپە هەمووی ئی هەموومانە. ئێستاش دەڵێم ئەمن لە هەموو سەرکەوتن و تێشکانەکان لە سەرەتای وەرگرتنی مەسئولییەتەوە هەتا ئێستا خۆم بە شەریک دەزانم و ڕەفیقەکانیشم هەروا.

عەباس کاردۆ: مامۆستا وەڵامی پرسیارەکەی منت نەدایەوە. نیگەرانییەکانت چی بوون، چاوەڕوانییەکانت چی بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی نیگەرانییەکانم ئەوە بوون کە نەمتوانم لە عوزدەی ئەوەی بێمە دەرێ، میکانیزمێکم هەر ئەوە بوو. مەعلوومە هەموو ئینتیزاراتی خەڵکیم بەدی نەهێناوە، بەڵام بەو میکانیزمانەی ڕەچاوم کردوون دەتوانم بڵێم نە ئەمڕۆ نە ڕەفیقەکانم شەرمەزاری خەڵک نین. یانی کارێکمان نەکردوە ڕووزەردی خەڵک بین.

عەباس کاردۆ: یەکێک لە بڕیاراتی کۆنگرەی دەهەم "بەڕەسمی ناسینی مافی کەمایەتیی ئەندامان لە دەربڕینی بیرو بۆچوونەکانیان"دا بوو. مانای ئەوە چی بوو؟ ئەو بڕیارە چ قازانج و زەرەرێکی بەدواوە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو فکرە بە چاکە و بە خراپییەوە - کە ئەمن بە چاکی دەزانم — ئی من بووە. باوەڕم بەوە بووە ڕەنگە بەشێکیشی ئەوە بووبێ کە تەجرەبەشم هەبوو کە خەفە کردنی دەنگی موخالیف لە نێو حیزبدا زۆر شتی خراپی لێ شین دەبێتەوە. ئینسانەکان عوقدەیی ڕادێنێ. کابرا ئەگەر مەجالی نەبوو دەنێو حیزبەکەی خۆیدا قسەی خۆی بکا، ڕێگایەکی بۆ نامێنێتەوە غەیری ئەوەی بەناڕەحەتی درێژە بدا یان حیزبەکە بەجێ بێڵێ.

پێموایە لە هەموو کۆمەڵێکدا ئیجازەدان بەوەی لە چوارچێوەی ئوسووڵیدا خەڵک قسەی خۆی بکا، بە قازانجی کۆمەڵەکەیە. هەر وەکوو لە ڕادەی جیهانیدا ئێمە دیتمان وڵاتانی سۆسیالیستی دەستیان دەگەرووی خەڵک دەنا و دەیانخنکاندن. بەڵام وڵاتانی سەرمایەداری تا ڕادەیەکی دیاریکراو ئەو ئازادیی بیروڕایەیان بە خەڵکی دەدا. وڵاتانی سۆسیالیستی هەر وەک دیتمان هەموویان تێک تەپین لەحاڵێکدا تەزربیەکە ئەوە بوو

کە سەرمایەداری سەری خۆی دەخوا، بۆیە ئەمن ئەو فکرەیەم هێنا. ئەمن بۆ ئەوەی ئەو قسەیەم لە زمان خۆمەوە نەکردبێ لە زمان کەسێکیەوە دەکەم کە لە زۆربەی ژیانی خۆیدا موخالیفم بووە، لەو کۆنگرەیەشدا هەمرو کاری تەنیا موخالەفەت دەگەڵ من بوو. برادەرێکمان هەیە بەناوی کەماڵی داوودی ئەو وەختی لە پاریس دەژیا، ئێستا لەمێژە لە ئەمریکا دەژی. تەنانەت لە کۆنگرەدا یەک، دوو چار موقابەلەمان بوو، یانی ئەمن موقابەلە بە سیسلم دەگەڵ کرد. دوایە هات گوتم مەسەلێکی مەشهوور هەیە کە دەڵێ" زدی ضربتی، ضربتی نوش کن". گوتم ئەو هەمرو هێرشە دەکەی دەبێ جوابێکیش وەربگریەوە. هەڵبەت وا دیار بوو جوابەکەی من خەڵکەکە پەسندی کردبوو. جا مەبەستم ئەوەیە کە ئەو بڕیارە پەسند بوو، دەستی هەڵێناو قسەی کرد. گوتی تاریخ ئەوەی بە ناوی عەبدوڵڵای حەسەنزادە سەبت دەکا کە بۆ یەکەمجار ئازادیی ڕادەربڕینی لەنێو حیزبی دێموکراتدا دایر کرد. لە کۆنگرەدا ئەوەی گوت کە دەنگەکەی مارە.

پاشان ئەگەر باسی ئەوە بکەین داخوا ئاسەواری موسبەتو مەنفی یان قازانج، زەرەری چ بوو، پێموایە لەسەریەک ئەو بڕیارە بەرهەمی باشی زیاتر بووە. وەک دەشزانین لە کۆنگرەی دە دا بە شێوەیەکی ناقیسو ناتەواو پەسند کرا. بڕیارەکە ئاوا بوو کە لە شەشمانگ پێش کۆنگرەوە ئەو ئەندامانەی حیزب کە نەزەری جیاوازیان لەسەر سیاسەتەکانی حیزب هەیە، حەقیان هەیە لە کۆبوونەوەکانی حیزبیدار لە بۆڵەتنی نێوخۆی حیزبیدا نەزەراتی خۆیان چ هەیە بیڵێن، یانی تەنیا شەش مانگ پێش کۆنگرە لە دەرەوەی حیزبیش نا. بەڵام لە کۆنگرەی یازدەدا شتەکە وای لێهات کە هەر لە ڕۆژی دوای کۆنگرەوە ئەندامانی حیزب حەقیان هەیە لەسەر هەر مەسەلەیەک نەزەری جیاوازیان هەبێ، حەتتا لەسەر شوعاری ستراتیژیک، لەسەر هەر ئۆرگانێکو هەر کەسێک، دەتوانن لە کۆبوونەوەکانی حیزبیو لە ئەدەبیاتی نێوخۆیی حیزبیدا بەسەراحەت باسی بکەن، تەنیا دوو شەرت هەبوو:

یەکیان ئەوە بوو کە عیففەتی کەلامی هەبێو شتی خراپ نەڵێ. دووهەمیش ئەوە کە دەرفەتان بە تەرەفی موقابیل بدا کە ئەویش نەزەری خۆی بڵێ. ئەوە لە کۆنگرەی یازدەدا پەسند کرا، جا لەسەریەک دەتوانم بڵێم بەرهەمی باشی پتر بووە لە بەرهەمی خراپ. بەڵام ئەگەر جاروبارێش شتی خرابی لێ شین بووبێتەوە، دووبارە دەچمەوە سەر قسەکەی دوکتور قاسملووی کە لەسەر گڵکۆکەشی هەر گوتم، دەی گوت: ئەوە باجی دێموکراسیە. کەسێک دێموکراسیی دەوێ دەبێ باجەکەشی بدا. جارجار ڕەنگە شتی نامەنتقییشی لێشین بێتەوە. مەسەلەن جاری وایە لە کۆبوونەوەکاندا خەڵک قسە دەکا، لەڕاستیدا بەشێکی عەریبێ ئەوەیە کە قسەیەک کرابێ. جاری وایە سنوورەکەش دەترازێو تەنانەت وا هەیە لە دەرەوەش باسی دەکەن کە ئەمن پێم‌وایە ئەوە خراپە. حیزبی سیاسی بۆیە حیزبەو ئەو خەڵکە بۆیە پێکەوەن چونکی جەمعێکی هاوفکرن لە موقابیل دنیای دەرەوەدا. جا ئەندامی حیزب دەبێ ئیجازەی هەبێ لەنێو حیزبەکەی خۆیدا نەزەری خۆی بڵێو هەڕل

بدا پێکانە ئەزمی گشتیی حیزبیش. بەڵام لە دەرەوەی حیزب ئەگەر دیفاع لە سیاسەتە گشتییەکانی حیزب ئەکا ئەوەی پەسند کراوە لە خراپترین حاڵەتدا دەبێ بێدەنگ بێ، نەک هاودەنگ دەگەڵ موخالیفان لە دەرەوەی حیزب بچێ تەبلیغ بکا.

بەڵگەنامە

ڕێککەوتننامە

بە ئیمان بە ڕەوا بوونی خەباتی شێلگیرانەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و بە لەبەرچاو گرتنی قازانج و مەسڵەحەتی بزووتنەوەی کورد و بۆ بەهێزتر کردنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە تایبەت لەم قۆناغە لە مێژووی خەباتی گەلی کورددا، هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و « حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ » لە سەر ئەم خاڵانەی خوارەوە ڕێک کەوتن :

١- لە ڕۆژی ئیمزاکرانی ئەم ڕێککەوتننامەیەوە « حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ » تێکەڵ بە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەبێتەوە و دیاردەیەکی سیاسی بەو ناوە نامێنێ.

٢- هەتا کۆنگرەی یازدەهەم ئەو هاوڕێیانەی کۆمیتەی ناوەندیی « ڕێبەرایەتی » کە لە کۆمیسیۆنەکانی ڕێبەری کاریان کردووە، لە کۆمیسیۆن و کۆمیتەکانی دەرووەی دەفتەری سیاسیی حیزب کاریان پێ دەسپێردرێ، ئەگەر بە موافەقەتی خۆیان و بە سەلاح زانینی حیزب بنێردرێنە کۆمیتەکانی مەڵبەند و شارستان.

٣- ئەو کادر و پێشمەرگانەی « ڕێبەرایەتی » کە لە کۆمیتەکان کاریان کردووە، دەنێردرێنە کۆمیتەی هاوناوی خۆیان لە حیزبدا و کاریان بۆ دیاری دەکرێ. لەو شوێنانە کە بە پێویست دەزانرێ، یەک یان دووکەس لەو هاوڕێیانە بە ئاگاداری و موافەقەتی کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامی دەکرێنە موشاویری کۆمیتەی مەڵبەند یان شارستان.

٤-لە بارەی پلەی تەشکیلاتی یەوە، ئاییننامەی پلەی کادر و پێشمەرگە کە تا ئێستا لە بارەی کادر و پێشمەرگەکانی حیزبەوە بەڕێوە چووە، لە سەر هەموو کادر و پێشمەرگەکانی « ڕێبەرایەتی » پیادە دەکرێ.

٥- تەشکیلاتی نهێنیی « ڕێبەرایەتی » لە ڕێگای ئوسوولی یەوە بە بەرپرسی کۆمیسیۆنی سیاسی ـ نیزامیی حیزب دەناسێندرێ و کار لە گەڵ ئەو تەشکیلاتە بە هاوکاریی بەرپرسانی ئاشتیی درێژە دەدرێ.

٦- لە دەرەوەی وڵات، لەو شوێنانە کە حیزب کۆمیتەی دامەزراوی هەیە، ئەندامان و بەڕێوەبەرانی کۆمیتەکانی « ڕێبەرایەتی » لەگەڵی « ادغام » دەکرێن. بەرپرسی کۆمیتەی « ڕێبەرایەتی » لە هەر وڵاتێک دەبێتە ئەندامی کۆمیتەی حیزب لەو وڵاتە و یەک یان دوو کەس لە ئەندامانی دیکەی کومیتە، دەکرێنە موشاویری کومیتەی حیزب. لەو وڵاتانەش کە حیزب کومیتەی دامەزراوی نیە، ئەندامان و لایەنگرانی هەردوولا پێکەوە هاوکاری دەکەن، هەتا دەگەنە کۆنفرانس و کومیتە هەڵدەبژێرن.

٧- « ڕێبەرایەتی »، پێوەندی یەکانی دەرەوەی تەحویلی بەشی پێوەندی یەکانی حیزب دەدا و هەموو پێوەندی یەکان لەو کاناڵەوە دەگیرێن. بەشی پێوەندی یەکانی دەرەوەی حیزب لە سەر هێشتنەوە یان داخستنی پێکەکانی پێوەندیی دەرەوەی « ڕێبەرایەتی » بڕیار دەدا.

٨- ڕێبەرایەتیی حیزب لە سەر درێژەدان یان کۆتایی پێهێنانی پێوەندی لەگەڵ ئەو لایەنانە کە حیزب پێوەندیی لەگەڵیان نەبووە، بەڵام « ڕێبەرایەتی » هەیبووە، بە قازانجی حیزب بڕیار دەدا.

٩- هەموو ئیمکاناتی تەدارەکاتی، چەک و تەقەمەنی، رادیۆ و چاپەمەنی، ئەسناد و مەداریک و بە کورتی هەرچی دارایی « ڕێبەرایەتی » یە، لە ژێر چاودێریی هەیئەتێکی هاوبەشدا، تەحویلی حیزب دەدرێ، بەو تێبینی یەوە کە ئارشیوی رادیۆ و چاپەمەنی وەک بەشێک لە ئارشیوی حیزبدا رادەگیرێ.

١٠- شەهیدان و کەمئەندامانی هەردوولا بێ جیاوازی، وەک شەهیدان و کەمئەندامانی حیزب چاویان لێ دەکرێ.

١١- ئەوانەی لە بارەی ئەمنییەتی یەوە گومانیان لە سەر بووە، لە هەرلایەک بووبن، لە ڕیزەکانی حیزب

دەربکرێن.

١١- هەروەک تا ئێستا لە حیزبدا باو بووە، هەر کەس بیەوێ لە کۆنگرەدا ببێتە ئەندامی کومیتەی ناوەندی، دەبێ [illegible] لە کوردستاندا کار بکا. [illegible] لە دەرەوەی وڵات [illegible] لە [illegible] کۆنگرەدا [illegible] بە [illegible] و [illegible] بکەن. بۆ ئەم مەبەستە حیزب [illegible] و پاسەوانی [illegible] بکا.

ئێمەش:

١. [illegible] ڕێبەرایەتیی حیزب [illegible].

٢. [illegible] حیزبی [illegible].

١٢- [illegible] ڕێبەرایەتی [illegible] بە [illegible] خۆیان لە U.N [illegible] و [illegible] خۆیان [illegible] ڕەنگ [illegible] حیزب [illegible] و [illegible] لە [illegible] لە [illegible] حیزب [illegible].

١٤- [illegible] ڕێبەرایەتی [illegible] و [illegible] حیزب [illegible].

١٥- تەحەمولی [illegible] دیموکراتیک و [illegible] لە [illegible] لە [illegible] حیزبدا [illegible].

١٦- بە [illegible] ساڵی ١٣٦٦ [illegible] حیزب لە ساڵی ١٣٦٩ [illegible].

١٧- بیست کەس لە کادری ڕێبەرایەتی [illegible] حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران - ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ بە [illegible] سیاسی [illegible] بە [illegible] لە [illegible] ١١ [illegible] لە [illegible] بە [illegible] کوردستان [illegible] کوردستان. و [illegible] ڕێککەوتننامەیە [illegible] ئەو بیست کەسە [illegible] سیاسیی حیزبن.

١٨- هەر بڕیار و ڕێککەوتنامەیەک لە ١٣٦٦/١٢/٢٩ [illegible] لە لایەن هەر [illegible] ئەم ڕێککەوتننامەیە [illegible].

١٩- لە هەر جێگایەکی ئەم ڕێککەوتننامەیەدا ناوی «ڕێبەرایەتی» هاتووە، مەبەست و حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕە و لە هەر جێیەکدا ناوی حیزب هاتووە، مەبەست حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانە.

٢٠- ئەم ڕێککەوتننامەیە لە سەرەتایەک و بیست بەند و [illegible] پێکهاتووە و بە زمانی کوردی نووسراوە [illegible] ئیمزا کراوە.

لە
کومیتەی ناوەندی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە
[illegible] ١٣٧٥

لە
کومیتەی ناوەندی
حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران
ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ
[illegible]
[illegible] ١٣٧٥

ئەمنیەتی تێکۆشەرانی دیموکرات لە باشووری کوردستان

هەیاس کارەڤ: لەساڵی ١٣٧٣ی هەتاوی بەملاوە وەزعی ئەمنییەتیی کوردە ڕۆژهەڵاتی‌یەکانی دانیشتووی باشوور بەرەو خراپی ڕۆیشتو هێرشی چەکداری بۆ سەریان زۆری پەرە گرت. بەتایبەت زۆر پێشمەرگەو ئەندامی حیزب کەوتنە بەر پەلامارو شەهید کران. مامۆستا دەکرێ بە شێوەیەکی شەفاف لەو ڕووداوانە بدوێی و ئەگەر بۆت بکرێ تاوانباران بناسێنی؟ هیچ ئامارێک لە ڕادەی تیرۆر کراوان لەبەر دەستدا هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم بە شێوەی شەفاف یانی چی؟ بە شێوەی شەفاف زۆر جارمان باس کردوە کە ئەوە شتێکی خراپە. یانی کەمبوودێکی گەورەیە بۆ دەسەڵاتی کوردی کە ڕێگە بدا بەکرێگیراوانی دەوڵەتێکی دیکە لەنێو وڵاتەکەی وی‌دا ئاوا تەراتێن بکەن و موخالیفانی خۆیان تیرۆر بکەن. لەسەر ئەوەی کە عامیلەکەی کێیە ئەمن پێشتر باسم کردوە، بێ لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە بکەری کارەکە کێ‌یە، کوردە یان غەیری کوردە، کوردی ئەم دیوە یان کوردی ئەو دیوە، ئەوەی قازانجی لە ئەنجامی ئەو کارەدایە تەنیا جمهوریی ئیسلامی‌یە. ئەوەندەی مەربووت دەبێ بە دەسەڵاتی کوردی، گلەیی‌یەکەی زیاتر لەو بارەیەوە لەسەرە کە نەی‌توانیوە سنوورەکانی خۆی کۆنتڕۆڵ بکاو ئەمنییەتی تێکۆشەرانی کوردی بەشەکانی دیکە بپارێزێ.

لەبارەی ئامارەوە، ئەمن ئێستێ لەبیرم نیە بەڵام ئاماری دەقیق لەبەر دەستدا هەیە. ڕەنگە لەلای خۆشم هەبێ. بەڵام بە تەخمین دەتوانم عەرزت بکەم کە مەجموعی ئەو تیرۆرانەی ڕێژیم لە ئێمەی کردوون کە ٩٥%ی وەبەر کوردستانی عێراق دەکەوێ، لە ٣٠٠ کەس تێ‌دەپەڕێ لەبەینی کوژراوو بریندارەدا. لەوانە دەوری ١١٠ هەتا ١١٥ کەسیان هەر شەهید بوون. ئەوانی دیکە بریندار بوون.

هەیاس کارەڤ: هاوینی ساڵی ١٣٧٣ کاک غەفووری حەمزەیی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکرات تیرۆر کرا. ئەو تیرۆرە لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی کوردەکانەدا نەبوو. هۆکاری ئەوە چی بوو؟ کێ بەتاوانبار ناسراو ئاکام چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە وەکی گوتت کاک غەفووری حەمزەیی لێرە نەبوو. ئەو لە بەغدایە تیرۆر کرا. وەکوو هەموو وەختێکی ئێمە سەرجاو بەرپرسی تاوانەکەمان بە جمهوریی ئیسلامی نیسبەت دا. لێرە شتێکی سەیریشم وەبیر دێتەوە با باسی بکەم. ئەو وەختی کاک مستەفا سکرتێری حیزب بوو. لەسەر قەبران بووین کە

پارتی‌و یەکێتی‌و هەموو لایەنەکان کۆ ببوونەوەو هاودەنگی‌یەکی زۆر باشیان دەگەڵ کردین. لەسەر تەیران بۆ تیرۆرێک کە لە بەغدایە کراوە کاک مستەفا قسەی کردو بە قەولی کوردەکانی باشوور دابەزیە سەر دەسەڵاتی کوردی هەر سێ. هەر بەڕاستی بەجارێک هەموومانی تووشی ناڕەحەتی کرد. ئاخر باشە ئەو خەلکەی غەیری خۆمان حەقی هەبوو بڵێ پیاوی حیسابی ئەو تیرۆرەی ئێستا قسەی لەسەر دەکەی لە بەغدا کراوە کەچی هەر باسی ئەوێ ناکەی، باسی کورد دەکەی. بە هەر حاڵ وەسەر خۆیان نەهێنا بەڵام زۆریان پێ ناخۆش بوو، دیارە هەر یەکەی کورتە پەیامێکیشیان هەر دا.

بە هەر حاڵ لەوێ بگوزەرێین. ئێمە دوایە گەیشتینە ئەو ئاکامە کە تیرۆری کاک غەفووری هەمزەیی بە دەستی کاربەدەستانی دەوڵەتی عێراق بووە. بۆ دەلیلەکەشی دەتوانین ئەوە بڵێین کە کاک غەفوور هەمزەیی دڵسۆزی‌و هاوپێوەندیی زۆری بۆ کوردەکانی باشووری کوردستان هەبوو کە ئەوە شتێکی زۆر پیرۆز بوو. ئەوە لەڕاستیدا ئەرکی هەموومانە، یانی هەموو کوردێک بۆ هەموو کوردێک. بەڵام پیاوێکی زۆر بێ ئیحتیات بوو. لەسەر تەلەفۆنێک کە هیچ ئینسانێک ناتوانێ گومانی هەبێ کە ئەوە کۆنتڕۆڵ دەکرێ، هەمیشە هەموو قسەیەکی دەکرد. ئەمن چەند جار ڕێ کەوت کە بە تەلەفۆن قسەم دەگەڵ دەکرد، کە دەستی بە قسان دەکرد ناچار دەبووم دای بخەم چونکە بۆم کۆنتڕۆڵ نەدەکرا. یانی قسەی بەوان دەگوت‌ە یان شتی دیکە کە نەدەبوو لەسەر تەلەفۆن بگوترێ دەی‌گوت. بۆیە لە مەجموودا گەیشتینە ئەو قەناعەتە کە بەدەستی پیاوانی دەوڵەتی عێراق کوژراوە. بەڵام خۆ ئێمە نەمان‌دەتوانی ئیسپاتی بکەین یان بە وانی تیسبەت بدەین. دەنا لەبەر دەرگای ماڵی خۆی کوژراو ئەوانیش لەباری ئەمنیەتی‌یەوە هەتا ڕادەیەکی زۆر موسەللەت بوون. بە تایبەتی ئەگەر بە مەفهومەکەی دیکەش بی‌گرین هەر ئەوان مەسئوول بوون لە کوشتنی. چونکی وەختێکی ماڵی کەسێکی ئاوا لەوێ‌یە دەبێ لەژێر کۆنتڕۆڵدا بێ. خۆ لە خەیاباتیش نەبووە بڵێی یەکێک لێی داوە. بە ئیحتیمالی زۆر چووبوون بانگیان کردبووە دەرێ‌و کە هاتبوو دەرگای کردبۆوە لێیان دابوو.

هیلیاس کاردۆ: یانی دەوڵەت هیچ هاوکاری‌یەکی نەکردن بۆ دۆزینەوەی بکوژەکان؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: نەخێر هیچ هاوکاری‌یان نەکرد، جا هاوکاریی چی بکەن. وەکی عەرزم کردی ئەوە تەقریبەن دواتر بوو کە ئەو ڕەئی‌یەمان لەلا پەیدا بوو کە بۆخۆیان کوشتوویانە.

هیلیاس کاردۆ: لە نێوان کۆنگرەی ١٠ هەتا ١١دا کە جەنابت سکرتێری گشتیی حیزب بووی وەزعی گشتیی خەبات‌و هەڵسووڕانتان چۆن بوو؟ تکایە لەبەریستەکان‌و هەوڵەکانتان بدوێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەزعی گشتیی حیزب دڵخواز نەبوو کە هاتبووینە ئەو مەنتەقەیە. نە لەباری جێگاوڕێگاوە لە وەزعێکی باشدا بووین. نە لەباری ئاوو هەواوە بۆ ئێمە سازگار بوو. نە لەباری جموجۆڵ و ڕاپەڕەوە ئەو ڕاپەڕەمان هەبوو. بەڵام لەعەینی حاڵدا ئەمن پێموایە وەزعییەتێکی ئەوەندە نامولایمیشمان نەبوو، پێوەندی‌یەکانمان دەگەڵ هێزە سیاسی‌یەکانی باشووری کوردستان پتەوتر بوون. لەجاران سستتر نەبوون. کارو بارەکانمان کەم‌وزۆر هەر ڕادەپەڕین. تەنانەت جەڕەکەتی پێشمەرگە بۆ نێو خۆی وڵاتیش جارێ هەر ئیدامەی هەبوو. ئەوە دواتر بوو کە دەواقیعدا ئەو حەوادیسە ڕووی‌دا (ساڵی ١٣٧٥ بوو کە وای لێ‌هات حەڕەکەتی پێشمەرگانە بەجێ بێڵین).

بەڵام ئیدی ئەگەر تەماشا بکەی لە ساڵەکانی دوای ١٣٦٥ و ئەوانەوە ساڵ بە ساڵ ئەو بەشە لە تێکۆشانی حیزب لەکەمی داوە. لە ساڵی حەفتا بەم‌لاوە پتر لە کەمیی داوە. ئیمکاناتەکە کەمتر دەبوو، حەڕەکەتەکە بەرەو وڵات کەمتر کۆسپی زیاتری لەپێش بوو. ئەوانە هەموو هەبوون.

هەیاس کاردۆ: هەتا بەرەو کۆنگرەی ١١ دەچوون ڕادەی نشارەکان زیاتر دەبوو و هەر بەو پێ‌یەش کادرو پێشمەرگەی حیزب زیاتر ڕوویان لە دەرەوە دەکرد، بە جۆرێک کە ناوی کۆنگرەی یازدەمان نا "کۆنگرەی خەباتکارانی خۆڕاگر". ئایا ئەو ناوە بۆ ئەو هەلو مەرجە پێویست بوو؟ دروست بوو کە خەلکی زیاتر بوویانە قوربانی؟ مانەوەی زیاتر چ بارمەتی‌یەکی بە وەزعەکە دەکرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: با لەپێشدا بڵێم ئەگەر هەموو کەس نازانێ، با هەموو بزانن ئەو ناوە پێشنیاری من بووە. بەڵام سەیرەکە ئەوە بوو هێندێک کەس ئەوەیان بە تەوهین بەخۆیان دەزانی. باشە ناوێک کە دادەنرێ دوو هەدەفی لێدا هەیە، مەبەستم ئەو جۆرە ناوانەیە: یەکێکیان تەجلیلە لەو کەسانەی لە هەلومەرجی سەختیشدا هەڵ‌دەکەن، یەکیش تەشویقە بۆ ئەوەی خەلکی ئاوا زۆر بن. دەنا هیچ بێ‌حورمەتی‌یەکی بۆ ئەو کەسانە تێدا نیە کە ئیحتیمالەن خۆڕاگری‌یان نەکردوە. ئەوە بە باوەڕی من زۆر بەجێ بوو. زۆر جار شتی ئاوا هەیە کە لە مەیدانی شەڕێکدا یان بەرەنگاری‌یەکدا، ژمارەیەک کە موقاویمتر دەبن هەتا ئاخر دەمێننەوە تەجلیلی زۆر گەورەتر لەوەیان لێ‌دەکرێ. ئەوە فەقەت ناوێک بوو بۆی دانرا بوو. حورمەتێک بوو بۆ ئەو تێکۆشەرانە. مەسەلەن ئێمە کۆنگرەیەکمان ناو لێ‌نا کۆنگرەی شەهید قاسملوو (کۆنگرەی ٩. هەیاس). ئایا ئەوە بێ‌حورمەتی بە پێشەوا قازی یان شەهیدەکانی دیکە بوو؟ یان جنێو بوو بە ئەندامانی دیکەی کۆمیتە مەرکەزی؟ بەڵام بە ئیحتیرامی گیانی دوکتور قاسملووی کە لە ڕێگای ئامانجەکەی‌دا گیانی فیدا کردوە ئەو ناوەمان بۆ داناوە. یەکێکمان ناو نا کۆنگرەی شەهیدان. یانی زیندووەکان ئەوانەی ڕێگای شەهیدانیان

گرتوە بێحورمەتییان پێ کراوە؟ ئەخێر ئەوان هەر جێگای شانازین کە ڕێگای شەهیدان ئیدامە دەدەن. ڕێگای خەبات خۆ بە شەهیدان ئیدامە نادرێ، بە زیندووان درێژە دەدرێ.

بەڵام بەداخەوە هێندێک کەس وایان لێک‌دایەوە کە بە باوەڕی من هەڵەیە. لەو وەختەی‌دا دەبوو تەجلیل لەو کەسانە بکرێ کە بە بوونی ئەو هەلومەرجە دژوارە هەروا ڕاوەستاون. خۆ ئەو هەلومەرجە دژوارە هەر لەبارێکەوە نەبوو. ئێستاشی دەگەڵ بێ هەلومەرجی ژیان لێرە زۆر دژوارە، ئەگەرچی چەند ساڵێکە ئەو تێرۆرە نیە یان زۆر کەمترە. بەڵام زۆر کەس خۆی تێدا ڕاناگرن. بۆیە ئەوانەی خۆی تێدا ڕادەگرن جێگای تەقدیرن. بە باوەڕی من هەر ئەوانە کە ڕۆیشتوونە دەرەوە - دەگەڵ شانازیم بە کارو خزمەتی پێشوویانو ئێستایان — هەر ئەوانە خۆیان قەدرو ڕێزێکی تایبەتی بۆ ئەوانەمان دادەنێن کە لێرە ماونەتەوە.

جارێکی باسی پلەبەندیی ئیمتیازاتمان دەکرد، لە فەسڵێکی دیکەدا بووین. باسی ئەوە کرا کە ساڵی پێشمەرگایەتی ئەوەندەی ئیمتیاز هەبێ، ساڵی تێکۆشانی ئەندامی حیزب لەداخڵی وڵاتدا ئەوەندە ئیمتیازی هەبێ. جا ئەوەی بۆ ساڵی پێشمەرگایەتی دانرابوو پێم وایە دە هێندی ئەوە بوو کە بۆ ساڵی ئەندامەتیی حیزب لە داخڵی وڵات دانرابوو. ژمارەیەک لە هاوڕێیان گوتیان تێکۆشان لە داخڵی وڵات موهیمە دەبێ ئیمتیازی زیاتری بۆ دابنرێ. ئەمن گوتم موافیقی ئەو تەرحەم ـ تەرحەکە ئەمن نەمهێنابوو ـ چونکی بە حەقیقەت تێکۆشان لێرە زۆر زەحمەتترە لە نێوخۆی وڵات. چونکە لەلایەک تێکۆشان لەنێوخۆی وڵات وا نیە ئەندامی حیزب شەو ڕۆژ کار بکا. تەماسی هەیە کە جاری وایە لەساڵدا دوو جاری تەماس هەیە. بەڵام ئەوەی ئێرە دایمە کار دەکا. لەلای دیکە ئەوە تەجرەبەمانە. دەگەڵ هەموو ئەو خەفەقانە کە هەیە، ئەوانەی لە نەتیجەی کاری حیزبی‌دا کەشف دەبن دێن بۆ ئێرە ژمارەیەکی زۆر کەمیان - حدوودی ٥% یان - دەمێننەوە. ئەوانی دیکە هەلومەرجی ئێرەیان پێ تەحەممول ناکرێ و دەڕۆنە دەرێ. کەوابێ هەلومەرجی خەبات لێرە زۆر دژوارە.

ئەو هەلومەرجە دژوارە ئێستاش هەر هەیە، دەگەڵ ئەوەی تێرۆر نەماوە. بۆیە ئەوانە کە دەمێننەوە مەئیووس نابن پێوایێ هەر دەبێ تەشویق بکرێن. باوەڕ بکە خەڵکیش وایان دەبینێ. ئەمن دەزانم کەمێکیشم باس کرد کە ڕەنگە دە داخڵی وڵاتدا دە بەرابەر بیست بەرابەری ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی خەڵکی وامان هەبێ کە لەباری سیاسی و خوێندەوارییەوە لەوانە لەسەرتر بن. ئەمن ئێستا لێی زیاد دەکەم دەڵێم لە دەرەوەی وڵاتیش نیسبەتێکی بەو ڕادەیە نا بەڵام زۆرمان هەیە. بەڵام ئەگەر لەوانیش بپرسی کە باسی حیزبی دێمۆکرات دەکرێ، حیزبی دێمۆکرات لەو مەوجوودییەتەدا دەبینن کە لە باشووری کوردستانە. کە باسی کۆمەڵەش بکەی هەر وایە. یانی ئەوانەن کە مەوجوودییەتو قەوارەی حیزبەکیان ڕاگرتوە. کەوابێ لەو پێشنیارەی کە گردوومە پەشیمان نیم واتە ناوی کۆنگرەمان ناوە کۆنگرەی خەباتگێڕانی خۆڕاگر.

قەڵادزە لەسەروبەندی کۆنگرەی یازدە دا ناوی وەک جاسووسی ڕێژیم ئاشکرا بوو و توانی دەرباز بێ، کەسانێک تۆیان تاوانبار کرد کە پێوەندیی خزمایەتیت دەگەڵ ناوبراو هەبووەو بەرپرسایەتیی گرینگت پێ ئەسپاردوە، دەکرێ ئەو مەسەلەیە ڕوون کەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە شیکردنەوەی ناوێ بەڵام داوەدی عەلی باڵەی - ناوی خۆی داوود بوو بەڵام لێرە بە ئازاد ناوی دەرکردبوو - کەس بە جاسووس‌بوونی نەزانی هەتا لەو ڕووداوەدا شتەکەی لێ کەشف بوو. لەواقیعدا وەختێکیش ئێی ئاشکرا بوو، ئازادی عەلی باڵەی بۆی دەرچووبوو. ئێستا کە باست کرد ئەو داستانە خراپ نیە ڕوون بکرێتەوە. ئەوە لە جەرەیانی ئەو حادیسەیەدا ڕووی‌دا کە گوتم چوار تێکۆشەرمان لە دەروازەی شاری کۆیە شەهید بوون.

لەنێزیک "دوکان"ێ دوو ماشێنی ئێمە کە هەر دووکیان ماشێنی چەرکی بەرازیلی بوون بەچەند لەقەرێکەوە دەهاتن بۆ ئێرە بۆ دەفتەری سیاسی. لەوێ کەوتنە کەمینی پیاوانی جمهوریی ئیسلامی‌یەوە. برادەرانمان لێ‌یان وەدەست هاتبوون. هەرچەند ڕووحی شاد بێ کاک مەنسووری فەتاحی (مەنسووری ڕەشە هەورامی) شەهید بوو و دوو، سێ کەس لە پێشمەرگەکان بریندار بوون، بەڵام بەو حاڵە توانیبوویان ڕاویان بنێن و ماشێنێکیان پێ بەجێ بێڵن. یەکێک لە کوڕەکان سواری ماشێنەکە ببوو و هێنای بۆ ئێرە. ماشێنەکە وەسایلی تێدا بوو کە دەبوو بپشکنرێ، بۆ ئەوەش هەر دەبوو بپشکنرێ کە نەکا خەتەریشی هەبێ بۆ تەقینەوەو شتی وا. ئەمن داوام کرد - ئەم نووسراوە دەخوێندرێتەوە - داوام کرد لە کاک چەکۆ کە بەرپرسی کۆمیتەی ئەمنییەت بوو و هەروەها کاک شاهۆی حوسێنی کە لەباری ئەمنیەتی‌یەوە زۆر وردو شارەزا بوو، گوتم بچن لەو مەیدانەی تەنیا بۆخۆتان هەموو شتێکی بپشکنن. لەپڕ نازانم بۆچی هاتمە دەرێ لەپشت دەرگای سکرتاریای، ئەگەر تەماشام کرد وەک گای بگرەوی خەڵکێکی زۆری لێ‌هاڵابوو، عەینی ئەوەم هاتە بەرچاوو گوتم ئەوە گای دەگرەوێ ئەوە چیە؟ زۆر ناڕەحەتو تووڕە بووم، بەڵام تازە چووبوو. تۆمەز ئازادی عەلی باڵەی دەستخەتی خۆی دەبینێ، یانی لەنێو ئەو بەرگانەدا کە گوزارشی داوە خەتی خۆی دەبینێتەوە. ئیدی ئەو فیزماڵکی دەداتیو بە ئەدەب دەڕواتە دەرێ. لەپاشان کە ئەواریان هێناو لێ‌یان دانەوە دەنگی ئازادی عەلی باڵەی بۆ هەموو کەس ناسرابوو کە لێرە لەو کۆیەی دەگەڵیان دانیشتوە. زیاتر لە جارێکیش چووبوو قسەی دەگەڵ کردبوونو شتی گوتبوو.

بەڵام لەبارەی ئێنتیباماکەی دیکەوە، عەلی باڵە خزمی من بوو و پیاوێکی زۆریش باش بوو. ئەوە شاراوە نیە کاک حەزاری ڕەحمەتی (سەروان ئەحمەدی جاوید فەر، مەیاس) برای بوو بە پیاوی خەراپ و پیاوی دوژمن کە بەرادیەکیش خەراپ بوو وای کرد بۆخۆی کوشتی. دەتوانێ برات خەراپ بێ، دەتوانێ کەسی

دیکەت خراپ بێ. بەس ئەوەی دەبێ بڵێم ئەوەڵەن کەس نەیزانی ئەو کوڕە خراپە هەتا ئەو وەختەی ئاوا لێی ئاشکرا بوو. ئەوپاشان با یەکێک غیرەی هەبێ و بڵێ لە وەرگرتنی‌دا، نە کاری‌نەسپاردنی‌دا. لە هیچ شتێکی‌دا یەک جار تەک ئەمن پێمسپاردبێ. هەر داخوا شەریک بووم؟ هەر داخوا پرسم پێ کراوە کە ئازاد کاری چ بێ یان لە‌کوێ بێ و مەسئوولیەتی چ بێ؟ لە دوورو نێزیک تەک ئەتۆ. باپیری تۆ چەندی تەئسیر هەبووە کە کار بە ئازادی عەلی بالەی بسپێردرێ ئەمنیش ئەوەندە. ئەگەر ئەو بێ مەسالاتی‌یەش نەبایەو بە قسەکەی مناڵ کردبایە کە نابێ کەسی دیکە غەیری ئەو دوو کەسە ئاگای لەهیچ بێ، ئەو دەسی ئازادیش دەرنەدەچوو و دەگیراو دەزیندانی دەکرا. بەڵام ئەوان ئاوایان کەمتەرخەمی کرد کە هەموو کەس چوو و ئازادیش چوو. بۆیە هەرکە زانی شتەکانی وی دەگەڵی خۆی دەرباز کردو ڕۆیشت. بەداخەوە ئیدی ئەگەر ویژدانو ئینساف ئەما کابرا دەتوانێ هەموو شتێک بڵێ.

هەیاس کاردۆ: فەزای گرتنی کۆنگرەی یازدەو باسو موناقەشەکانی ئەو کۆنگرەیە چۆن بوو؟ هیچ جیاوازی‌یەک لە بەینی ئەو کۆنگرەیەو ئەوانی پێشتردا هەبوو؟ چ بڕیارێکی گرینگـان پەسند کرد؟ مەسەلەی جیناحبازی چۆن بڕایەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەو جەناحانە لە کۆنگرەی یازدەش‌دا لە موقابیل یەک‌دا هەر هەبوون. پێم‌خۆشە ئیشارە بەوە بکەم کە ئەمن دوو جار بەشێک لە جەناح بووم لە تەواوی ئەو تاریخەدا. یەکێک لە چەند مانگێک بەر لە کۆنگرەی دوو هەتا کۆنگرەی دە. یەکێکیش لە چەند مانگی دوای کۆنگرەی سێزدەوە هەتا ئێستا بووین. دەنا لە تەواوی ئەو ماوەیەدا بە هەموو ویژدانەوە بە تەواوی بێ‌لایەن بووم. ئێستا کاک مستەفا دوای کۆنگرەی سێزدە زۆر جار ئیدیعای دەکرد کە بێ‌لایەنە. بەڵام بەڕاستی بێ‌لایەنی کراسێکی زۆر فرەوان بوو، دە(١٠) کاک مستەفای دەچووە نێوێ. یانی بە هیچ جۆر بە باڵای کاک مستەفای نەدەکەوت. بەڵام ئەمن ئەوەندە بێ‌لایەن بووم کە هەردوو لایەن ئاواتیاریان دەکردم کە دەگەڵ لایەنەکەی دیکەم. ئاخر باشترین دەلیلی بێ‌لایەنی ئەوەیە کە دوو لایەنی ناکۆک ئاوات تەزاومت لەسەر بکەن، ئەتۆ دەگەڵ کەسێکی دیکە ئیختیلافت هەیە. یەکێکی سێهەمیش لەو نێوەدا هەیە کە ئەتۆ پێتوایە دەگەڵ کەسەکەی دیکەیەو ئەویش پێی وایە دەگەڵ تۆیە. ئەوە مانای وایە بەڕاستی بێ‌لایەنە. تەنانەت جارێکی ئەمن لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزی‌دا لە سکرتێری حیزب ئیستیعفام کرد. گوتم بابە خۆ جەناحبازی عەیب نیە، تاوان نیە، نابڕووچوون نیە. ئەوە ئیە ئێوە جەناحن. بەڵام ساغ بنەوە کامتان قبووڵتانم دەگەڵتان دەبم. یەکێکیان قبووڵیان نەبووم. ئەوە پێش کۆنگرەی دوازدە بوو. یانی هیچیان قبووڵیان نەبووم کە ئەمن یەکێکم لە جەناحەکەی.

بەڵام بە هەر حاڵ لە کۆنگرەی یازدەدا جەناحبازی هەبوو، هەوڵێکی زۆر هەبوو کە لایەنێک بە سەر ئەوی دیکەدا سەر کەوێ، لە نەتیجەدا هەر ئەو جەناحە سەر کەوت کە موخالیفی جەناحی بەرنامەی کۆنگرەی حەوت بوو، ئەوان زۆرایەتییان بەدەست هێنا و ئەمنیش لەو نێوەدا هەبووم کە ئەملا دەی گوت دەگەڵ ئەولایەو ئەولا دەی گوت دەگەڵ لایەکەی دیکەیە.

لە بارەی بڕیارەکانی کۆنگرەی یازدەوە دەتوانم بڵێم لە ئاڵوگۆڕدا، شتی ئەساسی ئەوە بوو کە لە بڕیارنامەی کۆنگرەدا ئەوەمان گونجاند کە ئازادیی دەربڕینی بیروڕای سیاسی لەنێو حیزبدا هەر لەدوای کۆنگرەوە دەست پێ دەکا.

هێمن کاردۆ: لەوێدا مەسەلەی یەکگرتنەوە ئیدی تەسبیت بوو کە کۆنگرەی ده بڕیاری بۆ دابوو؟ ئەو مەسەلەیە بەکوێ گەیشت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکگرتنەوە کە لە کۆنگرەی ده بڕیاری لەسەر درا بانی ساڵی ٧٤ی، ئیدی بەرەبەرە دەستمان کرد بە هاتوچۆ و دانیشتن. ئەوە ساڵێک و چەند مانگێکی خایاند هەتا ساڵی ٧٥ کە یەکگرتنەوە سەری گرت. وەکی گوتیشم لە ڕێککەوتننامەیەکدا کە ئەو وەختی ئیمزامان کردبوو، بەندێک هاتبوو کە دەڵێ: لە ڕۆژی تەواو بوونی کۆنگرەی هەشتەوە هەتا ئەوڕۆ هەر بەیانییەک، هەر بڕیارێک لەلایەن هەرکام لەو دوو لایەنەوە دەرچووە ئەگەر دەگەڵ ڕووحی ئەو تەوافوقنامەیە ئاتەبا بێ، بەتاڵ و بێ ئیعتیبارە. بەڵام جالیب بوو ئەو برادەرانە کە خۆیان بە فریشتە دەزانی، بۆ یەک سەعاتیش ئەو ئاوات و ئەو جێیانە کە لە وەختی خۆیدا بە ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕیان دەدان، لەخەفادا قەت لەدەمیان نەکەوتن. قەتیش لە دەستەبەندی ڕاتەوەستان چونکە پێیان وا بوو لە کۆنگرەی دەدا گوناحێکی گەورە کراوە و دەبێ بشۆڕێتەوە.

ئەمن پێش کۆنگرە دوو جار دەگەڵ کاک مستەفای باسم کرد و گوتم چارەسەری ئەو گیروگرفتە داخوازی خەڵکی کوردە. شانازییە ئەگەر حەل بکرێ، با ئەو شانازییە بە تۆ بېرێ، وەرە کۆمەگ بکە بە حەللکەی. گوتی بە خەیانەتی دەزانم. هەر دووک جارەکە وای گوت. لەدوای کۆنگرەی دەیەم چەند جار باس کرا، هەمیشە دەی گوت ئەوە بڕیاری کۆنگرەیە و قبووڵمە بەڵام بە هەڵەیەکی گەورەی دەزانم. جا بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو 'غەڵەت'ە قەت ئەوان بێدەنگ نەبوون و بێکار دانەنیشتن.

هێمن کاردۆ: جەنابت پێشتر گوتت لە کۆنگرەی ده تەنیا سێ نەفەر دەنگیان بەو داوایە نەدا بۆ تێکەڵ بوونەوە، باشە ئەوانە چ مەجبوور بوون بە پێچەوانەی مەیلی خۆیان دەنگی موسبەت بدەن؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمنیش نازانم. ئەوەی دەبێ لەخۆیان بپرسی کە داخوا دروستە ئینسان بە خیلافی باوەڕی خۆی کارێک بکا یان دەنگ بدا؟ یان ئەگەر بە باوەڕەوە بڕیاری دا دوایە ئاوا پشتی تێ بکا؟ جا بۆ

لە کۆنگرەی دوازدە دا بە تێکڕای دەنگ، بە بێ یەک دەنگی موخالیف تەسویب کرا کە هەرجۆرە دەستە بەندییەکی نهێنی بە قازانجی شەخسی و گرووهی تاوانە هەتا سنووری خەیانەت. یانی ئەو بڕیارە یەک دەنگی موخالیفی نەبوو. بەڵام ئەوان ڕاست لەڕێگای دەستەبەندیی نهێنییەوە وایان کرد لە کۆنگرەی سێزدەدا زۆرایەتی وەدەست بێنن. ئەوەش بەڵگەی لێ گیرا لە خودی کاک مستەفای هیجری، شتێک نەبوو حاشای لێ بکرێ.

عەباس کاردۆ: وەک ئەریتی حیزبەو ڕەنگە هەموو حیزبێکی سیاسیش هەر وا بێ کە بەرەبەری کۆنگرە باسو جەدەلی زۆر پەیدا دەبێ و یەکترتاوانبارکردن دەگاتە ئەوپەڕی خۆی. ئەو ڕەوتە لەحیزبی دێمۆکرات دا چۆن بووە و چ ئوسوولو پەرەیستێک بۆ کۆنترۆڵی ئەو جۆرە یەکترتاوانبارکردنانە هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەحیزبی دێمۆکراتی کوردستانیشدا شتی وا هەبووە. دەگەڵ ئەوەی وەکی گوتم ئەو وەختی بەشێک لەجەناح نەبووم بەڵام پێم خۆشە - نەک بە تەرەفداری لەو کەسانەی ئەمن ئێستا دەگەڵیانم - وەکوو بەیانی حەقیقەت باسی شتێک بکەم. مەسەلەن لە بەرەبەری کۆنگرەی دوازدەدا ئەو برادەرانە کە لە وەختی خۆیدا بە ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ دەناسران، مونادیی ئەوە بوون کە دروشمی حیزب لە خودموختاری یەوە بکەینە فیدرالیزم. موخالیفەکانیان دەستیان پێ کرد کە ئەوە خەیانەتە بە ڕێبازی قاسملوویی. ئەوە دوژمنایەتیی قاسملوویە چونکی لە زەمانی قاسملوویدا شوعارەکەمان خودموختاری بووە. چەندی بۆیان کرا کاریان لەسەر ئەوە کرد کە ئەوە خەیانەتە بە ڕێبازی دوکتۆر قاسملوویی. یانی لە شێوەی ئاوا نامەشرووع کەڵکیان وەرەگرت.

لەپاشان کۆنفڕانسی پێش کۆنگرەمان لەپێش بوو ئەی تۆڕگانەکانی سەر بەدەفتەری سیاسیو هێزی پارێزگاری، ئێمە ئێواران لەبیر دەوکی سکرتاریای جادەیەکی لێ بوو پیاسەمان لێ دەکرد. لێدانی تەوارەکانی دوکتۆر قاسملوویی گەیشتبووە جێگایەک کە پیاو لێی وەڕەز دەبوو. بەدایم ئەوە تەواری دوکتۆر قاسملووی لەسەر بڵێندگۆی بوو. کۆنفڕانس گیراو دوکتۆر قاسملوو بێدەنگ بوو ئێستاش دەنگی ئەبەر نەهاتە دەرێ. بە وەسیلەی ئاوا نامەعقوولو نامەشرووع موتەوەسسیل دەبوون. یانی دوکتۆر قاسملوویی بکەنە ئامراز بۆ ئەوەی خەڵکی پێ فریو بدەن. یان مەسەلەن داستانی موخالەفەت کردنی من دەگەڵ دانانی ڕێنەی دوکتۆر قاسملووی کە حەتمەن بیستووتە. تەنانەت وایان لێ کردبوو کە گۆیا ئەمن عەکسی دوکتۆر قاسملووم دڕاندبوو تەدەمقەم کردوە کە لە هیچ بارەگاو مەقەڕێکی حیزب هەڵاوەسرێ. شتی عەجایب نامەنتیقی و نامەشرووعیان بەکار دەبرد.

هەیاس کاردۆ: تێکەڵبوونەوەی دوولایەنی دێموکرات پاش چەند ساڵ لێکدابڕان و تەنانەت لێک کوشتن، ئەزموونێکی باشی تۆ وەک سکرتێری حیزب بوو. لەڕەوتی ئەو یەکگرتنەوەیەدا پێت خۆشە چ بڵێی و ئەو ئەزموونە چۆن پێناسە بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە یەکێک لە کارە باشەکان بوو کە کرا بەڵام هەر کاری من نەبوو. ئەمن ئەو کات تەنیا یەکەم نەبووم کە ئەو بڕیارە پەسند کرا. ئەمن دەزیمنی یەکگرتنەکەی دا سکرتێری حیزب بووم، بەڵام هەر وەک پێشتر گوتم تەقشی سکرتێر هەرچەند وەک قانوونیش شتێکی تایبەتیی نەبێ موهیمترە لەوانی دیکە. ئەوە کارێک بوو کە بە هەمووان کردمان. جوابدانەوەی سەردانەوانێن بۆ داخوازی خەڵکی کوردستانیش بوو. بەڵام جێگای داخ ئەوە بوو کە ئەوانەی موخالیف بوون دەگەڵ ئەوەی دەنگی موسبەتیان دابوو، دوایە هەموو توانایان بەکار هێنا بۆ کارشکێنیی ئەو یەکگرتنەوەیە. ئەو یەکگرتنەوەیە کارێکی زۆر پیرۆز بوو، هەنگاوێکی بەجێ بوو.

ئەمن هەر لەهەوڵەوە زۆرم هەوڵ دا پەسند بێ. لەپاشان هەوڵی ئەوەم دا کە ئیمتیازیش ئەدرێ بەوان چونکە هەروەک گوتم ئەوەی وان ڕۆیشتن لەحیزب بوو. یانی ڕۆیشتنی بەو شکڵەم پێ باش نەبوو. ئاخر لەئاخری دا وای لێهاتبوو کە موتەهەمیان دەکردم بەوە کە گۆیا تایەڵم بەکگرتنەوەکە سەر بگرێ. لە کۆبوونەوەیەکدا کە لە هەولێر گرتمان گوتم هەشت ساڵان پێتان گوتم لادەر. چونکە هەر چاوم لێیان نەبایە پێیان دەگوتم لادەر. جا ئەوێ گوتم هەشت ساڵانتان پێ گوتم لادەر، هەشت ساڵانیش پێمبڵێن تێکدەر. ئەمن لەسەر ئەو شتانەی باوەڕم پێیان هەیە بەردەوام دەبم. ئەو بارەیەشەوە هەوڵمدا. بەڵام باوەڕ بکە بە حەفتەی دوو حەفتە فکری من بەوەوە مەشغووڵ بوو کە چ ناوێک لەو حەرەکەتە بنێم. یانی تە بێتە تێکەڵبوونەوەی دوو حیزب ئەو وەزنە بۆ ئەوانە داترێ کە لە حیزب ڕۆیشتوون. واتە حیزبێک بن وەک حیزبی دێموکرات. نە کەلیمەیەک بەکار بێنین کە مانای هاتنەوەی وان بەلو غرووریان بشکێنێ. تەنانەت جارێک کاک جەلیلی گادانی کە باسی شتێکمان دەکرد گوتی ئێوە یان ئەتۆ - دەقیق نازانم کامیانی گوت - دەتانەوێ ئێمە سووک بکەن. گوتم ڕاست عەکسی ئەوەیە. ئەگەر ئێوە حورمەتتان نەبێ چ خێرێکتان بۆ حیزبی دێموکرات دەبێ؟ نەخێر ئەمن دەمەوێ بەو پەڕی عیززەت و ئیحتیرامەوە لەنێو حیزبی خۆتاندا جێ بگرن. جا مەبەستم ئەوەیە زۆرم هەوڵ دا کەلیمەیەکی ئاوا بیبینمەوە. سەرەنجام ئەو ناوە مەشهوورە جێی گرت کە ئەمن داهێناوە. هەتا زیندووم ئەگەر کەسێک هەیە بلێ وا نەبوو با بلێ وا نیە. ناوەکەش ئەوە بوو: **"وەسەر یەک کەوتنەوەی بنەماڵەی گەورەی حیزبی دێموکرات".** نە ئەوەی تێدایە کە تێکەڵ بووینەوە. نە ئەوەی تێدایە بووینە یەک حیزب. نە ئەوەی تێدایە هێندێک گەڕانەوە. تەعبیرێکی ناسکە کە هەمووان ڕازی دەکا. بەخۆشییەوە ئێستاش زۆرجار بە موناسەبەتی جۆراوجۆر بەکاری دێنن. قسەی خۆم نەبێ زۆر تەعبیر هەن لە حیزبی دێموکراتی کوردستاندا

وەختی خۆی ئەمن داهێناون. مەسەلەن باسمان کرد ئەو ناوی "هێزی پشتیوان" پێشنیاری من بوو. ئەو هێزانەی دوژمن کە دەچوون جادەیان دەگرت پێیان دەگوتن "تەئمینی جادەی". گوتم کەی ئەوانە جادەی تەئمین دەکەن. با پێیان بڵێین "ڕێگرەکان". بۆیە ناومان لێنان ڕێگرەکان. یان مەسەلەن ئێستا دروشمی ژنان هەیە وەک "ئازادی بۆ ژن، بەختیاری بۆ کۆمەڵ". ئەوە ئەمن فۆرمووڵەم کردوە. ڕەنگە زۆری دیکەش بن کە عیبارەتن پێشنیارم کردوون و پەسند کراون. یان جاری وا بووە هەر لە زمنی نووسینەکەمدا هاتوون و جێیان گرتوە.

بۆ نموونە جارێکی برادەرێک کە ئێستا لە جەماعەتی ئەو بەرێیە، شتێکی نووسیبوو لە زمان دوکتور قاسملوویەوە. نووسیبووی دوکتور قاسملوو وای گوت. ئەمنیش نەمدەزانی لە کوێیە. گوتم کاک ئەو قسەیە ئی دوکتور قاسملووی نیە قسەی منە. گوتی نەخێر قسەی تۆ نیە. گوتم قسەی منە. قسەکە ئەوەیە کە دەڵێ: پێشمەرگە ئەو ئینسانەیە کە هەموو سەرمایەی ژیانی، تەنانەت گیانیشی لە ڕێگای ئازادی‌دا دادەنێ بێ ئەوەی چاوەڕوانیی پاداشێک و تەنانەت سپاسێکیشی هەبێ. شتێکی ئاوایە جوملەکە ڕەنگە دەقاودەق نەبێ. گوتم کاکە بەڕاستی ئەوە بە قەڵەمی من نووسراوە. دیسان گوتی وەڵلا وا نیە. ئاخری گوتی ئەوە ئی ڕاپۆرتی کۆنگرەی پێنجەمە. دەی گوتم ڕاپۆرتی کۆنگرەی پێنج ئەمن نووسیومە. شتی ئاوا هەبووە. جا ئەوەش وەکی عەرزم کردی عیبارەتەکە ئەمن داهێنا.

عەباس کاکەوڵ: لەنێو ڕێبەرانی نەسلی "ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ"دا کەسانی وەک بەڕێزان: کاک جەلیل گادانی، کاک حەسەنی ڕەستگار، کاک فەتاح کاویان، کاک حوسێن مەدەنی و ... دەبینران کە هەم ڕابردوویەکی زۆری خەباتیان هەبوو هەم دۆستی تۆش بوون، دەتەوێ باسێک لەسەر ئەو کەسایەتیيانە بکەی؟ کێی دیکەت دەبەر دایە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەر لەوانە ئەگەر ئەمن چاکم گوێ لێ بووبێ ناوی کاک هاشمی کەریمیت نەبرد. کاک هاشمی کەریمیش هەر لەو ڕیزەیە بەڵام جگە لەوانە کەسانی دیکەشیان تێدا بوو کە بە ڕاستی وەختی خۆی نەخشیان هەبوو. مەسەلەن تەنت ناتوانم عوسمانی ڕەحیمی لەبیر بکەم. یەکێک لە بەدشانسی‌یەکانی حیزبی دێموکرات ئەوە بوو کە عوسمانی ڕەحیمی زوو لەدەست چوو. کابرایەک بوو چەندی بتەوێ دڵسۆز، چەندی بتەوێ فیداکار، ئازا لە هەموو بوارەکاندا، لەخۆبوردوو. مەسەلەن وەختێکی خەڵک سەرومڵی دەشکاند بچێتە دەرێ، ئەو بۆرسی خوێندنی بۆ دانرا کە بچێ بخوێنێ. گوتی نا ئەمن لیسانسەکەم لە دانیشگای کوردستان وەردەگرم. مەبەستی پێشمەرگایەتی بوو، بۆیە مایەوە نەچوو. حەتتا لەدوایەدا کە دەگەڵ ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ کەوت، ناردیان بۆ ئەڵمان. لەوێ مایەوە ئیقامەی وەرگرت. هێندێکیش زمانی

ئەڵمانی فێر بوو، بەڵام بێ کوردستان تەزیاو هاتەوە دەگەڵ ڕەفیقەکانی بوو هەتا دەنێو ئەواندا گیانی بەخت کرد. دیسان ئەو برادەرانی دیکەی کە ئێستا هەمانن وەک کاک کەماڵی کەریمی و سەید برایم زۆری دیکە هەن کە ئێستا ناتوانم ناویان بەرم. ئەوانە هەموو لە تێکۆشەرانی ئەو حیزبە بوون و هەن.

لە قازی موحەممەدەوە بیگرە هەتا پێشمەرگەیەکی تازەهاتوو کەسمان بێ خەتاو بێ عەیب نیە، بەڵام هەمووی ئەوانە ئیفتیخاراتی خۆیانیان هەیە. حیزبیش و میللەتیش و تاریخیش دەبێ قەدریان بگرێ. لە عەینی حاڵدا دەبێ لە هەرکامێکماندا ئەگەر نوقتەیەکی لاواز هەیە ببیترێ و باس بکرێ، ئەوە نەک بۆ سووک-کردن و تاوانبارکردن، بەڵکوو بۆ فێربوون و عیبرەتوەرگرتن. ئەگەر لەنێو هەزار حوسنی‌دا عەیبێک هەبێ دەبێ ببیترێ. بە پێچەوانەش ئەگەر لەنێو هەزار عەیبی‌دا حوسنێک هەبێ دیسان دەبێ ببیترێ و باس بکرێ.

هەیاس کاردۆ: لەنێو ئەواندا دۆستایەتیی تایبەتیت دەگەڵ کەسانێکی تایبەت هەیە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: قەرار نیە ئەوەی دابنێین. دیارە ڕەفیقایەتیی حیزبی دەگەڵ هەموانە. بەڵام لە دۆستایەتی‌دا پیاو دەگەڵ یەکێکی گەرم‌وگوڕتر دەبێ هەتا یەکێکی دیکە. یادی بەخێر دوکتور قاسملوو شتێکی لە خەڵکی چیکۆسلۆواکی دەگێڕایەوە. یان لە یەکێ چێک یان سلۆواکیان پرسیوە ئێوەو میللەتەکەی دیکە بران یان دۆستن. گوتوویەتی ناوەڵلا براین. پیاو دۆستی خۆی هەڵدەبژێرێ بەڵام برا بەدەست خۆت نیە. جا وایە. ئەندامەتیی حیزب و ڕەفاقەتیی حیزبی برایەتی‌یەکەیە. پیاو مەجبوورە لە چوارچێوەی ئوسوولی حیزبی‌دا هاوکاریی یەکتر بکا. بەڵام دۆستایەتیی شەخسی بەدەست خۆتە. نەک بە مانای موقابەلە دەگەڵ یەکێکی دیکە، بەڵام تێکەڵاویی دەگەڵ یەکێکی ڕەنگە خۆشتر بێ هەتا یەکێکی دیکە. ئەمن شانازی بە دۆستایەتیی هەموویان دەکەم، نەک هەر ئەوانەی دەرێبەرایەتی شۆڕشگێڕدا بوون، بەڵکوو هەموو هاوڕێیانی حیزبی. بەڵام بە دروستی نازانم بڵێم دۆستایەتیم دەگەڵ ئەوەی هەیەر دەگەڵ ئەوەیان نیە. شتێکی ئاشکرایە هەموومان لە ژیاندا دەگەڵ هێندێکان نیزیکترین هەتا هێندێکی دیکە.

ڕاگرتنی خەباتی چەکدارانە

عەبباس کاردۆ: بە دوای مۆرکردنی ڕێککەوتننامە دەگەڵ یەکیەتی نیشتمانیی کوردستاندا هەرچەند بڕیاری وەلانانی خەباتی چەکداریتان نەدا بەڵام بەکردەوە لێی دوور کەوتنەوە. هەر وەک دەبینین ئەو ڕەوتە ئێستاش هەر بەردەوامە و وێش ناچێ ئاڵوگۆڕی تێدا بکرێ. بەو بیانوویە دەرگای چەند پرسیارت بەڕوودا دەکەمەوە کە هیوادارم وەڵامی پێویست وەرگرمەوە:

عەبباس کاردۆ: حیزبی دێموکرات کەی دەستی بە خەباتی چەکداری کرد و بۆ ئەو کارەی کرد؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: باسکردنی تاریخی ئاوا بە دەقیقی زەحمەتە بەڵام خەباتی چەکدارانە لە حیزبی دێموکراتدا تاریخێکی دوورودرێژی هەیە و بە شێوەی جۆراوجۆریش هەیە. بۆ یەکەم جار لە دەورانی کۆماری کوردستاندایە کە حیزبی دێموکرات دەگەڵ دیفاعی چەکدارانە بەرەوڕوو دەبێ، یانی ئەو وەختەی دەوڵەتی شاهەنشاهی هێرش دەکاتە سەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی کۆمار، هێزی پێشمەرگەش دیفاع لە کۆماری کوردستان دەکا. لەپاشان وەکوو دەزانین لەساڵەکانی ٤٦-٤٧دا و تەنانەت لەساڵەکانی پێش ٤٦-٤٧یش دا حاڵاتێک ڕووی داوە کە ئەندامانی حیزبی خۆشی بەرەنگاری‌یەکی چەکدارانە بوون. چونکی هاتوچۆیان بۆ ئێو وڵات کردوە مەجبوور بوون چەکیان پێ بێ دەنا وەک کەوابوو ڕاویان دەکردن. ساڵانی ٤٦-٤٧یش دەزانین کە بۆ ماوەی هەژدە مانگێک خەباتی چەکداری یان دیفاعی چەکدارانە هەبووە. لەپاشان لەو دەورەیەدا کە بە دوای کۆماری ئیسلامی‌دا دێ، هەر لە یەکەم ڕۆژەکاندا کە جمهووریی ئیسلامی هاتبووە سەرکار، پێموایە یەکەم حەرەکەتی چەکدارانە ئەوە بوو کە لە سنەی کرا. لەپاشان لە نەغەدە ڕووی دایەوە. تاریخی دەست‌پێکردنی خەباتی چەکدارانەی بەردەوام ڕەنگە نەتوانین بە وردی دیاری بکەین بەڵام بە شێوەی عومدە بەدوای ئەو حوکمەی خومەینی‌دا دەست پێ کرا کە ناوی جیهادی لەسەر دانرا. ئەمن دووبارە ئەوەی دەڵێمەوە ئەوە فەرمانی جیهاد بە مانای خۆی نەبوو. شتی وا نەبوو بەڵام فەرمانی هێرش بۆ سەر کوردستان بوو. بە تایبەتی سەرانی حیزبی دێموکراتیشی بە کافر و موڕتەد ئەوانە ناو برد. فەقیرە واش حاڵی کرابوو کە ئێمە ڕێبەرانمان هەمووی دە، پازدە کەسێکی ئەوە لە ترسی خەڵکی لە کوێ کەلێنانێدا خۆیان شاردۆتەوە. ئەوەی گوت کە بیانگرن خوێنیان گەنەو ئەوانە. لەو کاتەوە کە ئەو هێرشە گەورەیە بۆ سەر کوردستان دەستی پێ‌-

کرد، بڕیاری دیفاعی چەکدارانە لەلایەن حیزبی دێموکڕات و هێزە نیشتمانییەکانی دیکەی ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە درا.

هەیاس کاردۆ: هەر وەک بۆخۆت باش دەزانی بەڕێوەبردنی خەباتی چەکدارانە توانا و ئیمکاناتی پێش جەبهەو پشتی جەبهەی زۆری دەوێ. ئەزموونی حیزب لەو بارەیەوە چۆن بوو؟ گیروگرفتەکانتان لە ماوەی ساڵانی ئەو خەباتەدا چی بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بۆیە حیزبی دێموکڕات هەمیشە خەباتی چەکدارانەی بە شێوەیەکی داسەپاو لە خەبات زانیوە چونکی هەر لەبنەڕا کوشتوکوشتار لە فەلسەفەی حیزبی دێموکڕاتدا پەسند نیە. نە بکوژی، نە بکوژێ، حیزبی دێموکڕات تەرەفداری هیچیەک لەوانە نیە. بەڵام سەرباری ئەوانە لەوێدا خەباتی چەکدارانەی میللەتی کورد هەبووە، هەر لە هەموو مێژووی کوردستاندا، هەمیشە خەباتێکی نابەرابەر بووە. چونکە لەلایەک دەوڵەتێک هەیە کە هەموو ئیمکاناتێکی ماڵی، سیاسی، دیپلۆماسی، تیژامی و بێهداشتی و هی دیکەی هەیە. لەلایەکەی دیکە هێزێکی بەرتەسکی ئامونەزەمی بێ‌ئیمکاناتمان هەیە کە لە کەمترین ئیمکاناتی دیفاعی تەنانەت نەک هێرشییش بەهرەمەندە. ئەو موقاوەمەتە چەکدارانەیە کە بەسەر حیزبی دێموکڕاتیش و لایەنەکانی دیکەی بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیشدا سەپا. لە هەموو ئەو ئیمکاناتە کە ئەتۆ باسی دەکەی و پێویستە، بێبەش بوو. چونکی دروستە ئێمە پشتی جەبهەیەکمان هەبوو و توانیومانە لە ناتەبایی دوو سیستمی حاکم بەسەر ئێران و عێراقدا کەڵک وەربگرین، بەڵام هەر ئەوانەی لە نێزیکەوە سەروکاریان دەگەڵی هەبووە دەزانن کە - ئەمن بۆخۆم لەوان نیم، هەرچەند ئەمنیش کەم‌وزۆر ئاگام لێیە - ئەوە چەندی گەندوکۆسپ لەپێش بوو.

ئەمن دەتوانم بڵێم لە هەموو بارێکەوە ئێمە دەگەڵ کەموکوڕی بەرەوڕوو بووین. بەڵام سەرمایەیەکی زۆر گەورەمان هەبوو کە ئەویش پشتیوانیی خەڵک بوو، پشتیوانیی خەڵکەکەش بێجگە لەوەی دەرکەوتوە لە کۆنەوە تا ئێستا حیزبی دێموکڕات ئامانجەکانی خەڵکی باش لە بەرنامەی خۆیدا گونجاندوە، بەڵام بێجگە لەوە ئەو پشتیوانییە لەوەڕا سەرچاوەی گرتبوو کە حیزبی دێموکڕات بە پێچەوانەی ئەو هەموو هێرشەی کرایە سەری زۆری هەوڵ دا ئەو شەڕە لەکۆڵ خەڵکی کوردستان بکاتەوە، هەموو هەوڵێکی دا بۆ ئەوەی کوردستان دوچاری ئاوری ئەو شەڕە نەبێ، هەموو توانای خۆی بە کار هێنا، هەموو حوسنی نییەتێکی نیشان داو تەنانەت هەموو جنێوو تۆمەتو بوختانێکی لەلایەن ئەملاوئەولاوە قبووڵ کرد کە بە سازشکارو تەسلیم‌تەڵەبیو هەموو شتێکی ناشیرینی ناو بەرن، هەر بۆ ئەوەی تووشی شەڕ نەبێ. بۆیە وەختێک تووش بوو خەڵکی کوردستان قەت جارێک ئەجاران سەرکۆنەی حیزبیان نەکرد کە بۆ ئەو شەڕەی دەکا، لەباری ماددی و

مەعنەوی‌یەوە پشتیـوانی‌یان لێ کرد. پرسیار ئەوەیە داخوا هەر حیزبی دێمۆکرات بۆخۆی‌و ئەندامەکانی ئێ کێن؟ ئەوانیش هەر ئی میللەتی کوردن، ئەوە یەکێک لە گەورەترین سەرمایەکان بوو.

لەپاشان رەنگە هەر ئیلهام لەوەی وەربگرێ کە ئازایەتی‌و لەخۆبوردوویی رۆڵەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستان ئیدی جێی شک نیە. چونکی ئەگەر بە ئینسافەوە تەماشا بکەین سەرچاوەی سەرەکیی هەموو پێداویستی‌یەکی ماددی‌و نیزامیی حیزبی دێمۆکرات هێزی دوژمن بووە. سەسەلەن ئەتۆ تۆپت لەکوێ بووە، چ دەوڵەتێک پێی داوی؟ لە دوژمنمان ئەستاندوە. خۆمپارەمان لەکوێ بووە، لانی کەم لە قۆناخەکانی هەوەڵی‌دا ئەو چەکە نیوە قورسانەمان لەکوێ بوون؟ هەرچەند لە واقیعدا ئەوانەمان قەت بەکار نەهێنان، بەڵام تانکمان لەکوێ بووە؟ ئەسلەحەی وردو موهیماتمان لەکوێ بووە؟ لە قۆناخەکانی سەرەتایی‌دا هەمووی لەدوژمن گیراوە. لە دوایەش کە توانیومانە وارید بکەین، دیسانەکە ئەوەی کڕیومانە یان ئەوەی لەملاو ئەولا ئیحتمالەن وەرمان‌گرتوە، بەشی زۆر کەمتر بووە لەوەی لە دوژمنمان گرتوە. لەو بارەیەوە دەخوازم بڵێم نەرفتەی موسبەتو باڵۆیندانمان هەبووە. بە دەرەجەی یەکەم پشتیوانیی خەڵک، بە دەرەجەی دووهەم ئازایەتیی رۆڵەکانی گەل کە لەسەنگەری پێشمەرگەدا خۆیان دیتۆتەوە.

هەیاس کاردۆ: لە رەوتی خەباتی سەختی چەکداری‌دا هەزاران رۆڵەی کورد بە کچ‌و کوڕ، پیرو لاو شاری‌و لادێیی لەریزی پێشمەرگەدا خەباتیان کردو بەشێکی زۆریان لەو رێگایەدا یان شەهید بوون یان کەم ئەندام. زۆر منداڵ بێ باوک کراو گەلێک نۆبەوک حەسرەتی دەباوەش‌گرتنی خۆشەویستیان بۆ مایەوە. پرسیار ئەوەیە حیزبی دێمۆکرات کە ئەو خەڵکەی دێنایە مەیدانو بەگژ ئەو دوژمنە دڕندەی‌دا دەکردن، چۆن وەڵامی چاوەڕوانیی بنەماڵەی شەهیدانی دەدایەوەو چیی بۆ دەکردن؟ ئایا لەو بارەیەوە لە خۆتان رازین؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: پرسیارەکە لەواقیعدا بەشی ئاخرەکەیەتی‌و ئەوی دیکە تەسویری دیمەنەکە بوو. ئەمن جارێکی لە موناسەبەتێک‌دا گوتوومەو بە ئیمانەوە گوتوومە. ئەوەی سەرپووت دەبێ بە بنەماڵەی شەهیدان، ئەمن خۆم تەنانەت حیزبەکەشم نەک بە قەرزدار بەڵکە بە شەرمەزاری بنەماڵەی شەهیدان دەزانم. حیزبی دێمۆکرات قەت لە هەلومەرجێک‌دا نەبووە کە بتوانێ وەڵامی ئەو هەموو فیداکاری‌و سەرمایەدانانەی بنەماڵەی شەهیدان بداتەوە. بنەماڵەی شەهیدەکانمان زۆر گەورەن چونکە تەنانەت جاروبارێش حیزبی دێمۆکرات نەی‌توانیوە بە شتی چووکیش وەفا بکا کە بنەماڵەی شەهیدان لێی ڕازی دەبن. بۆ نموونە لە موناسەباتێک‌دا کە دێنە پێش، بنەماڵەی شەهیدێک بەوە ڕازی دەبێ کە حیزبی دێمۆکرات پیرۆزبایی‌یەکی لێ بکا. هەلومەرجی خەباتی حیزبی دێمۆکرات ئەوەندە سەخت بووە کە ئەو وەزیفەیەشمان بۆ بەجێ نەگەیەندراوە. بەڵام هەم کۆمەڵانی خەڵک‌و هەم بنەماڵەی شەهیدان بە گەورەیی لەو قسووری حیزبی دێمۆکرات خۆش بوون،

لەبەر ئەوەی هەموویان دەزانن کە هەلومەرجی خەباتەکە ئەوەندە دژوارە کە حیزبی دێمۆکرات هەرچی هەوڵ بدا ناتوانێ چاوەڕوانی‌یەکان ئەنجام بدا.

مەسەلەی ئەمن بۆخۆم کە بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ لە ئەندامانی ڕێبەریی ئەم حیزبە بووم، ڕەنگە ئەگەر زۆر فشار بۆخۆم بێنم هەر بگەمە سەت شەهید کە بزانم خەڵکی کوێ‌یەو ماڵەکەی لە کوێ‌یە. کەوابێ مادام لەنێوی‌دا بێ، نە ئادرەسەکەی دەزانێ نە ژمارە تەلەفۆنەکەی دەزانێ و نە لەوانە گرنگتر ئیمکاناتی مادیت هەیە کە پێ‌یان ڕابگەی، ناتوانی پێیان ڕابگەی. خەڵکەکەو بنەماڵەی شەهیدانیش ئەوەی دەزانن. بۆیە بە گەورەیی خۆیان لە حیزبی دێمۆکراتو هێزەکانی دیکە خۆش بوون. ئەمن باسی شەرمەندەیی‌یەکەم کرد. بەڵام هیچمان، نە حیزبی خۆمانو نە حیزبەکانی دیکە بە تاوانبار نازانم هەتا ڕۆژێکی کە ئومێدەوارم بی‌بینین کە حیزبی دێمۆکرات هەر وەکوو هێزەکانی باشووری کوردستان کە لەنێو خەڵکی خۆیاندا هەن و دەسەڵاتیشیان هەیە دەتوانێ پێ‌ڕابگا. بەڵام ئەو وەختی ئەگەر نەکرا، حیزبەکان نەک هەر شەرمەندە دەبن، تاوانباریشن. ئیدی ئەوکات هەرچی پێ‌یان بڵێی حەقە. بەڵام ئێستا نا.

هەیاس کارەۆ: باسی شانازی‌یەکانی پێشمەرگەو تۆمارکردنی داستانە فەرامۆشنەکراوەکانی ئەو ڕۆڵە ئازایانە دەورانێک وێردی زمانی گەورەو چووک بوو. ئایا ڕەوایە ئەو مێژوویە هەروا بە هاسانی لەبیر بچێتەوەو ئاوری لێ نەدرێتەوە؟ لەو بارەیەوە چیتان کردوەو ئەسڵەن هیچ پلانێک بۆ وەسەریەک خستنەوەی ئەو مێژوویە هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو پرسیارەو بەشێکی دیکەش لە پرسیارەکانت وا دەردەخەن هەر وابزانە ئەمن لە سەدری حیزبی دێمۆکراتدام یان لانی کەم بەشێکم لە ڕێبەرایەتیی حیزب. ئەم وتووێژەی دەگەڵ من دەکرێ وەکوو یەک نەفەر دەکرێ نەک وەکوو حیزب. بۆیە ئەمن لەجیاتی حیزب جواب نادەمەوە. دەزانم بەشێک لەو داستانانە وەکوو مادەی خام تۆمار کراون. بەڵام ئەوە تەنیا کەرەسەی خاوە. زۆربەی هەرەزۆری ئەو هەمانە لە ئارشیوی حیزب، بە تایبەتی ئارشیوی ڕادیۆی دەنگی کوردستاندا پارێزراون. ئەوە دەبێ وەختی خۆی پێی ڕابگەن فۆرمووڵە بکرێن و پاشان جەمعبەندی بکرێ. ڕەنگە ئەگەر هەمووی ئەوانە بێنی نە لە توانای کەس-دا بێ ئامادەیان بکاو نە ئەگەر ئامادەش بکرێن کەس هەیە بیانخوێنێتەوە. ئەوە عەمەلی نیە. بەڵام دەبێ ناوی ئەو قارەمانانە تۆمار بکرێن و ئەبەدی بکرێ. ئەزموونەکانیان وەکوو ئەزموون بدرێنە دەستی بەرەکانی دوارۆژ. ئەوە دەکرێ ببێ.

بەس ئەمن شتێکم گوتوە نەک بە دیفاع لە حیزب، هەر وەک واقیعییەت. لەڕاستی‌دا مێژوونووسین نە کاری سیاسی‌یەکانەو نە کاری ئەوانەیە کە لەحیزبەکاندان. چونکی بە دەرەجەی یەکەم نای‌زانن. بە هەموو ڕێبەراتی حیزبە کوردستانی‌یەکان بەقەت کەماڵ مەزهەرێک نازانن تاریخنووسین چیە. خۆ ئەوە گوناح نیە.

لەلایەکی دیکەش تاریخ دەبێ ئەو کەسانە بینووسن کە کاریان مێژوونووسییە. ئێستا ئەمن قەولم دا ئەوەندەی عەقڵم بڕی دەشکێ‌و بیرەوەری‌یەکەم ڕێگام پێ‌دەدا، خیلافی واقیع نەڵێم‌و ناشی‌ڵێم. ئەگەر شتێکم لێ کەوتبێ لەبەر ئەوەیە خەرایم لەبیرە. بەڵام بە هەرحاڵ ئەمن بە تەرەفداری لەحیزبی دێمۆکرات گەورە بووم. فکرەکەم دەگەڵ ڕێیە. جاری وایە عەیبەکانی لەلای من ون دەبن. حوسنەکانی لای من زیاترن. بۆیە دەبێ خەڵکی بێ تەرەف ئەو تاریخەی بنووسن.

باشترین کار بەباوەڕی من ئەوەیە ئەو کەسانەی دەحیزبیدا دەمێننەوە، بیرەوەری‌یەکانیان بنووسن‌و بیان‌خەنە بەردەستی مێژوو نووسان. لەپاشانیش ئەگەر مێژوونووسێک موراجەعەی کرد بۆ وەرگرتنی بەڵگەو سەنەد لەبارەی ئەو ڕابردووەوە، بەسەخاوەتەوە دڵفراوانی‌یەوە بخرێتە بەر دەستی.

عەباس کاروان: هاوکاری بێ‌ڕیغی خەڵکی کوردستان دەگەڵ هێزی پێشمەرگە لە هەموو بارێکەوە شتێکی لەبیرنەکراوە. ناکرێ باسی مێژووی خەباتی چەکداری بکەی‌و تەخشی خەڵک وەلا بنێی. پرسیار ئەوەیە ئێوە چۆن دەتانتوانی بەدایم ئەو خەڵکە ئامادە ڕابگرن لەکاتێک دا ئەوان لەوپەڕی بێ ئیمکاناتی‌و دەست‌کورتی دا دەژیان؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: ئەمن پێموایە حیزبی دێمۆکرات ئەو هونەرەی هەبووە کە داخوازەکانی خەڵکی باش لەبەرنامەی خۆی‌دا گەڵاڵە کردوە. بەڵام تەعارونیان دەگەڵ کۆمەڵانی خەڵک ئێ ئەگەر بە ئینسافەوە پیاو بڵێ، ئەوە ئەوانن کە وەریان داوە بە تێکۆشەرانی حیزب پێش ئەوەی تێکۆشەرانی حیزب وەڕە بەدن بەوان. هەڵبەت حیزبی دێمۆکراتیش نەخشی خۆی هەیە. با بڵێین ڕەنگدانەوەی ئەو خەباتو قارەمانەتی‌یە لە ئەدەبیاتی حیزبی دێمۆکراتو هێزە سیاسی‌یەکانی دیکەدا بەگشتی، تەبلیغاتی سیاسی، هەوڵی ڕوونکردنەوەی خەڵک لەسەر جینایاتی ڕژێم. لەسەر مافەکانیانو لەسەر داخوازەکانیان. ئەوانە بە بێ‌شک تەئسیریان هەیە لە ئامادەکردنی خەڵکدا بۆ فیداکاری زیاتر. بەڵام ئەو تەئسیرە لەسەریەک دوو لایەنەیە. لەتەحلیلی ئیهاییدا ئەوە خەڵکن کە هەم ڕوو هەم ئیمکانات دەدن بە تێکۆشەرانی ڕێگای ڕزگاری. خەباتکارانی ڕێگای ئازادی یەک‌شانازی‌یان هەیە کە دەبنە پێشەنگ بۆ فیداکاری، بەڵام سەرمایەکە هەمووی ئی خەڵکە.

عەباس کاروان: لەماوەی ساڵانی شەڕ دژی کۆماری ئیسلامی‌دا حیزبی دێمۆکرات پێویستیی بە چەک‌و چۆڵی زۆر، لیباسو کەوشی پێشمەرگە، دابین کردنی جێگاو خواردەمەنی‌و هەروەها ڕاگوێزتنو زۆر شتی دیکەش هەبوو کە هەمووی پێویستیی بە توانای زۆرو بەرنامەڕێژیی دەقیقو مودیریەتی دروست هەبوو. دەکرێ ئەزموونەکانی خۆتان لەو بارەیەوە باس بکەی؟ تۆ خۆت قەت لەو بەشانەدا کارت کردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەمووی ئەوانە دەبن، بەڵام لە حیزبی دێمۆکراتی لە هیچ هێزێکی دیکە ناتوانێ ئیددیعا بکا کە هەموو ئەوانەی بە تەواوی و بەشێوەیەکی ڕێکوپێک ئەنجام داوە. لەبڕیارداندا ئەمن بەشدار بووم کە مەسەلەن بۆ تەئمینی لیباسی پێشمەرگە دەبێ چ بکەین یان موحیمماتی پێشمەرگە چۆن دابین بکەین، بەڵام وەکوو ڕاستەوخۆ بۆخۆم دەکاری تەدارەکاتی و شتی وادا نەبوویم، تەنیا دەتوانم بڵێم دوو، سێ مانگێک ئەوەی کە ناومان لێنا "مانگی دیفاع لە ئازادی"و "مانگی هێرش بۆسەر دوژمن"و پاشان مانگی دیکەشی بەدوودا هاتن، ئەمن لەو ماوەیەدا ڕاستەوخۆ دەستم لە تەدارەکاتی بەشێک لە هێزی پێشمەرگەدا هەبوو، یانی لەڕاستی‌دا ئەو بەشەی کە پێوەندیی بە دیفاع لە خەتی جادەی نێوان پیرانشارو سەردەشتەوە هەبوو، تەدارەکی بە دەرجەی یەکەم کەوتبووە سەرشانی من، دیارە ئەمن لەجێیەکەی خۆم دادەنیشتم و تەنیا چەند جارێک سەری هێندێک لە شوێنەکانی دوورترم دەدا، بەڵام لە خواردەمەنی‌یەوە بگرە هەتا چەک و تەقەمەنی و ئەوانە هەمووی دەگەیشتە ئەو شوێنە کە ئەمنی لێ‌بووم و لەوێڕا بەسەریاندا تەوزیع دەکرا.

هەیاس کاردۆ: لەسەر یەک ئەزموونەکانی خەباتی چەکداری، یان باشترە بڵێم دیفاعی چەکدارانەی حیزب لە دەورەی کۆماری ئیسلامی‌دا چۆن هەڵدەسەنگێنی و قازانج و زەرەرەکانی لەچی‌دا دەبینی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆر کەس لەوانەی بۆخۆیان دەگەڵی نەبوون و شانازیی بەشدارییان تێی‌دا نەبووە، تەنانەت ئینسانی ڕووناکبیریش ئەو خەبات و فیداکاری‌یە بە بێهوودە دەزانن. تەنانەت ئەمن لە پیاوی "ڕووناکبیر"م بیستووە کە ئێمەو هەموو هێزە سیاسی‌یەکانی بە تاوانبار زانیوە، یانی ئەو کەسەی کە دەتەزەرمدا هەیە و ناوی نابەم، گەیاندیە جێگایەک کە ڕێبەرانی کوردی بە تاوانبار لە قەتڵوعامی خەڵکی هەڵەبجەو ئەنفال و ڕووداوی دیکەی وەکوو کوشتاری بارزانی‌یەکان و ئەوەدا ناو بردن، بەڵام ئەمن جۆرێکی دیکەی لێ‌دەڕوانم.

ئەزموونەکە بۆخۆی دەبێ زیاتر موتالەعە بکرێ، شتی لەسەر بنووسرێ و جەمعبەندی بکرێ بۆ ئەوەی نوختە لاواز و بەهێزەکانی ئەو دیفاعە چەکدارانەیەی کورد لە هەموو دەورەکانی مێژوودا - نەک هەر ئەوەندەی حیزبی دێمۆکرات یان ئەو چەند دەساڵەی دوای هاتنەسەرکاری جمهووریی ئیسلامی - دەربکەوێ، بەڵام ئەمن پێموایە ئەو خەباتە چەکدارانەیە دەسکەوتی زۆر گەورەی هەبووە، خۆشبەختی شەهیدەکان تەنیا ئەو وەختە وەدەست کەوتووە کە ئازادی وەدەست بێ کە ئامانجی شەهیدەکانە. کە ئازادی وەدی نەهاتووە، ئێمە ئەرمان وەرنەگرتۆتەوە، بەڵام بە مانایەک ئەو خوێنانە هیچیان بەفیڕۆ نەچوون، ئەگەر کورد هەیە، ئەگەر ئەو ئاگاهی‌یە سیاسی‌یە هەیە، ئەگەر ئێستاش لە هەموو موعادەلاتێکدا بۆ نموونە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەگەر کورد حیسابی لەسەر دەکرێ هەمووی لەو خەباتەوەیە. هەر ئەوڕۆژانە لە هێندێک تەلەفزیۆنی خاریجی

که بەناوی ئێرانی‌یەکانەوە قسان دەکەن و ساحوارهیین، چەندجارم گوێ لەوەی بوو کە بەشانازی‌یەوە باسی ئەزموونی کوردستانیان دەکرد. باسی ئەوەیان دەکرد کە دەبێ لە کوردستان فێر بین و ئۆلگووبەرداری بکەین، بە تایبەتی لە حەرەکەتی ٢٣ی بانەمەڕ. ئەوە نیشانەی ئەوەیە کە ئەو خوێنانە بەفیڕۆ نەچوون. ئەوە بەرهەمی ئەو خەبات و قوربانی‌دانەیە.

ئەمن ئەو کەسەی کە گوتم ناوای باس کردوە بە ئەدەبەوە دەگەڵ خۆی بەرخوردم کرد. بەڵام لە کن یەک، دوو لۆستان گوتم ئەگەر ئەو خوێنانە نەبان، ئەو فیداکاری‌یە نەبایە، ئێستا ئەو برادەرە بە جاشیش کەس قبوولی نەبوو. نەک هەر تێکۆشەری ڕێگای ئازادی نەدەبوو و قسەی زەلامی نەدەکردن، تەنانەت بە جاشیش کەس قبووڵی نەدەکرد. چونکی جاش لەواقیعدا لە سێبەری پێشمەرگەی‌دا نان دەخوا. وەختی خۆی دەیان‌گێڕایەوە کە هێندێک لە جاشەکانی کوردستانی عێراق هەر وەخت مەعاشەکەیان وەردەگرت دەیان‌گوت خوا لە مەلامستەفای بەزیاد بکا، چونکی ئەگەر مەلا مستەفا لەشاخی نەبی دەوڵەتی عێراق ئەوان بۆ بەجاش وەردەگرێ. ئەگەر ئەو فیداکاری‌یە نەبایە ئەو وشیاری‌یەی خەڵک نەدەبوو، نە ئەو حەرەکەتە زیندووەی ئێستا هەیە دەبوا، نە تەنانەت هێندێک ئازادی و سەربەستی کە ئێستا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەیە دەبوو. جمهووریی ئیسلامی ئێستاش نەی‌توانیوە ڕۆژێک لە ڕۆژان دەسەڵاتی خۆی بەسەر خەڵکی کوردستاندا بسەپێنێ. نەی‌توانیوە زۆر لە قانوونە کۆنەپەرستانەکانی بەسەر کورددا بسەپێنێ. ئەوە لەبەر ئەوەیە کە کورد دیفاعی لە خۆی کردوە. ئەمن لێی پەشیمان نیم، بە بەفیڕۆچووی نازانم. سڵاو نەک لەگیانی شەهیدان لە قەترە قەترەی خوێنەکەیان دەکەم.

هێندێ شت لەسەر کۆنگرەکانی حیزبی دێموکرات

عەباس کاردۆ: با بگەڕێینەوە سەر ڕەوتی باسەکەمان، بووتی دوو قۆڵ، یان وەکی باوە "جەناح" لە نێو حیزبیدا بە درێژایی ساڵانی سکرتێریی جەنابتان چی بەدواوە بوو؟ بۆ نەتانتوانی ئەو دیاردەیە کۆتایی پێ بێنن؟ دەڵێن ماموستا قازانجی خۆی دەودا دەدیت، ئەوە هەتا چەند ڕاستە؟ ئەدی لایەنی بەرامبەر چ قازانجێکی دەودا دیوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانە کە دەڵێن فلانکەس قازانجی خۆی دەودا دیوە کە جەناح هەبێ، تەوزیح نادەن قازانجەکە دەچی دایە. هەموویان، موافیقو موخالیفە، دەزانن کە ئەمن لە ئەواری ماوەکەدا ئارەزووم ئەوە بووە کە لێم گەڕێن لە کۆمیتەی ناوەندیشدا نەبم. باشە قازانجی من لەچی دایە؟ ئاخر دەبێ شتێک هەبێ، دەبێ کەسبی مادیی لێ بکەم؟ دەبێ قازانجی مەقامی لێ بکەم؟ مەقامێک کە ئەمن هەر شەرم دەکەم بە مەقامی بزانم. شانازیی پێوە دەکەم، دەبێ هەموو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی، تەنانەت جێگرو موشاویرو کادری خوارتریش بە مەسئوولییەتی بزانن لەبەر ئەوەی مەسئوولییەتێکی نەتەوەیی یە لەسەر شانیان ئەگەر وەری بگرن. بەڵام مەقامی چی؟ ئەمن زۆرجار ئەو عیبارەتە بەکار دێنم کە بە هەموو حیزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە یەکەمان لە باشووری کوردستانە، بە هەموومان دوو گەز عەرزمان نیە کە یەکێکمانی تێدا بنێژرێ. کام ئیمتیاز، کام مەقام، کام خۆڕاتان؟ خۆهەڵسانان لەسەر خەڵکی: ئەمن بۆخۆمی بە شەرم دەزانم. کەوابێ چ قازانجێکم لەودا هەبووە؟

لەسەر ئەوە کە بۆ کۆتایی نەهاتوە، ئێمە هەموو هەوڵی خۆمان داوە. هەرچەند هەوڵدان ئەرکێکی ئینسانی-یە، لە هەمان کاتدا ناتوانی حەتمەن هەدەفەکە دەستەبەر بکا. دەنا ئەمن گەیشتمە ئەو جێگایەی کە لە کۆنگرەی دوازدەدا پێشنیاری بڕیارێکم کرد کە جارێکی دیکەش ئیشارەم پێ کرد، کە هەموو جۆرە دەستەبەندییەک بە تاوان تا سنووری خەیانەت دابنرێ. یانی هەتا ئەو ڕادەیە چوومە پێش. پاشان ئەمن دەستەبەندی بێ یان نەبێ، وەختێکی ئەمپەرێکی ئارام دروست کردوە. وای دادەنێم یەک لە میلیاردیش ئەمن پێم خۆشە ببمە سکرتێر بەڵام ئەمن تەقریبەن بە تیوەزۆری. نیوەزۆرییەکە ئەوە بووە کە گوتوومە ئەگەر ئەو مادەیە لە پێڕەوی نێوخۆی حیزب هەڵ گیرێ ئەمن لەنێو حیزبی دێموکراتدا نابینن. ئەویش ئەوە بوو کە هیچکەس ناتوانی زیاتر لە دوو دەورەی بەدوای یەکدا ببێتە سکرتێری حیزب. باشە ئەگەر وایە ئیدی دەستە

بەندی بۆ بکەم؟ وەختێکی بۆخۆم کۆسپێکی ئاوام دروست کردوە، کۆسپێکی قانوونی کە بە هیچ جۆر ناتوانم بیسمەوە سکرتێر، ئەگەریش بە فەرزی مەحاڵ بمەوێ کە قەتم نەویستوە.

بەڵام ئەوانەی قسە دەکەن بە هەموو جۆر قسان دەکەن، پێمخۆشە ئەوەش لە مێژوودا صەبت بکەم کە ئەفەرێکی موخالیفی من، لەگەڵ دوو کەس بەدژی من قسەی کردوە. یەکێکیان پیاوێکی بەدینو مەلاو ڕووحانی بووە. لە لای ئەو کەسە لەبارەی منەوە گوتوویەتی بابە مەلای چیو ڕووحانیی چی، نارەقی دەخواتەوە، چ دەکا، چ دەکاو چ دەکا. هەر ئەو پیاوە لەگەڵ پیاوێکی لائیک باسی منی کردوە، گوتوویەتی کوڕە وازی لێ بێنە. ئەوە مەلایە، ئێستاش نوێژێ دەکا، ڕۆژوان دەگرێو لەو شتانە. چونکە لە لای ئەویان پێی وایە بەوێ چووک دەبمەوەو لەگەڵ ئەوی دیکەیان پێی وایە بەوێ چووک دەبمەوە. یانی بە هەموو زمانێک ئەو جۆرە کەسانە قسان دەکەن کە بە خۆشییەوە ژمارەیان زۆر کەمە. یەکجار یەکجار ژمارەیان کەمە. ئەمن نالێم ئەوەندە خۆشەویستم یان جێگەو پێگەی ئەوەندە قایمم لەنێو کۆمەڵی کوردەواریدا هەیە. بەڵام بە خۆشییەوە ئەوێدا سەر نەکەوتوون.

ئەمن بە هەموو ئیمانەوە دەڵێم ئەوانەی لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستاندا پێش لەتبوونیو ئەوانەی ئێستا لەنێو دوو حیزبی دێموکراتدا مێیان بە جۆرێک لەجۆران خۆش دەوێ، بە دەیان بەرابەری ئەو کەسانەن کە ناخۆشیان دەوێم. چونکی ئەمن لە کەسم شتێک غەیری دۆستایەتیو ئیحتیرامی موتەقابیل نەویستوە. زۆر جارم گوتوە، یەک کەس خۆشی بوێم پێم بە سەت کەس دەبێ کە ڕیاییم لەبەر بکا، پێم بە میلیۆن کەس دەبێ کە لێم بترسن. بۆیە قەتم وا نەکردوە کەسێک لێم بترسێ، ئاخر بۆچی لێم بترسێ؟ لەبەر لەشکری زۆرم، لەبەر عەشیرەتی زۆرم، لەبەر ماڵی زۆرم یان لەبەر دەسەڵاتی زۆرم؟ بەڵام وەکی عەرزم کردی ئەو کەسەی موخالیفە هەوڵی دنیایە دەدا کە زۆریش مەزنبووخانەیە. پێمخۆشە خەڵکی دیکە قەزاوەت بکەن داخوا ئەو هەوڵانە چەندیان تەئسیر داناوە. لە ماوەی ئەو لەتبوونەدا بە هەزاران لاپەڕە ڕەش کراوەتەوە لە زیدی ئێمە. هەرکەس وەدوای کەوتبێ زۆر بە هاسانی دەزانێ کە لە خراپترین حاڵەتدا سەتا نەوەدی بۆ من بووە. داخوا هەر ئەوە کە هەموو هەوڵە کە لەدژی منە بە هەموو جۆریش، بێ ئەوەی کابرا قەدری قسەی خۆی بزانێ، ئەوە ئیشانەی ئیفلاسو نائومێدیی وان نیە؟

جا وەکی عەرزم کردی یا ئەوەی دووپات کەمەوە کە ئەو کەسە یان ئەو کەسانەی وا دەڵێن، بۆخۆیان ئیقرار دەکەن کە بۆیە یەکگرتنەوەی ویستوە هەتا خۆی بە فرۆشت بکا. یانی بە ئاشکرا دەڵێ ئەمن قازانجی خۆم لە یەکگرتنەوەیدا دەبینم. ئەوە بۆخۆی ئیعتیراف دەکا ئەمن ئەمگوتوە. هەرچەند واش نیە چونکی ئەمن بۆیەم وا نەکردوە. بەڵکوو یەکگرتنم پێ باش بووە نەک لەبەر قازانجی خۆم. یەکگرتنی جیابوونەوەی ویستی خەڵک بووە لەبەر ئەوە ویستوومە. بەڵام ئەو دەڵێ مەسڵەحەتی خۆی ئەوەدا دەبینی.

حەیاس کاردۆ: لەماوەی ساڵانی نێوان کۆنگرەکانی یازدەو دوازدەدا دیارترین چالاکیو کاری بەرچاوتان چ وەک سکرتێرو چ وەک حیزب بە گشتی چی بوو؟ ئەدی بەربەستەکانتان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەربەستەکان دیارە بەداخەوە لە هەمووی ئەو ماوەیەدا هەر هەبوون. خۆ بەربەست هەر ئەوە نیە یەکێک بێ ڕێگات پێ بگری. بەڵام بەربەستەکان بەردەوام بوونو زیاتریش بوون. یانی ئیمکانی جموجۆڵو ڕاپەڕی زۆر نەبووە. ئێستا ئاوی دەنێی ھاودەردیو ھاوپێوەندی دەگەڵ بزووتنەوەی کورد لە باشووری کوردستان، یان بەرتەسکیی ئیمکانات، یان دژواریی هەلومەرجە لەنێو خۆی وڵاتدا بۆ هەموو جۆرە کارێک، زۆر لە مەسەلەکە ناگۆڕێ. خۆلاسە بەربەستەکە هەبوو. ئەگەر موتەوازیعانەو واقیعبینانە قسە بکەین، دەشکرێ بڵێین زیاتر لەو ماوەیەداو تەنانەت هەتا چەند ساڵ لەوە پێشیشو بە مانایەک هەتا ئێستاش، کاری ئێمە ئیدامەکارییە، مانەوەیە، خۆئامادەکردنە بۆ ڕۆژانێکی لەپێشمان. چونکی ئەمن هەلومەرج بۆ گۆڕان لە داخلی وڵاتدا ساڵ بە ساڵ ئامادەتر دەبینم، یانی ئەگەر لە دەساڵ لەوە پێشەوە بی گرین. ئەوە نەک لەبەر ئەوەی هێندێک ئارەزوو دەکەن یان بە حیساب لێک دەدەنەوەو تەفسیر دەکەن کە گۆیا مووشەکەکانو تەیارەکان لەلایەن وڵاتانی خاریجییەوە بەڕێوەن. ئەو ئیحتمالەم نە قەت پێ خۆش بووە، نە پێم چاک بووەو نە تەنانەت بە نیزیکیشم زانیوە هەتا ئەو سەعاتەشی دەگەڵ بێ. دیارە بە موتەقیبیشی نازانم چونکی ناکرێ پێشبینیی ئاوا بکرێ.

بەڵام وشیاربوونەوەو ڕوونبوونەوەی بەرچاوی خەڵک، دەرکی زیاتری ماهییەتی کۆماری ئیسلامی لەلایەن کۆمەڵانی خەڵکەوە، ئەوانە هەموو پێتدەڵێن کە ڕۆژانی باشتر لە ئێراندا لەپێشن. مەسەلەکە ئەوەیە هەتا چەند ساڵ لەوە پێش خەڵکی ئێران - کە باسی خەڵکی ئێران دەکەین، ئەوانە دەڵێین کە لە دەوڵەتدا بەشدار نین - بەسەر دوو جەناحی نێو حاکمییەتدا بەش ببوون. ئێستێ ئەوانەی دەکرێ پێیان بڵێین خەڵکی ئێران هەموویان لەلایەکن. ئەوانەش کە دەحاکمییەتدان، هەموو لەلایەک نین بەڵام بەهەر حاڵ کەوتوونە لایەنی بەرامبەر. هەرچەند لەنێو ئەوانیشدا دیارە پەرشو بڵاویو ناکۆکی دەبینرێ کە ئەوەش کۆمەگێک دەبێ بە کۆمەڵانی خەڵک کە لە هەوڵی گۆڕینی ئەو ڕێژیمەدان. یانی دەتوانم بڵێم کاری ئێمە زیاتر ئەوە بووە ئەم حیزبە وەکوو ڕێکخراوێکی موعتەبەر بهێڵینەوە، پاشان هەوڵ بدەین ئامادە بین. خەڵکەکەمان ئەوەی دەنێوخۆی وڵاتدایە ئامادە بێ. پێوەندیمان دەگەڵ خەڵکی بەهێزتر بێ، پێوەندییەکانمان دەگەڵ دنیای دەرەوە بپارێزینو پەرەیان پێ بدەین، دیارە بە پێی توانا، چونکە تواناکان بەرتەسکن.

عەباس کاردۆ: ئێوە نەتان توانی کۆنگرەی دوازدە لە هەرێمی کوردستان و لە ناوچەی ژێر ئیدارەی برایانی کورددا بگرن و ناچار کەرکووکتان هەڵبژارد کە لە ژێر دەستی حکوومەتی ئەوکاتی عێراقدا بوو. ئەوە بۆ کرا؟ بەرپرسانی هەرێمی کوردستان چۆن سەیری ئەو مەسەلەیان کرد و خۆتان چۆنتان لێک دایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕاستییەکەی ئەوەیە هەتا کۆنگرەی سێزدە، بۆ هیچ کۆنگرەیەکمان مەوقعییەتێک ڕێک نەکەوتوە کە حیزبی دێمۆکرات کۆنگرەکانی لەو شوێنانە بگرێ کە لەژێر دەسەڵاتی حکوومەتی هەرێمدان. کۆنگرەی نۆ(٩)مان لە جێگایەک گرت کە لەڕاستیدا حکوومەتی هەر لێ نەبوو. بۆخۆشت لەوێ بووی، لە "گەڵی بەفران"مان گرت کە کەس هەر فکریشی نەدەکرد لەو شوێنە کۆنگرە بگیرێ. شوێنێکە پێم‌وایە لەبیرتە کە دوو ڕۆژ دوای تەواو بوونی کۆنگرە ڕێنووی بەفری بە سەردا هات. زیندانیشی لێ بوو، مەقەڕاتیشی لێ بوو، هەمووی وێن خۆدان کە بەداخەوە زیندانییەکیش هەر مرد. یانی وێن بەفرێ کەوتبوو هەتا دوو، سێ ڕۆژان جنازەکەشی دەرنەهاتەوە.

کۆنگرەی دە(١٠) ئێمە پێمان‌خۆش بوو، ئارەزوومان دەکرد لە سێبەری حکوومەتی کوردیدا بگرین. هەلومەرج وایێ کە دەعوەت بکەین لە نوێنەرانی دەوڵەتێک و حیزبەکانیش کە لەوێدا بەشدار بن و لە کۆبوونەوەی کردنەوەی کۆنگرەدا پیرۆزباییمان لێ بکەن. بەڵام هەلومەرجەکە ئەو ڕێگایەی نەدا. بۆیە - هیوادارم پێیان ناخۆش نەبێ ئاشکرای بکەم - دەگەڵ حیزبی شیوعی کوردستان قسەمان کرد. ئەوان لە هەولێر جێگایان دابینی. زاهیرەن بەحزبی حکوومەتی هەرێم بوو، بەڵام لە باتیندا نە ئێمە لە حکوومەتی هەرێم‌مان دەشاردەوە نە دەسەڵاتدارانی حکوومەتیش هێندە بێ‌ئاگا بوون کە نەزانن. ڕەسمەن بە ئاگادارییی وان نەبوو. وەک شتێک بێ‌هێنەو ناوی مەعێنە، ئەوانیش گوێی خۆیان لێ‌ناخنی و ئێمەش کۆنگرەکەمان بە خۆشی گرت. کۆنگرەیەکی زۆریش دوورودرێژ بوو، دە ڕۆژی خایاند. ئەوە بەڕاستی بۆ من یەکێک بوو لە شتە خۆشەکان لە بیرەوەرییە خۆشەکانی مێژووی حیزبی دێمۆکرات. بۆ ماوەی دە ڕۆژان ئێمە دەوری دوو سەد(٢٠٠) کەسمان لە کۆبوونەوەدا بووین. بەڵام دراوسێی ئەو ماڵەی ئێمە کۆنگرەمان تێدا گرت، نەیان‌دەزانی لەو شوێنە چ خەبەرە.

تەنانەت ئەو وەختی هێندێک ناکۆکی لە بەینی حیزبی شیوعی و هێزەکانی دیکەی کوردستاندا ڕووی دابوو ئیدارە ڕاست ئەو دەمی نەبوو، کەمێک پێشتر بووا، بۆیە هێندێک کەس وایان لێک دابۆوە کە وا دیارە حیزبی شیوعی بەرنامەیەکی بەدەستەوەیە، چونکی خەلکی لێرە کۆ کردۆتەوە. ماڵەکە گەورە بوو و داشمان‌نابوو نایێ لەو ماڵەی بچینە دەرێ لە ماوەی ئەو دە ڕۆژەدا. ئەو جۆرەی کۆنگرەی لێ دەگیرا ئەوە لێی دەگیرا، ژوورەکانی دیکەش بۆ نوستن بوون ئەوە هیچ. بەڵام حەوشە و حەسارێکی زۆری هەبوو کە پارێزگاریی ئەو حەوشە و حەسارە و ماڵەی هەمووی بەدەستی پێشمەرگەی خۆمانەوە بوو. جگە لەو کەسانەی وەک پەزیرایی

کاریان دەکرد کە خەڵکی زۆری دەوێ، بە هەموویەوە دووسەت(٢٠٠) کەسی لێ‌بوو. پێشتر گوتم ئەندامانی کۆنگرە سەتو چاردە(١١٤) کەس بوون. بەڵام ئەوپشتی حەوشەوە کە دەچوویە دەرێ، ئەوجار حیزبی شیووعی زەحمەتی زۆری کێشا بوو کە بە ئەندامو پێشمەرگەی زۆرەوە ئەمنیەتەکەی دەپاراست.

بۆ کۆنگرەی یازدە(١١) ئێمە دیسان هەوڵماندا بتوانین لە شارێکی هەرێمی کوردستان کۆنگرە بگرین، بەڵام مومکین نەبوو. بەدزی هەر نەدەکرا. بە دەلایلی سیاسی و دیپلۆماسییش نەمانتوانی موافەقەت وەرگرین. ناچار ئەویشمان هەر بردە دەرەوەی ئێرە. خۆ خەراپ نیە بگوترێ کە کۆنگرە لە هەرجێیەکی بگیرێ گرینگ ئەوەیە چیی تێدا باس دەکرێو چ بڕیارێکی تێدا دەدرێ. خۆ عەیب نیە چونکە ئەوێش هەر خاکی کوردستان بوو. بەڵام ئێمە هەر دوو کۆنگرەی یازدەو دوازدەمان لە کەرکووک گرتو لەژێر پارێزگاریی دەوڵەتی عێراقیشدا بوون. بۆ مێژووش بی‌ڵێم، ئەوانیش زەحمەتێکی یەکجار زۆریان کێشا بۆ پارێزگاریی ئەو دوو کۆنگرەیە. دەگەڵ ئەوەی نهێنی کاری‌یەکەمان لە هەموو حاڵەتێک‌دا هەر زۆر بوو، وامان کردبوو دوژمنمان پێی نەزانێ، بەڵام دەگەڵ هەمووی ئەوانەدا دەتوانم بڵێم بێجگە لەو ئەمنیەتەی لەسەر عەرزێ هەبوو، لەحزە ئەبوو تەیارەش بەسەر کەرکووکەوە نەبێ بۆ ئیحتیمالی هێرشێکی هەوایی کە بتوانن دیفاع بکەن. ئەوە وەکوو حەقیقەتێکو تاریخ دەبێ بگوترێ.

ئەمن ئەو شتانەم پێ باشن. ماوەیەک لەمەوبەر دوکتور کەماڵ مەزهەر یادی بەخێر بێ، وتووێژێکیان دەگەڵ کرد پێم وابێ لە کوردستان تی ڤی بوو، یان تەلەڤیزیۆنێکی دیکە بوو کە لە هەولێر کار دەکەن. باسی سەددام حوسێنی کرد کە وەختی خۆشی دەنگی دایەوە. سەددام حوسێن بانگی کردبوو و قسەی دەگەڵ کردبوو، لەوێ دوکتور کەماڵ زۆر ئازایانە قسەی کردبوو. گوتبووی ئەوەی ئەوانە پێت دەڵێن- چونکە خەڵکی دیکەشی بانگ کردبوو لەپێوەندیی دەگەڵ مەسەلەی کوردستاندا لێی پرسیبوون- هیچی وا نیە. ئەوانە (واتە حیزبە کوردستانی‌یەکان) هیچیان بەکرێگیراو نین. نۆکەری بێگانە نین. بێچراو لە خەڵک نین. نوێنەری خەڵکو خەڵکی کوردستان پشتوانی‌یان لێ دەکەن. بۆیە مەسڵەحەتی کوردو عێراق دەوەدایە کە دەگەڵیان رێک بکەون. ئەمن کەلیماتەکەی نالێم بەڵام مەتڵەبەکەی کە باسی کردبوو ئەوە بوو کە دەوڵەت ئیعتیراف بە حەقی کورد بکا کە مەسڵەحەتی کوردو عەرەبو هەموو عێراقی‌یەکانی تێدایە. ئەو قسانەی بە سەددام حوسێن گوتبوو، دیارە ئەو هەڵوێستە هەر ئەو وەختی دەنگی دایەوە. بەڵام کە ئەو قسەیەی دەگێرایەوە گوتی پیاو حەق بڵێ گوێگرێکی زۆر باش بوو. زۆر باش دەرکی دەکرد، زۆر بە ئیحتیرام بوو. ئەمن دوایە چاوم پێی کەوت گوتم دوو جار ئازا بووی، یەکیان لەو وەختەدا ئازا بووی کە بەرامبەر بە سەددام حوسێنی ئاوا دوای، یەکیشیان ئەو وەختە ئازا بووی کە پاش ئەوەی سەددام ڕووخاوە ڕۆژ هەتا ئێواری جنێوی پێ دەدەن، ئەتۆ خەسڵەتێکی باش کە دەوتدا دیوە باسی دەکەی.

بەڵام با ئەمەیش ئەوەی بڵێم، دەوڵەتی عێراق خەرجی نەکێشاین، یانی لە هیچ جارەکانیدا خەرجمان لەسەر دەوڵەتی عێراق نەبوو. بەعەکسی ئەوە بەشێک لەو ئەڵتەبەی لێمان نیزیک بوو وەکوو پارێزگاری، ئێمە خەرجی خواردنو تەداروکاتی ئەوانمان دەکرد. وەکوو ماددە هیچ کۆمەگی پێ نەکردین. بەڵام وەکوو پارێزگاری، دەکرێ بڵێم باشی کردو بە میلیۆن میلیۆنیش خەرجی بوو، ئەوانەی شارەزان دەزانن خەرجی تەیارەیەک کە هەر جارێ دەچێتە ئاسمانو سەعاتێک بە حەوا دەبێ چەندە.

عەباس کاردۆ: کۆنگرەی دوازدە دیسان مەیدانی دابەشکردنی دەسەڵاتو شەڕی جەناحی بوو. لەو کۆنگرەیەدا دیسان لیستی ڕێبەرایەتی هاتە ئاراو کۆمیتەی ناوەندی لەنێوان دوو قوڵدا دابەش کرا. تکایە باسێکی گشتی لە هێنانی لیست بۆ کۆنگرەکان بکەو بەتایبەت چۆنیەتی دابەشکردنی قودرەت لە کۆنگرەی دوازدەدا.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: داستانی کۆنگرەی دوازدە، داستانێکی تایبەتییە. هیچ کەس لە موخالیفانو موافیقان ناتوانێ ئینکاری ئەو حەقایقە بکا کە باسی دەکەم. لەپێش کۆنگرەی دوازدەدا بە ماوەیەکی زۆر ئەمن لە کۆمیتەی ناوەندی ڕامگەیاند کە لەو کۆنگرەیەدا هەر بۆ کۆمیتەی ناوەندییش خۆم کاندیدا ناکەمەوە. بۆیەش لەشەکاو وا نالێم ئێستێ دەیڵێم کە بەهەمووومان پێر یەکیەنەوە ڕێک کەوین کێ سکرتێر بێ. ئەوە لە کۆمیتەی ناوەندیدا وەکوو ئەسڵێک قبووڵ کرلو بڕایەوە. یانی قبووڵ کرا کە ئەمن نابم. لەپاشان کە ئیدی ئەمن نابم شەڕە جەناحەکە بەڕاستی بە قووەت بوو. ئەمن دوایە ئیستیلاحی سەرگرووپم بەکار دێنا. دەمگوت دوو سەرگرووپمان هەن: کاک مستەفای هیجری لە لایەکو کاک حەسەنی ڕەستگار لە لایەکی دیکە. دیارە هەرکەسەش ڕەفیقانی خۆیان هەبوون. لەوێدا بوو بە ململانێو کێشەیەکی زۆر هەبوو. هەوڵبوتمەقەلایەکە هیچ، حەتتا ململانەی حوزووری. ئەمن ئەو شتانە بۆ مێژوو باس دەکەم. جارێکی لە کۆمیتەی ناوەندیدا دانیشتبووین. کۆنفڕانسەکان گیرابوون. ئەو وەختی چەند کۆنفڕانسی مەحدوودمان دەگرت. سێ(٣) مەڵبەند یان ناوچەمان هەبوون کە کۆنفڕانسی خۆیان گرتبوو. دوو کۆنفڕانس لایەنی کاک مستەفای بردبوونیەوە. کۆنفڕانسێک قوڵی کاک حەسەنی بردبوویەوە. یانی ئەمن وام ناو دەبردن. کاک مستەفا ئیدی بەجارێک ئومێدی هەبوو ئێرەش بەرێتەوە(کۆنفڕانسی دەرووبەری دەفتەری سیاسی). ئەو وەختی زۆرایەتیی بەدەست دەبوو. جارێکی هەر بە سەراحەت گوتی ئەمن سەتی حەفتاوپێنجی(٧٥%) کۆنگرەم پێ بێ، پێشی خەڵکم پێ ناگیرێ. یانی لێدەدەم حەزف دەکەم.

کاک حەسەنی ڕەستگار لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی مەرکەزیدا - هیوادارم هەموو ویژدانەکان بە ئێداری ئەگەر ڕۆژێک ئەوەیان خوێندەوە قەزاوەت بکەن - گوتی کاکە ئەرێ ئەتۆ چیت دەوێ؟ دەتەوێ بێی بە

سکرتێر مەبارەکت بێ. بەڵام ئەدی جێگری سکرتێر چی؟ گوتی مەعلوومە، جێگری سکرتێر نیزیکترین کەس لە خۆم دیاری دەکەم. بەهەرحاڵ لەپاشان کە کۆنفرانسی دەورویەری دەفتەری سیاسی گیرا بەلایەکەی دیکەدا شکا. هەردووک لایان لیستیان هەبوو، وای لێهات ئیدی لیستەکە هەڵبژێرا. حەتتا لەسیستمی هەڵبژاردنەکەدا ئەوەشمان دانابوو کە خەڵک ئازادن، هەرکەس دەتوانێ دەنگ بە یەکێک لەو لیستانە بدا، یان دەتوانێ دەنگ بە ئەفراد بدا. هەرچەندە هەبوو لە هەر دووک لا کە دەنگی بە ئەفرادێک دەدا کە دە لیستی لایەکەی دیکەدا بوون، بەڵام ئەوە زۆر کەم بوو. لەئاکامدا ئەو لیستە لە عوحیتی دەفتەری سیاسی سەرکەوت کە سەر بە کاک حەسەنی ڕستگار بوو. دیارە جەمعێکی زۆریش بوون، چونکی لە کۆمیتەی ناوەندییشدا زۆرایەتی هەر بەو لایەنە بوو، تەوازونەکە بەجارێک تێک چوو، ئیدی بوو بە ململانە.

لەپاشان هەردووک جەناحەکە هاتن بۆلای من گوتیان ئەتۆ ناتوانی بکشێیەوە، چونکی هیچ لایەک لە ئێمە لایەکەی دیکەی قبووڵ نیە بەڵام هەردووک لامان تۆمان قبووڵە. گوتیان ئەتۆ دەبێ مەسئوولییەت وەربگریەوە. تەنانەت کاک بابە عەلی، کە ئێستا دوای لەتبوونی هەڵوێستێکی گرتوە کە دەگەڵ هیچ لایەک تەماوەو حیزبایەتی دواقیعدا ناکا، سێ(٣)جار هاتە کن منو زۆر سادقانە گوتی ئەو حیزبەی تەجات بدە، بۆخۆت وەکیل بە چ بۆ من دادەنێی، حەتتا لە بنکەیەکی چووکەڵە بۆم دانێی چاپەزی بکەم ڕازیم، زۆریش بەسەداقەتەوە دەی‌گوت. چ ئەو، چ کەسانی دیکە کە دەهاتن، دەم‌گوت کاکە زەریی دەم بکەن نابمە دوکتۆر قاسملوو، بەڵام دوکتۆر قاسملوومان هەبوو دوو ئیمتیعایی گەورەمان تێدا پێک‌هات، کەوابێ ئەمن بەتەنێ بۆم ناکرێ، وەرن دەست وە دەستی یەک بدەین با بەیەکەوە ئەو حیزبەی نەجات دەین.

بەکورتی- هەرچەند کورتیش هەر نابڕێتەوە- وای لێ‌هات ئەمن قبووڵم کرد، بەڵام گوتم ئەگەر ئەوە بێ دەبێ ئیجازەم بدەن. گوتیان کەیفی خۆتە کێ دادەنێی دانێ، چۆنی پەش دەکەی بەشی کە. ئەمن گوتم بیستو سێ(٢٣) کەسان دەکەینە کۆمیتەی ناوەندی. یانی کۆمیتە ناوەندی‌یەکی بیستوسێ کەسی هەڵ- دەبژێرین. ئەمن بێ‌لایەنم، دوازدە(١٢) کەس بۆ ئەو بەشەی ئەکسەرییەتی پێ‌یە. دە(١٠) کەسیش بۆ ئەو لایەنەی ئەقەلییەتی پێ‌یە. ئەوانەی زۆرایەتی بوون ئیعتیرازیان کرد، هاتن گوتیان ئێمە ئەوەی قبووڵ ناکەین. گوتم هیچ مەجبوور نین قبووڵی بکەن. ئەگەر قەرارە ئەمن حەکەم بم، پێم وا نیە ئەقەلییەت دەبێ سەر ببڕدرێ. دەبێ حیسابی بۆ بکرێ‌و بخوێندرێتەوە. ئەمن ئاوای تەقسیم دەکەم. ئەگەر نا دەچمە دەرێ چۆنی دەکەن بیکەن. حەزێ دەکەن یەک ئەفەریشیان مەدەنێ، کە وام‌گوت ئەوان قبووڵیان کرد.

ئەوجار هاتن گوتیان باشە ئەو دە ئەفەرو دوازدە ئەفەرە ئەتۆ بۆخۆت دیاری‌یان بکە. کێ دیاری دەکەی دیاری بکە.

عەباس کاردۆ: ئەقەلییەت بەو دابەشکردنە ناڕازی نەبوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەقەلییەت زۆر کەم ئیعتیراڕزی کرد، چونکی عەدلی عومەری ئە ئیسلامدا مەشهوورە، ئەگەر عومەریش هاتبایە ئاوای بەش ئەدەکرد. ئاخر دەرکەوت وەختێکی ئەوان لە کۆنگرەی سێزدەدا ئەکسەرییەتیان کەوتە دەست، لە بیست و سێ(٢٣) ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەشت کەسیان بۆ کەمایەتی دانابوون. یانی یەک لەسێیان دانابوو. لەحاڵێک‌دا ئەمن بە دوو ئەفەر تەفاوەتەوە داخابوو. جا هەردووک لایان هاتن گوتیان ئەو لیستانەی ئێمە چۆنی دادەنێی دانێ. بە هەردووکانم گوت دەزانم بۆ وا دەڵێن. هەرکام لە ئێوە وەعدی بە ژمارەیەکی زۆر داوە. یارگیریتان کە کردوە پێتان گوتوون دەتانکەینە کۆمیتەی مەرکەزی. ئێستا ناتانەوێ بە کەس بڵێن ئێمە ئەتۆ حەزف دەکەین. دەتانەوێ ئەمن پیاوخەراپ بم. باشە، لە پێناوی پاراستنی ڕیزەکانی حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا ئەمن ئەوەش قبووڵ دەکەم. لەپاشان لە پەراتێردا ئەوەش دەڵێم کە ئەوانەی ئەقەلییەت کردیانە مەلا کە فلانکەس فلانەکەسی حەزف کردوە.

عەباس کاردۆ: یانی ئەتۆ لیستەی هەردووک لات نووسی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن لیستەکەم نووسی بەڵام یەک بە یەک بانگم کردن. هەم کاک حەسەنو هەم کاک مستەفام بانگ کرد. گوتم ڕاستە ئێوە ناواتان کردوە بەڵام وەرن بە مەشوەرەت بیکەین. هەم دوازدە کەسەکەو هەم دە کەسەکەم بە مەشوەرەت دەگەڵ ئەوەی پێیەدەگوتن "سەرگروە" دانان. بەڵام ئەوان لەسەر یەکێکی قسەیان هەبوو کە گۆیا ئەمن حەزفم کردوە. دنیایان تێ گەیاندو ئەوەشیان تێ گەیاند کە ئەمن حەزفم کردوە. ئەفەرەکەش کاک حەمە عەلی عینابەتی بوو، لە کۆبوونەوەیەکی دوای کۆنگرەدا ئەوەیان هەڵایساند. ئەمنیش بە قەولی فارسان ڕوودەستی‌یەکی باشم لێ‌دان. گوتم باشە خەتایەکە ئی مەوە ئەمن حەزفم کردوە. بەڵام ئێستێ پێمبڵێن کێم لەجیاتی وی لابردبایە؟ یانی کێم حەزف کردبایە. ئەوجار زمانیان بوو بە تەڵەی تەقێ، چونکی دەبوو بڵێن دەبوو فلان کەست حەزف کردبایە ئەوجار بۆخۆیان پیاوخەراپ دەردەچوون. گوتم وا ئەبووە بەڵام با وای دابنێین وابووە، بەڵام بڵێن کێم لەجیاتی ئەو حەزف کردبا؟ ئیدی قرەی لێ‌نەهات.

لەپاشان کە ئەمن موئتەمەم کرام ئێستاش هەر تۆمەتبارم دەکەن کە جەناح بووم، بە تایبەتی ئەوانەی ئێستا موخالیفی مەن. منیان بە جەناحەکەی دیکە داناوە. ئێستا ئەگەر ئەوانی دیکە گلەیی بکەن پتریان حەق هەیە چونکە بە پێچەوانە ئەمن پێشنیارێکم کرد. گوتم پێشنیار دەکەم کۆمیتەی ناوەندی ئەو لیستەی پەسند بکا. پێم وایێ کۆمیتەی ناوەندی بە هەمووییەوە چل(٤٠) یان چل و دوو(٤٢) ئەفەر بوو. گوتم پێشنیار دەکەم ئەوانە لەپشت ئەو لیستە بن و لە کۆنگرەدا جارێکی دیکە دەنگ نەدەن. ئەوەم بۆچی کرد. لەبەر ئەوەی مەبادا برادەرانی ئەکسەرییەت بەخیلافی عەهدەکەی خۆیان بچن دەنگ بەوان نەدەن و ئەو دە ئەفەرە سەر نەکەون. یان

کەمتریان سەرکەوتن و دیسان بڕینەکان سەر هەڵدەدەنەوە. لە موقابیلدا خەڵکەکەی دیکە ئازادە. ئەوان چلودوو کەس بوون، بەشدارانی کۆنگرەی سەدوچلوو هەشت(١٤٨) کەس بوون. یانی خەڵکی ئازاد دوو بەرابەری چل-ودوو ئەندەری کومیتەی ناوەندی زیاتر بوون. ئەوانە ئازادن دەنگ بەو لیستە بدەن یان دەنگی بەربڵاو دەدەن کەیفی خۆیانە. یانی با ئەوەش مەعلووم بێ کە ئازادیی دەنگ‌دان لە خەڵکەکەی نەستێندرابوو.

بەڵام لە کۆنگرەدا کە کاندیدی دیکەش هەبوون ئەو کاندیدایانەی کۆمیتەی ناوەندی سەرکەوتن. چونکی بۆخۆی چلودوو ڕەئیی لەپشت بوو، تەوزیحیش درابوو کە ئەوە لەپێناوی چ دایە. بۆیە بەشی زۆری خەڵکەکە دەنگیان بە لیستەکە داو سەرکەوت. با ئەوەش بڵێین، دەنگەکەی لەکن ئێمە ماوە و فیلمەکەی لەلای ئەوانە. سووسەم کردن گوتیشم ناسەوێ. بەڵام کاک حەسەنی شەرەفی سێ ڕۆژانی کار کرد لەسەر دەستەگوڵێک هەتا ئامادەی کرد. کاک مستەفای هیجری بە پاداشی نەجاتدانی حیزبی دێمۆکرات، بە پاداشی پاراستنی یەکیەتیی ڕیزەکانی حیزبی دێمۆکرات ئەو دەستەگوڵەی لە ڕۆژی کۆتایی کۆنگرەدا دا بەمن. ئەمن کە مرخالیفانم لەقسێکی شەریفیان داومێ، پێم‌دەڵێن مەلا گرینۆک، لەخۆشیی ئەوەی بە گریانەوە گوتم ئەمن نابێ خەلات بکرێم. ئەمن گوڵم بۆ چیە، ئێوە دڵتان داوە بە من. باشترین خەڵاتم پاداش بۆ من ئەوەیە کە یەک‌گرتووی حیزبی دێمۆکراتم نەجات داوە. ئێوە کە لەوەدا هاوکاریتان دەگەڵ من کردوە ئەمن پاداشی دیکەم ناوێ.

لێرەدا دوو حادیسە بڵێم چونکی ئەتۆش باست کرد کە ئەوە دەسەڵات تەقسیم کراوە. ئەمن دەڵێم دەسەڵات دابەش نەکرا، حیزبی دێمۆکرات نەجات درا. لە ئۆرووپای ڕەفیقێکی زۆر عەزیزم لە کۆبوونەوەیەدا پێی گوتم کە گۆیا کورسییەکان بەش کراون و تەوافوق کراوە. ئەگەر ئەوە ڕاست بێ ئەمن زۆر بەداخم. ئەوە لە کۆبوونەوەی گشتیدا بوو. دەجوابەکەیدا گوتم ئەگەر جمهووریی ئیسلامی یان موخالیفانی دیکەی حیزب ئەوەی قەڵس بن یان بەداخ بن کە حیزبی دێمۆکرات یەکی گرتوە، هیچ سەیر نیە. بەڵام زۆر شتێکی سەیرە کە تێکۆشەرێکی بە سابیقەی حیزبی بەداخ بێ لەوەی کە ڕێبەرانی حیزبەکەی ڕێک کەوتوون و حیزب لێک بڵاو نەبووە.

نموونەیەکی دیکە کە دەمەوێ لەو بارەیەوە بیهێنمەوە ئەوەیە: ئێمە کە چووین بۆ کۆنگرە، ئەو خەڵکەی هاتبوون بۆ کۆنگرەی هەموویان دڵیان دەمستیدا بوو. هەموو پێیان وابوو ئەو حیزبە ئەوێ لێک بڵاو دەبێ. ئێمە لەبەر ئەوەی ئەو کارانەمان کردبوون کۆنگرەکەمان بە سێ(٣) ڕۆژان تەواو بوو. کە ڕۆیشتین کەمپەکەمان داناو زۆر بە ئیحتیاتەوە چووین لەترسی تیرۆر شتی ناوا. کە هاتینەوە گوتیان دەتێرین پێشمەرگەکەمان بۆ بێ و حیمایەتمان لێ بکەن. ئەمن گوتم کاکە ئەوەی ناوێ، هیچ کەس تەسەووڕ ناکا بەو وەزعەی ئێمە پێی هاتووینە کۆنگرەی بە سێ ڕۆژان تەواوی کەین. بڕۆن ماشێنی گەورە گەورە بگرن، یەکسەر سواو دەبین و

لەتەکار دەچینەوە مالْێ، چونکە جمهوریی ئیسلامی پێشبینی ناکا ئێمە ئاوا زوو دەچینەوە هەتا کەمینمان بۆ دابنێ. ڕاست وامان کرد. لێکڕا تەواوی ئەو خەلکەی بە سێ ماشێنان هاتینەوە. ژمارەیەکی کەم مانەوە وەک تەداروکات کە دەبوو وەسایلەکان بێننەوە. دەنا ئەوی دیکە هەمووی بە یەکەوە هاتنەوە. کە هاتینەوە، خەلکە کە دیبوویان ئەوە سێ ماشێنی گەورە هاتن، ئەووەلْێ نیگەران ببوون کە باشە ئەوە دەبێ چ بێ هاتۆتە سەرمان. دوایە کە دیتبوویان ئەوە ئێمەین دادەبەزین، لێکڕا تێکشکابوون کە ئەوە حیزب لێک بلاو بووە، یانی خەلکە کە ئەوەندە تەسەووری ناخۆشیان هەبوو. دواتر کە دەرکەوت سەرکەوتووین زۆریان بۆ خۆش بوو.

ئەمن زۆر جارم گوتوە بەلام دەمەوێ بیلێمەوە. پاش چەند ڕۆژێک هاتین کۆبوونەوەیەکمان بۆ خەلکی گرت. ئەک هەر سالۆن جێگای هیچی نەمابوو، لە دەرەوەی سالۆنیش خەلک ڕاوەستابوون. هەموو هەر هاتبوون. ئەمن قسەم کردو جەریانەکەم بۆ باس کردن کە چۆن بووە. هەم باسی ئەوەم کردو هەم ئەو بڕیارەم خوێندەوە کە هەموو دەستە بەندییەکی نهێنی تاوانە هەتا سەر حەددی ئیعدام. کە ئەوەم خوێندەوە تەواوی ئەو خەلکەی هەستانە سەر پێ، نالێم چەند دەقیقە بەلام درێژترین چەپلەی عومری خۆم کە دیومە لێ‌درا. بە هەموو مەسئوولییەتەوە دەلێم حەتمەن زیاتر لە یەک‌لەسێی خەلکە کە لەخۆشی‌یان دەگریان. ئیدی دوای ئەوە فەزایەک پەیدا بوو بەڕاستی فەزایەکی هەلەکوتی. ئەو خەلکە هاتوچۆی یەکتریان دەکردو ناکۆکی‌یەکان لەبیر کران. ئەو هەول‌و تەقەلایە زاهیرەن بۆ ماوەیەک هەر بە تەواوی لەبەین چوو. دەتوانم بلێم هەتا ئاخر ڕۆژی کۆنگرەی سێزدەش ئەو دەستە بەندی‌یە لەلایەن بەشەکەی دیکەوە نەبوو، دەنا خۆ ئەوانیش بێ‌دەسەلات نەبوون ئەگەر کردبایان. بەلام بە هەر حال ناکرێ بلێم بە کوللی لەبەین چووبوو. لەلایەکەوە بە تەواوی لەبەین چوو و لەلایەکەی دیکەوە هەر ئەو داستانەی وەختی خۆی دەیان‌گێڕایەوە لە حیزبی ئێمەشدا پەیدا بوو. دەیان‌گوت لە یەکێتیی سۆڤیەتی پێشوو جارێکی لە مەسئوولێکی حیزبی‌یان پرسیوە کە ئەوە چیە دەلێن لە کۆمۆنیزمدا پارە(پوول) نامێنێ. کابرا وەلام دەداتەوە کە: بەلێ ئیفراتی‌یەکان دەلێن نامێنێ، ڕێویزیۆنیستەکان دەلێن دەمێنێ، بەلام ئێمە وەک مارکسیست- لێنینستە واقیعی‌یەکان دەلێین لەلای هێندێکان دەمێنێ‌و لەلای هێندێکان نامێنێ. ئەویش وابوو، لەلای هێندێکان نەمابوو بەلام لەلای هێندێکان هەر مابوو. هەتا دوایە ئیدی وای لێ‌هات بەلگە لەسەر ئەو مەسەلەیە دەر کەوت.

مەبەستم ئەوەیە هەرچەند زۆریشم درێژ کردەوە ئەوە ناکەوێتە خانەی دەسەلاتبەش‌کردن، دەکەوێتە خانەی ئەجاتی حیزب. ئەوافوق‌و تەفاهومێک کرا بۆ کارێکی موسبەت. هەولەکە ئەوە بوو جەناحبازی نەمێنێ. لەلایەک جارێ جەناحەکان ڕازی بکرێن هەر کەسە بە سەهمی خۆی. لەپاشان میکانیزمێک دروست بکەین کە جەناحبازی نەمێنێ. هەر ئەوەش بوو کە بۆ کۆنگرەی سێزدەش کاک بابە عەلی ئەرحێکی هێنا کە هەلبژاردنی کۆمیتەی مەرکەزی بە جۆرێک بێ کە ئەو جەناحبازی‌و یارگیری‌یە تەئسیری لەسەری نەبێ.

ئەوان جەناحبازی‌یەکەیان کرد بۆ ئەوەی لە کۆنگرەدا ئەو تەرحەی خۆیان ساغ کەنەوە. دیارە ئەوانیش هەوڵی لەبەینبردنی جەناحبازی‌یان دابوو، بەڵام میکانیزمی وان شتێکی دیکە بوو. برادەرێک لە دوا کۆبوونەوەی پێش کۆنگرەی سێزدەدا گوتی ئێمە جەناح نایەڵین، جا ئەو برادەرە وەختی خۆی دەگەڵ جەناحەکەی دیکە بوو بەڵام ئەو سەفەرەی دەگەڵ ئەوان لێکی گرێ دابوو. گوتم ڕاست دەکەی، زەمانێک "عبدالکریم قاسم" گوتی ئەمن فەقیر لە عێراقدا نایەڵم. دوایە کە هاتە سەرکارو ئیختیلافات لەبەینی ئەوو هێزە سیاسی‌یەکان بەتایبەتی حیزبی شیوعی‌دا پەیدا بوو، شیوعی‌یەکان دەیان‌گوت ڕاستی کرد کە دەیگوت فەقیری نایەڵێ،ئەوە ئیە هەمووی کوشتن. گوتم ئێوە ئاوا جەناح نایەڵن چونکە جەناحی بەرامبەر لەبەین دەبەن، بەڕاستییش هەموو هەوڵیان ئەوە بوو. جەناحی موقابیل دوو ڕێگای لەپێش بوو: کۆیلەتی یان ڕۆیشتن.

هەیاس کاردۆ: هەروەکی بۆخۆشت باست کرد لە بووتی دیاردەی جەناحبازی‌و لەبنەوەکارکردن بۆ پێکۆڵ کردنی لایەنی بەرامبەر ناڕازی بووی، بۆیە لە کۆنگرەی دوازدەدا بە ئیسراری تۆ بڕیارێکی تازە هاتە ئاراوە کە بۆ پێشگری لە دەستەبەندیی نهێنی بوو. دەکرێ ئەو باسەر هۆیەکانی زیاتر شی کەیەوە؟ ئاکامەکەی چی بوو؟ واتە ئەو بڕیارە توانی چی بکا؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بڕیارەکە ئەوە بوو کە گوترابوو هەموو ئەزوو دەربڕینێک یان ڕەخنە گرتن لە هەرسیاسەت و دروشمێک یان هەر ئۆرگان و شەخسییەتێکی حیزب لە کۆبوونەوەکانی حیزبی‌و چاپەمەنیی نێوخۆی حیزبی‌دا ئازادە بەڵام لە موقابیلدا دەستە بەندیی نهێنی بە تاوان هەتا سنووری خەیانەت دەژمێردرێ. ئەوەش بە کۆی دەنگ بێ ئەوەی یەک دەنگی موخالیفی هەبێ پەسند کرا.

هەیاس کاردۆ: باشە هیچ سزایەک بۆ تاوانباران لەبەر چاو گیرا ؟ ئاخر خەیانەت تاوانێکی قورسەو هەربۆیە سزاکەشی دەبێ قورس بێ.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیارە ئیشارە کرابوو کە دەبێ توندترین سزای بەدواوە بێ. جا دوایە حاڵەتێک کەشف بوو کە لە کەرکووک لە دەوروبەری بنکەی ڕادیۆ ژمارەیەک خەریکی دەستەبەندین. (ئەوکات بنکەی ڕادیۆی دەنگی کوردستان لە دەوروبەری کەرکووک بوو کە دوایە هاتەوە لای خۆمان). شتەکە دەپێش‌دا هاتە کن من، کە ئەرم زانی لە کۆمیتەی ناوەندی باسم کرد کە شتێکی ئاوا ڕووی داوە پێرتەوەی ئادرەس بدەم. هەمووان قسەیان نەکرد، بەڵام هەرچی قسەی کرد موافیق بوون کە ئەوە دەبێ بە توندی لێ‌بدرێ، یانی سزای توندی بۆ دابنرێ. کە دوایە باس کرا کێ بوون، دەرکەوت سەر بەو جەناحەن. ئەوجار کۆمیتەی ناوەندی تەقسیم بوو، جەناحێک گوتی ئەوە دەبێ تەزەککوریان پێ بدرێ. جەناحەکەی دیکە گوتی دەبێ

دەرکرێن. ئەمن هاتمە تێوێ گوتم هاوڕێیان ئەو گوناحەی کراوە نە هێندە گەمە کە بڵێی بێ لوتفیتان فەرمووە، نە هێندەش گەورەیە کە بونیاتی حیزبی دێمۆکراتی لەرزاندبێ. کەوابێ با سزایان بدەین بەڵام سزای دەرکردن نەبێ. پێموابێ پێنج(٥) کەس بوون. هەموویان سزایان بۆ دیاری کرا. وا بزانم یەکدوویەکیان بۆ ماوەی شەش(٦) مانگ لە ئەندامەتی هەڵپەسێردران. یەکدوویەکیان پلەیەکی کادرییان لێ ئەستێندرایەوە یانی هاتنە خوارتر. شتێکی لەو بابەتە بوو. کەچی دوایە لە وەختی ئینشیعابەکەدا هەموویان موتەفیق بوون. لە کۆبوونەوەدا بەگژ مندا هاتن کە ئەتۆ بۆچۆت لەسەر ئەوەی ئەوانە دوو قسەی نهێنییان پێکەوە کردوە، پێنج کەست لە حیزب دەرکردن. گوتم بڕیارەکان ماون لە دەفتەردا نووسراون. هەمووشتان لەبیرتانە کە لە کۆمیتەی ناوەندیدا داستانەکە ئاوا بوو. بەڵام دوایە دەفتەری سیاسی بڕیارەکەی داوە نەک ئەمن. ئەو تەعدیلەش لەسەر پێشنیاری من بووە و یەک ئەندامیشیان دەرنەکراوە. جا کەسیان دەرنەکرا. دیارە هەبوون هەر لەوانە کە سزا درابوون ڕۆیشتن. ئەوە نایەتە دەرکردن چونکە زۆری ئەوانەی لە حیزب ڕۆیشتبوون قەت سزا نەدرابوون.

هەباس کاروان: خودی بڕیارەکە هیچ شتێکی دروست کرد کە خەڵکی لێی بڕەنگێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەزانی چۆنە لەو جۆرە شتانەدا ئەوەی ڕەقیبە بە سەر ئینسانەوە، ڕەقیبی واقیعی ئەویا ویژدانو قەناعەتە، دەنا ئەوی دیکە هیچ شتێک مانیع نیە. هیچ شتێک ناتوانێ بەرگیرە بێ بۆ ئەوەی کەسێک کاری خیلاف نەکا. ئێستا مەسەلەن لە وڵاتانی دواکەوتوو، ئەگەر بێ ئەدەبی نەبێ لە خزمەتیاندا، موقەڕەڕاتی هاتوچۆ خۆ هەمووی لە خزمەتی ئینسانەکاندایە. لە چرای سوور مەدە، قایشکەمەرەکەت ببەستە، لە سورعەتی ئەوەندە زیاتر لێمەخوڕە ئەوانە هەموو بۆ خزمەت بە ئینسانەکانە. بەڵام چونکی قەناعەتە واقیعییەکەی دەگەڵ نیە، زۆربەی شۆفێرەکان مادام پۆلیس دیار نەبێ خیلافەکەی دەکەن. دەبێ ویژدانی زیندوو و بەخەبەر ئەو خەڵکەی لەخیلاف بگێڕێتەوە.

ئەوان شەقیان لە بڕیاری خۆیان هەڵدا. چونکی وەک گوتم ئەو بڕیارە یەک دەنگی موخالیفی نەبوو. هەموان دەنگی موسبەتیان پێدا، بەڵام پێشی نەگیرا. چونکە ئەوبوطەن هەوڵ دەدرا ئەمزاترێ. کە زانراش سزایەکە دەستەمەندی بۆ کراوە بۆ ئەوەی کەم بێ. مەسەلەن هەر ئەوەی کاک مستەفای هیجری کە وەختی خۆی شتەکەی لێدەرکەوت. لە کۆمیتەی ناوەندیدا کە ئەمن شتەکەم باس کرد، دیارە نازانم بڵێم چیی بەسەر هات بۆ ناڕەحەت بوون. ئەمن گوتم داوای سزای بۆ ناکەم بەڵام موستەحەقی هەموو سزایەکە چونکی موخالیفی بڕیارێکی ئاوایە، بۆیەش پێشنیاری سزام بۆ نەکرد چونکی ئەوەندەی کار کردبوو کە ئەگەر پێشنیاریشم بکردایە قبووڵ نەدەکرا.

هەیاس کاردۆ: ئەو نامەیە چی بوو، چی باس کردبوو کاک مستەفا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو نامەیە هەمان نامەیە کە بۆ ئەفرادەکەی نووسیوە کە: دەبێ خۆتان ساز کەن، دەبێ بە ئامادەیی‌یەوە بێن، ئەو حیزبە ڕزاوە، هەتا ئەو ڕێبەرییە نەگۆڕێ هیچ نابێ. ڕەنگە لێم بپرسن بەرنامەت چیە. بەڵام هەتا ڕێبەری نەگۆڕێ بەرنامە نابێ. تەنیا دەبێ ڕێبەری بگۆڕێ. ڕێبەرییش لەباتیی خۆی‌دا دواقیی‌دا تەنیا ڕێبەر بوو. چونکی ئەمن زۆرجارم ئەوە گوتوە لە کۆنگرەی سێزدەدا، بیست و یەک (٢١) ئەفەر لە ژووری کۆنگرە هەڵبژێران، تاقە یەک ئەفەریان لەوانە بوو کە دە کۆنگرەکانی پێشتردا نەبوو. ئەویش هەر لە کۆنگرەی دوازدەدا نەبوو دەنا پێشتر هەبوو. کەوابوو ڕێبەری نەگۆڕاوە، تەنیا ڕێبەر دەبێ بگۆڕێ کە ئەمن تەت خۆم پێی ڕێبەر نەبووە بەڵام ئەو خۆی پێی ڕێبەرە. جا ڕەفیقێکمان نامەیەکی بۆ نووسیبوو، با ئەو ناوە سەبت بێ چونکی ئیلتیخارە (کاک ڕەحیمی قادری) بوو. ئاخر ئەو لەو کەسانە بوو کە ئەو نامەیەی بۆ ناردرابوو. نووسیبووی پێم سەیرە کە ئەتۆ دەڵێی بەرنامە هیچ نیە، ناوی ڕێبەری حیزبێکی ئیسپانیایی هێنابوو کە دەڵێ بۆ سەرکەوتن ئێمە سێ شتمان پێویستن: یەکەم بەرنامە، دووهەم بەرنامە، سێهەم بەرنامە، کەچی ئەتۆ دەڵێی بەرنامە هیچ نیە هەر دەبێ ئەفەرەکان بگۆڕێن. ئەفەرەکانیش نەگۆڕان. شتەکە هەر ئەوە بوو کە دەبێ ئەو بێ. ئەوە لەحاڵێکدا بوو کە بۆی مسۆگەر بوو. قانوونە، بەندی ئەساسنامەیە کە ئەمن ئەگەر بشمهەوێ ناتوانم بیمەوە، لە کۆنگرەی دوازدەدا گوتیان دەی گۆڕین. گوتم دەی گۆڕن کەیفی خۆتانە بەڵام تەمەنی من لە حیزبی دیمۆکراتدا بەقەد عومری ئەو ماددەیەیە. ئەو ماددەیە لاچوو ئەمنیش لادەچم.

هەیاس کاردۆ: لە کۆنگرەی دوازدەدا ئەسڵێکی دیکەش پەسند کرا کە پێشی بوونی کەسێک بە سکرتێری حیزب دوای دوو دەورەی دەگرت، واتە هەرکەس دەی‌توانی تەنیا دوو کۆنگرەی بەدوای یەکدا لەو بەرپرسایەتی‌یەدا بێ. قازانجی ئەو کارە چی بوو؟ وا بزانم تۆ لەو بارەوە زۆر کەوتوویە بەر گلەیی چونکە ئەوەش بە ئیسراری تۆ بوو. قسەی ئێستات لەو بارەیەوە چیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە جەنابت بە هەڵە ئەوەت گوێلجاندوە. ئەو بڕیارە لە کۆنگرەی یازدەدا پەسند کرا نەک دوازدە. لە کۆنگرەی یازدەدا دامان نا، بۆیەش ئەمن توانیم لە کۆنگرەکانی یازدە و دوازدەدا بیم. چونکە ئەمن لە کۆنگرەی دەش‌دا هەر سکرتێر بووم بەڵام وەکی دەڵێن قانوون عەتف بە ماسەبەق ناکا. ئەوە وەبەر نەدەکەوت. ئەو فکرە دەمێندا زۆر کۆن بوو، بەڵێ ئەوەش لێ مەمە. لە زەمانی دوکتور قاسملوویدا، دوو جار یان ئیحتیمالەن سێ جاریش بە شەخسی دوکتور قاسملووم گوتوە کە خۆزگە یەکێکم شک بردبایە کە وەک تۆ نەبا بەڵام زۆریش لەتۆ خوارتر نەبایە. ئەودەم هەموو کارێکم دەکرد بۆ ئەوەی نەبمەوە بە سکرتێر. کە دەی-

پرسی بۆ، دوو جوابم دەدایەوە: یەکێکیان شۆخی بوو، دەمگوت بزانم ئەتۆ هەر سکرتێری دەکەی یان حیزبایەتییش دەکەی. بەڵام دوایە تەوزیحم دەدا. دەمگوت هەموو خەتەرەکان لەسەر تۆن. هەموو ئومێدەکان بە تۆن. خەڵکی دیکە پەروەردە نابێ. بەڵام ئەگەر دەستاودەست بکا هەم خەڵک بە لەبەین‌چوونی سکرتێر بێ هیوا نابن، هەم دوژمن هەموو هەوڵەکانی بۆ شتێک نابن، هەم خەڵکی دیکە پێ‌دەگەن.

بەڵام ئەوەم قەت عەمەلی نەکرد هەتا دوکتور قاسملوو شەهید بوو، کە ئەو شەهید بوو لە چۆکی خۆم داو گوتم بریا هەر وامان کردبایە. چونکی بەڕاستی هەروەک جارێکی دیکەش باسم کرد دوکتور شەرەفکەندیی شەهید دنیای بەسەردا ڕووخا. چونکە هەم ماوەکەی دەرێبەری‌دا کەم بوو و هەم ئەو ماوە کەمە کە جێگری سکرتێریش بوو بە حوکمی ئەوەی کە دوکتورەو شت دەزانیو دەتوانی کارەکان ڕاپەڕێنێ، زۆر هەوڵی نەدەدا لەوێ بێ و ئاگای لە کارەکان هەبێ. بۆیە لەناکاو مەسئوولییەتێکی ئاوا قورسی بەسەردا باری بێ ئەوەی ئاگای لە جوزئیات و سەوابیقی کارەکان هەبێ. ئەوەش دیارە زۆر سەختە بۆ کەسێک کە ڕێبەریی حیزبێکی گەورە و گرانی بە ئەستۆوە بێ، ئەویش لە هەلومەرجێک‌دا کە ئەو حیزبە دەگەڵ خەباتێکی سەخت و خوێناوی بەرەوڕووە.

دوایە لە ڕۆژانی پێش کۆنگرەی نۆدا ئەمن چوومە لای دوکتور سەعیدی. گوتم دەڵێی لەئێستاڕا ئیمزا بکەم هەتا ئەمن هەم نیەمە هیچ کۆنگرەیەک، بەڵام با تەرحێکی ئاوا لە ئەساسنامەدا بگونجێنین کە هیچ کەس لە دوو دەورە زیاتر نەتوانێ وەک سکرتێر کار بکا. دوایە دەورەیەک ئەو لادەچێ و یەکی دیکە دێ. بۆ دەورەی دواتر ئەگەر حیزب بە مەسڵەحەتی زانی دووبارە دەی‌هێنێتەوە. بەڵام هەتا ئەو وەختەی یەکێک هەر دانراو هەر سکرتێر بێ، لانی کەم لە کۆمەڵی ئێمەدا، نە خەڵکێکی دیکە دێ خۆی کاندیدا بکا، نە ئەو کەسانەی دەنگ دەدەن بە بوونی یەکێکی دیکە دڵیان ئاو دەخواتەوە، پێیان وایە هەر دەبێ ئەو بێ. بەڵام ئەگەر بوو بە ئیجباری و لاچوو، سبەینێ ئەگەر دەنگیان بە سکرتێری دەورەی پێشوو دا، زۆر بە ئیقناع و باوەڕەوە ڕەئیی پێ دەدەن، چونکە ئەوە کراوە هیچ ئیشکالێشی نەبووە.

کە ئەوەم بە دوکتور سەعیدی گوت، گوتی موافیقم بیگونجێنە. ئەمن ئەندامی کۆمیسیۆنێک بووم کە پێڕەو پڕۆگرامی دەنووسیەوە. پێموایە ڕۆژێکی پێوە خرا یان دوو ڕۆژ، بانگی کردم گوتی مەیگونجێنە. گوتم بۆ؟ گوتی لە دەفتەری سیاسی‌دا باسم کردوە موخالیفن. گوتی با هەڵلای لێ ساز نەبێ. ئەمنیش فکرەکەم هەر دەگەڵ وی باس کردبوو، کە ئەو پێی مەسڵەحەت نەبوو نەمگونجاند. دوایە لە کۆنگرەی یازدەدا بۆخۆم سکرتێر بووم، بە مانایەک ئەو شتە لە زیانی خۆم بوو بەڵام کردم. بۆ پەسەندکردنی ئیسراریشم لەسەر کردو بۆیە بڕیاری لەسەر درا. دیارە زۆر کەس موخالیف بوون بەڵام بۆیە لە کۆنگرەی یازدەدا پەسند کرا کە پێیان وابوو هەتا کۆنگرەیەکی دیکە دەیتە ملکی یەکی دیکە. لە کۆنگرەی دوازدەدا زۆریان ئیسرار کرد

کە هەڵبگیرێ. گوتم ئەگەر لەبەر منتانە، ئەمن لەئێستاڕا ئیعلام دەکەم لەپشتی میکرۆفۆن کە عومری من لە حیزبی دێمۆکراتدا بەو ماددەیەوە بەستراوەتەوە. ئێستێ لای بەرێ، ئێستێ بەیەکجاری لە حیزبی دێمۆکرات دەرۆمە دەرێ. ئیدی کە هەڕەشەیەکی ئاوام کرد شتەکە بوو بەجیددی و قبووڵیان کرد.

لەسەر ئەوەی ئێستێ ڕەئیم چییە، هەرچەند ئینسان دەگۆڕێ بەڵام ئێستا وا فکر دەکەمەوە کە حەتا دنیا دنیایە لێی پەشیمان نابمەوە. پێموایە کارێکی باشم کردوە.

هەیاس کاردۆ: لە کۆنگرەی دوازدەشدا بوویەوە بە سکرتێری حیزب و وەکی دیار بوو کەست بۆ ئەو بەرپرسایەتییە لە بەرامبەردا نەبوو. هۆی ئەوە بۆ چی دەگەڕێتەوە و خۆت چۆن ساز کرد هەتا دیسان لەنێو تۆڵەکان دا هاوسەنگی بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن خۆم بۆ هیچ ساز نەکرد. هەموو گوتیان دەبێ بیکەی بۆیە کردم. وەکی عەرزم کردی ئەو میکانیزمەم دانابوو. لەباری هاوسەنگییشەوە داستانەکە زۆر درێژ دەبێتەوە دەنا ئەگەر ڕۆژێک بێتە سەر ئەو باوەڕە ئەمن لەزۆر جێیانم هەوڵ داوە و چەند جاریش حەتتا بە ئیعلانی ڕەسمی ئیعلانم کردوە کە با بێن بە حوزووری چەند حەکەم، تەنانەت دەمگوت دوو حەکەم لە هەرحیزبێک، لە هەرمیللەتێک، لە هەرمەزهەبێک، لە هەرزمان و وڵاتێک، ئەگەر ئەوان قبووڵیانە ئەمن قسەی لێ ناکەم. تەنیا شەرت ئەوەیە ئەو دوو کەسە هەم لە حیزبایەتی بزانن و هەم بتوانن حاڵی بن، قسەکانمان بۆ ئەوان باس دەکەین با بزانین کێ خەتابارە.

بەیتی سێ دەورە کە لە نۆ ساڵ زیاترە و دە ساڵیش تەواو نەبوو کە ئەمن سکرتێری حیزب بووم. دوو، سێ جار بە کاک مستەفای هیجریم گوتوە پێش لەتبوونێ. ئەوە دوای کۆنگرەی سێزدە بوو. ئەمن ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم بەڵام دەگەڵی دادەنیشتم. دەمگوت ئێوە پاش کۆنگرەی دوازدە، کارێکتان کرد کە هەر بە دەنگی خۆتان بە تاوانبار هەتا سەرحەددی خەیانەت دەناسران. چونکی خۆتان بە مەغدوور دەزانی و پێتان وا بوو وەکوو کەمایەتی غەدرتان لێ کراوە. ئێوە ئێستا بۆخۆتان ساغ بنەوە لەکام کۆنگرەدا بەشێکی زۆر کەمتان درابوویە وەکوو ئەقەلییەت. ئەوەی لەو کۆنگرە خەراپەدا بۆتان دانرابوو، ئێستا ئەوەی بدەن بە ئەقەلییەتی ئێستا، هەرکەس پێی خوار دانا ئەمن مۆری خەیانەتی لە نێوچاوانێ دەدەم. گوتی ئەمن نای کەم، ئەمن ئەکسەرییەتم. دەی گوتم کاکە ئەتۆ وەختێک ئەقەلییەت بووی ئەوان ئاوایان دەگەڵ تۆ ڕەفتار کردوە ئێستا ئەتۆ بۆ وا ناکەی؟

ئەمن لە تەواوی ئەو ماوەیەدا کە سکرتێر بووم قەت هەوڵم نەدا ئەقەلییەت هەست بە مەغدووری بکا. یان پێی وابێ لە حیزبدا بێگانەیە. با نموونەیەکت بۆ بگێڕمەوە لە پێوەندییەکانی دەرەوە. دوای کۆنگرەی دە

چارێکی بیستمەوە کە ژن و کچەکانی کە لەماڵی ئەولا بوون پێکەوە دانیشتبوون، یەکێک لەوانەی کە لەولا بوو گوتبووی ئەمڕۆ خوشکێ بەچی دەناڵێ، هەروا بەشۆخی. گوتبووی هەتا ئەو ئێستا سکرتێرێکی ڕەق بووە، جێگری سکرتێر لەمەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی سلێمانی ئەمەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی هەولێری ئەمەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی بەغدایە ئەمەیە. بەرپرسی تەشکیلات ئەمەیە. بەرپرسی پێوەندییەکانی پاریسی ئەمەیە. هەموو شتی ڕاست دەکرد.

لەپاشان هەر لەو پێوەندییەدا نموونەیەکی دیکە هاتە پێش. شۆفێرێک کە هاتوچۆی بەغدایەی دەکرد کە ئەویش بەشێک لە پێوەندییەکان بوو، بەدڵنیاییەک دەبوو لابچێ. یادی بەخێر کاک بابە عەلی دوو جار هاتە لای من و برادەرێکی پێشنیار کرد گوتی با ئەوی لە جێگا دابنێین. ئەو کەسە سەر بەو جەناحەی بوو و کاک بابە عەلی بۆخۆشی هەر لەوان بوو. ئەمن کەسێکی دیکەم لە نەزەردا بوو، بۆیە بە بێدەنگی تێپەڕم دەکرد. بۆ جاری سێهەم هاتەوە گوتی ئەمڕۆ جوابەکەت نەداوەتەوە. گوتم کاک بابە عەلی ئینساف باشە. تەواوی مەسئوولیەتی پێوەندییەکانی دەرەوە لە ئێوەن، شۆفێرێک بە جەناحەکەی دیکە ڕەوا نابینن؟ دە با ئەو شۆفێرەش لەوان بێ، تاقە یەک شۆفێر. ئەمن تەواو قسە دەگەڵ دەکردن.

ئەمن زۆر جارم گوتوە جا پێی بڵێن دڵگەورەیی، پێی بڵێن پیاوچاکی، پێی بڵێن نەزانی، پێی بڵێن دەم-چەوتی، هەرچی پێی دەڵێی بڵێ. بەڵام ئەوەی ئەمن لەو بارەیەوە کردوومە لەتارێخدا نموونەی نەبووە. مەسەلەن بۆم باس کردی لە کۆنگرەی نۆ بۆ دە، دەفتەری سیاسیمان پێنج کەس بوو. چواریان لایەک بوون ئەمنیش بە تاقی‌تەنێ لایەک بووم. کە چووینە کۆنگرەی دە، دەمتوانی وا بکەم- هەر ئەمن دەنگم دابا وای لێ‌دەهات وەکی لە کۆنگرەی سێزدەدا ئەوان کردیان- کە کێمان پێ‌خۆش بووبا حەزفمان کردبا. ئەوەمان نەکرد هیچ، هەموو ئیسرارم بوو کە دەفتەری سیاسی وەک خۆی هەڵبژێرایەوە دەقاودەق. ئەمن لایەک چوار ئەندامی دەفتەری سیاسی لایەکی دیکە. ئەوەی پێشیان دەگوت ڕەقیب ڕەقیبەکەش زۆرم ئیسرار کرد کە بکرێتە جێگری سکرتێر.

عەباسی گلرێزا: جا شتێک هەیە پێم باشە باسی بکەم، دۆستانی تۆ لەنێو حیزبدا، ئەوانەی بەهەرحاڵ ڕەنگە زیاتر لەو جەناحەدا بوون کە لە قۆناغی جۆراوجۆردا پشتی تۆیان گرتوە پێیان وایە ئەتۆ غەدرت لێ کردوون و پشتت بەرداون. لە بەرامبەردا پێیان وایە ئیمتیازی زیاترت داوە بە جەناحی بەرامبەری ئەوان. ئەوەت قبووڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێم وایە ڕاست دەکەن. وەختێ خۆشی هاتووین دەگەڵ خۆم باسیان کردوە. لە دوای کۆنگرەی دە زۆر کەسیان دەهاتن دەیانگوت خەڵک دەڵێن هیچ شتێک نەگۆڕاوە هەر سکرتێر گۆڕاوە. دەم-

گوت بۆ دەڵێی خەڵک دەڵێن بڵێ بۆخۆم دەڵێم خۆ تاوان نیە حەقتە بیڵێی. بەڵام نەخێر گۆڕان یەکجار زۆرە، ئەگەر سکرتێری پێشوو بایە هەرچی ڕۆژێکی موخالەفەت کردبوو لێی دەدا. بەڵام ئەمن دەڵێم ئەوانە دەبێ بگیرێنەوە نابێ لێ بدرێن. گۆڕانی جەوهەری ئەوەیە. دەنا کاک مستەفای هیجری بە دووسێ مانگ بەر لە کۆنگرەی ده، جارێکی لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا هەڕەشەی لە من کرد کە وەدەرم دەنێ. ئەوکات ئەمن بە حیساب جێگری وی بووم، مەسەلەکە چۆن بوو؟

جارێکی مەسەلەی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ هاتە پێش، کە ئەمن لە ڕۆژی ئەووەڵەوە موخالیفی ئەو بابەتە بووم هەتا ئاخر. جا ئەوجارەش هێنامەوە گۆڕێ و گوتم عەیبە. هەر واشم گوت کە بۆ ئێوە عەیب نیە یانەو یان لەبەر لادەران هەڵدێن؟ ئەوی دیکە تەعبیری قسەکەیە، چونکی گوتم وەکوو پەیڕەوی هەرچەند پێم‌خراپ بوو بەڵام بەکارم دێنا. مەسەلەن کابرا دەچووە ڕانیەو دەگەڵ ڕەفیقێکی ڕادەوەستا کە دەگەڵ ئەوان بوو. جا کە دەهاتەوە قوربان جەرەبەیان دەدا حەڵیاندەپێچا کە بۆ دەگەڵ ئەوەی ڕاوەستاوی؟ هەر وەک ئێستاش ئەوەی دەکەن. دەم‌گوت ئەوە بۆ ئێمە عەیبە. بە حەرسووڕیت لە کۆمیتەی مەرکەزی‌دا پێشنیارەکە ڕەت بۆوە. برادەرێکی دەفتەری سیاسی گوتی ئەمن پێشنیار دەکەم کۆمیتەی ناوەندی بڕیار بدا کە لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا جارێکی دیکە باسی لادەران نەیەتەوە گۆڕێ. گوتم وا دیارە دەتانەوێ زمانمان ببڕن.

هەیاس کاردۆ: باشە مامۆستا ناوی ئەوانە بۆ ناهێنی؟ مەگەر ئەوە بەشێک لە مێژووی ئەو حیزبە نیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەبەر شتێک ناوم نەهێنا بەڵام پێشی‌هێنم تاوان نیە. کاک سەید سەلامی ڕەحمەتی بوو. گوتم زمانم دەبەستن؟ هەتا هەناسەم بێ زمانیشم دەگەڕێ لەوەی خاترجەم بن. کاک مستەفا گوتی بابە ئەوەی ناوێ دوو مانگی ماوە، یانی وەک کورد دەڵێ (بە پەڕۆیەکی پیس کلکی دەگرین وەدەری دەنێین) ئیدی. جگە لەوە هیچ مانای دیکەی نەبوو. کۆنگرە گیراو دەفتەری سیاسی هەڵبژێرایەوە. جارێکیان لە دەفتەری سیاسی‌دا باسمان کرد. گوتم ئەتۆ ئاوا بووی. ئەگەر ئەتۆ لە کۆنگرەی دەدا سەرکەوتبای، ئەو نیەتانەت جێبەجێ دەکرد. لەبیرتە ئەو قسەیەت کرد؟ گوتی قەت شتی وام نەگوتوە. ئەمنیش ڕووم کردە برادەران پرسیم خۆتان و ویژدانتان کاک مستەفا ئەو قسەیەی کرد یان نەی‌کرد؟ بۆ حەقیقەت و تاریخ هەر سێکیان، مەرحوومی کاک سەید سەلام، کاک بابە عەلی و کاک حەسەنی شەرەفی گوتیان وەڵڵا کاک مستەفا گوتت. گوتی مەبەستم ئەوە نەبووە. گوتم باشە ئێستا پێم بڵێ مەبەستت چ بوو؟ ئیدی زمانی بوو بە تەڵەی تەقیو، چونکە هیچ مانای دیکەی نەبوون. کاکە ڕاوەستن دوو مانگی ماوە یانی بەڵێ دوو مانگی دیکە دەچینە کۆنگرەو ئەوەی ئەو حەتەی هەیە نایەڵین هەڵبژێرێتەوە. لای‌دەبەین و تەسفیەی دەکەین.

لەتبوونی حیزبی دێموکرات لە ساڵی ١٣٨٥(٢٠٠٦)دا

عەباس کارداڵ: دوای کۆنگرەی دوازدە وا دیار بوو دیسان جیناحبەندی‌و دەستەبازی پەرەی گرتەوەو ئەمجارەیان شکڵی دیکەی بەخۆوە گرت. درێژەی ئەو ڕەوتە لە کۆنگرەی سێزدە دا تەقیەوەو دواتر حیزبی لەت کرد. تۆ وەک سکرتێر هەتا چ ڕادەیەک خۆت لەو دەستەبەندییەدا بەشدار بووی‌و لە تێکۆشانی لایەنی بەرامبەر چیت دەزانی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن لە ئەوروپاوە گوتم هەتا دوای کۆنگرەی سێزدە(١٣) ئەمن لە جیناحدا نابووم. هەستیشم بەو هەوڵانە دەکرد کە وەک جیناح دەدرێن. مەسەلەن جارێکی لە تۆرونتۆ بووم باسیان کرد گوتیان دەڵێن لەنێو ڕێبەری‌و بەدەنەدا ئیختیلاف هەیە. گوتم شتی وا نیە. یەکێک هەستا گوتی هەر لەخۆڕا وا دەڵێن. ئەمنیش گوتم بەقوربان ئێمە بڕیارێکی ئاواشمان هەیە. دەی ئەگەر ئێوە پێتان ناخۆشە ئیختیلافمان هەبێ هەرکەس هات باسی ئەو ئیختیلافەی بۆ کردن بڵێن چیە. ئەگەر نەی گوت بڵێن درۆیە دەکەی. ئەمن کە دەڵێم ڕاست دەکەم چونکە ئەمن ئیختیلافم دەگەڵ هیچ کەس نیە، جیناحبەندی‌و ململانێم دەگەڵ کەس نیە. دەباشە ئەوەی دێ وا دەڵێ دەپێشدا لێی بپرسن دەڵێ چی یا دەلایەکەی بڵێ. خۆ ئەوان قەت بەئاشکرا قسەیان نەکرد. دەستەبەندییەکەیان موتڵەقەن نهێنی بوو.

ئەمن هیچم نەزانیبوو هەتا چەند مانگ بەر لە کۆنگرەی ١٣. لەدەرێ بووم کە ئەوەم دەستە کەوت. ئەمنی جارێکی دیکە گوتم، دووبارە دەی‌ڵێمەوە، ئەو برادەرانەی ئێستێ دەگەڵیانم پێکەوەین ئەگەر گلەیم لێ‌بکەن حەقیانە چونکی شتی ئاوا زۆر بووە. لەوێڕا بەکەسم نەگوت. هاتمەوە ئێرەش‌و هەتا پلێنۆم پێک‌هات لانی‌کەم مانگ‌و نیوێکی پێ‌چوو دەگەڵ یەک نەفەر نە بە ئیماو ئیشارە نە بە سەراحەت باسم نەکردو ئەو نامەیەم نیشان نەدا بۆ ئەوەی لەسەر من نەبێتە دەستەبەندیی نهێنی. چونکی پێم خیانەت بوو و نەشم دەویست خیانەت بکەم. ڕاست لە کۆمیتەی ناوەندی‌دا بە حوزووری هەموویان ئاشکرام کرد. ئەگینا یەک کەسیش لێی نەبیستبووم. ئەوانە کە بڵێن پێشی پێ نەگرتن یان لێی ئەدان بەڵێ ڕاست دەکەن. بەڵام ئەمن هەمیشە دەلیلم ئەوە بوو، بەتایبەتی دوای کۆنگرە، کە دەم‌گوت ئەوەی کاک مستەفا هیجری دەیکا وەک "ئەوەی دەرکەم ئەوی لابەرو ئەوی دیکە چ لێ‌بکە". ئەوە باشە؟ ئەگەر باشە گلەییتان لێی چیە. ئەمن بە پابەوش بەرەم

ناتوانم ئاوا چاکی بکەم. یانی ئاوا لە موخالیفانی جودابیران بدەم. ئەگەر پێتان وایە ئەوکارە خراپە بۆ چاوەڕوانی ئەمنیش بیکەم. ئەمن کە پێم خراپ بووە نایکەم. دەنا ڕاست دەکەن.

ئەمن لە فورسەتێکی دیکەدا پێت نیشان دەدەم کە چۆن دەستیان بە لابردنی خەلکی کرد. مەسەلەن هەر لە تۆڕگانێکی زۆر چووکەڵەی وەک شەهیدان دوو تەفەری ئەولاپەیان لابردن بە بیانووی ئەوەی کە شەهیدان کادری زۆرە. کەچی دوو ڕۆژی پێوە خرا دوو کەسی خۆیان هێنا دایان نان.

هەیاس کاردۆ: ئەو تێفشاگەری‌یە لە ئاخرین پلینۆمی پێش کۆنگرەی سێزەدا بوو یان وەختێکی دیکە بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی کە ئەمن زانیم عەرزم کردی لەدەری بووم دوایەش کە هاتمەوە مانگ‌و نیوێکی پێوە خرا هەتا باسم کرد. بەلام وا بزانم ئاخرین پلینۆمی پێش کۆنگرەی سێزدە نەبوو. وام لەبیرە یەک پلینۆم لەپێشتر بوو. چونکی دەگەڵ ئەوەی تەزەرمان ئەوە بوو کۆنگرە زووتر بگیرێ، وای لی‌هات کۆنگرە درەنگتر لە وەختی خۆی گیرا. بۆیە پێموایە پلینۆمی دیکەشمان پێک‌هێنا.

هەیاس کاردۆ: ئەو شتەی بلاو بۆوە کە گۆیا جەنابت لە پلینۆمێک‌دا یان کۆبوونەوەی دەفتەری سیاسی-دا بووە چی بووە نازانم پێشنیارت کردوە کە وێنەی شەهیدان جگە لەوێنەی قازی موحەممەدی هەڵناوەسرێن. ئەوە پێش ئەو نامەی بوو یان دواتر بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە زۆرزۆر پێشتر بوو. یانی بە ساڵ‌و دوو ساڵ پێشتر بوو. ئەمن پێشنیارێکم کرد. پێموایە ڕۆژێک لەڕۆژان ئەوە هەر دەچەسپێ ئەگەر زەمینەیەکی سالم هەبێ حەتمەن دەچەسپێ. پێشنیارەکە ئەوە بوو کە گوتم ئەگەر ڕۆژێک لە وڵاتی خۆمان بارەگای حیزبیمان هەبێ زۆر بەجێ‌یە عەکسی هەموو ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی، تەنانەت ئەوانە کە شەهیدیش نەبوون، لەحەجمێکی یەک لە یەک‌و نیو میتردا گەورە کەینەوەو دەگەڵ شەرحی حاڵێکی چووکە لە ژیانیان. لە کۆریدۆرەکانی ئەو بارەگایە هەڵیان واسین بۆئەوەی خەلک وەک تاریخی حیزب بیانناسێ. بەلام ئەگەر وەکوو سیمبول لە هەموو ژوورێکی کاری حیزبی دابنرێ، تەنیا یەک وێنە باشە. گوتم لەنێو ئەو سێ ڕێبەرەدا هەرکامێکتان پێ باشە با ئەوی دابنێین. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم پێموایە پێشەوا باشە چونکی پێشەوای دوکتور قاسملوش بووە. ڕێبەری ویش بووە بەلام ئەوانی دیکە هەر ڕێبەری ئێمەن. ئیستیدلال کراو پەسند کرا کە ئەخێر ئەو شتە با هەر ئاوا بمێنێ. هەتا ئەو ڕۆژە ژوورەکەی من تەنیا عەکسی پێشەوای لی‌بوو. هەر لە جەلەسەی کومیتەی ناوەندی هەستاین چووم بە کوڕەکانی سکرتاریام گوت کە عەکسی دوکتور قاسملوو و دوکتور سەعیدیش هەر سبەینێ بێنن لێرە هەڵیانواسن. ئیدی هەر ڕۆژی دوای ئەوەی کە بوو بە بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی لە ژوورەکەی من

عەکسی دوو شەهیدەکەی دیکەش هەڵاوەسران. خۆ ئەوە ئەبوو دوژمنایەتی دەگۆڕێدا بێ. ئێستا لەم ژوورەی لێی دانیشتووین ئەمن عەکسی پێشەوام هەیە کە چوار پێنج ساڵە بە دیواری داوێنمەوە. دەنا بە حەیاتم لە ماڵی وێنەی پێشەوام هەڵنەواسیوە، دەگەڵ هەموو رێزو حورمەتەکەم بۆی، چونکی پێشەوام نەدیوە. بەڵام بیست ساڵ لە نیزیکەوە دەخزمەت دوکتور قاسملوویدا بووم جگە لەوەی رێبەرم بووە رەفیقیشم بووە. ئەوە لە ماڵی، چونکە لە ماڵی کەیفی خۆتە عەکسی کێ هەڵدەواسی. بەڵام لە شوێنی کار رەسمیاتە پێویستە دەبێ عەکسی پێشەوای هەڵواسم. لە ئیدارەی حەتا ئەو وەختی عەکسی دوکتور قاسملووم هەڵنەواسیبوو. جا ئەوە دوایە بوو کە ئەو داستانەیان لەسەر دروست کرد.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا بەو حیسابە کە داستانی ئەو عەکسانە زۆر پێش ئیفشای ئەو نامەیە بوونی کەوابوو جەناحبەندییەکە هەر هەبووە. ئیلی شاردنەوەی لەلایەن ئێوە چ مانای هەبوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوان ئەوکات ئەدەهاتن بە ئاشکرا ئەوەی بڵێن، ئەوەیان زۆر بە نهێنی گوتوە. بەڵام دوایە ئاشکرایان کرد. تەنانەت لە کۆنفرانسی پێش کۆنگرەی سێزدە لە ئۆرووپا ئەوە باس کرابوو. ساڵێک پێش ئەو کۆنفرانسەی ئەمن لە ئۆرووپا لە ماڵی کاک ساڵحی وەلیزادە بووم. خێزانی وا بزانم سەیلزادە فاتمی ناوە ئەگەر هەڵە نەکەم. ژنێکی یەکجار موحتەرەمە بە موحیببەتە. ئەزقەزا لەوێ نەخۆشیش کەوتم. یانی پێنج، شەش رۆژان هەر دەجێدا کەوتم. ئەو خانمە ئەوەندەی موحیببەت کرد هیچ پاداشم نەبوو جگە لەوەی ئەگەر هاتمەوە دەستم ماچ کرد. ئەو خانمە وای لێهاتبوو کە لە کۆنفرانسی ئۆرووپادا قرەی خۆی ڕنیبوو کە چۆن عەکسی دوکتور قاسملووی قەدەغە دەکرێ؟ لەسەرواقعتی هیچ حەددێکی نەناسیبوو. وایان بڵاو کردبۆوە کە ئەمن بە مەقەڕاندا دەگەڕێم بزانم کوێ عەکسی دوکتور قاسملووی لێیە لای بەرم.

هەیاس کاردۆ: گرینگترین کارو چالاکیتان لە نێوان کۆنگرەکانی دوازدەو سێزدەدا چ بووەو تۆ خۆت چ هەوڵێکت دا بۆ ئەوەی حیزب لە تەنگەشەی ئەو قۆناغە نەجات بدەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێوایە ئەو پرسیارەی لەمەر کەس بپرسی ئاوا لەمەکاو ناتوانێ جواب بداتەوە.

هەیاس کاردۆ: ئەتۆ سکرتێر بووی چۆن ناتوانی جواب بدەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن بە کورتی و پوختی گوتم لەماوەی ئەو چەند کۆنگرەیەدا کاری گرینگی ئێمە ئەوە بووە تیلامەکاری هەبێ. سەعی بکەین ئەو حیزبە لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێ. تەشکیلاتو ئیعتیباری خۆی لەدەست نەدا. پێوەندییەکانی دەگەڵ خەڵک بە دەرەجەی یەکەم دەگەڵ هێزە سیاسییەکانیش

بەدەرجەی دووهەمو هەروەها دەگەڵ دنیای دەرەوە بە دەرەجەی سێهەم بەقەوەت بکا. ئێستا ئەمن ناتوانم بڵێم فلان کارەمان کرد، هیچ کارێکی سەیروسەمەرەمان نەکردوە. بۆ کێشەی دووجەناحییش هەر ئەو شتانەم کردوە کە بۆم باس کردی.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا حەسەنزادە کە لەسێ کۆنگرەی پێشوودا بە ئاسانی دەنگی بۆ سکرتێری هێنابۆوە، لە کۆنگرەی سێزدەدا کەوتە بەر بێ لوتفی و بە تەواوی پشت گوێ خرا. ئەوە ئەریتی ئاوڕێەتی بوو؟ نووسراوەن بۆ لە حیزبی دێمۆکراتدا فەرهەنگی تۆڵەکردنەوە لە هاوسەنگەر بەهێزە؟ تۆ ئەوەت قبووڵە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن ئەوەی ناکەمە تی حیزبی دێمۆکرات. کەسانێک کە وا دەکەن کەیفی خۆیانە. لە کۆنگرەی سێزدەشدا ئەگەر هەمو دنیا وەسەر یەک کەوتبایە، ئەمن خۆم بۆ کۆمیتەی ناوەندی کاندیدا نەدەکرد ئیللا بە یەک شەرت. ئەگەر زانیبام هەڵنابژێرێم حەتمەن خۆم کاندید دەکرد. یانی ئەگەر زانیبامایە لەو کۆنگرەیەدا دەنگم پێنادەن بۆ کۆمیتەی ناوەندی، حەتمەن خۆم کاندید دەکرد هەتا ئەوەش بێتە دەلیلێکی دیکە لەسەر هەستی تۆڵەئەستاندنەوەی ناپەحەتو لەسەر ڕقو کینەیەک کە دەڵی ئەواندا بوو. بەڵام یەقینم هەبوو هەرچی یان دەتوانادا پایە کردبایان دیسان ئەمن هەر دەبوومە ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی. ئەمنیش ئەگەر هەمو دنیام دەگەڵ بایە نەدەبوومە ئەندامی دەفتەری سیاسی. چونکی ئەوان بۆخۆیان ئەبزی کۆنگرەیان لەدەستدا بوو. دایاننابوو لەو کۆنگرەیەدا بیست و یەک(٢١) کەس هەڵبژێرێن. سێزدەی(١٣) ئی وانەو هەشتی(٨)ای ئی لایەنەکەی دیکە. لەنێو خۆشیاندا وایان بەش کردبوو کە لەو هەشت کەسە تەنیا چوار کەسیان لە مەرحەلەی یەکەمدا هەڵبژێردرێن. واتە لەمەرحەلەی یەکەمدا دەنگ بەوانی دیکە نەدەن هەتا دوایە بۆ مەرحەلەی دووهەم ئەوانی دیکە هەڵبژێرن. کەوابوو ئەوان سێزدە کەسیان هەبوون کە دەنگ بەمن نەدەن بۆ دەفتەری سیاسی. هیچ مومکین نەبوو کە کردبایانمە ئەندامی دەفتەری سیاسی. بەڵام ئەگەر هەمو دنیا وەسەر یەک کەوتبایە. هەر ئەو ڕەفیقانەی دەگەڵ وان بوون لانی کەم بەشی ئەوەی بۆ کۆمیتەی ناوەندی سەرکەوم دەنگیان بەمن دەدا. ئەمنیش نەمدەویست بیکەم.

هەیاس کاردۆ: یانی لەوەی دڵنیای کە دەتتوانی ببیە کۆمیتەی ناوەندی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: هیچ گومانم نیە. نە گومانم هەبوو و نە هەمە. ئەگەر زانیبام دەنگم پێنادەن حەتمەن خۆم کاندید دەکرد هەر بۆ وەی ئەوەش بێتە دەلیلێکی دیکە لەسەر حیقدو بوغزێکی کوێر کە ئەوانە هەیانە. مەسەلەن ئەگەر هەمو دنیا داوای لێ کردبامایە چونکی ئەوەم دەزانی نەمدەکرد. بەڵام یەک نەفەریان نەیگوت بۆ خۆت کاندید ناکەی. هەر تەیانگوت بۆ خۆت کاندید ناکەی. ئەوانی دیکە بەڵێ زۆریان هەوڵ دا.

لێرەدا ناو نابەم. بەڵام لە شەش مانگی پێش کۆنگرەی سێزدەدا کە ئەو وەزعە پێک‌هاتبوو، لە تەرەف ئێمەوە پشتیوانی لە کاک بابە عەلی دەکرا. کاک بابە عەلی ئێمە هانمان نەدابوو، ئەو وەکوو ئینسانێکی موستەقیل خۆی کاندید کرد بۆ پۆستی سکرتێری کە شتێکیشی بڵاو کردەوە، ئەوی بە ئاشکرا کرد نەک بە دزی‌و فزی. ئەو وەختی کە ناوبراو ئەوی بە ئاشکرا بڵاو دەکردەوە کاک مستەفا دەیگوت ئەمن کاندید نیم بۆ سکرتێری. هاوڕێیان داوایان لە من دەکرد خۆم بۆ سکرتێریش کاندید بکەمەوە. بەڵام ئەمن گوتم مومکین نیە. گوتم جگە لەوە کە نامەوێ بۆ هیچ پۆستێک کاندید بمەوە، نامەوێ عاری لابردنی ئەو نەسڵەش بە من ببڕێ کە تەنیا دوو دەورە ڕێگا دەدا یەکێک ببێ بە سکرتێر، بە کێ دەبڕێ با ببڕێ. بەڵام ئەمن بە عاری دەزانم ئەسڵی ئەساسنامەی بگۆڕێ بۆ ئەوەی یەکێک ببێتە سکرتێر. ئەو عارە ئەمن تەحەممول ناکەم.

هێلی کاردۆ: یانی پێت وا نیە کەوتوویە بەر کەملوتفی لە کۆنگرەی سێزدەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کەم لوتفی چت عەرز کەم؟ کوڕە دوژمنایەتی بوو. ئەمن پێت نیشان دەدەم کە دەلابلەکە زۆرە. ئاخرین پاراگرافی ڕاپۆرتی کۆمیتەی مەرکەزی ئەوە بوو کە دەڵێ: "هاوڕێیان ئەم ئەرکانەو زۆر ئەرکی دیکەی حیزبیش وەختێک جێبەجێ دەکرێن کە پێکەوە بین، کە هاوکاری بکەین. ئەوەندەی هەین، دوو ئەوەندەی دیکەش بین بۆ ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانمان هەر کەمین. حیزبی دێموکڕات جێی هەمووانی تێدا دەبێتەوە، وەرن با دەست وەدەستی یەک دەین بە حورمەتی ڕابردووی خۆمان‌و خوێنی شەهیدان با ڕێگا بەو دەستەبەندی‌و دوو بەرەکی‌یە نەدەین. هەرکەس هەوڵی‌دا وەحدەتی ڕیزەکانی ئەو حیزبە تێک بدا، با بە هەمووانمان بەگژی‌دا بچینەوە..." ئەوەیان لە ڕاپۆرتی کۆمیتەی مەرکەزی لابرد. یانی ڕەخنەگیری‌یان بۆ کرد گوتیان نابێ ئەوەی تێدا بێ. پێش ئەوەی ڕەخنەگیریی بۆ بکەن ئەمن گوتم هاوڕێیان پیاوی چاک بن ئەوەی لامەبەن، ئەوە ئەسەری زۆر خراپی دەبێ. کەچی دەنگیان بۆ وەرگرت‌و بڕیاریان بە حەزف‌کردنی دا. ئەمنیش هەستام سالۆنی کۆنگرەم بەجێ هێشت. گوتیان بۆ کوێ؟ گوتم لە کۆنگرەیەک‌دا دانانیشم کە باسی تەبایی‌و برایەتی ڕەت کاتەوە.

چووم لە ژوورەکەی خۆم دانیشتم. دوایە هاتن‌و داوایان کرد وەرەوە. گوتم دەگەڵ ئەو پاراگرافەی دێمەوە. گوتیان ئاخر ئەوە خراپەو خەڵک دەڵێن ئیختیلافیان هەیەو لەو شتانە. گوتم بابە هەموو کەس دەزانێ ئیختیلافمان هەیە، بەڵام ئێستا دەڵێن ئێمە بڕیارمان داوە وا نەبێ. دەنا هەموو دنیا دەزانێ. ئاخر هەر ئەو کاتی کاک مەلا بەختیاری یەکێتیی نیشتمانی لە تۆزڕۆژی موساحەبەی کردبوو کە دەڵێ حیزبی دێموکڕات لەت دەبێ. لەئاخری‌دا کە زۆریان ئیسرار کرد گوتم بۆ ئەوەی نەڵێن بەهانە دەگرێ باشە شتێکی دیکە

دەکەین. ئەمن دێمەوەو کۆنگرەکە تەواو دەکەین. لەپاشان کە ڕاپۆرتەکەمان چاپ کرد، پەنجا نوسخەی لێ چاپ دەکەین کە ئەو پاراگرافەی تێدایە. ئەوە بۆ ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی‌و کەسانێکی وەکوو منیش. دەیزانی کەسانی دیکەش حەزف دەکەن بۆیە گوتم با هەر کۆمیتەی ناوەندی ئەبن. ئەوە پەسند کراو قبووڵ کرا کە وای لێ‌بکەن. لەپاشان کە کۆنگرە تەواو بوو ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی چاپ کرا، ئەو پاراگرافە بوو بە بەردی بن گۆمی‌و ئێستاش خەتێکی نەبیترایەوە. پێت نیشان دەدەمو دەت دەمێ ئەو پاراگرافە. یانی باسی تەبایی‌یان ڕەت کردەوە.

هەیاس کاردۆ: باشە ئەو فەرهەنگە لەچی‌ڕا هاتوە، بۆ وایە کە ئەندامانی یەک حیزب ناوا تۆڵە لە یەک بستێننەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن نازانم، ئەو پرسیارەی دەبێ لەوان بکەی. بۆ من شت لەوە سەیرتر نیە. هیچ شتێک لەوە غەریبتر نیە کە ئەوانەی ئێستا لێیان بپرسی دەڵێن تەنیا ڕێگای سەرکەوتن یەکگرتن‌و پێکەوە بوونە. کەچی ئەو کەسەی وا دەڵێ، تەفرەقە بە نیعمەتی خودا دەزانێ.

مەسەلەن کە دوکتور قاسملوو شەهید بوو، دەستیان پێ کرد گوتیان ئەو کابرایە ئیلهامی غەیبی بۆ هاتبوو، دەنا ئەگەر "لادەران"مان دەگەڵ بان دوای شەهیدبوونی ئەو، حیزبەکەمان ئاداری بە سەر پاداریەوە نەدەما. گوتم بە تەواوی درۆیە. گوتم ئەگەر پێکەوە باین‌و ئەوان هەروا لە کەمایەتی‌دا بان‌و ئەندامی کۆمیتە مەرکەزییش نەبانایە، هەموو توانایان بە خەرج دەدا هەتا حیزبەکە لەجێی خۆی بمێنێ. بەڕاستییش هەروا دەبوو، چونکی ئەمن زۆر جار دەمگوت حیزبی دێمۆکرات حیزبی تەنگانانە. لە تەنگاناندا هەموو شتێکمان لەبیر چۆتەوە. بەڵام ئەوەیان بە نیعمەتی خودا دەزانی‌و ئێستاش هەروای دەزانن. ئێستاش پێیان وایە حیزبەکەیان لە باشترین حاڵەتی تاریخی شێستو پێنج ساڵەی عومری خۆی‌دایە.

هەیاس کاردۆ: ئەگەر دەکرێ بڕێک باسی کۆنگرەی سێزدە بکە. بە ئامار چەند کەس بەشدار بوون، شێوەی هەڵبژاردن چۆن بوو، وەکی بۆ کۆنگرەی دوازدە باست کرد تکایە ئی کۆنگرەی سێزدەش شی کەوە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە کۆنگرەی سێزدەدا ئێمە هەوڵماندا، چەند جاریش هەوڵماندا کە تەوافوقێک بکرێ وەک ئەوەی لە کۆنگرەی دوازدەدا کردمان، کاک مستەفا گوتی ئەمن جوابی خەڵکم پێ نادرێتەوە.

هەیاس کاردۆ: چەند کەس بەشداری کۆنگرە بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆر بە دەقیقی نازانم بەڵام پێموایە لەسەت و پەنجا(١٥١) کەس تێ‌دەپەڕی.

عەباس کاردۆ: شێوەی هەڵبژاردن چۆن بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شێوەی هەڵبژاردن ئازاد بوو. خەڵک خۆی کاندید دەکرد و دەنگی وەردەگرت. لیستی دیاریکراو نەبوو. هەموو خەڵک خۆیان کاندید دەکرد بەڵام "کەڵبابەکە بە لەپان لێ‌درابوو". یانی هەموو شتێک دیاری کرابوو. ئەو لایەنەی منی تێدابووم هەشت کەسی بۆ دانرا بوون.

عەباس کاردۆ: ئاخر چۆن ئەو سەهمیە دانرابوو؟ مادام هەڵبژاردن ئازاد بووە تۆ چۆن دەزانی سەهمیەیان دانابوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوان بۆ خۆیان دایان ناوە، هەروا بوو. ئێمە بە دوو حەفتە پێش کۆنگرەش دەمانزانی ئەوەی لەوان هەڵدەبژێردرێن کێ‌ و کێن. سێزدە کەسیان لە سالۆنی کۆنگرەدا هەڵبژێران زۆر پێشتر ناوی هەموویانمان وەکوو ئێستا دەزانی.

عەباس کاردۆ: ئێ خۆشتانتان دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا ئێ خۆمانمان نەدەزانی، دەمانزانی کە هەشت کەسیان بۆ داناوین. ئەکسەرییەتەکە بەوان بوو.

عەباس کاردۆ: باشە ئەتۆ دەفەرمووی ئەو کات دەجەناحدا نەبووی. بەڵام چۆن ئەو لایەش بە ئێ خۆت دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن عەرزم کردی لەو ئیختیلافاتەدا کەوتوومەتە حاڵەتی لایەن. ئەمن نەمگوتوە لە ئیختیلافاتەکەدا نەبووم بەڵام هەتا دوای کۆنگرەی جەناحم نەبووە. لەڕاستیدا کاری جەناحی دوای کۆنگرەی دەستی پێ کرد. دەنا ئەمن دەو ئیختیلافاتەدا بووم چۆن نەبووم؟ وەختێکی کابرا خیلافێکی ئاوا گەورەی کردوە خۆ ناکرێ بێ تەفاوەت بم.

جا ئەوان ئەو تەوافوقەیان کردبوو. دایاننابوو هەشت(٨) ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزیمان بدەنێ دەگەڵ سێ(٣) جێگر. هەشتەکە بە دوو مەرحەلە هەڵبژێران. سێزدەکەی خۆیان لە دەوری یەکەمدا هەڵبژێران، چونکی گوترابوو. ئەو هەشتەی مەش پێم وایە چواریان لە مەرحەلەی یەکەمدا هەڵبژێرانو چواریان کەوتنە دەوری دووهەم. ئەوانەش کە حەزفیان کردبوون - دەگەڵ شانازیم بە هەموانەوە - هەوڵیان دابوو ئەوانە حەزف کەن کە موئەسسیرترن. مەسەلەن "قادر وریا" دەبێ هەڵنەبژێرێ. "عوسمانی ڕەحیمی" دەبێ هەڵنەبژێرێ. ئەمن بە کاک مستەفای هیجریم گوت. گوتم دوو کەسمان هەبوون هەر دووکیان ئەندامی کۆمیتەی

مەرکەزی بوون، هەر دووکیان لە ڕادیۆ کاریان دەکرد و هەر دووکیان ڕەحیمی بوون. عوسمانی ڕەحیمی و مەلا ئەحمەدی ڕەحیمی، ئەوە چ ویژدانێکە کە تەوسیە دەکا مەلا ئەحمەدی ڕەحیمی هەڵبژێری بەڵام عوسمانی ڕەحیمی حەزف بکری. چەندیان فەرق هەیە، جا بەڕاستی فەرقیان زۆر بوو. بە هەر حاڵ ئاوا بوو.

بەڵام نیی جێگرەکان خۆش بوو. جێگرەکان سێیەکە هەڵبژێران و چواری وانیش هەڵبژێران. هێندیان وەعد بەم بەو دابوو سێ دەورە هەڵبژاردن کرا بۆ ئەوەی چواری دیکە هەڵبژێرێن هەر نەکرا. چونکە بڕیار درابوو یازدە جێگر هەڵبژێرین. لە دەوری یەکەمدا چواری وانو سێی ئێمە هەڵبژێران. سێ دەورمیان هەڵبژاردن کرد بۆ چوارەکەی دیکە هیچکەس هەڵنەبژێرا. چونکە قەولیان بە زۆران دابوو. بۆ دەوری چوارەم ئەمن پێشنیارم کرد کە بابە خۆ هەتا سێ ڕۆژی دیکە لێرە دادانیشین. ئەو سەدەری هەڵبژاردن بکەن، هەر کەس دەرچوو، دەرچوو، هەر کەس دەرنەچوو با هەر ئەوەندە کەسە بن. یانی ئەوەندیان قەولی بە ناحەق بە خەڵکی دابوو لەنێو خۆیاندا بۆیان هەڵنەدەبژێردران. خۆ مەعلووم بوو نیی مە هەڵنابژێرین. بەڵام نیی خۆیان پێی هەڵنەبژێران. ئیدی مەجبوور بوون وازیان لەو چوار کەسە هێنا.

هەیاس کاردۆ: لە سازکردنی ئەو تەشکیلاتە نهێنییەدا لە دەرەوەی وڵات پێتوایە کاک شاهۆی حوسێنی نەقشی بەرچاوی هەبووە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک شاهۆ حوسێنی نەقشی زۆر بەرچاوی هەبوو. تەنانەت ئەو نامە شەریفەی کاک مستەفاش لەسەر پێشنیارێکی کەتبی کاک شاهۆ و خوسرەوی عەبدوڵڵاهی نووسرابوو. بۆیان نووسیبوو ئێمە بۆمان دەرکەوتوە برادەرێ یانی ئەمن، خۆی کاندید دەکاتەوە. بۆیە ئەتۆ دەبێ بێیە ناوەوە قورسایی خۆت دانێی. ئەو نامەیە لەسەر تەوسیەی کاک شاهۆی نووسرابوو. دیارە بۆیە دەڵێم نیی کاک شاهۆی، چونکی خوسرەو ئەوە نیە حیسابی وای لەسەر بکەی، دیارە کاک شاهۆ لەو دواییانەدا ڕاخیرەن هێندێک مەوازیعی باشی هەبووە، ئیدی نازانم چەندە دروستە و چەندە دروست نیە. وەکی دەڵێن ئێستا جۆرێکی دیکە بیر دەکاتەوە، بەڵام ئەو وەختی وا بوو.

هەیاس کاردۆ: وەک ڕوونبوونەوەی مێژوویی پێمخۆشە بزانم ئەوانەی لە کۆنگرەی سێزدە دا وەک دوو لایەنی بەرامبەر ناسرابوون کێ بوون و بەرنامە و پلانیان بۆ داهاتووی حیزب چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە ئەگەر ئێستا تەماشای ڕێبەرایەتیی ئەو دوو حیزبە بکەی کەم زۆر ناوی هەموویانت دێتە دەست. بەڵام لەو وەختەشدا ئەگەر بڵێین ئەو کەسانەی حەریەکەی لەسەر لایەکی حیساب دەبوون دەتوانین ئاوا بڵێین؛ ئەوانەی ئێستا دەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانن دەتوانین ناوی ئەراتە

بەرین. هاوڕێیان: جەلیلی گادانی، حەسەنی ڕەستگار، فەتاحی کاویان حوسێنی مەدەنی، مستەفای مەولوودی، حەسەنی قادرزادە، کەمالی کەریمی، عومەر باڵەکی، قادر وریا، سمایل بازیارو کەسانی دیکەش کە هەمووم لەبیر نین. دیارە لەوانە بەشێکیان نەبوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بەڵام بەشێکیان بوونێ، لەلای ئەوانیش دەتوانین ناوی ئەوانە بەرین. بەڕێزان: مستەفای هیجری، حەسەنی شەرەفی، حەمەنەزیفی قادری، سەعید ڕەزای دروودگەر، کاوەی بەهرامی، تەیموری مستەفایی، شاهۆی حوسێنی کە لە مۆرە نەسڵی‌یەکان بوون. کەسانی دیکەش هەبوون.

عەباس کاردۆ: کاک بابەعەلی مێهرپەروەر بە بەرنامەی دیاری کراوەوە لە کۆنگرەی سێزدە دا هاتە مەیدانو چاوەڕوان دەکرا پۆستی سکرتێری وەرگرێ. ئەگەر ئەوە نەکرا دواتر کەوتە بەر کەمولوقییشو سەرەنجام دوای لێک‌دابڕانی حیزبی کوردستانی بەجێ هێشت. ئەوە چۆن بوو؟ لەسەر ئەو بەڕێزە هیچت بۆ گوتن هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: کاک بابە عەلی مێهرپەروەر وەختێکی زۆر هەروەک بۆخۆی دەی‌گوت ئەو وەختی کە ئیختیلافمان هەبوو هەتا پێش لەئەبوونێ، ئەو بەشێک بوو لە ئۆپۆزیسیۆن. جاروبار دەی‌گوت موخالەفەت دەگەڵ ئەو برادەرانە بۆ من زەحمەتترە هەتا ئێوە، چونکی ئەمن هەشت ساڵان دەگەڵیان هاوجەناح بووم. کاک بابە عەلی هەتا ئاخر ڕۆژەکانو لانی‌کەم مانگەکانی پێش کۆنگرەی سێزدە زیاتر ئەگەر قەرار بایە لەسەر جەناح حیساب بکرێ، لەسەر ئەو جەناحی حیساب دەبوو. لە کۆنگرەی دوازدەش‌دا هەروابوو و پێشتریش هەروا بوو. بەڵام دوایە ئەو شتانەی کە بوون هێندێک وەزعیەتەکەیان گۆڕی. بەتایبەتی ئەوە کە کاک بابەعەلی تێشووی شوانی خواردو باسی ئەوەی کرد کە مومکینە کەسێکی دیکە بێتە سکرتێر، ئیدی بەوە بەجارێک خۆێتی خۆی دەکاسەی کرد. لەو ماوەیەدا کە وەکوو ئۆپۆزیسیۆن کارمان دەکرد دەگەڵ ئەوەی ڕەنگ بوو کەسەکانی دیکە بە خەتاباتر بزانن کە ئەو تازە کەوتۆتە ئەو بەشەوە. زۆر وەخت لە کۆبوونەوەکاندا کە چەندجار کۆبوونەوە هەبوو، وەکوو دوو تەرەف دادەنیشتین. هوجوومی زیاتر لەسەر وی بوو هەتا مەسەلەن لەسەر کاک حەسەنی ڕەستگار یان من. ئەمن کە کۆمیتەی ناوەندی نەبووم بەڵام دەزیمنی حەرەکەتی ئۆپۆزیسیۆندا هەبووم. لە ئاخریش‌دا کاک بابەعەلی بە جۆرێک لە جۆران کۆمەگێکی زۆر گەورەی بە ڕان کرد. ئەویش ئەوە بوو کە لە ئەساسنامەدا ئەسڵێک هەبوو کە دەڵێ مەشرووعیەتی کۆبوونەوەکانی کۆمیتەی مەرکەزی وەختێکە کە زیاتر لە دوو سێهەمی ئەندامانی ئەسڵی تێی‌دا بەشدار بن. ئەو وەختی تەقسیمەکە وا کرابوو کە سێزدە کەس لەوان هەڵبژێرابوون هەشت کەسیش لەوانەی دیکە کە ئاخودی بوون. هەمووی دەبوو بە بیستو یەک(٢١) کەس. ئەوان کە سێزدە کەس بوون نەدەبوونە دوو سێهەم چونکە شازدە کەس دەموقابیل

هەشت کەسیدا دەبێتە دوو سێیەم، یان دەبێ ئەمان حەوت بن و ئەوان سێزدە کە دەبنە بیست کە دیارە ئەو وەختیش هەر تەئمین نابێ.

بە هەرحاڵ کاک بابەعەلی دیارە بە نییەتی باش، تەعاروفی دەگەڵ ناکەم بەڵام بۆخۆم پێموایە بە نییەتی باش ئەوەی کرد. ئەو پێی وا بوو ئەگەر سەقی ئێمە بەجێ بێڵێ و بچێتە گەڵ وان لە کۆبونەوەدا بەشدار بێ، مەسەلەکە حەل دەبێ. بەو جۆرە ئەو شەرعییەتی دا بە کۆبوونەوەکەی وان. چونکی ئەگەر ئەو نەچوویایە کۆبوونەوەی ئەوان شەرعی نەدەبوو. هەر دەیانگرت، بەڵام بە پێی ئەساسنامە ناشەرعی بوو. هەر بڕیارێکی دابایان ناشەرعی و ناقانوونی دەبوو. بەڵام چوو دەگەڵیان کەوتو کۆمەگێکی زۆر گەورەی پێ کردن، ئەوە دیارە کەوتە دوای کۆنگرە.

بەڵام کاک بابەعەلی هەر بەوەی خۆی کاندید کرد ئیدی کەوتە بەر غەزەبیان. لە عەینی حاڵدا ئەوانی دیکەش کە دەبەر غەزەبدا بوون، دایان نابوو کە بەشێکیان لێ هەڵبژێرن. هەشت کەسیان لێ هەڵبژاردن، هەروەکی گوتم چواریان لە مەرحەلەی یەکەم‌دا و چواریان لە مەرحەلەی دووهەم‌دا. هەر نووسوولەن واشیان دانابوو کە هەموویان ڕێکرا هەڵنەبژێرن مەبادا ئەو کەسانەی ئەوان نایانەوێ لە دەستیان دەرچێ و خەڵکە کە دەنگیان بداتێ. جا کاک بابەعەلییش کەوتە بەر ئەو هوجوومە بێ ڕەحمانەیە.

هەیاس کاردۆ: وەکی دوای تەواوبوونی هەموو کۆنگرەکان دەگوترا، کۆنگرەی سێزدەش بە سەرکەوتوویی کارەکانی تەواو کرد و ڕێبەریی نوێی هەڵبژارد. ئەگەر وا بوو بۆچی دوای کۆنگرە دیسان کێشەو ئاژاوە سەری هەڵدایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سەرکەوتنی کۆنگرەی بە هێندێک شتە. زۆرجار خەڵک تەعنە لێ دەدەن و دەڵێن مەسەلەن حیزبی دێمۆکرات نووسی، کۆنگرەکە سەرکەوت، ئەمن هەمیشەدیفاعم کردوە. سەرکەوتنی کۆنگرە چیە. کۆنگرە هێندێک بەرنامەی کاری داناوە. دای‌ناوە ڕاپۆرتێکی کۆمیتەی ناوەندی هەیە مونافەشەی بکاو بڕیاری لەسەر بدا. مەسەلەن بەرنامەو ئەساسنامەی داناوە پێیدا بچێتەوە. دەبێ موناقەشەی بکاو بڕیاری لەسەر بدا. دەبێ بڕیارنامەیەک دەربکا. نازانم ئەگەر لێکۆڵینەوەی مالی هەیە بیکا. پەیامان بنێری و هەڵبژاردن بکا، ئەگەر ئەوانەی کردن، کۆنگرە لە کارەکانی دا سەرکەوتووە. یانی لەخودی کارەکانی دا سەرکەوتووە.

بەڵام ڕاستی‌یەکەی ئەوەیە لە کۆنگرەی سێزدەدا، لەحزبە لەحزە ئەو دوولەتی‌یەی کە هەبوو بە قەوەت دەکرا. یانی ئەوانە وەک لەشکری فاتیح هاتبوون لێیدەن و ئیحترام بشکێنن و حەزف بکەن. ئەمن دوایە قسەیەکم بیستەوە کە چاکم تەئیید کرد. برادەرێکی وان کاک "چەکۆی ڕەحیمی" چەند مانگ دوای

کۆنگرە چووبووە دەرێ. لەدەرێ - پێموایە لەدانمارکێ - کۆبوونەوەیەکی پێکهێنابوو بۆ لایەنگرانی خۆیان. پێموایە وای زانیبوو کەسی نامەحرەمی لێنیە بۆیە قسەیەکی کردبوو. گوتبووی نێگەرانی کۆنگرەی چاردە مەبن. لە ئێستاڕا دەزانین لە کۆنگرەی چاردەدا هەر کورسی‌یەک کێی لەسەر دادەنیشێ. ئەو قسەیە یەکجار زۆر ڕاست بوو. چونکی هەر لە جەلەساتی کۆنگرەی سێزدەدا خەریک بوون کورسی‌یەکانی کۆنگرەی چاردەیان ڕیز دەکرد. بە حیسابە دەبێ وا بکەین لە کۆمیتەی مەرکەزی‌دا، لە بیستو سێ کەسان هەشتیان بدەینێ. لە جێگرەکان، لە یازدە کەس کە دانرا بوو، دەبێ سێ کەس لە موخالیفان بن. پاشان لەو ماوەیەدا بۆخۆیان دەزانن چۆنی تەسفیە بکەن. هەر لەو کاتەدا کۆمیتەی مەرکەزی کە موشاویری هەیە، ئەوانیش وا دابنێن کە وەزنەکە تێک نەچێ. هەر وەکی جارێک موشاوریان هەڵبژاردن کە شەش(٦) کەس بوون. چوار لە خۆیان بوون، دووی نامەحرەمیش. یانی لە هەموو شتێکی‌دا حیسابیان کردبوو کە کۆنگرەی چاردە کارەکانی لە ئەوروپاوە مسۆگەر بێ.

بۆیە لەڕاستیدا کارەکانی کۆنگرە، وەکوو کاری کۆنگرە ناتوانین بڵێین سەر نەکەوتن. کۆنگرە کارەکانی خۆی هەموو کردن، بەتایبەتی کە ئەو هەڵەشی بۆ وەدی هێنان کە زۆرایەتیی کۆمیتەی ناوەندی وەدەست بێنن. لەواقیعدا ئەمن نالێم کۆنگرە سەر نەکەوت. کۆنگرە سەر کەوت، بەڵام حیزب سەر نەکەوت. لە کۆنگرەی دوازدەدا ئەوەی کە باسمان کرد حیزب سەرکەوت. چونکی هەموو ئەو کەسانەی ئەو حیزبەیان پێک دەهێنا، هەموویان بەشیان درا، حیسابیان بۆ کراو خوێندرانەوە. بەڵام لە کۆنگرەی سێزدەدا وا نەبوو. لایەنێک سەرکەوت بۆ ئەو شتانەی بۆخۆی مەبەستی بوون. ئێستا زۆر جاریان باس کردوە، نایڕێنەوە کە ئەمن نەچوومە جێژنی کۆتایی کۆنگرە. جێژنی کۆتایی کۆنگرەی دوازدە چووین چونکی هەموو سەرکەوتبوون، هەموو ڕازی بوون. ئەوەی لە ئەقەلییەتدا بوو بە لایەوە چووبوو، نەک کەمی نەهێنا بوو زیادیشی بەلاوە چووبوو. چونکی ئەو ئەکسەرییەتەش وەک لە کۆنگرەی سێزدە دەی‌توانی بێ‌ڕەحمانە لێ‌داو بە کەیفی خۆی بکا. بەڵام ئیمتیازی بۆ دانابوو بە ڕەزایەتەوە بوو.

لە کۆنگرەی سێزدەدا وا نەبوو. لایەنێک لێ‌درا بوو، لایەنێک سەر کەوتبوو. ئەمن بە دوو کەسانم گوت کە بەداخەوە پێم دابێ پێیان نەگوتە. گوتم بە کاک مستەفای بڵێن هەموو حیزب لەو کۆنگرەیەدا سەر نەکەوتوە. تەنیا لایەنی وان سەرکەوتوە. سەر کەوتوە پیرۆزبایان بێ، بەڵام با لەسەر هەستی خەڵکی هەڵنەپەڕن. با ئەو جێژنەی نەگرن. بۆخۆشم نایەم چونکی پێموایە ئەوە خراپە. بۆیە نەچووم، ئێستاش دەڵێم کاری چاکم کرد نەچووم. چونکی ئەمن پێموابوو میحنەتی حیزبە، نەک میحنەتی جناحێک. بەڵکوو میحنەتی حیزبە. خەڵک بۆ میحنەت شایی ناکا، بۆ خۆشی شایی دەکا. ئەمن بۆ خۆم نەچوومە ئەو مەڕاسیمەی. بەڵام پێم‌وایە ئەوان هیچیان حازر نەبوون پێی بڵێن یان قسەی خۆیان خەسار بکەن. ئەوان گرتیانو دەگەڵ ئەوەش کە

بەشی زۆری ئەوانی ئەقەلییەتیش چووبوون. بەڵام هەر لە کۆبوونەوەکەدا لەسەر ئیحساساتی خەڵکەکەی هەڵدەپەڕینو شوعاریان دەدا: "بڕۆ بۆ دوو کۆنگرەی دیکە، بۆ هەشت ساڵی دیکە". ئەوە مەسەلەی یەکێک لە دروشمەکان بوو کە درابوون، یانی سکرتێریی کاک مستەفای بۆ هەشت ساڵی دیکە مسۆگەر بوو.

هەیاس کاردۆ: لە کۆنگرەی سێزدەدا جەنابت خۆت بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی دیاری نەکرد. ئایا ئەوە بە نیشانەی ناڕەزایەتی بوو یان شتێکی دڵخوازی خۆت بوو؟ دوای کۆنگرە چۆنت بەرخورد دەگەڵ کراو بە چییەوە خەریک بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن جاری دیکەش گوتوومەو ئێستاش دەیڵێمەوە، ئەگەر کۆنگرەی سێزدە - کە کاری وا هەر ناکرێ و غەڵەتیشەو هەر نابێ بکرێ - هەموو شتێکی درابایە دەستی من و گوترابا تەنێ چۆن دەکەی با وابێ: هیچ موسکین نەبوو خۆم کاندید بکەم. چونکی هەروەک گوتم لەمێژ بوو هەر حەزم لە ئەندامەتیی رێبەری نەبوو. لێرەوەش باوەڕێکم هەیە کە پێموایە ئینسان کە گەیشتە تەمەنێک، لە تواناکانی کەم دەبێتەوە. لەلایەکی دیکەش بەڕاستی هەموو ئینسانێکی تێکۆشەری ڕێگای ڕزگاری حەقی هەیە ئەگەر ماوەیەکی زۆری تەمەنی خۆی لە پێناو ئامانجەکانی دا تەرخان دەکا، نەک بڵێم خودای نەخواستە دوایە پشتیان تێبکا بەڵام حەقی هەیە چوار پێنج ساڵی ئاخری تەمەنیشی بۆخۆی بژی. ئەوەش بۆخۆم پێم وا بوو. لەوانەش گرینگتر پێم وا بوو دەبێ جڵەوی کارەکان بدرێتە دەست کەسانێکی دیکە کە تازە نەفەسن. ڕەنگە ئەزموونیان کەمتر بێ بەڵام تواناو ئینرژییان زیاترە. ئەوان زیاتر پێوەندییان بەو زەمانەوە هەیە کە تێیدا دەژین. باوەڕم بەوە هەبووە. ئەنانەت زۆریشم گلەیی هاتۆتەوە سەری و بڕێکیشم نەفرەت لێ کراوە چونکی ئەمن گەلاڵەیەکی دیکەشم پێشنیار کردوە کە لێی پەشیمان نیم. ئەگەر لەسەر ئەوە هەزار جاریشم گلەیی لێ بکرێ و نەفرەتم لێ بکرێ دیسان لێی پەشیمان نیم.

گەلاڵەکەش ئەوە بوو کە پێشنیارم کردبوو ئەوکەسانەی کەسانێک کە تەمەنیان لە حەفتا(٧٠) ساڵ تێدەپەڕێ حەقیان نەبێ خۆیان بۆ کۆمیتەی مەرکەزی کاندید بکەن. دیارە باسی ئیستیسنای تێدا هاتبوو کە ئەگەر نەک بە تەشخیسی خۆی و داوای خۆی، بەڵام کۆمیتەی مەرکەزی لە غیابی ویدا پێی وابوو هەم لەباری فکرییەوەو هەم لەباری جیسمییەوە توانای بەڕێوەبردنی کارەکانی وەک جاران هەیەو وجوودی زۆر پێویستە، دەتوانێ کاندید بێتەوە. یانی ئەو تێبینییەی تێدا هەبوو. بەڵام پێشنیارەکەی من ئەوە بوو لە بیستو یەک(٢١) ساڵی ڕا هەتا حەفتا ساڵی ئینسان حەقی هەبێ خۆی بۆ کۆمیتەی مەرکەزی کاندید بکا. لە حەفتا ساڵی بەو لاوە حەقی نەبێ خۆی کاندید بکا. پێم وا بوو بۆ دەفتەری سیاسی لەسی(٣٠) ساڵی ڕا هەتا شێستو پێنج(٦٥) ساڵی بێ. چونکی ئەو هەم کاری زیاتری دەوێ هەم ئەجرەبەی زیاتر. لەسی ساڵی ئەجرەبەی ژیانی هەیەو هەتا شێستو پێنج ساڵیش ئینێرژیی هەیە. بۆ سکرتێر پێم وا بوو لەچل(٤٠) ساڵی ڕا

حەقی هەبێ ببێتە سکرتێر هەتا شێست(٦٠) ساڵی. لە شێست ساڵی بەو لاوە کەس حەقی نەبێ خۆی بۆ سکرتێری کاندید بکا.

کە پێشنیارەکەم بردە کۆمیتەی مەرکەزی، دووەکەی ئەخیر پەسند نەکران بەڵام یەکەمییان پەسند کرا. یانی حەفتا ساڵەکە پەسند کرا. ئەمن لە کۆنگرەی سێزدەدا نەببووم بە حەفتا ساڵ. بەڵام هەر بێ ئەوە بڕیارم دابوو خۆم کاندید نەکەم. ئەوە لە تەسەووری مندا پێجگە لەو فایدانەی کە هەنی، قازانجێکی دیکەشی هەیە. ئەمن پێموایە ئەو کەسانەی عومریان دەچێتە سەرێ، هەموو کەس- ڕەنگە لە دەیان هەزار کەس حاڵەتێکی ئیستیسنایی بێ- دەنا هەموو کەس لە هەموو تواناکانی کەم دەبێتەوە. باوەڕم وابووە ئێستاش هەر باوەڕم وایە کە هەر لەبەر ئیحتیرامی وان را چاکە قانوونێک هەبێ کە حەقیان نەبێ خۆ کاندید کەنەوە، مەبادا کار بگاتە جێگایەک خۆیان کاندید بکەن بەڵام خەڵک بڵێن بابە وازی لێ بێنن با لەکۆڵ حیزب بێتەوە. یانی دەڵێم ئینسان لە ڕێبەری‌دا یان لە دەسەڵاتدا وا باشە کاتێک بڕوا کە بڵێن ئەرێ بۆ دەڕۆی، نەک بڵێن ئەرێ بۆ لەکۆڵ نابێتەوە، ڕەنگە ڕووبەڕوو پێی نەڵێن. لەبەر حورمەتی واتیش پێموایە هەروا باشە.

جا بە هەرحاڵ ئەمن هەر وەک گوتم بە هیچ جۆر خۆم کاندید نەدەکردەوە ئەگەر هەموو شتێکی کۆنگرەش بە دڵی من و بە بڕیاری من بایە، بەڵام دیارە پێموایە جارێکی دیکە گوتم ئەوان هەرچی لەتوانایاندا بوو لەچەند ساڵ پێش کۆنگرەوە دەستیان پێ کردبوو. یەکێک هەر لەخۆیان شاهیدیی دابوو کە ساڵی ١٣٧٧و ئەوانە لە داخڵ بووە، وەختێک هاتۆتە ئێرە داوای کتێبی نیو سەدە تێکۆشانی کردوە. نەی‌زانیوە ناوی چیە، بۆیە گوتوویەتی ئەو کتێبەی مێژووی حیزب. گوتوویانە چل ساڵ خەبات؟ گوتوویەتی نا ئەوەی فلانە کەس نووسیویەتی. گوتوویانە ئەوە بۆ مێژووی حیزبە، ئەوە هێندێک تووڕەهاتی خۆیەتی. بۆخۆی شاهیدیی دا لێرە نەک لەبەر دۆستایەتیی من، هیچ ئەوە نەبوو. ئەو وەختی گوتوومە حەقی خۆیانە وا بڵێن. لەحاڵێکدا بە چاک و خەراپ ئەمن بۆخۆم لە پێشەکی‌یەکەی‌دا گوتوومە ئەوە مێژوو نیە. بەڵام چاک و خەراپی هەر پێنج ئەندامی دەفتەری سیاسی خوێندوویانەتەوە بڕیاریان لەسەر داوە، دوایە دراوە بە چاپ. یانی نەزەری دەفتەری سیاسی بووە. ڕاستە ئەمن نووسیومە بەڵام هەر پێنج کەس خوێندوویانەتەوە نەزەریان لەسەر داوە. ئەوان لەمێژ بوو ئەوەیان دەست پێ کردبوو.

ئەوەشم گوت کە حەتتا یەک نەفەریان بە سەری لێوانیش نەی‌پرسی بۆ نایکەی. خۆ ئەگەر کینە و بوغز یان قیاس‌بەنەفس لێ‌یان گەڕابا هەموویان دەیانزانی ئەمن خۆم کاندید ناکەمەوە. بەڵام بەسەری لێوانیش هیچیان نەیان‌گوت ئەرێ بۆ خۆت کاندید ناکەیەوە؟ ئێستێ ناتوانی ببیە سکرتێر وەرە ببە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی یان دەفتەری سیاسی. خودا هەڵناگرێ کەس شتێکی وای نەگوت، دەگەڵ خۆیان ڕاستگۆ بوون.

پیاو دەبێ ڕێزدانی هەبێ، بەرخوردی زاهیریشیان ناموحتەرەمانە نەبوو. بەڵام وەکی دیکە لە هیچ حاڵەتێکدا بەداخەوە لە پەدگۆیی و لە شکاندن ڕانەوەستان. جارێک هاتن گوتیان قەدرزانیت لێ دەکەین. ئەمنیش گوتم قەدرزانیی چم لێ دەکەن؟ گوتیان قەدرزانیی ئەوە کە چەند ساڵ سکرتێر بووی. گوتم ئەوە قەدرزانی نیە، ئەوە تەعاروفە. دەنا سکرتێری لەپێش چاوی خەڵکی مەنسەبێکە داویانمەتێ، بۆ قەدرزانی نابێ. بەڵام ئەگەر قەدرزانیم لێ دەکەن با ئەوەی تێدا بێ کە لە ماوەی سکرتێریی خۆیدا یەکیەتیی ڕیزەکانی حیزبی پاراستوە، سەربەخۆیی سیاسیی حیزبی پاراستوە درێژەی بە ڕێبازی ڕێبەراتی شەهیدمان داوە، چونکی ئێوە دنیاتان پڕ کرد کە ئەمن خەیانەتم بە ڕێبازی قاسملوو کردوە. ئەوەندەی بشۆنەوە هیچی دیکەم ناوێ. گوتیان نا ئەوەی ناکەین. گوتم ئەدی ئەمن بەوەی فریو دەدەن کە سوپاس بۆ ئەوەی چەند ساڵ سکرتێر بووم؟ چەند ساڵ ئاغا بووم، چەند ساڵ کوێخا بووم، خۆ ئەوە بۆ تەقدیر نابێ. ئەتۆ وەرە بیر لە خەدەماتم بکەوە، ئەگەر خزمەتێکی وام نیە تاریفی بکەی تەقدیری چم لێ دەکەی؟ یانی حازر نەبوون ئەوەی بڵێن.

ئەمن لەو کۆبوونەوەیەدا کە پێموایە جارێکی دیکەشم ئیشارە پێ کردوە کە دوای کۆنگرە گیرا، باسی زۆر لەو مەسەلانەم کرد. گوتم کە ئەوەتان ساز کرد لە دژی من کە گۆیا دوژمنی قاسملووم، هەمووتان لێرە دانیشتوون، کێ بە قەت منی لەسەر نووسیوە، کێ بە قەت منی لەسەر باس کردوە، کێ بە قەت منی دەگەڵ ژیاوە لەتانەت کێ بە قەت منی لێ فێر بووە؟ چونکە ئەمن خۆم بە شاگردی دەزانی و ئەوی دیکەش ڕەنگە خۆی بە دوو قاسملوویان نەگۆڕیبێتەوە. لەپاشان چەند نموونەیەکم هێنایەوە، پاش هەمووی ئەوانە ئەمن گوتم دەگەڵ هەمووی ئەوانە هەرچی لە توانا بێمە، ئامادەم لە خزمەتی ئەم حیزبە و ئەم ڕێبەرایەتییەی دابێم تەنیا بە دوو شەرت، یەکیان ئەوەیە حیزبە کە ئی هەمووان بێ، ئەندامی دەرەجە یەک و دەرەجە دوومان نەبێ، ئەوەی دیکەش حیزب بەرنامەی هەبێ بۆ کار و تێکۆشان. جا لەوێدا شتێکی دیکەشم گوت کە لەسەر سایتەکان هەڵلای لەسەر ساز بوو.

گوتم ڕەنگە بڵێن ئەدی بۆ هەتا بۆخۆت سکرتێر بووی بەرنامەت دانەدەنا؟ بەڵام لە جوابی ئەو پرسیارەدا کە ئیحتیمالەن هەتانە، پێتان دەڵێم کە سێ(٣) مانگی دیکە دەبێتە سێ(٣) ساڵ بەرنامەیەک کە ئەمن پێشنیارم کردوە بۆ ئەوەی کارەکانمان چۆن بکەین، ئەو بەرنامەیە لە کۆمیتەی ناوەندیدا پەسند کراوە (نەک هەر ئامادە کراوە). بەڵام بە قودرەتی قادری ئەو بەرنامەیە جێبەجێ نەکراوە، هەرچێکی دەبوو بکرێ، نەدەکرا چونکی وەکی گوتم دەزگاکانی بەڕێوەبەری لەدەستی واندا بوون. مەسەلەی سیاسی- نیزامی لە هەموو ئەو ساڵانەدا لەدەست واندا بووە، نەدەبوو بکرێ ئەوەکوو لە دەورانی سکرتێریی مندا سەرکەوتنێکی بۆ حیزب بەدواوە بێ. هێندێک نموونەی سەیرو سەمەرە هەبوون.

مەسەلەن مەجەللەیەک بە ناوی "چەشمانداز" لە ئێران بڵاو دەکرێتەوە کە دوو جار ژمارەی تایبەتیی لەسەر کوردستان دەرکرد. لە ژمارەیەکی تایبەتیدا چەند کەس نووسیبوویان بەتایبەتی "ئەحسان هوشمەند" کە هوجوومیان کردبووە سەر حیزبی دیمۆکرات. گوتیان دەبێ وەڵامیان بدرێتەوە. دوایە ڕوویان دەمن کرد کە جوابی بدەمەوە، گوتم حەوسەڵەم نیە. سەرەنجام لەسەر ئەوە ڕێک کەوتین کە بە شێوەی وتووێژێک پرسیار لەمن بکرێ و جواب بدەمەوە. ئەوەمان ڕێک خستو وتووێژەکە کە تەسویری بوو بە "سی دی" بڵاو بۆوە. لەپاشان پیادە کراو بە نووسینیش بڵاو بۆوە. ئەمن بۆخۆم زۆری لێ ناڕازی بووم، چونکە پێموابوو پێویستیی بە حەوسەڵەو خۆماندووکردنی زیاتر هەیە کە ئەمن ئەوەم نەکرد. بەڵام ئەوەی ئەمن دیم، ئێرەو لە نێوخۆی وڵات خەڵک لێی ڕازی بوون، ئاردەمان بۆ دەوێ هەتا لەوێش بڵاو بێتەوە. ئێستاشی دەگەڵ بێ نەیانهێشت ئەو کاسێتە بڵاو بێتەوە. یانی نایێ خەڵکی دەرێ بزانن کە ئەمن جوابێکم داوەتەوەو جوابەکەش بە قازانجی حیزب بووە. جا لەو جۆرە کارانە لە هیچی نەرشتان. بەدگۆیی و کارشکێنیی و شتی سەیروسەمەرە هەر هەبوو.

عەباس کاردۆ: کاک مستەفا هیجری وەک سکرتێری گشتیی دوای کۆنگرەی سێزدە چ هەنگاوێکی هەڵگرت بۆ ئەوەی فەزای گرژی پێشوو ماوەی کۆنگرە هێور بکاتەوە؟ بەگشتی ڕەوتی ڕووداوەکان دوای کۆنگرە چۆن تێ دەپەڕی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەداخەوە نەک هەنگاوێکی هەڵنەهێنایەوە، بەڵکوو بە پێچەوانە هەموو هەوڵێکی بۆ ئەوە بوو کە ئەو حیزبە تەسفیە بکا. دەست کرا بە موجازاتو نەقڵو ئینتیقالو ساغکردنەوە. مەسەلەن ئێمە سێ ناوەندمان هەبوون. ناوەندی دوو لە کۆنفرانسەکانی پێش کۆنگرەدا زۆربەکەی بەلای ناخودییەکاندا کەوتبوو. ناڕاستەوخۆ ئەوان بڕیارێکیان دابوو کە ئەوە نی ئێمە نیە. جا وەرە لە هەموو چێیەکان هەڵگرەو بێ گوازەوە بۆ وێ. وای لێ هاتبوو کە لە ناوەندی دوو ژمارەی کادرەکان زۆر زیاتر بوو لە ژمارەی پێشمەرگەکان. بیرەکە ئەوە بوو کە ئەوەی نی من نیە با بڕوا. ئەوانی دیکە دەبێ یەکدەست بکرێتەوە.

بۆ وێنە ئێمە هێزی پارێزگاریمان هەبوو. ژمارەی پێشمەرگەکانی وەک هەموو شوێنەکانی دیکە لەگۆڕاندا بوو. مەسەلەن لە هەشتا کەس هەتا سەدو چەند کەس ئەوسانی دەکرد. ئەو هێزە کادری هەردوو لای تێدا بوو. تەسفیەیان کرد هەتا لەسیو یەک(۳۱) کادران تەنیا یەکی لایەنەکەی دیکەیان هێشتەوە. بەڵام بۆ هیچ کۆبوونەوەیەکی ئەویان دەعوەت نەدەکرد. ئەوە لای خۆی یەک حیزب بوو. ئەوەندەی زۆر سەیر هەبوو کە پیاو ناتوانێ تەسەووری بکا.

مەسەلەن هەر پێم خۆشە سەبت بێ. تەلەفیزیۆن دانرا کە کارێکی باش بوو. جارێ لەت نەببووین، حیزبەکە یەک حیزبە. یادی شەهادەتی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی بەسەردا هات. یادی هەردووکانیان

کردەوە. بەڵام چونکی لەسەر جەنازەی وان ئەمن قسەم کردوە ئەو دوو کەسە ئێستاش و ئێستاش نەنێژراون. لەپاش ئەو وەختیش هەتا ئێستێ مەراسیمی بەخاکسپاردنی دوکتور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی ئیشیان نەدراوە چونکی ئەمنی تێدا بووم.

ئەهەمەوی سەیرتر بە موناسەبەتی ساڵرۆژی دامەزرانی حیزب ئاسۆی کوڕم جزوەیەکی نووسی- چاکە یان خەراپە کەیفی خۆیەتی کارم پێوە نیە - لەسەر فیدراڵیزم، دیارە زۆر لە قانوونزانان پێیان شتێکی باش بووە و داوایان کردوە بۆیان بچێ. بەڵام ئەتۆ بڵێی خەراپ بووە. ئەوەی نووسی و پێشکەشیشی کرد بە یادی دامەزرانی حیزب، درا بە ئینتیشارات کە چاپ بکرێ. ئینتیشارات حازر نەبوو چاپی بکا. ئەمن لە کاک بابە عەلیم پرسی، ئەو قسەیەی لەخۆڕا ناکەم، گوتم ئەرێ ئەوە هەر چونکی ئەو کەسەی نووسیویەتی حەسەن زادەی بە دوای ناوەکەیەوەیە بۆیە بۆی چاپ نەکرا؟ گوتی وەڵڵا بێ تەئسیر نەبووە. فیدراڵیزم لە کۆنگرەی سێزدەدا پەسند کراوە. ئەو کتێبەش لەسەر فیدراڵیزم نووسراوە، " فیدراڵیزم بۆ کورد، فیدراڵیزم بە کوردی " ناوەکەی ئەوە بوو، پێشکەش بەیادی دامەزرانی حیزب کراوە بەڵام چونکە کەسێک نووسیویەتی کە حەسەن زادەی بە دوای ناوەکەیەوەیە، نابێ چاپ بکرێ. سەیر ئەوەیە هەزینەیەکی واشی نەبوو. دوایە کوڕەکان هەر بە پوولی خۆیان چاپیان کرد، دەگەڵ ئەوەی بەشێکی زۆریشی هەر بە دیاری لێدرا بە دۆستان، بەڵام زۆر زیاتر لە خەرجەکەی دەرهێنایەوە. کەچی ئەوان وایان کرد کە هەر نابێ چاپ بکرێ.

تەنانەت لە وتارێکدا هێرشێکی کرابووە سەر حیزب کە ئەمن جوابەکەم نووسیەوە، بەڵام هێرشەکەی بۆ سەر منیش تێدا بوو. ئیجازە نەدرا وەڵامەکە لە ئەدەبیاتی حیزبدا چاپ بکرێ. یانی دیفاع لەحیزب نابێ لە ئەدەبیاتی حیزبدا چاپ بکرێ. ئەمن ناویشم نەدەویست ها، نەبەدەن ناوم نەدەویست. چونکی یەک، دوو جار کە لە بڵاوکراوەکانی حیزبیدا ناوی من هاتوە ئیعتیرازم کردوە. گوتوومە ئەمن مەقالە بۆ حیزب دەنووسم نامەوێ ناوی منی لەسەر بێ. بەڵام چونکی ئەمن نووسیبووم نەیانهێشت. نموونەی ئاوا باوەڕ بکە بێ حەدد و حەسرن.

مەسەلەن ئەمن لەدەرێ بووم، لە ئوسترالیاوە تەلەفۆنیان بۆ کردم کە ئێمە کۆنفڕانسێکمان بەدەستەوەیە لەسەر کورد، حەتمەن جەنابیشت لە جەریانەکەی ئاگادار بووی. گوتیان خەڵکی کوردیش و ئوسترالیاییش شەخسیاتی دیکەشی تێدا بەشدار دەبن، داوات لێ دەکەین بێی بەشدار بی. گوتم زۆر سپاس، بەڵام بۆم ناکرێ بێم ناتوانم هەرچەند ئەشارەتیش کرا کە هەزینەی ڕێگاش ئەوان تەئمینی دەکەن. گوتیان ئەگەر وایە پەیامێکمان بۆ بنێرە. ئەمنیش پەیامێکم بۆ ناردن. باوەڕ بکە هەر لەبیریشم چووبۆوە، پاش ماوەیەک ڕاپۆرتێک هات - لە ڕادیۆم گوێ لێبوو - کە کۆنفڕانسێکی وا گیراوە سکرتێری حیزب، کاک مستەفای هیجری پەیامی ناردوە کە خوێندراوەتەوە، عەبدوڵڵا حەسەنزادەش پەیامی ناردوە خوێندراوەتەوە. ئەوڕۆ پەیامی

سکرتێری حیزبیان بڵاو کردەوە، بەرپرسی ڕادیۆش کاک عومەر باڵەکی بوو کە لەسەر لای ئێمە حیساب بوو، بەڵام ڕادیۆ هەردووک لای لێ بوون. گوزارشیان بە کاک مستەفا دابوو کە ئەوە وتارێکی ئاوا هەیە سبەینێ قەول وایە بخوێندرێتەوە. هەڵی گرتبوو تەلەفۆنی کردبوو ئەو وتارە نابێ بخوێندرێتەوە. بۆ؟ نەخێر نابێ بخوێندرێتەوە. قەدەغە کرا. کە بیستمەوە، گەڕام بە زەحمەتێکی زۆر ئەسڵی نووسینەکەی خۆم دیتەوە بزانم ئەمن چیم نووسیوە کە دەڵێ نابێ بخوێندرێتەوە. کە خوێندمەوە، نووسیبووم: دەستخۆشیتان لێ دەکەم، پیرۆزباییتان پێ دەڵێم وەکوو کوردێک کە ماوەیەکی زۆر لەپێناو ئامانجەکانی کورددا خەباتم کردووە. دوای ئەوەش قسەکانی خۆم کردبوو. تەنانەت نەمنووسیبوو ئەندامی حیزبی دێمۆکراتیشم. بەڵام نابێ ئەو ناوە هەبێ. ئەوە ڕەفتارەکە بوو دەگەڵ من.

ناوەندی کۆمیتەی ئەمنییەت ڕووبەڕووی ژووری کاری من بوو. تەقریبەن هەمیشە یەکێک لەوێ ڕاوەستابوو ژوورەکەمی خستبووە ژێر چاوەدێری بۆ ئەوەی بزانن کێ دێتە کن من. جارێک چوومە کن کاک مستەفای گلەییم کردو گوتم ئەرێ بابە ئەوە چییە. یەکێک دانیشتوە دایمە بزانێ کێ دێتە کن من. بۆ وایە؟ گوتی وایە خەڵک بۆ دێتە لاتە. ئەمنیش گوتم باشە ئەدی بۆ دێنە کن تۆ؟ گوتی ئەمن سکرتێرم. گوتم کاک مستەفا لەبیرت نەچێ ئەمن سکرتێر بم یان نەبم، کۆمیتەی ناوەندی بم یان نەبم، تەنانەت ئەندامی حیزبی دێمۆکرات بم یان نەبم، ئینسانێکم لەو کۆمەڵەیەدا ژیاوم، عومرێکم هەیەو خەڵک دەمناسن. یانی خەڵک هەر دەچێتە کن سکرتێر؟ مەبەستم ئەوەیە ئەو نموونانە لە گێڕانەوە نایەن. بەڵام وەکی دیکە دووپاتی دەکەمەوە هەتا ئەمن چووبم بۆ سکرتاریای لەبەرم هەستاون و بە خێرهاتنیان کردووم. یانی لەو بارەیەوە بێحورمەتی حوزوورییان لێ نەدیون بەڵام ئەو شتانە زۆر بوون.

عەباس کارەزۆ: یانی بەو حیسابە هەنگاوەکانی کاک مستەفای وەک سکرتێر لە دوای کۆنگرەی سێزدەم، زیاتر لەجیهەتی دوو دەستەیی‌دا بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا لەجیهەتی دوو دەستەیی‌دا نەبوون لەجیهەتی یەکدەستکردندا بوون. ڕەنگە ئەو تەعبیرەیان لێ نەدابێتەوە کە پێیان وایە لێیان نەداوەتەوە بەڵام ئەو خەڵکە بەڕاستی دەیانتوانی وەک پەردە لە حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێرانی ژێر ڕێبەرایەتیی ئەواندا ببینن. بەڵام لەوە بەولاوە حەقێکیان نەبوو. مەسەلەن لێرە لەو ساڵۆنەی کۆبوونەیەک بوو. هێندێک مەسائیل باس کران. برادەرێکیان کە دوایە بوو بە کۆمیتەی مەرکەزی و ئێستا لە دەرێیە و وا دیارە ناشگەڕێتەوە، بەناوی عیرفانی ڕەحمەوون نوێنەری حیزب بوو لە سلێمانی. کۆبوونەوەکە دوو ڕۆژی خایاند. ڕۆژی یەکەم هەر قسە کراو خەڵک ناویان نووسی لەسەر قسەکانی من قسان بکەن. ناوەکان وەکی باسیان کرد نەوەدو حەوت(٩٧) کەس بوون. بۆ سبەینێڕا کە قسە

کرا ئەو برادەرە هاتبۆوە، ڕۆژێ یەکەم ئەو برادەرە لەوێ تەپور ناو بنووسێ. کەچی ئەگەر لەبیرم بێ کرابووە ئەفەری حەشتەم، وەختێ قسەیان پێدابوو، قسەی کرد کە دیارە کوڕێکی بە دەموپلیشە، ئیدی وەکی کورد دەڵێ چاوی نووقاندو زاری کردەوە. دەستی کرد بە هوجرووو جنێو. تەنانەت کاری گەیاندە ئەو جێیە کە گوتی دەریا بەدەمی سەگ پیس نابێ. هیچ کەس لە ماوەی ئەو دوو ڕۆژەدا چرووکترین هوجوومی لەقژبێ بۆ سەر کاک مستەفا یان کەسێکی دیکە لە ڕێبەری بەدەمدا نەهاتبوو. بەڵام کاک مستەفا دەریایەو ئەوانی دیکە سەگن کە ناتوانن دەریا پیس کەن. لە ئاکامدا جەووەکە ئاڵۆز بوو و ئەمن گوتم کاکە کۆبوونەوە ناکەم تەواو بوو، ئیدی تەواومان کرد.

دوایە هاتن ئیمزایان کۆ کردەوە. پێموابێ سێسەدو چەند کەس ئیمزایان کۆ کردبۆوە کە ئەو برایە بەرخوردێکی ناشیرینی کردووە دەبێ موجازات بکرێ. خودی کاک مستەفا حەتتا لەگەڵ منیش گوتی شتێکی موستەحەقی سزای نەکردوە هەتا سزا بدرێ. سزایان نەدا. جارێکی دانیشتبووین، چونکە زۆرجاران دادەنیشتین بۆ ئەوەی ئەو وەزعە تەواو بێ. ئەو جارە پێم گوت ئاخر ئەوە چۆن دەبێ سێسەد کەس داوای کردووە لێپرسینەوەی لێناکرێ. گوتی نە لیستم قبووڵە، نە تۆمارم قبووڵە، نە جەمعم قبووڵە. هەرکەس نارازییە لە تۆرگانی خۆیەو تەنیا لە تۆرگانی خۆی شکایەت بکا. ئەگەر لێیان پرسیەوە، لێیان پرسیەوە. ئەگەر لێیان نەپرسیەوە دەتوانێ ڕێیەکی دیکە بگرێ. ئەوە کەلیماتی خۆی بوو زۆر بە دەقیقی دەیڵێم. هەموو ئەقڵێکیش دەزانێ ڕێگاکەی دیکە چییە، دەبێ بڕوا ئیدی. یانی ناڵێم هەموویان دەرکردن بەڵام زۆریان هەوڵدا بۆ ئەوەی خەڵکەکە وەجان بێن و بڕۆن.

مەسەلەن حاڵەتی وا هەبووە کە یەک نەفەر لە ماوەیەکی کورتی یەک، دوو مانگەدا هەشت جار ئەوپەڕ ئەوبەری سزادانی بۆ کراوە هەر بۆ ئەوەی مەجبووری کەن یان تەسلیم بێ، یان بڕوا. ئەو ئیستیلاحەشم بۆ یەکەمجار لەوان بیست کە: دەپەڕێنەوە هەموو شتێکت بۆ دەکەین، ناپەڕێنەوە ئەوە حاڵتە.

هەیاس کاردۆ: یانی بەسەرڕاحەت ئەوەیان گوتوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەڵێ بە سەرڕاحەت گوتراوە، یانی کابرا ئەمبەر ئەوبەری کردووە. بۆیە پێیان گوتوە ئەگەر بۆ ئەولای بپەڕێ هەموو شتێکی بۆ دەکەن، ناپەڕێتەوە بەشی زیللەتە.

هەیاس کاردۆ: تۆ خۆت ماوەیەکی باش دوای کۆنگرە بێدەنگ بووی و هیچت دەرنەبڕی. کەی و چۆنە بۆ دیسان هاتیەوە مەیدان و هەڵوێستت گرت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مەسەلە ئەوە بوو کە ئەمن هیچم نەنووسیوە. بۆخۆمم هیچ نەنووسیوە. ئەگەر هەر بۆخۆم بام ڕەنگ بوو هەرچیم داوا کردبا بۆم بکەن بەو شەرتە زمانم درێژی‌دا نەبێ و ئیعتیراز بە هیچ نەکەم. بەڵام هەوڵەکەی من ئەوە بوو کە ئەم حیزبە نێ هەموان بێ.

هێباس کاردۆ: ئەو هەوڵەت چۆن دەست پێ کردەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەشی هەرەزۆری بە دانیشتنی خسووسی دەگەڵ خودی کاک مستەفا بوو. هەر دەمگوت با ئەو حیزبە وا نەبێ. قبووڵی هەر نەکرد کە دوایە وای لێ‌هات دیارە خەڵکەکەش زۆریان ڕوو دەمن بوو، هاواریان لێ هەستابوو. دیارە جارێکیش پێم‌گوت، گوتم ئەو هەموو ڕقەی ئەتۆ لەمنت هەیە دەزانم لەبەر شتێکە. دەزانی ئەگەر ئەمن نەبامایە ئەو حیزبە حەفتیەک دوای کۆنگرە لەت دەبوو. مرقابەلەی تۆ دەگەڵ من زیاتر لەسەر ئەوەیە کە نەمهێشتوە حیزب لەت بێ. چونکی لەتبوونی ئەم حیزبە دەسکەوت نییە. هەتا جارێکی پێم‌گوت کە ئەمن بۆخۆم گوتوومە، زیاتر لە جارێکیشم ئەوە گوتوە، کە لەباری مودیرییەتەوە کاک مستەفا لەمن باشترە. یانی مودیرییەتی وی لە نی‌من چاکترە. بەڵام ئێستا پەشیمانم لەوێ کە گوتوومە.

هێباس کاردۆ: کەنگێ وات گوتوە مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: گوتوومە. تەنانەت وەختێک سکرتێر بووم، گوتوومە ئەگەر تونلوتیژیی لێ‌دەرچێ مودیرییەتی وی لە نی‌من باشتر بوو. ئێستاش جارێکی دیکە دەیڵێمەوە. بەخۆییم گوتوە، گوتوومە ئەوەی ئێرانی‌یەکان دەڵێن "قاطعیت نەک قاتلیت". ئەتۆ جاروبار دەبگەیەنییە قاتلیت. بەڵام گوتوومە مودیرییەتت باشترە لەمن. ئێستێ پەشیمانم لەو قسەیەم، چونکی مودیرییەتی تۆ ئەم حیزبەی بەو ڕۆژە کێشاوە کە لەسەر لێواری پەرش‌وبڵاوبوونە. ئەوە مودیرییەتێکی خراپە. وەها گوتوومە، بەڵام خۆ بە مەعتبووعاتم نەگوتوە. هەر لە نێو خۆماندا کە باس کراوە زیاتر لە جارێکم گوتوە کە بۆ ئەوە باشە لەمن بەمشوورترە. بەڵام ئێلێ دوایە لەو قسەیەی خۆم پەشیمان بوومەوە چونکی خۆ مودیرییەت ئەوە نیە ڕەفیقانو یارانت ئیدارە بکەی. مودیرییەتی باش ئەوەیە کە خەڵکی وڵاتەکەت ئیدارە بکەی کە هەموو جۆرە فکرو سەلیقەیەکی تێدایە.

ئەمن ئەوکات دە کۆمیتەی ناوەندی‌دا نەبووم کە جارێکی باس کرابوو کە بابە ئێمە هیچمان ناوێ بەڵام سکرتێر دەبێ سکرتێری حیزب بێ نەک سکرتێری جەناح. کاک تەیمووری مستەفایی کە ئەندامی دەفتەری سیاسی بوو گوتبووی ئەوە قسەی قۆڕە. یانی چی سکرتێر دەبێ نێ هەموان بێ. سکرتێر دەبێ سکرتێری ڕەفیقەکانی خۆی بێ. جا خوا هەڵناگرێ کاک مستەفا بەو مانایە زۆریش سکرتێری چاک بوو.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا دوای ئەوەی ئەتۆ لەو هەوڵانەت دەگەڵ کاک مستەفا نائومێد بووی، یانی لەڕاستیدا جواب نەبوو یان توند بوو، ئەتۆ ئیدی چیت کرد؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: مەسەلە هەر ئەمن نەبووم، برادەرانی دیکەش بوون کە زیاتر لە منیش هەڵسووڕ بوون، ئەوجار وای لێهات کە لە بەینی خۆماندا هەیئەتێکمان پێکهێنا کە ئەمنیش دەگەڵ کەوتم.

هەیاس کاردۆ: ئەو هەیئەتە ئەوە بوو کە بەناوی "ئۆپۆزیسیۆن" بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە بوو کە زۆریان موناقەشە کرد کە دیارە بە نووسراوە هەمانە، نووسیومانە دەتوانین ناوێکی دیکەی لێ بنێین، نووسراوەکەت دەدەمێ، ئەوە مەسەلە نیە داخوا ناوی ئۆپۆزیسیۆن بۆ ئەوەی دروست بووە یان نا. جەمعێکمان هەبوو بۆ ئەوەی کارەکان بەڕێوە ببرێنو فکرەکان بکرێنەوە کە چ بکەینو چ نەکەین. ئەو جەمعە پێک هاتبوو لەهەشت ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی کە سێیان ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون، کاک بابە عەلیو کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک مستەفای مەولوودی ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون، ئەوانەو جێگرانی کۆمیتە نارەدیی کۆنگرەی سێزدە بوون دەگەڵ ئەوانە کە لە کۆنگرەی دوازدەدا ئەندامی کۆمیتەی نارەدی بوون بەڵام هەڵنەبژێرابوونەوە. بە هەرحاڵ ئەوە ناوا پێکهات کە بە هەمووماندەوە دەبووینە دەوری بیستوپێنج کەسێک. بەڵام لەنێو ئەوانەدا کە هەموو ڕۆژێ کارو کۆبوونەوەو شتی وا هەبوو هەیئەتێکی پێنج کەسی هەڵبژێرا بوو کە ئەگەر باشم لەبیربێ ئەوانە بوون: کاک حەسەنی ڕەستگار، کاک مستەفای مەولوودی، کاک قادر وریا، کاک عوسمانی ڕەحیمی بوو و ئەمن بووم، ئەو پێنجە وەک هەیئەتێکی ئیجرایی کارەکانیان بەڕێوە دەبردن، چونکی جاری وا بوو ڕۆژێ جارێک دەبوا کۆ ببینەوە.

ئەوجار لەسەر ئەوە دانیشتین داخوازەکانمان فۆرمووڵە کردو دەگەڵیان باسمان کرد کە باشە چۆن ئەو حیزبە بتوانێ وەک یەک حیزبی واحید کاری خۆی بکاو ئەو خەڵکە چۆن خۆی دەنێو حیزبیدا ببینێتەوە. ئەوە بوو کە هێندێک یادداشتمان ڕەدوبەدەڵ کردن، ئێمە داخوازێکی بیست(٢٠) ماددەییمان دابوو کە پێمان وا بوو دەبێ جێبەجێ بکرێن.

بەڵام ئەمن پێمخۆشە ئیشارە بە شتێکی ئیرخۆیی بکەم کە ئەو هەیئەتە بۆخۆی ئیمزای کردوە، هەتا ئێستاش ئەو شتە بڵاو نەبۆتەوەو ئیشارەی پێ نەکراوە، یانی ئەو هەیئەتە بیستوپێنج کەسییە، بەڵگەکە دەڵێ ئەو حەرەکەتە بۆ تەقویەتی حیزبەو هەتا ئەو جێیەی مومکینە بۆ لەتبوون نیە. ئەوانەی دەگەڵ ئەو حەرەکەتەن دەبێ بە توندترین شێوە دیسیپلینی حیزبی ڕیعایەت بکەن، هیچ کەس حەقی نیە چووکترین کەلیمەی بێحورمەتی بەرامبەر بە تەرەفی موقابیل بەدەمدا بێ . ئێستا هەموویم لەبیر نیە باسی بکەم بەڵام

هێندێک شتی دیکە هەبوو پێم باشە باس بکرێن. تێیدا نووسراوە ئەو حەرەکەتە هیچ‌شتێک بە هیچ کەس قەرزدار نیە، بۆ پلەو پایە نیە، بۆ تەجاتی حیزبە. چ وەک یەک حیزب بمێنینەوە چ ئەگەر مەجبوور بین لێک بینەوە بۆ ئەوە نیە پلەو پایە بۆ کەسێک دابین بکرێ. تەنانەت خاڵێکی تێدا بوو کە ئەو حەرەکەتە هیچ کەسیش مەجبوور ناکا بە خیلافی مەیلی خۆی پۆست وەربگرێ. تەنانەت یەک، دوو کەس ئەوەیان ئیمزا نەکرد بە ئیعتیراز لەوە. چونکە تێ گەیشتبوون کە مەبەست لەخۆمە. یانی ئیمزاسان کردبوو کە ئەگەر خودای نەخواستە ئەو حیزبە لەت بوو کە بەداخەوە لەت بوو، کەس ئینتیزاری نەبێ کە ئەمن حەتمەن دەبێ بەرپرسایەتی وەربگرم بە تایبەتی مەسئوولیەتی یەکەم. لەو شتانەی تێدا بوو کە هەمووی سیرفەن بۆ تەقویەتی حیزبو یەکپارچەیی حیزب بوو.

عەباس کارەژ: مامۆستا ئەو خاڵەی باست کرد هیچ ئیشارە بەوە نیە کە دەتانەوێ لەت بن؟ یانی ئیحتیمالی ئەوەتان لێ‌دەدا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئیحتیمالی ئەوەمان لێ‌دەدا. زۆرجار کە باس دەکرا، ئەمن عەینی ئەو قسەیەم ڕەنگە بەدەیان جار گوتبێ. گوتوومە هەڵبژاردنی یەکەم دووهەم دەبێ سێهەم هەڵبژێرم یەکرێتی حیزبی دێمۆکرات، بەڵام ئەگەر کار گەیشتە جێگایەک کە ئەو جەمعە تەنیا سێ ڕێگای لەپێشدا بێ: یەکیان ئەوە کە کابرا بێتە کۆیلە. مرۆڤێکی بێ ئیرادە بێ‌و وەکوو نۆکەر سەیری بکرێ. دووهەم ئەوە کە پەرش‌وبڵاو ببن. مەجبوور بن یەک ڕوو بکاتە ئیجارەشو یەک ڕوو بکاتە فەعلەیی‌و یەک ڕوو بکاتە موعەللیمی‌و هەر کەس کارێک بکا. یانی وەکوو سیاسی‌و حیزبی نەمێنێ. سێهەمیشیان ئەوە بێ بە جودا فەعالییەت بکا، لەت بێ. ئەمن ئەو وەختی تەنیا لەو حاڵەتەدا سێهەمەکەی هەڵدەبژێرم. چونکە بە گوناحی دەزانم ئیوەی ناپارانی ئەو حیزبە، ئەویش نیوەیەک کە هەموو عومری خۆی لەو حیزبەدا سەرف کردوە، وای لێ‌بێ بێتە نۆکەر؟ یان واز لە سیاسەت بێنێ‌و پەرش‌وبڵاو بێ‌و هەرکەس بۆ لایەک بڕوا، ئەوەی بە خزمەتی میللەتی کورد نازانم. جا لەو حاڵەتەدا ئەمن بەناچار لەتبوون هەڵدەبژێرم. بۆیە ئەو ئیحتیماڵە هەر هەبوو.

زۆر کەس هەبوون کە لە مەراحیلی ئەووەڵی‌دا هاتوون بۆلای من کە چت بۆ دەکرێ یەکە با ئەو حیزبە لەت نەبێ. ئەوە هەتا ساڵێک ئاوا بوو، پاش ساڵێکی هەر ئەو کەسانە هاتوون گوتوویانە ئەرێ ئەتۆ داری، بەردی، چیی؟ هەتا کەنگێ ئەوە تەحەممول دەکەی؟ ئەمن هەموو جارێ دەمگوت هەتا چل ساڵ. جا جارێکی کۆبوونەوەیەکی گەورە کراو بوو بە هەڵڵا کە هەتا کەنگێ ئەو زیللەتەی قبوڵ دەکەن‌و بۆ ڕێگایەکی دیکە ناگرن. ئەمن گوتم زۆری ماوە ئەوە، چونکی خراپترین حاڵەت ئەوەیە. بەڵام لەبیرتانە زۆر لە ئێوە کە لێرە دانیشتوون بۆخۆتان هاتوون داواتان لە من کردوە کە نەیەڵم ئەو حیزبە لەت بێ، کە ئەو وەختی

کاری چاکتان کردوە. ئێستاش ئەو قسەیە هەر ڕاستە. بەڵام ئەو ماوەیە ئێوەی تێ گەیاندوە ئەوانە نایانەوێ ئەو حیزبە یەک بێ.

ئەمن جارێ دیکەم گوتوە ئێستاش دەیڵێمەوە. ماوەیەکی چەند جەلەسەیەکمان دەگەڵ ئەوان هەبوو دادەنیشتین بۆ حەللی موشکیلەکان. هەموو جارەکان ئەگەر دەچوویتە ژووری کۆبوونەوەکان، ئەگەر پێوانەیەکت گرتبا بزانی فاسیلەی ئێمەو ئەوان چەندە، کە هەڵدەستاین فاسیلەکە دەبووە سێ(٣) بەرابەر. بە هەموو وەسیلەیەک هەوڵیان دەدا کە ئەو فاسیلەیە زیاتر بێ. ئەوان بڕیاری خۆیان دابوو. لە دیدگای ئەوانەوە، خێری حیزبو خێری میللەتی کورد دەوەدا بوو.

ئەمن با شتێکی دیکەش ئاشکرا بکەم کە ئاشکرا نەبووە. ئەو ڕۆژەی کە بەیانیەکەمان نووسی کە ئێمە ئەمانتوانی یەکرێزی بەسەر واندا بسەپێنین بەڵام ئەوان توانیان دووڵەتبوون بەسەر ئێمەدا بسەپێنن، ئیعتیرافمان بە شکستی خۆمان کرد. ئەو ڕۆژە بەیانیەکەمان نووسی بۆ بڵاوکردنەوە. گوتمان دەی‌نێرین بۆ ئەوان بەڵکەم بڵێن کاکە ئەگەر بڵاوتان نەکردۆتەوە بڵاوی مەکەنەوە. شایەد بڵێن با ئێستێ دانیشین. ئەگەر وایان گوت دیسان دادەنیشین چونکە دانیشتنەکەشیان قەتع کردبوو. وا بزانم کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک مستەفای مەولوودی بۆیان بردن. هەروەک حەبەرێکی خۆشیان پێ بگا، هیچ داوایان نەکردبوو کە بڵاوی مەکەنەوە.

هەیاس کاردۆ: دەقیق چیان گوتبوو مامۆستا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هیچ، نەدەبوو وای لێ بێ. ئێستا کە واتان لێ کردوە بۆخۆتان دەزانن. ئیدی خەڵاس. کورە ئەمە شتمان دەنووسی بۆ ئەوان بە هیچ کەسمان نیشان نەدەدا. بەڵام کە ئەوان شتیان بۆ ئێمە دەنووسی بڵاو دەبۆوە. جارێکی شتێکیان بۆ من نووسیبوو. ویستم فۆتۆکۆپی بکەمو بۆ ئەو برادەرانەی دیشی بنێرم. گوتیان هەمۆ بەدەست هەموانەوە هەیە. هەر ئەو وەختێ کە بۆ ئێمەیان ناردبوو تەکسیریان کردبوو بە هەموو ئەفرادی خۆیان دابوو. هەموو شتەکانیان ئاوا بوون. یانی هیچ سرڕێک لە بەینماندا نەبوو. چونکی ئەوان دەیانەویست حەتەکە وا لێ بکەن ڕۆژبەڕۆژ بەرەوپێش بچێ و گەڕانەوەی بۆ نەبێ.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا ماوەی کاری تۆپۆزیسیۆن چەندی گرت؟ لەو ڕۆژەوە دامەزرا هەتا ئەو ڕۆژەی لەت بوون.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە بە دیقەت نەزانم بەڵام دەوری ساڵو نیوێکی خایاند.

عەباس کاردۆ: یانی ساڵو نیرێک ئێوە وەک ئۆپۆزیسیۆن کارتان کرد؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جا خۆ هەر لە هەوەڵەوە دەرکراوو غەیرەخودی بووین. بەڵام بەڵێ هەر لەو ڕۆژەوە ئەو ناوەی لێنرا دەوری ساڵو نیرێکی خایاند.

عەباس کاردۆ: ئەوان ئیعترافیان بەوە کرد کە ئۆپۆزیسیۆنێک هەیە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: هەر وەک عەرزم کردی یەک، دوو جار دانیشتین بەڵام دوایە بۆخۆیان کۆبوونەوەکیان کرد بە بێ ئەوانەی ئێمە. لە کۆمیتەی مەرکەزیدا بڕیاریاندا کە دەگەڵمان دانەنیشن. نووسیشیان کە ناوی ئۆپۆزیسیۆن نارێکی غەڵەتە. ئەوان دە دەسەڵاتدا بەشدارو لەو قسانە. ئێمەش جوابێکمان دایەوە کە نووسیبوومان ئۆپۆزیسیۆن یانی ناڕازی، بەڵام ئەگەر پێتان وایە ئەوە خەراپە ئێمە کێشەمان نیە. هەر نارێکی لێ دەنێن لێی بنێن. گرینگ ئەوەیە ئێمە جەمعە لەو ڕەفتارە ناڕازین.

عەباس کاردۆ: باشە دوای [illegible] کاک بابە [illegible] لی [illegible] ئێنی هێشتن ئەو جەمعەی ئێوە دەچوونە کۆبوونەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: [illegible] کاک [illegible] عەلی ڕۆیشت کاک لوقمان مێهفەرێش هەر ڕۆیشت. لەلای ئێمە مانەوە شەش کەس. ئەو شەش کەسە دەگە[illegible]ێ جێگران مانەوە ئەوانە ئیدی نەدەچوونە کۆبوونەوەی.

عەباس کاردۆ: کاک لوقمان بۆ هەڵوێستی گۆڕی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: جا دەبێ لە خۆی بپرسی. هەر لە هەوە[illegible] تا [illegible] ەدێک ئەزموولی تێدا هەبوو، دوایە ئیدی کشایەوە.

عەباس کاردۆ: هەرچەند ڕەنگە لە هەردووک لایەن ئەفرادی توندڕۆ هەبوون بەڵام لەلای ئەوان کەس یان کەسانێک هەبوون کە نەرم بن و بیانەوێ موسالەحەیەک بکەن؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن وای تێدەگەم ئەو وەختیش وا بووە تا ئێستاش وایە. لەلای ئێمەش هەبوون کە پێیان خۆش بوو حیزب لەت بێ. لەلای وانیش هەبوون کە پێیان خۆش بوو حیزب لەت نەبێ. بەڵام فەرقە کە ئەوە بوو کە هەتا ئێستاش هەروایە. لەلای ئێمە ئەوانەی باوەڕیان بە وەحدەتی حیزب هەبوو، پێیان خۆش نەبوو لەت بێ و هەتا ئێستێش هەر باوەڕیان پێی نیە، هەموو وەختێک هەم ئەکسەریەتی موتڵەق بوون هەم بڕیار بەدەست بوون. بەڵام لەلای ئەوان بە پێچەوانە، ئەوانەی باوەڕیان بە وەحدەتی حیزب نەبوو و پێیان خۆش بوو لەت بێ، هەم زۆرایەتی بوون و هەم بڕیارەدەست بوون. ئەمن پێموایە ئێستێ بەوجۆرەی کە دەیسم وەزعییەتە کە

گۆڕاوە. لەنێو ئەواندا ئەوانەی باوەڕیان بە برایەتی و تەبایی هەتا سەرحەددی بوونەوە بە یەک حیزب هەیە، دە زۆرایەتی دان. زیادیان کردوە زۆریشیان زیاد کردوە بەتایبەت لەمەدەدا یەکجار زیاترن. بەڵام ئەوی بڕیاری بە دەستە ئەوانەن کە حاشا لە هەموو شتێک دەکەن.

نازانم هەر ئەو ڕۆژانە شتێک ڕووی دابوو لە حاشیەی کۆبوونەوەی کردنەوەی کۆنگرەی یەکیەتیی نیشتمانیدا. دۆستێکی هەردوولا یان دۆستێکی حیزبی دێمۆکرات بانگی هەردووک سکرتێری کردوە پێکەوە دانیشتوون. شک دەوەدا نیە کە کاک خالیدی عەزیزی سکرتێری حیزبی دێموکراتی کوردستان گوتوویەتی ئێمە هیچ شەرتێکمان نیە بۆ دانیشتن، ئێمە هەر لە سەرەتاشەوە پێمان وا بووە دەتوانین پێکەوە دانیشین و قسان بکەین هەتا ئەو وەختەی بە یەک دەگەین. تەنانەت ئەگەر زەمینەمان خولقاند دەبینەوە بە یەک حیزبیش. پێم- وابێ کاک خالید شتێکی زیاتر لەوەشی گوتبوو کە گوتبووی ئێمە موشکیلێکمان نیە. نە لە نێو خۆمان، نە لە نێو کورد، نە لە نێو ئێرانییان و نە لە نێو دنیای دەرەوە، لە هیچ جێگایەکی موشکیلێکمان نیە موشکیلی ناو بێ. ئەو دوو ناوەش دوو ناون نازێک نین. بەڵام ئەگەر ئێوە بە موشکیلی دەزانن ئێوە ناوی خۆتان بگۆڕن. هەتتا گۆیا کاک مستەفا بە کوردی ئیبی پرسیوە کە ئیحتیمالی ئەوەی ناو بگۆڕن چەندە. ئەویش گوتوویەتی ئیحتیمالی ئەوەی سیفری موتڵەقە. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم بە هەموو توانارە موخالیفی گۆڕینی ناوم. ئێستا نازانم چۆنە ئەو خەبەرە کەوتۆتە سەر سایتان بەڵام تەماشا دەکەم بە ناوی سکرتاریا تەکزیبیان کردۆتەوە. دەڵێن ئەوە وا نەبووە و کابرایەک چووە، دۆستێک لە دوای ناردەوە لە دالانێکی بۆ ماوەی پێنج شەش دەقیقە قسەیان کردوە کە ئی ئەولاش لەوێ بووە بێ ئەوەی ناوی بێنێ. لەپاشانیش ئەو شتانەی گوزاریش کراوە ئەوە ڕاست نیەو چەواشە کراوە. جا سایتەکە بۆخۆی تەوزیحێکی داوە کە پێنوایی ڕۆژهەڵاتنایمز بوو، دەڵێ نازانم چەواشەکە دەکرێ دایە. خەبەرکەی ئێمەش هەر ئەوەی دەڵێ کە ئەوان دەیڵێن کە دەڵێ هەرکامیان لەسەر هەڵوێستی خۆیان بوون. چی دیکە هەیە پێمان خۆشە بزانین چیمان چەواشە کردوە، یانی دەسبەجێ دژکردەوەیان بەوەش نیشان داوە کە قسەیەکی جێ کراوە.

هەیاس کاردۆ: لە بەینی کۆنگرەی سیزدە هەتا دووڵەتبوونی حیزب، ئەوەی دیارە کێشەی نێوخۆیی زۆرترین ئێنرژیی ڕێبەرایەتی و بەدەنەی حیزبی بەخۆوە خەریک کردبوو. لەو ماوەیەدا هیچ تێکۆشانێکی بەرچاوی وا کرا کە بۆ باس بێ؟!

عەبدوڵلا حەسەنزادە: بەشێکی گرتوە بەڵام پێم وا نیە ئەو تەعبیرە ڕاست بێ، چونکی هەموو کارەکانی حیزبی بەڕێوە چوون. ڕەنگە ژمارەیەکیش هەبووبن کە بێکار بوون کە یەکیان ئەمن بووم. هیچ کارێک بەمن پێشنیار نەکراوە جگە لە یەک کار. ئەویش ئەوە بوو کە ببمە مەسئوولی کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤ کە

شتێکی سادە بوو. گوتم کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤ حەقی هەیە لە پێشێلکردنی مافی ئەندامانی حیزبی دێمۆکرات بپرسێتەوە یان نا؟ کامە حقووقی بەشەر؟ عادەتەن کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤ دەبێ لە حیزبایەتی دوور بێ. ئەمن کە ئەندامێکی لەمێژینەی حیزبم چۆن دەبمە کۆمیسیۆنی حقووقی بەشەر؟ ئەمانەت پێم گوتن کە ئەگەر موافیق بن پێی بڵێین کۆمیسیۆنی دیفاع لە زیندانییانی سیاسی جا گشتی بێ یان هەر هی حیزب بێ، دەکرێ شتێکی ئاوا بێ. هەر ئەوەی دوایە دەواقیعدا شتێک دروست بوو دەتێو حیزبی دێمۆکراتی کوردستاندا کە ئێمە ئێستا هەمانە، کۆمیسیۆنێک یان ئەنجومەنێکمان هەیە بۆ دیفاع لە زیندانییانی سیاسی. گوتم ئەگەر شتێکی ئاوا بێ باشە بەڵام مافی مرۆڤی چی؟ ئەمن دەتوانم بچم ئیعتیراز بکەم بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە جمهووریی ئیسلامیدا؟ بڵێم بۆ وا دەکەن؟ بچم ئیعتیراز بە حکوومەتی هەرێمی کوردستان بکەم؟ لەپاشان لەنێو حیزبەکەمدا حەقم هەیە دیفاع لە مافی ئەندامانی حیزب بکەم؟ گوتم ئەو شتە بێمانایە کە چییە؟ ڕەنگە چەند کەسێکی دیکەش کە کاریان پێ نەسپاردبێ، یان ئەگەر پێیان ئەسپاردبێ قبووڵیان نەکردبێ. پێم وایە هەر کاک عوسمانی ڕەحیمی بوو کە کارێکیان پێ ئەسپارد بەڵام نەیکرد، کاک قادر وریاش پێموایە کارێکی نەکرد بەڵام بێکار نەبوو. ڕەنگە شتی ئاوا بووبێ دەنا کارەکانی حیزبی هەر دەچوونە پێش.

مەسەلەن لە دوای لێکبوونی- زۆر دوای لێکبوونی نەبوو- کە کاک مەسعوود بارزانی دەستپێشخەرییەکی کرد لە دوای ناردین، لەوێ کاک مستەفا گوتی ئەوەتا ناویان حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە ڕۆژنامە دەردەکەن بە ناوی کوردستانەوە چ دەردەکەن و چ دەکەن. گوتم زۆر تەبیعییە کاکە. هەر ئەو کەسانە بوون ئیدارەیان کردووە کە ئێستاش لەسەر جێگای خۆیانن. جا زۆربەی هەرە زۆری کادرەکانی ڕۆژنامەی کوردستان، ڕادیۆی دەنگی کوردستان و بڵاوکراوەکانی دیکە، زۆربەی هەرە زۆریان ئەندامانی دەستەی نووسەرانیان سەر بەملایە بوون.

عەباس کارداڵ: باسی کۆبوونەوە دەگەڵ کاک مەسعوود بارزانیت کرد. گۆیا لە کۆبوونەوەیەکدا کە تۆ و کاک مستەفا دەگەڵ ویتان هەبووە، کاک مستەفا موافیقی پێشنیاری کاک مەسعوود بووە بۆ یەکگرتنەوە بەڵام تۆ بە بیانووی مەشرووحەت دەگەڵ هاورێیانت خۆت لەژێر باری دەرهاویشتوە. دەتوانی ئەوەی شی کەیەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە یەکێکە لەو شتانە کە ئەمن لە ژیانمدا شانازییان پێوە دەکەم. هەر ئەو دیدارە بوو کە ئێمە دانیشتبووین. هەر دەستبەجێ بڵاومان کردەوە، بە نووسراو هەیە. ئێمە دانیشتبووین کاک مستەفا جۆرێکی سەیری قسە کرد. گوتی چەند کەس لە حیزب ڕۆیشتوون بەڵام حیزبی دێمۆکرات هەر لەجێی

خزیەتی، هەرکەس وەک خۆی دێتەوە وەردەگیرێتەوە. یانی لەواقیعدا گوتی ئەو خەڵکە لە بەینی دوو هەتا دە کەسن، چونکی لە هەموو زمانەکانی دنیادا "چەند" بە مانای دوو هەتا دەیە. یانی کەمتر لە دە کەس رۆیشتوون و هەر کەس وەک خۆی نەک وەک جەمع دێتەوە با بێتەوە، یانی ئەگەر بیکەیە زمانێکی سادە گوتی ئەگەر کەسێک داوای ئەماننامە دەکا دەتوانێ و با بێتەوە. ئەمن کە قسەم کرد گوتم کەس لە حیزبی دێمۆکرات نەرۆیشتوە، حیزبی دێمۆکرات لەت بووە، حیزبێکیش لە دنیادا وجوودی نیە ئێمە بچینەوە نێوی. بەڵام ئەو لەتبوونە شتێکی داسەپاو بووە و ئێمە ئامادەین کار بکەین بۆ یەکگرتنەوە.

بەینێک قسەمان کرد نەگەیشتینە هیچ نەتیجەیەک. لەپاشان کاک مەسعود بارزانی رووی دەمن کرد گوتی تەگبیر چیە؟ گوتم ئەمن ناڵێم قەزاوەت بکە، بەڵام جەنابت جەمعیەندی بکە بزانە چۆن دەبێ، ئەتۆ بڕیار بدە. ئەویش فەرمووی ئەگەر ئیزن بدەن ئێمە بۆخۆمان کۆ دەبینەوە مەشوەرەتێک دەکەین. گوتم فەرموون.

هەیاس کاردۆ: بۆخۆیان وەک کێ، وەک پارتی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: نەخێر وەک پارتی نەبوو، جەمعێکی زۆر بوون. کاک مەسعوود وەک سەرۆکی هەرێمی کوردستان. کاک کۆسرەت وەکوو جێگری سەرۆکی هەرێم لەوێ بوو. کاک دوکتۆر فوئاد حوسێن کە سەرۆکی دیوانی سەرۆکایەتیی هەرێمە لەوێ بوو. وا بزانم هەیئەتێکی پێنج نەفەری بوون کە دەقاودەق لەبیرم نیە کێ بوون. خۆلاسە ئەوان چوون مەشوەرەتێک بکەن. پاشان کە ماوەیەک پێکەوە دانیشتن ئەوجار ناردیان لە دووی کاک مستەفای، هەر خۆی بەتەنیا نەک هەیئەتەکەی دەگەڵی بوو. کاک مستەفا چوو زۆر لەوێ بوو. نیو سەعاتێک زیاتری خایاند، پاشان ئەو هاتەوە. ئەگەر هاتەوە بە تەشخیسی هەمووشمان زۆر تێکچوو بوو. ئەوجار هاتن داوای منیان کرد، ئەمنیش هەر بە تەنیا. ئەمن چووم دانیشتم. کاک مەسعوود بارزانی فەرمووی ئەمن پێشنیارێکم بە کاک مستەفای کردوە پێی باش بووە، بزانم داخوا ئەتۆ دەڵێی چی. گوتم فەرموو. گوتی پێشنیارەکە ئەوەیە کە بەیانێک دەربکەن مزگێنی بە خەڵکی بدەن کە حیزبی دێمۆکرات یەک دەخەنەوە. لەپاشان کار بکەن بۆ حەللی مەسەلەکان. ئەمن گوتم بە شتێکی باشی دەزانم بەڵام دوو تێبینیم هەن:

تێبینیی یەکەم ئەوەیە کە دەگەڵ ئەوەی دڵنیام قبووڵ دەکرێ، بەڵام ئێمە ئێستێ کۆمیتەی مەرکەزیمان هەیە - چونکی دوای لەتبوونی ئێمە کۆمیتە مەرکەزیمان دروست کرد- ئەوە دەبێ کۆمیتە مەرکەزی بڕیاری لەسەر بدا. دەفتەری سیاسیمان نەبوو بەڵام کۆمیتە مەرکەزی هەبوو. گوتم دڵنیام پەسندی دەکا بەڵام ئەو دەبێ بڕیاری لەسەر بدا چونکی بەتەنیا ئەو سەلاحییەتەم نیە بڕیاری لەسەر بدەم.

دووهەمیشی ئەوە بوو کە دیارە دەپێشدا پرسیم ئەو بەیانە لەلایەن کێوە دەردەچێ؟ فەرمووی بۆ ئەوەی ئیشکالی لێ پەیدا نەبێ ئەو بڵێن ئەوە حیزبی دێموکرات ئیدر ئەوە چ نیە، یا هەر بە ناوی تۆو ناوی کاک مستەفای ئیمزا بکرێ. گوتم باشە بەڵام تێ‌بینی‌یەکم ئەوەیە کە ئەگەر مزگێنیمان دا و سبەینێ یەکمان نەگرتەوە خەتای کێ بێ؟ پرسی مەبەستت چیە؟ گوتم دەبێ لەسەر هێندێک شتی ئوسوولی و گشتی ڕێک بکەوین. ئەوەی لەسەر دەستی جەنابت ئیمزا بکەین، جا ئەو وەختی بەیانەکە دەرکەین. دوایە دیسان پێمان‌خۆشە نوێنەری جەنابت لەوێ حازر بێ دانیشین لەسەر جوزئیات قسان بکەین. ئەگەر ڕێک نەکەوتین مەعلووم دەبێ کێ لەو ئەسڵانە لای داوە. کاک مەسعوود فەرمووی وەک چی؟ سێ، چوار خاڵم بۆ ڕیز کردن گوتم وەک ئەوانە. گوتم دەبێ لەپێشدا ئەو شتانە قبووڵ بکەین جا دانیشین بۆ قسەکردن. گوتی زۆر حیسابی‌یە. جا بەڕاستیش حیسابی بوو. چونکە هەر لەخۆڕا مزگێنیی یەکگرتنەوە بەخەڵکی دەدەی، ئەگەر یەکت نەگرتەوە خەتای کێ‌یە وەختێکی هیچ میعیارێکت نیە.

وا بوو بانگیان کردین بۆ نانخواردنێ. چووینە سەر مێزی نان خواردنێ نانمان خوارد و بۆ چاخواردنەوەی چووینەوە ژوورێکی دیکە. لەوێ کاک مەسعوود ڕووی لە کاک مستەفای هیجری کرد و گوتی ئەوە دەگەڵ فلان کەسی باسم کردوە، ئەویش موافیقە بۆ شتەکەی. ئەمنیش بۆ ئەوەی کاک مستەفا تێ‌بگا چۆنم موافقەت کردوە، عەینی شتەکەی خۆم گوتەوە، گوتم ئێمە چارەی دەبین جەنابت نوێنەرێک بنێرێ لەسەر ئەو ئەسڵانەی عەرزم کردی قسە بکەین، ئەوانە ئیمزا بکەین جا ئەوجار بەیانەکە دەرکەین، یانی بۆ ئەوەی کاک مستەفا تێ‌بگا کە ئەمن هەروا ئەم‌گوتوە. ئەو بەناشکووری ئەبێ هیچ بە پێویستی نەدەزانی مەشوەرەت دەگەڵ کۆمیتە مەرکەزی‌یەکەی بکا کە ڕەنگە ئەوە باش نەبێ.

بە هەرحاڵ ئەوەمان گوت و هاتینەوە. پاش ماوەیەکی وا بزانم یەک حەفتەیی، هەیئەتێک لەلایەن پارتی و یەکیەتی‌یەوە هات کە لە کۆبوونەوەکەی‌دا بە هیچ شتێک نەگەیشتین. دوایە هەیئەتەکە پێشنیاری بە ئێمە کرد کە بۆچوونی خۆمان لەسەر یەکگرتنەوە بنووسین. گوتم بۆ ئێمە بنووسین؟ ئێمە دوو لایەنین دەبێ هەردوو لا بنووسین. کاک فازیل میرانی قسەیەکی کرد کە دیارە قبووڵی کرد. گوتی باشە هەردوو لا بنووسن. حەفتەیەک دانرا کە هەرلایەکمان بۆچوونی خۆمان بنووسین. قەرار بوو هەر کامەمان بۆچوونەکانی خۆمان بۆ هەیئەتەکە بنێرین کە تێکەڵاوێک بوو لە یەکیەتی و پارتی، دوایە ئەوان دەبوایە ئەو شتانە بۆ ئێمە بنێرن. ئێمە لە ماوەی چوار ڕۆژدا شتەکەمان ئامادە کرد و بۆمان ناردن. لەلاوڕا تێ‌گەیشتین کە ئەوانیش شتێکیان ناردوە. بەڵام ئەو هەیئەتە نە پێشنیارەکانی وانی بۆ ئێمە نارد و نە ئیحتیمالەن ئی مەشی بۆ ئەوان ناردبێ. بۆیە دەڵێم پیاو نابێ لەخۆڕا قسە بکا. ئی خۆمان دەزانم بۆمان ئەماندە بەڵام ئەمن چووزانم بۆ ئەوان چووە یان نا. هەرچەند بە دووریشی دەزانم بۆ ئەوانیشیان ناردبێ.

هەیاس کاردۆ: بۆ نەیان ناردەوە، دەلیلی چ بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەلیلی نازانم. وەختێکی ئەوان نەیان ناردەوە ئێمەش ئەمان پرسیەوە، بەدوای ئەوەدا ئیدی ئەو هەوڵانەش درێژەیان پێ نەدرا.

هەیاس کاردۆ: هیچت لەبیرە لەبارەی ڕوانگەکانی خۆتان بۆ ئەو پێکهاتنە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی لەبیرمە ئەوە بوو کە تاقیق بکرێ لەو سزایانەی دراون. لەپاشان شتێک بکەین کە موشارەکەت هەبێ. مەسەلەن لەباری تەبلیغاتی یەوە وەک یەک دەسترەسیمان بە کەرەسەی تەبلیغاتی هەبێ، لەباری ڕێبەرایەتی یەوە مودیریەتی وەک یەک هەبێ. لەباری ماڵی یەوە بەرپرسایەتیی وەک یەکمان هەبێ. خولاسە سێ، چوار ئەسڵی کوللی کە موشارەکەتی تێدا بێ. ئێمە گوتیشمان بابە دەوران دەورانی موشارەکەتە. لە کوردستان هەڵبژاردن کرا، سێ مانگی خایاند هەتا لایەنەکان ڕێک نەکەوتن حکومەت تەشکیل نەبوو. لە عێراقێ هەروا ئینتیخابات کرا ئەو هەمووەی پێ چوو هەتا لایەنەکان ڕێک نەکەوتن حکومەت تەشکیل نەبوو.

هەر لەو کۆبوونەوەیەدا کاک تەیموری مستەفایی گوتی موشارەکەت دەگەڵ خەڵکی دەبێ، لەنێو خۆتدا چۆن موشارەکەت دەبێ، تەوافوق چۆن دەبێ ئاوا؟ گوتم کاک تەیموور ئەتۆ لە زۆر جێیان ئەو قسەیەت کردوە با لێرە جوابت دەمەوە. ئەو قسەیەی تۆ مانای ئەوەیە کە ئەگەر سبەینێ ئێمە دەگەڵ هێزە سیاسی-یەکانی کورد دانیشتنمان بوو، دەتوانین تەوافوق بکەین و بە نەتیجەیەک بگەین و موشارەکەتێک قەبووڵ کەین. ئەگەر دوو سبەی دەگەڵ هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی قسەمان کرد، دیسان دەتوانین ڕێک کەوین و بە موشارەکەت بیکەین. ئەگەر سێ سبەی دەگەڵ جمهوریی ئیسلامی قسەمان کرد، دیسانەکە دەکرێ بە تەفاهوم و تەوافوق بگەین. بەڵام لە نێو خۆمان و دەگەڵ خۆمان حاشاوەلیلا ئەوە بکەین. گوتم ئەوە بۆ هیچ کەس شانازی نیە. بە قازانجیشت نیە جارێکی دیکە بیڵێیەوە. هەر لەو کۆبوونەوەیەدا ئەو ئەوەی گوت ئەمتیش ئاوام جواب دایەوە. یانی دەڵێن لەنێوخۆدا موشارەکەت نیە، تەفاهوم نیە، تەوافوق نیە. جا جارێکی پێم گوتن ئێوە لە کۆنگرەی دوازدەدا کە دە ئەقەللییەتدا بوون- بەڕاستی ئیرادیشیان لێ گرتم بەڵام چونکی گوتوومە هەر لێی پەشیمان نیم بۆ ئەوەی دەگەڵ خۆم سادق بم- گوتم بە میلی گرەو میلی میتر موعامەلەتان دەکرد. ئێستێ بۆ کە زۆرایەتیتان وەدەست هێناوە- سەرفی نەزەر لەوەی لە چ ڕێگایەکەوە بەدەستتان هێناوە- حازر بە هیچ تەفاهومێک نین؟

هیاس کاردۆ: زۆر کەس لەسەر ئەو باوەڕە بوون کە لایەنە سەرەکییەکانی باشووری کوردستان لە سازکردنی دووبەرەکی و سەرەنجام دووڵەتکردنی حیزبدا ڕۆڵی گرینگیان گێڕاوە. جەنابت کە وەک ڕێبەری لایەنێکی کێشەکە لە مەیداندا بووی ئەوەت قبووڵە؟ ڕاستیی مەسەلەکە چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرجار سەجبوورم ئەو تەعبیرانە ڕاست کەمەوە. ئەمن قەت ڕێبەر نەبووم بەتایبەتی ڕێبەری لایەنەکەش نەبووم. ئەمن یەکێک بووم لە عەناسیری بەڕێوەبردنی کارەکانیان. لەو بارەیەوە تۆمەتی زۆر لێدراوە بەتایبەتی کە نووسیشیان. یانی جەناحی ئەوبەر نووسیشیان کە یەکیەتی نیشتمانی دەستی تێدا هەیەو ئەوانە. ئەمن بەش بەحاڵی خۆم بە هەموو مەسئوولییەتەوە دەڵێم لەو ڕۆژەوە کە ئەو ناکۆکییانە دەنێو حیزبی دێمۆکراتدا پەیدا بوون، هەتا ئەو سەعاتەی کە ئەمن و تۆ پێکەوە قسان دەکەین، نە پێش لەتبوونی لە هیچ کەسێکی یەکیەتی نیشتمانی لەسەری هەتا خوارێیانم بیستوە یان بیستۆتەوە- چونکە ڕەنگە ڕاستەوخۆ نەتبیستبێ بەڵام لەڕێگای دیکەوە بیبیستی- کە پێی خۆش بێ و تەشویق بکا بە لەتبوون. نە لە دوایە لە هیچ کەسم بیستوە یان بیستۆتەوە کە بڵێ کارێکی چاکتان کردوە. تەنانەت دەتوانم بڵێم یەکیەتیی نیشتمانی زۆریشی غەدر لێ کردین هەر بۆ ئەوەی ئەوەڵەن تەشویقمان نەکا بۆ ئەوە کە ڕازی بین بە لەتبوونێ، هەم بۆ ئەوەی ئەو تۆمەتە لەسەر خۆی لابەرێ. مەسەلەن لە دابەشکردنی جێ‌وڕێی مەقەڕەکەی کۆیەدا، سەرۆمێریی ماڵەکانمان کرد. ماڵەکان ئەگەر دەقیق لەبیرم بێ ئێمە دووسەت و هەشت(٢٠٨) ماڵ یان دووسەت و شەش(٢٠٦) ماڵمان هەبوو. لایەنەکەی دیکە سەت و دوو(١٠٢) ماڵی هەبوو. یانی ئێمە لە دووبەرابەر پتر ماڵمان هەبوو. کەچی کە ماڵەکانیان تەقسیم کردن، هێندێک خانوومان هەبوون ئامادە هێندێکیشمان بۆ ساز کرابوون بەڵام تەواو نەببوون، دوو سەت و حەفتاودوو(٢٧٢) خانوویان دا بەو سەت و دوو(١٠٢) ماڵەی، سەت و دوازدە(١١٢) خانووشیان دا بەو دووسەت و شەش یان هەشت ماڵەی. هەتا ئێستاشی دەگەڵ بێ کەسێک کە پێی دەڵێن "ئازادی" کە زاهیرەن بۆ ئەوان دانراوە بمێنێ حەفتا تا هەشتا ماڵی ئێمەی لێیە، لەحاڵێکدا خانووەکانی وان هێندە زۆر بوون کە دوو ماڵیان کردووەتە یەک بۆ ئەوەی ماڵەکە گەورە بێ و تاوەدانیان کەنەوە.

عادەتەن لەنێو ئێمەدا سێ ئەندازەی خانوو هەبوو. ماڵی دوو نەفەری و سێ نەفەری ئەندازەیەک بوو. چوار نەفەری و پێنج نەفەری ئەندازەیەک و لەپێنج نەفەر هەورازتر ئەندازەیەکی گەورەتر. ئەوان ماڵی هەرە گەورەیان داوە بە ژن و مێردێک چونکە هێندەیان جێ‌وڕێ هەیە بۆیان پڕ ناکرێتەوە. ئەوە غەدرێکی گەورە بوو لێیان کردین هەر بۆ ڕوو.

لایەنەکەی دیکە ئەمن بۆ یەکەم جار ئەوەی بە ڕەسمی دەڵێم. بۆخۆم هیچم ڕاستەوخۆ لێنەدیون، بەڵام جارێکی بە کاک مستەفای هیجریم گوت. گوتم لە ئاخر سەرداتماندا کە دەچوویتە لای کاک مەسعوود بارزانی پێش کۆنگرەی سێزدە، چوویتە سەلاحەددین لە دەفتەری سیاسی لاماندا چایەکمان خواردەوە. کە

هەستاین کاک فازیل میرانیمان دەگەڵ بوو. کاک فازیل میرانی بانگی تۆی کرد گوتی کاک مستەفا وەرە دەگەڵ من سوار بە. ئەو سکرتێر بوو ئەمنیش سکرتێر بووم. جوانتر ئەوە بوو بڵێ فلانە کەس ئەتۆ وەرە دەگەڵ من سوار بە. چونکی زاهیرەن دەو لەحزەیەدا ئەمن ئەندامی یەکەمی حیزب بووم. بەڵام ئەوە قەیدی ناکا ڕەفیقایەتیی دەگەڵ تۆ خۆشترە یا وا بڵێ. بەڵام کە لە دیداری کاک مەسعوودی هاتینەوەو خوداحافیزیمان لێ کرد، کاک فازیل گوتی کاک مستەفا ئاگامان لێک دەبێ. پێم نالێی بۆچێتان ئاگا لێک دەبوو؟

وەختێک بۆ نەجاتدانی ئەو حیزبەی ئێمە هەستاین چووین هەم سەردانی مام جەلالمان کرد، هەم سەردانی کاک مەسعوودمان کرد، داوای یارمەتیمان لە هەردووکیان کرد کە وا بکەن ئەو حیزبە لەت نەبێ. نە لەت بێ‌و نە بەشێک لە ئەندامانی حیزب ببنە کۆیلە. هەر لایەنی ئێمە بۆخۆمان چووین. ئەوان دنیایان پڕ کرد کە ئەوە سەربەخۆیی حیزب دەخەنە خەتەرەوەو مەسائیلی حیزبی دەبەنە کن خەڵکی دیکەو لەو شتانە. ئەمن ئێرە لە کۆبوونەوەیەکی گەورەدا کە هەر ئی لایەنەکەی خۆمان بوو جوابم دانەوە. گوتم ئێمەش چووینو ئەوانیش چوون. بەڵام چوونەکان چوار فەرقیان هەبوو:

یەکیان، ئەوان هەر چوونە لای لایەنێک، ئێمە چووینە لای هەر دووک لایەنی دەسەڵاتدار لە هەرێمی کوردستان.

دووهەم، ئێمە بە ئاشکرا چووین، ئەوان بە دزی چوون.

سێهەم، ئێمە بۆ پاراستنی یەکپارچەیی حیزب چووین، ئەوان بۆ تەقویەتی مەوزیعی خۆیان چوون.

چوارەم، ئێمە چووینە ئەو بنکەو بارەگایانە کە ناسراون، بەڵام ئەوان چوونە ماڵو مەزرەعەی شەخسی.

بەڵێ زۆر ئەمێژ بوو ئەوان ئەو تەوزو بەستەیان هەبوو. تەنانەت شتێکیان ساز کردبوو کە گۆیا ئەمن سەر بە یەکیەتیی نیشتمانیمو موخالیفی پارتیمو ئەوانە. جارێکم بە کاک سامی(سامی عبدالرحمان)ی ڕەحمەتی گوتو جارێکیشم بە خودی کاک مەسعوودی گوت. گوتم ئەوەیان گوتوە، ئەمن حازرم دەگەڵ هەموو کەس دانیشم با بزانین دەلیلیان بۆ ئەوە چییە. کاک سامی هیچی نەگوت بەڵام کاک مەسعوود گوتی کوا شتی وا گوتراوە؟ گوتم بفەرموو ئەمبیستوە، لەحاڵێکدا یەقینەن بیستبووی چونکی ئەوەندیان کار لەسەر کردبوو. ئەوە یەکەمجارە لەشتێکدا کە پێموایە چاپ دەبێ ئەوەی دەڵێم.

هەیاس کاردۆ: تکایە ئەگەر بکرێ با باسی ڕێکەوتنو ئامار بکەین. لە سازبوونی فراکسیۆنەوە هەتا ئەتبوون چی گوزەراو چ کەسانێک دەوریان گێڕا؟ ڕووداوەکان چۆن تێپەڕ دەبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: باسی کەسەکانمان کرد کە لەلای ئێمە چ کەسانێک ڕێبەری حیزبەکەتەکە بوون، باسی کەسەکانی ئەولاش هەر کرا هەرچەند ناوی هەموویان وەبیر نایەنەوە. بەڵام لەسەر ڕووداوەکان دیارە مەسەلەی زۆر هەن مەگەر کورتیان کەینەوە.

جارێ هەر لە هەوڵەوە کە دەستی پێ کرا، ئەوانە کە ئەندامی دەفتەری سیاسی بوون هەر کەسە لەبەر خۆیەوە لە دەرفەتەکانی دەفتەری سیاسیدا باسیان کردبوو کە بابە ناوا نابێ. ئێستێ هەرچی بووە ئەکسەرییەتی کۆمیتەی ناوەندی بە ئێوەیە مەبارەکتان بێ. بەڵام با وا بکەین ئەو حیزبە نێ هەمووان بێ، ئەو خەڵکە خۆی تێدا ببینێتەوە. ئەو لێنانەو پێدادانە نەمێنێ. ئەمن بۆخۆم چەندجار دەگەڵ کاک مستەفای بە تەنێ دانیشتم و دەگەڵم باس کرد. ئەوە هیچ فایدەی نەبوو، چونکی دەستیان پێ کرد بە نەقڵ و ئینتیقالێک هەر سەیرە، شتێکی سەیر بوو. ئەمن زۆرجارم ئەو تەعبیرە بەکار هێناوە کە ڕەنگە زۆر کەم موبالەغەی تێدا بێ، زۆر کەم. گوتم تۆباما مەسەلەی پۆستی سەرکۆماریی لە عێراق بووش وەرگرتە ئەندامانی پارلمان ئەوە جودایە، بەڵام لە ئەمریکای سێسەد میلیۆنی، بە قەت وانی ئاڵوگۆڕی مۆرەکان نەکرد. کە وای دانێن ئاپاراتی حیزبی ئێمە هەزار کەسە. لە هەزار کەسی بە قەت سێسەد میلیۆنیان خەڵک ئاڵوگۆڕ کرد. ئەوەی لابە، ئەوەی بێنە. ئەوەی موجازات کە، ئەوەی پاڵ پێوە نێ. شتێکی زۆر سەیر بوو، هەرکەس لە نێوەڕۆدا نەژیابا باوەڕی نەدەکرد.

جا کە ئەوە فایدەی نەبوو، ئێمە مەجبوور بووین خۆمان ڕێک خەین. ئەوە بوو کە ئەو ئەندامانەی کومیتەی ناوەندیی کۆنگرەی سێزدە کە هەشت کەس بووند سێ جێگریش، دەگەڵ ئەندامانی کومیتەی ناوەندیی کۆنگرەی دوازدە کە هەڵنەبژێردرابوونەوە دەستمان بەکار کرد. بۆیەش هەر نێ کۆنگرەی دوازدەمان حیساب کرد چونکی نەمانەدەویست زۆر گەورە بێتەوە بڕوا بۆ کۆنگرەکانی پێشتریش. بۆیە هەر ئەو دوو کۆنگرەیەمان حیساب کرد. لەو نێوەدا شتێکیشمان وەک هەیئەتی ئیجرایی پێک هێنا لە پێنج کەسان بۆ ئەوەی ئاسانتر کۆ بنەوە. پێموایە نەبووڵ شتی ڕەسمی کە ئێمە پێمان نیشان دان. ئەو شتە بوو کە لە بیست خاڵدا ئامادەمان کرد. ئەمن پێموایە بۆ ئەوەی ئەو باسە زۆر درێژ نەبێتەوە وا باشە ئەو سەنەدانە بەدوای یادداشتەکاندا چاپ بکەین چونکە ئێستا ناتوانم هەموو خاڵەکانی ئەو سەنەدانە وەبیر بێنمەوە. لەو بیست خاڵە دەمەوێ بڵێم هەژدە خاڵیان سەبارەت مەسائیلی تەشکیلاتی، ڕەفعی نابەرابەری و زوڵم ئەوانە بوون. وەکوو میکانیزمێک ئەوانە پێشنیار کرابوون بۆ چارەسەری ئەو مەشکیلاتە. خاڵێکیان ئەوە بوو کە ئەگەر حیزبی دێمۆکرات تاقە دوو نەفەر ئیختیلافیان نەبایە، ئەو مەسەلەیە هەروا موهیم دەبوو بۆ مرۆ بۆ ڕەفیقایەتی بۆ خەڵکی دیکەش. ئەویش ئەو نامەیە بوو کە کاک مستەفا بۆ عەلیڕەزا نەزمی ئەفشاری ناردبوو.

داستانەکە ئەوە بوو کە لێرە ڕەفیقێکی ئێمە موساحەبەیەکی کردبوو(ڕامبۆد لوتفپووری)، باسی ورمێ و ماکۆو ئەوانەی کردبوو. گوتبووی ئەوانە وەکوو کەرکووکی باشووری کوردستانن. دانیشتووانیان تێکەڵن لە کوردو ئازەربایجانی، بەڵام خاکەکە خاکی کوردستانە هەروەک کەرکووکیش وایە. ئەو کابرایەش کە ئازانم وەختی خۆی مودیری کاک مستەفای بووە یان بازرەسی مەدارێس بووە نازانم. خولاسە لە ئیدارەی پەروەردەو فێرکردندا یەکتریان ناسیوە دوایەش لە دنیای دەرەوە دووبارە یەکتریان دیوەتەوەو پێوەندییان بەرقەرار بۆتەوە. نامەیەکی نووسیوە بە ئیعتیراز ئەوەی، کە نامەکەی دەنووسێ کاک مستەفا ئەوەی لە دەفتەری سیاسی باس دەکا. بەڵام دەڵێ نامەیەکی خسووسییەو ئەمنیش جوابی دەدەمەوە. ئیدی نامەکەی خۆی بە برادەرانی دەفتەری سیاسی نیشان نادا. ئەرمی ئەفشاریش وەک پیاوان هەستا نامەکەی کاک مستەفای بڵاو کردەوە دەگەڵ وتووێژێکی گەورە. خولاسەی نامەکەی کاک مستەفای ئەوەیە کە ئەوەی ئەو برادەرەی ئێمە گوتوویەتی، فری بەسەر سیاسەتی حیزبی دیمۆکراتی کوردستانەوە نیەو دەقیقەن لە جیهەتی عەکسی سیاسەتی حیزبدایە. ئەوەش هەڵەیەک بووە کە ئێمە دەستوورمان داوە ئەو هەڵەیە تەسحیح بکرێ و شتی وا تیکرار نەبێتەوە. کابرا دە موساحەبەکەیدا دەڵێ ئەمن وەک برا گەورەیەک نەسیحەتم کردوە، هەموو شتەکانم بێ گرتوەو هەموویانم پێ قبووڵاندوە. ئەوە شتێک نەبوو لەبەر خاتری ئیختیلاف بێ. ئەگەر ئەمرۆ کاک مستەفا یەک جەستە بایتایە، ئەو ئیشتیبایە ئەمن کردبامایەو تاقە یەک نەفەر وەبیری هێنابامەوە، دەستبەجێ داوای لێبووردنم لە میللەتی کورد دەکرد.

جا ماددەیەکی ئاوا بوو گوتبوومان ئەوە مەسەلەیەکی تەشەوەیە. داوامان ئەوەیە یان کاک مستەفا لە ئیقدامێکی شوجاعانەدا بڵێ ئەو نامەیە هەڵە بووە. یان دەفتەری سیاسی ئەشڵێ سکرتێر خەرایی گوتوە، هەر ئەوەندە بڵێ لە نوقتەنەزەری حیزبی دیمۆکراتی کوردستانەوە ئەو شارانەی ئازەربایجانی غەربی خاکی کوردستانن. ئەوە ئیختیلافێکە بەینی ئێمەو ئازەرییەکان. ئەمن بۆخۆم پێموایە ورمێ ئەگەر یەک کوردیشی لێ نەبێ خاکەکەی خاکی کوردستانە. جا سەیر ئەوە بوو کابرایەکی فارس هەر لە وڵاتەکەی ئێرە ئوستراڵیا، شتێکی نووسیبوو جوابی ئەرمی ئەفشاری دابۆوە، ئەک بەدیفاع لە کورد. دەڵێ ئەو تۆستانەی ئەتۆ پێتوایە خاکی ئازەربایجانە، هەزار ساڵ پێش ئێستا یەک نەفەری لێ نەبووە تورکی بزانێ. کەچی ئەتۆ پێتوایە خاکی ئازەربایجانە. تەنانەت ئەو وەجواب هات.

تاقە یەک ماددە ئەوە بوو کە داوا کرابوو بۆ تەعادول ئەگەر سکرتێر ئەوانە، جێگری سکرتێر لە ئۆپۆزیسیۆن بێ. تاقە یەک ماددە. ئەویش لە نامەیەکی دیکەدا گوتمان لەوە عودوول دەکەین. ئەوەمان ناوێ. چونکی زۆریان تۆمەتی ئەوە لێدابین کە ئەوە بۆ مەنسەبەو ئەو شتانە. کوڕە مەنسەبی چی؟ هەزار جاری دیکەش دەیڵێمەوە ئەمن بە عاری دەزانم پیاو لەو وەزعییەتەدا وەرگرتنی پۆستی ڕێبەری یان سکرتێری لە حیزبێکدا بە

مەنصەب بزانین. لەسەر خاکی خۆت نەبی، دەسەڵاتی پووشێکت نەبی و بستێکت خاک لەژێر پێدا نەبێ، مەنسەب چ مانایەکی هەیە. بەڵام بە هەرحاڵ لەو ئیتتیهاماتەیان لێدەداین.

هەر لە جوابی ئەو بیست خاڵەی ئێمەدا ئەوان یادداشتێکیان دا لە حەڤدە(۱۷)مادده دا. ئێمە نووسیمان لەوانە چوار ماددەیان هیچ پێوەندی‌یەکیان بەو بیست ماددەیەی ئێمەوە نیە، بەڵام شتی ئوسوولیی حیزبین. ئێمە ئەگەر بە تەوافوق گەیشتین ئەوانە ڕیعایەت دەکەین. لە سێزدەکەی دیکە تاقە یەکێکیان بە نیوەچڵی قەبووڵ کردبوو. ئەوانی دیکەیان موناقەشە کردبوو، دە واقیعدا بۆ ڕەت کردنەوە. ئێمە ئەوەمان یەک بە یەک جواب دانەوە. لە کۆتاییشدا نووسیبوومان ئێوە حەڤدە ماددەتان بە دووی یەکدا ڕیز کردوە تا وا بەخەڵکی بڵێن کە گۆیا لەو بیست ماددەیە حەڤدەتان قەبووڵ کردوە تەنیا لەسەر سێ ماددە مشتومڕمانە. بەڵام لەڕاستی‌دا قەزیەکە ئەوە بوو. جا جالیب ئەوە بوو چەند مانگ بەر لە ئێستا ئەندامی دەفتەری سیاسیی ئەوان کاک تەیمووری مستەفایی لە موساحەبەیەکی تەلەڤیزیونی‌دا بە سەراحەت ئەو کەلیمەیەی گوت. گوتی بیست ماددەیان داوا کردبوو. ئێمە حەڤدەمان لێ قەبووڵ کردن بەڵام لەسەر سێ ماددە جودا بووینەوە. لە حاڵێکدا هەر وەک عەرزم کردی چوار ماددەیان پێوەندی‌یان بەو خاڵانەی ئێمەوە نەبوو. شتی دیکە بوون، ئوسوولی بوون و ئێمەش گوتمان ئەوە ئوسوولی حیزبین و باوەڕمان پێیان هەیە. دەمێنێتەوە سێزدە. لە سێزدەکەش دوازدەیان ڕەت کردبووەوە و یەکیان بە نیوەچڵی قەبووڵ کردبوو. ئەوە سەنەدەکان هەموویان هەن و هیوادارم ئەتۆش بیانبینی.

بەو حاڵەش دیسان هەوڵ و تەقەلای زۆر دراو چەند جار دانیشتین. وەکوو دوو هەیئەت پێموایە دوو، سێ جار دانیشتین. بە ئاشکرا دیار بوو هەوڵەکە بۆ لێک‌نزیک‌بوونەوە نیە. هەوڵی وان بۆ لێک‌دوورخستنەوە بوو. چونکی هەر پێداگری‌یان لەسەر ئەو مەوازیعەی هەیانبوو، دەکرد و ئێمە تەنیا ئیتاعەمان لەسەر بوو. دیمۆکراسی بۆ ئەوان تەنیا یەک مانای هەبوو، تەبەعییەتی کەمایەتی لە زۆرایەتی. لەحاڵێکدا ئەتۆ بۆخۆت لە وڵاتی دیمۆکڕاتدا دەژی. ئەووەڵین خەسیەی دیمۆکراسی ڕیعایەتی حقووقی ئەقەلییەتە لەلایەن ئەکسەرییەتەوە، جا ئاخرینیان ئەوەیە. ئێمە دەمانگوت و دەماننووسی و ئێستاش دەڵێین وەختێکی بڕیاری حیزبی دەدەین، ئەگەر بە تەوافوق نەگەیشتین هیچ ڕێگایەک نیە جگە لە تەبەعییەتی کەمایەتی لە زۆرایەتی. بەڵام ئەوە بەو مانایە نیە زۆرایەتی کەمایەتی بخوا. مەسەلەن ئەگەر لە وڵاتێکدا حیزبێک دەنگی زۆرینە دەباتەوەو حیزبی حاکمە، خۆ حەقی نیە هەموو پۆستەکان بۆخۆی داگیر بکاو ئەفرادەکەی دیکە دەرکا. حەقی نیە تەنگیان پێ‌هەڵچنی و لە مافی کۆمەڵایەتی‌یان بێ‌بەش بکا. وەکی گوتم قسەی وان ئەوە بوو ئەوەی شکایەتی هەیە لە ئۆرگانی خۆی و تەنیا لە ئۆرگانی خۆی دەتوانی باسی بکا. لێیان پرسیوە چاکە لێیان نەپرسیوە دەتوانێ ڕێگایەکی دیکە بگرێ.

ئەوە بوو کە حەتتا دەخالەتی دۆستانو برادەرانیش بە نەتیجە نەگەیشت. مەسەلەن هەیئەت هاتبوو بۆ ئێرە. لەڕاستیدا بە زمانێکی زۆر سادە پێیان‌گوتن قسەی لێ مەکەن. گوتیان هیچ نیە مەسەلەیەک نیە، ئێمە دەنێو خۆماندا حەللی دەکەین. ئەمن کە قسەم کرد گوتم نا، مەسائیلی زۆر جیددیمان هەیە. ئەوەی ئێوەش بۆی هاتوون ئەمن بە دەستێوەردانی نازانم. لە پێوەندیی نێوان ئەحزابی کوردستانیدا زۆر تەبیعییە ئەگەر گیروگرفتێک لە دەروونی حیزبێکدا هەبێ یان لە بەینی دوو حیزباندا هەبێ کە مەترسیی گەورەی لێ-بکرێ، دەبێ قسەی خێری لەبەیندا بکەن. بەڵام جوابی ئەوانەشیان نەدایەوە. ئەوجار لەلای کاک مەسعوودو ئەوانیش دیسانەکە ئەو نەزەرە خێرەیان نیشان نەدا، ئەوە بوو کە سەرەنجام ئێمە ئیعتیرافمان بە شکستی خۆمان کرد.

عەباس کاردۆ: مامۆستا پێشتر باسی ئەوەت کرد ئیحتیمالێکتان هێشتبوو کە ڕەنگە کۆتایی ئەو کێشانە بگاتە لێک‌دابڕان. پرسیار ئەوەیە بۆ ئەو دەرسەدە کەمەش پێشبینیی ئەوەتان کردبوو چۆن خۆتان بحاوێننەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: هەموو خەڵکی کوردستان شاهیدە، ئێمە هیچ ئیمکاناتی ماڵیمان لەبەر دەستدا نەبوو، بەشی هێندێک کاروباری ڕۆژانە لە کۆمیسیۆنی ماڵی دەبەر دەستی مەدا بوو. سیستمی حیزبی دێمۆکرات وا بووە، دارایییەکەی لەلای سکرتێرو جێگری سکرتێرە. ئەویش مانگەومانگ خەزێنەکەی دەدا بە کۆمیسیۆنی ماڵی. کۆمیسیۆنی ماڵی چونکی دەگەڵ ئێمە بوو ڕادەیەکی زۆر کەم ڕەنگە بەشی ئیحتیاجاتی سەرەتایی کەمتر لەچەند حەفتەی پارە هەمووبێ کە لەوێ کەڵکمان وەرگرت. لەپاشان ئیدی ئەمن نالێم سواڵ- چونکە بە موبالەغە ناوی سواڵی لێ دەنێی- بەڵام کەوتینە یارمەتی کۆکردنەوە لە میللەتی خۆمان. بەتایبەتی ئەمن لەو بارەیەوە زۆر ڕوودار بووم زۆر گەڕایەو زۆرم داوا کرد. هەتا ماوم لەبیرم ناچێ کە بە دەنگەوەهاتنی خەڵکی، بە تایبەت لە باشووری کوردستان یەکجار بەرچاو بوو.

عەباس کاردۆ: یانی ڕاستەوخۆ داراتان لە خەڵک کرد یان لە حیزبەکان؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عومدەتەن لە خەڵک. چونکی حیزبەکان چەند دانەیەکن. خەڵک یارمەتیی گەورەگەورەیان پێ کردین. ڕەنگە جاروبار شتیوا هەبێ حیزبێک لە نێو میللەتی خۆیدا یارمەتی کۆ بکاتەوە، ئەمن بۆخۆم پێشتر لە نێو خەڵکی کوردستانی ئێراندا دیومە خەڵک یارمەتی بە حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بکەن. بەڵام حیزبێکی بەشێکی کوردستان لە بەشێکی دیکەی کوردستاندا یارمەتیی وای پێ-بکرێ بێ سابیقەیە. یارمەتییەکان لەپەنجا(٥٠) دۆلارەوە، یان بڵێین پەنجا هەزار(٥٠٠٠٠) دیناری عێراقیڕا هەبووە هەتا پەنجا هەزار(٥٠٠٠٠) دۆلار، کە یەک نەفەر داویەتی. ئێمە بناغەی کارەکەمان لەسەر ئەو جۆرە

یارمەتیيانە دامەزراند. تەنانەت بەيێنێکی بە ناوی خوازراوەوە بڵاویشمان دەکردەوە بەڵام دوایە هێندێک موڵاحەزەمان بۆ هاتن کە بڵاوکردنەوەکەمان ڕاگرت. وەبزانم هەتا چوار، پێنج ژمارەی ڕۆژنامەی کوردستان بڵاومان دەکردەوە. دیارە خەڵکەکە پێی خۆش نەبوو ناوی بڵاو بێتەوە بەتایبەتی کە بەشێکیان لە داخڵی وڵاتدا بوون. ئێمە زیاتر بە حرووف ناوەکانمان دادەنا کە زۆر جار حەرفەکان دەربڕی ئەسڵی ناوەکانیش نەبوون. یان کابرا بۆخۆی ناوی دەدا کە ناوی بنووسین. مەسەلەن برایەک بۆخۆی داوای کرد کە بە ناوی دۆستێکی دوکتور قاسملوو بڵاوی کەینەوە. یەکێک داوای کردبوو بە ناوی دۆستێکی عەبدوڵڵای حەسەنزادە ناوی بڵاو بکرێتەوە.

بەڵام لەباری دیکەوە بەڵێ لە واقیعدا جۆرێک سازمانەیمان کردبوو. چونکی ئیدی مەعلووم بوو سەفەکان بەرامبەری یەکتر ڕاوەستابوون. دیارە ئەو بەرابەریە کترڕاوەستانە لەلایەن ئێمەوە زیاتر بۆ ئەوە بوو کە وادارییان بکەین بڵێن بابە ئەوە سێ کەس تێن دەڕۆن ئەوە حیزبە ئەوت دەمێ. بەڵام کە دەڵێن قسەی پیاوانە یەکە. ئێستاشی دەگەڵ بێ قسەی وان ئەوەیە هەر چەند کەس لە حیزبی دێمۆکرات ڕۆیشتوون.

عەبباس کاروان: یانی ئێوە تەشکیلاتێکتان ساز کردبوو؟ دەتانزانی چەند کەستان دەگەڵە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ تەقریبەن مەعلووم بوو. مەسەلەن وەختێکی ئێمە کۆبوونەوەمان دەکرد، هەر ئەفرادی خۆمان دەهاتن. ئەوانیش کە دەیان کرد هەروا بوو. جاری واش هەبوو کە بەسەر یەکەوە خڕ دەبوونەوە بۆ موناقەشە کە دوایە ئیدی ئەوان ڕێگایان نەدا. ئەوە هەر جارێک بوو. ئەوان قسەی خۆیان کرد. لەپاشان کە نۆرەی ئێمە هات شێرانلیان نەیانهێشت قسەکانی خۆمان بکەین. دیارە هیچ وەختێش قسەی مە لە ڕاگەیاندنەکاندا بڵاو نەکرایەوە. بابە قسەی من هەمووی عەڵەت نیە. نوسخەیەکی بینەوە بە خۆم. ئەو قسانەی ئەمانکردن تەنانەت نوسخەیان نەدەداوە بە خۆشمان. تەنیا دەدەستی خۆیاندا ڕایاندەگرتن کە ئەوەش داستانێکی درێژە. یانی تەواوی ئەسنادی موسەووەری ئێمەیان پاش ئەتەبروونی دەفتەر باغەڵاندا بردە دەرێ. جالیب بوو، ماوەیەکی زۆر هەمووی شتەکە بەدەست وان بوو. مەسەلەن سکرتاریا یەک شتی دەفتەر دەستی مەدا نەبوو. بەڵام موورەقەب بە نهێنی ئەو شتی سکرتارییان دزیوە بردوویانە لەجێی "ئەمن" دایان تاوە. چونکی بە هەموو تەسەووری خۆیان پێیان وابوو ئەمن داوام کردوە یەکیەتی نیشتمانی بێ هوجوومیان بکاتە سەرێ بیانگرێ. ئەمن ئەقرەت لەوە دەکەم کەسێک لە حیزبێکدا یەکێکی دیکە بێنێتە سەر حیزبی خۆی. بە ئەعنەتی دەکەم. ئاخر شتەکە دە سایتێکی پارتیدا بڵاو بووە کە ئێمە تەکزیبمان کرد. خۆدا هەڵناگری ئەو سایتە تەکزیبەکەی ئێمەی بڵاو کردەوە. سایتی "کوردستان تی فی" بوو. پاشانیش یەکیەتی نیشتمانی تەکزیبێکی توندی کرد، جا بۆیە وایان کرد.

مەسەلەی کۆنگرەسان دەگرت. ئەوە هەر ئەو تەسەووراتەی بۆخۆیان دروستیان کردوە. کۆنگرەمان لێرە گرت، یەکیەتیی نیشتمانی زۆری کۆمەگ کردو زۆری مایە لەخۆی دانا. مەعلوومە ئێران کە دۆستیانە بەوە ڕازی نیە. بەڵام هەوڵی دنیایاندا کە ئەمن قانیع بکەن ئێرە ناتەمنە. بە تایبەت لە کومیتەی ئەمنییەتەوە دەهاتن دەیانگوت خەبەرمان وەرگرتوە کە ئێران مەسائیلی زۆری بەدەستەوەیە کە بەتایبەتی لە کۆیە ئیجرای بکا. دەمگوت ئێوە پێمڵێن شتەکە چیە، ئێمە لە هەموو جێگایەک خەتەرمان لەسەرە. هەر ئەوە چونکی بەو ئەقڵییەتە کە بۆخۆیان هەیانبوو، پێیان وابوو ئەگەر لێرە بگیرێ ئیدی یەکیەتیی نیشتمانی دێ هەرچی پێی خوار دانێ ملی دەپەڕێنێ. لەحاڵێکدا یەکیەتیی نیشتمانی یەک ئەفەری نەهاتە جێیەکی ئەوەندە نیزیک کە گوێی لە دەنگی بڵیندگۆکەی ساڵۆنی کۆنگرە بێ.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا لە ئاخرین دانیشتنتاندا کە ئیدی بڕیاری لەتبوونتاندا بۆخۆت چ هەستێکت هەبوو ئەو وەختی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن گوتم موقاوەمەتێکی یەکجار زۆرم کرد لە بەرامبەر ڕەفیقەکانی خۆماندا، بەتایبەت کە دوایە ئاوای لێهاتبوو، ئیدی بە حورمەتترینەکانیشیان دەهاتن دەیانگوت ئەتۆ داری بەردی؟ هەتا کەنگێ؟ ئەوی کە دەڵێن ئەگەر ئەو نەبایە ئەو لەتبوونە نەدەبوو ئەمن ئەوی قەبووڵ دەکەم ئەوە ڕاستە. ئەمن خوازیاری لەتبوون نەبووم بەڵام لەو وەختەدا ئەمەوێ و نەمەوێ ببوومە ڕەمزی ئەو بزووتنەوەیە. تا ئێستاشی دەگەڵ بێ ئەوان بۆ جنێو، دیارە بە فکری خۆیان بە جنێوی دادەنێن، بە ئێمە دەڵێن تاقمی حەسەنی ڕەستگار. یانی مەبەستیان ئەوەیە جارێک حەسەنی ڕەستگار جودا بۆتەوە ئێستاش هەر ئەوە هێندێک کەسی دەگەڵ خۆی بردوە لەو قسانە. بەڵام بۆخۆت دەزانی نووکی تیژی هێرشەکەیان هەمووی لەسەر منە چونکی ئەوەی دەزانن. ئەوە وا بوو، ئەمنیش هەموو هەوڵم دا بۆ ئەوەی ئەوە نەبێ. بەڵام کە هیچ چار نەما، بە مەراڕەتێکی زۆرەوە، قەبووڵم کرد.

نازانم جارێکی دیکەش ئەوەم لێرە باس کردوە یان خوسووسی بۆم باس کردی. کە ئەو بەیانیەشمان نووسی، بەیانیەی تەسلیم، دەواقیعدا ئێمە تەسلیمی وان بووین. چونکی ئەوان دوازدە ساڵ بوو کاریان دەکرد بۆ لەتکردنەوەی حیزبی دیموکراتو تەسحیحی ئەو خەتایە کە ئەمن یان ئێمە لە کۆنگرەی دە دا کردمان. هەمووی ئەو ماوەیە ئەوان کاریان بۆ ئەوە کردو ئێمەش موقاوەمەتمان کرد بەڵام ئاخری ئێمە تەسلیم بووین. جا کە بەیانییەکەمان نووسی، گوتمان بەڵکوو وەک ئاخر هەوڵ، بەڵکوو هەتا ئێستا بە جیددیان نەگرتبێ با دەپێشدا پێشانی وانی بدەین بەڵکوو گوێیان وەرێ مەیکەن با دانیشین حەللی کەین. بۆمان ناردن، وەکوو وەحیی ئاسمانیان بۆ بێچوو ئاوایان تەماشا کردبوو. یەک قسەشیان نەکردبوو داخوا بڵاو کراوەتەوە یان نا. ئەگەر

بڵاوتان نەکردۆتەوە بڵاوی مەکەنەوە. ئەری بۆ مەگەر رێگا چارە نەماوە؟ هیچ هیچ، هیچیان نەگوتبوو. زۆر بەخۆشی‌یەوە پێشوازی‌یان لێ کردبوو.

عەباس کاروخ: لایەنی خۆتان چۆنیان وەرگرت؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئێمە شتەکەمان لە خەڵکی نەشاردبۆوە. خەڵکەکە بەزۆری بەسەریاندا سەپاندین. مەسەلەن با بۆ تاریخ شتێک بە ناوی کەسێکی دیکەوە سەبت بکەم. وەکی گوتم ئێمە هەیئەتێکی پێنج کەسیمان هەبوو کە سەلاحییەتی درابوویە کارەکان بەڕێوە بەرێ. کاک جەلیل لەخاریجی ئەو حەلقەیەدا بوو. زۆربیان موتتەهەم کردوە بەوەی کاری وشە. بۆ تاریخ دەڵێم ڕۆژی پێش لەتبوونێ هاتە ژوورەکەی من گوتی شکات لێ دەکەم ئەگەر بە مرویەکیشەوە بەتە مەیدانی بەمێ. یانی دەتوانم بڵێم ئەسەتا نەوەد و پێنج(٩٥%) و زیاتریش خەڵکی ئێمە دەگەڵ ئەوەی لە رەفتاری وان بێزار هاتبوو بوون نە لەتبوونیش بێزار بوون. هەمەوانیش هەوڵی خۆیان دا بەڵام ئیدی وای لێ‌هات هەر وەک عەرزم کردی لە دوایەدا وەزاڵە هاتبوون دەیان‌گوت هەتا کەنگێ ئێوە ئەو زیللەتەی قەبووڵ دەکەن.

عەباس کاروخ: دوای ڕاگەیاندنی لێک‌دابرانو بڵاوبوونەوەی "هێڵە گشتی‌یەکان" دەرکەوت کە ئێوە دەتانەوێ ڕەوتێکی نوێ لە حیزبایەتی دەست پێ‌بکەن. ئایا باوەڕتان بەو ئاڵوگۆڕانە هەبوو کە لە هێڵە گشتی‌یەکاندا ریزتان کردبوون یان هەر بۆ پاساوی لێک‌دابڕان بوون؟ بەگشتی چەتان کرد کە نیشان بدەن لەو خەتەی پێشوو دوور کەوتوونەتەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەمن نالێم ئەوەی دەهێڵە گشتی‌یەکاندا هاتوە لە هەمووی‌دا سەر کەوتووین. مەعلوومە هەر بەرنامەیەکی دای‌دەنێی نیسبەتی سەرکەوتن لە جێبەجێ کردنەکەی‌دا هەمیشە مەحدوودە. پێم‌وایە هیچ بەرنامەیەک لە دنیادا نەویش بەرنامەی درێژخایەن لە ماوەیەکی کورتدا هەمووی جێبەجێ ناکرێ. بەڵام بە باوەڕی من ئەو هێڵە گشتی‌یانە نە لە بێ‌ئیمانی‌و بۆ بازارگەرمی بوونو نە ئەساسەن لە ویژدانی مەدا، یانی ئەوانە کە ئاگایان لێ‌بوو دەڵێن چی، شتێکی تازە بوون.

مەسەلەن یەکێک لەو باسانەی دەوێدا هاتوە باسێکی گەورەیە. یانی ئەوەی باس دەکا کورد میللەتێکەو کوردستان وڵاتێکەو ئەوە. ساڵی ١٣٦٨ یان ٦٩ بۆخۆم لە ڕۆژنامەی کوردستاندا نووسیومە. ساڵی ١٣٨٢ لە جێژنی بیستوپێنجی گەلاوێژدا بە وتار باسم کردوە. عەینی ئەو مەتڵەبەش لە ڕۆژنامەی ئۆرگانی حیزبدا بڵاو بۆتەوە. ئەوەی کە مەربووتە بە ئازادیی ئیرحق، لە نێو کۆنگرەکاندا هەنگاو بە هەنگاو کارم بۆ کردوەو چۆتە پێشێ. ئەوەی مەربووتە بە بەرابەریی ئەندامانی حیزب کە دەبێ وەک یەک تەماشا بکرێن ئەو

وەختەی ئەمن لەڕیزی پێشەوەی مەسئوولیەتدا بووم وام کردوە کە برادەرانی هاوفکر یان بەقەول هاوجەناحی من بەحەق گلەیی‌یان هەبووە، چونکی ئەمن بەشی شێرم داوە بە موخالیفان. کەوابێ بۆ بازاڕگەرمی نەبووە، دیارە هێندێک کەس تەنانەت لە ژێر ئەندامانی حیزبیشدا خەراپ حاڵی بوون، وا حاڵی بیوون کە گۆیا ئێمە لە ئێرانیبوون شۆراوینەتەوە. ئەتۆ هێڵە گشتی‌یەکان تەماشا بکە. هەر لەو کاتەدا کە پێ لەسەر تەقویەتی بیری نەتەوایەتی دادەگرێ‌و پێوەندیی کوردەکان دەگەڵ یەکتر باس دەکا، لە عەینی حاڵدا باسی ئەوەش دەکا کە چەندی یەکری پێوەندی دەگەڵ هێزە ئێرانی‌یەکان دەبێ پتەوتر بێ. پاشان بەرنامەو ئەساسنامەمان هەیە کە لەکۆنگرەدا پەسند کراوە، هەموو داخوازەکانی لەچوار چێوەی ئێراندایە.

با ئەوەش بڵێم هێڵە گشتی‌یەکان هەم داڕشتنیان‌و هەم جەوهەرە ئەساسی‌یەکەیان نی من بووە. بەڵام بە کۆمەگی برادەرانی دیکە بەقەولی دەڵێن موتوریە کراوە. بۆیە ئەمن هێڵە گشتی‌یەکان زیاتر لە شتەکانی دیکە بە نی خۆم دەزانم، بەڵام مەسەلەن بەرنامەو ئەساسنامە ئەمن هەر حەزم دەکرد تێی‌دا نەبم. یانی ئەوەی بۆ کۆنگرەی چارە، پەسند کرا بۆ یەکەم جار حەزم دەکرد تێی‌دا نەبم، لە دوایە کە ئیسراریان کرد بیم، بووم. دوو هەیئەتمان دانابوون کە دوو تەرح ئامادە بکەن. یەک لە دەرێ یەک لە ژووری. ئەمن لەوەی ژێرێدا بووم، بەڵام لەوێ‌دا هەیئەتێکی سێ (٣) نەفەرەمان دانا بۆ تەدوین. هەرچی ئیسراریان کرد ئەویشم قەبووڵ نەکرد، سەرئەنجام کە دوو تەرحەکە هاتنەوە لای یەک، ئەمنیش‌و زۆر لە برادەرانی دیکەش پێمان وا بوو لە باری تەدوینەوە ئەوەی لە دەرێ ئامادە کرابوو گونجاوترە بۆ ئەوەی بە وێ دیکە تەکمیل بکرێ. یانی نەزەرمان وا بوو کە ئەویان کەمتری دەستکاری دەوێ. لەوێ‌دا نەزەریان وا بوو کە ئەمن بیانکەم بە یەک. زۆرم هەوڵ‌دا کە ئەوەش نەکەم، بەڵام زۆریان ئیسرار کرد. چونکی ئەوە شاراوە نیە لە حیزبی دێموکڕاتدا بەرنامەو ئەساسنامە یەکەم جار دوکتۆر قاسملوو نووسیویەتی‌و برادەرانی دیکە تەکمیلیان کردوە. بەڵام بەدوای وێ‌دا هەموو جارێ یان ئەمن ئامادەم کردوە یان عونسوری ئەسڵی بووم لە ئامادەکردن یان دەستکاری کردنی‌دا. ئیدی گوتیان دەبێ ئەتۆ بیکەی، بۆیە ئەوەی لە بەرنامەو ئەساسنامەدا گۆڕدرا، بەتایبەتی لە ئەساسنامەدا، ئەمن وەکوو ئەندامێکی حیزب‌و وەکوو دێموکڕاتێک لە هێندێ شتدا کە پێم‌خۆش نیە ئیشارەیان پێ بکەم تەسلیمی بیروڕای خەڵک بووم. دەنا پێم وا بووە هێندێک شتی وای تێدایە کە عەمەلی نیە یان واقیعیانە نیە. پێم وا بووە شتی وای تێدایە. یان مەسەلەن شتێک حوکمی شوعاری زیاتر هەیە هەتا واقیعبینی. هەر لە جەریانی کۆنگرەشدا ئەمن بە عەمد لە چەند مەوریدا پاشەکشەم لە هەڵوێستی خۆم کرد بۆ ئەوەی ڕێزم بۆ دەنگی خەڵکەکەی دیکە دانابێ بۆ ئەوەی بەحوکمی ڕیش‌سپی‌یەتی یان ئوتۆریتە یان هەر ناوێکی لێ‌دەنێی بە جۆرێکی دیکە بڕیار نەدرێ.

عەباس کارەزا: ئەوە لەبەر ئەوە نەبوو کە ئەدای حیزبایەتی‌یەکە ئەوەی پێویست بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نا، ئەمن ئەگەر لە کۆنگرەدا مەسئوولییەتم وەر ئەگرت لەبەر هێندێک هۆ بوو. وەک گوتم دەلیلی ئەسڵی لە هەمووی‌دا ئەوە بوو کە ئەمن حەز لە مەسئوولییەت ناکەم. بەڵام لەپاش ئەوەی یەکێک لە دەلیلە بەهێزەکان ئەوە بوو کە گوتم بە تەسادوفە، وا خولقابوو، ئەمن هەستم کرد کە ئەگەر لە کۆمیتەی مەرکەزی‌دا بم ئیحتیمالی ئەوەی ئوتۆریتەی من بەسەر کۆمیتەی مەرکەزی‌دا زاڵ بێ زۆرە. سەرەڕای ئەوەی لەوەی فشارێکی زۆریشم بۆ دەهات کە حەتمەن دەبێ سکرتێری وەر بگرم، حەتمەن ئەو فشارەم بۆ دەهات، چونکی سانیە ئەساسەن یەکیش نەمابوو، بەڵام ئەگەر ئەوەش نەبا هەر ئەندامی دەفتەری سیاسی یان کۆمیتەی ناوەندی بام ئەوەندێک ئوتۆریتە زاڵ دەبوو. ئەمنیش دەمویست ئەگەر خزمەتێکم بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستان لەدەست دێ لە دەرەوەی ڕێبەری بیکەم بەڵام لە ژێر ئوتۆریتەی من دەر بچێ.

جا لە کۆنگرەش‌دا ئەو ئوتۆریتەیە هەر حاکم بوو کە بۆ سابیت‌کردنی ئەوەی دەتوانێ ڕۆژێک لە ڕۆژان فیلمەکان چاو لێ کردنەوە، یان دەتوانێ لە بەشدارانیش بپرسێ، بۆیە لە چەند مەوریدا بە عەمد قسەم نەکرد کە دەمزانی ئەگەر قسەم کردبایە- نەک بە سەپاندن بەڵام بە ئیستیدلال- لەوانە بوو نەتیجەکە شتێکی دیکە بێتە دەرێ. بۆیە بە عەمد پاشەکشەم دەکرد بۆ ئەوەی هەموو شتێک مۆرکی منی پێوە نەبێ.

عەباس کارەزا: ئێستا پاش چەند ساڵ، ئەگەر ئاوڕ لە ڕۆژی دوای لێک‌دابڕان بدەینەوە کارنامەی ئەم چەند ساڵەی تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بخەینە ژێر زەرەبین دەتوانین چی بڵێین؟ ئایا کارێک کراوە کە دەربڕی جیاوازی‌یەکانتان بێ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە تەنیا ناشارەزاو لەوەش خەراپتر موغریزان ناتوانن جیاوازی‌یەکان ببینن. دیارە وەختێکی لەت بووین جیاوازیی بەرنامەو ئەساسنامەییمان نەبوو. ئێمە تازە لەت ببووین کە هێندێک ڕۆژنامە نووس هاتن. ئەوەڵێ دەگەڵ وان قسەیان کردبوو دوایە هاتنە لای منیش. گوتیان ئێمە دەگەڵ فلان کەسی قسەمان کردوە گوتوویەتی خۆ هیچی تازەمان پێ نیە، هەر ئەوەیە کە لە کۆنگرەی سێزدەدا پەسند کراوە. گوتم ڕاستە دەکا بەڵام دەزانی بۆ؟ گوتی بۆ؟ گوتم لەبەر ئەوەی ئەسنادی کۆنگرەی سێزدە هەمووی ئێمە ئامادەمان کردوە، ئەو فکری مە بووە. ئاخر دوو سەنەد لە کۆنگرەی سێزدەدا پەسند کران، ڕاپۆرتەکە ئەمن نووسیبووم، بەرنامەو ئەساسنامەش لەوێدا کاک حەسەنی ڕەستگارو کاک حوسێنی مەدەنی پێی‌دا چوونەوە. پاشان لە وەختی کۆنگرەدا کاک حوسێن لەبەر ئەوەی نەخۆش کەوت چووە سوێدو هەر لەبەر موعالەجەکەی بۆی نەکرا لە کۆنگرەدا بەشدار بێ. دیسان لەوێشدا وەک حەقیقەت دەڵێم نەک

خۆهەڵکێشان. دوای موناقەشەو باسێکی زۆر کاک حەسەن کە دەیوو جواب بداتەوە یەک، دوو شتی جوابدانەوە گوتی با فلانەکەس جواب بداتەوە. ئیتر ئەویش ئەمن دیفاعم لێ کرد.

ئەوە بۆ ئەودەمی بوو. بەڵام دواتر ئەتۆ تەماشای کۆنگرەی ئێمە بکەو تەماشای بەرنامەو ئەساسنامەکەمان بکە. تەماشای ئەساسنامەی وانیش بکەو بزانە هەرچی ئێمە گۆڕیومانە بەرەو دێمۆکراتیزە کردنی حیزبە. هەرچی ئەوان گۆڕیویانە بەرەو سانترالیزەکردنی زیاتری حیزب بووە. ئێ ئێمە بۆ دیسانترالیزە کردنە، ئێ ئەوان بۆ سانترالیزەکردنە. ئەوە فەرقێکی ئەساسی‌یە. لەپاشان لە ڕەفتاری نێوخۆدا لە هەموان ڕوونە فەرقەکە چۆنە. لێرە لەسەر سایتەکان چاو لێ بکە. ئەندامانی ئێمە لە کۆبوونەوەکاندا جاری وایە بە شێوەی بڕێک نامەنتیقییش قسەیان کردوە بەڵام هەر ئازیزەکەی جارانن. لە نووسراوی داخلی‌دا هەر عەینی شتە. جاری وا بووە لە دەورەی حیزبیش ئەوە کراوە بەڵام عەینی شتە. یانی هیچ هەڵوێستێکی توندیان بەنیسبەت نەگیراوە. لە حاڵێکدا ئەوان ئەندام لەسەر ئەوەی موجازات دەکەن کە مەسەلەی یەکێتی ئێمەی دیوە. لەسەر ئەوەی موجازات دەکەن کە گوتوویەتی تەبایی باشە. هەر چەند مانگی ڕابردوو چەند کەسیان لە نێو خۆیاندا سزا دا لەبەر ئەوەی بەڵگەی ئەو کەمپینەیان ئیمزا کردبوو کە داوای یەکگرتنەوەی دەکرد. هەر ئەوە کە گوتوویەتی تەبایی باشە لەسەر ئەوە سزای دەدەن. بە گشتی دوو جۆر بیرکردنەوەیە، دوو سیاسەتە، دوو مەنتیقە. پێموایە بۆ هەر کەسێک هەر کەمێک شارەزا بێ تەفاوەتەکە ئاشکرایە.

عەباس کاردۆ: ئەتۆ هەرچەند لە کۆنگرەی سێزدەدا خۆت بۆ ئەندامی ڕێبەری کاندید نەکردەوە، بەڵام ڕێبەریی جەڕەیانێکی لەتبوونت وەئەستۆ گرت. ئەوە بۆ کرا؟ چەند ڕاستە کە بگوترێ مامۆستا حەسەن زادە حیزبی لەت کرد؟ وەڵامت بۆ ئەوە چییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سەعدی شیرازی شێعرێکی هەیە کە دەڵێ "**گرچە تیر از کمان همی گذرد از کماندار بیند اهل خرد**". مەسەلە حەسەنزادە نییە. لە هەر کەس بپرسی دەزانێ ئەمن ئەگەر ئاخر کەس نەبوویم، جوزئی دوو، سێ کەسی ئاخر بووم کە ڕەزایەتم داوە بە لەتبوونێ. بەڵام لەجیا حیزبی دێمۆکراتی کوردستان خەتابارێ لەتبوونێ نییە، لەتبوون بۆ حیزبی دێمۆکراتی کوردستان شتێکی ناخۆش بوو، بەڵایەک بوو بەسەری هات و شتێک لە خاریجی ئیرادەی ئەو بوو. بەڵام لەتکردن بۆ ئەو برادەرانەی موقابیلی ئێمە ستراتێژی بوو، کاریان بۆ کردبوو. چونکی ئەوان یەکگرتنەوەی دوای کۆنگرەی دە، ساڵی ١٣٧٥یان بە خەیانەت زانیبوو. لەکن مە گوتوویانە عەلەنە، بەڵام لە نێو خۆیاندا هەمیشە بە خەیانەتیان ناو بردوە. هەمیشەش بە نهێنی کاریان بۆ کردوە. لەو ماوەیەشدا کە پێکەوە بووین، ئەوان ڕەفتارێکیان دەکرد کە ئەمن دەڵێم هەردووک لامان موخالەفەتی جەناحبازیمان دەکرد. ئێمە دەمانویست بە ڕێگای تەفاهوم دابین کردنی

حقووقی هەمووانو تەعەهوودی ئەخلاقیدا هەوڵ بدەین دووجەناحی لەبەین بەرین، بەڵام ئەوان هەوڵیان ئەوە بوو جەناح لەبەین بەرن نەک هەوڵی جەناحدروست کردن نەهێڵن. جەناحی موخالیف دەبوو نەبێ، یان تەسلیمی موتڵەق بێ، یان ئینسانی دەرجە دوو و دەرجە سێ بێ، یان دەبێ بڕوا.

کەوابوو نەک هەر دروست نیە بڵێن عەبدوڵڵای حەسەنزادە حیزبی لەت کرد، بە بێ تەعەسسوب. ئەگەر کردبێتم هیچ ئیبام نیەو دیفاعی لێ دەکەم. ئەمن ئەو نەقشەی بوومە هەموویم ئیعتیراف پێ کردوەو ئیعتیرافیشی پێ دەکەم. بەڕاستی زۆر ناڕەوایە ئەگەر بڵێن ئەوانەی ئێستا حیزبی دێموکراتی کوردستانن ئەوانە لەتیان کرد، بەڵام هەر وەک گوتم: **گرچه تیر از کمان همی گذرد   از کماندار بیند اهل خرد**، ئەو ستارتە ئێمە لێمان داوە. ئێمە گوتوومانە ئیعتیراف بە شکستی خۆمان دەکەین کە نەمانتوانی بەکرێزی بەسەر موقابیلەکانماندا بسەپێنین. بەڵام ئەوان توانیان لەتبوونمان بەسەردا بسەپێنن. بەڵام ئێمە ئیعلام دەکەین لەمە بەدواوە تێکۆشانی حیزبی خۆمان بە جودا لە تەشکیلاتی زۆرایەتیی کۆمیتەی مەرکەزی دەکەین.

لەپاشان نازانم پرسیارەکە ئەوەی تێدا بوو کە داخوا کارنامەکە چۆنەو چۆن نیە. ئەگەر ئەوە بێ هەر بۆخۆم دەزانم چەندم گلەیی لە حیزبی دێموکرات هەبووە لە ئەوەڵەوە هەتا ئێستا. یەکگرتوو، دوولەتو سێ لەتو خۆلاسە لە هەمووی. کەموکووڕیمان یەکجار زۆر بووە. ئەگەر نەیبینم کوێرم. بەڵام زۆرجار مەسائیل لە موقایەسەدا ڕوون دەبێتەوە. ئەگەر بەراورد دەکەم ڕۆژەکانی پێش لەتبوونیو پاش لەتبوونی وەبیر دێتەوە، دوجیزیەدا هەرچی ئیمکاناتی حیزبی بە: هەمووی لە دەستی موقابیلەکانی ئەمدا بوو. ڕادیۆیە، تەلەڤیزیۆنە، تەنانەت ئەو سایتەی حیزبە کە ئێمە سایتی دیکەمان دانا. ئەوە لەباری تەبلیغاتی. ئیمکاناتی مالی، لە پوولی نەغدەوە بگرە هەتا ئیمکاناتی دیکە، غەیری مەسەلەن چەند دەزگا ماشێن یان ئەو پەتۆیەی پێشمەرگەکانمان پێی دەنوون، یان ئەو تفەنگەی دەشانی پێشمەرگەکانماندایە، دەنا هەمووی بەدەستی وانەوەیە.

هەموو پێوەندییەکانی دەرەوەی حیزب چ کوردستانی، چ ئێرانیو چ دەرەوەی وڵات، هەموو بەدەستی وانەوەیە. چونکی بۆخۆی بڕیاری داوەو زۆریش بە بێ ئینسافی دابەشی کردوە. یانی هەڵبژاردنەکە سەیر بوو، مەسەلەن لەسلێمانی کە بنکەمان نەبوو، داسانا. بەرپرسێکەو دە، دوازدە پێشمەرگەی لێ دانران. یەک نەفەری نامەحرەمی تێدا نەبوو. چەند کەسیان هێنا سکرتاریای، یەک دانە نامەحرەمی تێدا نەبوو. تەلەڤیزیۆن دانرا یەک دانەشی تێدا نەبوو. تەشکیلات، بەرپرسی تەشکیلات هەر لەوان بووەو کاروباری داخلی بەدەست وانەوە بووە. لەچەند ساڵ بەر لە لەتبوونیشەوە ئەوە موڕەتەب کاریان کردوە لەسەر ئێمە. ئاپاراتی حیزبی لێرا بەدەست وانەوە بوو چونکی سیاسی - نیزامی بەسەریان ڕادەگەیشتو ئەویش دەبەر دەستی واندا بوو.

ئێمە کە ئەو لەتبوونە بوو ئوسوولەن کەوتینە تاریکایی‌یەکەوە. یانی بۆ ئەوەی لانی کەمی دەنگ ڕۆیشتنمان هەبێ، سایتێکمان دانابوو شتێک بوو بەڵام خۆ ئێستاشی لەگەڵ بێ سایت شتێکی ئەوەندە

عەرزەمی نیە بڵێی هەموو کەس دەستی ڕادەگا. خەڵکێکی کەم کۆمپیوتێریان هەیە و خەڵکێکی کەمتر دەگەڵ ئینتێرنێت سەروکاریان هەیە. بەتایبەتی سایتێکیش کە نەناسراوە. بۆ ئەوەی لانی کەمی دەنگمان بێ، تەقریبەن حەفتەیەک دوای لەت بوونەکەی کۆنفرانسێکی چاپەمەنیمان لە هەولێرێ دانا کە خەڵکێکی باش هاتبوون. بیست و یەک(٢١) ڕسانە هاتبوون. ئەوە دەنگەکەی بڵاو کردەوە. با ئەوەش بڵێم کاک مستەفاش دوای ئێمە ئەوەی کرد. بەشدارانی کۆنفرانسە مەتبووعاتی‌یەکەی هەمووی ئی خۆیان بوون. هێندێک کەسی تێدا بوون کە بۆ یەکەم جار بوو ئەو جۆرە کارانەیان دەکرد. هەموو پرسیارەکانیان بۆ نووسرابوو و زۆر جار وەڵامەکانیش دەپێشدا ئامادە کرابوون. لەحاڵێکدا ئێمە ڕۆژنامە، ڕادیۆ، مەجەللە، و تەلەفیزیۆنمان دەعوەت کردبوون هەر ئەمانەوزانی کێ هاتوە.

دەگەڵ هەمووی ئەوانەدا ئێستێ کە بەرەو چوار ساڵەی ئەو ڕووداوە دەچین - تەقریبەن سێ ساڵم تێوی لێ گوزەراوە - ئەگەر تەماشا دەکەم پێشکەوتنێکی یەکجار زۆر هاتۆتە پێشێ. کەموکوڕی‌یەکان دەڵێم زۆرن دەگەڵ هەموو ئەو بێ ئیمکاناتی‌یەی کە هەتا ئێستاش هەمانە. ئەگەر تۆزێک واقیعبینانە تەماشای تەزیەکە بکەم پێچگە لە نیدە سیاسی‌یەکە کە هی ئێمە لە هەولەوە باشتر بوو، کە هەر ئەوەش بوو بە باعیسی گەشەکردنی ئێمە، ئەو ڕۆژەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانی ئێران لەت بوو، بوو بە دوو حیزب، دەتوانم بڵێم ئەگەر تێکڕای تەزیەکە حیساب بکەین، نەک مەسەلەن کادرو پێشمەرگەی ئێرە. لەو بارەیەوە لە ژمارەی پێشمەرگەی قەدیم و کادری قەدیم و کارکوشتەر ئەوانەدا ئێمە لەسەرەوە بووین. یانی لە ئاپاراتی ئاشکرای حیزبی لێرە ئێمە لەسەرتر بووین. بەڵام لە مەجموعی شتەکاندا بگرین بە هاسانی دەتوانم بڵێم ئێمە لە باشترین حاڵەتدا دەگەیشتینە پازدە لە سەدا(١٥%). ئەوان هەشتاو پێنج(٨٥%) لەسەد بوون. بەڵام ئێستێ کە تەماشا دەکەم بۆ حسن زەحمەتە را قەزاوەت بکەم کە پەنجا بە پەنجاین(٥٠-٥٠). چونکی لەزۆر باری گرینگەوە را هەست دەکەم ئێمە زۆرزۆر لەپێش واتین. ئەوە نە خۆ فریودانە و نە خەڵک فریودان. یانی مەقبوولییەتمان لەلای ڕووناکبیران. ئەوانەی پێیان دەڵێن بژاردەکانی کۆمەڵ یان نوخبەگانی کۆمەڵ، زۆر پترە. لە کۆڕو کۆبوونەوە نێونەتەوەیی‌یەکاندا، بەرداشتو تەسەو لێکدانەوەکانی ڕێبەرایەتیی ئێمە باشتر وەر دەگیرێ.

ئەگەر ئیمکاناتی مالی‌یەکە تاوا مەحدوود نەبایە بۆ کاروباری تەبلیغاتی‌ڕ ئەوانە، لەوان وپێش دەکەوتین. لەو شتانەشدا کە ئیمکاناتەکە وەک یەکە، مەسەلەن سایت. گرینگ ئیە ئێمە چەند سایتمان هەن و ئەوان چەندیان هەن. بەڵام ئی وان هیچ لە هی ئێمە باشتر نین. یان ڕۆژنامەمان هەیە. لە تێکڕای بەرنامەکان، مەسەلەن ئەمن جاری وا هەبووە بەرنامەیەکی واتم دیوە زۆرم پێ جوان بووە. نەک هەر یەک، زیاتریش. بەڵام ئەگەر لەسەر یەک حیسابی بکەین ئەو ڕسانانە کە هەمانن خەڵک هی ئێمە پتر پەسند دەکەن. هی ئێمە پتر

دەگەڵ ڕووحی ئەم سەردەمە دێتەوە. بۆیە پێموایە کارنامەی ئێمە لەو ماوەیەدا لەسەریەک بە موسبەت حیسابە. هەرچەند هەروەک گوتم تارێک ورێکی هەیە، هەڵەو نیشتیای سیاسی دەبێ. ئەو قسەیە زۆر جوانە کە دەڵێ: ئیلای نەنووسراو غەلەتی نیە، کەسێک کار دەکا هەڵەی سیاسیش دەکا. بەڵام ئەگەر کەسێک هیچ نەکا هیچ غەڵەتان ناکا. ئەوانەمان هەموو هەن، کەم وکوڕیمان هەیە. زۆریشەو زۆریشی پێوە ماندووین. بەڵام بە تێکڕا کە حیسابی دەکەم ئەو کارنامەیە بە کارنامەیەکی موسبەت و سەرکەوتوو دەزانم.

عەباس کاروێز: دوای لەدەستچوون هێندێک ڕووداوی ناخۆش هاتنە پێشێ. هێندێک کەس پێیان وایە کێشەکە دوو لایەن سازی کردووە هێندێکیش پێیان وایە تەنیا لایەک دروستی کردوە. دوایەش یا دیارە هێزەکانی هەرێمی کوردستان مەجبوور بوون دەخالەت بکەن. هەروەک ئێستاش دیارە لە هێندێک بارەوە لەژێر کۆنتڕۆڵدا هەن. ئەوە بۆ وای لێهات و چۆنی لێک دەدەیەوە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: ئەویش یەکێکە لە عیبرەتەکانی تاریخ. ئەمن ڕەنگە لەبیر کردمێم بێ، بەڵام ئێستێش تێی ناگەم ئێمە بۆ دوژمنین؟ قوربان دەستیان کرد بە هوجووم. برادەرێکمان هەبوو بە ناوی تاریقی زەمانی کە ئێستاش هەر هەیە. نیزیکترین ڕەفیقەکانی لەنێو واندا بوون. وەکوو دۆست چوونەتە بەر دەرگاکەی، بانگیان کردوو، یەکێک دەستی بە دەمیدا گرتووە بە دووانیش بە چەقۆ لێیان داوە. بیست و پێنج(٢٥) چەقۆی لێدرابوون بەڵام حەڤدەیان(١٧) کاریگەر بوون. ئیدی مەسەلێک هەیە دەڵێن ئینسان بە بێ ئەجەل نامرێ. بە ڕاستی بۆ ئەو پێشمەرگەیە وا بوو. دوکتۆرا ئەزیستی لێبانێدا دوو قسەی زۆر تاریخیان پێ گوتبوو. یەکیان ئەوە بوو کە گوتبوویان جارێ ئەمری چەکی گەرمەمان پێ نیە. یەکیشیان ئەوە بوو ڕەفیقێکی هەبوو، دوو برادەر بوون هەر دووک خەڵکی سنە بوون. پێیان گوتبوو ئەویش دەتڕینە گن تۆ، تۆڕەی ویش دێ.

ئێمە لە"جێژنیکان" زۆر کەمتر بووین لەوان. وا بزانم ئێمە چواردە(١٤) ماڵمان هەبوون. ئەوان پەنجاو سێ(٥٣) ماڵیان هەبوون. لەوێش دەستیان پێ کرد، جا وەرە لێنە. جا وەرە پێنا دە، جا وەرە جنێوان بدە. مەسەلەن ڕۆژێک ئێمە هەموو لێرە لە قەڵایە بووین. تەماشامان کرد بوو بە هەڵلار دروشمدان و جنێودان ئەوە. ئەگەر تەماشا دەکەین جەمعێک لە سکرتاریای ڕا هاتوون بۆ هەڵایساندنی فیتنەی. لێرەش فیتنەیەکی زۆریان هەڵایساند. ئیدی وای لێهات ئێمە داوامان لە هەر دووک حکوومەت کرد کە بابە ئەمنییەتمان بپارێزن. ئەو وەختە دوو ئیدارە هەبوو. ئەوان ئەوەشیان بە نۆکەری دەزانی. ئاخر باشە ئەتۆ لە وڵاتێکی دیکەدا بژی بۆ پاراستنی ئەمنییەتی خۆت داوا لە کێ دەکەی؟ ئێستا ئەتۆ لە ئوستڕالیا مەسەلەیەکت بۆ بێتە پێش حیزبەکەی خۆت دەتپارێزێ یان دەبێ بە حکوومەت بڵێی؟ ئێمەش بە حکوومەتمان گوتوە.

ئاشپەزخانەمان هاریەش بوو. ڕۆژێک لەبەر دەرکی ئاشپەزخانەی ئەو برادەرانەی ئاسایش کە هاتبوون دەستیان کردبوو بە پشکنینی. چاردە(١٤) چەقۆو پەنجە بۆکسێک‌و دەمانچەیەکیان گرتبوو. هەر شازدەی نی وان بوو. هیچ کەسی ئێمە هیچی پێ نەبوو، یەکێکیان کە خوێندکاری فەوقی لیسانسیش بوو، گوتبووی ئەمن لە جەماعەتی فلان کەسیم ناوی منی بردبوو. ئاسایش گوتبوویان ئەتۆ کەیفی خۆتە جەماعەتی کێی، ئێمە کارمان ئەوەیە نابێ چەکتان پێ‌بێ. بە هەموو ئەقڵی خۆی پێی وا بوو ئەگەر بڵێ لەوانم لێی وەرناگرن. جا باوەڕیشیان پێ کردبوو کە لای ئێمەیە. بەڵام گوتبوویان ئێمە کارمان بەوە نیە دەگەڵ کێی. یانی شتی سەیرو سەمەرە هەبوو لەو بارەیەوە. دیارە ئەوانە کەم‌کەمە لەسەر سایتەکان بڵاو بوونەوەو خەڵکیان لێ ئاگادار کرا. مەعمولەن ئەفرادی مە لە نەخۆشخانەی بوونو هی ئەوانیش لە زیندانێ. جا جاری وابوو نی مەش دەبەر دەکەوتن بۆ گیرانێ بەڵام زۆرتر نی وان لە زیندانێ بوونو نی مەش لە نەخۆشخانەی بوون. ئەوە شتێک بوو کە هەر بۆ عیبرەت دەبێ باسی بکەی.

جا گرینگ ئەوە بوو کە لە سەرەوە دەستوور دەدرا کە ئاوا بکەن. بۆ مێژوو نامەیەک هەیە. ئەو وەختەش کە ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ جوێ ببۆوە، بە خەتی کاک مستەفای بۆ برادەرانی "ڕۆمادی" نووسراوە کە تەشویق دەکا حەملەیان بۆ بکەن. بەڵام دەنووسێ کارێکی وا مەکەن برینی سەختیان لێ‌بێ یان... ئەوە بەخەتی خۆی نووسراوە کە ئەمن دیومە. ئەوە هەر ئەوەیە کە لە کوردەواری‌دا دەڵێ لەجێی نەرمی دە. یانی بە ئاشکرا هان دەدا بچن لە لایەنگرانی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ بدەن. ئەوەی ئەمجارەش دەستووری مەرکەزی بوو. غەڵەتێک نەبوو بڵێی دوو پێشمەرگە دەیکەن.

بەڵگەنامەکان

بەڵگەی (١)

هاوڕێیانی خۆشەویست! زامنی سەرکەوتن لە هەموو ئەو بڕیارانەدا کە پاس کراون لە هەر بوارێکی دیکەی کاری حیزبیدا، ڕێکخراوەییمانەدا بەستراوەتەوە بە پاراستن و پتەوکردنی ڕیزی تەشکیلاتیمان. ئەگەر لە خۆمان نەگۆڕین هەموو کادر و بەرپرسیارێتی حیزبیمان بۆ سەرخۆ بوونی ئەرکەکانی سەرشانمان و لابردنی کۆسپەکانی سەر ڕێگامان بەراستی کەم و ناتەواوە، هەتا دەگا بەسەرەی ئەو شەو جێزمە ئەندامانی لە هەموو تواناکانی خۆی کەڵک وەرگرتن بەشێکیان تووشی دوورەپەرێزی بکا، یان لەوەش خراپتر بیخاتە بەرامبەرەوە. هێزی دوژمن کرات لە دەستی هێنانی ململانێی بۆ ئێمە ناوچەوا زۆری چاشترەوە. تێکی زیان دیوە، یا بەسەریان بەدیهێنا ئەم ئەزموونەیە خاشەیی بکەین. وەرن لەگەڵ خۆیشی ئەمەیانم گەلێ بێشتەن بەهانا بەڵام بەهیانی بیبا لەو زمانی بەرهەمی بە پێنجین تازە کەینەوە کە تاک سەرچەمەرمان (هەر کەس نەیەهەزیەوە) هەستی دووبەرەکی لە خۆمانەدا بکوژین، بەڵکوو لە هەر کەسێکمان دیت بەکپارچە بە گۆڕیدا بچینەوە و ڕیزەکانی خۆمانی لێی پێک بکەینەوە. دڵنیا بن لەو حاڵەدا هیچ هێزێک نیە وان شکێنی و چۆکمان پێ بدا.

ئەوا پاراگرافی ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی ١٣ کە چونکە باسی پەکریی دەکا، چاپیان نەکرد.

بەڵگەی (٢)

ئەندامێتی و پرەنسیپەکانی حیزب

لەگەڵ ئەوەی لە کۆنگرەی ١٢دا هەندێ ئەندامان بڕیارەکانی دەستوورەکەیان پەسند کرد کە هەر چەشنە باڵگەرایی و دەستەبەندییەک خۆیان بە ئازادیی شەخسی و گرووپی خۆیان پێ نەبێت و بڕیاری کۆنگرە [illegible] بەو بە حیزبی خۆیانی [illegible] ئەندامانی حیزب بەجێهێشتووە، بەشێک لە ئەندامانی پێچەوانەی [illegible] ئەندامانی دیکە بە بڕیاری کۆنگرەیان وەک [illegible] لە پرەنسیپەکانی ئەنجامی سیاسیی خۆیان وەرگرتووە.

دوای بەڕێوەچوونی کۆبوونەوەکانی پێش کۆنگرەی ١٢ و [illegible] ئەندامەکانی بەشێکی [illegible] لە حیزب [illegible] بەرچاو [illegible] کۆنگرەیان لە [illegible] دەستەکانی خۆیان دا [illegible] بەدەستەوەیە هەڵێکی جیدەییان بۆ لە [illegible] و بەخێرایی ڕێگە خۆش کردن بۆ [illegible] لە مەیدانی [illegible] ئەو کەسانە کە [illegible] بیر [illegible] دەست پێکردووە. لە [illegible] لە نێو حیزبدا خوڵقاوە کە [illegible] ئەندامانی دڵسۆزی ئەو حیزبە ناچار دەکا لە [illegible] بۆ [illegible] لە پرەنسیپەکانی [illegible] بتوانن ئەرکی [illegible] خۆیان بە [illegible] و [illegible] و [illegible] بەم جۆرە خەباتی حیزبەکەمان و [illegible] لە کۆڕ [illegible].

گرنگترینی ئەو پرەنسیپانە کە دەبێتە هەوێنی پێکهاتنی ئەو ئەندامێتییە لەنێو حیزبی دێموکراتدا:

١- [illegible] کۆنگرەی [illegible] بە [illegible] کۆنگرەی [illegible] ئەو کۆنگرەیە [illegible] ئەوەیان لەسەرە، [illegible] لە [illegible] ئەو کۆنگرەیەدا [illegible].

٢- پاراستنی [illegible] سیاسی حیزب بەو شێوەیە کە [illegible] ئەرکێکی [illegible] بە [illegible] ئەو کەسانە [illegible].

٣- پاراستنی [illegible] و [illegible] ئەندامانی حیزب [illegible] حیزبی [illegible] لە [illegible] و [illegible] حیزب [illegible] حیزبی دێموکراتی [illegible] بە [illegible] لە [illegible] حیزب بە [illegible] و لە [illegible].

٤- [illegible] حیزب بە [illegible] و [illegible] بە [illegible] لە [illegible] حیزب [illegible] بە [illegible] لە حیزب [illegible] بۆ [illegible] لەسەر ئەندامانی حیزب و [illegible] بوون بە پرەنسیپەکانی حیزب و [illegible] لە [illegible] ئەرکە [illegible] بێ. [illegible] لەم یا لەو [illegible] کە [illegible] هەموان [illegible].

٥- ڕێبەرانی هەمیشەیی حیزب ماڵی گەلی کورد و خەباتی کوردستانیان بە گشتی و حیزبی دیموکرات بەتایبەتی. هیچ لایەنێک بواری نییە بەشداری ئەو تەبلیغاتی کە لە ئێران و نەیارانیان وەربگرێ. ڕێبەرانی پێشەوا، قاسملوو و لەم ماوەیەی ڕێبازی خەبات و تێکۆشانی بۆ دامەزراوە.

٦- ئەندامەکان لە سەرەوەی حیزب تا ئەندامی پێگەی هەموو شێوەیەک پشت بە لێهاتوویی و کارامەیی خۆیان دەبەستن. بۆیە پێویستە میکانیزمێک لە حیزب دا هەبێ کە ئەندامەکان بتوانن بوون لە ئەزموونی جیاوازی و دووبەرەکی کەسایەتی و لێهاتوویی خۆیان بەدەن و دەستەبەری بتوانن لە چوارچێوەی موسیبەتی ئەو کەسانەی بەهاو وەربگرن. ئەسڵی ئازادی دەنگدان و تا دەمرین لە کۆنفرانسەکان دا دەبێ ڕێزی لێ بگیرێ و هیچ کەس ناچار نییە ئەگەر ڕەسمی لەگەڵ ئەقەلییەت هاودەنگی بکا، سەربەخۆیی خۆی لە دەنگ دان دا لەدەست بدات وەلە لە جیاوازی دا بلێ.

٧- ئەقەلییەت بەرپرسە لە بڕیاری سالمی ڕێبەرایەتی دەکەوێتە هەموو توانایە بۆ جێبەجێکردن و ڕاپەڕاندنی ئەو بڕیارانە تێدەکۆشێ.

٨- ئەقەلییەت جگە لە ڕێگای مەشرووع و ئەساسنامەیی لە حیزب دا هیچ ڕێگایەکی بۆ بەرەوپێشبردنی دلخوازی بەرنامەکانی ناگرێتەبەر. چالاکییەکانی بە ئاشکرا بەڕێوە لە نێو حیزب دا ئەنجام دەدا و ئەو جۆرە کارێکی پەنهانی و غەیرە شەفافە. پەیوەستی ڕاستکردنەوەی زەینی ئەندام بەرنامەیەکی بەکردەوە بۆ تێکۆشانی حیزب هەموو لایەک بەڵێیان دەبێ جێبەجێبوونەکانیان لە کۆبوونەوەکانی حیزبی دا بێنە گۆڕێ و هەر لەو کاتەدا لەسەریانە ڕێگا بە بەرپرسیار جێبەجێکردنی بۆ خەبات بدەن بۆ ئەوەی مەسەلەکانی پێوەندیدار بە حیزب بە شێوەی ڕاستەوخۆ ناوەکاوە لە چوارچێوەی حیزب دا یەکەوە بەرباس و بڕیاریان لەسەر بدرێ.

٩- ڕێزدانان بۆ پێشینەی خەباتی ئەندامانی قەدیمی حیزب بەتایبەتی ئەوانەی کە لە ڕێبەرایەتی دا نەماون. کەڵک وەرگرتنی سیستەماتیک لە ئەزموونەکانیان لە ئاستی حیزب بە کارێکی پێویست و حەتمی دەزانین.

١٠- پابەندبوون بە ئازادی (ڕا، بیر و باوەڕ) و کەسانی بە ڕێبازی جیاوازەوە لە حیزب دا بەبێ لەبەرچاوگرتنی پەیوەندی بە هیچ لایەنێک دەبێ وەک پرەنسیپی ئەخلاقی چاوی لێ بکرێ. ئەوەی حیزب پێی پێویستە پاشتیوانی خۆی، کەڵک لە توانایەکانیان وەربگرێ.

١١- ئەقەلییەت بە هەموو توانایەوە لە ڕێگای مەشرووعەوە بە دژی دەستەگەری و میکانیزمی بۆ پاراستنی لە دیموکراسی ناوخۆیی حیزبی خەبات دەکا.

١٢- ئەقەلییەت پابەندە بە یەکسانی و بەرابەری ئەندامانی حیزب لە ڕووی کار و لێپرسینەوە لە پێشدا ئەندامەتی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و پاراستنی پاڕێزگاری ئەو پرەنسیپانەیە کە لە حیزبدا ساڵ بوون. لەسەر بنەمای ئەم بابەتە کردن و سووک کردنی هیچ کەسێک بە هۆی جیاوازی لە بیر و بۆچوون دا ڕێگە نادرێ. ڕێبەرایەتی و سەرجەم بەرپرسانی حیزب لە هەر پلە و پایەیەکدا بن ئەرکی گرانی بەرگرییان لە حیزبەکەیان لەسەر شانە. پاراستنی حورمەت و ڕێزلێنانیان بەگشتی ئەرکی هەموانە. بۆیە ئەرز هەڵبەستنی ئەو ئاکارە نابەجێ و زیانبەخشانەیە و ڕەفتاری ناڕەوای میکانیزمی لەم بابەتە دەبێ بگیرێ. هەر چەندە هیچ بەرپرسێک ناتوانێ بێ کەم و کوڕی بێ و ڕەخنەی لەسەر نەبێ؛ بەڵام ڕەخنە دەبێ سازندە بێ و بەڕێ و جێی بێ و تەنیا لە ڕێگای ئۆرگانەکانەوە بێتە گۆڕێ. هەر لەو کاتەدا کە لەسەر مەسەلەی حیزبی بەرپرسیارێتی جیاوازی هەیە پێویستە هەموو هاوڕێیان ڕێز و حورمەتی یەکتری بپارێزن. هەموو ئەندامانی حیزب لەگەڵ ئەوەی کە ئەزموونی جیاوازیان هەیە، ئاین ئەوە ئەوە نییە کە خۆشەویست و هاوڕێی یەکترن.

بەڵگەی (٣)

بەڕێز کاک مستەفا هیجری سکرتێری گشتیی حیزب

لەگەڵ سڵاو

نامەی ڕێکەوتی ٨٤/٢/٧ تان بە شێوازی کاک مستەفا [illegible] ئامێزی بەڕێوەبەری سکرتاریا پێگەیشت کە بڵاو دەکا بڕیاری [illegible] (ئیوسبەری) [illegible] ١٠ی بەیانی بۆ بەشداری لە پلێنۆمی کۆمیتەی ناوەندیدا کە سکرتاریا ئامادە بوو. لەم پێوەندییەدا بە پێویست دەزانین سەرنجتان بۆ ئەم چەند خاڵە ڕابکێشین:

١- شاراوە نیە کە کێشەگەلێک لە ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا هەیە کە مەسەلەی فکری [illegible] بە گرووپە [illegible] حیزبی [illegible] کوردستان بڕیوە. ئێمە لە ماوەی ڕابردوودا زۆر پێشنیارمان بۆ چارەسەری ئەو کێشەگەلانە خستۆتە بەرچاوی هاوڕێیان کە بەداخەوە هیچ گوێیان لێنەگیراوە.

٢- پلێنۆمی [illegible] بەرنامەی کارەکەی دەبێ بە بڕیاری دەفتەری سیاسی دیاری بکرێ و هیچ [illegible] سەلاحییەتی بە بەڕێوەبەری سکرتاریا یا سکرتێر نەداوە بەتەنیا لەو بارەوە بڕیار بدەن. [illegible] لە [illegible] دەفتەری سیاسی [illegible] بەو بڕیارە [illegible] لە [illegible] نووسراوە.

٣- لەبەر ئەو هۆیانەی سەرەوە ئێمە [illegible] کۆمیتەی ناوەندی [illegible] هیچ [illegible] کۆبوونەوەیەکی لەو پلێنۆمە [illegible] بەشی [illegible] حیزبی [illegible] پلێنۆمی کۆمیتەی ناوەندی [illegible] ئێمە کە زیاتر لە سێیەکی ئەندامانی ئەسڵیی کۆمیتەی ناوەندین [illegible] پێمان [illegible] کۆبوونەوەیەکی لەو پلێنۆمە [illegible].

٤- بە [illegible] ئەو کۆبوونەوەیە کە ناوی "پلێنۆم"ی لێ [illegible] پەلەکردنی [illegible] حیزبە [illegible] ڕێزەکانی حیزب و [illegible] کوردستانیەکە [illegible] حیزبەکەمان لە یەکێک لە ناسکترین [illegible] قۆناغی ژیانی سیاسیی خۆیدا.

٥- [illegible] کۆبوونەوەیەکی وا بگرن ئەوی پلێنۆمی لەسەر [illegible] ئێمە بە [illegible] لەسەر [illegible] بەرپرسیارەتیی [illegible]. هەر لەم [illegible] ڕێگایەکی [illegible] بۆ [illegible] بەرپرسیارەتی [illegible] ئاکامەکانی ئەو کۆبوونەوەیە [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بگرێ.

٦- [illegible] ئەوە لە [illegible] دەکەین بۆ پاراستنی [illegible] حیزب و یەکیەتیی [illegible] حیزب و بۆ [illegible] بە [illegible] حیزبە وڵا لە گرتنی ئەو کۆبوونەوەیە بە ناوی پلێنۆم بگرن و لە جیاتی [illegible] بۆ [illegible] حیزب [illegible] کەیسەکان بکرێ. [illegible] ئەو [illegible] بە [illegible] هێزی [illegible] حیزب و [illegible] بۆ هیچ

گەلی، بە ئاواتی دیداری بەرەوپیرسانە. ئەندامانی ئەسڵی و جێگرو ڕاوێژکاریی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران:

حەسەنی ڕەستگار

مستەفا مەولوودی

کەماڵ کەریمی

ڕێبوار بلەکی

فاتیمە مەعرووفی

محەممەد کەسنازانی

عەبدوڵا بەهرامی

سمایل بازیار

حەسەن قادرزادە

ترکمان بەهمەنی

محەممەد حەسەن پوور ع.

هێمن سەیدی

١٣٨٤/٣/٧

بەڵگەی (٤)

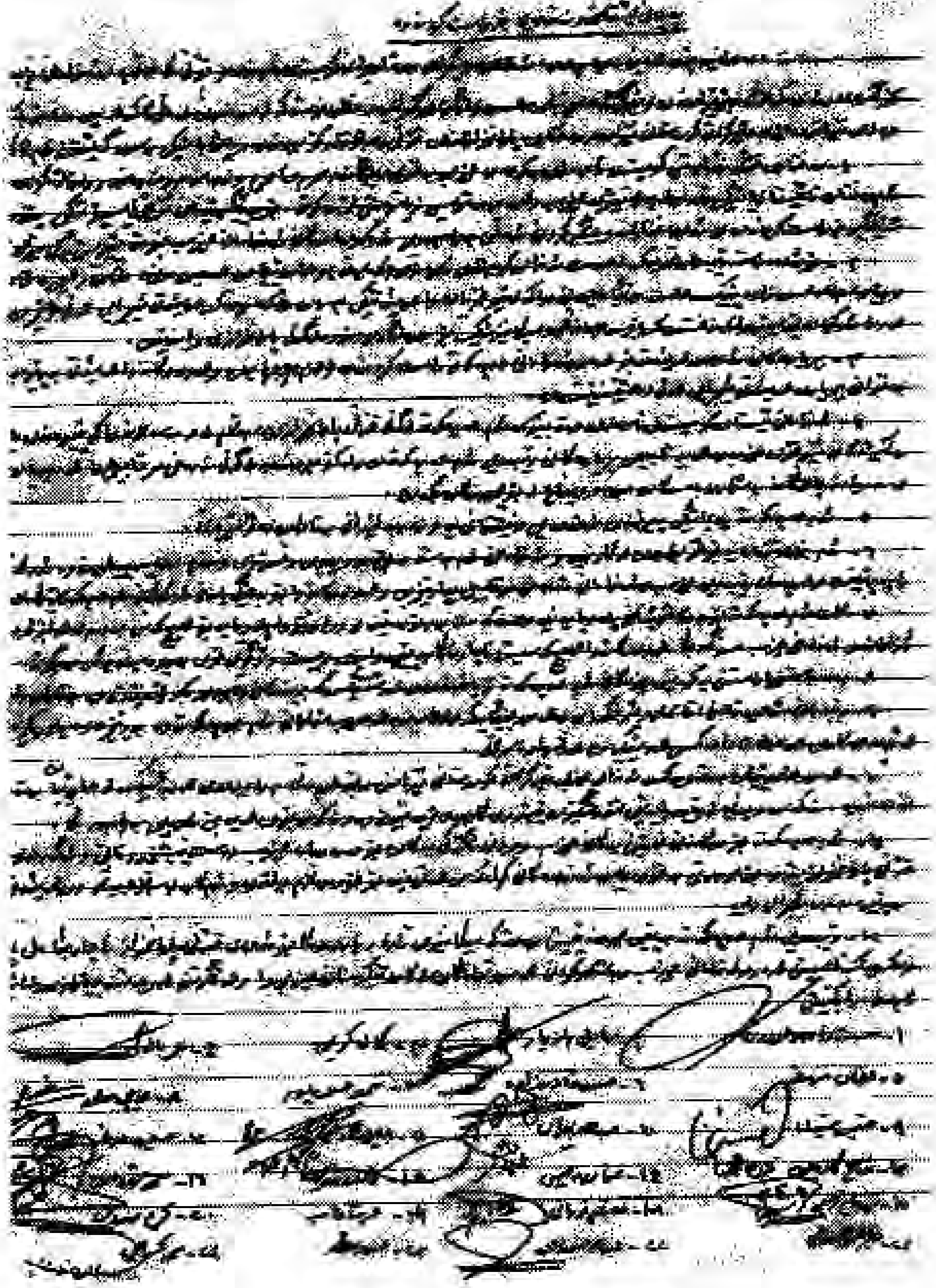

بەڵگەی (٥)

من بر این باورم که کرد ها بالذاته دشمن ما نیستند و با روشهای معقول میتوانند دوست ما نیز باشند. اگر این شرایط در هر ملت دیگری حتی برادران و خواهران عرب ایران (که امروز مظلوم ترین دوستان ما هستند) بود من زیاد حساسیت نمیداشتم. ولی ما با کردها محکوم به همزیستی هستیم و لازم نیست که عاشق هم باشیم فقط کافی است که به حقوق هم احترام بگذاریم و ما این تجربه را داشته ایم. فقط مصالح مشترک و رهبران شایسته خویش نیت و مستقل میتواند این سناریو را تجدید کند. امروز مصالح مشترک موجود است. هردو، ملتی مظلوم و مستضعف هستیم که در یکصد سال اخیر امام بیشرمانه ترین شنیع های حکومتهای خود بوده ایم و از مرکز نشینان جز غارت و تحقیر و اعدام و اشغال نظامی و بمباران چیزی ندیده ایم. البته بسیار ساده لوحی است اگر باور کنیم که اکراد در سرزمین ما نظر ندارند، ولی در هیچ ملک بی صاحبی همسایگان بی نظر نخواهند بود. در مثل مناقشه نیست و این مثال "تشبیه مع الفارق" است. "از دهات ترک نشین میگویند" با گرگ [illegible] کن ولی چوب را از دست مگذار". ما اگر اراده و قدرت نگهداری سرزمین خود را داشته باشیم نه تنها ما را متکی به نفس میکند، ضمنا دشمنان احتمالی و نظربازان سرزمین ما را نیز به محل مجدد وا میدارد. زور آزمائی لازم نیست و از آن غیر ضروری تر تحریکات و تشنجات ابتدا به ساکن است.

بەشێک لە وتووێژی علیرضا نظمی افشار دەگەڵ سایتی شمس تبریز، ۱۳۸۵/۲/۲

بەڵگەی (٦)

[illegible]

1. [illegible]

2. [illegible]

3. [illegible]

4. [illegible]

5. [illegible]

6. [illegible]

7. [illegible]

[illegible]

8. [illegible]

9. [illegible]

10. [illegible]

[illegible] 10 [illegible]

11. [illegible]

12. [illegible]

[illegible]

28/5/1365

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بەڵگەی (٧)

نامەی ١٣٨٥/٥/٧ی ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆی

حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران بۆ زۆرینەی کومیتەی ناوەندی

... بۆ چارەسەری کێشەکان و پێشوەی هەموو تێکۆشەرانی حیزب خۆیان لەژێر [illegible] دەبیننەوە و [illegible] لە هەموو [illegible] و زەمینەکانی بۆ بەرەو پێش بردنی شۆڕشەکانی [illegible]، [illegible] دەخەینە بەرچاو. ئاواتمان ئەوەیە بە واقیع بینی و [illegible] دیموکراتیەوە چاویان لێ بکەن و پەسەندیان بکەن. [illegible]:

١. [illegible] ١٠ ساڵ و [illegible] کۆنگرەی [illegible] کراوە [illegible] بە [illegible] و لە [illegible] دا لەگەڵی بکەین [illegible] و حیسابی بۆ بکەن.

٢. بڕیارێک کە لە کۆنگرەی ١٢ دا پەسەند کرا و [illegible] کۆنگرەی ١٣ [illegible] پەسەندی کردووە [illegible] لە [illegible] و [illegible] بە [illegible] بکەن، [illegible] بە هەموو کەس. [illegible] لە [illegible] دا [illegible] و بە [illegible] بە [illegible] و [illegible] بگیرێ.

٣. وەک لە پێشەوە [illegible] ٢ ساڵی ڕابردوو دا [illegible] سیاسی کراون کە [illegible] لە [illegible]، [illegible] بە [illegible] و [illegible] بکرێنەوە، [illegible] کە لە [illegible] دا [illegible] بە [illegible] ڕاست [illegible]. [illegible] بە [illegible] و [illegible] کوردەوە [illegible] ڕاست بکرێنەوە، بۆ ئەو مەبەستە داوا دەکەین [illegible] ئازادانە [illegible] لە [illegible] سیاسی لە [illegible] دا بە ڕەسمی [illegible] کە لە ڕێبەرایەتی حیزبی دیموکراتەوە هەموو [illegible] لە [illegible] و [illegible] بە [illegible] و بە [illegible].

ئەوەی لە پێشەکی دا [illegible] ساڵی ڕابردوو دا بە [illegible] سزا دراون، [illegible] کراون، [illegible] کراون و [illegible] و کە [illegible] بۆ [illegible] کراوە [illegible] بووە، بۆیە داوا دەکەین هەموو ئەو [illegible] و [illegible] بە [illegible] لە [illegible] و [illegible] پێ بدرێ کە بە هەموویان دا [illegible] بە [illegible].

٥. بۆ ئەوەی ئەو [illegible] لە [illegible] دا [illegible] داوا دەکەین [illegible] بۆ [illegible] و [illegible] پێک بێ کە لەسەر هەموو [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] و [illegible] بڕیار بدا.

٦. داوا دەکەین [illegible] بۆ [illegible] و [illegible] بۆ [illegible] پێک بێ و هەموو [illegible] بە [illegible] بێ.

٧. بە [illegible] دیارە کە [illegible] و [illegible] کوردستان [illegible] لەگەڵ [illegible] و [illegible] بە [illegible] بکرێن و بە تایبەتی [illegible] لە [illegible] و [illegible] بکرێن.

٨. بە [illegible] دیارە کە [illegible] لەگەڵ [illegible] و [illegible] بۆیە داوا دەکەین [illegible] لە لایەن [illegible] بکرێن.

٩. لە [illegible] بە هەموو [illegible] و [illegible]، [illegible] و [illegible] بۆ [illegible].

١٠. [illegible] کە [illegible] بە [illegible] و [illegible] و [illegible]. بۆیە [illegible] ئەو [illegible] پێیان [illegible] دابین بکرێ.

١١. بە پێی ڕەوشت کاری ڕێکخستنی ئاشکرا بە ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی سپێردراوە کە سەر بە ئۆپۆزیسیۆنە، بەڵام بە کردەوە ڕێگای کاری لە ملی ئەندامانی ئاشکرا دا لێ گیراوە و تەنیا (شوبها) حەقی تەماسی لەگەڵ دایان هەیە. پێویستە دەستی ئەو هاوڕێیە ئاوەڵا بکرێ و نووسینیش باشە کە هیچ کەس مەرجەکانی لە جێبەجێ‌کردنی ئەرکەکە وەدەستی بگرێ.

١٢. زۆر کاری ماوەیی و ئەمانەت زۆر لە ئەندامانی کاری پێویستی پێشووی یان بێکاری یان کاری شیاویان نییە، پێویستە بۆ هەموویان کاری مونسیب دیاری بکرێ و پێیان بسپێردرێ.

١٣. هەموو دەستکارییەکی ئاینسنامەکان و زۆربەی بەشنامەکان کۆنتڕۆڵەت بەو تەفسیری ڕووحی جیناحی. پێویستە تەواوی ئەوانە چاویان پێدا بخشێندرێتەوە و جۆرێک بنووسرێتەوە کە هیچ کەس بەهەڵەدا نەچێ.

١٤. بە پێچەوانەی کۆنگرەکانی پێشوو کە ئەوانەی لە نێوان ئەندامانی سەر بە جێناحەکان لە کۆمیتەی ناوەندی دا هەبوو، ئەم جارە بەشی شێر بۆ تاقمی دەسەڵاتبەدەست دانراوە. بۆ قەرەبووکردنەوەی بەشێک لەو نایەکسانییە داوا دەکەین:

أ- جێی خاڵیی کاک خالید عەزیزی لە کۆمیتەی ناوەندی دا بدرێ بە ئۆپۆزیسیۆن و دیاریکردنی ئەندامەکەشی بە خۆی بسپێردرێ.

ب- جێگای جەلال موشیرێ کە بەهاوکاری بە کەسانێک لە ئۆپۆزیسیۆن پڕ بکرێتەوە.

ج- هەر ئۆرگانێک پێویستەکەی لە نێوانیشی بوو جێگرەکەی لە کەسایەتی دیاری بکرێ بۆ ئەوەی هەموو لا لە ڕەوتی کارەکان ئاگادار بن.

١٥. هەتا کۆنگرەیەکی دیکە، لە دەرەوەی وڵات ئەندامانی کۆمیتەکان بە پێی نیسبەت دیاری بکرێن و داوا لە کۆنفرانسەکان بکرێ دەنگیان پێ بدەن. بەرپرسی کۆمیتەش ئەو جێناحە بێ کە زۆربەی ئەندامانی کۆمیتەی لەگەڵە، مەگەر بە تەوافوقی هەردوولا جۆرێکی دیکە بە سەلاحی حیزب بزانن.

١٦. لە ناوەندەکان زۆربەی ئەندامان (کادر و پێشمەرگە) لە هەر جێناحێک بوون، بەرپرسی ئەو جێناحە بێ و ئەندامانی دیکەی ناوەندیش بە پێی نیسبەت لە لایەن هەرکام لە جێناحەکانەوە هەڵ بژێردرێن.

١٧. هەر سەرمایەگوزارییەک دەکرێ بە ئاگاداریی کەسانێک لە هەردوو جێناح و بە ناوی کەسانێک لە هەردوو جێناح بێ.

١٨. چاو بە تەقسیمی کاری سیاسی‌ناوەندی دا بخشێندرێتەوە بە جۆرێک ڕێک بخرێتەوە کە هەردوولا بە پێی ئیزەبشلوەی لە ئەرک و سەلاحیەتەکان دا بەشدار بن.

١٩. پێویستە ڕێگا بە بڵاوبوونەوەی بیروبۆچوونی ئەفرادی هەردوو جێناح لە ڕادیۆ و ڕۆژنامەی ئەنتەرنێتی حیزب و ڕاگەیەنە گشتییەکانی دیکە بدرێ و کەس لەسەر ئەوە موحاسەبە نەکرێ. ئەگەر نەزەری ئۆپۆزیسیۆن موخالیفی نەزەری جێناحی دەسەڵاتبەدەست بوو لە ئێکۆڵەوب ئۆرگانی ئێوشی حیزب دا بڵاو بکرێتەوە، کە ئەمە هەقێکە دوو کۆنگرەی ١٢و١٣ بە ڕەسمییان ناسیوە.

٢٠. بڕیارێک کە لەبارەی خزمەتی هاوڕێیانی کادر و پێشمەرگەوە دراوە بە جۆرێک دەستکاری بکرێ کە دەرەتانی خوێندن و بەرەوسەرچوونی پلەی زانستی و خوێندەواری بۆ تێکۆشەرانی حیزب بڕەخسێ.

هاوڕێیانی بەڕێز!

چاوەڕێی ئێوە ناکەین دەکەین بەرپرسانە بە دەنگی ئەم بانگەوازەوە بێن و کارێک بکەن کە حیزبە خۆشەویستەکەمان لە دۆخی ئاڵۆز و ناڕەحەتی ئێستای بێتە دەرەوە و متمانەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بەدەست بێنێتەوە.

١٣٨٥/٥/٧

بەڵگەی (٨)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

٢) [illegible]

[illegible]

بەڵگەی (٩)

نامەی حەفدە خاڵیی ژمارەیەکی کۆمیتەی ناوەندی بۆ ئۆپۆزیسیۆن

هاوڕێیانی بەڕێزی کۆمیتە

بەسڵاوی گەرم و برایانە!

بە هەست بە بەرپرسایەتیی زۆرایەتی حیزب و ڕێزدانان بۆ هەوڵ و تێکۆشانی دۆستان و دڵسۆزانی حیزبەکەمان لە پێوەندی لەگەڵ پاراستنی یەکڕیزی تێکۆشەرانی حیزب و لە سەر بناغەی هەموو ئەو دەلیلان و پاساوانەی کە بۆ تەنتیوبردنی گیروگرفتە نێوخۆییەکانی حیزب ئەنجام دراون و هەوڵەکانی بەرفراوانی گشتیی حیزب لە هێنانە یەکڕیزیی حیزبدا تەزەری خۆمان لەم خاڵانەی خوارەوەدا کە بەشێکی بەرچاوی داخوازییەکانی کۆمیتەی لەخۆ گرتووە ڕادەگەیەنین. هیواداریین ئێوە هاوڕێیانی کۆمیتەش بە هەست بە بەرپرسایەتی تەواوەوە وەری بگرن و کارێک بکەین کە مۆزیەی تەنتیوبوونی گیروگرفتەکانی نێوخۆی حیزب، بە هەموو دۆستان و دڵسۆزانی حیزب بدەین و دوژمنانی حیزبەکەمان لەگەڵ شکستێکی بەرچاو بەرەوڕوو بکەین.

١. سەبارەت بە ئازادیی دەربڕین

ئەو ئازادیی دەربڕین پرەنسیپێکی دێموکراتیکە کە زۆر لەمێژە لە حیزبی ئێمەدا جێگای گرتووە بۆیە هەموو ئەندامانی حیزب بۆیان هەیە لە کۆڕ و کۆبوونەوەی حیزبیدا لە سەر بابەتە تەشکیلاتی و فیکرییەکان ڕاشکاوانە بیروڕای خۆیان دەربڕن یا لە "تێکۆشەر" نامیلکەی نێوخۆیی حیزبدا بڵاوی بکەنەوە.

ب- بۆ کەس نیە لە دەرەوەی حیزب باس و بابەتە نێوخۆیی و تەشکیلاتییەکان باس بکا، بەڵکوو هەموو ئەندامانی حیزب لە دەرەوەی حیزب دەبێ دیفاع لە سیاسەت و بڕیارەکانی حیزب بکەن.

2. هیچکەس لە ژمارەیەک کۆمیتە دەستبەسەرتان بکرێ کە بە سکاڵای هەر کادر و پێشمەرگەیەکی حیزب دەبێ بە پێی وەیە لە باری سزادان و یاسای تەشکیلاتییەوە مافی لە بەرچاو نەگیراوە.

3. وەرگرتنی بیدەم لە بەڕێزان بە پێی بڕیارێک بە هەیئەتێک کەسپێردراوە کە لە نوێنەرانی ئۆرگانەکانی پێوەندیدار پێک دێ دەگرێ دیاریکردنی نوێنەرانی ئەم ئۆرگانانە جۆرێک بێ کە تەزەری گشتیی دابین بکا.

4. یەکێتییەکانی ژنان و لاوان و خوێندکاران و هەموو ڕێکخراوە دێموکراتیکەکانی سەر بە حیزبی دێموکرات پێوەندیی ئۆرگانیان لەگەڵ حیزب بە پێی ئوسووڵێک دامەزراوە کە تا ئێستا پەیڕەوی لێکراوە بۆیە بۆ هیچکەس و جەمعێک نیە کە بۆ هیچ مەبەستێ و بەرژەوەندییەکی تایبەتی دەست لە کاروباری ئەم ڕێکخراوانە وەربدا.

5. کاری تەشکیلاتی نێوخۆی وڵات هەر ئێستاش بە شێوەی هاوبەش بەڕێوە دەچێ.

6. بۆ تەشکیلاتی ئاشکرا جواوجێوەیەک دیاری دەکرێ کە سنووری کارکردنی ناوەندەکان لەو بەشەدا و بەشی تەشکیلاتی ئاشکرای کۆمیسیۆنی سیاسی - نیزامی بە ڕوونی دیار بکا و ڕێکخستنی ئەندامانی حیزبی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆ دیاری بکرێ.

7. دوابین دەورە دانی بەدی کادر کە بە شێوەیەکی مەنتیقی و لە سەر بناغەی ڕێزە پێوەندییەکی لە لایەن کۆمیسیۆنی سیاسی - نیزامییەوە کە ئەندامانی لە کۆمیتە و ژمارەیە پێکهاتووە دیاری کراوە بەو حاڵەش هەر پێشمەرگەیەک هەست دەکا مافی لە بەرچاو نەگیراوە دەتوانێ سکاڵای خۆی بدا بە هەیئەتی لێکۆڵینەوە و ئەو هەیئەتەش ئاگاهی کاری خۆی بداتەوە بە دەفتەری سیاسی.

8. ئەو کەسانەی تا ئێستا چەند جار ناویان ئاگادارکراوەتەوە ئەرکیان بەرپرسیارێتی وەربگرن بەڵام ئامادە نەبوون کاری پێشنیارکراو قبووڵ بکەن ئەگەر ئامادە بن ئەوا دەتوانن بگەڕێنەوە بە پێی لێوەشاوەیی هەرکامیان کاری شیاویان بۆ دیاری بکرێ. تەشخیصی ئەم لێوەشاوەییە بە ئۆرگانەکانە.

9. ئاییننامەکان چاویان پێدا بخشێندرێتەوەو ئەگەر مەوزوعی وا هەبێ کە ببێ بە چوارچێوەی کارو ئەرکەکان بگرێ دەستکاری بکرێن. بۆ ئەو مەبەستە هەر کەس و هەر ئۆرگانێک دەکرێ پێشنیارەکانی خۆی بدا بە دەفتەری سیاسی.

10. لە کۆنفرانسەکانی داهاتوو، وڵاتە هەوڵ بدرێ لە هەڵبژاردنی ئەندامانی کومیتەدا هوشیارکەتی کەشتی و "انسجام"ی تەشکیلاتیی پێوە دیار بێ.

11. هەروەک پێشتر هەوڵ درا کە بەرپرسی ناوەندی 2 ئەندامێکی کومیتەی ناوەندی سەر بە کەمیتە بێ بەڵام قبووڵ نەکرا ئێستا کە ئەوە یەکێک لە داواکانی هاوڕێیانە موافقین ئەم بەرپرسیارەتییە بە ئەندامێکی کومیتەی ناوەندی سەر بە کەمیتە بدرێ.

12. بڕیارێک کە سەبارەت بە خوێندنی ئەندامانی رێبەرایەتی و کادرو "پ.م"ی حیزب پێش کۆنگرەی 13 دراوە ئەوەندەی بکرێ جارێک تەجزیم بکرێتەوە کە هەم دەرفەتی زیاتر بۆ ئەو مەبەستە بڕەخسێ و هەم رێگا بە بەڕێوەچوونی کارەکانی حیزب نەگرێ.

13. لە ئەساسنامەی حیزبدا ئۆپۆزیسیۆن نەهاتووە بۆیە ناکرێ بە رەسمی بناسرێ.

14. هەموو کادرو پ.م و ئەندامانی حیزب دەبێ پەیڕەوی لە ئەساسنامەو ئاییننامەکانی حیزب بکەن.

15. لە هەموو هەلومەرجێکدا دەبێ پرەنسیپە دێموکراتیکەکانی حیزب بپارێزرێن.

16. هەموومان بەتەعەهود بین کە بەرامبەر بە یەکتری و کەمکاری و کارشکێنی هەڵوێست بگرین.

17. پاش ساغبوونەوە لە سەر ئەم خاڵانە هەموومان بە رووحی برایەتی و یەکگرتوویی بۆ بەرەوپێش بردنی بەرنامەی بەرژەوەندییەکانی حیزب هەنگاو بنێین.

1385/9/6

2006-11-27

بەڵگەی (١٠)

وەڵامی ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆی حیزبی دێموکرات
بە پێشنیارە ١٧ خاڵییەکەی زۆرینەی کومیتەی ناوەندی

هاوڕێیانی بەڕێزی زۆرینەی کومیتەی ناوەندی!

سڵاوێکی گەرم،

[illegible] "[illegible]"ی ڕۆژی [illegible] [illegible] ئۆپۆزیسیۆن [illegible]

* لە خاڵی یەکەم دا [illegible] "[illegible]" [illegible] ١٢ [illegible]

[illegible]

[illegible] ١٢ [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible] ١٢ [illegible]

* خاڵی دووەم کە بە پووڵەت وەڵامی بەندی ئەو داخوازەکانی (٢/٥/١٩٩٠)ی ئۆپۆزیسیۆنە دەڵێ "هەمیشە لە زۆرینەی کاتەکانە دەستنیشانیان بکەن کە بە سەلاتی ئەو کادرە پێشمەرگەیەکی حیزب ڕابگا کە..." ئاماژەیان لە ڕاستی دا شێوازێکی داخوازەکانی ئێمەیە. ئێمە داوامان کردووە کە دەبێ شتێک لە دەرەوە لا بە حەڵاڵییەتی ماوەیەکەوە پێک بێ کە بە هەموو بڕیارەکان دا بچێتەوە و ئاگاداری بە سالمی تەواوی ـ بەتایبەت ئەگەر تەعیینی کەسێکیش بێ ـ مەجلی وەشێنێتەوە. ئیشکال ئێمە لەسەر حیزب و ڕەفتاری کردەوەی جیاکانی ئێوەیە. کاتێ ئێوە دەڵێن ئەوەی ئەکاریتی هەیە با بیکا، ئێوە زۆر باش دەزانن بەشێکی بەرچاو ئەوانەی بە ڕووی حەڵاڵییەوە بێنا دەوارن دەیانکەن بیان ئامادەگارن حیزب بە حیز بێڵێ و ئەوەی ناتوانن بێن و شکایەت بکەن. کەوایە ئەمە ناتوانێ داخوازی ڕەوای گۆڕینی ڕەفتاری جیاوازی و دابینکردنی ئەسڵی "مشارکت" و بەرامبەری ئەندامانی حیزب دابین بکا.

* لە خاڵی سێیەمیش دا کە ئاماژەیە بە بەشی شەشەمی داخوازەکانی ئۆپۆزیسیۆن هەر ئەو کارە کراوە. "ئەزموونی گشتی دابین بکا" یانی چی؟ ئێمە داوای میکانیزمێکی نوێمان دەکەین کە وەرگرتن و بەشکردنەوەی داخوازانی پێشمەرگایەتی لە سانسۆری بیروڕای جیاوازی ڕزگار بکا، ئەوەی ئێوە دەیڵەیەوین تەنیا دەتوانێ ئەمەیەکە باڵوترین کێشەداری بکا.

* ئەوەی لە خاڵی چوارەم لە پێوەندی لەگەڵ یەکیەتییەکانی ژنان و لاوان دا هەیە ڕاست ئەوەیە کە ئێمە ئیعتیازمان لەسەری هەیە. ئەو ئەرمووڵەی "تا ئێستا پێڕەوی لێ کراوە" ڕاست ئەوەیە کە هەرکات کارێک و بڕیارێک و هەڵبژاردنێکی ئەو دوو ڕێکخراوە بە دڵی ڕێبەرایەتی حیزب نەبوو ئەوان ڕەتاندنەوەی ڕێکخراوەی یەکانە و "هیچ کەس و جەمعێک" یان هەرکی ئەوی قسەی لێ بکا، لە کاتێک دا ئێمە پێمان وایە ئەو یەکیەتییانە دەبێ لە هەموو بواری ئینتخابێک دا سەربەخۆ بێ و تەنیا لە بواری سیاسییەوە کارێک بکەن کە ژیانی بە پێوەندیی سیاسی و ئیدئۆلۆژیکی حیزب بگەیەنێ. ئەوەش تەنیا لە بەر ئەوەیە کە ئەو ڕێکخراوانە بە ڕێکخراوی سەر بە حیزبی ئێمە ناسراون. ئەگینا حیزب هەقی نیە لەو بابەتانەوە سنووریان بۆ دابنێ.

* شتێ زۆر سەیریش ئەوەیە کە لە خاڵی پێنجەم دا دەگوترێ "کاری تەشکیلاتی ئێستاش وەک هەر ئێستاش بە شێوەی هاوپەیمانی بەڕێوە دەچێ". دەستخۆش بۆ ئەو هەموو "مشارکت" و دیموکراسییە! بەڕاست ئەو هەموو شانەکە کە بانگ دەکرێنە تێهەر بە عیبی ئۆپۆزیسیۆن بەرپرسانی حیزبیان دەکرێ "بەشێوەی هاوبەش" قسەیان بۆ دەکرێ؟ یان "گوێڕایەڵی" سێبەرە کێشەیەیەکی حیزب ئۆپۆزیسیۆن کە بە ئیمزای ئەو هاوڕێ تەشکیلاتییانەی نێنە تێرەم بەسەر لە جیاتی بەرپرسی تەشکیلاتی ئێستا چاویان بە ئێمە بکەوێ، لە ماوەی ئەوای کۆنگرەی سێزدەوە تا ئێستا بە هەستییەوە ئەوەندە ڕۆژنامەی بە مێژی کۆمەڵی ئیسلامی نەدراوە بە تەشکیلات "بەشێوەی هاوبەش" دوورسراوە؟ لەو بەشەدا هیچ ئاماژەیەکیش بە کاری تەشکیلاتی لە دەرەوەی کوردستان نەدراوە کە دەزانن چەندە بەڵا لێیدا بەڕێوە دەچوو.

* خاڵی شەشەم یەکە ئەوە کە "یاسای سەر هەرمان" دا هیچ میکانیزمێکی تێدا پێشنیار نەکراوە کە ئەسڵی "مشارکت" مسۆگەر بکا. ئەوەی لە بەشی یازدەی داخوازەکانی ئۆپۆزیسیۆن دا پێشنیار کراوە، ئەوەیە کە دوو کەس هەرکامەی لە جەمعێک بەڕێوەی ببەن.

* خاڵی حەوتەم کە بەڕووڵەت وەڵامی بەندی دەیەمی داخوازەکانی ئۆپۆزیسیۆنی تێدایە لە چوونیەتی دانی پلەی کادرەوە بێ لەبەرچاو گرتنی داخوازەکە سەرلەنوێ بەندو داوەکەمان دەکا کە ئەمەبەری بە پێوەی جێبەجێیەوە ئەوانەی بڕیارێک دەگاتەوە بە دەستەی سیاسی کە بەو پێوەندەوە ئەوڕەشی ئاسەر بکا.

* لە خاڵی هەشتەم دا یەک ئاماژەیەک بە بەندی دوازدەیەمی داخوازەکانی دیسان ئەوە دووپات دەکەنەوە کە گوایا کەسانێک بۆچی جار داوایان لێ کراوە دێن وەرەبگەن و ئامادە نەبوون کار قبووڵ بکەن. ئەوە ئەگەرێ کە هەموو کاتێک ئەو ئیدعایە دەکەن ناوی ئەو کەسانە نیشان نادەن؛ ئەدی بۆچی باسی ئەو کەسانە ناکەن کە دوو ساڵ و نیوە بێکار کراون و هیچ کارێکیان پێ پێشنیار نەکراوە؟ پێشانیش کە باسی ئۆرۆفیلۆمیی دەکەن، هەروەها بەهرێکی دیکەش کە باسی کاری شیاوتان کردبوو ئەمەشیانەکە دەچنە دەست ئێوەکان، ئێستا لە

ئامانجەکە و لە لایەنی بەرامبەر [illegible] بۆ ئەمریکا. [illegible] حیزب بە پلە ١ و پلە ٢ نیشان دەدا.

* لە خاڵی [illegible] وەک وەڵامی [illegible] دەستکاری [illegible] بەڕێوە دەچێ.

* خاڵی [illegible] "تەسجیل" [illegible] هەڵدەبژێرن.

* خاڵی یازدەیەم وادیارە لە وەڵامی [illegible] بە زۆرینەی دەنگ دەستنیشان دەکرێن؟

* خاڵی [illegible] ١٢ [illegible] دەستکاری بکرێ.

* خاڵی [illegible] کۆمیتەی ناوەندی [illegible].

* خاڵەکانی [illegible] حیزب [illegible] دیموکراسی [illegible] دەکەن؟

[illegible] حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران [illegible].

لە [illegible] "[illegible]" [illegible] ئەندامانی [illegible].

دەبوو کە لەو پەیوەندیدا هاتووە، هەروەک ئاوێتا کردبووتان "ئەمە پێوەندیی بە مەسەلەی خاک و کەرامەتی نەتەوەییمانەوە هەیە". وەکوو ئاژاوە بوو بکەینەوەی ڕەفتار بکەین، تا حیزبمان لە هەموو کەس و ڕێکخراوێک پتر گرنگتر و گەورەتر بێ و میللەتەکەمان لە حیزب پێ گەورەتر و گرنگتر بێ. "بەداخەوە لە نامەی بەڕێز سکرتێر بۆ ناوەندی حیزبی ئەمجارە کراوە، بە بیانووەکە ئێوەش ڕاست بکەینەوە" و سێی ڕێکی ئازەربایجانییەکان، ئەوانە دەڵێن [illegible] سەردەمی و ... ئازەربایجانی ناو کوردستان، چونکە سکرتێری گەورەترین حیزبی کوردی [illegible] کردووە، لە خۆیدا [illegible] تەنگاو [illegible] ئازەری دروست دەبوو. خۆ ئەوە بڵێ تەکرانەوە تا بڵێی [illegible] باشان [illegible] کوردستان لە چوار [illegible] ئازەربایجانی [illegible] کوردستان و کرماشان و ئیلام [illegible] هاتووە، چ [illegible] لەسەر [illegible] بووە، ئەمە ئێستا هەمووی [illegible] بکەینەوە؟

مامۆستای بەڕێز؛

ئێوە کە ٢٢ ساڵتان بەدوای یەک دا ڕێز کردووە، سەرەستان ئەوە بووە کە خوێنەری [illegible] لە بیست ساڵی [illegible] کرانی [illegible] کردووە. لە کاتێک دا وەک بوونمان کردەوە ئێوە تەنیا [illegible] بە ١٣ ساڵ دواوە و ئەوەش لە [illegible] بۆ [illegible] بووە [illegible] کە تەنیا ساڵێک بوو بە [illegible] و [illegible] کە [illegible].

پاشان لە پێشەکیی نامەکەتان دا باسی "[illegible]" دەکەن، پرسیار ئەوەیە تا [illegible] بۆ ئەو [illegible] دەکەن؟ مەگەر ئێوە بە [illegible] بنیاتنانی لە سەر [illegible] کە [illegible] بە [illegible] ئێوە [illegible] حیزب دەخاتە ژێر پرسیار؟

جگە لەوە، ئێوە [illegible] کە [illegible] حیزب [illegible]. لە [illegible] کە ئەو [illegible] (کە [illegible]) و لە [illegible] لە [illegible] بووە، ئەگەر بە [illegible] بکەن، ئەوە بەڕێز عەبدوڵڵا حەسەن زادە بوو کە [illegible] لە [illegible] هەموو [illegible] دەدا بۆ ئەوەی حیزبێکی [illegible] لە [illegible] زیاتر لە [illegible] پرەنسیپی [illegible] بە دڵی [illegible] بە [illegible] حیزبی وەک [illegible] لە [illegible] حیزبێکی [illegible] وەک [illegible] دەکە.

بەهەرحاڵ هەروەک ڕۆژی ١٣٨٤/٨/٢١ لە ڕەوانی [illegible] ٧ ساڵی [illegible] ئەو [illegible] "[illegible] حیزب بێ". [illegible] و [illegible] و [illegible] بکەن و [illegible] "[illegible] حیزب بە هەموو کوردستان و [illegible] حیزب بدەین".

وەبیرتان دێنینەوە کە ئێمە لەسەر [illegible] حیزبی [illegible] لەسەر [illegible] ١٣٨٥/٥/٧ [illegible].

لەگەڵ سڵاوی دووبارە

[illegible] حیزب

١٣٨٥/٩/١٠

٢٠٠٦/١٢/١

بەڵگەی (١١)

بەیاننامە

ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران!

کۆمەڵانی خەباتگێڕی خەڵکی کوردستان!

حیزب و ڕێکخراوە سیاسییە کوردستانی و ئێرانییەکان!

دۆستانی گەلی کورد و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان!

لە یەکێک لە ناسکترین هەلومەرجەکانی مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەی کورد و بزووتنەوەی دێموکراسیخوازی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، حیزبی جێگای متمانە و پشتیوانی [illegible] خەڵکی کوردستان، حیزبێک کە بە دەستی بە توانای [illegible] دامەزراو [illegible] قاسملوو [illegible]، لە ئاکامی [illegible] قەیرانێکی قووڵی تەشکیلاتی بووە کە [illegible] پاش پتر لە دوو ساڵ هەوڵی [illegible] یەکڕیزی [illegible] حیزبی دێموکرات [illegible] ڕۆژی ٧ی گەلاوێژی ١٣٨٥ ئێمە بە ناوی "[illegible]" [illegible] بیست [illegible] کۆمیتەی ناوەندی کە [illegible] ڕۆژەکانی [illegible] [illegible] حیزبی [illegible] بوون.

بەداخەوە چەند کۆبوونەوە [illegible] لەسەر ئەو [illegible] لە [illegible] کورد لە [illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران [illegible] حیزبی [illegible] کوردستانی [illegible] پارتی دێموکراتی کوردستان و یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان و هەروەها [illegible] کوردستانی [illegible] ڕاستیدا ئەم [illegible] [illegible] "[illegible] حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران" لە [illegible] پەیدا بکا.

ئێستا [illegible] کە [illegible] ئێمە بۆ پاراستن [illegible] کە [illegible] ئێمە [illegible] حیزبێک کە بە [illegible] بەسەر [illegible] گرنگ بەپەلە ڕابگەیەنین:

١. [illegible] سیاسییەکان و [illegible] تەشکیلاتییەکانی ئێمە کە [illegible] لە سیاسەت و [illegible] تەشکیلاتییەکانی حیزب [illegible] دەکەین [illegible] گشتی [illegible] ئەم بەیاننامەیە [illegible] ئێمە [illegible] سیاسی و تەشکیلاتیمان [illegible] کۆمیتەی ناوەندی [illegible] لە [illegible]

ئەزموونەکانی ئەو پێشمەرگانەو هەزاران کەس لە ئەندامە دڵسۆزەکانی حیزب لە کوردستان و دەرەوەی کوردستان پشت ئەستوورین.

٦- مل راکێشانمان بۆ لەتبوونی حیزب تەنیا بۆ ئەوەیە کە چەندێک توانا و ئەزموونی تێکۆشەرانی حیزب بە فیڕۆ نەچێ و سەرکی کاروکردەوەی تێکۆشەرانمان، بەڵکوو هەوڵەکان بەرەوپێش بەرین و وەدیهێنانی ئامانجەکانی خەڵکی کوردستان و بەرەوپێش بردنی خەباتی سیاسی و ئازادییەکانی گەلی کورد لە ئێران و لایەنەکانی ئەو حیزبە. بۆیە بەرەسمی رادەگەیەنین کە کاری ئێمە بەرپرسانە و بەرپرسانەی سیاسی و ...، هیچ هاوسەنگەرەکانی پێشوومان نیە و لە هیچ مەیدانێکدا دەستپێشخەر نابین. ئاواتمان ئەوەیە لایەنی بەرامبەریش هەر ئەم هەڵوێستە بگرێتەبەر و رێگا نەدا دوژمنانی بزووتنەوەی کورد پێمان خۆش بێ و دۆستانمان دڵ تەنگ بکەن.

٧- ئاشکرایە کە رێبەرایەتیی حیزبی دیموکراتی بەشێکی زۆر لە کادرو پێشمەرگەکانی و بە سەدان بنەماڵەی تێکۆشەرانی حیزب لە کوردستانی عێراق و لە ژێر سێبەری حکوومەتی هەرێمی کوردستاندا دەژین، کە لە هەموو کەمپەکاندا بنەماڵەکان تێکەڵاو بە یەکترن. ئەم وەزعە تا ئێستا هیچ گیروگرفتی نەبووە، بەڵام ئێستا نیشانەی هەموو شتێک بەتووندی بە لێک جیاکردنەوە هەیە. لەو بەرەتەدایە ئێمە لە لایەنی بەرامبەر داوا دەکەین هاوکاری بکا تا بە شێوەیەکی شارستانیانە و بێ کێشە و ناخۆشی لێک جیابینەوە و دوژمنان بە خۆمان دڵخۆش نەکەین.

بەڵام ئەگەر بە پێچەوانەی ئاوەزوو ئێمە ئەوان مل بەو کارە نەدەن، سروشتییە کە بەرپرسایەتیی ئەو کارە دەکەوێتە سەر شانی ئاکامەکانی هەرێمی کوردستان. هیوادارین هەم سەرۆکایەتیی هەرێمی کوردستان، هەم حکوومەتی هەرێم و هەم دوو حیزبی دۆست و برامان پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بەرپرسایەتیی ئەخلاقیی خۆیان لەو پێوەندییەدا بەجێ بێنن. هەروەها ئاواتمان ئەوەیە لەم هەلومەرجەی کوردستان و ئێران و ناوچەکەدا کە چاوەدێرە سیاسییەکان ئاڵوگۆڕی قووڵی سیاسی لە ئێران و ناوچەکەدا پێش بینی دەکەن هەموو لا بە جۆرێک رەفتار بکەن کە زەبر لە یەکیەتیی ریزەکانی خەڵکی کوردستان نەدرێ و ئەگەر ئەمان نوێنەرە لە نێو حیزبی دیموکراتیکی یەکپارچەدا کارەکانمان وەسەر بخەین، رێگای ئەوە کە لە چوارچێوەی هاوپەیمانییەکی کوردستانیدا پێکەوە کار بکەین بەرەست نەگرین.

سڵاو لە گیانی پاکی شەهیدانی حیزب و گەلی لە رێگای پێشەوایانی قازی و قاسملوو و شەرەفکەندی
سڵاو لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
سەرکەوتن بۆ بزووتنەوەی میللی - دیموکراتیکی گەلی کورد

کۆمەڵێک لە ئەندامانی دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی و جێگرانی و بەرپرسانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

١٣٨٥/٩/١٥ هەتاوی
٢٠٠٦/١٢/٦ زایینی

بەڵگەی (١٢)

هاوڕێیانی بەڕێز

سڵاوێکی گەرم

ئاگادارتان دەکەین کە ئێمە ... 1386/1/14 بەرانبەر بە 2007/4/3 لە ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

کەوتووین کە ئەگەر کاک مستەفا بەیاننامەیەکی هاوبەش دەربکەین و بە خەڵک ڕابگەیەنین کە لە پێناوی ئاشتی و یەکیەتیی گەلی کورددا بڕیارمان داوە کار بۆ یەکگرتنەوەی حیزبی دێموکرات بکەین، ئەگەر نەزەرت چییە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە لە وەڵام دا وێڕای سوپاسی دووبارە عەرزی مەنزیلی هەرێمی ئەندامەکانی کرد: دووبارە بەدەم ئەم پێشنیارە بەرەیەوە دەفتەری سیاسی کە بڕیاری لەسەر بدا. بەڵام نەزەری خۆم ئەوەیە کە:

1- ئێمە بۆ هەر هەوڵێکی یەکگرتنەوە ئامادەین و ئێستاش هەڵبەتە کە بە مەرجێکی دەرمانین.

2- بەڵام بەیاننامە دەرکردن بێ ئەوەی لەسەر ئوسووڵ و ڕێگا گوتنی سەرەتایی ئەو سیستەمەی کە ڕێک ئەکەوتین لەڕێگای ئەتەکانی کۆبە! باوە پێشنیار دەکەم ئێوە نوێنەری خۆتان دیاری بکەن و بێنە لەوێ ئاشنا بن و لەسەر ئەم مەسەلەکە ڕێ باسمان کرد ڕێکمان بخا. ئەگەر هاتوو بوون مەرجەکانی لەسەر ئەو چوار خاڵە ڕێکیان بکەن، ئەوە دەم بەیاننامەی دەردەکەین و ئاگاداری نووسینی سەرپێچیان لەسەر جوونیشانە دەکەین و ئاراستە خوێنەر بۆ ئاگاداری ئەشرافی بکەین. دیارە تا ڕێککەوتنی یەکجاری هەر کامەمان وەک حیزبێکی سەربەخۆ ئۆرگانەکانی دەمێنین.

بەڕێز کاک مستەفا و هەڤاڵانی سەرکردایەتیی هەرێم ئەو پێشنیارەیان بە دروست زانی و بڕیار درا ئێمە چاوەڕوانی نوێنەرانی سەرکردایەتیی هەرێم بین بۆ باس لەسەر پێشنیارەکانی ئێمە و دەرکردنی بەیاننامەی هاوبەش بین. ئێستا بەستراوەتەوە بەوە کە ئەگەر بەڕێز کاک مستەفا نوێنەری خۆی دەنێرێ.

هاوڕێیانی تێکۆشەر!

لە کاتێک دا ئەو زانیارییانەتان دەدەینێ، چەند داوای تایبەتیشمان لێتان هەیە:

1- هەوڵ بدەن لە هەموو جێیەک ئەندامانی حیزب لەو خەبەرە و لە هەڵوێستی حیزب ئاگادار بکەن.

2- بە هیچ جۆر ئەو پلەمانە سەبەب ئەرەمەی حیزبی بە تایبەتی لە ئەنتەرنێت باسی پاشکۆی دا قسەی لەسەر مەکەن، تەنانەت ئەگەر ئەوانیش باسیان کرد.

3- وەک هەمیشە هەوڵ بدەن هەوڵی نێوانی ئێوە و هەموو لایەنی بەرامبەر سالم بێ و لە هەر جۆرە تێکۆپەیەک خۆ بپارێزن.

4- لەگەڵ هەمووی ئەمانە دا دەبێ زۆر زیاتر لە جاران بۆ کاری حیزبی و پتەوکردن و پارەپێدانی ڕیزەکانی حیزب تێبکۆشن، چونکە جگە لەوە کە جارێ هیچ نەکراوە و هیوایەکیش بۆ یەکگرتنەوە بەرچاو ناکەوێ، لە هەموو حاڵەتی یەکگرتنەوە و یەکنەگرتنەوە دا نوێنەرایەتی بەهێزی ئێمە بەرەوپێشچوونی ڕیزەکانمانە. ئارەزوومان ئەوەیە کۆتا مەڵاڵەکانمان هەست بە بەرپرسایەتی بکەن و بە تەوە بۆ یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی حیزب هەوڵ بدەن. بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە تا ئێستا هیچ نیشانەیەک بەدی ناکەین کە ئەوان خوازیاری یەکگرتنی حیزبی دێموکرات بن.

هیوادارین دەکەینەوە ئەم نووسراوە بۆ دەرەوەی حیزب نەبێ.

دەفتەری سیاسی

حیزبی دێموکراتی کوردستان

2007/4/3 - 1386/1/15

کۆنگرەی چاردەی حیزبی دیموکراتی کوردستان

عەباس کاردۆ: پێم‌خۆشە هەلومەرجی گرتنی کۆنگرەی چاردەتان کە یەکەم کۆنگرەی دوای لێک‌دابڕان بوو باس بکەی، بەرنامەڕێژیتان بۆ کۆنگرەو بەربەستەکانتان. ڕادەی بەدەنگەوەهاتنی ئەندامانی حیزب‌و خەڵکی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. کۆنگرە چۆن گیراو چۆن تەواو بوو؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: لەباری بەربەستەوە بە دوو مانگ، سێ مانگ بەر لە کۆنگرەی، لە نێو وڵات نیگەرانی‌یەکی سەیر پەیدا ببوو. بەبێ شک بە دەیان تەلەفۆن ئەگەر نەڵێم بە سەدان تەلەفۆن‌ی پێ هەیلو ئەوە کرا کە زانیومانە حکوومەتی هەرێم، هەر دوو حکوومەتەکە - ئەو وەختی دوو ئیدارە هەبوو کە بە داخەوە ئێستاش دەگەڵ بێ سروشتی دوو ئیدارەیی هەر ماوە، زۆر کەم بۆتەوە بەڵام هەر ماوە - هەردوو ئیدارەکە پێیان ڕاگەیاندوون کە نابێ کۆنگرە بگرن. ئەگەر کۆنگرەش بگرن دەبێ ناوی کۆنگرەی یەک(۱) بێ، حەقتان نیە ناوی کۆنگرەی چاردە(۱٤)ی لەسەر دانێن. ئەمن ئەو وەختی لە دوور، سێ مەوریدا مەجبوور بووم بڵێم با تەلەفۆن بۆ من بکەن. ئەگەر ژمارەی منیشیان نیە، بیاندەنێ. گوتم دڵنیا بن هەتا ئێستا هیچ کەس بە ئێمەی نەگوتوە کۆنگرە مەگرن. بە دڵنیایی‌یەوە دەڵێم لەمەودواش هیچ کەس پێمان نالێ کۆنگرە مەگرن. بەڵام ئەگەر هەموو دنیا پێمان بڵێ، کۆنگرە مەگرن هەر دەی‌گرین، ئەگەر هەموو دنیاش پێمان بڵێ هەر کۆنگرەی چاردە دەگرین.

ئەو شایعاتە هەبوو. بەڵام وەکوو بەربەست لەواقیعدا بەربەستێکمان لەپێش نەبووە. هەلومەرجەکە باشتر بوو. دەگەڵ ئەوە ڕەئیی جۆراوجۆر هەبوو کۆنگرە بەرینە کوێ، گوتم کۆنگرەی تا لێرە دەگرین، لە هەموو جێگایەک باشترە. بەخۆشی‌یەوە لایەنگرم زۆر بوون. کۆنگرەمان لە مەقەڕەکەی خۆمان گرت.

کۆنگرە ئامادەیی تەواوی بۆ کرابوو، کۆمیتەی ئامادەکردنی کۆنگرە پێشتر دامەزرابوو. ئێمە هەر لە مانگەکانی دوای لەتبوونەوە بڕیارێکمان دابوو کە دەبێ لە ماوەی شەش(٦) مانگ هەتا ساڵێک دوای لەتبووندا کۆنگرە بگرین. بەداخەوە کەمێک وەدرەنگ کەوت. دەتوانین بڵێین دوو، سێ مانگ وەدرەنگی کەوت. دەقیق سێ مانگ وەدرەنگی کەوت چونکی لە ١٦ی مانگی ڕەشەمەدا گیرا. کۆمیتەی ئامادەکردن کارەکانی خۆی کردبوون، هەڵبژاردن لە هەموو جێیەک بە شێوەی دێمۆکراتیک کرابوو. لەو کۆنگرەیەشدا وەک کۆنگرەکانی دیکەمان دوای کۆنگرەی پێنج(٥) بەداخەوە ئەندامانی حیزب لە نێوخۆی وڵات نەیانتوانی

بەشدار بن. دەنا لەباری دیکەوە هەموو کەرەسەکانی باش ئامادە کرابوون. دەنگۆی ئەوەیان بڵاو دەکردەوە کە ئیختیلافمان هەیە و بۆمان ناگیرێ. ئەمن لە کۆنگرەی سێ‌وە هەتا کۆنگرەی چواردە، یانی لە دوازدە کۆنگرەدا بەشدار بووم، لە دوو کۆنفرانسیشدا کە بەپێی ئەساسنامە حوکمی کۆنگرەیان هەبووە بەشدار بووم، ئەوە چواردە. بە ئاسانی دەڵێم کۆنگرەم لەوە زیندووتر، فەعالتر نەدیوە، لە حاڵێکدا بەرخوردی بیروباوەڕەکان یەکجار زۆر بوو، هیچ دوو جەناحێک لە مەقابیل یەکدا ڕانەوەستابوون. کەسێک کە دەگەڵ نەزەری تۆ موخالیف بوو ڕاست لەبەر ئەوە بوو بیروباوەڕی وایە، نەک لەبەر ئەوەی ئەتۆ وا دەڵێی. بۆیە ئەمن بە جۆرێکی دیکە بیر دەکەمەوە. شتی ئاوا ئەسڵەن لە ئارادا نەبوو. بەڵام بیروباوەڕی جۆراوجۆر هەبوو لەسەر مەسەلەکان بەرخوردیان دەکرد تەنیا لەبەر ئەوەی بیرو دەنگیان جودایە. لە هەموو کۆنگرە و کۆبوونەوەیەکیشدا هەڵ دەکەوێ کە قسەیەک دەکرێ کە ڕەنگە گوتنەکەی بەو جۆرە باش نەبێ. ئەوەشی تێدا هەبووە. بەڵام ئەوەندەی فکری منی بێ‌ڕاگەیشتوە نیازی هەمووان هەر ئەوە بووە کۆنگرەیەکی سەرکەوتووتر بێ، پەسندکراوەکانی دروستتر و جێی پەسندتر بن.

هێلس کاروڵ: بۆ یەکەمجار وا دیار بوو بۆ ئەزموونوەرگرتن لەسەر گەڵاڵەڕێژیی بەرنامە و ئەساسنامە خەڵکی ناحیزبییشتان بەشدار کرد. ئەوەتان بۆ کرد و داخوا خێری دایەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوانەی کە کۆمەگیان کردین لەوبارەیەوە، کەمتر بوون لەوانە کە داوای یارمەتیمان لێ کردن. داوای کۆمەگمان لە زۆر کەسی دەرەوەی حیزب کرد کە دۆستی حیزب بوون، خاوەنئەزموون بوون و هەر لەو کاتەدا دۆستی حیزبیش بوون. ئەتۆ ئەگەر شتێکی نهێنیت هەیە نابێ بیبەیە کن خەڵکی دیکە. بەڵام ئێمە نەک هەر بەرنامەمان بگرە پێڕەوی نێوخۆشمان خۆ جزوەیەکی نهێنی نیە. چونکی چاپ دەکرێ و بڵاو دەکرێتەوە و دەدرێ بە هەموو لایەک. یانی وەکوو بڵاوکراوەیەکی دەروونحیزبی نیە، بۆیە ئەمن پێموابێ زۆر کارێکی چاکە ئەگەر بۆ کۆنگرەکانی ئایندەش داوای کۆمەگ لە خەڵکی خاوەنئەزموون بکەین. ئەوە کارێکی باش بوو کردمان، حەتمەن کەڵکیشی بۆ باشتر گەڵاڵەکردنی بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزب هەبووە. هیوادارم بۆ کارەکانی ئایندەش لەو هەوڵانە هەر بدرێن.

هێلس کاروڵ: مامۆستا ئێوە دوای لەتبوون هەرچا خۆتان بە ناوی "حیزبی دێموکراتی کوردستان- ئێران" ناساند و دوای کۆنگرەی چواردە ئێرانەکەش لاچوو. ئەو مانای چی بوو؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئێمە ناوی حیزبمان نەگۆڕی بەڵام ئەو وەختەی لەت بوونەکە ڕووی دا تەنیا بۆ جیاوازی دەگەڵ لایەنەکەی دیکە وامان لێ کرد. یانی بەو خەتە تیرەیە خۆمان لەوان جیا کردەوە. ویستمان

بڕیارەکە هەڵگرین بۆ کۆنگرە، هەرچەند هەر ئەو وەختیش ئەوانەی دەستەندەرکاری کارەکان بووین باوەڕمان وا بوو ناوەکە هەر دەبێ حیزبی دێموکراتی کوردستان بێ. بە دەلایلێکی حەتتیش وامان بیر دەکردەوە. یەکیان، ئەو حیزبە هەر لەبنیڕا ئەوە بووە. هەتا ئەو وەختیو تەنانەت هەتا ئێستاش زیاتر لە نیوەی عومری هەر حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە. چونکی لە کۆنگرەی چوارەمدا ناوی بۆتە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. ڕاستە لە کۆنگرەی سێشدا ئێرانی تێدا بوو بەڵام لەنێو پەڕاتێزدا بوو. یانی ناوەکە هەر حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو. دووهەم ئەوە بوو کە ئێمە لە هەلومەرجێکدا دەژین کە خەڵک زیاتر ئیحساساتو شعووری نەتەوایەتیی تێدا بە قووەتە. بۆیە تەئکید لەسەر هوویەتی کوردستانی بۆ خەڵکەکە خۆشترو جەزابترە. ئەوە بۆ هەمووان وایە بۆ ئێمەش وایەو بۆ ئێوەش وایە. سێهەمیش کە ڕەنگە جانیبی بێ: ئەوە بوو کە دەگەڵ ئەو ڕەفیقانەی پێشووەمان کە ناوی حیزبەکەیان حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە فەرقمان هەبێ.

جا ئێدی کە گەڵاڵەکان بۆ کۆنگرە ئامادە کران هەر دەوێدا ئاوا ئامادە کرا. نەک بڵێی لە کۆنگرەدا گۆڕابێ، بەڵام کۆنگرە دەنگی پێدا، دەواقیعدا هەر بۆیە بوو کە کۆنگرە ئەو ناوەی تەعیین کردبێ. بۆیە لە ئەوڕۆڵەوە داماندنناو تێرمەکمان خستە بەیتێ.

عەباس کاردۆ: بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ لێکنزیکبوونەوە یان بۆ ئەوەی بتوانن دەگەڵ ئێوە دابنیشن، پێیانوایە ئەو ناوە لێ واندو دەبێ بی گۆڕن. ئەوە لە حاڵێکدایە لایەنی دیکەش کە تووشی لێکدابڕان بوون ناوی خۆیان گۆڕیوە. مەسەلەن دەبینین ئێستا شتێک پەیدا بووە بە ناوی "گۆڕان" کە لە یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان جیا بوونەوە. یان پێشتریش کە یەکیەتی نیشتمانی دروست بوو لەڕاستیدا لە پارتی دێموکرات جیا بۆوە. ئێوە بیانووتان چیە کە ناوی خۆتان ناگۆڕن.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە مەسەلەکە ئەوە نیە. ئەوڕۆڵەن لە تاریخدا یەکجار زۆرن ئەو نموونانەی کە حیزبێک لەت بووەو هەردووک بەشەکە بەهەمان ناو تێکۆشانیان بووە. مەسەلەن ماوەیەکی زۆر حیزبی شیوعیی عێراق، دوو حیزبی شیوعیی عێراق بوون. فەرقەکەیان ئەوە بوو یەکێکیان لیژنەی مەرکەزیی هەبوو، بەشێکیان قیادەی مەرکەزی هەبوو. یەکیان ڕۆژنامەکەی ئەوە بوو یەکیان ڕۆژنامەکەی ئەمە بوو. لەسەر ئەوەی یەکتریشیان نەدەکوشت. چریکەکان یەک، دوو جار حاڵەتی ناخۆشیان کەوتە بەینێ، بەڵام کە لەت بوون، بوون بە چەند دانە کە هەموویان هەر ناوی چریکیان لەسەر بوو. تەنانەت پارتی دێموکراتی کوردستانیش کە لەت بوو، بۆ ماوەیەکی زۆر هەردوو لا ناویان پارتی دێموکراتی کوردستان بوو کە بەداخەوە شەڕو ناخۆشییان کەوتە بەینێ.

مەسەلەکە لێرەدا ئەوەیە ئەو ئیدیعایەی ئەوان دەی‌کەن، شتێکە کە فارس پێی دەڵێ "مِن درآوردی". ئەوە بۆ تێ وانە؟ ناوی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان بۆ تێ وانە؟ ئاخر ناوێک وشتێک دەبێتە تێ یەکێک کە بەناوی وی سەبت کرابێ. قانوون دەبێ بیداتێ. هیچ قانوونێک لەو بارەیەوە نیە. حیزبی دیمۆکراتی کوردستان ئێستاشی دەگەڵ بێ لە هیچ جێیەک لەسەر هیچ‌کەس سەبت نەکراوە. دوایەش ئەو دوو ناوە لە هەموو دنیایەدا دوو ناوی جیاوازن. ئێستا لە قەوانینی دنیایەدا ئەگەر دوو ناو تەنیا بە یەک وێرگوول(،) تەرقیان هەبێ سەبت دەکرێن و موجەوویز وەردەگرن. تەنانەت ئەگەر کەلیمەکە بە دوو ئیملا بنووسرێ دیسان سەبت دەکرێ. مەسەلەن وای دابنێین لەوڵاتێکی لاتینی زماندا کۆمپانیایەک دروست دەبێ ناوی "حەریر". حەریرەکەی دەنووسێ(HAREER)، یەکی دیکەش ناوی "حەریر"ەکە دەنووسێ(HARIR)، ئەویش موجەوویز وەردەگرێ و سەبت دەکرێ.

ئەوە لەلایەک کە دیارە تێ ئێمە لەسەر هیچ‌کەس سەبت نەبووە. پاشان نایکەمە موناقەشە چونکە باسەکەمان زۆر درێژ دەبێتەوە. بەڵام ئەو ئەکسەرییەتەی ئەوان لە کۆنگرەی سێزدەدا بەدەستیان هێنا، بە ڕێگایەکدا وەدەست هات کە کۆنگرەی دوازدە بە تێکڕای دەنگ بە خیانەتی زانیوە. کۆنگرەیەکی مەشرووع بڕیارێکی داوە کە ئەوان شکاندیانە و بەوە زۆرایەتی‌یان وەدەست هێنا. جگە لەوە دەگەڵ هەموو ئەو تەفاوەتەی هەمانە، ئەوەی پێی دەڵێن ئیسکلێت یان پەیکەری ئەساسیی هەر دووک حیزبەکە، ئەگەر لێکی بدەیەوە بەشی هەرە زۆری ئەوانەی کە کۆنترن و پتریان زەحمەت بۆ کێشاوە و پێناسەی حیزبن، هەر دەگەڵ حیزبی دیمۆکراتی کوردستانن. بەڵام دەگەڵ هەمووی ئەوانە زۆر شتێکی نامەنتیقی‌یە کە ئێمە بڵێین شانازی‌یەکانی حیزب، شەهیدەکانی و ڕابردووەکەی هەر تێ ئێمەیە. بە تەریقی ئەولا ئەگەر ئەوان ئەوەی بڵێن زۆر هەڵەترە. چونکی لە ڕێبەرایەتی‌یەکەیاندا تەنیا یەک نەفەریان هەیە کە بۆخۆی ئیدیعا دەکا- ئەمن بۆم سابیت نەبووە- کە پێش ساڵی ١٣٥٨ ئەندامی حیزب بووە. دەنا هەموویان دوای ئەو وەختی بوونە ئەندامی حیزب. لە ٢٤ەوە هەتا ٥٨ دەبێتە ٣٤ ساڵ. ٣٤ ساڵ هەیە کە ئەوانە هەر ئەندامی حیزب نەبوون. ئێستێ ئەو حیزبە بۆ تێ وانە بۆ تێ ئەوانە نیە کە زۆر پێشتر تێی‌دا بوون. ئەوەی کە فارس دەڵێ "ئێسکیان تێی‌دا هاڕدراوە".

بۆیە ئێمە بە پێی هیچ شتێکی قانوونی ئەو حەقە بە تێ وان نازانین، هەر وەک بە حەقی ئینتیخابی خۆشیانی نازانین. ئەو دوایی‌یانە دیدارێکی ئیجباری ببوو بەینی سکرتێری ئەو سکرتێری وان. بیستم کە کاک خالیدی عەزیزی پێی گوتوە ئێمە موشکیلێک نابینین، ئەگەر ئێوە موشکیلێک دەبینن ئێوە بی گۆڕن. بێتی سەیرە هەر بۆخۆی دەیڵێ و بۆخۆشی باوەڕی پێ دەکا. باشە ئەوە تێ دەگەڵ هەموو حیزبە کوردستانی-یەکان ئێمەش پێوەندیمان هەیە و ئەوانیش هەیانە، دەگەڵ کۆمەڵگای نێونەتەوەیی، لە هیچ جێگایەک ئەوە

نەبووەتە کۆسپ کە ئێمە ناومان نەویە. مەسەلەن کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆناڵ سۆسیالیست گیراوە کە جامیعەیەکی نێونەتەوەیی یە. هەر دووکمانی تێدابین، هەر دوو حەفتەی دیکە ئیجلاسی ئەنتەرناسیۆناڵی سۆسیالیست دەگیرێ کە هەر دووک لامان دەعوەت کراوین. گوتم ئەوە یەکیەتیی ئیشتمانی کۆنگرەی گرتوە، هەر دووکمانی لێ بووین. یانی ئەو بۆخۆی دای‌ناوە دەبێ ئاوا بێ. حەتمەن دەزانن ئەوە بەمانایەکی مەنتیقی نیە، بەڵام دەبێ شتێک بۆ ئاتەبایی بیێنێتەوە. وەکی عەرزم کردی ئەو بۆخۆی ئیعتیراف دەکا ئەمن قووەتی خۆم لە یەکڕیزیی حیزبدا دەبینم. بەڵام ئەو قووەتی خۆی لەوەدا دەبینێ.

عەباس کاروان: بۆ لە کۆنگرەی چوارەدا خۆت بۆ ئەندامەتیی ڕێبەری کاندید نەکردەوە؟ ئایا ئەوە بە مانای کۆتایی کاری سیاسەت لە بواری ئیجرایی دایە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەڵامی ئەو پرسیارەم داوەتەوە پێم‌خۆش نیە تیکراری کەمەوە. ئەمن گوتم هەر لەمەوبەرەوە قەت خوازیاری ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی نەبووم. بۆ کاری ئیجراییش بەڵێ بە مانای کۆتایی کاری ئیجرایی یە. ئەمن ئێستا لە دوورو نێزیک هیچ ئیرتیباتێکم بە کاری ئیجرایی حیزبەوە نیە. حەتتا دوێنێ بۆخۆشت لەوێ بووی برادەرێک گوتی دەمەوێ وتووێژێکت دەگەڵ بکەم. گوتم ئەگەر موساحەبەی سیاسی دەکەی ئەوە سیاسی‌یەکان هەن دەگەڵ ئەوانی بکە. ئەگەر باسی گوڵ و بولبول و شێعرو شاعیرییش دەکەی دەخزمەت دام. (مەبەستی مامۆستا میوانداری‌یەکە کە ڕۆژی پێش ئەو پرسیارانە لە سکرتاریای حیزبی دێمۆکراتی کوردستان بۆ ژمارەیەک ڕۆژنامە نووس و ڕووناکبیری باشووری کوردستان ساز کرابوو کە بۆ سەردانی خۆی هاتبوون. منیش بەشدار بووم. عەباس). دیارە ئەمە بەو مانایە نیە کە ئەمن هیچ‌وەخت لەسەر مەسائیلی سیاسی وتووێژ ناکەم. بەڵام ئەگەر باس باسی هەڵوێستەکانی حیزب بێ بە باش دەزانم بەرپرسانی ئەمڕۆی حیزب قسەیان لەسەر بکەن. مەگەر لەو حاڵەتانەدا کە سیاسەتو هەڵوێستی حیزب بۆ منیش ڕوونە.

وەنەبێ بڵێم قسە لە سیاسەت ناکەم. ئەگەر پرسیاری سیاسیم لێ بکەن وەڵام دەدەمەوە چونکی ئەمن ئەگەر ئەندامی هیچ حیزبێکیش نەبم حەقم هەیە ئەو کارە بکەم. ئێستێ کە ئەندامێک دە حیزبێکی سیاسی‌دا بووم ئێستاش هەر هەم، مەعلوومە حەقم هەیە. خۆ ئەوە مافەکەی لە من کەم نەکردۆتەوە ئەگەر زیادی نەکردبێ. بەڵام هەر بۆچوونێکی سیاسی دەربڕم ئەمن وەک خۆمی تەلەققی دەکەم هیچی لەسەر حیزبی دێمۆکرات ماڵ نیە. زۆرجار لە هێندێک قسە خۆم دەپارێزم چونکی دەزانم ئەمن کەسێکی زۆر ئاسایی نیم. زۆر کەس قسەی من وەک قسەی حیزبی دێمۆکرات وەردەگرن. بۆیە هەوڵی من ئەوەیە زۆرجار قسەی وا نەکەم کە شتی تازەی تێدابێ، یانی وەکوو هەڵوێست‌گرتنێکی تازە بێتە بەرچاو. بەڵام هەڵوێستی حیزبێک هەیە ئەگەر

کەسێکی شارەزا لە دەرەوەی حیزبی دێمۆکراتی کوردستانیش لێی پرسین ئەری حیزبی دێمۆکرات لەفلان مەسەلەدا چۆن بیر دەکاتەوە، زۆر تەبیعی‌یە حەقی خۆیەتی بڵێ ئاوا بیر دەکاتەوە.

هێلیاس کاروو: گرینگترین کارو سەرقاڵی‌یەکانت دوای کۆنگرەی چارە، هەتا ئێستا چی بوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە ئەوە ئیعتیرافێکی زۆر خەراپ بێ بەڵام گرینگترین سەرقاڵی‌یەکانم دیدارو چاوپێکەوتنی دۆستانە. دیارە زۆرتریش هەوڵ دەدەم ئەگەر کرا ڕۆژنامە بخوێنمەوە. لە ڕۆژنامەش زیاتر، تەماشاکردنی سایتەکانو خۆخافڵاندنە بە ئینتێرنێتەوە. جاری وایە کاری دیکەش دەکەم وەک تەرجەمەو ئەوانە. خۆلاسە کەم‌وزۆر لە کارە حیزبی‌یەکەی دەرچێ، ژیانەکە هەر وەک جاران دەگوزەرێ. بەڵام شانازیی پێوە دەکەم کە خەڵکێکی زۆر بەسەرم دەکەنەوە. ئەگەر بڵێم ئەو وەختی سکرتێری حیزب بووم ئەوەندە خەڵک بەسەری نەدەکردمەوە هیچ زیادم نەگوتوە. دەگەڵ ئەوەی زۆرجاریش خۆ لەو دیدارانە دەبوێرم کە داوا دەکرێن، بەڵام هەر هەیە. چ لێرە لە بنکەی حیزبی، چ لەماڵێ ئەو دیدارانە هەر هەن. یانی وەختێکی زۆرم دەگەڵ ئەو دۆستانە دەگوزەرێ.

ئاوڕدانەوە لە ڕووداوێکی کۆن

عەباس کاردۆ: پێش ئەوەی کۆتایی بەو بەشە لە پرسیارەکان بێنم کە باسی حیزبایەتی و سیاسەتە، پێم‌خۆشە یەک پرسیاری دیکەش بکەم کە نازانم ئەم بەشە دەگرێتەوە یان نا. گۆیا زەمانێک جەنابت سەفەری یەکیەتیی شووڕەویت کردوە کە نازانم بۆ کاری حیزبی بووە یان بۆ مەبەستی دیکە. دەکرێ باسێک لەو سەفەرە بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن سەفەری شووڕەوی بەتایبەتی بۆ دەکەم؟ شووڕەوی هیچکەسی ئاسیاوی منی لێ‌نەبووە تا بڵێم بۆ سەردانی دۆستان سەفەر دەکەم. شووڕەویی ئەو وەختی کە ئەمن چووم هێندێک فەرقی هەبوو دەگەڵ شووڕەویی پێشوو کە وەکی بڵێیە دۆزەخێکەوە وا بوو ئەوەندە مەحلوودیەتی تێدا هەبوو. بەڵام بە هەرحاڵ هەر وڵاتی سۆسیالیستی بوو. لەبیرمە لەوێ ساختومانی دەزگای جاسووسیی شووڕەوی‌یان پێ‌نیشان بەڵام قەت باوەڕم وا نەبووە کە دەبێ ئێمە وەکوو جەمسەر بیبینین و تەنیا جەمسەر بێ کە دەبێ هەر پێوەندیمان دەگەڵی هەبێ. یانی بە زۆری خۆی بەسەردا بسەپێنین. بەڵام ئەو وەختی هەرچەندە کەمڕەنگ ببۆوە، ئەو فکرە هەر هەبوو لەنێومانیدا کە:

"پێی نەهاتمانە پەنا بۆ ئیتیحادی شووڕەوی سورمەیە بۆ چاوی ئێمە خاکی مەزڵی مەسکەوێ"

ئەوەی وەختی خۆی لە زەمانی جومهووری‌دا ڕەحمەتی هەژار گوتوویەتی.

ئەو سەفەرە بۆیە بوو کە ئێمە دەگەڵ نوێنەرانی حیزبی کۆمۆنیستی یەکیەتیی شووڕەوی دانیشین. بەڵام ئەوەندە سازشکار بوون ئەوەندە پێوەندی‌یان دەگەڵ تاخۆش بوو کە حەتتا حازر نەبوون ئەوەش بە تەواوی بکەن.

ئەوەشمان دەگەڵ دەوڵەت دادەنیشتین، دەگەڵ ئەفەراتی حیزبی دادەنیشتین، کە عادەتەن لە سیاسەتەکانیاندا ئەوانەیان لێک جودا دەکردەوە. لەو جێگایانە کە پێیان خۆش بوو دەیانگوت ئەوە حیزبە کردوویەتی. مەسەلەن ئێران ئەتۆ بۆ گلەیی لە ئێمە دەکەی؟ ئەتۆ دەگەڵ دەوڵەتی ئیتیحادی جەماهیری شووڕەوی ئەوەڵی، خۆ دەوڵەت شتی وای نەکردوە. ئەوە حیزبی کۆمۆنیستە بۆخۆی پێوەندییەک دەگرێ بە دەوڵەت مەربووت نیە. دەحاڵێکدا هەموو کەس دەیزانی وا نیە. بە هەر حاڵ وایان لێ کرد کە ئەوە ئێمە سەفەری ئەفغانستان دەکەین، بەڵام بە شووڕەوی‌دا دەڕۆین. سەفەرەکەمان لەپاریس‌ڕا کرد. ئەمن و کاک فەتاحی کاویان بووین. ئەوە ساڵی ١٩٨٥ واتە ١٣٦٤ی هەتاوی بوو. یانی پێش کۆنگرەی حەوتەم.

لەڕاستیدا لە چوونیش‌دا و لە هاتنەوەش‌دا میوانی حیزبی کۆمۆنیستی شووڕەوی بووین. میوانی وان بووین بەو مانایە کە هوتێلەکیان دەئیختیار نابووین. تەنیا ئەوەندەیان میوانداری لێ کردین. ئەویش هەر ئەوەندە بوو کە هۆتێلەکیان بە قیمەتی ڕەسمی دابووینێ. چونکی وڵاتانی سۆسیالیستی شتی عەجیبیان هەبوو. ئەو هوتێلەی کە ئێمەی لێ بووین ژوورێکی دوو نەفەریان دابووینێ کە گەورە و ڕێکوپێک بوو. ژوورەکە بە قیمەتی ڕەسمی بە پازدە ڕوبڵ بوو. پازدە ڕوبڵ ئەگەر چووبای ئەبانکێ کڕباتایە نیزیک بیست دۆلاری دەویست. بەڵام لەبازاڕی ئازاد پازدە ڕوبڵت بە پێنج دۆلار دەکڕی. ئەگەر وا نەبایە، ئەو هوتێلە بە نەوەد(٩٠) ڕوبڵی بوو کە دەیکردە سەد و بیست(١٢٠) دۆلار. جا ئەوەیان دابووینێ دەنا خوردو خۆراکمان لەسەر خۆمان بوو، پوولمان دەدا.

دوو جەلسەی درێژ دەگەڵ ئەفەراتیان دانیشتین لە ڕێگای تەرجەمەوە. نازانم بۆ وایان دانابوو، کوردی کە هیچ، کەسیان نەبوو بە فارسیش قسان بکا. ناچار بە ئینگلیسی قسەمان دەکرد کە کاک فەتاح تەرجەمەی دەکرد. قسەکانیشمان دەتوانم بڵێم زیاتر باسی وەزعیەتی خۆمان و کوردستان و حیزب و بەربەرەکانی دەگەڵ جمهووری ئیسلامی بوون.

عەباس کاردۆ: مامۆستا ئێوە داواتان کردبوو بیانبینن؟

عەبدوڵڵا حەسەن‌زادە: بەڵێ بەڵێ. بەڵام وایان ڕێک‌خست کە گۆیا ئێمە بە ترانزیت بەوێدا دەڕۆین بۆ وێ. وایان نیشان نەدابێ کە حیزبێکی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی‌یان دیوە. باسی ئیمکانی کۆمەگ و هاوکاریمان دەگەڵ کردن بە تایبەتی کۆمەگی مەعنەوی. بە تایبەتی ئینعیکاسی ئەو ناحەقی‌یانەی لە ئێرانێ لە کورد دەکرێن و چاوەڕوانی‌یەکانی خەڵکی ئێران بە تایبەتی خەڵکی کوردستان لەو وڵاتە. باسی ئەو شتانەمان دەکرد. دیارە کاک فەتاح زۆر بە حەوسەڵە زەمنی ئەوەی تەرجەمەی دەکرد، پرسیار و وەڵامەکانیشی دەنووسین. چاکم لەبیر نیە بەڵام پێموایێ سەد تا سەد و بیست لاپەڕە شتێکی وای نووسیبوو. یانی ئەوەندەمان قسە کرد کە زۆر زۆر درێژ بوو.

لەوێڕا هەر بە کردەوە چووینە ئەفغانستان. پێموایە سێ شەو یان چوار شەوانیش لە ئەفغانستان بووین. لەوێ ئەو وەختی ڕەئیسی حیزب "بەبرەک کارمەل" بوو. ئەو نەی‌دیتین هەرچەند سەلامی ئەویان بۆ هێناین و دڵیلیان هێنایەوە کە گرفتارە چی. ئێمەش زۆرمان پێ لاوە گرینگ نەبوو داخوا ئەوی دەی‌بینین کێ‌یە. گرینگ ئەوە بوو ئێمە چووبووین دەگەڵ حیزبەکەی وی دانیشین کە حیزبی مەوردەی ئەفغانستان بوو. پیاوێکیان دەگەڵمان دادەنیشت بە ناوی "مەحمود بریالی" کە پێموایە دایک‌برای کارمەلی بوو. پیاوێکی زۆر تێگەیشتوو، زۆر مەنتیقی و زۆر ناسک بوو. نازانم دوایە چیی بەسەر هات، داخوا لەو ڕووداوانەدا کوژرا یان ماوە.

لەوێش خۆ داوای چی‌یان لێ دەکەی؟ ئەوان بۆخۆیان لەمە فەقیرتر بوون. دیارە خودا هەڵناگرێ گوتیان ئێمە ئیمکانی کۆمەگی ماددیمان نییە. بەڵام ئەگەر پێتان خۆش بێ خەڵک بێ لێرە لەسەر هەرچی پێویستیتان هەیە ئامووزیشتان بۆ دانێین. یا پێرو لەسەر زۆر شتان لێرە تەمرین بکەن. حەتتا بۆ چوونێ بلیتی منیان کری. ئەویش ئەوە بوو کە گوتم ئێمە پووڵی بلیتەکەمان هەیە نەک بڵێی نیمانە. بەڵام وەختێکی دەعوەتمان دەکەن ئەگەر ئەوەندە قەدر دانەنێن بلیتەکەمان بەخێ، ئەمن نایەم. جا پووڵی بلیتی منیان دا بەڵام نی کاک فەتاحیان نەکڕی. یانی ئەوەندە فەقیر بوون دەنا لەبەر سەقیلی نەبوو.

لەوێ دیارە هەستمان دەکرد لە ماڵی خۆمانین. جا تەر تەعارۆفەیان کرد کە ئەفرادی نیزامی بۆ تەمرین لەسەر چەکی جۆراوجۆر بنێرن ئێمە دەخزمەتتاندایین. گوتمان بابە ئێمە لەو بارییەوە ئیحتیاجمان نییە. ئەو سیلاحانەی لەبەر دەستماندان، کوڕە هەر دەگەڵیان گەورە بووە وەکوو ئاو ڕەوانیەتی، تەنانەت گوتیان ئەگەر ڕێگاتان هەبێ دەتوانین کۆمەگی سیلاحیشتان بکەین. گوتمان ئێجگە لەوێ ڕێگامان نییە، ئیحتیاجیشمان بە سیلاح نییە. گوتمان هەر پێوەندی‌یە دۆستانەکە بۆ ئێمە گرینگە. بەڵام جالیب ئەوە بوو لەوێ سەفارەتی شووڕەوی وەریان گرتین. ئەوەم زۆر پێ جالیب بوو، سەفیری شووڕەوی لەوێ ناوی "یووری ڕێزۆنسۆف" بوو کە دواتر بوو بە سەفیری شووڕەوی لە ئەمریکا یان سازمانی میلەل. باوەڕ بکە دەتگوت لە کۆڵانەکانی تارانی گەورە بووە. فارسی‌یەکی ئەوەندە جوانی دەزانی کە هیچ غەیرە فارسێک نەی‌دەتوانی بڵێ لەهجەی هەیە. ڕەنگە فارسێک زانیبای. تەنیا ئەوە ئەمێ جاری وا بوو لەسەر کەلیمەیەک تێ‌دەما. ئەویش لە دیدارێکی دوو، سێ سەعاتەدا ئەگەر یەک، دوو جار گیری کردبا و کەلیمە فارسی‌یەکەی بۆ نەهاتبا. ئەویش کاک فەتاح کە ئینگلیسی دەزانی و ئەویش دەی‌زانی، لەوی دەپرسی. لەباری سیاسی‌یەوە پیاوێکی زۆر وشیار بوو، لە عەینی‌حاڵدا زمانیشی ناوا دەزانی، دەگەڵ ویش دیارە هەر ئەو باسانەمان کرد.

دیتنی وڵاتی سۆسیالیستی و بە تایبەتی شووڕەوی بۆ من جالیب بوو. چونکی ئەحزابی کۆمۆنیستیی سەر بە مۆسکۆیە بەهەشتێکیان لەو وڵاتە دروست کردبوو. یانی لەپێش چاوی خەڵکیان ئەو بەهەشتە جۆرێک مۆجەسسەم کردبوو مەپرسە. بەڵام کە دیم لە زۆر بارەوە بۆ من جێی عیبرەت بوو. بە کۆمەگی ئەو دۆستەمان

کە ئەفغانی بوو، لە سەفارەتی ئەفغانستان لە مۆسکۆیە کاری دەکردو زمانی ڕووسیی باش دەزانی، لە زۆر شت ئاگادار بووین. ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی سینەمای تایبەتی‌یان هەبوو. تیئاتری تایبەتی‌یان هەبوو. فرۆشگای تایبەتی‌یان هەبوو. حەقیان هەبوو لە هێندێک فرۆشگا کە شتی وڵاتانی غەربی‌یان تێدابوو بە هەرزان شت بکڕن. هۆتێلی تایبەتی‌یان هەبوو. تەنانەت دوو جۆر ماشێنی فولگای نیشان داین. یەکێکیان تەنیا بۆ ئەندامانی دەفتەری سیاسی دروست دەکرا. کەسی دیکە لە یەکیەتیی شووڕەوی حەقی نەبوو بیبێ. دەتی گوت ماشێنێکی زۆر باشە، ڕەقابەت دەگەڵ ماشێنە باشەکانی وەک پێنزو شۆفرۆلێتو ئەوانە دەکا. نەوعێکی دیکەشی نیشان داین، گوتی ئەوەش فەقەت بۆ ئەندامانی کۆمیتەی مەرکەزی‌یە. یانی ئەو نابەرابەری‌و جیاوازی‌یە.

جارێکی چووین بۆ فرۆشگایەکی. فرۆشگاکە زۆر گەورە بوو، دوو سەعات تێی‌دا خولاینەوە. یەک شتی لێ‌نەبوو بڵێم ئەوە جالیبە دەی‌کڕم دەی‌بەمەوە. ئەوەندە مەحرووومییەتی لێ‌بوو. ئەوە تازە شووڕەوی زەمانی گۆرباچۆفی بوو کە بەحیساب ئازادیی تێدا بوو. لە هەمووی سەیرتر ئەوە بوو ئەو فرۆشگا گەورەیە کە ئەگەر هەڵە نەکەم سێ(٣) قات بوو بەڵام یەکجار زۆر گەورە بوو. یانی هەر تەبەقەیەکی مەیالەغە نیە بە قەت هەموو ئەم قەڵایەی دەبوو. ئەوە هەمووی کرابووە دایرە دایرە‌و نەوعێک دیواری ئاسکی لێ‌ساز کرابوو کە ئێکیان جوێ بکاتەوە. وەک سەربازخانەی. یەکێک دەچوو شتێکی دەکڕی. ئەوە خەڵک بە سەف ڕاوەستاون. ئەو دەچوو تەماشای دەکردو هەتا ئەو نەهاتباوە دەرێ کەسی دیکە حەقی نەبوو بچێتە ژوور. یانی حەقیان نەبوو بەسەر یەکەوە بچن. چونکی ئیحتیمالەن دزیشیان دەکرد لەبەر ئەوەی خەڵکەکە ئاوا فاسید بار هاتبوو. یان مەسەلەن ئەوەم پێ جالیب بوو. هەر ئەو وەختی ئێمە لەوێ بووین شاڵواری "کاوبۆی" (جین) هاتبوو. بە قیمەتی معادلە دەگەڵ جێگای دیکە زۆر گران بوو. بەڵام سەفی بۆ گیرا چەند سەت کەسی. کە گرتیان تەواو بوو پێموایە سەفەکە زیاتر لە سەت کەسی لێ‌مابوو. یانی بۆ شتێکی ئاوا دەبوو سەف بگرن ئەوەندە مەحرووومییەتی تێدا بوو. جا بۆ من کەشفی حەقیقەتەکە خۆش بوو. بەڵام دیتنی ئەو هەموو مەحرووومییەتەی خەڵک بەڕاستی زۆر تاڵ بوو.

شتی سەیرو سەمەرە لەو شتانە زۆر بوون. ئەووەڵین جار بوو چووینە ڕستووراتێک نان بخۆین. هەر چووینو گوتیان جێگا نیە. مێزیش دیار بوو بەتاڵ بوون. گوتمان ئەوە نیە مێز؟ گوتی نا ئەوە گیراوە. کاک فەتاح گوتی پێموایە حەل دەبێ شتێکان پێ نیشان دەین. ئەمن دوو دۆلارم پێ بوو. هەر پێم نیشان دان مێزیش هەبوو و قەدریشیان گرتین. یانی خەڵکەکەی لەبەر مەحرووومییەت ئاوا تووشی فەساد ببوون. ئەو وەختی هەردووکمان سیغارمان دەکێشا. سیغارمان دەرێنا کە سیغاری خاریجی بوو. دەورەمان گیراو هەرکەس داوای سیغارێکی

کرد، چونکە سیغاری خۆیان زۆر سەیر بوو، ئاخر داستانی سیغاری گاگارین خۆش بوو، سیغارێکیان بە ناوی گاگارین دروست کردبوو کە عەکسی سەگەکەشی لەسەر بوو، ئەوە ڕووداوێکی عیلمیە ئیدی.

ساڵێکیان لە عێراقدا هەیئەتێک لەلایەن کۆڕی زانیاری یەوە چوو بۆ شووڕەوی. لەوێ گێڕابوویانەوە لە ئاخری سەفەرەکەیاندا یەکێ بۆکسێکیان لەو سیغارە دابوونێ. مام هەژار کە پیاوێکی عەجوول بوو، دەستبەجێ هەڵی دەپچڕێ بزانێ چۆنە. پاکەتێک دەکاتەوە سیگارێکی لێ دەر دێنێ و دای دەگیرسێنێ و دەی کێشێ. ئەوانیش پێیان وایە سیغارێکی زۆر خۆشە چونکە تاریفی زۆر بووە، لە هەژاری دەپرسن پێت چۆنە؟ ئەویش کە زمان ئازانێ دەست بۆ قوونی سەگەکەی دەبا و دەڵێ ئاوایە. وەک گووی ئەو سەگەیە ئەوەندە ناخۆشە..

بە دوور لە سیاسەتو حیزبایەتی

عەباس کاروخ: مامۆستا هەتا ئێستا زیاتر باسی ژیانی سیاسیی ئێوەمان کردووەو لە بوارەکانی دیکە کەم دواوین. ڕێگام بدە بگەڕێینەوە سەر باسە ئەدەبیو زمانەوانییەکان و لەو بوارانەشدا هێندێک پرسیار بێنمە گۆڕێ. بەڵام بەر لەوە ئەگەر لە بواری تێکۆشانی سیاسیو حیزبیدا دەتهەوێ شتی دیکە بڵێی تکایە بفەرموو.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: با ئێمە ئەوەی سەبت کەین کە کارەکەی ئێمە دوو بە دوو وەک کاری خەبەرنیگارێک نییە کە چاوەوتوویژ دەگەڵ کەسێک بکا. کارێکە دۆستانەو برایانەو هاوچارەنووسانە. بۆیە لەدوای ئەو قسانەش لەپێداچوونەوەی ئەو قسانەدا کە کراون بە پەسەندی جەنابت یان پەسەندی من، دەتوانین شتێکی لێ کەم کەینەوە یان لێی زیاد بکەین. ئەگەر شتێکمان وەبیر هاتەوە پێمان وابوو زەرورە دەتوانین زیادی بکەین. بۆ ئێستا هیچی وام دەنەزەردا نییە.

عەباس کاروخ: جەنابت وابزانم خۆت شێعرت گوتووەو دەگەڵ شێعری شاعیرانیش ئاشنای. دەزانم لە سەنعەتی شێعر دەزانیو زۆریشت لەبەرە. دەکرێ ئەزموونەکانی خۆت لەو بوارەدا باس بکەی.

عەبدوڵلا حەسەنزادە: دیسان دەگەڕێمەوە ئەو شتەی لەسەرەتاوە باسم کرد. پیاو نازانی چۆن دەست پێ دەکا. بەڵام لە ژیانی ئینسانیدا هێندێک ئۆگری هەن هەر بۆیە ڕشتەی جۆراوجۆر پەیدا بوون. مەسەلا دەچێتە مەدرەسەی بۆ خوێندن. یەک بەرەو وەرزش دەکشێ، یەک عەلاقە بە مووزیک پەیدا دەکا، یەکێکی دیکە عەلاقە بە ئەدەبیات پەیدا دەکا. ئەوە تواناو قابیلییەتی ئینسانەکان دەری دەخا چییان دەوێ. دیارە ئۆگری بە شێعر دەگەڵدا دڵێکی دیکەشی هەیە، ئەوە بەرەبەرە لاواز دەبێ بەڵام لە کۆنەوە هەبووە. لەنێو میللەتانی دیکەشدا وایە، ئەو میللەتانەی خوێندەوارییان دەنێودا نییە ڕوو دەکەنە شێعر. لەبەر ئەوەی شێعر- دوور لەڕووی شێعری ئێستا- وەزنێکی هەیەو قافیەو ئاهەنگێکی هەیە. فێر بوونو لەبەرکردنی ئاسانە. لە پاشان دەتوانی بە گۆرانی بیڵێی. عیبارەتو مەتنێکی ئەدەبی لەبەرکردنی زەحمەتە. ناکرێتە گۆرانیو ئەگەر جوملەیەکو وشەیەکی لێ حەزف بوو مەعلووم نییە. بەڵام کەلامی مەوزوون وا نییە. بۆیە ئەمن لەبیرم نایە لەبەرچیو لەکەیەوە ئۆگریم بە شێعر پەیدا کردوە، پێموایە لەعەیبەکی دیکەش گرتم، وا بزانم یەکەمین شێعرەکانی کە

ئەمن فێریان بووم. تەنانەت پێش ئەوەی بچمە مەدرەسەش، ئەو سروودانە بوون کە لە زەمانی دێموکراتیدا هەبوون. ئەوانە لە ڕێگای خوێندەوارەکانەوە هاتبوونە دێهاتی. بە تایبەت دێنی سە هەروەک عەرزم کردی دەگەڵ ئەوەی ئەمن پیاو بووم کە مەدرەسەی دەوڵەتیی بۆچوو، بەڵام مەدرەسەی تایبەتیی لێ بوو، بۆیە خوێندەواریی تێدا هەبوو.

دواتر سەروکارم دەگەڵ شێعری فارسییش پەیدا کرد، چونکی بەشێک لەو شتانەی دەمانخوێندن فارسی بوون. مەسەلەن لەحاڵێکدا زۆری لێ فێر نەبووم چونکی مامۆستاکان نەیاندەزانی هەتا ئەمن لێیان فێر بم لەو کتێبانەی ئەمن خوێندوومن، خۆ ئەو کتێبانەی لە مەدرەسە هەبوون هیچیانم نەخوێندوون. هێندێک شتی دیکە هەبوون وەک: ئەی شودو تەحمەدی‌و نازانم چی، ئەوانەمان دەخوێند لەپاشان گولستان‌و بووستانم خوێندەوە. کتێبێکی دیکە هەبوو بە ناوی "پەندنامە عطار" کە پێنج باب بوو هەمووی شێعر. ئەوانەم خوێندەوە. بە تایبەت ئەو پەندنامەی عەتارە نە مامۆستاکەم تێی دەگەیی‌و نە ئەمنیش تێی دەگەیشتم بەڵام دەبوو بخوێندرێ، زۆر درەنگتر دەگەڵ شێعری کوردی سەروکارمان پەیدا کرد. زۆر چاکم لەبیرە یەکەم دیوانی شێعری کوردی کە چاوم پێی کەوت، دیوانی تاهیر بەگی جاف بوو. تاهیر بەگ زیاتر شاعیرێکی میللییە هەتا ئەوەی بڵێی سەنعەتی شێعریی زۆر لەسەرێیە. بەڵام ئینسانێکی ئیشتاپەروەر بووە‌و شێعرەکانیشی سادە‌و ڕەوان‌و خۆشن. دەکرێ بڵێم زۆر درەنگتر، یانی هەتا ڕێگام کەوتە کوردستانی عێراق بە کەمی دیوانەکانی دیکەم دەست کەوتوون. پێموایە درەنگتر دیوانی نالییشم دیتە، یان هەر ئەشعاری نالی بوون، بەڵام نی خۆم نەبوون، نی خەڵکی دیکە بوون.

بە هەرحاڵ ئۆگریم بە شێعر زۆر بوو، لەهەمینی کاتەدا تواناشم زۆر بوو. زۆر ئاسان شێعرم دەهاتە بەر. لەنێو خوێندنی مەلایەتیدا عادەتە ئەو دەرسانەی دەیانخوێنن، بە تایبەت هەتا قۆناخەکانی سەرێ لە خوێندنەکەیان هەمووی لەبەر دەکەن. بەڵام ئەمن نەک هەر شێعر بەڵکوو دەرسەکانیشم وەک وان لەبەر نەدەکرد. لەو بارەیەوە قابیلییەتێکم تێدا بوو کە هەر دەگەڵ خوێندنەوەی دەهاتە بەرم. یانی بە جارێک پێدا چوونەوەی تەماشام دەکرد هاتۆتە بەرم. ئەوە ئیدی دەگەڵم لەدایک ببوو. شێعریش زۆر ئاسانتر دەهاتە بەرم هەتا پەخشان. پێموابێ بۆم باس کردی. هەزار شێعرێکی هەبە "بەرە موکریان" کە پێنج سەت‌و شێست‌و هەشت(٥٦٨) بەیتە. جارێک نووسیمەوە‌و سێ جار بۆ خەڵکیم خوێندەوە هەمووم هاتە بەرێ. قاچاغیش بوو ئەو وەختی بۆیە کاغەزەکانم سووتاندن گوتم مەبادا لێم بگیرێ، بەڵام ئیدی هەموویم لەبەر کردبوو خەمم نەبوو. تەنانەت لەبیرمە چوومە مەهاباد. هەر وەختیش دەچوومە مەهاباد تەقلەی بۆ دانیشتن‌و حەسانەوە دەچوومە مزگەوتەکەی مامۆستا مەلا شێخ عێززەدین کە فەقێشی هەبوون‌و مەحفەلێکی خۆمانە بوو. لەوێ ئەو شێعرەم خوێندەوە. دواتر ڕۆژێکی دیکە چوومەوە کە چووم خودا عافووی بکا کاک سەعدی حاجی بایزئاغای لەوێ بوو. کاک

سەعد ماهی کاک سەلاحو کاک عەبدوڵڵای مرهەتەدی و نەوانە بوو. پیاوێکی زۆر ئەدیبو ئەهلی غەزەڵو تەسەوفی بوو. پیاوێکی زۆر موحتەرەم بوو. هەروا کە دانیشتبووین باسی شێعرو شاعیریو شێعری نیشتمانی کراو هێندێک خوێندرانەوە. کاک سەعد باسی کرد گوتی بیستوومە هەزار شێعرێکی زۆر جالیبی داناوە، هەر بیستبووی هێشتا نەی‌دیبوو. ئەویش تەماشای منیان کردو پێ‌کەنین. گوتی ئەوە چیە هەموو تەماشای مامۆستای دەکەنو پێ‌دەکەنن؟ هەر ڕاستە ئەو کەلیمەیی بەکار هێنا، بۆیە وەک خۆی دەی‌گێڕمەوە دەنا دەی‌ناسیم. گوتیان لەلای وی دەست دەکەوێ. گوتی یانی هەیەتی؟ گوتیان تاوەڵڵا نیەتی بەڵام لەبەریەتی. گوتی هەر نیە، ئەوی ئەمن دەڵێم شێعرێکی زۆر دوورودرێژە. ئەوانیش گوتیان هەروشەو لەبەریشیەتی. گوتی چۆن؟ ئەوجار ڕووی دەمۆم کردو گوتی پێمولێ بزانم چۆنە ئەوە. گوتم ئەوەندە شێعریە بەڵام لەبەرمە. ئیدی خوێندمەوە.

لەپاشان بە ڕەحمەت بێ خالەمینی شاعیر کە ماڵی لە تەغەدە بوو زانیبووی. نازانم چۆن ئاوا زوو دەنگی دابۆوە. کاغەزی بۆ مامۆستا مەلا شێخ عەزیزدەینی نووسیبوو. گوتبووی دەبێ لایەکی ڕیشی لەوێ بتاشیو لایەکی لێرە. حەتمەن دەبێ بۆم بنێری. کە چووم گوتی کەیفی خۆتە بە چەند ڕۆژانی دەنووسیەوە. پاییز بوو ئەو وەختە بەڵام هەتا بەهاری نەی‌نووسیەوە هەر لێرە. زۆر ئینسانێکی موحتەرەم بوو، ئەمنیش هەر مەمنوون بووم ئەو لوتفەم دەگەڵ بکا. ئەوە گەورەیی بوو توانیبووی. دوو ڕۆژان لەوێ بووم بۆم نووسیەوە، چونکی زۆر بوو نووسینەوەی ئاسان نەبوو.

عەباس کاوەژ: شێعرەکانی مامۆستا هێمنیشت لەبەر کردبوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی شێعری هەر شاعیرێکم خوێندبایەوە زۆر عەجایەم لەبەر دەکرد. تەنانەت جارێک ئەو کاک خالیدی حیسامی‌یە لە سەنگەسەر پێی گوتم وەڵڵاهی حەیفە پیاو شێعر بۆ هیچ کەس بڵێ بۆتۆ نەبێ. چونکی شێعری دەخوێندنەوە پازدە بیست شێعر. لە دوایە وەک ئەواری بۆم دەگرتەوە. جا زۆری پێ‌سەیر بوو. دیارە ئەوە هەمووی بەشێکە لە مێژوو. دەبێ بڵێم بەداخەوە ئێستا وا نیە، ئێستا زۆر زۆر کەمی کردوە. وەختێکی بە سەدان هەزار شێعرم لەبەر بوون. فارسیو کوردی. ئێستێ جاروبار وەبیرم دێنەوە دیارە شێعرم کەمتاکورتێک هەر لەبەرن. بەڵام وەختێکی ئەگەر پێنج شێعریان خوێندبانەوە کە قەتم نەبیستبوون، دەسبەجێ هەڵدەستام قەڵەمم تاو دەدایەو هەر پێنجم دەنووسیەوە. ئیدی بە یەکجار خوێندنەوە هەر پێنج شێعرم دەهاتنە بەرێ.

عەباس کاوەژ: مامۆستا چ شێعرێک زۆری کار تێ کردووی؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێموایە ئەگەر باسی ئەوەش بکەم ئەک هەر بۆمن، بۆ زۆر کەسی دیکەش- نەک بڵێم لە باری سەنعەتی شێعرییەوە لە هەموو شێعرێک بەرزتر بووە- بەڵام شێعری "بەرەو موکریان"ی هەژاری لای ئەوانەی شارەزای مەسیری حەرەکەتی ئەو شێعرە بوون وا بزانم لە هەموو شێعرێک تەئسیری پتر بووە. ئاخر داستانی شێعرەکەی ئەوەیە کە بە شەوێک سەفەرێکی خەیاڵیی کردووە بۆ موکریان. جا بە کرێدا ڕۆیشتووە لە کوێ ژیاوە کێی دیوە ئەوانە باس دەکا. تەنانەت مەڵمیەکیشی تێدا کردوە. هەڵەکەم بۆ هێمنی باس کرد، گوتم مامۆستا هەژار بە غەڵەت چووە دەو شێعرەیدا. بۆم تەوزیحدا قبوولی نەکرد. لەپاشان کە دەگەڵ مامۆستا هەژاری پێکەوە دانیشتین، گوتم لەسەر شتێکی ئاوا دەگەڵ مامۆستا هێمنی کێشەمانە. گوتی دا بیڵێوە، بۆم باس کرد. گوتی وەڵلا ڕاست دەکا، ئەمن بە غەڵەت چووم. شێعرەکەی ئاوا دەست پێ-دەکا:

شەوە تاریکە، گڵۆرماوە زەوی — چۆتە خەو کێوی، کەوی، دار و دەوی
تووتەک و گژیو کوند وشیارن — ڕۆژ وچانیانە، بە شەو پڕ کارن

لەپاشان دیمەنەکە دەڕوا دەڕوا زۆرم لەبەرە. دەڵێ:

مانگ ئەوا تازە لە ئاسۆ دەردێ — کۆمەڵێ هەورە سپیلکەی بەر دێ

جا پێموە دەرواو ئەوانە. کە ئەتۆ ئەو دیمەنە دەبینی چەندی مانگی‌یە؟ تاریکەو تازە مانگ هەڵدێ. دەبێ لانی کەم حەفتە یان هەژدەی مانگێ بێ کە شەو تاریکەو دوایە مانگ هەڵدێ. چونکی مانگی شەوی چاردەی دەگەڵ غرووب دێتە دەرێ. شەوەکانی پێشتری مانگێ یانێ لە یەکەوە هەتا چاردەی لە ڕۆژدا مانگ هەڵدێ. جا مانگی شەوی پازدەی دواتر لە غرووب دێتە دەرێ. ئیدی مانگی حەفدە هەژدەی وای لێدێ کە پێش دەرکەوتنی مانگ شەو تاریکە. کەوابێ ئەو مانگە مانگی حەفدە هەژدەیە. سەفەرەکەش بە یەک شەوی کراوە. لە ئاخرەکەیدا دەڵێ:

مانگە هەر چەند بە لەزی ئەیڕوانم — لێم گەڕێ تۆزێ تریش بڕوانم
سەر بکێشم بە بڕێک ماڵاندا — چاو بگێڕم بە خەتو خاڵاندا
کیژە بۆکانی خەواڵووی نازن — پاوە پووڵ ڕەوتی پڵنگی پێشیر وازن

یانی بە مانگ دەڵێ بەپەلەی بۆ ئاوابوونی، بەڵام تۆزێکم لەسەر ڕاوەستە هەتا لەبەر ڕووناکایی تۆ تەماشایەک بکەمو چاو بە کوێو کەلێناندا بگێڕم. ئاخر مانگی حەفدە هەژدەی ڕۆژ ڕووناک دەبێ، تار گەرمیش دەبێ، دەگاتە لای نیوەڕۆیە جا ئاوا دەبێ. ئیدی ئەوە پاڕانەوەی بۆ چیە؟ غەڵەتەکە دەوێدایە. گوتی بابم وەڵلا ڕاست دەکا ئەمن غەڵەتم تێدی.

بەڵام بۆ شیعری خۆم پێموایە جارێکی دیکە لە خسووسی‌دا باسم کرد، ئەمن زۆرم شێعر گوتووە. ڕەنگە ئەو شێعرانەی گوتوومن بە سێ، چوار هەزار بەیت تەخمین بکرێن. ئێستاش هەر وەختە پێم‌خۆش بێ بە ئاسانی دەتوانم شێعر ڕێک بخەم. بەڵام دەزانی ئابمە شاعیری چاک‌و پێشم خۆش نەبوو شاعیرێکی خەراپ بم. شێعرەکانیشم هەموویان ئەقریبەن لەبەین چوون. یەک، دوو شێعرم هەن کە لەملاو ئەولا چاپ بوون بەڵام قەت خۆم لێی نەکردوونە ساحێب.

هێمەن کاریز: مامۆستا تۆ گوتت "بەدرو موکریان" زۆری کار تێ کردووی. ئەمن لەو ئاخرانەدا شتێکم دیت کە تۆ وەختی خۆی نامەیەکت بۆ مامۆستا هێمنی نووسیوە لەسەر شێعری "ئێوارەی پاییز". دوێنە هەم شێعرێکی خۆت نووسیوە هەم سۆزێکی زۆرت نیشان داوە. ئایا ئەو شێعرەش ئاوا کاری تێ کردبووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ ئەوە ڕاستە بەڵام ئەو سۆزە لەبەر شێعرەکەی نەبوو، لەبەر حادیسەکەی بوو. ئەو شێعرە پاییزێ نووسرابوو. بەڵام وەختێک بەدەستی من گەیشت کە ڕێککەوتننامەی ئەلجەزایر ئیمزا کرابوو. ئەمن لە سلێمانی بووم، هەموو ئوتوبووسەکان کە دەنێو شاری‌دا هاتوچۆیان دەکرد، دروشمیان لە دژی مەلا مستەفاو لە دژی بزووتنەوەی کورد پێوە هەڵواسرابوو. مەسەلەن زۆر بێ‌ئەدەبی‌یە نووسرابوو مەلا مستەفا ئەسپێکی دۆڕاوە ئەگەر خۆی بەدەستەوە نەدا میللەت دەی‌هاڕێ. یان ئاقمی خائین دوو ڕێیان لەپێشە: یان خۆیان تەسلیمی عێراق دەکەنەوە یان هەتا هەتایە لە ئێران دەمێننەوە. لەو وەختەی‌دا ئەمن ئەو شێعرەم دەست کەوت. دواشی‌دا دیمەنەکەی بۆمن ئەو ڕۆژە بوو. ئەمن ئەوەم دەدیت دەنا ئەو وەختی کە شێعرەکەی گوتبوو، ئەگەر ئەوکات خوێندبامەوە ڕەنگە ئەو تەئسیرەی تێ‌نەکردبام. بەڵام ئیدی باسی ئەوە دەکا کە وەزع چەند خەراپە و ئەوە، لە کۆتایی‌دا دەڵێ:

گوتم کە وابوو ئاشنا، بەشی ئێمە لەنێو چوونە گوتی ئاغا دوور بنواڕە، دوور بنواڕە، ئاسۆ ڕوونە

ئەمن نامەکەشم کە بۆ نووسی هەر بۆیە بوو بڵێم شێعرەکەت جوان بوو. بەڵام هەر قەڵەم گەیشتە سەر کاغەزو هەمووی ئاوا بە شێعر هات. جا لەوێ لەجێیەک‌دا دەڵێم هەر ئاوا دەست پێ‌دەکا کە دەڵێ:

مامۆستای دووره وەتەنم
بولبولی عاشقە چیمەنم
کە شێعری تۆ دەخوێنمەوە
دڵ‌گریم پێشڕەکەنم
دەگریم چونکە نەئەوەکەم
گرفتاری ئەم ڕۆژەیە

پێدەگەنم کە دەبینم **شاعیرێکی وەک تۆی هەیە**
هەرچەند دەبینی گەلەکەت **دیلو ژێردەستو زەبوونە**
دیسان هاواری لێ دەکەی **دوور بڤوارە ئاسۆ ڕوونە**

ئەوجار باسی شێعرەکانیم کردوە. ئەمن دەزانم لەکوێت دیوە. ڕەنگە لە کتێبی "یادی هێمن"دا دیتبێتت کە کاک کەریمی حیسامی چاپی کردوە. بەڵام بە داخەوە دەستێکی ناپاکی تێوەرداوە، هێندێک شێعری تێدان کە پێی خۆش نەبوە ئەمن شێعری وام گوتبێ. حەسەلەن ئەمن گوتوومە:

ڕاستە کە دوژمن دەیەوێ **هەرچوار دەوری لێ بتەنێ** (بە ئیلهام لە شێعرەکانی هێمن)
بەڵام کورە بەڵێنی داوە **تا سەرکەوتن چەک دانەنێ** (هەر بەڕاستی پێشم وا بوو)
با ئەو دڵی پڕ هیوامان **بە گوللە دایبڕ داێژ کا**
ڕۆژێک دێ سروەی ئازادی **کۆنە برینان ساڕێژ کا**

ئەو شێعرانە کە ئومێدیان تێدایەو شتی جوانیان تێدایە حەزفی کردوون، یانی دەستێکی ناپاکی تێ وەرداوە.
هەیاس کاردۆ: مامۆستا "ناڵەی جوادیی" بە قەد "بەرەو موکریان" تەئسیری تێنەکردووی؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: نەخێر، عەرزم کردی ئەتۆ پرسیارەکەت ئەوە بوو کە چۆن بووە. دەنا ناڵەی جودایی زۆر شێعرترە لە بەرەو موکریان. حەتتا هەزار بۆخۆشی شێعری دیکەی هەن وەک "من و بولبول" کە لە باری شێعرییەوە زۆر لە بەرەو موکریان دەوڵەمەندترن. بەڵام بەرەو موکریان بە حوکمی ئەو شتانەی باسیان دەکاو خەڵکە کە دەگەڵیان ئاشنان شوێنی تایبەتیی داناوە. مەسەلەن بزانە چ بە هێمنی دەکا کە دەڵێ:

هێمن ئەو بولبولە سەر بێتووکە **چۆنە لێی نایە چ جووکەو نووکە**
کوانێ ئەو سینگە کە ماژینێ بوو **سەر لە مەیدانی ئەبەردا گۆ بوو**
وەکوو پیستووسە لە مێروولە بەزی **دڵی را گەرموگوڕی سەیرە تەزی**

ئەوە هەمووی ئیشارەیە بە شێعری هێمنی، بۆیە دەڵێ هێمن ئەو بولبولە سەر بێتووکە، چونکە هێمن لە شێعرێکیدا دەڵێ:

ئەو بولبولەم ئەمن کە دەمم کرد بە ناڵەناڵ **یەکجار بزوە میللەتی کوردی بەخوێندنم**

یان مەسەلەن دەڵێ:

وەختێ گیانو سەروماڵم فیدای تۆ **وەگیانی من کەوێ دەردو بەڵای تۆ**

لەپاشان دەڵێ:

لەبانی مازینێ سینگم ئەلای تۆ

ئەو شێعرەش کە دەڵێ: وەکوو بیستوومە لە مێروولە بەزی، ئیشارە بەو شێعرەی هێمنە کە دەڵێ:

تازە تا ماوم دەگەڵ مێروولەیەک ناکەم خەبات

ئەوەی لە وەختی ناهومێدی‌دا گوتوە.

هەیاس کاردۆ: ئەوە نی ئەو کاتەیە کە جیا بوونە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەخێر ئەوە نی زۆر پێشترە. ئەو وەختی هەڵنەهاتبوو. زۆر زووتر مەسەلەن هێمن شێعرێکی بۆ وەلیعەهدی نووسیبوو:

بیحەمدیلا بە کوێری چاوی دوژمن　　وەلیعەهدی لە باوەش گرت شاژن

جا هەژار ناوای لەسەر دەنووسێ:

لێم گەڕێ دڵ بە زوخاوو خوێنم　　با لەخەوو دوورە بیرام بخوێنم

کاکە هەرچی من و تۆ کەی رابوون　　کەی تیانا بوو لەیەکتر جیابوون

هەرچی دەرەو کوڵە بەر من بکەوێ　　تۆش وەکوو خۆشی بەجێ مێنێ لەوێ

لەئاخرەکەی‌دا دێتە سەر ئەو بەشەی کە دەڵێ:

بولبولی کوڕە وەکوو قەل دەخوێنێ　　بێژی پێ بۆ کوڕی شا بخوێنێ

باڵی بشکێ و پەڕوبۆی هەڵوەرێ　　مەل بکا زەمزەمە بۆ جاشە کەرێ

ئەو شتانەم کە دەڵێت، ئەوانە تەئسیرێکی عەجایبیان هەبوو. کەسێک موکریانی نەدیبێ ڕەنگە پەڕەو موکریانی بخوێنێتەوە نەزانێ دەڵێ چی. بەڵام بۆ ئێمە هەموو هەر شت بوو وەبیری دێنایەوە. بۆیە تەئسیرەکەی یەکجار زۆر بوو.

هەیاس کاردۆ: لە شاعیرانی کۆنە تونی هەموو پارچەکانی کوردستان دەگەڵ کامیان ئاشنایەتیت هەبوو، یان هەیە؟ لە کاری کێ زۆر ڕازی و کامیان زۆریان کار تێ کردووی؟ شێعری کێت زۆر پێ خراپ بوو، بەتایبەت ئەوانەی ناسراون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوەی بەشی دوایە هیچ عاقڵێک جوابی نادانەوە. بەڵام لە شاعیرانی کۆن و نوێ بە تایبەتی شاعیرە ناسراوەکان، ئەمن شانازیی ئەوەم هەبووە کە لە نیزیکەوە دەگەڵ "هەژار" و "هێمن" و "خاڵەمین"ی نیزیک بم و بەدرێژی دەخزمەتیاندا بم. لە شاعیرانی باشووری کوردستانیش دەگەڵ شاعیرە ناسراوەکانی وەک مامۆستا "شێرکۆ بێکەس"، مامۆستا "عەبدوڵڵا پەشێو" و زۆری دیکەش ئاشنایەتیم هەیە کە ئێستا ناوی هەموویانم وەبیر نایەتەوە. بەڵام دەگەڵ زۆران لە نیزیکەوە ئاشنا بووم و چێژم لە بەرهەمەکانیان وەرگرتوە. بەڵام ئەگەر بڵێم یەکیان بە سەر ئەوی دیکەدا تەرجیح دەدەم کارێکی ئاقڵانە نیە.

عەباس کاردۆ: پرسیاری من ئەوە نەبوو کامیان بە سەر ئەوی دیکەدا تەرجیح دەدەی. بەڵام گوتم لە کاری کامیان زۆر رازی یان رەخنەت لە کاری کامیان هەبووە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: عەرزم کردی شتی وا رووی داوە بۆ شێعری هەمووان. نە گۆرانیی هەموو کەس هەموویان خۆشن، نە شێعری هەموو کەس هەموویان سەرکەوتوون و تەئسیری گەورە دادەنێن. شێعرێکی زۆر جوانی فارسی هەیە کە بەداخەوە نازانم خاوەنەکەی کێیە. دەڵێ:

"در بیان و در فصاحت چون بود یکسان سخن   گرچه گوینده بود چون جاحظ و چون اصمعی". (جاحظ و اصمعی دوو ئەدیبی زۆر گەورەی عەرەبن). لەپاشان دەڵێ:

"در کلام ایزد بی‌چون که وحی منزل است   کی بود "تبت یدا" مانند "یا ارض ابلعی"؟

"تبت یدا" و "یا أرض ابلعي" دوو ئایەتی قورئانین. ئەوانەی کە زرافەتی زمانی عەرەبی دەزانن باش دەزانن کە "یا أرض ابلعي" تەعبیراتی ئەدەبیی زۆر قووڵی تێدایە. بەڵام "تبت یدا" کە یەکێکە لە سوورەتە چکۆلەکانیش ئەو فەساحەت و زرافەتەی تێدا نیە. جا دەڵێ دە کەلامی خودای‌دا هەموو وەک یەک نین هەتا دەگا بە کەلامی شاعیران. ئەوانە دیارە هەموو شتی جوان جوانیان هەیە بۆیە ناسراون. بە خۆشی‌یەوە دەگەڵ شاعیرانی موعاسیر دەگەڵ زۆریان لە نیزیکەوە ئاشنام.

عەباس کاردۆ: مامۆستا لەنێو کاری سیاسی و حیزبی‌دا. مەبەست حیزبی دێمۆکراتی کوردستانە، کەسانێک هەڵکەوتوون ببنە شاعیر؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: حیزبی دێمۆکرات شاعیری تێدان بەڵام دیوومە حیزبی دێمۆکرات شاعیری لەشێعر خستوون. مەسەلەن یەکێک لەوانە کاک "قادر وریا"یە. هێندێک شێعری هەبوون زۆر جوان بوون. یەک، دوو جاریشم بە چاوی‌دا داوەتەوە کە بۆ لە شێعرەکانت بوویەوە. بەڵام دیسانەکە شاعیرمان دەنێودا بوون و ئێستاش هەن. بۆ وێنە کاک "رەسووڵ سوڵتانی" شاعیرێکی خۆش زەوق و سەلیقەیە. خەیاڵی زۆر جوانی هەن. یان

مەسەلەن لەبیرشە ماموستا "پەیمان" شێعری جوانی هەبوون. ماموستا "عاشق" هەروا. کاک "ئەنوەر سولتانی"ش یەک لەوانەیە کە هەستی جوانیان هەیە. کاک "ئەحمەد قادری" و ماموستا "بێبەش" کە هەموویان شتی جوانیان هەیە. دیارە هەم حیزبی دێموکراتو هەم حیزبەکانی دیکەش کەسە وشیارەکانی کە هەڵیانەسووڕێنن. ئەوە بەو مانایە نیە هەرکەس لەحیزبدا نەبوو وشیار نیە، بەڵام ڕاستیەکەی ئەوەیە کەسە وشیارەکانی کە حیزبەکان بەڕێوە دەبەن. ئەوانیش زۆربەیان ئەدیبن، شاعیرن، نووسەرنو هونەرمەندن. یانی دەمەوێ بڵێم ئەو جۆرە هەستانە زیاتر دێتو ئەو ئینسانانەدا وەدیار دەکەون کە بە ئیستیعدادن. زۆرتر ئەوانیشن کە دەبنە سیاسیو حیزبی.

هەیاس کاردۆ: زۆر زیاتر لەشێعر، تۆ لە بواری وەرگێڕانی ڕۆمانو چیرۆک و قەتعەی ئەدەبی‌دا وا بزانم ئەزموونت هەیە. تکایە یەکەم کارەکانت لەو بوارانەدا چی بوونو کەی بوون؟ پێشتر باسی وەرگێڕانی حەمەدۆکو دان چەرموومان کرد، چیی دیکەت وەک وەرگێڕان هەیە؟

عەبدوڵلا حەسەنزادە: پێموایە ئەو باسە بە نیسبەتی ئەم وتووێژەوە کۆن نیە، بەڵام لەسەر یەک زۆرجارم ئەو پرسیارە لێ کراوەو دووپات بۆتەوە. ئەمن نووسینم پترە لە وەرگێڕان. زۆر کەس پێیان وایە ئەمن زیاتر وەرگێڕم هەتا نووسەر، بەڵام نووسینەکانم زیاتر نووسینی سیاسی لەقالبی وتاردا بوون. ئەگەر باسی وەرگێڕان بکەین، یەکەم کارم لەو بوارەدا کتێبێکی چووکەڵانە بوو بە ناوی "واقیعییەتی گەلانی ئێرانو ئەفسانەی میم. ماکان". ئەوە جوزوەیەک بوو کە دوکتۆر قاسملوو بەناوی ڕووناکیرانی کوردی ئێران لەدەرەوەی وڵات نووسیبووی. لە جوابی کەسێک‌دا نووسرابوو کە وابەستە بە جەبهەی میللی بوو. ئەو کابرایە جوزوەیەکی نووسیبوو بەناوی "افسانەی خلقهای ایران". یانی گاڵتەی بەوە کردبوو کە لەئێراندا شتێک بە ناوی گەلان هەبێ، جا بەناوی میم. ماکان نووسیبووی. ئەو جوزوەیەی دوکتۆر قاسملووش هەر بە فارسی نووسرابوو کە ئەمن کردمە کوردی. ئەوە ساڵی ١٩٧٠، یان ٧١ بوو.

دووهەم کار کە کردم کارێکی قورسو عیلمی بوو: واتە کتێبەکەی دوکتۆر قاسملووی بە ناوی "کوردستانو کورد" بوو. تەرجەمەی ئەو کتێبەی بە زۆر دەلیل گران بوو، یەکیان لەبەر ئەوەی عیلمی بوو، چونکی باسێکی سیاسی- ئابووری‌یە. دیارە وەکوو پێشەکی شتێکی بۆ نووسیوە کە مێژوویی، جوغرافیایی‌یە چونکە بۆ دنیای دەرەوەی نووسیوە، دەنا کتێبەکە عیلمی‌یە. دووهەم بە زمانی عەرەبی بوو. عەرەبیم دەزانی بەڵام وەکوو فارسی بۆم هاسان نەبوو. سێهەمیش ئەوە بوو چاپێکی کە دەستمان کەوتبوو، پڕ بوو لە غەڵەت. بێجگە لەوە کە مەسەلەن کەلیمە زیادە یان کەوتوە یان پێچەوانە نووسراوە، زۆر جار سەترو حاشیەش جێگایان گۆڕابوو. ڕەنگ‌بوو ئەگەر لەو وەختەی‌دا دوکتۆر قاسملوو لەوێ نەبایە کە جاروبار بۆ ئەو شتانە موراجەعەی

پێ‌بکەم زۆر گرانترم بۆ تەواو بووایە. دوای ئەوە زۆر شتی چوکەڵە چوکەڵەم وەک وتارو چیرۆک وەرگێڕاونو داومن بە گۆڤارو بڵاو کراوە کوردی‌یەکان. بەڵام پێموایە لەپاش "کوردستانو کورد"، کتێبێک کە کردمە کوردی "گێلە پیاو" بوو کە بە فارسی "پخمە" بوو. دواتریش کتێبێکی چوکەڵەی دیکەی عەزیزی نەسینم وەرگێڕا بە ناوی "بیرەوەری‌یەکانی دوور خراوەیەک". دوایە لە چاپی دووەمدا ناوەکەیم گۆڕی‌و کردمە "بیرەوەریی دوور خراوەیەک" بۆ ئەوەی ناوا درێژ نەبێ. ناوە فارسی‌یەکەی "خاطرات یک تبعیدی" بوو.

دواتر نۆرەی "حەمەدۆک" هاتو دەستم پێ کرد. دوای حەمەدۆکیش کە "ئان چەرمەوو"م کردە کوردی. لەو دوایی‌یانەدا "دوعا برای آرمین"ی دوکتور براهیمی یونسیم وەر گێڕا. پاشان "سەرکەوتنی بێ سنووری ئانتۆنی ڕابینز"م کردە کوردی. پێشتر کۆمەڵە چیرۆکێکی "علی اشرف درویشیان"م کردبووە کوردی بە ناوی "هەتاو". لە فارسی‌یەکەیدا ناوی "از این ولایت" بوو کە نەدەکرا بە کوردی. ئەگەر کردبامە کوردی شتێکی جوانی لێ پەیدا نەدەبوو. بۆیە بە ناوی یەکێک لە چیرۆکەکانیم کرد. ڕەنگە شتی دیکەش هەبن بەڵام ئێستا وەبیرم نایەنەوە.

عەباس کاردۆ: کتێبێکت بە ناوی "نیو سەدە تێکۆشان" لە دوو جلدا چاپ کراوە کە باسی مێژووی حیزبی دێموکرات دەکا. تۆ کە مێژوونووس نی بۆ ئەو باسەت بۆ نووسین هەڵبژارد؟ پێتوایە تێی‌دا سەرکەوتووی؟ هیچ هەیە لەو بارەیەوە باسی بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن پێموایە قسەی خۆم لەو بارەیەوە هەر دەکتێبەکەدا کردوە. گوتوومە ئەمن مێژوونووس نیم. بەڵام دەبوو شتێک لەو پێوەندی‌یەدا بنووسرێ. وەختی خۆشی کە قەرار دانرا شتێکی ئاوا بنووسرێ، دوکتور قاسملوو پێشنیاری کرد ئەمن بی‌نووسم. ئەووەڵەن بڕیار بوو ئەمن وەک نوێنەری حیزب بچمە فەڕانسە. پاشانیش بە حوزووری دوکتور قاسملووی گوتم نادروستە ئەمن شتێکی ئاوا بنووسم. گوتم ئەخێر دەبێ بۆخۆت بی‌نووسی. ئەوە بوو کە نووسی. دیارە بە نیازی پرۆژەیەکی گەورە بوو. سەرەتا قەول وابوو بۆ جێژنی چل ساڵەی دامەزرانی حیزب فریا کەوێ. بەڵام ئەو کە بۆخۆی وای دانابوو ببێتە سێ(٣) جلد. تەنیا یەک جلدی فریا کەوت بە ناوی "چل ساڵ خەبات لەپێناوی ئازادی". ئەو جلدە بۆ جێژنی چل ساڵەی دامەزرانی حیزب بڵاو کرایەوە. دوایە ویستی درێژەی بدا کە دیسان پڕکاری مەجالی نەدا غەیری ئەوەی دوو فەسلی دیکەی نووسی کە قەرار بوو چوار فەسلی دیکەشی دەگەڵ بێ هەتا ببێتە جلدی دووهەم. ئیدی دوکتور قاسملوو بە سەردا شەهید بوو و پڕۆژەکە پەکی کەوت.

ئەوجار ئیزنیک بووینەوە لە بەرەبەری پەنجا ساڵەی حیزب. برادەران ڕوویان دەمن کرد، چونکی ئەو وەختی ڕێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ جودا ببوو کە کەسانی وەک کاک جەلیلو کاک حەسەنی ڕستگارو کاک

حوێتی مەدەنی و کاک فەتاحی کاویان وەک ئەندامە کۆنەکانی حیزب لەوێ بوون. لەنێو ئەوانەی خۆماندا لەمن بە سابیقەتریان تێدا نەبوو، بۆیە ڕوویان لەمن کرد کە دەبێ بی‌نووسم. ئەمنیش شتێکم نووسی کە ناوم لێ‌نەناوە مێژوو. پێموایە مێژوونووسین کاری مێژوونووسانەو ئەمنیش مێژوونووس نیم. بەڵام بە هەرحاڵ هەرچەند ئی دوکتور قاسملووی زۆری فەرق هەیە دەگەڵ ئی من، کەچی دەکرێ بڵێم ئەویش هەر مێژوو نیە. بەو حاڵەش ناومان ناوە کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستان. ئەنا وەک عیلمی مێژوو ئەویش بە عیلمی مێژوو نەنووسراوە. ئەویش خەسڵەتی وەبیرهێنانەوەی شتەکانی هەر تێدایە.

عەباس کاردۆ: لەبواری ئەدەبی لێکۆڵینەوەدا چیت کردوە. جگە لە وتارو بابەتی نێو ڕۆژنامان هیچی چاپ کراوت لەو بوارانەدا هەیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لەباری ڕەخنەوە دەتوانم بڵێم نە چاپ کراوی نامیلکەو کتێبم هەیەو نە تەنانەت وتاریشم هەیە. یانی شتێکم نیە ناوی ئەقدی لێ‌بنێم. چەند جارێک لەباری زمانی کوردیەوە چ موساحەبەیان دەگەڵ کردووم یان وەکوو نووسین نووسیومە. ئەوانە زیاتر لە گۆڤارو ڕۆژنامەکاندا چاپ بوون. بەڵام بڵێی لێکۆڵینەوەی ئەوەندە دوورو درێژم کردبێ، شتی وام نیە. یان مەسەلەن لە وتارێکی زۆر کورتدا لە وەزعییەتی زمانی کوردی لەحاڵی ئێستادا گلەییم هەبووە. هەرچەند عادەتمە کە قسان دەکەم پێم‌خۆشە هەمیشە بوارە باش‌و خراپەکان باس بکەم. هەر بە باوەڕیشمەوە پێموایە دەورانی ئێستا دەورانێکی زێڕینە بۆ نووسین‌و تەرجەمەو گەشەی زمانی کوردی. لەهەمان کاتدا ناتەواوی‌و کەموکوڕی‌و گیروگرفتی زۆریشی پێوە دیارە کە جاروبار لەو بارەشەوە دواوم. بەڵام نە نووسراوی دوورودرێژمە و نە وەک کتێبیش چاپ کراون. هێندێک شتم هەبووە لەسەر زمانی کوردی کە یەک، دوو جار دە سیمینارو شتی وادا گوتوومن، زاهیرەن دەنگیشیان داوەتەوە. نەک بڵێم هەر تەئیید کراوە، بەڵکوو موخالەفەتیشی دەگەڵ کراوە. بە تایبەتی ئەوەی لەسەر زمانی یەکگرتووی کوردی نووسیم ئێستاش باوەڕم پێی هەیە.

عەباس کاردۆ: ئەزقەزا یەکێک لە پرسیارەکانم ئەوەیە کە جەنابت هەوڵت داوە بۆ یەکگرتووکردنی زمانی کوردی. لەو تێزەشدا پێتوایە زاراوەی کرمانجیی خواروو (سۆرانی) دەبێ بکرێتە بنەما بۆ ئەو زمانە یەکگرتووە. پرسیار ئەوەیە دەلیلت بۆ ئەو شتە چیەو هەتا چەند تێی‌دا چوویتە پێش؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بە باوەڕی من چوونەپێش وەک ئەوەی بڵێی لەباری قانوونی‌یەوە سەر بگرێ، نا نەچۆتە پێش، بەڵام لەباری عەمەلی‌یەوە نەک بڵێی ئەوە هەر کاری من بێ، کاری من نیە کاری واقیعییەتێکە کە ڕووی داوە، ئەگەر کەسانێک هەن- کە هەشن- ئەو ڕاستی‌یە لەبەر چاو ناگرن، بە داخەوە

دەبێ بیبەینە خانەی هێندێک دەمارگرژیی ناوچەیی و لەهجەیی و ئەوانە. ئەمن دەزیەنی ئەم قسانەدا دەلایلەکەشم باس دەکەم.

هەوڵی من وەک خۆم جارێ بۆ ئەوەیە کە کورد وەکوو هەموو میللەتانی دنیایە یەک زمانی هەبێ کە بۆ نووسین و خوێندنی ڕەسمی بە کار بێ. مەسەلەن ئێستا چاو لێ بکە بیست و دوو (٢٢) دەوڵەتی عەرەبیمان هەن. ئەو زمانەی دە ڕۆژنامە یان دە وتاری ڕەسمی دا، دە تەلەڤیزیۆن یان ڕادیۆ دا، یان چاپی کتێب و شتی ئاوادا پێی دەنووسن، هەمووی یەک زمانە. یانی لە ڕاستیدا تەنیا لە داستان و گۆرانیدا لەهجە ناوچەیی یەکان کە یەکجار زۆریشن بەکار دەبرێن. پێم وا نیە لەهجە مەحەللییەکانی عەرەب لە سەت (١٠٠) کەمتر بن. دەبێ زۆر زیاتر لەسەت لەهجە بن چونکی ٢٢ دەوڵەتەو عادەتەن لە هەموو وڵاتانیش شتی وا هەیە کە ناوچە بە ناوچە جۆری قسەکردنەکە فەرق دەکا. ئێمە لەعێراق ژیاوین و ئەمن کەمێکم شارەزایی لە عەرەبیی عێراق هەیە. مەسەلەن ئەگەر ناوەندو باشووری باکووری عێراق- تەنیا ناوچە عەرەبییەکان دەڵێم نەک کوردستانەکەی- چاو لێ بکەی جیاوازییەکی یەکجار زۆر لە لەهجەی مەحەللییاندا هەیە. بەڵام دە زمانە یەکگرتووەکەدا هەموو یەکن. هەوڵەکەی من ئەوەیە کە کوردیش زمانێکی یەکگرتووی هەبێ لە ڕووی نووسین. جارێ لەپێشدا بۆ من کێشەکە لەسەر ئەوەیە کە کورد یەک زمانی هەبێ. دەبێ ساغ بینەوە کە زەروورەتی هەیە کورد یەک زمانی هەبێ. چونکی ئەگەر یەک زمانی نەبێ، بە باوەڕی من دەبێتە دوو یان چەند میللەت.

بەڵام ئەگەر لەمن بپرسن ئەو زمانە کامەیە، یانی ئەو زمانە لە کام زاراوە دروست دەبێ. چونکە کەس پێی ناڵێ زاراوەی یەکگرتوو، دەڵێن زمانی یەکگرتوو، یان زمانی ستاندارد. لە هەموو دنیایەش هەر وایە. مەسەلەن دەڵێن زمانی عەرەبی، لەهجەی بەغدادی یان لەهجەی خەلیجی و چی و چی. یانی ئەوەی دەبێتە زمانی خوێندنەوە و نووسین بەوەی دەڵێن زمانی عەرەبی، بەوانی دیکە دەڵێن لەهجەی فڵان جێگا. لە فارسییش هەر وایە. ئێستێ دەڵێن مەسەلەن "ترانەهای ایرانی". یانی گۆرانیی فارسی کە بە شێعری فەسیح گوتراوە، لەپاشان دەڵێ "ترانەهای محلی شیرازی"، "ترانەهای محلی یزدی". بەوانە دەڵێن مەحەللی. هەرچەند بە ناحەق گۆرانیی کوردی و ئازەری و ئەوانەش بە ترانەهای محلی ناو دەبەن. چونکی ئەوە فەرقی هەیە. ڕاستە مەحەللین بەڵام ئەوانە زمانی سەربەخۆن.

جا ئەگەر ئەو کارە بکەین، ئەوەی بە ناحەق پێی دەڵێن سۆرانی دەبێ بکرێتە مەبنا. بۆیە دەڵێم بە ناحەق چونکی ئەوانەی زمانناسن زمانی کوردی دابەش دەکەن بە سەر چەند زاراوەی ئەسڵیدا، وەکوو کرمانجیی ژووروو، کرمانجیی خواروو و شتی دیکە. جا سۆرانی بن زاراوەی کرمانجیی خوارووە. پێموایە کرمانجیی خواروو بریتییە لە: موکریانی، سۆرانی، شارەزووری و ئەردەڵانی. ئەوانە چوار بنزاراوەی ئەو زاراوە ئەسڵییەن.

ئەوەش دەزانین کە هەر لە سۆرانییەکەشدا دیسان لەهجەی جۆراوجۆر هەیە. لە موکریانییەکەشدا دیسان هەروا بەڵام ئەوانە زۆر حیساب ناکرێن. جا ئەوەی پێی دەڵێن سۆرانی مێژوو بۆی هێناوە کە بۆتە زمانی خوێندنەوەو نووسین.

مەسەلەکە بەو جۆرەیە، تەقریبەن لەنێو هیچ نەتەوەیەکدا، لانی کەم ئەوەی ئەمن بزانم، زمانی ستاندارد بە بڕیاری سیاسی دروست نەبووە. زمانی ستاندارد لە ڕەوتی مێژوودا دروست بووە بەڵام هێندێک عامیل تێیدا شوێندانەر بوون، وەکوو دین و مەزهەب، وەک سیاسەت، وەکوو ئابووری. ئەوانە تەئسیریان تێیدا هەبووە. بۆ نموونە چونکە ئەمن دایرەی زمانزانیم بەداخەوە زۆر بەرتەسکە، ئەوانەی شتێکیان لێ دەزانم هەر ئەو دوو زمانەی دەوروبەرمانە کە فارسی و عەرەبین. بۆیە باسی عەرەبی دەکەم.

عەرەبی زمانێکی ستانداردی هەیە. ئەو زمانە ستانداردە بە دەرەجەی یەکەم زمانی حیجازییە، نەک سەعوودی، چون سەعوودی هەمووی سەتوو بیست ساڵێکە هەیە. بەڵام زمانی حیجازیی و لەوەش بەرتەسکتر زمانی قورەیشە. بۆ ئەو زمانە بۆتە زمانی هەموو عەرەبان؟ دوو عامیلی ئەساسی هەبوون: یەکێکیان عامیلی ئابووری کە بازاڕی "عوکاظ" هەبووە لە حیجاز، ساڵێ دوو جار هەموو قەبایلی عەرەب بۆ ئاڵوگۆڕی کاڵای بازرگانی لەوێ کۆبوونەوە. کە لەوێ کۆبوونەتەوە، عادەت بووە بە تایبەت دەنێو عەشایردا کە خۆیان بناسێنن و شانازییەکانی خۆیان باس بکەن. بۆیە کۆڕی وتارخوێندنەوەو شێعرخوێندنەوەیان داناوە. باشە خۆ ئەو هەموو قەبیلە عەرەبانە لێک حاڵی نابن، دەبێ لەهجەیەک هەبێ کە هەموویان بیزانن. کام لەهجە؟ باشتر ئەوەیە هەموویان بێن لەهجەی خانەخوێی فێر بن. دەنا هەر کامێکیان دەبێ چەندین لەهجە فێر بێ. بەڵام لەو حاڵەتەدا هەموویان تەنیا یەک لەهجە فێر دەبن. بۆیە دەستیان کردوە بە فێربوونی لەهجەی حیجاز.

عامیلی دیکە دین بووە. بوتخانەی کابەی هەبووە کە هەموو قەبایلی عەرەب ڕوویان تێ کردوە بۆ پەرستن. دە باشە کابرا دێ میوانی بوتخانەی دەبێ زمانی کاروانسەراداراکەی و زمانی خەڵکی کووچەو کۆڵان و بازاڕو زمانی خەدەمەی بوتخانەی بزانێ. هەموو دێن ئەوەی فێر دەبن چونکە خەڵکی ئەو شوێنەی خۆ ناتوانن سەت لەهجە فێر بن. بەڵام ئەوان دەتوانن فێری لەهجەیەک بن و هەولیشی بۆ دەدەن. بۆیە ئەو زمانە بووەتە زمانی عەرەبان. ئەمن زۆر جار ئەوەم گوتوە دووبارە دەیڵێمەوە. زۆر کەس پێیان وایە ئەوە بۆیە بووەتە زمانی عەرەبی چونکی قورئان بەو زمانە نووسراوە. لەحاڵێکدا ڕاست بە پێچەوانەیە. ئەو زمانە ئەگەر نەڵێم بە هەزاران ساڵ، هەرنەبێ بە سەدان ساڵ پێشتر بووەتە زمانی هەموو عەرەبان. قورئان کە هاتوە بۆیە بووە خەڵک لێی حاڵی بێ، بۆیە هەر بەو لەهجەیە هاتوە. یانی قورئان مەجبوور بووە تابیعی وان بێ، نەک ئەوان تابیعی قورئان بن.

لە هەمووی سەرنجڕاکێشتر ئەوەیە عەرەب بە سەدانو بگرە هەزاران ساڵ پێش ئەوەی بزانێ عەرەبە، وەکوو میللەت، زمانی ستانداردی هەبووە. فارسیش هەروا پێش ئەوەی وەک نەتەوە خۆی بناسێو دەوڵەتی نەتەوەیی هەبێ ئەو زمانەی بۆ دروست بووە لە ئاکامی هێندێک شتدا. لەئێرانێ زیاتر دوو عامیل هەن. یەکیان عامیلی ئەدەبی‌یە چونکی وەک شارەزایان دەڵێن ئەو زمانەی ئێستا وەک فارسی دەناسرێ، تێکەڵاوێکە لە لەهجەی تارانێ دەگەڵ لەهجەی شیرازێ. شیراز چونکی مەڵبەندو مەکزی شاعیرانو ئەدیبانی گەورەی ئەو نەتەوەیە بووە. تارانیش بە حوکمی ئەوەی بووەتە مەرکەز بەڵام دیارە زیاتری هەر ئی شیرازێ تەئسیری داناوە.

بەهەر حاڵ لە زمانی کوردیشدا وایە. زمانی کوردی دوو، سێ هەوڵی داون، مەسەلەن وەختێک ئەمارەتی بۆتانمان هەبووە. تەماشا دەکەی شاعیری کرمانجی خواروو بە کرمانجیی سەروو شێعر دەڵێ لەبەر ئەوەی خەڵکی بۆتان بەو لەهجەیە دەدوێن. وەختێک عامیلی تەریقەت باعیس بووە تەنانەت مەزهەبیش نا. خانەقای بیارەی بووەتە ناوەندێک بۆ کۆبوونەوەی هەموو لایەنگرانی ئەو تەریقەتی نەقشبەندی‌یە. بۆیە دەبینی گەورەترین شاعیری کورد بە باوەڕی من، دەگەڵ ئەوەی بۆ خۆی هەورامی نیە بەڵام شێعرەکەی بە هەورامی گوتوە کە ئەویش مەولەوی تاوەگۆزی‌یە. ئەو بۆخۆی خەڵکی شارەزووری‌یە. شارەزوور خۆی بەشێکە لەبن لەهجەکانی زاراوەی کرمانجیی خواروو. بەڵام دەبینی بەو لەهجەیەی شێعر گوتوە.

وەختێک دەسەڵاتی کوردی گۆڕاوە بۆ جێی دیکە. مەسەلەن لە حەوودی سەت ساڵ لەوە پێشەوە چاو لێ بکە. بزووتنەوەی کورد کە دەسەڵاتی کوردی پەیدا دەکا، لە دوو بەشی کوردستاندا زەقە، بە نۆرە هەر جارێ لە یەکیاندا گەشە دەکا. یانی لە ڕۆژهەڵاتو باشووری کوردستان. لە هەردووکیشیاندا وا ڕێ کەوتوە کە ناوەندی بزووتنەکەی کەوتۆتە ئەو ناوچەیەی کە خەڵکەکەی بە کرمانجیی خواروو قسە دەکەن. بۆیە دەبینی خەڵکی هەموو ناوچەکان ئەو زاراوەیە فێر بوون. هەر ئێستا لە باشووری کوردستان بە دەیانو سەدان نووسەری باش هەیە کە بە کرمانجیی خواروو دەنووسن بەڵام بۆخۆیان یان کرمانجیی سەروون، یان هەورامین یان سەر بە بنزاراوەیەکی دیکەن. بەڵام ئەوە بووەتە زمانێک کە هەموویان پێی دەنووسن. ئەمن ڕەفیقێکم هەبوو لەمێژە لە دەرەوەیە. لە ڕۆژنامەدا پێکەوە هاوکار بووین. سەرپەست باسەرتی‌یان پێ دەگوت یادی بە خێر بێ. بۆخۆی بادینی بوو کە دەبێتە کرمانجیی ژووروو، بەڵام سۆرانیی وا دەنووسی‌و وای قسە پێ دەکرد کە هیچ کەس نەی‌دەزانی خەڵکی ناوەندی کوردستان نیە. کاتێکیش میوانی کرمانجیی ژووروی دەبوون دەستی دەکرد بە بادینی-قسە کردن. ئەمن هەموو جارێ دەمگوت ئای کوڕە خۆ کاک سەرپەست بادینیش دەزانێ. خۆش ئەوە بوو ئەویش هەموو جارێ لەبیری دەچوو کە ئەمن بە شۆخی وا دەڵێم. بۆیە دەیگوت کوڕە ئەمن بۆخۆم بادینیم.

دەلیلی زۆر جالیبی دیکە ئەوەیە کە ئەوە بۆ ماوەی زیاتر لە شێست ساڵ دەچێ لە ڕەئسی بزووتنەوەی کورددا کەسێک هەیە کە لەهجەی خۆی کرمانجیی ژووروویە. مەرحوومی مەلا مستەفای بارزانی‌و لەدوای

ویش کاک مەسعوود بارزانی. کەچی دەبینین هەموو وتارو قسە ڕەسمی‌یەکانیان بە لەهجەی سۆرانی‌یە مەگەر ئەو وەختەی بۆ خەڵکێک قسە دەکەن کە بادینین، مەسەلەن بۆ خەڵکی دهۆکی. هەموو نامە ڕەسمی‌یەکانیان هەر بەو لەهجەیە دەنووسرێن. یانی لە باتینی خۆی‌دا بێ ئەوەی بە خۆی بزانێ ئەوە بووەتە زمانی کوردی. جا لەویش گەڕێ کە لە میرنشینی بابانەوە تا ئێستا هەر بەو زمانە دەنووسرێ. لە هەمووی گرینگتر ئەوە بۆ سەت ساڵ دەچێ- پێموایە لە ساڵی ١٩٢٧ەوە بۆ یەکەم جار- زمانی کوردی لە عێراق بە ڕەسمی ناسراوە کە پێشی دەنووسرێ، هەر بەو لەهجەیە دەنووسرێ. یانی کتێبی دەرسی و هەموو ئەو شتانە بەو لەهجەیە بوون.

ئەوانە هەموو دەڵێن بۆ ئەوەی ئەو زمانە ببێتە زمانی هەمووان. ئەمن لە سیمینارێک‌دا کە لە هەولێر گیرا گوتم بە باوەڕی من پرسیارەکە ئەوە نیە داخوا چ بکەین بۆ ئەوەی زمانی ستاندارد دروست بێ. پرسیارەکە دەبێ جۆرێکی دیکە تەرح بکرێ کە دەبێ ئاوا بێ: ئەرێ چ بکەین کە زمانی ستانداردی خۆمان پەرە پێ بدەین؟ چ بکەین لێی گەڕێین بۆخۆی گەشە بکا؟ چ بکەین کۆسپی نەیەنە پێشێ؟ بەڵام مەسەلەکە ئەوەیە لەحاڵی ئێستادا- هەر چەند پێشتر گوتم قەت زمانی ستاندارد بە بڕیاری سیاسی دروست نەبووە- بەڵام ئێستا کە بە تەئیشت لەهجەی سۆرانی‌یەوە لەهجەکانی دیکەش لە نەتیجەی هێندێک شتدا- بەداخەوە لە نەتیجەی حیزبایەتی و شەڕە گەڕەک‌دا- کاریان لەسەر کراوە بە تایبەت لەهجەی کرمانجیی ژوور، هێندێک دەڵێن یا دوو لەهجە بێ و تەنانەت بەشێک گەورەی ئیشیان دەدەن و دەڵێن یا چوار لەهجە بێ واتە چوار زمانی ستانداردمان هەبێ. ئیدی بیر لەوە ناکەنەوە ئەدی بۆچی وڵاتێکی پڕحەشیمەتی وەک چین یەک زمانی هەیە، بۆ ئەوانەی چینین. بۆچی میللەتی هیندوستان بۆ هەموو هیندووەکان یەک زمانی هەیە. میللەتی عەرەب هەموو یەک زمانی هەیە. بۆیە ئەمن پێموایە کارەکە بەستراوەتەوە بە هەڵوێستی ڕێبەرایەتی سیاسیی کورد. ئەو ڕێبەرایەتی‌یە دەبێ پشتی ئەوە بگرێ کە زمانی یەکگرتووی کوردی هەبێ. دیارە هیچ بێ ئەدەبی نیە لە خزمەت ڕێبەرایەتیی سیاسیی کورددا کە بڵێم بۆخۆی ساحێبنەزەر نیە. بەڵام لەو بارەیەوە ساحێبنەزەرە کە زەرووڕەتی هەیە کورد یەک زمانی ستانداردی هەبێ، ئەو کە زەرووڕەتەکە دەرک دەکا دەبێ دەستوور بدا پسپۆڕان و لێزانان و زمانناسان پێی بڵێن کە بە دەلایلی جێی پەسند کامە لەهجە دەبێ بکرێتە بنەمای زمانی یەکگرتوو. ئەو وەختی ئەمر دەکا کە ئەوە زمانی خوێندنەوەو نووسینە. کتێب دەبێ بەو زمانە بێ. وتار لە ڕادیۆو ڕۆژنامەو ئەوەدا بەو زمانە بێ. تابلۆی ئیداراتی ئەوە هەمووی بەو زمانە بێ. ئەتۆ هەموو وڵاتانی عەرەبی بگەڕێ تابلۆیەک تابینی بە لەهجەی مەحەللی نووسرابێ. لە ئێرانێ تابلۆیەک نابینی بە لەهجەی مەحەللی بێ. هەمووی بەو زمانەیە کە خوێندن و نووسینی پێ دەکرێ. ئەو وەختەیە کە ئەوە

دەچەسپێ. دەنا هەتا هەر کەسە بە لەهجەی شاری خۆی و ناوچەی خۆی و گەڕەک و دێی خۆی بنووسی، ئومێدی گەیشتن بە زمانێکی یەکگرتووی کوردی یەکجار لاوازە.

هێلیس کارەخ: مامۆستا ئەتۆ لێرە مەبەستت دەسەڵاتی باشووری کوردستانە کە ئەو بڕیارە بدا یان دەسەڵاتی چوار پارچەی کوردستان. چون هیچ زمانەتێک نیە کوردی بەشێکی دیکەی کوردستان بڕیاری دەسەڵاتی باشوور بەڕێوە بەرێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەسەڵاتی چوار پارچەمان نیە. ئەمن لە عالەمی فەلسەفەدا قسە ناکەم. لە عالەمێکدا قسان دەکەم کە واقیعی یەو تەزموون پێمدەڵێ ئەگەر ڕووناکبیرو حیزبی یەکان لێ گەڕابانایە هەموو کورد زمانی هەولێری، وەک پایتەختی هەرێمی کردستان نەک وەک لەهجە، وەک بولبول فێر دەبوون هەر وەک وەختی خۆی زمانی مەهابادێ وەک بولبول فێر ببوون. ئەمن لەبیرم ناچێ ساڵی ۱۹۸۰(۱۳۵۹) کە بۆ ماوەی دوو، سێ مانگێک چووبوومە ناوچەی جنووبی کوردستان. مەبەست ناوچەکانی مەریوان، کامیاران، هەورامان و سنەیە. دیارە هەموو جێیەکی نەگەڕاوین بەڵام لەو نێوەدا دەچووینە ئەو شوێنانە کە هێزو کۆمیتە شارستانەکانی لێ بوون. دەچووینە دێهاتیش دەگەڕاین، چووینە هەر ماڵە هەورامی یەک هیچ پیاوێکم نەدیت لە ئێمە حاڵی نەبی و قسەمان دەگەڵ نەکا. دیارە هەورامی لەهجەیەکی دوورتریشە. هەڵبەت پیاوی هەورامی کە سەنعەتکارن زۆر دەگەڕێن و سروشتی یە کە لەهجەکانی دیکەش فێر بن. بەڵام سەیر ئەوە بوو ژن و منداڵیش هەموو قسەیان دەگەڵ ئێمە دەکردو لێمان حاڵی دەبوون و ئێمەش لێیان حاڵی دەبووین. یانی بە زمانێکیان قسە دەکرد کە لێیان حاڵی ببین دەنا ئێمە هەورامیمان نەدەزانی. ڕادیۆی دەنگی کوردستانیان دەگرت هەموو بێ گرێ و گۆڵ لێی حاڵی دەبوون. ئەوە زۆر تەبیعی یە ئەگەر لێ گەڕێین بۆخۆی دەبێتە زمانی ستاندارد.

جا ئێستێ ئێمە مەوجوودییەتی کورد تەنیا لە باشووری کوردستان دەبینین. بەڵام ئەگەر ئەو باشووری کوردستانە زمانێکی یەکگرتووی هەبێ، هیچ گومانم نیە بە ماوەی دوو، سێ ساڵان لە هەموو جێگایەک دەبێتە زمانی خوێندنی کوردی. دەنا ئەو هەڵە بەئاسانی بۆ کورد پێک نایە هەموو ڕێکرا بڕیاری لەسەر بدەن. ئەگەر هەر پارچەش زمانێکە بۆخۆی دابنێ و کاری بە لایەکەی دیکە نەبێ ئیدی ئەوە کورد دەبێتە چوار میللەت.

هێلیس کارەخ: دەڵێن مامۆستا کەم دەخوێنێتەوە. هەر بەڕاستی نێوانت دەگەڵ خوێندنەوە چۆنە؟ لەمێژە نووسینێشت بەرچاو ناکەوێ. ئەوە بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن جارێکی دیکە ئەوەم گوتووە تەقریبەن دانپێدانانە بە گوناحدا. ئەمن خوێندنەوەم زۆر نەبووە هەر چەند ڕەنگە بۆ ئێستا ڕاست نەبێ چونکی ئێستا پتر دەخوێنمەوە. دەڵێن کە درۆ شتێ کە هیچیان هونەری من نین یان خەتای من نین. بەڵام یەکیان باشەو یەکیان خەراپە. باشەکەیان ئەوە بوو کە بێ ئەدەبییەتە وا دەڵێم، بەڵام بیرتیژ بووم. بە ئاسانی شت فێر دەبووم و دەماتە بەرم. زیاتر لە ڕێگای بیستنەوە فێری دەبووم. زۆر پێویستیم بەوە نەبوو خۆم بە کتێبەوە ماندوو بکەم. ئەوە شتێکی موسبەت بوو. بەعەرییەکە کە هونەری خۆمی تێدا نییەو خوادادی‌یە. ئەوی خەراپیشیان ئەوە بوو کە ئەمن هەتا ماوەیەکی زۆر لە عومری خۆم گوزەراوە- دەکرێ بڵێم هەتا ئەو وەختەی لە نەتیجەی کاری سیاسی‌دا قاچاغ بووم- زۆر بە دەگمەن دەستم وە کتێبی غەیری دەرسی‌و ڕۆژنامەو مەجەلەو ئەوە ڕاگەیشتوە. بۆ خۆم لە دێهاتی لە نێو مەلاو فەقێیاندا خوێندوومەو تەنیا ئەو شتانەم دیوە کە وەک دەرس دەگوتران. ئەو وەختەی زۆر شانسم هەبوو ئەو کتێبەی دەرسم تێدا دەخوێند نی خۆم بوو. دەنا دەکرێ بڵێم لە نیوەی حاڵەتەکاندا حەتتا ئەو کتێبەشم نەبوو. ئەو کتێبانەشم زیاتر بە ئەمانەت وەردەگرت یان ئەگەر ڕەفیقێکم هەی‌بوو لە کتێبەکەی وی کەڵکم وەردەگرت. دیارە بۆ هەموو شتێکیش کەسایەتیی ئینسان لەو دەورانی سەرەتاوە شکڵ دەگرێ- یانی لە سەرەتای لاوەتییەوە کە دەبوو فێری خوێندنەوەی زۆر بم کتێبێک نەبوو بی‌خوێنمەوە. کتێبە دەرسی‌یەکەشم بۆ خۆشبەختی یان بۆ نەگبەتی وا بوو کە دەرسەکەم دەخوێندو ئاوا تەماشایەکم دەکرد، دەماتە بەرم. ئەوە بە خۆشی‌یەوە خەڵکێکی زۆر لە ژیاندا ماون کە لە ژیانی من شارەزابوون دەزانن وایە یان نا. بۆیە دوایە کە کەوتوومە نێو تەمەن ئیدی مێشکم تەمبەڵ فێر بووە. بەڵێ ئەوە ئیعتیرافی پێ دەکەم چونکی خەسڵەتێکی خەراپەو دەبێ خەڵکی دیکە خۆی لێ بپارێزن. بەو حاڵەش وەکی گوتم ڕەنگە بۆ ئێستام دروست نەبێ. ئێستا ئەوەندەی بۆم بکرێ کە وەختیشم زۆر نیە. نەک لەبەر کاری زۆر بەڵکوو لەبەر پێوەندی‌یەکان و وەزعێکی کە هەمە ڕەنگە وەختم زۆر نەبێ- بەڵام وەختی بەتاڵی خۆم بە خوێندنەوەی ڕۆژنامەو کتێب، بە تایبەتی تەماشاکردنی سایتەکانی ئینتێرنێت پڕ دەکەمەوە. خوێندنەوەم ئێستێ پترە.

عەباس کاردۆ: ئەدی نووسین؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دە واقیعدا نووسینی من وەکوو کتێب غەیری نیو سەدە تێکۆشان هەرچی نووسیومە هیچی بەناوی خۆم نیە. ئەمن دوو جۆر نووسینم هەبووە. ئەوانەی کە بە شێوەی نامیلکە دەنێو حیزبیدا بڵاو بوونەوە، وەکوو مەسەلەن چوار، پێنج ڕاپۆرتی کۆمیتە مەرکەزی، یان هێندێک جزووەی دیکە کە ڕەنگە بگەنە دە، دوازدەیەک. ئەوانە هیچیان ناوی منیان لەسەر نیە. بۆ ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بە خیلافی ئەحزابی دیکە کە دەڵێن ئەنالیزی سکرتێر، لە نێو حیزبی ئێمەدا دەڵێی سکرتێر خوێندوویەتەوە. جاری واش هەبووە

کە حەسەلەن ڕاپۆرتی کۆمیتە مەرکەزی بۆ کۆنگرەی پێنجەم ئەمن نووسیومە بەڵام دوکتور قاسملوو خوێندوویەتەوە، کە بە شانازیی دەزانم.

وتاریشم هەروایە. هەموو وتارەکانم ئەگەر حیساب بکەی ڕەنگە دە وتارم نەبێ وەکوو وتار کە ناوی خۆمیان لەسەر بێ. ئەگەر وتووێژی ڕۆژنامەوانی بووە کە دیارە بە ناوی خۆم بووە، یان لە مونابەسەیەتێکدا قسەم کردووە درایە بڵاو بۆتەوە ناوی منی لەسەر بووە. ئێستاش ئەگەر کەمووزۆر دەنووسم کە دیارە قبووڵی دەکەم کەم دەنووسم، بەڵام کە دەنووسم دیسانەکە بە ناوی خۆم نایانووسم و بڵاوی ناکەمەوە. جا ئەگەر خەرایە ئەوە شتێکی دیکەیە بەڵام عادەتم وا بووە، ئەمن بە ئاسانی دەتوانم بڵێم ئەو شتانەی نووسیومن لەزۆرترین حاڵەتدا ڕەنگە سەتی سێی ناوی منیان لەسەر بێ دەنا هەمووی بە ناوی دیکەن یان بێ‌ناون.

هەیاس کاردۆ: بۆ ماوەیەکی بەردرێژ نووسەری وتارە سیاسی و کۆمەڵایەتی‌یەکان لە ڕۆژنامەی ئۆرگانی حیزبەکەتدا بووی و زیاتریش وەک سەرنووسەر کارت کردوە. ئەزموونی خۆت لەو بوارە دا چۆن پێناسە دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەزموونی من لەو بارەیەوە بە داخەوە ئەزموونێکی قابیلی لێ‌فێربوون نیە، لەبەر ئەوەی ئەمن فێری نەبووم، ئەوەڵەن لێی ناڕازیم چونکی ئەوەی کردوومە ڕۆژنامەنووسی‌یەکی حیرفەیی نەبووە. لە ڕووی میتۆدی عیلمی‌یەوە فێری نەبووم، بە قاعیدەو قانوون نەبووە. لەپاشان جارێکی بە ڕەنگم نووسیوە و ناوی خۆشی لەسەرە کە نووسیومە ڕۆژنامەی حیزبی ڕۆژنامە نیە. هەموو شانازی‌یەکم بە ڕۆژنامەی حیزبی‌یەوە هەیە، بە پیرۆزی دەزانم. ئەسڵەن ڕۆژنامەی حیزبی پێشەنگی ڕۆژنامە نووسیی کوردی بووە. ئەوە هەمووی بە جێی خۆی. بەڵام ڕۆژنامە نیە، چونکی مەجبوورە پەیڕەوی لە خەتێکی فکری بکا. مەجبوورە زۆر بەرتەسک بڵاو بێتەوە. ئەسڵەن لە هەموو کوردستاندا عومدەتەن ڕۆژنامەی حیزبی قاچاغ بووە جگە لە ئێستای باشووری کوردستان، ژمارەیەکی کەم دەتوانن بی‌خوێننەوە. پاشان فکری ژمارەیەکی مەحدوودە. هەر بۆیە ڕۆژنامە نیە.

بۆیەش گوتم قابیلی لێ‌فێربوون نیە چونکی بۆخۆم لە ڕووی فەننی‌یەوە فێری نەبووم هەتا خەڵکی دیکە فێر کەم. تەنیا ئۆگری و عەلاقەو لەعەینی حاڵیشدا ئیحتیاجی حیزبەکە بە کاری من منی کردۆتە ڕۆژنامەنووس یان سەرنووسەری سیاسی. لەو بارەیەوە ئەزموونەکەم ئەگەر بۆخۆم قەزاوەت بکەم، کە حەق نیە ئەمن قەزاوەت بکەم، لە دوو شتانی ڕازیم. ئەوەم قەبووڵە کە وەک ڕۆژنامەنووسێکی فەننی عەمەل نەکراوە کە جێی داخە، بەڵام لە دوو شتانی ڕازیم. یەکیان ئەوەیە هەتا ئەو جێیەی ئەمن وەک سەرنووسەر کارم کردوە سەلاحیەتم هەبووە دەستکاریی زمان بکەم، زمانەکە زمانێکی باش بووە. ئەسڵەن وەختێکی ئێمە

ڕۆژنامەیەکی مانگانەمان دەردەکرد کە ئەووەڵی چوار لاپەڕە بوو و دوایە بوو بە هەشت لاپەڕە. ئەوکات لە باشووری کوردستان دوو ماندەکرد، گەورە نووسەرەکانی کوردی عێراق دەیانگوت ئەو ڕۆژنامەیە بۆیە دەخوێننەوە کوردیی لێ فێر بین. دیارە نووسەری قەڵەمبەدەستی کوردی تێدا بوون. عومقەن ئەو وەختی کە هەمووەمان بەسەر یەکەوە بووین ماموستا هێمنی شاعیر، ڕووحی شاد بێ، لەباری زمانی کوردییەوە مەسئول بوو. بەڵام بێ لەخۆبایی بوون ئەمنیش دیار بووم. با ئەوەش بگێڕمەوە:

ساڵی ۱۹۷٤ بڕیار درا کە ئێمە بەش بین. ئەمن دەچوومە کوردستان، دوکتور قاسملوو دەچووە دەرێ کە مەسئولی سیاسی بوو. کە دانیشتین باسی ڕۆژنامەی کوردستانمان کرد، دوکتور قاسملوو فەرمووی لێرە بەولاوە لەباری سیاسییەوە با کاک کەریم مەسئولی ڕۆژنامە بێ کە هەر لە بەغدایە دەردەچوو. لەباری ئەدەبیشەوە با ماموستا هێمن مەسئولی بێ. ماموستا هێمن گوتی بۆ هەتا ئێستاش هەر ئەمن نەبووم؟ دوکتور قاسملوو گوتی بەڵێ ئەتۆ بووی بەڵام واقیعییەت ئەوەیە هەتا ئێستا ماموستا لێرە بوو. جا بەستی هەر دەگوت ماموستا. ڕاستیشی دەکرد ماموستا هێمن هەمووی بۆ من بەجێ دەهێشت. دیارە هێمن زۆر لەمن

عەبباس کاردۆ: لەنێو حیزبی دێمۆکراتدا ڕەنگە دەیان کەس لەتەنیشت تۆوە لەگەڵ تۆ کاری ڕۆژنامەگەری و ڕاگەیاندنیان کردبێ. دەتوانی ئاماژەیەک بەو کەسانە بکەی؟ ئەگەر ئەوش ناکرێ دەتوانی لە هەر قۆناغەی کەسانێک بناسێنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە : ناوەکان یەکجار زۆرن بەڵام ئەوەندەی لەبیرم بێ دیارە لە سەرەتادا کە لە ڕۆژنامەی کوردستاندا کارمان دەکردو ئەمن واریدی ڕۆژنامە بووم ئەو کەسانە بوون، ڕەنگە بە تەرتیبی کارە زۆرەکەیان یان گرینگیی کارەکەیان بڵێم. ئەوانە بریتی بوون لە: شەهید دوکتور قاسملوو، مەرحوومی کەریمی حیسامی بوو، بەداخەوە هەموویان هەر مەرحوومن، مامۆستا هێمنی شاعیر بوو، کاک حەمەدەمینی سیراجی بوو، ئەوەی کارەکەی بڕێک کەمتر بوو برادەرێکمان هەبوو بە ناوی عوسمانی یەزدانپەنا ناسراو بە(جەلال میراوەیی)، پاشان لە باری فەننییەوە کاک مەلا ڕەحمانی کاژیی بوو، کاک مەلا حەسەنی شیوەسەڵی بوو.

ئینجا کە هاتووینەتەوە وڵات خەڵکێکی زۆر کاریان تێدا کردوە. بەڵام لەوانەی دەرێبەریدا بوون کاک بابە عەلیی میهر پەروەر بووە، کاک حەسەنی شەرەفی بووە، هەرچەند بەزەمان زۆرو بە مەسئوولییەتیش زۆر بەڵام لەباری بەرهەمەوە کەمتر، کاک مستەفای هیجری بووە، کاک مستەفای شەڵماشی ماوەیەک هەر بەرپرسیشی بوو. پاشان دوکتور شەرەفکەندی کە ماوەیەک وەخت هەر بەرپرسی بووە. ئەمجار ئەوانەی تێیدا بوون مەسەلەن بۆخۆت بووی، کاک قادر وریا بووە زۆری دیکەش کە بەڕاستی وەبیرم نایەنەوە. لەوبارەیەوە داوای لێبووردن دەکەم ئەگەر ناتوانم ناوی هەمووان بڵێم.

عەبباس کاردۆ: دەقیق لەبیرتە هەتا کەی کاری ڕۆژنامەی کوردستانت کردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: یەکێک لە خەسڵەتە خراپەکانم کە دەبێ ئیعتیرافی پێبکەم ئەوەیە: ئێستێ داوام لێبکەی بڵێی، کەنگێ چوویە ڕۆژنامەی. کەنگێ چوویە دەرێ، کەنگێ دیسان ڕۆیشتی و کەی دیسان چوویەوە نەک ڕۆژو حەفتەو مانگەکانیان تەنانەت ساڵەکانیشیان نازانم ئەگەر بشمهەوێ وەبیریان بێنمەوە دەبێ زۆریان بەدوادا بگەڕێم.

عەبباس کاردۆ: ئەی تەکلیف چیە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمنیش نازانم. هێندێک کەس کە زۆر ئەهلی تاقیقن بە خوێندنەوەی وتارو شتەکان دەزانن. مەسەلەن ئێستێ ڕۆژنامەی کوردستان لەو ماوەیانەدا کە ئەمن کارم تێدا کردوە زۆری وتاری من تێدان. وەکی جارێکی دیکەش باسم کرد ژمارەی را هەمیە هەمووی نی منە غەیری خەبەرەکانی. ژمارەی را

هەبووە زۆری نی من بووە، بەڵام بە هیچجارێدا ناچمەوە کەچی ئەگەر وتارەکەم خوێندەوە ناگەمە ئێوەی دەزانم ئی منە یان ئی من نیە. تەنانەت ئی هێندێک قەڵەمی دیکەش دەناسمەوە. مەسەلەن ئەو وەختەی ڕەحمەتیی هێمن بووە هەموو وتارەکانی دەناسمەوە بە سەبکەکەی‌را. ئی دوکتۆر قاسملووی دەناسمەوە. ئی دوکتۆر شەرەفکەندی دەناسمەوە. ڕەنگە ئیحتیمالێکی کەمی هەڵەکردن هەبێ بەڵام ئی زۆریان دەناسمەوە.

عەباس کاریزۆ: بەڵام خەڵک چۆن ئی تۆ بناسێتەوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: جا خەڵکیش عەرزم کردی ئەوانەی کە نووسینی خەڵکی دەخوێننەوە ڕەنگە بی‌ناسنەوە، دیارە خۆ هەموو کەس نای‌ناسێتەوە. بۆم باس کردی کە لەسەر قەبری دوکتۆر قاسملووی قسەم کرد بە ناوی کاک حەسەنی شەرەفی بڵاو بیۆوە، بەڵام بەشێک لە خەڵکەو ڕەنگە یەکیشیان بۆخۆت بووبی ناسیبوویانەوە کە ئی منە.

عەباس کاریزۆ: لە نووسیندا زیاتر گرینگیت بەچی داوە؟ بابەتی جێگای باس، ناو، نێوەرۆک، بواری زمانەوانی، یان تەبلیغات؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: چونکی بەشی زۆری نووسینی من سیاسی بووە، سروشتی‌یە کە نێوەرۆک‌و گرینگیی مەسەلەکە بۆمن بە نیسبەتی ئەو ڕۆژەو ئەو هەلومەرجە لەبەر چاو بووە. لەباری تەبلیغاتیشە دیارە پیاو دەبێ سەعی بکا تەبلیغ لەدژی دوژمنی خۆی‌و بە قازانجی سیاسەتەکەی خۆی بکا. یانی هەموو نووسینێکی سیاسی تەبلیغە بۆخۆت‌و بیروباوەڕت، جا فکرەکە شەخسی‌یە یان سیاسی‌یە، یان تەبلیغە لە دژی دوژمنێک کە پێتوایە مافەکانی تۆی پێشێل کردوە. یان ئیحتیمالەن تەبلیغە زیددی ئەفکارێک کە دەگەڵ ئەفکاری تۆ یەک ناگرێتەوە بەڵام شەرت نیە کردەوەیەکی دوژمنانە بێ. لە عەینی کاتدا هەمیشە هەوڵم داوە نووسینی من نووسینێکی ڕەوان بێ‌و ئەگەر کرا ئەدەبیش بێ. یانی قەتعەیەکی جوانی ئەدەبی لێ دەرچێ کە ئەوە هەمیشە ئاسان نیە. ئەوە نە کاری هەموو کەسەو نە بۆ ئەو کەسانەش کە لە توانایاندا هەیە کاری هەموو وەختانە، چونکی کارەکە برێک زەحمەتترە. بەڵام ئەوە لانی کەم بۆ من زۆرجار زەحمەت نەبووە کە قەڵەمەکەم وا بێ ئەوەی دەیڵێم خەڵک بە ئاسانی لێم حاڵی بێ. لەو بارەیەوە شاهیدی هێندێک کەسی شارەزام هەیە. یانی کەسانێک کە دەتوانی ئیستینادیان پێ بکەی.

مەسەلەن کتێبی حەمەدۆکم بە دیاری بۆ دۆستێک ناردبوو کە کوردیی خەراپ دەخوێندەوە. ئەویش کە دەستی بەخوێندنەوەی کردبوو، پێی خۆش ببوو. هەمووی خوێندبۆوەو پاشان لەپاریس بۆ ڕەحمەتیی هەژاری باس کردبوو. هەژار چووبووە پاریس‌و ئەویش موقیمی پاریس بوو. گوتبووی بە حەمەدۆکی عەبدوڵڵای حەسەن

زادە حەمەدۆک، نی من نیە بەڵام وای گوتبوو- فێری خوێندنەوەی کوردی بووم. ئەویش گوتبووی ڕاست دەکەی. زۆر کەس دەڵێ لە خوێندنەوەی کوردیی فلان کەسی فێری خوێندنەوە بێ چونکە خوێنەری ماندوو ناکا. نووسینەکەی ئەوەندە ڕەوانە کە خەڵکی ئەمپەڵ و کوردی نەخوێنی وەکوو تۆش فێر دەکا. دیارە شۆخیی دەگەڵی هەبوو. جا ئەو دۆستە دەنامەیەکدا بۆی نووسیبووم کە کتێبەکەم تاوا خوێندۆتەوەو پاشان دەگەڵ هەژاریم باس کردوەو ئەویش ئاوای گوتوە. یانی هەوڵی ئەوەم داوە ئەگەر مەتڵەبەکە ئەدەبی نیە، لانیکەم ڕەوان و ئاسانفەهم بێ. پێموایە خەڵک نابێ مەجبوور بێ چوارجار بگەڕێتەوە سەر نووسراوەیەک هەتا بزانێ نووسەر دەڵێ چی.

عەباس کاردۆ: لەبیرتە باشترین و خراپترین نووسینت چ بوون؟ قەت وا هەڵکەوتوە لە نووسینێکی خۆت پەشیمان بووبیتەوە؟ ئەگەر بووە بۆ؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ڕەنگە شتی وام لەبیر نەبێ کە لە نووسینێک بە موتڵەقی پەشیمان بووبمەوە، بەڵام دەتوانم بڵێم زۆرتری نووسینەکانم وەختێکی پێیاندا چووسەتەوە هەڵکەوتوە کە لە نووسینی ڕستەیەک یان بەکار هێنانی وشەیەک پەشیمان بووبمەوەو گوتوومە ئەگەر ئێستا نووسیبام جۆرێکی دیکەم دەنووسی. پاشان بۆ باش و خراپی ڕەنگە ئینسان بۆ خۆشی تێبگا کە وتارێکی باشترە یان شاعیر بزانێ شێعرێکی باشترە. بەو حاڵە پێموایە نووسەر و شاعیر بۆخۆیان حەکەمێکی باش نین. حەکەمە باشەکە خەڵکە. مەسەلەن ئەمن دیومە یەکێک وتارێکی نووسیوە، یان بۆخۆشم ڕێ کەوتوە وتارێکم نووسیوە پێم وتارێکی زۆر سادەو عادەتی بووە، کەچی تەماشا دەکەم خەڵک پێی جوانە. دەنگ دەداتەوەو دەپرسن ئەوە کێ نووسیویەتی. ڕەنگە پێچەوانەی ئەوەش ڕووی دابێ. بۆیە پێموایە ئەو حەکەمییەتە نەدەینە دەست نووسەر و شاعیر و ساحێب مەتڵەب. ئەزانوەندە کە بەخەڵکی بسپێرین.

ئەوەندەی بۆ من دەرکەوتوە، خەڵک لە نووسینی من وەکوو نووسینی زمانی کوردی ڕازین. وەکوو ئێعرۆکی سیاسیی مەتڵەبەکە دیارە یەکێک بەدڵیەتی و یەکێک بەدڵی نیە. بەڵام ڕەنگە لە باری نووسینی کوردییەکەیەوە نەمبیستبێ کە خەڵک سەرکۆنەی بکا. جاری وا هەبووە ڕەخنەم لێ گیراوە کە وشەی عەرەبیم بەکار هێناوە، حەتتا بەنامە بۆم هاتبوو کە دەڵێ لەو وتووێژەدا ئەمن شێست و چوار(٦٤) جار وشەی عەرەبیم بەکار هێناوە. گوترابوە ئەوە لەتۆ چاوەڕوان ناکرێ، ئەمنیش جوابم بۆ نووسیەوە کە ئەوە وتووێژێک بووە بۆ لێک حاڵی بوون بەتایبەتی لە باری سیاسییەوە. ئەمنیش دەو وەختەیدا ناسەوێ کوردیی فێر کەم. دەمەوێ مەبەستەکەمی باشتر تێبگەیەنم. لە وتووێژ بە زمانی کوردییشدا زۆر وشەو زاراوە هەن کە کوردیی ڕەسەن نین، بەڵام ئەوەندە بەکار هاتوون کە لە کوردییەکەیان کوردیترن. زۆر جارم گوتوەو هەر ئێستاشی

دووباتی دەکەمەوە کە "سەعات"م هەزارجار لە"کاتژمێر" یان "دەمژمێر" پێ کوردیترە. برۆ بە نێو دێهاتییەکانی نەخوێنەواردا بگەڕێ، سەدجار بڵێ دەمژمێر کەس نازانێ باسی چ دەکەی. بەڵام بڵێ ئەوێ سەعات چەندە دەسبەجێ جوابت دەدەنەوە. یان مەسەلەن کتێبیان کردۆتە "تێنووس" و قەڵەم بۆتە "پێنووس" و ئەو شتانە. جا بۆیە نووسیبووم بەشێکیان هەر ئەوانەن بوونەتە مڵکی کوردو کورد چاکتریان تێدەگا. بەشێکیشیان ئەوەیە ئەو دۆستەی وتووێژی دەگەڵ کردووم ئاوا تێبگاو ئەمنیش دەمەوێ بزانێ دەڵێم چی، نامەوێ کوردیی فێر بکەم.

عەباس کالردۆ: لە یەکەم ساڵەکانی دوای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامیدا حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەستی بەکاری فێرکردنو بارهێنانی منداڵانی کورد بەزمانی خۆیان کرد. لەو بوارەدا کتێبی کوردی چاپ کراو زۆر مامۆستا ئامووزشیش دران. بۆ خۆت لەو بوارەدا چ بەخشێکت هەبووە چەندە توانیت خزمەت بە زیندووکردنەوەی زمانەکەمان بکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەو کارە زیاتر کاری پسپۆڕانی بواری پەروەردەیە نەک ئەوە کە یەکێک داخوا

نوختەیەکی لەسەرەوە بۆ دابنێ دەبێتە (نا). نوختەکەی لە خوارێ دابنێ دەبێتە (با). لەجیاتی یەک نوختە دوو دانەی لە خوارێ دابنێ دەبێتە (یا). دوو نوختەی لەسەرێ بۆ دابنێ دەبێتە (تا). سێ نوختەی لە خوارێ بۆ دانێ دەبێتە (پا). بەڵام بەر هەمزەیەوە دەبێتە (ئا). یانە بۆ لە هەموو حاڵەتەکاندا دوو پیتە بەڵام ئەو یەکەیان-دا یەک پیتە؟ جا ئێمە لەسەر ئەو سیستەمەمان دانابوو کەچی کە بۆیان ناردینەوە بە خەتی درشت و جوان نووسیبوویان و کاریان لەسەر کردبوو. ئەو وەختی پیتی کۆمپیوتێری نەبوو، عەکسیان دەگەڵ دانابوو. بەڵام سیستەمەکەیان گۆڕیبوو و دەستکاری‌یان کردبوو. ئێمەش دەستکاریمان نەکرد و هەر بەو جۆرە لە بەیرووت دلمان چاپی بکەن، هەر بۆ خۆشم دام بە چاپ کە ئەوەش خۆی داستانێکی هەیە.

چەند مانگی پێوە خرا چاپیان نەکردبوو. دوایە ئەمن چووم وەرمگرتەوە چاپم کرد. لە هەوەڵەوە قەول وابوو فەلەستینی‌یەکان بۆمان چاپ بکەن. لە نێو فەلەستینی‌یەکانیشدا پیاوێکی ناسراو هەیە کە وەختێکی سەفیری فەلەستین لە تاران بوو بە ناوی "هانی‌الحسن". دەمێشدا چاوم پێی کەوت گوتم بۆ چاپ نەکراوە؟ دیارە ببوو بە دۆستی ئێران نەک بڵێی ببوو بە پیاوی ئێران. جا قەول وابوو بە خەرجی خۆشیان بۆمان چاپ بکەن. گوتی وەڵلا ئەوە داومانە بە ڕەقابە. گوتم ڕەقابەی چی و گەزی چی و جاوی چی؟ ئەوە کتێبێکە لە لوبنان هەر کەس نایبینێ. لە عێراقیش کەس نایبینێ. لە ئێرانیش کەس نایبینێ. ئەوە کتێبێکە بۆ بزووتنەوەی کورد و لە ناوچە ئازادەکانی کوردستاندا دەخوێندرێ. ناچێتە فەلەستینێش و کەسیش نایناسێ. گوتم کتێبەکە ماوە؟ گوتی بەڵێ چۆن نەماوە. گوتم بێنە بەدوو. پێموایە هەر تەنیا بۆیە ڕای گرتبوو نەک بڵێی لەسەر خەرجێک کە تێی دەچوو، بەڵام لەبەر ئەوەی کارێکی ناوای بۆ ئێمە نەکردبێ، ئەوەکوو ئێران پێی ناخۆش بێ. بۆیە کتێبەکەم وەرگرتەوە و بردم لە چاپخانەیەک دامنا گوتم بۆم چاپ بکەن. ڕۆژی شەممە بوو دام بەوان. پەنجا هەزار(٥٠٠٠٠) نوسخەشم لێ چاپ کرد. ڕۆژی شەممەی ئایندە کە چووم بەرێیان کردبوو بۆ بەغدایە، چونکە قسەم دەگەڵ کردبوون هەتا وەیان بۆ بەرێ کەن. تەنیا یەک، دوو جلدیان ڕاگرتبوو کە بیبینم. ئەوی دیکەیان هەموو بەرێ کردبوو.

لەپاشان کە کتێبی کوردی بۆ ساڵی دووهەم نووسرا ئەو وەختە بوو کە ئێمە بەرەبەرە هاتبووینە ئەوەی ناوچەی ئازاد لەدەست بدەین. دەفتەری سیاسی ببوو بە دوو بنکە، ژمارە یەک و ژمارە دوو. ئەمن ئەو کات لە دەفتەری سیاسیی ژمارە یەک بووم لە مەنتەقەی "پاراستان" و "ئەڵۆسە" لە ناوچەی ڕەبەت. دەفتەری سیاسیی ژمارە دووش کە دوکتور قاسملوو و دوکتور سەعید و ئەوانی دیکەی لێ‌بوون لە ناوچەی "ئالان"ی بوو. ئەمن و کاک جەلیل لە دەفتەری ژمارە یەک بووین. دۆستێکی قازیلمان- کە ئێستێ لە ئێرانی‌یە بۆیە ناوی نابەم-، کتێبەکەی نووسیبوو. کە پێشانی دوکتور قاسملووی دابوو دوکتور گوتبووی ئەوە کاری من نیە دەبێ پێشانی فلان‌کەسی بدەی، یانی ئەمن. بۆیە هات و لەوێ لە ئەڵۆسەی دانیشتین، پێموایە سێ ڕۆژ

چوار ڕۆژی خایاند هەتا پێی‌دا چووینەوە چونکی زۆر بوو. دەستکاری‌یەکی زۆری کرا لەباری زمانی کوردی‌یەوە. لەبارێکی دیکەشەوە کە کاری منیش نەبوو بەڵام زۆر ئاشکرا بوو کە دەبێ بیکەی، بۆیە بە مەجبووری کردم. زۆر درێژ بوو. تەقریبەن دەکرێ بڵێین مەطلەبەکان ئەگەر تێکڕا بی‌گرین نیزیک بە نیوەی لێ فڕێ درا. بێجگە لە ئاڵوگۆڕی کەلیماتو ڕستەو شتی وا ئەویش هەر کرا. هەر وەکی عەرزم کردی ئەو پیاوێکی فازیل بوو و ئەو کارە هەر بەوی دەکرا بەمن نەدەکرا. بەڵام هەموو مولاحەزەکانی قبووڵ کردن.

لە ئاخری‌دا قسەیەکیشمان لەبەین‌دا ڕەدوبەدەڵ بوو کە پێم‌خۆشە ئەویش باس بکەم. کە لێ‌بووینەوە گوتم ئەو ئێنبینی‌یانەت پێ‌چۆن بوون؟ گوتی زۆر سوپاس‌و زۆرم پێ باش بوون. هەر ئەوەشە کە هەمووم قبووڵ کردوون. ئەگەر پێم باش نەبان قبووڵم نەدەکردن. گوتم جا ئێستا ئەمن قسەیەکم لەسەری هەیە. گوتی چییە؟ گوتم پێموایە ئێستا ئەو کتێبە پاش ئەو دەستکاری‌یانە کتێبێکی خەرابی سالی یەکی دانیشگایە نەک کتێبێکی چاکی دەورەی سەرەتایی. گوتی بۆ؟ گوتم ئەتۆ بۆخۆتت نووسیوە. ئەتۆ ئەهلی فەزڵ‌و زانینو ئەوەی. کتێبی دووهەمی منداڵان نابێ پایەی عیلمیی ئەوەندە لەسەرێ بێ. دەبێ سادە بێ‌و لە توانای زەینی وانیش‌دا بێ، جا بەڕاستی کتێبەکەی لەباری نووسینو شتی ئاواوە کتێبێکی باش بوو بەڵام قورس بوو. بۆیە وای لێ‌هات کە هاتینە ئێرا زۆر زوو وازمان لێ‌هێنا. یانی لە هەرێمی کوردستان وازمان لێ‌هێنا هەر لەبەر قورسی‌یەکەی دەنا مەطلەبەکەی باش بوو. ئەوجار بۆ پۆلی یەکەم تێ خۆمانمان دەدا بە منداڵان بی‌خوێنن بۆ پۆلی دووهەم تێ باشووری کوردستانمان دەدانێ. چونکی ئەوەی ئێمە ئە کتێبی پۆلی سێهەمیشو چوارەمیش قورستر بوو.

پێوەندی دەگەڵ کەسایەتییەکان

عەباس کاردۆ: مامۆستا دەکرێ باسی پێوەندییەکانت دەگەڵ کەسایەتییە سیاسیی و کۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەکان بکەی و ئەگەر بکرێ ناویشیان بێنی؟ یان ئەو سەفەرانەی کردووتن و ئەو دانیشتنانەی هەتبوون کە دیارە دەزانم دوورودرێژ دەبێ بەڵام ئەگەر بکرێ ئاماژە بە هێندێکی گرینگیان بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە ئەرکەکەی کاری من، کاری کەس نییە بەڕۆژێک و دوو ڕۆژ و تەنانەت بە مانگیش تەواو نابێ. چونکی بەتایبەت پێوەندیی کۆمەڵایەتی ڕەنگە هەر لە منداڵییەوە دەست پێبکا. خۆ پێوەندیی کۆمەڵایەتی هەر شەرت نییە دەگەڵ کەسایەتییە پایەبەرزەکان بێ، پێوەندیی کۆمەڵایەتی ئەگەر لەماڵێ ترازا دەگەڵ دراوسێکانەوە دواییە بەربڵاوتر دەبێ، ئەوە کارێکی گرانە بەڵام دنیای سیاسەت دەرفەتێکی دیکە بۆ ئینسانی دەڕەخسێنێ. بەتایبەت ئەگەر لەو دنیایەدا یەکێک ڕێی کەوتە نێو ڕێکخراوەکانی ڕێبەرایەتی. بۆیە ئەمن لەو بارەیەوە دەگەڵ زۆر کەسایەتیی کورد و ئێرانی و عەرەب و خارجی ناسیاوەتیم پەیدا کردووە. ئەو ناسیاوەتییە جاری وا بووە تەنیا بەدیدارێک یان دوو دیدار تەواو بووە، جاری واش بووە بووەتە پێوەندییەکی زیاتر و تەنانەت هەتا رادەی ئەوە کە بتوانی پێی بڵێی دۆستایەتی چۆتە پێشێ. لەنێو ئەوانەدا ئەگەر بمەوێ باس بکەم پێموایە بەجۆرێک لەجۆران لەجێیەکی دیکەدا باسی هێندێک کەسایەتیی ئەدەبی و بەتایبەت شاعیرمان کرد. بەڵام ئەگەر بێمە سەر کەسایەتییە سیاسییەکان، پێمخۆشە لە حیزبەکەی خۆمەوە دەست پێ بکەم. چونکی ئەوانیش کەسایەتیی سیاسیی گەورەن. ئەوە بەداخەوە زۆرجار وەبیر نایەنەوە.

مەسەلەن هەر لەدنیای سیاسەتدا بووە ئەمن ئەگەر بە تەرتیبی ناسینیان باس بکەم دەگەڵ کەسایەتیی وەکوو مەلا ئاوارە، ئەحمەد تۆفیق یان سەید عەبدوڵڵای ئیسحاقی، سولەیمانی موعینی، سمایلی شەریفزادە و بەگشتی زۆربەی تێکۆشەرانی ساڵەکانی ٤٦-٤٧ ئاشنا بووم. ئەوجار دەگەڵ کەسایەتیی گەورەی وەکوو دوکتور قاسملوو، کەریمی حیسامی و لەڕاستیدا هەموو ڕێبەرانی حیزب ئەوانەی بوونە هەمن ئاشنا بووم. ئەوانە هەر وەک نموونە باس دەکەم ئێستا ئەگەر ناوێک باس ناکرێ بەو مانایە نییە لەبەر چاو نەبێ. دیسان وەک جەلیل گادانی، حەسەن ڕەستگار، حوسێنی مەدەنی، فەتاحی کاویان هاشمی کەریمی، مستەفای هیجری، سەید سەلامی عەزیزی، بابە عەلی میهرپەروەر، عەبدوڵڵای شەریفی و زۆری دیکەش.

لە نێو ڕێبەرانی کوردی غەیری حیزبی، جارێ هەر لە وڵاتدا تەقریبەن دەگەڵ بەشی هەرە زۆری ئەوانە کە دە سازمانەکانی دیکەدا هەبوون ئاشنا بووم. دەگەڵ هێندێکیان هەر وەک پێوەندیی سیاسی و دەگەڵ هێندێکیان پێموایە دەخۆمرا دەبینم بڵێم دۆستایەتیمان پەیدا کردوە. بەتایبەتی ئەوانەی ئێستا هەن وەک سەید برایمی عەلیزادە، کاک عەبدوڵلای موهتەدی، کاک عومەری ئیلخانیزادە، کاک حوسێنی یەزدانپەنا. یەکی وەک مامۆستا مەلا شێخ جەلالی حوسێنی، مامۆستا مەلا خدری عەبباسی، مامۆستا مەلا شێخ عیززەددین هەرچەند وەک ڕێبەری حیزبێکی سیاسی نەبوو، بەڵام دەگەڵ هەموویان. پاشان ڕێبەرانی کوردی دەرەوەی ڕۆژهەلاتی کوردستان دەگەڵ شەخسییەتە گەورەکانیان ئاشنا بووم. ئەگەر بەعەزێ ناویان بەرم ڕەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی، دوو ڕێبەری ئێستای کورد، مام جەلال تاڵەبانی و کاک مەسعوود بارزانی. لەپاشان کەسانی دیکە لەو حیزبانەدا. تەقریبەن هەموو ڕێبەرانی پارتی لە قۆناغێکدا ئەمن لێیان نیزیک بووم ناسیومن. بەتایبەتی ئەوەی زۆرم دیون خوالێخۆشبوو سەیدا ساڵح یوسفی، کاک سامی عەبدوڕڕەحمان. ئەوانەی ئێستێ بەخۆشییەوە لەژیاندان کاک حەبیب موحەممەد کەریم کە سکرتێری پێشووی پارتی بوو، کاک عەلی عەبدوڵڵا کە ئێستاش هەر لەژیاندا ماوە هەرچەند بێتاقەتە، کاک ئازاد بەرواری، کاک

دیکە پێوەندیی تەلەفۆنی. ئەو پیاوە زۆریش شوجاع بوو. چەندجار هەر پەیامی پیرۆزبایی بۆ کۆنگرە دەنارد کە چاپیشمان دەکرد. جارێک لێمپرسی چاپی بکەین. گوتی جا ئەمن پەیامم بۆ کۆنگرەی ناردوە هەتا چاپی بکەن یانی چی ئەتۆ دەپرسی. ئەمنیش هەروا قسەم دەکرد کە گۆیا ئەوەی گوێی لێیە نەزانێ دەگەڵ کێ قسە دەکا. گوتی ئاغای حەسەنزادە پێشتێ لەوێ گوزەراوە قسەی خۆت بکە. دەزانم ئەو تەلەفۆنە گوێی لێدەگیرێ، بەڵام ئەتۆ قسەی خۆت بکە. هاشمی سەباغیان بوو، سەحابی کە ئەوانە جوزووی هەیئەتی دەوڵەت بوون بۆ وتووێژ. هەروەها ئەوانەی لەدەرەوەن وەکوو ئاغای مەتین دەفتەری، عەبدولکەریمی لاهیجی، عەلیڕەزا نووریزادە، مەهدیی تیهرانی، کامبیزی ڕووستا، حەسەنی شەریعەتمەداری، باقری مومنیی، حەسەنی حیسام پەروێزی نەوێدی، هەژیری تەیموووریان، موحەممەدڕەزا شالگوونی، نازانم یەکجار زۆرن کە ناوەکانیانم بۆ باس ناکرێن ئەو شەخسییەتە سیاسی و ئەدەبییانەی ئێرانی کە دیومن و ئاشنا بووین.

لە عەرەبانیش دەگەڵ زۆر شەخسیاتی سیاسی‌یان دانیشتووم، ناسیومن کە ڕەنگە ناوی هەموویان نەتوانم باس بکەم یان مەسڵەحەت نەبێ ناویان بەرم. هەر لە عێراقێ دەگەڵ زۆر کەسیان دیدارم هەبووە ڕەنگە نەبوویتە حەددی دۆستایەتی. بەتایبەت ئەوانەی حیزبی شیووعیم لە نێزیکەوە دیتوون. لە عێراق مەسەلەن سەددام حوسێنم دیوە بەحوزووری. ئەحمەد حەسەن بەکرم بە حوزووری دیوە کە دیارە تێ ڕێ یەکەمی بوو. هەر دە مەجلیسەکەیدا دانیشتین. کۆنفرانسێک بوو لەسەر نەوت گیرابوو. ئەو هەیئەتانەی بەشدار بوون داوەت کرابوون بۆ دیدار دەگەڵ سەرۆک کۆمار. هات دەکۆنفرانسەکەشدا قسەی کرد بە عموومی، بەڵام هەیئەتەکانی دەعوەت کرد بۆ کۆشکی سەرکۆماری. لەوێ ئەمن و مەرحوومی دوکتور قاسملوو بەشدار بووین. بەڵام دەگەڵ سەددام حوسێنی دەخزمەت دوکتور قاسملوویدا بە تەفسیل دەگەڵی دانیشتین و قسەمان دەیەیندا ڕەدوبەدڵ بوو. یانی نەک هەر دوکتور قاسملوو ئەمنیش قسەم کرد. دەگەڵ شەخسیاتی فەلەستینی زۆر دانیشتم هەبووە وەک مەرحوومی یاسر عەرەفات. بەداخەوە هەموو ڕۆیشتوون. ئەبوو ئەیاد، ئەبوو جەهاد، هانی الحسن‌م چەند جار دیوە. لە ئاراتیم هەر دیوە لە بەیرووتێم هەر دیوە. زۆر کەسی دیکەیانم دیوە و ناسیوەن.

لە دنیای دەرەوەی وڵاتانی عەرەبییش شەخسیاتی گەورەی وەکوو پییەر مۆرووا کە ماوەیەکی زۆر ڕەئیسی ئەنتێرناسیۆناڵی سۆسیالیست بوو. لە پاشانیش وەختێکی سەرۆک وەزیری فەرانسەی بوو، لیۆنێل ژۆسپەن هەروا سەرۆک وەزیری دیکەی فەڕانسەی بوو کە دیدارم دەگەڵی بووە. مادام میتڕان وەک دۆستی نێزیکی کورد چەندین جارم دیوە. بێرنارد کۆشنێر کە هەر زۆرمان لێ نێزیک بوو، ماسیمۆ دالیما سەرۆک وەزیری ئیتالیا، فیلیپی گۆنزالێس سەرۆکی پێشووی حیزبی سۆسیالیستی کرێکاری و سەرۆک‌وەزیری پێشووی ئیسپانیا، دوکتور گرانتزان سەرۆکی پێشووی ڕێکخراوی پزیشکانی جیهان، لۆرد ئێفبوری بەرپرسی

کۆمیسیۆنی مافی مرۆڤی مەجلیسی لۆردانی ئینگلستان لێرەش دیسان هەر وەک گوتم هەمووم وەبیر نایەنەوە شەخسیاتی زۆری ئورووپایین کە مولاقاتم کردوون یان دەگەڵیان ئاشنام. هەر سەرۆک کۆماری ئێستای ئوتریش، دوکتور هانس فیشێر کە چەندجار لە نێزیکەوە دەگەڵی دانیشتووم. ئەوانەش سەر لەدەیان بگرە سەدان کەس دەبن. ئەوە دنیای سیاسەتە دەگەڵ هەموو کەند و کۆسپەکانی، ئەو دەرفەتەش بۆ ئینسانی دەخوڵقێنی کە ئەو هەموو خەڵکەی ببینی و بناسی.

عەباس کارەوان: مامۆستا بۆ چەند وڵات سەفەرت کردوون؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەویش ڕەنگە بە ئاسانی وەبیرم نەیەنەوە. لە وڵاتانی عەرەبی، جگە لە عێراق کە زۆری لێبووم، ئوردۆن، سووریە، کووەیت، لوبنانم زۆر دیوە. بەعبووری میسریشم دیوە. بەڵام وڵاتانی دیکەی دەرەوە، زۆربەی وڵاتانی ئورووپای غەربیم دیون. دەکرێ بڵێم هەموویانم دیوە. باسی شووروی و ئەفغانستانیشم کە پێشتر کرد. لە وڵاتانی ئورووپای ڕۆژهەڵاتی پێشوو بولغارستان و چێکوسلۆڤاکیم دیون. جارێک بۆ کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆناڵ سۆسیالیست چوومە ئەمریکا. کۆنگرەکە لە نیویۆرک بوو کە هەر لەوێش بوومە ئەندامی ئەنتێرناسیۆناڵی سۆسیالیست. دوایەش چوومە واشینگتۆن و لەوێش هێندێک دیدارم بوون. ئەوێش دیوە وێڵێچ کە لە چەند دەورەدا جێگری وەزیری خارجە بوو چاوم پێی کەوت. کەسانی دیکەشیانم بینی، جارێک چوومە ئارژانتین دیسان هەر بۆ کۆبوونەوەی ئەنتێرناسیۆناڵی سۆسیالیست. هاتوومە ئوستڕالیای تۆش. ڕەنگە جێگای دیکەش هەبن بەڵام لەبیرم چوون باسیان بکەم.

عەباس کارەوان: مامۆستا لەو کەسایەتییانەی ناسیوتن و دەگەڵیان بوویە دۆست کامیانت زۆر وەبەر دڵی کەوتوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دەبوو لە نێو شەخسیاتی ئەنتێرناسیۆناڵی سۆسیالیستدا ئەحمەد ناوی لۆنیس ئەیالام بردبایە کە لەبیرم چوو. ئەو ماوەیەکی زۆر سکرتێری ئەنتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست بووە ئێستاش هەیە کە زۆرم دیوە زۆریش دۆستانە بەر خوردی کردوە. وەکوو خۆشەویستی حیزبیش. مەسەلەن جالیبە پێش ئەوەی ئێمە بیبنە ئەندام لە ئەنتێرناسیۆناڵ سۆسیالیستدا ئیجازەیان دا کە ئەمن قسەم هەبێ. ئەوە زۆر کەم هەڵدەکەوێ. ئاخر کاک مەسعوود بارزانی چەند جاری قسە کردوە بەڵام مەوقیعییەتی وی دەگەڵ من و حیزبی دیمۆکرات فەرق دەکا. ئەو حاکمی وڵاتێکە. بەڵام ئەوندە نێزیکایەتییان هەبوو کە ئیجازەیان دا ئەمن قسە بکەم. بۆیە ئەمن چەندجار لە کۆبوونەوەکانی ئەنتێرناسیۆناڵی سۆسیالیستدا قسەم کردوە.

ئەوجار لەبارەی شەخسییەتەکاندا هەر یەکەی دەبێ لەبارێکەوە سەیری بکەی. بەڵام زۆرم حەز لە سۆسیالیست لاچوو لەبەر ئەوەی بوو ئەمەتی چووبووە سەرێ. بەڵام لە هەمان کۆنگرەدا کە لاچوو، هەڵیان‌بژارد وەک سەرۆکی ئیفتیخاری. وەکی بزانم ئەو عیبارەتەی هەتا ئێستێش هەر هەیە. دەنا وەکی عەرزم کردی هەرکام لە شەخسیات بیگری بۆخۆی جەزابییەتی خۆی هەیە.

عەباس کاردۆ: لەژیانتدا کێ یان چ شتێک زۆری ناڕەحەت کردووی؟ هەڵوێستت چ بووە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ناکرێ لەژیاندا شت نەبێ پیاو پێی ناڕەحەت بێ. بەڵام بۆ ئەفراد بە دروستی نازانم ناوی هیچ کەس بەرم. ئەوەی دەمەوێ باسی بکەم دوو شتە. یەکیان ئەوەیە، زۆرجار موخالەفەتێکی کە دەگەڵ من کراوە لە ناڕوونیی مەوزیعو تێنەگەیشتنی بیروبۆچوونی من بووە. تەنانەت زۆرجار لە ژیانمدا ڕێ‌کەوتوە کە یەکێک بەناحەق لەمن تۆراوە. چووم داوای لێبووردنم لێ کردووە بۆم تەوزیح داوە. ئەوی دیکە کە کارم بەوەی نیە کێ باوەڕ دەکا کێ باوەڕ ناکا. بۆ ویژدانی خۆم دەڵێم دەگەڵ ویژدانی خۆشم سادقم. ڕەنگە زۆریش ناسروشتی بێتە بەرچاو. لە ژیانمدا هەڵ‌کەوتوە یەکێکم خۆش نەوێ، بەڵام لە ژیانمدا ڕقم لە هیچ کەس نەبووە. هەر لە هیچ کەس. ئێستێ ڕقم لە ئەحمەدی‌نژاد ی نیە. چم بۆ بکرێ دەیکەم بۆ ئەوەی شەڕی ئەحمەدی‌نژادی لەسەر خەڵکی ئێرانێ کەم بێتەوە. بەڵام وەکوو ناخۆشەویستی، ورگی خۆم نەکردۆتە عەمباری ڕقی هیچ کەس. زۆرم پێ‌خۆشە دڵم خەزێنەی خۆشەویستیی هەموان بێ. هەموو منداڵی دنیایم خۆش‌دەوێن. هەموویان جا بێ هەرکەس بێ، یان سەر بە هەر نەتەوەیەک بێ. دۆستایەتیم دەگەڵ زۆر کەس هەیەو هەر وەک گوتم پێم‌خۆشە دڵم گەنجینەی خۆشەویستیی هەموان بێ. بەڵام ئیدی ورگم عەمباری ڕقی هیچ کەس نیە، یەکێک دەتوانێ دەرکی بکا یان دەرکی نەکا، ئەوە مەسەلەی خۆیەتی. بەڵام دەگەڵ خۆم دەگەڵ ویژدانم دەگەڵ میللەتم دەگەڵ خودای خۆم سادقم.

عەباس کاردۆ: بۆ چ شتێک زۆر بەداخ بووی؟ هەبووە کارێک بکەی و دوایە لەناخی دڵەوە لێی پەشیمان بی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە جێیەکی دیکەدا باسم کرد، گوتم قسەیەکم کردوە هەتا دەمرم لەسەر دڵم مەراقەو زۆری لێ‌پەشیمانم. بە بێ مەورید ناتوانم باسیان بکەم بەڵام هەرکات مەوریدێک بێتە پێشێ کە بزانم وەختی خۆی خەراپ بووە ئیعتیرافی پێ‌دەکەم پێشم وایە ئەوە شوجاعەتە. لەڕاستی ئەو باسانەدا پێشوایی تێ‌گەیشتنی

کە ئەمن ئەگەر شتێکم کردبێ و ئێستاش باوەڕم پێی هەبێ باسی دەکەم، جا کێ پێی خۆشە یان پێی ناخۆشە کەیفی خۆیەتی. مەسەلەن گوتم بەیانێک کە لەبارەی گرووپی حەوت کەسی یەوە بڵاوسان کردەوە بەناوی حیزب بوو بەڵام ئەمن نووسیومە. ئەوکاتیش پێم وابوو کارەکەیان خەراپ بوو و ئێستاش هەر پێموایە خەراپ بوو. بەڵام زۆرجاریش بووە کەسێک هێندێک شتی بووە کە خەیاڵی خۆیەتی. مەسەلەن ئی وا هەیە ژیانی تەرخان کردووە بۆ موخالەفەتی من. هەرچەند دەکەمە دەکرێتم نازانم بۆ؟ بۆ وێنە هەر ئەو کابرایەی ئەتۆ وتارێکت دەموقابیلدا نووسی، حەسەنی ئەمیرویزادە، ئێستێش تێناگەم بۆچی موخالیفی منە. بەحسابم هیچ خەراپەیەکم بۆی نەبووە. ئەمن یەکجارم جواب دایەوە گوتم لێرە بەولاوە چ دەڵێ با بیڵێ. هەتا دنیاش دنیایە جارێکی دیکە جوابی نادەمەوە. چونکی پێموایە هەموو بەویژدانێک دەزانێ ئەو هیچ بەرهەمێکی لەو قسانەی وەرنەگرتوە. نە ئەوو نە ئەو کەسانەش کە لەپشت سەری ڕاوەستاون هیچ بەرهەمێکیان پێ نابڕێ. ئاخر خەڵکێک هەیە کە هانی دەدەن. ئەگەر زانیبام چیەر خەتایەکم شک بردبایە، پاش ئەو هەموو جنێوو بوختانەی بۆی هەڵبەستم، بەتایبەتی دەچووم داوای لێبووردنم لێدەکرد. بۆیەش وا نالێم واز بێنێ. گەردنی خۆشبێ ئازا بێ هەتا هەیە با هەر درێژەی بدا.

[illegible]

ناوی جمهووریی ئیسلامی لەسەر کار بێ هیچ ئومێدێکم بەوە نیە مەسەلەی میللەتی ئێمە حەل ببێ. لەحاڵێکدا لە سیاسەتدا ئەوە موتڵەق نیە. ئەگەر لە باری سیاسی یەوە لە من بپرسن دەڵێم بۆ نا؟ جمهووریی ئیسلامی ئەگەر ڕۆژێک مەجبوور بێ دەتوانێ بیکا. ئەو خومەینی یەی پەیامی بیستوشەشی خەرمانانی بڵاو کردەوە کە زامیرن دەستی ئاشتی و دۆستایەتی بۆلای کورد درێژ دەکرد، هەر ئەو خومەینی یە بوو کە فەرمانی حەملە بۆ کوردستانی دەرکرد. ئەو خومەینی یەی جامی ژاری نۆشی، هەر ئەو خومەینی یە بوو کە لە واقیعدا بەشێوەی جۆراوجۆر وای کرد کە بیانوو بداتە دەست عێراق بۆ هێرش بۆ سەر ئێران. یانی ناموومکین نیە ئەو جۆرە شتانە. بەڵام ئەگەر وەکوو خۆم بیر دەکەمەوە هیچ ئومێدێکم بەوەی نیە. شتی ئاوا هەیە بەڵام هەتتا ئەویش بە موتڵەقی نیە.

عەباس کاردۆ: خۆشترین و سەرکەوتووترین دەورانی ژیانت کەی بووە؟ هۆیەکانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: باسی سەرکەوتووترین هاسان نییە بەڵام ڕەنگە خۆشترینی ئەو دەورانە بێ کە دەمدی دەنێو خەڵکی خۆمدام. هەر بەڕاستیییش ئەو کات خۆم زۆر خۆشحاڵ دەدیت. ئێستاش پاش ئاواتە گەورەکە کە ڕزگاریی نەتەوەکەمانە، ئاواتی دووهەمم ئەوەیە جارێکی دیکە لەنێو خاک و خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا خۆم ببینمەوە. یانی ئاواتی دووهەمم ئەوەیە. ڕەنگە بەداخەوە ئاواتە گەورەکە بڕێک دوور بێ. با بە خەیاڵ دڵی خۆم خۆش نەکەم، ڕەنگە ئەویان نەبینم. بەڵام زۆرم ئارەزوویە تەمەرم ئەوی دیکەیان ببینم. یانی جارێکی دیکە دەنێو خەڵکی خۆماندا بژیم و لەخۆشی و ناخۆشی یەکانیاندا بەشدار بم. ڕەنگە ئەوە نیشتمانپەروەریی مەحدوود بێ، بەڵام ئارەزووم ئەوەیە خۆم لەو کوێرە دێیەدا ببینمەوە کە لێی لەدایک بووم و لێی گەورە بووم.

مەسەلەن ئەوساڵ دوو شت هەبوون کە یەکجار زۆریان پێ خۆشحاڵ بووم. یەکێکیان ئەوە بوو کە جێژنی نەورۆزی بە شێوەیەکی زۆر ڕێک و پێک لە دێیەکەی ئێمە گیرابوو. چەند دڵخۆش بووم ئەمن کە ڕۆژێکی ڕەنگ بوو شانازی بەخۆشمەوە بە دێیەکەشمەوە بکەم کە لەدێیەکی دوورەدەست کەسێک هەڵکەوتوە ڕەک سکرتێری حیزبێکی گەورەی کوردی خزمەت دەکا. بەڵام کە ئەوم دیت یانی دێیەکەی مە وای لێ هاتوە کە جێژنی نەورۆز بەشکۆیەکی ئاوا گەورە دەگرێ و سروودی نەورۆزی بۆ دەخوێنێ تێ گەیشتم چ ئاڵوگۆڕێک ڕووی داوە. سێ دێیەکەشم دەست کەوتوە کە بۆخۆی نیشانەی پێشکەوتنێکی گەورەیە زۆرم دڵ پێی خۆش بوو.

ئەوی دیکە، ئەو بەیباتە بۆیان باس کردم کە تیمی فووتباڵی "گۆڵێ"- چونکە ئەمن هەتا تەمەنی سێزدە ساڵیم ماڵمان لە"سیسێر"ێ بووە و دوای ئەوە ماڵمان چوتە "گۆڵێ"- دەگەڵ تیمی بەسیجی ڕەمەتێ یاریان کردوە، تیمی فووتباڵی گۆڵێ لێی بردۆتەوە. یانی پیاو پێی خۆشحاڵ دەبێ. جا مەبەستم ئەوەیە نیشتمان-پەروەری نە شوێنی لەدایکبوونتەوە دەست پێ دەکا هەتا دەچێتە وڵاتی گەورەت. یانی یەکێک خەڵکی گوندێکە لە ناوچەی پیرانشار. ئەوێشدا ئەوێی خۆشدەوێ، دوایە پیرانشار و لە دوایە ڕەنگە بچێتە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئەوجار دەگاتە وڵاتی کوردستان. تەنانەت ڕەنگە لە بەینی ئوستانی خۆی و ئوستانێکی دیکەدا هەر لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دڵی بۆ ئوستانەکەی خۆی زیاتر لێ بدا. مەبەستم ئەوەیە بڵێم ئەو ئارەزووە چووکانەشم دەدڵدا هەر هەن.

عەباس کاردۆ: مامۆستا با پرسیارێک هەر لەو پێوەندییەدا بکەم. دەبینی کابرا خەڵکی مەهابادە ساڵێ دەڕوا بۆ سنە. ڕەنگە بۆ ماوەیەکی کورت ئەبێ خۆی بە غەریب نەزانێ. بەڵام بۆچی ئێوە لە خاکی باشووری کوردستان خۆتان بە غەریب دەزانن لە کاتێکدا هەمووی هەر کوردستانە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن دەگەڵ ئەوی دیکەش هەر نیم. ئەو وەختەی لە فۆلکلۆری کوردیدا دەڵێ: "لە وڵاتی خۆمان کێژێک دیارە بە قەت ئەو کێژەی خەم لەدڵم بارە"، وێژەری ئەو بەیتە فۆلکلۆرییە قەت بیری لە کوردستانی ئێران و عێراق نەکردۆتەوە. ڕەنگە خەڵکی پیرانشاری بووبێ و ڕێ کەوتبێ ماڵی چووبێتە بانێ. ئەگەر لەلای بانێ چووبێتە مەسەلەن سەر گەلیخان لەوێرا چیایەکی پیرانشاری دیبێ ڕەنگە ئەو بەیتەی بۆ هاتبێ. یانی لەداخڵی وڵاتیشدا لە دێیەکەوە دەچیە دێیەکی دیکە بۆ ماوەیەک غەریبی. بەڵام ئەوە کە لە بەشێکی کوردستانەوە دەچیە بەشێکی دیکە، قەیدو بەندێکی سیاسیی زۆر دروست بووە کە ئەتۆ دەگەڵی بێگانەی. ئێستا بمانەوێ و نەمانەوێ ئێمە لە باشووری کوردستان هاونیشتمان نیین. ئێمە خەڵکی وڵاتێکی دیکەین. لە باسی شوعارو ئارەزوودا جۆرێکی دیکەیە. بەڵام لەدنیای واقیعدا وا نیە. ئێستا زۆر کەس لە ئێمە بەتایبەت ئەوانەی لە دەرەوەن باسی ئەوە دەکەن کاکە ئەمن ئێرانی نیم یان عێراقی نیم، ئەمن کوردستانیم. لە دنیای واقیعدا دیارە تاڵە بەڵام دەبێ ئەو تاڵییەی بیبینین. ئێستا ئێران هەیە، عێراق هەیە، تورکیە هەیەو سووریەش هەیە بەڵام کوردستان نیە. لە پاسپۆرتی هیچ کوردێک نانووسرێ کوردستانی چونکی بەداخەوە وڵاتێکمان بەناوی کوردستان نیە. خۆش یان ناخۆش ئەوە واقیعە. بۆیە پێموایە فەرقی هەیە. ئەگەر کوردێکی خەڵکی قەڵادزێ بچێتە هەولێرێ یان دهۆکێ دەگەڵ ئەوەی بچێتە سەردەشتێ فەرقی هەیە. خۆ سەردەشت و قەڵادزە ئێک نیزیکن و زۆربەشیان بنەماڵەیان ئەت بووە کە بەشێکیان لە سەردەشتێن و بەشێکیان لە قەڵادزێن. کەچی وەختێک قەڵادزەیییەکە دەچێتە سەردەشتێ لە زۆر حەقی کۆمەڵایەتی و قانوونی بێبەش دەبێ. بۆیە بەدەوێ و نەتەوێ وڵاتی خۆت نیەو هەر بۆیە غەریبی.

عەباس کاوەز: مامۆستا لەژیانی خۆت ڕازیی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە کەس ناتوانێ ئاوا موتڵەق جواب داتەوە. چونکی ژیان خۆشیی هەیەو ناخۆشیی هەیە. دڵخوازی هەیەو نادڵخوازی هەیە. بەڵام لە ژیانی خۆدا ئەمن وا دەبینم، بەخۆم بەژیانی خۆم ناڕازی نەبووم. لە ناسولاییەتی ژیانم کە زۆریشم دیوە، زۆرم ڕەنج کێشاوە، بەڵام هەمیشە پێمخۆش بووە بۆخۆم بم. مەسەلەن لەحزبەکی بیرم لەوەی نەکردۆتەوە سەرم ڕەش کەمەوە. سەبێڵیشم ڕیشیشم بتاشم کە دیار نەبێ سپی بووە، پێمخۆش بووە ئەوە بم کە هەم. ئێستێ زۆر کەس هەیە دەنووسەرە، وتارێک یان کتێبێک کە چاپ دەکەن، ئەگەر وێنەی خۆیانی دەگەڵ دابنێن، وێنەی چەندین ساڵ زووتر دادەنێن. ئەمن پێمخۆشە ئەگەر وتارێکم نووسی یان مەوساحەبەیەکم دەگەڵ کرا، عەکسی ئەو ڕۆژەمی دەگەڵ دابنێن. ئەوە بم کە هەم. یانی خەڵک ئەمن ببینێ وەک چۆن هەم. لەو بارەیەوە لەخۆم ناڕازی نیم.

دیارە پێم‌خۆش بوو جێگەو پێگەی کۆمەڵایەتیم بەرزتر بایە. پێم‌خۆش بوو جوان‌چاک بایەم. پێم‌خۆش بوو زیرەک‌و زانا بوومایە. چووزانم پێم‌خۆش بوو لەباری ئیمکاناتی دارایی‌یەوە ئیمکاناتی باشترم هەبایە. یان پیاوەتیم پتر پێ کرابایە. هەمووی ئەوانەم پێ‌خۆش بوو. بەڵام بەوەی کە هەمە ڕازیم. پێم‌خۆشە لێرەدا ئەوەش بڵێم ئەمن کوڕە جۆڵام. هەتا ساڵی ١٣٦٥ ئەمن هەموو نامەکانم کە نووسراون بە ناوی "عبدالله حیاکی" بوون. حەیاکی یانی جۆڵازادە. ئەوەی کە کوڕە جۆڵام هیچ پێم کەم‌و عەیب نەبووە، بەڵکوو شانازیم بە بابو براکانی خۆمەوە کردوە. دوایە دوکتور قاسملوو کە زۆرم حورمەت بۆی هەبوو گوتی ئەری ئەتۆ دە سجیلیش‌دا هەر حەیاکیی؟ گوتم نا حەسەنزادەم. گوتی باشە لە هەموو دنیایە قانوونە کابرا بە پێی شناسنامە خۆی دەناسێنێ. ئەتۆ بۆ حەسەنزادەکەی نانووسی؟ لەو وەختی‌ڕا ئەمن حەسەن زادەم بەکار هێناوە.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا شتێکی دیکە. جەنابت مەلا بووی. ئێستا هێندێک کەس هەر بە مەلا عەوڵا ناوت دەبەن. ئایا ئەوەت پێ‌ناخۆشە؟ داخوا لە مەلابوونی خۆت پەشیمانی؟

عەبدوللا حەسەنزادە: ئەمن ڕەنگە لەبارێکەوە پێم ناخۆش بێ. چونکی هێندێک لەوانەی کە ئەمن بە مەلا ناو دەبەن لەڕاستی‌دا پێ‌یان وایە تەوهینم پێ‌دەکەن بۆیە وا دەڵێن. چونکی وا هاتوە خەڵک یان پێ‌دەڵێن عەبدوللای حەسەنزادە یان لەمێژە بەسەرەوە براوە پێم دەڵێن مامۆستا. مەسەلەن هەمیشە دوکتور قاسملوو هەتا ناوی من هاتبێ هەر نووسیویەتی مامۆستا. جا ئەوانەی پێم دەڵێن مەلا تەنیا ڕەنگە لەو بارەیەوە پێم ناخۆش بێ چونکی لە واقیعدا دیانەوێ تەوهینم پێ بکەن. بەڵام لەسەر یەک ئەمن شانازی بە مەلایەتی‌یەوە دەکەم، بە دەلایلێکی زۆر:

یەکیان ئەوەیە ئەگەر مەلا نەبامایە نەخوێندەوار دەبووم کە ئینسان دەبێ خوێندەوار بێ هەتا بزانێ نەخوێندەواری چەندە ناخۆشە. مەسەلەن ئێستا کە ئەمن مەتنێکی ئەڵمانی دەبینم یان مەتنێکی ڕووسی دەبینم دەزانم دەردی نەخوێندەواری چەند ناخۆشە. ئەگەر ئەمن دەرسی مەلایەتیم نەخوێندبایە دەرفەتی خوێندنم نەدەبوو، کەوایێ بێ‌سەواد دەبووم. هەموو ئەو شتانەی پێشتر باسمان کردن فەرعی ئەوەن کە ئەمن بوومە مەلا. ئەمن کە لە کۆمەڵی کوردەواری‌دا لەقەدەر خۆم ڕێزو حورمەتێکی زۆرم لێ گیراوە، بەشی هەرە زۆری بۆ ئەوە بوە کە مەلا بووم. جگە لەوە مەلابوون بۆ من بەمانای چوون بۆ نێو هێندێک کۆڕو کۆمەڵیشە. لەنێو مەلایاندا ئەوە هیچ کە بەیەکەوە بووین، بەڵام ئەگەر تەماشا بکەی مەلایەتی بۆ من بەمانای هاومەسلەکی دەگەڵ مەسەلەن شاعیرانی وەکوو نالی، وەکوو نالی، پیخود، مەحوی‌و ئەدیبانی گەورەیە. ئەوانەو زۆری دیکەش هەموو مەلا بوون. زانایانی زۆر گەورە، بەتایبەتی ئەوانەی لە بواری نیشتمانپەروەری‌و سیاسی‌دا خزمەتیان کردوە. ئەمن دەچمە هاومەسلەکی شێخ سەعیدی پیران، شێخ عوبەیدوللای شەمزینی، مەلا

مستەفای بارزانی، قازی موحەممەد، مەلا ئاوارە، مەلا مەحموودی زەنگەنەو بەدەیان سەدان گەورەپیاوی سیاسی کورد. یان ئەدیبانی شۆڕشگێڕی وەک مەلای گەورەی کۆیە، حاجی قادری کۆیی و زۆری دیکەش.

داوای لێبووردن دەکەم بەڵام پیاو دەبێ زۆر بێعاقڵ بێ کە پێی ناخۆش بێ دەگەڵ ئەوانە ناوی ببرێ، ئەوانەش کە بەقەستی تەوهین ناوی من ناوا دەبەن یانی مەلا عەوڵا- دەنا خەڵکێکی زۆر هەیە پێمدەڵێن مەلا عەوڵا ئەوە تەبیعی یە- ئەوانە ئیدی بێ ئەوە بەخۆیان بزانن تەوهین بەو شەخسییەتە گەورانە دەکەن. ئەتۆ تەماشای رابەرەی کورد بکە، گەورەپیاوانی کورد لەباری کۆمەڵایەتی: دینی، ئەدەبی، سیاسی و نیشتمانپەروەری یەوە زۆربەیان مەلان. خوێندنیان مەلایەتی بووە. کەوابوو ئەگەر پێیان وایە بەو ناوە تەوهین بەمن دەکەن تەوهینیان بەو گەورە پیاوانەش کردوە. نازانم تەوهین بەو گەورە پیاوانە شانازی یە یان عەیبە. ئەمن پێم وایە عەیبە.

دوو پرسیار لەبارەی ئێستای ئێرانو مەسەلەی کوردەوە

عەباس کارەز: مامۆستا هەرچەند زۆر پێوەندیی بە ژیانی ڕابردووی خۆتەوە نییە، بەڵام پێمخۆشە ئەزموونی جەنابت لەسەر یەک دوو مەسەلەی گرنگی ڕۆژ بزانم: دوای هەڵبژاردنی ساڵی ڕابردووی سەرکۆماری لە ئێرانو دزینی دەنگی خەڵک لەلایەن دەسەڵاتبەدەستانەوە، خەڵک تەکانێکی دا بەخۆیو هەروەک دەبینین لە ساڵڕۆژی ئەو ڕووداوەشدا جموجوڵی زۆر نیشان درا. کۆی ئەو ئاڵوگۆڕانە چۆن دەبینی؟ ئەسڵەن بۆ هەڵوێستەکانی حیزبەکەت لە پێوەندیی دەگەڵ هەڵبژاردنەکانی ئێراندا باس ناکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لەجێیەکی دیکەی ئەو وتووێژەدا باسی ئەوەم کرد کە یەکێک لەو شتانەی لێیان نائومێدم وەکوو خۆم، ئەوەیە کە پێموایە لە چوارچێوەی جمهووریی ئیسلامیدا کورد بە مافو ئازادی-یەکانی خۆی ناگا. بەڵام ئەو کاتانەش کە دە دەسەڵاتی حیزبیدا بەشدار بووم ئەو باوەڕەی خۆم تەبلیغ کردووە بەڕواڵەتیش سەرکەوتووە، چونکی ئەوە هەر باوەڕی من نیيە پێش من باوەڕی دوکتور قاسملووی بووە کە مامۆستای هەموومان بوو. ئەوەی کە زۆرجار دوکتور قاسملوو دەیگوت سیاسەت هونەری مومکیناتە. ئەمن وا تێدەگەم کە ئینسانی سیاسی دەبێ لەسەر هەلومەرجی سیاسی بڕیاری سیاسی بدا. نەک ئەوە کە یەک دەندە بێ یان وەک ئەوەی لە کوردەواریدا دەڵێن قسەی پیاوان یەکە، ئاوا بێ. ئەمن زۆرجار بەگاڵتە دەڵێم لە سیاسەتدا قسەی پیاوی عاقڵ سەتە. وا نیە ئەتۆ قسەکەت هەر یەک بێ، هەر ئەوەشە دەبینی ڕۆژێک دوو هێز دۆستن، ڕۆژێک موخالیفن ڕۆژێک تەنانەت دوژمنی یەکیشن.

جا هەلومەرجێک کە لە ئێراندا هاتۆتە گۆڕێ، هەرچەند تەقریبەن لەسیو یەک(٣١) ساڵی ڕابردوودا ئەو هەلومەرجە هەمووی لە چوارچێوەیەکی بەرتەسکدا بووە. لە نێوخۆی ئێراندا قانوونێک هەیە، سیستمێکو نیزامێک هەیە کە ئەوعەناسیرەی تێیدان دەبێ لەو چوارچێوەیەدا بجووڵێنەوە. ناتوانن زیاتر لەو چوارچێوەیە کە بۆیان دانراوە پێ ڕاکێشن. ئێمە هەر لە کۆنەوە هەتا ئێستا وەکوو حیزبی دیمۆکرات زۆرجار بە پێی ئەو هەلومەرجە هەڵسوکەوتمان کردوە، بۆ نموونە بۆچوونێک هەیە، هەم پێشتر بوو هەم ئێستا هەیە کە دەڵێ سەرانی جمهووریی ئیسلامی هەموویان وەک یەکن. بەقەولی مەشهوور بەرووێشتی سکەیەکن یان وەک فارس دەڵێ "**سرو ته يک کرباسند**". کورد شتی خەراپتریش دەڵێ. ئەمن پێموایە دە سیاسەتدا نابێ وا بێ- یانی بە شتێکی مەنتیقیی نازانم. ئێستا لە بەینی ئەوانەدا کە لە ئێران وەک سەرۆک کۆمار هاتوونە سەرکار، ئەمە

ناتوانی بەتی‌سەدرو ڕەجایی‌و خامنەیی‌و ڕەفسەنجانی‌و خاتەمی‌و ئەحمەدی‌نژادی وەک یەک دابنێی. ئەسڵەن بە عاقڵانەی نازانم ئینسان بڵێ خاتەمی‌و ئەحمەدی‌نژاد لە یەک‌قوماشن. ڕاستە لە چوارچێوەی نیزامێک‌دا مەحدوودن بەڵام نیزامی چاک یان خەراپ ئەو عونسوری کاری تێدا دەکا دەتوانێ لەسەر باشتر یان خەراپتر کردنی ڕەفتارەکان تەئسیر دابنێ.

ئەگەر نیزامەکە نیزامێکە دەڕنە کە دەیەوێ خەڵکی بخوا و مەئموورەکەش بۆخۆی خوێنخۆرە، مەعلوومە پتر خوێن دەخوا. ئەگەر نا مەئموورەکە بۆخۆی ئینسانێکی سالمە. هەوڵ دەدا خۆی دەگەڵ نیزامەکە بگونجێنێ بەڵام چەندی بۆی بکرێ کەمتر خوێن دەخوا. ئەگەر نیزامەکە نیزامێکی گەلی‌یەو مەئموورەکە بۆخۆشی گەلی‌یە، هەوڵ دەدا پتر خزمەت بکا. ئەگەر مەئموورەکە دژی گەلی بوو، یەعنی خۆتەتبیق‌کردنی خزمەت دەکا بەڵام چەندی بۆی بکرێ کەمتر چاکە دەگەڵ خەڵکی دەکا.

جا هەر لەو چوارچێوەیەدا ئەمنو حیزبەکەشم ئەگەر تەماشا بکەین لە ڕابردوودا هەڵوێستی جۆراوجۆرمان گرتوە. مەسەلەن هەر لە ئاخرهەڵبژاردندا کە پارەکە ڕووی‌دا، حیزبی دێمۆکرات نەک ئەوە کە بڵێ خەڵکینە بەشدار بن - کە پێشوایە دەبوو وا بڵێ‌و دەبوو بشڵێ دەنگ بە کام کاندیدا بدەن - ئەوە ڕوانگەی خۆمە. دەبا دەستی حیزب خۆش بێ‌و ئەمنیش تەبەعییەتم لێ کردوە. چونکی هەشت مانگ پێش هەڵبژاردنی لەخۆڕا ڕادیۆ ئەمریکا تەلەفۆنی بۆ کردمو لەسەر هەڵبژاردنی ئێرانێ پرسیاری لێ کردم. گوتم دەنگی ئینسانێک دەگەڵ دەنگی حیزبێکی سیاسی فەرقی هەیە. ئینسانێک کە لەداخلی وڵاتدا دەچێتە سەر سندووقی دەنگدان ڕەنگە هەر بۆیە بچێ چونکە ئەگەر شناسنامەکەی مۆری هەڵبژاردنی وێ‌نەکەوتێ سبەینێ کێشەو کۆسپی بۆ دروست دەکەن. بۆ وی ئەوەندە کافی‌یە بۆ ئەوەی بچێ دەنگ بدا. بەڵام حیزبی سیاسی دەبێ چاوی لە بەرنامە بێ. دەبێ بزانێ کاندیداکە بەرنامەی چییە. ئەگەر بەرنامەکەی باش بوو دەنگی دەداتێ‌و ئەگەر باش نەبوو دەنگی پێ نادا.

لە یەکەم هەڵبژاردنی سەرکۆماری‌دا ئێمە وەک حیزبی دێمۆکرات بڕیارماندا بەشدار بینو داوامان لە خەڵک کرد بەشدار بنو دەنگیش بدەن بە مەسعوودی ڕەجەوی چونکی دای‌نابوو ئەگەر بێتە سەرکۆمار گەڵاڵەی ٣٦ ماددەیی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد بکاتە مەبنایەک بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد. دوایە کە ئەویان حەزف کرد حیزبی دێمۆکرات گوتی بەشدار نابین چونکی کاندیداکانی دیکە شتێکی وایان نەگوتبوو کە دڵی پێ‌خۆش کەین. لە هەڵبژاردنی پارەکەدا دیارە لە ناکامی هەوڵی بەشێک لە دڵسۆزانو بژاردەکانی کورد لە نێوخۆی وڵاتدا بوو کە چوونە لای کاندیداکانو قسەیان دەگەڵ کردنو گوتیان باشە ئێوە دەبنە سەرکۆمار چیتان بۆ خەڵکی ئێرانو بۆ نەتەوە زۆرلێکراوەکانی ئێران پێ‌یە. دوو کەس لە کاندیداکان لەو پێوەندی‌یەدا بەرنامەیەکیان دا. بەرنامەی هەر دووکیان زۆر ناقیس بوو. هەم ئی کەڕۆبی‌و

هەم لێ مەترسەوە. بەڵام لە چوارچێوەی جمهووریی ئیسلامیدا و لەچاو ئەوەی هەتا ئێستا عەمەلی کراوە هەنگاوێک بوون بەرەو پێش، بەتایبەتی لێ کەڕوویی شتی باشی تێدا بوو بەو مانایە لەو چوارچێوەیەدا نەک هەموو داخوازەکانی ئێمەی باس کردبێ. لە سیاسەتیشدا خۆ ئەوە نییە ئەتۆ بتەوێ هەموو شتێکت دەست کەوێ. باشە ئەوانەی سەختگیرن ئەوانە چ دەکەن؟ ئەمن دەڵێم خەڵکی نێوخۆی وڵات وەک ئازادیخوازان کە زۆرجار موخالەفەتیان دەگەڵ دەکرێ و جنێویان پێ دەدرێ، بەڵام ئەوە دەچێتە خەیابانێ، دەچێتە زیندانێ، ئەشکەنجە دەکرێ و چ دەکرێ. ئەوانەی لە دەرەوە قسەی گەورەگەورە دەکەن چییان کردووە؟ زۆرجار تەنانەت ئەوانە ئامادە نین بچن لە خەیابانی دوو سەعاتان ڕاوەستن بۆ ئەوەی داخوازەکانی میللەت بێنە گۆڕێ. حەتتا بۆ ئەوە حازر نین. کەچی هەزار قسە بەوانە دەڵێن کە لە نێوخۆی وڵاتدا ئامادەن لە چوارچێوەی ئەو نیزامەدا هێندێک دەسکەوتی کەم وەدەست بێنن.

جا ئەگەر تەماشای تاریخی حیزبی دێموکراتی کوردستان بکەین، ئاوای کردووە وەکی گوتم لە یەکەم ڕیفراندۆمدا کە کرا بەشدار نەبووین لەبەر ئەوەی ئینتیخابی تێدا نەبوو. گوترابوو جمهووریی ئیسلامی، نا، یان نا؟ لەواقیعدا وا گوترا بوو، چونکی گوتبوویان جمهووریی ئیسلامی یان ڕێژیمی پاشایەتی؟ ڕێژیمی پاشایەتی بە خوێن و فرمێسکی خەڵک ڕووخا بوو، مەعلووم بوو کەس نایەوێ. بەڵام جمهووریی ئیسلامییەک کە تاریف نەکراو نەناسراوە، یان نیزامێکی دیکەیان لە موقابیلدا دانەناوە کە خەڵک بتوانن دەنگی پێ بدەن بۆیە گوتمان نا. هەڵبژاردنی سەرکۆماری بەو دەلیلە بەشدار نەبووین کە مەسعوودی ڕەجەوییان حەزف کرد دەنا بەشدار دەبووین. بەڵام ئەووەڵین هەڵبژاردنی مەجلیس ئێمە بەشدار بووین و نوێنەرەکانیشمان لە بەشێکی زۆری حەوزەکانی هەڵبژاردندا هەڵبژێران، وەکوو مەهاباد، بۆکان، سەقز و بانە کە یەک حەوزە بوون، پیرانشار و سەردەشت کە یەک حەوزە بوون و شنۆ و نەغەدە کە یەک حەوزە بوون. لەزۆر جێی دیکەش کەوتنە مەرحەلەی دووهەم بە دەنگی لەپێشەوە.

دواتر لە هێندێک هەلومەرجدا ئێمە تەحریمسان کردوە. جاری وا بووە تەحریمەکەمان زۆر دروست دەرنەچووە. مەسەلەن ئەووەڵین دەورەی هەڵبژاردنی موحەممەدی خاتەمی ئێمە تەحریمسان کرد. وا تێ دەگەم هەتا ئێستا هیچ هەڵبژاردنێک نەبووە، خەڵک تێیدا بەشدار نەبوون. یانی دەرکەوت ئێمە هەڵسەنگاندنەکەمان تەواو نەبووە چونکی هەلومەرجی وڵاتمان نەناسیبوو. ئەمن ئەوکات لە پاریس بووم کە دەگەڵ ڕەفیقێکی حیزبیمان لە کرماشان قسەمان دەکرد. ڕەفیقەکەمان گوتی هەڵوێستی حیزب دەزانم بەیانییەکەم دەمەر دەستدایە، بەڵام ئێستا ئەو گووشییە تەلەفۆنەی دادەنێم دەچم ڕەئی دەدەم، چونکی ئێستا ڕەسناخێزە. باشە خۆ دەورانی خاتەمی دەورانی سەعادەتی نەتەوە بندەستەکان و خەڵکی ئێران نەبوو، بەڵام دەورانێک بوو کە فەرقی دەگەڵ ئەوانی دیکە هەبوو.

دوایە نۆرەی مەجلیسی شەشەم هات. دەورەی شەشەمی مەجلیس ئەگەر لەبیرمان بێ دوای هەڵبژاردنی خاتەمی بوو. خاتەمی فەزایەکی کردەوە، فەزایەکی ڕیفۆرمخوازانە بوو، ئینقیلابی نەبوو. جا ئیختیلافەکە ئەوەیە. ئەمن پێم وا نیە ئینسان هەر دەبێ ئینقیلابی بێ. ئیسلاح یان ڕیفۆرم هەنگاوی چووکەڵە چووکەڵەیە، پلیکانە بۆ ئینقیلابو گۆڕانی گەورەن. بۆیە ئێمە وامان تەشخیص دا کە ڕەنگە ئێستا خەڵک بتوانێ نوێنەری خۆی بنێرێتە مەجلیس. یانی وا نیە ڕێژیم بتوانێ هەموویان بەکەیفی خۆی دیاری بکا. داوامان لە خەڵکی کورد بەشدار بن و داواشمان لەو کەسانە کرد کە پێیان وایە جێگای باوەڕی خەڵکن خۆیان کاندید بکەن. بۆ هەر دووکی لەبەیکمان پێ گوترا. هەم خەڵکێکی موحتەرەم لە کوردستان خۆیان کاندید کرد. هەمیش هەڵبژێران. ئەوە هەنگاوێک بوو. خۆ باش نیە حیزبی سیاسی حەتمەن خۆی لە دامودەزگاکان دوور خاتەوە. حیزبی سیاسی مەنتیقی دەبێ هەوڵ بدا لە هەموو دامودەزگایەکی ڕێژیمدا حوزووری هەبێ. ئەگەر توانی تەئسیر دابنێ، ئەگەر نەیتوانی با لە نێزیکەوە جوزئیاتی سیاسەتو ڕەفتاری ڕێژیم بزانێ.

لە واقیعدا هەموو حیزبە سیاسییەکانی کوردستان ئەو هەڵبژاردنەیان تەحریم کرد جگە لە حیزبی دێمۆکرات کە تەحریمی نەکردو داوای لە خەڵک کرد بەشداری بکەن. بەشداریی خەڵکیش بۆ هەڵبژاردنی مەجلیسی شەشەم دەتوانم بڵێم بێوێنە بوو. دواتریش ئەگەر لەبیرمان بێ "فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد" پێکهات. فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد ڕاستییەکەی ئەوەیە بە ئیبتیکاری حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دروست بوو. ئێمە نامەمان نووسی بۆ ئەو نوێنەرانە. دیارە پێشنیاری من بوو بە شانازییەوە دەیڵێم هیچ شەرمیشم پێی نیەو وەکوو هەنگاوێکی دروست باسی دەکەم. نامەکەش ئەمن نووسیومە بەڵام دیارە بە ناوی حیزبەوە بوو. بۆمان نووسین و هەلومەرجەکەمان بۆ شەرح دان. لەوێدا نووسیبوومان بۆخۆتان دەزانن ئەگەر حیزبی دێمۆکراتی کوردستان دەعوەتی بۆ هەڵبژاردن نەکردبایە نە ئەو هەموو خەڵکە بەشدار دەبوو، نە ئێوەش خۆتان کاندید دەکرد. بۆیە داواتان لێدەکەین فراکسیۆنی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان دروست بکەن. بۆیەش ئێستا باسی دەکەم چونکی ڕێژیم لەمێژە زانیویەتی ئێمە داوامان کردوە دروست بکرێ. گوتمان با فراکسیۆنی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان بێ بۆ ئەوەی غەیرە کوردەکانیش کە لە کوردستان هەڵبژێراون ڕەگەڵیان کەون. بۆیە کردیانە فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد چونکی پێموایە بەداخەوە ئەوانی دیکە ڕەگەڵیان نەکەوتن.

نە ئەمن دەتوانم بڵێم و نە ڕەنگە هیچ ئینسانێکی بە ئینسافیش بتوانێ بڵێ ئەو دەورەیەی مەجلیس دەگەڵ دەورەکانی دیکە فەرقی نەبوو، یانی ڕاستە نوێنەرانی مەجلیس کوردستانیان ڕزگار نەکرد. بەڵام لەماوەی چوار ساڵ دەورەی مەجلیسی شەشەمدا هەمیشە مەسەلەی کورد تەنیا مەسەلەی زیندوو لەپارلمانی ئێراندا بوو. هەمیشە لەسەر ئاختێن بوو. ئەوە کارێکی کەم نیە.

جا ئەوە وەکوو پێشەکی بۆ ئەو باسە هێنامە گۆڕێ هەرچەند زۆریش درێژ بۆوە. با بێینەوە سەر باسی ئەوەی ئێستا. ئەمن پێم وابوو کارێکی باشە کە ئەوەمان کرد. ئەو سەفەرەش بەشی زۆری حیزبە سیاسی-یەکانی کورد داوای بایکۆتیان کرد. ئەوانەی داوای تەحریمیان نەکرد حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو دەگەڵ پارتی ئازادیی کوردستان. دیارە پارتی ئازادیی کوردستان باوەڕی بەوە هەبوو هەر داواش بکەین خەڵک بەشدار بێ و کاندید بداو ئەوانە. یانی لەو بارەیەوە ئەو ڕادیکاڵتر بوو بەڵام بەیانە هاوبەشەکەی دەگەڵ ئێمە ئیمزا کرد. ئەمن زۆرجارم گوتوە، ناکامی هەڵبژاردن نیشانەی یەکێک لە دوو شتان بووە: یان نیشانەی ئەوە بوو خەڵک بەقسەی ئەو دوو حیزبەی کردوو بە قسەی ئەوانی دیکەی نەکرد کە ئەمن وای بۆ ناچم یان ئامەوێ ئەو ئیدیعایە بکەم، یان نیشانەی ئەوە بوو ئەو دوو حیزبە خوێندنەوەیەکی باشتریان لە هەلومەرجەکە هەبوو. بەڕاستییش ئەو ئیدیعایە دەکەم دروستیشە. چونکی ئێمە پێوەندییەکی بەرینمان دەگەڵ ڕووناکبیران و بژاردەکانی کورد لە داخلی وڵاتدا هەبوو. ئەگەر لەبیریشمان بێ لەنێو خۆی وڵاتدا هیچ ڕێکخراوێک ئەوەی کە مەرەکیزە لەوێ هەبێ، هیچ ڕێکخراوێک داوای تەحریمی نەکرد. هەموویان داوای موشارەکەتیان کرد. بەڵام نی وابوو داواکانی زیاتر بوونە نی وا بوو داواکانی کەمتر بوون.

پاشان ئێمە پێمان وا بوو کە هەروا ش دەرچوو، خەڵکی ئێران لەو مرقابەلەیەدا دەتوانن لە دوو شتان یەکێک لە خامەنەیی و ئەحمەدی‌نژاد بستێنن. یان پۆستی سەرکۆماریyan لەدەست دەربێنن. یانی ئەحمەدی نژاد نەبێتەوە سەرکۆمارو خامەنەییش بەفەری خۆی دانەنێ. یان ئەگەر ئەوە نەکرا دەتوانن مەشڕووعییەتی لێ‌بستێنن. بەڵێ خەڵکی ئێران نەیانتوانی ئەو پۆستە لە ئەحمەدی‌نژادی بستێننەوە. چونکی بە کوودیتایەکی ئینتیخاباتی ئەحمەدی‌نژاد بۆوە بە سەرکۆمار. وەختی خۆی شتێک بڵاو بۆوە ئەگەر لەبیرتان بێ، ڕاپۆرتێکی سەختیی وەزارەتی ئێوخۆ کە بۆ خامنەیی چووە، دڵێ لەسەر تەوسیەی حەزرەتی عالی تەرتیبی کارەکانمان وا دا کە ئاغای ئەحمەدی‌نژاد بۆ دووهەمین جار ببێتەوە بە سەرکۆمار. بەڵام ناکامی واقیعیی هەڵبژاردن ئاوایە. مووسەوی دەوری هەژدە میلیۆن دەنگ، کەڕرووبی دەوری سێزدە میلیۆن و ئەحمەدی‌نژاد دەوری پێنج میلیۆن و چەند سەت هەزار دەنگ. یانی ڕاستە پۆستەکەیان پێ لێ‌نەستێنرایەوە، بەڵام مەشرووعییەتەکەیان لێ-نەستاندەوە.

لەپاشان ئەوەی ڕووی داوە دەماوەی ئەو یەکساڵەی‌دا هەتا ئێستا، بە باوەڕی من بەرەوپێشچوونە. ڕاستە ڕێژیم بە سەرکوتی بێ‌ڕەحمانە توانیویەتی شەقامەکان بێدەنگ بکا، بەڵام لەوێدا ڕێژیم هەبووە نە بەقەد ئێستا لە تەنگانەدا بووە، نە بەقەد ئێستا ئیزۆلە بووە، نە بەقەد ئێستا بەدنام بووەو نە بەقەد ئێستا بەحەراییی دە دنیادا ناسراوە. هەر ئەوەی ئێستا ڕووی داوە سەرکەوتن بۆ هێزی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانییە نەک بۆ ڕێژیم. مەسەلەن ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی کەنگی گوتوویەتی ڕێژیم ناتوانێ سەرکوت بکا. کەنگی گوتوویەتی بەدەستی بەتاڵ

بەشانێک و تۆپ و هێلی کۆپتێرەکەی دەوێرێ. ئۆپۆزیسیۆن گوتوویەتی ئەو ڕژێمە ئازادی کوژە. ئەو ڕژێمە مافی مرۆڤ پێشێل دەکا. ئەو ڕژێمە خەڵکی دەکوژێ. هەتا ڕژێم زیاتر جووڵاوەتەوە چاکتر ئەو ڕاستی‌یەی دەرخستوە، چاکتریش دروشمی ئێزی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران بۆ خەڵکی دنیایە دەرکەوتوە. بۆیە ئێستاش پێم وایە ئەو کارەی کرا باش بوو. خەڵک بەهانەی مەشرووعیان هەبوو بۆ ئەوەی بێنە مەیدان و بەرەنگاری دەگەڵ ڕژێم بکەن. بەرشکەوت ئەوە کە "کوانێ دەنگەکانمان"- خەڵک بەو دروشمەوە هاتە مەیدان -، ئەوە تەنیا بیانوویە بۆ ئەوەی مەتڵەبەکانیان. دوا گەیشتە جێگایەک کە دروشمی مردن بۆ دیکتاتۆر و مردن بۆ خامنەیی‌یان هێنایە گۆڕێ. تەنانەت کوللی نیزامیان هێنایە ژێر پرسیار. هیوادارم هەموو هێزە سیاسی‌یەکان چ کوردی و چ ئێرانی، هەم هەوڵ بدەن یەکدەنگی دەنێو خۆیاندا پێک بێنن. هەم سەعی بکەن پێکەوە بە هێزی یەکگرتووەوە لە فورسەتەکان کەڵک وەرگرن بۆ ئەوەی پێی بەپێی ئەو ڕژێمەی ناچار بە پاشەکشە بکەن. ئەوەش درێژەی هەبێ هەتا ئەو ڕۆژەی بە جارێکی تێکیەوە دەپێچن. یا پێشمان بڵێن "براندازی" چونکە قەت حاشامان لەوەی نەکردوە کە بەرەنەدازین. بەرتەندازیی کۆماری ئیسلامی یان هەر ڕژێمێکی دیکتاتۆری شانازی‌یە. بەڵام نابێ چاوەڕوان بین مووسەوی یان کەڕڕووبی شوعاری بەرەندازی بەرز کەنەوە. چونکە ئەوان دەیانەوێ لە چوارچێوەی قانووندا عەمەل بکەن. خۆ لەو چوارچێوەیەدا ناتوانێ بۆ لەبەینبردنیشی هەوڵ بدەن. ئەمن نالێم ئەوان شۆڕشگێڕن بەڵام ئەوەی بڵێ ئەحمەدی‌نژاد دەگەڵ مووسەوی و کەڕڕووبی یەکێکە، دەبێ هەر بڵێین خوا ڕەحمی پێ‌بکا. یان ئەوەی، کورد دەڵێ خوا عەقڵ بدا بە منداڵی.

عەباس کاردۆ: پرسیارێکی دیکە. وەک خۆت، خوێندنەوەت لەسەر دەسەڵاتی ئەمڕۆی کورد لە باشووری کوردستان چییە و داهاتووەکەی چۆن دەبینی؟ چاوەڕوانی‌یەکانت لێی و بەربەستەکانی سەر ڕێگای، بەگشتی وەزعی ئێستای ئەو حکوومەتە چۆن هەڵدەسەنگێنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: زۆرجار گوتوومە ڕەنگە دووپات‌کردنەوە بێ کە دەسەڵاتی کورد لە باشووری کوردستان ڕەخنەی لەسەرە، بەڵام ئەو دەسەڵاتە لە زۆر بارەوە پیاو دەبێ ئەوەی باشی بداتێ. هەرکەس داوەری دەکا پێویستە ناکرێ ئەو کارە باشانەی نەبینێ. ئەگەر بێ تەعەسوب و واقیعبینانە تەماشا بکەین ئەو سیستمە حکوومەتی‌یەی لە باشووری کوردستان هەیە. دەگەڵ ئەوەی کورد ئەزموونی دەوڵەتداریی زۆر کەم هەیە، هێندێک ئەزموونی کورت ماوەی لە تاریخدا هەن کە هیچیان ئەزموونەکەیان بۆ پاش خۆیان نەماوەتەوە. لەحاڵێکدا دەوڵەتانی دەوروبەرمان لە دووهەزار و پێنج سەت ساڵەوە هەیانە هەتا ئەوەی هەرە تازەیان کە سەد ساڵ زیاترە تەجرەبەی دەوڵەتداریی بەردەوامی هەیە. بەو حاڵەش سیستمی ئیداریی دەوڵەتی لە کوردستان بە باوەڕی من لە مەجمووعدا دواکەوتووتر لە هیچیان نیە. ئێستێ زۆر باسی گەندەڵی دەکرێ. گەندەڵی بەڕاستی هەیە،

کەس حاشای لێ ناکا. بەڵام هەتا لەو بارەیەشەوە کوردستان نەگەیوەتە جێگاکانی دیکەی عێراق. ئێستێ شەش مانگ تێنەپەڕیبوو کە باسی حەیف و مەیلی یەک میلیارد دۆلاری لە وەزارەتی دیفاعی عێراقدا هەبوو، ئەوە هەر لەچەند مانگی ئەوەڵدا. ئەوێش هێندێ عەیبی دیکەش هەن. دەبێ هەوڵ بدرێ و دەبێتی هەموو کەسێندا سەرکردەکان دەبێ هەوڵ بدەن ئەو دیاردە ناحەزانە بنبڕ بکەن.

ئەوە کە ئایندەکەی چۆن دەبینین، پێشبینی کردنی کارێکی زۆر ئاسان نیە. بەڵام ئەمن ئەو ئومێدەم هەیە کە کورد نە لە عێراق و نە لە جێگاکانی دیکە قەت نەگەڕێتەوە ئەو وەزعەی کە پێشتر تێیدا بووە. دەزانین مەسەلەی کورد لە هەموو جێگایەک هاتۆتە پێش. ئەگەر وەزعییەتەکە هەڵسەنگێنین و واقیعبینانە تەماشا بکەین، ئەمن پێموایە کورد لە تورکیە پێشکەوتنی پتر وەدەست هێناوە تا لە عێراق. ڕاستە لە عێراق فیدرالیزم بەرەسمی ناسراوە، حکوومەتی هەرێمی کوردستان بەرەسمی ناسراوە. بەڵام ئاخر لە عێراق لە نێزیک سەت ساڵ پێش ئێستاوە کورد لە دەسەڵاتدا بەشدار بووە، خوێندنی بەزمانی خۆی بووە، ئیعتیرافی پێ کراوە بە شەریکی ئەو وڵاتە ناسراوە. دیارە ئەوانە قۆناغ بە قۆناغ بوون نەک بڵێی هەمووی لە سەدسال پێشەوە هەبوون. بەپێی ئامارێک کە ئەمن خوێندوومەتەوە ساڵی ١٩٢٧، لەسەتا هەشتاو پێنجی(٨٥%) هەموو کارمەندانی ناوچەی کوردستان کورد بوون، لە هەموو عێراقیشدا سەتا پازدەی (١٥%) هەموو کارمەندەکان هەر کورد بوون. زۆر دەسکەوتی پتری بووە.

بەڵام لە تورکیەی هەتا پازدە، بیست ساڵ پێش هەر وجوودی کورد ئینکار دەکرا. ئێستا ئیعتیرافی پێ دەکرێ. ئێستێ کۆنفرانسی کوردی لە دیاربەکر دەگیرێ و کوردی لە هەموو جێگایەکەوە بۆ داوەت دەکرێ، ئەوە پێشکەوتنێکی زۆرە. دیارە زۆری ماوە کورد بە مافەکانی خۆی بگا بەڵام لەو ماوەیەدا پێشکەوتنی زۆری بووە. لە ئێراندا دیسان کورد زیندوو بۆتەوە. کورد خوێندەواری هەیە. ئێستا ئازەربایجانی ڕەنگە لەباری ژمارەوە دوو بەرابەری کورد زیاتر بن بەڵام لە بواری سیاسەتدا بە قەد نیوەی کوردیش خوێندەواریان بەرچاو نیە. دیارە وەک باسی میللی حەڵێم دەنا ئازەری وەک ئێرانی تەوورزیان زۆرە. بۆیە پێموایە کورد ناگەڕێتەوە جێگای خۆی. بەڵام ڕێیەکی سەخت و پڕ هەوراز و نشێوی لەپێشە. وا نیە بڵێی لێ بۆتەوە.

جگە لەوەش ئەگەر دەوڵەتی قانوون تەواو دابمەزرێ و ئیستقراری تەواو بەرقەرار بێ، تەنانەت ئەگەر دەستووری عێراق کە ئێستا بەشێک لە عێراقییەکان لێی پەشیمان هەمووی جێبەجێ بکرێ، ئەمن پێموایە کورد لەو وەزعیەتەی ئێستا تێیدایە کەمتری دەرێتێ. چونکە فیدرالیزمەکە ئەوپەڕی وەک دێمۆکراتیکترین وڵاتی دنیا دەبێ، تۆ بڵێی عێراق دەبێتە ئەمریکا، دەبێتە سویس، دەبێتە بێلژیک یان دەبێتە هیندوستان، لەو حاڵەتەشدا مەنتەقەی کوردستان کە هەرێمێکە لە چوارچێوەی عێراقی فیدراڵدا، ئەو ئیمتیاز و وەزعیەتەی ئێستا هەیەتی لێی کەم دەبێتەوە. یانی ئێستا کورد "پا هەرکەی لێ ناکاتەوە". مەسەلەن ئێستا لە

ئەمریکا کە دەوڵەتێکی فیدراڵە، مەگەر (FBI) لە هەموو جێیەک نیە؟ ئەرتەشی ئەمریکا لە هەموو جێ-یەک نیە؟ تیجارەی دارایی لە هەموو جێیەک نیە؟ لەحاڵێکدا ئێستا دەوڵەتی کورەی هەروەک بە حەقیقەت ناوی دەبەن بەرەسمی سەربەخۆ نیە دەنا لە هەموو شتەکانیدا سەربەخۆیە. ڕەنگە لەو بارەیەوە کورد لێی کەم بێتەوە. بەڵام ئەمن ئەو کەموکورتیەم دەگەڵ سەقامگیری و زەمانەتوەرگرتن پێ چاکترە لەوەی ئێستا ئیمتیازاتێکی زۆری هەیە بەڵام نەبوەتە شتێکی موئەسسەساتی. نەبوەتە شتێکی قانوونی کە بڵێی چەسپاوە تازە گەڕانەوەی بۆ نیە.

هێندێ مەسەلەی تایبەتی

عەباس کارەزا: مامۆستا پرسیارێکی خسووسی ئەگەر پێت خۆش بێ وەڵام بدەیەوە. تکایە نەخشی هاوسەری خۆشەویستت لە قۆناغە جۆراوجۆرەکانی ژیانتدا باس بکە، چەندە هاوکارت بووە هەتا چ رادەیەک بەربەستی بەرەوپێشەوەچوونت؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: خێزانەکەم ژنێکی نەخوێندەواری دێهاتییە. لەو بارەیەوە، رەنگە چاوەڕوانیی سەیرو سەمەرە لەوی بەجێ نەبێ. بەڵام لەو بارەیەوە جێگای رەزامەندی و تەنانەت سوپاسە کە لە ژیانی مندا قەت لەمپەری ئەو کارانە نەبووە کە کردوومن یان پێویست بووە بیانکەم. وەکوو هەموو ژنە پێشمەرگەو ژنە تێکۆشەرێک، زەحمەتێکی یەکجار زۆری لە پێناوی سەرکەوتنی کارەکانی مندا کێشاوە. زۆرجار هەڵ کەوتووە کە بە چەند مانگ چاوی پێم نەکەوتوە. بەتایبەتی دوو جاریان پێم خۆشە باس بکەم.

جارێکیان لە وڵاتی خۆمان لە ئێران بەخۆی و دوو منداڵەوە، دوو کچ بوون و هەر دووکیشیان منداڵ بوون کە یەکیان شیرەخۆرە بوو و یەکیان پێی هەڵ گرتبوو، بەجێم هێشتوە بۆ ماوەی شەش، حەوت مانگ. جارێکی دیکە بەخۆی و شەش منداڵەوە لەوڵاتی غەریبایەتی بەجێم هێشتوە. لە بەغدایەم بەجێ هێشتووە بۆخۆم گەڕاومەوە رۆژهەڵاتی کوردستان بۆ کارو تێکۆشانی حیزبی. مەبەستم ئەوە نیە ئەمنیش پیاوێکی گەورەم بەڵام گوتراوە: لەپشت هەموو پیاوێکی گەورەوە ژنێکی گەورە هەیە. ئەوە حەقیقەتێکە لە بارەی ویشەوە سیدق دەکا. ئەگەر کۆمەڵگی ڕێ نەدایە رەنگە زۆر لەو کارانەی کردوومن ئەمتوانیبا ئاوایان ڕاپەڕێنم. لەو بارەیەوە جێگای تەقدیرە.

عەباس کارەزا: دیسان پرسیارێک. خێزانت لە هەموو تەمەنی حیزبایەتیی تۆدا دەگەڵت بووە. ئەو زەحمەتانەشی کێشاوە رەنگە هەر وەک بۆخۆت باست کرد هێندێک جار زەجری زیاتریشی کێشابێ. بەڵام بۆ ئەو لەو حەلقە سیاسییە ناتوانێ بەهرەمەند بێ؟ وەک ئەوە حقووقێکی حیزبی هەبێ یان وەک کەسێکی سیاسی چاوی لێبکرێ. یانی هەر دەبێ ئەندامی رەسمی بێ هەتا بتوانێ بە شتێک بگا؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیارە ئەو ئەندامی حیزب هەیە. بەڵام هێندێک شت هەن کە دێنە پێش. ئەوە پێداگراو نیە بڵێی ئوتوماتیک بێن. لە حیزبدا ئەوە نیە هەرکەس چەند ساڵ ئەندام بوو ڕیزە مافێکی بۆ لەبەر چاو

بگیرێ یان پاداشتێکی مادەی وەربگرێ. بەڵکوو ئەسڵی ئەوەیە کە ئەندامی حیزب تەنیا ئەوکاتە بارمەتی وەردەگرێ کە تەواو وەخت کار بۆ حیزب بکا. بەداخەوە ئەویش چونکە نەخوێندەوارە کارێکی وای لەدەست نایە.

باشە ئێستا خێزانی مام جەلال تاڵەبانی دەگەڵ زۆر شەخسییاتو مەقاماتی کوردو غەیرە کورد پێوەندیی هەیە. ئەوە بۆیە نیە ژنی جەلال تاڵەبانی‌یە، بێ وەیە بۆخۆی ژنێکی خوێندەوارە، زمانزانەو زیرەکە. بەداخەوە خێزانم نەخوێندەوارە. لەبەر ئەوە لە هێندێک شت مەحرووەمە. بەو حاڵەش ئەمن پێموایە لەنێو کۆڕو کۆمەڵی خۆماندا خێزانم حورمەتی دەگیرێ. بەحوکمی ئەوەی عومرێکی ڕابواردووە مەسەلەن یەک، دوو جار جایزەیان داوەتێ وەکوو ڕێز لە خەباتەکەی. ئەوە ڕەنگە بەشێکی ئەوە بێ کە موشەخەسسەن خێزانی منە، بەڵام بەشی زیاتری بێ ئەوەیە ئەویش ڕەنجی لەو پێناوەدا کێشاوە.

هیوای کاردۆ: ئەگەر پێت خۆشە باسی منداڵەکانت بکەی کە دیارە جارێکی دیکە ئاماژەیەکت پێ کردن. ناوەکانیان، خوێندەواری‌یان، کاریان، پێوەندیتان دەگەڵ یەکەو هەرچی پێت باشە باسی بکەی.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو باس‌کردن ڕەنگە شتێکی وا تایبەتی بۆ گوتن نەبێ. وەکی گوتم دوو کچم هەن کە هەر دووکیان لە کوردستانن‌و ساحێب ماڵو مێردو منداڵی خۆیانن. یەکیان هەر ئێستا لە مەدرەسەی مامۆستای بنەڕەتی‌یە(پێشتر ناوەندی بوو) کە لیسانسی هەیە. یەکیشیان لە مامۆستای قوتابخانەوە دەستی پێ کردو ماوەیەکی زۆر مامۆستای سەرەتایی بوو کە زۆریشی لێ ڕازی بوون. بەڵام ئێستا لە یەکیەتی ژناندا چالاکەو لە فێرگەی سیاسی- ئیداریی حیزبیش مامۆستای زمانی کوردی‌یە. کوڕەکانم ئەوی گەورەم موحەممەد لە فەڕانسەیە لە نەخۆشخانە کار دەکا. بەڵام کاری دەرمانی‌و پزیشکی ناکا. وا بزانم لەسەر ئامبولانسە. ئامبولانسیش بەو شێوەیە نیەو جۆرێکی تایبەتە لەکاری نەخۆشخانەی کە بەینی دوو نەخۆشخانان هاتوچۆ دەکاو نەخۆشان دێنێ‌و دەبا. ئەوی دیکە ئاکۆیە کە کوڕی سێهەممە. ئەو بەتازەیی چۆتە وڵاتی سوێدو لەوڕاستیدا هەتا ئێستا کاری وەرنەگرتوە چونکی لە قۆناغی زمانفێربووندایە. ئەویش لیسانسی هەیە. کوڕی دووهەمم بەداخەوە وەکی باسم کرد لە باری مێشکی‌یەوە تەواو نیە. ئێستێ بۆ ٣٢ ساڵ دەچێ بەڵام لە باری عەقڵی‌یەوە دوکتۆرەکان دەڵێن عەقڵی چوار ساڵە. مێشکی ڕوشد ناکا زمانیشی هەر ناتەواوە. ئەومان بەسەر کۆمەڵی سوێدی‌دا سەپاندوە. ئاخر کوڕم دوکتۆرای لە حقووقی ئێونەتەوەیی‌دا وەرگرتوە. لە ماوەی هەشت نۆ، دە ساڵی ئاخری دەرسەکەی‌دا کە ماوەی دوکتۆراکەی پێنج شەش ساڵی خایاند هەر لەپاش ئەوەی فەوقی لیسانسی وەرگرت وەک ئوستادیار دەستی بە دەرس‌گوتنەوە کرد. ئەو بەیناتە دەستی هەڵگرتو قەرارە بێتەوە بۆ کوردستان لە ئیدارەی حکوومەتی هەرێم کار بکا. دێتەوە بە دایمی کار

بکا جا چەندی دەوام کرد و چەندە لە کارەکەی ڕازی دەبێ ئەوە بۆخۆی دەزانێ. ڕەنگە بیشەوێ هەم کار لە نیهادەدا بکا و هەم ئیحتیمالەن لە دانیشگاش دەرس بڵێتەوە.

عەباس کاردۆ: جگە لە سیاسەت و ئەدەب ئۆگریت بە چی دیکە هەبووە یان هەیە؟ دەگەڵ وەرزش و جووڵەی فیزیکی چۆن بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: دیسان ئەوەی باسم کرد واتە شوێنی لەدایکبوون و پەروەردەبوون تەئسیر لەسەر هەموو چارەنووسی بنیادەمی دادەنێ. هەموو گیانم ئۆگری بە وەرزش بوو بەڵام وەرزشی چ دەکرا؟ تەنیا شتێک کە وەک وەرزش پیاو دەتوانێ حیسابی لەسەر بکا، ئەگەر لە قۆناغی منداڵی تێپەڕی، تۆپێن هەبوو. دوو جۆر تۆپێن هەبوو، یەکیان پێیان دەگوت تۆپێنی جەغزێ. یاریکەرەکان دەبوونە دوو دەستە. دەستەیەکیان دەنێو جەغزەکەیدا ڕادەوەستان و دەستەی دیکەش لە دەرێ بوون. ئەوانەی دەرێ تۆپەکەیان بۆ یەکتر داوەشتو بەوانەی نێو جەغزەکەیاندا دەدا. ئەگەر ئەوانەی ژوورێ تۆپەکەیان گرتبایەوە نۆرەی وان دەهات بچنە دەرێ. ئەگەر پێیدا دابایەو نەی نەنگاوتبا، دیسان ئەوانەی ژوورێ دەچوونە دەرێ و ئەوانی دەرێ دەهاتنە ژوورێ. ئەوە قانوونەکەی بوو. جۆرەکەی دیکەش تۆپێنی داری بوو. بەدار لە تۆپەکەیان دەدا پێیان دەگاتە کوێ. پاشان دەڕۆیشتن بۆ مەیدانێکی کە پێیان دەگوت شار. ئەویش دەبوونە دوو دەستە. دەستەیەک لە مەیدانەکەیدا بوون و دەستەیەکیش نانیان دەخوارد کە وایان پێ دەگوت. ئەگەر لەو مەیدانەیدا توانیبایان یەکیان بە تۆپەکە بنگێون یان بیگرنەوە ئەوە دیسان جێگاکان دەگۆڕا و ئەوجار ئەوانی دیکە نانیان دەخوارد.

جگە لەوە هیچ جۆرە وەرزشێکی دیکەمان نەبوو. شتێکی دیکەش هەبوو کە پێیان دەگوت قەڵاشکەری. منداڵیش دەیان کرد و گەورەش دەیان کرد. سێبازیش هەبوو. ئیدی هیچ کام لەو وەرزشانە کە ئێستێ باون لە دێیەکەماندا نەبوون. یاریی منداڵانەی وەک هەڵۆرکێ و مزراق و ئەو شتانە هەبوون کە وەک وەرزش زۆر حیسابیان لەسەر ناکرێ. بەڵام دواتریش فورسەت نەبووە وەرزش بکەم. بەو حاڵەش تەماشاکردنی زۆر وەرزشان بەتایبەتی فووتباڵم زۆر پێ خۆشە. ئەگەر فورسەتم هەبێ بەتایبەت ئەو فووتباڵانەی لەڕادەی جیهانیدا هەن وەک ئەوەی ئێستێ لە ئەفریقای جنووبی دەستی پێ کردوە، یانی جامی جیهانیی فووتباڵ، تەماشاکردنیم پێ خۆشە.

عەباس کاردۆ: ئەدی دەگەڵ مۆسیقا چۆنی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مۆسیقا یەکێک لەو شتانەیە کە زۆر ئۆگریم پێیان هەیە. ئێستاش کۆمپیوتێرەکەم ئەگەر تەماشا بکەی بەشێکی زۆری بە مووزیک داگیر کراوە. زۆرجار کە کارێک دەکەم دەیێشرا

مۆسیقایەک دادەنێم دواییە دەست پێدەکەم. زۆرجار کە دەشخەوم ئەوارێک یان سێ دێیەک دادەنێم بۆ ئەوەی بە دەنگی ڕێ خەوم لێبکەوێ. لێرەدا با ئەوەش زیاد بکەم هەتا گەنج بووم دەنگیشم هەبوو. ئەمن نالێم دەنگم خۆش بوو، بەڵام خەڵک پێیان خۆش بوو چونکە بە تێگەیشتنەوە گۆرانیم دەگوت. هەرگۆرانییەک بە کوردەواریدا هەبایە هەمووییم دەزانی جا مەگەر وەبیر گوێم نەکەوتبا. ئێستاش باوەڕ بکە بەسەدان ئەگەر نەڵێم بەهەزاران گۆرانی دەزانم، بەڵام دەنگەکە هەر ئەوەندەیە کە بەحاڵەحاڵ گوێت لێیە. بۆیە ئێستا ئیدی نایڵێم چونکی ئەو دەنگە ئیدی بە کەڵکی هیچ نایە. ئاخر گۆرانی نەفەسی دەوێ بۆ ئەوەی دەیبڕێ. مەسەلەن دیوتە ئەو گۆرانیبێژانە کە تەمەنیان دەچێتە سەرێ وەکوو مامۆستا عەلی مەردان لەکاتی خۆیدا، یان مامۆستا کەریم کابان کە ئێستا هەیە، کە گۆرانی دەڵێ بە دەنگێکی کەمی دەڵێ بەڵام دیسان هەناسەی ڕێی پێنادا بەیتەکەی تەواو بکا. جا ئی منیش وایە. ئەگینا ئەوەندەم ئۆگری بە هونەری گۆرانی هەبوو و هێندەم پێخۆش بوو ئەگەر ئێستا دەنگم هەبایە پێمخۆش بوو بچم بۆ ڕادیۆ و تەلەفیزیۆن گۆرانی بڵێم.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا دەنگێکی زۆری کار تێ کردووی یان زۆرت پێخۆش بووە یان ئێستا پێت خۆشە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە جارێکی دیکەمان ئەو قسەیە کرد کە نە گۆرانیی هەموو کەس هەموویان خۆشن، نە شێعری هەموو کەس هەموویان وەکیەک جوانن. یانی هیچ هونەرمەندێک نیە هەموو کارەکانی وەک یەک بن، هەروەک هیچ نووسەرێکیش نیە هەموو نووسینەکانی وەک یەک بن. بەڵام لە گۆرانی-بێژەکان با باسی مردووەکان بکەین باسی زیندووەکان نەکەین. وەکوو حەقیش بڵێم ئەوەش لە تاییەر تۆفیقی ڕەحمەتی فێر بووم لە وتووێژێکدا کە دوای مردنی بڵاو بۆوە، پێی خۆش نەبوو باسی زیندووەکان بکا هەتا یەکێکیان هەڵنەبژێرێ.

لەمردووەکان سەید عەلی ئەسغەری کوردستانی، مامڵێ، حەسەن زیرەک، مورحەممەد عارف جەزراوی، عیسا بەرواری، نەسرین شیروان، مەلاکەریم ئەوانە بەشێک لەو گۆرانیبێژانە بوون کە گۆرانییەکانیانم زۆر پێخۆش بوون.

هەیاس کاردۆ: مامۆستا بێزانت دەگەڵ مەزهەبو بەڕێوەبردنی دابو نەریتە مەزهەبییەکان چۆنە؟ دەگەڵ کەسانی نامەزهەبی چۆن مودارا دەکەی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن لە عومرمەوە هەتا ئێستاش موسوڵمان بووم، هەم موسوڵمانیش دەمێنمەوە. بەڵام دوو شتم نەبوون. یەکێکیان ئەوە وەک لە کوردەواریدا پێی دەڵێن "بەرماڵم لەسەر شانێ نەگەڕاوە". یانی کە بڵێم قەت نوێژێکم نەچووە یان ڕۆژووم نەخواردووە، ڕاست نیە. دیارە پێم خۆش نیە وا هەڵکەوتوە بەڵام ئیدی هەڵکەوتوە کە نەمتوانیوە هەموو واجباتی دینی بەجێ بگەیێنم. ئەوی دیکەش ئەوەیە قەت مەزهەبییەکی

وشک و کۆنەپەرست نەبووم. تەنانەت وەختێک لەبیرمە ئەمن تەکفیر دەکرام لەسەر ئەوەی مەزهەبی‌یەکی ڕووناکبینە و ڕووناکبیر بووم. دیارە ئەوە لەو وەختەدا هەر ئەمن نەبووم. تێ لە من گەورەتریش تەکفیر دەکران. مەسەلەن پیاوی وەک مەلا هادیی سەرایە کە مەلایەکی زۆر گەورە بوو، یان مامۆستا مەلا شێخ عیززەددینی حوسێنی. لەپێش ئەوانیش‌دا کەسانی وەک شێخ موحەممەد عەبدەی تەکفیر دەکران. هەر چونکە ئەوانە ڕووناکبیری دینی بوون. باوەڕیان بە خورافات نەبوو. بەقەولی مامۆستا مەلا هادیی سەرایە جارێکی ئەو قسەیەی کرد کە: قسەیان بەدار و بەرد دەگوت. یانی خورافات. جا ئەمن مەزهەبی‌یەکی ئاوا بووم و ئێستاش هەروام.

هەیاس کاروەژ: ئایا خۆت بە ئینسانێکی دڵئاوەڵا دەزانی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەوە هیچ کەس ناتوانێ بۆخۆی قەزاوەت بکا. پێم‌وایە جارێکی دیکەم ئەو قسەیە کرد کە ئەوە دەلیلی دڵئاوایی‌یە کە ڕقی کەسم لە دڵدا نیە. ئەگەر تەشخیس بدەم گوناحێکم دەرحەق بە کەسێک کردوە حازرم تەنانەت بە دەستماچ کردن دڵی بێنمەوە جێگای خۆی. لێبووردنم هەزارجار لە تۆڵەستاندن پێ‌خۆشترە و پێ گەورەترە. ئەگەر کەسێک خراپەم دەگەڵ بکا لەو بارەوە خۆم بە دڵئاوەڵا دەزانم کە لێی ببوورم.

هەیاس کاروەژ: لە ژیانی خسووسی‌تدا نەبیستوە دڵت بەماڵەوە بێ. هەمیشە ماڵت پڕ لە میوان بووە. بەڵام لە کاری حیزبی‌دا گلەییت لەسەرە کە زۆر دەستت بە ئەموالەوە گرتوە و دڵی خەڵکت ڕەنجاندوە. ئەو باڵانسە چۆن ڕاگیراوە، یانی لە ماڵە خۆت وا نەبی بەڵام لە کاری حیزبی‌دا ئاوا دڵت بە ماڵەوە بێ.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە ماڵی خۆشمدا ئەگەر ویستبام نەمدەتوانی حاتەمی تەی بم. چونکی ئەوەندەم نەبووە بە دڵی خۆم خەرج بکەم. بەڵام لەوەتا ژیانم وەبیر دێ، لە بارەی خۆمەوە هەمیشە بە قەولی دەڵێن "تۆم دەگرەوی دێ‌دا بووە". ئەوەی دەستم کەوتوە پێم‌خۆش بووە زیاتر خەرج کەم. ئێستاش پێم‌خۆشە ئەگەر هێندێک گیروگرفتی ئەوەم نەبێ کە بۆخۆم بەتەنێ و خێزانم پیرە و ئەوە، حەزم دەکرد زۆر زیاتر لەوە کە دەخزمەت میوان و دۆستاندا هەم و لە خزمەتیاندا بایەم. بەڵام زۆرجار تەماشا دەکەم دەری ناباو پێ‌ڕاناگا. ئەخۆشە، ئەخۆشێکی وا تا لەجێ‌دا کەوتێ، بەڵام بەهەر حاڵ عومری چۆتە سەری و توانای لە کەدیی داوە.

بەڵام بۆ ئەموالی حیزبی، ئەمن پێم‌وایە ئینسانێک کە ماڵی عومومی بەدەستەوەیە جا حیزبی یان دەوڵەتی، هەرچەند دڵی وا پێوە نیە، بەڵام حەق وایە پتر لە ماڵی خۆی هەوڵ بدا بە ڕێ‌دەجێ سەرف بکرێ. لە ژیانی شەخسیشدا و لە ماڵی شەخسی و حیزبیش‌دا باوەڕێکم هەیە: لەو جێیەی پێویستە هیچ دڵم بە میلیۆنێکەوە

نیە، جا لە هەرواحیدێکی پووڵ بگری، بەڵام ئەو جێیەی پێویست نیە دڵم بە یەک دانەو تەنانەت یەک لەدەی واحیدی پووڵیشەوە هەیە. ئێستا ئەگەر بڵێن تمەنە، لەجێی خۆیدا یەک میلیۆن تمەنم پێ هیچ نیە. بەڵام تمەنو تەنانەت قرانێکیشم بەخۆڕایی پێناخۆشە کە دەیتە یەک لەدەی تمەنێک. زۆرجار ئەوەی دەڵێم لەسەر بەحری ئاو بەخۆڕایی خەرج بکرێ پێم ناخۆشە. لەماڵی خۆم کە زۆرجار هەبووە پووڵی بەرقم داوەو زۆرجاریش نەمداوە، بەڵام زۆرجار وا بووە لامپێکی یازدە واتیم کوژاندۆتەوە چونکی ڕۆژ بووەو پێویست نەبووە. بەڵام جاری وا بووە ئێرکۆندیشنێکم هەڵکردوە کە سێ کیلۆواتی دەوێ، ئەو وەختەی زەرووڕەت هەیە دەبێ خەرج بکرێ‌و کە زەرووڕەت نیە دەبێ پێشی بگیرێ. لەپاشان بەتەریقی ئەولا ئەگەر بگاتە سەروێی ئیستیفادە ئیدی شتێکی زۆر نامەشرووعە. وەبیرم نایە ئەو حەقەی لەسەر حیزبە بۆ کەسێک، ئەو وەختەی بەرپرسایەتیم هەبووە حەقی هیچ کەسێکم فەوتاندبێ. بەڵام وا بووە یەکێک چاوەڕوانییەکی هەبووە کە پێم بەجێ نەبووە یان ئیمکانی نەبووە جوابم نەداوەتەوە.

هەیاس کاردۆ: ئەت کەست لەسەر ئەموالی حیزبی سزا داوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: وەکوو فەرد تا کەسم سزا نەداوە. بەڵام لە جەمعی دەفتەری سیاسیدا لەسەر ئەموالی حیزبی بەڵێ بڕیاری سزا دراوەو ئەمنیش دەنگم داوە. ئەوە ئەو کاتە بووە کە تەحەللوفەکە ئاشکرا بووەو دەفتەری سیاسی ئەسەری کۆ بۆتەوە. دەنا بۆخۆم شتی وام نەکردوە. وەکوو باری دیکەش بۆ سزادان دوو جارم وەبیر دێ کە کردوومە. یەکیان نامەیەک بوو کە بەناوی خۆم نووسیم. نامەکە بۆ ڕەفیقێکی حیزبی بوو، ناوی نابەم چونکی بەداخەوە ئەماوە. هێندێک کاری کردبوو کە زیانی لە ئیعتیباری حیزب دەدا. بۆیە نامەیەکی سەرزەنیشم هەر بەناوی خۆم بۆ نووسی. بۆم نووسی ئەو کارانەی تۆ ئاوا خەراپن، ئەگەر ئەواویان نەکەی وا دەکەم سزای حیزبیت بۆ دیاری بکرێ. جارێکی دیکە خەڵک شکایەتیان لە یەکێکی دیکە کرد. جاتی زۆری شکایەت لەسەر هەبوو. بۆم نووسی ئەگەر واز نەهێنی هیچ پێویست ناکا خەڵک نازی تۆ بکێشن. خەڵک جوابت دەداتەوەو حیزبیش جوابت دەداتەوە. لەو پێوەندییەدا لێی پەشیمان نیم. جارێکیش هەڵ- کەوتوە یەکێکم بە دەسەڵاتی خۆم سزا داوە بێ ئەوەی بێبەسە تۆرگانی دیکە. سزاکەش لەسەر کارلابردنی بوو، جگە لەوانە قەتم لە دەسەڵاتی خۆم بۆ سزا کەلک وەرنەگرتوە.

هەیاس کاردۆ: قەت کەسێکتان سزا داوە - بەجەمعی یان بەتەنیا- بەڵام دوایە دەرکەوتبێ بێ گوناحە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: بەڵێ هەڵکەوتوە. بەداخەوە لە حیزبیشدا و لە کۆمەڵیشدا و لە دادگاشدا شتی وا هەڵدەکەوێ. ئەوجۆرە شتانە دەبن. هەر ئەو ڕۆژانە لە ڕادیۆکان بڵاو بۆوە کابرایەک بۆ ماوەی دە ساڵ بە

تاوانی کوشتنی کەسێک دە زیندانێدا بووە، بەڵام پاش دە ساڵان کوژراو پەیدا دەبێتەوە. ئەوە هەر حەفتەیەک، دوو حەفتە دەبێ کە خەبەرێکی ئاوام گوێ لێ‌بووە.(وایە ئەمساڵیش لەئەمریکا کابرایەک ٢٧ ساڵ بوو بە تۆمەتی تەجاوزی جینسی‌و کوشتنی کچێکی منداڵ دەزیندانێدا بوو بەڵام تازە تێستی DNA دەری خستوە بێ‌گوناحە، بۆیە ئازاد کرا. عەباس)

عەباس کاردۆ: لەژیانتدا لەکێ شت زۆر فێر بووی‌و چۆنی لێ فێر بووی؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: لە خوێندنو شتی ئاوادا لە ماموٚستای جۆراوجۆر فێر بووم. تەنانەت هەڵ کەوتوە لە ماموٚستای وا فێر بووم کە بەقەت منی دەرسەکە نەزانیوە. لە کاری سیاسیشدا هەوڵم داوە لە هەموو کەس فێر بم. کارم بەوە نەبووە ئەو شەخسە لەمن گەورەترە، رەفیقی منە یان کەمتەمەنترە. پیاو دەتوانێ لە هەموو کەس فێر بێ. بەڵام لەباری کاری سیاسی‌یەوە بەراستی هیچ پێ‌هەڵڵاگوتن نیە دوکتور قاسملوو بۆ من زۆر ماموٚستایەکی گەورە بووە. ئەوەی فێری بووم بەشی زۆری لەو فێر بووم. ئەو زاناترو سیاسیترین کەس بووە کە لێی نیزیک بووم. ئەگینا هەر بۆخۆم باوەڕم وا بووە ئەو شێعرە فارسی‌یەشم هەر بۆ بیرو بەدەرس کە دەڵێ:

"مرد باید که گیرد اندر گوش   ور نبشتست پند بر دیوار" (پێموایە هی سەعدی‌یە).

پیاو دەتوانێ لە هەموو کەس فێر بێ. یانی ئەگەر کەسێکی زۆر زانا لە یەکێکی عادی هیچ فێر نەبێ دەگەڵ ئەوەی ماوەیەکی زۆری دەگەڵ بژی، پێموایە دەبێ سەرزەنیشی خۆی بکا. دەبێ عەیبێکی تێدا هەبێ دەنا چۆن فێر نابێ. هەرکەس لە دەوروبەری خۆی شت وەردەگرێ‌و شتیشیان دەداتێ.

عەباس کاردۆ: نوسوولەن دۆستایەتی لە ژیانی تۆدا چەندی جێگا بۆ کراوەتەوە؟ دۆستانی خۆت بەپێی چ میلاکێک هەڵ‌دەبژێری؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێموایە ناتوانی حەددی دۆستایەتی دیاری بکەی. رەنگە لەباری نەسەبی‌و قانوونی‌یەوە بەجۆرێکی دیکە بێ بەڵام دەتوانم ئەوە بڵێم زۆرجار دۆستایەتی لە برایەتی خۆشترە. زۆر دۆستم بوون لە ژیانمدا کە نزگریم بەسوحبەتیان لە نزگریم بە براکانمو ئامۆزاکانم زیاتر بووە. بەتایبەتیش کە ئەو سەمیمیەتو باوەڕپێ‌کردنەی لە بەینی دۆستاندا هەیە، لە بەینی برایانو تەنانەت خزمی دوورتریشدا رەنگە نەبێ. ئەو نیزیکی‌یە نەسەبی‌یە وەکوو شتێک پەردەیەکە لە بەینی خزماندا. بەڵام کە دەگەڵ بێگانەیەک دەبیە دۆست لەڕاستی‌دا ئەو نیزیکی‌یە ئەخلاقی‌و ڕووحی‌یەیە کە دەت‌کاتە دۆست، بۆیە دەتوانی هەموو شتێکیان دەگەڵ باس بکەی.

عەباس کاروخ: هەرکەس دڵی بەشتێک دەکرێتەوە. بۆ نموونە یەک بە گوڵی جوان دەگەشێتەوە، یەک بە شاری خاوێن و خۆش، یەک بە شاخ و داخ یان یەکی دیکە بە دەریا. چ شتێک ئەتۆ دەگەشێنێتەوە؟
عەبدوڵڵا حەسەنزادە: مێمن دەڵێ:

"جیلوەی جوانی لەهەرچی‌دا هەبێ خۆشم دەوێ
ڕۆژی کوشتەی مینی‌ژۆپەو ڕۆژی گیرۆدەی شەدەم"

ڕەنگە هەموو کەس هەر وابێ نەک هەر ئەمن. جوانی لە هەرچی‌دا هەبێ لەمرزەی لێ دەبەم. لە پارچەیەکی جوان لە دیمەنێکی جوان لە گوڵێکی جوان لە خەتێکی جوان لە گۆرانی‌یەکی جوان و خۆش، لە شێعرێکی جوان و لە هەمووان. بەڵام ئینسانی جوان - ژن یان پیاو - لە هەموو شتێک زیاترم خۆشی دەواتێ. جوانیی مرۆڤ شتێکە بەرزتروورتر لە هەموو جوانی‌یەک. مەودا زۆرن بۆ دەرکەوتنی جوانیی مرۆڤ. با هەر لە منداڵی‌یەوە سەیری بکەین. ئاخر بەڕاستی شت هەیە لە منداڵ جوانتر؟ لەچی‌دا منداڵی ناحەز هەیە؟ دوایە تەماشای لاوێک بکە. چ بوونەوەرێک دەتوانێ قەرە لە قەرەی بدا؟ لەوانە بگوزەرێ مەودا بۆ دەرکەوتنی جوانیی مرۆڤ بەکجار زۆرە. بە ئازایەتی جوانە، بە زیرەکی جوانە، بە ئاکاری جوان و پەسند جوانە و بەکورتی جوانی‌یەکانی لە برانەوە نایەن. با لەو پێوەندی‌یەدا شتێکت بۆ باس بکەم: جارێکیان لە کۆڕێکی خۆماندا باسی ئەوە دەکرێ کە لە هەموو زیندەوەرێک‌دا نێرەکە جوانترە لە مرۆڤ‌دا نەبێ کە ژن جوانترە. خانمێکی زیرەو قسەلەڕوو هەڵدەداتێ دەڵێ سەڵا لە ئەقڵتان. ئێوە بەچاوی پیاو تەماشای پیاو دەکەن بۆیە وا دەزانن. ئەگینا پێش هەمووان لە مرۆڤ‌دا نێرینە لە مێـینە جوانترە.

عەباس کاروخ: دڵداری خۆ هەر ئەوە نیە هەوەس و کەڵکی خەراپ‌وەرگرتنی جینسیی تێدا بێ. دوای ئەوەی ژیانی هاوسەریت پێک‌هێناوە قەت دڵداری کردوە؟

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: پێش ئەوە بەڵێ بەڵام دوای ئەوە ئەخێر نەمکردوە. نالێم کەسم خۆش نەویستوە، پیاو یەکێکی خۆش دەوێ بەڵام خۆشەویستن بە مانای ڕابیتەی جینسی قەتم نەبووە. حەتتا ڕابیتەی جینسیی خەراپ ئەمن پێشتریش هەر نەمبووە. جاری دیکەشم باس کردوە. بەخۆشی‌یەوە هەرگیز هەوەسباز نەبووم، بەڵام بە هەرحاڵ ئینێ کە دڵ هەیە دڵداریش هەیە و دڵداریش هەیە.

هەباس کاروخ: مامۆستا بە جۆرێکی دیکە ئەو پرسیارەم لێ کردووی. شانازی بە چ شتێکی خۆتەوە دەکەی؟ یانی ئەوەی کردووتە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: ئەمن شتی هێندە گەورەم نەکردوە وەکوو شاکار، بەڵام بە هێندێک شتی خۆم خۆشحاڵم. مەسەلەن سەربەرزم وەختێک تووشی هەر کەسێکی بۆخۆم نەناسراو دەبم دەڵێ کاکە ئەمن لەمێژە ئەتۆ دەناسم لە ڕێگای نووسینەکانتەوە لە ڕێگای زمانەکەتەوە. باڵابەباڵا پێی گەورە دەبم ئەگەر یەکێک لەبەر نیشتمانپەروەری‌یەکەم خۆشی دەوێم یان لوتفم دەگەڵ دەکا. ڕەنگە جاری دیکەم گێڕابێتەوە، بەڵام ئێستا بۆ سەبت لە مێژوودا شتێک دەگێڕمەوە. ئەو وەختیم گوتوە نیشانیشم پێی هەیە.

ئەندامێکی حیزبمان شەهید بوو. ئەمن لە دەرێ بووم کە جێژن بەسەردا هات. لە فەرانسەڕا تەلەفۆنم بۆ بابی کرد. ویستم جێژنەپیرۆزی لێ بکەم چونکی بەتایبەتی نۆجێژنی بوو. ئەو پیاوە دوو کوڕی هەبوون. کوڕی گەورەی شەهید ببوو ئەوی چووکەی مابوو. هەرکە زەنگی تەلەفۆن لێ‌دا، کوڕەکەی تەلەفۆنی هەڵ-گرت، دەنگی بابی نەبوو چونکی دەنگی بابیم باش دەناسی. کوڕەکە جوابی دایەوە. بەداخەوە ناتوانم ناویان بێنم چونکی لەنێو خۆی وڵاتن. گوتم ماڵی فڵان کەسی‌یە؟ گوتی بەڵێ. گوتم بابت تەشریفی لە ماڵێ‌یە؟ کوڕەکە گوتی نەخێر. گوتم ئەگەر بۆخۆی لەماڵێ بایە دەی‌ناسیم بەڵام پێم‌خۆش بوو بە بۆنەی ئەم جێژنەوە بەتایبەتی پیرۆزبایی عەرز بکەم. پیرۆزبایی عەرزی تۆش و خانەوادەش بکەم و جارێکی دیکەش هاودەردیتان دەگەڵ بکەم. گوتی ئەمن دەنگی تۆ دەناسم، بە قوربانی دەنگت بم. ناوی شەهیدەکەی بردو گوتی ئەویش و خۆشم و دایکیشم و خوشکیشم هەموو بەقوربانی تۆ بین. ئەو وەختی گوتم هەرچی لە ژیانمدا کردوومە بایی ئەو قسەیەی تۆ نایێ. ئێستاش هەر باوەڕم وایە.

ئاخر کەسانێک زۆر خۆیان بە دڵەبکار دەزانن بۆ ئەو خەباتەی کردوویانە. پێموایە هەرچی تێکۆشەرێک کردوویەتی بە قەد ئەو پاداشە نایێ کە دڵسۆزانی میللەت دەی‌دەنەوە. ئەیانەبوو، ناتناسن، دەنگت خۆش نیە، جوانچاک نی، قسەت خۆش نیە، بەڵام چونکی خزمەتێکت کردوە خەڵک حورمەتت دەگرێ. ئەوە بەکجار زۆر جێی شانازی‌یە. ئەمن بەخۆشی‌یەوە لەو گەورەیی‌یانەم زۆر دەگەڵ کراوە. ئێستاشی دەگەڵ بێ. ئێستێ کە ئەمن بە جۆرێک لەجۆران لە کاری حیزبی وەکوو کاری ڕۆژانەو بڕیاردانی حیزبی کشاومەوە، لە شتی دیکەش هەر دەمەوێ زیاتر خۆم دوور خەمەوە. بەڵام بەو حاڵە ڕووی خەڵکێکی زۆرم تێ‌یە. لەخۆمی بەزیاد دەزانم بۆیە پێی سەربەرزم. پێموایە زیاد لەحەددەی ئەوەیە کە کردوومە.

هەباس کاروخ: مامۆستا ئەمن پرسیاری دیکەم نەماوە. پێم‌خۆشە سەرەی دڵی خۆت بکەیەوەو چیت پێ‌خۆشە پێوەی زیاد کەی. تکایە فەرموو.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: شتێک کە پێم‌خۆشە ئێرە بیڵێم ڕەنگە وەختی بڵاو بوونەوەی ئەمن نەمێنم. شتێک کە لە ژیانمدا زۆرم عەزاب پێوە چاشتوە ئەوە بووە کە ئەمن، ئیستاشی دەگەڵ بێ زۆرجار هەستم کردووە هەست دەکەم کە نیزیکترین کەسانیش وەک هەم نەیانناسیوم. بەتایبەتی مەبەستم فەزڵو گەورەیی و سیاسەتمەداری‌و زانایی‌و ئەوە نیە کە بۆخۆم ئەوانە نیم. بەڵام سەفای قەڵبی من ئەناسراوە. مەسەلەن زۆرم دۆستایەتی‌و موقابەلە کراوە با بڵێین لەسەر پۆستێک. دەحاڵێکدا ئەمن قەتم ئەویستوە. ئەوەی کە دەڵێ:

"هرکسی از ظن خود شد یار من وز درون من نجست اسرار من"

بۆخۆی چۆنە ئاوای ئەمن حیساب کردوە. ئەوەی پێی دەڵێن قیاسی ئەفس یان "کافر همەرا بە کیش خود پندارد". زۆرجار موقابیلەکانی من خۆیان چۆن بوون پێیان وابووە ئەمنیش وام. لەحاڵێکدا ئەمن بەتەواوی جۆرێکی دیکە بووم. پێشتریش باسی ئەوەم کرد کە کەس هەبووە موقابەلەی دەگەڵ کردووم ئێستاشی ئێستاش نەمزانیوە لەسەر چیە. هەتا جورئەتی ئەوەشی نەبووە بڵێ بابە لەسەر ئەوەیە. لەوە زۆرم عەزاب چاشتوە. هیوادارم ئەو زوڵمە لە هیچ کەسی دیکە نەکرێ. ئارەزوو دەکەم.

******

عەباس کاردۆ: مامۆستا ڕۆژی بیست و پێنجی(٢٥) مانگی(٥) مای ٢٠١٠ ئێمە دەستمان بە وتوویژ کرد بە هاوکاریی دۆستی بەڕێزمان کاک پێشەوا عەلیپوور کە کوڕێکی لێهاتووی ئێو حیزبە. ئەمن بۆخۆم سوپاسی دەکەم. ئەگەر هاوکاریی وی نەبا ڕەنگە نەمانتوانیبا ئاوا درێژەی بدەین‌و بچینە پێش. تەقریبەن هەموو ڕۆژێ ئێمە درێژەمان بە وتوویژەکانمان داوە دەزانم زیاتر لەسی سەعات(٣٠) وتوویژمان کردوە.(دەقیقەن ٣٦ سەعات بووا، ئەمڕۆش کە دوازدەی(١٢) مانگی(٦) جوونە وا وێدەچێ ئاخرین دانیشتنمان بۆ درێژەی وتوویژەکان بێ. ئەمن پڕ بەدڵ سوپاست دەکەم. وەک خۆشم زانیاری‌یەکی زۆرم وەگیر کەوت. هیوادارم تەمەنت درێژ بێ‌و بتوانی زیاتر خزمەتی کوردو کوردستان بکەی

عەبدوڵڵا حەسەنزادە: سوپاسی جەنابت دەکەم کە ڕێگای هەزاران فرسەت بری بۆ ئەوەی ئەو دیدارە پێک بێنی. هەر وەها سوپاس لە کاکە پێشەواش لاوی جێگای ئومێدمان. هیوادارم بەرەی یاغەی کارێکی باشمان دانابێ. ئەوەی هەتا ئێستا کردوومانە دەبێ وەکوو هەنگاوی یەکەمی کارەکەمان چاوی لێبکەین. ئەو وتوویژە دەتوانێ لە ئایندەدا تەکمیل بکرێ. شتی لێ‌زیاد بکرێ یان شتی لێ کەم بکرێتەوە. ئەگەر هەڵەیەک

ڕووی داوە لەپاشان بۆمان دەردەکەوێ، بۆ من یان بۆ جەنابت، ئەوانە ڕاست دەکەینەوە. لەباری ڕێک‌ڕێکی و دیزاینەوە دەقی ویراستاریی باشی بۆ بکرێ.

لەسەریەک وەکی پێشتریش گوتم ئەوە مێژوو نیە. بیرەوەریی هیچ کەس مێژوو نیە. بەڵام ئەو بیرەوەرییانە دەبنە سەرچاوەی باش بۆ ئەوانەی دەیانەوێ مێژووی وڵاتەکەمان بنووسن. ئاواتم ئەوەیە جەنابت لەو ڕێگایەدا بەردەوام و سەرکەوتوو بی. شوکور تەمەنت زۆری بە بەرەوە ماوە، ئینشەڵڵا فریا دەکەوی ئەم جۆرە وتووێژە دەگەڵ کەسانی دیکەش، لەوانە کە ڕابردوویەکی سیاسییان هەیە و ئەزموونیان هەیە ئەنجام بدەی. جارێکی دیکە سوپاس و بە ئاواتی سەرکەوتن، بە هیوای ئەوەی ڕۆژانی خۆشتر لەو ڕۆژانەی کە دیومانن ببینین.

تێبینی:

سەعات یەکی شەوی شەممە ٤ لەسەر ٥ی مانگی دووی ساڵی ٢٠١١ بەخۆشییەکی زۆرەوە لە تایپ‌کردنی بوومەوە.

دوا قسە

هەروەک برای بەڕێزم کاک عەباس نووسیویە ئەم باسە بەرهەمی وتووێژێکی ٣٦ سەعاتییە کە بە دەست‌پێشخەریی و زەحمەتی کاک عەباس گاردۆ و هاوکاریی لاوی بەهەڕا کاک پێشەوا عەلیپوور ئەنجام دراوە. دوای ئەوەی کاک عەباس تەواوی وتووێژەکەی بە حەوسەڵەو ئەمانەتەوە هێناوەتە سەر کاغەز ئەمن زیاتر لە جارێک پێیدا چوومەوە و دەستکاریم کردوە. دەستکارییەکە لایەنی جۆراوجۆری گرتۆتەوە: ڕاستکردنەوەی هەڵەی نووسین (کە زۆر کەم بوون)، گۆڕینی ڕێنووس، ڕاستکردنەوەی ڕستەبەندی، کەمکردنەوە و تێ‌زیادکردن و وردترکردنی مێژووی ڕووداوەکان و زۆر شتی دیکە. دەکرێ بڵێم جێی وا هەیە کە نووسراوەکە تەواو دەگەڵ فایلە دەنگییەکە لێک جیاوازە.

هەربۆیە بە پێویستی دەزانم ڕابگەیەنم هەروەخت لە نێوان فایلە دەنگییەکەو نووسراوەکەدا جیاوازیی هەبوو، ئەوەی لە نووسراوەکەدا هاتوە بیروباوەڕی منەو خۆمی لێ بە بەرپرس دەزانم. لە کەموکوڕییەکان داوای لێبووردن دەکەم و دووپاتی دەکەمەوە هەر هەڵەیەک بەرچاو بکەوێ بەرهەمی لەبیرنەمانی ڕووداوەکانە، نەک گۆڕینی ڕاستییەکان بە قازانجی لایەنێک و بە زیانی لایەنێکی دیکە.

عەبدوڵڵا حەسەنزادە

٢٠١١/١٠/٠٢

ئەمن دەزانم نە مەوقیعییەتی مامۆستا ئەوە هەڵ دەگرێ هەموو شتێک باس بکاو نە هەلومەرجی خەباتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش وای لێ هاتووە هەموو شاراوەکانی ئاشکرا بکرێن. هەر بۆیە چاوەڕوانی ئەوە نەبووم بێ پەردە پرسیار بخولقێنم و بێ سنووریش وەڵام وەرگرمەوە. بەو حاڵەش هەموو هەوڵی خۆم داوە هەم داوای ڕوون کردنەوەی زۆر قۆناغی جێگای پرسیار بکەم و هەم سەرنجی مامۆستا بۆ گرینگیی ڕوون کردنەوەی هێندێک شتی "حەسساس" ڕاکێشم. هەڵبەت پێی لێ دەنێم نەم توانیوە وەڵامی هەموو پرسیارێک بەو جۆرەی مەبەستی خۆم بووە وەربگرمەوە. بەڵام دەبێ بزانین ئەوە مامۆستا حەسەن زادەیە وەڵام دەداتەوە نەک کەسێکی ئاسایی. ناوبراو کە لە هەموو ژیانی سیاسیی خۆی دا بۆ تاقەجارێک لەسەر ئاشکراکردنی نهێنی یەکی تەنانەت چووکی حیزبییش نەهاتۆتە ژێر پرسیار. زۆر ئاسایی یە کە نەکرێ وەڵامی هەموو پرسیارێکی لێ وەرگریەوە. ئەوەی لە وەڵامی پرسیارەکان دا بۆم ڕوون بۆوە مامۆستا زۆر مەسئوولانە وەڵامی داونەتەوە. قازانجی گشتی و دوارۆژی زۆر لەبەر چاو بووەو بێ هۆ کەس یان لایەنێکی تاوانبار نەکردوە.

هەیاس کاردۆ